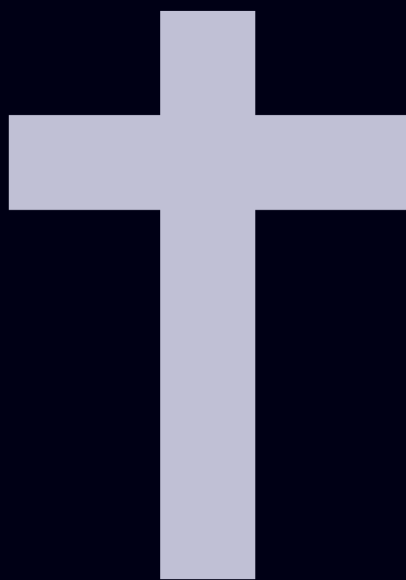

Manö Kamij

The New Testament in the Kobon Language of Papua New Guinea

Manö Kamɨŋ
The New Testament in the Kobon Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Kobon long Niugini

Copyright © 2005 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Kobon

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
3850151d-322e-5e07-a069-b89a616a091d

Contents

FRT	1
Madyu	2
Mak	62
Luk	97
Jon	159
Aposil	204
Rom	262
1 Korid	291
2 Korid	318
Galesia	334
Epesas	343
Pilipai	352
Kolosi	358
1 Desalonaika	364
2 Desalonaika	369
1 Dimodi	372
2 Dimodi	380
Daidas	386
Pilimon	390
Hibru	392
Jems	415
1 Pida	422
2 Pida	430
1 Jon	435
2 Jon	442
3 Jon	443
Jud	444
Repelesin	446
Read the New Testament	478

Manö Kam+iŋ

The New Testament in the Kobon language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Kobon long Niugini

Manö Kam+iŋ

The New Testament in the Kobon
Language of Papua New Guinea
[kpw]

Translation by Wycliffe Bible
Translators

© 2005, The Bible Society of Papua
New Guinea

Print publication, 2005 by The Bible
Society of Papua New Guinea

Web version
2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

<http://pngscriptures.org>

www.ScriptureEarth.org

This translation is made avail-
able to you under the terms of
the Creative Commons license
(Attribution-Noncommercial-No
Derivative Works).
[http://creativecommons.org/](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0) li-
censes/by-nc-nd/3.0

Your are free to share — to copy,
distribute and transmit the text
under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute
the work to *Wycliffe Bible Trans-
lators* (but not in any way that
suggests that they endorse you
or your use of the work).

- **Noncommercial.** You may not
use this work for commercial
purposes.
- **No Derivative Works.** You may
not alter, transform, or build
upon this work.
- **In addition,** you have permis-
sion to port the text to different
file formats, as long as you don't
change any of the text or punc-
tuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribu-
tion, you must make clear to others
the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim
tok orait na lo bilong Creative Com-
mons Attribution-Noncommercial-
No Derivative Works license. Em
i tok olsem **yu ken givim kopi
long narepela manmeri.** Yu ken
wokim kopi na givim long husat
i laikim. Tasol, yu mas tok klia
dispela samting i kam long [http://
tokplesbaibel.org](http://tokplesbaibel.org). Yu no ken kisim
mani na salim dispela. **Yu mas
givim nating.** Na tu, **yu no ken
senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na
narapela buk i stap long dispela sait
i gat tok orait long usim wantaim
dispela samting tasol. Sapos yu laik
narapela tok orait, yu mas askim
husat i papa bilong copyright long
dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no
orait long dispela tok orait, stretim
tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok
bilong God long nupela tok ples, yu
ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok
ples English i stap long [http://cre-
ativecommons.org/licenses/by-nc-nd/
3.0/legalcode](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode).

Sapos yu gat askim long dispela, **plis
askim mipela.**

**God Manö Ad+iŋ Hain
Nibö u buk ke ke pes
nihön nihön midöp aui
niŋmön**

Kobon[tab]Manö ulep[tab]pes

Madyu Jisas Kraiss Manö Aij u Madyu kali kliñ rika

*Ebrahim rikö rik dam dapil gilö
Jisas Kraiss níp yag daula
(Luk 3:23-38)*

¹ Jisas Kraiss nap nîhi itañ nîpe gau riklö rik amil apil göm níp yag daula rö hagnig gabin. Bî kub Ebrahim rikö rik damöm, kiñ Depid níp yag daula. Depid nîpe rikö rik damöm, Jisas Kraiss níp yag daula. *

² Anig gila:

Ebrahim Aisak níp yag daula.

Aisak Jekop níp yag daula.

Jekop nîpe pen, Juda níp riköm, nîmam hain magö u agip yag daula.

³ Juda nîpe nîbi Dema aip mîdöm, Peres aip Sera aip kalip yag daula.

Peres, Hesron níp yag daula.

Hesron, Ram níp yag daula. *

⁴ Ram, Aminadap níp yag daula.

Aminadap, Nason níp yag daula.

Nason, Salmon níp yag daula.

⁵ Salmon, Boas níp yag daula. Boas nîme nîpe u Rehap.

Boas, Obed níp yag daula. Obed, nîme nîpe u Rud.

Obed, Jesi níp yag daula.

⁶ Jesi, kiñ Depid níp yag daula.

Depid, Solomon níp yag daula.

Solomon nîme nîpe u, nöd bî ne Yuraia níp udö umö, hainö Depid níp udöm me, Solomon níp yag daula. *

⁷ Solomon, Riaboam níp yag daula.

Riaboam, Abaija níp yag daula.

Abaija, Esa níp yag daula.

⁸ Esa, Jihosapad níp yag daula.

Jihosapad, Joram níp yag daula.

Joram, Asaia níp yag daula.

⁹ Asaia, Jodam níp yag daula.

Jodam, Ehas níp yag daula.

Ehas, Hesekaia níp yag daula.

¹⁰ Hesekaia, Manasa níp yag daula.

Manasa, Emos níp yag daula.

Emos, Josaia níp yag daula.

¹¹ Josaia, Jekonaia níp yag dapöm, nîmam rimnap yag daula. Ñin anîbu, daun kub Babilon nîbi bî apöm, Isrel nîbi bî kalip nagî li dam Babilon ud arla. *

¹² Ud areila, Jekonaia anîb gau mîdöm, Sialdiel níp yag daula.

Isrel nîbi bî kale Babilon arö göm ram mînöñ Juda ado gi arla u, Sialdiel, Serababel níp yag daula. *

¹³ Serababel, Abaiad níp yag daula.

Abaiad, Eliakim níp yag daula.

Eliakim, Eso níp yag daula.

¹⁴ Eso, Sedok níp yag daula.

Sedok, Ekim níp yag daula.

Ekim, Elaiad níp yag daula.

¹⁵ Elaiad, Eliesa níp yag daula.

Eliesa, Madan níp yag daula.

Madan, Jekop níp yag daula.

¹⁶ Jekop, Josep níp yag daula.

Josep me, nîbi Maria níp ñeila.

Maria nîpe Jisas níp yag daula.

Jisas níp Kraiss a gimîdal.

¹⁷ Anîb u me, bac hon Ebrahim nîpe rikö riklö rik dam dapil göm unbö sidun böñ dan ara u, hainö bac kiñ Depid níp yag daula. Yag daulö, Depid nîpe pen rikö riklö rik dam dapil göm u rö nöp sidun böñ dan areia, hainö Babilon bî ke gau nîbö apöm kalip nagî li dam ram mînöñ kale u ud arla. Ud areila, hainö pen kauyan rik dam dapil göm unbö sidun böñ dan ara u, hainö Kraiss níp yag daula.

Maria Jisas níp yag daula

(Luk 2:1-7)

¹⁸ Jisas Kraiss níp yag daula manö u hagnig gabin. Jisas nîme Maria, Josep níp ñeila, nîpe aip ajmil wasö, kale niñla Maria ñî mudun mîdeia. Ana U† nîpe u ke gö, ñî mudun anîbu mîdeia. * ¹⁹ Pen nugmul nîpe Josep bî aij u me, manö kub hagaga; gasî u

* **1:1:** 1Kr 17:11; Jen 22:18 * **1:3:** Jen 38:29-30 * **1:6:** 2Sa 12:24 * **1:11:** 2Ki 24:14-15; 2Kr 36:10; Jer 27:20 * **1:12:** Esr 3:2 * **1:18:** Luk 1:27,35

nöp niñöm haga, “Ñi mudun midöp anibu, nibi bi gau hag ñinabin, nip nable ginab. Anib u, agamij hag yu+n,” a ga. ²⁰ Josep anig niña u pen, sibön yan uhön niña, Bi Kub ejol nipe ap nip haga, “Josep, Depid ñi nipe! ‘Nibi anibu, niñön ginig udnam?’ a gimön, gasi u niñagmön; hałowatö udmön. Ñi mudun midöp u, Ana U† u nöp gö midöp. ²¹ Hainö ñi u rik dauö nipe kub göm, nibi bi nipe gau nan si nan naj gipal pri u hik gi yunab u me, hib nipe Jisas a gimön,” a ga. * ²² Anig ga anibu, Bi Kub nipe bi manö nipe hagep bi ap nip hag ña niñöm nipe pen anig ginab a göm haga. ²³ Nipe haga, “Nibi praj bi ap aip ajöm wasö, ñi mudun midöm, ñi ap yag daueinab, hib nipe u Emanyuel a ginaböl,” a ga. Emanyuel manö if u, God hon aip midöp. *

²⁴ Pen Josep uhön hanöm uraköm, Bi Kub ejol nipe manö haga u udöm, nibi Maria nip udnam, a göm niña. ²⁵ Nöd Josep Maria aip ajmil wasö, Maria ñi u yag dauö, Josep ñi anibu hib nipe Jisas a göm me, Maria nip böñ nöp uda. *

2

Bi gasi kid hiik niñeb gau apöm Jisas nip niñla

¹ Pen Herod Judia Propins kin midmidöp ñin u, Maria Jisas nip yag daua Bedlehem daun, ram minön Judia an au. Yag dauö, bi gapi kid hiik niñeb gau, sidö auab lau nibö Jerusalem apöm, nibi bi gau hag niñöm hagla, ² “Juda nibi bi, Kin hon, a gipim u nip yag daubal! Miñi libal midöp gain Hon ram minön hon sidö auab lau nibö gau midun niñbun gapi u waielöp; niñun me, hib nipe hagno adö aran a gun aubun,” a gila. * ³ Anig hageila, kin Herod manö anibu niñöm, nibi bi gai i kale ñi

anibu nip gasi niñöm yip niñagöl rö löp, a göm, gasi iru niña. Jerusalem nibi bi gau magöñhalö u rö nöp gasi iru niñla. ⁴ Pen kin Herod, God nip nan sabe gep bi kub gau abe, God lo manö hag ñeb bi gau abe, kalip wiñ alö aueila haga, “God manö hagep bi gau Krais nip yag daun-aböl ram minön gai, a gila?” ö ga. ⁵ Anig hageia hagla, “Bi God manö hagep ap, hadame nöp manö kali kñiñ riköm haga rö, nip yag daunaböl Bedlehem daun, ram minön Judia an au. God manö hagep bi anibu God Manö kali kñiñ riköm haga,

⁶ ‘Ram minön Judia an gau ram minön ke ke iru midöp u me, ram minön Bedlehem niñö pro rö linab u pen Bi Kub u ram minön anibu nibö apöm, nibi bi yad Isrel nibi bi kalip abad mideinab.

Anig ginab rö, Bedlehem hib kub mideinab,’ a ga,” a gila. *

⁷ Anig hageila, kin Herod niñöm, am bi gasi kid hiik niñeb gau kalip agamij wiñ alö aueila haga, “Magö mai rö gapi anibu waiela?” ö ga.

⁸ Hageia, nip manö anibu hag ñeila, kalip Bedlehem hag yuöm pir alöm haga, “Kale am ñi anibu uñhai niñ aij gimim, ado gi apim yip hagpe, yad abe amem hib nipe hagno adö aran,” a ga.

⁹ Kin Herod anig hagö, kale hadlö niñöl gi, gapi kale sidö auab lau niñla u nöd nöd gö niñöl gi, kale hain gila. Gapi u am am, niñan u ram mideia an au gilañ nöp pidöñ ga. ¹⁰ Anig gö kale niñlö, aij a gö niñöl gi, ¹¹ ram raul migam yan amöm niñla, niñan u niñme Maria aip midailö. Kale am kugom yimöm, niñan u hib haglö adö areia niñöm, wadi kale gau an löm, nip nan aij rimnap ñila. Gol rimnap, pauda hañan aij auep rimnap, wel hañan aij auep rimnap ñila. *

* 1:21: Luk 1:31; 2:21 * 1:23: Ais 7:14 * 1:25: Luk 2:21 * 2:2: Nab 24:17 * 2:6: Mai 5:2; Jon 7:42 * 2:11: Sam 72:10-15; Ais 60:6

12 Pen kale sibön an̄ yan̄ hanöm uhön n̄n̄la, God haga, “Ado gi Herod midöp u aragmim!” a ga. An̄b u, haga rö n̄n̄öm, adan mlö ap aramöm, ram kale ado gi arla.

Josep Maria am̄l m̄hau ud p̄ñ̄n̄ ḡ ram m̄n̄öñ Ijip ara

13 Pen bi gasi kid hiik n̄n̄eb gau kale an̄g göl arla n̄n̄öl gi, Josep uhön n̄n̄a, ejol ap apöm n̄p haga, “Herod ñ̄n̄an̄ u al pak linam a göm, uhai n̄n̄n̄g gab. An̄b u, ñ̄n̄an̄ am̄l m̄hau ȳn̄id uł gi, p̄ñ̄n̄ gi ram m̄n̄öñ Ijip armön. Aumön a geinam nöp, kauyan̄ ado gi aumön,” a ga.

14 Hagö, Josep sibön an̄ yan̄ nöp uraköm, ñ̄n̄an̄ am̄l m̄hau uł gi ram m̄n̄öñ Ijip ara.

15 Uł gi ara an̄bu, Bi Kub n̄pe bi manö n̄pe hagep ap n̄p hag ñ̄a n̄n̄öm n̄pe pen kal̄ k̄l̄ñ̄ r̄k̄öm haga, “Ñ̄i yad u Ijip n̄bö wiñ̄ alnö auöp,” a ga.

Pen Josep am̄lap am Ijip nöp midlö, Herod umaia me, hainö kauyan̄ ado gi aula. *

16 Pen Herod n̄pe n̄n̄a, bi gasi kid hiik n̄n̄eb gau, n̄pe haga rö gageila, n̄p mulu kal̄ yab̄i lugö haga, “Yip̄ ḡipal an̄bu, ñ̄n̄an̄ bi kub midn̄ig gab u yad aigö gi gem n̄p al pak linam?” a göm n̄n̄a. Pen n̄pe gasi ap n̄n̄öm haga, “Bi gasi kid hiik n̄n̄eb gau kal̄p gap̄i u waiela ñ̄n̄ u, yip̄ hag aij göm arla. An̄b u yad n̄n̄bin, Bedlehem söl au ñ̄n̄an̄ yag daulö, mi m̄höp lugöp gau abe, ñ̄n̄an̄ hainö yag daubal gau abe, al pak linaböl u, ñ̄i an̄bu abe al pak linaböl,” a ga. An̄g hagöm me, bi n̄pe r̄imnap hag yuö amöm, ñ̄n̄an̄ Bedlehem söl au mideila magön̄halö al pak li hakla.

17 Bedlehem ñ̄n̄an̄ al pak l̄la an̄bu, bi God manö hagep Jeremaia ḡinab a göm kal̄ k̄l̄ñ̄ r̄ika rö nöp ḡila. Jeremaia manö an̄bu kal̄ k̄l̄ñ̄ r̄iköm haga,

18 “Rama daun au mög gö,

manö hauł kub göm, m̄t̄öñ kub ḡinaböl.

N̄ibi Resel r̄ikö, r̄iklö r̄ik am̄l ap̄il ḡinab gau, mög gö m̄t̄öñ ḡinaböl.

Ñ̄i kale um hakla n̄n̄öm n̄ibi bi r̄imnap kal̄p hag udöl rö lagnab,” a ga. *

Josep Maria am̄l m̄hau aip kauyan̄ ado gi arla

19 Pen hainö bi kub Herod umö, Josep Ijip gau midöm hanöm uhön n̄n̄a, Bi Kub ejol n̄pe ap apöm n̄p haga, 20 “Bi ñ̄n̄an̄ al pak lin̄ig geila gau hadö umbal u me, nabin am̄l m̄hau kal̄p uł gi, ado gi ram m̄n̄öñ Isrel armön,” a ga. 21 Hagö, Josep ñ̄n̄an̄ am̄l m̄hau uł gi, ado gi Isrel ara. 22 Pen amjakö, manö ap hagla, “Herod umö, ñ̄i n̄pe Akeleas Judia Propins n̄ibi bi kal̄p abad midöp,” a ḡila. Hageila, Josep n̄pe Akeleas midöp ram m̄n̄öñ an̄bu n̄hön ḡin̄ig arnam a göm, p̄ñ̄n̄ ga u pen, hanöm uhön n̄n̄a God n̄p haga, “Ram m̄n̄öñ Judia ado gi aragmön, ne ram m̄n̄öñ Galili armön,” a ga. 23 Hagö, Josep ñ̄n̄an̄ am̄l m̄hau kal̄p uł gi Nasared daun aramöm midm̄dal. Arla an̄bu, bi God manö hagep gau an̄g ḡinab a göm kal̄ k̄l̄ñ̄ r̄ikla rö nöp ga. Kale kal̄ k̄l̄ñ̄ r̄iköm hagla, “N̄ip bi Nasared n̄bö ap, a ḡinaböl,” a ḡila. *

3

Jon Bi Ñ̄ig Pak Ñ̄eb u God manö hag ñ̄im̄idöp

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

1 Nasared mideila ñ̄n̄ an̄ an̄bu, Jon bi ñ̄ig pak ñ̄eb u apöm, ram m̄n̄öñ Judia an̄ au, ram m̄n̄öñ n̄ibi bi iru midagm̄dal, ram m̄n̄öñ kabö nöp midmidöp an̄ gau midö n̄n̄öl gi, n̄ibi bi gau aulö, n̄pe kal̄p manö hag ñ̄im̄idöp. 2 Kal̄p hag ñ̄öm hagm̄idöp, “Söl midöp, God n̄ibi bi udöm abad mideinab. An̄b u,

* 2:15: Hos 11:1 * 2:18: Jer 31:15; Jen 35:19

* 2:23: Luk 2:39; Ais 11:1; 53:2; Jon 1:45

nan si nan najj gipim u, nihön ginig anig gipun a gimim, arö gimim,” a gimidöp. * 3 Jon kalip manö hag ñimidöp anibu, bi God manö hagep Aisaia hadame nöp ginab a göm, kaliklin rika rö nöp ga. Aisaia manö anibu kaliklin riköm haga,

“Bi ap, ram minöñ nibi bi iru midagpal,
ram minöñ kabö nöp midöp an au am midöm,
wiñ alöm hagnab, ‘Bi Kub u auab!
Adan sir u gilañ gityañ gi midainim gau,
dum gof pilu gi midainim gau,
binig ral aij gi midaimim,’ a ginab,” a ga. *

4 Pen Jon walij nipe u, kaj kamel un udöm gila walij ap yimöm, kaj kau hañ dip nagit an u pig limidöp. Nan ñineb nipe u, jon habladin u abe, bom ñig u abe ñinmidöp. * 5 Ñin anibu, Jerusalem nibi bi mideila gau abe, nibi bi ram minöñ Judia yöp anib gau mideila gau abe, ñig Jodan sol gau nibi bi mideila gau abe, kale magöñhalö Jon mideia au arla. 6 Jon mideia au amöm, nan si nan najj gila gau waiö hag payik pe gilö ninöl gi, Jon kalip ñig Jodan an au ñig pak ñimidöp.

7 Pen bi Perisi gau abe, bi Sadyusi gau abe iru nöp, Jon hanip ñig pak ñan a göm aueila, Jon kalip sikk hag göm haga, “Kale haino ñi pai gai! Gasit nihön ninmim pinin gi aubimn Ñig pakno, God nibi bi ke nibö gau kalip hag ginab ñin u, hanip hag gagnab,’ a gimim, pinin gi aubim aka? * 8 Kale ñig paknig ginabim u, nan si nan najj gipim u, nihön ginig anig gipun, a gimim, arö gimim, mid aij gimim. Anig geinabim me, nibi bi ninaböl, kale nan si nan najj gimidim u hadö arö gipim. 9 Pen kale gasit ap ninmim, ‘Hon bac itan Ebrahim ñi pai nipe midpun ninöm God hanip nan najj ap gagnab,’ a

gimim, gasit u ninagmim. Ebrahim ñi pai nipe midpun a gipim u nan yiharin! God kabö gai i udöm, Ebrahim ñi pai nipe gau gi linig göm, gi liböp! Anib u, ‘Bi aij Ebrahim riköm rik amil apil göm hon ke rik dap libal,’ a gipim u, manö u rö hagagmim. *

10 “Nin aij gimim! God mab u it halö rib junig, ru u mab it yan kid gi midöp. Mab ap magö ñineb aij rimnap pilagnab u, rib gi dö gi ud mab inab yan yunab. * 11 Kale nan si nan najj gipim u, nihön ginig anig gipun a gimim, arö gimim me, yad kalöp ñig nöp pak ñinabin. Pen bi yip hain aunab u, nipe yad rö wasö; nipe bi kub yabit, yad bi pro. Yad nip ninö nable ginab. Ma hañ nipe ud ajeinam rö lagöp. Yad kalöp ñig nöp pak ñabin, pen bi anibu nipe apöm, kalöp Ana Ut u pak ñöm, mab mitan pak ñöm ginab. *

12 “Nipe wid magö po gö, rik dap pakpal rö u ginig gab. Wid magö ñineb gau ke löm, wid cög nabön nabön gau ke linab. Anig göm, wid magö ñineb nipe gau dam ram raul migang au linab; pen nabön nabön gau dam mab por inmidöp u launab,” a ga.

*Jon Jisas nip ñig pak ña
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)*

13 Ñin anibu, Jisas nipe, Jon yip ñig pak ñan, a göm, ram minöñ Galili arö göm, ñig Jodan aramöm, 14 Jon nip haga, “Yip ñig pak ñi,” a ga. Hageia, Jon haga, “Ne nöp me yip ñig pak ñinap. Pen yad aige gem nöp ñig pak ñinam?” ö ga.

15 Hageia, Jisas haga, “Ne hagabön u arö gimön, yad hagabin rö nöp gul me, God hagöp hagöp rö nöp ginabul,” a ga. Hageia Jon, “Ninö hagpan,” a göm, Jisas nip ñig pak ña.

16 Nip ñig pak ñö ninöl gi, Jisas ñig gof au lan apöm ninja, kumi kabö adö lan migang piral hiikö, God Ana u

* 3:2: Mad 4:17; 1:15 * 3:3: Ais 40:3 * 3:4: 2Ki 1:8 * 3:7: Mad 12:34; 23:33 * 3:9: Jon 8:33,39; Ro 4:12 * 3:10: Mad 7:19; Luk 13:6-9 * 3:11: Jon 1:26-27,33; Ap 1:5 * 3:16: Jon 1:32

yaur dapo rö u gi n+p aua. * 17 Anig göm auö niñöl gi, manö ap kumi kabö adö lañ niñbö apöm haga, “Ñi aij an+bi, ni m+dmagö yad yabił. Yad n+p niñnö, yip aij yabił göp,” a ga. *

4

Seden, Jisas n+p gasi niñnö nan si nan naj ginim a göm niña
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

1 Niñ an+bu God Ana u, Seden niñbi bi gau kalip pör gim+döp rö, Jisas n+p u rö nöp ginim a göm, Jisas n+p ut gi, ram m+nöñ niñbi bi m+dagmidal, ram m+nöñ kabö nöp midöp an gau ud arö, Seden niñpe Jisas nan si nan naj rimnap ginim aka göm ga. * 2 Jisas ram m+nöñ nöp an an+bu gau nan niñnö wasö, niñ unbö niñ juöl miñöp (40) mailö abe sibön abe yiñhar+ñ nöp mideia. Anig göm yiñhar+ñ nöp midö, n+p kiyö kub yabił u gö, * 3 Seden Jisas n+p gasi niñnö, naj ginim a göm apöm, Jisas n+p haga, “Yad God Niñ niñpe m+dpin a g+pan u, kabö gai i hagö, bred rö lañ,” a ga. 4 Hageia, Jisas pen haga, “God Manö u kal+ kñiñ riköm hagla, ‘Niñbi bi gau, bred nöp niñnö kam+ñ m+dageinaböl; God manö hagöp an+bu magöñhalö niñ udöm me, kam+ñ m+deinaböl,’ a g+la,” a ga. *

5 Jisas anig hagö, kijaki Jisas n+p ut gi dam daun kub ut Jerusalem amöm, God sabe gep ram i adö g+lan g+la u löm haga, 6 “Yad God Niñ niñpe m+dpin a g+pan u, ujan+di m+nöñ yan li. God Manö u kal+ kñiñ riköm hagla, ‘God ejol niñpe gau hagö, nöp niñmagö kale udeinaböl me, kabö ma nöp u b+n+ñ gagnab,’ a g+la,” a ga. *

7 Hageia, Jisas pen haga, “Wasö! God Manö u manö rimnap halö kal+ kñiñ riköm hagla, ‘God Bi Kub u, niñpe

bi niñjö aka bi pir alep, a gagmim,’ a g+la,” a ga. *

8 Hagö, Seden Jisas n+p dam dum kub yabił ap amöm, ram m+nöñ aij aij bi kub ke ke abadpal gau Jisas n+p yamöm haga, 9 “Ne kugom y+mmön, hib yad hagö adö lañ arö, yad ram m+nöñ an+bu gai i magöñhalö nape nöp niñnabin,” a ga.

10 Hageia, Jisas Seden n+p haga, “Ne ke gau aru! God Manö u kal+ kñiñ riköm hagla, ‘God Bi Kub hib niñpe u nöp hagpe adö arnim; wög n+p nöp gimim,’ a g+la,” a ga. *

11 Jisas anig hageia niñnöm kijaki, Jisas niñpe nan naj rimnap ginim a göm gi gi wasö niñnö, n+p arö göm arö niñöl gi, ejol rimnap apöm, n+p ap at ba göm abad mideila.

Jisas ram m+nöñ Galili il göm niñbi bi gau God manö hag niña
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

12 Niñ an+bu Jon bi niñpak niñeb u n+p nag+ leila, Jisas manö an+bu apdi niñnö, ram m+nöñ Galili ado gi ara. * 13 Amöm daun niñpe Nasared am m+dageia; am mideia daun pro Kapaneam, ram m+nöñ Sebyulan Napdalai an au m+döp Niñ Wanjö Galili goł au. 14 Jisas ram m+nöñ an+bu amöm, niñbi bi gau kalip manö aij u hag niñ ajm+döp u me, bi God manö hagep Aisaia g+inab a göm kal+ kñiñ rika rö nöp ga. Niñpe haga,

15-16 “Ram m+nöñ Sebyulan abe Napdalai abe, Niñ Wanjö Galili goł au,

Niñ Jodan sidö wad arab böñ lau, Juda niñbi bi wasö ram m+nöñ Galili au m+dpal gau

kale mailö kub yabił niñbal. Sibön gau midöm umöl rö la u pen mailö kub u hadö niñbal,” a ga. *

17 Jisas niñ an+bu il göm, niñbi bi gau kalip God manö aij u hag niñ ajöl gi haga, “Nan si nan naj g+pim

* 3:17: Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 12:18; 17:5; Luk 9:35 * 4:1: Hib 2:18; 4:15 * 4:2: Eks 34:28

* 4:4: Dud 8:3 * 4:6: Sam 91:11-12 * 4:7: Dud 6:16 * 4:10: Dud 6:13 * 4:12: Mad 14:3;

Mak 6:17; Luk 3:19-20 * 4:15-16: Ais 9:1-2

adö u, n̄hön ḡn̄ig an̄ig ḡipun a ḡimim, arö ḡimim. Söl m̄idöp, God n̄ibi b̄i udöm kumi kabö adö laŋ au abad m̄ideinab; ñ̄in hain pör abad m̄idm̄idim u, m̄iñi auöp!” a ga. *

Jisas b̄i m̄ihau m̄ihau, “Kale yad aip aumim,” a ga

(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Jisas Ñ̄ig Waŋö Galili goŋ adö au ap lug aramöm n̄iŋa, b̄i kabsaŋ udep mamil m̄ihau, uben yumil kabsaŋ udailö. B̄i madöl m̄ihau, n̄imam ap hib n̄ipe u Saimon, n̄imam ap hib n̄ipe u Edru. Saimon n̄ip hib ap Pida a ḡim̄idal. ¹⁹ Jisas kal̄ip m̄ihöŋ n̄iŋöm haga, “Ȳip hain ḡimil. Yad kalöp ḡinö, kale mamil m̄ihau, kabsaŋ udep b̄i wasö, n̄ibi b̄i udep b̄i m̄ideinabil,” a ga. ²⁰ Hagö, haga rö nöp n̄iŋmil, kabsaŋ udailö uben gau arö ḡimil, Jisas aip ajm̄idil.

²¹ Pen magö ap rap̄in amöm n̄iŋa, Jems aip Jon aip nap Sebedi aip ñ̄ig maḡib m̄igan u ap̄ilap m̄idöl göm, uben luöl udöl ḡi m̄ideila. Jisas n̄iŋöm, kal̄ip m̄ihöŋ wiñ alö, ²² kale nap Sebedi ñ̄ig maḡib au arö ḡimil, Jisas aip arla.

Jisas gau ajöm n̄ibi b̄i kal̄ip manö hag ñ̄a

(Luk 6:17-19)

²³ Jisas ram m̄inöŋ Galili aŋ gau ḡi ajöl göm, Juda magum gep ram gau gau amöm, God n̄ibi b̄i udöm abad m̄ideinab manö aij u, n̄ibi b̄i gau kal̄ip hag ñ̄i ajöl ḡi, nan n̄ihön n̄ihön n̄ibi b̄i gau kal̄ip ga gau gö kam̄iŋ l̄im̄idöp. * ²⁴ An̄ig gö, ram m̄inöŋ Siria n̄ibi b̄i gau magöŋhalö manö an̄ibu n̄iŋöm, n̄ibi b̄i nan n̄ihön n̄ihön ga gau daulö, Jisas gö kam̄iŋ l̄im̄idöp. N̄ibi b̄i an̄ib gau, r̄imnap nan ga; r̄imnap hañ roman̄ ilön kub ga; r̄imnap k̄ijaki aban̄ ala; r̄imnap amgö m̄imainö auö, ap lug paköm ḡil ḡil ḡim̄idal; r̄imnap ñ̄in ma k̄ila ga; pen n̄ibi b̄i nan n̄ihön n̄ihön ga gau daulö, Jisas gö magöŋhalö kam̄iŋ la.

* 4:17: Mad 3:2; 19:27 * 4:23: Mad 9:35; Mak 1:39; Ap 10:38 * 4:24: Mak 6:55 * 4:25: Mak 3:7-8 * 5:3: Ais 57:15 * 5:4: Ais 61:2-3; Rep 7:17 * 5:5: Sam 37:11 * 5:6: Ais 55:1-2

* ²⁵ Pen Galili n̄ibi b̄i löm, Dekapolis n̄ibi b̄i löm, Jerusalem n̄ibi b̄i löm, Judia n̄ibi b̄i löm, ñ̄ig Jodan nö lödan au n̄ibi b̄i löm, iru nöp Jisas arö n̄iŋöl ḡi, hain arla. *

5

Jisas nö ilö laŋ am m̄idöm, manö hag ñ̄a

(Luk 6:20-23)

¹ Jisas, n̄ibi b̄i iru nöp an̄ib gau n̄iŋöm, am nö ilö laŋ b̄i n̄ipe unbö m̄igan laŋ u aip as̄ik m̄idöl göm, kal̄ip manö hag ñ̄a.

N̄ibi b̄i m̄iñ m̄iñ ḡinaböl

(Luk 6:20-23)

² Jisas n̄ipe kal̄ip hag ñ̄öl ḡi haga, ³ N̄ibi b̄i gau, hon n̄ibi b̄i aij wasö, God n̄ipe nöp han̄ip ḡi ñ̄inab a göm, God n̄ip hag n̄iŋnaböl gau, God kal̄ip udöm kumi kabö adö laŋ abad m̄ideinab u me, m̄iñ m̄iñ göl. *

⁴ N̄ibi b̄i m̄iñ ḡipal gau, God kal̄ip hag udnab u me, m̄iñ m̄iñ göl. *

⁵ N̄ibi b̄i hain agam̄ij m̄idpal gau, kale m̄inöŋ naböŋ iŋ i udnaböl u me, m̄iñ m̄iñ göl. *

⁶ N̄ibi b̄i, God haga rö nöp ḡinabun a göm, n̄iŋbal gau, God kal̄ip abad m̄ideinab u me, m̄iñ m̄iñ göl. *

⁷ N̄ibi b̄i kale n̄ibi b̄i gau kal̄ip mög n̄iŋöm ud aij ḡinaböl gau, God kal̄ip pen u rö nöp mög n̄iŋöm ud aij ḡinab u me, m̄iñ m̄iñ göl.

⁸ N̄ibi b̄i God n̄ip gasi añ̄i n̄iŋbal gau, God n̄ip n̄iŋnaböl u me, m̄iñ m̄iñ göl.

⁹ N̄ibi b̄i n̄iŋnaböl, n̄ibi b̄i r̄imnap pen pen ḡinaböl gau, kale apöm hagnaböl, ‘Kale unbö gagmim, agam̄ij m̄idaimim,’ a ḡinaböl gau, God kal̄ip ñ̄i pai yad a ḡinab u me,

mĩñ mĩñ göl.

10 Nĩbi bĩ kale God haga rö nöp gĩnabun a gĩ mĩdlö, nĩbi bĩ rĩmnap kalĩp gĩ najj gĩnaböl u, God kalĩp udöm kumi kabö adö lañ abad mĩdeinab u me, mĩñ mĩñ göl. *

11 “Kalöp Jisas nĩbi bĩ nĩpe a göm gĩ najj göm, manö pĩral hagöm hag juaiöl, kale mĩñ mĩñ yabĩt gĩmim. *

12 Bĩ God manö hagep hadame nöp gau kalĩp adö anĩbu nöp gĩla. Anĩb u, kalöp u rö nöp geinaböl u, gasĩ kub u nĩñagmim; God hanĩp kumi kabö adö lañ ud aij gĩnab a gĩmim, mĩñ mĩñ yabĩt gĩmim,” a ga. *

God nĩbi bĩ nĩpe gau kale dö sol rö mĩdpal; kale mailö rö mĩdpal (Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 Jisas manö anĩbu hagöm haga, “Nĩbi bĩ mĩnön nabön iĩ i mĩdpal gau, dö sol rö kale mĩdpim. Pen dö sol kal u am haköm kauyañ kal gagnab; bön nöp najj göp a göm, abhib jaköm ud yunaböl.

14 “Daun kub dum lañ mĩdöm, pi göl mĩdnĩm rö lagnab; waiö yabĩt mĩdeinab. Anĩb u rö, nĩbi bĩ mĩnön nabön iĩ i mĩdpal gau kalĩp hapö mailö rö mĩdpim. * 15 Nĩbi bĩ gau hapö lauöm rin cög mĩgan gau pi gagnaböl. Adö au gĩlañ rĩk lĩlö mailö gö, nĩbi bĩ ram raul mĩgan gau magöñhalö nĩñ aij gĩnaböl. * 16 Anĩb u rö, kale nĩbi bĩ gau kalĩp gĩ aij gĩpe, nĩbi bĩ gau kalöp nĩñöm, Nap kumi kabö adö lañ mĩdöp hib nĩpe nöp haglö adö arnab. *

Lo manö u

17 “Kale hagnabim, Jisas auöp u, God Mosĩ nĩp lo manö haga manö adö u abe, bĩ God manö hagep rĩmnap hagla manö adö u abe, arö gĩmim a gĩnĩg auöp a gĩnabim u pen u wasö! Yad aubin u, bĩ God manö

hagep gau gĩnab a gĩla rö magöñhalö gĩnam a gem aubin. * 18 Yad kalöp nĩñö yabĩt hagabin. Kumi kabö adö lañ abe, mĩnön nabön iĩ i abe bön nöp ur gĩnab u pen God Manö u manö magö rĩmnap ur gagnab; magöñhalö pör pör nöp mĩdeinab. Manö nĩñön nĩñön haga u, magöñhalö haga rö nöp gĩnab. *

19 “Anĩb u, nĩbi bĩ an God lo manö u nĩñöm, manö pro magö ap arö gĩnam a göm, nĩbi bĩ gau hałöwałö hag ñö arö gĩnaböl u, God nĩbi bĩ udöm abad mĩdeinab ñĩn u, hib kale ap lagnab. Pen nĩbi bĩ an God lo manö nĩñöm, nĩñ aij göm, nĩbi bĩ gau kalĩp hag ñĩ aij gĩnaböl u, God nĩbi bĩ udöm abad mĩdeinab ñĩn u, hib kale ap rannab. * 20 Bĩ Perisi gau abe, God lo manö hag ñeb bĩ gau abe, ‘God haga rö nöp gĩpun,’ a gĩpal u pen kale yĩharĩñ manö hagöm God haga rö gagpal, wasö. Kale ke pen, God manö haga rö nöp nĩñmim kabö rö nöp hain gĩmim. Anĩg gĩnabim u me, God kalöp udöm kumi kabö adö lañ au abad mĩdeinab.

Nĩbi bĩ kotmał kale gau aip manö hag jĩm ñĩmim mĩdaimim (Luk 12:57-59)

21 “Hadame nöp napĩs nahai iłañ gau God lo manö hagnĩdal adö u kale nĩñbim. Kale hagnĩdal, ‘Wip al pakagmim. Nĩbi bĩ ap, nĩbi bĩ ap al pak lĩnab u, manö kub nĩñnab,’ a gĩmĩdal. * 22 Manö anĩbu nĩñbim u pen kalöp mĩñi hag aij gĩnam. Nĩbi bĩ ap, nĩbi bĩ ap nĩp nĩñö mulu lagnab u, manö kub nĩñnab. Nĩbi bĩ ap, nĩbi bĩ ap hib dap lagnab u, Juda Kansol gau ap magum göm, nĩp manö kub hagnaböl. Nĩbi bĩ ap, nĩbi bĩ ap nĩp hagnab, ‘Ne bĩ hauł halö,’ a gĩnab u, ram mĩnön mab ke inab mĩgan yañ arnĩm rö löp. *

23 “Anĩb u, ne nan God nĩp sabe gĩ ñeb dam kabö bĩd adö u sabe gĩ

* 5:10: 1Pi 3:14 * 5:11: 1Pi 4:14 * 5:12: 2Kr 36:16; Ap 7:52 * 5:14: Jon 8:12; 9:5 * 5:15: Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 * 5:16: Ep 5:8-9; 1Pi 2:12 * 5:17: Ro 3:31 * 5:18: Luk 16:17; 21:33 * 5:19: Jem 2:10 * 5:21: Eks 20:13; Dud 5:17 * 5:22: 1Jn 3:15 * 5:23: Mak 11:25

ñin+g, añ mam ne n+ip g+ina rö manö midöp a g+inabön u, * 24 nan God n+ip sabe g+ ñeb an+bu kabö b+d au arö g+mön, n+pe aip manö hag aij g+mön, uri agam+j midaiul a g+mön, ado g+ ap nan an+bu God n+ip sabe g+ ñimön.

25 “Nan n+hön g+ naj g+inabim u, kalöp manö kub hagn+g, dam adan aḡ gau hain ud arlö n+ḡöl g+, kal+p aip manö an+bu hag ud as+kmim, d+im ñöl m+daimim. Wasö u, kalöp dam b+ kub u n+ip ñeinaböl, n+pe pen kalöp ud polisman kai kal+p ñö, kalöp dam nag+ l+inaböl. 26 Yad kalöp n+ḡö yab+ḡ hagabin, nan naböḡ kale u böḡ nöp naböḡ ral p+is g+mim höḡ arnabim.

N+bi si b+ si g+pal

27 “Pen manö ap hagla u, u rö nöp n+ḡbim. Manö an+bu hagla, ‘N+bi si b+ si gagmim,’ a g+la. * 28 Pen yad kalöp hagabin, b+ ap n+bi ap n+ip n+ḡöm, n+ip g+bnep a göm gas+ n+ḡnab u, God n+ḡö, b+ an+bu gas+ n+pe aḡ yaḡ n+bi an+bu si g+inab. 29 An+ḡ u, amgö magö y+j+g lau n+ḡöm, nan si nan naj gep rö lain+m u, amgö böḡ an+bu ud ju yumim. Pen amgö kale u mög n+ḡnabim u, nan si nan naj g+mim, mab ke inab m+gan yaḡ armim rö löp. * 30 Pen ñ+magö y+j+g k+d u u rö nöp, nan si nan naj g+n+g gain+m, r+ḡ g+ dö g+ yumim. An+g g+mim me, ñ+n böḡ lap nöp m+dö kam+ḡ arnabim. Wasö u, mab ke inab m+gan yaḡ arnabim. *

Jisas n+bi hag yuep manö hag ña (Mad 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

31 “Kale n+ḡbim, manö ap hagla, ‘B+ ap n+bin n+ip arö g+n+g, n+bi i böḡ nöp arö g+nam a göm, kal+ k+ñ bad ap r+köm, n+bi an+bu n+ip ñöm me, böḡ nöp arö g+inab,’ a g+la. * 32 Pen yad kalöp hagabin: b+ ap, n+bin n+pe b+ ap si udagnab wasö, pen nugmul

n+pe n+bin y+har+ḡ nöp arö g+inab u, g+ naj g+inab. Pen n+bi u n+ip an+g göm arö gö, am b+ hain n+bö ap udnab u, b+ u n+pe n+bin n+pe arö g+inab u me, n+pe an+g gö, n+bin n+pe b+ si udep n+bi l+inab. Pen b+ an n+bi an+bu udnab u, n+pe u rö nöp n+bi si udep b+ l+inab. *

Manö n+ḡö yab+ḡ hagabun, a g+pal (Mad 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

33 “Hadame nöp manö ap hagla u, u rö nöp n+ḡbim. Manö an+bu hagla, ‘Kale B+ Kub amgö ilö n+pe manö n+ḡö yab+ḡ hagnabim u, hagnabim rö nöp g+mim. God n+pe n+ḡmidöp n+ḡöm hagnabim rö nöp g+mim,’ a g+la. * 34 Pen yad kalöp hagabin: manö ap hagn+g, ‘God amgö ilö adö u n+ḡö hagabin,’ a g+mim hagagmim. ‘Ram m+nöḡ kumi kabö adö laḡ au m+döp rö, n+ḡö hagabin,’ a g+mim hagagmim; God n+pe ram m+nöḡ an+ḡ au sea k+ḡ adö au as+k midöp. * 35 ‘M+nöḡ naböḡ iḡ i m+döp rö n+ḡö hagabin,’ a g+mim hagagmim; God n+pe sea k+ḡ adö au as+köm, ram m+nöḡ iḡ i ma adö au abö g+ m+döp. ‘Jerusalem m+döp rö n+ḡö hagabin,’ a g+mim hagagmim; u K+ḡ Kub yab+ḡ daun kub n+pe me. *

36 ‘Nab+c yad m+döp rö, n+ḡö hagabin,’ a g+mim hagagmim. Kale ke g+pe, nab+c uḡ kale añ+ ap ule aka p+r ranagnab. 37 An+ḡ u, ‘G+nabin’ a g+mim, ‘G+nabin’ nöp a g+mim; pen ‘Gagnabin’ a g+mim, ‘Gagnabin’ nöp a g+mim. Manö kuöyaḡ l+mim hagmim, l+mim hagmim u, Seden kalöp gas+ ñö, hagnabim.

Jisas pen pen gep manö haga (Luk 6:29-30)

38 “Pen manö ap hagla u, u rö nöp n+ḡbim. Manö an+bu hagla, ‘Amgö magö u b+g juaiöl, kal+p pen abe b+g jumim. Meg magö pa jö gaiöl, kal+p

* 5:27: Eks 20:14; Dud 5:18 * 5:29: Mad 18:9; Mak 9:47 * 5:30: Mad 18:8; Mak 9:43 * 5:31: Dud 24:1-4; Mak 10:4 * 5:32: 1Ko 7:10-11 * 5:33: Eks 20:7; Lep 19:12; Nab 30:2; Dud 23:21 * 5:34: Ais 66:1; Jem 5:12; Mad 23:22 * 5:35: Sam 48:2; Ais 66:1 * 5:38: Eks 21:24; Lep 24:20; Dud 19:21

pen abe pa jö gımim,' a gıla. * 39 Pen yad kalöp hagabin: bı ap kalöp gı naj gainım, nıp pen gı naj gagmim. Bı ap kalöp alaun pak hil gainım, ado gımim böñ lap abe paknım. 40 Bı ap apöm kalöp manö kub hagöm, 'Sior ne u yıp haji gı,' a gainım, sior nöp ñagmim, kolsior u abe ñımim. 41 Bı ap kalöp hag nıñöm, 'Nan wadı i dam ka au yumön aumön,' a geinab u, jı nıñagmim; ka hagöl au hil gımim, dam yıharıñ ka au yumim aumim. 42 Nıbi bı rımnap kalöp, 'Hanıp nan rımnap ñım,' a gaiöl, hałowatö ñımim. Pen nıbi bı rımnap kalöp, 'Hanıp nan rımnap yıharıñ ñıbe, hainö pen kalöp ado gı dam ñınabun,' a gaiöl, arö gagmim, hałowatö ñımim.

Kołmat kale gau kalıp mıdmagö lımim

(Luk 6:27-28,32-36)

43 "Manö ap hagla u, u rö nöp nıñbim. Manö anıbu hagla, 'Mıdaimam kale gau kalıp mıdmagö lımim; nıbi bı kołmat kale gau kalıp mulu adıñ nıñmim,' a gıla. * 44 Pen yad kalöp hagabin: nıbi bı kołmat kale gau, kalıp mıdmagö lımim; nıbi bı kalöp gı naj gıpal gau, God nıp sabe gımim, 'Kalıp abad mıd aij gımön,' a gımim. *

45 "Kale anıg gınabim u, Nap kumi kabö adö lañ mıdöp u, ñı pai nıpe yabıt mıdeinabim. Nıpe gö, sıdö mailö gö, nıbi bı gı aij gıpal gau abe, nıbi bı gı naj gıpal gau abe, mailö gab. Nıpe gö, möñ alöm, nıbi bı gı aij gıpal gau nan wög kale gau ranöm, nıbi bı gı naj gıpal gau nan wög kale gau ranöm göp. 46 Kale nıbi bı kalöp mıdmagö lıbal gau nöp ud aij gınabim u, bı dakıs udpal gau gıpal rö nöp gınabim. Anıg geinabim u, God ne aige göm ñıñı löm kalöp nan aij ñınab. 47 Kale añ mam kale gau nöp hag wıhai udnabim u, nıbi bı God nıp gası nıñagpal gau, nıbi

bı yıharıñ gau kalıp gıpal rö nöp gınabim.

48 "Anıb u, Nap kumi kabö adö lañ gı aij yabıt gab rö, kale u rö nöp gı aij yabıt gımim. *

6

Nıbi bı nan mıdagöp gau kalıp abönamö ñımim

1 "Pen kale, hib kub udun a gımim, nıbi bı amgö ilö adö kale u nöp God hagöp rö nöp gun, a gımim gıpe u, Nap kale kumi kabö adö lañ mıdöp u nıpe nıñöm kalöp pen nan aij ap ñagnab. * 2 Nıbi bı rımnap, God nıp nıñ udpun, a göm, pıral nöp gıpal. Hib kub udun, a göm, kale nıbi bı mög gep rö gau mani nan rımnap ñınıg, Juda magum gep ram

nıbi bı iru mıdnaböl raul u aka, adan kub nıbi bı iru nöp ajnaböl gau nöp amöm, nıbi bı amgö ilö adö au ñınaböl. Gınaböl anıbu yad kalöp hagabin: hib kub udun a göm, nan kale pen udnaböl anıbu; Bapi kalıp nan rımnap halö ñagnab. Kale anıg gınaböl u rö gagmim.

3 "Pen kale nıbi bı mög gep rö gau kalıp nan ñınıg, waiö ñagmim; 4 agamıj pı gımim rö ñımim. Nan nıñön agamıj gıpim u, Nap kale magöñhalö nıñöb rö, nıñön nıñön gınabim nıñöm, kalöp pen nan aij ñınab.

Jisas God nıp sabe gep manö hag ña

(Luk 11:2-4)

5 "Kale God nıp sabe gınıg gımim u, nıbi bı rımnap, God nıp gası nıñbun, a göm, pıral nöp gıpal rö gagmim. Kale nıbi bı rımnap hanıp nıñlö, hib kub udnabun a göm, am Juda magum gep ram anı u mıdöm aka, am adan ramö gau mıdöm, nıbi bı amgö ilö au God nıp sabe gıpal. Gıpal anıbu yad kalöp hagabin, hib kub udun a göm, nan kale pen udnaböl anıbu; God nıpe manö kalıp u udagnab. * 6 Anıb u, kale God

* 5:43: Lep 19:18 * 5:44: Eks 23:4-5; Luk 23:34; Ap 7:60; Ro 12:14,20 * 5:48: Lep 19:2; Dud 18:13 * 6:1: Mad 23:5 * 6:5: Mad 23:5; Luk 18:10-14

n+ip sabe g+n+ig, ram magö raul m+gan kale u amxim, ajöj g+ ñ+mim, Bapi hon amgö n+ñagpun n+ip sabe g+mim. Nan n+hön agam+ij g+ipim u, Nap kale magöñhalö n+ñöb rö, n+hön n+hön g+inabim n+ñöm, manö kale n+ñöm, kalöp pen nan aij ñ+nab.

⁷ “N+ibi b+ God Manö n+ñagpal gau, n+ip sabe g+n+ig, manö m+lö kub yab+ hagpal. Gas+ kale nöp n+ñöm hagpal, ‘Manö m+lö kub hagno me n+ñab,’ a g+pal. * ⁸ Pen kale an+bu rö gagmim. Manö n+hön God n+ip sabe g+n+ig gabim gau, n+ipe nöd n+ñab. *

⁹ An+ib u, God n+ip sabe g+n+ig, hagmim,

‘Bapi kub kumi kabö adö lañ midpan;

hib ne i adö lañ m+döp.

¹⁰ Ne han+ip udmön abad m+daimön.

Ne kumi kabö adö lañ hagpan rö n+ñbal u,

hon aui m+nöñ naböñ it i g+ ñ+mön n+ñun hon abe manö nöp n+ñun. *

¹¹ Han+ip nan ñ+ñeb r+mnap n+ime l+mön;

pör pör ñ+ban rö u ñ+n añ+ añ+ ñ+mön.

¹² N+ibi b+ r+mnap han+ip g+ naj g+pal n+ñun arö g+ipun rö,

hon g+ naj g+ipun u u rö nöp n+ñmön arö g+mön. *

¹³ Hon g+ naj gun rö löp u, ne han+ip abad m+dö, hon g+ naj gagun, a g+mim. *

¹⁴ “N+ibi b+ r+mnap kalöp g+ naj gaiöl n+ñmim arö g+inabim u, Nap kale kumi kabö adö lañ m+döp u nan si nan naj kale g+inabim u u rö nöp n+ñöm, arö g+nab. * ¹⁵ Pen n+ibi b+ r+mnap kalöp g+ naj gaiöl n+ñmim arö gagnabim u, Nap kale nan si nan naj kale g+inabim u u rö nöp n+ñöm arö gagnab.

Nan ñ+ñeb hil g+pal

* **6:7:** 1Ki 18:26-29 * **6:8:** Mad 6:32 * **6:10:** Luk 22:42 * **6:12:** Mad 6:14-15; 18:21-35
 * **6:13:** Luk 22:40; Jem 1:13; Jon 17:15 * **6:14:** Mak 11:25-26 * **6:16:** Ais 58:5-9 * **6:19:** Jem 5:1-3 * **6:20:** Mad 19:21; Luk 18:22

¹⁶ “Kale nan ñ+ñeb arö g+n+ig, n+ibi b+ God n+ip gas+ n+ñbun, a göm, piral nöp g+pal rö, gagmim. Kale, ‘Hon mulu halö halö rö midno, n+ibi b+ n+ñöm hagnaböl, “God n+ip gas+ n+ñöm, nan ñ+ñeb hil göm me, mulu halö halö midpal,” a g+inaböl, a göm, piral an+g g+inaböl. Yad kalöp n+ñö yab+ hagabin: n+ibi b+ han+ip n+ñlañ, a göm g+inaböl an+ib gau, n+ibi b+ gau n+ñöm hib kale haglö adö arnab u pen God kal+ip nan aij kumi kabö adö lañ ñagnab. * ¹⁷ Kale pen nan ñ+ñeb gau hil geinabim u, mulu halö halö rö midagaimim. Ñ+ig pak aij g+mim, wel l+mim, kom g+mim m+daimim. ¹⁸ An+ig geinabim me, kalöp n+ibi b+ nan magö hil g+pal gau a göm, n+ñagnaböl. Nan agam+ij g+ipim u, Nap kale, hon amgö n+ñagpun B+ u, n+ipe magöñhalö n+ñöb rö, kalöp pen ñöm nan aij ñ+nab.

Amun God aip m+daiun a g+mim, n+ñöl g+ m+daimim

(Luk 12:21,33-34)

¹⁹ “Pen m+nöñ naböñ it i nan aij aij gau ud magum gun, a g+mim gas+ u n+ñagmim. N+hön g+n+ig: nan an+ib gau ud magum geinabim, s+psop n+ñöm, hij göm, si udöm g+inaböl. *

²⁰ An+ib u, nan aij kale rö gau, God ram m+nöñ kumi kabö adö lañ au ud magum g+pe, s+psop n+ñagn+m, hij gagn+m, si udagöl, m+dep nöp m+dain+m. * ²¹ Nan aij kale m+nöñ naböñ adö it i ud magum geinabim u, gas+ kale m+deinab m+nöñ naböñ adö it i; nan aij kale God ram m+nöñ kumi kabö adö lañ au ud magum geinabim u, gas+ kale u arnab an+ib lañ.

Hañ roman mailö u

(Luk 11:34-36)

²² “Amgö magö hañ roman hapö mailö rö m+döp. Amgö magö kale u aij m+dö, mailö aij gö n+ñ aij g+inabim. ²³ Pen amgö magö kale u naj gö, hañ roman kale u s+böñ

gɪnab. Mailö gɪböp pen böŋ nöp sɪböŋ gö, nan ap nɪŋagnabim. Kale mailö nɪŋagpim u, sɪböŋ göp rö mɪdpim.

*Mani nan gau god ap rö mɪdagnɪm
(Luk 16:13; 12:22-31)*

²⁴ “Bɪ aɳɪ ap, bɪ kub mɪhöp kalɪp wög gɪ ñɪnɪm rö lagöp. Nɪhön gɪnɪg: bɪ kub ap nɪp nɪŋö aij geinab, ap nɪp arö gɪnab: pen bɪ kub ap nɪp nɪŋö aij geinab, ap nɪp arö gɪnab. Anɪb u, kale mani nan aij mɪnörŋ naböŋ adö iɪ i mɪdöp gau, nɪŋbe aij gö, God nɪp arö gɪnabim rö löp u, nɪŋ aij gɪmim.

*Gasi kub nɪŋagmim
(Luk 12:22-31)*

²⁵ “Adö anɪbu me kalöp hagabin: nan gai nɪbö ñɪŋun mɪdaiun, waɳɪj gai nɪbö rol gun mɪdaiun, a gɪmim, gasɪ kub u nɪŋagmim. Kamɪŋ mɪdep u nan kub; nan ñɪŋeb nan pro. Uri mɪdpun i, haɳ romanŋ nan yabɪɳ; haɳ romanŋ waɳɪj rol gep nan pro. Anɪg gö nɪŋmim, God kalöp gɪ la u, nɪpe nan ñɪŋeb, waɳɪj haɳ romanŋ rol gep, nan pro anɪb gau ñagnab a gɪ nɪŋbim ar? * ²⁶ Kale nɪŋbim, yaur gau nan yɪŋ yɪmagal; wid, rais, nan gau rɪk dap magum gagpal. Pen Nap kale kumi kabö adö laŋ u kalɪp abad mɪdö, nan ñɪŋbal. Anɪb u, yaur u nan yɪharɪŋ u pen nɪpe nan ñö ñɪŋbal rö, kalöp u rö nöp ñagnab a gɪ nɪŋbim ar? * ²⁷ Aka, gasɪ iru nɪŋun me, rapɪn mɪdun umnabun a gɪ gasɪ nɪŋbim ar?

²⁸ “Pen nɪhön gɪnɪg waɳɪj nan gau gasɪ iru nɪŋbimŋ Nan pɪɪpɪɪ be gau ranöb gau, wög gagöm, waɳɪj gagöm, gɪpal. ²⁹ Pen kiŋ Solomon mani iru mɪdö rɪb adɪk aij yabɪɳ gɪmɪdöp u, nan pɪɪpɪɪ anɪb gau rö rɪb adɪk aij gaga. * ³⁰ Nan pɪɪpɪɪ anɪb gau nan yɪharɪŋ. Pör mɪdöm wasö, mɪñi rö mɪdöm, rol rö laubal. Pen God nan yɪharɪŋ anɪb gau gɪ löm rɪb adɪk aij gɪ ñöb u, nɪhön gɪnɪg hanɪp abad mɪdagnab a gɪmim nɪŋbimŋ Kale

anɪg gasɪ nɪŋnabim u, kale God nɪp nɪŋ ud aij gagpim.

³¹ “Anɪb u, nan mai ñɪŋun, ñɪg mai ñɪŋun, waɳɪj nɪhön rol gun, a gɪmim, gasɪ kub u nɪŋagmim. ³² Nɪbi bɪ God Manö nɪŋagpal gau, nan anɪb gau udun a göm, gasɪ kub anɪbu rö nɪŋbal. Pen kale nɪŋbim, Nap kale kumi kabö adö laŋ mɪdöp u, kale nan nɪhön nɪhön mɪdagöp u nɪŋöb. * ³³ Anɪb u, God nɪbi bɪ rɪmnap udöm abad mɪdeinab u, hanɪp u rö nöp udnab a gɪmim gasɪ aɳɪ nɪŋmim; God nɪpe haga rö nöp gɪ mɪdaiun a gɪmim, gasɪ aɳɪ nɪŋmim; kale anɪg gɪpe arö me, nan ñɪŋeb, ñɪg ñɪŋeb, waɳɪj rol gep, nan anɪb gau magörhalö kalöp ñɪnab. * ³⁴ Anɪb u, rol ruö nɪhön gun mɪdaiun, a gɪmim gasɪ kub u nɪŋagmim. Ñɪn uri u ñɪn uri. Uri ñɪn i nöp nan mɪŋör rɪmnap mɪdöp u, u nöp gasɪ nɪŋmim.

7

*Nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp manö kub
hag gagmim
(Luk 6:37-38,41-42)*

¹ “Hon nɪbi bɪ aij a gɪmim, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp gasɪ naij nɪŋnabim u, manö anɪbu ado gɪ kale ke aunab. * ² Anɪb u, nɪŋ aij gɪmim. Kale nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp gɪnabim rö, God kalöp pen gɪnab. Kale nɪbi bɪ rɪmnap nɪŋmim manö kub hag gɪnabim rö, God kalöp u rö nöp manö kub hag gɪnab. * ³ Mab po amgö kale pak harɪ göl mɪdöp u, nɪhön gɪnɪg mab po anɪbu nan yɪharɪŋ a gɪmim, namam nan acɪp amgö nɪpe mɪdöp u nɪŋmim hagpim? ⁴⁻⁵ Ne bɪ manö piral hagep bɪ. Mab po amgö kale pak harɪ göl mɪdöp u nöd ud yumim, amgö nɪŋ aij gɪmim, namam nan acɪp amgö nɪp mɪdöp u nɪp, ‘Ud yuɳn’ a gɪmim hagmim. ⁶ God nan uɳ nɪpe gau, kain hapeb gau kalɪp ñagmim. Kɪbap mɪlep gau, kaj gau mɪdöp, a gɪmim ud yuagmim. Pen nɪhön gɪnɪg: ud

* **6:25:** Plp 4:6; 1Di 6:6-8; 1Pi 5:7 * **6:26:** Mad 10:29-31; Luk 12:6-7 * **6:29:** 1Ki 10:4-7; 2Kr 9:3-6 * **6:32:** Mad 6:8 * **6:33:** 1Ki 3:13-14; Sam 37:4,25; Ro 14:17 * **7:1:** Ro 2:1; 1Ko 4:5; Jem 4:11-12 * **7:2:** Mak 4:24

yunabim, kale abö jö ma jö gi yuöm, ado gi apöm kalöp haunaböl.

Hon aigöl gun b+kub n+ip sabe gun?
(Luk 11:9-13)

⁷ “Nan n+hön m+dagainim u, God n+ip hag n+ijbe kalöp ñ+nab. Pen nan r+imnap ulhai n+ijnabim u, udnabim. Han+ip ajöñ hi+k, a g+mim, pak gu g+ipe, kalöp ajöñ u hi+k nab. * ⁸ Pen n+hön g+nig: n+ibi b+ God n+ip hag n+ijnaböl u, hag n+ijnaböl rö nöp g+nab. Nan ulhai n+ijnaböl u kal+ip yamnab. Pen, ajöñ u hi+k, a göm, pak gu gu g+lö, hagnaböl rö n+ijöm hi+k nab. *

⁹ “Kale b+ nap gau, ñ+ pai kale ap maj ap ñ+ a gö, kale kabö ñ+nabim? ¹⁰ Aka pen, kabsal ap ñ+ a gö, haino ap ñ+nabimñ U an+ig gagnabim. ¹¹ Kale n+ibi b+ aij wasö u pen ñ+ pai kale gau, nan aij gau nöp ñ+nabim. Nap kale kumi kabö adö lañ b+ aij yab+u u, piral gagnab; kale hag n+ijnabim u, n+ipe kalöp nan aij ñ+nab. *

¹² “Pen kale ke, han+ip adö u g+ilañ, adö u gaglañ, a g+mim n+ijbim, adö u nöp n+ibi b+ gau kal+ip g+mim. Mos+ God lo manö udöm kal+ k+in r+ka manö u abe, b+ God manö hagep kal+ k+in r+kla manö u abe, il me an+bu. *

Adan pro, adan majö
(Luk 13:24)

¹³⁻¹⁴ “Mab ke yañ adan kub u waiö n+ijöm am aij g+pal. N+ibi b+ iru nöp m+igan an+bu arbal. An+b u, kale n+ij aij g+mim, pör m+dep adan pro u udmim armim. Adan pro an+bu ulham arnaböl. N+ibi b+ añ+ añ+ nöp, adan pro m+lö an+bu klö göm ulhai n+ijöm arnaböl.

Piral hagnaböl, n+ij aij g+mim
(Luk 6:43-46)

¹⁵ “Pen n+ibi b+ God manö hagabun a göm piral hagpal gau, kaj sipsip hain aij rö halu löm aunaböl u pen

apöm m+döl gi, kain hapeb n+ibi b+ hau löp rö u kalöp g+naböl. An+b u, n+ij aij g+mim. * ¹⁶ N+ibi b+ m+d aij g+pal rö halu löm aunaböl u pen kale nan si nan naj g+naböl rö n+ijmim, kal+ip n+ij aij g+nabim. Kale n+ijbim, nag+ y+har+ij kal+ kal+ halö gau magö ñ+nab u p+lö gu ñ+nagnabim. * ¹⁷⁻¹⁸ Mab gau u rö nöp g+nab. Mab magö ñ+nab ur gau, mab magö ñ+nagep p+lagnab. Pen mab magö ñ+nagep ur gau, magö ñ+nab p+lagnab. ¹⁹ Pen mab magö aij p+lagnab gau, r+b gi dö gi dam mab inab u yunaböl. * ²⁰ An+b u, n+ibi b+ gau nag+ g+naböl adö u n+ijmim, n+ibi b+ gau aij, n+ibi b+ gau naj a g+mim n+ijnabim. *

Jisas “Yad kale n+ijagm+idin,” a g+nab

(Luk 13:25-27)

²¹ “N+ibi b+ y+ip, ‘B+ Kub hon!’ ‘B+ Kub hon!’ a g+pal gau magöñhalö, God kal+ip udöm abad m+deinab, a gi gas+ u n+ijagmim. Bapi yad kumi kabö adö lañ m+döp u hagöp rö g+pal n+ibi b+ gau nöp kal+ip udöm kumi kabö adö lañ au abad m+deinab. *

²² God n+ibi b+ manö kub hagnab ñ+n u, n+ibi b+ iru nöp y+ip hagnaböl, ‘B+ Kub, hon n+ibi b+ ne nöp. Hib ne nöp hagun, manö ne hag ñ+no. Hib ne nöp hagun, nan n+ibi b+ k+ijaki abañ ala gau hag yuno. Hib ne nöp hagun, nan gagep rö gau iru nöp g+no,’ a g+naböl. ²³ Y+ip an+ig hagnaböl u pen yad kal+ip hagnabin, ‘Yad kale n+ijagm+idin; kale gi naj nöp g+pim, ke gau arim!’ a g+nabin. *

B+ m+ihöp ram m+ihöp g+lö
(Luk 6:47-49)

²⁴⁻²⁵ “B+ gas+ n+ijeb yab+u ap, ram n+ipe u g+nig, kabö adö lañ g+nab. Hainö hadal kub apöm, möñ kub alöm, ñ+ig ul apöm g+nab u pen ram n+ipe kabö adö lañ gi p+döñ g+nab u,

* **7:7:** Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24 * **7:8:** 1Jn 3:22; 5:14-15 * **7:11:** Jem 1:17 * **7:12:** Mad 22:39-40; Luk 6:31; Ro 13:8-10 * **7:15:** Mad 24:24; Ap 20:29; 2Pi 2:1 * **7:16:** Gal 5:19-22; Jem 3:12 * **7:19:** Mad 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6 * **7:20:** Mad 12:33 * **7:21:** Luk 6:46; Jem 1:25 * **7:23:** Sam 6:8; 2Di 2:19

pa jö ma jö gi ud aragnab. Anib u rö me, nibi bi manö yip niñöm, niñ udöm, hagpin rö ginaböl gau.

26-27 “Pen bi gasi niñ aij gagnab ap, ram nipe u ginig, minöñ kabö kulup adö au ginab. Hainö hadal kub apöm, möñ kub alöm, ñig ul apöm, ram nipe u böñ nöp pa jö ma jö gi ud arnab. Anib u rö me, nibi bi manö yad niñöm hagpin rö gagnaböl gau,” a ga.

28-29 Jisas manö anibu hag hakö niñöl gi, nibi bi iru nöp ap mideila gau niñöm hagla, “God lo manö hag ñeb bi hon gau manö hagpal rö hagagöp; nipe bi manö niñ aij yabiñ göm hagöp,” a göm, aiö yabiñ gila. *

8

Jisas bi wös hapeb la u gö, kamij la
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

1 Jisas nö ilö lañ mideia u arö göm, sir yan ap lugö niñöl gi, nibi bi iru nöp nip hain gila. 2 Pen bi wös hapeb la ap, Jisas mideia söl au amöm, kugom yimöm, ubör yihöñ göm haga, “Bi Kub. Ne yip gö kamij linig, gö kamij linab. Yip kamij linab u, yad God sabe gep ram raul arnig gabin u, yip wihö gagnaböl,” a ga. 3 Anig hagö, Jisas ñimagö milöbö löm bi anibu ud niñöm haga, “Yad ginabin; nöp kamij lañ,” a gö, magö anibu nöp nip kamij lö niñöl gi, 4 Jisas bi anibu nip haga, “Nöp ginö kamij löp anibu, nibi bi rimnap kalip hag ñagmön wasö. Am bi God nip nan sabe gep bi gau kalip nöp yammön hagmön, ‘Yip kamij löp niñim!’ a gimön. Anig hagmön, Mosi haga rö, yaur ap God nip pak sabe gi ñimön. Anig geinabön, nibi bi gau niñöm hagnaböl, ‘Nip kamij löp u me anig gab,’ a ginaböl,” a ga. *

Jisas, ami bi kub bi wög gi ñeb nipe u nip gö, kamij la
(Luk 7:1-10)

5 Jisas daun pro Kapaneam arö niñöl gi, ami bi iru nöp abad midmidöp bi kub ap, Jisas yip gi ñinim a göm apöm Jisas nip haga, 6 “Bi Kub, bi wög gi ñeb yad u nip miña kub göm, ilön neb neb gö, anagagöp; ram au um midöp,” a ga. 7 Hageia, Jisas haga, “Yad am nip ginö kamij linab,” a ga. 8-9 Hageia, ami bi kub anibu haga, “Bi Kub, niñö hagpan u pen yad bi kub rö ram yad u aumön. Yad niñbin u, ami bi kub rimnap yip abad midlö, yad pen ami bi rimnap kalip abad midem, ‘Arim,’ a ginö, arbal halö; ‘Auim,’ a ginö, aubal halö. Bi yip wög göp u nip, wög gau anig gimön anig gimön a ginö, göp. Anib u rö, ne yiharij, ‘Kamij lañ,’ a gimön, nip kamij linab,” a ga. 10 Anig hagö Jisas aiö göm, nibi bi hain areila gau kalip haga, “Bi anibi milö gau nibö u pen, God göp rö niñ aij yabiñ göm me, anig hagöp. Bi hon Isrel nibö ap, God nip niñ ud pidöñ göm hagöp anibu rö hagö, yad niñagpin. 11 Anib u, hainö nibi bi milö gau nibö gau, God nibi bi udöm kumi kabö adö lañ abad mideinab an u amöm, Ebrahim, Aisak, Jekop bi aip asiköm, nan ñineb iru niñöm, miñ miñ göl gi mideinaböl. * 12 Kale anig göm am mideinaböl, pen nibi bi hon Isrel nibö gau, am an anibu midageinaböl rö löp. God kalip hag yueinab, am mideinaböl höñ sibön göp adö yan. Kale mitöñ magö göm meg magö hau jö ma jö gi niñöl gi mideinaböl,” a ga. * 13 Anig hagöm, Jisas ami bi kub anibu nip haga, “Ne ado gi aru! Hagpan rö nöp ginab,” a ga. Jisas anig hagö, nipe ram aramöm niña, bi nipe nan ga u, Jisas haga magö anibu nöp kamij la.

Jisas Pida niñbor nip gö, kamij la
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

14 Pen Jisas Pida ram amöm niña, Pida niñbor u, hañ roman gau mab rö inö, abañ adö lañ um mideia. 15 Jisas

* 7:28-29: Mak 1:22; Luk 4:32 * 8:4: Lep 14:1-32; Mad 9:30; Luk 17:14 * 8:11: Luk 13:29

* 8:12: Mad 22:13; 25:30; Luk 13:28

n+ñöm, am Pida n+bor ñ+magö n+pe ud n+ñö, magö u nöp kam+ñ lö, n+pe uraköm, Jisas n+ip nan magö ud l+ aij ga.

*Jisas n+bi b+ iru nöp gö, kam+ñ la
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

¹⁶ Dugo magö u, n+bi b+ k+jaki aban ala gau abe, n+bi b+ nan ga gau abe, dam Jisas m+deia u aueila, n+pe k+jaki gau hag höñ yuöm, n+bi b+ ñ+ pai nan ga gau gö magöñhalö kam+ñ la. ¹⁷ N+pe ga an+bu, b+ God manö hagep Aisaia, hadame nöp g+ñab a göm kal+ kliñ r+ka rö nöp ga. N+pe kal+ kliñ r+köm haga,

“Han+ip nan ga gau gö kam+ñ la.

Nan n+hön n+hön han+ip naj ga gau

hag yuö m+id aij g+ipun,” a ga. *

*B+ ap Jisas n+ip haga, “Yad aip ajeinabul,” a ga
(Luk 9:57-62)*

¹⁸ Jisas n+ña, n+bi b+ iru nöp ap n+ip b+g g+gabö geila, b+ n+pe gau kal+ip haga, “Ñ+g wanö juun böñ lödan arun,” a ga. ¹⁹ An+g hagö n+ñöl g+, God lo manö hag ñeb b+ ap apöm n+ip haga, “Manö hag ñeb b+. Ne ram m+ñöñ gai gai arnabön u, yad nöp aip arnabul,” a ga. ²⁰ Hageia, Jisas haga, “Kain hau+ gau, kale m+ñöñ m+gan gau hanbal. Yaur gau, kau kale haneb u m+idöp. Pen yad B+ Ñ+ n+pe haneb m+gan u m+dagöp,” a ga.

* ²¹ Pen b+ Jisas n+ip n+ñ uda b+ ap haga, “B+ Kub, yad ne aip arul u pen, y+ip yau a gö, bapi n+ip umö r+göl gem, ne aip ajeinabul,” a ga. * ²² Hageia, Jisas haga, “N+bi b+ y+ip n+ñ udagpal r+imnap umaiöl, n+bi b+ y+ip n+ñagpal r+imnap dam r+göl göl; pen ne auö yad aip arul,” a ga.

*Jisas hagö, y+gön kub ur ga
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)*

²³ Jisas ñ+g mag+ib udöm arn+g gö, b+ n+pe gau aip hadla. ²⁴ Ñ+g an au arlö n+ñöl g+, ad+ñ y+gön kub yab+ l u udöm, ñ+g ral apöm, ñ+g mag+ib

u ud ado g+ñ+g rö ga. Pen Jisas n+pe hon haneia rö, * ²⁵ b+ n+pe gau n+ip am haglö urakö hagla, “B+ Kub! P+ñöm asad kub u han+ip ud ado gö, ñ+g ñ+ñun rö löp u, ne han+ip ud kam+ñ l+,” a g+la. ²⁶ Hagaila, kal+ip haga, “N+hön g+ñ+g p+ñ+ñ gabim+ñ Kale manö yad pro pro r+imnap n+ñ udagpim aka?” ga. An+g hagöm, uraköm, p+ñöm asad udeia u hagö hir göm, ñ+g ral aueia u ur göm ga. *

²⁷ An+g gö, kale aiö göm hagla, “B+ kal yab+ l i n+pe b+ aige rö b+ gaj+ip n+ñöm p+ñöm asad udeia u hir göm, ñ+g ral auaj+ip u ur göm göp?” ö g+la.

Aiön pi halö b+ m+hau Jisas gö, kam+ñ la

(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

²⁸ Jisas ñ+g juöm, ram m+ñöñ Gadara böñ lödan amjaka n+ñöm, b+ hau+ k+jaki aban ala m+hau wip r+göl g+m+dal kabö m+gan gau n+bö apjaklö. B+ an+ib m+hau kal+ip k+jaki aiön pi aban alla rö, b+ hapeb yab+ l m+hau m+dm+dil. Adan kalpe m+dm+dil au, n+bi b+ r+imnap aragm+dal. ²⁹ Pen kalpe m+hön apjakmil, Jisas n+ip haglö, “God Ñ+ n+pe. N+hön g+ñ+g auabön? Han+ip ilön kub ñ+ñ+g auabön aka n+hön? Ñ+ñ ne han+ip ram m+ñöñ naj hag yuep u auagöp,” a g+lö. *

* ³⁰ Pen magö an+bu, kaj iru nöp am+ l ñ+ñeila sö l go+ an+ib au me, ³¹ k+jaki aiön pi b+ an+ib m+hau kal+ip aban alla gau, Jisas n+ip neb neb gö l g+ hagla, “Han+ip hag yun+g g+mön u, hagö, amun kaj m+dpal g+dan kal+ip yuö hi+kun,” a g+la. ³² Hageila, Jisas “Arim,” a gö, b+ an+ib m+hau kal+ip arö göm, am kaj gau kal+ip yuö hi+kla. Hi+klö kaj gau p+ñ+ñ g+ m+ñöñ rul go+ au amöm, g+ dam ñ+g wanö yan paköm, ñ+g ñ+ñöm, magöñhalö um hakla.

³³ Pen b+ kaj mukm+dal gau, ga an+bu n+ñöm, y+ñ+id daun u amöm, Jisas n+hön n+hön ga u, b+ k+jaki aban alla m+hau n+hön n+hön ga manö u,

* **8:17:** Ais 53:4 * **8:20:** 2Ko 8:9 * **8:21:** 1Ki 19:20 * **8:24:** Sam 4:8 * **8:26:** Mad 14:31; Sam 89:9 * **8:29:** Mak 1:24; Luk 4:41

nibi bi gau kalip magöñhalö hag ñila.
³⁴ Hag ñeila, nibi bi daun mideila anib gau magöñhalö Jisas nip nijnun a göm, ap nip niñöm, neb neb göl gi hagla, “Ram minöñ hon i arö gimön, ke gau aru,” a gila.

9

Jisas bi ñimagö ma kila ga u nip gö, kamij la

(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Jisas kauyan ñig magib udöm, ñig wanö juöm, ram minöñ nipe hanmidöp u böñ lödan ara. * ² Pen nibi bi rimnap, bi ñimagö ma kila ga ap, Jisas gö kamij linab, a göm, nip ilöñ li dapöm Jisas mideia au daula. Pen, Jisas gö kamij linab, a göm niñla rö, Jisas bi ñin ma kila ga anibu nip haga, “Ñi me! Gasi halö midaimön. Nan si nan naj gipan gau niñem arö gabin,” a ga. ³ Jisas anig hagö, God lo manö hag ñeb bi gau rimnap hagla, “Bi i God nip hag juöl gi me, anig hagab,” a gila. ⁴ Pen Jisas gasi niñla anibu ke niñöm haga, “Kale niñön ginig yip gasi naj niñmim anig hagabim? * ⁵ Yad nip, ‘Nan si nan naj gipan gau niñem arö gabin,’ a ginö, kalöp aij ginab, aka ‘Urak aru!’ a ginö, kalöp aij ginabñ. Aka manö niñön hagnö, kalöp aij ginab? ⁶ Miñi kale niñnabim, Bapi God yip Bi Ñi nipe hag la niñöm, minöñ naböñ it i apem, nan si nan naj gipal gau niñem arö ginabin,” a ga. Jisas anig hagöm, bi ñin ma kila ga u nip haga, “Urakmön, köp ne u udmön, ram ne aru!” a ga. * ⁷ Jisas anig hagö, bi anibu uraköm köp bad nipe u udöm ram nipe ara. ⁸ Ram nipe arö niñöl gi, nibi bi gau niñöm, God hagö Jisas apöm gab, a göm piñij göm, bi ap minöñ naböñ it i anib unbö rö gö niñagpun a göm, God hib nipe haglö adö ara.

Jisas bi nipe Madyu nip uda
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

* **9:1:** Mad 4:13 * **9:4:** Mad 12:25; Luk 9:47; Jon 2:25 * **9:6:** Jon 17:2 * **9:11:** Luk 15:2
 * **9:13:** Mad 12:7; Hos 6:6 * **9:14:** Luk 18:12

⁹ Jisas ram minöñ anibu arö göm, migan ap amöm niña, bi dakis udep wög gimidöp bi ap ram raul migan u asik mideia. Bi anibu hib nipe Madyu. Jisas nip niñöm haga, “Yad aip aue!” gö, uraköm Jisas aip ara.

¹⁰ Jisas bi nipe gau aip Madyu ram amöm, nan niñlö niñöl gi, bi dakis udep gau abe, bi nan si nan naj gimidal bi gau abe, iru nöp apöm Jisas bi nipe gau aip nan niñla. ¹¹ Nan niñeila, bi Perisi gau niñöm, Jisas bi nipe gau kalip hagla, “Manö hag ñeb bi kale u, nipe niñön ginig, bi dakis udep gau abe, nibi bi nan si nan naj gipal gau abe, aip dim ñöl nan niñab?” ö gila. * ¹² Hageila, Jisas manö anibu apdi niñöm haga, “Nibi bi nan gagöp gau, wös wameb bi gau aragpal; nibi bi nan göp gau nöp wös wameb bi gau arbal. ¹³ Pen God manö ap haga it u niñ aij gimim midaimim. Nipe haga, ‘Yip nan sabe gi ñinabim u, yip aij gagnab; pen nibi bi gau kalip mög niñmim gi aij geinabim u, yip aij ginab,’ a ga. Pen yad aunö u, nibi bi, hon nibi bi aij, mid aij gipun a gi gasi niñbal gau, kalip uñhai niñ udnig auagnö; yad nibi bi, hon nan si nan naj gipun a gi gasi niñbal gau, kalip uñhai niñ udnam a gem aunö,” a ga. *

Nan magö hil gep

(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Ñin ap, Jon ñig pak ñeb bi nipe gau, Jisas mideia au apöm hagla, “Hon abe, bi Perisi gau abe, ñin rimnap, God nip nöp gasi niñun, a gun, nan niñagpun. Pen bi ne gau niñön ginig u rö nöp gagpal?” ö gila. *

¹⁵ Hageila, Jisas kalip haga, “Nibi bi gau, bi nibi udnig gab bi u aip mideinaböl ñin u, miñ miñ göl göm nan niñnaböl; pen bi rimnap apöm bi anibu nip ud junaböl ñin u, mög gö nan hil göm niñnaböl,” a ga.

16 Pen Jisas nipe kalip manö ap hod riköm haga, "Walij gisön u udöm, walij papitl gi, pa gi dö ginab ramö u al dör gagnaböl. Pen ai ginig göm al dör gagnabölñ Anig geinaböl u, walij lutö gabin a ginig gab, migan kub yabit pa bitit ginab. 17 Pen ñig wain u, u rö nöp. Wain gisön nibö u göm, ud kaj meme hañ mitep migan u ral lagnaböl. Pen nihön: anig geinaböl u, ñig wain kamij u ranöm, bij yabit hagöm, kaj meme hañ u pak gi dö göm, hon göm arnab. Anib u, ñig wain kamij u udöm, kaj meme hañ kamij nibö migan u ud lölö nöp me, aij ginab," a ga.

Jisas gaia nibi kub ap, pai pro ap, kamij la

(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

18 Jisas manö anibu hagö niñöl gi, Juda bi kub ap Jisas mideia au apöm, kugom yimöm haga, "Pai yad u böñ nöp umöb u pen ne am nip ud niñö, uraknim," a ga. 19 Hagö, Jisas bi nipe gau aip uraköm, bi anibu aip arla.

20-21 Pen nibi ap, hagape lugöl gi lugöl gi mideia, mi unbö migan lan ina. Anig gö, gasi nipe u nöp niñöm, "Jisas walij nipe mlö kub got gau nöp ud niñö, yip kamij linab," a göm, Jisas arö niñöl gi, jöl adö gau amöm, walij nip u ud niña. *

22 Ud niñö, Jisas ado göm nibi anibu nip niñöm haga, "Yip niñ udpan u me, nöp kamij löp. Gasi halö midaimön," a ga. Hagö, nan nip gimidöp u magö anibu nöp kamij löm, hagape aumidöp u mitep ga.

23 Pen Jisas nibi bi anibu arö göm am am, bi kub ram u amjaköm niña, añij magö pu göm, manö haut kub yabit geila. 24 Jisas niñöm kalip haga, "Kale ke gau arim! Pai i umagöp; yiharij hon hanab," a ga. Anig hagö, nip mihol gila. 25 Pen Jisas nibi bi anib gau kalip hag höñ yuöm, ram raul migan yan amöm, pai uma u nip, ñimagö kid u ud niñö, uraka.

* 9:20-21: Mad 14:36 * 9:27: Mad 20:29-34 Mad 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15

26 Anig gö, manö anibu yag dam ram minön anib gau magöñhalö ud arla.

Jisas gö, bi amgö we mihau amgö ñil niñlö

27 Pen Jisas ram minön anibu arö göm arö niñöl gi, bi amgö magö we ga mihau nip hain göl gimil meg migan dap ranmil, haglö, "Depid Ni nipe! Halip mihön mög niñmön!" a gilö. *

28 Anig hagailö, pen Jisas nipe ram raul migan u ara. Bi anib mihau hain ammil ram u apjaklö, Jisas kalip mihön haga, "Kale mihön, yad kalöp ginö kamij linab a gimil, yip ap hagabilij Yad yau a ginabin, kale gasi niñbil amgö kale ñil linab aka wasö?" ö ga. Hageia, haglö, "Bi Kub, holmij niñbul, ne halip geinabön kamij linab," a gilö.

29 Hagailö, Jisas amgö kalip mihön ud niñöm haga, "Yip niñ udpil u me, hagpil rö ginim," a ga. 30 Hagö, amgö kalip mihön kamij lö, niñlö niñöl gi, Jisas kalip mihön manö klö hagöm hag aij göm haga, "Nibi bi gau, Jisas gajip halip kamij löp, a gimil hagagmil," a ga. * 31 Anig haga u pen kalpe mihön ammil, nibi bi ram minön an anib gau magöñhalö hag ñilö ara.

Jisas atab ado ga bi ap nip gö, manö ga

32 Pen kalpe mihön arlö niñöl gi, nibi bi rimnap, bi aiön pi halö atab ado ga bi ap, dap Jisas mideia au daueila. 33 Jisas aiön pi bi anibu nip abanj ala u hag yuö, manö hag aij ga. Anig gö, nibi bi gau aiö göm hagla, "Ram minön Isrel i, bi ap anibu rö gö niñagpun," a gila. *

34 Pen bi Perisi gau hagla, "Nipe kijaki aiön pi nap kale Seden klö u udöm me, aiön pi gau hag höñ yuöp," a gila. *

Jisas nibi bi gau kalip mög niña

35 Pen Jisas nipe daun pro gau abe, daun kub gau abe gi ajöl göm,

* 9:30: Mad 8:4 * 9:33: Mak 2:12 * 9:34:

Juda magum gep ram gau amöm, Kiñ kub ke yabił u nıbi bı udöm abad mideinab manö aij u hag ñimıdöp. Pen nıbi bı gau kalıp nan nıhön nıhön ga u, u rö nöp gö kamıñ la.

* 36 Jisas nıñı, nıbi bı anıb gau kaj sipsip gau bı abad mıdep kale ap mıdagöp rö u mıdeila. Gası kub nıñöm uıham mıdeila u pen kalıp bı gı ñeb ap mıdageia. Anıb u nıñöm, Jisas nıpe mög yabił nıñöm, * 37 bı nıpe gau kalıp haga, “Nan magö iru yabił nöp wög naböñ au po gı mıdöp u pen nıbi bı ral dauerp iru mıdagpal.

* 38 Anıb u, kale bı wög naböñ nap nıbö u nıp hag nıñbe, bı ral dauerp rımnap yuö, ral dap nıp lau adö dauöl,” a ga.

10

Jisas manö ud arep bı nıpe unbö mıgan la?

(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

1 Jisas bı nıpe unbö mıgan lañ u wıñ alö aueila haga, “Yad ke kalöp hagabin u me, kıjaki aiön pi nan gau hag yunıg, hag yunabım. Nıbi bı nan nıhön nıhön gınab gau u rö nöp gıpe, kamıñ lınab,” a ga. *

2 Bı Jisas manö ud arep unbö mıgan lañ Jisas hag yua bı gau, hib kale gau me, bı ap Saimon, hib nıpe ap Pida a gımıdal; bı ap Edru, Pida nımam nıpe u; bı ap Jems, Sebedi ñı nıpe; bı ap Jon, Jems nımam nıpe; 3 bı ap Pilip; ap Badolomyu; ap Domas; ap Madyu, nıpe dakıs udmıdöp; bı ap Jems, Alpias ñı nıpe; bı ap Dadias; 4 bı ap Saimon, hib nıpe ap Selod a gımıdal; bı ap Judas Iskariod, nıpe me hainö Jisas nıp mumug nıñı.

Jisas manö ud arep bı nıpe unbö mıgan lañ kalıp hag ke ke yua

(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

5 Jisas bı nıpe anıb gau kalıp manö aij wög u göl a göm, hag ke ke yuöl gı haga, “Kale Juda nıbi bı wasö an gau abe, Sameria kai mıdpal an gau abe, aragmım. 6 Pen kale am nıbi bı hon Isrel, nıbi bı kale God nıp gası nıñagpal gau, kalıp hag ñöl gı haggımım, * 7 “God nıbi bı udöm abad mıdeinab ñın u, hadö söl auöp,” a gımım. *

* 8 Nıbi bı nan gınım gau gıpe, kamıñ lınım. Nıbi bı böñ nöp umöl gau gıpe, kauyan uraköl. Nıbi bı wös hapeb lınım gau gıpe, kamıñ lınım. Nıbi bı kıjaki aiön pi aban alnım gau hag höñ yube aran. Bapı hol apıl kalöp pör yıharıñ wög gıpul rö, kale u rö nöp nıbi bı anıb gau kalıp yıharıñ wög gı ñımım. 9 Manı gol, manı silpa, manı atı rımnap ud aragmım. * 10 Wadı, walıñ rımnap halö, ma rırup, watab adıñ, nan gau ud aragmım. Pen nıhön: nıbi bı wög gı ñınaböl gau pen nan ñılö ñıñnaböl. *

11 “Pen daun ap aka ram rıñıg aglö ap amjakpe, nıbi bı kalöp hag wıhai udöl rö rımnap nıñmım, kalıp aip nöp mıdmım, ram mıñöñ ke ap gau arnıg gınabım ñın u nöp, kalıp arö gımım armım. 12-14 Pen ram ap amım, “Kale mıdpım!” a gıpe, “Yau, mıdpun; aij aubım,” a gaiöl, ram raul mıgan anıbu armım. Pen kalöp manö yad hag ñımım hag wıhai ud nıñagaiöl u, arık arnıg, acıp acıp ma kıd kale cıg udöm mıdainım u, ab hıñ gı yumım armım. * 15 Yad kalöp nıñö yabił hagabin: manö kub hagep ñın u, Sodom Gomora nıbi bı ilön pro pro udnaböl; nıbi bı kalöp udagnaböl anıb gau, ilön kub yabił udnaböl. *

Marö iru nöp aunab

(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 “Pen nıñım! Yad kalöp kaj sipsip rö u, nıbi bı kain hauł rö mıdpal

* 9:35: Mad 4:23; Mak 1:39 * 9:36: Mad 14:14; Nab 27:17; 1Ki 22:17; Sek 10:2; Mak 6:34 * 9:37: Luk 10:2 * 10:1: Mak 6:7; Luk 9:1 * 10:6: Jer 50:6 * 10:7: Mad 3:2; 4:17; Luk 10:9,11 * 10:9: Luk 10:4 * 10:10: Luk 10:7; 1Ko 9:14 * 10:12-14: Luk 10:5-6; Ap 13:51 * 10:15: Mad 11:24; Jud 7 * 10:16: Luk 10:3; Ro 16:19

an gau yuabin. Anib u, gasi niŋ aij göl gi, agamij kalip hag ñöl gi midaimim. *

17 “Pen nibi bi rimnap kalöp ud sisi löm, dam Juda magum gep ram gau arlö, kansol kale gau ap manö kub hagöm, kalöp paknaböl. Anib u, niŋ aij gimim. * 18 Kalöp bi yad a göm, tip gi dam gapman bi kub aka kiŋ mideinaböl au ud arlö, kale manö aij yad u, bi kub gau abe, Juda nibi bi wasö ram minöŋ milö kub gau nibö gau abe, kalip hag ñinabim. 19-20 Kalöp manö kub hagnaböl anibu, manö nihön hagnun aka manö aige gun hagnun a gimim piñiŋ gimim, gasi iru niŋagmim. Hagpe niŋöl gi, Nap God Ana nipe kale aip midöp u, gasi aij ñeinab, manö kale adö u ke hagagnabim; Nap God Ana nipe kalöp hagnab rö nöp hagnabim. *

21 “Ñin anibu, nimam gau uraköm, nimam kale ke gau al paklan a göm, bi kub gau kalip mumug ginaböl. Nap gau uraköm, ñi pai kale ke gau al paklan a göm, bi kub gau kalip mumug ginaböl. Ñi pai gau uraköm, nime nap kale ke gau jöl ñöm u rö nöp ginaböl. * 22 Yip lau adö mideinabim rö, nibi bi gau magöŋhalö kalöp niŋlö, mulu kal alnab. Pen nibi bi an kto göm, yip pig nöp mideinaböl gau, ñin hain u auö, God kalip udnab. 23 Pen miŋan ap arbe, kalöp gi naij gaiöl u, piñiŋ gi miŋan ap armim. Yad kalöp niŋö hagabin, Isrel daun gau nibi bi gau kalip hag ñibe aragnab adö, yad Bi Ñi nipe aunabin.

24-25 “Ñi pai skul hagnal gau kub midlö, hag ñeb bi kale gau pro midagpal. Pen hag ñeb bi midöp rö midaiun a göm me, skul hagnal. Nibi bi wög gi ñibal gau kub midlö, nibi bi kalip abad midpal gau pro midagpal. Wög gipal u, nibi bi kub

midpal rö midaiun a göm, wög gipal. Anib u rö, nibi bi yad gau, yad midpin rö midaiun a göm, gipal. Pen nibi bi gau yip hag juöm, Seden hib nipe ap löm yip Bielsebul a gipal rö, kalöp bi wög gi ñeb yad u rö nöp hag juöm manö naij hagnaböl me. *

*God nip nöp piñiŋ gep
(Luk 12:2-7)*

26 “Nibi bi gau kalip niŋmim piñiŋ gagmim. Manö nihön mñi har gi göl midöp u, hainö waiö mideinab. Nan nihön agamij gipal gau, hainö waiö niŋnaböl. * 27 Manö yad kalöp pi gem hagnabin u, kale am kalip waiö hag ñimim. Manö yad kalöp rimid il hagnabin u, ram adö lan ammim, manö kub hag ñibe niŋöl.

28 “Kale nibi bi al pak libal bi gau niŋmim piñiŋ gagmim. Kale yiŋhar iŋ hañ bad u nöp al pak linaböl; ana u halö gi naij göl rö lagöp. Piñiŋ giŋig me, Bi Kub nibi bi hañ roman abe ana abe miŋan mab ke inab yan yunab u nip piñiŋ gimim. * 29 Yaur pro gau, nan yiŋhar iŋ. Mani ati magö añi nöp yuöm, mihöp udpal. Nan yiŋhar iŋ u pen, God kalip niŋ midöp rö, ap yiŋhar iŋ lug pakagnab. 30 Umagö kalöp u, God magöŋhalö wö ralöp. 31 Anib u, piñiŋ gagmim. Yaur gau nan pro yabit; kale pen nan yabit midpim. *

*Yad Jisas bi nipe a gimim waiö hagnim
(Luk 12:8-9)*

32 “Nibi bi an yip lau adö midöm, nibi bi gau kalip waiö hag ñinaböl gau, yad pen Bapi yad kumi kabö adö lan midöp u nip, yip lau adö midpal, a gem, waiö hagnabin. 33 Pen nibi bi an, yip cig aij gagöm, nibi bi aip mideinaböl an au hagnaböl, bi anibu yad niŋagpin, a ginaböl u, yad pen Bapi yad kumi kabö adö lan u

* 10:17: Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15 * 10:19-20: Jon 14:26 * 10:21: Mai 7:6; Mad 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16 * 10:24-25: Mad 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 6:40; 11:15; Jon 13:16; 15:20 * 10:26: Mak 4:22; Luk 8:17 * 10:28: Jem 4:12 * 10:31: Mad 6:26 * 10:33: Mak 8:38; Luk 9:26; 2Di 2:12

nɪp, nɪbi bɪ gai i yad nɪŋagpin, a gɪnabin. *

Pen pen gɪnaböl

(Luk 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ “Yad mɪnönj nabönj ɪ i aunö u, ʽJisas nɪpe mɪnönj nabönj ɪ i aua rö, agamɪj mɪd aij gɪnabun,ʽ a gɪmim, gasɪ u nɪŋagmim. Yad aunö u me, nɪbi bɪ gau manö kub hagöm, pen pen gɪnaböl. ³⁵ Anɪg gɪnab: ñɪ gau uraköm, nap aip pen pen gɪnaböl. Pai gau uraköm, nɪme aip pen pen gɪnaböl. Ñɪ nɪbin gau uraköm, nɪpɪs aip pen pen gɪnaböl. * ³⁶ Anɪg gɪnaböl anɪbu, ram kale añɪ mɪdpal u, kale ke nöp pen pen gɪnaböl.

³⁷ “Nɪbi bɪ an, nɪme nap aka ñɪ pai gau nöp mɪdmagö löm, yɪp mɪdmagö lagnaböl u, nɪbi bɪ yad mɪdöl rö lagnab. ³⁸ Nɪbi bɪ an yɪp pɪg mɪdnɪg gaböl, pen gasɪ ap nɪŋöm hagnaböl, ‘Nɪbi bɪ rɪmnap hanɪp gɪ naj göl rö löp,ʽ a göm, yɪp arö gɪnaböl u, nɪbi bɪ yad mɪdöl rö lagnab. ³⁹ Nɪbi bɪ an, yad ke nöp mɪdem, mɪd aij gɪnam a gɪnab u, mab ke inab yaŋ u arnab. Nɪbi bɪ an pen hagnab, yad Jisas lau adö mɪdnö, yɪp al pak lɪnɪg al pak löl a gɪnab u, kamɪŋ pör pör mɪdep u udnab. *

God kalɪp pen u rö nöp abad mɪdeinab

(Mak 9:41)

⁴⁰ “Kale arbe, nɪbi bɪ rɪmnap kalöp hag wɪhai udaiöl u, yɪp abe hag wɪhai udnaböl. Pen yɪp hag wɪhai udnaböl rö, Bɪ yɪp hag yuö aunö u nɪp abe hag wɪhai udnaböl. * ⁴¹ Nɪbi bɪ an, God manö hagep bɪ ap nɪŋöm hagnab, ‘Bɪ auöp i, God wög göp u me, nɪp udnabin,ʽ a göm, udnab u, aij yabɪɪ gɪnab. God manö hagep bɪ anɪbu ud aij gɪnab rö, hainö God nɪp u rö nöp ud aij gɪnab. Nɪbi bɪ an, God nɪbi bɪ kamɪŋ aij nɪpe ap nɪŋöm hagnab, ‘Bɪ auöp i, God bɪ kamɪŋ aij nɪpe u me, nɪp udnabin,ʽ a göm udnab u, aij yabɪɪ gɪnab. God nɪbi

bɪ kamɪŋ aij nɪpe u ud aij gɪnab rö, hainö God nɪp u rö nöp ud aij gɪnab. ⁴² Pen nɪbi bɪ an, bɪ yɪharɪŋ yad ap nɪŋöm, Jisas bɪ nɪpe u a göm, ñɪg mɪɪ dap ñɪnab u, God nɪŋö, aij gö, pen hauɪ gagnab,ʽ a ga.

11

Jon bɪ nɪpe rɪmnap hag yuö, Jisas nɪp nɪŋnɪg arla

(Luk 7:18-35)

¹ Jisas bɪ nɪpe unbö mɪgan laŋ gau kalɪp anɪg göl anɪg göl gɪmim a göm hag ñɪ aij göm, ram mɪnönj anɪbu arö göm, daun yöp söɪ anɪb gau amöm, nɪbi bɪ gau kalɪp manö hag ña.

² Pen Jon bɪ ñɪg pak ñeb u nagɪ mɪdöm, Krais nɪhön nɪhön ga manö u nɪŋöm, bɪ nɪpe rɪmnap hag yuö, Krais mɪdeia au amjaköm, ³ nɪp hag nɪŋöm hagla, “Hanɪp hag ñɪmön, ne bɪ ‘Krais’ a gun pör abad mɪdpun u nöp auban, aka hon bɪ hain nɪbö anɪbu ke abad mɪdaiun?” ö gɪla.

⁴ Hageila, Jisas kalɪp haga, “Kale Jon mɪdöp au ammim hagemim, ‘Hon amun amgö hon ke nɪŋun, rɪmɪd hon ke nɪŋbun, ⁵ bɪ anɪbu nɪbi bɪ amgö we göp gau gajɪp amgö nɪŋbal. Nɪbi bɪ ma naj göp gau gajɪp adan aj aij gɪpal. Nɪbi bɪ wös hapeb löp gau gajɪp mɪlep göp. Nɪbi bɪ rɪmɪd mɪgan pɪɪ göp gau gajɪp gasɪ wakö nɪŋbal. Nɪbi bɪ umbal gau gajɪp kauyaŋ urakpal. Nɪbi bɪ mög gep rö gau, u rö nöp Krais manö aij u hagö nɪŋbal,ʽ a gɪmim. * ⁶ Pen manö ap hagemim, ‘Nɪbi bɪ yɪp nɪŋ udöm, gasɪ ap ap nɪŋagnaböl gau, mɪñ mɪñ yabɪɪ gɪnaböl,ʽ a gɪmim,ʽ a ga.

⁷ Anɪg hagö, Jon bɪ nɪpe gau arlö nɪŋöl gɪ, Jisas nɪbi bɪ ap mɪdeila gau kalɪp Jon manö adö u hagöm haga, “Kale nöd ram mɪnönj kabö nöp mɪdöp an gau arbe ñɪn u, nɪhön nɪŋnɪg arbenj Hod mɪlö añɪ ap yɪgön ud daŋ i göp ap nɪŋnɪg arbe? ⁸ Aka nɪhön nɪŋnɪg arbenj Bɪ waɪj aij aij nöp lɪbal bɪ ap nɪŋnɪg arbenj Bɪ waɪj

* **10:35:** Mai 7:6 * **10:39:** Mad 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25 * **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20 * **11:5:** Ais 35:5-6; 61:1

aij aij udun a göm nɨɨbal gau, bɨ kub ram kɨɨn aij gau hanbal. Kale Jon mɨdmɨdöp ram mɨnönj nöp an au han mɨdagmɨdal. ⁹ Pen nan nɨhön nɨɨnɨg arbenj Yɨharɨɨ aragpe. Jon bɨ God manö hagep, bɨ anɨbu nɨɨnɨg arbe. Bɨ God manö hagep aunab a gɨmim abad mɨdmɨdim me, bɨ anɨbu me u. Pen Jon nɨpe God manö hagep bɨ nöp wasö. ¹⁰ Jon nɨp gasɨ nɨɨjöm, hadame nöp God nɨpe Nɨ nɨpe nɨp manö haga manö anɨbu, God Manö yanj kalɨ kɨɨn rɨköm hagla,

‘Bɨ manö hagep yad u,
hag yunö nöd amöm,
nɨbi bɨ gau hag nɨ aij gö,
hainö ne ke arnabön,’ a göm kalɨ
kɨɨn rɨkla. *

¹¹ Kalöp hagabin, nɨbi bɨ mɨnönj nabönj ɨɨ i mɨdpal gau, anɨ ap Jon rö wasö. Pen God nɨbi bɨ yɨharɨɨ yabɨɨ dam kumi kabö adö laɨ au abad mɨdeinab gau, kale Jon rö mɨdageinaböl; God nɨpe nɨbi bɨ yɨharɨɨ yabɨɨ gau ud aij yabɨɨ gö, nɨbi bɨ aij nɨpe yabɨɨ mɨdeinaböl. ¹² Jon bɨ nɨg pak nɨb bɨ apöm manö aij hag nɨa nɨn u rɨköm, nɨbi bɨ gau, God hanɨp udöm kumi kabö adö laɨ au abad mɨdainɨm a göm, manö anɨbu kɨö yabɨɨ gɨ dam dam, mɨnɨi u rö nöp kɨö yabɨɨ gɨpal.

¹³ “Bɨ God manö hagep manö kalɨ kɨɨn rɨkla gau abe, Mosɨs God lo manö kalɨ kɨɨn rɨka u abe, ɨɨ u me, God Mesaia u nɨp yuö, nɨpe nɨbi bɨ gau kalɨp udöm abad mɨdeinab. Manö anɨbu nöp hag daulö daulö me, Jon aua. * ¹⁴ Pen manö hagnɨg gabin u udnabim aka nɨɨagpin. God Jon nɨp hagö, apöm nɨbi bɨ gau kalɨp manö hag nɨa u, God Manö kalɨ kɨɨn rɨköm, gɨnab a gɨla rö nöp ga. Kalɨ kɨɨn rɨköm hagla, bɨ God manö hagep Ilaija rö bɨ ap aunab, a gɨla. *

¹⁵ Kale nɨbi bɨ gasɨ rɨmɨd mɨdainɨm gau, manö hagabin i rɨmɨd lɨ nɨɨ aij gɨmim.

¹⁶ “Nɨbi bɨ mɨnɨi nɨn i mɨdpal gau yad nɨɨbin, kale nɨɨ painɨɨɨ rɨmnap maker au asɨköm, nɨɨ painɨɨɨ rɨmnap meg mɨgan dap ranöm kalɨp hagpal rö u mɨdpal. ¹⁷ Kale hagpal,

‘Hon aɨɨ pu gɨno,
kale nɨhön gɨnɨg kugom ralag-
pim?

Kɨmap mɨtönj gep rö ap hagno,
kale nɨhön gɨnɨg mɨtönj gagpim?’
ö gɨpal.

¹⁸ Anɨb u rö, God Jon nɨp yuö apöm, nɨn rɨmnap nan magö nɨɨagöm, nɨg wain nɨɨagöm gö, hagla, ‘Bɨ anɨbi nɨp nan nɨhön abanj alö anɨg göp?’ ö gɨla. ¹⁹ Bɨ Nɨ nɨpe pen auö hagpal, ‘Bɨ nan kub nɨɨjöm, nɨg wain nɨɨjöm, bɨ dakɨs udpal gau aip ajöm, bɨ nan naj gɨpal gau aip ajöm göp,’ a gɨpal. Pen nɨbi bɨ God Manö u nɨɨ udöm, gɨ aij göm, mɨd aij gɨnaböl u, nɨbi bɨ gau nɨɨjöm hagnaböl, God Manö u manö aij yabɨɨ, a gɨnaböl,” a ga. *

Manö kub udnaböl (Luk 10:13-15)

²⁰⁻²¹ Jisas daun kub nöd gɨ ajöm, nan gagep iru nöp gö, nɨbi bɨ gau nɨɨla u pen kale, nɨhön gɨnɨg nan si nan naj gɨpun a göm, nan si nan naj gɨmɨdal u arö göm, Jisas nɨp nɨɨ udagla. Anɨg gɨlö, Jisas kalɨp hag göm haga, “Korasin daun nɨbi bɨ gau! Bedsaida daun nɨbi bɨ gau! Nan gagep gau gɨnö, nɨɨbe. Pen nan si nan naj gɨpim u arö gɨmim, yɨp nɨɨ udagpim. Anɨg gɨpim u, kale manö kub yabɨɨ udnabim. Daun kub Daia Juda nɨbi bɨ wasö gau, daun kub Saidon Juda nɨbi bɨ wasö gau, nan gagep anɨb gau kalɨp u rö nöp gaibnep, kale nan si nan naj gɨmɨdal gau arö göm, wadɨ asöl rö rɨmnap yɨmöm, run he löɨ gɨ löɨ gɨ mɨdaiblap.

* ²² Anɨb u, manö kub hagep nɨn u, Daia nɨbi bɨ abe, Saidon nɨbi bɨ abe, manö pro rö udnaböl; pen kale

* **11:10:** Mal 3:1; Luk 1:76 * **11:13:** Luk 16:16 * **11:14:** Mal 4:5; Mad 17:10-13; Mak 9:11-13

* **11:19:** Mad 9:14 * **11:20-21:** Ais 23; Esi 26:1-28:26; Joe 3:4-8; Emo 1:9-10; Sek 9:2-4

Korasin n̄bi b̄i abe, Bedsaida n̄bi b̄i abe, manö kub yab̄i udnabim.

23 “Kapaneam n̄bi b̄i gau. N̄in an̄bu kale kumi kabö adö laŋ au aragnabim; böŋ nöp mab ke inab ulöm m̄gan yaŋ u arnabim. Nan gagep kale aŋ aui ḡnö u, daun kub Sodom gaibnep, kale nan si nan naij ḡm̄dal gau arö göm, uri kam̄ŋ m̄daiblap. * 24 Adö an̄bu yad kalöp n̄ŋö hagabin, manö kub hagep n̄in u, Sodom n̄bi b̄i gau manö pro rö udnaböl; kale Kapaneam n̄bi b̄i manö kub yab̄i udnabim,” a ga. *

Ȳp aumim ake l̄mim
(Luk 10:21-22)

25-26 N̄in an̄bu Jisas Nap n̄p haga, “Bapi, yad hib ne hagnö adö laŋ araŋ. Ne B̄i Kub, kumi kabö adö laŋ abe, m̄nön̄ naböŋ iŋ i abe abad m̄dpan u, gas̄i ne ke n̄ŋö aij göp rö, n̄bi b̄i gas̄i k̄id hīk n̄ŋun n̄ŋbun a ḡipal gau, kal̄p manö yad hagabin iŋ u hag n̄agpan; pen n̄bi b̄i n̄i painaŋ rö m̄dpal gau kal̄p gas̄i aij n̄imön, manö yad hagabin iŋ u hag waiö l̄ban u, nöp aij a gabin,” a ga. *

27 Jisas an̄g hagöm haga, “Bapi k̄lö n̄pe m̄döp rö, ȳp n̄öb. N̄bi b̄i r̄mnap ȳp n̄ŋ aij gagpal; Bapi nöp ȳp n̄ŋöb. Yad nöp Bapi n̄p n̄ŋ aij ḡipin. Pen n̄bi b̄i gas̄i aij n̄inam a gem n̄ŋbin gau, kal̄p gas̄i aij n̄inö, Bapi n̄p n̄ŋnaböl,” a ga. *

28 Jisas an̄g hagöm haga, “Kale n̄bi b̄i nan wañ̄b kub iru maru pör ud ajmim gas̄i iru n̄ŋmim m̄dpim gau, yad aumim n̄ŋöm nan wañ̄b kub iru maru ud ajabim gau yad ke udnö ake l̄nabim. * 29 Yad b̄i hain aij agam̄j m̄dpin; kal̄p gagnabin; an̄b u, ȳp aumim, wög yad ḡi n̄imim, hibur gas̄i m̄dmagö kalöp aŋ daŋ ake l̄mim. 30 Kale ȳp aumim wög yad geinabim u, ud marö ap gagnab; p̄īta ḡinab. *

12

God n̄p sabe gep n̄in u, wid magö r̄ik n̄ŋla

(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

1 Juda God n̄p sabe gep n̄in u, Jisas b̄i n̄pe gau aip wid wög aŋ au amöl ḡi, b̄i n̄pe gau k̄iyö lö, wid magö an̄b gau r̄mnap udöm, hañ pak yuöm, n̄ŋöl ḡi n̄ŋöl ḡi areila.

* 2 An̄g geila, b̄i Perisi gau n̄ŋöm, Jisas n̄p hagla, “Lo manö hon hagab, n̄bi b̄i God n̄p sabe gep n̄in u wög gagnaböl. Pen b̄i ne gau n̄hön ḡin̄g God n̄p sabe gep n̄in wög gagep i, wid magö hañ pak yuaböl?” ö ḡila. *

3-4 Hageila, Jisas kal̄p haga, “Depid hadame nöp b̄i n̄pe gau aip k̄iyö lö, God sabe gep ram u am̄jaköm, bred God amgö ilö adö au löm, b̄i ȳhar̄ŋ n̄ŋagpal, b̄i God n̄p nan sabe ḡipal gau nöp n̄ŋbal bred u, kal̄p hag n̄ŋö n̄p n̄ilö, b̄i n̄pe gau aip n̄ŋla. Pen k̄iyö lö ḡila aiud an̄bu, God Manö yaŋ kal̄i k̄liñ r̄ikla u kale n̄ŋagpim ar? *

5 “Kale Mos̄is God Manö kal̄i k̄liñ r̄ika u n̄ŋagpim rö löp. N̄pe kal̄i k̄liñ r̄iköm haga, ‘B̄i God n̄p nan sabe gep b̄i gau, God n̄p sabe gep n̄in u, God sabe gep ram raul u am m̄döm, wög ḡipal. Pen God kal̄p manö kub hagagnab,’ a ga. * 6 Pen yad kalöp hagabin, God sabe gep ram an̄bu nan kub wasö; yad ke pen B̄i kub yab̄i m̄dpin. * 7 Pen manö ap God Manö kal̄i k̄liñ r̄ikla u, n̄ŋ aij gagpim akaŋ Manö an̄bu kal̄i k̄liñ r̄iköm hagla, ‘N̄bi b̄i ȳp nan pak sabe ḡi n̄inaböl u, ȳp aij gagnab; n̄bi b̄i gau kal̄p mög n̄ŋnaböl u, ȳp aij ḡinab,’ a ḡila. Manö an̄bu n̄ŋmim gagpim u me, b̄i yad gau ḡi aij ḡilö n̄ŋöl ḡi, kal̄p ud s̄īk hagpe. * 8 ‘God n̄p sabe gep n̄in! God n̄p sabe gep n̄in!’ a ḡipim u pen B̄i N̄i n̄pe nöp God n̄p

* 11:23: Ais 14:13-15; Jen 19:24-28 * 11:24: Mad 10:15; Luk 10:12 * 11:25-26: 1Ko 1:26-29

* 11:27: Mad 28:18; Jon 3:35; 17:2; Plp 2:9; Jon 1:18; 10:15 * 11:28: Jer 31:25 * 11:30: 1Jn 5:3

* 12:1: Dud 23:25 * 12:2: Eks 20:10 * 12:3-4: Lep 24:5-9; 1Sa 21:1-6 * 12:5: Nab 28:9-10

* 12:6: Mad 12:41-42 * 12:7: Hos 6:6; Mad 9:13

sabe gep ñin u abad midöp a gimim gasi u niñagpim.

Jisas bi ñimagö pino ga u gö, kamij la

(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

⁹ Jisas ram minöñ anibu arö göm, ram minöñ ap aramöm, Juda magum gep ram raul migang u ara. ¹⁰ Pen ram raul migang anibu bi ñimagö pino ga ap mideia. Nibi bi ap mideila gau, Jisas manö rimnap hagö nip dam manö kub hagun a göm, nip manö pir alöm hagla, “God nip sabe gep ñin i, nibi bi kamij lep aka wasö?” gila. *

¹¹ Hageila, Jisas kalip haga, “Kaj sipsip kale ap God nip sabe gep ñin i ulöm migang areinab u, ud yunabim aka wasöñ Ud yunabim rö löp. ¹² Pen kaj sipsip u nan yiharij. Nibi bi u nan yabit. God nip sabe gep ñin i kamij lan a gun ginabun u, manö midagöp, ginabun,” a ga. *

¹³ Jisas anig hagöm, bi ñimagö pino ga u nip haga, “Ñin milöbö li!” a ga. Anig hagö, ñimagö milöbö labin a ga. Anig ga niñöm ñimagö pino ga u böñ nöp kamij löm, ñimagö böñ lau aij mideia u rö la.

¹⁴ Anig gö niñöm, bi Perisi gau am magum göm, nip anig anig gun al pak lun, a göm, manö hag niñ hag niñ gila. *

Jisas nipe God bi wög gi ñeb nipe

¹⁵ Anig geila, Jisas niñöm, ram minöñ anibu arö göm, migang ap arnig göm ara. Arö niñöl gi, nibi bi iru nöp nip hain gila. Anig geila, nibi bi nan ga gau, nipe gö magöñhalö kamij lö niñöl gi, ¹⁶ kalip haga, “Bi u anig anig göp a gimim, hagagmim!” a ga. *

¹⁷ Jisas ga anibu, bi God manö hagep Aisaia ginab a ga rö nöp ga. Nipe kal klif rüköm haga,

¹⁸ “Bi yad böñ nöp hag libin i, wög yad gi ñab.

Bi yad niñnö, yip aij yabit göp me u.

Yad nipe midmagö libin.

Ana yad u nip at ba gö,

nibi bi kale aigöl göm asi mid aij ginaböl manö yad u, nibi bi gau magöñhalö hag ñinab.

¹⁹ Pen nipe nibi bi gau niñö mulu lugö,

manö pen pen hagagnab.

Nibi bi midpal gau, yip nöp niñöl a göm,

meg magö dap ranöm hagagnab.

²⁰ Nibi bi niñagpal gau

kalip agamij hag aij ginab.

Lam hon ginig gö, kalasin rim lilö inmidöp rö u kalip hagnab.

Nipe anig göl gi damöm me,

God hagöp rö böñ u apranö,

nan si nan naj gep böñ u böñ nöp ap lugnab.

²¹ Nibi bi ram minöñ gau nibö gau u rö nöp,

nip gasi halö abad mideinaböl,” a ga. *

Jisas nipe Bielsebul klö udöm nan gagep gab, a gila

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

²² Bi kijaki aban alö, amgö we göm, maj hañ pit göm ga bi ap dam Jisas mideia au daueila. Jisas kijaki u hag höñ yuö, amgö yabit niñöm, manö hagöm ga. ²³ Nibi bi mideila gau, Jisas ga anibu niñöm, aiö göm hagla, “Bi anibi bac Depid Ni nipe pör abad midpun u rö löp,” a gila.

²⁴ Pen bi Perisi gau manö anibu niñöm, gasi kale gau nöp niñöm hagla, “Bi anibu God klö nipe udöm hag höñ yuagöp; nipe kijaki aiön pi nan gau, nap kale Bielsebul klö udöm hag yuöp,” a gi gasi niñla. *

²⁵⁻²⁶ Pen gasi niñla anibu, Jisas ke niñöm, kalip haga, “Seden uraköm, nibi bi nipe rimnap hag yunab u, aige göm bi kub mideinabñ Ram minöñ ap, kale ke pen pen hagöm asik ke ke linaböl u, ap lug paknaböl.

* **12:10:** Luk 14:3 * **12:12:** Luk 14:5 * **12:14:** Jon 5:16 * **12:16:** Mad 8:4; Mak 3:12

* **12:21:** Mad 3:17; Ais 42:1-4 * **12:24:** Mad 9:34; 10:25

Ram m̄nōḡ kub ap aka n̄bi b̄ iḡ añi ap, kale ke pen pen hagōm as̄k ke ke l̄nabōl u, ap lug paknabōl. Kale an̄bu rō hagabim u pen Seden n̄ipe yam n̄ipe ke gau kal̄p hag yuagnab.

27 “Ȳip hagpim, ‘K̄jaki aiōn pi nan gau nap kale Bielsebul kl̄o u udmōn hag hōḡ yuban,’ a ḡipim u pen kale ȳip hagpe n̄iḡn: b̄ kale ke gau Bielsebul kl̄o u udōm k̄jaki aiōn pi nan gau hag hōḡ yubal aka n̄hōn? Kale ke hagnabōl, ‘N̄bi b̄ ap an̄g gōl rō lagōp,’ a ḡinabōl.

28 “Pen God Ana kl̄o u udem, k̄jaki aiōn pi nan gau hag hōḡ yuabin u, n̄hōn ḡin̄g God b̄ n̄ipe n̄bi b̄ udōm abad m̄ideinab ñ̄n u hadō auōp i a ḡimim ȳip udagpim? *

29 “B̄ kl̄o yab̄t̄ ap m̄dō, nan n̄ip gau udn̄g, ȳihar̄iḡ aragnabōl. N̄ip bōḡ nōp naḡ ad̄ik lōm me, amōm nan n̄ip gau udnabōl.

30 “N̄bi b̄ yad p̄ig m̄idpal gau, n̄bi b̄ gau kal̄p yad daunabōl. Pen n̄bi b̄ yad wasō gau, n̄bi b̄ yad aun̄g gabōl gau kal̄p r̄id̄ik ḡi yunabōl. *

31 An̄b u, kale n̄iḡ aij ḡimim. N̄bi b̄ gau nan si nan naij n̄hōn n̄hōn geinabōl u, God n̄iḡm arō ḡinab. N̄bi b̄ God n̄ip manō r̄ib junabōl u, u rō nōp God n̄iḡm arō ḡinab. Pen God Ana n̄ip manō r̄ib junabōl u, God n̄iḡm arō gagnab. * 32 B̄ Ñ̄i n̄ipe u n̄ip manō naij hageinabōl u, God n̄iḡm arō ḡinab. Pen Ana Uḡ n̄ip manō naij hageinabōl u, ñ̄n i abe, ñ̄n hain u abe, God n̄ipe n̄iḡ nōp m̄idōm arō gagnab.

Manō ke hagpim adō u kalōp manō kub hagnab

(Luk 6:43-45)

33 “Kale ȳip n̄hōn ḡin̄g hagpim, ‘Seden aban̄ alō, wōg aij u gōp,’ a ḡipimḡ Mab aij gau magō aij p̄lnab; mab naij gau magō naij p̄lnab. Mab magō p̄lnab magō an̄bu n̄iḡm me, mab u aij mab u naij a ḡinabōl.

* 34 Kale hainō ñ̄i pai yag daubal gau me an̄g hagabim. Kale n̄bi b̄ naij an̄bu rō, aige ḡimim manō aij hagnabimḡ N̄bi b̄ manō hagpal rō n̄iḡnabun me, hibur gas̄i m̄idmagō kal̄p an̄ dan̄ n̄hōn rō m̄idōp u n̄iḡnabun. *

35 N̄bi b̄ aij gau, hibur gas̄i m̄idmagō an̄ kale dan̄ nan aij m̄idōp n̄iḡm ḡi aij ḡipal; n̄bi b̄ naij gau, hibur gas̄i m̄idmagō an̄ kale dan̄ nan naij m̄idōp n̄iḡm ḡi naij ḡipal. 36 N̄iḡ aij ḡimim. Hainō manō kub hagep ñ̄n u, God n̄bi b̄ gau kal̄p magōḡhalō, manō haḡōwadō hagōm n̄bi b̄ r̄imnap ḡi naij ḡila u, n̄hōn ḡin̄g an̄g hagpe a gōm, kal̄p hag ḡinab. 37 An̄b u me, kale ke manō hagnabim u nōp God n̄iḡm hagnab n̄iḡm, kam̄iḡ arnabim aka ilōn udnabim,” a ga.

Nan gagep rō gō n̄iḡun, a ḡila
(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

38 God lo manō hag ñ̄eb b̄ r̄imnap abe, b̄ Perisi r̄imnap abe, apōm Jisas n̄ip hagla, “Manō hag ñ̄eb b̄! Nan gagep rō ap gō, hon n̄iḡun me, ne God nōp hag yuōp auban a ḡinabun,” a ḡila. *

39 Hageila, Jisas haga, “Kale n̄bi b̄ nan si nan naij nōp ḡimim, God manō haga u n̄iḡagpim. Nan gagep rō ap gō n̄iḡun a ḡipim u, pen kalōp nan ap ḡinō n̄iḡagnabim. B̄ God manō hagep Jona n̄ip ga adō u nōp ȳip u rō nōp gō, n̄iḡnabim. *

40 Hadame nōp kabsat̄ kub u Jona n̄ip pa bo yuō, hibur an̄ yan̄ ñ̄n m̄ihau n̄igan̄ m̄idōm, ado ḡi aua. An̄b u rō, yad, B̄ Ñ̄i n̄ipe, u rō nōp ñ̄n m̄ihau n̄igan̄ m̄inōḡ an̄ gau m̄idem, ado ḡi aunabin. * 41 Hadame nōp Jona amōm, daun kub Ninepa n̄bi b̄ kal̄p hagō, nan si nan naij ḡila gau ȳiḡd̄ arō gōm, God n̄ip n̄iḡ udla. Jona b̄ ȳihar̄iḡ u hagō n̄iḡla; kale pen B̄ Kub yab̄t̄ m̄iñ̄i m̄idōp i, manō hagōp u udagpim. An̄b u, hainō

* 12:28: Ap 10:38; 1Jn 3:8 * 12:30: Mak 9:40; Luk 9:50 * 12:31: Hib 6:4-6 * 12:33: Mad 7:16-20 * 12:34: Mad 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:45 * 12:38: Mad 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30 * 12:39: Mad 16:4; Mak 8:12 * 12:40: Jo 1:17

manö kub hagep ñin u, Ninepa bi kale uraköm kalöp manö kub haglö, kale manö kub udnabim. *

⁴² “Ñibi kwin kub, ram minöñ Siba nibö u, hadame nöp ga rö u niñbim. Ram minöñ nipe mlö gau nibö u pen, Juda kiñ kub Solomon gasi kid hiik niñeb bi u manö nip niñnig aua. Solomon bi yiñariñ u nip anig ga; pen niñhön ginig Bi Kub mñi midöp i manö hagöp u niñagpimñ Hainö manö kub hagep ñin u, Siba kwin uraköm kalöp manö kub hagö, kale manö kub udnabim. *

Kijaki aion pi nan gau kauyan ado gi aunim rö löp, a ga
(Luk 11:24-26)

⁴³ “Seden yam nipe kijaki nan gau ap nibi bi abañ al midöm, höñ amöm, nibi bi rimnap abañ alin, a göm, niñ aj wasö niñöm, ⁴⁴ ado gi apöm niñnab, bi nöd arik arnab kuö u aij aij nöp mideinab. ⁴⁵ Nipe niñöm, kijaki naj nipe rö wasö, kijaki naj yabit, unbö mudun jññ u ut gi dapöm, bi anibu nip yuö hiiknaböl. Anig gö, nöd mid naj ga rö wasö; hainö mid naj yabit ginab. Kale nibi bi uri midpim kale nan si nan naj nöd gi midmidim rö wasö, hainö nan si nan naj yabit ginabim,” a ga. *

Jisas nime nimam bi
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Jisas nibi bi gau kalip manö hagö niñöl gi, nime nimam nipe yabit gau höñ yan apöm hagla, “Hon Jisas nip manö hagnig aubun,” a gila. ⁴⁷ Hageila, bi ap ram raul migan amöm, Jisas nip haga, “Name namam ne gau, nöp manö hagnig ap midpal höñ yan,” a ga.

⁴⁸⁻⁴⁹ Hageia, nibi bi nipe aip ram raul migan yan mideila gau kalip niñ gígabö göm haga, “Niñö hagpan u pen, nibi bi ram raul migan midpal gai i, kale ami yad, mam yad midpal. ⁵⁰ Nibi bi Bapi yad kumi kabö adö lañ manö hagöp rö niñöm

anig unbö rö nöp gipal gau, ami yad, añ yad, mam yad gau nöp midpal,” a ga. *

13

Jisas, God manö u niñ aij gilañ, a göm, manö hod riköm haga
(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Ñin añ anibu nöp, Jisas ram arö göm am Ñig Wañö Galili goñ au asikö, ²⁻³ nibi bi iru yabit nöp apöm nip big gígabö geila. Anig geila niñöm nipe am ñig magib adö u asiköm, amöm ñig an au dañ midö niñöl gi, nibi bi ñig wañö goñ au urak mideila.

Jisas nibi bi gau kalip manö hod riköm manö iru nöp hag ña. Hag ñöl gi haga, “Bi ap wid ranañ a göm, wid magö u dam wög naböñ gau yueinab. *

⁴ Yiñ yuö, rimnap adan adö au lugö, yaur gau apöm niñnaböl.

⁵ Rimnap kabö adö minöñ pro pro mideinab au lugöm, yiñid marep ginab ⁶ pen kidit am pidön gagnab rö, sidö niñöm mitep ginab. ⁷ Pen rimnap nagi kal kal halö an gau lugöm rannab pen nagi anibu hau göm pak niñö, mitep ginab. ⁸ Pen rimnap minöñ aij adö au lugöm, ran aij yabit göm, magö iru yabit nöp pilnab. Rimnap ñin juöl mamid u (100) rö pilnab; rimnap ñin juöl mihau nigan (60) rö pilnab; rimnap ñin juöl añ ap ado gi da unbö wajtem lañ (30) rö pilnab. ⁹ Kale nibi bi gasi rimid midainim gau, manö hagabin i rimid li niñ aij gimim,” a ga.

Jisas niñhön ginig manö hod riköm hagmidöp
(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

¹⁰ Jisas anig hagö, bi nipe gau apöm, nip hag niñöm hagla, “Ñibi bi gau kalip niñhön ginig manö hod rikmön nöp hagpan?” ö gila.

¹¹ Hageila haga, “God nibi bi nipe udöm abad mideinab manö pi göl midmidöp u, kalöp gasi ñö niñnabim; pen nibi bi yiñariñ gau

* 12:41: Jo 3:5 * 12:42: 1Ki 10:1-10 * 12:45: 2Pi 2:20 * 12:50: Ro 8:29 * 13:2-3: Luk 5:1-3

n+ɲagnaböl. ¹² N+ɲi b+ manö y+ɲ n+ɲöm uɲpal gau, manö r+ɲmnap halö n+ɲöm, iɲ u n+ɲ aij g+ɲaböl; pen n+ɲi b+ manö y+ɲ n+ɲöm uɲagpal gau, manö pro n+ɲbal u böɲ nöp ur g+ɲab.

* ¹³ Kal+ɲ manö hod r+ɲkem hagpin u, kale amgö halö, gas+ɲ r+ɲm+ɲd halö u pen, hagöp me u a göm, n+ɲagpal.

¹⁴ “G+ɲpal an+ɲbu, b+ɲ God manö hagep Aisaia nöɲ g+ɲab a göm kal+ɲ kɲiɲ r+ɲka rö nöp g+ɲpal. Manö an+ɲbu kal+ɲ kɲiɲ r+ɲköm haga,

‘Manö n+ɲɲnaböl u pen manö hagöp an+ɲg a göm n+ɲagnaböl.

Amgö n+ɲɲnaböl u pen nan ap n+ɲagnaböl. *

¹⁵ N+ɲi b+ gai i manö yad hagpin u kal+ɲ iru gö n+ɲagpal.

God Manö n+ɲɲno, han+ɲp gö, n+ɲi b+ n+ɲpe m+ɲdaiun rö löp a göm,

r+ɲm+ɲd p+ɲl göm, amgö ju göm nöp m+ɲdpal, a ga.

¹⁶⁻¹⁷ “An+ɲb u, kale n+ɲagpal; pen God kalöp gas+ɲ aij ñö n+ɲɲbim u, m+ɲñ m+ɲñ g+ɲmim. Yad kalöp n+ɲɲö hagabin, God manö hagep b+ɲ gau abe, n+ɲi b+ɲ God Manö hagöp rö n+ɲɲöm g+ɲm+ɲdal gau abe, iru nöp Mesaia n+ɲp n+ɲɲun a g+ɲm+ɲdal u pen y+ɲp amgö n+ɲɲagöm, manö y+ɲp n+ɲɲagla. Pen m+ɲñi kale y+ɲp amgö n+ɲɲmim, manö y+ɲp apɲi n+ɲɲabim u, m+ɲñ m+ɲñ g+ɲmim. *

B+ɲ wid magö yua aiud haga u, Jisas manö iɲ u hag ña

(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

¹⁸ “Pen manö hod r+ɲkem hagaj+ɲn u, b+ɲ narö u n+ɲpe wid magö dam wög naböɲ gau yua u, iɲ u hagnö n+ɲɲim,” a ga.

¹⁹ “Wid magö r+ɲmnap adan adö au lugö, yaur gau apöm ñ+ɲɲnaböl a g+ɲpin u, n+ɲi b+ɲ gau, God n+ɲi b+ɲ udöm abad m+ɲdeinab manö aij u n+ɲɲnaböl u pen iɲ u n+ɲɲagnaböl n+ɲɲöm Seden n+ɲpe gö böɲ nöp hauɲ g+ɲnaböl, a gem hagpin.

* **13:12:** Mad 25:29; Mak 4:25 Luk 8:18; 19:26

* **13:16-17:** Luk 10:23-24

* **13:22:** Luk 12:16-21; 1Di 6:9-10,17

²⁰⁻²¹ “Pen magö r+ɲmnap kabö adö m+ɲnöɲ pro pro m+ɲdeinab au lugöm, y+ɲɲ+ɲd marep g+ɲnab pen k+ɲd+ɲ am p+ɲdöɲ gagnab rö, s+ɲdö n+ɲɲöm m+ɲlep g+ɲnab a g+ɲpin u, n+ɲi b+ɲ gau manö y+ɲp g+ɲsön n+ɲɲnaböl magö u, m+ɲñ m+ɲñ g+ɲnaböl, pen uri nöp n+ɲi b+ɲ r+ɲmnap apöm, n+ɲi b+ɲ manö yad n+ɲɲnaböl gau gas+ɲ naj n+ɲɲöm, kauaɲ mauaɲ rö m+ɲdöm, kal+ɲp g+ɲ naj g+ɲnaböl n+ɲɲöm n+ɲi b+ɲ manö yad nöɲ uɲla gau, uri manö y+ɲp u hauɲ göm, gas+ɲ adö r+ɲmnap n+ɲɲnaböl, a gem hagpin. ²² Magö r+ɲmnap lugnab nagi kal+ɲ kal+ɲ halö an gau a g+ɲpin u, n+ɲi b+ɲ gau manö y+ɲp u n+ɲɲnaböl u pen wög waryö, ram, kaj, ru m+ɲɲoɲ, uɲpö k+ɲno k+ɲbap nan gau nöp gas+ɲ n+ɲɲöm, God manö aij u arö g+ɲnaböl n+ɲɲöm nan ñ+ɲɲeb r+ɲmnap p+ɲlagnab, a gem hagpin. * ²³ Pen magö r+ɲmnap m+ɲnöɲ aij adö au lugöm, ran aij göm, magö iru p+ɲlnab a g+ɲpin u, n+ɲi b+ɲ gau manö yad u n+ɲɲöm, uɲ p+ɲdöɲ yab+ɲl löm, r+ɲmnap g+ɲ aij g+ɲnaböl, r+ɲmnap g+ɲ aij yab+ɲl g+ɲnaböl, r+ɲmnap g+ɲ aij adö ke yab+ɲl g+ɲnaböl, a gem hagpin,” a ga.

N+ɲi b+ɲ g+ɲ naj g+ɲpal gau God n+ɲi b+ɲ n+ɲpe gau aip uɲ göm m+ɲdpal

²⁴ Jisas kal+ɲp manö ap halö manö hod r+ɲköm haga, “God n+ɲi b+ɲ udöm abad m+ɲdeinab u, aiud uɲabin i rö g+ɲnab. B+ɲ kub ap wid magö gau ranaɲ a göm, dam wög naböɲ n+ɲpe gau yunab. ²⁵ Pen s+ɲböɲ yan han arnaböl magö u, b+ɲ naj ap nan y+ɲ naj r+ɲmnap dapöm, an an+ɲb gau yuöm arnab. ²⁶ An+ɲb u, wid y+ɲ aij u rannab, pen nan y+ɲ naj u abe rannab. ²⁷ An+ɲg gö, b+ɲ wög g+ɲ ñeb gau apöm b+ɲ kub u n+ɲp hagnaböl, ‘B+ɲ kub! Nan y+ɲ aij gau nöp dam wög naböɲ u yuban pen nan y+ɲ naj gau gai n+ɲbö apöm halö ranab?’ ö g+ɲnaböl. ²⁸ N+ɲpe kal+ɲp pen hagnab, ‘B+ɲ koɲmaɲ yad ap dap yuöp,’ a g+ɲnab. Pen kale hagnaböl, ‘Hon amun nan y+ɲ naj ranab an+ɲb gau uɲ ju yuun aka?’

* **13:14:** Ais 6:9-10; Jon 12:40 Ap 28:26-27

gɪnaböl. Bɪ wög naböŋ nap nɪbö u pen hagöm hagnab, ²⁹ ‘Wasö! Ñɪn i, nan yɪŋ naj anɪb gau ud juim a gɪnö, ammim nan yɪŋ aij rɪmnap halö ud jumim rö löp! ³⁰ Arö gɪpe mɪhönögöl rannɪm. Pen ranöm magö pɪlö, rɪkep ñɪn u bɪ nan rɪkep yad gau hagnabin, “Nan yɪŋ naj anɪb gau ud jumim, dam ugan ugan adɪk lɪbe, mab laulö in habɪk ñɪŋ arnɪm; pen wid magö gau nöp ud magum gɪmim, dam wid magö lep raul mɪgan yad u yumim,” a gɪnabin,’ a gɪnab,” a ga.

Mab masded magö u, manö hod rɪköm haga

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

³¹⁻³² Jisas kalɪp manö ap pen manö hod rɪköm haga, “Bɪ ap mab masded magö pro u dam wög naböŋ nɪpe u yueinab, ran kub göm, lö aij u lö, yaur gau apöm, lö ke ke ram gɪnaböl. Anɪb u rö me, God nɪbi bɪ udöm, ram mɪnönŋ aij nɪpe kumi kabö adö laŋ au abad mɪdeinab u,” a ga.

Yɪs u, manö hod rɪköm haga

(Luk 13:20-21)

³³ Manö ap pen hod rɪköm haga, “Nɪbi gau nan yɪs a gɪpal u, ud plaua rin kub yaŋ halö ud ado malo gɪlö, nan kub yabɪl ranöb. Anɪb u rö me, God nɪbi bɪ udöm, ram mɪnönŋ aij kumi kabö adö laŋ au abad mɪdeinab u,” a ga.

Jisas ai gɪnɪg nɪbi bɪ gau manö hod rɪköm hagmɪdöp

(Mak 4:33-34)

³⁴ Jisas nɪbi bɪ gau kalɪp manö rɪmnap hag ñɪnɪg göm waiö hagmɪdöp; manö hod rɪköm nöp kalɪp hag ñɪmɪdöp. ³⁵ Ga anɪbu, bɪ God manö hagep ap nöd gɪnab a göm kalɪ kliñ rɪka rö nöp ga. Nɪpe manö anɪbu kalɪ kliñ rɪköm haga,

“Ram mɪnönŋ hadame dagol gɪ la ñɪn u rɪköm,
mɪd damöm mɪñi mɪdpun ñɪn i,
manö nɪŋagla u,

manö hod rɪkep manö u nöp kalɪp hag ñɪnabin,” a ga. *

Jisas wid magö manö hod rɪköm haga u, manö it u haga

³⁶ Jisas anɪg hagöm, nɪbi bɪ gau kalɪp arö göm, ram raul mɪgan arö nɪŋöl gɪ, bɪ nɪpe unbö mɪgan laŋ u apöm, nɪp hagla, “Nan yɪŋ naj wög naböŋ aŋ gau ranöb a gɪmön, manö hod rɪkmön hagpan u, hanɪp hagö nɪŋun,” a gɪla.

³⁷ Hageila, haga, “Bɪ nan yɪŋ aij yuöp a gɪpin u, yad Bɪ Ñɪ nɪpe. ³⁸⁻³⁹ Wög naböŋ a gɪpin u, mɪnönŋ naböŋ it i magönhalö. Nan yɪŋ aij a gɪpin u, nɪbi bɪ God udöm abad mɪdeinab gau. Bɪ nan yɪŋ naj dap yuö ranöb a gɪpin u, bɪ yɪp nɪŋö mulu lugöp Seden nɪp nöp hagpin. Nan yɪŋ naj ranöb a gɪpin u, Seden nɪbi bɪ nɪpe gau kalɪp hagpin. Pen wid magö aɪ gɪnab ñɪn a gɪpin u, ñɪn ram mɪnönŋ it i ur gɪnab ñɪn anɪbu hagpin. Bɪ rɪk daupe a gɪpin u, ejol gau kalɪp hagpin. ⁴⁰ Nan haɪöwalö ranöb gau ud juöm, dam mab inab yaŋ yunaböl a gɪpin u, ñɪn ram mɪnönŋ it i ur gɪnab ñɪn anɪbu me u. * ⁴¹ Bɪ Ñɪ nɪpe ejol nɪpe gau kalɪp hag yuö, apöm, nɪbi bɪ nan si naj gɪpal gau abe, nɪbi bɪ nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp hagailö, kale nan si nan naj gɪpal gau abe, ejol kale apöm kalɪp udöm * ⁴² mab ke inab mɪgan yaŋ u yunaböl, ilön gö nɪŋöl gɪ, meg hau rɪbɪköm mɪtönŋ gɪnaböl, a gem hagpin. * ⁴³ Ñɪn anɪbu, nɪbi bɪ Bap kale udöm kumi kabö adö laŋ abad mɪdeinab gau, kale sɪdö mailö rö paköl gɪ mɪdeinaböl. Kale nɪbi bɪ gasɪ rɪmɪd mɪdainɪm gau, manö hagabin i rɪmɪd lɪ nɪŋ aij gɪmim. *

Mani kes pi gɪla u, manö hod rɪköm haga

⁴⁴ “Pen God nɪbi bɪ udöm abad mɪdeinab u, aiud adö i rö mɪdöp. Bɪ ap amöm nɪŋnab, mani kes hadame nöp pi gɪla ap wög adɪŋ ap mɪdeinab.

* **13:35:** Sam 78:2 * **13:40:** Jon 15:6 * **13:41:** Mad 24:31; 25:31; Mak 13:27 * **13:42:** Mad 8:12 * **13:43:** Dan 12:3

Nipe niñöm, nan rimnap ud pa ribik aij göm, ram arnab. Amöm, ñiñi yabıl löm, nan nipe gau magöñhalö sikim göm, mani udöm, mani anıbu damöm, wög adıñ anıbu rauöm, am mani kes anıbu udnab.

Kıbap aij aij u, manö hod riköm haga

⁴⁵⁻⁴⁶ “Pen God niibi bi udöm abad mideinab u, aiud adö i rö midöp. Bi sikim gep gau kıbap ulhai niñ ajöm, kıbap aij aij yabıl ap niñöm, ram amöm, nan kale gau magöñhalö sikim göm, mani udöm, am kıbap anıbu raunaböl.

Uben u, manö hod riköm haga

⁴⁷ “God niibi bi udöm abad mideinab u, aiud adö i rö midöp. Niibi bi rimnap uben damöm, niñ wañö au yulö, kabsat iru nöp apöm miñgan anıbu arbal. ⁴⁸ Anıg gılö, uben tıp gi dam goł gau amöm, kabsat aij gau tıhu kabsat lep rin miñgan u löm, kabsat naij gau ud yubal. ⁴⁹ Ram miñnöñ it i ur giñab niñ u anıb unbö rö giñab. God ejol nipe gau apöm, niibi bi God Manö hagöp rö gıla gau ke löm, niibi bi God Manö hagöp rö gagla gau ke löm, ⁵⁰ dam mab ke inab yañ u yunaböl. Yulö ilön gö, meg kale hau rib göm, miñtöñ gi mideinaböl,” a ga. *

⁵¹ Anıg hagöm haga, “Yad manö hagajın gau niñbim?” ö ga.

Hageia, bi nipe gau hagla, “Yau, niñbun,” a gıla.

⁵² Hageila, haga, “Kale nöd God lo manö u nöp hag midmidim u pen uri kale God niibi bi udöm abad mideinab manö aij hagpin u niñbim. Anıg niñöm kale uri niibi bi gau hag niñnabim u, kale God Manö aij nöd niñbö u abe, God Manö aij hain niñbö u abe hag niñnabim,” a ga.

Nasared niibi bi Jisas niñ niñ udagla

(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³⁻⁵⁴ Pen Jisas nipe manö hod riköm manö haga anıbu hag piñ göm,

daun nipe ke Nasared amöm, Juda magum gep ram raul miñgan u amöm, niibi bi gau kalıp hag ñö, kale niñöm aiö yabıl gıla. Kale pen hagla, ‘Bi anıbi nipe aige göm gası kiñ hiñk niñöm nan gagep unbö rö gab?’ ö gıla. Hainö pen hagla, * ⁵⁵⁻⁵⁶ “Bi anıbi niime nap, niñniñ niñmam nipe gau, hon aip midpal u pen, nipe aige göm bi kub rö midöm, manö ke hagöm, nan gagep rö gau gabıñ Nap nipe u bi kapeda; niime Maria; niñmam nipe gau Jems u, Josep u, Saimon u, Judas u. Anıb u, nipe aige göm apöm anıg gab?” ö gıla. * ⁵⁷ Anıg hagöm, kale Jisas niñ naij niñöm, manö nipe haga u, udagla.

Pen Jisas kalıp haga, “Bi God manö hagep gau ram miñnöñ miñlö gau amöm haglö, niñö hagpal a göm niñnaböl; pen ram miñnöñ kale ke u haglö, piral hagpal rö löp a göm arö giñal u rö gabim,” a ga. * ⁵⁸ Manö haga u niñagla u me, ram miñnöñ anıbu nan gagep rö iru nöp gaga.

14

Herod hagö, Jon Bi Niñ Pak Niñeb u nabiñ cög rib gi dö gıla

(Mak 6:14-29; Luk 3:19-20; 9:7-9)

¹ Pen gapman bi kub ram miñnöñ Galili abad midmidöp Herod, Jisas nipe niñhön niñhön ga manö u niñöm, ² am bi niñ wög gi ñeb rimnap kalıp haga, “Bi Jisas nan gagep rö göp u, nipe bi ap ke wasö; nipe Jon bi niñ pak ñeb u nöp. Niñ al pak lıñö u pen kauyañ uraköm ap midöp rö, nan gagep rö anıb gau gab,” a ga.

³⁻⁵ Pen Jon niñ nagı löm, al pak la manö it u anıg göl midöp. Herod nipe niñmam Pilip niñbin nipe u Herodias ud arö, Jon Herod niñ haga, “Ne unbö giñan, gi naij giñan. Bi ap niñmam nipe kamıñ mideinab nuwi nipe udagnab,” a ga. Jon anıg hagö, niibi anıbu Herodias nipe Herod niñ manö haga niñöm Herod Jon niñ dam nagı löm, al pak lıñ a göm gası

* **13:50:** Mad 13:42 Luk 13:28 * **13:53-54:** Jon 7:15 * **13:55-56:** Jon 6:42 * **13:57:** Jon 4:44

n+ŋa u pen n+bi b+ gau, Jon n+ŋ b+ God manö hagep hon a g+la rö, p+ñ+ŋ göm arö ga. *

⁶ Pen hainö Herod n+me n+ŋ yag daua ñ+n u nöp, n+bi b+ iru nöp ap magum göm, nan magö lau ñ+ŋ+ŋ g+la. Ñ+n an+bu, Herodias pai n+pe u apöm an+ŋ au kugom ralö, Herod n+ŋö, aij yab+ŋ ga. ⁷ An+ŋ gö, n+pe pai an+bu n+ŋ manö hagöm haga, “Yad manö n+ŋö yab+ŋ hagem nöp hagabin, ne nan ap hag n+ŋeinabön, nöp haŋöwaŋö ud ñ+nabin,” a ga. ⁸ Hageia, pai an+bu, n+me haga rö n+ŋöm haga, “Jon b+ ñ+ŋ pak ñeb nab+ŋ cög u, k+nan cög m+ŋan yan limön, dap ñ+mön,” a ga.

⁹⁻¹⁰ An+ŋ hagö, Herod n+ŋö mög ga, pen n+bi b+ gau n+ŋ midlö n+ŋöl g+, pai an+bu n+ŋ waiö manö n+ŋö hag löm haga, “Ne nan ap hag n+ŋeinabön, nöp haŋöwaŋö ñ+nabin,” a ga rö n+ŋöm, b+ r+ŋnap hag yuö, am Jon nagi m+deia au amöm, nab+ŋ cög n+ŋ u r+ŋ g+ dö göm, ¹¹ ud k+nan cög m+ŋan yan löm, dap pai an+bu n+ŋ ñ+la. Ñeila, n+pe pen damöm n+me n+ŋ ña.

¹² Pen Jon b+ n+pe gau apöm, wip dam r+ŋöl göm, am Jisas n+ŋ hag ñ+la.

Jisas b+ unbö paip dausan nan ñö ñ+ŋla

(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

¹³ Jisas manö an+bu n+ŋöm, am ram m+nöŋ ke m+ŋan ap m+deinam, a göm, ñ+ŋ mag+ŋ udöm, ram m+nöŋ an+bu arö göm, hada. Pen n+bi b+ gau, Jisas arab au hain arun, a göm, ram m+nöŋ kale gau arö göm, iŋ adö aramöm, Jisas arn+ŋ ga gau arla. ¹⁴ Jisas n+pe pen ram m+nöŋ m+ŋan an+bu apjaköm, ñ+ŋ mag+ŋ u arö göm, goŋ gau apöm n+ŋa, n+bi b+ iru nöp m+deila. Kal+ŋ n+ŋö, mög gö, n+bi b+ nan ga gau gö, kam+ŋ la.

¹⁵ Pen dugo magö u, b+ n+pe gau Jisas m+deia au apöm, n+ŋ hagla,

“Söl s+ŋ g+n+ŋ gab. Midö nöp nan magö ñ+n+ŋeb magö u padiöp. Gai i ram m+nöŋ nöp an+ŋ au. N+bi b+ iru nöp gai i hagö, ram an+ŋ gai i amöm, nan magö kale r+ŋnap rau ñ+ŋlan,” a g+la. ¹⁶ An+ŋ hageila, Jisas kal+ŋ haga, “Wasö, kale aragnaböl. Kale ke kal+ŋ nan magö ñ+mim,” a ga. ¹⁷ Hageia, hagla, “Hon nan magö iru m+dagöp. Y+har+ŋ bred magö unbö mam+d kabsaŋ m+höp m+döp,” a g+la.

¹⁸ Hageila, Jisas haga, “Nan an+ŋ gau ud y+ŋ dauim,” a ga. ¹⁹ An+ŋ hagöm, n+bi b+ gau kal+ŋ hagö, nan uŋan adö gau b+ŋ g+lo n+ŋöl g+, bred kabö u udöm, kabsaŋ m+hau u udöm, g+lan g+ n+ŋöm, God n+ŋ aij a göm, bred u ud jö göm, b+ n+pe gau kal+ŋ ñö n+ŋöl g+, kale udöl g+, n+bi b+ gau kal+ŋ n+me l+ ñ+la. Kabsaŋ u u rö nöp g+la. * ²⁰ An+ŋ göl n+me l+ ñeila, ñ+ŋlö, ñ+ŋlö, mudun gö, ñ+ŋ haköl rö laga. Naböŋ naböŋ arö g+la gau me, Jisas b+ n+pe gau wad+ŋ unbö m+ŋan lan u ud yaglö, böŋ nöp ajman+ŋ raua. ²¹ N+bi b+ nan ñ+ŋla an+ŋ gau, n+bi gau wasö, ñ+ŋ pai pro gau wasö, b+ gau nöp me paip dausan rö ara.

Jisas ñ+ŋ uŋ adö au abö g+ ara
(Mak 6:45-52; Jon 6:15-21)

²² Jisas, b+ n+pe gau kale ñ+ŋ böŋ lödan arlan a göm hagö, ñ+ŋ mag+ŋ udöm arla n+ŋöm n+pe n+bi b+ gau kal+ŋ hag yuöm, ²³ n+pe ke God n+ŋ sabe g+n+ŋ ram m+nöŋ dum ap ara. Midö, ram dugn+ŋ geia pen n+pe añ+ŋ nöp halö dum an+ŋ lan m+deia. * ²⁴ Pen b+ n+pe gau ñ+ŋ mag+ŋ udöm ñ+ŋ wanö an+ŋ kub au arlö n+ŋöl g+, p+nöm asad kub yab+ŋ u apöm, ñ+ŋ mag+ŋ u ud ado g+n+ŋ rö ga. ²⁵ Magö an+bu ram g+sön nöp run+ŋ geia u me, Jisas ñ+ŋ uŋ adö u abö g+ apöm, b+ n+pe gau m+deila söl au aueia, ²⁶ kale n+ŋöm, “U wip ana ap auab!” a göm, an+n+ŋ gö p+ñ+ŋ göm, aiö kub blaŋö g+la. *

* **14:3-5:** Lep 18:16; 20:21; Mad 21:26; Luk 13:19-20 * **14:19:** Mad 15:35-39; Mak 8:6-10 * **14:23:** Luk 6:12; 9:28 * **14:26:** Luk 24:37

²⁷ Jisas pen kalip haga, “Piñiñ gagmim! Yad nöp auabin!” a ga.

²⁸ Hageia, Pida haga, “B+ Kub! Ne nöp auaimön u, yip abe hagö, ñig uñ adö au abö gi yagol au n+n,” a ga.

²⁹⁻³⁰ Hageia, Jisas haga, “Anib u, au!” a ga.

Hagö, Pida ñig magib u arö göm, ñig uñ adö u abö gi am Jisas m+deia au am am an au amöm niña, yigön kub yabit u apöm, ñig u ral auajip. Anig geia nipe piñiñ göm, ñig yan had lugöl gi, wiñ kub alöm haga, “B+ Kub! Ne yip y+iñd ud yu!” a ga.

³¹ Anig hagö, Jisas y+iñd n+p ud sisi udöm haga, “Niñ udep magö ne u ulep yabit göp. Nihön ginig gasi mihöp niñajan?” ö ga. *

³² Anig hagöm, Jisas aip Pida aip ñig magib m+gan u arlö niñöl gi, pinöm asad kub udeia u ur ga.

³³ Anig gö niñöm, bi nipe ñig magib m+gan yan asik m+deila gau, Jisas hib nipe haglö adö arö niñöl gi hagla, “Niñö! Ne God Ni nipe yabit!” a g+la.

Genesared niñi bi nan ga gau Jisas gö, kam+ñ la

(Mak 6:53-56)

³⁴ Pen kale ñig wañö juöm, ram m+nöñ Genesared böñ lödan amjakla. ³⁵ Amjaklö, niñi bi m+dm+dal gau Jisas n+p niñöm, Jisas nöp auöp a göm, niñi bi ram m+nöñ söñ anib gau magöñhalö wiñ allö, niñi bi nan ga gau magöñhalö daula. ³⁶ Dapöm, Jisas n+p neb neb göñ gi hagla, “Hanip yau a gö, niñi bi nan göñ gai i, wañj nöp goñ au nöp ud niñlö, kam+ñ lan,” a g+la. Hageila nipe yau a gö, niñi bi wañj nipe ud niñla gau kalip magöñhalö kam+ñ la. *

15

Nipis niñi bi gim+dal rö, Perisi kai u rö nöp gim+dal

(Mak 7:1-13)

¹ Pen niñ anibu, bi Perisi rimnap, bi lo manö hag ñeb bi rimnap,

* **14:31:** Mad 8:26; Mak 4:39

* **14:36:** Mad 9:20-21

* **15:4:** Eks 20:12; 21:17; Dud 5:16

* **15:8-9:** Ais 29:13

Jerusalem niñö apöm Jisas n+p hagla,

² “B+ ne gai i, niñön ginig apis bac bi manö pör u arö göm, ñimagö kale ñig li yuöm wasö, y+har+ñ nöp nan niñbal?” ö g+la. ³ Hageila, Jisas pen

haga, “Kale niñön ginig God Manö nipe u arö gimim, bac bi g+la rö nöp gabim? ⁴ God haga, ‘Name nap kalip

gi aij gimim ud aij gimim,’ a ga. God manö ap hagöm haga, ‘B+ ap nime

nap kalip manö naj r+mnap hagnab u, kale bi anibu n+p al pak löñ,’ a ga. *

⁵⁻⁷ Pen kale manö anibu kabö göñ hag ñagpim. B+ ap, ami bapi arö ginabin

a ginab u, kalip hagnab, ‘Ami bapi, yad nan aij rimnap kalpe mihöñ

ñibnep pen mani kalpe mihöñ ñeb mani u, uri yad God n+p niñabin a

gipin, niñöm mani kalpe mihöñ ñeb ap m+dagöp,’ a ginab. Anig g+lö, kale

niñmim hagpim, ‘Kale anig g+pal u, manö m+dagöp,’ a gipim. Anig hag-

pim u, ‘God Manö hagabun,’ a gipim u pen kale piral yabit hagmim, kale

ke hagpim rö gagpim. Kale manö anibu rö niñi bi gau kalip hag niñim

u, God manö hagep bi ne Aisaia nipe bi kalöp rö nöp gasi niñöm, manö

niñö yabit ap kal+ kññ r+ka. Manö anibu kal+ kññ r+köm haga,

⁸⁻⁹ ‘Niñi bi gai i manö pir alöm hag-

pal,

“God B+ Kub hon,” a g+pal u pen y+har+ñ manö nöp hagpal;

yip m+dmagö lagpal.

Yip sabe göm,

y+har+ñ manö nöp hagpal.

God Manö niñi bi gau kalip hag niñabun a g+pal u pen

bi ram m+nöñ it i niñö

manö kale ke hagn+dal manö u nöp ud hag niñ ajaböl!’ a ga,” a ga. *

Niñi bi nan gac göp gau

(Mak 7:14-23)

¹⁰ Jisas anig hagöm, niñi bi m+deila gau wiñ alö aueila haga, “Manö

hagabin i, niñ aij gimim! ¹¹ Niñi bi gau nan magö gau hañöwañö niñlö,

hibur an kalip yan amöm pri gagöp; hibur an kale yan gasi naj nijnöm hagpal u me, pri gac halö midpal,” a ga. *

¹² Pen Jisas bi nipe gau apöm Jisas nip hagla, “Bi Perisi gau manö hagpan u ninjö, nöp mulu lugöp u, ne ninban?” ö gila. ¹³ Hageila, Jisas haga, “U manö midagöp. Bap yad kumi kabö adö lan midöp u, nan yin nipe yimagöp gau magöjhalö il halö big ju ud yunab. ¹⁴ Bi anib gau kale amgö we. Bi amgö we ap, bi amgö we ap nip uł gi damöm, mihöngöl ulöm migan u ap lug paknabil,” a ga. *

¹⁵ Jisas anig hageia, Pida haga, “Manö anibu manö hod rik hagpan il u hanip hag ñö ninjun,” a ga.

¹⁶⁻¹⁷ Hageia, haga, “Kale ninagpal rö, kale u rö nöp ninagpim an Ninim! Nan nihön nihön halöwalö ninbal gau, God ninjö, manö midagöp. U yiharin ninjöm, hib halö kil yubal. ¹⁸ Hibur an kale yan gasi naj ninbal u me, pri halö midpal. ¹⁹ Gasi kale ke ninjöm, gasi naj ninjöm, nibi bi al pak löm, nibi si bi si göm, nan gau si udöm, manö kub hagnaböl ñin u manö piral hagöm, nibi bi rimnap kalip hag juöm, gipal. ²⁰ Gipal anibu me, God ninjö gac halö midpal; pen nan ninjig, ñimagö ñig li yuagöm halöwalö ninbal u, God ninjö gac gagöp,” a ga.

Kenan nibi ap Jisas manö haga rö ninj uda
(Mak 7:24-30)

²¹ Jisas ram minönj Genesared anibu arö göm, ram minönj kub, daun kub mihöp Daia Saidon an gau ara. ²² Amöm anib gau ram minönj Kenan gau midö, nibi ram minönj anib gau nibö ap, Jisas nip apöm haga, “Bi Kub, Depid Ni nipe, yip mög ninjöm! Pai yad u kijaki aban alö, mid aij gagöp,” a ga.

²³ Hageia, Jisas pen hagaga. Pen bi nipe gau apöm, Jisas nip hagla, “Nibi

i hanip hain göl gi, manö hauł nöp gab. Nip hag yu gau aran!” a gila.

²⁴ Hageila, Jisas haga, “God yip yuö aunö u, Juda nibi bi God nip arö gipal gau, kalip nöp udnam, a gem, aunö,” a ga. * ²⁵ Anig hageia, nibi Juda wasö anibu apöm, Jisas mideia il au kugom yimöm haga, “Bi Kub, yip gi ñimön!” a ga.

²⁶ Hageia, Jisas haga, “Nan magö ñi pai hon ñeb u, nihön ginig ud kain gau mukun?” ö ga.

²⁷ Hageia, nibi anibu pen haga, “Bi Kub, ninjö hagpan u pen, bi kub gau nan ninjö, nabönj nabönj gau abañ mo gau lugö, kain gau halö ninj naböl,” a ga.

²⁸ Hageia, Jisas haga, “Nibi me, yip ninj ud pidönj gipan u me, nan hag ninban u ginabin,” a ga. Anig hagö ninjöl gi, kijaki u magö anibu nöp pai nipe u nip arö göm hönj arö, nip kaminj la.

Jisas nibi bi iru nöp kalip gö, kaminj la

²⁹ Jisas ado gi Nig Wanjö Galili got bönj lödan amöm, sir u gilan göm, am dum lan asika. ³⁰ Asik midö ninjöl gi, nibi bi iru nöp, nibi bi ma naj ga gau, amgö we ga gau, ñimagö ma gi ga be wa be ga gau, ałab ado gö manö hagagla gau, nan nihön nihön ga gau magöjhalö dapöm, Jisas mideia ma il au lilö ninjöl gi, kalip gö kaminj la. ³¹ Anig gö, nibi bi anib gau ninjöm, aiö göm hagla, “Hon Isrel nibi bi God hon u aij yabit. Nibi bi ałab ado ga gau gö, manö hagaböl; nibi bi ñin ma gi ga be wa be ga gau gö, kaminj löp; nibi bi ma naj ga gau gö, aj aij gaböl; nibi bi amgö we ga gau gö, amgö ñil ninj aböl,” a göm, hib nipe haglö adö ara. *

Jisas bi po dausan rö nan ñö ninj la
(Mak 8:1-10)

³² Jisas bi nipe unbö migan lan kalip wiñ al hagö, aueila, haga,

* 15:11: Mad 12:34 * 15:14: Luk 6:39; Ro 2:19 * 15:24: Mad 10:6 * 15:31: Mak 7:37

“Nibi bi gai i kalip mög niñabin. Niñ mihau niñan yad aip midajal pen kale nan magö midagöp. Kalip yiñharin hag yunö, amöm adan an au amgö mihainö auö, ap lug paköl rö löp,” a ga. *

³³ Hageia, bi nipe gau hagla, “Ram minöñ nibi bi iru midagpal an anib gai i, nan magö gai nibö uñhai niñun dapun, nibi bi iru nöp anib gai i niñno niñnaböl?” ö gila. ³⁴ Hageila, Jisas haga, “Bred magö kale aigöl gi rö midöp?” ö ga.

Hageia, hagla, “Bred unbö mudun jin kabsal pro rimnap halö midöp,” a gila. ³⁵ Hageila, Jisas nibi bi gau kalip hagö, minöñ adö anib au asikla. ³⁶ Kale anig göm asiklö niñöl gi, nipe bred magö unbö mudun jin u udöm, kabsal pro gau abe udöm, God nip aij a göm, ud jö göm, bi nipe gau kalip nö, kale pen udöm, nibi bi gau kalip nime li niñla. ³⁷ Anig göl nime li niñla, niñlö, niñlöl, mudun gö, niñ haköl rö laga. Naböñ naböñ arö gila gau me, Jisas bi nipe gau wadit unbö mudun jin ud yaglöl, böñ nöp ajman raua.

³⁸ Nibi bi nan niñla anib gau, nibi gau wasö, niñ pai pro gau wasö, bi gau nöp me, po dausan rö ara.

³⁹ Pen anig nan niñöm, Jisas nibi bi anib gau kalip hag yuöm, nipe niñ magib udöm, ram minöñ Magadan böñ lamin amöm, ram minöñ an anib gau ara.

16

Jisas nip hagla, “Nan gagep rö ap gö niñun,” a gila

(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

¹ Bi Perisi rimnap, bi Sadyusi rimnap, Jisas niñhön gainim nip hag juun a göm, apöm nip hagla, “Ne Mesaia u midpin a gipan u, nan gagep rö ap kumi kabö adö lan nibö gaimön, niñö hagpan a gun, niñun,” a gila. *

² Hag niñeila, Jisas haga, “Sidö wad amöm, kumi kabö hagape hagape gö niñöl gi hagnabim, ‘Ram rik aij ginab,’ a ginabim. ³ Sib halö sidö lim ginig göm hagape hagape göm kumi wam nö niñöl gi, hagnabim, ‘Möñ alnig gab,’ a ginabim. Anig gimim niñ aij gipim u, pen yad uri nan niñhön niñhön gabin i, kale niñabim pen it u niñagpim. ⁴ Kale nibi bi niñi midpim gau, mid aij gagmim, God nip gasi u niñagpim. Nan gagep rö ap gö niñun, a gipim u, yad ginö niñagnabim. Bi Jona nip ga rö, adö u yip gö, niñnabim,” a ga. Jisas anig hagöm, kalip arö göm miñgan ap ara. *

Nan yis a gipal rö u, Jisas manö hod riköm haga

(Mak 8:14-21)

⁵ Jisas abe, bi nipe gau abe niñ magib udöm, niñ wanö böñ lödan amöm niñla, bred gau hau göm dauagla. ⁶ Anig niñöm Jisas bi nipe gau kalip haga, “Bi Perisi, bi Sadyusi, yis kale u, niñ aij gimim,” a ga. *

⁷ Jisas anig haga niñöm, bi nipe gau, ke hag niñ hag niñ göm hagla, “Hon bred dauagpun u me, anig hagab,” a gila.

⁸⁻⁹ Pen Jisas kale hageila anibu ke niñöm haga, “Kale niñhön ginig bred dauagpun, a gimim, hag amil apil gabim Kale yip niñ ud aij gagpim. Bi paip dausan rö mideila niñ u, bred magö unbö mamid u udem, ud jö gi niñainö, niñöm naböñ naböñ pil pali geila, wadit aigegö rö yagpe ajman raua? *

¹⁰ “Pen niñ hain u, bred magö unbö mudun jin udem, bi po dausan rö mideila u niñainö, niñöm naböñ naböñ pil pali geila, wadit aigegö rö yagpe ajman raua? * ¹¹ Niñ anibu kale ke midmim, bred wadit yagpe u pen niñi manö hod rik hagajin u niñagmim, ‘Bred nan a gi hagab,’ a gipim. Bred nan a gi hagabin.

* 15:32: Mad 14:14 * 16:1: Mad 12:38; Luk 11:16 * 16:4: Mad 12:39; Luk 11:29 * 16:6: Luk 12:1 * 16:8-9: Mad 14:17-21 * 16:10: Mad 15:34-38

Bi Perisi gau abe, bi Sadyusi gau abe, yis kale u kalöp udnim rö löp u, a gem, hagabin,” a ga. ¹² Anig hagö, kale niηla nan yis bred halö libal u hagaga; bi Perisi gau abe, bi Sadyusi gau abe, manö hag niηbal u niηagmim, a göm, manö hod riköm haga.

Pida Jisas nip haga, “Ne Mesaia u, God kamij u Ni nipe yabil,” a ga (Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

¹³ Hainö Jisas daun kub Sisaria Pilipai an au amjaköm, bi nipe gau kalip hag niηöm haga, “Niηbi bi gau Bi Ni nipe bi an a gipal?” ö ga.

¹⁴ Hageia, bi nipe gau hagla, “Rimnap Jon bi niηg pak neη u, a gipal; rimnap, Ilaija, a gipal; rimnap, Jeremaia, a gipal; rimnap pen bi God manö hagep ap, a gipal,” a gila. *

¹⁵ Hageila, Jisas kalip haga, “Kale ke pen, yip an a gimim niηbim?” ö ga.

¹⁶ Hageia, bi nipe Saimon Pida haga, “Ne Mesaia u, God kamij u Ni nipe yabil,” a ga. *

¹⁷ Hageia, Jisas haga, “Jona niη nipe Saimon. Manö hagpan anibu, aij hagpan. Ne gasi kabö rö niηban anibu, ke gau niηbö auagöp; Bap kumi kabö adö lan u nöp, nöp gasi anibu niη, ne kabö rö niηban. *

¹⁸ “Yad nöp hagabin, ne Pida. Gasi kabö rö niηban anibu, yad niηbi bi yad gau gau uη gi dapem, cöc yad kabö anibu adö u linabin. Umeb magö u cöc yad gö, lug paknim rö lagöp. *

¹⁹ “God ram minöη kumi kabö adö lan au, ki rib u nöp niηnabin. Ne minöη naböη iη i midmön, nagi adö mai niηmön kabö rö gagöp, wasö geinabön u, God kumi kabö adö lan au, u rö nöp wasö ginab. Pen nagi adö mai niηmön kabö rö midöp, yau

a geinabön u, God kumi kabö adö lan au, u rö nöp yau a ginab,” a ga. *

²⁰ Jisas anig hagöm, bi nipe gau kalip haga, “Niηbi bi gau kalip, yad Mesaia me anibu, a gimim, hagagmim,” a ga.

Jisas, “Iön udem umem uraknabin,” a ga

(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Niηn an anib u, Jisas bi nipe gau kalip, bi gau yip anig anig ginaböl, a göm, waiö hagöm haga, “Yad hainö Jerusalem arnö, bi manö ud asikep gau löm, bi God nip nan sabe gep bi kub gau löm, bi God lo manö hag neη bi gau löm, yip ilön niηm al pak linaböl. Pen niηn miηöp midem, niηn miηöp niηgan u kauyan uraknabin,” a ga.

²² Anig hageia, Pida, Jisas nip dam goη au amöm, manö klö rö hagöm haga, “Bi Kub! Nöp anig gagnim! Manö anibu hag aij gagpan. God nöp abad midö, anig gagnim,” a ga.

²³ Hageia, Jisas ado göm, Pida nip haga, “Seden, yip arö gimön aru! Yip niηhön ginig wasö gimön hagabön? God gasi niηjöb rö niηagpan; niηbi bi gasi niηbal rö nöp niηmön hagabön,” a ga.

²⁴ Jisas anig hagöm, bi nipe gau kalip haga, “Niηbi bi an an yip lau adö midun a gaiöl u, nan minöη naböη iη i gasi kub niηbal u arö göm, hañ roman kale ke gasi kub niηbal u arö göm, mab kros ud kag göm yip hain göl. * ²⁵ Niηbi bi an, yad Jisas nip udnö aij gagnab, a göm, niηnab u, kamij midagnab; pen niηbi bi an, yad Jisas nip niη ud midainö yip niηhön gaiöl u, manö midagöp a ginab u, pör nöp kamij nöp mideinab. *

²⁶ “Niηbi bi an nan minöη naböη adö iη i udnam, a göm, gö arnab u, gasi kub nipe u adö anibu nöp areinab me, kamij pör middep u udagnab. Aka God nip nan anib gau

* **16:14:** Mad 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 * **16:16:** Jon 6:69 * **16:17:** Gal 1:15-16 * **16:18:** Jon 1:42; Ep 2:20 * **16:19:** Mad 18:18; Jon 20:23 * **16:24:** Mad 10:38; Luk 14:27 * **16:25:** Mad 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * **16:26:** Mad 4:8-9

rauöm, kamıñ pör mıdep u udnabñ
Wasö yabı! *

27 “Hainö yad Bı Ñı nıpe, Bapi mailö pıdöñ uдем, ejol gau aip adö gı aunabin ñın u, manö kub u nıñem, nıbi bı gı aij gıpal gau ke lem, nıbi bı gı naj gıpal gau ke lem, pen ñınabin.
*

28 “Yad kalöp niñö yabı! hagabin, kale nıbi bı mıdpim gai i, rımnap kamıñ mıdeinabim me, Bı Ñı nıpe nıbi bı udöm, kumi kabö adö lañ au abad mıdeinab ñın u, Bı Ñı nıpe auö niñöl gı, nıp niñnabim,” a ga.

17

Jisas hañ roman ke yabı! la (Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

1 Jisas manö anıbu hagöm, ñın unbö kagoñ jıñ u mıdöm, Pida, Jems, Jems nımam Jon kalıp yam uñ gı, dum i gılañ ap amöm, ke mıdeila.

2 Anıg göm mıdlö niñöl gı, Jisas hañ roman nıpe u ke yabı! löm, mulu adıñ u sıdö rö niñöm, wañj nıpe u mımailö yabı! ga. * 3 Anıg gö niñöl gı, kale niñla, bı God manö hagep nöd umlö, Mosıs aip Ilaija aip, apil Jisas aip manö hag mıdeila. 4 Kale niñöm, Pida Jisas nıp haga, “Bı Kub. Hon aui mıdpun u, aij yabı! mıdpun. Ne yau a gımön, ram bada mıhau niñan gun, nöp ap, Mosıs nıp ap, Ilaija nıp ap,” a ga.

5 Pida anıg hagö niñöl gı, kumi rud yabı! ap apöm, kalıp magöñhalö pañu gı yuö yua. Pañu gı yuö yuö niñöl gı, manö ap kumi anıbu nıbö haga, “Ñı mıdmagö yad i, yıp aij yabı! göp. Manö niñön niñön hagnım u, niñ udmim,” a ga. *

6 Manö anıbu anıg göl auö niñöm, Jisas bı nıpe gau gası iru niñöm, pıñıñ göm, am mınöñ il au paköm, mulu adıñ kale u mınöñ yan lı mıdeila. 7 Jisas apöm, kalıp ud niñöm haga, “Pıñıñ gagmim.

Urakim!” a ga. 8 Hagö, uraköm niñla, Jisas nıpe nöp mıdeia.

9 Pen sır u gıyan göl gı, Jisas kalıp haga, “Mıñi niñön niñön gajıp niñbim anıbu, nıbi bı gau kalıp hag ñagmim. Hainö Bı Ñı nıpe umöm uraknab ñın u me, nıbi bı gau kalıp hag ñınabim,” a ga.

10 Hageia, nıp hagla, “Lo manö hag ñeb bı gau niñön gıñig hagpal, ‘Ilaija nöd aueinab; hainö Mesaia mınöñ naböñ il i aunab,’ a gıpal?” ö gıla. *

11 Hageila, haga, “Niñö hagpal. Manö anıbu mıdöp: ‘Ilaija nöd apöm, kalıp hag aij gö, hainö Mesaia u aunab.’ 12 Pen niñim. Ilaija aua u pen auö nıp niñagla. Gası kale ke niñla rö, nıp gı naj gıla. Bı Ñı nıpe u nıp u rö nöp gıñaböl,” a ga. *

13 Jisas anıg hagö, bı nıpe gau niñla, Jisas Ilaija hib haga u pen Jon bı ñıg pak ñeb u nıp nöp haga. *

Kıjaki aban ala ñı ap, Jisas gö, kamıñ la

(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)

14 Pen kale ban yan amjaköm niñla, nıbi bı iru nöp mıdeila. Bı ap, nıbi bı mıdeila anıbu au apöm, Jisas mıdeia au kugom yımöm haga, 15 “Bı Kub. Ñı yad u mög niñmön. Nıp hauñ alö, mıd aij gagöp. Pör amöm, mab inöb anı gau abe, ñıg anı gau abe gı dam pakab. 16 Nıp dam bı ne gau mıdajal gau ud arnö, gı wasö niñöm arö gıpal,” a ga.

17 Hageia, Jisas haga, “Kale nıbi bı mıñi ñın i mıdpim gau, God nıp gası niñmim niñ udagpim; God haga rö gagpim. Mañ mai kale niñ udmim ke gıñabimñ Ñı anıbu ud yıp aui dauim,” a ga.

18 Hagö, ñı anıbu daueila, Jisas kıjaki nıp aban ala u hag gö, höñ arö, magö u nöp kamıñ la.

19 Anıg gö, Jisas bı nıpe gau nıpe mıdeia au apöm, ke nöp mıdöl gı, nıp hag niñöm hagla, “Niñön gö, kıjaki

* 16:27: Mad 25:31; Sam 62:12; Pro 24:12; Ro 2:6; Rep 22:12 * 17:2: 2Pi 1:16-18 * 17:5: Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22; Dud 18:15 * 17:10: Mal 4:5 * 17:12: Mad 11:14 * 17:13: Luk 1:17 * 17:19: Mad 10:1

aban̄ ala an̄bu, hag yu wasö n̄n̄un arö ḡipun?” ö ḡila. *

²⁰ Hageila, Jisas haga, “N̄n̄ udep magö kale u ulep göp u me, hag yu wasö n̄n̄mim arö ḡipim. Pen n̄n̄jim! N̄n̄ udep magö kale u mab masded ȳn̄ magö pro m̄döp rö u m̄deinab u, nan n̄h̄ön n̄h̄ön hageinabim, hagnabim rö ḡnab. Nö ilö i, ‘Ke ḡidan̄ aru,’ a ḡnabim u, arnab. * ²¹ Pen k̄jaki aban̄ alöp an̄bu, ȳhar̄n̄ hag yumim rö lagöp. Nan magö arö ḡimim, God n̄p sabe göl ḡi m̄dmim me, hag yunabim,” a ga.

Jisas kuöyan̄ haga, “Umem uraknabin,” a ga

(Mak 9:30-32; Luk 9:43b-45)

²² Jisas b̄i n̄ipe gau aip ram m̄n̄ön̄ Galili apöm magum göm, kal̄p haga, “Söl m̄döp, B̄i N̄i n̄ipe n̄p dam n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄p ñ̄einaböl, * ²³ n̄p b̄ön̄ nöp al pak l̄l̄ö umnab u pen ñ̄in̄ m̄ihöp m̄döm, ñ̄in̄ m̄ihau n̄igan̄ u kauyan̄ uraknab,” a ga.

Jisas an̄g hagö, b̄i n̄ipe gau n̄p mög n̄n̄öm, gas̄i iru yab̄i n̄n̄la.

Jisas God sabe gep ram dak̄is u ñ̄a

²⁴ Pen hainö, Jisas b̄i n̄ipe gau aip daun pro Kapaneam amjaklö, b̄i God sabe gep ram dak̄is udep gau kale apöm Pida n̄p hagla, “Manö hag ñ̄eb b̄i kale u dak̄is ñ̄öb halö?” ö ḡila. * ²⁵ Hageila, Pida haga, “Yau, n̄ipe dak̄is ñ̄öb halö,” a ga. Pen Pida an̄g hagöm, ram raul arö n̄n̄öl ḡi, Jisas n̄ipe nöd hagöm, Pida n̄p hag n̄n̄öm haga, “Gas̄i ne n̄h̄ön n̄n̄ban? Gapman b̄i kub gau, dak̄is mani gai n̄b̄ö udpal̄ N̄ibi b̄i kale ke gau n̄b̄ö udpal̄ aka n̄ibi b̄i m̄l̄ö gau n̄b̄ö udpal̄?” ö ga.

²⁶ Hageia, Pida haga, “N̄ibi b̄i m̄l̄ö gau n̄b̄ö udpal̄,” a ga. Hageia, Jisas haga, “N̄n̄ö, b̄i kale ke gau dak̄is ñ̄agpal. ²⁷ Pen hol ñ̄agnabul u, kal̄p mulu lugn̄im rö löp. An̄b u, ne ñ̄ig

wan̄ö au ammön, naḡi huk yumön, kabsat̄ nöd udnabön u, meg m̄igan ud lakmön n̄n̄nabön, mani magö añ̄i ap meg m̄igan u m̄deinab. Ud dam dak̄is hol m̄ih̄ön̄ u ñ̄mön,” a ga. Hageia me, am haga rö nöp ga.

18

B̄i kub m̄idaiun, a göm, manö pen pen hagla

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ Jisas b̄i n̄ipe gau apöm, n̄p hag n̄n̄la, “N̄ibi b̄i God udöm, kumi kabö adö lan̄ au abad m̄deinab gau, an̄ n̄ibi kub b̄i kub m̄deinab?” ö ḡila. *

² Hageila, Jisas ñ̄i pai pro ap w̄ñ̄ alö auö, ud amgö ilö adö kal̄p au urak ñ̄öm, ³ haga, “Yad kalöp n̄n̄ö yab̄i hagabin, kale ñ̄i pai pro gau gas̄i n̄n̄bal rö n̄n̄agnabim u, God ram m̄n̄ön̄ kumi kabö adö lan̄ au aragnabim. * ⁴ An̄b u, n̄ibi b̄i hon n̄ibi b̄i kub m̄idagpun a göm, ñ̄i pai pro i rö m̄deinaböl u me, God n̄ibi b̄i n̄ipe ke udöm, abad m̄deinab an̄ au, n̄ibi b̄i kub rö m̄deinaböl,” a ga. ⁵ Pen n̄ibi b̄i ȳp n̄n̄ udöm, ñ̄i pai pro i rö ud aij ḡnaböl u, kal̄p nöp wasö, ȳp abe ud aij ḡnaböl. *

Ñ̄i pai kal̄p nan naj̄ ḡi yambal u

(Mak 9:42-48; Luk 17:1-2)

⁶ “Pen n̄ibi b̄i r̄imnap apöm, ñ̄i pai ȳp gas̄i n̄n̄ udpal̄ gau, kal̄p nan si nan naj̄ adö u ḡi yamlö, kale gas̄i ȳp u haū göm, nan si nan naj̄ ḡnaböl. N̄ibi b̄i an̄g ḡin̄ḡ geinaböl u, nöd kabö kub ap un̄am u naḡi ud l̄i r̄ib̄iköm, dam ñ̄ig solwara an̄ au yublap u aij. Kam̄n̄ m̄döm, an̄g ḡi naj̄ yab̄i ḡnaböl u, ilön kub yab̄i udnaböl.

⁷ “N̄ibi b̄i m̄n̄ön̄ nabön̄ īt i m̄dpal gau marö yab̄i ḡnab. Naḡi naj̄ adö u göm, n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄p gas̄i ñ̄ilö, adö an̄bu göm ap lug paknaböl u, naj̄ yab̄i ḡnab. Naḡi adö an̄bu nöd ḡim̄dal, m̄ñ̄i ḡipal, hainö u rö

* **17:20:** Mad 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2 * **17:22:** Mad 16:21 * **17:24:** Eks 30:13; 38:26 * **18:1:** Luk 22:24 * **18:3:** Mad 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17 * **18:5:** Mad 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20

nöp gɨnaböl. Anɨg gɨnab pen nɨbi bɨ adö anɨbu gɨ yam naböl gau, ilön ke yabɨ udnaböl.

8 “Ñɨmagö ma kale u nɨɨmim, nan si nan naj gɨnɨg gainɨm, ñɨmagö ma u rɨb gɨ dö gɨ yumim. Anɨg gɨmim me, nan si nan naj gep adö u arö gɨmim, God ram mɨnönɨ au amim, pör mɨdeinabim. Wasö u, ñɨmagö ma halö mɨdmim, pen mɨd aij gagmim, nan si nan naj gep adö u gɨ dammim, ram mɨnönɨ mab ke pör inmɨdöp u arnabim. *

9 “Pen amgö u nɨɨmim, nan si nan naj gɨnɨg gainɨm, amgö böɨ anɨb lau ud gulu gɨ yumim. Anɨg gɨmim me, nan si nan naj gep adö u arö gɨmim, God ram mɨnönɨ au amim, pör mɨdeinabim. Wasö u, amgö mɨhöp halö mɨdmim, pen mɨd aij gagmim, nan si nan naj gep adö u gɨ dammim, ram mɨnönɨ mab ke pör inmɨdöp u arnabim.

10 “Kale nɨɨ aij gɨmim, ñɨ pai pro gau nan yɨharɨɨ, a gɨmim, gasɨ u nɨɨagmim. Yad kalöp hagabin, ñɨ pai pro gau ejol kale gau, Bapi yad amgö ilö adö nɨpe u ram mɨnönɨ kumi kabö adö laɨ au mɨdpal. *

Jisas, kaj sipsip ur ga u, manö hod rɨköm haga
(Luk 15:3-7)

11 “Bɨ Ñɨ nɨpe u, nɨbi bɨ ur gɨpal gau, kalɨp udnɨg aua. *

12 “Bɨ ap kaj sipsip nɨpe ñɨn juöl unbö mamɨd u rö mɨdeinab. Pen aɨɨ ap ur geinab u, nɨpe nɨhön gɨnabɨ Sipsip nɨpe rɨmnap kalɨp arö gö, nan uɨaɨ uɨaɨ ñɨɨlö nɨɨöl gɨ, sipsip nɨpe ur gɨnab u nɨp uɨhai nɨɨ arnab. Am uɨhai uɨhai udöm, mɨñ mɨñ yabɨ gɨnab. 13 Kalöp nɨɨö hagabin, kaj sipsip nɨpe magöɨhalö mɨñ mɨñ göp, pen kaj sipsip nɨpe ap ur gö, uɨhai nɨɨ dam dam udnab u, sipsip anɨbu nöp mɨñ mɨñ yabɨ gɨnab. 14 Anɨb u rö, Bapi kale kumi kabö adö laɨ

mɨdöp u, ñɨ pai pro nɨpe ap ur gagnɨm, a göm, nɨɨ nöp mɨdöp.

Añ mam kale gau kalöp gɨ naj gaiöl u

15 “Nɨbi bɨ añ mam, a gɨnabön gau, bɨ ap nöp gɨ naj gainɨm, ne pen ammön, nɨp aip ke mɨdmön, nöp nan nɨhön ga anɨbu waiö hagmön. Anɨg hagö, nɨɨ udö me, naɨn namam ne yabɨ mɨdeinab. * 16 Pen ne anɨg gö, nɨpe nɨɨagnab u, ne ammön, añ mam mɨhöp rö uɨ gɨ dammön, kale nɨɨ mɨdlö nɨɨöl gɨ, ne bɨ anɨbu aip manö hagmil. * 17 Pen ne anɨg gö, nɨpe manö udagainɨm u, nɨbi bɨ cöc aubal rö magöɨhalö nɨɨ mɨdlö nɨɨöl gɨ, manö anɨbu kalɨp hag ñɨmön. Pen ne anɨg gö, nɨɨ udageinab u, ne arö gɨmön. Anɨg ga nɨɨmön hagmön, ‘Bɨ anɨbu nɨbi bɨ God Manö nɨɨagöm, bɨ dakɨs udep rö u me, anɨg göp,’ a gɨmön, nɨp arö gɨmön.

18 “Anɨb u, yad kalöp nɨɨö hagabin, mɨnönɨ naböɨ adö ɨ i wasö geinabim u, God nɨpe kumi kabö adö laɨ mɨdöm, u rö nöp wasö gɨnab; pen yau a geinabim u, nɨpe u rö nöp yau a gɨnab. *

19 “Yad kalöp hagabin, nɨbi bɨ mɨhöp mɨnönɨ naböɨ ɨ i mɨdmil, manö hag adö aɨɨ lɨmil, Bapi yad kumi kabö adö laɨ mɨdöp u nɨp hag nɨɨeinabil u, hag nɨɨnabil rö gɨnab. *

20 Pen nɨbi bɨ mɨhöp aka mɨhau nɨgaɨ rö, gasɨ yɨp nɨɨöm, ap magum geinaböl u, yad kalɨp aɨ anɨb au mɨdeinabin,” a ga.

Bɨ wög gɨ ñeb naj u

21 Pida Jisas mɨdeia söɨ au apöm haga, “Bɨ Kub. Mam ap yɨp gɨ naj gainɨm u, ñɨn aigegö rö gɨ naj geinab, yad nɨɨem arö gɨnamɨ Ñɨn unbö mudun jɨɨ u rö aka?” ga. 22 Hageia, Jisas haga, “Ñɨn unbö mudun jɨɨ wasö; ne bɨ anɨbu nöp gɨ naj gɨnab u nɨɨmön arö gɨnabön u, ñɨn juöl ñɨn juöl unbö mudun jɨɨ

* 18:8: Mad 5:29-30 * 18:10: Hib 1:14 * 18:11: Luk 19:10 * 18:15: Luk 17:3; Gal 6:1

* 18:16: Dud 19:15; Jon 8:17 * 18:18: Mad 16:19; Jon 20:23 * 18:19: Mak 11:24; Jon 15:7

* 18:22: Luk 17:4

u niŋmön arö giŋabön. * 23 God niŋi bi udöm ram miŋnöh kumi kabö adö laŋ au abad miŋdeinab u, aiud adö i rö miŋdöp. Kiŋ ap niŋpe bi wög gi ŋeb niŋpe riŋnap kalip mani riŋnap ŋöm, hainö pen ŋim a giŋab. Hainö niŋpe gasi niŋöm hagnab, 'Kale naböŋ ŋiŋlaŋ,' a giŋab. 24 Pen miŋdöp u pen ŋiŋnaböl, a gö, bi ap niŋpe mani ilöŋ ŋiŋ juöl iru yabiŋ nan naböŋ miŋdnab bi u daunaböl. 25 Pen bi anibu pen niŋpe kub yabiŋ miŋdnab u me, pen ŋiŋniŋm rö lagnab. Anig gö, bi kub u niŋöm, bi wög gep niŋpe riŋnap kalip hagnab, 'Niŋpe göp anibu rö, niŋp udmim, niŋbin ŋiŋ pai, nan niŋpe niŋhön niŋhön miŋdöp gau magöŋhalö udmim, dam siŋkim giŋpe, rauaiöl niŋöl giŋ, mani anibu dap yip ŋiŋmim,' a giŋab. 26 Anig hagö, bi anibu pen, kugom yiŋmöm, kiŋ u niŋp hagnab, 'Ne yip mög niŋmön, abad miŋdaimön; nan adin ne anib gau magöŋhalö naböŋ ralnabin,' a giŋab. 27 Hagö, kiŋ u niŋp mög niŋöm, nan naböŋ niŋpe u, arö giŋmön aru, a giŋab.

28 "Anig göm arö gö niŋöl giŋ, bi wög gi ŋeb anibu niŋpe pen amöm niŋnab, bi niŋpe aip wög giŋmidil bi ap miŋdeinab. Niŋp niŋöm, uŋam ud siŋi löm hagnab, 'Nöp mani ilöŋ aŋi ap ŋiŋnö u, naböŋ ral!' a giŋab. 29 Hagö, bi niŋpe aip wög giŋmidil anibu kugom yiŋmöm manö neb neb giŋ hagöm hagnab, 'Ne yip mög niŋmön, abad miŋdaimön; nan naböŋ ne anibu magöŋhalö naböŋ ralnabin,' a giŋab. 30 Hagö, bi anibu manö niŋp u niŋagöm hagnab, 'Nöp dam nagŋ leinabin, nan naböŋ anibu naböŋ ralmön nöp me, höŋ arnabön,' a göm, niŋp dam nagŋ liŋab. 31 Anig gö, bi niŋpe aip wög giŋmidal gau, kalip hibur naij gö, amöm kiŋ u niŋp manö anibu magöŋhalö hag ŋiŋnaböl. 32 Hag ŋiŋlö, bi kub u, bi niŋpe anibu niŋp wiŋ alö aueinab hagnab, 'Ne wög gi ŋeb bi naij yabiŋ. Ne yip miŋtöŋ

gajan, nöp mög niŋem, nan naböŋ yad nöp miŋdöp u arö giŋpin. 33 Ne pen niŋhön giŋig, bi ne aip wög giŋpil u niŋp u rö nöp mög niŋmön, arö gagpan?' ö giŋab. 34 Bi anibu bi niŋpe aip wög giŋmidil u niŋp mög niŋagnab u me, bi kub anibu kal juöm, wög gi ŋeb bi anibu niŋp dam nagŋ lep ka abadep bi gau ŋöm hagnab, 'Niŋp nagŋ lö, ilön gö niŋöl giŋ miŋdöm, nan naböŋ yip u naböŋ magöŋhalö ralöm nöp höŋ arnab,' a giŋab. * 35 Kale aŋ mam riŋnap kalip u rö nöp geinabim, Bapi yad kumi kabö adö laŋ au miŋdöp u, kalöp pen u rö nöp giŋab. Anib u, naŋiŋ namam kale gau kalöp giŋ naij geinaböl u, kalip mög niŋmim, miŋdmagö liŋmim, arö giŋmim," a ga. *

19

Bi niŋi udnig, böŋ nöp udnab; hainö niŋp hag yuagnab
(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

1 Jisas manö anibu hag piŋ göm, ram miŋnöh Galili arö göm, ram miŋnöh Judia, ŋig Jodan böŋ lödaŋ adö ara. 2 Areia, niŋi bi iru yabiŋ niŋp hain geila niŋöm niŋi bi nan ga gau gö kamŋ la.

3 Pen bi Perisi gau, Jisas niŋp hag niŋno, manö naij riŋnap hagnim, a göm, apöm hagla, "God Mosiŋ niŋp hag ŋa lo manö u, niŋi ap nan pro ap giŋ naij giŋab u, bi niŋpe niŋp hag yunig, hag yunab aka wasöŋ Ne niŋhön gasi niŋban?" ö giŋla.

4 Hageila, Jisas haga, "God Manö kalŋ kliŋ riŋkla u kale amgö liŋ niŋagpim arŋ Ram miŋnöh hadame dagol giŋ la ŋiŋn u, bi ap, niŋi ap, giŋ la.

* 5 God haga, 'Adö anibu me, bi gau niŋme nap aip miŋdöm, niŋi udöl giŋ, niŋme nap arö göm, kale ber miŋhau jim ŋöl han miŋdlö haŋ roman aŋi yabiŋ liŋab,' a ga. * 6 Anib u me, God hagö haŋ roman kale miŋhöp wasö; uri jim ŋöl aŋi liŋab anibu, bi ap apöm, kalip hag ud asiŋ ke ke lagnab wasö," ga.

* 18:34: Mad 5:25-26 * 18:35: Mad 6:15; Mak 11:25; Ep 4:32; Kol 3:13 * 19:4: Jen 1:27; 5:2

* 19:5: Jen 2:24; Ep 5:31

⁷ Jisas anig hageia, bi Perisi gau nipe hagla, "Pen nihon ginig Mosi manö ap kali klin riköm haga, 'Nibi hag yunig, nibi i böñ nöp arö gabin, a gimim, köp ap kali klin rik nimim, hag yumim, 'a ga?" ö gila. *

⁸ Hageila, Jisas haga, "Kale nibi bi manö niñ udagpim u me, Mosi anig haga. Pen God nibi bi hadame gau gi la nin u, anig gagmidal. ⁹ Pen yad kalöp hagabin, bi an, nibin u bi ap aip ud gilö wasö, yharin nöp hag yuöm, nibi hain nibö udnab u, nibi si udnab niñöm God niñö naj yabıt gi nab; nipe nibi si udep bi me u," a ga. *

¹⁰ Jisas anig hagö, bi nipe gau hagla, "Bi gau nibi kale yharin hag yuagnaböl u, bi praj midöm nibi udagöl u aij," a gila.

¹¹ Hageila, Jisas haga, "Bi magöñhalö yharin midaiöl rö lagöp. God bi yharin midaiöl, a göm, hag la gau nöp, yharin midaiöl rö löp. ¹² Bi rimnap, kale wala lagö yag daubal gau, nibi udagpal. Bi rimnap, bi rimnap wala kalip rib gi dö gıpal gau, nibi udagpal. Pen bi rimnap, God nibi bi udöm kumi kabö adö lañ au abad mideinab wög u gun, a göm, nibi udagpal. Kale bi praj midun, a gimim, bi praj mideinabim u aij," a ga.

Jisas niñmagö ara nipe u niñ pai pro nabıc cög adö lañ la

(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Nibi bi gau, "Jisas niñmagö niñ pai hon nabıc cög adö lañ löm, God nipe sabe gañ," a göm daueila, pen bi nipe gau kalip niñ ij halö löm hag gila. ¹⁴ Anig gilö, Jisas pen niñ pai anıb gau wiñ alö aueila niñöl gi, bi nipe gau kalip haga, "Nihon ginig kalip anig hag gıpimñ Niñ pai pro anıb gau arö gıpe yıp aulañ. God nibi bi udöm, kumi kabö adö lañ au abad mideinab u, niñ pai pro anıb gau rö," a ga. * ¹⁵ Anig hagöm, God niñ

pai pro anıb gau kalip piğ mideian, a göm, Jisas niñmagö ara nipe u niñ pai pro nabıc cög adö lañ löm, ram niñön migan ap ara.

Bi ap nan nipe iru nöp mideia
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Bi ap Jisas mideia au apöm haga, "Manö hag ñeb bi. Yad nan nihon aij u gem, pör midep u udnam?" ö ga.

¹⁷ Hageia, Jisas haga, "Yıp nihon ginig, nan aij mai, a gimön, hag niñabön? God añı me Bi aij. Pen pör pör mideinam, a gimön u, lo manö hagöm kali klin rikla gau niñmön hagöp rö gimön," a ga. *

¹⁸ Hageia, haga, "Lo adö mai rö hagabön?" ö ga. Hageia, Jisas haga, "Wip al pak gagmön; nibi si bi si gagmön; nan si udagmön; manö kub hagnaböl u, manö piral hagagmön; *

¹⁹ name nap manö hagöl adö u nöp niñmön hain gimön; ne ke midmagö liban rö, nibi bi rimnap kalip midmagö limön," a ga. *

²⁰ Anig hageia, bi praj anıbu haga, "Lo manö gau magöñhalö niñ hakpin. Pen yad nihon nan aij u gem, kamın pör midep u udnam?" ö ga.

²¹ Hageia, Jisas haga, "Mid aij yabıt ginam, a gimön u, nan ne gau magöñhalö yumön, mani udmön, nibi bi mög gep rö gau kalip niñmön me, mid aij gep ne u mideinab God ram niñön kumi kabö adö lañ au. Pen yad hagpin rö gimön, aumön, yad aip ajaiul," a ga.

²² Hagö, bi praj anıbu nan nipe iru mideia rö, manö anıbu niñöm, gasi iru niñöl gi ara.

²³ Pen nipe anig göl arö niñöl gi, Jisas bi nipe gau kalip haga, "Yad kalöp niñö yabıt hagabin, nibi bi mani nan kale iru mideinab gau, God nipe uıham gasi niñ udlö, kalip udöm kumi kabö adö lañ au abad mideinab. ²⁴ Kaj kamel gau, kali mauöt nagı yubal migan u anig arnaböl; pen nibi bi nan iru midöp

* **19:7:** Dud 24:1-4; Mad 5:31 * **19:9:** Mad 5:32; 1Ko 7:10-11 * **19:14:** Mad 18:2-3 * **19:17:** Lep 18:5; Luk 10:28 * **19:18:** Eks 20:12-16; Dud 5:16-20 * **19:19:** Eks 20:12-16; Lep 19:18

gau, God n̄p uṯham gas̄i n̄ṅ udlö, kal̄ip udöm abad m̄deinab,” a ga.

²⁵ Jisas b̄i n̄ipe gau manö an̄ibu n̄ṅöm, gas̄i kub n̄ṅöm hagla, “Pen b̄i aij an̄ibu, God ud kumi kabö adö laṅ au ud aragnab, a ḡipan u, n̄ibi b̄i an rö ud arnab?” ö ḡila.

²⁶ Hageila, Jisas kal̄ip n̄ṅöl ḡi haga, “N̄ibi b̄i gau ke göl rö lagöp. God nöp me, nan n̄ihön n̄ihön ḡin̄ig, ḡinab,” a ga.

²⁷ Jisas an̄ig hageia, Pida haga, “Nöṅ! Hon nan hon gau magöṅhalö arö gun, ne aip nöp c̄ig gun ajpun u, hon pen nan n̄ihön udnabun?” ö ga.

²⁸ Hageia, Jisas haga, “Yad kalöp n̄ṅö hagabin, ñ̄in hain u yad mailö p̄idöṅ halö apem, n̄ibi b̄i magöṅhalö abad m̄deinabin. Ñ̄in an̄ibu me, kalöp b̄i ȳip hain geinabim gau hagnö, Isrel n̄ibi b̄i iṯ ke ke unbö m̄igan laṅ gau, kal̄ip abad m̄deinabim. * ²⁹ N̄ibi b̄i ȳip n̄ṅ udöm, ram, n̄iñ̄in n̄imam, n̄ime nap, ñ̄i pai, wög ad̄iṅ, nan n̄ihön n̄ihön gau arö ḡinaböl gau, God kal̄ip hauṯ gagnab; nan an̄ib gau rö kal̄ip pen iru yab̄iñ̄öm, pör m̄idep kal̄ip ñ̄inab. ³⁰ Pen n̄ibi b̄i uri nöd araböl gau, hainö iru nöp jöl adö yab̄iñ̄äu gau m̄ideinaböl. Pen n̄ibi b̄i uri jöl adö yab̄iñ̄äu au m̄idpal gau, hainö iru nöp nöd am m̄ideinaböl. *

20

N̄ibi b̄i naḡi wain wög ḡipal gau, manö hod riköm haga

¹ Jisas an̄ig hagöm haga, “God n̄ibi b̄i udöm abad m̄deinab u, aiud adö i rö m̄idöp. B̄i wain wög nap n̄ibö ap, b̄i r̄imnap am daunö, wög ȳip u ḡilaṅ, a göm, ram ḡisön r̄ika magö u uraköm, am b̄i r̄imnap uṯhai n̄ṅöm, ² kalöp mani silpa magö añ̄i añ̄i raunabin, a göm, kal̄ip aip manö hag adö añ̄i löm, hag yuö, am wain wög n̄ipe u wög geila. ³ Pen s̄idö yöp aṅ au ap ranab magö u, am maker au amöm n̄iṅa, b̄i r̄imnap ȳihar̄iṅ

m̄deila. ⁴ Kal̄ip n̄ṅöm haga, ‘Kale u rö nöp am wög yad u geinabim, yad kalöp mani kabö rö raunabin,’ a ga. ⁵ Hagö, am wög n̄ipe u geila. Pen s̄idö aṅ kub laṅ magö u abe, s̄idö gam̄iṅ gab magö u abe, manö an̄ibu nöp hagöm, b̄i r̄imnap halö udö, wög n̄ipe u geila. ⁶ S̄idö wad arn̄ig gab magö u, kuöyaṅ maker au amöm n̄iṅa, b̄i r̄imnap halö ap m̄idep nöp m̄deila. Kal̄ip haga, ‘Kale n̄ihön ḡin̄ig ñ̄in i wög gagmim, ȳihar̄iṅ yab̄iñ̄äu m̄idpim?’ ö ga. ⁷ Hageia, n̄ip hagla, ‘B̄i ap han̄ip wög ap ñ̄agöp,’ a ḡila. Hageila, kal̄ip haga, ‘Kale u rö nöp am wain wög yad u ḡimim,’ a gö, am wög geila. ⁸ Duga magö u, wain wög nap u, b̄i abad m̄idep n̄ipe u n̄ip haga, ‘Ne ammön, b̄i wög ȳip gaböl gau kal̄ip hagö, aulö, b̄i hainö hagnö aubal gau, mani kal̄ip u nöd ñ̄imön; b̄i nöd hagnö aubal gau, mani kal̄ip u hainö ñ̄imön,’ a ga. *

⁹ “Hagö, b̄i abad m̄idep u, b̄i an̄ib gau kal̄ip wiñ̄ alö aueila, b̄i s̄idö wad arö n̄ṅöl ḡi, ap wög ḡila gau, ap mani kale u nöd udla. ¹⁰ Pen kale an̄ig göl udlö n̄ṅöl ḡi, b̄i nöd hagö, ap wög ḡila gau, hag n̄iṅla e, ‘Hon mani kub u udnabun,’ a ḡila u, pen hainö udöl ḡi n̄iṅla, kale mani añ̄i an̄ibu nöp udla. ¹¹ Udöm, ad̄iṅ b̄i wain wög nap n̄ibö u aip pen pen hagöm hagla, ¹² ‘Hon n̄ihön ḡin̄ig, b̄i hain aubal gau mani udpal añ̄i u rö nöp udpun? Hon hil̄im halö urakun, s̄idö kal̄ip n̄ṅö n̄ṅöl ḡi, wög ḡino ḡino iru göp u, pen b̄i ap pro magö ap wög ḡajal mani ñ̄iban rö nöp han̄ip ñ̄iban!’ a ḡila. ¹³ Hageila, b̄i wög naböṅ nap n̄ibö u n̄ṅöm, b̄i kale ap n̄ip haga, ‘Mam, nöṅ! Nöp ḡi naiṅ gagpin. Nöp mani ñ̄inabin a ḡipin rö ñ̄ibin. ¹⁴⁻¹⁵ B̄i hain aubal gau, b̄i nöd aubal gau aip ad̄ip ad̄ip ñ̄in̄ig, ñ̄inabin. U nan yad. An̄ib u, b̄i r̄imnap ai ḡin̄ig göm wasö ḡinabölṅ Kal̄ip haṯöwalö ñ̄ibin u, ne ai ḡin̄ig ḡimön mulu lugöpṅ Mani ñ̄ibin u ud

* **19:28:** Mad 25:31; Luk 22:30; Rep 3:21
Dud 24:15

* **19:30:** Mad 20:16; Luk 13:30

* **20:8:** Lep 19:13;

ram ne aru!’ a ga,” a ga.

¹⁶ Jisas aiud anibu hagöm, haga, “Nibi bi hain midpal gau, nöd mideinaböl; nibi bi nöd midpal gau, hain mideinaböl,” a ga. *

Jisas kuöyan haga, yip al pak lilö umem uraknabin, a ga

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

¹⁷ Jisas Jerusalem amöl gi, adan an au, bi nipe unbö migan lan kalip dam gof gau amöm, ke midaila niñöl gi kalip haga, ¹⁸ “Kale niñim! Hon Jerusalem arno, Bi Ni nipe nip mumug göm, nip dam God nip nan sabe gep bi kub gau abe, lo manö hag ñeb bi gau abe, ñimagö adö kalip u leinaböl, kale nip manö kub hagöm hagnaböl, ‘Bi i nip al pak lep,’ a ginaböl. * ¹⁹ Anig hagöm, Juda bi wasö gau kalip ñeinaböl, nip hag juöm, rapin paköm, dam mab ba lan al pak lilö umnab. Niñ mihöp midöm, ñin mihau nigan u kauyan uraknab,” a ga.

Jems aip Jon aip bi kub midnig gasi niñlö

(Mak 10:35-45)

²⁰ Sebedi ni nipe mihöp, nime ni anib mihau uf gi, Jisas mideia au apöm, ubör yihön göm haga, “Yad manö ap midajip auabin,” a ga.

²¹ Hageia haga, “Manö anibu nihön?” ö ga.

Hageia, haga, “Yip aij ginab u, hainö ne kin midmön, nibi bi abad mideinabön ñin u, ni yad mihau ba nöp au asiknabil,” a ga. *

²² Anig hageia, Jisas haga, “Manö yip hag niñbil u, niñ aij gagpil. Niñ as yad niñnig gabin u, kale mihön u rö nöp niñnabil?” ö ga. Hageia haglö, “Yau! Niñnabil!” a gilö. *

²³ Hagailö haga, “Niñö hagabil. Niñ as niñnig gabin u niñnabil. Pen bi an yijig böñ lau, bi an sidagö böñ lau asik mideinabil u, hagagnabin.

Manö u manö yad wasö; Bapi manö nipe. Nibi bi nipe ke hag löp gau anib rö mideinabil,” a ga.

²⁴ Bi nipe anib mihau manö anibu anig hagailö, bi nipe unbö sidun lan manö u niñlö, mulu lugö, mamil mihau kalip manö hag gila. ²⁵ Jisas pen bi nipe gau kalip magöñhalö hagö aueila haga, “Kale niñbim, Juda nibi bi wasö gau, kin kale klö göm, abad midpal; bi kub kale manö nihön nihön hagnaböl u niñöm, ana udöm, hain ginaböl me. * ²⁶ Pen kale gipal rö gagmim. Bi an bi kub midainim u, bi pro rö midöm, nibi bi rimnap kalip wög gi ñeb bi rö midainim. * ²⁷ Bi an bi kub yabit midainim u, bi pro ramö gau rö midöm, nibi bi rimnap kalip nagi wög gep bi rö midainim. ²⁸ Bi Ni nipe u, nibi bi gau kale wög yip gilañ a göm, auaga; wög kalip gi niñ damem, hainö nan si nan naij gipal adö u haji gi umnö, kale kamij aröl, a göm, aua,” a ga. *

Jisas bi amgö we ga mihau gö, amgö niñlö

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Pen Jisas daun kub Jeriko arö göm arö niñöl gi, nibi bi iru nöp nip hain gila. ³⁰ Bi amgö we mihau adan gof au asik midlö niñöl gi, “Jisas auab,” a gilö niñmil, meg migan dap ranmil haglö, “Depid Ni nipe, halip mög niñmön!” a gilö.

³¹ Hagailö, nibi bi gau kalip mihön niñ ij halö hagöm hagla, “Manö hauf gagmil!” a gila. Anig hagla u pen, manö kalip u udagöm, meg magö rapin dap ranmil haglö, “Depid Ni nipe, halip mög niñmön!” a gilö.

³² Anig hagailö, Jisas pidön göm, kalip mihön wiñ alöm haga, “Halip nihön gan, a gimil, yip wiñ alabil?” ö ga. ³³ Hageia haglö, “Bi Kub, halip amgö we göp u gö niñlö!” a gilö.

³⁴ Hagailö, Jisas kalip mihön mög

* **20:16:** Mad 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30
Luk 22:30

* **20:22:** Mad 26:39; Jon 18:11

* **20:28:** Luk 22:27; Plp 2:7

* **20:18:** Mad 16:21; 17:22-23

* **20:25:** Luk 22:25-26

* **20:21:** Mad 19:28;

* **20:26:** Mad 23:11; Mak

n+ñöm, amgö kalip u ud n+ñö, yöp magö u nöp amgö ñ+l n+ñlö, n+pe arö n+ñöl gi, hain g+lö.

21

Jisas Kiñ rö Jerusalem ara

(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)

¹ Jisas b+ n+pe gau aip Jerusalem sösöl göm, ram m+nöñ pro Bedpagi, Olip Dum söl amjakla. Amjaköm, b+ n+pe m+ihöp hag yuöm haga, ² “Kale m+ihöñ ram r+ig aglö nö lödan ammil n+ñnabil, kaj donki n+me pi am+il m+ihau nag+ ad+ik l+naböl m+deinabil. N+ñmil, nag+ u hub+kmil pañ+d dau-mil. ³ Pen n+bi b+ ap apöm, n+ihön g+in+ig kaj donki hon u hub+ik ud arab+il a gain+m u, pen hagmil, ‘B+ Kub u wög m+idö, hagaj+ip udn+ig aubul,’ a g+imil, y+ñ+d yau a geinab, daunabil,” a ga. ⁴ Pen kalip m+ihöñ hag yuö arlö an+bu, b+ God manö hagep ap g+inaböl, a göm, kal+ k+ñ r+ika rö nöp ga. N+pe haga,

⁵ “Jerusalem n+bi b+ kalip hagmim, ‘Kiñ kale b+ hain u, kaj donki adö u as+iköm, kalöp auab.

N+pe kaj donki pi adö u as+iköm auab,’ a g+mim,” a ga. *

⁶ Pen Jisas b+ n+pe hag yuö arlö an+bu m+ihau, haga haga rö, ⁷ kaj donki n+me abe, pi marep abe pañ+d dauailö, b+ n+pe gau wañ+j m+lö ud juöm, kaj donki adö lañ laila, Jisas adö au as+ika. ⁸ N+bi b+ iru nöp, B+ Kub auab, a göm, wañ+j m+lö kale adö lañ rol l+m+idal gau ud juöm, adan majö au l+la. R+imnap am köp uñan, mab uñan gau r+ib gi dö gi dapöm adan majö au l+la. ⁹ N+bi b+ gau Jisas n+ip b+g g+gabö göl amöl gi meg magö dap ranöm hagla,

“N+ñim! Depid r+ikö, r+ik damöm r+iköp u, auöp i.

N+ip aij a gabun!

B+ Kub n+ip yuö auöp b+ an+bi me, n+ip aij a gabun!” a g+la. *

¹⁰ Jisas Jerusalem amjakö n+ñöl gi, n+bi b+ gau magöñhalö hag am+il ap+il göm hagla, “B+ an+bu an?” ö g+la.

¹¹ Hageila, n+bi b+ Jisas aip aula gau hagla, “B+ i me Jisas, b+ God manö hagep Nasared, ram m+nöñ Galili n+bö u,” a g+la.

Jisas n+bi b+ God sabe gep ram nan s+ikim geila gau kalip r+id+ik gi höñ yan yua

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Jisas God sabe gep ram raul yan amöm n+ña, n+bi b+ gau nan s+ikim gi m+deila. N+pe n+ñöm, kalip magöñhalö r+id+ik yuöm, abañ bad mani löm, pen pen y+m+j+k gaila gau ud ado göm, b+ yaur s+ikim göm, mab po adö as+ik m+deila gau, ud ado ga. ¹³ An+ig göm kalip hag göm haga, “God Manö kal+ k+ñ r+ikla u, God haga,

‘Ram yad u y+ip sabe gep ram, pen kale g+ipim u,

b+ nan si udep ram ap rö löp,’ a ga,” a ga. *

¹⁴ Pen Jisas n+pe God sabe gep ram raul m+gan an+bu m+idö n+ñöl gi, n+bi b+ amgö we ga r+imnap, n+bi b+ ma naj ga r+imnap aueila, kalip gö kam+ñ la. ¹⁵ N+pe nan gagep rö gö, ñ+ pai pro gau wiñ alöl gi hagla, “Nöp aij a gabun! Depid Ñ+ n+pe! Use!” g+la. Pen kale an+ig geila, b+ God n+ip nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ lo manö hag ñeb b+ gau abe n+ñlö, kalip mulu yab+ñ luga.

¹⁶ Mulu lugö hagla, “Nöp hagaböl u n+ñabön?” ö g+la. Hageila, Jisas kalip haga, “Yau! Hagaböl u n+ñabin u pen kale manö r+imnap kal+ k+ñ r+iköm hagla, ‘God, ne g+inabön n+ñöm ñ+ pai pro ñ+ painañ gau hib ne haglö adö arnab,’ a g+la. Kale manö kal+ k+ñ r+ikla an+bu, amgö l+ n+ñagim ar?” a ga. *

¹⁷ An+ig hagöm, kalip arö göm, am ram r+ig aglö Bedani hana.

* 21:5: Sek 9:9 * 21:9: Sam 118:25-26 * 21:13: Ais 56:7; Jer 7:11 * 21:16: Sam 8:2

*Jisas hagö, mab kia u mitep ga
(Mak 11:12-14,20-24)*

18 Ruö Jisas ado gi Jerusalem aramöm adan an gau arö, nüp kiyö lö, 19 adan majö gof au niŋa, mab kia ur ap mideia. If au amöm niŋa, magö ñiŋeb pilaga; uŋan au nöp mideia. Anig gö Jisas haga, “Ne hainö magö ap pilagnabön!” a ga. Anig hagö niŋöl gi, magö anibu nöp kia mab ur u mitep ga. 20 Anig gö, bi nipe gau niŋöm, aiö göm hagla, “Aige göm mab anibi yiŋid mitep göp?” ö gila. 21 Hageila, Jisas kalip haga, “Yad kalöp niŋö hagabin, hon hagno God u rö nöp ginab, a gimim, gasi mihöp wasö, gasi añi nöp niŋnabim u, ginab. Pen mab kia mitep ga u nöp wasö; dum ilö anibi ŋiŋ gi ñig kub an au aru, a ginabim u, arnab. *

22 “Pen kale God nüp niŋ ud midmim, nüp hag niŋnabim u, hagnabim rö nöp ginab,” a ga. *

*Jisas nüp hagla, “Nöp an hagö anig
hag ajabön?” ö gila
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)*

23 Jisas God sabe gep ram u amöm, niŋi bi gau kalip manö hag ñö niŋöl gi, bi God nüp nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe apöm nüp hagla, “Nöp an ne anig gimön, a göp, niŋmön anig gi ajabön?” ö gila.

24 Hageila, Jisas pen haga, “Yad kalöp manö ap hag niŋnö, yip hag ñibe, yad pen an hagö wög gipin u, kalöp hag ñinabin. 25 Jon niŋi bi gau kalip ñig pak ña u, nipe ke gasi niŋöm aua aka God hagö, apöm anig ga?” ö ga. Jisas anig hagö, kale ke hag niŋ hag niŋ göm hagla, “Hon, ‘God yuö apöm ga,’ a geinabun u, hanip hagnab, ‘Anib u, Jon hagöp u niŋön ginig niŋ udagpim?’ ö ginab. 26 Pen, ‘Jon gasi nipe ke niŋöm apöm ga,’ a geinabun u, niŋi bi gau hanip kal ginaböl. Gasi kale u, Jon nipe bi God manö hagep bi ap aua,” a gila. *

* 21:21: Mad 17:20; Luk 17:6; 1Ko 13:2; Jon 14:12
* 21:32: Luk 3:12; 7:29-30

27 Anig hagöm, Jisas nüp hagla, “Hon niŋagpun,” a gila. Hageila, Jisas kalip haga, “Kale yip hag ñagpim rö, yad pen an hagö yad apem gabin u, kalöp u rö nöp hag ñagnabin,” a ga.

*Jisas bi madöl miŋau, manö hod
riköm haga*

28 Jisas anig hagöm haga, “Pen kale niŋön gasi niŋabimŋ Bi ap ñi nipe mihöp mideinab. Ñi nipe nañi u nüp hagnab, ‘Ñi me! Miñi wain wög u am wög gi,’ a ginab. 29 Hagö, ñi nipe hagnab, ‘Yade am gagnam,’ a göm, hainö pen gasi adog niŋöm, am wain wög u geinab. 30 Nap pen am ñi wañig u nüp u rö nöp hag niŋö, hagnab, ‘Yau, ginam!’ a ginab u pen am gagnab. 31 Pen ñi anib miŋau, an nap hagnab rö ginab?” ö ga. Hageila, Juda bi kub anib gau hagla, “Ñi nipe nañi u nöp nap hagnab rö ginab,” a gila. Hageila, Jisas haga, “Yad kalöp niŋö hagabin, kale yiŋarŋ midpe niŋöl gi, bi dakis udpal bi gau abe, bi si udep niŋi gau abe, God niŋi bi udöm kumi kabö adö laŋ au abad mideinab ram miŋnöŋ u, kalöp abhak löm arnaböl. 32 Jon bi ñig pak ñeb u, kale niŋön niŋön gipe God nüp aij ginab u, kalöp hag ña, pen manö nipe u udagpe. Bi dakis udöm mani piral riŋnap halö udpal gau abe, bi si udep niŋi gau abe, kale Jon manö haga adö anibu niŋöm, udla. Udla anibu kale hadö niŋbe, pen kale ke, Jon manö u udmim, nan si nan naij gipim u, niŋön ginig anig gipun a gimim, arö gagpe,” a ga. *

*Bi naij wain wög abadpal, manö
hod riköm haga*

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

33 Jisas haga, “Miñi manö hod rikem ap halö hagnig gabin i niŋim. Bi wög adiŋ nap niŋö ap nagŋ wain wög u gi yimöm, waryö göm, nagŋ wain magö pak hib jakep miŋan ap geinab. Gi löm, nagŋ wain magö ap si niŋnaböl u, niŋ midaiun, a göm, ram

* 21:22: Mad 7:7-11; 18:19 * 21:26: Mad

milö kub ap göm, bî rîmnap kalîp hagnab, 'Kale nagî wög yîp u abad midaimim, hainö pilöm po gö, yîp rîmnap, kale rîmnap udmim,' a göm, ram mînön mîlö yabîl gau arnab. *
³⁴ Nagî wain magö u po gö niñöl gi, bî nîpe gau kalîp hagnab, 'Wain wög yad gau ammim, bî wög abad midpal gau hagnab, nagî wain magö yîp rîmnap dauim,' a ginab. ³⁵ Kale wain wög gau amjaklö, bî wain wög gi mideinaböl gau uraköm, bî ap nîp gabi paknaböl, bî ap nîp böñ nöp al pak lîlö umnab, bî ap nîp kabö ju paknaböl. ³⁶ Anîg gîlö, bî nagî wain wög nap nîbö anîbu, bî nîpe rapîn bad ap pen hag yunab. Hag yuö, areinaböl, bî nagî wain wög geinaböl gau, kalîp u rö nöp ginaböl. ³⁷ Anîg gîlö, bî wain wög nap nîbö u hagnab, 'Ñî yad u yunö me, manö nîp u niñnaböl,' a göm, hag yuö arnab. ³⁸ Ñî nîpe u amjakö, bî wain wög gi mideinaböl gau, nîp niñöm, kale ke hagnaböl, 'Bî wög nap nîbö ñî nîpe u auab i. Nap hainö umeinab, nan wög gai i ñî nîpe udnab. Anîb u, nîp al pak lîno umö, hainö nan wög gai i magöñhalö udnabun,' a ginaböl. * ³⁹ Anîg hagöm, nîp dam wög adîñ goî gau amöm, böñ nöp al pak lînaböl. *

⁴⁰ "Anîg geinaböl u, hainö bî nagî wain wög adîñ nap nîbö u apöm, kalîp niñhön niñhön ginîg gab?" ö ga.

⁴¹ Hageia hagla, "Bî naj ginaböl anîb gau kalîp geinab, ilön kub yabîl udöm umnaböl; hainö pen nîbi bî rîmnap halö udöm, kalîp nagî wain wög u lînab, wög anîbu ginaböl. Nagî wain magö po ginab ñî nîp u, nîp rîk dam ñî nîpaböl," a gîla.

⁴² Hageila, Jisas haga, "God Manö kalî kliñ rîkla u niñagpim rö löp. Kale kalî kliñ rîköm hagla,

'Bî ram gep gau, kale kabö ram ginîg göm,

kabö ap udöm hagla, "Kabö i kabö naj göp gö arö gun," a gîla.

Pen Bî Kub nîpe geia niñöm kabö anîbu nöp ram nîpe au kabö aij ke yabîl midöp.

Bî Kub nîpe anîg gaia, hon niñun aiö yabîl gabun,' a gîla. *

⁴³ "Kabö aij udagpim anîbu, God kalöp Juda kai arö göm, nîbi bî ke gau nîbö, nan nîp ñeb ñî nîpaböl gau, kalîp udöm abad mideinab. ⁴⁴ Nîbi bî kabö adö anîbu ap lug paknaböl gau, kalîp rapîn nöp paknab; pen kabö anîbu ju lugöm, nîbi bî pak rîbîknab gau, böñ nöp pa jö ma jö gi arnab," a ga.

⁴⁵ Bî God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, bî Perisi gau abe, Jisas manö hod rîköm haga anîbu, kalîp nöp haga u niñöm, ⁴⁶ nîp nagî lun, a göm, gasî niñla u pen nîbi bî gau, Jisas nîp bî God manö hagep a gîla u me, hanîp kal hagnaböl, a göm, nîp nan ap göl rö laga.

22

Bî nîbi udöm nan kub ñîñbal (Luk 14:15-24)

¹ Jisas kauyañ manö hod rîköm haga, ² "God nîbi bî udöm abad mideinab u, aiud adö i rö:

"Bî kiñ ap ñî nîpe u nîbi udnîg gö, nan kub ñîñnîg, nan magö dap magum ginaböl. ³ Anîg göm, bî nîpe rîmnap hag yuöm hagnab, 'Nîbi bî hag lînö gau am hagpe aulö, nan kub ñîñun,' a ginab. Anîg hagö, kale am nîbi bî anîb gau kalîp hagnaböl u pen kale arö ginaböl. ⁴ Anîg gîlö, bî nîpe rîmnap pen kauyañ hag yuöm hagnab, 'Kale am nîbi bî anîb gau kalîp hagnab, "Kiñ u, kaj kau kub rîmnap, kaj kau pi marep rîmnap pak lauöm, nan gau magöñhalö gi jîñ göm, 'Auöl,' a göp," a gîmim,' a ginab. ⁵ Anîg hagö, kale am hagnaböl u pen manö kalîp u ud

* **21:33:** Ais 5:1-2 * **21:38:** Mad 27:18 * **21:39:** Hib 13:12 * **21:42:** Sam 118:22-23; Ro 9:33; 1Pi 2:6-8

yunaböl. Rımnap nan wög kale gau arnaböl; rımnap mani wög kale gau geinaböl; ⁶ pen rımnap, kiñ bı nıpe gau gı najj göm, al pak lılo umnaböl.
*

⁷ “Anıg gılo, kiñ anıbu nıñö, hibur nıp u najj gö, ami bı nıpe gau hag yuö, am nıbi bı bı nıpe al pak lınaböl anıb gau kalıp magöñhalö al pak hak löm, daun kub kale u lau ju yulö arnab. ⁸ Pen bı nıp wög gı ñeb gau kalıp hagnab, ‘Nan magö nan gau hadö magum gıpun, pen nıbi bı nöd wıñ alnö gau auöl rö lagöp. ⁹ Anıb u, kale adan ramö gau ammim, nıbi bı nıñmim gau, kalıp magöñhalö, ‘Aube nan kub ñıñun,’ a gımim, halöwaö uł gı daube, nan kub ñıñun,’ a gınab. ¹⁰ Anıg hagö, bı nıpe gau am adan ramö ramö gau amöm, nıbi bı aij gau, nıbi bı najj gau kalıp magöñhalö, ‘Aube nan kub ñıñun,’ a göm halöwaö uł gı dapöm, bı nıbi udöm nan kub ñıñnaböl ram raul anıbu amöm, sısı göl mıdeinab.

¹¹ “Kiñ anıbu pen, nıbi bı aubal gau nıñın a göm, ram raul yañ amöm nıñnab, bı ap, nan ñıñnıg wañj libal u löm wasö, yıharıñ nöp mıdeinab. ¹² Anıg gö, nıp hagnab, ‘Bı me! Nıñnıg gıñıg, nıbi udöm nan ñıñnıg wañj libal u limön wasö, yıharıñ nöp auban?’ ö gınab. Hagö, bı anıbu pen manö ap hagageinab. ¹³ Pen kiñ u bı nıpe gau kalıp hagnab, ‘Bı i ñımagö ma nıp gau nagı limim, dam sıbön göp an yañ ud yube, nıbi bı anıb gau aip meg magö hau jö göl gı, mıtön magö göl gı mıdlañ,’ a gınab,” a ga.
*

¹⁴ Jisas aiud anıbu hag pıs göm, kalıp haga, “God nıbi bı iru nöp wıñ alnab, pen kalıp magöñhalö udagnab. Nıbi bı rımnap nöp udnab,” a ga.

*“Gapman bı kub Sisa nıp dakıs ñeb aka wasö?” gıla
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)*

* 22:6: Mad 21:35

* 22:13: Mad 8:12; 25:30; Luk 13:28

* 22:15: Mak 3:6

* 22:21: Ro 13:7

* 22:23: Ap 23:8

* 22:24: Dud 25:5

¹⁵ Pen bı Perisi gau, Jisas nıp manö nıñnıg hagno, pen hagö nıñun, nıp dam nagı lun, a göm, manö hag nıñ hag nıñ göm, * ¹⁶ bı kale ke rımnap, Herod bı nıpe rımnap yulö, Jisas mıdeia au amöm hagla, “Manö hag ñeb bı. Ne bı manö nıñö yabıl nöp hagabön. Bı rımnap nıñmön pıñıñ gagpan. God hagöp rö nöp nıñmön, nıbi bı hag ñabön. ¹⁷ Anıb u, ne gası nıñnıg nıñban? Hon Isrel nıbi bı, Sisa bı kub daun kub Rom nıbö u, nıp dakıs ñeb aka ñagep wasö?” gıla. ¹⁸ Hageila, Jisas gası najj kale nıñnıg haga, “Yıp nıñnıg gıñıg neb neb göl gı apim, anıg göl hag nıñnıg? ¹⁹ Kale dakıs ñıbal kabö magö ap ñıbe, nıñın!” a ga. Hagö, nıp kabö magö ap dap ñeila. ²⁰ Jisas kabö magö anıbu nıñnıg kalıp haga, “Kabö magö i, bı nabı cög i, an nabı cög mıdöpñ Hib u, an hib mıdöp?” ö ga. ²¹ Hageia hagla, “U bı kub Sisa,” a gıla. Hageila, Jisas kalıp haga, “Anıb u, Sisa nan nıpe mıdainım, Sisa nıp ñımim. God nan nıpe mıdainım, God nıp ñımim!” a ga. * ²² Anıg hagö, kale gası iru nıñnıg, nıp arö göm arla.

*Umöm kauyañ uraknaböl aka göm, Jisas nıp hag nıñla
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)*

²³ Ñın anıbu nöp, Sadyusi bı rımnap Jisas mıdeia au aula. Sadyusi nıbi bı anıb gau hagmıdal, nıbi bı umöm kauyañ uraknaböl, a gımıdal. * ²⁴ Kale Jisas mıdeia au apöm hagla, “Manö hag ñeb bı. Mosıs haga, ‘Bı ap nıbi udöm, ñı pai yag dapöm wasö, yıharıñ umeinab, nımam nıpe u, nıbi anıbu udöm, ñı pai nıpe gau, a göm, yag daunım,’ a ga. * ²⁵ Anıb u, bı it halö unbö mudun jıñ u mıdeinaböl. Nımam nañı u nıbi udöm, ñı pai yag dapöm wasö yıharıñ umnab. Anıg gö, nımam yıgwö an nıbö u pen nıbi anıbu nöp udnab. ²⁶ Nımam yıgwö

an̄ n̄bō u pen n̄bi an̄bu udōm, u rō n̄p n̄i pai yag dapōm wasō, ȳhar̄iᅇ umnab. An̄b u, n̄mam ȳgwō n̄igan̄ n̄bō u n̄bi an̄bu udōm, u rō n̄p n̄i pai yag dapōm wasō, ȳhar̄iᅇ umnab. An̄bu n̄p ḡi dam dam, n̄mam unbō mudun j̄iᅇ u, magōᅇhalō n̄i pai yag dapōm wasō, ȳhar̄iᅇ n̄p umnabōl. ²⁷ Pen n̄bi u, u rō n̄p umnab. ²⁸ N̄mam gau kale magōᅇhalō n̄bi an̄bu udla. An̄b u, n̄bi b̄i umbal gau uraknabōl n̄in u, n̄bi an̄bu an̄ udnab?" ö ḡila.

²⁹ Hageila, Jisas kal̄p pen haga, "Kale God Manō hagōp u abe, God kl̄ō m̄idöp u abe, n̄iᅇagpim u me, dui hagn̄im hagn̄im, 'N̄bi b̄i gau umōm uraknabōl,' a ḡipim. ³⁰ N̄bi b̄i uraknabōl n̄in u, n̄bi gau b̄i udagnabōl, b̄i gau n̄bi udagnabōl. Ejol kumi kabō adō laᅇ m̄idpal rō u m̄ideinabōl. ³¹ Kale, 'N̄bi b̄i umōm uraknabōl,' a ḡipim u, God Manō kal̄i kl̄iᅇ r̄ikla r̄imnap n̄iᅇagpim ar? ³² God haga, 'Yad Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale me yad m̄idpin,' a ga. B̄i gau b̄ōᅇ n̄p umblap u, God b̄i n̄d̄ umla an̄b̄ gau kal̄p hagōm, 'God kale yad m̄idpin,' a gagb̄ōp. B̄i umlō, r̄igöl ḡila an̄b̄ gau kam̄iᅇ m̄idpal u me, kal̄p haga, 'God kale yad m̄idpin,' a ga," a ga. *

³³ Jisas manō an̄bu haḡ n̄ö, n̄bi b̄i m̄ideila gau n̄iᅇom, aiö waiö ḡila.

Lo kub yab̄i u

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Jisas manō an̄bu haḡ aij gö, Sadyusi b̄i gau manō ap pen hagöl rō laga. Pen Perisi b̄i r̄imnap, Jisas an̄ḡ ga u n̄iᅇom Jisas m̄ideia au aula. ³⁵ B̄i kale lo manō n̄iᅇ aij ga ap, Jisas n̄ih̄on rō hagn̄im, a ḡōm haga, ³⁶ "Manō haḡ ñeb̄ b̄i. Lo manō u, manō adō mai manō kub yab̄i m̄idöp?" ö ga.

³⁷ Hageia, Jisas haga, "Gasi r̄im̄id ne u magōᅇhalō God lau adō arō, n̄p m̄idmagō yab̄i l̄im̄on. * ³⁸ Manō

kub n̄d̄ yab̄i me u. ³⁹ Manō kub ȳgwō an̄ n̄bō u pen an̄göl m̄idöp: ne ke m̄idmagō l̄iban rō, n̄bi b̄i ke n̄bō gau abe m̄idmagō l̄im̄on. * ⁴⁰ Manō m̄ihau hagaj̄n i, Mos̄is lo manō kal̄i kl̄iᅇ r̄ika manō u magōᅇhalō abe, God manō hagep b̄i gau kal̄i kl̄iᅇ r̄ikla manō u magōᅇhalō abe, manō iᅇ kub yab̄i me manō an̄b̄ m̄ihau n̄p," a ga. *

Jisas haḡ n̄iᅇa, "Mesaia a ḡipim u, n̄p̄ b̄i an̄ ñi n̄ipe a ḡimim n̄iᅇbim?" ö ga

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Perisi kai ap magum ḡōm m̄idlō n̄iᅇöl ḡi, Jisas kal̄p manō ap haḡ n̄iᅇom haga, ⁴² "Kale Mesaia u n̄p̄ n̄ih̄on gas̄i n̄iᅇbimᅇ N̄p̄ b̄i an̄ ñi n̄ipe a ḡimim n̄iᅇbim?" ö ga.

Hageia hagla, "Depid ñi n̄ipe," a ḡila. *

⁴³ Hageila, Jisas haga, "God Ana u Depid n̄p̄ gas̄i ñö n̄iᅇöl ḡi, Depid n̄ipe Mesaia u n̄p̄ 'B̄i Kub yad' a ga. Depid haga,

⁴⁴ 'B̄i Kub manō hagōm, B̄i Kub yad u n̄p̄ hagōp, "Ne ñim̄agō ȳj̄iḡ yad lau adō m̄idm̄on me, yad ḡin̄ö, kauaᅇ mauaᅇ ne gau kal̄p ab̄ l̄iᅇ ḡi yunabōn," a göp,' a ga. *

⁴⁵ Depid nap iᅇan̄ n̄ipe a ḡipim u pen Depid n̄p̄ 'B̄i Kub yad' a ga. An̄b̄ u, kale n̄ih̄on gas̄i n̄iᅇbim?" ö ga.

⁴⁶ Jisas manō n̄ipe u haḡ aij gö, kale n̄p̄ pen hagöl rō lagō me, p̄iᅇiḡ ḡi m̄ideila n̄iᅇom hainō Jisas n̄p̄ manō r̄imnap halō haḡ n̄iᅇagla.

23

Lo manō haḡ ñeb̄ b̄i gau abe, b̄i Perisi gau abe ḡipal rō gagmim, a ga (Mak 12:38-39; Luk 11:43,46; 20:45-46)

¹ Hainō ñin̄ ap, Jisas b̄i n̄ipe gau abe, n̄bi b̄i r̄imnap abe, kal̄p manō hagōm haga, ² "Lo manō haḡ ñeb̄ b̄i

* **22:32:** Eks 3:6 Mad 8:11 * **22:37:** Dud 6:5 * **22:39:** Lep 19:18; Mad 7:12 * **22:40:** Ro 13:10; Gal 5:14 * **22:42:** Jon 7:42 * **22:44:** Sam 110:1; Mad 26:64

gau abe, bî Perisi gau abe, Mosîs ka nîpe u udöm, God lo manö Mosîs hadame nöp kalî kliñ rîka rö hag ñîbal. ³ Anîb u, bî anîb gau kale God lo manö nîhön hagöl u nîñ udmim hain gîmim; pen nagî kale göl adö u nîñmim, hain gagmim. God lo manö hag ñîbal u pen kale ke manö anîbu hain gagpal. * ⁴ Nan gau gîmim, nan gau gagmim a gîpal u, manö iru yabîl nöp hagpal. Kale hagpal anîbu, wadî marö kub yabîl u rö, nîbi bî gau kalîp gam ñîbal u, pen kalîp mög nîñöm, rîmnap ud asîk gagpal. ⁵ Nîbi bî gau hanîp nöp nîñlan, a göm, God Manö kalî kliñ rîkla manö rîmnap ud nable cög adö lan abe, ñîmagö gau abe lî rîbîköm ajpal. Hon God bî nîpe me gau, a gîlan, a göm, wafîj mîlö kub nagî adîñ halö aij gau rol gîpal. * ⁶ Kale nan kub ñîñeb an u amöm aka Juda magum gep ram gau amöm, bî kub mab po asîkpal adö u nöp asîkpal. ⁷ Gasî kale nîñbal u, nîbi bî iru mîdpal an gau arno, 'Manö hag ñeb bî kub auabön e!' gîlö, hanîp aij gînab, a göm, nîñbal.

⁸ "Pen kale mam îl añî mîdpim rö, kalöp, 'Hag ñeb bî kub yad,' a göm hagagöl. Hag Ñeb Bî Kub kale añî ap nöp mîdöp. ⁹ Mînön nabön îl i bî ap, 'Bapi bî kub yad,' a gîmim hagagmim. Nap kale añî ap nöp mîdöp ram mînön kumi kabö adö lan au. ¹⁰ Kale u rö nöp, 'Bî nabîc bî kub yad,' a göm hagagöl. Bî nabîc bî kub kale añî ap nöp, Mesaia u nöp mîdöp. ¹¹ Kale an au, nîbi bî an nîpe nîbi bî kub rö mîdainîm, nîpe nîbi bî wög gî ñeb rö mîdnab. * ¹² Nîbi bî hib kale ke haglö adö arnab gau, hib kale lugnab; pen nîbi bî hib kale ke haglö adö aragnab gau, hainö hib kub yabîl mîdeinab. *

Lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, kale manö pir alöm gî

naij gep bî

(Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52; 20:47)

¹³ "Kale God lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, kale manö pir alöm gî naij gep bî. God kalöp gî naij gînab. Kale ke God nîbi bî udöm kumi kabö adö lan au abad mîdeinab mîgan u aragmim, nîbi bî arnîg gîpal gau kalîp adan rîkpmim.

¹⁴ "Kale God lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, kale manö pir alöm gî naij gep bî. God kalöp gî naij gînab. Kale nîbi paṭpaṭ ram halö si udpim. Anîbu pen, nîbi bî hanîp nîñöl, a gîmim, God nîp manö mîlö kub pîral gau nöp hagpim. Gîpim anîbu me, îlön kub yabîl udnabim.

¹⁵ "Kale God lo manö hag ñeb bî gau abe, bî Perisi gau abe, kale manö pir alöm gî naij gep bî. God kalöp gî naij gînab. Nîbi bî gau manö hanîp u nîñöm hain gîlan, a gîmim, ram mînön mîlö gau ulhai nîñ ajmim, rîmnap nîñmim hag ñîbe, kale ke Seden bî nîpe mîdpim rö wasö, kale Seden nîbi bî nîpe yîjîg göl yabîl lînaböl.

¹⁶ "Nîbi bî gau kalîp God adan la u yam aij gîpun, a gîpim u, pen kale bî amgö we u me, kale ke nîñagpim! Anîg gîpim anîbu, manö kub yabîl mîdöp. Nîbi bî gau kalîp manö pir almim hagpim, 'Hon, "God sabe gep ram mîdöp rö, nîñö hagabun," a gînabun u, hainö arö gun, a gînabun u, arö gînabun. Pen gol udöm, nan God sabe gep ram raul yan gîla gau, hib anîbu hagöl gî, "Nîñö hagabun," a gînabun u, hagnabun rö nöp gînabun me; arö gagnabun,' a gîpim. * ¹⁷ Kale bî amgö we, bî hau! Kale gasî nîhön nîñbim: gol u nan yabîl aka God sabe gep ram uṭ u nan yabîl Nan yabîl me, God sabe gep ram uṭ nîpe u. Ram uṭ mîdeinab u, nan ram raul mîdöp abe uṭ mîdeinab me.

* **23:3:** Mal 2:7-8 * **23:5:** Mad 6:1; Eks 13:9; Dud 6:8; Nab 15:38-39 * **23:11:** Mad 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 * **23:12:** Pro 29:23; Luk 14:11; 18:14 * **23:16:** Mad 15:14

18 Manö ap u rö nöp, nibi bi gau kalip manö pir almim hagnab, 'Hon, "God kabö bid nipe midöp rö niñö hagnabun," a ginabun u, manö niñö hagnabun u nan yiharin; hainö gasi ap niñun, arö gun, a ginabun u, arö ginabun. Pen, nan God kabö bid adö au God nip pak sabe gi ñibal gau, hib anibu hagnab gi, "Niñö hagnabun," a ginabun u, hainö gasi ke ap niñun ke gun rö lagnab; hagnabun rö nöp ginabun,' a gipim. 19 Kale bi gasi rimid lagöp gau, nan nihön u nan kub Nan God nip pak sabe gi ñibal nan u, aka kabö bid adö au sabe gi ñibal un Nan yabit me, kabö bid u. Kabö bid adö au mideinab u me, nan anibu nan God nip ñeb rö linab. 20 Pen 'Kabö bid midöp rö, niñö hagnabun,' a ginaböl u, bid adö anibu nan dap laumidal halö hagnaböl. 21 Pen 'God sabe gep ram midöp rö, niñö hagnabun,' a ginaböl u, u God ram nipe niñöm God hib nipe halö hagnaböl. 22 'Kumi kabö adö lan midöp rö, niñö hagnabun,' a ginaböl u, God sea kin asik midöp au niñöm sea kin anibu abe, God sea kin anibu asik midöp u abe midöp rö, niñö hagnabun a ginaböl. *

23 "Kale God lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe, kale manö pir alöm gi naj gep bi. God kalöp gi naj ginab. Manö nibi bi rimnap kalip hagnab adö u kale ke gipim. Kamön asi, nan halöwatö wög adin ranöb u niñbe, nan yabit rö lö, wö ralbe, am sidun lan arö, God nip añ ap ñun, a gimim, pör nan kale God nip ñibim. Nan pro pro anibu rö pör anig gipim, pen nihön ginig manö it yabit u anig gipim Niñö bi gau kalip naj ginim nag adö u gipim; kabö rö ginim adö u gimim. Kalip mög niñmim, ud aij gimim. Ginabun a gimim, gimim. * 24 Nibi bi gau kalöp adan yamun, a gipim, pen kale ke bi amgö we. Nan pro pro gau niñbe, nan yabit rö löp, pen nan kub

nan hib waiö midöp gau niñagpim.

25 "Kale God lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe, kale manö pir alöm gi naj gep bi. God kalöp gi naj ginab. Pler kap kale gau rö, höñ adö gau ñig li yu aij gipim u, pen an yan nan si nan naj pri u ajman rauöm midöp. Hon nan iru udun, a gimim, hañ roman hon ke gi aij gun, a gipim. * 26 Kale Perisi bi gau gasi rimid lagöp. Pler kap kale an yan ñig li yu aij gibep, höñ adö gau u rö nöp mid aij giböp.

27 "Kale God lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe, kale manö pir alöm gi naj gep bi. God kalöp gi naj ginab. Wip kabö migan gau rigöl göm, ajön pit göm, ped rud mailö aij gö, nibi bi gau niñlö, aij göp, pen migan an yan wip le hañ naj apöl gi midöp; kale unbö rö nöp midpim. * 28 Kale unbö rö nöp, höñ adö hañ roman niñbun u, kale bi aij rö löp u, pen kalöp an yan, manö piral gau abe, nan si nan naj gau abe, pri u ajman rauöm midöp. *

God kalöp pen gi naj ginab, a ga (Luk 11:47-51)

29 "Kale God lo manö hag ñeb bi gau abe, bi Perisi gau abe, kale manö pir alöm gi naj gep bi. God kalöp gi naj ginab. Bi God manö hagep hadame nöp allö rigöl gila utöm ka adö u rib adik gi aij göl gi hagnab, 30 'Apis bac bi gila rö u, hon God manö hagep bi gau kalip al pak agbnop,' a gipim. 31 Pen hagnab anibu, bi God manö hagep gau kalip al pak limidal it u me, hon midpun, a gimim, hagnab. * 32 Anib u, apis bac bi gi naj gila u rö, kale u rö nöp ginabun, a gimim u, u rö nöp gimim! 33 Kale hainö ñi pai gai i. Hainö God nibi bi manö kub hagnab, mab ke inab yan yunab ñin u, kale aigö gimim piñin gi ke gau arnabim Wasö yabit. Adan kale ap midageinab. *

* 23:22: Ais 66:1; Mad 5:34 * 23:23: Lep 27:30; Mai 6:8 * 23:25: Mak 7:4 * 23:27: Ap 23:3

* 23:28: Luk 16:15 * 23:31: Ap 7:52 * 23:33: Mad 3:7; 12:34; Luk 3:7

³⁴ “Anib u, yad kalöp hagabin, yad bi God manö hagep rimnap, bi gasi kid hiik niheb rimnap, bi manö hag ñeb rimnap yunö, kalöp aueinaböl, rimnap al pak linabim, rimnap mab ba lañ al pak linabim, rimnap Juda magum gep ram raul miigan kale u paknabim, rimnap piñiñ gi arlö niñöl gi, ram minöñ gau gau ridik gi yunabim. ³⁵ Anib u me, God nibi bi kamij aij nipe gau, hadame nöp allö auöp i rö, manö marö u udnabim. Adam ñi nipe, gi aij nöp gimidöp bi u, Ebol nip nöd il göm al pak löm, al dapöm, al dapöm, hainö Berekaia ñi nipe Sekaraia nip, God nip sabe gep ram au dañ, kabö ud gila bid au dañ midö niñöl gi, nip añ au al pak lila. * ³⁶ Yad kalöp niñö yabit hagabin: nan gipim anibu, manö anibu kalöp miñi midpim gai i ado gi aunab.

Jisas Jerusalem niñö, mög gö, mitöñ ga

(Luk 13:34-35)

³⁷ “Jerusalem nibi bi, nibi bi mög gep rö yad gai i. Bi God manö hagep God kalip yua bi gau, ram minöñ kalöp u aulö, kabö jumim pör nöp al pak libim. Yad kalöp kitakil nime pi gau gipal rö, dam auan mo yad gau linam a gi libin u pen yip niñmim arö gipim. ³⁸ God nipe God sabe gep ram kale u arik ara; cög nöp midöp. * ³⁹ Uri yip niñagnabim; hainö, ‘God bi hanip a göm yua bi i, aij yabit auab,’ a gimim, ñin anibu nöp, yad kauyan niñnabim,” a ga. *

24

God sabe gep ram u ud wat ginaböl, a ga

(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Jisas God sabe gep ram u arö göm, höñ arö niñöl gi, bi nipe gau nip hagla, “God sabe gep ram aij gai i nöñ!” a gila.

² Hageila, kalip haga, “Kale nan anib gau magöñhalö niñmim

hagabim u pen yad kalöp niñö yabit hagabin, hainö ram i ud wat ginaböl u, kabö ap kabö ap adö u rö midageinab,” a ga. *

Hainö mid aij gagnaböl

(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

³ Jisas am Olip Dum lañ asik midö niñöl gi, bi nipe gau apöm, kalpe ke nöp ap Jisas nip agamij hag niñöm hagla, “God sabe gep ram ud wat ginaböl a gipan u, mañ mai rö anig ginabölñ Hon nan niñön u gö niñun, ne söl aunabön niñöm ram minöñ naböñ il i ur ginab, a gun niñnabun?” ö gila.

⁴ Hageila, Jisas haga, “Niñ aij yabit gimim. Nibi bi rimnap kalöp piral hagnaböl. ⁵ Bi iru nöp apöm, nibi bi gau kalip pir alöm, hib yad u udöm hagnaböl, ‘Yad nöp Krais u,’ a ginaböl. Nibi bi iru nöp manö piral kale u niñ udnaböl. * ⁶ Söl au pen pen gilö, gu gö niñnabim; pen mlö yabit gau pen pen ginaböl u, manö u nöp auö niñnabim. Anig gö niñmim, ñin hain u aunig gab a gimim piñiñ gagmim. U yiharñ pen pen alnaböl. Ñin hain u hainö aunab. ⁷ Nibi bi miigan rimnap uraköm, nibi bi miigan rimnap aip pen pen ginaböl. Kiñ miigan rimnap uraköm, kiñ miigan rimnap aip pen pen ginaböl. Ram minöñ gau magöñhalö munmon udöm, kiyö kub yabit apöm ginab. ⁸ Anig geinab, kalöp nibi ñi pai niñöb rö u gö, söl midöp a gimim niñnabim.

⁹ “Kale nibi bi yad mideinabim rö, nibi bi ram minöñ gau magöñhalö kalöp iru niñöm, dam nagil löm, gi naj göm, böñ nöp al pak linaböl. *

¹⁰ Ñin anibu, nibi bi God nip niñ udpal gau iru nöp niñ udep magö kale u arö göm, mideimam kale ke gau niñlö mulu lugö, kalip ud bi kauat mauat ñimagö adö u linaböl.

¹¹ Pen nibi bi iru nöp apöm, “Hon God manö hagep bi,” a göm, manö

* 23:35: Jen 4:8; 2Kr 24:20-21 * 23:38: 1Ki 9:7-8; Jer 22:5 * 23:39: Sam 118:26 * 24:2: Luk 19:44 * 24:5: Mad 24:23-24 1Jn 2:18 * 24:9: Mad 10:22

piral haglö, nîbi bî iru nöp manö
piral kale u udnaböl. * 12 Nîbi
bî gau nagî naj adö u gîlö gîlö,
magöñhalö rö gasî adö anîbu nîñöm,
midmagö lep adö u hauŕ gî naböl.
13 Pen nîbi bî an God manö aij u
nîñ ud pîdöñ göm, hagöp rö göm,
nîbi bî ke nîbö gau midmagö löm
gî nöp middeinaböl gau, God nîbi bî
anîb gau kalîp magöñhalö ud kamîñ
yunab. * 14 Pen God nîbi bî udöm
abad middeinab manö aij u, ram
mîñöñ ke gau gau nîbi bî ke ke gau
nîbö gau nîbö magöñhalö yabîŕ
haglö am haknîg gab u me, ñîñ hain
anîbu aunab. *

*Bî ap God sabe gep ram u gî naj
yabîŕ gî nab, a ga*

(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

15 “Pen bî God manö hagep Daniel
hadame nöp haga rö u gî nab. Nîpe
haga, ‘Kale nîñabim, God sabe gep
ram raul mîgan uŕ u, nan asi masî
naj yabîŕ gep ap urak middeinab,’ a
ga. (Kale nîbi bî manö i uri nöp
amgö lî nîñabim gau, manö anîbi lî
u nîñ aij gîmim!) * 16 Kale nîbi bî
ram mîñöñ Judia middeinabim gau,
nan naj anîbu nîñmim, yîñîd pîñîñ
gî nö ilö gau armim. 17 Nîbi bî
ram adö lañ middeinabim gau, nan
hon rîmnap udun a gîmim, ado gî
ram raul aragmim. * 18 Nîbi bî
wög naböñ gau ajeinabim gau, waŕîj
mîlö ap udun a gîmim, ado gî ram
aragmim. 19 Pen ñîñ anîbu nîbi ñî
mudun halö middeinabim gau abe,
nîbi ñî painañ ci ñeinabim gau abe,
uŕham yabîŕ arnabim.

20 “Pen God nîp sabe gîmim hag-
mim, ram yîgön göp ñîñ u pîñîñ gî
aragun, a gîmim; God nîp sabe gep
ñîñ kale u gagnîm, a gîmim. 21 Nîñön
gîñîg, God hadame dagol gau ram
mîñöñ gî la ñîñ u rîkôm, mid damöm
mîñî midpun ñîñ i, nan naj anîbu

rö gaga; hainö anîbu rö gagnab. *
22 Yîharîñ u, nan naj anîbu pör gö,
nîbi bî magöñhalö um hakblap. Pen
Bî Kub u nîbi bî nîpe udnab gau
kalîp gasî nîñöm, wasö gö me, nan
naj anîbu yöp magö ap gî nab.

23 “Ñîñ anîbu nîbi bî rîmnap kalöp
hagnaböl, ‘Nîñim! Krais midöp i!
Krais midöp dan!’ a gî naböl u, pen
nîñö hagpal a gîmim, nîñagmim. *

24 Nîbi bî rîmnap, God nîbi bî nîpe
hag la gau, böñ hanîp lau aulan
a göm, pîral hagöm hagnaböl, ‘Yad
me Krais; yad me bî God manö
hagep bî ap,’ a göm, nan gagep rö
rîmnap gî naböl. Pen God nîbi bî
nîpe hag la gau udagnaböl, wasö. *

25 Anîb u, nîñ aij gîmim. Nan nîñön
nîñön hainö gî nab u, yad kalöp hadö
hagnö nîñbim u me, nîñ aij göl gî
midaimim.

26 “Anîb u, nîbi bî rîmnap apöm
kalöp hagnaböl, ‘Krais apöm midöp
ram mîñöñ kabö nöp midöp an gau,’
a gaiöl u, anîb gau aragmim. Rîmnap
pen hagnaböl, ‘Krais apöm pi göl
midöp gai i,’ a gaiöl u, nîñö hagpal
a gîmim nîñagmim. * 27 Yad Bî
Ñî nîpe aunabin ñîñ u, aîñîm aîñîm
udöm, amdam magö bol u adîñ mîñ
nîbö adîñ jîñ aröp rö u gö nîñöl
gî, aunabin. * 28 Wal wayöñ ap
umöl middeinab u, yaur apöm magum
geinaböl. *

Bî Ñî nîpe aunab ñîñ u

(Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 “Pen marö kub anîbu gî dam
pîs gö nîñöl gî, sîdö u mailö gagnab;
rakîñ u mailö gagnab; gapî gau kumi
kabö lañ nîbö ju lugnab; nan kumi
kabö adö lañ gau, gau nîbö gau nîbö
gî nab. * 30 Ñîñ anîbu, Bî Ñî nîpe
aunîg gö nîñöl gî, kumi kabö adö lañ
ke lö, nîbi bî ram mîñöñ gau ke ke
midpal rö nîñöm, mîŕöñ gî naböl. Bî

* 24:11: Mad 24:5,24 1Jn 4:1 * 24:13: Mad 10:22 * 24:14: Mad 28:19 * 24:15: Dan 9:27;
11:31; 12:11 * 24:17: Luk 17:31 * 24:21: Dan 12:1 * 24:23: Mad 24:5 * 24:24: Dud
13:1-3; 2De 2:8-9; Rep 13:13-14 * 24:26: Luk 17:23-24 * 24:27: Mad 24:37-39 * 24:28: Luk
17:37 * 24:29: Ais 13:10; 34:4; Esi 32:7; Joe 2:10,31; 2Pi 3:10; Rep 6:12-13

Ñi nipe Nap p+döŋ u udöm, mailö aij unbö ke halö kumi bad adö au auö n+ŋöl gi, n+ŋnaböl. * 31 A+ŋ magö kub hagö n+ŋöl gi, ejol nipe gau hag yuö, n+bi b+ nipe, udnabin, a göm hag la gau udn+g, ram m+nöŋ i+ i m+döp m+döp rö gau amöm, udöm n+p daunaböl. *

Mab rauan u n+ŋmim

(Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

32 “Kale n+ŋbim, mab rauan u+ŋ s+ŋp löm, söl p+döŋ g+n+g gab n+ŋöl gi, sidö l+n+g gab a g+mim n+ŋbim. 33 An+b u rö, hainö nan hagpin gau gö n+ŋöl gi, “B+ Ñi nipe ado gi aunab ñ+n u m+ñi söl yab+ŋ m+döp; magö pro marap m+döm, apjaknab,” a g+mim, n+ŋnabim. 34 Yad kalöp n+ŋö hagabin, n+bi b+ m+ñi m+dpal gau umagnaböl, kam+ŋ m+dlö n+ŋöl gi, nan an+b gau magöŋhalö g+nab. * 35 Kumi kabö adö laŋ abe, m+nöŋ naböŋ i+ i abe ur g+nab, pen manö magö yad ur gagnab. *

Ñ+n mai yad B+ Ñi nipe aunabin u, n+bi b+ ap n+ŋagöp, a ga
(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36)

36 “Yad magö mai rö, ñ+n mai rö aunabin u, n+bi b+ n+ŋagpal; ejol gau n+ŋagpal; yad ke God Ñi u pen yad abe n+ŋagpin; Bapi nipe ke nöp n+ŋöb. *

37 “Yad B+ Ñi nipe ado gi aunabin ñ+n u, Noa m+deia ñ+n u, gi m+dm+däl rö nöp gi m+deinaböl. * 38 Hadame nöp Noa m+deia ñ+n an+bu, ñ+g u n+bi b+ gau kal+p ud yuö yuaga magö u, kale nan ñ+ŋöl gi, ñ+g ñ+ŋöl gi, n+bi b+ udöl gi, g+ m+dlö n+ŋöl gi, Noa ñ+g mag+ŋ kub m+gan u arö, ñ+g apöm kal+p magöŋhalö ud yuö yua. 39 Pen kale nan ap g+nab a göm n+ŋagla; ñ+g u kal+p ud yuö yuö n+ŋöl gi nöp n+ŋla. Hainö yad B+ Ñi nipe aunabin mañu, an+g unbö rö

nöp g+nab. * 40 Ñ+n an+bu, b+ m+höp wög ad+ŋ gau wög gi m+deinabil u, b+ ap udem, ap arö g+nabin. 41 Pen n+bi m+höp plaua g+n+g, wid magö pa jö ma jö lu+g+ŋug geinabil u, ap udem, ap arö g+nabin.

42 “Yad B+ Kub aunabin ñ+n u n+ŋagpim u me, n+ŋ aij göl gi m+daimim. * 43 B+ ram nap n+bö u, b+ nan si udep u magö mai aunab u n+ŋböp, n+ŋ aij g+böp; ram nipe pa jö gi raul dan am nan nipe gau si udagböp. * 44 An+b u rö, kale gi j+n g+mim m+daimim. Wasö u, B+ Ñi nipe auagab a g+mim, hau+ŋ padö gi m+deinabim ñ+n u nöp aunabin.

B+ wög gi ñeb r+ŋnap wög gi aij g+pal, r+ŋnap wög gi aij gagpal, a ga
(Luk 12:14-48)

45 “B+ kub ap adan arn+g göm, b+ an wög gi aij g+nab u n+p hag löm hagnab, ‘B+ wög y+p gi ñ+bal r+ŋnap kal+p abad m+dmön, nan magö kal+p gau n+me l+ aij göl gi m+daimön,’ a göm, arnab. 46 Hainö ado gi apöm n+ŋnab, haga rö nöp geinab. An+g n+ŋöm n+p ud aij yab+ŋ gö n+ŋöl gi, b+ wög gi ñeb nipe m+ñ m+ñ g+nab. 47 Yad kalöp n+ŋö hagabin, n+p hag lö, nan nipe gau magöŋhalö abad m+deinab. *

48 “Pen b+ nipe hag l+nab an+bu m+d damöm, b+ kub m+ñi auagnab, a göm, 49 n+bi b+ wög gi ñeb r+ŋnap kal+p m+ñu magö paköm, am b+ ñ+g ñ+ŋöm hau+ŋ l+bal gau aip an haköm, nan ñ+ŋöm, ñ+g ñ+ŋöm gi m+deinab. 50 B+ wög gep an+bu, b+ kub y+ŋ+d auagnab, a göm, hau+ŋ padö göm m+deinab ñ+n u nöp, b+ kub aunab. 51 Apöm, n+p gi naij yab+ŋ göm, n+bi b+ piral hagöm, “Hon B+ Kub n+bi b+ nipe me,” a göm piral hagpal gau aip hag yunab. Hag yuö, kale am meg hau r+ŋköm, m+ŋöŋ gi m+deinaböl.

* 24:30: Sek 12:10; Rep 1:7; Dan 7:13 * 24:31: 1Ko 15:52; 1De 4:16 * 24:34: Mad 16:28

* 24:35: Mad 5:18 * 24:36: Ap 1:7; 1De 5:1-2 * 24:37: Jen 6:5-8 * 24:39: Jen 7:21-23

* 24:42: Mad 25:13 * 24:43: Luk 12:39-40; Rep 16:15 * 24:47: Mad 25:21,23

25

Nibi praj unbö s'duŋ laŋ, manö hod r'iköm haga

1 "God nibi bi udöm abad m'ideinab ñ'n an'bu, aiud adö i rö g'nab. Bi ap nibi udnig gab. Nibi praj unbö s'duŋ laŋ nan kub ñ'nig arnaböl. Nibi praj an'ib gau, bi an'bu n'p am adan aŋ au n'jun uŋ g'i dam ram aunabun a göm, lam ke ke udöm arnaböl. * 2 Pen nibi praj an'ib gau, unbö mam'id u gasi n'ij aij g'naböl; unbö mam'id u gasi n'ij aij g'naböl. 3 Nibi praj gasi n'ij aij g'naböl gau, lam udöm, lam lauep wel r'imnap halö ud aragnaböl. 4 Pen nibi praj gasi n'ij aij g'naböl an'ib gau, lam udöm, lam lauep wel r'imnap ral barol m'igan u löm, halö halö ud arnaböl. 5 Pen nibi praj an'ib gau kale magöŋhalö amjaköm, abad midlö m'idlö, bi nibi udnig g'nab u y'jid auageinab me, uhön auö hon han arnaböl.

6 "Pen sibön aŋ kub yaŋ, nibi bi r'imnap wiñ alöm hagnaböl, 'Bi nibi udnig gab u auab. N'p am adan aŋ u n'jmim, uŋ g'i dauim,' a g'naböl. 7 Anig hageinaböl, nibi ugan unbö s'duŋ laŋ an'bu magöŋhalö uraköm, lam wik kale gau g'i aij g'naböl. 8 Anig göm, nibi gasi n'ij aij g'naböl ugan u, nibi gasi n'ij aij g'naböl ugan u kalip hagnaböl, 'Lam hon gau hon g'nig gab u, wel köl gau han'p r'imnap ñ'im,' a g'naböl. 9 Anig hageinaböl u, pen nibi gasi n'ij aij g'naböl ugan u hagnaböl, 'Wasö! Hon wel hon kölape r'imnap ñ'nabun u, wel hon uŋep g'nab. Kale wel rauep ram ap gau ammim, kale ke rauim,' a g'naböl. 10 Anig hageinaböl, wel rauep ram u arnaböl magö u, bi nibi udnig g'nab u apjaknab. Nibi gasi n'ij aij g'naböl ugan u, bi an'bu aip ram raul m'igan arlö n'ijöl g'i, n'ipe ajöŋ g'i ñ'nab. 11 Hainö pen nibi praj gasi n'ij aij g'naböl ugan u apjaköm hagnaböl, 'Bi kub!

Bi kub! Han'p ajöŋ u hi'k,' a g'naböl. * 12 Hageinaböl, hagnab, 'Yad kalöp n'ijö yabiŋ hagabin, yad kalöp n'ijagpin,' a g'nab," a ga. * 13 Jisas manö an'bu hagöm nibi bi gau haga, "An'ib u, kale Bi Kub u ñ'n mai aka magö mai aunab u n'ijagpin rö, n'ij aij g'mim midaimim," a ga. *

Bi kub ap bi wög gi ñeb n'ipe gau kalip mani ña, manö hod r'iköm haga (Luk 19:11-27)

14 "Pen aiud udnig gabin adö i rö g'nab. Bi kub ap ram m'nöŋ mlö kub gau arnig, bi wög gi ñeb n'ipe gau kalip wiñ alö aulö, nan n'ipe gau abad m'ideilan, a göm, kalip ñ'nab. 15-16 Bi n'ipe an'ib gau, wög g'naböl g'naböl rö n'ijöm, mani n'ime löm, bi ap n'p paip dausan ñ'nab, ap n'p du dausan ñ'nab, ap n'p wan dausan ñ'nab. Nöm, n'ipe am gau midö n'ijöl g'i, bi paip dausan udnab u, mani an'bu udöm, sikim g'i dam am'ıl ap'ıl göm, mani sin'ij paip dausan udnab. * 17 Bi du dausan udnab u, u rö nöŋ, mani an'bu udöm, sikim g'i dam am'ıl ap'ıl göm, mani sin'ij du dausan udnab. 18 Pen bi mani wan dausan udnab u, damöm, uŋöm udöm m'nöŋ ñ'nab.

19 "Hainö mid damöm, bi wög gi ñeb an'ib gau bi kub kale u ado g'i apöm, mani ñ'ibin an'bu n'hön n'hön g'pal, a göm, kalip hag n'ijnab. 20 Hag n'ijö, bi paip dausan udnab u, mani n'ipe u dap ñöm hagnab, 'Bi kub, nöŋ! Y'p mani paip dausan nöŋ ñ'ina pen yad mani an'bu udem, sikim g'i ado malo g'i damem, paip dausan mani sin'ij udpin me i,' a g'nab. 21 Hagö, bi kub u pen hagnab, 'Aij göp. Ne wög gi ñeb bi aij. Ne y'p wög gi aij g'i ñ'iban u me, anig g'ipan. Ne nan pro u anig g'i aij g'ipan u, nöŋ hagnö, nan kub gau abad m'ideinabön. Ne apön, ram yad u m'ñ m'ñ yabiŋ göl g'i midaimön,' a g'nab. *

* 25:1: Rep 19:7; Luk 12:35 * 25:11: Luk 13:25-27 * 25:12: Mad 7:23 * 25:13: Mad 24:42

* 25:15-16: Ro 12:6 * 25:21: Mad 24:45-47; Luk 16:10

22 “Bɪ mani du dausan udnab u, u rō nöp mani nɪpe u dap ñöm hagnab, ‘Bɪ kub. Yɪp du dausan nöp ñina pen yad mani anɪbu udem, sɪkim gɪ ado malo gɪ damem, du dausan mani sinɪŋ udpin me i,’ a gɪnab. 23 Hagö, bɪ kub u hagnab, ‘Aij göp. Ne wög gɪ ñeb bɪ aij. Ne yɪp wög gɪ aij gɪ ñɪban u me, anɪg gɪpan. Ne nan pro u anɪg gɪ aij gɪpan u, nöp hagnö, nan kub gau abad mɪdeinabön. Ne apön, ram yad u mɪñ mɪñ yabɪt göl gɪ mɪdaimön,’ a gɪnab.

24 “Pen bɪ mani wan dausan udnab u, mani nɪpe u dap ñöm hagnab, ‘Bɪ kub. Yad nöp nɪŋbin; ne bɪ kal yabɪt. Nɪbi bɪ ne rɪmnap wög waryö kale gɪpal gau, ne yɪharɪŋ hal dapön ñɪŋban. 25 Ne anɪg gɪpan rō, yad pɪñɪŋ gem, mani ñina u damem, uöm udem mɪnön ñnö mɪdmɪdöp u, mɪñi mani ne dap ñabin me i,’ a gɪnab.

26 “Hagö, bɪ kub u hagnab, ‘Ne bɪ naj wög gagep ap. Nɪbi bɪ yɪp wög waryö gɪpal gau, nan yɪharɪŋ hal dapem ñɪŋbin, a gɪpan ar? 27 Anɪb u, ne mani yɪp i dam beg pasbuk lɪbnap, mɪñi yad apem mani sinɪŋ rɪmnap halö yɪharɪŋ udbnep,’ a gɪnab. 28 Anɪg hagöm, bɪ nɪpe rɪmnap kalɪp hagnab, ‘Anɪg göp u, mani wan dausan anɪbu ju udmim, bɪ den dausan mɪdöp u nɪp ñɪmim. 29 Pör hagnun rō, nɪbi bɪ gep gau, kalɪp rɪmnap halö ñɪlö udöm mɪd aij gɪnaböl; pen nɪbi bɪ gep wasö gau, nan pro kale mɪdöp u pɪtɪ gɪ udlö, yɪharɪŋ mɪdeinaböl. * 30 Anɪb u, bɪ wög gagöp anɪbu nɪp dam sɪbön kub auöp höŋ adö au yaŋ yube, nɪbi bɪ meg hau rɪbɪköm, mɪtön gɪ mɪdpal gau aip mɪdeian,’ a gɪnab,” a ga. *

Manö kub hagep ñin u

31 “Bɪ Ñɪ nɪpe Kin kub mɪdöm, mailö aij unbö ke halö aunab ñin u, ejol gau magöŋhalö aip apöm, sea Kin nɪpe asɪk mɪdep adö u asɪkö,

* 32 nɪbi bɪ ram mɪnön ke gau gau mɪdpal rō magöŋhalö apöm, amgö ilö nɪp au magum gɪlö nɪŋöl gɪ, kalɪp nɪme lɪ böŋ u ke löm, böŋ u ke löm gɪnab. Bɪ kaj sipsip kaj meme mukep bɪ gau, kaj sipsip gau mɪgan ap ke yuöm, kaj meme gau mɪgan ap ke yuöm gɪpal rō u gɪnab. * 33 Nɪbi bɪ kaj sipsip rō mɪdpal gau nɪŋöm, ñɪmagö yɪjɪg böŋ lau lɪnab; nɪbi bɪ kaj meme rō mɪdpal gau nɪŋöm, ñɪmagö sɪdagö böŋ lau lɪnab. 34 Nɪpe Kin kub u me, nɪbi bɪ ñɪmagö yɪjɪg böŋ lau kalɪp hagnab, ‘Bapi kalöp ud aij göp u me, mɪñ mɪñ gɪmim. Nɪpe ram mɪnön hadame dagol gau gɪ la ñin u, ka kalöp u gɪ la. Apim, ka aij anɪbu udim. 35 Pen nɪhön: yɪp kɪyö lö, nan magö ñɪbim. Yɪp ñɪg nan gö, ñɪg ñɪbim. Yad ram mɪnön mɪlö gau nɪbö aunö, yɪp hag udmim, dam ram kale u lɪbim. * 36 Yad waɪɪj mɪdagö, yɪp waɪɪj u ñɪbim. Yad nan gö, yɪp gɪ aij gɪpim. Nagɪ mɪdainö, yɪp am nɪŋbim,’ a gɪnab.

37 “Anɪg hageinab, nɪbi bɪ aij gau nɪp pen hagnaböl, ‘Bɪ Kub. Magö mai nöp kɪyö lö nan magö ñɪbun? Magö mai ñɪg nan gö, nöp ñɪg ñɪbun? 38 Magö mai ne bɪ mɪlö gau nɪbö rō auö, nöp hag udun dam ram hon u lɪbun? Magö mai waɪɪj u mɪdagö, nöp waɪɪj ñɪbun? 39 Magö mai ne nan ga aka ne nagɪ mɪdaina, nöp am nɪŋbun?’ ö gɪnaböl.

40 “Hageinaböl, Kin u hagnab, ‘Mam yad yɪharɪŋ ap gɪ aij gɪpim u me, yɪp gɪ aij gɪpim,’ a gɪnab. * 41 Kalɪp anɪg hagöm, nɪbi bɪ ñɪmagö sɪdagö böŋ lau mɪdeinaböl gau, kalɪp hagnab, ‘God kalöp nɪŋöm gasɪ naj nɪŋab. Nɪpe Seden nɪp abe, Seden ejol nɪpe gau abe, kalɪp ilön gö nɪŋöl gɪ mɪdeilan, a göm, ka mab ke inab ap gɪ la. Kale nɪbi bɪ naj, ilön kub udnabim gau, yɪp arö gɪmim, mab ke inab ka anɪbu arim. * 42 Nɪhön gɪnɪg: yɪp kɪyö lö, nan magö ñagpe. Yɪp ñɪg

* 25:29: Mad 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 * 25:30: Mad 8:12; Luk 13:28 * 25:31: Mad 16:27; 19:28 * 25:32: Esi 34:17; Rep 20:11-13 * 25:35: Ais 58:7 * 25:40: Pro 19:17; Mad 10:42; Mak 9:41 * 25:41: Mad 7:23

nan gö, ñig ñagpe. ⁴³ Yad mîlö gau nîbö aunö, yîp hag udmim, dam ram kale u lagpe. Yad wañij mîdagö, yîp wañij ñagpe. Yad nan ga ñin u, aka nagî mîdainö ñin u, yîp ap nîñmim gî aij gagpe, a gî nab.

⁴⁴ “Hageinab, nîp hagnaböl, ‘Bî Kub. Ñin mai ne kiyö mîdaina, nan magö ñagnonj Ñin mai ne ñig nan gö, ñig ñagnonj Ñin mai ne mîlö gau nîbö auö, nöp hag udagnonj Ñin mai ne wañij mîdagö, nöp ñagnonj Ñin mai ne nan ga aka nagî mîdaina, nöp am nîñun gî aij gagno?’ ö gî naböl.

⁴⁵ “Anîg hageinaböl, Kîñ u hagnab, ‘Yad kale nîñö hagabin, kale mam yad yîharîñ ap gî aij gagpim u me, yîp u rö nöp gî aij gagpim,’ a gî nab.

⁴⁶ Anîg hagöm, kalîp hag yuö amöm, pör nöp ilön gö nîñöl gî mîdeinaböl ka u arnaböl; pen nîbi bî aij nîpe gau hagö, kale amöm, pör nöp pör nöp kamîñ mîdep ram mîñonj au arnaböl,” a ga. *

26

Jisas nîp ai göl gun al pak lun, a göm, agamîj hag nîñla

(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Jisas manö anîbu hagöm, bî nîpe unbö mîgan lañ gau kalîp haga, ² “Kale nîñbim, ñin mîhöp mîdöm, Pasopa ñin kub u mîñi, a göm, ap magum göm yîharîñ mîdeinaböl. Pen kale anîg göl ap magum göm, yîp Bî Ñî nîpe u, ud gapman bî kub gau kalîp ñöm hagnaböl, ‘Nîp mab ba lañ al pak lîmim,’ a gî naböl,” a ga. *

³ Pen God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, bî manö ud asîkep gau abe apöm bî God nîp nan sabe gep bî kub yabî Kaiapas ram kub nîpe u magum göm, ⁴ Jisas nîp ai göl gun, agamîj ud sîsî lun, al pak lî nabun, a göm, manö hag lî mîdeila. ⁵ Pen kale hagla, “Pasopa nan ñîñeb yîharîñ mîdep ñin i, hon anîg gîno, nîbi bî

iru nöp mîdpal gai i pen pen göl rö löp. Anîb u, mîñi arö gun, ñin ap nîp al pak lun,” a gîla.

Nîbi ap Jisas nabîc cög nîp wel lî ña
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶⁻⁷ Jisas ram rîñg aglö Bedani am mîdöm, Saimon bî wös hapeb nöd la u ram nîpe u am nan ñîñeila. Nan ñîñlö nîñöl gî, nîbi ap wel hañij aij auep, mani kub raubal u, barol halö dapöm, Jisas nabîc cög adö u hoñ ga. * ⁸⁻⁹ Hoñ gö, Jisas bî nîpe gau nîñlö, hibur kale u naij gö, hagla, “Wel anîbu damöm mani kub udöm, nîbi bî nan mîdagöp gau kalîp ñeb rö u, pen nîhön gîñig anîg göl yîharîñ hoñ göp?” ö gîla.

¹⁰ Manö anîbu hageila, Jisas ke nîñöm, kalîp haga, “Nîbi anîbi nîpe yîp gî aij yabî göp u, nîhön gîñig anîg hagabim? ¹¹ Nîbi bî nan mîdagöp gau aip pör mîdeinabim, pen yad aip pör mîdageinabun. *

¹² Nîbi bî umlö, wip rîgöl gîñig, wel lî ñöm dam rîgöl gîpal. Yîp rîgöl gîñig gaböl u me, nîpe wel anîbu hañ romanj yîp lî ñöb. ¹³ Pen yad kalöp nîñö hagabin, hainö ram mîñonj i i ke gau gau magöñhalö, manö aij yad u hagöl gî, nîbi anîbi anîg gajîp u aiud udöl gî, ga anîbu hauñ gagnaböl,” a ga.

Judas Jisas nîp mumug nîñja
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

¹⁴⁻¹⁵ Ñin anîbu, Jisas bî nîpe Judas Iskariod, Jisas nîp kain gî dam ñinö al pak löl a göm, God nîp nan sabe gep bî kub gau kalîp hagnîg ara. Amöm haga, “Yad Jisas nîp kain gî dapem kalöp ñeinabin u, yîp nan nîhön ñî nabim?” ö ga. Hagö, nîp silpa magö ñin juöl añî ap ado gî da unbö sîdun lañ (30) ñîla. * ¹⁶ Ñeila, Judas nîpe, “Yad ai göl gem Jisas nîp mumug gîno, nîp ud sîsî löm ud aröl,” a göm, gasî u nîñja.

* 25:46: Dan 12:2; Jon 5:29 * 26:2: Eks 12:1-27; Mad 20:18 * 26:6-7: Luk 7:37-38 * 26:11:

Dud 15:11 * 26:14-15: Sek 11:12; Jon 11:57

Jisas bi nipe gau aip Pasopa nan ñiŋla

(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13,21-23; Jon 13:21-30)

¹⁷ Hainö nan ñiŋeb kub Bred Yiŋ Midagöp a gimiŋdal ñin u il gö, ñin wañiŋgnibö u nöp, bi nipe gau Jisas mideia u apöm hagla, “Pasopa sipsip pi pak ñiŋnabun ñin u söl midöp. Anib u, hon ram mai amun nan ñiŋnabun gau gi li aij gun?” ö giŋla. * ¹⁸ Hageila, kalip haga, “Kale daun kub u ammim, bi ap midöp au ram nipe ammim nip hagmim, ‘Manö hag ñeb bi hagöp, “Ñin yad u söl midöp u me, bi yad gau aip kaj sipsip pi pak lau ñiŋnabun ram ne u,” a göp,’ a gimim,” a ga.

¹⁹ Jisas anig hagö, bi nipe gau haga rö niŋöm, amöm kaj sipsip anibu ram anibu pak lauöm, gi li aij geila. ²⁰ Dugo magö u, bi nipe unbö miŋan laŋ gau aip asiŋköm, ²¹ nan ñiŋöl gi haga, “Yad kalöp niŋö hagabin, bi hon aip nan ñiŋnabun i, ap yip kain gi dam arnab,” a ga.

²² Hageia, bi nipe gau gasi miŋlöm, aŋi aŋi nip hag niŋöl gi hagla, “Bi Kub! Yad hagpan aka?” giŋla.

²³ Hageila haga, “Bi yad aip kinaŋ miŋan aŋi ñiŋnabul i, yip kain gi dam arnab. * ²⁴ God Manö u hadame nöp kaliŋ kliŋ riŋköm hagla rö, yip kain gi damöm, al pak liŋlöm umnabin u, pen bi yip kain gi dam arnab u, God bi anibu nip gi naiŋ giŋnab. Niŋme nip yag dauagböp u aij. Pen yag dauö, midöl gi anig giŋnab u, hainö ilön kub yabiŋ udnab,” a ga.

²⁵ Hageia, bi nipe Judas, nip kain giŋig ga u haga, “Manö hag ñeb bi. Yip hagagpan aka?” ga. Hageia haga, “Me nöp hagabin,” a ga.

Jisas bi nipe gau kalip bred ñig wain ña

(Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25)

²⁶ Nan ñiŋ midöl gi, Jisas bred udöm, God nip aij a göm, ud jö göm, bi nipe gau kalip ñöl gi haga, “Kale ud ñiŋim. U hañ roman yad,” a ga.

²⁷ Anig hagöm, ñig wain kap u, u rö nöp udöm, God nip aij a göm, kalip ñöl gi haga, “Kale magöŋhalö ñiŋim.

²⁸ U hagape yad lugnab u nöp. Lugö, God hadame gau haga manö u piŋdöŋ arnab. Lugö, niŋbi bi iru nöp nan si nan naiŋ giŋpal gau, God niŋöm arö giŋnab,” a ga. *

²⁹ Anig hagöm haga, “Yad kalöp niŋö hagabin, ñig wain i miŋniŋ riŋmnab halö ñiŋagnabin. Hainö, God niŋbi bi udöm kumi kabö adö laŋ au abad mideinab ñin u nöp, yad kauyaŋ kale aip ñig wain u ñiŋnabin,” a ga. ³⁰ Anig hagöm, bi nipe gau aip God hib dap raneb kiŋmap ap hagöl gi, Olip Dum arla. *

Jisas Pida nip, “Jisas nip niŋagpin,’ a giŋnabön,” a ga

(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ Jisas haga, “God Manö u kaliŋ kliŋ riŋköm hagla, ‘Yad bi kaj sipsip mukep u nip pak liŋnö, kaj sipsip nipe gau magöŋhalö piŋniŋ gi arnaböl,’ a giŋla.

Hagla anibu me, midö siŋbön an yaŋ kale magöŋhalö yip arö gimim, piŋniŋ gi arnabim. * ³² Pen yad umem urakem, ram miŋnöŋ Galili nöd areinabin, kale hain niŋnabim,” a ga. *

³³ Hageia, Pida haga, “Bi magöŋhalö nöp arö göm, jöl ñiŋnaböl rö löp, pen yad anig gagnabin,” a ga.

³⁴ Hageia, Jisas haga, “Yad nöp manö niŋö hagabin, siŋbön an yaŋ yaur kiŋakiŋ wiŋ alagnab magö u, ‘Jisas nip niŋagpin,’ a giŋmön, magö miŋhau niŋaŋ hagnabön,” a ga. *

³⁵ Hageia, Pida klö yabiŋ göm haga, “Yip al pak liŋig, al pak liŋnaböl

* **26:17:** Eks 12:14-20 * **26:23:** Sam 41:9 * **26:28:** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16
* **26:30:** Luk 22:39; Jon 18:1 * **26:31:** Jon 16:32; Sek 13:7 * **26:32:** Mad 28:7,16 * **26:34:** Mad 26:69-75

u pen, 'Jisas bi yad wasö,' gem hagagnabin," a ga. Jisas bi nipe magöñhalö u rö nöp Pida haga rö nöp hagla.

*Jisas God níp sabe gi mideaia
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)*

³⁶ Jisas bi nipe gau aip mab wög adin Gedsemani amöm, bi nipe rimnap kalip haga, "Kale aui asik midaimim. Yad au dan amem, Bapi níp sabe göl gi mideinabin," a ga. ³⁷ Anig hagöm, Pida aip, Sebedi ñi nipe mihöp Jems Jon aip kalip ut gi ara. Amöl gi, Jisas nipe gasi mlö löm, ³⁸ kalip yam haga, "Midmagö yip u big ñöl nöp löp u, umnam rö löp. Kale aui midmim, yip abad midaimim," a ga. *

³⁹ Anig hagöm, kalip anib au hag löm, nipe yöp söl dagol au amöm, ubör yihön göm, mulu adin u ud minön yan löm, God níp sabe göm haga, "Bapi, nan yip ginig gab anibu, wasö ginig, wasö gimön. Pen yad gasi ninbin adö u gagmön; gasi ne ke ninban adö u rö gimön," a ga.

⁴⁰ Anig hagöm, ado gi apöm ninja, bi nipe gau hon haneila. Jisas Pida níp haga, "Kale magö añi ap nöp yip abad midagim ar? ⁴¹ Nan naj gun rö löp, a gimim, God níp sabe göl gi midaimim. Gasi kale u gimim rö löp u pen hañ roman u nöp masös göp," a ga.

⁴² Jisas anig hagöm, kauyan am Nap níp sabe göm haga, "Nan yip ginig gö ilön udnabin u, arö gep rö midagöp u, halöwalö gan; gasi ne ke ninban adö u rö gimön," a ga. ⁴³ Anig hagöm, kauyan ado gi apöm ninja, bi nipe gau amgö nin midageila; hon haneila.

⁴⁴ Pen nipe ado gi amöm, Nap níp nöd sabe ga rö nöp, kauyan sabe göm, ⁴⁵ ado gi apöm, bi nipe gau kalip haga, "Kale masös gö, han midpim arñ Bì gau me, ninim! Bì yip kain göm, Bì Ñi nipe, bi nan si nan naj gipal gau kalip ñinig gab.

⁴⁶ Urakpe arun! Ninim! Bì kain göp bi auab i," a ga. *

*Judas Jisas níp kain gi ud ara
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)*

⁴⁷ Jisas manö hagö ninöl gi, bi nipe unbö migan lan ap, Judas, bi God níp nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe, níp hagla rö, bi kale iru nöp dapöm apjaka. Kale ru mlö kid rimnap, ur pakep rimnap udöm, aula. ⁴⁸ Judas nöd kalip hag löm haga, "Yad bi ap níp am hag wihai udem, ud bom haluem, mulu ñineinam u, bi u me, a gimim, níp ud sisi limim," a ga. ⁴⁹ Pen Judas nipe Jisas mideaia au yinid nöp apjaköm, "Manö hag ñeb bi, ne midpan?" a göm, níp mulu ñinja.

⁵⁰ Anig gö, Jisas haga, "Bi me. Nan ginig gabön u yinid gi!" a ga.

Hagö, bi Judas aip aula gau Jisas níp ud sisi lila. ⁵¹ Jisas ud sisi lilö ninöl gi, Jisas bi nipe ap ru mlö kid nipe u ud tip gi udöm, bi God níp nan sabe gep bi kub yabit u wög níp gimidöp bi u, níp rimid böñ lap u böñ nöp rib gi dö gi yua. * ⁵² Anig gö, Jisas níp haga, "Ru mlö kid udpan u ado gi li migan yuö lugañ. Nibi bi ru mlö kid udöm pen pen ginaböl gau, adö anibu nöp umnaböl. * ⁵³ Yad 'Bapi ake!' gaibnep, nipe yinid nöp ejol yam ke ke unbö migan lan rö hag yuö, apöm yip abad midaiblad. ⁵⁴ Pen hadame nöp God Manö u kali klin riköm, yip anig anig göm umnab a gila u me, anig ginim. Yad adö ap ke geinabin u, kabö rö gagnab," a ga.

⁵⁵ Pen bi níp udnig aula anib gau kalip haga, "Yad pör am God sabe gep ram u asikem, nibi bi gau kalip manö hag ñinbin u pen yip udagpim. Miñi pen, ru mlö kid halö, ur pakep halö dapim, bi nan si udep rö u yip udnig auabim. * ⁵⁶ Kale gabim anibu, God manö hagep bi gau God

* 26:38: Jon 12:27 * 26:46: Jon 14:31 * 26:51: Jon 18:26 * 26:52: Jen 9:6; Rep 13:10

* 26:55: Luk 19:47; 21:37

Manö kalî kliñ rîkôm hagla rö nöp gabim,” a ga.

Pen magö anîbu, Jisas bî nîpe gau magöñhalö nîp arö göm pîñîñ gî arla.

Juda Kansol Kub bî gau Jisas nîp manö kub hagla

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24)

⁵⁷ Pen God lo manö hag ñeb bî gau abe, bî manö ud asîkep gau abe, ap magum gî mîdeila bî Kaiapas God nîp nan sabe gep bî kub yabîl u ram nîpe au me, Jisas nîp ud sîsî löm, dam ram anîbu arla.

⁵⁸ Pen Pida nîpe hain hain amöm, ram höñ adö u mîdöm, God sabe gep ram polisman gau aip asîkôm, nîhön rö gî naböl a göm, nîñ mîdeia.

⁵⁹ Bî God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, Juda Kansol kub bî gau abe hagla, “Hon bî manö pîral hagep bî rîmnap kalîp hag nîñno, kale manö ap haglö, kabö göl mîdö, manö ît me u, a gun, Jisas nîp al pak lun,” a gîla. ⁶⁰ Anîg hagla u pen manö anîbu ke ke arö, Jisas nîp al pak lep ît ap mîdageia.

Anîg ga u pen hainö bî mîhöp apîl haglö, ⁶¹ “Bî anîbi haga, ‘God sabe gep ram u ud jö gî yuem, mîdö ñîñ mîhau nîgan kauyan gî lînabin,’ a ga,” a gîlö. * ⁶² Anîg hagailö, God nîp nan sabe gep bî kub yabîl u, Jisas nîp haga, “Manö nöp hagabil u, ne pen ap hagagnabön ar?” a ga. ⁶³ Hageia, Jisas pen manö ap hagaga. Anîg gö, bî God nîp nan sabe gep bî kub yabîl u haga, “Mîñî manö kub hagnîg mîdpun î, manö pîral hagagmön. God pör kamîñ mîdöp u, u rö nöp nîñ mîdöp. Anîb u, hanîp kabö göl hagmön: ne Mesaia u, God Ñî nîpe aka wasö?” ga.

* ⁶⁴ Hageia, Jisas haga, “Me hagpan u. Pen kale magöñhalö nîñim! Yad kalöp hagabin, yad Bî Kub klö ke yabîl u ñîmagö yîjîg böñ nîpe lau adö mîdem, kumi bad adö au

amem mînön naböñ ît î aueinabin u nîñnabim,” a ga. *

⁶⁵ Jisas anîg hagö, bî God nîp nan sabe gep bî kub yabîl u, watîj nîpe gau ke ud bîlîlî göl gî haga, “Nîpe God hib u rîb juajîp nîñbim! Anîb u, nîbi bî rîmnap hag nîñagun. Nîpe gî naij göp u waiö hagöp me u. *

⁶⁶ Aka kale gasî nîhön nîñabim?” ö ga. Hageia hagla, “Me hagöp me u; umañ añî,” a gîla. *

⁶⁷ Anîg hagöm, mulu maj mîgan nîp u kîñu al ñöm, paköl gî gîla. Rîmnap Jisas amgö magö nîpe palu gî ñöm, alaun nîpe gau paköl gî, *

⁶⁸ hagla, “Ne Mesaia u, an nöp pakab u, hanîp hagö nîñun,” a gîla.

Pida, “Jisas nîp nîñagpin,” a ga
(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Pen Pida manö kub hagep ram höñ adö yan asîk mîdeia u me, bî God nîp nan sabe gep bî kub yabîl u nîp wög gîmîdöp pai ap apöm, nîp haga, “Ne Jisas bî Galili nîbö u aip mîdajîl,” a ga.

⁷⁰ Hagö, Pida nîbi bî gau magöñhalö nîñ mîdlö nîñöl gî, haga, “Manö ne hagabön u yad nîñagpin,” a ga. ⁷¹ Anîg hagöm, uraköm, am ajöñ ît au mîdö nîñöl gî, nîbi ram anîbu wög gîmîdöp ap apöm, Pida nîp nîñöm, nîbi bî mîdeila gau kalîp haga, “Nîpe bî Jisas Nasared nîbö u aip mîdailö nîñbin,” a ga. ⁷² Hagö, Pida wai ñöm haga, “Yad nîñö yabîl hagabin, bî hagpim anîbu yad nîñagpin,” a ga.

⁷³ Pro magö ap mîdöm, nîbi bî Pida aip urak mîdeila gau nîp hagla, “Nîñö nöp hagpun. Ne bî kale ap. Meg mîgan kale hagpal rö, ne u rö nöp hagpan,” a gîla.

⁷⁴ Hageila, Pida blätö göm haga, “Yad kalöp nîñö yabîl hagabin. Wasö u, God yîp ilön mab ñîñîm aij. Bî kale hagpim anîbu yad nîñagpin!” a ga. Anîg hagö nîñöl gî, adîñ

* **26:61:** Jon 2:19-21 * **26:63:** Ais 53:7; Mad 27:12 * **26:64:** Sam 110:1; Dan 7:13; Mad 24:30

* **26:65:** Mad 9:3 Jon 10:33 * **26:66:** Lep 24:16; Jon 19:7 * **26:67:** Ais 50:6; 53:5

yaur kɪlakɪl u wiñ ala. ⁷⁵ Kɪlakɪl u wiñ alö, Pida Jisas manö nɪp nöd haga anɪbu gasɪ nɪñöm, gasɪ mlö la. Nɪhön gɪnɪg: Jisas haga, “Yaur kɪlakɪl wiñ alagnab magö u, ‘Jisas nɪp nɪñagpin,’ a gɪmön, magö mɪhau nɪganɪ hagnabön,” a ga. Gasɪ anɪbu nɪñöm me, gasɪ mlö löm, höñ amöm, mɪtɔñ kub ga. *

27

Jisas nɪp dam gapna Pailod nɪp ñɪla

(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Jon 18:28-32)

¹ Ram gɪsön rɪka nɪñöm, God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ manö ud asɪkep gau abe, manö hag nɪñ hag nɪñ göm, manö hag adö añ löm, Jisas nɪp al pak lun, a gɪla. ² Anɪb u, Jisas nɪp nagɪ löm, damöm gapman bɪ kub gapna Pailod nɪp ñɪla.

Judas nagɪ ñɪña
(Ap 1:18-19)

³ Pen Jisas nɪp manö kub hagöm, al pak lɪnɪg geila nɪñöm, Judas, nɪhön gɪnɪg Jisas nɪp mumug nɪñbin, a göm, mani uda u, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ manö ud asɪkep gau abe, kalɪp ju dam ñɪnɪg göm, God sabe gep ram u ara. ⁴ Amöm, mani anɪb gau kalɪp ñöl gɪ haga, “Jisas naij gagöp u pen yad nɪp mumug nɪñbin u, mɪdö umnab. Anɪb u, yad nan si nan naij gɪpin,” a ga. Hageia, kale hagla, “U nan hon wasö. Ne ke nöp anɪg gɪpan,” a gɪla. ⁵ Hageila, Judas mani ñɪla anɪbu God sabe gep ram raul u ud yuöm, am nagɪ ñɪña. *

⁶ Bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau, mani anɪbu udöm hagla, “Mani anɪbi, bɪ al pak lun, a gun, mumug gɪno u me, God nɪp ñun rö lagöp,” a gɪla. ⁷ Anɪg hagöm, manö hag nɪñ hag nɪñ göm hagla, “Bɪ mlö gau nɪbö apöm umlö, dam rɪgöl gun u, mɪnön nabön mɪgan ap rauun,” a göm, am bɪ ap mɪnön udöm rin cög

gɪmɪdöp mɪnön nabön mɪgan anɪbu raula. ⁸ Mɪnön nabön mɪgan anɪbu, mumug bɪg ñɪla mani u udöm raula u me, hainö nɪbi bɪ mɪnön nabön mɪgan anɪbu, hib “Mɪnön Mɪgan Hagape Halö” a gɪla. Mɪñi u rö nöp mɪnön nabön mɪgan anɪbu, hib “Mɪnön Mɪgan Hagape Halö” a gɪpal.

⁹ Pen kale mɪnön nabön raula anɪbu, bɪ God manö hagep Jeremaia nöd hagöm kalɪ kɪñ rɪka rö nöp gɪla. Nɪpe God Manö u adɪñ ap kalɪ kɪñ rɪköm haga, “Kale mani silpa ñɪn juöl añɪ ap ado gɪ da unbö sɪduñ lañ (30) u, Juda nɪbi bɪ hagla mani u yag damöm, * ¹⁰ bɪ mɪnön udöm rin cög gɪmɪdöp mɪnön nabön mɪgan anɪbu raula. Bɪ Kub yɪp haga rö nöp gɪla,” a ga.

Gapna Pailod Jisas hag nɪña

(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Jon 18:33-38)

¹¹ Jisas nɪp damöm, gapman bɪ kub Pailod mɪdeia au arlö nɪñöl gɪ, Pailod Jisas nɪp haga, “Ne Juda kai kɪñ kub kale mɪdpan aka?” ga. Hageia, Jisas haga, “Me hagpan me u,” a ga. ¹² Pen bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ manö ud asɪkep gau abe, nɪp manö rɪmnap hageila, nɪpe pen manö ap hagaga. * ¹³ Anɪg gö, gapman bɪ kub Pailod haga, “Manö pen pen hagöm, manö ke ke hagaböl u, nɪñagan ar?” a ga. ¹⁴ Hageia, Jisas manö pen ap hagagö, Pailod gasɪ iru yabɪl nɪña.

Juda nɪbi bɪ gau, Jisas nɪp al pak limim, a gɪla

(Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

¹⁵⁻¹⁹ Pen Pailod nɪpe bɪ kub manö ud asɪkep sea adö u asɪk mɪdö nɪñöl gɪ, nɪbin manö ap hagö, auö haga, “Yad mɪdö nöp sɪböñ yañ uhön nɪñbin, bɪ manö kub hagabön bɪ u bɪ aij. Nɪp manö kɪto hagagmön. Yad uhön nɪñbin anɪbu, gasɪ iru yabɪl nɪñabin,” a ga. Pen Pailod gasɪ nɪpe ke gau nöp nɪña, Jisas nan ap gaga;

* 26:75: Mad 26:34 * 27:5: Ap 1:18-19; Mad 26:14-15 * 27:9: Sek 11:12-13 * 27:12: Ais 53:7

bɪ kub gau nöp nɪp nɪŋlō mulu lugöp daubal. Anɪb u, yad aigöl gem, nɪp hag yuö aran, a göm, gasɪ u nɪŋa.

Pen Rom gapna bɪ kub u pör mɪ u mɪ u Juda kai Pasopa ñɪn kub u, kalɪp bɪ nagɪman kale ke hag nɪŋmɪdal u, yɪharɪŋ hubɪk yumɪdöp. Ñɪn anɪbu, bɪ naij yabɪt ap nagɪ mɪdeia; hib nɪpe u Barabas. Nɪbi bɪ iru nöp ap magum geila gau, Pailod kalɪp haga, “Kalöp bɪ mai yɪharɪŋ hag yunamɪ Jisas, Mesaia u a gɪpal u aka Barabas nɪp hag yunam?” ö ga. * 20 Hagö, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ manö ud asɪkep gau abe, nɪbi bɪ gau kalɪp hagla, “Kale Pailod nɪp hagem, Barabas nɪp hubɪk yuöm, Jisas nɪp al pak lɪlan,” a gɪla.

21 Pen Pailod nɪbi bɪ ap magum gɪ mɪdeila gau kalɪp haga, “Bɪ mɪhai i, bɪ an nɪp hubɪk yunam?” ö ga. Hageia hagla, “Barabas nɪp hubɪk yumön,” a gɪla.

22 Hageia, Pailod haga, “Anɪg hag-pim u, Jisas Mesaia u a gɪpal u, nɪp nɪhön gɪnam?” ö ga.

Hageia, kale magöŋhalö hagla, “Nɪp mab ba lan al pak lɪlan!” a gɪla.

23 Hageia, Pailod haga, “Pen nɪhön? Nɪpe nan nɪhön nan gɪ naij göp?” ö ga. Hagö, manö haga u nɪŋagöm, manö dap ranöm hagla, “Nɪp mab ba lan al pak lɪlan! Nɪp mab ba lan al pak lɪlan!” a gɪla.

24 Hageia, Pailod gasɪ nɪŋa, manö yad udagnaböl; pen manö rɪmnap halö kalɪp hag ñɪnö, pen pen paköl rö löp, a gɪ gasɪ nɪŋa. Anɪg nɪŋöm, nɪbi bɪ gau amgö ilö kale gau, ñɪg udöm ñɪmagö ñɪg lɪ lɪ göm, kalɪp haga, “Bɪ anɪbi nɪp al pak lɪnɪg gabim u, manö anɪbu yɪp auagnab; kale ke ado gɪ aunab,” a ga. *

25 Hageia, nɪbi bɪ gau magöŋhalö hagla, “U wɪp nabɪc hon ke! Hagape nɪpe hanɪp apöm, ñɪ hon gau arnab! Manö anɪbu, hon abe, ñɪ pai hon gau abe aunab!” a gɪla. *

26 Anɪg hageia, Pailod kalɪp Barabas nɪp hubɪk yuöm, Jisas nɪp ami bɪ nɪpe gau ña nɪŋöm kale nagɪ ud Jisas pakla. Anɪg gɪlö, Pailod nɪpe Jisas nɪp mab ba lan al pak löl, a göm, ami bɪ nɪpe gau kalɪp ña.

*Ami bɪ gau Jisas nɪp hag jula
(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)*

27 Gapna Pailod ami bɪ nɪpe gau, Jisas nɪp udöm, dam ram kub kale u amöm, ami bɪ yɪharɪŋ gau kalɪp magöŋhalö wɪñ allö, 28 ap magum göm, waij nɪp u ud juöm, waij atɪ, bɪ kub yɪmbal rö ap dapöm, nɪp yɪm ñɪla. * 29 Yɪm ñöm, nagɪ kalɪ kalɪ halö gau dapöm, kɪŋ kai rol gɪpal rö usajɪ bad ap göm, nɪp rol gɪ ñöm, bɪ kub gau ur udpal, a göm, gamɪt mɪlö ap ud Jisas nɪp ñɪmagö yɪjig u ñöm, apöm nɪp kugom yɪmöm, hag juöl gɪ hagla, “Bɪ kub ne auban? Juda kai kɪŋ kale ne auban?” ö gɪla. 30 Anɪg hagöm, nɪp kɪñu alöm, gamɪt mɪlö anɪbu ju udöm, nɪp nabɪc cög lan pakla. *

31 Pen Jisas nɪp anɪg göl hag juöm, waij atɪ nɪp yɪm ñɪla u ud ju yuöm, waij nɪpe ke yɪm ñöm, nɪp mab ba lan al pak lɪnɪg, uɪ gɪ ud arla.

*Jisas nɪp mab ba lan al pak lɪla
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)*

32 Adan an gau amöl gɪ nɪŋla, Sairini daun nɪbö bɪ ap aueia. Hib nɪpe u Saimon. Nɪp nable paköm, klö göm hagla, “Jisas nɪp al pak lɪnabun mab i ud aru,” a gɪla. 33 Haglö, nɪpe udöl gɪ, ram mɪnön Golgoda dum arla. Golgoda a gɪmɪdal u manö it u, “Wɪp Nabɪc Cög Ij.”

34 Pen dum anɪbu amjaköm, ami bɪ gau ñɪg wain udöm, ñɪg asɪ ap udöm, halö ud ado malo göm, Jisas nɪp ñeila, pen nɪpe ñɪŋ nɪŋöm arö ga. * 35 Jisas nɪp mab ba lan al pak löm, waij nɪp gau nɪme lɪ ke ke udnɪg, sadu rö göm udla. * 36 Anɪg göm,

* 27:15-19: Jon 11:47-48; 12:19 * 27:24: Dud 21:6-9 * 27:25: Ap 5:28 * 27:28: Luk 23:11

* 27:30: Ais 50:6 * 27:34: Sam 69:21 * 27:35: Sam 22:18

Jisas nɪp mab ba laŋ al pak lɪla ɪt au asɪkɔm, abad nɪŋ mɪdeɪla.

³⁷ Jisas nɪp al pak lɔm, mab ba laŋ kalɪ klɪŋ rɪkla:
Bɪ I JISAS, JUDA KAI KIN KALE ME I.

³⁸ Pen Jisas nɪp al pak lɔm, bɪ nan si udep mɪhau, ap bɔŋ lap, ap bɔŋ lap, al pak lɪla. * ³⁹⁻⁴⁰ Nɪbi bɪ adan majɔ ap ran ap lug geila gau, nabɪc cɔg gor mar gɔm, nɪp hag juɔm hagla, “Ne God Nɪ nɪpe rɔ! God sabe gep ram u ud waɪ gɪ yumɔn, nɪn mɪhɔp nɪgan kauyaŋ gɪ lɪnabɔn u me, mab ba laŋ arɔ gɪmɔn lugɔ, hon nɪŋun!” a gɪla. *

⁴¹ Bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau, bɪ lo manɔ hag nɛb bɪ gau, bɪ manɔ ud asɪkep gau, kale u rɔ nɔp nɪp hag juɔm hagla, ⁴² “Nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp gajɪp kamɪŋ arbal, pen nɪpe ke anɪg gɪnɪm rɔ lagɔp. Isrel Kin kub hon u, mab ba laŋ arɔ gɔm, mɪnɔŋ ɪt ɪ lugɔ, nɪŋɔ hagɔp a gun, nɪp nɪŋ udun. ⁴³ Nɪpe God nɪp nɪŋ udɔm hagɔp, ‘Yad God Nɪ nɪpe,’ a gɔp. God nɪpe ke u rɔ nɔp gasɪ nɪŋeinab u, mɪŋi apɔm, nɪp ud kamɪŋ yuaŋ,” a gɪla. * ⁴⁴ Bɪ nan si udep Jisas aɪp al pak lɪla mɪhau, kale u rɔ nɔp, nɪp manɔ naj anɪbu rɔ nɔp haglɔ.

Jisas uma

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

⁴⁵ Nɪn anɪbu sɪdɔ aŋ aulɪk magɔ u, sɪbɔn apɔm, mɪd damɔm sɪdɔ gamɪŋ ga magɔ u kauyaŋ mailɔ ga. ⁴⁶ Sɪdɔ gamɪŋ ga magɔ u, Jisas wɪŋ kub al hagɔm haga, “Eli, Eli, lama sabak-dani,” a ga. Haga anɪbu, “God yad. God yad. Yɪp ai gɪnɪg arɔ gɪpan?” ɔ ga. * ⁴⁷ Anɪg hagɔ, nɪbi bɪ rɪmnap sɔl anɪb au mɪdeɪla gau nɪŋɔm hagla, “Bɪ anɪbi bɪ God manɔ hagep ɪlajɪ nɪp wɪŋ alab,” a gɪla. ⁴⁸ Anɪg hagɔm, bɪ ap am nan adɪŋ us hain rɔ bad ap ud dapɔm, nɪg wain asɪ u rauɔm,

* **27:38:** Ais 53:12 * **27:39-40:** Sam 22:7; 109:25; Mad 26:61; Jon 2:19 * **27:43:** Sam 22:8

* **27:46:** Sam 22:1 * **27:48:** Sam 69:21 * **27:51:** Eks 26:31-33; Hib 10:19-20 * **27:55:** Luk

8:2-3 * **27:57-58:** Dud 21:22-23 * **27:60:** Ais 53:9

gamɪt mɪlɔ ap udɔm, abɔs alɔm, nɪnɔ nɪŋaŋ a gɔm, nɪa. *

⁴⁹ Anɪg gɔm nɔ, bɪ rɪmnap hagla, “Arɪk! Agamɪj nɪŋ mɪdaiun. ɪlajɪ apɔm, nɪp ud kamɪŋ yunab aka?” gɪla. ⁵⁰ Pen Jisas kauyaŋ wɪŋ kub al hagɔm, ake bad mɪdeɪa u ur ga.

⁵¹ Magɔ anɪbu nɔp, waɪj mɪlɔ kub God sabe gep ram raul mɪgan yaŋ, ajɔŋ pak pɪt gɪla u, aŋ yaŋ pak bɪtɪtɪ gɔm lap ke lap ke ara. Anɪg gɔ nɪŋɔl gɪ, munmon udɔm, kabɔ gau pa bu gɔm, * ⁵² wɪp kabɔ mɪgan rɪgɔl gɔm pak pɪt gɪla gau, mɪgan hɪkɔm, God nɪbi bɪ uɪ nɪpe nɔd umla rɪgɔl gɪla gau, iru nɔp gɔ, kauyaŋ urakla. ⁵³ Urakɔm, kabɔ mɪgan gau arɪk hɔŋ amɔm, Jisas uraka nɪn u kale daun kub uɪ Jerusalem areɪla, nɪbi bɪ iru nɔp kalɪp waiɔ lɪlɔ nɪŋla.

⁵⁴ Pen munmon udɔm, nɪhɔn nɪhɔn ga u nɪŋɔm, ami bɪ kub u abe, bɪ nɪpe gau aɪp mɪdeɪla gau abe, kale anɪnɪn gɔ pɪŋɪŋ gɔm, mɪdmagɔ kale arɔ nɪŋɔl gɪ, kale hagla, “Yaue! Bɪ i nɪpe God Nɪ nɪpe nɪŋɔ yabɪt!” a gɪla. ⁵⁵ Pen nɪbi iru nɔp apɔm, ke ke au mɪdɔm, nɪŋ mɪdeɪla. Nɪbi anɪb gau Jisas nɪp gɪ nɪnɪg Galɪlɪ nɪbɔ aula. * ⁵⁶ Nɪbi mɪdeɪla anɪb gau ap Maria Magdala u, ap Jems aɪp Josep aɪp nɪme Maria u, ap Sebedɪ nɪ nɪpe mɪhau nɪme u.

Josep nɪpe Jisas haŋ romanŋ dam kabɔ mɪgan ap rɪgɔl ga

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁵⁷⁻⁵⁸ Bɪ gep yabɪt ap, Josep, Arima-dia daun nɪbɔ u, nɪpe Jisas bɪ nɪpe ap mɪdeɪa. Bɪ anɪbu, Jisas umɔb nɪŋɔm, dugo dugo magɔ u apɔm, gapna Pailod nɪp, Jisas haŋ romanŋ u udnam aka gɔ, Pailod yau a gɔm, bɪ nɪpe gau kalɪp hagɔ, Josep nɪp nɪla. * ⁵⁹ Jisas haŋ romanŋ nɪpe u Josep nɪp nɪlɔ, nɪpe waɪj rud aɪj ap udɔm, wɪp he mɪlɔ u magɔŋhalɔ wam haluɔm,

⁶⁰ dam kabö migan gisön nöp ap, yip rigöl ginaböl, a göm, ju lu lila migan u rigöl göm, kabö halai kub ap ud gau ga gi dam ajöŋ piŋ göm ara. *

⁶¹ Nibi mihöp midailö, nibi ap Maria Magdala, nibi ap Maria ap. Nibi Maria mihau apil niŋ midlö niŋöl gi, Josep anig göm rigöl ga.

Ami bi gau wip he rigöl gila kabö migan u abad mideila

⁶² Jisas umö rigöl gila niŋ anibu, God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi Perisi gau abe, God nip sabe ginig niŋ u rol, a göm, nan gi dap jin gila. Pen ruö, God nip sabe ginig niŋ kale u me, gapman bi kub Pailod mideia au arla. ⁶³ Amöm hagla, “Bi kub. Bi piral hagep anibu haga, ‘Yad umem, niŋ mihau nigan u uraknabin,’ a ga. *

⁶⁴ Anib u, ne bi rimnap hagö, niŋ mihöp nigan wip rigöl u abad midaiöl. Wasö u, bi nipe gau apöm, wip he mlö u si udöm, nibi bi gau kalip piral hagöm hagnaböl, ‘Nipe kauyan uraköp,’ a ginaböl. Anig gilö, Jisas nöd manö piral haga u nan pro; kale hainö manö piral hagnaböl u kub yabiŋ ginab,” a gila.

⁶⁵ Hageila, Pailod kalip haga, “Anib u, kale ami bi bad ap udmim, wip rigöl gila gau ammim, gasi kale ke niŋ aij gimim, wip rigöl kabö li pidöŋ gipe, ami bi abad niŋ midaiöl,” a ga.

⁶⁶ Hagö, Juda bi kub anib gau amöm, ajöŋ piŋ gila kabö kub u urön rö göm, ami bi bad u haglö, anib au niŋ mideila.

28

Jisas uraka

(Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Ruö ram rik da lö niŋöl gi, nibi mihau Maria Magdala abe Maria ap abe kale ammim, Jisas nip rigöl gila u niŋnig arlö. ² Magö anibu munmon kub yabiŋ udö niŋöl gi, ejol ap kumi

kabö adö lan nibö apöm, Jisas nip rigöl göm kabö halai piŋ gila u, ud ju ba u yuöm, adö anibu asika. ³ Ejol anibu, mulu adin nipe mmailö göl gi mideia. Waŋij nipe u, rud aij yabiŋ u la. ⁴ Pen ami bi niŋ mideila gau, nip niŋöm, anin n gö piŋniŋ göm, gil gil göm, umöm rö mideila.

⁵ Pen ejol u nibi mihau kalip haga, “Piŋniŋ gagmil! Yad niŋbin, kale mihöŋ Jisas mab ba lan al pak lila u nip niŋ ajabil. ⁶ Nipe aui midagöp. Nöd haga rö, midö nöp kauyan uraköm aröp. Pen kale apil, nip dam lila kuö adö u niŋmil, * ⁷ yinid ammim, bi nipe gau kalip hagmil, ‘Jisas kauyan uraköm Galili arab. Kale bi nipe ammim nip anib gau niŋnabim,’ a gimil. Manö anibu nöp kalöp hag niŋnig aubin,” a ga.

⁸ Anig hagö niŋmil, nibi mihau piŋniŋ gilö u pen miŋ miŋ göl gi, wip rigöl anibu yinid arö göm, bi nipe gau kalip hagnig gi dö gi arlö. ⁹ Adan an gau arlö niŋöl gi, Jisas kalip mihöŋ nable paköm haga, “Kale midpil?” a ga. Hagö, kalpe mihöŋ ap kugom yimmil, ma nipe pidöŋ udmil, hib nipe u haglö adö ara. ¹⁰ Jisas kalip mihöŋ haga, “Piŋniŋ gagmil! Kale ammim mam yad gau kalip hagmil, ‘Galili ammim Jisas nip niŋnabim,’ a gimil,” a ga. *

Ami bi gau am Jisas uraköp manö u hagla

¹¹ Nibi mihau, adan an gau arlö niŋöl gi, ami bi niŋ mideila gau rimnap, daun kub waryö raul an amöm, bi God nip nan sabe gep bi kub gau kalip, niŋön niŋön ga anibu magöŋhalö hag niŋla.

¹² Hag neila, bi God nip nan sabe gep bi kub gau amöm, bi manö ud asikep aip manö hag adö aŋi löm, ami bi anib gau kalip mani kub nöm hagla, ¹³ “Kale manö i nöp hagnim, ‘Siŋ an yan hon hanajun magö u, bi nipe gau apöm, wip he mlö u si

* **27:63:** Mad 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21 * **28:6:** Mad 12:40; 16:21 * **28:10:** Mad 26:32

ud arbal,' a gımim. ¹⁴ Anıg hagpe, gapna Pailod manö anıbu niınab u, hon niı aip hagno, kalöp marö rımnap nıagnab," a gıla.

¹⁵ Anıg haglö, ami bı gau mani anıbu udöm, amöm Juda bı kub anıb gau hagla rö nöı gıla. Kale pir alöm, Jisas wıı he mılö niıpe u, bı niıpe gau si ud arbal, a geila manö u, mıñi Juda niıbi bı gau manö pıral anıbu nöı hagöl gı nöı mııpal.

Bı niıpe gau Jisas niı niıla

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶ Jisas bı niıpe unbö agıı u Galili amöm, Jisas nöı haga dum u arla. *

¹⁷ Amöm, Jisas niı niınöm, hib niıpe haglö adö ara. Pen bı niıpe rımnap niınöm dui göm hagla, "U Jisas aka bı unbö ke?" ö gıla.

¹⁸ Pen Jisas söı au apöm, kalıı haga, "Bapi yıı hagö, ram mınöı kumi kabö adö laı u abe, mınöı naböı iı abe, yad magöıhalö abadöl mııpin. * ¹⁹ Anıb u, kale ram mınöı gau magöıhalö rıııı amım, niıbi bı ke ke gau magöıhalö manö aıı yad hag nııbe, kale yıı niı udöm niıbi bı yad mııdöm yıı hain göı. Anıg gımim, Bap u, Nıı u, Ana Uı u hib hagmim, kalıı nııı pak nıımim. *

²⁰ Anıg gımim, yad kalöp gımim, a gem, manö niıhön niıhön hag nııbin u, kale u rö nöı manö anıbu magöıhalö kalıı hag nıı aıı gııpe, magöıhalö hain göı. Pen yad kalöp niınö yabıı hagabin, yad kalöp aıı mııdem, mııdamem, mııdamem, mınöı naböı iı i ur gıınab," a ga.

* **28:16:** Mad 26:32 * **28:18:** Jon 13:3; Ep 1:20-22 * **28:19:** Mak 16:15-16; Ap 1:8

Mak **Jisas Kraiss Manö Aij u** **Mak kalı kılın rıka**

*Jon Bı Nıg Pak Nıeb u God manö
hag nımidöp*

(Mad 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)

¹ Jisas Kraiss, God Nı nıpe manö aij u hagnıg gabin. ² God hadame nöp Nı nıpe Jisas Kraiss nıp manö haga rö, bı God manö hagep Aisaia, manö anıbu God Manö kalı kılın rıköm haga,

“Nön! Bı manö yad ud arep u, nöd hag yunö amöm,

adan nöp u kık gı aij gınab. *

³ Bı anıbu, ram mınön nıbi bı iru mıdagpal,

ram mınön kabö nöp mıdöp anı au am mıdöm, wıñ alöm hagnab,

‘Bı Kub u auab! Adan sır gılanı gıyanı gı mıdainım gau,

dum goł pılu gı mıdainım gau, bı nıg ral aij gımim,’ a gınab,” a ga. *

⁴ God manö hagep bı anıbu nöd anıg haga rö nöp me, Jon bı nıg pak nıeb u amöm, ram mınön nıbi bı iru mıdagmıdal, ram mınön kabö nöp mıdmıdöp anı au mıdö nıñöl gı, nıbi bı gau aulö, kalıp manö hag nıöm hagnıdöp, “Nan sı nan nıaj gıpım gau, nıhön gıng anıg gıpun, a gımim, arö gıpe yad kalöp nıg pak nıñö, God nan sı nan nıaj gıpım gau nıñöm arö gınab,” a gımidöp. *

⁵ Nıpe anıg hagö nıñöl gı, nıbi bı ram mınön Judia yöp anıb gau mıdeila gau abe, Jerusalem nıbi bı mıdeila gau abe, kale magörhalö manö nıp u nıñng arla. Amöm, nan sı nan nıaj gımıdal gau, hag waiö lılö, Jon kalıp nıg Jodan anı au nıg pak nıa.

⁶ Pen Jon walıj nıpe u, kaj kamel unı udöm gıla walıj ap yımöm, kaj kau hañ dip nagı anı u pıg lımıdöp. Nan nıñeb nıpe u, jon habladıñ u abe, bom nıg u abe nıñmıdöp. * ⁷ Nıpe nıbi bı gau kalıp hagnıdöp, “Bı yıp hain auab u, nıpe yad rö wasö; nıpe bı kub yabıtı, yad bı pro. Yad nıp nıñnö nable gınab. Yad am söł au kugom yımem ma rırup nıpe u nagı hubıknam rö lagöp. * ⁸ Yad kalöp nıg nöp pak nıabin u pen nıpe apöm, kalöp Ana Uł u nöp pak nıñab,” a ga.

Jon Jisas nıp nıg pak nıa

(Mad 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ Pen nıñ ap, Jisas Nasared daun, ram mınön Galılı mıdmıdöp u arö göm, Jon mıdeia au auö, Jon Jisas nıp nıg Jodan anı au nıg pak nıa. ¹⁰ Nıp nıg pak nıö, Jisas nıg goł au lanı amöm nıñga, kumi kabö adö lanı pıral hıkö, God Ana u yaur dapo rö, Jisas nıp u gı aua. ¹¹ Anıg göl u gı auö nıñöl gı, manö ap kumi kabö adö lanı au nıbö apöm haga, “Ne Nı mıdmagö yad yabıtı. Nöp nıñnö, yıp aij yabıtı göp,” a ga. *

Seden apöm Jisas nıp co co ga

(Mad 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Pen magö anıbu nöp, God Ana u Jisas nıp hag yuö, ram mınön kabö nöp mıdmıdöp anı gau amöm, ¹³ nıñ unbö nıñ juöl mıhöp (40) au mıdeia. Anıb gau mıdö nıñöl gı, Seden, “Jisas nıp gıñö, manö yıp u hain göm, nıaj ganı,” a göm, apöm hagnıdöp. Ram mınön mıdmıdöp mıgan anıbu ke kain nan gau nöp mıdmıdöp. Pen ejol gau apöm, Jisas nıp abad mıdmıdal. *

Jisas God manö aij u hag nıñ mıdeia

¹⁴ Pen hainö gapman bı kub Herod Jon nıp nagı la nıñöm Jisas nıpe ram mınön Galılı amöm, God manö aij u nıbi bı gau kalıp hag nıñöl gı haga, * ¹⁵ “God nıbi bı udöm kumi kabö adö lanı au abad mıdeinab nıñ hain

* **1:2:** Mal 3:1 * **1:3:** Ais 40:3 * **1:4:** Ap 13:24; 19:4 * **1:6:** 2Ki 1:8; Mad 11:8 * **1:7:** Ap 13:25 * **1:11:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mad 12:18; Mak 9:7 * **1:13:** Sam 91:11-13 * **1:14:** Mak 6:17

pör abad m+dm+dim u, miñi auöp! Nan si nan naij g+pim u, niñhön g+ing an+g g+pun a g+mim arö g+mim, God manö aij u, niñjög hagöp a g+mim, niñj udmim,” a ga. *

*Jisas bi niñpe miñhau miñhau uda
(Mad 4:18-22)*

¹⁶ Jisas Niñg Wanjö Galili goñ au padiöl gi niñja, bi kabsañ udep madöl miñhau, kabsañ udul a g+mil, uben ap ud niñg an jañ yumil m+idailö. Bi mamil an+bi miñhau hib kale miñhön u, Saimon aip Edru aip. ¹⁷ Jisas kal+p miñhön niñjöm haga, “Aulö, yad aip ajun, yad kalöp miñhön hag niñ aij g+inö, niñbi bi udep bi miñhau m+ideinabil,” a ga. ¹⁸ Hagö, niñjög hagöp, a g+mil, uben gau arö g+mil, Jisas aip arlö.

¹⁹ Pen Jisas yöp pro magö ap amöm niñja, Sebedi niñ niñpe Jems aip, Jon aip niñg mag+ib miñgan u m+idöl gi, uben pa gi dö ga u, al dör göl gi m+idailö. ²⁰ Jisas kal+p miñhön niñjöm haga, “Kale miñhön au+il e!” ga. Jisas an+g hagö, kalpe mamil miñhau niñmil, nap niñ wög gi ñeb bi r+imnap aip kal+p niñg mag+ib adö au arö g+mil, Jisas aip arlö.

*Kijaki bi ap niñpe abañ ala u, Jisas
hag höñ yua
(Luk 4:31-37)*

²¹ Pen kale daun pro Kapaneam amöm, Juda God niñp sabe gep mañu, Jisas Juda magum gep ram raul miñgan jañ amöm, God Manö u hag niñ, ²² niñbi bi gau niñjöm, pa giñt göm hagla, “God lo manö hag ñeb bi gau hagpal rö hagagöp; niñpe bi kub yabiñ niñ aij göm hagpal rö hagöp,” a g+ila. * ²³ Pen magö an+bu, bi kijaki abañ ala ap, magum gep ram raul miñgan an+bu m+ideia u b+alö göm haga, ²⁴ “Jisas bi Nasared niñbö! Ne han+p niñhön g+ing auban? Han+p kijaki gau al pak liñg auban aka? Yad nöp niñbin, ne God Niñ Uñ niñpe u,” a ga. *

²⁵ Hagö, Jisas pen kijaki bi an+bu abañ ala u niñp manö klö hagöm haga, “Manö hagagmön! Bi u niñp arö g+mön, höñ aru!” a ga. ²⁶ Jisas an+g hagö, kijaki an+bu bi u niñp ud giñ giñ göm, wiñ kub alöm, höñ ara. * ²⁷ Jisas an+g gö, niñbi bi m+ideila gau aiö yabiñ göm, manö hag niñ hag niñ göm hagla, “U niñhön? Bi i manö g+isön niñbö manö adö ap dauöp aka? Niñpe bi p+idön halö. Kijaki aiön pi gau manö niñpe udöm hagöp rö g+pal,” a g+ila. ²⁸ Niñbi bi gau an+g hagöl gi, Jisas kijaki aiön pi hag höñ yua manö an+bu, ram miñnön Galili gau magöñhalö hag niñlö ara. *

*Jisas gö, Saimon niñbor niñp kam+ñ
la
(Mad 8:14-15; Luk 4:38-39)*

²⁹ Pen Jisas, Jems, Jon, Saimon, Edru, kale Juda magum gep ram u arö göm, höñ amöm, Saimon aip niñmam Edru aip ram kale u arla. ³⁰ Ram am+jaklö, Jisas niñp hagla, “Saimon niñbor niñpe hañ roman jañ u mab rö inö, han m+idöp,” a g+ila. ³¹ Haglö, Jisas am niñmagö k+id niñpe u udöm ud urak niñ niñjöl gi, hañ niñpe mab rö ineia u kam+ñ la niñjöm ad+ñ nan magö kal+p ña.

*Jisas gö, niñbi bi iru nöp kam+ñ la
(Mad 8:16-17; Luk 4:40-41)*

³² Pen sidö wad ara magö u, niñbi bi nan ga gau abe, niñbi bi kijaki abañ ala gau abe, Jisas gö kam+ñ lañ, a göm, Jisas m+ideia au daula. ³³ Daun pro Kapaneam niñbi bi gau magöñhalö apöm ram ajön iñ höñ nö löyan adö niñ m+ideila niñjöm ³⁴ niñbi bi iru nöp nan ga gau, Jisas gö, kam+ñ la. Kijaki aiön pi abañ ala gau iru nöp hag höñ yua. Pen kijaki aiön pi an+bi gau Jisas niñpe bi an niñ aij g+ila rö, Jisas kal+p, “Manö gagmim,” a göm, hag höñ yua. *

*Jisas miñgan ap ke amöm, Nap niñp
sabe göl gi m+ideia
(Luk 4:42-44)*

* 1:15: Mad 3:2 * 1:22: Mad 7:28-29 * 1:24: Mak 5:7 * 1:26: Mak 9:26 * 1:28: Mad 4:24 * 1:34: Mak 3:10-12

³⁵ Ruö, Jisas hilim halö yabił uraköm, ram hana u arö göm, daun anıbu abe arö göm, am mıgan ap ke amöm, Nap nıp sabe göl gı mıdeia. * ³⁶ Pen bı nıpe Saimon, bı nıpe rımnap aıp, Jisas mai, a göm, nıp ulhai nıñnıg arla. ³⁷ Jisas nıp ulhai nıñ dam nıñöm hagla, “Nıbi bı magöñhalö nöp mai, a göm, ulhaiaböl,” a gıla. ³⁸ Anıg hageila, Jisas haga, “Hon ram rıñıg ağılö rımnap halö söł auı arun. Yad aubin u, nıbi bı ram mıñnöh mıgan gau gau kalıp manö hag ñınam, a gem, aubin,” a ga. ³⁹ Anıg hagöm, ram mıñnöh Galılı anı gau gı ajöl gı, am Juda magum gep ram raul gau amöm, God Manö hag ñöl gı, kıjaki aion pi nıbi bı kalıp abanı ala gau hag höñ yua. *

Jisas, wös hapeb la bı ap gö, mılep ga

(Mad 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Wös hapeb la bı ap, Jisas mıdeia au apöm, kugom yımöm, haga, “Ne wös yıp u kamıñ lanı, a gınabön u, kamıñ lınım,” a ga. ⁴¹ Anıg hagö, Jisas nıp mög nıñöm ñımagö mılöbö löm bı anıbu nıp ud nıñöm haga, “Yau, gınabin. Kamıñ lı,” a ga. ⁴² Nıp ud nıñö adıñ kamıñ la. ⁴³⁻⁴⁴ Pen Jisas bı anıbu nıp manö kłö hagöm haga, “Adan anı gau nıbi bı rımnap kalıp nıñmön, Jisas yıp gö kamıñ löp, a gımön, hagagmön. Kabö rö nöp ammön, bı God nıp nan sabe gep u nıp hañ romanı ne u yammön hagmön, ‘Wös hapeb yad u kamıñ löp,’ a gımön. Anıg hagmön, Mosıs nöd haga rö, nan rımnap dam bı God nıp nan sabe gep bı u ñımön, nıpe pak God nıp sabe gı ñö me, nıbi bı gau, bı u mıñı kamıñ löp, a göm, nıñnaböl,” a ga. Jisas manö anıbu nöp hagöm bı u hag yuö ara. * ⁴⁵ Jisas anıg haga u pen bı anıbu nıpe amöm, nıbi bı gau abönamö hag ñö ara. Anıg gö, Jisas daun gau waiö ajainım rö lagö, nıpe amöm nıbi

bı iru mıdageila anı gau nöp mıdö nıñöl gı, nıbi bı ram mıñnöh gau gau magöñhalö nıp nıñnıg aumıdal.

2

Jisas gö, ñın ma kata ga bı ap kamıñ la

(Mad 9:1-8; Luk 5:17-26)

¹⁻² Ñın mıñhöp nöp padiö nıñöl gı Jisas kauyanı daun pro Kapaneam auö, Jisas ap mıdöp ram nıpe u, a gılö, nıbi bı iru nöp apöm gılö gılö, ram raul manö hag ñeia mıgan u sısı göm, ajöh it höñ adö au yanı u rö nöp sısı yöl ga. Pen Jisas kalıp God Manö hag ñı mıdeia. ³ Jisas kalıp hag ñı mıdö nıñöl gı, bı unbö yıgwo mılö u bı rımnap aıp, bı ñımagö ma kıla ga ap ilöh löm, dapöm Jisas mıdeia au daula. ⁴ Apöm nıñıla, nıbi bı sısı göl mıdeila nıñöm bı ñımagö ma kata ga u nıp dam ram adö lanı amöm, ram anı au ud mol juöm yulö, Jisas mıdeia yanı luga. ⁵ Pen kale Jisas gö kamıñ lınab, a göm, gası nıñ udla u nıñöm Jisas haga, “Ñı yad. Nan sı nan naij gıpan gau nıñem arö gabin,” a ga.

⁶ Anıg hagö, Juda lo manö hag ñeb bı rımnap asık mıdeila gau, gası kale gau nöp nıñöm hagla, ⁷ “Bı i nıñön gınıg, God nıp hag juöm, manö pıral hagab? Nıbi bı gau nan sı nan naij gılö, bı ap pıri kalıp u kık gı yunım rö lagöp; God nöp me anıg gınab,” a gıla. ⁸ Pen gası nıñıla anıbu, adıñ Jisas ke nıñöm haga, “Kale nıñön gınıg gası anıbu rö nıñabım. ⁹ Bı ñımagö ma kıla göp u nıp nıñön hagnö, kalöp aij gınab? Nan sı nan naij gıpan u nıñem arö gabin, a gınö, kalöp aij gınab; aka, urakmön köp ne u wınıg ud aru, a gınö, kalöp aij gınab? ¹⁰ Yad gınö, kale nıñnabım, Bı Ñı nıpe mıñnöh naböh it i aunö u, gası yad ke nıñem auagnö. God hagö aunö u me, nan sı nan naij gıpal u nıñem arö gınabin, a gınabin u, arö gınabin,” a ga. ¹¹ Anıg hagöm, bı ñımagö ma kıla ga u nıp haga, “Yad

* 1:35: Mad 14:23; Mak 6:46 * 1:39: Mad 4:23; 9:35 * 1:43-44: Lep 14:1-32

nöp hagabin, urakmön, köp ne u wɪnɪg udmön ram aru,” a ga. ¹² Jisas anɪg hagö, nɪbi bɪ nɪŋ mɪdlö nɪŋöl gɪ, bɪ anɪbu uraköm, köp bad nɪpe u wɪnɪg udöm hada. Anɪg gö nɪŋöm, nɪbi bɪ gau magöŋhalö aiö yabɪl göm, God hib nɪpe u haglö adö arö nɪŋöl gɪ, hagla, “Nöd nan anɪbu rö ap gɪlö, hon nɪŋagmɪdun,” a gɪla.

Jisas Lipai nɪp wɪñ ala
(Mad 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³ Jisas kauyaŋ amöm, Ñɪg Waŋö Galili goɫ au ajeia nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ iru nöp nɪŋöm mɪdeia au ap magum geila nɪŋöm Jisas kalɪp God Manö hag ña. ¹⁴ Jisas manö hag ñɪ pɪs göm, adan aŋ au amöl gɪ nɪŋa, Alpias ñɪ nɪpe Lipai, bɪ dakɪs udep bɪ ap, wög gɪmɪdöp ram raul mɪgan u asɪk mɪdeia. Jisas nɪp nɪŋöm haga, “Auö, yad aip arul,” a gö, uraköm Jisas aip arlö.

¹⁵ Jisas pen, bɪ nɪpe gau aip am Lipai ram u nan ñɪŋlö nɪŋöl gɪ, bɪ dakɪs udep gau abe, bɪ nan si nan naij gɪla gau abe, Jisas aip ajeila rö, am jɪm ñöm nan ñɪŋeila. ¹⁶ Bɪ lo manö hag ñeb bɪ Perisi rɪmnap, Jisas nɪpe bɪ dakɪs udep gau aip, bɪ nan si nan naij gɪmɪdal gau aip mɪdöm nan ñɪŋeia u nɪŋöm, bɪ nɪpe gau kalɪp hagla, “Jisas nɪhön gɪnɪg bɪ dakɪs udpal gau aip, bɪ nan si nan naij gɪpal gau aip asɪk mɪdöm nan ñɪŋab?” ö gɪla. *

¹⁷ Hageila, Jisas manö anɪbu nɪŋöm haga, “Nɪbi bɪ kamɪŋ mɪdpal gau, wös wameb bɪ nɪŋnɪg aragal; nɪbi bɪ nan göp gau nöp wös wameb bɪ nɪŋnɪg arbal. Anɪb u rö, nɪbi bɪ, gɪ aij gɪpun, a gɪ gasɪ nɪŋbal gau, kalɪp udnɪg auagɪn; nɪbi bɪ, nan si nan naij gɪpun, a gɪ gasɪ nɪŋbal gau, kalɪp udnɪg aubin,” a ga.

Nan magö hil gep
(Mad 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸ Jon bɪ nɪpe gau abe, Perisi kai bɪ kale gau abe, ñɪn rɪmnap God nɪp sabe göl gɪ nöp mɪdaiun, a göm,

nan ñɪŋagmɪdal. Ñɪn ap kale anɪg geila u nɪŋöm nɪbi bɪ rɪmnap apöm Jisas nɪp hagla, “Jon bɪ nɪpe gau abe, Perisi kai bɪ kale gau abe, ñɪn añɪ añɪ nan ñɪŋagpal. Pen bɪ ne gau, nɪhön gɪnɪg anɪg gagpal?” ö gɪla. ¹⁹ Hageila, Jisas manö hod rɪköm haga, “Bɪ nɪbi udnɪg gɪnab bɪ ap, nɪmdamam nɪpe gau aip mɪdöm, aij gö nɪŋöl gɪ mɪdeinaböl u me, nan magö arö gagnaböl. ²⁰ Pen hainö, nɪbi bɪ rɪmnap apöm, bɪ kale anɪbu nɪp ud areinaböl u, mög gö, ñɪn anɪbu nan ñɪŋagnaböl. ²¹ Pen waɪj gɪsön nɪbö bad ap udöm, waɪj asöl göm pa gɪ dö gɪnab ramö u al udlö, waɪj gɪsön u kɪö mɪdöl gɪ, waɪj asöl gɪnab u pak gɪ dö göm, waɪj kale u rapɪn nöp pa gɪ dö gö arnab.

²² “Ñɪg wain u, u rö nöp. Ñɪg wain kamɪŋ u udöm, kaj meme hañ nöd nɪbö mɪgan u hoŋ gɪ lagpal. Pen nɪhön: hoŋ gɪ löm mame ñɪlö, kaj meme hañ u bɪŋ hagöm, pak gɪ dö göm hoŋ gɪ am haknab. Anɪb u me, ñɪg wain kamɪŋ u, kaj meme hañ kamɪŋ mɪgan u nöp hoŋ gɪ lep,” a ga.

Bɪ ñɪ nɪpe God nɪp sabe gep ñɪn u Bɪ Kub mɪdöp

²³ Hainö Juda God nɪp sabe gep ñɪn kale ap, Jisas bɪ nɪpe gau aip wid wög aŋ au padiöl gɪ, bɪ nɪpe gau wid magö rɪmnap rɪköl gɪ areila. ²⁴ Anɪg gɪlö, Perisi bɪ gau nɪŋöm, Jisas nɪp hagla, “Mɪñi God nɪp sabe gep ñɪn hon wög gagep u, bɪ ne gau anɪg göl wög göm lo hon rɪb juaböl,” a gɪla. * ²⁵ Hageila, Jisas haga, “Bac Depid hadame nöp kɪyö lö ga aiud kalɪ kɪñ rɪkla u, kale nɪŋagpim ar? * ²⁶ Hadame nöp bɪ ne Abiada God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪl mɪdmɪdöp ñɪn u, Depid bɪ nɪpe gau aip kalɪp kɪyö lö, God sabe gep ram u amöm, bred nɪbi bɪ yɪharɪŋ gau ñɪŋagpal, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ gau nöp ñɪŋbal u udöm, bɪ nɪpe gau kalɪp ñö ñɪŋla. *

* 2:16: Mad 11:19 * 2:24: Dud 23:25 * 2:25: 1Sa 21:1-6 * 2:26: Lep 24:5-9

27 “God nipe ñin yiharinj m+dep manö u nöd hagöm, hainö n+bi b+ g+ laga; n+bi b+ g+ löm, ake löm m+id aij g+lan, a göm, ñin ap yiharinj m+daiöl, a ga. * 28 An+bu u, hon ninbun, Bi Ñi nipe God n+ip sabe gep ñin u abe Bi Kub m+idöp,” a ga.

3

Jisas b+ ñimagö k+la ga ap, God n+ip sabe gep ñin u gö, kam+ij la
(Mad 12:9-14; Luk 6:6-11)

1 Ñin ap pen, Jisas kauyan Juda magum gep ram u amöm n+ija, b+ ñimagö k+la ga ap ram raul m+igan an+bu ap m+deia. 2 N+bi b+ m+deila gau r+imnap, Jisas n+hön rö gö, n+ip dam manö kub hagun, a göm, b+ an+bu God n+ip sabe gep ñin i gö kam+ij linab aka göm, agam+ij n+ij ij halö l+ m+deila.

3 Jisas pen b+ ñimagö k+la ga u n+ip haga, “Urakmön, aui au,” a ga. 4 Hagö, nipe m+deia au g+lan auö, Jisas n+bi b+ an+bu gau kal+ip haga, “God n+ip sabe gep ñin u n+hön gep? Aij gep aka naj gep? N+bi b+ gau kal+ip mög n+ijun g+no kam+ij aröl, aka gas+ naj n+ijun arö g+no, umöl?” ö ga. Hageia, kale n+ip pen manö ap hagagla. * 5 Jisas manö udagun, a göm, n+ijla b+ an+bu gau, Jisas kal+ip n+ijö, mulu luga. Jisas kal+ip gau gau n+ij damöm s+ik la. An+ig göm, b+ ñimagö k+la ga u n+ip haga, “Ñimagö ne m+löbö l+!” a ga. Hageia, ñimagö m+löbö lö n+ijöl g+, kam+ij la. 6 An+ig ga n+ijöm, b+ Perisi Juda magum gep ram u arö göm, Herod b+ nipe gau m+deila au amöm, manö hag n+ij hag n+ij göm, “Jisas n+ip aige gun al pak lun?” ö g+la. *

N+bi b+ iru nöp Jisas hain g+la

7-8 Jisas pen b+ nipe gau udöm, amöm Ñig Wanö Galili got au am m+deila. Pen n+bi b+ Galili n+bö iru nöp n+ip hain göm aula. Nipe nan n+hön n+hön g+im+döp adö u

haglö gau arö n+ijöl g+, Judia n+bi b+ r+imnap, Jerusalem n+bi b+ r+imnap, ram m+inöñ Idumia n+bi b+ r+imnap, ñig Jodan böñ lödan n+bi b+ r+imnap, daun kub m+höp Daia Saidon n+bi b+ r+imnap, n+bi b+ iru yab+ Jisas n+ip n+ijng aula. 9-10 Jisas n+bi b+ iru nöp gö, kam+ij la u me, n+ip ud n+ijno kam+ij lin+im, a göm, n+bi b+ iru n+ibanö yab+ apöm, n+ip ciro ciro ñöl g+ auö, b+ nipe gau kal+ip hagö, ñig mag+ib ap ud l+la. * 11 Pen n+bi b+ k+ijaki aiön pi nan n+hön aban ala gau, Jisas n+ip n+ijöm, m+inöñ yan lug paköm, manö kub hagöm, “Ne God Ñi nipe!” a g+im+dal. * 12 Jisas pen k+ijaki aiön pi gau kal+ip manö klö hagöm haga, “Yad Bi an m+idpin u waiö hagagmim wasö,” ga. *

Jisas b+ nipe unbö m+igan lan uda
(Mad 10:14; Luk 6:12-16)

13 Pen Jisas ram m+inöñ nö ap amöm, b+ nipe udn+ig gau hagö aueila haga, 14 “Yad kalöp b+ unbö m+igan lan udpin u, kale yad aip ajmim, b+ manö yad ud arep gau m+dmim, kalöp hag yunö, ammim n+bi b+ gau kal+ip God Manö aij u hag ñinabim. 15 Yad kalöp hagabin u me, k+ijaki aiön pi nan gau u rö nöp hag yunabim,” a ga. 16 Jisas b+ nipe uda an+bu gau hib kale me, ap Saimon, hainö Jisas hib nipe ap Pida a ga. * 17 Ap Jems, n+imam ap Jon, nap kalpe m+hön hib u Sebedi. Jisas kal+ip m+hön Boanerges a ga. Hib an+bu it u “R+imu B+”. * 18 B+ nipe ap Edru; ap Pilip; ap Badolomyu; ap Madyu; ap Domas; ap Jems, Alpias ñi nipe; ap Padias; ap Saimon, n+ip Saimon Selod a g+im+dal. 19 Pen ap Judas Iskariod. Nipe me hainö Jisas n+ip mumug ga.

Jisas n+ip k+ijaki aban alöp, a g+la

20 Pen Jisas ram ap arö, kauyan n+bi b+ iru nöp ap magum g+ m+deila n+ijöm, b+ nipe gau aip nan n+ijöl rö laga. 21 An+ig gö, n+bi b+ r+imnap Jisas

* 2:27: Dud 5:14 * 3:4: Luk 14:3 * 3:6: Mad 22:15-16 * 3:9-10: Mad 14:36 * 3:11: Luk 4:41 * 3:12: Mak 1:34 * 3:16: Jon 1:42 * 3:17: Luk 9:54

haut alöp a gila niñöm, nime, nimam bi nip ut ginig aula.

²² Pen lo manö hag ñeb bi Jerusalem nibö aula gau hagla, “Kijaki aiön pi nan gau nap kale Bielsebul Jisas nip abañ alöp rö, aiön pi nan gau hag yuab,” a gila. Manö piral anibu hageila, * ²³ Jisas nipe niñöm, nibi bi gau kalip hagö aueila, manö adö anibu manö hod riköm haga, “Seden aige göl göm Seden nip hag yunab? ²⁴ Nibi bi ram minöñ añi ap kale ke nöp pen ginaböl u, migan anibu asik ke ke linaböl. ²⁵ Pen amilap apilap gau u rö nöp pen ginaböl u, asik ke ke linaböl. ²⁶ Anib u rö, Seden nipe ke kijaki aiön pi nan nipe gau hag yueinab u, asik ke ke löm böñ nöp lug paknab.

²⁷ “Bi kal yabit ap ram nipe au midö niñöl gi, bi ap apöm, nan nipe gau ud aragnab; nöd bi kal anibu nip nag adik löm me, am nan ram nipe gau midöp u ud arnab.

²⁸ “Pen niñ aij gimim! Nibi bi gau nan si nan naj niñön niñön ginaböl u, God niñöm arö ginab. God nip hag junaböl u, nipe niñöm arö ginab. ²⁹ Pen Ana Ut u nip hag junaböl u, God niñöm arö gagnab. Nan si nan naj ginab anibu pör nöp mideinab,” a ga. ³⁰ Jisas nip, “Kijaki aiön pi nan gau nip abañ alöp,” a geila u me, anig haga.

Jisas nime nimam bi gau

³¹ Pen Jisas nime nimam bi apöm, höñ löyañ midöm, bi ap nip, “Ne am Jisas nip hagö auañ,” a gila. * ³² Anib u, nibi bi ram raul migan yañ Jisas nip big gigabö gi asik mideila gau nip hagla, “Name nañin namam bi gau höñ yañ am midöm, ‘Ne aue, gaböl,” a gila. ³³ Anig hageila, Jisas haga, “Ami yad, mam yad bi an?” ö ga. ³⁴ Anig hagöm, Jisas nibi bi mideila gau niñ padiöl gi haga, “Kale me ami yad, mam yad midpim. ³⁵ Nibi bi God hagöp rö gipal gau me,

mam yad, añ yad, ami yad midpal,” a ga.

4

Jisas, bi nan yin yimöb u, manö hod riköm haga

(Mad 13:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Jisas Ñig Wañö Galili gof au amöm, nibi bi gau kalip kauyañ manö hag ñi midö niñöl gi, nibi bi iru yabit nöp ap magum gila. Anig geila, Jisas ñig magib ap adö u asiköm, am ñig añ söl au midöl gi, nibi bi ñig gof gau urak mideila gau kalip manö hag ña. * ² Manö anib gau manö hod riköm adö ke ke iru nöp hag ña. *

³ Manö adö ap manö hod riköm haga, “Manö hagnig gabin i niñim! Bi ap wög adin nipe u wid yin ranañ, a göm, ud yuö arö niñöl gi, ⁴ rimnap adan arep adö au lugö, yaur gau apöm ñinaböl. ⁵ Rimnap kabö adö minöñ pro pro linab au lugöm rannab u pen ⁶ kidit yuö aragnab rö, sidö niñöm, mitep ginab. ⁷ Rimnap gitikas mideinab añ au lugöm, rannab u pen gitikas gau pimamu gi pak ñinö, magö pilagnab. ⁸ Pen yin rimnap minöñ aij adö u lugöm, ran aij göm, magö pil aij ginab. Rimnap magö ñin juöl ado gi da siduñ lañ (30) rö pilnab, rimnap magö ñin juöl mihau nigan (60) rö pilnab, rimnap ñin juöl unbö mamid u (100) rö pilnab,” a ga. ⁹ Jisas manö anibu hag pis göl gi haga, “Kale nibi bi gasi rimid midainim gau, manö hagabin i rimid li niñ aij gimim,” a ga.

Jisas ai ginig göm manö hod rik hagnidöp

(Mad 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Jisas manö hagö niñöl gi, nibi bi niñ mideila anib gau ke ke arla niñöm bi nipe unbö migan lañ gau abe, nibi bi nipe rimnap halö abe, Jisas nip hagla, “Manö hod rikmön hagpan it u niñön?” ö gila.

* **3:22:** Mad 9:34; 10:25
Mad 13:34; Mak 4:33-34

* **3:31:** Mak 6:3; Jon 2:12; Ap 1:14

* **4:1:** Mak 3:7-9; Luk 5:1-3

* **4:2:**

11 Hageila haga, “God nɪbi bɪ udöm abad mɪdeinab manö u, God gö kale nɪnbim u pen nɪbi bɪ gau kalɪp hod rɪkem nöp hag ñabin. ¹² Anɪg gɪnö, bɪ God manö hagep ap God Manö kalɪ kɪñ rɪköm haga rö nöp gɪnab. Nɪpe haga,

‘Amgö nɪɲnaböl u pen nan rɪmnap nɪɲagnaböl.

Manö nɪɲnaböl u pen manö it hagöp anɪg rö göm nɪɲagnaböl.

Nɪɲ aij gɪblap, God nɪp hag nɪɲaɪblap,

nan si nan naj gɪpal gau nɪɲöm arö gɪböp, a gɪla,” a ga. *

Jisas bɪ nan yɪɲ yɪmöb manö hod rɪköm haga u, manö it u hag ña (Mad 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Jisas anɪg hagöm kalɪp haga, “Manö hod rɪkem hagpin anɪbu nɪɲagpim u, hainö manö rɪmnap halö hod rɪk hageinabin u, aigöl gɪmim nɪɲnabim?” ö ga. ¹⁴ Wid yɪɲ u, God Manö nɪpe u, a gem, hagpin. ¹⁵ Yɪɲ rɪmnap adan arep adö au lugnab, a gɪpin u, nɪbi bɪ gau God Manö nɪɲnaböl u pen magö anɪbu nöp Seden apöm manö anɪbu ju ud arnab, a gem, hagpin. ¹⁶⁻¹⁷ Pen yɪɲ rɪmnap kabö adö mɪnönj pro pro lɪnab au lugöm, rannab u pen kɪdɪt yuö aramöm pɪdönj gagö, sɪdö nɪɲöm mɪlep gɪnab, a gɪpin u, nɪbi bɪ gau God Manö u gɪsön magö u nɪɲlö aij gö nɪɲöl gɪ, udnaböl u pen yöp pro pro magö u mɪdlö nɪɲöl gɪ, mɪɲör rɪmnap aunab aka bɪ gau kalɪp gɪ naj gɪnaböl nɪɲöm manö anɪbu arö gɪnaböl, a gem, hagpin. ¹⁸ Yɪɲ rɪmnap gɪɪkasɪ anj au lugöm rannab, a gɪpin u, nɪbi bɪ God Manö nɪɲnaböl u pen ¹⁹ wög waryö, ram köp haneb, kaj nan gau gasɪ iru nɪɲöm, ru kɪbap, uɪpö mani nan gau gasɪ iru nɪɲöm, nan gau gau nöp gasɪ nɪɲnaböl u me, God Manö u pɪmamu gɪ pak ñɪɲö, magö pɪlagnab, a gem, hagpin. *

²⁰ Wid yɪɲ mɪnönj aij adö au lugnab a gɪpin u, nɪbi bɪ God Manö nɪɲöm, nɪɲ udeinaböl nɪɲöm magö ñɪn juöl ado gɪ da sɪduɲ laɲ (30), aka ñɪn juöl mɪhau nɪganj (60), aka ñɪn juöl unbö mamɪd u (100) rö pɪlnab; gasɪ anɪbu nɪɲem hagpin me u,” a ga.

Hapö lauöm adö aulɪk lep (Luk 8:16-18)

²¹ Jisas pen kauyaɲ manö ap hod rɪköm haga, “Nɪbi bɪ gau hapö lauöm rin cög mɪgan gau aka abañ adö hanbal mo gayɪk gau pi gagnaböl; adö aulɪk lɪlö mailö gɪnab. * ²² Anɪb u rö, nɪhön nɪhön mɪñi pi göl mɪdöp u, hainö waiö lö nɪɲnaböl. * ²³ Kale nɪbi bɪ gasɪ rɪmɪd mɪdainɪm gau, manö hagabin i rɪmɪd lɪ nɪɲ aij gɪmim,” a ga.

²⁴ Kalɪp manö ap haga, “Manö nɪɲabim u, rɪk dam nɪɲ aij gɪmim. Kale nɪbi bɪ gau kalɪp manö kub hagmim, pen aige rö ñɪmim a gɪnabim u, God nɪpe nɪɲöm kalöp ke u rö nöp manö kub hagöm, pen u rö nöp unbö rö ñɪmim a gɪnab. Pen nɪpe kalöp pen rɪmnap halö adö laɲ abe ñɪmim a gɪnab. * ²⁵ Nɪbi bɪ nan rɪmnap mɪdöp gau rɪmnap halö udnaböl; pen nɪbi bɪ nan rɪmnap mɪdagöp gau, nan rɪmnap pro pro mɪdöp u halö ud arnaböl. *

Krais manö aij u hag ñɪlö arö, nɪbi bɪ iru nöp nɪɲ udnaböl

²⁶ Jisas manö ap manö hod rɪköm haga, “God nɪbi bɪ udöm abad mɪdeinab u, aiud adö i rö mɪdöp. Bɪ wög nap ap wid yɪɲ ranaɲ, a göm, dam wög nabönj nɪpe gau yunab. ²⁷ Wid yɪɲ wög nabönj au yuöm, han ajö nɪɲöl gɪ, marep göm, rannɪg gab. Aigegö göm ranöb, a göm, nɪɲagnab. ²⁸ Mɪnönj u ke gö, sɪɪp hañauöm, ranöm, magö pɪlöm, po gɪnab. ²⁹ Pen wög nabönj nap nɪbö u po gö nɪɲöm, rɪk dam lep ñɪn u auöp, a göm, ru

* 4:12: Ais 6:9-10; Ap 28:26-27 * 4:19: Mad 19:23-24 * 4:21: Mad 5:15; Luk 11:33 * 4:22: Mad 10:26; Luk 12:2 * 4:24: Mad 7:2 * 4:25: Mad 13:12; 25:29; Luk 19:26 * 4:29: Joe 3:13; Rep 14:15

aglame u damöm, rik daunab,” a ga.
*

Jisas mab masded u, manö hod riköm haga

(Mad 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰ Jisas anig hagöm haga, “God nibi bi udöm abad mideinab u, aiud nihön rö uдем hagnö niñnabim?
³¹⁻³² Me, mab masded yij rö u, a ginam. Nan yij rimnap kub yimbäl gau pro ranöb, pen masded yij u pro yabij yimlö, ran kub göm, ramö alö, yaur gau apöm hai anib gau li midpal,” a ga.

Jisas manö hod riköm hagnidöp
(Mad 13:34-35)

³³ Jisas nibi bi gau kalip manö hod riköp anib gau rö iru nöp hag ñimidöp; anig göm, manö aij u kalip hag ñimidöp. Kale manö niñ aij ginaböl manö u nöp kalip hag ñimidöp; manö niñ aij gagnaböl manö u hag ñaga. ³⁴ Nipe kalip manö hod riköm nöp hag ñimidöp. Hainö bi nipe gau aip ke midöl göm, manö il magöñhalö hag ñi aij gimidöp.

Jisas hagö, hadal ur ga
(Mad 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Ñin anibu nöp ram dugöp magö u, Jisas bi nipe gau kalip haga, “Ñig wañö böñ lödañ arun,” a ga.
³⁶ Anig hagö, bi nipe gau nibi bi iru nöp ap mideila gau kalip arö göm, ñig magib Jisas mideia migan u ranöm, hadla. Ñig magib rimnap halö aip arla. ³⁷ An arlö niñöl gi, adij pinöm asad apöm, ñig si ral ñig magib migan u amöm, am lugniñ rö ga. ³⁸ Jisas nipe pen ñig magib migan adij lajij adö, nabic ilöñ löm haneia niñöl gi, bi nipe gau nip am aña göm hagla, “Manö hag ñeb bi, hon magöñhalö umniñ gabun gasi u niñagpan ar?” a gila. ³⁹ Hageila, Jisas uraköm, pinöm asad udeia u abe, ñig si ral aueia u abe, agamij mid a gö, pinöm asad udeia u hir göm, ñig si ral aueia u böñ nöp ur göm ga.

* 5:7-8: Mak 1:24

⁴⁰ Pen Jisas bi nipe gau kalip haga, “Kale niñön ginig piñij gabim? Kale niñ udep magö kale pro ap midöp niñöm piñij gabim aka?” ga.

⁴¹ Hagö, kale aiö göm, pen hag niñö pen hag niñö göm hagla, “Bi anibi an? Aige gö göm hagajip, pinöm asad udajip u abe, ñig si ral auajip u abe, manö nip u niñöm, hagöp rö göp?” ö gila.

5

Kijaki bi ap nip abañ al mideia u, Jisas hag höñ yua

(Mad 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Jisas bi nipe gau aip ñig magib udöm, Ñig Wañö Galili juöm, ram minöñ Gerasa nibi bi mideila böñ lödañ adö amjaköm, ² ñig magib u arö göm, ujanid lugö niñöl gi, magö anibu nöp, kijaki abañ al mideia bi ap, wip rigöl migan gau nibö apöm, Jisas mideia au aua. ³⁻⁴ Bi anibu wip rigöl gila kabö migan gau han ajmidöp. Nip pör sen udöm, ñimagö ma nipe gau li ribikmidal u pen sen gau gö, pa gi dö gö, armidöp. Nipe klö yabij gimidöp u me, nip gilö gasi niñnim rö laga. ⁵ Sidö an, sibön yan, wip rigöl gimidal kabö migan gau abe, nö ilö gau abe, gauñ göl göm, kabö udöm, hañ roman nipe ke ribmidöp. ⁶ Pen ñin anibu, nipe Jisas nip yijig niñöm, gi dö gi amöm, Jisas mideia au kugom yimö, ⁷⁻⁸ Jisas kijaki bi anibu nip abañ al mideia u nip haga, “Ne kijaki aiön pi, bi i nip arö gimön höñ aru!” a ga.

Hageia haga, “Jisas, God klö unbö ke yabij Ñi nipe. Yip niñön ginig auban? Manö niñö hagnöm, ‘God niñ midöp rö, yad nöp ilön mab rö ñagnabin,’ a gimön!” a ga. *

⁹ Anig hagö, Jisas bi anibu nip haga, “Hib ne niñön?” ö ga.

Hageia haga, “Yip kijaki iru nöp abañ alöp rö, hib yad ‘Iru Nöp,’ ” a ga. ¹⁰ Nipe Jisas nip, kijaki aiön pi gau ram minöñ ke milö gau hag

yuagmön, a göm, hag niñöl gi nöp mideia.

¹¹ Pen magö anibu, kaj iru yabit amil niñeila sinañ ba anib gau.

¹² Anib u, kijaki gau Jisas nip neb neb göm hagla, “Hanip hagö, amun kaj gilan kalip yuö hiikun,” a gila.

¹³ Anig haglö, Jisas yau a gö, kijaki gau bi anibu nip arö göm, amöm kaj gau kalip yuö hiiklö, magöñhalö du dausan rö pig ju rul yan amöm, gi dam nig wañö yan paköm, magöñhalö nig niñöm um hakla.

¹⁴ Pen bi kaj mukmidal gau, ga anibu niñöm, am daun anibu abe, ram minöñ gau abe, manö anibu hag ñilö niñöl gi, nibi bi gau am niñun, a göm, Jisas mideia au aula. ¹⁵ Apöm niñla, bi nöd kijaki iru nöp abañ ala anibu, wañj yimöm, mid aij göm, asik mideia. Niñlö, aninin gö piñin gila.

¹⁶ Nibi bi nöd mideila gau, nibi bi hain aula gau kalip, bi kijaki abañ al mideia bi u nip Jisas niñön niñön ga u hag ñila. Pen kaj gau kalip niñön niñön ga u abe hag ñila. ¹⁷ Pen nibi bi anib gau, manö hagla anibu niñöm, Jisas nip manö neb neb göm hagla, “Ram minöñ hon i arö gimön aru!” a gila. ¹⁸ Hageila, Jisas nig magib udöm arnig gö, bi gö kamij la u nip neb neb göm haga, “Yad aip arul aka?” ga. ¹⁹ Hageia, Jisas bi u nip wihö göm, haga, “Ram ne arammön, nibi bi ne gau kalip, Bi Kub nöp mög yabit niñöm, niñön niñön göp manö u magöñhalö hag ñimön,” a ga. ²⁰ Hagö, bi anibu ram minöñ Dekapolis an au, daun gau gi ajöl gi, Jisas nip niñön niñön ga u, nibi bi gau kalip hag ñö, kale magöñhalö aiö yabit gila.

Jisas gö, nibi ap lamij la, pai uma ap uraka

(Mad 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Jisas pen nig magib udöm, kauyañ ado gi am Niñ Wañö Galili

* 5:30: Luk 6:19 * 5:34: Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19

böñ lödañ goñ au midö niñöl gi, nibi bi iru nöp nip aula.

²²⁻²³ Bi ap hib nipe Jairas. Nipe Juda magum gep ram ap abad midmidöp. Jairas Jisas nip niñöm, ap mideia au kugom yimöm haga, “Pai pro midmagö yad u umnig gab. Ne yad aip aumön nip ud niñö, urak arañ,” a ga. ²⁴ Hagö, Jisas uraköm Jairas aip arlö niñöl gi, nibi bi iru nöp amöm, Jisas nip ciro ciro ñöm an an löm ud areila.

²⁵ Pen nibi ap, nipe nibi adan ajmidöp mi unbö migam lañ la.

²⁶ Nibi anibu wös wameb bi gau kalip, yip gilö kamij lañ, a göm, mani nipe magöñhalö hadö raua u pen nip gilö kamij lagöm, rapin kub yabit ga. ²⁷⁻²⁸ Pen nipe Jisas gimidöp manö u haglö niña rö, am wañj bad nip u ud niñnö kamij linab, a göm, nibi bi iru mideila an au jöl adö apöm, wañj nip u ud niñö, ²⁹ magö anibu nöp hagape lugmidöp u mitep gö, an nipe au yan niña, nip nan ga u kamij la. ³⁰ Pen Jisas ke niña, klö nipe rimnap ara niñöm, ado göm, nibi bi iru mideila gau kalip haga, “Wañj yad u ban ud niñöb?” ö ga.

* ³¹ Hageia, bi nipe gau hagla, “Nibi bi iru nöp nöp ciro ñaböl u, niñön ginig yip bi an ud niñöb, a gimön, hagabön?” ö gila. ³² Pen Jisas manö kale hagla u udagöm, yip bi an ud niñöb, a göm, ulhai niñöl gi mideia.

³³ Pen nibi anibu, nip niñön niñön ga u niñöm, piñin göm gil gil göl gi apöm Jisas mideia ma il nipe au kugom yimöm, nip kamij la manö u magöñhalö waiö hag ña.

³⁴ Jisas pen nip haga, “Pai yad. Jisas yip gö kamij linab, a gimön, niñ udpan rö, nöp ginö kamij löp me u. Ne arammön mid aij gimön,” a ga.*

³⁵ Jisas manö anibu hagö niñöl gi, Jairas bi nipe rimnap, ram nipe au nibö apöm hagla, “Pai ne u hadö umöb; hag ñeb bi i hagö, ma ilön auagnim, ado gi arnim,” a gila.

³⁶ Anig hagla u pen Jisas manö kalip u udagöm, Jairas nip haga, "Piñin gagmön; gasi klö gi niñmön," a ga. ³⁷ Jisas anig hagöm, nibi bi gau aip aragnabun, a göm, kalip anib gau hag löm, Pida u, Jems u, Jems nimam Jon u, kalpe yam nöp ut gi ara. ³⁸ Kale Jairas ram u amjaköm Jisas niña, nibi bi manö pig hagöm, mitöñ magö göl gi mideila. ³⁹ Ram raul migan yan amöm haga, "Nihön ginig manö hau gimim, mitöñ gabim? Pai u umagöp; yiharin hon hanab," a ga. ⁴⁰ Anig hagö, nip mithol gilö, kalip hag höñ yuöm, pai nime nap ber u udöm, bi nipe kabö u udöm, ut gi pai u um mideia ram raul migan yan ara. ⁴¹ Amöm, pai anibu ñimagö kid nip u udöm, Arameik manö löm haga, "Dalida kom!" a ga. Manö haga anibu it me, "Pai pro! Nöp hagabin, urak!" * ⁴² Jisas nip manö hagö, magö anibu nöp uraköm, ap ran ap lugö niñöl gi, nibi bi gau aiö yabit gila. Pai anibu mi nipe unbö migan lanj ara. ⁴³ Nibi bi mideila gau aiö gilö niñöl gi, Jisas manö klö hagöm haga, "Gipin anibu nibi bi gau kalip waiö hag ñagmim," a ga. Anig hagöl gi kalip haga, "Pai u nip nan magö rimnap ñibe niñan," a ga.

6

Nasared nibi bi Jisas nip niñ udagla

(Mad 13:53-58; Luk 4:16-30)

¹ Jisas bi nipe gau ut gi ram minöñ anibu arö göm, daun nipe ke Nasared ara. ²⁻³ Am midöm, Juda God nip sabe gep ñin u, magum gep ram u amöm, nibi bi iru nöp ap mideila gau kalip manö hag ñö niñöl gi, aiö göm hagla, "Bi anibi kapeda ram minöñ i nibö bi, Maria ñi nipe ap. Nimam nipe u Jems, Josep, Judas, Saimon me. Niñin bi nipe gau aip midpun i. Pen manö aij anibu gai nibö niñöm hagöp? Nan gagep rö

aigöl göm göp?" ö gila. Anig hagöm, nip udagla. *

⁴ Pen Jisas kalip haga, "Bi God manö hagep gau, ram minöñ migan rimnap gi ajlö, bi kub hon, a göm, udnaböl u pen ram minöñ kale ke gau, manö kalpe u udagnaböl," a ga. * ⁵ Nip niñ udagla u me, nan gagep rö rimnap ginim rö laga; nibi bi nan ga gau mithöp nöp ud niñö, kaminj la. ⁶ Pen Nasared nibi bi nip niñ udagla u niñöm Jisas aiö yabit ga.

Jisas bi nipe unbö migan lanj, wög yip gimim, a göm, hag yua
(Mad 10:5-15; Luk 9:1-6)

Jisas pen ram ritig aglö ram minöñ anib gau gi ajöl gi, nibi bi gau kalip God Manö u hag ña. ⁷ Niñ ap bi nipe unbö migan lanj gau wiñ alö aueila haga, "Bi mithöp ke, bi mithöp ke ram minöñ gau ke ke ammim, manö aij yad u hag ñimim. Yad kalöp hag yuabin rö, manö hag ñi ajöl gi, kijaki aiön pi nan gau hag yunig, hag höñ yunabim," a ga. ⁸ Manö ap pen haga, "Anig gimim u, nan niñeb, wañib, mani ud aragmim; ilöñ naböñ u nöp ud armim. * ⁹ Ma rirup limim pen sior mlö añi nöp limim armim; sior rimnap halö ud aragmim. ¹⁰ Ram ap arbe kalöp hag udaiöl, ram anibu nöp midmim, wög gi pis gimim, daun anibu arik arnig gimim ñin u nöp armim. ¹¹ Pen ram minöñ ap amjakpe kalöp hag udöm, manö kalöp u niñagaiöl, ram minöñ anibu arik arnig, niñlanj, a gimim, ma hatpit pakpe lugö armim," a ga. * ¹² Jisas anig hagö, bi nipe unbö migan lanj gau, kale ram minöñ gau gau amöm, nibi bi gau kalip manö hag ñöl gi hagla, "Nan si nan naj gipim u, nihön ginig anig gipun, a gimim, arö gimim," a gila. ¹³ Anig hagöm, kijaki aiön pi nibi bi abanj al mideia gau hag höñ yuöm, nibi bi nan ga gau wel li ñilö, kaminj la. *

* 5:41: Luk 7:14 * 6:2-3: Jon 7:15 * 6:4: Jon 4:44 * 6:8: Luk 10:4-11 * 6:11: Ap 13:51

* 6:13: Jem 5:14

Herod hagö, Jon Bi Ñig Pak Ñeb nabıc cög nıpe u rıb gı dö gıla

(Mad 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9)

14 Pen Jisas ga rö manö u, ram mınön rıgon rıgon gau arö, kiñ Herod u rö nöp nıña. Nıbi bı gau, manö anıbu hag amıl apıl göl gı, rımnap hagla, “Jon bı ñig pak ñeb umö rıgöl gıla u, kauyañ uraköm me, apöm nan gagep rö anıb gau gab,” a gıla. * 15 Rımnap hagla, “Bı anıbu bı ne İlaija,” a gıla. Pen bı rımnap hagla, “Bı God manö hagep hadame nöp mıdmıdal rö bı ap apöm mıdöp,” a gıla. 16 Pen kiñ Herod nıpe nıñöm haga, “U Jon bı ñig pak ñeb nöd uñam rıb gı dö gınö u nöp uraköm, apöm anıg gab,” a ga.

17-19 Pen nıñön: nöd Herod, nımam Pilip nıbin Herodias nıp uda. Udö, Jon “Gıpan anıbu, gı naij gıpan. Bı nuwöþ nıpe udagnab,” a ga. Pen Jon anıg hagö, Herodias Jon nıp nıñö mulu lugö hagö, Herod bı nıpe gau rımnap hag yuö, amöm Jon nıp nagı lıla. Nıbi Herodias, Jon nıp aıgö göl gem al pak lınam, a göm, gası u nöp nıñmıdöp u pen * 20 Jon nan naij ap gagmıdöp. Nıpe manö nıñön nıñön haga u, Herod nıñöm manö aıj yıdun göl nöp hagöp, a göm, ñıñı löm, Jon nıpe bı aıj ap bı uþ ap mıdöp, a göm, pıñıñ göm, nıp gı naij gı naböl, a göm, nıp abad mıd aıj gı mıdöp. 21 Nıbi Herodias, Jon nıp al pak lın, a gı nıñ mıd mıd mañ ap, Herod nıme nıp yag daua pıñan rıkep ñın u nöp, nan kub ñıñıg, gapman bı kub gau, ami bı kub gau, ram mınön Galili bı kub gau wıñ alö, nan kub ñıñıg aula. 22 Apöm nan ñıñlö nıñöl gı, Herodias pai nıpe u raul mıgan anıbu apöm kugom ralö, Herod abe, bı kub ap mıdeıla gau abe nıñlö, kalıp aıj gö, kiñ Herod pai anıbu nıp haga, “Gıpan anıbu, nan nıñön hag nıñeinabön nöp ñınabin,” a ga. 23 Pen manö kłö manö nıñö nöp hagöm haga, “Yad nöp manö

nıñö yabıt hagabin. Ram mınön kub abad mıdpin i hag nıñö, nöp nabön u hagnö abad mıdeınabön,” a ga. 24 Anıg hagö, pai u amöm nıme Herodias nıp, nan nıñön u hag nıñnam, a gı nıñö, nıme pen haga, “Jon bı ñig pak ñeb nabıc cög magö nıpe u hagnöm,” a ga. 25 Nıme anıg hagö, adıñ pai nıpe yıñıd kiñ Herod mıdeıla au amöm haga, “Uri magö i nöp, Jon bı ñig pak ñeb nabıc cög magö nıpe u ud kınan cög mıgan ap lımön, yıp dap ñı,” a ga.

26 Anıg hagö, kiñ Herod Jon nıp gası nıñö, mög yabıt ga. Pen nıpe bı kub gau nıñ mıdlö nıñlö gı, manö kłö manö nıñö pai u nıp haga u nöp gası nıñöm, 27 magö anıbu nöp ami bı nıpe ap, “Am Jon nabıc cög magö u daumön,” a göm hag yuö, am Jon nıp nabıc cög magö u rıb gı dö göm, 28 ud kınan cög mıgan ap löm, dapöm pai anıbu nıp ñö, nıpe pen damöm nıme nıp ña. 29 Pen Jon bı nıpe gau, Jon nıp uñam rıb gı dö gıla manö u nıñöm, kale am wıp damöm, kabö mıgan au rıgöl gıla.

Jisas nıbi bı iru nöp nan magö ñö ñıñla

(Mad 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13)

30 Jisas manö ud arep bı gau, kale gau gau wög gı ajöl göm, ado gı apöm, nıbi bı gau kalıp manö nıñön nıñön hag ñöm, nan nıñön nıñön gıla gau, magöñhalö Jisas nıp hag ñıla. * 31 Pen nıbi bı iru yabıt nöp amıl apıl geıla u me, Jisas bı nıpe gau aıp nan ñıñöl rö lagö, nıpe kalıp haga, “Hon, nıbi bı mıdagpal an au amun, yıharıñ mıdaiun, kale magö ap ake lınabım,” a ga. 32 Anıg hagöm, bı nıpe gau aıp ñıg magıb udöm, ram mınön nıbi bı mıdagmıdal au arla. 33 Pen kale ñıg magıb ud arlö nıñöl gı, nıbi bı iru nöp, Jisas bı nıpe gau aıp gau araböl a göm, daun gau nıbö gau nıbö dip gı dö gı aramöm, ñıg goł adö adan mılö u nöd amöm, Jisas bı

* 6:14: Mad 16:14; Mak 8:28; Luk 3:19-20 * 6:17-19: Lep 18:16 * 6:30: Luk 10:17

nipe gau aip arnig geila gau, nöd am mideila. ³⁴ Jisas bi nipe gau aip ñig goł au amjak pidöñ göm, ñig magib arö göm, nibi bi iru mideila gau kalip niñöm gasi nipe ke gasi niñöm niña, kale kaj sipsip bi abad midep ap midagöp rö u mideila. Anibu niñö, mög gö, nipe it göm kalip manö rimnap rapin hag ñi mideia. *

³⁵ Sidö hadö wad ara niñöm bi nipe gau apöm nip hagla, “Sidö hadö wad aröp. Aui ram minöñ nöp an aui. *

³⁶ Anib u, nibi bi gai i hag yuö, kale am ram rilig ałö ram minöñ yöp söł gai i aramöm, nan magö kale rimnap rau ñinlan,” a gila.

³⁷ Hageila, Jisas haga, “Kale ke kalip nan magö rimnap ñimim,” a ga. Hageia hagla, “Anig hagpan u, bi rakin unbö raleb jin wög göm mani udpal rö udun nan magö rau dapun, kalip ñun aka?” gila. ³⁸ Hageila, Jisas haga, “Bred magö kale aigöl gi rö midöp? Am niñim!” a ga. Hageia, am niñöm hagla, “Hon bred magö unbö mamid u, kabsal mihöp halö midöp,” a gila. ³⁹ Anig hageila, Jisas haga, “Nibi bi gai i hagpe, asik balu ke ke löm, nan ułan adö gai i asik midlö aran,” a ga. ⁴⁰ Hagö, nibi bi gau kalip haglö, rimnap ñin juöl mihau adö gi da sidun lan (50) rö magum balu löm, rimnap ugan nibi bi ñin juöl unbö mamid u (100) rö balu lila. ⁴¹ Pen Jisas nipe bred magö unbö mamid u abe, kabsal mihau abe udöm, kumi kabö adö lan au niñöm, God nip, aij a göm, bred u ud jö göm, bi nipe gau kalip ñö, kale pen nibi bi gau kalip nime li ñila. Kabsal mihau u, u rö nöp bi nipe gau ñö, nibi bi gau kalip nime li ñila.

⁴² Ñeila, ñinlöl ñinlöl, kalip mudun ga.

⁴³ Nan adin adin arö gila gau, Jisas bi nipe gau wadi udöm yaglö yaglö, wadi unbö migan lan ajman raua.

⁴⁴ Nan ñinla ñin anibu, bi gau nöp me, paip dausan ara.

Jisas ñig uł adö u abö gi ara

⁴⁵ Pen magö anibu nöp Jisas bi nipe gau kalip hagö, ñig magib udöm Bedsaida daun nö lödan arlö niñöl gi, Jisas au midöm nibi bi gau kalip hag yuö arla. ⁴⁶ Hag yuöm, dum nö ilö ap gilan gi amöm, God nip sabe gi mideia. *

⁴⁷⁻⁴⁸ Sibön ginig ga magö u, Jisas nöp midöm niña, bi nipe gau kale ñig magib udöm, ñig an au dan arlö niñöl gi, hadal u areila lau adö auö, ułham ñig uł adö lan pirik göł gi areila. Ram jin parika magö u, Jisas ñig uł adö lan au amöm, kalip abhak löm, arnig gö niñöl gi,

⁴⁹⁻⁵⁰ nip ñig uł adö lan au areia u niñöm, u wip ana ap a göm, anin gō piñin göm aiö gauł gila. Adin Jisas kalip haga, “Piñin gagmim! Yad nöp auabin! Gasi iru niñagmim!” a ga. *

⁵¹ Hagöm, ñig magib migan arö, hadal udeia u ur ga. Anig gö, Jisas nipe aigöl göm anig göp, a göm, gasi iru yabit niñla. *

⁵² Nipe bred udöm nibi bi iru nöp nime li ña u niñla u pen ñin anibu Jisas nip niñ ud aij gagla. ⁵³ Pen ñig an u am am ram minöñ Genesared amjaköm, ñig magib u nagi adik lila. ⁵⁴ Ñig magib au arik arlö niñöl gi, nibi bi anib gau Jisas auöp, a gilö niñöm, ⁵⁵ yinid ram minöñ gau gau kid kid amöm, nibi bi nan ga gau kalip dam Jisas am mideia au areila. ⁵⁶ Ñin anib gau, Jisas ram rilig ałö gau aka daun gau aka ram minöñ yiharin gau amjakö, nibi bi nan ga gau kalip dap maker an au löm, Jisas nip neb neb göm hagla, “Ne midö, nibi bi nan göp gau, waij adin nöp u ud niñlöl, kalip kamın lan,” a gila. Jisas yau a ga niñöm nibi bi nip ud niñla gau kalip magöñhalö kamın la.

7

Nan hibur midmagö an dan nibo höñ aunab u nöp me pri mideinab

* 6:34: Nab 27:17; Mad 9:36 * 6:35: Mak 8:1-9 * 6:46: Luk 5:16 * 6:49-50: Luk 24:37

* 6:51: Mak 4:39

¹ Bî Perisi rîmnap, bî lo manö hag ñeb rîmnap, Jerusalem nîbö apöm, Jisas mîdeia au nîŋ mîdöm nîŋla, ² Jisas bî nîpe rîmnap, nîpîs nîhi bî asî masî gî aij göm, nan ñîŋmîdal rö, gagla. * ³ Perisi bî gau abe, Juda nîbi bî gau magöŋhalö abe, nîpîs nîhi bî hagnîdal rö nîŋöm, ñîmagö ñîg lî yuöm nöp, nan ñîŋbal. ⁴ Maker aŋ au am mîdöm, ram ado gî apöm, u rö nöp ñîg lî yuöm nöp, nan ñîŋbal. Pen kap, rin cög, kapa nan gau u rö nöp ñîg lî yuöm nöp, nan ñîŋbal. Nan anîbu rö magöŋhalö kîñ aij gîpal. *

⁵ Anîb u, Jisas bî nîpe gau nan yîharîŋ ñîŋla u nîŋöm, bî Perisi gau abe, bî lo manö hag ñeb gau abe Jisas nîp hagla, “Bî ne gau nîhön gîŋig, apîs bac bî hagla rö, ñîmagö kale u ñîg lî yuöm wasö, yîharîŋ nöp nan ñîŋaböl?” ö gîla. ⁶ Hageila, Jisas haga, “Kale manö pîral hagnîp u, Aisaia manö nîŋö yabîŋ hagöm, God Manö u kalî kîñ rîköm haga, ‘Nîbi bî gai i, God hib hagno adö arab a gîpal u

pen yîharîŋ manö nöp hagal; yîp mîdmagö lagpal. *

⁷ God lo manö u hag ñabun, a gîpal u pen nîbi bî manö kale ke hagnîp manö u nöp hag ñaböl.

Anîb u, yîp sabe göm hib yad hagnîp adö aragab.

Yîharîŋ manö nöp hagnîp, a ga.

⁸ Anîb u rö, kale God manö hag la u arö gîmîm, nîbi bî manö kale ke hagnîp u udmîm, nap nahai bî hagnîdal adö u hain gîmîm gabim,” a ga.

⁹ Jisas kalîp kauyaŋ hagöm haga, “Kale gasî kîd hîk nîŋmîm, God manö hag la u ud ke gau yumîm, gasî magö kalpe ke u nöp nîŋ udmîm hain gabim. ¹⁰ Mosîs God Manö adîŋ ap kalî kîñ rîköm haga, ‘Name nap hagnîp rö nîŋ udmîm, kalîp ud aij gîmîm; pen ñî pai rîmnap nîme nap kalîp manö mulu kal lugö hagnîp,

al pak lîbe umöl,’ a ga. * ¹¹ Pen kale manö adö anîbu kabö göl hag ñagnîpîm. Bî ap, ami bapî arö gînabîm, a gînab u, kalîp hagnîp, ‘Ami bapî, yad nan aij rîmnap kalpe mîhön ñîbnep pen mani kalpe mîhön ñeb mani u, uri yad God nîp ñînabîm, a gîpîm u me, mani kalpe mîhön ñeb ap mîdagöp,’ a gînab. ¹² Anîg gîlö, kale nîŋmîm hagnîpîm, ‘Kale anîg gîpal u, manö mîdagöp,’ a gînabîm. Anîg hagnîp, kale God manö haga u arö göm, nan aij rîmnap nîme nap kalîp ñagnîpîl. ¹³ Anîb u, gasî magö kalpe ke u nöp nîŋmîm, hain gîmîm, bî hain nîbö rîmnap halö hag ñîbe, kale pen u rö nöp bî hain nîbö rîmnap hag ñîlö, hag ñî dam dapîl gîlö nîŋöl gî, God Manö nan yîharîŋ rö ud ke gau yubal. Pen nîme nap manö hagnîp u nöp wasö; kale nan îru nöp anîg unbö rö nöp gabim,” a ga.

¹⁴ Jisas anîg hagöm, nîbi bî îru nöp mîdeia gau kalîp hagö, nîpe mîdeia îl au aueila haga, “Manö hagnîp gabîm i kale magöŋhalö nîŋmîm, manö îl rîk nîŋ aij gîmîm. ¹⁵ Kale nan ñîŋbe aŋ yaŋ arnab u pîrî mîdageinab; nan hibur mîdmagö aŋ kale daŋ nîbö hön aunab u nöp gö, kale gac halö mîdeinabîm. * ¹⁶ Kale nîbi bî gasî rîmîd mîdainîm gau, rîmîd lî nîŋ aij gîmîm,” a ga.

¹⁷ Jisas anîg hagöm, nîbi bî gau kalîp arö göm, ram raul mîgan arö, bî nîpe gau nîp hag nîŋla, “Manö hod rîkmön hagnîp anîbu, îl u nîhön?” ö gîla. ¹⁸ Hageila, haga, “Nîbi bî gau kale nîŋagnîp rö, kale u rö nöp nîŋagnîp ar? Nan asî masî gîpal gau, halöwatö ñîŋlö, hibur aŋ yaŋ arö, God nîŋö pîrî mîdageinab. ¹⁹ Pen nîhön: nan ñîŋbal anîb gau, mîdmagö aŋ yaŋ aragnîp; hibur aŋ yaŋ nöp arö, hib halö kîl yunaböl,” a ga. Jisas manö haga anîbu, nan gau magöŋhalö ñîŋeb nöp, asî masî gep rîmnap mîdagöp, a ga.

* 7:2: Luk 11:38 * 7:4: Mad 23:25 * 7:6: Ais 29:13 * 7:10: Eks 20:12; 21:17; Dud 5:16

* 7:15: Ap 10:14-15

²⁰ Pen Jisas anig hagöm haga, “Gası naj an kale yan nıbö aunab u me, nıbi bı gac halö mıdnaböl. ²¹ Nıbi bı gau an kalıp yan gası naj auö nıñöl gı, kale gı naj göm, nan si udöm, wip alöm, nıbi si bı si göm, ²² nan gau hon rö lan, a göm, nıbi bı rımnab gası naj nıñöm, manö pıral hagöm, manö naj hagöm, nan gau yad rö lagöp, a gö, mulu lugö, nıbi bı hag juöm, hib kale ke dap ranöm, hałowalö göm, naj gep gası añı nıñöm gıpal. ²³ Nan naj gıpal anıb gau gası ke gau nıbö auagöp, gası naj an kale yan nıbö aunab u me, nıbi bı gac halö mıdnaböl.

Nıbi ap, Jisas nıpe gö, pai yad kamıñ lınab, a göm, nıñ uda
(Mad 15:21-28)

²⁴ Jisas ram mınöñ daun kub Daia sö anıb au ara. Amöm, nıbi bı gau yıp mıñı nıñagöl, a göm, ram raul mıgan ap amöm pi göl mıdeia u pen pi göl mıdainım rö laga. ²⁵ Nıbi ap, pai nıpe nıp kıjaki aban ala u me, Jisas auöp, a gılö, nıpe amöm Jisas mıdeia au ma it nıp au kugom yımöm, ²⁶ Jisas nıp neb neb göl gı haga, “Pai yad kıjaki aban alöp u, hag höñ yu aran,” a ga. Nıbi anıbu nıpe Juda nıbi wasö. Nıpe yag daula ram mınöñ Pönısia, bı ram mınöñ Siria nıbö abad mıdmıdal u. ²⁷ Pen anıg hageia, Jisas nıp haga, “Nöd ñı pai nan ñıñlö, mudun gınab, aij. Nan magö ñı pai ñeb u udun, kain yunabun u aij gagnab,” a ga. ²⁸ Hageia, nıbi u pen haga, “Bı Kub! U aij hagpan u pen ñı pai gau nan ñıñlö, naböñ naböñ gau abañ mo gau lugö, kain gau halö ñıñnaböl,” a ga. ²⁹ Hageia, Jisas manö anıbu nıñöm haga, “Ne anıg hagpan u, pai ne kıjaki yuö hııköm mıdajıp u hadö höñ aröp; ne aru,” a ga. ³⁰ Jisas anıg hagö, nıbi anıbu ado gı amöm nıñı, kıjaki arık höñ arö, pai nıpe köp adö au agamıñ han mıdeia.

* 7:36: Mak 1:43-45 * 7:37: Ais 35:5 * 8:2: Mak 6:34-44

Rımid mıgan pıt ga bı ap Jisas gö, rımid waka

³¹ Jisas ram mınöñ daun kub Daia sö anıb au arö göm, am ram mınöñ daun kub Saidon sö anıb au paköm, ram mınöñ Dekapolis an gau amöm, Nıg Wanö Galili ara. ³² Amjakö nıñöl gı, nıbi bı gau bı rımid pıt ga manö hag aij gagmıdöp bı ap dapöm, Jisas nıp neb neb göm hagla, “Bı i nıp ud nıñö, kamıñ lan,” a gıla. ³³ Hageila, Jisas bı anıbu nıp ut gı ke ke au amöm, ñımagö mılö nıpe u rımid mıgan nıp u yuöm, ñımagö kıñu alöm, aıab nıp u ud nıñöm, ³⁴ kumi kabö lan nıñöm, ake löl göm, “Epada!” a ga. Manö yöl hagöm, “Epada,” a ga u, manö it u “Hıık,” a ga. ³⁵ Anıg hagö nıñöl gı, bı anıbu rımid mıgan u pıral hııköm, maj mıgan pıta gö nıñöl gı, manö kabö göl haga. ³⁶ Jisas pen nıbi bı gau kalıp haga, “Manö anıbu nıbi bı rımnab kalıp hag ñıgımım,” a ga. Manö anıbu manö klö göm haga u pen kale am klö göm nıbi bı iru nöp hag ñıla. * ³⁷ Manö anıbu hag ñeila nıbi bı nıñöm aiö göm hagla, “Jisas nan gau magöñhalö gajıp aij yabıt göp. Nıpe nıbi bı rımid pıt göp gau gö, pıral hııköm, nıbi bı aıab mıñör göp gau gö manö hag aij gıpal,” a gıla. *

8

Jisas nıbi bı iru yabıt nöp nan magö ñö ñıñla
(Mad 15:32-39)

¹ Nıñ anı anıb au nöp, nıbi bı iru nöp ap mıdlö, nan magö mıdagö, Jisas bı nıpe gau wıñ alö aueila haga, ² “Yad nıbi bı gai i kalıp mög nıñabin. Nıñ mıñau nıgan yad aip mıdöm, yıharıñ mıdpal. * ³ Kalıp kıyö nöp hag yunö, rımnab mılö gau nıbö aubal rö, adan an gau amöm, amgö mımainö udö, lug paknaböl,” a ga. ⁴ Hageia, bı nıpe gau hagla, “Ram mınöñ nöp anı anıb gai i, nan

magö gai nîbö udun ñun?” ö gîla. ⁵ Hageia, Jisas haga, “Bred magö kale aigöl gi rö midöp?” ö ga. Hageia hagla, “Unbö mudun jîŋ u,” a gîla. ⁶ Anîg haglö, Jisas nîbi bî gau kalîp hagö, asîklö nîŋöl gi, bred magö unbö mudun jîŋ anîbu udöm, God nîp aij, a göm, ud jö göm, bî nîpe gau kalîp ñö, kale pen udöl gi, nîbi bî gau kalîp nîme lî ñîla. ⁷ Kabsat pro bad ap ud mîdeila u, u rö nöp udöm, God nîp aij a göm, bî nîpe gau kalîp ñö, nîme lî ñîla. ⁸ Ñîlö, ñîŋlö ñîŋlö kalîp mudun gö, naböŋ naböŋ pali pali gîla gau, Jisas bî nîpe gau wadî unbö mudun jîŋ u yaglö ajman raua.

⁹ Bî nan ñîŋla anîb gau, po dausan rö. Jisas pen, nîbi bî anîb gau kalîp hag yuöm, ¹⁰ bî nîpe gau aip ñîg magîb udöm, ram mînönj Dalmanuda arla.

Perisi bî rîmnap, “Nan gagep rö ap gö nîŋun,” a gîla

(Mad 16:1-4; Luk 12:54-56)

¹¹ Bî Perisi rîmnap Jisas nîp neb neb gîno, nîhön rö hagnîm, a göm, apöm nîp aip manö hag amîl apîl göm hagla, “Nan gagep rö ap kumi kabö adö laŋ au gö, nîŋun,” a gîla. ¹² Anîg haglö, Jisas ake löl göm haga, “Nîbi bî mîñî mîdpal ñîn i, nîhön gînîg hagnîm, ‘Nan gagep rö ap gö nîŋun,’ a gîpal? Yad kalöp nîŋö yabîŋ hagabin, kalöp nan gagep rö ap gîno, nîŋagnabîm,” a ga. *

¹³ Anîg hagöm, kalîp arö göm, bî nîpe gau aip ñîg magîb udöm, ñîg waŋö böŋ lödan arla.

Jisas, Perisi manö kalîp u udagöl, a göm, manö hod rîkôm haga

(Mad 16:5-12)

¹⁴ Pen bî nîpe gau hauŋ göm, bred iru wasö, magö aŋî ap nöp ud ñîg magîb löm, ud arla. ¹⁵ Aŋ gau amöl gi, Jisas kalîp haga, “Perisi yîs kale u abe, Herod yîs nîpe u abe, nîŋ aij gîmîm,” a ga. *

¹⁶ Anîg hagö, bî nîpe gau kale ke hag nîŋ hag nîŋ göm hagla,

“Bred magö rîmnap halö dauagpun rö hagab,” a gîla. ¹⁷ Jisas pen kale hagla anîbu ke nîŋöm haga, “Nîhön gînîg bred magö dauagpun, a gîmîm, hagabîm? Kale manö nîŋmîm, îŋ u nîŋagpîm ar? * ¹⁸ Amgö la u nîŋagpîm? Rîmîd la u nîŋagpîm? Aka nîŋmîm hauŋ gîpîm? ¹⁹ Bî paip dausan mîdeila ñîn u, bred magö unbö mamîd u ud jö gi ñîno, ñîŋöm naböŋ naböŋ arö gîla gau, wadî aigöl gi rö yagpe?” ö ga. Hageia hagla, “Wadî unbö mîgan laŋ yagno,” a gîla. * ²⁰ Anîg hageia haga, “Pen bî po dausan mîdeila ñîn u, bred magö unbö mudun jîŋ u ud jö gi ñîno, ñîŋöm naböŋ naböŋ arö gîla gau, wadî aigöl gi rö yagpe?” ö ga. Hageia hagla, “Wadî unbö mudun jîŋ u yagno,” a gîla. ²¹ Hageia haga, “Pen kale nîŋmîm, nîŋ aij gagpîm ar?” a ga.

Amgö we ga bî ap Jisas gö, amgö ñîl nîŋa

²² Pen kale Bedsaida daun amjaklö nîŋöl gi, nîbi bî rîmnap bî amgö we ga ap dapöm, Jisas nîp neb neb göm hagla, “Nîp ud nöŋ,” a gîla. ²³ Hageia, Jisas bî amgö we anîbu nîp ñîmagö kîd u udöm, uŋ gi ram rîŋîg aglö goŋ au amöm, amgö nîp u kîŋu alöm, nîp ud nîŋöm, haga, “Amgö ne nan rîmnap nîŋabön aka?” ga. ²⁴ Hageia haga, “Yau. Nîbi bî gau nîŋabin u, pen mab ur rö gau gi ajoböl,” a ga.

²⁵ Hagö, Jisas kauyaŋ amgö magö nîpe ud nîŋö, adîŋ nan gau magöŋhalö nîŋ aij yabîŋ ga. ²⁶ Pen Jisas bî anîbu nîp haga, “Kauyaŋ ado gi ram rîŋîg aglö nîbi bî mîdpal lödan aragmön; ram ne yîdun göl aru,” a ga.

Pida Jisas nîp haga, “Ne nöp me Mesaia u,” a ga

(Mad 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷ Jisas bî nîpe gau aip ram rîŋîg aglö daun kub Sisaria Pilipai söl au arla. Adan aŋ au amöl gi kalîp haga,

* **8:12:** Mad 12:39; Luk 11:29 * **8:15:** Luk 12:1 * **8:17:** Mak 6:52 * **8:19:** Mak 6:41-44

“Nibi bi gau, yip an a göm niñbal?” ö ga. ²⁸ Hageia hagla, “Nibi bi rímnab nöp Jon bi ñig pak ñeb u, a gipal; rímnab Ilaija, a gipal; rímnab bi God manö hagep ap, a gipal,” a gila. * ²⁹ Hageila, Jisas kalip haga, “Kale ke pen yip an, a gimim, niñbim?” ö ga. Hageia, Pida haga, “Ne nöp me Mesaia u,” a ga. * ³⁰ Hageia, Jisas haga, “Nibi bi gau kalip manö anibu hagagmim,” a ga.

Jisas haga, “Yad umem kauyan uraknabin,” a ga

(Mad 16:21-28; Luk 9:22-27)

³¹ Jisas pen bi nipe gau kalip manö hag ñöl gi haga, “Bi Ñi nipe ilön kub yabıt udnab. Bi kub manö ud asikep gau abe, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi lö manö hag ñeb gau abe, nip niñlö, mulu lugö, al pak lılo, nipe umöm, ñin miñau niñan u kauyan uraknab,” a ga. ³² Jisas manö anibu waiö hagö, Pida niñö, aij gagö, Jisas nip dam goł au amöm, nip hag göl gi haga, “Manö anibu rö hagagmön,” a ga. ³³ Pen Jisas ado göm, bi nipe gau kalip niñöm, Pida nip haga, “Seden! Ke gau aru! God gasi ñöb rö hagagabön; nibi bi gau gasi niñbal rö nöp niñmön hagabön,” a ga.

³⁴ Anig hagöm, bi nipe gau abe, nibi bi iru nöp mideila gau abe, wiñ alö, it au aueila haga, “Nibi bi an an yip pig midniñ göl gau, nan niñhön niñöñ naböñ adö it i gasi kub niñbal u arö göm, hañ roman kale ke gasi kub niñbal u arö göm, mab kros ud kag göm yip hain göl. * ³⁵ Nibi bi, Jisas nip niñ ud midno, aij gagnab a göm niñnaböl gau, böñ nöp ap lug paknaböl. Pen nibi bi, Jisas nip udun, manö aij nipe niñ ud midno, hanip gi naij gınaböl u, manö midagöp a göm gılö arnab gau, God gö pör nöp pör nöp mideinaböl.

³⁶ “Pen nibi bi, nan aij niñöñ naböñ adö it i iru nöp udun a göm

gılö arö, ram niñöñ it i midöp nan gau magöñhalö udnaböl u pen pör middep u udagnaböl. ³⁷ Nan aij gau magöñhalö dam sikim göm, pör middep u rauöl rö lagöp.

³⁸ “Anib u, nibi bi an, nibi bi nan si nan naij gipal an au midöl gi, nable gınim rö lö, ‘Jisas nip niñagpun,’ a gınaböl gau, hainö Bi Ñi nipe Nap mailö aij unbö ke udöm, ejol uł gau halö aunab ñin u, nipe kalip u rö nöp nable gö, ‘Nibi bi gau kalip niñagpin,’ a gınab,” a ga. *

9

¹ Pen Jisas anig hagöm, manö ap haga, “Yad kalöp manö niñö hagabin, kale nibi bi midpim gai i rímnab kamıñ midpe niñöl gi, God nibi bi udöm abad mideinab ñin u, kłö kub halö auö niñnabim,” a ga. *

Jisas hañ roman nipe u ke yabıt la
(Mad 17:1-12; Luk 9:28-36)

² Pen hainö ñin unbö kagoł jıñ u midöm, Jisas nipe Pida Jems Jon kalip yam uł gi, ram niñöñ nibi bi midageila dum ilö lan ap gılan gi arla. Amöm, Jisas nip niñlö niñöl gi, hañ roman nipe u ke yabıt la. *

³ Wałij nipe u rud aij ke yabıt löm, mımailö yabıt ga. Pen nibi bi niñöñ naböñ adö it i ap wałij rímnab ñig löm uł małi gılö, rud anibu rö lınım rö lagöp. ⁴ Pen magö anibu niñla, Ilaija aip Mosıs aip apil Jisas aip manö hagailö. ⁵ Kale niñöm, Pida Jisas nip haga, “Manö hag ñeb bi, hon aij yabıt ap aui midpun! Anib u, hon ram bada bad miñau niñan gun; nöp ap, Mosıs nip ap, Ilaija nip ap,” a ga. ⁶ Kale piñıñ geila rö me, Pida gasi niñ aij göm wasö, hałöwałö anig haga.

⁷ Pen kumi bad ap apöm, kalip ud yuö yuö niñöl gi, manö ap kumi an anib au haga, “U Ñi midmagö yad yabıt. Manö hagnab rö niñim,” a ga.

⁸ Anig hagö niñöl gi, kale niñ gıgabö

* **8:28:** Mak 6:15 * **8:29:** Jon 6:68-69; Mak 9:9 * **8:34:** Mad 10:38-39; Luk 14:27 * **8:38:** Mad 10:33 * **9:1:** Mak 13:30 * **9:2:** 2Pi 1:17-18; Ap 3:22

göm n+ɲla, b+ an+ɓ m+ɬau m+ɬagailö; Jisas nöp m+ɬeia.

⁹ Pen kale dum laɲ arö göm, ap lugöl g+ɨ, Jisas haga, “Dum i auajun nan gaj+ɓ n+ɲbim u, m+ɬni n+ɓi b+ r+ɬmnap kal+ɓ hag ɲagmim. Hainö B+ ɲ+ n+ɓe umöm urakain+m u, waiö hag ɲ+mim,” a ga. ¹⁰ Hagö, b+ n+ɓe gau n+ɓi b+ r+ɬmnap kal+ɓ hag ɲagla; kale ke nöp hag n+ɲ hag n+ɲ göm hagla, “Umem uraknabin, a göp u, manö it u n+ɬön?” ö g+ɬa. ¹¹ An+ɓ hagöm, Jisas n+ɓ hag n+ɲöm hagla, “B+ lo manö hag ɲeb b+ gau n+ɬön g+ɬn+ɓ hagpal, ‘ɬaija nöɬ aunab,’ a g+ɬpal?” ö g+ɬa. ¹² Hageila, Jisas haga, “N+ɲö hagpal. God Manö u kal+ɬ k+ɬiɲ r+ɬköm hagla, ‘B+ ɬaija nöɬ apöm nan gau g+ɬ j+ɬn geinab,’ a g+ɬa. Pen God Manö u manö ap kal+ɬ k+ɬiɲ r+ɬköm hagla, ‘N+ɓi b+ gau B+ ɲ+ n+ɓe n+ɓ udagöm, n+ɓ ilön kub ɲ+naböl,’ a g+ɬa manö u, n+ɬön g+ɬn+ɓ an+ɓ hagla, a g+ɬmim, n+ɲbim? * ¹³ Pen ɬaija hagla an+ɓu, hainö aunab, a g+ɬmim, gas+ɬ u n+ɲagmim. N+ɓ nöɬ yag daulö, kub göm, manö hag ɲö n+ɲöl g+ɬ, gas+ɬ kale ke n+ɲöm n+ɓ abönamö g+ɬ naij yab+ɬ g+ɬa. An+ɓ u, God Manö u kal+ɬ k+ɬiɲ r+ɬköm, n+ɓ g+ɬnaböl, a g+ɬa rö nöp g+ɬa,” a ga. *

K+ɬjaki ɲ+ɬ pro ap aban+ɬ ala u, Jisas hag höɲ yua

(Mad 17:14-21; Luk 9:37-43)

¹⁴ Pen kale ban yan amöm n+ɲla, b+ lo manö hag ɲeb b+ r+ɬmnap, Jisas b+ n+ɓe unbö aj+ɓ gau aip pen pen hag m+ɬdlö n+ɲöl g+ɬ, n+ɓi b+ iru nöp apöm, kal+ɓ ud yuö yuöm n+ɲöl g+ɬ m+ɬeila. ¹⁵ An+ɓ g+ɬ n+ɲm+ɬdlö n+ɲöl g+ɬ, Jisas apjakaiö, n+ɓi b+ ap m+ɬeila gau, aiö göm, am n+ɓ hag w+ɬhai udla.

¹⁶ Jisas b+ n+ɓe gau kal+ɓ hag n+ɲöm haga, “N+ɬön g+ɬn+ɓ pen hagö pen hagö gajim?” ö ga. ¹⁷ An+ɓ hagö n+ɲöl g+ɬ, b+ ap n+ɓi b+ m+ɬeila an+ɓ au haga, “Manö hag ɲeb b+. ɲ+ɬ yad u, k+ɬjaki aban+ɬ alö, manö

gagöp. ¹⁸ ɲ+ɬn r+ɬmnap n+ɓ rap+ɬn gö, ap lug paköm, k+ɬiɲu habkob gat got apöm, meg hip y+möm, ɲ+magö ma haɲ roman+ɬ iɲ göm göp. Pör an+ɓ gö gö me, daubin u pen b+ ne gau kal+ɓ hagnö, k+ɬjaki u hag yu wasö n+ɲöm arö g+ɬpal,” a ga.

¹⁹ An+ɓ hageia, Jisas kal+ɓ haga, “Kale n+ɓi b+ m+ɬni m+ɬdpim i God n+ɓ n+ɲ ud p+ɬdöɲ gagpim. ɲ+ɬn mai n+ɓ n+ɲ udmim, nan an+ɓ gau ke g+ɬnabim? Manö pör hagnö n+ɲbim u, aige göl gem manö k+ɬiɲ halö hagnö n+ɲnabim? ɲ+ɬ an+ɓu ud m+ɬdpin i dauim!” a ga. ²⁰ Hagö, dam Jisas m+ɬeia it au daulö, k+ɬjaki ɲ+ɬ an+ɓu n+ɓ aban+ɬ ala u, Jisas n+ɓ n+ɲöm, ɲ+ɬ u n+ɓ gö, ap lug paköm, ado malo göl g+ɬ, k+ɬiɲu habkob gat got apöm luga. ²¹ An+ɓ gö, Jisas ɲ+ɬ an+ɓu nap n+ɓ hag n+ɲöm haga, “Nan an+ɓu ɲ+ɬn mai rö ga?” ö ga. Hageia haga, “Hadame nöp ɲ+ɬ pro magö u nöp ga. ²² K+ɬjaki an+ɓu, n+ɓ pör al pak ɬ+n, a göm, mab inab an+ɬ gau abe, ɲ+ɬ an+ɬ gau abe ud yuöp. An+ɓ u, hal+ɓ ap+ɬ mög n+ɲmön, nan an+ɓu hag yuep rö ɬain+m u, hag yu,” a ga. ²³ Hageia, Jisas haga, “Y+ɬ n+ɬön g+ɬn+ɓ, ‘Hag yuep rö ɬain+m u, hag yu,’ a g+ɬmön hagabön? Hag n+ɲnabin rö g+ɬnab, a g+ɬ gas+ɬ n+ɲnabön u, hag n+ɲnabön u rö g+ɬnab,” a ga. * ²⁴ Hageia, ɲ+ɬ nap u y+ɬn+ɬ nöp haga, “Nöp n+ɲ udpin; an+ɓ g+ɬnabön, a gem, gas+ɬ u n+ɲbim u pen gas+ɬ m+ɬhöp n+ɲnam rö löp u, y+ɬ gas+ɬ aij ɲ+ɬmön n+ɲnem yad böɲ nöp n+ɲ udnam,” a ga.

²⁵ Pen n+ɓi b+ iru nöp, ap+ɬ m+ɬau Jisas aip m+ɬeila au, g+ɬ dö g+ɬ aueila n+ɲöm Jisas k+ɬjaki u n+ɓ haga, “Ne k+ɬjaki, n+ɓi b+ gö r+ɬm+ɬ hau+ɬ alö manö hagagnaböl u, nöp hagabin, ɲ+ɬ u n+ɓ arö g+ɬmön, böɲ nöp armön, hainö kauyan+ɬ ado g+ɬ auagmön!” a ga. ²⁶ Hagö, k+ɬjaki an+ɓu gau+ɬ göm, ɲ+ɬ u n+ɓ gö, ap lug paköm, g+ɬ g+ɬ g+ɬ, g+ɬ p+ɬdöɲ gö, n+ɓi b+ iru nöp hagla, “Hadö umöb,” a g+ɬa. * ²⁷ An+ɓ hagla

* 9:12: Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3 * 9:13: Mad 11:14 * 9:23: Mad 21:21; Mak 11:23

* 9:26: Mak 1:26

u pen Jisas ñimagö ur nipe u udöm, nip ud urak ña. ²⁸ Hainö Jisas ram raul migan amöm, bi nipe gau aip kale nöp midöl gi, nip hagla, “Nihön ginig hon kijaki anibu nip hag yu wasö niñbun?” ö gila. ²⁹ Hageila, Jisas haga, “Kijaki anibu rö yiharinj hag yuagnaböl; God nip sabe gilö me, höñ arnaböl. Wasö u höñ aragnaböl,” a ga.

Jisas kauyañ, “Umem uraknabin,” a ga

(Mad 17:22-23; Luk 9:43-45)

³⁰⁻³¹ Jisas bi nipe gau ut gi, ram minöñ anibu arö göm, ram minöñ Galili añ au amöl gi, bi yad gau kalip manö hag ñi aij ginam, a göm, agamij pi göl midöl gi, kalip hag ñimidöp. Kalip hag ñöm haga, “Bi Ñi nipe nip mumug göm bi rimnap kalip ñö, nip al pak lölö, umöm, ñin mihöp midöm, ñin mihöp nigan u kauyañ uraknab,” a ga. ³² Nipe anig hagö niñöl gi, manö it anibu nihön, a göm, nip hag niñblap u pen piriköm, hag niñagla. *

Yad nöp bi kub midpin, a göm, manö pen pen hagla

(Mad 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³⁻³⁴ Pen adan añ au amöl gi, Jisas bi nipe gau, “Yad nöp bi kub, ne bi kub wasö,” a göl gi, pen pen haglö ara. Am Kapaneam amjaköm, ram raul u amöm, Jisas kalip hag niñöm, haga, “Adan añ au apöl gi, manö nihön hagpe auajip?” ö ga. Hagö, bi nipe gau manö anibu hag niñöl göm aula u niñöm, nable gö, pen hag ñagla. ³⁵ Hag ñageila, Jisas am asiköm, bi nipe unbö migan lañ gau kalip hagö aueila haga, “Ñibi bi kub midnig göl gau, ñibi bi yiharinj wög gi ñibal rö midöm, ñibi bi rimnap kalip magöñhalö wög gi ñöl,” a ga. ³⁶ Anig hagöm, ñi pai pro ap dapöm mideila añ au löm, wabi göl gi, haga, ³⁷ “Ñibi bi yip niñ udöm, ñi pai pro

i rö añi ap ud aij ginaböl u, ñi u nip nöp wasö, yad abe udnaböl. Pen yip udnaböl u, yip nöp wasö, Bapi yip hag yuö aunö u nip abe udnaböl,” a ga. *

Ñibi bi kotmat hon gagnaböl gau, kale ñibi bi niñeb hon

(Luk 9:49-50)

³⁸ Pen Jon Jisas nip haga, “Manö hag ñeb bi. Bi ap hib ne hagöm, kijaki aiön pi hag höñ yuö niñun nip hagno, ‘Ne bi hon aip jim ñöl ajagpun u, anig gagmön,’ a gino,” a ga. ³⁹ Hageia, Jisas nip pen haga, “Nip nihön ginig wasö gipe? Nibi bi yip gasi niñöm, hib yad hagöm, nan gagep rö rimnap ginaböl gau, hainö ado göm yip manö naj hagagnaböl. ⁴⁰ Nibi bi kotmat hon gagnaböl gau, kale ñibi bi niñeb hon. ⁴¹ Pen niñim! Nibi bi an, kalöp Jisas bi nipe, a göm, ñig ml ñilö niñnabim u, God kalip ud aij ginab,” a ga. *

Gi naj gun rö löp, a gimim, niñ aij gimim

(Mad 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴² “Pen ñibi bi rimnap apöm, ñi pai yip niñ udpal gau, kalip nan si nan naj adö u gi yamlö, kale gasi yip u hauñ göm, nan si nan naj ginaböl. Nibi bi anig ginig geinaböl u, nöd kabö kub ap unam u nagi ud li ribiköm, dam ñig solwara añ au yublap u aij. Pen kamij midöm, anig gi naj ginaböl u, ilön kub yabif udnaböl,” a ga.

⁴³ Jisas anig hagöm haga, “Ñimagö ap gö, kale nan si nan naj ginig gabim u, ñimagö böñ anib lau rib gi dö gi yube, böñ lau u nöp midainim. Anig gimim, nan si nan naj anibu gagnabim rö, kamij arnabim. Pen ñimagö mihöngöl midö, gi naj gimim, ram minöñ Hel, mab pör nöp inmidöp au arnabim. *

⁴⁴ Ram minöñ anibu, ‘kalip gise pör nöp li midöl gi,

* **9:30-31:** Mak 8:31; 10:32-34; Jon 7:1 * **9:32:** Luk 9:45 * **9:35:** Luk 22:24; Mad 20:25-27; Mak 10:43-44 * **9:37:** Mad 10:40 * **9:40:** Mad 12:30; Luk 11:23 * **9:41:** Mad 10:42 * **9:43:** Mad 5:30

mab in nöp m+deinab.’

45 “Ma k+id u, u rö nöp. Ma k+id ap gö, kale nan si nan naj g+n+g gabim u, ma k+id böñ an+bu lau r+bu g+ dö g+ yube, böñ lau u nöp m+dain+im. An+g g+mim, nan si nan naj an+bu gagnabim rö, kam+ñ arnabim. Pen ma m+höngöl m+do, g+ naj g+pe, kalöp ram m+nöñ Hel, mab ke inab u yuö, ilön kub udnabim. 46 Ram m+nöñ an+bu,

‘kal+p g+ise pör nöp l+ m+idöl g+,
mab in nöp m+deinab.’

47 Amgö magö u, u rö nöp. Amgö magö ap gö, kale nan si nan naj g+n+g gabim u, amgö magö böñ an+bu lau ud gulu g+ yube, böñ lau u nöp m+dain+im. An+g g+mim, nan si nan naj an+bu gagnabim rö, God ram m+nöñ n+pe au arnabim. Pen amgö magö m+höngöl m+do, g+ naj g+pe, kalöp ram m+nöñ Hel, mab ke inab u yuö, ilön kub udnabim. * 48 Ram m+nöñ an+bu,

‘kal+p g+ise pör nöp l+ m+idöl g+,
mab in nöp m+deinab.’ *

49 “B+ hañ run laulö in dö aij l+ nab u rö, God n+pe n+bi b+ magöñhalö kal+p an+g unbö rö nöp g+nab.

50 “Dö sol nan dö kal aij yab+ u pen dö kal n+pe u arö, aige göl g+mim g+pe, kauyañ dö kal g+nab? An+bu u, kale n+bi b+ dö kal rö m+dmim, n+bi b+ r+mnab m+dmagö l+mim, aip agam+ij m+daimim,” a ga. *

10

*“N+bi hag yuep aka wasö?” g+la
(Mad 19:1-12; Luk 16:18)*

1 Jisas Kapaneam arö göm, ram m+nöñ Judia añ gau amöm, am n+g Jodan juöm, böñ lödañ ara. N+bi b+ gau n+ñöm, ap magum geila n+ñöm n+pe pör g+m+doöp rö kal+p manö hag ña.

2 B+ Perisi r+mnab, Jisas n+hön rö hagnab, a göm, apöm, n+p hag n+ñöm hagla, “B+ gau n+bi udöm, hag

yun+g, hag yunaböl aka ne n+hön gas+ n+ñban?” ö g+la. 3 Hageila, Jisas haga, “Mos+ God Manö kal+ k+ñ r+köm, kalöp manö n+hön haga?” ö ga. 4 Hageila hagla, “Mos+ haga, ‘N+bi hag yun+g, “Nöp hag yuabin,” a göm, köp bad ap kal+ k+ñ r+köm n+p ñöm, hag yun+im,’ a ga,” a g+la.

* 5 Hageila, Jisas haga, “Kalöp manö hag ñö, n+ñmim, y+ñ+d udagpim u me, Mos+ lo manö an+bu kal+ k+ñ r+ka. 6 Pen God ram m+nöñ hadame dagol g+ la ñ+in u, b+ g+ löm, n+bi g+ löm, ga. * 7 Adö an+bu me, b+ gau n+me nap b+ aip m+dom, am n+bi udöl g+, kal+p arö göm, 8 kale ber m+hau j+im ñöl hanlö hañ romañ añ l+ nab. Hainö ke ke wasö, j+im ñöl nöp m+deinabil. * 9 God hagö, b+ n+bi udöm hañ romañ añ l+ nab an+bu, b+ r+mnab am kal+p hag pak as+k ke ke lagöl,” a ga. 10 An+g hagöm, b+ n+pe gau aip kauyañ ram raul m+gan yañ amöm, Jisas n+p manö adö an+bu kauyañ hag n+ñeila. 11 Jisas haga, “B+ ap n+bi udöm, hag yuöm, am n+bi hain n+bö udnab u, n+pe n+bi si udep b+.” * 12 N+bi u, u rö nöp, b+ udöm, arö göm, am b+ hain n+bö udnab u, n+pe b+ si udep n+bi,” a ga.

*Jisas ñ+ pai pro gau kal+p wabi
göm, ñ+magö kal+p nab+ic adö lañ la
(Mad 19:13-15; Luk 18:15-17)*

13 N+bi b+ r+mnab, Jisas ñ+ pai hon gau ud n+ñañ, a göm, daueila, pen b+ n+pe gau kal+p hag geila. 14 An+g hageila, Jisas n+ñö, mulu lugö, haga, “Ñ+ pai pro gau arö g+pe, yad aulan. God ram m+nöñ u ñ+ pai pro an+bu gau rö m+dpal. 15 Yad kalöp n+ñö yab+ hagabin, n+bi b+ gau, ñ+ pai pro gau God ram m+nöñ adö lañ manö u n+ñ udpal rö n+ñ udagnaböl u, God ram m+nöñ n+pe au aragnaböl,” a ga. * 16 An+g hagöm, ñ+ pai pro gau kal+p ud wabi göm, ñ+magö n+pe

* 9:47: Mad 5:29 * 9:48: Ais 66:24 * 9:50: Mad 5:13; Luk 14:34 * 10:4: Dud 24:1-4; Mad 5:31 * 10:6: Jen 1:27; 5:2 * 10:8: Jen 2:24; Ep 5:31-33 * 10:11: Mad 5:32 * 10:15: Mad 18:3

nabıc kalıp adö laŋ löm haga, “God kalöp abad mıdainım,” a ga.

*Bı nan iru mıdeia ap
(Mad 19:16-22; Luk 18:18-23)*

¹⁷ Pen Jisas arö niŋöl gı, bı ap gı dö gı apöm, Jisas mıdeia iŋ au kugom yımöm, haga, “Manö hag ñeb bı aij yabıŋ! Yad niŋön gem pör mıdep u udnabin?” ö ga. ¹⁸ Hageia, Jisas haga, “Yıp niŋön gınıg, ‘Bı aij yabıŋ,’ a gıpan? Niŋı bı ap aij mıdagpal; God añı me aij mıdöp. ¹⁹ Pen ne God lo manö u niŋban: ‘Wıp alagmim; niŋı sı bı sı gagmim; nan sı udagmim; manö kub hagmim pıral hagagmim; manö pıral hagmim niŋı bı rımnap nan kale gau pıŋı gı udagmim; name nap hagmil adö u rö nöp niŋmim, hain gımim,’ ” a ga. *

²⁰ Jisas anıg hagö, bı anıbu Jisas niŋp haga, “Manö hag ñeb bı. Yad ñı pro nöp mıdem, lo manö anıb gau magöŋhalö niŋöl gı mıdpin,” a ga. ²¹ Hagö, Jisas niŋp niŋöm, mıdmagö löm, haga, “Ne nan añı ap nöp gagpan. Ne ammön, nan ne niŋön niŋön mıdöp gau sıkim gı, mani udmön, niŋı bı nan mıdagöp gau kalıp ñımön. Anıg gımön me, nan aij ne u mıdeinab God ram mınön kumi kabö adö laŋ au. Hagpin rö gımön, aumön, yad aip ajaiul,” a ga. ²² Anıg hagö, bı anıbu nan niŋpe iru mıdeia rö, mög gö, gası mılö yabıŋ löl gı ara. ²³ Jisas bı niŋpe gau kalıp niŋ gıgabö göm haga, “Niŋı bı nan iru mıdeinab gau uŋham yabıŋ God niŋı bı niŋpe mıdlö, kalıp udöm ram niŋpe au abad mıdeinab,” a ga. ²⁴ Anıg hagö, bı niŋpe gau manö anıbu niŋöm, gası iru nöp niŋlö niŋöl göm, Jisas kalıp kauyaŋ haga, “Ñı pai yad gai i, manö hagabin i niŋim. God ram mınön u uŋham arep rö mıdöp! ²⁵ Kaj kamel gau kalı mauöt nagı yubal mıgan u arnıg, uŋham arnaböl u pen niŋı bı uŋpö kılno mani nan gau iru mıdöp gau, God ram mınön niŋpe au uŋham yabıŋ arnaböl,” a ga.

²⁶ Jisas anıg hagö, bı niŋpe gau aiö yabıŋ göm, pen hag niŋöl hag niŋöl göm hagla, “Anıb u, an rö pör mıdep u udnab?” ö gıla. ²⁷ Hageila, Jisas kalıp niŋöl gı haga, “Niŋı bı gau ke göl rö lagöp; God nöp me niŋön niŋön gınıg, gınım rö nöp mıdöp,” a ga. ²⁸ Pen Pıda Jisas niŋp haga, “Nön! Hon ne aip ajöl gı, nan hon gau magöŋhalö arö gıpun,” a ga.

²⁹ Hageia, Jisas haga, “Yad kalöp niŋö yabıŋ hagabin, niŋı bı yıp gası niŋöm, manö aij yad wög u gınıg, ram mınön kale arö göm aka, niŋın niŋmam kale gau arö göm aka, niŋme nap kale gau arö göm aka, ñı pai kale gau arö göm aka, wög adıŋ kale gau arö göm, wög yıp geinaböl u, ³⁰ God kalıp ud aij gınab. Kalıp abad mıdö, mınön nabön adö iŋ i mıdeinaböl ñın u, ram, niŋın niŋmam, niŋme nap, ñı pai, wög adıŋ kale iru yabıŋ mıdeinab. Pen ñın rımnap niŋı bı rımnap gau, kalıp niŋı bı yad pıg mıdpal u niŋöm, kalıp gı naij gınaböl. Hainö pen God kalıp dam ram mınön niŋpe au ud arö, niŋpe aip pör nöp mıdeinaböl. ³¹ Pen niŋı bı uri nöd araböl gau, hainö iru nöp jöl adö yabıŋ gau mıdeinaböl. Pen niŋı bı uri jöl adö yabıŋ gau mıdpal gau, hainö iru nöp nöd am mıdeinaböl,” a ga. *

Jisas kauyaŋ, “Umem uraknabin,” a ga

(Mad 20:17-19; Luk 18:31-34)

³² Pen kale Jerusalem amöl gı, Jisas nöd ga; bı niŋpe gau hain göm, gası mılö mılö niŋöl gı areila niŋöm niŋı bı hain aueila gau niŋöm pıŋıŋ gıla. Jisas pen bı niŋpe unbö mıgan laŋ gau kalıp nöp uŋ gı, goŋ au amöm, nan niŋön niŋp gınıg ga u kalıp hag ña. * ³³ Jisas haga, “Hon Jerusalem arno niŋöl gı, bı ap Bı Ñı niŋpe niŋp kain gı dam, bı God niŋp nan sabe gep bı kub gau abe, bı lo manö hag ñeb bı gau abe ñımagö kalıp ñö, niŋp manö kub hagöm, ‘Bı anıbu niŋp al pak lep,’

* 10:19: Eks 20:12-17; Dud 5:16-20 * 10:31: Mad 20:16; Luk 13:30 * 10:32: Mak 8:31; 9:31

a göm, ud bi Juda wasö gau kalip ñinaböl. ³⁴ Ñilö, nip hag juöm, kiñu alöm, nagı ud paköm, dam böñ nöp al pak lılo umnab. Pen ñin mihöp midöm, ñin mihau niğan u kauyan uraknab,” a ga.

Jems aip Jon aip bi kub midaiul, a gi gasi u niñlö
(Mad 20:20-28)

³⁵ Sebedi ñi nipe mihau, Jems aip Jon aip apil Jisas nip haglö, “Manö hag ñeb bi, hol mihön nöp manö ap hag niñlo, ne yau a gimön ginabön u aij,” a gılo. ³⁶ Anig hagailö, Jisas kalip haga, “Kale yip hag niñig gabil anıbu, yad kalöp niñön ginam?” ö ga. ³⁷ Hageia haglö, “Hainö ne mailö aij ke halö midmön, ram mınön magöñhalö kiñ rö abad mideinabön ñin u, halip mihön, bi ap ud ñimagö yijig böñ lau adö limön, bi ap ud ñimagö sidagö böñ lau adö lö, asik midaiul,” a gılo. ³⁸ Anig haglö, Jisas haga, “Kale mihön niñ aij gimil hagagabil. Ñig asi yad niñnabin u kale mihön u rö nöp niñnabil? Yad ñig paknabin u, kale mihön u rö nöp paknabil?” ö ga. * ³⁹ Hageia, “Yau, anig ginabul,” a gılo. Hagailö, Jisas haga, “Niñö hagabil. Ñig yad niñnabin u, kale mihön u rö nöp niñnabil; ñig paknabin u, kale mihön u rö nöp paknabil u pen * ⁴⁰ ñimagö yijig yad böñ lau an mideinab, ñimagö sidagö yad böñ lau an mideinab u yad hagagnabin; u bapi nan nipe; nipe ke niñöb rö ginab,” a ga.

⁴¹ Pen Jisas bi nipe unbö sidun lan manö anıbu niñlö, kalip mulu lugö, Jems Jon bi mihau kalip hag gıla. ⁴² Anig gılo, Jisas kalip magöñhalö hagö aueila haga, “Kale niñbim, Juda niñi bi wasö gau, kiñ kale kto göm abad midpal; bi kub kale manö niñön niñön hagnaböl u niñöm ana udöm hain ginaböl me. * ⁴³ Pen kale gıpal rö gagmim. Bi an bi

kub midainim u, bi pro rö midöm, niñi bi rimnap kalip wög gi ñeb bi rö midainim. * ⁴⁴ Bi an bi kub yabit midainim u, bi pro ramö gau rö midöm, niñi bi rimnap kalip magöñhalö nagı wög gep bi ap rö midainim. ⁴⁵ Bi Ñi nipe u, niñi bi gau kale wög yip gılan, a göm, auaga; wög kalip gi ñi damem, hainö nan si nan naij gıpal adö u haji gi umnö, niñi bi iru nöp kamıñ aröl, a göm, aua,” a ga.

Jisas amgö we ga bi ap gö, amgö niñ niña

(Mad 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶ Jisas bi nipe gau aip daun kub Jeriko amjakla. Kale Jeriko arık arıñg, niñi bi iru yabit nöp aip arla. Bi Dimeas ñi nipe Badimeas amgö we ga u, mani ñim, a göm, asıb hagöl gi, adan goł au asik mideia. ⁴⁷ Asik midö niñöl gi, “Jisas bi Nasared niñbö u auab,” a gılo niñöm, nipe wiñ alöm haga, “Jisas, Depid Ñi nipe, yip mög niñmön!” a ga.

⁴⁸ Hageia, niñi bi gau nip hag göm hagla, “Manö hagagmön! Agamıj mid!” a gıla. Anig hagla u pen nipe agamıj midöm wasö, meg magö dap ranöm wiñ kub alöm haga, “Depid Ñi nipe, yip mög niñmön!” a ga. ⁴⁹ Hageia, Jisas söl anıbu au pidön göm haga, “Nip wiñ albe, aui auan,” a ga. Hagö, niñi bi gau bi amgö we u nip hagla, “Jisas nöp wiñ alab. Urakmön gası halö aumön,” a gıla. ⁵⁰ Hageila, walıj mlöbö nipe u ud ju yuöm, yıñid nöp uraköm, Jisas mideia au ara. ⁵¹ Areia, Jisas nip haga, “Yip niñön gan, a gimön, auabön?” ö ga. Hageia haga, “Manö hag ñeb bi. Amgö u kauyan niñnam, a gem, auabin,” a ga. ⁵² Hageia, Jisas haga, “Jisas yip gö kamıñ lınab, a gimön, niñ udpan u rö, me ne kamıñ löp, gö ne aru,” a ga. Anig hagö niñöl gi, magö anıbu nöp amgö niñ niñöm Jisas aip ara. *

* **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50 * **10:39:** Ap 12:2; Rep 1:9 * **10:42:** Luk 22:25-26 * **10:43:** Mad 23:11; Mak 9:35 * **10:52:** Mak 5:34

11

*Jisas ud an an löm Jerusalem arla
(Mad 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon
12:12-19)*

¹ Jisas bi nipe gau aip am am Jerusalem söl söl göl gi, Olip Dum, ram rihig aglö Bedpagi Bedani a gal u amjaköm, Jisas bi nipe mihöp hagöm haga, ² “Ram minöñ migan lödañ ammil niñnabil, kaj donki marep nibi bi ud ajagpal ap adik lölö mideinab. Niñmil, hubik daumil. ³ Nibi bi rimnap kalöp nihön ginig anig gabil, a gaiöl, hagmil, ‘Bi Kub wög ap göm, kauyañ yuö, aunab,’ a gimil,” a ga. ⁴ Anig hagö, ammil niñlö, kaj donki marep ap adan au ram ajöñ it goñ au nagit adik lölö mideia. Hubik gilo niñöl gi, ⁵ nibi bi yöp söl anib au mideila gau hagla, “Nihön ginig kaj donki marep anibu hubik gabil?” ö gila. ⁶ Hageila, Jisas haga rö nöp hagailö, yau a gilo, ⁷ kaj donki marep anibu dam Jisas mideia au apil, waij mlö kub kale ud jumil, kaj donki adö lañ lailö, Jisas adö anibu asika. ⁸ Nibi bi gau iru nöp, waij mlöbö kale gau ud juöm, adan majö adö au lila; rimnap mab uñan gau ud hak dap lila. ⁹ Anig göm, nibi bi nip nöd gila gau abe, nip hain gila gau abe, waiñ alöl gi hagla,

“God hib nipe hagno adö aran!

Bi Kub bi nipe yuö auab i;

God nip abad aij ginim. *

¹⁰ Bac Depid kin midöm nibi bi abad midmidöp rö, nipe hanip ginab! God hib nipe hagno adö aran!” a gila.

¹¹ Jisas anig göm, Jerusalem aramöm, God sabe gep ram raul u amöm, nan gau niñ ajö niñöl gi, sidö wad arö niñöl gi, bi nipe unbö migan lañ gau aip ram rihig aglö Bedani arla.

*Mab niñeb ap magö pilaga
(Mad 21:18-19)*

¹² Ruö pen, Bedani nibö ado gi adan an au apöl gi, Jisas nip kiyö la. ¹³ Kiyö lö, mlö yijig niña mab uñem ap mideia. Magö rimnap pilöm midöp aka göm, amöm niña, magö pilaga; mab uñan nöp mideia. Pen nihön: magö pilep ñin u auaga. * ¹⁴ Anig gö, Jisas mab anibu haga, “Hainö nibi bi rimnap mab magö ne u niñagnaböl,” a ga. Bi nipe gau manö haga anibu niñla.

*God sabe gep ram nan sikim geila
gau, Jisas kalip hag höñ yua*

*(Mad 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon
2:13-22)*

¹⁵ Jisas bi nipe gau uñ gi, Jerusalem amöm, God sabe gep ram raul amöm niña, nibi bi gau sikim göl gi, mani yimjiköl gi mideila. Anig geila, mani yimjik geila abañ bad gau ud ado göm, yaur dap lölö rauöl gi mideila mab po gau ud ado göm, nibi bi sikim göl gi, nan rauöl gi, ram raul anibu mideila gau, kalip ridik gi höñ yua. ¹⁶ Ridik gi höñ yuöm haga, “Nan rimnap dap God sabe gep ram kabö waryö gigabö göl midöp an i padiagmim,” a ga. ¹⁷ Anig hagöm haga, “God Manö u kalik kiiñ riköm hagla, ‘God hagöp, ‘Ram yad u, nibi bi ram minöñ gau gau magöñhalö apöm, yip sabe ginaböl,” a göp,’ a gila. Pen kale anig gajim, bi nan si ud pi göl midpal ram ap rö löp,” a ga. *

¹⁸ Anig hagö, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, manö anibu niñöm, nip al pak lun, a gila. Pen nibi bi gau magöñhalö manö nip u niñöm aiö gila rö me, Jisas nip piñin göm, aigöl gun nip al pak lun, a göm, gasi u ulhai niñ mideila. * ¹⁹ Ram duga magö u, Jisas bi nipe gau aip Jerusalem arö göm arla.

*God nip gasi añi niñmim hag
niñbe, hag niñnabim rö ginab
(Mad 21:20-22)*

* 11:9: Sam 118:25-26 * 11:13: Luk 13:6 * 11:17: Ais 56:7; Jer 7:11 * 11:18: Mak 14:1

20 Ruö s+ib halö adan an au amöl gi n+inla, mab u+em Jisas hag ga u it halö böñ nöp m+lep gi m+deia. 21 Anig ga n+inöm Pida haga, “Manö hag ñeb b+, nöñ! U+em mab rol hag gaina i m+lep gi lugöp!” a ga. 22 Hageia, Jisas haga, “God n+p n+in udmim. 23 Yad kalöp n+inö hagabin, hon hagno God u rö nöp g+n+m, a g+mim, gas+ m+höp wasö gas+ añ+ n+inmim, dum ilö an+ibi ‘Ñig solwara an au dan gi dam pak,’ a g+nabim u, hagnabim rö g+nab. * 24 An+ib u me, God n+p hagnabun rö g+nab, a g+mim, gas+ añ+ n+inmim hag n+inbe, hagnabim rö g+nab. * 25 Pen God n+p sabe g+nig g+mim, n+ibi b+ r+imnap kalöp gi naj g+pal gau n+inmim arö g+mim n+inöm Nap kale kumi kabö adö lan m+idöp u, nan si nan naj kale g+pim gau n+inöm arö g+nab. * 26 Pen n+ibi b+ r+imnap kalöp gi naj g+pal gau n+inmim arö gagnabim u, Nap kale kumi kabö adö lan m+idöp u, nan si nan naj kale g+pim gau u rö nöp n+inöm arö gagnab.

“Nöp an hagö anig gi ajabön?” ö g+la

(Mad 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Pen Jisas b+ n+ipe gau aip kauyan Jerusalem apjaköm, n+ipe God sabe gep ram raul gau gi ajö n+inöl gi, b+ God n+p nan sabe gep b+ kub gau abe, b+ lo manö hag ñeb gau abe, b+ manö ud as+kep gau abe, Jisas m+deia au apöm hagla, 28 “Nöp an, anig g+mön, a gö, gi ajabön?” ö g+la. 29 Hageila, Jisas pen haga, “Yad kalöp manö ap hag n+inö, y+p hag ñeinabim u, yad pen yad an hagö gi ajabin u, kalöp hag ñ+nabin. 30 Jon n+ibi b+ gau kal+p ñ+g pak ña u, God hagö ñ+g pak ña aka gas+ n+ipe ke n+inöm ñ+g pak ña? Y+p hag ñ+be, n+in!” a ga.

31 Anig hagö, kale ke hag n+in hag n+in göm hagla, “Hon hagnabun, ‘God hagö, Jon n+ibi b+ gau kal+p ñ+g pak ña,’ a g+nabun u, han+p hagnab, ‘An+ib u, n+hön g+nig Jon manö n+ipe

u n+in udagpim?’ ö g+nab. 32 Pen hon hagnabun, ‘Jon gas+ n+ipe ke n+inöm kal+p ñ+g pak ña,’ a g+nabun u, han+p n+hön g+nab?” ö g+la. Pen n+hön: n+ibi b+ gau magöñhalö, God hagö, Jon wög n+ipe g+m+idöp a göm n+inm+dal u me, Juda b+ kub an+ib gau p+ñ+in göm manö ke ap hagagla. 33 Gas+ an+bu n+inöm hagla, “Hon n+inagpun,” a g+la. Anig hageila, Jisas kal+p pen haga, “Kale y+p pen hag ñagpim rö, y+p an hagö gi ajabin u, kalöp u rö nöp pen hag ñagnabin,” a ga.

12

*Juda n+ibi b+ gau kale God b+ n+ipe gau kal+p gi naj g+la, a ga
(Mad 21:33-46; Luk 20:9-19)*

1 Jisas pen kal+p manö adö ap hod r+iköm haga, “B+ ap waryö göm, nag+ wain wög u gi y+möm, wain magö pak hib jakep, a göm, m+gan ap gi li aij g+nab. N+ibi b+ apöm nag+ magö si udnaböl u n+in m+idaiun, a göm, ram g+lan gi m+lö kub ap göm, b+ r+imnap kal+p hagnab, ‘Kale nag+ wain wög y+p u abad m+dmim, hainö p+löm po gö, y+p r+imnap, kale r+imnap udmim,’ a göm, ram m+nön m+lö gau arnab. * 2 Wain magö po g+nab magö u, b+ n+ipe ap hag yuöm, hagnab, ‘Wain magö y+p r+imnap ñ+lö daumön!’ a g+nab. 3 Hagö, amjakö, b+ wög g+naböl gau, n+p ud pak pak löm, y+har+in nöp hag yunaböl. 4 Anig g+lö, b+ wain wög nap n+bö u b+ ap pen hag yunab. Amjakö, n+p nab+c lan paköm, gi naj yabit g+naböl. 5 Anig g+lö, b+ wain wög nap n+bö u, b+ ap pen yuö arö, n+p böñ nöp al pak l+naböl. B+ r+imnap iru nöp yuö, an+ib unbö nöp göl gi, r+imnap m+ñu magö paknaböl, r+imnap böñ nöp al pak l+naböl. 6 Anig g+lö g+lö me, b+ wain wög nap n+bö u b+ n+ipe ap m+idageinab; ñ+ m+idmagö n+ipe añ+ m+ideinab u, manö n+ipe u udnaböl, a göm, yuö arnab. 7 Pen amjakö,

* 11:23: Mad 17:20 * 11:24: Mad 7:7 * 11:25: Mad 6:14-15 * 12:1: Ais 5:1-2

nibi bi wain wög gi m+deinaböl gau niñöm hagnaböl, 'Ñi auöp i, bi wain wög nap nibö u ñi nipe auöp. Anib u, nip al pak lun me, nan nipe udnim rö gau hon udnabun,' a ginaböl. ⁸ Anig hagöm, ñi anibu nip böñ nöp al pak löm, dam höñ gau ud yunaböl. * ⁹ Anig geinaböl, bi wain wög nap nibö u apöm, nihön ginab? Nipe apöm, nibi bi wain wög geinaböl anib gau kalip al pak löm, nibi bi rimnap kalip hagö, wain wög anibu abad mideinaböl," a ga.

¹⁰ Anig hagöm kalip haga, "God Manö kalikliñ riköm hagla, 'Bi ram gep gau kabö milö arö gila u, kabö anibu nöp miñi ram padö añ yan u binig ñöl midöp. *

¹¹ Bi Kub anig ga u, hon niñun aij a gabun,' a gila," a ga.

¹² Jisas anig hagö, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb gau abe, bi manö ud asikep gau abe, hanip nöp hagab, a göm, nip sisi udun, a gi niñla u pen nibi bi gau kalip piñiñ göm, arö gila.

*"Dakis ñeb aka ñagep?" ö gila
(Mad 22:15-22; Luk 20:20-26)*

¹³ Pen hainö Juda bi kub anib gau, bi Perisi rimnap aip, Herod bi nipe rimnap aip kalip hagla, "Kale Jisas midöp au ammim, nip manö rimnap hag niñbe, nipe nihön dui manö hageinab, nip dam nagil nabun," a gila. * ¹⁴ Anig hageila, Jisas mideia au amöm, hagla, "Manö hag ñeb bi. Hon niñbun ne bi niñö yabıl nöp hagpan. Bi kub gau abe, nibi bi yiñharin gau abe, kalip niñmön piñiñ gagpan. God hagöp rö nöp niñmön, nibi bi gau kalip yijig göl nöp hag ñiban. Anib u, hanip hag ñi! Hon Juda nibi bi lo gau aigöl gi midöp? Gapman bi kub Sisa u nip dakis ñeb aka ñagep?" ö gila. ¹⁵ Anig haglö, Jisas manö piral hageila u niñöm

haga, "Nihön ginig, manö dui hagar a gimim, yip manö piral anibu hagabim? Mani magö ap daube, yad niñin," a ga. ¹⁶ Hagö, dap ñilö niñöm haga, "Mani ba u, bi an mulu adin u midöm, an hib u midöp?" ö ga. Hageia hagla, "Bi kub Sisa u nöp," a gila. ¹⁷ Hageila, Jisas haga, "Sisa nan nipe midainim u Sisa nip ñimim; God nan nipe midainim u God nip ñimim," a ga. Anig hagöm, manö piral kale u dauba gi aij ga anibu niñöm, aiö yabıl gila. *

*Nibi bi umöm uraknaböl
(Mad 22:23-33; Luk 20:27-40)*

¹⁸ Sadyusi nibi bi gau, nibi bi umöm, uraknaböl, a göm, niñmidal rö, rimnap Jisas mideia au apöm hagla, * ¹⁹ "Manö hag ñeb bi. Bi God manö hagep Mosi, manö ap hanip kalikliñ riköm haga, 'Bi ap nibi udöm, ñi pai riköm wasö, yiñharin umeinab u, niñmam nipe ap pen nibi kanıl anibu udöm, mam uma u ñi pai nipe u, a göm, riknab,' a ga. * ²⁰ Anib u, bi il halö unbö midun jin u mideinaböl. Niñmam nöd nibi udöm, ñi pai riköm wasö, yiñharin umnab. ²¹ Umö, niñmam yigwö añ nibö u pen nibi anibu nip udöm, u rö nöp ñi pai riköm wasö, yiñharin umnab. Anig gö, niñmam yigwö nigan nibö u pen nibi anibu nip udöm, u rö nöp ñi pai riköm wasö, yiñharin umnab. ²² Anig gi dam dam, niñmam unbö mudun jin u ñi pai riköm wasö, magöñhalö yiñharin umnaböl. Hainö nibi u u rö nöp umnab. Pen nibi bi umöm uraknaböl, a gipan u, ²³ nibi añi ap bi nipe unbö mudun jin linab anibu, hainö niñmam mai aip nibi nipe mideinab?" ö gila.

²⁴ Hageila, Jisas haga, "Kale God Manö kalikliñ rikla u abe, God klö nipe u abe niñagpim rö, gasi niñö niñagpim. ²⁵ Nibi bi umbal gau uraknaböl ñin u, God ejol nipe gau midpal rö midöm, bi gau nibi

* 12:8: Hib 13:12 * 12:10: Sam 118:22-23 * 12:13: Mak 3:6 * 12:17: Ro 13:7 * 12:18: Ap 23:8 * 12:19: Dud 25:5

udagnaböl; nîbi gau bî udagnaböl.
 26 Pen nîbi bî kauyaŋ urakagnaböl, a gîpim u, Mosîs mab pro in nöp mîdeia aiud kalî kîiñ rîka u nîŋagpim rō lōp. God, mab ineia aŋ au mîdōm, Mosîs nîp haga, ‘Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale me, yad mîdpin,’ a ga. Anîb u, bac bî nōd umla gau kalîp hagōm, ‘God kale mîdpin,’ a ga. Pen kale hagpim rō, nîbi bî gau umōm, bōŋ nöp umblap u, God nîpe, ‘Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale mîdpin,’ a gagböp. * 27 Nîbi bî kamîŋ mîdpal aka umbal u, God nîŋōb kale magōŋhalō kamîŋ mîdpal. Kale nîŋ aij gagpim me, bōŋ nöp umbal, a gîmim, nîŋbim,” a ga.

*God lo manō kub yabî u
 (Mad 22:34-40; Luk 10:25-28)*

28 Bî lo manō hag ñeb bî ap, Jisas Sadyusi nîbi bî gau kalîp hag aij ga u nîŋōm, apōm nîp hag nîŋōm haga, “Lo adō mai kub yabî?” ö ga. *
 29 Hageia, Jisas haga, “Lo kub yabî u, God Manō u kalî kîiñ rîkōm hagla, ‘Isrel nîbi bî nîŋim! Bî Kub hon God, nîpe aŋî nöp Bî Kub mîdöp. * 30 Mîdmagō ne u magōŋhalō, gasî rîmîd ne u magōŋhalō, kîō ne u magōŋhalō udmōn, God Bî Kub ne u nîp mîdmagō lîmōn,’ a gîla. 31 Manō kub yabî ap, God Manō u kalî kîiñ rîkōm hagla, ‘Ne ke mîdmagō lîban rō, nîbi bî gau kalîp u rō nöp mîdmagō lîmōn,’ a gîla. Lo manō gau magōŋhalō, lo anîb mîhau me lo kub yabî mîdöp,” a ga. *
 32 Hageia, bî lo manō hag ñeb bî u haga, “Manō hag ñeb bî. Ne nîŋō yabî hagpan, God aŋî me Bî Kub yabî mîdöp; nîpe rō rîmnap mîdagpal. 33 Hon God nîp nan pak sabe gî ñî nabun aka nan pak sabe gî ñî bōŋ nöp launabun u nan kub wasō. Nan kub yabî me, mîdmagō hon u magōŋhalō, gasî rîmîd hon u magōŋhalō, kîō hon u magōŋhalō udun, God Bî Kub u nîp mîdmagō

lun; hon ke mîdmagō lîbun rō, nîbi bî gau kalîp u rō nöp mîdmagō lun,” a ga. * 34 Anîg hageia, Jisas bî u, nîpe gasî nîŋ aij yabî gōm hagōp, a gōm, nîp haga, “Ne God bî nîpe ap mîdmōn rō lōp,” a ga. Jisas pen manō nîŋō yabî gau nöp hageia u nîŋōm, nîbi bî nîŋmîdeila gau pîñîŋ gōm, hainō manō piral gau nîbō nîp neb neb gōm haggîdal rō, rîmnap halō nîp hag nîŋagla.

Krais nîpe bî an?

(Mad 22:41-46; Luk 20:41-44)

35 Jisas God sabe gep ram au nîbi bî gau kalîp manō hag ñî mîdōl gî, nîbi bî gau kalîp haga, “Bî lo manō hag ñeb bî gau nîhōn gînîg hagpal, ‘Krais u nîpe Depid ñî nîpe nöp,’ a gîpal? 36 Ana U† u, Depid nîp gasî ñō, Depid nîpe ke kalî kîiñ rîkōm haga, ‘Bî Kub nîpe Bî Kub yad u nîp haga, “Ne ñîmagō yîjîg yad lau adō mîdmōn, yad nîbi bî kołmał ne gau kalîp ma mo ne gau lînabin,” a ga,’ a ga. *
 37 Anîb u, Depid nîpe ke Krais nîp ‘Bî Kub yad’ a ga. Pen Krais Depid ñî nîpe mîdböp, nîp ‘Bî Kub yad’ a gagböp,” a ga. Jisas manō î anîgōl nîŋōm hag aij ga rō, nîbi bî iru yabî mîdeila gau manō nîp u ñîñî lōl gî nîŋla.

*Bî lo manō hag ñeb bî gau gîpal rō
 gagmim, a ga*

(Mad 23:1-36; Luk 11:37-54; 20:4)

38 Jisas nîbi bî gau kalîp manō hag ñōl gî haga, “Bî lo manō hag ñeb bî gau kalîp nîŋ aij gîmim. Kale gîpal adō u, wałîj mîlō kub gau lōm, maker gau arno, nîbi bî gau, auabim e, gîlō, hib hane i adō laŋ mîdeiaŋ, a gōm, gasî u nîŋbal. 39 Pen Juda magum gep ram u arno, hanîp ka adō aij aij bî kub asîkpal adō u asîkmōn, a gî naböl, a gōm, gasî u nîŋbal. Nîbi bî nan kub ñîŋbal aŋ u, u rō nöp, nîbi bî amgō îlō adō au asîkno, hanîp

* 12:26: Eks 3:2,6 * 12:28: Luk 10:25-28 * 12:29: Dud 6:4-5 * 12:31: Lep 19:18 * 12:33: Dud 4:35; 1Sa 15:22; Hos 6:6 * 12:36: Sam 110:1

n+ñöm, hon b+ gep hib m+idöp, a g+inaböl, a göm, gas+ u n+ñbal. ⁴⁰ B+ lo manö hag ñeb b+ gau, n+bi pałpał ram nan kale gau nan hon rö lañ, a göm, p+ñ+ g+ u dpał. God n+ p sabe g+inabun u, n+bi b+ n+ñöl, a göm, manö m+ilö kub piral piral adö r+imnap nöp gau hagpal. An+g g+pal u, hainö God kalpe ilön kub unbö ke yab+ñ+ ñ+inab,” a ga.

N+bi kañ+ñ+ y+im gep rö marap God n+ p nan kub ñ+a
(Luk 21:1-4)

⁴¹ Jisas God sabe gep ram mani dap ñ+m+idal m+gan söl au as+ik m+idöm n+ñ+a, n+bi b+ gep gau, mani iru nöp dap yula. ⁴² Pen n+bi kañ+ñ+ mani m+idageia ap, mani a+ñ+ magö pro m+ihöp dap yua. ⁴³ An+g ga n+ñöm, Jisas n+pe b+ n+pe gau hagö aueila haga, “Yad kalöp n+ñö yab+ñ+ hagabin, n+bi b+ gau kale mani pro ñ+bal, pen n+bi kañ+ñ+ i mani kub yab+ñ+ ñöb.”
* ⁴⁴ N+bi b+ mani iru m+idöp gau, mani kale r+imnap halö iru nöp m+idö n+ñöl g+, mani kale God n+ p r+imnap nöp dap ñ+bal; pen n+bi kañ+ñ+ i, mani n+pe magö m+ihöp m+daj+ p u magöñhalö dap ñöb. N+pe nan rau ñ+ñeb mani ap m+idagöp. An+g göp u, God n+ñö, n+bi b+ r+imnap pro ñ+bal u pen n+bi kañ+ñ+ i kub yab+ñ+ ñöb,” a ga.

13

God sabe gep ram wał g+inab, a ga
(Mad 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Jisas God sabe gep ram u arö göm hön arö n+ñöl g+, b+ n+pe ap n+ p haga, “Manö hag ñeb b+. Kabö aij udöm, ram aij g+la i nön!” a ga. ² Hageia, Jisas haga, “Ne kabö ram kub an+bu n+ñö, aij gö hagabön ar? Hainö ram an+ñ+ i pa jö ma jö g+ yulö, kabö ap, kabö ap adö au m+idageinab; böñ nöp p+ral yunab,” a ga. *

M+ñör ugalöm u+tham m+ideinaböl, a ga
(Mad 24:3-14; Luk 21:7-19)

³ Jisas an+g hagöm, God sabe gep ram u arö göm, Olip Dum ara. God sabe gep ram u nöp lau m+idöp, Olip Dum nöp lai m+idöp. Jisas Olip Dum au as+ik m+idö n+ñöl göm, Pida, Jon, Jems, Edru kale yam apöm n+ p hagla, ⁴ “Nan hagajan u, ñ+n mai rö g+inab? Pen nan n+ñön rö gö n+ñun hagnabun, ‘Nan an+ñ+ gau m+ñ+ g+in+g gab,’ a g+inabun?” ö g+la. ⁵ Hageila, Jisas kal+ p haga, “N+ñ+ aij g+mim, manö piral haglö udagmim! ⁶ N+bi b+ iru nöp apöm, p+ral alöm, hib yad u udöl g+, hagnaböl, ‘Yad Jisas nöp auabin,’ a g+inaböl. An+g haglö, n+ñö hagaböl, a g+mim, n+ñagmim. ⁷ ‘Ram m+ñön g+ai i pen pen gaböl, ram m+ñön gau pen pen gaböl,’ a g+aiöl, gas+ iru n+ñagmim. Nan an+ñ+ gau g+inab u pen uri ram m+ñön iñ+ i nan gau magöñhalö p+ñ+ g+inab, a g+mim, gas+ u n+ñagmim. ⁸ N+bi b+ m+gan r+imnap uraköm, n+bi b+ m+gan r+imnap aip pen pen g+inaböl. Kiñ m+gan r+imnap uraköm, kiñ m+gan r+imnap aip pen pen g+inaböl. Ram m+ñön gau magöñhalö munmon udöm, k+yo kub yab+ñ+ apöm g+inab. Nan g+inab an+ñ+ gau, n+bi gau kal+ p nöd ñ+ pai ñ+ñaj+ p, hainö ñ+ pai r+ikpal rö u g+inab. ⁹ Pen kale n+ñ+ aij g+mim m+idaimim. Ñ+n r+imnap kalöp dam Juda kansol b+ gau kal+ p ñ+ilö, manö kub hagnaböl. Ñ+n r+imnap, Juda magum gep ram raul gau, ur udöm, kalöp paknaböl. Ñ+n r+imnap, Jisas b+ n+pe, a göm, kalöp dam gapman b+ kub abe kiñ abe m+ideinaböl au amöm, manö kub hagnaböl. Pen an+g ud araiöl u, manö aij yad u gapman b+ kub gau abe, kiñ gau abe kal+ p hag ñ+inabim. * ¹⁰ Pen nöd manö aij yad u, n+bi b+ ram m+ñön ke gau gau magöñhalö hag ñ+ilö arnab n+ñöm ñ+n hain hagpin u aunab.

¹¹ “Pen kalöp manö kub hagn+g ud araiöl u, manö pen aigöl g+ h+gun, a g+mim, gas+ iru n+ñagmim. Hagn+g g+pe n+ñöl g+, Ana U+ kalöp

* 12:43: 2Ko 8:12 * 13:2: Luk 19:44 * 13:9: Mad 10:17-20

gası aij ñö, hagnabim. Manö anıbu kale ke hagagnabim; Ana U† nıpe ke hagnab. * 12 Ñın anıbu, mam bı gau uraköm, mam rımnab kalıp al paklaŋ, a göm, kain gı dam bı manö nıñeb bı gau ñımagö adö kalıp ñılö, al pak lınaböl. Nap bı gau uraköm, ñı pai kale ke gau kalıp al pak lılaŋ, a göm, kain gı dam bı manö nıñeb bı gau ñımagö adö kalıp ñılö, al pak lınaböl. Ñı pai gau uraköm, nıme nap bı kalıp nıñlö, mulu lugö, kalıp al pak lılaŋ, a göm, kain gı dam bı manö nıñeb bı gau ñımagö adö kalıp ñılö, al pak lınaböl. * 13 Yad lau adö mıdeınabim u nıñöm kalıp mulu kal nıñnaböl u pen kale nıbi bı an an, kłö gımim yıp arö gagmim, cıg gımim nöp mıdeınabim gau, ñın hain hagpin u aueınab, God kalöp ud kamıñ yunab,” a ga. *

Hainö nan naij yabıt waiö lınab, a ga
(Mad 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 “Pen nan hil ası ması gep u, ka nıpe aragep au am uraköl mıdeınab, nıñnabim u, kale nıbi bı ram mınöñ Judia mıdeınabim gau, yıñıd pıñıñ gı nö ilö gau armim. (Kale nıbi bı manö i uri nöp amgö lı nıñabim gau, manö ıt u rık nıñ aij gımim.) * 15 Nıbi bı ram adö laŋ mıdeınabim gau, nan yad rımnab udnam, a gımim, ado gı ram raul aragmim. * 16 Nıbi bı wög naböñ gau ajeınabim gau, wałıj mılö yad ap udnam, a gımim, ado gı ram aragmim. 17 Pen ñın anıbu, nıbi ñı mudun halö mıdeınaböl gau abe, nıbi ñı painaŋ ci ñeinaböl gau abe, ułham yabıt pıñıñ gı arnaböl. * 18 Nan gınab anıbu, God nıp sabe gımim, ram yıgön göp ñın u gagnım, a gımim. 19 Nıñön gınıg: God hadame dagol gau ram mınöñ gı la ñın u rıköm, mıd damöm mıñı mıdpun ñın i, nan naij anıbu rö ap

gaga; hainö gau u rö nöp nan naij anıbu rö ap gagnab. * 20 Nan naij anıbu pör gıböp, nıbi bı magöñhalö um hakblap. Pen Bı Kub nıpe nıbi bı nıpe udnab gau kalıp gası nıñöm, wasö gö me, nan naij anıbu yöp magö ap gınab.

21 “Ñın anıbu nıbi bı rımnab kalöp hagnaböl, ‘Nıñim! Krais mıdöp i! Krais mıdöp daŋ!’ a gınaböl u pen nıñö hagaböl, a gımim, nıñagmim. 22 Nıbi bı rımnab, God nıbi bı nıpe ke hag la gau kalıp udun, a göm, pıral hagöm hagnaböl, ‘Yad me Krais; yad me bı God manö hagep ap,’ a göm, nan gagep rö rımnab gınaböl. Pen God nıbi bı nıpe ke hag la gau udagnaböl, wasö. * 23 Anıb u, nıñ aij gımim. Nan nıñön nıñön hainö gınab u, yad kalöp hagnö nıñbim u me, nıñ aij göl gı mıdaimim.

Jisas hainö ado gı aunab
(Mad 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 “Pen mıñör kub anıb gau gı hakö nıñöl gı, sıdö u sıb göm, rakın u mailö gagnab. 25 Gapı gau kumi kabö adö laŋ nıbö pıg ju lug auö nıñöl gı, nan kumi kabö adö laŋ mıdöp gau, gıdaŋ nıbö gai nıbö gınab. * 26 Ñın anıbu, Bı Ñı nıpe pıdöñ ke yabıt udöm, mailö aij unbö ke halö kumi bad aŋ au auö nıñöl gı, nıbi bı nıp nıñnaböl. * 27 Pen ejol nıpe gau hag yuö ram mınöñ ke gau gau magöñhalö rıgoŋ rıgoŋ gau amöm, nıbi bı nıpe ke hag la gau uł göm nıp daunaböl. *

Mab sıtıp lınab
(Mad 24:32-35; Luk 21:29-33)

28 Jisas haga, “Kale mab rauan gau nıñnabim u, manö hagabin i nıñ aij gınabim. Mab rauan gau sıtıp löm, pıdöñ gö nıñöl gı, mıñı sıdö lıñıg gab, a gımim nıñbim. 29 Anıb u rö, hainö nan hagpin gau gö nıñöl gı, ‘Mıñı söl mıdöp, Jisas haga rö

* 13:11: Luk 12:11-12 * 13:12: Mad 10:21 * 13:13: Mad 10:22; Jon 15:21 * 13:14: Dan 9:27; 11:31; 12:11 * 13:15: Luk 17:31 * 13:17: Luk 23:29 * 13:19: Dan 12:1 Rep 7:14 * 13:22: Rep 13:13 * 13:25: Ais 13:10; Joe 2:10,31; 3:15; Rep 6:12-13 * 13:26: Rep 1:7 * 13:27: Mad 13:41; Mak 13:32

giniḡ gab, a giḡmim niḡnabim. ³⁰ Yad hagabin u gasi niḡöl gi miḡdaimim. Niḡbi bi miḡni miḡdpal gau riḡmnap miḡdlö niḡöl gi, nan anib gau gi hakö, hainö umnaböl. ³¹ Kumi kabö adö laḡ abe, miḡnön nabön il i abe ur giḡnab; pen manö magö yad gau ur gagnab; pör pör nöḡ miḡdeinab.

Ñin mai aunabin u bi ap niḡagöp, a ga

(Mad 24:36-44; Luk 17:26-30,34-36)

³² “Ñin mai aka magö mai aunabin u, niḡbi bi riḡmnap niḡagpal, ejol gau niḡagpal, yad u rö nöḡ niḡagpin; Bapi nöḡ niḡöb. ³³ Anib u me, ñin mai aunabin u niḡagpin rö, pör pör niḡ aij yabiḡ göl gi miḡdaimim.

³⁴ “Aunabin ñin anibu, aiud hagniḡ gabin i rö. Bi kub ap ram niḡpe u arö göm miḡgan ap arniḡ göm, bi wög gep niḡpe gau kalip wög adö ke ke hag löm, ‘Wög anig anig giḡmim,’ a göm, bi niḡpe ajöḡ il abad miḡdeinab u niḡp hagnab, ‘Niḡ aij yabiḡ giḡmön miḡdaimön,’ a göm, arnab. ³⁵ Kale u rö nöḡ, magö mai bi ram nap niḡbö u aunab u niḡagpin rö, niḡ aij giḡmim miḡdaimim. Dugo magö u aunab aka, siḡbön aḡ kub yaḡ aunab aka, kiḡakḡ wiḡñ alnab magö u aunab aka, hilim halö aunab, a giḡmim, niḡagpin. * ³⁶ Kale hanbe niḡöl gi, yiniḡd aunim rö löp u me, niḡ aij giḡmim miḡdaimim. ³⁷ Pen kalöp nöḡ hagabin; niḡbi bi gau magöḡhalö u rö nöḡ hagabin, niḡ aij giḡmim miḡdaimim!” a ga.

14

Jisas niḡp aigöl gun al pak lun, a göm, gasi u niḡla

(Mad 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Pen Juda kai Pasopa ñin kub u abe, Bred Yis Halö Niḡagep ñin kub u abe yöḡ ñin miḡhöḡ nöḡ miḡdö niḡöl gi, bi God niḡp nan sabe gep bi kub gau abe, bi lö manö hag ñeb bi gau

abe, Jisas niḡp aigöl gun, agamiḡ u diḡsi lun, dam al pak lun, a göm, anig gi gasi niḡla. ² Pen gasi ap niḡöm hagla, “Pasopa ñin i anig giḡno, niḡbi bi iru nöḡ gai i uraköm, pen pen göm, hanip gi naiḡ giḡnaböl,” a göm, arö giḡla.

³ Jisas ram riḡḡ aglö Bedani amöm, Saimon ram u am asiḡköm, nan niḡneila. Bi Saimon anibu, nöḡ wös hapeb la u, Jisas gö, kamḡ la. Pen nan niḡlö niḡöl gi, niḡbi ap wel haḡḡ aij auep mani kub raubal u, baröl halö dapöm, aḡ au pa jö göm, Jisas niḡp nabic adö laḡ hoḡ ga. * ⁴⁻⁵ Hoḡ gö, bi miḡdeila anib gau, riḡmnap niḡlö, hibur kalip u naiḡ gö, kale ke hagla, “Wel anibu siḡkim göm, mi aḡi ap bi ap wög göm mani udnab rö u udöm me, niḡbi bi nan miḡdagöp gau kalip ñeb u pen niḡhön giḡniḡ anig göl yihariḡ hoḡ göḡ?” ö giḡla. Anig hagöm, niḡbi anibu niḡp hag jula.

⁶ Anig hageila, Jisas kalip haga, “Niḡhön giḡniḡ anig hagabim? Niḡp arö gim! Yip göḡ anibu, gi aij yabiḡ göḡ. ⁷ Niḡbi bi nan miḡdagöp gau, kale aip pör nöḡ miḡdeinabim rö, ñin riḡmnap kalip nan ñiniḡ, ñinabim. Pen yad aip pör miḡdageinabun. *

⁸ Niḡbi anibi, nan niḡpe gep rö u, göḡ. Umnö, wel haḡḡ aij auep u li ñöm riḡöl giḡnaböl rö, yip nöḡ li ñab. *

⁹ Anib u, yad kalöp niḡö hagabin, hainö manö aij yad u ram miḡnön gau gau magöḡhalö hag ñilö arö niḡöl gi, niḡpe göḡ anibu halö haglö, kale niḡbi anibi niḡp gasi hauḡ gagnaböl,” a ga.

Judas, Jisas niḡp al pak lilaḡ, a göm, mumug ga

(Mad 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ Pen Jisas bi niḡpe ap Judas Iskariod, Jisas niḡp mumug giḡnam a göm, bi God niḡp nan sabe gep bi kub gau ara. ¹¹ Bi God niḡp nan sabe gep bi kub anib gau, mumug ga anibu niḡöm, aij gö, hagla, “Nöḡ mani riḡmnap ñinabun,” a giḡla. Hageila me, Judas, “Aigöl gem hagnö, kale

* 13:35: Luk 12:38 * 14:3: Luk 7:37-38 * 14:7: Dud 15:11 * 14:8: Jon 19:40

apöm Jisas nîp ud aröl,” a göm, gasî u ulhai nîŋ mîdeia.

Pasopa nîŋ u mîŋi, a göm, nan nîŋla

(Mad 17:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Jon 13:21-30)

¹² Bred Yîs Halö Nîŋagep nîŋ kub u auö, Pasopa kaj sipsip pi pak sabe gi nîŋeb nîŋ u, Jisas bi nîpe gau nîp hag nîŋöm hagla, “Nan hon nîŋnabun u, mîgan mai gi jîŋ gun?” ö gîla. * ¹³ Hageila, Jisas bi nîpe mîhöp hag yuöm haga, “Kale daun kub u ammil nîŋnabil, bi ap nîg mîl dap areinab; nîp nable pakmil aip armil. ¹⁴ Bi anîbu amöm ram raul arainîm, kale mîhön bi ram anîbu nap nîbö u nîp hag nîŋmil hagamîl, ‘Manö hag nîeb bi hagöp, ‘Bi yad gau aip Pasopa nan nîŋnabun raul mîgan mai?’ ö göp,’ a gîmil. ¹⁵ Kale hag nîŋlö, nîpe kale dam ram adö laŋ, nan gau magöŋhalö mîdöp raul mîgan kub u yamnab. Yamö, nan nîŋnabun u raul mîgan anîbu gi jîŋ gaimil,” a ga.

¹⁶ Jisas kalîp mîhön anîg hag yuö, daun kub u ammil nîŋlö, Jisas haga rö nöp mîdeia. Nîŋmil, Pasopa nan nîŋnîg gîla u, gi jîŋ gîlö.

¹⁷ Dugo magö u, Jisas bi nîpe rîmnap aip amjaköm, ¹⁸ nan nîŋöl gi haga, “Yad kalöp nîŋö hagabin, bi yad aip nan jîm nîl nîŋnabun aui nöp, bi ap, yîp al pak lîlaŋ, a göm, yîp mumug gînab,” a ga. *

¹⁹ Anîg hagö, bi nîpe gau mög gö, gasî mîŋör nîŋöl göm, nîp anî anî hag nîŋöl gi hagla, “Ne yîp hagabön aka?” gîla. ²⁰ Hageila, Jisas haga, “Kale bi yad unbö mîgan laŋ mîdpim u, bi ap anîg gînab. Bi anîbu me, yad aip nan kînaŋ anî jîm nîl nîŋnabul i. ²¹ Yad Bi Nî nîpe, God Manö kalî kîŋ rîköm hagla rö nöp umnabin u pen bi yîp al pak lîlaŋ, a göm, mumug gînab u, nîp mög nîŋabin. Nîpe ilön kub udnab u me, nîp yag dauagblap u aij,” a ga.

Jisas bi nîpe gau kalîp bred wain nîa

(Mad 26:26-30; Luk 22:14-20; 1Ko 11:23-25)

²² Nan nîŋöl gi, Jisas bred u udöm, God nîp aij, a göm, ud jö göm, bi nîpe gau kalîp nîl gi haga, “Ud nîŋim! U hañ romanŋ yad,” a ga.

²³ Pen nîg wain kap u, u rö nöp udöm, God nîp aij, a göm, bi nîpe gau kalîp nîö, magöŋhalö nîŋlö nîŋöl gi, haga, ²⁴ “Nîg i, hagape yad. Hagape yad hon gi lugnab u me, God manö nîŋö hag la rö, nîbi bi iru nöp nîpe aip ud dîm nînab,” a ga. *

²⁵ Anîg hagöm haga, “Yad kalöp nîŋö hagabin, mîŋi nîŋ i rîköm nîg wain nîŋagnabin. Yîharîŋ nöp mîdnö mîdnö, God nîbi bi udöm kumi kabö adö laŋ au abad mîdeinab nîŋ u nöp, nîg wain kauyaŋ nîŋnabin,” a ga.

²⁶ Anîg hagöm, bi nîpe gau aip God nîp sabe gep kîmap ap hagöm, Olip Dum arla.

Jisas Pida nîp haga, ‘Yad Jisas nîp nîŋagpin,’ a gînabön,’ a ga

(Mad 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

²⁷ Jisas bi nîpe gau kalîp haga, “God Manö u kalî kîŋ rîköm hagla, ‘God nîpe haga, “Yad bi kaj sipsip mukep u nîp pak lînö, kaj sipsip gau pîŋîŋ gi ke ke arnaböl,” a ga,’ a gîla. Anîb u rö, mîdö mîdö kale magöŋhalö yîp arö gîmîm, pîŋîŋ gi arnabim. ²⁸ Pen yad umem, urakem ram mînön Galîli arnö, kale hain nînabim,” a ga. * ²⁹ Anîg hageia, Pida haga, “Bi rîmnap nöp arö göl rö löp u pen yad nöp arö gagnabin, wasö,” ga. ³⁰ Hageia, Jisas haga, “Yad nöp nîŋö hagabin, mîŋi nîŋ i nöp, sîbön anŋ yaŋ kîtakîl wîŋ mîhöp alagnab magö u, ‘Yad Jisas nîp nîŋagpin,’ a gîmön, ij mîhau nîgan wai nînabön,” a ga.

³¹ Hageia, Pida manö klö yabîl hagöm haga, “Yîp nöp aip al pak lînîg, al pak lîl u pen yad Jisas nîp

* **14:12:** Eks 12:6 * **14:18:** Sam 41:9 * **14:24:** Eks 24:8; Sek 9:11; Jer 31:31-34; 1Ko 10:16; Hib 9:20 * **14:28:** Mad 28:16; Mak 16:7

nɪŋagpin, a gem, hagagnabin,” a ga. Jisas bi nɪpe gau magõŋhalö, Pida haga rö nöp haga. *

*Jisas God nɪp sabe gɪ mɪdeia
(Mad 26:36-46; Luk 22:39-46)*

³² Jisas bi nɪpe gau aip mab wög adɪŋ Gedsemani amöm kalɪp haga, “Kale aui asɪk mɪdaimim; yad am sabe gɪnɪg arabin,” a ga. * ³³ Anɪg hagöm, Pida, Jems, Jon kalɪp ut gɪ damöm, gasɪ mlö löl gɪ haga, ³⁴ “Mɪdmagö yad u ilön gɪ dam lugöp u, umnam rö löp. Kale ɪ i mɪdmim, nɪŋ mɪdaimim,” a ga. * ³⁵ Anɪg hagöm, kalɪp au hag löm, nɪpe yöp söl anɪb au amöm, mɪnõŋ nabõŋ yaŋ lug paköm, ilön kub udnɪg geia anɪbu, Nap nɪpe wasö gɪnɪm aka wasö gagnɪm, a göm, sabe göl gɪ mɪdeia. ³⁶ Nap nɪp sabe göm haga, “Bapi, ne nan gau magõŋhalö gep u nöp mɪdöp. Nan yɪp gɪnɪg gab u, yad mɪŋör kub mɪdöp. Ne yau a gɪmön, yɪp unbö gagnɪm. Pen nan yɪp nɪhõn gɪnɪg gainɪm u, gasɪ yad nɪŋnam rö gagmön, gasɪ ne ke nɪŋban adö u nöp yɪp gɪmön,” a ga. *

³⁷ Hagöm, ado gɪ bi nɪpe mɪhau nɪgan mɪdeila au apöm nɪŋa, kale böŋ nöp hon han arla. Anɪb u, nɪpe Pida nɪp haga, “Saimon, ai gɪnɪg gɪmön hon hanabõn? Yöp magö ap nɪŋ mɪdaimön rö lagöp ar?” a ga. ³⁸ Anɪg hagöm, bi nɪpe gau kalɪp haga, “Hon nan naij gun rö löp, a gɪmim, nɪŋ aij gɪmim, God nɪp sabe göl gɪ mɪdaimim. Gasɪ kale u gɪmim rö löp u pen hañ roman kale iru maru göp,” a ga. ³⁹ Anɪg hagöm, kauyaŋ ado gɪ amöm, Nap nɪp nöd sabe ga rö, kauyaŋ sabe ga. ⁴⁰ Pen kauyaŋ ado gɪ apöm nɪŋa, bi nɪpe gau böŋ nöp hon kal auö han arla. Nɪŋöm, kalɪp haga, “Kale hon hanabim ar?” a ga. Hagö, ana udöm, pen hagöl rö laga.

⁴¹ Pen Jisas gɪsõn amöm, ado gɪ apöm kauyaŋ hon haneila u nɪŋöm

haga, “Kale yɪharɪŋ han mɪdpim ar? Me aij! Bi game, nɪŋim! Bi ap apöm, Bi Ñɪ nɪpe kain göm, bi nan si nan naij gɪpal gau kalɪp ñɪnɪg gab. ⁴² Urakpe arun! Nɪŋim! Bi yɪp kain göp auab i,” a ga.

*Jisas nɪp ud sɪsɪ lɪla
(Mad 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)*

⁴³ Jisas kalɪp manö anɪbu hagö nɪŋöl gɪ, magö anɪbu nöp, bi nɪpe unbö mɪgan laŋ ap, Judas, bi iru nöp dapöm apjaka. Bi anɪb gau, bi God nɪp nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb gau abe, bi manö ud asɪkep gau abe, hag yulö aula. Kale ru mlö kɪd rɪmnap udöm, ur pakep rɪmnap udöm, aula. ⁴⁴ Judas nöd kalɪp hag löm haga, “Yad bi ap nɪp am hag wɪhai udem, ud bom haluem, mulu ñɪŋeinam u, bi u me, a gɪmim, nɪp ud sɪsɪ lɪmim, ud arim,” a ga.

⁴⁵ Judas anɪg hagöm, Jisas mɪdeia au amjaköm, “Manö hag ñeb bi,” a göm, nɪp ud bom haluö nɪŋöl gɪ, ⁴⁶ bi rɪmnap apöm, Jisas nɪp ud sɪsɪ lɪla.

⁴⁷ Jisas ud sɪsɪ lɪlö nɪŋöl gɪ, Jisas bi nɪpe ap uraköm, ru mlö kɪd nɪpe u ud tɪp gɪ udöm, bi God nɪp nan sabe gep bi kub yabɪl u wög nɪp gɪ ñɪmɪdöp bi u, nɪp rɪmɪd böŋ lap u böŋ nöp rɪb ajaŋ al yua.

⁴⁸ Pen Jisas bi nɪp ud sɪsɪ lɪla gau kalɪp haga, “Ru mlö kɪd udmim, ur pakep udmim, yɪp nan si udep bi ap a gɪmim auabim aka? ⁴⁹ Yad pör pör God sabe gep ram u amem, kale aip mɪdem, nɪbi bi gau kalɪp manö hag ñɪmɪdin u pen yɪp ud sɪsɪ lagpe. Pen uri kale God Manö u kalɪ kɪñ rɪköm haga rö nöp gabim,” a ga. *

⁵⁰ Pen magö anɪbu nöp, Jisas bi nɪpe gau magõŋhalö nɪp arö göm pɪñɪŋ gɪ aram hakla. ⁵¹ Bi praj ap, waɪj mlöbö ap nöp yɪmöm, Jisas nɪp ud areila u hain arö, nɪp abe ud sɪsɪ lun, a gɪlö, ⁵² pɪrɪk areia, waɪj bad nɪpe u ud ju udlö, nɪpe magö nöp pɪrɪk ara.

* 14:31: Jon 11:16 * 14:32: Jon 18:1 * 14:34: Jon 12:27 * 14:36: Mak 10:38; Jon 6:38

* 14:49: Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20

Jisas n̄ip manö kub hagla
(*Mad 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Jon 18:13-14,19-24*)

⁵³ Jisas n̄ip dam, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub yabił ram u arla. Ud areila, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau löm, b̄i manö ud asikep gau löm, b̄i lo manö hag ñeb b̄i gau löm, ap ram an̄bu magum ḡila. ⁵⁴ Pida pen hapi hapi niñ damöm, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub yabił ram n̄ipe u amjaköm, b̄i ram an̄bu wög ḡim̄dal gau aip asiköm, mab mali mideila. ⁵⁵ B̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau abe, Juda Kansol kub b̄i gau magöñhalö abe, Jisas ḡi ajm̄döp manö ił ap udun, n̄ip al pak lun, a ḡi niñ wasö niñla. ⁵⁶ N̄ibi b̄i iru nöp daulö, Jisas n̄ip manö piral adö r̄imnap hagla u pen manö hagla u ad̄ip ad̄ip hagagla. Ke ke haglö, manö ił r̄imnap niñagla. ⁵⁷ Pen r̄imnap uraköm, piral hagöm, hagla, ⁵⁸ “Hon niñ midno, n̄ipe haga, ‘God sabe gep ram, ñimagö udöm ḡila i, r̄ib wał ḡi yuem, ñin m̄ihau niñan u, kauyan ḡinabin. Ñimagö udöm ḡipal rö u ḡagnabin; ram an̄bu ke yabił ap ḡinabin,’ a göp,” a ḡila. * ⁵⁹ Manö hagla an̄bu u rö nöp ad̄ip ad̄ip hagagla; ke ke hagla.

⁶⁰ B̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub yabił u uraköm, Jisas n̄ip haga, “Manö nöp hagaböl u, ne manö pen ap hagagnabön ar?” a ga. ⁶¹ Hagö, Jisas manö ap pen hagagö, kauyan hag niñöm haga, “Ne me Mesaia u, B̄i Kub aij u Ñi n̄ipe aka?” ga. ⁶² Hageia, Jisas haga, “Yau me. Me yad nöp. Yad, B̄i Ñi n̄ipe, B̄i Kub k̄tö ke yabił ñimagö yij̄ḡ k̄id lau adö asik mid arö gem, kumi kabö adö lañ au nibö kumi bad an an lem aueinabin, niñnabim,” a ga.

⁶³⁻⁶⁴ Jisas an̄ig hagö, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub yabił u, wałij n̄ipe gau ke ud b̄iłił göl ḡi haga, “N̄ipe God hib n̄ipe u r̄ib juajip u niñbim! An̄ib u, n̄ibi b̄i r̄imnap hag niñagun. N̄ipe ḡi naij göp u waiö

hagöp me u. An̄ib u, kale niñhön gasi niñabim?” ö ga. Hagö, b̄i kub gau magöñhalö uraköm, hagla, “B̄i an̄ig göl hagöp an̄bu, n̄ip al pak lep,” a ḡila. * ⁶⁵ An̄ig hagöm, b̄i r̄imnap Jisas n̄ip kiñu alöm, wałij bad ap ud amgö n̄ip u pału ḡi ñöm, n̄ip paköl ḡi hagla, “Ne ke niñmön, han̄ip hagö, niñun, nöp an pakab?” ö ḡila. God sabe gep ram b̄i polisman gau, u rö nöp n̄ip miñu magö nöp pakla.

Pida haga, “Yad Jisas n̄ip niñagpin,” a ga

(*Mad 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27*)

⁶⁶ Pida am asika au nöp midö niñöl ḡi, n̄ibi praj ap, b̄i God n̄ip nan sabe gep b̄i kub yabił u n̄ip wög ḡi ñim̄döp ap apjaköm, ⁶⁷ Pida mab run naböñ mideia au niñöm, haga, “Ne u rö nöp Jisas b̄i Nasared nibö u aip ajm̄dan,” a ga. ⁶⁸ Hageia, Pida haga, “Ne niñhön hagabön? Manö hagabön u yad niñagpin,” a ga. An̄ig hagöm, höñ yan arö niñöl ḡi, k̄lak̄ił wiñ ala. ⁶⁹ N̄ibi praj an̄bu nöp, Pida n̄ip kauyan niñöm, n̄ibi b̄i mideila gau kalip haga, “B̄i i b̄i n̄ipe ap,” a ga. ⁷⁰ Hageia, Pida kauyan wasö ga.

Yöp magö ap midöm, n̄ibi b̄i urak mideila an̄ib gau, Pida n̄ip kauyan hagla, “Ne u rö nöp ram m̄inöñ Galili nibö u me, hon niñbun ne abe b̄i n̄ipe ap,” a ḡila. ⁷¹ Hageia, Pida haga, “B̄i Kub niñ midöp; piral hagnö, yip al pak linim. Pen niñjö yabił hagabin! B̄i an̄ig hagabim u yad niñagpin yabił!” a ga. ⁷² An̄ig hagö niñöl ḡi, k̄lak̄ił u kauyan wiñ ala. Wiñ alö, Pida Jisas nöd haga, “K̄lak̄ił wiñ m̄ihöp alagnab magö u, ‘Yad Jisas n̄ip niñagpin,’ a ḡimön, ij m̄ihau niñan wai ñinabön,” a ga manö u niñjö, mög gö, m̄iñön kub ga.

15

Jisas n̄ip dam Pailod mideia ud arla

(*Mad 27:1-2,11-14; Luk 23:1-5; Jon*

* 14:58: Jon 2:19-21 * 14:63-64: Lep 24:16; Jon 19:7

18:28-38)

¹ Hilim halö, bi God nip nan sabe gep bi kub gau löm, bi lo manö hag ñeb bi gau löm, bi manö ud asikep gau löm, Juda Kansol bi kub gau magöñhalö löm, magöñhalö manö hag gum göm, Jisas nip nagı löm, dam gapman bi kub Pailod mideia u ud arla. * ² Dam arlö, Pailod Jisas nip haga, “Ne Juda nıbi bi kiñ kale u aka?” ga. Hageia, Jisas haga, “Me ne hagpan me u,” a ga.

³ Bi God nip nan sabe gep bi kub gau Jisas manö kub hagöm manö ke ke iru nöp hagla. ⁴ Anıg gö, Pailod Jisas nip haga, “Nöp manö iru hagaböl u, ne pen manö rımnap hagagnabön ar?” a ga. ⁵ Hagö, Jisas pen manö hagagö, Pailod gası iru yabıt nöp niña. *

Juda nıbi bi gau hagla, “Jisas nip mab ba lañ al pak limön!” a gıla

(Mad 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

⁶ Pen Juda kai Pasopa ñın kub u auö, pör am Rom gapman bi kub Pailod nip hag niñlö, kalıp bi nagıman kale hag niñmidal bi u nöp yıharıñ hag höñ yumıdöp. ⁷ Pen ñın anıbu, bi ap hib nıpe Barabas nıbi bi rımnap ugalöm, Rom gapman aip pen pen göm, wıp al pak lıla rö, kalıp nagı lılö mideila. ⁸ Nıbi bi gau ap magum göm, Pailod nip bi nagıman pör hag niñmidal rö hag niñlö, ⁹ Pailod kalıp haga, “Juda kiñ kub kale u, kalöp hubık yunam aka?” ga. ¹⁰ Nihön gıñıg: Pailod nıpe ke niña, bi God nip nan sabe gep bi kub gau, Jisas nip yıharıñ mulu kal niñla rö, nip dap ñıla. ¹¹ Pen bi God nip nan sabe gep bi kub gau, nıbi bi gau kalıp hagla, “Pailod nip hagpe, Jisas wasö, Barabas nip hubık yunım,” a gıla. Anıg gılö, nıbi bi gau Pailod nip hagla, “Barabas nip hanıp hubık yumön,” a gıla. * ¹² Anıg hageila, Pailod haga, “Anıg hagpım u, pen bi anıbi kale Juda kiñ hon a gıpım u,

nıp nihön gınam?” ö ga. ¹³ Hagö, kale manö bıatö göm hagla, “Nıp mab ba lañ al pak limön!” a gıla. ¹⁴ Hageila, Pailod haga, “Nıpe nihön gı naij gö, anıg gınam?” ö ga. Anıg hageia pen kale bıatö yabıt göm hagla, “Mab ba lañ al pak limön! Mab ba lañ al pak limön!” a gıla.

¹⁵ Pen Pailod, manö ktö hagla anıbu udöm, nıbi bi gau kalıp aij gañ, a göm, Barabas nip yıharıñ hag yuöm, bi nıpe rımnap kalıp hagö, Jisas nip nagı löm, miñu magö pakla. Jisas nip pak pıs gılö niñöl gı, Pailod haga, “Nıp dam mab ba lañ al pak limim,” a ga.

Ami bi gau Jisas nip hag jula
(Mad 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶ Ami bi gau, Jisas nip dam gapna Pailod ram kub nıpe u amöm, bi yam kale rımnap kalıp wıñ allö aueila, ¹⁷ wañıj atı mlöbö ap, gapman bi kub gau rol gı midmidal rö Jisas nip rım ñöm, nan kalı kalı halö rımnap rık dapöm, kiñ rol gıpal usajıl bad rö ap göm, nip nabıc cög adö lañ rol gı ñıla. ¹⁸ Rol gı ñöm, Jisas nip ateb ateb ñöl göm hagla, “Ne Juda kiñ kub pör nöp midmön!” a gıla.

¹⁹ Anıg hagöm, ur udöm, nabıc nıpe paköm, nip kiñu al ñıla. Mideia söl au kugom yımöm, kale kiñ nip gımidal rö, nip ubör yıhön gıla. ²⁰ Nıp anıg göl hag juöm, wañıj atı mlöbö nip rım ñıla u ud ju yuöm, wañıj nıpe ke u yım ñöm, mab ba lañ al pak lıñıg ud arla.

Jisas nip mab ba lañ al pak lıla
(Mad 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)

²¹ Kale anı au amöl gı, Aleksada Rupas madöl mıhau nap kale Saimon, Sairini daun nıbö bi u, gau gı ajöm, apöm Jerusalem arıñg areia u, nip nable paköm, ktö göm, hagla, “Jisas mab kros u ud kag gımön ud aru!” a gılö, udöm kalıp aip ara. * ²² Anıg göl amöm, Jisas nip dam ram mıñöñ au manö yöl hib

* 15:1: Luk 22:66 * 15:5: Ais 53:7; Mak 14:61

* 15:11: Ap 3:13-14 * 15:21: Ro 16:13

Golgoda a gımıdal ka au amjakla. Gulgoda manö it u “Wip Nabıc Cög Ij.” ²³ Amjaköm, nıp ñig wain ap udöm, marasın mö a gımıdal rımnap ud bıg ado malo göm, Jisas nıp ñıla pen ñıñaga. ²⁴ Jisas nıp mab ba lañ al pak löm, wañj nıp gau udöm, nıme li ke ke udnıg, sadu rö göl göm udla. *

²⁵ Sıdö hilım halö lım gı yuöm yöp audık galık aua magö u, Jisas nıp mab ba lañ cıpıt pak lıla. ²⁶ Cıpıt pak löm, nıhön gıñıg al pak lıla manö u, mab kros ba adö lañ kalı kılın rıkla:

JUDA KAI KIN KALE ME I.

²⁷ Mañ anıbu, bı nan si udep mıhöp u rö nöp al pak lıla, ap mab böñ lap, ap mab böñ lap. ²⁸ Gıla anıbu, God Manö u kalı kılın rıköm, gınaböl a gıla rö nöp gıla. Manö anıbu kalı kılın rıköm hagla, “Nıp nıñlö, bı nan naij gep ap rö lınab,” a gıla. *

²⁹ Nıbi bı gau ap ran ap lugöl gı, Jisas nıp nıñöm, nabıc gor mar göm, nıp hag juöm hagla, “Ne, ‘God sabe gep ram u rıb wañ gem, ñın mıhöp nıgan kauyan gı lınabin,’ a gına u, * ³⁰ mıñi ne ke gımön, kamıñ arö, hon nıñun,” a gıla.

³¹ Bı God nıp nan sabe gep bı kub gau abe, bı lo manö hag ñeb bı gau abe, Jisas nıp u rö nöp hag juöm, kalıp ke nöp pen hagö pen hagö göm hagla, “Nıbi bı rımnap kalıp gajıp kamıñ arbal u pen uri nıp ke gö kamıñ arnım rö lagöp. ³² Nıpe pör hagöp, ‘Isrel nıbi bı Mesaia mıdpin, Isrel Kın mıdpin,’ a göp rö, mıñi nıp au lañ cıpıt pak lıbal u, nıpe ke u rö nöp urak aui auö nıñun nıñö hagöp, a gun, nıp nıñ udnabun,” a gıla. Pen bı Jisas aip al pak lıla mıhau Jisas nıp u rö nöp hag julö.

Jisas uma

(Mad 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)

³³ Sıdö an aulık aua magö u, sıbön göm, mıd damöm, sıdö gamıñ ga

magö u kauyan mailö ga. ³⁴ Mailö gö nıñöl gı, Jisas meg mıgan dap ranöm, wıñ al hagöm haga, “Eloi, Eloi, lama sabakdani?” ö ga. Hibru manö haga anıbu manö it u, “God yad. God yad. Yıp ai gıñıg arö gıpan?” * ³⁵ Hagö, nıbi bı söl anıb au mıdeila gau nıñöm hagla, “Nıñim! İlaija nıp wıñ alab,” a gıla.

³⁶ Pen bı ap nan hain auebö rö bad ap udöm, ñıg wain mani pro raubal mıgan yan rauöm, Jisas nıp ñınö ñıñan, a göm, gamıt mılö ap ud abös alöm, mıdeia adö lañ ñöl gı, haga, “Hon nıñ mıdno, İlaija apöm, nıp ud asık dam mınönj it yan lınab aka?” ga. *

³⁷ Anıg hagöm, nıñ mıdlö nıñöl gı, Jisas wıñ kub alöm, uma. ³⁸ Magö anıbu nöp, wañj mılö kub God sabe gep ram magö raul mıgan yan ajön pıt gıla u, an u pa bıñıñ göm, ke ke lap lap aram mıgan hiık mıdeia.

³⁹ Bı ami gau abad mıdmıdöp bı kub u, mab kros ba an aui adö au gılan mıdeia u, Jisas anıg hagöm uma u nıñöm, nan nıhön nıhön ga gau nıñöm, haga, “Nıñö hagpal! Bı anıbi God Ñı nıpe yabıt!” a ga.

⁴⁰⁻⁴¹ Nıbi iru nöp Jisas aip Jerusalem aula gau, apöm goñ au mıdeila. An anıbu, nıbi mıhau nıgan Jisas nıp wög pro pro rımnap gı ñımıdal ram mınönj Galili. Nıbi Maria mıhöp mıdailö; nıbi hib alog anıb mıhau, ap Magdala daun nıbö, ap Jems Josep madöl mıhau nıme kale u. Nıbi ap hib nıpe Salomi. Nıbi anıb gau magöñhalö nıñ mıdlö nıñöl gı, Jisas uma. *

Josep nıpe Jisas hañ roman kabö mıgan au rıgöl ga

(Mad 27:57-61; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Josep bı Arimadia daun nıbö, Juda Kansol kub bı gep ap, God nıbi bı udöm abad mıdeinab ñın anıbu abad mıdmıdöp. Bı anıbu, rol God

* 15:24: Sam 22:18 * 15:28: Ais 53:12 * 15:29: Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58 * 15:34: Sam 22:1 * 15:36: Sam 69:21 * 15:40-41: Luk 8:2-3

nip sabe gep ñin u, a göm, nan gi jin geia. Jisas uma u niñöm, ram sol dugniñ gab, a göm, miñi wip he ud asik dam rigöl ginam, a göm, piñin gaga; Pailod mideia u amöm, hag niña. ⁴⁴ Hag niñö, Pailod, Jisas hadö uma manö u niñöm, pa gili göm, bi ami bi abad midmidöp bi kub u nip wiñ alö, aueia, hag niña. ⁴⁵ Hag niñeia haga, “Midönöp umöb,” a ga. Anig hagö, Pailod Josep nip haga, “Yau. Wip dam rigöl gimön,” a ga.

⁴⁶ Hagö, Josep waiñ rud kub ap rauöm, am wip he ud asik dap lugöm, waiñ u ud magörhalö wam wam göm, dam kabö migan gison nibö nöp lu lila kabö migan u rigöl ga. Rigöl göm, kabö halai kub ap ud gau ga gi damöm, wip rigöl ajön u pit ga.

⁴⁷ Maria Magdala aip, Maria Josep nime u aip, niñ midlö niñöl gi, wip rigöl gila.

16

Jisas uraka

(*Mad 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10*)

¹ Juda God nip sabe gep ñin kale u ap padiö, Maria Magdala u, Maria Jems nime u, niñi Salomi u, wip he u wel li ñun, a göm, am wel hañin aij auep rimnap rau dap lilö hana.

² Ruö Sade ñin u, sib halö uraköm, wip rigöl gila u areila. ³ Adan an au aramöl gi hagla, “Kabö kub wip rigöl ajön pak pit gila u, an ud kilili gi goi gau yunab?” ö gila. ⁴ Anig hagöm, amjaköm, niñla, kabö kub wip rigöl ajön pak pit gila anibu, hadö hili gi am goi au mideia. ⁵ Niñöm, migan anibu hiikid amöm niñla, bi praj waiñ rud milöbö yima ap, ñimagö yijig lau adö asik mideia. Nip niñöm piñin gila. ⁶ Piñin geila, kalip haga, “Piñin gagmim. Yad niñbin, kale Jisas bi Nasared nibö, mab ba lan al pak lila u nip niñnig auabim. Pen niñim! Nipe aui midagöp. Nipe midö nöp uraköm aröp. Nip rigöl

gila ka u nöp midöp aui ap niñim.

⁷ Pen yinid ammil, bi nipe gau Pida aip hagmil, ‘Jisas nipe nöd amöm Galili mideinab. Nipe ke kalöp nöd haga rö, kale am nipe niñnabim anib gau,’ a gimil,” a ga. *

⁸ Anig hagö, niñi gau aninñin gö, ñin ma gil gil göm, wip rigöl höñ amöm arö göm, gi dö gi arla. Piñin gila niñöm niñi bi rimnap kalip manö anibu hag ñagla.

Maria Magdala Jisas nip niña

(*Mad 28:9-10; Jon 20:11-18*)

⁹ Jisas umöm, ñin waiñgnibö u uraköm, nöd yabil amöm, Maria Magdala mideia au waiö lö, nip niña. Pen niñi anibu nip nöd kijaki aion pi unbö mudun jin u aban al mideia niñöm Jisas hag höñ yua.

¹⁰⁻¹¹ Nipe Jisas nip niñöm, am bi nipe gau mitön gi mideila an au amöm, Jisas kamñ midöp nip niñbin, a gö, kale böñ nöp umöb, a göm, manö nip u udagla.

Jisas bi nipe mihau adan an au ammil nip niñlö

(*Luk 24:13-15*)

¹² Hainö pen, Jisas bi nipe mithöp ram minön migan ap gi ajailö, Jisas bi unbö ke rö löm apöm, adan an au waiö lö, nip niñmil, ¹³ am bi nipe rimnap kalip hag ñilö u pen, niñö hagabil, a göm, manö kale udagla.

Manö aij yad u niñi bi gau kalip hag ñimim, a ga

(*Mad 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Ap 1:6-8*)

¹⁴ Hainö mañ ap me, Jisas bi nipe unbö agip lan u nan ñineila an au waiö löm, kalip hag göl gi haga, “Yad uraknö, niñi bi rimnap yip waiö niñöm, apöm kalöp hag ñilö, niñön ginig piral hagpal, urakagöp, a gimim, niñbim?” ö ga. *

¹⁵ Anig hagöm, kalip haga, “Kale manö aij yad u dam ram minön gau gau magörhalö ammim, niñi bi gau magörhalö hag ñimim. * ¹⁶ Niñi bi

* **16:7:** Mad 26:32; Mak 14:28 * **16:14:** 1Ko 15:5 * **16:15:** Ap 1:8

an an, manö aij yad an+bu n+η udöm, ñig paknaböl gau, kam+η arnaböl. Pen n+bi b+ an an n+η udagnaböl gau, God kal+p manö kub hagö ilön udnaböl. *

¹⁷ “N+bi b+ manö y+p n+ηöm, ‘N+ηö hagöp,’ a göm, n+η udnaböl gau, nan gagep rö g+inaböl. K+ηaki aiön pi nan gau n+bi b+ kal+p aban alnab gau, hib yad u hagöm, hag hön yunaböl. Manö yab+ kale u arö göm, manö g+sön n+bö adö ap ke hagnaböl.

* ¹⁸ Re gadgo+ n+bi b+ hauöp gau ud n+ηlö, nan ap gö umagnaböl. Nan naj n+bi b+ ñ+ηöm umbal gau r+imnap ñ+ηlö, nan ap gö umagnaböl. Pen n+bi b+ nan g+inab gau, kal+p ñ+magö l+lö, kam+η l+inab,” a ga. *

*God Jisas n+p udöm ram m+nöη n+pe kumi kabö adö lan au ud ara
(Luk 24:50-53; Ap 1:9-11)*

¹⁹ B+ Kub Jisas manö an+bu kal+p hag p+s gö n+ηöl g+, God n+p udöm, ram m+nöη n+pe kumi kabö adö lan au ud ara. Ud arö, God ñ+magö y+j+g n+p lau adö as+ka. *

²⁰ Pen b+ n+pe gau amöm, Krais manö aij u ram m+nöη gau gau magöηhalö hag ñ+lö arö n+ηöl g+, B+ Kub, manö aij yad n+ηö l+n+m, a göm, kal+p aip m+idöm, klö ñö, nan gagep rö gau g+la. *

* **16:16:** Ap 2:38 * **16:17:** Ap 2:4; 8:7 * **16:18:** Luk 10:19; Ap 28:3-6 * **16:19:** Ap 1:9-11;
2:33-34 * **16:20:** Ap 14:3; Hib 2:3-4

Luk Jisas Kraiss Manö Aij u Luk kalı kılın rıka

Manö nöd

1-2 Jisas Kraiss an hanıp i yag daulö kub göm ga ga rö, bı rımnap amgö magö kale ke nıñöm, manö aij anıbu hag nı ajöm, yıp abe, nıbi bı gau rımnap halö kalıp abe, hag nıla. Hag nıila bı iru rö manö anıbu nıñ aij göm kalı kılın rıkla. * 3 Pen bı majö Diopilas, yad u rö nöp manö yıp hag nıla anıbu ıt u magöñhalö uñai nıñ aij gıpin u me, yad u rö nöp manö anıbu magöñhalö gası nıñ aij gem, nöp kalı kılın rıknıg gabin. 4 Anıg gınö me, manö nöp hagla nıñban u, nıñö hagla a gımön nıñnabön.

Ejol, ber mıhau Jon Bı Nıg Pak Nıeb yag daunabil, a ga

5 Nöd Kın Herod Judia Propins abad mıdmıdöp nın u, bı ne Sekaraia, God nıp nan sabe gep bı ap mıdmıdöp. Bı yam nıpe aip wög jım nöl gımıdal gau kalıp Abaija Yam a gımıdal. Sekaraia nıbin nıpe İlisabed. İlisabed u rö nöp God nıp nan sabe gep bı Eron ıt u rık dam dapıl göm rıkla. 6 Kalpe ber mıhau God lo manö adö u magöñhalö hain göl gı mıdlö, God nıñö, manö ap mıdageia. 7 Pen Sekaraia nıbin nıpe İlisabed nı pai wem u me, nı pai ap yag dapöm wasö, bön nöp nıbi mılep bı mılep lılo.

8 Nın ap Sekaraia bı nıpe aip wög jım nöl gımıdal gau apöm, God nıp sabe gep wög u geila. 9 Pen wög kale u göl gı, bı God nıp nan sabe gep bı gau pör gımıdal rö, bı hon an rö God sabe gep ram raul mıgan yan amöm nan haññ aij auiep u launab a göm, ilön cal ud gulu gı udla. Udlö, Sekaraia nıpe ilön cal ke ud gulu gı udöm, God sabe gep ram raul mıgan

yan arnıg ga. * 10 Nıbi bı iru nöp God sabe gep ram hön adö au God nıp sabe göl gı mıdailö nıñöl gı, Sekaraias nıpe raul mıgan yan aramöm nan haññ aij auiep anıbu laua. 11 Pen Bı Kub ejol nıpe ap apöm, nan haññ aij lep kabö kınan u nımagö yıjıg adö lau waiö mıdeia. 12 Sekaraia ejol anıbu nıñöm pa gıñ ga. 13 Pen ejol anıbu nıp haga, "Ne pıñññ gıgmön. God nıp sabe gıpan u, nıpe nıñöb. Nabin ne İlisabed nı ne ap yag daunab. Yag dauö, hib nıpe Jon a gımön. 14 Nıme nı u yag daunab u, ne mıñ mıñ gınabön; nıbi bı iru nöp gau u rö nöp mıñ mıñ gınaböl. 15 Bı Kub amgö ilö adö nıpe u, Jon bı kub rö mıdeinab. Nıpe nıg wain aka nıg klö rımnap nıñagnım. Nıme nı mıdun mıdeinab nın anıbu nöp, Ana Uñ nıpe nı anıbu nıp an dan amöm ajman raunab. * 16 Hainö nıpe İsrıl nıbi bı God nıp arö gıpal gau iru nöp manö aij hag nıö, God nıp, Bı Kub hon, a göm, nıñ udnaböl. 17 Pen nı ne anıbu nıpe bı God manö hagep İlaija hadame ram God pıdön udöm gımıdöp rö gınab. Nap bı kalıp udöm, nı pai kale gau udöm, kalıp ud jım nöl lınab. Nıbi bı God nıp ateb ateb nıbal gau, kalıp manö aij hag nıö, nıbi bı kamıñ aij nıpe gası nıñbal rö nıñöm, gı aij göm, Bı Kub aunab, a göm, abad mıdeinaböl," a ga. *

18 Ejol u anıg hagö, Sekaraia haga, "Hol ber mıhau mılep yabıt lıbul. Anıb u, yad aigöl gem, ne nıñö hagpan, a gı nıñnabin?" ö ga.

19 Hagö, ejol u Sekaraia nıp haga, "Yad Gabriel. Yad God amgö ilö adö u mıdem, yıp hag yuö apem manö aij anıbi nöp hag nıñıg aubin. *

20 Ne manö yad u, nıñö hagöp a gımön nıñagpan rö, atab nöp u marö gö, manö hagöl gı mıdageinabön. Yıharıñ nöp mıd mıd, nı u yag daunabil mañu nöp kauyan manö hagnabön," a ga.

21 Pen Sekaraia God sabe gep ram

* 1:1-2: Ap 1:1 * 1:9: Eks 30:7 * 1:15: Nab 6:3 * 1:17: Mal 3:1; 4:5-6; Mad 17:11-13
* 1:19: Dan 8:16; 9:21

an raul yan milö padö mideia niñöm, nibi bi höñ yan mideila gau gasi iru niñla. ²² Hainö nipe höñ apöm, manö rimnap hagnim rö laga. Anib u, yip anig anig göp, a göm, ñimagö nöp yamaia. Kale niñöm hagla, nipe ram raul migan yan am midöm, nan ap ke niñöm auöp, a göm, niñla.

²³ Pen Sekaraia God sabe gep ram wög u gi midö, ñin nipe u pis gö, bi rimnap apöm ka nipe u udlö niñöl gi, nipe ado gi ram nipe ara. ²⁴⁻²⁵ Hainö mid damöm, nbin nipe Ilisabed ñi mudun midöm haga, “Nöd yad nibi ñi pai wem midmidin u me, yip nable ga, ji mñi Bi Kub yip mög niñöm yip abad midö, ñi mudun midpin u yip aij göp, nable gagnab, wasö,” ga. Anig hagöm, rakin unbö mamid agamij ram raul migan gau nöp pi göl midmidöp.

Ejol apöm Maria nip haga, “Jisas yag daunabön,” a ga

²⁶ Ilisabed rakin unbö kagoñ jñ ñi mudun midö niñöl gi, God ejol Gabriel nip hag yuö ara Nasared daun, ram minöñ Galili au. ²⁷ Nasared au nibi praj ap midmidöp, hib nipe Maria. Nibi praj anibu bi ap aip gi gö wasö. Nibi praj anibu, bi ne Josep udnab, a göm manö hagla. Bi Josep anibu, nip kiñ Depid bi ridig anibu ap rik dam lila u me. ²⁸ God ejol Gabriel hag yuö, nibi praj Maria mideia au amjaköm haga, “Nibi praj, ne midpan? Bi Kub nöp ud aij göp. Nipe aip midpil,” a ga.

²⁹ Anig hagö, Maria manö anibu niñöm, yip ai ginig anig hagab, a göm, gasi iru niña. ³⁰ Nipe gasi iru niñö niñöl gi, ejol nip haga, “Maria, ne pñññ gagmön. God nöp ud aij yabñ göp. ³¹ Hainö ne ñi mudun midmön, ñi ap yag daunabön. Yag daumön, hib nipe Jisas, a gimön. ³² Pen nipe bi kub yabñ mideinab. Nibi bi nip hagnaböl, Bi Kub yabñ adö i gilañ midöp Ñi nipe, a ginaböl. God Bi Kub geinab

niñöm nipe nñi itañ Depid, kiñ kub midmidöp rö mideinab. ³³ Jekop rikö rik amil apil gilö mideinaböl gau kalip magöñhalö pör nöp pör nöp kiñ kale midöm abadöl mideinab,” a ga. *

³⁴ Ejol anig hagö, Maria nip haga, “Yad bi ap aip midagpul u, aigöl gem ñi anibu yag daunabin?” ö ga.

³⁵ Hageia, ejol nip haga, “Ana U† u nöp apöm, Bi Kub yabñ adö i gilañ midöp pidöñ nipe nöp ralu ñinab. Anig gö, ñi u† yag daunabön u, nibi bi niñöm hagnaböl, nipe God Ñi nipe, a ginaböl. ³⁶ Nöñ! Naubi ne Ilisabed nipe nibi mñep löp. Kale nip nibi ñi pai wem a gimidal u pen mñi nipe ñi mudun midö, rakin unbö kagoñ jñ hadö ara. ³⁷ God nan gagnim rö ap midagöp; nan gau magöñhalö ginim rö nöp midöp,” a ga. *

³⁸ Anig hagö, Maria haga, “Yad God nip wög gi ñeb pai. Hagabön rö nöp yip ginim,” a ga. Anig hagö niñöl gi, ejol nip arö göm ara.

Maria am nubi Ilisabed nip niña

³⁹⁻⁴⁰ Pen Maria yññid amnam, a göm, ram minöñ anibu arö göm ram minöñ Judia no ilö gau adan milö u am am, Sekaraia Ilisabed ber mñhau midmidil daun u ara. Ram kale amjaköm, nubi Ilisabed nip haga, “Ne midpan?” a ga. ⁴¹ “Ne midpan?” a gö, nubi Ilisabed manö anibu niñö, ñi mudun mideia u pirañid la. Pen magö anibu nöp Ana U† u nipe Ilisabed an dañ aramöm nip ajman raua. ⁴² God Ana ajman rauö, Ilisabed nipe meg migan dap ranöm Maria nip haga, “God nibi rimnap kalip abad midöp u pen nöp ud aij yabñ göp. Ñi mudun ne midpan yagol ñi u abe ud aij yabñ göp. ⁴³ Yad nibi aij wasö ji ne Bi Kub yad nime nipe u yip niññig auban u yad aiö gem God nip aij a gabin. ⁴⁴ Ne apön yip, ‘Midpan?’ a gajan magö u, ñi mudun midpin i ñiñi yabñ löm

* 1:27: Mad 1:16,18

* 1:31: Ais 7:14; Mad 1:21-23

* 1:33: 2Sa 7:12,13,16; Ais 9:7

* 1:37:

Jen 18:14

pīraŋid lōp. ⁴⁵ Ne, ‘Yīp God hagöp rö gīnab,’ a gīmön nīŋ mīdpan u me, ne miñ miñ gīmön,” a ga.

Maria God hib nīpe hagö adö ara

⁴⁶ Ilisabed anīg hagö, Maria God nīp gasi nīŋöl gī, ñiñi yabił löl gī haga,

“Yad Bī Kub nīp gasi nīŋem, hib nīpe hagnö, i adö laŋ arnab.
* ”

⁴⁷⁻⁴⁸ Yad böŋ nöp umeb rö mīdainö, God yīp mög nīŋöm ud kamīŋ yua u,

nīp gasi nīŋem ñiñi yabił lībin. Yad yīharīŋ pai nīp wög gī ñeb mīdpin u pen yīp hauł gagöp.

Anīg göp u, miñi rīkōm, hainö rīkōm, rīk dam līnaböl gau,

nībi bī magōŋhalö yīp gasi nīŋöm hagnaböl, ‘God nībi anību ud aij yabił ga,’ a gīnaböl.

⁴⁹ Nīpe pīdōŋ magōŋhalö mīdöp u, nīpe nan klö yabił yīp göp.

Yad nīŋbin nīpe añi nöp Bī Uł mīdöp.

⁵⁰ Nībi bī manö nīpe nīŋöm, ana udöm, hain gīnaböl gau, kalīp mög nīŋöm ud aij gīnab.

Kale ñi pai rīkōm, rīk damöm, rīk līnaböl gau, kalīp u rö nöp mög nīŋöm ud aij gīnab.*

⁵¹ Nīpe Bī ñimago mīlö kub yabił; nīpe nan klö klö iru nöp göp.

Nībi bī, hon ke nībi kub bī kub mīdpun, a gīpal gau, God kalīp yu gī yuöp.*

⁵² Anīb u, kīŋ bī kub ram mīnōŋ kub aḅad mīdlö hib kub mīdmīdöp gau,

God gö ke ke arlö, nībi bī hib mīdagmīdöp gau, God kalīp udöm ud adö adö göp.
* ”

⁵³ Nībi bī kīyö lōp gau,

* **1:46:** 1Sa 2:1-10 * **1:50:** Sam 103:13,17 * **1:51:** 2Sa 22:28 * **1:52:** Job 12:19; 5:11; Sam 147:6 * **1:53:** Sam 34:10 * **1:54:** Sam 98:3 Lep 12:3; Luk 2:21

God kalīp nan nīme lö ñiŋlō mudun göp.

Pen nībi bī nan iru mīdöp gau kalīp yīharīŋ hag yuö arbal.*

⁵⁴ God nīpe apīs bac iłāŋ hon gau kalīp manö haga u hauł gagöm, hanīp Isrel nībi bī pör mög nīŋöm abad mīd aij göp.
* ”

⁵⁵ Bac Ebrahim abe, bac hon rīmnap abe ñi pai kale rīkōm rīklö arnab gau,

God kalīp abad mīdeinabin, a göm, haga rö nöp hanīp göp,” a ga.*

⁵⁶ Maria manö anību hagöm, nubi Ilisabed aip rakīn mīhau nīgaŋ mīdöm, hainö ado gī ram nīpe ara.

Ilisabed ñi nīpe Jon Bī Ñiŋ Pak Ñeb u nīp yag daua

⁵⁷ Mīd damöm, Ilisabed ñi ap yag daua. ⁵⁸ God nīp mög nīŋöm abad mīdö, nīpe mīlep yabił löm ñi yag daua anību, nībi bī ñiñin nubi nīmam nuö bī nīpe gau nīŋöm, nīpe aip miñ miñ yabił gīla.

⁵⁹ Ñi u yag dapöm, ñin unbö mudun jīŋ mīdöm, raleb jīŋ mañu waŋ hañ nīpe rīb gī dö gīnīg göm magum gīla. Magum göm, kale ñi u hib ñinīg göm hagla, “Ñi anībi, nap Sekaraia hib u la ij gep,” a gīla.*

⁶⁰ Hageila, nīme haga, “Wasö, hib nīpe Jon a gīnabul,” a ga. ⁶¹ Anīg hagö, nībi bī nīpe gau hagla, “Hon unbö anīg gagun. Bac baid buö ne gau hib ap Jon mīdagöp,” a gīla.

⁶² Anīg hagöm, nap Sekaraia nīp ñimago u nöp yamöm hag nīŋla, “Ñi hib nīhön ñinabön?” ö gīla. ⁶³ Hag nīŋlō, nap ñimago u nöp yamöm haga, “Yīp köp kalī kīñ rīkep ap dauim,” a ga. Hagö daueila, adö anību manö kalī kīñ rīkōm, “Hib nīpe Jon,” a ga. Anīg göl hib kalī kīñ rīkō, kale nīŋöm magōŋhalö aiö yabił gīla. ⁶⁴ Pen magö anību nöp Sekaraia aḅab marö ga u pīḅa gö

* **1:51:** 2Sa 22:28 * **1:52:** Job 12:19; 5:11; Sam 147:6 * **1:55:** Mai 7:20; Jen 17:7 * **1:59:** Jen 17:12;

n+ηöl gı, nöd manö hagmidöp rö
 hagöl gı, God hib nıpe hagö adö ara.
 65 Nıbi bı söl au han mideila gau, ga
 anıbu nıηöm pıñıη göm, manö anıbu
 yag dam ram mınöη Judia ilö gau
 magöηhalö yabıtı nıbi bı gau kalıp
 hag ñıla. 66 Hageila, nıbi bı manö
 anıbu nıηla gau, kale magöηhalö
 gası iru nıηöm hagla, “God gö, ñı
 anıbu anıg göl yag dauöp u me,
 hainö bı aigale bı rö mideinab?” ö
 gıla. God pıdöη ñı anıbu pıg mideia
 u nıηla u me, anıg hagla.

*Sekaraia God hib nıpe hagö adö
 ara*

67 Ana Uı nıpe ñıηaη nap Sekaraia
 aη nıpe daη apöm aımaη raua nıηöm
 God hib nıpe u dap ranöl gı haga,

68 “Hon Isrel nıbi bı, God Bı Kub hon
 hib nıpe dap ranun hagno adö
 arnım.

Nıpe ke ram mınöη ıt i apöm,
 nıbi bı nıpe rau adog udöp. *

69 God Bı Kub nıpe gö, Depid rıkö,
 rıklö, rık amıl apıl gılö,
 ñıηaη ap yag dauö hanıp ud
 kamıη yunab. *

70 Hadame nöp, manö yad nıbi bı
 gau hagnıg gabin, a göm,
 God nıpe bı rımnap wög anıbu
 hag la.

God manö hagep bı uı nıpe gau kale
 God manö haga u nıηöm,
 nıbi bı gau kalıp hag ñıla.

71 Bı al ñıηeb hon gau apöm, hanıp al
 pak lınıg gaböl
 pen nıpe apöm hanıp ud kamıη
 yunab;

bı hanıp mulu lugö nıηbal gau hanıp
 gı naij gıñıg gaböl u
 pen nıpe hanıp abad mıdö
 kamıη arnabun. *

72-73 God hadame nöp bac ıtıaη hon
 mög nıηöm
 ud aij gıñabin, a göm, manö kłö
 nıηö rımnap hag la.

God nıpe manö bac hon Ebrahim
 nıp hag la u hauı gagöp;

manö uı anıbu haga rö nöp göp.
 *

74-75 Bı Kub hanıp abad mıdö,
 koımaı gau hanıp gı naij göl rö
 lagnab.

Anıb u, hon bı al ñıηeb gau pıñıη
 gagun, kamıη mideinabun rö,
 pör pör nöp Bı Kub nöp gası
 nıηun, nan si nan naij arö gun,
 Bı Kub nıbi bı uı nıpe mıdun,
 wög nıp göl gı, gı mideinabun. *

76 Pen ñı yad, ne God Bı Kub nıp wög
 gö,
 nıbi bı gau kale nıηöm
 hagnaböl,

‘God Bı Kub yabıtı adö i gılaη mıdöp
 u,
 bı manö nıpe hagep me u,’ a
 gıñaböl.

Nıhön gıñıg: ne nöd ammön, nıbi bı
 gau kalıp hag aij gö,
 Bı Kub u nıp abad mıdlö nıηöl
 gı, nıpe aunab. *

77 Ne nıbi bı nıpe gau kalıp manö aij
 nıpe u hag ñı aij gö,
 Bı Kub kale u apöm,
 nan si nan naij gıpal prı u kık gı yuöm
 kalıp udnab,
 manö aij u nıηnaböl. *

78 God Bı hain agamıη rıköm,
 nıpe nıbi bı mög nıηöm,
 mailö aij nıpe sıdö mailö rö
 kumi kabö adö laη nıbö apöm,
 hanıp mailö pak ñıñab. *

79 Hon nıbi bı an an sıböη gau mıdun
 umnıg gıñabun gau,
 nıpe gö mailö magö anıbu
 hanıp mıdmagö aη daη mailö
 pak ñıñab nıηun,
 hon hıbur hain hain mıdep adan aij
 u ulıhai nıηun,
 adö anıbu nöp aıeinabun,” a ga.

80 Pen ñıηaη anıbu, Jon, majö
 gö nıηöl gı, ana nıpe halö halö
 pıdöη ga. Nıpe ram mınöη nıbi bı
 mıdagmıdal, ram mınöη kabö nöp
 mıdmıdöp aη gau mıd mıd, böη nöp
 kub göm auö, Isrel nıbi bı nıp nıηla.

* 1:68: Sam 72:18 * 1:69: Sam 18:2 * 1:71: Sam 106:10 * 1:72-73: Jen 17:7; 22:16-17; Sam
 105:8-9 * 1:74-75: Dai 2:12-14 * 1:76: Ais 40:3 * 1:77: Jer 31:34 * 1:78: Ais 60:1-2

2

Maria Jisas yag daua

(Mad 1:18-25)

¹ Pen ñin an anibu, gapman bi kub Sisa Ogasdas nipe lo löm haga, “Ñibi bi yad abad midpin gau, kale magöñhalö hib kale udöl,” a ga. ² Nöd api il göm ñibi bi hib udla ñin u, gapman bi kub Kwairinias Siria Propins* ñibi bi kalip abad midmidöp. ³ Anib u, ñibi bi ram minöñ mlö kub gau ke ñibö ke ñibö ap yiharinj mideila gau, ado gi ram minöñ kale ke hib udnig arla.

⁴ Josep nipe kin Depid kigin rik damöm rikla rö, nipe Depid daun nipe Bedlehem arnig ga. Ñibi praj Maria nip uł gi, Nasared daun, ram minöñ Galili au arö gimil, aram aram ram minöñ Judia amöm, kin Depid nip riklö midmidöp daun nipe Bedlehem arlö. ⁵ Pen ñibi praj Maria, Josep udnab a gila u me, ñi mudun halö midö ninöl gi, Josep Maria nip uł gi hib udnig arlö. ⁶ Kale Bedlehem arlö, Maria ñinjan yag dau ep ñin u sol ga. ⁷ Pen Bedlehem gau amjakmil ninlö, mani rauöm hanmidal ram u böñ nöp sisi ga. Anib u me, kaj kau mukmidal ram ap am midöm, Maria ñinjan nöd añi u yag daua. Yag dapöm ñinjan laplap wam wam göm, ud kaj sipsip nan hañi habadö piñ u rik dap lilö ñinmidal mab ij migan u la.

God ejol ap kaj sipsip mukep bi gau kalip haga

⁸ Maria Jisas nip yag daua ñin anibu, kaj sipsip mukep bi gau rimnap sibön yan kaj sipsip abad mideila ram minöñ sol anib au. ⁹ Bi Kub ejol nipe ap yuö, Bi Kub mailö aij magö nipe apöm kalip pak ninö, aninän gö piñinj gila. ¹⁰ Kale piñinj gilö ninöl gi, ejol u kalip haga, “Kale piñinj gagmim. Yad kalöp abe ñibi bi gau magöñhalö kalip abe, manö

aij ñiñi lep ap dauabin. ¹¹ Mñi nöp ñibi ap ñi unbö ke ap yag dauöp Depid daun nipe au. Ñi anibu kalöp ud kaminj yunab. Nipe Kraist† Bi Kub u me. ¹² Nip am ulhai ninmim ninabim, nime nip walij wam wam göm, ud kaj sipsip nan hañi habadö piñ u rik dap lilö ñinmidal mab ij migan u lö mideinab. Kale am ninmim, hagpin rö ginab u, ninö hagöp, a ginabim,” a ga.

¹³ Ejol anibu anig hagö ninöl gi, adinj ejol kumi kabö adö lan au ñibö iru yabıl nöp ap ejol nöd ñibö u aip midöm, God hib nipe u dap ranöl gi hagla,

¹⁴ “God hib nipe i adö lanol midöp; nipe ñibi bi an an mög ninöm ud aij ginab gau, hibur hain hain gasi midmagö añi lep magö u kale aip midnab,” a gila. *

Kaj sipsip mukep bi gau am Jisas nip ninla

¹⁵ Ejol gau ado gi kumi kabö adö lan arlö ninöl gi, bi kaj sipsip mukep gau manö hag nin hag nin göm hagla, “Bi Kub hanip manö hagajip u, uri Bedlehem am ninun,” a gila.

¹⁶ Anig hagöm yinj d amöm ninla, Josep aip Maria aip ñinjan hagla anibu, walij wam wam gimil, kaj sipsip nan hañi habadö piñ u dap lilö ñinmidal mab ij migan u lilö mideia.

¹⁷ Kale ñinjan anibu ninöm, amöm, ejol kalip nihön nihön hagla manö u, ñibi bi gau gau kalip hag ñila.

¹⁸ Bi kaj sipsip mukep gau ñibi bi gau manö anibu hag ñilö, kale ninöm magöñhalö aiö yabıl gila. ¹⁹ Pen Maria nip nan ke yabıl anibu ga rö, aij a gö, gasi aij nöp ninmidöp. *

²⁰ Bi kaj sipsip mukep gau, God ejol nipe gau hagla rö nöp gö amgö kale ke ninla u me, God hib nipe u dap ranöl göm, aula gau ado gi arla.

* **2:2:** Ñin anibu Rom kai kale ram minöñ Isrel abad mideila. Ram minöñ Isrel Siria Propins an au mideia. Rom kai kin kale Sisa a gimidal. † **2:11:** Grik manö “Krais u” abe, Hibu manö “Mesaia u” abe il añi ap midöp: “God hag la Bi u.” * **2:14:** Luk 19:38 * **2:19:** Luk 2:51

Josep Maria ber mihau Jisas nɪp dam God sabe ram u ud arlö

²¹ Maria ñɪŋaŋ u yag dapöm ñɪn unbö mudun jɪŋ mɪdöm, ruö raleb ñɪn u waŋ hañ nɪpe rɪb gɪ dö gɪla. Nöd ejol u nɪme Maria nɪp, ñɪ yag daumön hib nɪpe u anɪg göl lɪmön a ga rö, hib nɪpe u Jisas, a gɪla. *

Bɪ Simion aip nɪbi Ana aip Jisas nɪp nɪŋmil mɪñ mɪñ yabɪl gɪlö

²²⁻²³ Pen nöd Mosɪs nɪpe lo manö kalɪ kliñ rɪköm, ñɪ nöd yag daunaböl gau God nɪp ñɪnaböl a ga. Anɪb u me, Maria ñɪŋaŋ u yag dapöm, Juda nɪbi bɪ gɪmɪdal rö, God sabe gep ram u asɪ masɪ gɪ, ram nɪpe ke gau nöp mɪdö, kamɪŋ lö nɪŋöl gɪ, Josep aip, Jisas nɪp dam Bɪ Kub nɪp ñɪnɪg, God sabe gep ram Jerusalem au arlö.

* ²⁴ Pen Bɪ Kub lo manö ap halö hagöp, “Nɪbi ñɪ pai yag daunaböl gau kamɪŋ lö, yaur maɪg aka yaur dapo mɪhöp dam God sabe gep ram höŋ yaŋ amöm, pak God nɪp sabe gɪ ñöm me, böŋ nöp kamɪŋ löp, a göm, God sabe gep ram raul mɪgan u arnaböl,” a gɪla. Gasɪ anɪbu u rö nöp nɪŋmil me, yaur mɪhöp halö ud arlö. *

²⁵ Pen Jerusalem au bɪ aij yöl ap mɪdmɪdöp, hib nɪpe Simion. Bɪ anɪbu nɪpe God Manö u nɪŋöm, hagöp rö nöp gɪmɪdöp. Ana Uɫ nɪpe Simion aip mɪdmɪdöp; nɪpe Kraɪs u Isrel nɪbi bɪ ud kamɪŋ yunab, a göm, abad mɪdmɪdöp. ²⁶ Ana Uɫ nɪpe Simion nɪp nöd haga, “Bɪ Kub nɪpe Kraɪs nɪp yuö aunab u, ne amgö nɪŋmön hainö umnabön,” a ga nɪŋöm nɪpe nɪŋöl mɪdeia. ²⁷ Pen ñɪn anɪbu, Ana nɪpe Simion nɪp gasɪ ñö, God sabe gep ram u amöm nɪŋa, Josep ber mihau Jisas nɪp dammil, lo manö haga rö gul a gɪmil ap mɪdailö. ²⁸ Simion kalɪp mɪhöŋ nɪŋöm, Jisas nɪp ud wabi göm, God hib nɪpe u dap ranöl gɪ haga,

²⁹⁻³⁰ “Ne añɪ nöp Bɪ Kub.

Ñɪŋaŋ i kub göm,

hanɪp nɪbi bɪ ud kamɪŋ yunab u, nöd yɪp hagna rö, uri amgö magö yad ke nɪŋabin.

Anɪb u, uri yɪp paliö aij gö nɪŋöl gɪ umnam. *

³¹ Ñɪŋaŋ anɪbi, nɪbi bɪ ram mɪnön gau gau magöŋhalö ud nöp aip jɪm ñöl lɪnab. *

³² Nɪpe mailö aij rö apöm, Juda nɪbi bɪ wasö gau kalɪp pak ñö, God bɪ aigale bɪ rö mɪdöp u nɪŋnaböl.

Nɪpe mailö aij unbö ke ne dapöm, Isrel nɪbi bɪ ne gau kalɪp pak ñɪnab,” a ga.

³³ Simion Jisas nɪp manö anɪbu hageia u nɪŋmil, Josep ber mihau aiö yabɪl gɪlö. ³⁴ Pen Simion nɪpe Josep Maria Jisas amlɪ bɪ kalɪp, “God kalöp abad mɪdeiaŋ,” a göm, Jisas nɪme Maria nɪp haga, “Ñɪ anɪbi mɪdö nɪŋöl gɪ, Isrel nɪbi bɪ iru nöp aŋ u ud asɪk ke ke löm, adan naij udöm arnaböl gau, ap lug paknaböl; pen adan aij udöm arnaböl gau, God lau adö arnaböl. God Isrel nɪbi bɪ nɪŋlaŋ, a göm, ñɪ i yua pen nɪbi bɪ rɪmnap nɪp udagöm hag junaböl.

* ³⁵ Anɪg göl me, nɪbi bɪ iru nöp nɪhön nɪhön gasɪ nɪŋöm nɪŋ mɪdpal rö, nɪbi bɪ gau waiö nɪŋnaböl. Pen ru mɪlö kɪd ap mɪdmagö aŋ ne ke daŋ bɪnɪŋ gɪnab,” a ga.

³⁶ Pen ñɪn anɪbu nöp, God manö hagep nɪbi ap ap mɪdeia. Hib nɪpe u Ana; nap hib u Panuel. Panuel u, Asa rɪkō rɪk dapöm rɪkla. Nɪpe nɪbi mɪlep yabɪl. Nöd nɪbi praj bɪ udöm, nugmul aip mɪdailö mɪ unbö mudun jɪŋ ina. ³⁷ Nugmul uma pen Ana mɪ nɪpe ñɪnɪjuöl mɪhau mɪhau unbö yɪgwö mɪlö laŋ (84) ina. Nɪpe God nɪp nöp gasɪ nɪŋöm ñɪn rɪmnap nan magö ñɪŋöm wasö, God sabe gep ram u am mɪdöm, sɪdö aŋ sɪbön yaŋ God nɪp sabe göl gɪ mɪdmɪdöp.

³⁸ Pen nɪbi Ana u, magö anɪbu nöp

* **2:21:** Luk 1:31 * **2:22-23:** Eks 13:2,12; Lep 12:1-8 * **2:24:** Lep 12:8 * **2:29-30:** Ais 52:10; Luk 3:6; Dai 2:11 * **2:31:** Ais 42:6; 49:6; 52:10 * **2:34:** Ais 8:14; Mad 21:42; 1Pi 2:8

Jisas n̄p ud m̄deila s̄l au ap̄öm, God n̄p aij a göm, n̄bi b̄ kale, B̄i Kub ap̄öm Jerusalem n̄bi b̄ naḡi m̄deila u hub̄ikn̄im, a göm abad m̄dm̄dal n̄bi b̄ gau kal̄ip haḡöm, ñ̄n̄an̄ an̄bu n̄h̄ön n̄h̄ön r̄ö ḡinab u, man̄ö haḡ ñ̄a.

Ber m̄ihau Jisas ud ado ḡi Nasared arl̄ö

³⁹ Josep ber m̄ihau B̄i Kub lo man̄ö haga r̄ö maḡöñhal̄ö ḡi hakmil, kale ado ḡi ram m̄n̄ön̄ Galili ammil, daun kale Nasared arl̄ö. * ⁴⁰ Am m̄d̄öm Jisas kub göm, God n̄p abad m̄d̄ aij gö n̄ñ̄öl ḡi, gas̄i aij yab̄iñ̄ n̄ñ̄öm, m̄d̄ aij ga.

Jisas n̄ipe God sabe gep ram u ara

⁴¹ Pasopa ñ̄in kub u s̄l auö, Jisas n̄ime nap m̄i u m̄i u, Pasopa ñ̄in kub u m̄ñ̄i a göm, am Jerusalem arm̄dil. * ⁴² An̄ig göl me, Jisas m̄i n̄ipe in m̄igan lañ̄ lö, Juda kai ḡim̄dal r̄ö, n̄ime nap n̄p uñ̄ ḡi Pasopa nan ñ̄iñ̄n̄ig Jerusalem am m̄deila. ⁴³ Ñ̄in kub an̄bu ap̄ padiö n̄ñ̄öl ḡi, ram arabun a göm, ado ḡi am adan an̄ au ammil n̄ñ̄l̄ö, Jisas aip auageila. N̄ipe Jerusalem n̄öp m̄deia pen kale n̄ñ̄agmil, ⁴⁴ n̄ipe n̄bi b̄i r̄imnap aip auab a ḡimil, gas̄i n̄ñ̄l̄ö. Pen adan an̄ au hann̄ig ḡimil, am n̄imdan n̄imam n̄bi b̄i r̄imnap aip m̄d̄öp, a ḡimil, n̄p uñ̄hai n̄ñ̄ail̄ö. ⁴⁵ Uñ̄hai n̄ñ̄ dam wasö n̄ñ̄mil, ado ḡi Jerusalem n̄p uñ̄hai n̄ñ̄n̄ig arl̄ö. ⁴⁶ Ammil ñ̄in m̄ihöp n̄igan mañ̄u n̄ñ̄l̄ö, n̄ipe amöm God sabe gep ram u m̄d̄öm, b̄i lo man̄ö haḡ ñ̄eb b̄i gau aip as̄ik m̄d̄öm, man̄ö haḡaila u n̄ñ̄öm, man̄ö r̄imnap haḡ n̄ñ̄m̄deia. ⁴⁷ N̄bi b̄i n̄ñ̄ m̄deila gau, Jisas haga r̄ö n̄ñ̄öm, ñ̄i an̄bu gas̄i n̄ñ̄ k̄id hiñ̄k̄öm man̄ö aij hagab u, a göm, aiö waiö ḡila. ⁴⁸ Pen n̄ime nap ber Jisas n̄p n̄ñ̄mil kale u r̄ö n̄öp aiö ḡil̄ö. N̄ime pen Jisas n̄p haga, “Ne nap hal̄ip n̄h̄ön ḡin̄ig an̄ig ḡipan? M̄dm̄maḡ

hol il̄ön gö n̄ñ̄öl gul n̄öp uñ̄hai n̄ñ̄ ajabul,” a ga.

⁴⁹ N̄ime an̄ig haḡö, Jisas haga, “Kale n̄h̄ön ḡin̄ig ȳip uñ̄hai n̄ñ̄ aja-bil̄ñ̄ Bapi ram am m̄dpin u kale n̄ñ̄aḡil aka?” ga. ⁵⁰ Jisas an̄ig haga u pen kale man̄ö hagab u, a ḡimil, r̄ik n̄ñ̄aḡl̄ö.

⁵¹ Jisas n̄p uñ̄ ḡi ram kale Nasared ado ḡi arla. Jisas an̄b̄ gau n̄öp m̄d̄öm, n̄ime nap hagm̄dil r̄ö n̄öp n̄ñ̄öm hain ḡim̄d̄öp. Pen n̄ime Jisas n̄h̄ön n̄h̄ön ga u gas̄i n̄ñ̄öl ḡi n̄öp m̄dm̄d̄öp. * ⁵² Jisas n̄ime nap aip m̄d̄öm, majö göm gas̄i n̄ñ̄ aij yab̄iñ̄ gö n̄ñ̄öl ḡi, God abe, n̄bi b̄i gau abe n̄p n̄ñ̄l̄ö aij ga. *

3

Jon B̄i Ñ̄ig Pak Ñ̄eb man̄ö haḡ ñ̄a (Mad 3:1-12; Mak 1:2-8; Jon 1:19-28)

¹ Rom gapman b̄i kub yab̄iñ̄ Sisa Daibirias ram m̄n̄ön̄ gau gau abad m̄dm̄d̄öp, m̄i in la unbö aj̄ip böñ̄ dan̄. Pen n̄ipe m̄l̄ö gau m̄d̄öm, b̄i abad m̄idep an̄ yagol n̄ipe r̄imnap haḡ lö, am ram m̄n̄ön̄ r̄imnap abad m̄dm̄dal. B̄i n̄ipe Podias Pailod ram m̄n̄ön̄ Judia n̄bi b̄i gau kal̄ip abad m̄dm̄d̄öp. B̄i n̄ipe Herod ram m̄n̄ön̄ Galili n̄bi b̄i gau kal̄ip abad m̄dm̄d̄öp. Herod n̄imam n̄ipe Pilip ram m̄n̄ön̄ Iduria n̄bi b̄i gau abe, ram m̄n̄ön̄ Drakonaidis n̄bi b̄i gau abe kal̄ip abad m̄dm̄d̄öp. B̄i n̄ipe Laisenas ram m̄n̄ön̄ Abilini n̄bi b̄i gau kal̄ip abad m̄dm̄d̄öp. ² Pen magö an̄bu, b̄i ne Anas aip, Kaiapas aip, God n̄p nan sabe gep b̄i kub yab̄iñ̄ m̄ihau Jerusalem m̄d̄ail̄ö.

Pen ñ̄in an̄ an̄bu, Sekaraia ñ̄i n̄ipe Jon, n̄bi b̄i iru m̄dagm̄dal, ram m̄n̄ön̄ kabö n̄öp m̄dm̄d̄öp an̄ gau han m̄dm̄d̄öp. An̄ gau han m̄d̄ö n̄ñ̄öl ḡi, God n̄ipe Jon n̄p gas̄i ñ̄ö, ³ ram m̄n̄ön̄ ñ̄ig Jodan goñ̄ gau gau ajm̄d̄öp n̄ñ̄öm n̄bi b̄i gau aulö, kal̄ip man̄ö haḡ ñ̄im̄d̄öp, “Nan

* **2:39:** Mad 2:23 * **2:41:** Eks 12:24-27; 23:14-17; Dud 16:1-8 * **2:51:** Luk 2:19 * **2:52:** 1Sa 2:26; Pro 3:4

si nan najj gipim gau, nihön ginig anig gipun a gimim arö gimim yip aube yad kalöp ñig pak ñinö, God nan si nan najj gipim gau niñöm arö ginab,” a gimidöp. * 4 Jon kalip manö hag ñim+döp anibu, bi God manö hagep Aisaia hadame nöp ginab a göm, kalikliñ rika rö nöp ga. Aisaia manö anibu kalikliñ riköm haga,

“Bi ap, ram minöñ nibi bi iru midagpal, ram minöñ kabö nöp midöp

añ au am midöm, wiñ alöm hagnab,

‘Bi Kub u auab a gimim, nip abad midaimim!

Anib u, adan sir gilañ giyañ ginim gau,

dum goł pıtu ginim gau, binig ral aij gimidaimim.

5 Anib u, minöñ ban göp gau binig ral aij gimim,

dum gau binig ral aij gimim,

adan dudu badu ginim gau, kabö göl gimim,

kabö gau ud yu aij gimim midaimim.

6 Anig göl me, nibi bi gau magöñhalö niñnaböl,

God nipe aigöl göm kalip ud kaminyunab,’ a ginab,” a ga.

*

7 Jon nipe Aisaia manö kalikliñ rika anibu rö hag ñö niñöl gi, nibi bi iru nöp nipe mideia au apöm hagla, “Hanip ñig pak ñimön,” a gila. Jon kalip silitik hag göm haga, “Kale hainjo ñi pai gai i! Gasitihön niñmim piñiny gi aubimny ‘Ñig pakno, God nibi bi rimnap kalip hag ginab ñin u, hanip hag gagnab,’ a gimim, piñiny gi aubim ar? * 8 Kale ñig paknig ginabim u, nan si nan najj gipim gau nihön ginig anig gipun, a gimim, arö gimim, mid aij gimim. Anig gipe me, nibi bi niñnaböl, kale nan si nan najj gimidim gau arö gipim. Pen kale gasit ap niñmim,

‘Hon bac itañ Ebrahim ñi pai nipe midpun,’ a gimim, gasit u niñagmim. Hon Ebrahim ñi pai nipe a gipim u nan yiñhariny! God kabö gai i udöm, Ebrahim ñi pai nipe gau gi linig göm, gi liböp! * 9 Niñ aij gimim! God mab u it halö rib junig, ru u mab it yañ kid gi midöp. Mab au, magö niñeb aij rimnap pilagnab u, rib gi dö gi ud mab inab yañ yunab,” a ga.

*

10 Jon manö anibu rö hagö, kale nip pen hag niñöm hagla, “Hon nihön gun, a gimön, anig hagpan?” ö gila. Haglö, Jon kalip haga,

11 “Nibi bi sior miñöp midainim u, ap nibi bi sior midagainim gau kalip ñöl. Pen nibi bi nan magö midainim u, nibi bi nan magö midagainim gau kalip rimnap ñöl,” a ga.

12 Pen bi dakis udep gau, Jon hanip ñig pak ñañ a göm, apöm nip hag niñöm hagla, “Manö hag ñeb bi, hon nihön gun?” ö gila. *

13 Hageila, kalip haga, “Dakis u udnig gimim, gapman hagpal rö nöp udmim. Yiñhariny rimnap udagmim,” a ga.

14 Pen ami bi rimnap Jon nip manö anibu rö nöp hag niñöm hagla, “Hon nihön gun?” ö gila.

Hageila, kalip haga, “Kale manö piral hagemim nibi bi gau mani kalip si udagmim. Manö piral hagemim nibi bi gau manö kub hagagemim. Wög pe udnabim u ap halö udun, a gimim, gasit u niñagmim,” a ga.

15 Pen anig göm mid damöm nibi bi gau gasit adö ap niñöm hagla, “Bi anibi Krai pör abad midpun u rö löp,” a gila. 16 Hageila, nipe manö anibu niñöm kalip pen haga, “Wasö! Yad kalöp yiñhariny ñig nöp pak ñabin, pen yip hain aunab bi u, nipe yad rö wasö; nipe bi kub yabit, yad bi pro. Yad nip niñnö nable ginab. Ma rirup nipe u nagit ud hubiknam rö lagöp,” a ga. Bi anibu nipe apöm, kalöp Ana Ut u nöp pak ñöm, mab

* 3:3: Ap 13:24 * 3:6: Ais 40:3-5 * 3:7: Mad 12:34; 23:33 * 3:8: Jon 8:33,39 * 3:9: Mad 7:19 * 3:12: Luk 7:29 * 3:16: Ap 13:25

mītaŋ pak ñöm gīnab. * 17 “Nīpe wid magö po gö, rīk dap pakpal rö u gīnīg gab. Wid magö ñīneb gau ke löm, wid cög naböŋ naböŋ gau ke löm gīnab. Anīg göm, wid magö ñīneb gau dam ram raul mīgan nīpe līnab; pen naböŋ naböŋ gau dam mab pör inmidöp u launab,” a ga.

Herod Jon nīp nagī la

18 Jon, nībi bī gau kalīp God manö aij u rīmnap halö hag ñīnö nīŋ aij gīlan, a göm, kalīp manö aij anību rö pro hagagmidöp. 19 Pen gapman bī kub Herod, nan si nan naij gau gī damöm, hainö nīmam Pilip nībin nīpe Herodias nīp ud gö, Jon u aij gagöp, a ga. * 20 Jon manö anīg hagö, Herod nīŋöm, naij ga adö ap halö göm, Jon nīp dam nagī la.

Jon Jisas nīp ñīg pak ña (Mad 3:13-17; Mak 1:9-11)

21-22 Pen Herod Jon nīp nagī laga magö u, nīpe nībi bī gau kalīp ñīg pak ñīmīdöp. Jisas nīp abe ñīg pak ña. Jisas nīp ñīg pak ñö, nīpe Nap God nīp sabe gī mīdö nīŋöl gī, kumi kabö adö lan au hīhī gī gau gau arö, ajöŋ hīkō, Ana U† u yaur dapo rö halu löm, Jisas nīp u gī aua. Anīg göl auö nīŋöl gī, manö ap kumi kabö adö lan au nībö apöm haga, “Ne Ñī mīdmagö yad yabīl. Nöp nīŋnö, yīp aij yabīl göp,” a ga. *

Jisas nīhi bī (Mad 1:1-17)

23 Pen Jisas mī nīpe unbö ñīnjuöl añī ap ado gī da unbö sīduŋ lan (30) arö nīŋöl gī, nīpe il göm nībi bī gau kalīp God Manö hag ña. Nībi bī gau Jisas nīp, nap nīpe u bī ne Josep, a gī gasī nīŋla.

Josep nap nīpe u Heli. *

24 Heli nap nīpe u Madad.

Madad nap nīpe u Lipai.

Lipai nap nīpe u Melkai.

Melkai nap nīpe u Janai.

Janai nap nīpe u Josep.

25 Josep nap nīpe u Madadaias.

Madadaias nap nīpe u Emos.

Emos nap nīpe u Neham.

Neham nap nīpe u Esli.

Esli nap nīpe u Nagai.

26 Nagai nap nīpe u Mead.

Mead nap nīpe u Madadaias.

Madadaias nap nīpe u Semein.

Semein nap nīpe u Josek.

Josek nap nīpe u Joda.

27 Joda nap nīpe u Joanan.

Joanan nap nīpe u Resa.

Resa nap nīpe u Serababel.

Serababel nap nīpe u Sialdiel.

Sialdiel nap nīpe u Nerai.

28 Nerai nap nīpe u Melkai.

Melkai nap nīpe u Adai.

Adai nap nīpe u Kosam.

Kosam nap nīpe u Elmadam.

Elmadam nap nīpe u Er.

29 Er nap nīpe u Josua.

Josua nap nīpe u Eliesa.

Eliesa nap nīpe u Jorim.

Jorim nap nīpe u Madad.

Madad nap nīpe u Lipai.

30 Lipai nap nīpe u Simion.

Simion nap nīpe u Juda.

Juda nap nīpe u Josep.

Josep nap nīpe u Jonam.

Jonam nap nīpe u Eliakim.

31 Eliakim nap nīpe u Melea.

Melea nap nīpe u Mena.

Mena nap nīpe u Madada.

Madada nap nīpe u Nadam.

Nadam nap nīpe u Depid.

32 Depid nap nīpe u Jesi.

Jesi nap nīpe u Obed.

Obed nap nīpe u Boas.

Boas nap nīpe u Salmon.

Salmon nap nīpe u Nason.

33 Nason nap nīpe u Aminadap.

Aminadap nap nīpe u Admin.

Admin nap nīpe u Arni.

Arni nap nīpe u Hesron.

Hesron nap nīpe u Peres.

Peres nap nīpe u Juda.

34 Juda nap nīpe u Jekop.

Jekop nap nīpe u Aisak.

Aisak nap nīpe u Ebrahim.

Ebrahim nap nīpe u Dera.

Dera nap nīpe u Nahor.

* 3:19: Mad 14:3-4; Mak 6:17-18 * 3:21-22: Jon 1:32 * 3:23: Luk 4:22; Jon 6:42

Nahor nap nipe u Seruk.
³⁵ Seruk nap nipe u Rehu.
 Rehu nap nipe u Pelek.
 Pelek nap nipe u Eber.
 Eber nap nipe u Sela.
³⁶ Sela nap nipe u Kenam.
 Kenam nap nipe u Apaksad.
 Apaksad nap nipe u Sem.
 Sem nap nipe u Noa.
 Noa nap nipe u Lemek. *
³⁷ Lemek nap nipe u Medusela.
 Medusela nap nipe u Inok.
 Inok nap nipe u Jared.
 Jared nap nipe u Malelael.
 Malelael nap nipe u Kenan.
³⁸ Kenan nap nipe u Inos.
 Inos nap nipe u Sed.
 Sed nap nipe u Adam.
 Adam nap nipe u God. *

4

Seden Jisas nip manö piral haga

¹⁻² Ana U† u Jisas nip ajman rauöm, nip u† gi ñig Jodan gau nibö ud arö, Jisas ram minöñ nibi bi midagmidal, ram minöñ kabö nöp midmidöp an gau mideia. Seden nipe Jisas nan si nan naij rimnap ginim aka wasö gi niñöl göm gi gi gö, ñin unbö ñin juöl mihöp (40) ara. Jisas nan magö niñöm wasö, nip kiyö majö la.

³ Nip kiyö majö lö, Seden haga, “Ne ‘God Ñi nipe midpin,’ a gipan u, kabö gai i hagö, bred rö lanj,” a ga.

⁴ Hageia, Jisas pen haga, “God Manö u kal† klijn riköm hagla, ‘Nibi bi gau, bred nöp niñöm kamij midageinaböl,’ a gila,” a ga. *

⁵ Hagö, Seden Jisas nip dam dum kub lanj ap amöm, ram minöñ aij aij kin ke ke abadpal gau magöñhalö, magö anibu nöp, Jisas nip yamöm haga, ⁶⁻⁷ “Ram minöñ aij aij gai i nöñ! Nibi bi ke ke abad midpal. Yad me ram minöñ anib gau magöñhalö abad midpin rö, bi ap nip hagnig gem hagnabin. Anib u, ne yip kugom yimmön sabe geinabön u, ram

minöñ anib gai i magöñhalö nape hagnö, ne abad mideinabön,” a ga.

⁸ Hageia Jisas pen haga, “God Manö u kal† klijn riköm hagla, ‘God Bi Kub kale u hagöp rö gimim hib nipe nöp hagpe adö aranj,’ a gila,” a ga. *

⁹ Jisas anig hageia, Seden nipe Jisas nip u† gi Jerusalem amöm, dam God sabe gep ram i adö lanj gi lila adö u amöm haga, “Ne, ‘God Ñi nipe midpin,’ a gipan u, pirañid minöñ il yanj lug. ¹⁰⁻¹¹ God Manö u kal† klijn riköm hagla,

‘God ejol nipe gau hagö,
 nöp abad mideinaböl.

Ap lug paknig geinabön u,
 nöp ñimagö kale udnaböl niñöm kabö ma ne u binij gagnab,’ a gila,” a ga. *

¹² Seden anig hageia, Jisas pen haga, “God Manö u manö rimnap halö kal† klijn riköm hagla, ‘God Bi Kub u, nipe bi niñö hagep aka bi pir alep, a gimim hagagmim,’ a gila,” a ga. *

¹³ Kijaki Jisas nip manö piral hag wasö niñöm, arik arin a göm, gasi nipe gau nöp niña, “Uri wasö pen hainö ñin rimnap apem manö rimnap halö pir alem hag niñnam,” a göm arik ara. *

Jisas ram minöñ Galili il göm manö hag ña

(Mad 4:1-11; Mak 1:12-13)

¹⁴ Pen God Ana Jisas nip klö ñö, Jisas nipe ado gi apöm ram minöñ Galili midö niñöl gi, nibi bi gau, manö nipe u niñöm, dam ram minöñ Galili anj gau magöñhalö ud arla.

¹⁵ Nipe Juda magum gep ram gau amöm, manö hag ñi aij gö, nibi bi gau nipe bi aij yab† a göm, miñ m†ñ yab† gila.

Nasared nibi bi Jisas nip niñ udagla

(Mad 13:53-58; Mak 6:1-6)

* **3:36:** Jen 11:10-26 * **3:38:** Jen 4:25-26 * **4:4:** Dud 8:3 * **4:8:** Dud 6:13-14 * **4:10-11:** Sam 91:11-12 * **4:12:** Dud 6:16; 1Ko 10:9 * **4:13:** Hib 2:18; 4:15

16 Pen Jisas nipe ram m+nöŋ Galili aŋ gau gi aj p+s göm, Nasared am mideia. Daun an+bu nipe nöd midöm majö ga. Juda God n+p sabe gep n+n kale u auö, nipe pör g+m+döp rö, magum gep ram u amöm, uraköm God Manö u amgö li n+nöm hagn+g ga. 17 B+ God manö hagep Aisaia kali k+ñ r+ka köp u n+p dap n+lö, ud p+laiöm, manö hagn+g ga ad+n u amgö li n+nöm kal+p haga, *

18 “B+ Kub u y+p, wög yad g+mön, a göm,

Ana nipe yuö yad aip midöp.

An+bu u, n+bi b+ mög gep rö midpal gau

kal+p manö aij u hag n+nö, n+n aij g+naböl.

N+bi b+ nag+man rö midpal gau

kal+p hub+k yunö, arnaböl.

N+bi b+ amgö we göp rö midpal gau

kal+p g+nö, amgö n+l n+naböl.

N+bi b+ u+lham midpal gau

kal+p ud aij g+nö, mid aij g+naböl.

19 Pen, B+ Kub n+bi b+ udnab n+n aij u m+ni auöp, a gem,

n+bi b+ gau kal+p hag n+nabin,” a ga.

20 Jisas manö k+ñ an+bu amgö li n+n hag p+s göm, köp bad u ud wam wam göm, b+ köp abad m+dm+döp u n+p adog nöm as+kö n+nöl gi, n+bi b+ magum gep ram raul mideila gau magöŋhalö amgö juöm n+p n+n ij halö l+la. 21 An+g n+n+eila, Jisas kal+p haga, “God Manö ad+n an+bu ud amgö li n+n kalöp hagnö n+najim an+bu, uri an+g unbö rö nöp göp.

22 An+g hagö, manö aij yab+l haga u n+nöm, n+bi b+ n+p n+n+löm, aiö g+la. Pen gas+ ap n+nöm, “B+ an+bi Josep n+n nipe nöp aka?” göm, aiö waiö g+la. *

23 An+g haglö, Jisas kal+p haga, “Pen yad n+nbin, y+p hagnabim, ‘Ne wös wameb b+, ne ke g+mön nan ne ke göp u kam+n l+nab. Ne daun pro Kapaneam am m+dmön, nan gagep rö gaina, y+d acmal ajaj+p n+nun u

rö, m+ni ram m+nöŋ ne ke aui abe gö y+d acmal ajö n+nun,’ a g+nabim.

24 Pen kalöp n+nö hagabin, b+ God manö hagep gau, ram m+nöŋ ke gau amöm, manö aij u haglö, n+nö hagaböl a göm udnaböl. Pen ram m+nöŋ kale ke u apöm haglö, b+ hon gau ke hagaböl a göm, manö kal+p udagnaböl. * 25 Pen n+nim! B+ God manö hagep Ilaija mideia n+n u, n+bi yadu iru nöp Isrel au m+dm+dal. M+ m+hau n+gan rak+n unbö kago+l j+n u, möŋ alagö, nan magö ranagö, k+yö kub yab+l la. * 26 Isrel n+bi yadu r+mnap k+yö la gau iru yab+l nöp mideila au, pen God Ilaija n+p yuö, am daun pro Sarepad ram m+nöŋ daun kub Saidon sö+l au amöm, nan gagep rö gö, n+bi yadu ap nan magö nipe iru nöp mideia. * 27 Pen adö an+bu rö, hainö b+ God manö hagep Ilaisa mideia n+n u, Isrel n+bi b+ r+mnap wös g+sa la gau iru yab+l nöp mideila au, pen kal+p r+mnap gö kam+n laga; Ilaisa b+ Neman ram m+nöŋ m+lö kub Siria n+bö u n+p nöp gö, kam+n la,” a ga. *

28 Jisas an+g hagö, Juda n+bi b+ magum gep ram raul mideila gau n+nölö mulu kal yab+l lugö, 29-30 n+p r+d+k gi yu gi dam rul gau yuno uman a göm, r+d+k gi ud arla j+ Jisas nipe ado göm aŋ kale au amöm ara.

Jisas kijaki aiön pi hag höŋ yua

31 Jisas daun pro Kapaneam, ram m+nöŋ Galili au am midöm, Juda kai God n+p sabe gep n+n u n+bi b+ kal+p manö hag n+a. 32 God Manö u, Jisas k+lö naj göm kabö göl nöp hagö, kale aiö yab+l g+la. * 33 Pen Juda magum gep ram raul aŋ an+bu au, b+ kijaki aban ala ap mideia. Nipe meg m+gan dap ranöm w+n kub alöm haga, 34 “B+ Jisas Nasared n+bö! Ne n+hön g+n+g auban? Han+p gi naj g+n+g auban akan Yad nöp n+nbin. God B+ U+l nipe u nöp auban,” a ga.

* 4:17: Ais 61:1-2 * 4:22: Luk 3:23; Jon 6:42

* 4:24: Jon 4:44 * 4:25: 1Ki 17:1,7 * 4:26:

1Ki 17:8-16 * 4:27: 2Ki 5:1-14 * 4:32: Mad 7:28-29

³⁵ Pen Jisas kijaki aban al mideia anibu nip hag göm haga, “Manö hagagmön! Bi u arö gimön höj aru!” a ga. Jisas hagö, kijaki aiön pi höj aröl gi bi anibu nip, nibi bi mideila an au ud yuöm ara. Pen nip miñu magö pakaga; kamiñ ara.

³⁶ Anig gö, nibi bi niñ mideila gau kale ke hag niñ hag niñ göm hagla, “Bi klö yabiñ anibi, manö anibu gai nibö dapöm hagö, kijaki gau höj arbal?” ö gila. ³⁷ Pen Jisas ga manö anibu ram minöñ anib gau magöñhalö ud arla.

*Jisas nibi bi iru nöp gö kamiñ la
(Mad 8:14-15; Mak 1:29-31)*

³⁸ Pen Jisas Juda magum gep ram u arö göm Saimon ram u ara. Saimon niñbor nipe u nan gö, hañ roman nipe gau magöñhalö mab rö inö me, nibi bi gau apöm Jisas nip hagla, “Aumön, ne Saimon niñbor nip gö urak aran,” a gila. ³⁹ Hageila, nipe nibi nan gö um mideia söm au apöm, nan geia anibu hag gö niñöl gi, magö anibu nöp nip arö göm ara. Nip kamiñ lö, uraköm, nibi bi ap mideila gau kalip nan magö ña.

⁴⁰ Nibi bi anib au mideila gau, manö anibu niñöm, sidö wad ara magö u, nibi bi kale miña ga gau magöñhalö dap Jisas mideia au daula. Daueila, Jisas kalip añi añi ud niñö kamiñ la. ⁴¹ Pen nibi bi kijaki aiön pi nan gau aban al mideia gau hag yuö, höj amöl gi wiñ kub alöm hagla, “Ne God Ñi nipe!” a gila. Kale Jisas nipe Krai u niñöm anig hageila niñöm Jisas nipe kalip hag göm haga, “Manö ap hagagmim,” a gö, haga rö niñla. *

*Jisas ram minöñ migan rimnap
amöm kalip manö hag ña
(Mak 1:35-39)*

⁴² Ruö sib halö, Jisas ram minöñ anibu arö göm, ke am midaiñ, a göm, ram minöñ nöp an gau ara. Ara pen nibi bi gau hain amöm, nip uñhai

niñöm hagla, “Gau aragmön; hon aip midaiun,” a gila. ⁴³ Anig hageila Jisas haga, “God yip hag yuö aunö u, amem nibi bi ke migan rimnap halö kalip u rö nöp God nibi bi udöm abad mideinab manö aij u hag ñinabin,” a ga.

⁴⁴ Anig hagöm, Jisas Juda nibi bi ram minöñ kale gau magöñhalö gi ajöl gi, am Juda magum gep ram gau amöm, manö aij anibu kalip hag ñimädöp. *

5

*Jisas hagö kabsal iru nöp udla
(Mad 4:18-22; Mak 1:16-20)*

¹ Jisas ñin ap am Ñig Wanö Gensared goñ au midöm, God Manö u hag ñö niñöl gi, nibi bi iru yabiñ, manö aij anibu niñun a göm, ciro mañ ñöl gi aula. * ² Anig göm aulö niñöl gi, Jisas niña, bi kabsal udep gau ñig magib miñöp dap ñig wanö goñ anib au löm, kabsal udep uben gau uñ gi mideila. ³ Jisas nipe Saimon ñig magib adö u ujanid löm haga, “Yip ud neb neb gö, ñig wanö an söm au dan arin,” a ga. Hagö, Saimon ñig magib u ud neb neb gö, Jisas ñig wanö an söm au amöm ñig magib adö anibu asik midöl gi, nibi bi gau kalip manö hag ña.

⁴ Manö hag pis göm, Jisas Saimon nip haga, “Ñig magib i ñig uñan pirik gi dam ñig wanö an kub au dan ammim, uben yumim kabsal udim,” a ga.

⁵ Hageia, Saimon pen haga, “Bi Kub, miñi sibön yan nöp hon kabsal niñ aj aj aj, ram halö ru dam löp pen hon kabsal rimnap udagpun. Pe ne anig hagpan rö, uben u hañwañö yu niñun,” a ga. * ⁶ Anig hagöl göm uben yulö niñöl gi, kabsal iru nöp ap uben migan u arlö, uben gau ajman rauöm, pak gi dö ginig rö ga. ⁷ Anig ga niñöm, niñmam bi ñig magib adö ap mideila gau kalip ñin aian gilo, kale apöm kabsal anib gau udöm,

* **4:41:** Mad 8:29; Mak 3:11-12 * **4:44:** Mad 4:23 * **5:1:** Mad 13:1-2; Mak 3:9-10 * **5:5:** Jon 21:3-8

ñig magib anib mihau lilö, böñ nöp ajman rauöm, ñig magib mihau pig lugniñ rö ga.

⁸⁻¹⁰ Anig ga niñöm, Saimon Pida bi nipe aip ñig magib adö mideila gau, kabsaŋ iru yabiŋ udla gau niñöm, gasi iru nöp niñla. Pen Sebedi ñi nipe Jems aip Jon aip, ñig magib ap udmil Saimon aip wög jim ñöl gimidil bi mihau, u rö nöp gasi iru niñlö. Pen Saimon am Jisas mideia söŋ au kugom yimöm haga, “Bi Kub, yad bi nan si nan naij gipin u, ne ke gau aru,” a ga. Hageia Jisas haga, “Ne piñiñ gagmön. Miñi ñin i riköm, bi kabsaŋ udep u arö gimön, ñibi bi ud God nip daupe bi mideinabön,” a ga.

¹¹ Jisas anig hagö, ñig magib mihau dam ñig goŋ au löm, kabsaŋ nan gau arö göm, Jisas aip amöm ajmidal. *

Jisas, bi wös hapeb la ap gö, kamij la

¹² Pen hainö Jisas am daun ap midö, bi wös hapeb hañ roman gau magoñhalö la bi ap apöm, Jisas mideia söŋ au kugom yimöm nabic yihöñ göm, haga, “Ne yip gö kamij linig, gö kamij linim,” a ga.

¹³ Anig hagö, Jisas haga, “Yau, yad ginö, nöp kamij linim,” a ga. Anig hagöm, Jisas ñimagö nipe mälöbö löm bi anibu ud niñö, magö anibu nöp wös hapeb gau böñ nöp hir ga.

¹⁴ Wös hapeb gau hir gö, Jisas bi anibu nip haga, “Yad nöp ud niñnö kamij löp u ñibi bi gau hagagmön. Pen bi Mosi hadame nöp kalik kliñ riköm haga rö, wös hapeb yip u kamij löp a gimön, am bi God nip nan sabe gipal gau kalip yamön, nan sabe gep u kalip ñimön hagmön, ‘Yip kamij löp rö, nan i God nip sabe gim,’ a gimön. Ne anig gimön, ñibi bi niñöm hagnaböl, ‘Nipe kamij löp rö anig göp,’ a ginaböl,” a ga. *

¹⁵ Pen Jisas manö nipe u, ram minöñ gau magoñhalö rigon rigon arö, ñibi bi iru nöp, nip niñun a

göm, ciro maŋo ñöm aumidal. Nibi bi anib gau, rimnap manö aij nipe u niñniñ aumidal; rimnap hanip gö kamij lañ a göm aumidal. ¹⁶ Pen ñin rimnap Jisas am ke migan ap midöm, Nap nip sabe gimidöp.

Jisas, bi ñimagö ma kila ga ap gö, kamij la

¹⁷ Ñin ap Jisas ñibi bi gau kalip manö hag ñi mideia. Perisi bi rimnap abe, lo manö hag ñeb bi rimnap abe, ram minöñ Galili an au ram ritig aglö magoñhalö gau nibö abe, ram minöñ Judia an au ram ritig aglö magoñhalö gau nibö abe, Jerusalem nibö abe apöm, Jisas manö hag ñimideia au asik mideila. Pen Bi Kub klö nipe aip mideia u me, Jisas ñibi bi nan gau gau kalip gö kamij la. ¹⁸ Pen bi rimnap, bi ñimagö ma kila ga ap ilöñ li dapöm, Jisas nip gö kamij lañ a göm, nip Jisas midöp ram raul migan u ud arun a gi gasi u niñla. ¹⁹ Pen Jisas mideia ram u niñla, ñibi bi gau ram raul migan anibu böñ nöp sisi ga. Anig gö, wip ilöñ li daula anibu, dam ram adö lañ amöm, ram u ud migan hiiköm, nagit löm, Jisas mideia an au gipañ yula. ²⁰ Kale gasi niñla, Jisas gö kamij linim rö löp, a göm niñeila rö, Jisas gasi kale u niñöm, bi ñimagö ma kila ga u nip haga, “Bi niñeb yad, nan si nan naij gipañ gau niñem arö gabin,” a ga. * ²¹ Jisas anig hagö, bi Perisi gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, gasi an kale gau nöp ke niñöm hagla, “Bi anibi ban? Nipe God nip hag juöl gi hagab. God nipe añi nöp me nan si nan naij gipal gau niñöm arö ginim rö löp,” a göm, gasi kale u nöp niñla.

²² Pen gasi niñeila anibu, Jisas ke rik niñöm haga, “Kale niñon ginig yip gasi naij niñabim? ²³ Bi ap bi ap nip hagnab, ‘Nan si nan naij gipañ gau niñem arö gabin,’ a ginab u, kale aigöl gimim niñnabim nipe manö niñö hagab aka manö pir alabñ Pen

* 5:11: Mad 19:27 * 5:14: Lep 14:1-32 * 5:20: Luk 7:48; Ais 43:25

bɪ ñimago ma kɪla gɔp ap mɪdeinab, bɪ ap nɪp hagnab, 'Ne mɪñi nɔp urak aru,' a gɪnab u, kale aigɔl gɪmim nɪŋnabim nɪpe manɔ nɪŋɔ hagab aka manɔ pir alab? ²⁴ Bɪ Ñi nɪpe nɪbi bɪ mɪnɔŋ nabɔŋ iɪ i nan si nan naj gɪpal gau nɪŋɔm arɔ gɪnɪm rɔ lɔp u, kale manɔ anɪbu manɔ nɪŋɔ a gɪmim nɪŋ udmim a gem, manɔ anɪg gɔl hagnɪg gabin," a ga. Anɪg hagɔm, Jisas bɪ ñimago ma kɪla ga u nɪp haga, "Ne mɪñi nɔp urakmɔn, nɔp ilɔŋ lɪ daubal abañ bad u udmɔn, ado gɪ ram ne aru," a ga. * ²⁵ Anɪg hagɔ, nɪbi bɪ gau nɪŋmɪdlɔ nɪŋɔl gɪ, magɔ anɪbu nɔp urakɔm, nɪp ilɔŋ lɪ daula abañ bad anɪbu udɔm, God nɪp aij a gɔl gɪ, ram nɪpe ara. ²⁶ Anɪg gɔ, nɪbi bɪ nɪŋmɪdeila gau magɔŋhalɔ pa gɪɪ gɔm, God hib u dap ranɔl gɪ hagla, "Mɪñi nan ke nɪbɔ yabɪɪ gajɪp nɪŋbun," a gɔm, aiɔ waiɔ gɪla.

*Jisas bɪ nɪpe Lipai nɪp uda
(Mad 9:9-13; Mak 2:13-17)*

²⁷ Pen hainɔ Jisas amɔm nɪŋa, bɪ dakɪs udep ap dakɪs ñeb ram raul mɪgan u asɪk mɪdeia. Hib nɪpe u Lipai. Jisas nɪp nɪŋɔm haga, "Ne aumɔn, yad aip arul," a ga. ²⁸ Hageia, Lipai urakɔm, wɔg gɪmɪdɔp u arɔ gɔm, nan nɪpe gau magɔŋhalɔ arɔ gɔm, Jisas aip arlɔ.

²⁹ Pen Lipai ñiñi lɔm, Jisas nɪp nan magɔ kub ram nɪpe u lau lɔm, bɪ dakɪs udep rɪmnap, nɪbi bɪ rɪmnap iru nɔp wɪñ alɔ apɔm, Jisas aip asɪkɔm nan magɔ ñiŋeila. ³⁰ Pen Jisas kale aip nan magɔ ñiŋaia u nɪŋɔm, bɪ Perisi rɪmnap abe, bɪ lo manɔ hag ñeb kale rɪmnap abe apɔm, Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp hagla, "Kale nɪhɔn gɪnɪg nɪbi bɪ nan si nan naj gɪpal gau abe, bɪ dakɪs udep gau abe aip asɪkmim nan ñiŋabim?" ɔ gɪla. *

³¹ Anɪg haglɔ, Jisas manɔ anɪbu nɪŋɔm kalɪp pen hagɔm haga, "Nɪbi bɪ kamɪŋ mɪdpun a gɪpal gau, wɔs wameb bɪ wɪñ alagpal; nɪbi bɪ nan

gɔp gau nɔp, hanɪp gɔ kamɪŋ lan a gɔm, wɔs wameb bɪ wɪñ albal. ³² Anɪb unbɔ rɔ nɔp, yad nɪbi bɪ, mɪd aij gɪpun a gɔm gasɪ nɪŋbal gau, kalɪp hagnɪg auagpin; nɪbi bɪ, hon nan si nan naj gun, mɪd aij gagpun, a gɔm gasɪ nɪŋbal gau, kalɪp hagnɪg aubin. Yad kalɪp manɔ aij hag ñiñɔ, kale manɔ yad u nɪŋ udɔm, nan naj gɪpal gau, nɪhɔn gɪnɪg anɪg gɪpun a gɔm, arɔ gɔm, God hagɔp rɔ nɔp gɔl," a gem aubin.

*God nɪp sabe gep gasɪ u nɔp nɪŋɔm
nan magɔ ñiŋagla
(Mad 9:14-17; Mak 2:18-22)*

³³ Pen kale rɪmnap Jisas nɪp hagla, "Jon bɪ nɪpe gau abe, Perisi bɪ kale gau abe ñin rɪmnap, God nɪp nɔp gasɪ aɪñi nɪŋun, a gɔm, nan magɔ ñiŋagɔm kɪyɔ nɔp mɪdɔm, God nɪp sabe gɪpal. Pen bɪ ne gau nan magɔ ñiŋɔl gɪ, ñiŋ ñiŋɔl gɪ nɔp mɪdpal," a gɪla.

³⁴ Anɪg hageila, Jisas kalɪp pen haga, "Bɪ ap nɪbi udɔm, nɪbi bɪ nɪpe gau aip nan kub ñiŋnabɔl u, bɪ rɪmnap urakɔm, nɪhɔn gɪnɪg anɪg gabim a gɔm hagagnabɔl. * ³⁵ Pen hainɔ bɪ rɪmnap apɔm bɪ anɪbu ud arlɔ, ñin anɪbu nɪbi bɪ nɪpe gau mɔg gɔ, nan magɔ ñiŋagnabɔl," a ga.

³⁶ Pen Jisas manɔ hod rɪkɔm kalɪp haga, "Walɪj nɔd nɪbɔ ap gɪ dɔ geinab u, walɪj gɪsɔn nɪbɔ ap ud gɪ dɔ gɔm, dap al dɔr gɪlɔ, adɪp adɪp lagnab. Ke ke yabɪɪ lɔm, mɪhɔŋgɔl naj yabɪɪ gɪnab. ³⁷ Pen ñiŋ wain u, u rɔ nɔp. Ñiŋ wain kamɪŋ u udɔm, kaj meme hañ mɪɪep mɪgan yan hoŋ gagpal. Nɪhɔn gɪnɪg: hoŋ gɔm mame ñilɔ, ran ap ranɔm, bɪŋ naj yabɪɪ hagɔm pak gɪ dɔ gɔm hoŋ gɔ, kaj meme hañ u abe naj gɪnab. ³⁸ Gasɪ anɪbu nɪŋɔm me, ñiŋ wain kamɪŋ udɔm, kaj meme hañ kamɪŋ mɪgan u nɔp hoŋ lep. ³⁹ Pen nɪbi bɪ ñiŋ wain nɔd nɪbɔ hadɔ ñiŋbal gau, hainɔ ñiŋ wain kamɪŋ gɪsɔn nɪbɔ u ñiŋlɔ kalɪp

* 5:24: Jon 5:8 * 5:30: Luk 15:1-2 * 5:34: Jon 3:29

aij gagnab; 'Ñig wain nöd nîbö u aij,' a gî naböl," a ga.

6

"Yîharîŋ mîdep ñîŋ i nîhôn gîŋig anîg gabim?" ö gîla

(Mad 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Hainö Juda God nîp sabe gep ñîŋ ap, Jisas bî nîpe gau aip wid wög adîŋ aŋ au amöl gî, bî nîpe gau wid magö anîb gau rîmnap rîk ñîmagö adö kale au löm, hañ pak yuöm ñîŋöl gî arla. * ² Anîg geila, bî Perisi rîmnap nîŋöm hagla, "Kale nîhôn gîŋig God nîp sabe gep ñîŋ wög gagep i, wid magö hañ pak yumim wög gabim?" ö gîla. *

³⁻⁴ Hageila, Jisas bî nîpe gau gîla anîbu naij gagla u nîŋöm, bî Perisi gau kalîp haga, "Depid hadame nöp bî nîpe gau aip kîyö lö, God sabe gep ram u amjaköm, bred God amgö ilö adö u löm, bî yîharîŋ ñîŋagpal, bî God nîp nan sabe gîpal gau nöp ñîŋbal bred u, Depid hag nîŋö, nîp ñîlö, bî nîpe gau aip ñîŋla. Kalîp kîyö lö gîla aiud anîbu God Manö kalî kîiñ rîkla u, kale nîŋagpim ar?" a ga. *

⁵ Jisas manö ap halö hagöm haga, "Bî Ñî nîpe Bî Kub mîdöm, ñîŋ yîharîŋ mîdep ñîŋ u, nîhôn gînam a gî nab u, gî nab," a ga.

Jisas, bî ñîmagö pîno ga ap gö, kamîŋ la

⁶⁻⁷ Pen Juda God nîp sabe gep ñîŋ hain ap, Jisas Juda magum gep ram u amöm, kalîp God Manö u hag ñîl gî mîdeia. Ram raul mîgan anîbu, bî ñîmagö pîno ga ap ap mîdeia. Bî Perisi gau abe, bî lo manö hag ñeb bî gau abe, bî anîbu nîp nîŋla rö, Jisas nîpe God nîp sabe gep ñîŋ i nîp gö kamîŋ lî nab aka nîhôn gö, nîp hag gun a göm, nîp nîŋ ij halö lî mîdeila. ⁸ Pen gasî nîŋla anîbu, Jisas ke nîŋöm, bî ñîmagö pîno ga anîbu nîp haga, "Ne urakmön aŋ aui au," a ga. ⁹ Hageia, urak auö nîŋöl gî, Jisas

bî Perisi gau abe, bî lo manö hag ñeb bî gau abe kalîp haga, "Yîharîŋ mîdep ñîŋ i rö, nîbi bî gau kalîp ud aij gî nabun aka, yîharîŋ mîdep ñîŋ uri a gun, kalîp arö gî nabun? Kalîp gîno urak aröl aka kalîp arö gîno umöl?" ö ga. ¹⁰ Anîg hagöm, kalîp nîŋ gus gus göm, bî ñîmagö pîno ga u nîp haga, "Ñîmagö ne u mîlöpö lî!" a ga. Hagö, ñîmagö nîpe mîlöpö lö nîŋöl gî, adîŋ kamîŋ la.

¹¹ Jisas bî anîbu nîp gö kamîŋ la u nîŋöm, bî Perisi gau abe, bî lo manö hag ñeb bî gau abe, mulu kal yabî nîŋöm, Jisas nîp nîhôn gun a göm, hag nîŋ hag nîŋ gî mîdeila.

Jisas bî nîpe unbö mîgan laŋ uda
(Mad 10:1-4; Mak 3:13-19)

¹² Pen ñîŋ aŋ anîb au, Jisas Nap nîp hagnabin, a göm, dum ilö laŋ amöm, Nap nîp sabe gî mîdö mîdö, ram rua. ¹³ Pen ruö sîdö aua magö u, bî nîpe gau magöŋhalö hagö aueila, bî nîpe unbö mîgan laŋ kalîp ud asîk ke löm, kale bî manö yad ud arep gau mîdeinabim, a göm hag la. ¹⁴⁻¹⁵ Bî nîpe hag la anîb gau hib kale me: ap Saimon, hainö Jisas hib nîpe ap löm Pida a ga; ap Edru, Saimon nîmam nîpe u; ap Jems; ap Jon; ap Pilip; ap Badolomyu; ap Madyu; ap Domas; ap Jems, Alpias ñî nîpe u; ap Saimon hib alog Saimon Selod a gî mîdal u; ¹⁶ ap Judas, Jems ñî nîpe u; ap Judas Iskariod. Nîpe nöp me hainö Jisas al pak lî laŋ a göm, nîp mumug nîŋa.

Nîbi bî iru nöp Jisas mîdeia au aula

¹⁷ Pen Jisas bî nîpe anîb gau aip dum ilö laŋ arö göm, au gîyan gî am ban aij yaŋ mîdlö nîŋöl gî, nîbi bî iru nöp, nîp nîŋun a göm, ap magum gîla. Nîbi bî anîb gau, rîmnap Jerusalem nîbö, rîmnap ram mînön Judia gau nîbö gau nîbö, rîmnap ram mînön nabis daun kub mîhöp Daia Saidon nîbö, ¹⁸ Jisas manö nîpe nîŋun, hanîp nan göp gö kamîŋ lî nîm a göm aueila. Nîbi

* **6:1:** Dud 23:25 * **6:2:** Jon 5:10 * **6:3-4:** Lep 24:5-9; 1Sa 21:1-6

bɪ kɪjaki aiɔn pi nan gau aban alɔ mid aij gagla gau, Jisas gɔ kamɪŋ la.
 19 Pɪdɔŋ nɪp nɪbɔ apɔm, kalɪp nan nɪhɔn nɪhɔn ga gau gɔ, magɔŋhalɔ kamɪŋ lajɪp u nɪŋɔm, nɪbi bɪ anɪb gau magɔŋhalɔ apɔm, hon abe Jisas nɪp ud nɪŋun a gɔm, nɪp cɪro maɔ nɔm aula.

Nɪbi bɪ mɔg gep rɔ gau hainɔ mɪŋ mɪŋ gɪnabɔl

(Mad 5:1-12)

20 Jisas bɪ nɪpe gau kalɪp amgɔ nɪŋɔl gɪ haga,

“Kale nɪbi bɪ mɔg gep rɔ mɪdpim gau,

God kalɪp ud aij gɔm abad mɪdeinab.

Gasi anɪbu nɪŋmim mɪŋ mɪŋ gɪmim.

21 Kale mɪŋi kɪyɔ kub lɔp gau, hainɔ kɪyɔ lagnab.

Gasi anɪbu nɪŋmim mɪŋ mɪŋ gɪmim.

Kale mɔg gɔ, mɪtɔŋ magɔ gabim gau, hainɔ aij gɔ nɪŋɔl gɪ, mɪhol gɪnabim.

Gasi anɪbu nɪŋmim mɪŋ mɪŋ gɪmim. *

22 Bɪ Ńɪ nɪpe nɪp cɪg mɪdpe, nɪbi bɪ gau

kalɔp mulu kal nɪŋɔm, jɪ nɪŋɔm, nɪbi bɪ naj anɪb gai i, bɪ an aip mɪdeinabɔl, a gɔm,

kalɔp hib gasɪ naj nɪŋɔm manɔ udɔm hag jueinabɔl u, kale mɪŋ mɪŋ gɪmim. *

23 Gɪnabɔl anɪbu, nɪhi iɔŋ kale gau, bɪ God manɔ hagep gau kalɪp gɪmɪdal rɔ nɔp kalɔp gɪnabɔl.

Anɪb u nɪŋmim, God hanɪp ud aij yabɪɔ gɪnab

ram mɪnɔŋ nɪpe adɔ laŋ au, a gɪmim,

aij a gɔ nɪŋɔl gɪ, ŋɪn ma ju adɔ adɔ gɪ urakɔl gɪ,

mɪŋ mɪŋ gɔl gɪ mɪdaimim.

Kale nɪŋ aij gɪmim

24 “Pen kale nɪbi bɪ mani nan iru mɪdɔp gau

nɪŋ aij gɪmim.

Nan kale udep rɔ u,

mɪnɔŋ nabɔŋ adɔ iɔ i hadɔ ud-pim.

25 Pen kale mɪŋi nan magɔ rɔ ŋɪŋ gɪpe gɪpe mudun gɔp gau,

hainɔ kɪyɔ lɪnab u nɪŋ aij gɪmim.

Pen kale mɪŋi manɔ mɪhol uɪb gɪ mɪdpim gau,

hainɔ mɔg gɔ mɪtɔŋ magɔ gɪ mɪdeinabim.

26 Pen kalɔp hib dap ranɔl gɪ nɔp mɪdeinabɔl u,

kale nɪŋ aij yabɪɔ gɪmim.

Nɪhi iɔŋ kale gau, bɪ God Manɔ piral hagmɪdal gau,

kalɪp unbɔ rɔ gɪmɪdal.

Koɔmaɔ kale gau kalɪp mɪdmagɔ lɪmim

(Mad 5:38-48)

27 “Pen nɪbi bɪ manɔ yad nɪŋabim gai i. Koɔmaɔ kale gau kalɪp mɪdmagɔ lɪmim. Nɪbi bɪ kalɔp mulu lugɔ nɪŋbal gau kalɪp ud aij gɪmim.

28 Nɪbi bɪ kalɔp hag juaiɔl, God kalɪp abad mɪdeian a gɪmim, nɪp sabe gɪmim. Nɪbi bɪ kalɔp gɪ naj gaiɔl, kalɪp God nɪp sabe gɪmim. 29 Pen nɪbi bɪ rɪmnap kalɔp alaun bɔŋ lap pakaiɔl, ado gɪmim, bɔŋ lap u rɔ nɔp pakɔl.

Pen nɪbi bɪ rɪmnap kolsior kale u udaiɔl, sior u rɔ abe udim a gɪmim, haɔwɔɔ ŋɪmim. 30 Nɪbi bɪ rɪmnap nan mɪdagainɪm asɪb ha-gaiɔl, kalɪp ŋɪmim.

Pen nan kale ap nɪŋɔm udaiɔl, hanɪp adog ŋɪmim, a gɪmim hagagmim. 31 Hanɪp gɪlan a gɪmim gasɪ nɪŋbim rɔ u, kale ke nɪbi bɪ rɪmnap gau kalɪp u rɔ nɔp gɪmim. *

32 “Nɪbi bɪ kalɔp mɪdmagɔ lɪbal gau nɔp mɪdmagɔ lɪnabim u, God kalɔp aigɔl gɔm nɪŋɔ, aij gɪnabŋ Nɪbi bɪ nan si nan naj gɪpal gau, nɪbi bɪ kale ke gau u rɔ nɔp pen pen mɪdmagɔ lɪbal. 33 Pen nɪbi bɪ kalɔp ud aij gɪpal gau nɔp kalɪp gɪ aij gɪnabim u, God kalɔp aigɔl gɔm nɪŋɔ, aij gɪnabŋ Gɪnabim anɪbu, nɪbi bɪ nan si nan naj gɪpal gau

* 6:21: Rep 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3

* 6:22: Jon 15:19; 16:2; 1Pi 4:14

* 6:31: Mad 7:12

gipal rö nöp gɪnabim. ³⁴ Nan ñino pen ñinaböl a gɪmim, gasi u nöp niŋmim nan ñinabim u, God kalöp aigöl göm niŋö, aij gɪnabɪ Gɪnabim anɪbu, niɪbi bi nan si nan naij gɪpal gau gɪpal rö nöp gɪnabim. ³⁵ Anɪb u, kolmat kale gau mɪdmagö limim, kalɪp gi aij gɪmim, nan hałowatö ñimim. Hanɪp pen ñinaböl a gɪmim, gasi u niŋagmim. Anɪg geinabim u, God ktö yabɪt adö laŋol mɪdöp u, ñi pai niɪpe mɪdeinabim. Niɪpe göp rö geinabim u me, kalöp hauɪ gagöm, pen aij ñinab. God niɪpe niɪbi bi nan si nan naij gɪpal gau abe, niɪbi bi niɪp, aij a göp, a gagpal gau abe, kalɪp u rö nöp gi aij gab. ³⁶ Nap kale niɪbi bi mög niŋöm ud aij göp rö, kale u rö nöp niɪbi bi mög niŋmim ud aij gɪmim.

Niɪbi bi gau kalɪp manö kub hagagmim

³⁷ “Kale niɪbi bi rɪmnap, ‘Anɪg anɪg gɪpim rö, kale niɪbi bi naij mɪdpim,’ a gagnabim u, God kalöp pen u rö nöp, ‘Anɪg anɪg gɪpim rö, kale niɪbi bi naij mɪdpim,’ a gagnab. Kale niɪbi bi rɪmnap manö kub hagmim, ‘Kale niɪbi bi naij, pen udnabim,’ a gagnabim u, God kalöp pen u rö nöp manö kub hagöm, ‘Kale niɪbi bi naij, pen udnabim,’ a gagnab. Niɪbi bi gau kalöp gi naij geinaböl u niŋmim arö geinabim u, God nan naij kale gɪpim u, u rö nöp niŋöm arö gɪnab. * ³⁸ Nan kale gau niɪbi bi gau kalɪp hałowatö ñeinabim u, God kalöp pen u rö nöp hałowatö yabɪt ñinab. Kale skel niŋhön rö udmim niɪbi bi gau kalɪp nan niɪme li ñinabim u rö, God skel anɪbu nöp ud kalöp u rö nöp nan niɪme li ñinab,” a ga. *

³⁹ Pen Jisas manö ap hod rɪköm haga, “Bi amgö we gɪnab ap, bi amgö we ap niɪp, adan anɪg anɪg mɪdöp a göm yamagnab. Niŋhön gɪnɪg: niɪpe anɪg gö, mɪhönngöl ulöm miɪgan yan ap lug paknabil. * ⁴⁰ Niɪbi bi skul hagpal gau, am skul hagpal magö u,

hag ñeb bi kale gau kalɪp adö laŋ mɪdagpal. Pen hainö skul u hag piɪs gi aij göm me, hag ñeb bi kale gau aip adɪp adɪp mɪdeinaböl. *

⁴¹ “Pen niŋhön gɪnɪg mab po amgö kalöp ke pak paɪu gi mɪdöp u niŋ hagmim wasö, namam nan acɪp amgö niɪpe mɪdöp u nöp niŋ hagpim? ⁴² Mab po kub amgö kalöp pak paɪu gi mɪdöp u nöd ud yube, amgö kale amgö yabɪt lö, hainö namam nan acɪp pro amgö niɪpe mɪdöp u, ud yuun a gɪmim hagmim,” a ga.

Mab aij pɪlöp, mab naij pɪlöp

⁴³ “Pen mab aij ap magö naij ap pɪlagnab; pen mab naij ap magö aij ap pɪlagnab. ⁴⁴ Anɪb u, mab gau magö pɪlnab u niŋöm, mab u aij, mab u naij a göm niŋnaböl. Nagɪ mɪgañɪb u kia magö pɪlagnab. Nagɪ gablog u papo magö pɪlagnab. ⁴⁵ Niɪbi bi aij gau, hibur gasi mɪdmagö an kale dan aij mɪdöp rö, gi aij gɪpal. Niɪbi bi naij gau, hibur gasi mɪdmagö an kale dan naij mɪdöp rö, gi naij gɪpal. Pen niɪbi bi aigale niɪbi bi rö mɪdpal u, manö hagnaböl u nöp apdi niŋun, niɪbi bi gau aij, niɪbi bi gau naij a gun niŋnabun.

Bi mɪhöp ram mɪhöp gɪlö (Mad 7:24-27)

⁴⁶ “Yɪp Bi Kub hon, Bi Kub hon, a gɪpim u pen niŋhön gɪnɪg manö hagpin u hain gagpim? * ⁴⁷ Niɪbi bi manö yad u niŋöm, hagpin rö gɪpal gau, manö hagnɪg gabin i rö mɪdpal. ⁴⁸ Niɪbi bi manö yad u niŋöm, hagpin rö gɪnaböl gau, bi ram gi liɪnɪg geinab, ulöm mɪlö udöm, ram padö kabö adö au li aij göm, ram adö anɪbu nöp gi liɪnab rö mɪdnaböl. Anɪg gö, ñɪg ul apöm, ram halö pa jö ma jö gi ud arnam a gi wasö niŋöm, ram gi aij gɪnab anɪbu pɪdön nöp mɪdeinab. ⁴⁹ Pen niɪbi bi manö yad u niŋöm, hagpin rö gagnaböl gau, bi ram gi liɪnɪg geinab, ulöm mɪlö

* 6:37: Mad 6:14 * 6:38: Mak 4:24 * 6:39: Mad 15:14 * 6:40: Mad 10:24-25 * 6:46: Mad 7:21

udagöm, ram padö lagöm, y+harin ram m+nöñ adö adö au g+ l+nab rö midnaböl. Anig gö, ñig u+ apöm, ram halö pa jö ma jö g+ ud arnam a göm, magö an+bu nöp ram halö böñ nöp ud arö, m+nöñ cög nöp mideinab.

7

Jisas b+ wög g+ ñeb ap gö kam+ñ la (Mad 8:5-13)

¹ Jisas n+bi b+ an+bu gau kal+p manö an+bu hag ñ+ p+s göm daun pro Kapaneam ara. ²⁻³ Pen daun an+bu, b+ kub ami b+ iru nöp abad midm+döp b+ ap mideia. B+ r+imnap Jisas ap Kapaneam midöp a g+lö, manö an+bu n+ñöm, Rom ami b+ kub Juda b+ manö ud as+kep r+imnap hag yuöm haga, “B+ nag+ wög g+ ñeb aij yab+ñ yad ap nan göp umn+g gab n+ñöm kale am Jisas n+p hag n+ñmim u+ g+ daube, n+p gö kam+ñ lañ,” a ga. ⁴⁻⁵ Hagö, kale Jisas mideia au amöm, n+p manö k+ö neb neb göm hagla, “Ami b+ abad middep b+ kub ap, b+ aij yab+ñ. Han+p Juda n+bi b+ gau midmagö löm pör abad mid aij göp. Magum gep ram han+p ap g+ la. An+bu u, ne ammön b+ nag+ wög g+ ñeb n+pe u gö kam+ñ l+n+m,” a g+la.

⁶ Kale hageila n+ñöm Jisas kal+p aip am am ram au söl au amöl g+lö n+ñöl g+, ami b+ abad middep an+bu b+ n+ñeb n+pe r+imnap hag yuö, am Jisas n+p nable paköm hagla, “B+ ami abad middep b+ hon u nöp hagöp, ‘B+ Kub, yad b+ aij wasö, ram yad u ma ilön auagmön. ⁷ Yad b+ aij rö nöp n+nam, pen yad n+ñbin, God nöp aip midöp rö, “Kam+ñ lañ,” manö u nöp hagaimön, b+ yad nan göp an+bu kam+ñ l+n+m. ⁸ B+ kub yab+ñ ap y+p abad midöp; yad ke pen ami b+ gau kal+p abad midem, “Arim!” a g+nö arbal; “Auim!” a g+nö aubal; “Wög an+bu gim!” a g+nö g+pal,’ a göp,” a g+la.

⁹ Anig haglö, Jisas, b+ an+bu gas+ n+pe ke n+ñöm an+g hagöp a göm, aiö göm, n+bi b+ n+p hain göm aueila gau

kal+p haga, “Ami b+ Rom n+bö u, y+p n+ñ ud p+dön göp. N+pe göp an+bu, Isrel b+ ap unbö rö göp yad n+ñagpin yab+ñ,” a ga.

¹⁰ Pen ami b+ abad middep b+ u, b+ n+pe gau ado g+ amöm n+ñla, b+ nan ga an+bu hadö kam+ñ la.

Jisas n+bi adu ñ+ n+pe uma u n+p gö, kam+ñ ara

¹¹ Ñ+n an an+bu nöp, Jisas aip b+ n+pe gau aip Nen daun arla. N+bi b+ gau iru yab+ñ nöp aip arla. ¹² Daun ajön il söl au amjaklö n+ñöl g+, n+bi adu ap ñ+ añ+ n+pe yag daua uma u, wip ilön löm daueila. N+bi b+ iru nöp daun an+bu n+bö apöm n+bi an+bu aip aueila. ¹³ Jisas n+bi adu an+bu n+p n+ñö, mög gö haga, “M+ñön gagmön,” a ga. ¹⁴ Anig hagöm, n+pe amöm wip ilön l+ daueila mab u ud n+ñö n+ñöl g+, b+ ilön daueila gau p+dön g+la. Jisas b+ praj uma u n+p haga, “Ñ+ me, nöp hagabin, urak!” a ga. ¹⁵ Anig hagö, ñ+ urak as+köm manö hagö n+ñöl g+, Jisas n+me n+p, ñ+ ne u, a göm ud ña. *

¹⁶ Pen n+bi b+ n+ñ mideila gau magöñhalö pa g+ñ göm, God hib n+pe u dap ranöl g+ hagla, “God manö hagep b+ kub yab+ñ han+p auöp. God han+p g+ ñ+n+g auöp,” a g+la. *

¹⁷ Jisas ga an+bu n+ñöm, aiud udlö, manö an+bu Juda n+bi b+ ram m+nöñ kale gau gau amöm, ram m+nöñ ke gau gau magöñhalö ara.

Jon B+ Ñ+g Pak Ñeb b+ n+pe m+ñöp Jisas n+ñn+g arlö

¹⁸ Jon b+ n+pe gau, Jisas ga rö magöñhalö n+ñöm, am Jon n+p hag ñ+ilö, b+ n+pe m+ñöp hagö aueilö haga, ¹⁹ “Kale m+ñön ammil B+ Kub n+p hag n+ñmil, ‘Ne Mesaia pör abad midpun u nöp auban aka b+ ke n+bö ap halö abad midaiun?’ ö g+mil,” a g+la.

²⁰ Hageia, b+ m+ñau Jisas mideia au ammil haglö, “Jon b+ ñ+g pak ñeb u hal+p b+ m+ñön hagöp, ‘Kale

* 7:15: 1Ki 17:23; 2Ki 4:36 * 7:16: Luk 1:68

mihöŋ ammil Bî Kub hag niŋmil, “Ne Mesaia pör abad midpun u nöp auban aka bî ke nibö ap halö abad midaiun,” a gimil, a göm, hol mihöŋ hag yuö, nöp hag niŋniŋ aubul i,” a gilo. *

21 Pen kale mihöŋ aniŋ hagmil niŋ midlö niŋöl gi, Jisas niŋi bî iru nöp nan adö ke ke ga gau gö kamŋ la; niŋi bî iru nöp miña ga gau gö kamŋ la; niŋi bî iru nöp kijaki aiön pi aban al mideia gau gö kamŋ la; niŋi bî iru nöp amgö we ga gau gö amgö niŋ niŋla. 22 Aniŋ göm, Jisas bî aniŋ mihau kalip haga, “Kale mihöŋ ado gi ammil Jon niŋp hagmil, ‘Hol am niŋbul, bî aniŋbu niŋi bî amgö we ga gau gö amgö niŋ niŋbal; niŋi bî ma böŋ nöp naij ga gau gö kauyaŋ ajaböl; niŋi bî hañ roman wös hapeb la gau gö miŋep göp; niŋi bî riŋmid miŋgan piŋ göp gau gö manö apdi niŋaböl; niŋi bî umbal gau gö kamŋ midpal; niŋi bî mög gep rö gau manö aij u hagab niŋaböl. * 23 Niŋi bî yiŋ gasi niŋöm ciŋ göl gi nöp mideinaböl gau, miñ miñ yabiŋ ginaböl,’ a gimil,” a ga.

24 Aniŋ hagö, bî Jon manö daulö mihau ado gi arlö niŋöl gi, Jisas niŋe, Jon niŋp manö adö u hagöm niŋi bî mideila gau kalip haga, “Kale nöd ram miŋöŋ kabö nöp midöp an au arbe niŋ u, niŋön niŋniŋ arben Kale hod milö añi ap yiŋön ud an a gi dan i göp ap niŋniŋ arbe? 25 Kale niŋön niŋniŋ arben Bî waŋij aij yabiŋ yimöb ap niŋniŋ arben Aniŋbu wasö. Bî waŋij aij yabiŋ udöm, nan aij aij udun a göm gasi niŋbal gau, bî kub ram gau nöp hanbal. 26 Pen kale niŋön niŋniŋ arben God manö hagep bî ap niŋp niŋniŋ arbe akan Niŋö me, God manö hagep bî ap niŋp niŋniŋ arbe, pen bî Jon niŋbe u niŋe wög adö ke nibö giŋig aua. * 27 Bî Jon u me, hadame ram God Manö u kalî kliñ riköm hagla,

‘Bî manö hagep yad u hag yunö, nöd amöm, niŋi bî gau kalip hag niŋ aij ginab;

hainö ne ke hag yunö niŋabön,’ a göm kalî kliñ rikla. *

28 Kalöp hagabin, niŋi bî nöd midmidal gau abe, niŋi bî miñi midpal gau abe magöŋhalö niŋi bî yiŋharŋ, Jon bî kub. Pen God niŋi bî yiŋharŋ gau udöm ram miŋöŋ niŋe kumi kabö adö laŋ au abad mideinab gau, kale Jon rö midageinaböl; kale niŋi bî kub mideinaböl,” a ga.

29 Niŋi bî gau, bî dakis udep gau halö, nöd Jon niŋp aula, kalip magöŋhalö niŋ pak niŋa. Aniŋ gö, Jisas manö haga u niŋöm hagla, “God adan niŋe nöp kabö rö midöp,” a gila. * 30 Pen bî Perisi abe, bî lo manö hag niŋeb bî kub gau abe kale, God kalip niŋön niŋön giŋlaŋ a ga u gasi kale ke niŋöm pa jö niŋöm, Jon hanip niŋ pak niŋan a göm auagla. *

31-32 Pen Jisas niŋi bî aniŋ gau kalip manö ap hagöm haga, “Niŋi bî miñi niŋ i midpim gau yad niŋbin, kale niŋ pai pro gau, niŋi bî magum gep ka au asiköm, niŋ pai pro riŋnap meg miŋgan dap ranöm hag amil apil göm hagpal, ‘Hon aŋ pu giŋo, kale niŋön giŋig kugom ralagpimŋ Pen kimap miŋöŋ gep rö ap hagno, kale niŋön giŋig miŋöŋ gagpim?’ ö giŋpal rö u, kale giŋpim. 33 Niŋön giŋig: Jon bî niŋ pak niŋeb u apöm, nan magö niŋagöm, niŋ wain niŋagöm gö, kale niŋp hag jumim hagpim, ‘Bî kijaki aiön pi aban alöp midöp u,’ a giŋpim. 34 Pen miñi yad Bî Niŋ niŋe apem, nan niŋnem, niŋ wain niŋnem giŋö, yiŋ hag jumim hagpim, ‘Nan iru niŋöm, niŋ wain niŋöm göp u me, niŋe niŋi bî nan si nan naij giŋpal bî gau, bî dakis udep bî gau, bî kale ap midöp u,’ a giŋpim. * 35 Pen niŋi bî God Manö aij u niŋ udöm, hain göm, gi aij göm,

* 7:20: Sam 40:7; Mal 3:1; Rep 1:8 * 7:22: Ais 35:5-6; 61:1; Luk 4:18 * 7:26: Luk 1:76 * 7:27: Mal 3:1 * 7:29: Luk 3:12 * 7:30: Mad 21:32 * 7:34: Luk 15:2

mid aij geinaböl u, nibi bi gau kalip niñöm hagnaböl, God Manö u manö niñö yabıt, a gınaböl,” a ga.

Bi si udmidöp nibi ap

³⁶ Bi Perisi ap hib nipe Saimon. Nipe Jisas nıp haga, “Ne aumön ram yad u nan magö niñul,” a ga. Hagö, Jisas ram nipe u amöm nan magö niñöl niñöl gi, ³⁷ nıbi daun anıbu midöm nan si nan naij gimidöp manö ap niña, Jisas bi Perisi ram amöm aip nan niñailö. Anıb u niñöm, niñg hañij aij auiep kabö barol ud rim lıla ap dapöm, * ³⁸ Jisas mideia jöl adö gau apöm, ma it au mitöñ gi mideia. Anıg göl mitöñ gö niñöl gi, amgö niñg u gi dö gi Jisas ma adö yan lugö, umagö nıpe u ud lıli gi yuöl gi, ma kid nıpe u bom haluöm, mulu niñöm, niñg hañij aij auiep anıbu ma kid nıpe adö au li ña. ³⁹ Anıg geia, bi Perisi Saimon u, gası magö nıpe u nöp gası niñöm nıp ke haga, “Bi anıbi bi God manö hagep kabö göl midaiöp, nıbi anıbi nıpe nan si nan naij gimidöp nıbi naij ap apöm nıp ud niñab u rik niñböp,” a ga.

⁴⁰ Jisas pen, bi Perisi gası niña anıbu niñöm, nıp haga, “Saimon, manö yad añi ap midöp nöp hag niñig gabin,” a ga.

Hageia, Saimon haga, “Manö hag ñeb bi yad, manö anıbu hag,” a ga.

⁴¹ Hageia, Jisas manö hod riköm haga, “Bi ap uraköm, bi mihöp kalip bi ap paip hadred (500) denariai ñöm, ap pipdi denariai (50) niñab. ⁴² Pen hainö bi anıb mihau pen ñeb rö lagö, bi mani niñab anıbu kalip mihöñ hagnab, ‘Arö gimil. Mani kalöp mihöñ niñbin u, pen ñul a gimil gası u niñagmil,’ a gınab. Anıg hagö, bi an bi anıbu nıp midmagö yabıt lınab, bi nan naböñ kub mideinab u aka bi nan naböñ pro mideinab u?” ö ga.

* **7:37:** Mad 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3 * **7:50:** Luk 8:48; 18:42

⁴³ Hageia, Saimon haga, “Gası yad niñbin u, bi nan naböñ kub mideinab u,” a ga.

Hageia, Jisas haga, “Niñö yabıt hagpan,” a ga. ⁴⁴ Anıg hagöm, Jisas ado gi, nıbi u nıp niñöm, Saimon nıp haga, “Nıbi i nıp nöñ. Yad ram raul mıgan nöp i auajın, ne niñg ap udmön ma yıp lik gi yuep rimnap ñagpan, ji nıbi anıbi, amgö niñg nıpe u gi dö gi lugöm ma yad niñg lö, umagö nıpe udöm lıli gi yuöp. ⁴⁵ Ne yıp bom haluagpan, ji nıbi i, yad ram raul mıgan nöp apjakajın magö u rikö, nıpe ma kid yad bom haluöl gi nöp midöp. ⁴⁶ Yıp wel nabıc cög lan li ñagpan, ji nıbi i nıpe ma kid yad niñg hañij aij auiep u li ñöb. ⁴⁷ Anıb u, nöp hagabin, nıbi anıbi nan si nan naij iru nöp göp u niñem arö gıpin. Anıb u, yıp pen midmagö yabıt löp. Pen nıbi bi nan si nan naij pro pro gıpal gau niñem arö gınö, yıp pen midmagö pro pro libal,” a ga.

⁴⁸ Pen Jisas anıg hagöm nıbi anıbu nıp haga, “Nan si nan naij gıpan gau niñem arö gabin,” a ga.

⁴⁹ Anıg hagö, bi nıpe aip nan niñeila gau, kale ke hag niñ hag niñ göm hagla, “Bi anıbi niñhön gıniñg göm, ‘Nan si nan naij gıpan gau niñem arö gabin,’ a gab?” ö gıla.

⁵⁰ Anıg hageila u pen Jisas nıbi anıbu nıp haga, “Gası ne ke u nöp niñ udmön, nan si nan naij gıpin rö Jisas niñöm arö gan, a gimön auban rö, nan si nan naij gıpan gau niñem arö gıpin. Ne ammön, God niñmagö ara adö u midaimön,” a ga. *

8

Nıbi rimnap Jisas aip arla

¹ Pen hainö niñ anıb au, Jisas bi nıpe unbö mıgan lan aip daun gau abe, ram rikig aglö gau abe amöm, God nıbi bi nıpe udöm abad mideinab manö aij u, nıbi bi gau kalip hag ña. ² Pen niñ anıbu, nıbi rimnap kijaki aion pi halö mideila

gau Jisas gö kam+η la, r+mnap nan ga gau gö kam+η la, n+ηöm n+bi an+ib gau r+mnap Jisas aip ajm+idal. N+bi an+ib gau hib kale me, ap Maria Magdala a g+im+idal. K+jaki aiön pi unbö mudun j+η n+bi an+ibu an dan m+idöm hön arla. * ³ N+bi ap Joana. Nugmul n+pe hib u Kuja. N+pe kin Herod ram nan n+pe gau abad m+idm+idöp. N+bi ap Susana. Pen n+bi r+mnap halö iru rö aip ajm+idal. N+bi an+ib gau kale magöñhalö mani kale ke udöm, nan magö rau dapöm, Jisas bi n+pe gau aip nan magö j+m ñöl ñ+η ajm+idal.

G+ñb+il magö rö u, manö hod rik haga

(Mad 13:1-9; Mak 4:1-9)

⁴ N+bi bi daun ke ke, yam ugan kub yöl gau n+bö gau n+bö Jisas n+ip n+ηn+g aulö n+ηöl gi, n+bi bi nöd aula gau kal+ip manö ap hod riköm haga,

⁵ “B+ ap, g+ñb+il magö ranaη a göm, g+ñb+il magö u dam wög ad+η gau yunab. R+mnap wög ad+η arep adan gau lugö, n+bi bi lala gi am+il ap+il g+ilö, yaur gau pen ap n+ηöm ñ+ηnaböl. ⁶ Pen y+η r+mnap kabö adö m+inöη pro pro m+ideinab gau lugöm, marep g+inab u pen kabö m+inöη au ñ+g ñ+g halö m+dageinab u me, böη nöp m+lep g+inab. ⁷ Pen y+η r+mnap nag+ g+it+ikas+ anη gau lugö, nag+ an+ibu hararo gi pa+u gö, ran aij gagnab. ⁸ Pen y+η r+mnap m+inöη aij gau lugöm, ran aij göm, magö iru yab+il nöp p+lnab. Añ+ añ+ magö ñ+n juöl unbö mam+id p+lnab,” a ga.

Jisas kal+ip an+g hagöm haga, “Kale n+bi bi gas+ r+m+id m+dain+m gau, manö hagabin i r+m+id li n+η aij g+mim,” a ga.

Jisas, g+ñb+il magö u manö hod rik haga u, manö it u haga

⁹ Jisas manö hod riköm aiud an+ibu hagö, bi n+pe gau n+ip hag n+ηöm hagla, “Manö hod rikmön hagajan an+ibu, manö it u aigöl gö rö m+idöp?” ö g+ila. ¹⁰ Hageila, Jisas kal+ip

haga, “God n+bi bi n+pe udöm abad m+ideinab manö pi göl m+idm+idöp u, God kalöp gas+ ñö n+ηbim, pen n+bi bi r+mnap gau, yad kal+ip manö hod rikem nöp hagnö,

‘kale n+ηöm n+ηagöl,

manö magö apdi n+ηöm manö it n+η udagöl.’ *

¹¹ Pen manö hod rikem nan y+η rö hagpin u, God Manö adö u hagpin.

¹² Y+η r+mnap lugnab wög ad+η arep adan adö au a g+ipin u, n+bi bi gau God Manö u n+ηnaböl pen Seden gas+ naj n+ηöm, kale God Manö u n+η udlö, God kal+ip ud kam+η yunab u naj göp a göm, apöm God Manö gas+ kal+ip anη dan m+idöp u ju udö, hau+ g+inaböl, a gem hagpin. ¹³ Pen y+η r+mnap lugnab kabö adö m+inöη pro pro m+ideinab gau a g+ipin u, n+bi bi gau God Manö u n+ηöm, ñ+ñ+ löm, aij a gö n+ηöl gi, manö an+ibu n+η udnaböl u pen n+η ud p+idöη gagnaböl rö, m+ηör r+mnap auö hau+ göm arö g+inaböl, a gem hagpin. ¹⁴ Pen y+η r+mnap lugnab nag+ g+it+ikas+ anη gau a g+ipin u, n+bi bi gau God Manö u n+ηnaböl u pen hainö manö marö aka mani kub nan gau aka m+ñ m+ñ gep adö u nöp gas+ n+ηöm, God Manö n+η ud p+idöη gagnaböl, a gem hagpin. ¹⁵ Pen y+η r+mnap m+inöη aij adö au lugöm, ran aij göm, magö iru yab+il nöp p+lnab a g+ipin u, n+bi bi gau God Manö u n+ηöm, n+η ud p+idöη yab+il göm, gi dam dam, nan magö aij p+lnab, a gem hagpin,” a ga.

Hapö lau pi gagep

¹⁶ Jisas an+g hagöm haga, “N+bi bi gau hapö lauöm rin cög m+igan aka abañ adö hanbal u mo gay+k gau pi gagnaböl. Adö au g+ilaη rik l+ilö mailö gö, n+bi bi gau ram raul m+igan an+ibu apöm mailö an+ibu n+ηnaböl. *

¹⁷ “U rö nöp me, nan n+ñhön n+ñhön pi göl m+idöp gau, magöñhalö waiö l+lnab; nan n+ñhön n+ñhön pa+u gi

* 8:2: Mad 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

* 8:10: Ais 6:9-10

* 8:16: Mad 5:15; Luk 11:33

* 8:17: Mad 10:26; Luk 12:2

midöp gau, magöñhalö ud mailö göp au linab. *

¹⁸ “Anib u, manö hagabin u niñ aij gimim. Nibi bi manö niñöm, niñ udnaböl gau, manö aij rimnap halö niñnaböl; pen nibi bi manö niñöm niñ udagnaböl gau, pro pro niñun a göm niñbal u halö böñ nöp ur ginab. *

Jisas nime niamam bi gau

(Mad 12:46-50; Mak 3:31-35)

¹⁹ Pen ñin anibu nöp, Jisas nime aip, niamam hain nipe gau aip Jisas nip niñng aula. Apöm niñla, ram raul miñgan anib yan Jisas nibi bi sisi göl mideila niñöm höñ yan mideila.

²⁰ Anig gilo, nibi bi ap ram raul mideila gau niñöm, Jisas nip hagla, “Name namam ne gau nöp niñng ap midpal höñ yan,” a gila.

²¹ Haglö, Jisas kalip haga, “Nibi bi an an God Manö u niñöm hain gipal gau me, ami yad, mam yad midpal,” a ga.

Jisas hagö, yigön kub udeia u ur ga

(Mad 8:23-27; Mak 4:35-41)

²² Pen ñin ap, Jisas bi nipe gau kalip hagöm haga, “Ñig Wanö Galili juun böñ lödañ arun,” a göm, ñig magib udöm arla. ²³ Pen an gau arlö niñöl gi, Jisas nipe hon han ara. Hon haneia magö u, yigön asad kub yabit ap ñig an anibu udöm, ñig ral ñig magib miñgan u auö, umöl rö nöp la.

²⁴ Anig gö, bi nipe gau apöm, Jisas nip anä gilo uraka hagla, “Bi Kub! Hon magöñhalö umniñ gabun!” a gila.

Hageila, Jisas yigön udaia u abe, ñig ral auaia u abe hag gö, magö anibu nöp yigön u ur göm, ñig u haluöm, nöd mideia rö mideia.

²⁵ Pen Jisas bi nipe gau kalip haga, “Kale ai gimim yip niñ udagpim?” o ga.

Hageia, kale piñniñ göm aiö waiö göm, kale ke hag niñ hag niñ göm hagla, “Bi anibi bi an? Nipe hagö, yigön abe, ñig kub abe manö nipe hagöp rö nöp göp,” a gila.

* 8:18: Mad 25:29; Luk 19:26

Bi kijaki aiön pi halö u, Jisas gö, kamij la

(Mad 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Ñig magib udöm, amöm Ñig Wanö Galili an u am am, ram miñnön Gerasa nibi bi midmidal böñ lödañ arla.

²⁷ Pen Jisas ñig magib u arö gi, ñig wanö goñ au kabö kulup adö au ma abö gö niñöl gi, magö anibu nöp, kijaki aiön pi aban al mideila bi ap, daun anibu nibö apöm, Jisas nip nable paka. Bi anibu nipe magö nöp midöm, ram yabit raul miñgan u hanagmidöp; wip rigöl gimidal kabö miñgan gau nöp han ajmidöp.

²⁸⁻²⁹ Bi nipe abad middep gau, sen udöm ñimagö ma nipe gau adik li pidöñ gimidal u pen kijaki nan gau apöm klö gilo, sen limidal anib gau pak gi dö gö, ram miñnön nöp an gau pör pör armidöp. Pen bi anibu, Jisas nip niñöm aiö göm, apöm ma it au lug paka. Jisas kijaki aiön pi nip aban alla anib gau kalip haga, “Bi anibi nip arö gimim höñ arim!” a ga. Jisas anig hagö, kijaki aiön pi nip aban alla bi u, kakö göm, manö kub hagöm haga, “Ne Jisas, God Bi Kub adö i gilañ midöp Ñi nipe u, yip niñön ginig gabön? Yip ilön kub ñagmön!” a ga.

³⁰ Hageia, Jisas haga, “Hib ne u hag!” a ga. Jisas hageia, nipe pen haga, “Hib yad u Iru Nöp,” a ga. Kijaki aiön pi nan gau iru yabit nöp nip yuö hiiköm mideila rö u me, anig haga. ³¹ Pen kijaki aiön pi gau Jisas nip neb neb göm hagla, “Hanip hagmön, mab ke yan uföm miñgan mauñ juaga u yuagmön!” a gila.

³² Anig hagöm, kaj iru yabit nöp amil geila yöp ba anib gau niñöm, Jisas nip neb neb göm hagla, “Ne hanip hagö, am kaj midpal gidan kalip yuö hiikun,” a gilo, Jisas yau a ga. ³³ Jisas yau a gö, kijaki aiön pi nan gau, bi u nip arö göm, am kaj anib gau kalip yuö hiiklö, kaj gau pig ju sir ba yan amöm, gi dam ñig wanö

an̄ yan̄ paköm, ñiḡ ñiñöm magöñhalö um hakla.

³⁴ Pen bi kaj mukmidal gau, ga an̄bu niñöm, gi dö gi am niñi bi daun mideila gau kalip hag ñöm, am niñi bi ram minöñ daun söl au mideila gau kalip hag ñöm, gila. ³⁵ Hag ñilö, nan an̄bu niñön gö hagaböl a göm, apöm niñla, bi kijaki yuö hiiköm midmidöp u, kamij lö, waij yimöm, Jisas ma it söl au asik mideia. Kale an̄bu niñöm anin̄in gö piñiñ gila. ³⁶ Pen niñi bi niñ midlö niñöl gi, Jisas kijaki hag höñ yua, niñi bi gau, niñi bi hain aula gau kalip, aniḡ aniḡ göp, a göm, hag ñila. ³⁷ Pen Gerasa niñi bi magöñhalö anin̄in gö piñiñ göm, Jisas niñ, ne ado gi aru a gilö, ñiḡ magib udöm hada. ³⁸ Jisas arik̄ arniḡ geia niñöm, niñe gö kijaki aiön pi höñ arla bi an̄bu, niñ manö neb neb hagöm haga, “Yad ne aip arul,” a ga. ³⁹ Aniḡ hageia, Jisas niñ pen haga, “Wasö. God nöp nan aij yabiñ niñön niñön göp u, ne ram ne ammön niñi bi ne gau kalip hag ñimön,” a ga.

Anib̄ u, niñe daun niñe ado gi amöm, niñi bi gau kalip magöñhalö, Jisas yip aniḡ aniḡ göp a göm, hag ña.

Pai ap uma Jisas gö uraka; niñi ap Jisas niñ ud niñö kamij la
(Mad 9:18-26; Mak 5:22-43)

⁴⁰ Pen niñi bi Jisas auab a göm, abad mideila gau, Jisas ñiḡ magib udöm amjakö, aij yabiñ auabön e gila. ⁴¹⁻⁴² Pen bi kub Juda magum gep ram abad midmidöp bi ap hib niñe Jairas. Pai niñe añi yabiñ mi in la miñgan lañ u umniñ gö, Jairas niñe apöm, Jisas mideia söl au kugom yimöm haga, “Ram yad arul. Pai yad añi u umniñ gab,” a ga. Hageia, Jisas niñniñ arö niñöl gi, niñi bi iru yabiñ nöp apöm, niñ böñ böñ ciro ciro ñöl gi arla. ⁴³ Pen niñi ap pör pör niñe niñi adan armidöp mi unbö miñgan lañ la. Niñi an̄bu, wös wameb bi gau yip gilö, yip kamij lañ a göm, kalip mani ñimidöp u pen niñ gilö

miñep ginim rö laga. ⁴⁴ Niñe Jisas araia jöl adö lau apöm, waij miñö kub la u ud niñö niñöl gi, magö an̄bu nöp niñ miñep ga. ⁴⁵ Pen Jisas kalip haga, “Yip bi an ud niñöb?” ö ga.

Hageia, niñi bi gau hagla, “Hon ud niñagun,” a gila. Pen Pida haga, “Bi Kub, niñi bi iru nöp gai i apöm, nöp ciro ciro ñaböl,” a ga.

⁴⁶ Hageia, Jisas haga, “Niñi bi ap yip ud niñöb. Pidöñ yad u aröp niñem hagabin,” a ga. ⁴⁷ Pen niñi Jisas ud niñ an̄bu, niñe pi ginim rö laga u niñöm, gil̄ gil̄ göl gi, Jisas mideia söl au ap kugom yima. Niñi bi an̄b gau niñ mideila an̄ gau, Jisas niñ hagöm, niñe nan gö, Jisas ud niñö, magö an̄bu nöp kamij löp aiud u magöñhalö waiö haga. ⁴⁸ Hageia, Jisas niñ haga, “Pai yad. Ne yip ud niñnö kamij lañ a gimön niñ udpan u, yip ud niñö kamij löp me u. Manö middagöp. Ne ammön, God ñimagö ara adö u midaimön,” a ga. *

⁴⁹ Jisas aniḡ hagö niñöl gi, bi Jairas niñ wög gimidöp bi ap apöm, Jairas niñ haga, “Pai ne böñ nöp umöb; hag ñeb bi niñ hagö ma ilön auagnim; ado gi arnim,” a ga.

⁵⁰ Hagö, Jisas manö an̄bu niñöm, Jairas niñ haga, “Pai yad u umöb a gimön, gasi u niñagmön. Niñ udein-abön u, niñ kamij linab,” a ga.

⁵¹ Aniḡ hagöm, Jairas ram niñe u amjaköm, niñi bi gau kalip magöñhalö hag höñ au yan̄ löm, pai niñe nap miñhau, Pida u, Jon u, Jems u kalip ut göm, pai u niñ niñniñ ram raul miñgan yan̄ arla. ⁵² Pen niñi bi, pai an̄bu umöb a göm miñön gi mideila gau, Jisas kalip haga, “Kale miñön gagim. Pai u umagöp; yiharñ hon hanab,” a ga.

⁵³ Jisas aniḡ hageia, niñi bi gau, pai an̄bu böñ nöp umöb u niñöm, niñ miñhol gila. ⁵⁴ Pen Jisas pai u ñimagö kid niñe u udöm haga, “Pai yad, urak!” a ga. ⁵⁵ Aniḡ hagö, ana

* 8:48: Luk 7:50

nipe u ap kuöyan kuöbö gö uraka. Uraka, Jisas haga, “Nan r+mnap ñ+be ñ+ñan,” a ga. ⁵⁶ Pai n+me nap kale aiö waiö g+lö. Pen Jisas kal+p ber m+hau haga, “N+bi b+ r+mnap kal+p manö an+bu hag ñ+agmil, wasö!” ga.

9

Jisas b+ nipe unbö m+gan lan gau hag ke ke yua

(Mad 10:5-15; Mak 6:7-13)

¹⁻² Jisas b+ nipe unbö m+gan lan kal+p hagö aueila haga, “Yad kalöp b+ yad, klö yad ke ñem, yun+g gabin. An+b u, kale gau ammim, kijaki aiön pi n+bi b+ yuö hi+köm m+dpal gau hagpe höñ aröl; n+bi b+ nan göp gau g+pe kam+ñ l+n+m; n+bi b+ m+ña göp gau g+pe hir g+n+m; God n+bi b+ udöm abad m+deinab manö aij u hag ñ+be n+ñöl. ³ Pen arn+g g+mim, walaþ ad+ñ, wad+, nan ñ+ñeb, mani, waf+ñ, nan gau halö ud aragmim; y+har+ñ armim. ⁴ Daun ap ammim ram ap amjakmim, kalöp hag udaiöl, kal+p aip han m+dmim, daun an+bu ar+k arun a g+nabim u, magö u nöþ ar+k armim. ⁵ Pen ram m+nöñ m+gan ap arbe, kalöp hag udagaiöl, daun an+bu ar+k arun a g+nabim u, kal+p haggmim, ‘Manö aij u dauajun udagpim rö, m+nöñ naböñ kalöp i auajun, nan ac+p ac+p ma han+p udöp u k+k g+ yuun arabun,’ a g+mim, k+k g+ yumim armim. An+g g+nabim, kale g+ naij g+p+al u n+ñnaböl,” a ga. *

⁶ An+g hagö, kale ram r+ñ+g aglö magöñhalö gau gau am am manö aij u hag ñöl g+, n+bi b+ m+ña ga gau g+lö kam+ñ la.

Herod gas+ iru n+ña

(Mad 13:1-2; Mak 6:14-16)

⁷ Pen n+bi b+ gau, Jisas n+hön n+hön ga manö u hag am+l ap+l g+lö n+ñöl g+, gapman b+ kub Herod n+ñöm, gas+ iru yab+l n+ña. N+bi b+ r+mnap hagla, “Jon b+ ñ+g pak ñeb uñam r+b g+ dö g+la uma u, kauyan uraköp,” a g+la. * ⁸ R+mnap hagla, “B+ nöþ n+bö God

manö hagep b+ u Ilaija nipe auöp,” a g+la. R+mnap hagla, “B+ hadame dagol gau God manö hag ñ+m+döp b+ ap kauyan kam+ñ löm auöp,” a g+la. ⁹ An+g haglö, b+ kub Herod haga, “Jon n+p uñam r+b g+ dö g+nö hadö uma rö, b+ an+bu b+ an ap m+dö n+ñöl g+ hagaböl u am n+ñnam,” a göm, gas+ u n+ña. *

Jisas n+bi b+ iru nöþ nan ñ+ñeb ñö ñ+ñla

(Mad 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-12)

¹⁰ Pen Jisas b+ nipe unbö m+gan lan ado g+ apöm, ram m+nöñ gau ajöm nan n+hön n+hön g+la manö u, Jisas n+p hag ñ+la. Hag ñ+lö, am ram m+nöñ m+gan ap ke am m+daiun a göm, Jisas kal+p uþ göm Bedsaida daun au arla. ¹¹ Pen adan añ gau arlö n+ñöl g+, n+bi b+ r+mnap hagla, “Jisas b+ nipe gau aip apöm padiaböl,” a g+la. An+g haglö, n+bi b+ iru nöþ n+p n+ñ+g hain g+la. Aueila, nipe aij auabim e göm, God n+bi b+ udöm abad m+deinab manö u kal+p hag ñöl g+, n+bi b+ nan ga gau gö kam+ñ la.

¹² Pen dugo sidö wad arn+g geia magö u, b+ nipe unbö m+gan lan apöm, Jisas n+p hagla, “Ram m+nöñ gai i, n+bi b+ m+dagpal, ram m+nöñ nöþ añ aui m+dpun rö u, n+bi b+ gai i kal+p hag yuö, ram n+bi b+ m+dpal gau ke ke amöm, nan ñ+ñeb kale gau ke ulhai n+ñöm, haneb m+gan gau ulhai n+ñlan,” a g+la.

¹³ An+g hageila, Jisas pen haga, “Kale ke nan magö kal+p ñ+mim,” a ga.

Hageia, kale hagla, “Hon nan ñ+ñeb iru m+dagöp. Y+har+ñ bred magö unbö mam+d u m+döm, kabsaþ m+höp m+döp. Ne n+hön gas+ n+ñban? N+bi b+ gai i iru nöþ m+dpal u, hon am nan ñ+ñeb kal+p r+mnap rau dapun aka?” g+la. ¹⁴ N+ñ an+bu, n+bi b+ apöm magum g+la gau, n+bi ñ+ pai gau wasö, b+ gau nöþ me wö ralla paip dausan (5000) rö ara.

* 9:5: Luk 10:4-11 * 9:7: Mad 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 * 9:9: Luk 23:8

Pen Jisas bi nipe gau kalip haga, "Nibi bi iru nöp ap midpal gai i hagpe, nibi bi unbö ñinjuöl mihöp adö gî da unbö sidun lan (50) ugan ke ke asiklan," a ga.

¹⁵ Hageia, bi nipe gau nipe haga rö nöp gîlö, nibi bi gau magönhalö au asikla. ¹⁶ Nipe bred magö unbö mamid u udöm, kabsat mihau halö udöm, gîlan gî kumi kabö adö lan au niñöm, God nip aij a göm, nan ñineb anibu ud jö göm, bi nipe gau kalip ñö, kale pen udöm, nibi bi gau kalip nime li ñila. ¹⁷ Ñeila, kale magönhalö ñin damöm, ñin haköl rö lagö, nabön nabön pali pali gîla gau, bi nipe gau ud wadi unbö migan lan yaglö ajman raua.

Pida haga, "Ne Kraiss u," a ga (Mad 16:13-19; Mak 8:27-29)

¹⁸ Pen ñin ap, Jisas am ke halö God nip sabe göl gî midöm, bi nipe gau kalip hag niñöm haga, "Nibi bi gau yip bi an a gî gasi niñbal?" ö ga.

¹⁹ Hageia hagla, "Nibi bi rimnap nöp Jon bi ñig pak ñeb u a gî gasi niñbal; rimnap nöp bi nöd nibö God manö hagep bi u Ilaija a gî gasi niñbal; rimnap nöp bi hadame dagol gau God manö hag ñimidöp bi ap kauyan kamij löm auöp a gî gasi niñbal," a gîla. *

²⁰ Hageila, Jisas kalip pen hag niña, "Pen kale ke yip bi an a gimim, gasi niñbim?" ö ga.

Hageia, Pida pen haga, "Ne God Kraiss nipe u," a ga. *

²¹ Anig hageia, Jisas kalip haga, "Manö anibu nibi bi rimnap kalip hag ñagmim, wasö yabit!" a ga.

Jisas haga, "Umem kauyan uraknabin," a ga

²² Jisas anig hagöm, manö ap hagöm haga, "Bi Ñi nipe nip ilön kub yabit ñinaböl. Bi manö ud asikep gau, bi God nip nan sabe gep bi kub gau, bi lo manö hag ñeb bi gau, nip

niñlö mulu lugö al pak lîlö, umnab u pen ñin mihöp midöm ruö ñin mihau niñan u kauyan uraknab," a ga. *

²³ Pen Jisas bi nipe gau abe, nibi bi mideila gau abe, kalip magönhalö hagöm haga, "Nibi bi yip hain gun a göm, gasi niñinaböl gau, nan minön nabön adö it i gasi kub niñbal u arö göm, hañ roman kale ke gasi kub niñbal u arö göm, ñin añi añi mab kros ud kag göm yip hain göl. *

²⁴ Nibi bi an, hañ roman, kamij midep magö hon ke gasi niñun mid aij ginabun a göm, gasi niñinaböl gau, böñ nöp ap lug paknaböl. Pen nibi bi an, Jisas nip niñ udun, hañ roman, kamij midep magö hon niñhön niñhön ginab u manö midagöp a göm, gasi niñinaböl gau, kamij midep magö u udnaböl. *

²⁵ Nibi bi nan minön nabön adö it i udun a göm, gîlö arnab gau, nan aij aij gau udöm, minön nabön adö it i mid aij ginaböl, pen hainö umöm minön nabön adö it i arö göm, God aip pör pör midaiöl rö lagnab. ²⁶ Nibi bi an yip nable gö, yad Jisas nip niñagpin, a göm, manö yad niñ udagnab u, hainö Bapi hol apil mailö aij ke u udem, ejol ut mailö aij halö gau aip aunabin ñin u, bi anibu nip nable gö, niñagpin a ginabin. *

²⁷ Pen kalöp niñö yabit hagabin, nibi bi miñi midpim gai i rimnap umagnabim; kamij nöp midmim, God nibi bi udöm abad mideinab ñin u niñinabim," a ga.

Jisas hañ roman nipe u ke yabit la

²⁸ Jisas anig hagöm, ñin unbö raleb jin rö midöm, Jon, Jems, Pida kalip ut göm, God nip sabe ginig göm yöp dum anib au ara. ²⁹ Amöm, God sabe gî midö niñöl gî, mulu adin nipe ke yabit löm, waij nipe rud yabit löm, mailö unbö ke yabit ga niñla. ³⁰⁻³¹ Anig gö niñöl gî, bi hadame nöp umlö, Mosi aip, Ilaija aip, God mailö aij unbö ke magö u udmil apil, Jisas

* 9:19: Luk 9:7-8 * 9:20: Jon 6:68-69 * 9:22: Luk 9:44; 18:32-33 * 9:23: Mad 10:38; Luk 14:27 * 9:24: Mad 10:39; Luk 17:33; Jon 12:25 * 9:26: Mad 10:33; Luk 12:9

Jerusalem amöm umöm wög nipe gi haknig geia manö u hag mideila.

* 32 Pen Pida, Jems, Jon kalip yam hon auö, amgö ju ju göl gi mideila, pen midö kale amgö ñil niñöm, Jisas mailö aij nipe u abe, bi anib mihau Jisas aip urak midailö gau abe, niñla.

* 33 Bi anib mihau arnig gilö niñöl gi, Pida gasi niñ aij göm wasö, Jisas nip haga, “Bi Kub, hon aui midpun u, aij yabıl midpun. Ne hanip yau a gö, ram bada yiñharin mihau niñgan, nöp ap, Mosıs nip ap, Ilaija nip ap gun,” a ga.

34 Anig hagö niñöl gi, magö anibu nöp, kumi rud kub ap apöm kalip magöñhalö ralu ñö piñin gila. 35 Pen manö ap kumi an au nibö apöm haga, “Bi i Niñ yad; yad nip hag linö. Kale manö nipe hagnim rö niñmim,” a ga. *

36 Manö hag pis gö, magö anibu nöp niñla, bi anib mihau midagailö; Jisas nöp mideia. Pen dum ilö lan midöm, nan ga u niñeila u, ñin an anib au nibi bi rimnap kalip hag ñagla.

Niñ pro kijaki aban ala ap Jisas gö, kamın la

(Mad 17:14-21; Mak 9:14-29)

37 Pen ruö, dum ilö lan anibu arö göm, adan au giyan ap luglö niñöl gi, nibi bi iru nöp ap kalip nable pakla. 38 Bi ap nibi bi an anibu wiñ kub alöm haga, “Manö hag ñeb bi. Niñ yad añi i, ne mög niñmön a gem dauabin. 39 Kijaki aiön pi pör nip aban al midöm nip gö, wiñ kub yabıl alöm gi dam paköm, kiñu habkob gat got apöm, um dam an löl gi auöp. Nip anig göm, pör pör nöp gö gö me, nipe ilön mab udöl gimidöp. 40 Bi ne gau kalip, kijaki midöp anibu hag yuim, a gipin u pen kale hag yu wasö niñöm arö gipal,” a ga. 41 Anig hageia, Jisas haga, “Nibi bi miñi midpim minön nabön il i, ñin mai manö niñ udnabimñ Yad

hadame nöp miñör kale ud ajpin; pen hainö ñin aige gem miñör kale ud arnam?” ö ga. Anig hagöm, bi anibu nip haga, “Niñ ne anibu söl aui dau,” a ga. 42 Jisas anig hageia, niñ anibu dap auö niñöl gi, kijaki aiön pi niñ u nip klö yabıl göm, pa jö gi yuö gi dam pitab paka. Jisas pen kijaki aiön pi u nip hag gö, ke arö niñöl gi, niñ anibu kamın lö, Jisas dam nap nip ña. 43 Nibi bi ap mideila gau, God klö nipe unbö ke anibu niñöm, ñaul udla.

Jisas, “Yip mumug ginaböl,” a ga (Mad 17:22-23; Mak 9:30-32)

Jisas nan niñön niñön ga u gasi niñöm, kale ñaul udöm niñmidlö niñöl gi, Jisas bi nipe gau kalip haga, 44 “Manö hagnig gabin anibi, kale rimid li niñ aij yabıl gimim midaimim. Söl midöp, Bi Niñ nipe nip mumug niñöm, bi rimnap kalip niñaböl,” a ga. * 45 Pen manö haga anibu, kale rik niñöl rö laga. Pen piñin göm Jisas nip hag niñagla. *

An nibi bi kub mideinaböl?
(Mad 18:1-5; Mak 9:33-37)

46 Jisas bi nipe anib gau kale ke hag amıl apıl göm, bi ap haga, “Yad bi kub mideinam,” a ga. Pen bi ap pen haga, “Ne wasö, yad bi kub mideinam,” a ga. * 47 Jisas bi nipe gau gasi niñla anibu ke niñöm, niñ pro ap dap nipe mideia ba au löm haga, 48 “Nibi bi an yip gasi niñöm, niñ pai pro inbö rö udnab u, yip abe udnab. Pen nibi bi an yip udnab u, Bi yip yuö aunö nip abe udnab. Pen bi an an kale au bi yiñharin yabıl rö midöp, bi anibu nöp nipe bi kub yabıl,” a ga. *

49 Jisas anig hageia, Jon haga, “Bi Kub, hon niñbun, bi ap hib ne hagöm, kijaki aiön pi nan gau hag yua. Pen bi anibu hon aip ajagpun rö, ‘Ne anig gagmön,’ a gino,” a ga.

50 Hageia, Jisas haga, “Niñön ginig nip anig hag gipen Nibi bi kalöp

* 9:30-31: Luk 9:22 * 9:32: 2Pi 1:16-18 * 9:35: Luk 3:22 * 9:44: Luk 9:22 * 9:45: Luk 18:34 * 9:46: Luk 22:24 * 9:48: Mad 10:40

nɪŋlō mulu lugagnab gau, bɪ nɪŋeb hon a gɪmim nɪŋmim,” a ga. *

Sameria kai Jisas nɪp udagla

⁵¹ Pen Nap nɪpe Jisas nɪp dam ram mɪnōŋ nɪpe kumi kabō adō laŋ ud arep ñɪn u söl ga nɪŋōm Jisas, Jerusalem arnam a gōm, gasɪ klō gɪ nɪŋōm me ara. ⁵² Nɪpe bɪ nɪpe rɪmnap nōd hag yua. Kale amōm nan nɪp gɪ jɪn gɪnɪg, ram mɪnōŋ Sameria aŋ au ram rɪŋɪg aɣlō ap arla. ⁵³ Pen Sameria nɪbi bɪ ram rɪŋɪg aɣlō anɪbu hanmɪdal gau, Jisas Jerusalem arnɪg geia manō u nɪŋōm, nɪp hag wɪhai udagla. ⁵⁴ Anɪg gailō, Jisas bɪ nɪpe Jems aip Jon aip nɪŋmil, Jisas nɪp haglō, “Bɪ Kub, kumi kabō adō laŋ nɪbō mab mɪtaŋ haglo, apōm nɪbi bɪ anɪg gɪpal gau kalɪp innɪm aka?” gɪlō. *

⁵⁵ Anɪg hagailō, Jisas ado gōm kalɪp mɪhōŋ nɪŋōm, anɪg gagnabun a gōm, kalɪp mɪhōŋ hag ga. ⁵⁶ Nɪbi bɪ anɪb gau Jisas nɪp udagnabōl u nɪŋōm, ram rɪŋɪg aɣlō anɪbu arō gōm, ram rɪŋɪg aɣlō ke nɪbō ap arla.

Bɪ ap Jisas nɪp haga, “Yad ne aip ajeinabul,” a ga

(Mad 8:19-22)

⁵⁷ Pen adan aŋ gau arlō nɪŋöl gɪ, bɪ ap apōm, Jisas nɪp haga, “Ram mɪnōŋ gai gai arnabōn gau, yad aip ajeinabul,” a ga.

⁵⁸ Anɪg hageia, Jisas nɪp haga, “Yad aip uɪham ajeinabōn. Kain hapeb gau ram haneb kale mɪnōŋ mɪgan gau mɪdöp; yaur gau rin kale u ke mɪdöp; pen Bɪ Ñɪ nɪpe, ka haneb nɪpe ap mɪdagöp,” a ga.

⁵⁹ Pen Jisas bɪ ap nɪp haga, “Ne yad aip ajaiul,” a ga. Anɪg hageia, bɪ anɪbu pen pe haga, “Bɪ Kub, yɪp yau a gö, yad am bap yad rɪgöl gem aunam,” a ga.

⁶⁰ Hageia, Jisas nɪp pen haga, “Nɪbi bɪ yɪp nɪŋ udagpal rɪmnap umaiöl, nɪbi bɪ yɪp nɪŋagpal rɪmnap dam

rɪgöl göl. Ne pen ammōn, God nɪbi bɪ udōm abad mɪdeinab manō u hag ñō araŋ,” a ga.

⁶¹ Pen bɪ ap haga, “Yad ne aip ajeinabul u pen yɪp yau a gö, am ami bapi, añ mam yad gau kalɪp manō hag ñɪ aij gem, ñɪmagō pakem, aunam,” a ga. *

⁶² Hageia, Jisas pen haga, “Nɪbi bɪ an wög adɪŋ ɪl gōm, gasɪ iru nɪŋōm, nab au arō gɪnab gau, God nɪbi bɪ udōm abad mɪdeinab manō aij u hag ñeb bɪ wög u gɪnɪm rō lagöp,” a ga.

10

Jisas bɪ nɪpe iru nöp hag yuö am ram mɪnōŋ ke ke arla

¹ Hainō Jisas bɪ nɪpe ñɪnjuöl mɪhau nɪgaŋ ado gɪ da mɪgan laŋ (72) udōm, kalɪp baluöm mɪhau ke, mɪhau ke, ram mɪnōŋ gau ke ke yunɪg gōm haga, “Kale nōd ammim, manō yad u hag ñɪbe, yad hainō nɪnabin,” a ga. *

² Pen kalɪp manō ap haga, “Nan wög kub yabɪl mɪdöp u pen nɪbi bɪ nan magō ral daupe gau iru mɪdagpal. Anɪb u, Bɪ Kub wög adɪŋ nap nɪbō u nɪp hag nɪŋbe, nɪbi bɪ nan magō ral daupe rɪmnap halō hagō, am ral dauöl. *

³ Kale arim! Pen kalöp kaj sipsip pi rō kain hapeb mɪdpal aŋ au hag yuabin. * ⁴ Kale mani rin, wadɪ, ma rɪrɪp gau halō ud aragmim. Nɪbi bɪ rɪmnap aip adan aŋ au manō hag mɪlō mɪdagaimim. *

⁵ Pen ram ap amjakmim, ram raul mɪgan amöl gɪ, kalɪp manō aij hag ñɪmim hagnim, ‘God kalöp abad mɪdeian,’ a gɪmim.

⁶ Anɪg hageinabim, nɪbi bɪ God manō hain aij nɪpe udep rō ap mɪdeinab u, manō hain kale anɪbu udnab. Wasō u, manō hain hagnabim u kalöp ke ado gɪ aunab. ⁷ Pen ram anɪbu nöp mɪdaimim, nan magō dap ñɪnaböl u ñɪŋöl gɪ mɪdaimim. Bɪ wög gɪpal gau pen hajɪ udpal. Anɪbu rō, kalɪp manō aij u hag ñɪnabim rō, kale pen nan magō dap ñɪnaböl. Pen

* 9:50: Mad 12:30; Luk 11:23 * 9:54: 2Ki 1:9-16 * 9:61: 1Ki 19:20 * 10:1: Mak 6:7 * 10:2: Mad 9:37-38; Jon 4:35 * 10:3: Mad 10:16 * 10:4: Mad 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 * 10:7: 1Ko 9:6-14; 1Di 5:18

kale ram ram gagmim. * 8 Pen daun ap araimim, kalöp hag wihai udöm, nan magö ñ+naböl u, hałowalö ñ+nimim. * 9 Ram m+nöŋ an+bu, n+bi b+ nan g+nim gau kal+p g+pe, kam+n l+nim. N+bi b+ gau magöŋhalö kal+p hag aij g+mim hagmim, ‘God n+bi b+ udöm abad m+deinab u, ma it kalöp u auöp,’ a g+mim. 10 Pen daun ap araimim, kalöp hag wihai udagaiöl, adan an au ammim hagmim, 11 ‘Ram m+nöŋ kalöp i auajun u, hałp+ ac+p ac+p ma hon udöp gau kale ke ĩk g+ yu arabun. Pen n+n aij gim! God n+bi b+ udöm abad m+deinab u, ma it kalöp u auöp,’ a g+mim. * 12 Yad kalöp hagabin, hainö manö kub n+naböl ñ+n u, daun kub Sodom n+bi b+ nan si nan naj nöp g+lö g+lö in hab+k ñ+n ara u, manö kub n+nöm ilön pro rö udnaböl; pen n+bi b+ manö kale am hagpe udagnaböl gau, manö kub n+nöm ilön kub yab+ udnaböl. *

Pen ilön kub udnaböl

13 “Korasin n+bi b+ gau abe, Bed-saida n+bi b+ gau abe, nan gagep rö u g+nö, n+nim arö g+pim rö, ilön kub yab+ udnabim. Pen daun kub m+höp Daia Saidon n+bi b+ gau kal+p, nan gagep an+bu rö r+mnap g+nö n+nblap u, kale wat+j g+ dö g+ lugöp r+mnap y+möm as+köm, run he ud yuöl g+ ud yuöl g+ m+döm, nan naj g+m+dal an+bu arö g+blap. 14 Manö kub n+naböl ñ+n u, Daia Saidon n+bi b+ gau ilön pro rö udnaböl; pen kale Korasin n+bi b+ gau abe, kale Bed-saida n+bi b+ gau abe ilön kub yab+ udnabim. 15 Pen ñ+n an+bu, kale Kapaneam n+bi b+ gau u rö nöp, kumi kabö adö laŋ au aragnabim; böŋ nöp ulöm m+gan kub yaŋ arnabim,” a ga.

16 Jisas b+ n+pe gau kal+p haga, “N+bi b+ manö kale udnaböl gau, manö kalöp nöp wasö, manö yad u u rö nöp udnaböl. Pen kalöp udagnaböl gau, kalöp nöp wasö,

y+p u rö nöp udagnaböl. Pen y+p udagnaböl gau, y+p nöp wasö, B+ y+p hag yuö aunö u n+p u rö nöp udagnaböl,” a ga. *

B+ n+pe hag yua gau ado g+ aula

17 Pen hainö b+ n+pe ñ+njuöl m+hau n+gan ado g+ da m+gan laŋ (72) an+b gau, ram m+nöŋ gau aj arö göm apöm, aij a göl g+ Jisas n+p hagla, “B+ Kub! K+jaki aiön pi n+bi b+ aban albal gau, hib ne hagn, ‘Jisas m+döp rö arim!’ a g+no, hagnpun rö n+nöm arbal,” a g+la.

18 Hageila, Jisas kal+p haga, “Yad n+n midnö n+nöl g+, k+jaki aiön pi nap kale Seden, añ+m añ+m rö udöm kumi kabö adö laŋ n+bö ap lug paka. *

19 Kalöp hag libin u me, re hainö sara, gaiwadö, hauat, nan hapeb an+b gau abe, B+ Kołmat klö n+pe u abe, kalöp g+ naj göl rö lagöp. *

20 Pen k+jaki aiön pi nan gau hagnpun rö n+nöm höŋ arbal a g+mim, m+ñ m+ñ gagmim; God n+pe hib hon kumi kabö adö laŋ au kal+ k+ñ r+köp, a g+mim, m+ñ m+ñ g+mim,” a ga. *

Jisas Nap God n+p aij a ga

(Mad 11:25-27; 13:16-17)

21 Magö an+bu, Ana U+ u Jisas n+p ajman rau m+dö n+nöl g+, n+pe m+ñ m+ñ göl g+, Nap n+pe n+p haga, “Bapi, ne B+ Kub kumi kabö adö laŋ abe, m+nöŋ naböŋ it i abe abad m+dpan u, gas+ ne ke n+nö aij göp adö u nöp g+pan. Hon n+bi b+ kub gas+ n+n k+d hi+kun ke n+nun, a g+pal gau, kal+p manö aij it u yamagan pen ñ+n pai pro gau, ne kal+p gas+ aij ñö, manö aij it u n+nbal u me, nöp aij a gabin,” a ga.

22 Jisas an+g hagöm haga, “N+bi b+ r+mnap yad b+ aigale b+ rö m+dpin u n+nagpal; Bapi n+pe nöp y+p n+nöb. Pen Bapi n+pe b+ aigale b+ rö m+döp u, n+bi b+ r+mnap n+nagpal; yad ke nöp n+nbin. N+pe y+p p+döŋ nan n+pe gau magöŋhalö ñöb rö, n+bi b+ kal+p

* 10:8: 1Ko 10:27 * 10:11: Ap 13:51; 18:6 * 10:12: Jen 19:24-25; Mad 10:15; 11:24 * 10:16: Mad 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23 * 10:18: Jon 12:31; Rep 12:8-9 * 10:19: Sam 91:13; Mak 16:18 * 10:20: Plp 4:3; Rep 3:5

yamnam a gɪnabin gau nöp, Bapi kalɪp yamnö nɪp nɪŋnaböl. Nɪbi bɪ rɪmnap halö Bapi nɪp nɪŋagnaböl,” a ga. *

23 Jisas anɪg hagöm, ado göm, bɪ nɪpe gau nöp kalɪp hagöm haga, “Nan anɪbi nɪŋabim u, mɪñ mɪñ gɪmim. God kalöp nöp me ud aij yabɪl gö nɪŋabim. 24 God manö hagep bɪ gau iru nöp abe, kiŋ gau iru nöp abe, nan amgö nɪŋabim anɪbi nɪŋun a göm, abad mɪdmɪdal u pen kale nɪŋagla; manö apdi nɪŋabim anɪbi nɪŋun a göm, abad mɪdmɪdal u pen kale nɪŋagla.

Jisas, bɪ aij Sameria nɪbö u, manö hod rɪköm haga

25 Nɪn ap aŋ au, bɪ lo manö hag ñeb bɪ ap, Jisas yɪp nɪhön manö hagnɪm a göm, apöm nɪp hag nɪŋöm haga, “Manö hag ñeb bɪ, yad nɪhön nɪhön gem, pör mɪdep magö u udnam?” ö ga. *

26 Hageia, Jisas nɪp haga, “Lo manö u kalɪ kliñ rɪköm, nɪhön hagla?” ö ga.

27 Hageia, bɪ lo manö hag ñeb bɪ anɪbu haga, “Lo manö u nɪŋbin, Mosɪs kalɪ kliñ rɪköm haga, ‘God Bɪ Kub ne u nɪp mɪñ mɪñ gɪmön, gasɪ rɪmɪd ne u nɪp ñɪmön, klö ne u magöŋhalö nɪp ñɪmön, nɪp mɪdmagö yabɪl lɪmön.

Ne ke mɪdmagö lɪban rö, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp u rö nöp mɪdmagö lɪmön,’ a ga,” a ga. *

28 Anɪg hageia, Jisas bɪ anɪbu nɪp haga, “Ne kabö göl hagpan; adö anɪbu nöp hain gɪmön, pör mɪdep magö u udnabön,” a ga. *

29 Jisas anɪg hageia, bɪ lo manö hag ñeb bɪ anɪbu, hib yad u pro gɪnab a göm, Jisas nɪp kauyaŋ hag nɪŋöm haga, “Lo manö kalɪ kliñ rɪka u, nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp mɪdmagö lɪmim a göm, kalɪ kliñ rɪka. Anɪb u, nɪbi bɪ mai kalɪp mɪdmagö lɪmim a göm, kalɪ kliñ rɪka?” ö ga.

30 Hageia, Jisas bɪ lo manö hag ñeb bɪ anɪbu nɪp, manö pen hagöl gɪ, aiud udöm haga, “Bɪ ap Jerusalem arö göm, daun kub Jeriko amnam a göm, adan aŋ au araia nɪŋöm, bɪ nan si udep rɪmnap apöm, nɪp mɪñu magö paköm, walɪj nan nɪpe gau pɪtɪ gɪ ud arlö nɪŋöl gɪ, nɪpe adan aŋ au umnɪg göm gɪ mɪdeia. 31 Bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ ap, adan adö anɪbu amöm bɪ anɪbu umnɪg göm gɪ mɪdeia au nɪŋöm, böŋ lau nöp adan löm ara. 32 Pen bɪ Lipai ɪl bɪ ap, adan adö anɪbu nöp amöm, bɪ anɪbu umnɪg göm gɪ mɪdeia au nɪŋöm, mɪdeia söl au amöm nɪŋ aij göm, böŋ lau nöp adan löm ara. 33 Pen bɪ Juda wasö, ram mɪnönŋ Sameria nɪbö bɪ ap, adan mɪlö añɪ anɪbu nöp amöm, bɪ anɪbu umnɪg göm gɪ mɪdeia au nɪŋöm, nɪp mög yabɪl nɪŋa. 34 Nɪp mög yabɪl nɪŋöm, mɪdeia söl au amöm, wös nɪp gau wel rɪmnap löm, ñɪg wain rɪmnap löm, wös nɪp gau wama. Wös wamöm, ud donki adö nɪpe u löm, ram mani rauöm hanmɪdal u dam löm, abad mɪd aij yabɪl ga. 35 Ruö arnɪg göm, bɪ ram abad mɪdmɪdöp anɪbu nɪp silpa kɪd mɪhöp ñöm haga, ‘Ne bɪ anɪbi nɪp abad mɪd aij gɪmön. Pen mani aigeg hagnabön u, ado gɪ apem nöp ñɪnabin,’ a ga,” a ga.

36 Jisas aiud anɪbu udöm, nɪpe bɪ lo manö hag ñeb bɪ anɪbu nɪp hag nɪŋa, “Bɪ adan aŋ pak lɪla u, bɪ mɪhau nɪgaŋ padiöl göm arla gau, bɪ an nɪpe ke mɪdmagö la rö, nɪp mɪdmagö la?” ö ga.

37 Hageia, bɪ lo manö hag ñeb bɪ u haga, “Bɪ nɪp mög nɪŋöm gɪ aij ga u,” a ga.

Hageia, Jisas nɪp haga, “Nɪŋö nöp hagpan. Me ne arammön, adö anɪbu nöp gɪmön,” a ga.

Jisas nɪpe Mada Maria añɪl mɪhau ram kale ara

38 Pen Jisas bɪ nɪpe gau aip ram mɪnönŋ ap amjakeila, nɪbi ram mɪnönŋ

* 10:22: Jon 3:35; 10:15 * 10:25: Mad 22:35-40; Luk 18:18 * 10:27: Dud 6:5; Lep 19:18

* 10:28: Lep 18:5

anibu mideia ap apöm, kalip ut gi dam ram nipe u ara. Nibi anibu hib nipe Mada. ³⁹ Ram nipe u ninin ap mideia. Hib nipe u Maria. Maria nipe Jisas mideia sol au ap asikom, Jisas manö hageia u ninimideia. * ⁴⁰ Mada nipe ke nöp nan magö lauöm, gasi iru ninöm, ap Jisas nip haga, "Bi Kub, Maria yip arö gö, yad ke nöp nan magö hon lauabin u aij gagöp. Nip hagö apöm yad aip nan magö lauul," a ga. ⁴¹ Hageia, Jisas haga, "Mada, Mada, ne nan iru nöp gasi iru ninban u aij wasö. ⁴² Maria manö aij yad ninnam a göm, gasi aini u nöp ninöm, ap manö yad ninmidöp. Nibi bi ap nan aij udöp anibu pit gi udnim rö lagöp," a ga. *

11

God nip sabe ginig, anig göl rö hagemim, a ga

(Mad 6:9-15; 7:7-11)

¹ Nin ap, Jisas ram minon ke migan ap midöm, Nap God nip sabe göl gi mideia. Sabe gi pis gö ninöl gi, bi nipe ap apöm nip haga, "Bi Kub, God nip aigöl gun sabe gun? Jon bi nipe gau kalip hag nö ninbal rö, ne hanip u rö nöp hag nö ninun," a ga.

² Hageia, Jisas kalip haga, "God nip sabe ginig gimim, anigöl hagemim, 'Bapi, nibi bi gau hib ne haglö adö ara.

Ne nibi bi udmön abad mideinabön nin u yinid aunim.

³ Nan magö hanip nin aini aini pör pör ninban rö u ninmön.

⁴ Nibi bi rimnap hanip gi naj gilö, kalip pen ninno mulu lugö gi naj gagpun rö,

hon nan si nan naj gipun gau ninmön arö gimön.

Hanip abad midaimön,

gasi ap wakainim, gi naj ga-gun," a gimim," a ga.

⁵⁻⁶ Jisas manö anibu hagöm, bi nipe gau kalip manö hod riköm haga, "Kale bi ap, sibön an kub yan,

bi nipe ram amöm hagnab, 'Midaimam, bi nipe yad ap milö gau nibö apöm ram yad u apjakajip. Pen nan nip ninö ninim u midagöp u me, nöp auabin. Yip bred magö mihau nigan ni,' a ginab. Hageinab, bi nipe nipe anibu manö pen hagnab, ⁷ 'Sibön an kub i yip ap unbö hagagmön! Yad ni pai yad gau aip ajön ginun hanabun. Anib u, yad aigöl gem urakem, nöp nan hagabön anib gau ud ninam?' ö ginab. ⁸ Pen kalöp hagabin, bi ram nap nibö u, bi nipe yad a göm yinid ud nagnab, ji nip ni a göm abad midöl gi, klö gi midö midö, hagnab rö ninab. ⁹ Anib u, kalöp hagabin, nan ninhön midagainim, God nip hag ninbe, kalöp ninab. Nan ninhön ulhai ninnabim u, udnabim. Hanip ajön u hikang a gimim, pak gu gu gipe, hiknab. ¹⁰ Ninhön ginig: nibi bi God nip hag ninaböl gau, udnaböl. Nibi bi nan ulhai ninaböl gau, udnaböl. Nibi bi hanip ajön hikang a göm, pak gu gu gilö, kalip ajön hiknab. ¹¹ Kale ni pai nap gau, ni kale ap kabsal nan a geinab, re ap ninabön aka? ¹² Aka ji, yaur magö nan a geinab, hauat ap ninabön akan U rö nöp anig gagnabön. ¹³ Kale nibi bi aij wasö u pen ni pai kale gau nan aij gau nöp ninabim. Bapi kumi kabö adö lan au midöp u Bi aij yabit. Nipe nan naj ap nagnab. Ana Ut u hanip ninmön a geinabim u, Bapi kalöp ninab," a ga.

Jisas Seden klö udöm nan gagep rö gab, a gila

(Mad 12:22-30; Mak 3:20-27)

¹⁴ Pen bi ap nip kijaki aban alö, manö hagöm wasö, yiharin nöp mideia. Jisas kijaki anibu hag yuö, bi aban almidia u manö hagö ninöl gi, nibi bi ninimideia gau aiö waiö gila. ¹⁵ Pen nibi bi anib gau rimnap hagla, "Nipe kijaki aiön pi nap kale Bielsebul klö nipe u udöm, kijaki aiön pi gau hag yuab," a gila. *

* **10:39:** Jon 11:1; 12:2-3 * **10:42:** Mad 6:33

* **11:15:** Mad 9:34; 10:25

16 Pen n̄bi b̄i an̄b̄ gau r̄imnap, Jisas n̄h̄on̄ ḡinab a ḡom, hagla, “Nan n̄iṅagep ap ke kumi kabō adō aulik gō n̄iṅun me, God n̄öp hag yuō auna u, n̄iṅnabun,” a ḡila. * 17 Pen Jisas gasi piral kale ke n̄iṅla u ke n̄iṅom haga, “Ram m̄in̄on̄ kub añi ap, ud as̄ik ke ke l̄om, n̄bi b̄i kale ke aip pen pen geinaböl u, ram m̄in̄on̄ an̄bu lug paknab. N̄bi b̄i iḷ añi ap, u r̄ö n̄öp ud as̄ik ke ke l̄om, n̄bi b̄i kale ke aip pen pen aleinaböl u, n̄bi b̄i iḷ añi an̄bu lug paknab. 18 An̄b̄ unbö r̄ö n̄öp, Seden iḷ u ud as̄ik ke ke leinab u, aigegö ḡom m̄id̄ aij ḡin̄im̄ Pen kale ȳip̄ haggim, ‘Bielsebul kl̄o u udöm, k̄ijaki aiön pi hag yuō h̄on̄ araböl,’ a ḡipim. 19 An̄ḡ haggim u, yam kale ke gau k̄ijaki aiön pi gau aigegö ḡom hag h̄on̄ yubalṅ Yam kale ke hagnaböl, n̄bi b̄i an̄ḡ göl r̄ö lagöp. 20 Pen yad God kl̄o n̄ipe udem, k̄ijaki aiön pi nan gau hag h̄on̄ yubin r̄ö, kale n̄iṅnabim, God n̄bi b̄i udöm abad m̄idep̄ ñ̄n̄ u han̄ip̄ hadö auöp i, a ḡimim n̄iṅnabim.

21 “Pen b̄i kl̄o ap, wim po n̄ipe li aij ḡom, ram n̄ipe u n̄iṅ m̄ideinab, n̄bi b̄i r̄imnap nan n̄ipe ap p̄iḷi ḡi udöl r̄ö lagnab. 22 Pen b̄i kl̄o yab̄iḷ ap ke apöm, n̄ip̄ aip pen pen ḡom pakeinab u, wim po ram au li aij ga u halö p̄iḷi ḡi udöm, nan si udnab gau dam n̄ime li ñ̄nab. *

23 “N̄bi b̄i ȳip̄ p̄iḡ m̄idagpal gau, wög yad ḡipin u r̄ib̄ wal̄ ḡipal. N̄bi b̄i kale n̄bi b̄i r̄imnap ȳip̄ dauageinaböl gau, n̄bi b̄i ȳip̄ aun̄iḡ gaböl gau kal̄ip̄ r̄id̄ik̄ dam yubal. *

K̄ijaki aiön pi nan gau kauyan̄ ado ḡi aun̄im̄ r̄ö löp, a ga

24 “K̄ijaki aiön pi ap, n̄bi b̄i aban̄ li m̄idö, hag h̄on̄ yuō arnab u, am ram m̄in̄on̄ n̄öp an̄ gau aramöm, ka ap ul̄hai n̄iṅem m̄ideinam, a ḡom, am an̄ an̄b̄ gau aj̄ wasö n̄iṅom, ‘Ram raul m̄igan̄ n̄öd m̄idem̄ aubin u arnam,’ a ḡinab. 25 Hagöm, amöm n̄iṅnab,

ram an̄bu l̄ik̄ ḡi aij ḡi, kuö aij n̄öp m̄ideinab. 26 N̄ipe n̄iṅom̄ gau amöm, n̄ipe r̄ö wasö, k̄ijaki aiön pi naj̄ yab̄iḷ unbö mudun j̄iṅ u halö uḷ ḡi dapöm, m̄igan̄ an̄bu am m̄ideinaböl. An̄ḡ gö, b̄i an̄bu n̄öd aij pro r̄ö m̄idm̄idöp r̄ö wasö; uri n̄ipe b̄on̄ n̄öp naj̄ yab̄iḷ m̄ideinab,” a ga.

27 Jisas manö an̄bu hagö, n̄bi b̄i iru m̄ideila an̄ an̄b̄ au n̄bi ap uraköm, wiñ al̄ hagöm haga, “Name n̄öp yag dap ci ñ̄a u, miñ miñ yab̄iḷ ḡin̄im̄,” a ga. *

28 Hageia, Jisas pen pe haga, “An̄ḡ haggim u pen n̄bi b̄i an̄ an̄ God Manö u n̄iṅom̄ hagöp r̄ö ḡinaböl gau, kale miñ miñ ḡinaböl,” a ga.

Nan ap ke gö n̄iṅun, a ḡila (Mad 12:38-42; Mak 8:12)

29 Pen n̄bi b̄i iru yab̄iḷ n̄öp ap magum ḡilö n̄iṅöl ḡi, Jisas kal̄ip̄ haga, “N̄bi b̄i miñi m̄idpim an̄ aui, nan si nan naj̄ göl ḡi m̄idmim haggim, ‘Nan gagep r̄ö ap kumi kabō adō lan̄ gö n̄iṅun,’ a ḡipim. Pen yad kalöp hagabin, nan ap ke ḡinö n̄iṅagnabim. B̄i God manö hagep Jona n̄ip̄ ga adö u n̄öp ȳip̄ gö, n̄iṅnabim. * 30 Daun kub Ninepa n̄bi b̄i gau, God manö hagep b̄i Jona apöm ga r̄ö n̄iṅom̄ God n̄ip̄ n̄iṅ udla r̄ö, n̄bi b̄i uri m̄idpim gau, yad B̄i Ñ̄i n̄ipe ḡinabin r̄ö n̄iṅmim, n̄iṅnabim. 31 Pen hadame n̄öp n̄bi kwin ram m̄in̄on̄ m̄ilö m̄ideia gau n̄ibö apöm, Kiṅ Solomon manö aij hagab u n̄iṅin̄ a ḡom aua. Pen kale n̄bi b̄i miñi m̄idpim gau, b̄i kub Solomon r̄ö wasö, yad B̄i Kub yab̄iḷ apem an̄ kalöp aui m̄idem, kalöp manö aij yab̄iḷ hag ñ̄inö udagpim. An̄b̄ u, manö kub hagep ñ̄in̄ u, kwin an̄bu uraköm kalöp n̄bi b̄i miñi m̄idpim gau manö kub hagnab. * 32 Hadame n̄öp Jona am Ninepa n̄bi b̄i gau kal̄ip̄ hagö, nan si nan naj̄ ḡim̄dal̄ gau, n̄h̄on̄ ḡin̄iḡ an̄ḡ ḡipun a ḡom arö ḡom, God n̄ip̄ n̄iṅ udla. Jona n̄ipe hagö n̄iṅ udla u pen miñi

* 11:16: Mad 12:38 * 11:22: Kol 2:15 * 11:23: Luk 9:50 * 11:27: Luk 1:28,42,48 * 11:29: Mad 16:4 * 11:31: 1Ki 10:1-10

yad Bî Kub yabił apem aŋ kalöp aui midem, manö aij yabił hag ñinö, nan si nan naij gîpim gau arö gagpim. Anîb u, manö kub hagep ñin u, Jona nîpe uraköm kalöp nîbi bî mîñi midpim gau manö kub hagnab. *

Sîb aŋ gau rö mîdagaimim

(Mad 23:1-26; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³³ “Nîbi bî gau hapö lauöm rin cög mîgan gau pi gagnaböl; adö au gîlan rîk lîlö mailö gö, nîbi bî gau ram raul mîgan anîbu apöm waiö nîgnaböl. *

³⁴ Pen amgö magö u hapö mailö rö mîdöp. Amgö magö u mîd aij gînab u, hañ roman aŋ daŋ mailö göm mîd aij gînab, pen amgö magö mîd aij gagnab u, hañ roman aŋ daŋ sîb göp u rö mîdnab. ³⁵ Kale nîŋ aij gîmim, aŋ kalöp daŋ mailö mîdöp aka sîbön mîdöpŋ Kale gasî nîgnim, aŋ hon daŋ mailö mîdöp a gî gasî nîgnim u pen sîbön aunim rö löp rö, kale ke nîŋ aij gîmim. ³⁶ Hañ roman kale aŋ daŋ magöŋhalö mailö gî mîdöl gî, mîgan pro marap sîbön mîdageinab u, hapö mailö gö kalöp mailö pak ñinab unbö rö lînab,” a ga.

Kale Perisi prî halö mîdpim, a ga

³⁷ Pen Jisas manö hag juö nîŋöl gî, bî Perisi ap nîp haga, “Auö ram yad amul nan ñinul,” a ga. Hageia, Jisas ram nîpe amöm, raul mîgan yaŋ nan ñinîg asîka. ³⁸ Asîkôm, nan ñinö nîŋöl gî, bî Perisi anîbu, gasî nîpe ke aŋ gau nöp nîŋöm, bî anîbi nîhön gîng hon Juda kai pör gîpun rö, ñimagö nîpe u ñig lî yuöm wasö, yîharîŋ nöp nan ñinab a göm, gasî u nîŋa. ³⁹ Jisas gasî nîŋa anîbu ke nîŋöm nîp haga, “Kale Perisi kai, pler kap gau hön adö gau ñig pak aij gîpal rö u gîpim u pen aŋ kale yaŋ nan si nan naij gîpim prî u ajmaŋ rauöm mîdöp. Kale nîbi bî nan aij kale gau udun a gîmim, gî naij yabił nöp gîmîdim. ⁴⁰ Kale hauł halö yabił. God kalöp hañ u nöp gî laga; aŋ yaŋ abe gî la. ⁴¹ Anîb u, nan pler kap

mîgan yaŋ mîdöp u, nîbi bî mög gep rö gau kalîp ñimim. Anîg gînabim u, nan kale magöŋhalö uł gînab.

⁴² “Pen kale Perisi kai, nîŋ aij yabił gîmim: kale marö kub yabił udnabim. Kamöŋ, dil, nan yîharîŋ haŋŋ aij auep wög adîŋ ranab gau nîŋbe, nan kub rö lö, wö ral nîŋ dammim, sîduŋ laŋ arö, nîme lun God nîp añî ap ñun a gîmim, pör nîgnim. Nan pro pro gau pör anîg gîmim gîpim u aij, pen nîhön gîng manö ił yabił u nîŋmim hain gagpimŋ Nîbi bî gau kalîp kabö rö gîng adö u gagpim; kalîp naij gîng adö u nöp gîpim. God nîp mîdmagö lagpim. Anîg gîmim, gî naij gîpim.

⁴³ “Pen kale Perisi kai, nîŋ aij yabił gîmim: kale marö kub yabił udnabim. Kale Juda magum gep ram gau ammim, bî kub mab po asîkpal adö u nöp asîkpim. Gasî kale nîgnim u, nîbi bî iru mîdpal aŋ gau arno, ‘Manö hag ñeb bî auabön e!’ gîlö, hanîp aij gînab a gîmim, nîgnim. ⁴⁴ Pen kale Perisi kai, nîŋ aij yabił gîmim: kale marö kub yabił udnabim. Nîbi bî rîmnap nîŋöm, kalöp bî aij yabił a gîpal u pen wip rîgöl gîpal hij naij mîdöp mîgan gau nîbi bî nîŋagöm adö laŋ ajpal rö mîdpim,” a ga.

⁴⁵ Jisas anîg hagö, lo manö hag ñeb bî ap nîp haga, “Manö hag ñeb bî, manö kłö yabił lî hagpan anîbu, hanîp u rö nöp hag juban,” a ga.

⁴⁶ Hageia, Jisas haga, “Pen kale lo manö hag ñeb bî gau, nîŋ aij yabił gîmim. Kale marö kub yabił udnabim. Manö kłîñ aij hagpim u, wadi marö kub gau rö, nîbi bî gau kalîp gam ñibim u pen kalîp mög nîŋmim hag rau udagpim. ⁴⁷ Pen kale lo manö hag ñeb bî gau, nîŋ aij yabił gîmim. Kale marö kub yabił udnabim. Nahai iłŋ kale gau hadame nöp bî God manö hagep bî gau kalîp al pak lîla. Pen kale God manö hagep bî gau wip rîgöl kale gî lîbim. ⁴⁸ Gîpim anîbu, aij nöp

* 11:32: Jo 3:5-10 * 11:33: Mak 4:21; Luk 8:16

pakla a g+mim g+pim. Nahai itaŋ God manö hagep b+ gau al pak lila; kale pen wip r+göl kal+p g+ libim. ⁴⁹ An+ b u, God gas+ aij ke n+ŋöb u haga, 'B+ manö yad hagep gau, b+ manö aij yad ud arep gau kal+p yunabin, pen kal+p j+ n+ŋöm, r+mnap g+ naj göm, r+mnap böŋ nöp al pak l+ naböl,' a ga. ⁵⁰ Pen hadame nöp, God m+ nön naböŋ it i g+ l+ n+ g ga n+ n u r+ köm, b+ God manö hagep gau kal+p pör paklö auöp rö, n+ bi b+ m+ ni m+ dpim gai i, nan naböŋ an+ bu pen udnabim. ⁵¹ Marö an+ bu me, b+ Ebol n+ p nöd it göm al paköm, al pak dapöm, al pak dapöm, hainö Sekaraia n+ p, ka nan sabe g+ ñeb ram raul m+ gan u lödaŋ, kabö kaŋum ud g+ la b+ d adö au i, aŋ au al pak lila. Kalöp n+ ŋö yab+ t hagabin, manö marö an+ bu magöŋhalö, n+ bi b+ m+ ni m+ dpim gau udnabim. ⁵² Pen kale lo manö hag ñeb b+ gau, n+ ŋ aij yab+ t g+mim. Kale marö kub yab+ t udnabim. Manö aij u, gas+ aij n+ ŋeb ram raul m+ gan ajöŋ ki u kale udmim, gau pi g+pim. Gau pi g+pim u, n+ bi b+ ram raul m+ gan am n+ ŋun a göm gas+ n+ ŋbal gau, kal+p pör adan magrem hag r+ kpm," a ga.

⁵³⁻⁵⁴ Jisas kal+p an+ g hagöm höŋ arö n+ ŋöl g+, lo manö hag ñeb b+ gau abe, b+ Perisi gau abe n+ p j+ n+ ŋöl hagla, "Manö n+ hön u hagno, pen hagö n+ ŋun, n+ p dam manö kub hagun," a göm, Jisas n+ p manö piral piral adö r+ mnap haglö ara.

12

Nan pi göm g+pal gau waiö n+ ŋ naböl
(Mad 10:26-27)

¹ Pen n+ n ap, n+ bi b+ iru yab+ t nöp ap magum göm, pen pen c+ ro c+ ro ñöm n+ bi b+ r+ mnap ma abö jö ma jö g+ lö n+ ŋöl g+, Jisas b+ n+ pe gau kal+p haga, "Perisi kai pör g+ naj g+ pal u pi göm, m+ d aij g+ pun, a g+ gas+ n+ ŋbal. Kale an+ b unbö rö g+mim rö löp u, kale y+ s kale u n+ ŋ

aij yab+ t g+mim. ² Nan pi g+mim g+pim gau, hainö waiö lö n+ ŋ naböl. Manö agam+ j hag pi g+pim gau, u rö nöp waiö lö n+ ŋ naböl. * ³ Pen manö s+ böŋ yaŋ hagpim u, mailö halö haglö n+ ŋ naböl. Manö agam+ j raul m+ gan yaŋ hagpim u, meg magö dap ranöm ram adö laŋ haglö, yag dam ram m+ nön gau ud arnaböl," a ga.

God n+ p nöp p+ ni n+ g+mim
(Mad 10:31)

⁴ "N+ bi b+ yad gai i, kalöp hagabin, God n+ p c+ g g+ no, han+ p al paknaböl a g+mim, p+ ni n+ gagmim. U y+ har+ ŋ hañ roman+ adö u nöp g+ naj g+ lö, hij g+ nab. Hainö kale nan ap kalöp göl rö lagnab. ⁵ An+ b u, yad kalöp hagabin, kale p+ ni n+ g+ n+ g, B+ kalöp hañ roman+ al pak löm, hainö kalöp mab ke inab m+ gan yaŋ ud yun+ m rö löp, B+ an+ bu nöp p+ ni n+ g+mim. N+ pe nöp B+ p+ ni n+ gep me; n+ p nöp p+ ni n+ g+mim.

⁶ "Kale n+ ŋ bim, n+ bi b+ yaur pro unbö mam+ d u s+ kim göm, mani a+ t+ pro m+ höp nöp udpal. Yaur pro an+ b gau, God añ+ ap n+ ŋ agn+ m rö lagöp; magöŋhalö n+ ŋöb u nöp m+ döp. ⁷ Pen kale n+ bi b+ gau nan yab+ t; yaur gau kale aip ad+ p ad+ p rö wasö. God nab+ c cög umagö kale u magöŋhalö wö ralöp u me, kale p+ ni n+ gagmim, gas+ halö m+ daimim," a ga. *

Jisas n+ bi b+ n+ pe m+ dpim u, n+ bi b+ gau waiö hagnim
(Mad 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ "Kalöp manö n+ ŋö hagabin, n+ bi b+ Jisas lau adö m+ dpun a göm, n+ bi b+ m+ dpal aŋ au waiö hag hi+ keinaböl gau, yad kal+p pen abe n+ bi b+ gai i y+ p lau adö m+ dpal a gem, God ejol n+ pe m+ dpal aŋ au waiö hag hi+ knabin. ⁹ Pen n+ bi b+ Jisas lau adö m+ dagpun a göm, n+ bi b+ m+ dpal aŋ au waiö hageinaböl u, yad kal+p pen abe n+ bi b+ gai i y+ p lau adö m+ dagpal a gem, God ejol n+ pe m+ dpal aŋ au waiö hagnabin.

* 12:2: Luk 8:17 * 12:7: Luk 12:24; Ap 27:34

10 “Bî Ñî nîpe nîp hag jueinaböl u, God nîñöm arö gîñîg arö gîñab; pen Ana U† u nîp hag jueinaböl u, God nîpe nîñöm arö gagnab.

11 “Pen kalöp manö kub hagnîg göm, ud Juda magum gep ram au, aka gapman bî kub mîdpal an au, aka kin mîdpal an au, daueinaböl u, pen manö nîhön u udun hagun a gîmim, gasî iru nîñagmim. * 12 Urak hagpe nîñöl gî, magö anîbu nöp Ana U† nîpe kalöp gasî ñö nîñöl gî, nîñmim hagnabim,” a ga.

Nan iru udun, a gîmim, gasî u nîñagmim

13 Nîbi bî iru mîdeila an anîb au, bî ap Jisas nîp haga, “Manö hag ñeb bî, ne mam yad u nîp hagö, bapî nan nîpe ud löm uma gau, nîme lî yîp bön lau ke ñan,” a ga.

14 Hageia, Jisas nîp pen haga, “Yîp an hagöp, ‘Bî nan ud asîk ñeb u mîdaimön,’ a ga nîñem nan kalöp gau ud nîme lî ñînam?” ö ga. 15 Jisas anîg hagöm, nîbi bî mîdeila gau kalîp haga, “Nîñ aij yabî† gîmim. Nan iru nöp udun a gîmim, gasî u nîñagmim. Nan iru udun a gîmim, gasî nîñnabim u, mîd aij gîmim rö lagnab,” a ga. *

16 Pen Jisas manö ap kalîp manö hod rîkôm haga, “Bî mani iru mîdeinab ap, wög adîñ nîpe u, wid magö nan gau iru yabî† nöp mîdeinab. 17 Gasî nîpe gau nöp ke nîñ damöm, ‘Nan ñîñeb yad iru nöp mîdöp gau, ram raul mîgan mai dap lem, ñîñ mîdeinam?’ ö gîñab. 18 Pen gasî ap nîñöm, ‘Ram pro gau rîb wa† gî yuem, ram kub kub gau nöp gî lem, wid magö yad abe, nan yad gau abe magöñhalö ud ram raul mîgan anîb gau dam lîñabin. 19 Yad anîg gem, yîp ke hagnabin, “Bî me. Ne nan aij iru yabî† mîdöp u mî iru yabî† nöp mîdöm pîs gagnab. Anîb u, wög ne u arö gîmön, nan ne anîb gau nöp ñîñöl gî, ñîg ñîñöl gî, mîñ mîñ göl gî, gî mîdaimön,” a gîñabin,’ a gîñab.

20 Anîg hagöm gasî nîñnab, pen God nîp hagnab, ‘Ne bî hau† halö yabî†! Mîñî sîb an yan nöp umnabön. Nan ne iru nöp gî jîñ gî lö mîdöp anîb gau, an rö ud ñîñ mîdeinab?’ ö gîñab.

21 “Anîbu rö me, nîbi bî nan aij gau iru nöp ud magum göm mîñ mîñ gîpal u, pen God amgö ilö nîpe au kale nîbi bî mög gep rö mîdpal,” a ga. *

God hanîp abad mîdeinab, a gîmim, gasî iru nîñagmim

22 Jisas anîg hagöm, bî nîpe gau kalîp haga, “Anîb u, ‘Nan magö gai nîbö udun ñîñ mîdaiun, wa†j gai nîbö udun yîm mîdaiun,’ a gîmim, gasî kub u nîñagmim. 23 Nan ñîñeb u nan kub wasö. Kamîñ mîdep magö u nan yabî†. Wa†j nan gau nan kub wasö. Hañ roman au nan yabî†. 24 Yaur mîdpal gau nîñim. Yaur gau, nîbi bî gîpal rö, wid wög gî yîmlö, po gö rîk dauagpal. Wid magö rîk dap magum gep ram kale ap mîdagöp. God nöp me nan ñîñeb kalîp ñöb. Nîpe nan pro gau gasî nîñöm anîg göp u, kale nîhön gîñîg hanîp nîbi bî abad mîdageinab a gîmim, gasî iru nîñbimñ Yaur gau nan pro; kale nan pro wasö. 25 Pen kale gasî iru nîñeinabim u, umnîg gîñabim ñîñ u arö gîmim, magö ap halö mîdeinabim aka? 26 U nan pro, pen kale ke nan pro anîbu gîmim rö lagöp. Anîb u, kale nîhön gîñîg nan yîharîñ adö rîmnap gasî iru nîñbim? 27 Nan be gau ranöm, magö pîlöm pîpî† yuöp u pen ke wa†j göm rîb adîk gîñîm rö lagöp. God nöp gö, rîb adîk aij yabî† gîmîdöp. Pen Kin Solomon rîb adîk aij yabî† gîmîdöp u, gausî† gau rîb adîk aij gîmîdöp u rö gagmîdöp. 28 Nan be gau ranöb anîb gau nan yîharîñ; pör mîdageinab. Mîñî rö mîdöm, rol ruö rîb gî dö gî mab laulö innab. God nîpe nan yîharîñ gau gasî nîñöm anîg göp u, kale nîhön gîñîg hanîp

* 12:11: Mak 13:11; Luk 21:12-15 * 12:15: 1Di 6:9-10 * 12:21: Mad 6:19-20

waŋij ñagnab a g̃imim, gasi iru niŋbimŋ Niŋ udep magö kale u miłö midagöp. ²⁹ Hon nan magö, ñig, nan gau gai nibö udun niŋjun a g̃imim, gasi marö u niŋagmim. ³⁰ Niŋbi bi God niŋ niŋagpal gau, gasi anibu rö niŋbal. Pen Nap kale u kalöp hauŋ gagöp; nan kalöp midagöp gau niŋöb. ³¹ Anib u pen, God niŋbi bi udöm abad mideinab u, hanip halö udnim a g̃imim, gasi añi niŋmim gipe arö me, kalöp abad midöl gi, nan anib gau kalöp niŋnab.

Ram miŋöŋ kumi kabö adö laŋ au nan aij aij ud magum g̃imim

³² “Kaj sipsip bad pro yad gai i, Nap kale u, kalöp udem abad mideinabin a göm niŋöb u me, kale piñiŋ gagmim. ³³ Nan kale midöp rö gau, sikim gi mani udmim, niŋbi bi nan midagöp gau kalip niŋmim. Anig g̃inabim u, mani rin kale papit gagöm pör pör nöp mideinab; nan aij aij kale kumi kabö adö laŋ au midöm ur gagnab; bi si udep apöm si udagnab; sipsop nan gau niŋagnab. * ³⁴ Pen nan aij kale gau miŋöŋ naböŋ adö it i ud magum geinabim u, hibur gasi midmagö kale u u rö nöp miŋöŋ naböŋ adö it i mideinab. Pen nan aij kale kumi kabö adö laŋ au ud magum geinabim u, hibur gasi midmagö kale u u rö nöp anib laŋ mideinab.

Gijin g̃imim midaimim

³⁵ “Anib u, waŋij kale u söl söl pa jö g̃imim, dip nagit pig li aij g̃imim, hapö lau limim niŋöl gi midaimim. * ³⁶ Bi wög gi ñeb gau hagnaböl, ‘Bi kub hon u, bi niŋeb niŋpe niŋbi udöm aip nan kub niŋ midlö niŋöl gi, söl ado gi aunab,’ a göm, niŋ nöp mideinaböl. Bi kub kale u ado gi apöm, ajöŋ pak gu gu gö, yiŋid hiŋknaböl. Anib unbö rö kale anig g̃imim. ³⁷ Pen niŋpe ado gi apöm, kale niŋ mideinaböl u niŋöm, kalip ud aij yabit g̃inab. Bi kub anibu

niŋpe ke, waŋij niŋpe u söl söl pa jö göm, dip nagit pig li aij göm, kalip hagö, ap nan niŋeb li niŋbal ka u asik g̃igabö gilö, niŋpe ke nan niŋeb gau dam kalip niŋnab. ³⁸ Pen bi kub sibön aŋ kub yaŋ aka kitakit hagnab magö u apöm niŋnab, bi niŋpe gau uhön hanageinaböl, kalip ud aij yabit g̃inab. ³⁹ Anib u, niŋim. Niŋbi bi ram nap nibö gau, bi nan si udep bi aunab niŋ u a göm, niŋ midaiŋlap u, ram kalip pilaköm, nan kale gau si udagböp. * ⁴⁰ Anib unbö rö, Bi Niŋ niŋpe aunab a g̃imim, abad midaimim. Auagnab a g̃imim gasi niŋabim magö anibu nöp aunab,” a ga.

God niŋ wög gi aij g̃imim (Mad 24:45-51)

⁴¹ Jisas anig hagö, Pida haga, “Bi Kub, manö hod rikmön hagabön anibu, hanip nöp hagabön aka niŋbi bi magöŋhalö hagabön?” ö ga.

⁴² Hageia, Bi Kub pen haga, “Bi an gasi aij midö, wög gi aij g̃inab u, bi kub niŋpe ram niŋpe u arnig göm niŋ hagnab, ‘Bi wög yip g̃ipal rimnap kalip abad midmön, nan niŋeb kalip gau niŋme li ñöl gi midaimön,’ a göm, arnab. ⁴³ Anib u, hainö ado gi apöm, hagnab rö nöp g̃inab u niŋöm, niŋpe ud aij yabit g̃inab. ⁴⁴ Yad kalöp hagabin, bi kub anibu hagö, bi niŋpe gi aij g̃inab anibu nan niŋpe gau magöŋhalö abad mideinab. *

⁴⁵ Pen bi wög gi ñeb niŋpe u, bi kub yad u yiŋid auagöp a göm, niŋbi bi wög gi ñeb rimnap kalip miŋu magö paköm, nan kub niŋöm, niŋ wain iru niŋöm, hauŋ alöm, gi mideinab. ⁴⁶ Pen bi kub niŋpe auagnab a göm niŋnab niŋ u nöp apöm, niŋpe rüb gi dö mi dö göm, niŋbi bi manö niŋpe niŋagpal aŋ kalip au hag yunab.

⁴⁷ “Bi wög gi ñeb bi ap, bi kub niŋpe manö hagnab u niŋ aij g̃inab, pen manö niŋpe u rüb juöm, hagnab rö gagnab u, bi kub hagö, kale niŋ

* 12:33: Luk 18:22 * 12:35: Mad 25:1-13 * 12:39: Mad 24:43-44; 1De 5:2 * 12:44: Mad 25:21,23 * 12:47: Jem 4:17

rapin paknaböl. * 48 Pen bi wög gi ñeb bi ap, bi kub nipe manö hagnab u niñagöm, manö hagnab rö gagnab u, bi kub hagö, kale nip paköm ilön pro rö ñinaböl. God nibi bi kalip nan iru ñinab gau, yip pen nan iru ñimim, a ginab; pen nibi bi kalip nan iru yabit ñinab gau, yip pen nan iru yabit ñimim, a ginab.

Nibi bi rimnap Jisas nip udagöm asik ke ke linaböl
(Mad 10:34-36)

49 “Yad aubin u, minöñ naböñ adö il i hapö pig yunig aubin. Ram minöñ gau magöñhalö hadö inböp u aij! 50 Yip ilön pak ñinig gaböl u, yip marö kub yabit göp. Marö kub anibu mid dam dam, yip ilön pak pis ginaböl ñin u nöp pita ginab. * 51 Kale yip hagnabim, nibi bi ud jim ñinig auub a ginabim u, pen u wasö. Yad aubin rö, nibi bi gau gasi adö ke ke niñöm asik ke ke linaböl. 52 Miñi ñin i riköm, amilap apilap unbö mamid rö mideinaböl u, miñau niñgan yip udlö, miñöp yip udagmil, asik ke ke linabil. Pen wasö u, miñöp yip udlö, miñau niñgan yip udagöm, asik ke ke linaböl. 53 Bi apil miñau, ñi nipe aka nap yip udagö me, asik ke ke linabil. Nibi amil miñau, pai nipe aka nime yip udagö me, asik ke ke linabil. Nime aip ñi nipe nabin u aip, u rö nöp ginabil; nime aka ñi nipe nabin u yip udagö, asik ke ke linabil,” a ga. *

Krais u auub a göm niñagla
(Mad 16:2-3; Mak 8:11-13)

54 Pen Jisas manö ap halö kalip haga, “Sidö wad arab lau adö kumi wamöb niñmim, miñi möñ alnig gab a gimim niñ midpe, midö midö hagnabim rö nöp möñ alnab. 55 Yigön kub gamiñ nibö gai i gi auöp niñmim, miñi sidö kub linig gab a gimim niñ midpe, midö midö hagnabim rö nöp sidö kub linab. 56 Kale bi pir alep! Nan minöñ naböñ il i niñ aij gimim, nan kumi kabö adö lan niñ aij gimim

gipim u, pen niñön ginig ñin kub pör abad midmidim u, miñi hadö auöp a gimim niñagpim?” ö ga.

Bi nöp manö kub hagnab u aip manö ud asikmim
(Mad 5:25-26)

57 “Kale ai ginig, adan anibu aij, adan anibu naj, a gimim niñagpim? 58 Pen bi ap nöp manö kub hagnig dam arabin a gainim, manö kub anibu niñön ginig arabul a gimön, adan an au amöl gi, nip aip manö hag ud asik aij gimil. Wasö u, nöp dam bi kub manö niñeb ñimagö adö nipe u yuö, nipe pen nöp dam polisman ñimagö adö kalip gau lö, nöp böñ nöp dam nagit linaböl. 59 Anib u, yad nöp hagabin, ne nagiman nöp midmön, nan naböñ ne gau böñ nöp naböñ ral pis gimön me, höñ arnabön,” a ga.

13

Kale nan si nan naj gipim u arö gagnabim u, umnabim

1 Magö anibu, nibi bi rimnap apöm, Jisas nip hagöm hagla, “Galili nibi bi rimnap apöm, God sabe gep ram u nan sabe gi ñilö niñöl gi, magö anibu nöp gapman bi kub Pailod kalip böñ nöp al pak la,” a gila. 2 Hageila, Jisas kalip haga, “Galili nibi bi anib gau nöp, nan si nan naj unbö ke gilo anig göp, pen Galili nibi bi rimnap nan si nan naj pro pro gipal rö anig gagöp, a gimim, niñbim ar? * 3 U wasö! Yad kalöp hagabin, nan si nan naj gipim gau niñön ginig anig gipun, a gimim, arö gagnabim u, nibi bi anib gau umla rö nöp, kale magöñhalö u rö nöp umnabim. 4 Pen Siloam wanö söl au, ram milö kub pa jö göm nibi bi unbö kagoñ böñ dan (18) kalip pak la u, nan si nan naj unbö ke gilo anig göp, pen nibi bi Jerusalem midmidal rimnap nan si nan naj pro pro gipal rö anig gagöp, a gimim, niñbim ar? 5 U wasö! Yad kalöp hagabin, nan si nan naj

* 12:50: Mak 10:38-39 * 12:53: Mai 7:6 * 13:2: Jon 9:2

gipim gau ni+hön gi+nig anig gipun, a gimim, arö gagnabim u, ni+bi bi anib gau umla rö nöp, kale magöñhalö u rö nöp umnabim.

Mab ap magö pilagöp

⁶ Pen Jisas manö hod riköm kalip haga, “Bi ap u+them magö ap pilan, a göm, yi+u ju dapöm, nag+ wain wög ni+pe au yimnab. Hainö ado gi apöm ni+ñnab magö ap pilagnab. ⁷ Bi wög gep ni+pe u ni+p hagnab, ‘Mi mi+hau ni+gan mi aña aña inö ni+ñöl gi, pör apem ni+ñbin u+them yimnö u magö ni+ñeb ap pilagöp. Anib u, wög adin yad an au midöp u aij gagöp. Rib yu!’ a ginab. * ⁸ Hageinab, bi wög gi ñeb ni+pe hagnab, ‘Bi kub, u+them if anibu miñi rib yuagep. Yad u+them if anibu ki+pi gi aij gem, nan u+an u+an rimnap dap linö, * ⁹ mi hainbö u magö piln+im u arö gimön; pen magö pilagn+im u rib yumön,’ a ginab,” a ga.

Jisas ni+bi jöl magö dudu ga u gö, yidun ga

¹⁰ Pen Juda God ni+p sabe gep ni+n ap, Jisas Juda magum gep ram ap amöm, kalip manö hag ni+ m+deia. ¹¹ Ram raul mi+gan anibu ni+bi ap ap m+deia. Ni+bi anibu ni+p kijaki aiön pi gö, jöl magö ni+pe u dudu badu göl nöp ajm+idöp mi unbö kagoñ böñ dan (18) ina. ¹² Jisas ni+bi anibu ni+p hagö auiaia haga, “Nan nöp göp u kam+ñ löp,” a ga. ¹³ Anig hagöm, ni+p ud ni+ñö ni+ñöl gi, magö anibu nöp jöl magö u yi+jig gö, God hib ni+pe u hagö adö ara.

¹⁴ Pen Jisas God ni+p sabe gep ni+n u gö kam+ñ la u ni+ñöm, bi kub Juda magum gep ram anibu abad midmidöp u, Jisas ni+p ni+ñö mulu lugö, ni+bi bi ap m+deila gau kalip haga, “Kale ni+bi bi nan göp gau, wög gep ni+n unbö kagoñ j+ñ nöp aube kam+ñ l+n+im. Miñi God ni+p sabe gep ni+n i anig gagmim,” a ga. *

¹⁵ Anig hagö, Bi Kub ni+p pen haga, “Kale bi pir alep! Kaj kau, kaj

donki kale gau ad+ik li+be m+deinab au, God ni+p sabe gep ni+n u ni+ñ nan gö, kalip nag+ hub+kmim, dam arbe ni+ñ ni+ñnaböl aka wasö? * ¹⁶ Pen bac itan hon Ebrahim riköm, rik dap lila pai i, Seden ni+p hadame nöp ad+ik lö, mi in kagoñ böñ dan midöp u, ni+p mög ni+ñagpim an+ñ Miñi God ni+p sabe gep ni+n i, nag+ ni+pe hub+ik yuaj+n, manö kub hagabim ar? ¹⁷ Jisas anig hagö, bi ni+p ni+ñlö mulu luga gau nable yabiñ ga. Pen ni+bi bi rimnap gau, Jisas nan gagep rö gim+idöp gau ni+ñöm, miñ miñ yabiñ gila.

Mab masded magö u, manö hod riköm haga

¹⁸ Jisas manö ap halö hagöm haga, “God ni+bi bi udöm abad m+deinab manö u kalöp hag ni+nig gabin u, aige gem hagnö, kale ni+ñ aij ginabim? ¹⁹ Me manö adö hagnig gabin inbö rö midöp. Bi ap mab masded magö u dam wög naböñ ni+pe u yimö, ran kub göm ramö löm gau gau arnab, yaur gau apöm lö lö gau gau m+deinaböl,” a ga.

²⁰ Manö ap pen kauyan haga, “God ni+bi bi udöm abad m+deinab manö u, aige gem hagnö, kale ni+ñ aij ginabim? ²¹ Adö anibu rö, ni+bi ap yi+s bad pro pro ap udöm, plaua rin kub yan halö ud ado malo gö m+idöl gi, kub yabiñ rannab rö u ginab,” a ga.

Ajöñ pro u

(Mad 7:13-14,21-23)

²² Pen Jisas Jerusalem arnig göm, yi+jig göl araga. Ni+pe daun gau abe, ni+bi bi ram ri+ñig aglö m+deila gau abe, an an hanöl gi, manö hag niñöl gi ara. ²³ Ni+bi bi m+deila anib gau, bi ap Jisas ni+p haga, “Bi Kub, God yöp ni+bi bi mi+höp nöp ud kam+ñ yunab aka?” ga.

Hageia, Jisas kalip haga, ²⁴ “Anib u, kale klö gimim nöp, ajöñ if pro ramö anibu arnabim. Ni+bi bi iru yabiñ nöp, adan ramö pro anibu arun, a göm, am rua rik wasö

* **13:7:** Luk 3:9 * **13:8:** 2Pi 3:9,15 * **13:14:** Eks 20:9-10; Dud 5:13-14 * **13:15:** Luk 14:5

n+ɨnaböl. ²⁵ N+ɨhön g+ɨn+ɨg, b+ɨ ram nap n+ɨbö u adan g+ɨñnab, kale hön gau nöp m+ɨdmim, pak gu gu g+ɨmim hagnabim, ‘B+ɨ kub, adan hi+k!’ a g+ɨpe, n+ɨpe pen pe hagnab, ‘Kale gai n+ɨböñ Yad kalöp n+ɨnagpin!’ a g+ɨnab. * ²⁶ Hageinab, kale pen hagnabim, ‘Ne nöd ram m+ɨnönñ hon u apön, nöp aip nan n+ɨñun n+ɨg n+ɨñun g+ɨm+ɨdun; ne han+ɨp manö hag n+ɨm+ɨdan,’ a g+ɨnabim. ²⁷ Kalöp pen hagnab, ‘Yad kale n+ɨnagm+ɨdin. Kale gai n+ɨbö yad n+ɨnagpin. Kale n+ɨbi b+ɨ nan si nan naij g+ɨpim u me, kalöp ajönñ hi+kagnabin. Arim!’ a g+ɨnab. * ²⁸ Hainö kale n+ɨnabim, Ebrahim, Aisak, Jekop, b+ɨ God manö hagep b+ɨ gau, God ram m+ɨnönñ pör m+ɨdep u God aip m+ɨdeinaböl, pen kalöp hag hönñ yuö, m+ɨtönñ kub göl g+ɨ, meg magö hau r+ɨb+ɨköl g+ɨ nöp m+ɨdeinabim. * ²⁹ Pen n+ɨbi b+ɨ m+ɨlö gau n+ɨbö, s+ɨdö auab lau adö n+ɨbö, s+ɨdö wad arab lau adö n+ɨbö, gam+ɨñ gau n+ɨbö, gaj+ɨñ gau n+ɨbö, God ram m+ɨnönñ pör m+ɨdep n+ɨpe u apöm, as+ɨköm j+ɨm n+ɨñöl nan kub n+ɨnaböl. * ³⁰ Pen n+ɨbi b+ɨ uri jöl adö yab+ɨ au m+ɨdpal gau, hainö r+ɨmnap nöd am m+ɨdeinaböl. Pen n+ɨbi b+ɨ uri nöd araböl gau, hainö r+ɨmnap jöl adö yab+ɨ gau m+ɨdeinaböl,” a ga. *

Jisas Jerusalem n+ɨñö mög ga

³¹ Magö an+ɨbu nöp, b+ɨ Perisi r+ɨmnap apöm Jisas n+ɨp hagla, “Gapman b+ɨ kub Herod nöp al pak l+ɨn+ɨg gab. An+ɨb u, ne ram m+ɨnönñ i arö g+ɨmön, ram m+ɨnönñ ke ap aru,” a g+ɨla.

³² Hageila, Jisas haga, “Kale am kain hapeb an+ɨbu n+ɨp hagpe, n+ɨñ m+ɨdain+ɨm. Miñi abe, rol abe, n+ɨbi b+ɨ k+ɨjaki aiön pi abanñ alöp gau g+ɨnö kam+ɨñ löm, n+ɨbi b+ɨ nan göp gau g+ɨnö kam+ɨñ löm, g+ɨnab. Ruö pen, n+ɨñ m+ɨhau n+ɨganñ u me, wög yad u g+ɨ haknabin. ³³ Pen m+ɨñi, rol, ruö yad adan ar+ɨn a gabin u arn+ɨg gabin. B+ɨ God manö hagep gau kal+ɨp Jerusalem nöp al pak l+ɨnaböl.

* **13:25:** Mad 25:10-12 * **13:27:** Sam 6:8

* **13:30:** Mad 19:30 * **14:3:** Luk 6:9 * **14:5:** Mad 12:11; Luk 13:15

³⁴ “Jerusalem! Jerusalem! God n+ɨpe manö hagep b+ɨ n+ɨpe kalöp a göm yua gau, n+ɨhön g+ɨn+ɨg pör kabö ud pak l+ɨbimñ K+ɨlak+ɨ pi ud auan mo gau löp rö u, yad pör n+ɨñ pai ne gau ud aij g+ɨnam, a gem, n+ɨñbin u pen y+ɨp iru n+ɨñmim w+ɨhö g+ɨpim. ³⁵ An+ɨb u, n+ɨñim. Ram kale u kuö nöp m+ɨdöp. M+ɨdö, kale y+ɨp n+ɨnagnabim; hainö gau, ‘B+ɨ an+ɨbi B+ɨ Kub hag yuöp auab i, God gö, hib n+ɨpe adö lanñ aranñ,’ a g+ɨnabim n+ɨñ u me, y+ɨp kauyanñ n+ɨnabim,” a ga.

14

Jisas, b+ɨ n+ɨmagö ma hu ga ap n+ɨp gö, kam+ɨñ la

¹ Juda God n+ɨp sabe gep n+ɨñ ap, Jisas am Perisi b+ɨ kub ap ram n+ɨpe u nan n+ɨñö n+ɨñöl g+ɨ, n+ɨbi b+ɨ m+ɨdeila gau, n+ɨpe n+ɨhön rö g+ɨn+ɨm, a göm, n+ɨñ ij halö l+ɨ m+ɨdeila. ² N+ɨhön g+ɨn+ɨg: n+ɨñ an+ɨbu, b+ɨ n+ɨmagö ma hu ga ap ap m+ɨdeia. ³ Jisas, b+ɨ Perisi gau abe, b+ɨ lo manö hag n+ɨeb b+ɨ gau abe, kal+ɨp haga, “God n+ɨp sabe gep n+ɨñ i, b+ɨ nan göp ap g+ɨno kam+ɨñ l+ɨnab u aij aka wasönñ Lo manö n+ɨhönñ hagöp?” ö ga. *

⁴ Hageia, manö ap pen hagagla. An+ɨb u, Jisas b+ɨ n+ɨmagö ma hu ga u n+ɨp ud n+ɨñö kam+ɨñ la. Kam+ɨñ lö, Jisas b+ɨ an+ɨbu n+ɨp hag yuö ara. ⁵ Jisas b+ɨ an+ɨbu hag yuöm, b+ɨ an+ɨb gau kal+ɨp haga, “N+ɨñ pai kale ap aka kaj kau kale ap, God n+ɨp sabe gep n+ɨñ u n+ɨñ m+ɨlbim uñöm m+ɨganñ yanñ lugeinab u, kale y+ɨñ+ɨd am ud yunabim aka wasö?” ga. *

⁶ Hageia, kale pen manö ap hagöl rö laga.

Hon hib kub m+ɨdeianñ, a g+ɨmim, gas+ɨ u n+ɨnagmim

⁷ Pen n+ɨbi b+ɨ an+ɨb gau nan magö n+ɨñn+ɨg apöm, ka as+ɨkep aij aij gau nöp n+ɨñun as+ɨkun, a göm as+ɨkla u, Jisas n+ɨñöm, manö ap manö hod r+ɨköm haga, ⁸ “B+ɨ ap n+ɨbi udn+ɨg göm, nan kub n+ɨñn+ɨg kalöp w+ɨñ alö

* **13:28:** Mad 8:11-12 * **13:29:** Sam 107:3

ammim, ka asikep aij l+n+m adö u asikagmim. Nihön g+n+g: n+bi b+ kub r+mnab auöl rö löp. * 9 An+bu u, kale ka asikep aij adö an+bu asik geinabim, b+ kalöp wiñ alnab u apöm hagnab, 'Ne ke gau aru, b+ kub i adö an+bu au asikan,' a gö, nöp nable gö n+ñöl g+, am l+l+ g+ am ba gau asiknabön. 10 Pen kalöp, nan n+ñun, a göm, wiñ alaiöl, am goł gau asik midpe me, b+ kalöp wiñ alnab u apöm hagnab, 'B+ m+deimam. Ne aumön ka adö aij i asik g+, 'a gö, n+bi b+ nan n+ñn+g ap m+deinaböl gau nöp n+ñöm, b+ u a+ i b+ kub nöp m+idöp, a g+naböl. 11 An+bu unbö rö, n+bi b+ hon hib kub m+idöp, a göm, n+ñbal gau, God hib kalpe gö ap lugnab. Pen n+bi b+ ana udöm m+dpal gau, God hib kalpe gö ap rannab," a ga. *

12 Jisas manö an+bu hagöm, b+ nan kub n+ñn+g n+bi b+ wiñ ala u n+p haga, "Ne nan kub n+ñn+g, b+ n+ñeb ne gau, nañ+n namam yam ne gau, n+bi b+ ram m+nöñ alog ne mani iru m+idöp gau, kal+p wiñ alagmön. N+bi b+ an+bu gau, naböñ ñun, a göm, nöp pen nan n+ñn+g wiñ alöl rö löp. 13 Ne nan kub n+ñn+g, n+bi b+ mög gep rö gau, n+bi b+ n+magö ma k+la göp gau, n+bi b+ ma naij göp gau, n+bi b+ amgö we göp gau, kal+p wiñ albe, aueinaböl, nan n+ñmim. 14 N+bi b+ mög gep rö an+bu gau, nöp pen ñöl rö lagnab u me, hainö God n+bi b+ kam+ñ aij n+pe gau gö uraknaböl n+ñ u, n+pe ke nöp pen n+ñab," a ga. *

Nan kub n+ñnaböl u, manö hod r+köm haga

15 Pen manö an+bu n+ñöm, b+ kale aip nan n+ñeila ap Jisas n+p haga, "God n+bi b+ n+pe udöm abad m+deinab u, n+pe aip j+m ñöl nan kub n+ñnaböl gau, m+ñ m+ñ yab+ł g+naböl," a ga. *

16 Hageia, Jisas haga, "B+ ap nan kub n+ñn+g göm, n+bi b+ iru nöp wiñ alnab. 17 Pen nan kub n+ñeb n+ñ

an+bu aueinab, b+ wög g+ ñeb n+pe u n+p hagnab, 'M+ñi am n+bi b+ nöd hag l+bin gau kal+p am pañ+d dau,' a g+nab. B+ wög g+ ñeb n+pe pen amöm hagnab, 'Nan magöñhalö dap g+ñn g+pun; aube arun!' a g+nab. 18 Hageinab, n+bi b+ an+bu gau ap hagnab, 'Yad arnam u pen m+nöñ naböñ ap raubin u n+ñn+g arabin,' a g+nab. 19 Pen ap hagnab, 'Yad arnam u pen kaj kau unbö sidun lañ raubin u, wög g+ aij göl aka gem, am n+ñnabin,' a g+nab. 20 Ap hagnab, 'Yad arnam u pen n+bi yad g+sön nöp udpin u me, aunam rö lagöp,' a g+nab. * 21 An+g hageinaböl, b+ an+bu ado g+ amöm, n+bi b+ gau kale nihön nihön hagnaböl u, b+ kub n+pe u n+p hagnab. Hageinab, b+ kub u hibur n+pe u naij gö, b+ n+pe u n+p kauyan hag yuöm hagnab, 'Ne y+ñ+d am adan kub gau abe, adan pro gau abe ammön, n+bi b+ mög gep rö gau, n+bi b+ n+magö ma k+la göp gau, n+bi b+ amgö we göp gau, n+bi b+ ma naij göp gau, kal+p pañ+d dau,' a g+nab. 22 Hageinab, hagnab rö göm, hainö b+ wög g+ ñeb an+bu hagnab, 'B+ kub, hagpan rö g+p+in u pen m+gan r+mnab kau nöp m+idöp,' a g+nab. 23 Hageinab, b+ kub u b+ wög g+ ñeb n+pe n+p hagnab, 'Ne adan kub gau abe, adan pro gau abe ammön, n+bi b+ manö k+ö g+mön hagö, kale aulö, ram raul m+gan yad u böñ nöp r+bu udn+m. 24 Pen n+bi b+ nöd wiñ alnö auagpal gau, n+bi b+ ap nan yad pro r+mnab n+ñnagnab, wasö yab+ł,' a g+nab," a ga.

Gasi n+ñ aij g+mim, y+p lau adö aumim, a ga

(Mad 10:37-38)

25 Jisas adan araia u, n+bi b+ iru yab+ł n+p hain g+la. N+pe ado göm kal+p haga, 26 "N+bi b+ gau y+p lau adö arun a g+naböl u pen gasi kub kale areinab n+me nap, n+bi ñ+ pai, n+ñ+n n+mam kale, aka hañ roman kale ke u, yad n+ñnö n+bi b+ yad

* 14:8: Pro 25:6-7 * 14:11: Mad 23:12; Luk 18:14 * 14:14: Jon 5:29 * 14:15: Luk 13:29

* 14:20: 1Ko 7:33 * 14:26: Luk 9:23

midaiöl rö lagöp. * 27 Nibi bi rimnap hagnaböl, Jisas nibi bi nipe midaiun u pen anig gino, nibi bi rimnap hanip gi naj göl rö löp, a göm, hañ roman kale ke nöp gasi niñöl gi mideinaböl u, nibi bi yad midaiöl rö lagöp. 28 Pen bi kale ap, ram mlö kub i adö lan ap ginig, nöd mani aige gö rö udem ginam, a göm, gasi niñ aij göm ginab. 29 Pen, ginam ginam, a göm, kabö nöd nöp ginab u pen hainö mani utep gö, ram utep gö, nibi bi gau nip hag juöm hagnaböl, 30 'Ake! Bi mlö i ram ginig göm rö gi damöm, ram adin arö göp,' a ginaböl. 31 Pen anibu rö, bi kin ap, bi kin ap aip pen pen ginig, nöd gasi niñ aij göm arnab. Pen nipe gasi niñ damöm, ami bi yad u den dausan nöp midöp; pen kin anibu ami bi nipe dwedi dausan midöp; pen pen gun, nipe ami bi yad al pak linim rö löp, a ginab. 32 Gasi anibu niñöm, kin ap mlö gau hain auö niñöl gi, manö yuöm hagnab, 'Hol aige gul, manö hag jim ñul?' ö ginab. 33 Anib u, niñ aij gimim. Nan kale gau magoñhalö arö gimim, yip aip auagnabim u, nibi bi yad midaimim rö lagöp.

34 "Dö nan aij yabit u pen dö kal nipe arnab u, kale niñön gilo kauyan dö ginab? 35 Dö anibu rö, ud wög adin aka kilakil hib au yulö nan magö ran aij gagnab. Dö anibu rö wög ap midagöp; ud yuep rö nöp löp. Kale nibi bi gasi rimid midainim gau, manö hagabin i rimid li niñ aij gimim," a ga.

15

Kaj sipsip ap ur ga (Mad 18:12-14)

1 Pen bi dakis udep gau abe, nibi bi nan si nan naj gila gau abe, Jisas manö hagab u niñun, a göm, ap niñ mideila. 2 Pen bi Perisi gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, Jisas nip hag juöm hagla, "Nipe niñön ginig bi nan si nan naj gipal gau udöm,

aip nan magö jim ñöl niñab?" ö gila. * 3 Anig hageila, Jisas manö ap hod riköm kalip haga, 4 "Bi kale ap, kaj sipsip niñjuöl unbö mamid u (100) muk mideinab. Pen añi nibo ap ur geinab u, rimnap dam minön hañ hañ midöp gau löm, am kaj sipsip nipe ur ginab u ulhai niñ aj aj, nip ulhai niñ dam dam niñ udnab. * 5 Kaj sipsip nipe anibu ulhai niñ udöm, aij a gö niñöl gi, ud sidun nipe u adö lan linab. 6 Sidun lan dap ram amöm, nibi bi niñeb nipe gau, nibi bi ram minön alog nipe gau, kalip wiñ alöm, ap magum ginaböl hagnab, 'Kaj sipsip yad ur göp u, ulhai niñ adog udpin u, köl yad aip miñ miñ gun,' a ginab. 7 Anig unbö rö me, nibi bi iru nöp gau, hon gi aij gun nan si nan naj gagpun, a göm, gasi niñbal gau, kumi kabö adö lan au midpal gau niñöm miñ miñ gagnaböl; pen nibi bi añi ap, nan si nan naj gipin gau niñön ginig anig gipin, a göm, arö geinab u, kumi kabö adö lan au niñöm miñ miñ ginaböl.

Mani kabö magö ap ur ga

8 "Aka pen, nibi ap mani silpa magö nipe unbö sidun lan mideinab. Pen magö ap, ram raul migan gau agamij ap lugeinab u, nipe niñön ginab niñ Nipe hapö lau adö aulik löm, ulhai niñ niñ ka acip acip lik lik, kabö magö nipe anibu udnab. 9 Mani silpa magö nipe anibu ulhai niñ udöm, aij a gö niñöl gi, nibi bi niñeb nipe gau, nibi bi ram minön alog nipe gau, kalip wiñ alöm, ap magum ginaböl hagnab, 'Kabö magö yad lugöp magö añi anibu, ulhai niñ adog udpin u, köl yad aip miñ miñ gun,' a ginab. 10 Anibu rö me, nibi bi añi ap, nan si nan naj gipin gau niñön ginig anig gipin, a göm, arö geinab u, kumi kabö adö lan au God ejol nipe gau niñöm miñ miñ ginaböl," a ga.

* 15:2: Luk 5:30 * 15:4: Esi 34:11,16; Luk 19:10

Ñi ap nap nîp arîk ara u, manö hod rîkôm haga

11 Jisas manö anîbu hagöm haga, “Bî ap ñî nîpe mîhöp mîdeinab u. 12 Ñî nîpe hain u, ap nap nîp hagnab, ‘Bapi, nan halîp mîhönj hagpan gau, ud asîk yîp gau ke ñî,’ a gö, nap nan kalpe mîhönj gau ud asîk ke ke ñî nab. 13 Nö, ñî nîpe hain u magö ulep magö ap mîdöm, nap nan nîp ud asîk ña gau magöñhalö sîkim göm, mani udöm, dam ram mînönj mîlö gau arnab. Am anîb gau mîdöm, nîbi si nan naij gau göl gî, mani nan nîpe ud arnab gau, halöwalo nîbi bî gau ñî pîs gî nab. 14 Anîg gö, mani nîpe pîs gö, ram mînönj anîbu kîyö kub yabîl lî nab. Pen nan magö rau ñîñnîm mani ap mîdageinab. 15 Anîg gö, nîpe amöm, bî ram mînönj anîbu nîbö nap kale ap hag nîñj, nîp kaj mukep wög u hag lî nab. 16 Pen nîp kîyö kub yabîl u lö gî mîdö mîdö, kaj mukmîdal womai hañ gau rîmnap ñîñnam a gî nab u pen nîbi bî rîmnap nîp nan magö ñagnaböl. 17 Pen gasî magö nîpe nîñj ud arö gasî aij magö u auö hagnab, ‘Bapi yad bî nîp wög gaböl gau, nan magö iru mîdöp. Yad aui mîdpin, yîp kîyö kub yabîl löp. 18 Anîb u, yad ram mînönj i arö gem, bapi mîdöp au kauyañ ado gî amem, nîp hagnabin, “God amgö ilö adö nîpe u gî naij gem, amgö ilö adö ne u gî naij gem, gîpin rö, * 19 ne yîp ñî yad a gî hagagmön. Yîp bî wög gî ñeb ne ap rö hag lîmön gî nabin,” a gî nabin,’ a gî nab. 20 Gasî anîbu nîñjöm, bapi ram ado gî arnabin, a göm, hadnab. Am am am, nap nîpe mîlö gau nîbö ñî nîpe anîbu nîp yîjîg nîñnab. Nap ñî nîpe nîñjöm, nîp mög yabîl gî nab. Nîpe dip gî dö gî am nîp ud wabi göm, ud bom haluöm mulu ñîñnab. 21 Nap anîg gö, ñî hagnab, ‘Bapi, God amgö ilö adö nîpe u gî naij gem, amgö ilö adö ne u gî naij gem, gîpin rö, ne yîp ñî yad a gî hagagmön,’ a gî nab. 22 Nap pen, bî wög gî ñeb nîpe gau kalîp hagnab,

‘Kale yîñjîd nöp am walîj mîlö kub yad u dap nîp yîm ñîmîm, ñîmagö nîpe u rîñ lî ñîmîm, ma rîrup lî ñîmîm, gim. 23 Anîg gîmîm, am kaj kau pi marep halîñ aij yabîl u pak dam laube, mîñ mîñ göl gî nan kub ñîñjun. 24 Ñî yad u böñ nöp uma rö la u, pen mîñî nîpe kauyañ kamîñ mîdöp. Nöd nîpe böñ nöp hir ga u, pen mîñî nîp adog udpin,’ a gî nab. Nap hagö, kale am kaj kau pi pak dapöm, nan magö laulö, mîñ mîñ gî naböl. *

25 “Pen ñî nîpe nöd u, wög adîñ gau gî aj arö göm, ado gî yöp ram söl au apöm nîñnab, cacîñ, mab ij paköm, kugom ralöm, mîñ mîñ göl gî mîdeinaböl. 26 Anîg geinaböl, nap bî wög gî ñeb nîpe ap nîp hag nîñjöm hagnab, ‘Nîhön gaböl?’ ö gî nab. 27 Hageinab, hagnab, ‘Namam hain ne umöb a göm nîñjög u pen mîñî ado gî auö, nap kaj kau pi marep halîñ aij u pak lau ñîñjöl gî mîñ mîñ gaböl,’ a gî nab. 28 Hageinab, nîp mulu kal yabîl lugö, ram raul mîgan aragnab; höñ au yañ nöp mîdeinab. Nap pen höñ amöm, auö ram raul mîgan arul, a göm, nîp manö hain hain hagöm hagnab. 29 Nap nîpe manö hain hain hageinab pen ñî nöd nîpe hagnab, ‘Yad manö ne hagpan rö pör nöp hain gem, bî nagî wög gep ne rö mîdem, wög nöp pör pör gîñö gîñö mî iru yabîl nöp lugöp. Pen yîp kaj meme pi ap ñö, mîdeimam yad gau aip pak lau ñîñjun mîñ mîñ gagpun. 30 Pen ñî ne anîbu, nan nîme lî ñîna gau damöm, nîbi si nan gau göm gî ñîñj yu haköm auub, nîp mög nîñmön, kaj kau pi marep halîñ aij yabîl u pakpan!’ a gî nab. 31 Anîg hageinab, nap ñî nîpe nöd nîp hagnab, ‘Hol apîl pör mîdpul rö, nan yad gau magöñhalö ne udnabön. 32 Namam hain ne u böñ nöp uma rö la u, pen mîñî nîpe kauyañ kamîñ mîdöp. Nîpe böñ nöp hir ga u, pen mîñî nîp ulhai nîñj adog udpin. Anîb u me, hon mîñ mîñ gun,’ a gî nab,” a

* 15:18: Sam 51:4 * 15:24: Ep 2:1,5

ga.

16

Bi wög abadep bi u, manö hod riköm haga

¹ Jisas bi nipe gau kalip haga, “Bi kub nan iru midnab ap, bi nan nipe abad midep bi ap hag lö, nan nipe gau abad mideinab. Pen bi kub u, manö ap niñnab, bi nan nipe abad midnab anibu, nan nipe gau halöwafö ginab. ² Bi kub manö anibu niñöm, nip wiñ alö aueinab hagnab, ‘Nan yad gau abad mid aij gagpan u, yip hag ñilö niñbin. Anib u, ne ammön, nan yad aigeg midöp gau magöñhalö wö ral niñ aij gimön, niñbi bi gau kalip nan naböñ yad aigeg midöp gau magöñhalö wö ral niñ aij gimön, ap yip hag ñimön, wög yip gipan u hainö gagnabön,’ a ginab. ³ Hageinab, bi nan nipe abad midep anibu, an nipe gau nöp gasi iru niñöm hagnab, ‘Bi kub u yip hag yunig gab u pen yad niñön ginamñ Yad bi pidöñ midagpin rö, minöñ binig jö ginam rö lagöp. Niñbi bi rimnap nan kale u asib hag gi ñineinabin u, yip nable ginab,’ a ginab. ⁴ Pen hainö gasi niñ aij göm hagnab, ‘Yad niñön ginam u uri niñbin. Adö anibu ginö, hainö bi kub yad yip hag yunab ñin u, niñbi bi rimnap yip udlö, ram kale au han mideinabin,’ a ginab. ⁵ Anig hagöm, niñbi bi rimnap kalip bi kub nipe nan naböñ mideinab gau wiñ alnab. Wiñ alö, bi nöd aunab u nip hagnab, ‘Ne bi kub yad nan naböñ aigeg midöp?’ ö ginab. ⁶ Hageinab hagnab, ‘Wel niñeb dñam niñjuöl añi ap,’ a ginab. Hageinab hagnab, ‘Diker i ud, yinid asikmön dñam unbö sduñ lañ kalik kñiñ rik,’ a ginab. Hageinab, hagnab rö nöp ginab. ⁷ Hainö bi ap aueinab, hagnab, ‘Ne bi kub yad nan naböñ aigeg midöp?’ ö ginab. Hageinab hagnab, ‘Wid beg niñjuöl unbö mamid u,’ a ginab. Hageinab hagnab, ‘Diker i ud, yinid

asikmön beg niñjuöl miñhau miñhau kalik kñiñ rik,’ a ginab. Hageinab, hagnab rö nöp ginab. ⁸ Anig geinab, hainö bi kub nipe u niñöm hagnab, ‘Bi nan yad abad midep bi anibu, gasi niñ aij göm, niñön niñön gem mid aij ginabin a göp u, nipe gi aij göp,’ a ginab. Anib u niñim. Niñbi bi minöñ naböñ adö if i gasi niñbal gau hagpal, ‘Miñi aigöl gun hainö asik midep hon u mid aij ginim?’ ö göm, gasi u niñöl gi gñlö arab. Pen mailö aij niñbal niñbi bi gau, anig unbö rö nöp gñlö arböp u aij.

⁹ “Mani nan minöñ naböñ if i midöp gau, niñbi bi rimnap gau niñbe me, hainö nan anib gau böñ nöp pis ginab ñin u, God ram minöñ pör midep nipe au kalöp hag wñhai udnab. ¹⁰ Mani nan pro ap, niñbi bi ap ñimagö adö u lñlö, abad mid aij ginab u, nan kub gau ñilö, u rö nöp ginab. Pen mani nan pro ap, niñbi bi ap ñimagö adö u lñlö, abad mid aij gagnab u, nan kub gau ñilö, u rö nöp ginab. * ¹¹ Pen kale mani nan minöñ naböñ adö if i midöp u udmim, pir almim, abad mid aij gagnabim u, bi an kalöp nan aij yabñ adö lañ niñbö ñinab? ¹² Bi ap mani nan nipe ud ñimagö adö kalöp lñab u, kale pir almim, abad mid aij gagnabim u, bi an mani nan kalöp ke ñinab? ¹³ Bi añi ap, bi kub miñhöp kalip wög ginim rö lagöp. Bi miñhögöl kalip wög ginab u pen nipe bi kub ap nip midmagö löm, bi ap nip midmagö lagnab. Aka bi kub ap nip midmagö löm, bi ap nip midmagö lagnab. Unbö rö, kale mani nan gau nan aij yabñ a gimim niñeinabim u, God nip wög gipim u arö gimim rö löp,” a ga. *

¹⁴ Bi Perisi gau, gasi kub kale mani adö u nöp niñmidal u me, Jisas manö haga u niñöm miñhol göm hag jula. ¹⁵ Hag jueila, kalip haga, “Kale niñbi bi amgö ilö adö u, hon niñbi bi aij midpun, a gipim u, pen God hibur gasi midmagö an kalöp dan niñöb.

* 16:10: Luk 19:17-26 * 16:13: Mad 6:24

Nan n̄ibi b̄i n̄iṅlō aij göp gau, God n̄iṅö nan naj rö löp. *

16 “Jon b̄i n̄iḡ pak n̄eb auaga n̄in u, lo manö kal̄i k̄iñ r̄ikla u abe, b̄i God manö hagep manö kal̄i k̄iñ r̄ikla u abe haglö, n̄ibi b̄i n̄iṅöm, adö an̄ibu ḡilö arm̄idöp. Pen Jon aua n̄in u r̄ikö, God n̄ibi b̄i udöm abad m̄ideinab manö aij u haglö, n̄ibi b̄i n̄iṅöm kale magöṅhalö adö an̄ibu nöp arun, a göm, klö göm ḡilö arab. * 17 Kumi kabö adö laṅ abe m̄inöṅ naböṅ iṅ i abe ur ḡin̄im rö löp, pen lo manö u ad̄iṅ pro ap ur ḡin̄im rö lagöp. *

18 “Pen, b̄i ap n̄ibi udöm arö göm, am n̄ibi hain n̄ibö ap udnab u, n̄ibi si udnab. Pen b̄i ap uraköm, n̄ibi u, b̄i udöm arö ḡin̄ab n̄ibi an̄ibu, udnab u, n̄ipe u rö nöp n̄ibi si udnab.

B̄i mani halö b̄i ap aip, Lasaras aip

19 “B̄i ap mani nan n̄ipe iru yab̄iṅ m̄idm̄idöp. N̄ipe waiṅ aij aij nöp ȳimöm, nan n̄iṅeb aij aij nöp n̄iṅm̄idöp. 20 Pen ram ajöṅ iṅ ḡol̄ n̄ipe au, b̄i use use halö nan m̄idagm̄idöp b̄i ap dap l̄ilö m̄idm̄idöp. Hib n̄ipe Lasaras. 21 Gas̄i n̄ipe u nöp n̄iṅöm, ‘B̄i nan iru m̄idöp i nan n̄iṅö, nan naböṅ naböṅ abañ mo gai i lugnab u, yad n̄iṅnabin k̄iyö lagnab,’ a göm, n̄iṅm̄idöp. Pen kain gau apöm, wös n̄ipe gau baṅö ḡi n̄iṅm̄idal. 22 Hainö b̄i ȳigön an̄ibu uma. N̄ipe umö, ejol gau apöm, n̄ip dam ram m̄inöṅ adö laṅ au amöm, Ebrahim böṅ n̄ipe lau lö nan kub n̄iṅa. Pen b̄i gep an̄ibu abe umö, r̄igöl ḡila. 23 B̄i gep an̄ibu umöm, am mab ke inab yaṅ au, n̄ip ilön kub yab̄iṅ gö n̄iṅöl ḡi m̄idm̄idöp. Pen m̄idöm ḡilaṅ ḡi n̄iṅa, Ebrahim Lasaras aip ke ke au laṅ m̄idailö. 24 N̄iṅöm, w̄iñ al hagöm haga, ‘Bapi Ebrahim, ȳip möḡ n̄iṅmön, Lasaras n̄ip hagö, n̄imago m̄ilö n̄ipe ap n̄iḡ ap rauöm, dap aṅab ȳip u ud n̄iṅö, ȳip hain gaṅ. Mab u inöm, ȳip ilön kub yab̄iṅ göp,’ a ga. 25 Hageia, Ebrahim haga, ‘N̄i nöh! M̄inöṅ naböṅ

adö iṅ yaṅ m̄idm̄idan n̄in u, ne nan aij aij ne udm̄idan, pen Lasaras nan naj naj nöp udm̄idöp. Pen m̄iñi ram m̄inöṅ i, n̄ipe hain aij m̄idö n̄iṅöl ḡi, nöp ilön kub gab. 26 God n̄ipe moṅ kub yab̄iṅ aṅ i ḡi la u me, hon n̄ibi b̄i böṅ lai raṅa gun böṅ lau nun rö lagöp; pen kale böṅ lau raṅa ḡimim böṅ lai aumim rö lagöp,’ a ga. 27 Hageia, b̄i an̄ibu haga, ‘An̄iḡ hagpan rö, Lasaras n̄ip hagmön, n̄ipe bapi yad ram amöm, 28 mam yad unbö mam̄id u kal̄ip manö klö yab̄iṅ hagö, ram m̄inöṅ ilön ke naj pör nöp göp aui auagöl,’ a ga. 29 Hageia, Ebrahim haga, ‘Mos̄is abe, b̄i God manö hagep b̄i gau abe, manö kal̄i k̄iñ r̄ikla u n̄iṅöl,’ a ga. 30 Hageia, haga, ‘Bapi, an̄iḡ gagnaböl; pen n̄ibi b̄i ap umöm uraköm, am hageinab me, n̄iṅö hagöp, a göm, nan si nan naj ḡipal adö u, n̄ihön ḡin̄iḡ an̄iḡ ḡipun, a göm, arö ḡin̄aböl,’ a ga. 31 Hageia, Ebrahim haga, ‘Kale Mos̄is abe, b̄i God manö hagep b̄i gau abe, manö kal̄i k̄iñ r̄ikla manö an̄ibu n̄iṅagpal rö, b̄i ap umöm uraknab u, kale u rö nöp n̄iṅagnaböl,’ a ga,” a ga.

17

Nan si nan naj gep magö u (Mad 18:6-7; Mak 9:42)

1 Jisas b̄i n̄ipe gau kal̄ip haga, “B̄i ap aka n̄ibi ap naḡi naj adö u göm, n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip gas̄i n̄ö, kale abe naḡi naj adö an̄ibu göm ap lug paknaböl. Naḡi adö an̄ibu nöd ḡim̄idal, m̄iñi ḡipal, hainö u rö nöp ḡin̄aböl. Pen n̄ibi b̄i kale gas̄i naj n̄inaböl gau, kale ilön unbö ke yab̄iṅ udnaböl. 2 Pen b̄i ap aka n̄ibi ap, n̄i pai gau añi ap an̄iḡ ḡin̄iḡ ḡin̄ab u, n̄ip kabö kub wid paib jakep kabö ap, uṅam u halö naḡi l̄i r̄ib̄iköm, dam n̄iḡ solwara yublap u aij. N̄ihön ḡin̄iḡ: n̄ipe kam̄iṅ m̄idöm, n̄i pai ap n̄ip gö ap lug paknab u, ilön kub yab̄iṅ udnab. 3 An̄ib u, kale ke gas̄i n̄iṅ aij ḡimim ḡimim.

* 16:15: Mad 23:28; Luk 18:9-14 * 16:16: Mad 11:12-13 * 16:17: Mad 5:18

“Nañin namam ne ap nan si nan naj gainim, nɪp sɪk hagpe, nɪhɔn gɪnɪg anɪg gɪpɪn, a gɔm, gasɪ nɪɲeinab u, gɪ naj ga anɪbu nɪɲmim arɔ gɪmim. * ⁴ Nan kalɔp rɔ rɪmnab gɪ naj gɔm, hainɔ apɔm, nɪhɔn gɪnɪg anɪg gɪpɪn, a gɔm, hageinab u, nan naj ga anɪbu nɪɲmim arɔ gɪmim. Pen ñin añ ap, anɪg gɔ gɔ unbɔ mudun jɪɲ u gɪnɪm u, u rɔ nɔp nɪɲmim arɔ gɪmim,” a ga.

Nɪɲ udep magɔ u

⁵ Jisas anɪg hageia, bɪ manɔ nɪpe ud arep gau hagla, “Ne hanɪp gɔ, nɪɲ udep magɔ hon kub gɪnɪm,” a gɪla.

⁶ Hageila, Jisas kalɪp haga, “Nɪɲ udep magɔ kub wasɔ, nɪɲ udep magɔ kale mab masded magɔ pro yabɪt u rɔ nɔp mɪdeinab u, kale mab anɪbi, ɪt halɔ ju ñɪg solwara an au daɲ ran mɪdai, a gɪmim hagpe, hagnabim rɔ gɪnab. *

Bɪ wɔg gɪ ñeb ap wɔg nɪpe

⁷ “Kale gasɪ nɪhɔn nɪɲbimɪ Bɪ wɔg gɪ ñeb bɪ ap mɪnɔɲ nabɔɲ bɪnɪg ral pɪs gɔm, aka kaj sipsip muk pɪs gɔm, ado gɪ ram auɔ, bɪ nap nɪpe u nɪp manɔ nɪhɔn hagnabɪ ‘Nɔp kɪyɔ lɔp u, ne aui asɪkmɔn nan magɔ ñɔɲ,’ a gɪnab aka? ⁸ Wasɔ. Anɪg hagagnab. Nɪpe hagnab, ‘Watɪj udɔ auɔ, dip nagɪ u pɪg lɪmɔn, ñɪg nan yad gau dap ñɔ ñɪɲnam, hainɔ ñɪg nan ne gau ñɔɲ,’ a gɪnab. ⁹ Kale gasɪ nɪhɔn nɪɲbimɪ Bɪ wɔg gɪ ñeb anɪbu, bɪ kub hagnab rɔ geinab u, bɪ kub manɔ aij rɪmnab nɪp hagnab akan Wasɔ. Bɪ wɔg gɪ ñeb nɪpe mɪdɔp u me, hagnab rɔ gɪnab. ¹⁰ Anɪg unbɔ rɔ me kale. God kalɔp wɔg hag lɪnab rɔ, gɪ pɪs gɪmim, hagnabim, ‘Hon nɪbi bɪ wɔg gɪ ñeb aij wasɔ. Nan adɔ ap ke gagpun; wɔg hon ke gep u rɔ nɔp gɪpun,’ a gɪnabim,” a ga.

Bɪ unbɔ sɪduɲ laɲ wɔs gɪsa la gau, Jisas gɔ, kamɪɲ la

¹¹ Jisas Jerusalem arnam a gɔm, ram mɪnɔɲ Sameria i, ram mɪnɔɲ

* **17:3:** Mad 18:15 * **17:6:** Mad 17:20; 21:21
Jon 3:3; 18:36

Galili lɔdaɲ an au gɪdaɲ am am, ¹² ram rɪɪg aglɔ ap ajɔ nɪɲɔl gɪ, bɪ wɔs gɪsa la unbɔ sɪduɲ laɲ, nɪp nable pakɔm, ke ke au daɲ mɪdɔm, ¹³ meg magɔ dap ranɔm hagla, “Jisas, Bɪ Kub, hanɪp mɔg nɪɲmɔn,” a gɪla. *

¹⁴ Hageila, kalɪp haga, “Kale am-mim, bɪ God nɪp nan sabe gep gau kalɪp hañ kale gau yammim,” a ga. Anɪg hagɔ, kale amɔm, adan an au arlɔ nɪɲɔl gɪ, kalɪp kamɪɲ la. * ¹⁵ Pen kalɪp anɪg gɔl kamɪɲ lɔ, bɪ Sameria nɪbɔ ap, nɪp kamɪɲ la u nɪɲɔm, manɔ kub hagɔl gɪ, God hib u hagɔ adɔ arɔ nɪɲɔl gɔm, ¹⁶ ado gɪ apɔm, Jisas mɪdeia sɔl ma ɪt au lug pakɔm, mulu adɪɲ nɪpe gɪyaɲ gɪ mɪnɔɲ yaɲ nɪɲɔm, Jisas nɪp aij a ga. ¹⁷ Nɪpe anɪg gɔ, Jisas haga, “Yad gasɪ nɪɲbin e, bɪ unbɔ sɪduɲ laɲ kamɪɲ lɔp u, pen bɪ unbɔ ajɪp laɲ gau mai? ¹⁸ Bɪ rɪmnab nɪhɔn gɪnɪg auagpalɲ Bɪ mɪlɔ gau nɪbɔ, bɪ Juda wasɔ u nɔp apɔm God nɪp aij a gɔp ar?” a ga. ¹⁹ Jisas anɪg hagɔm bɪ anɪbu nɪp haga, “Jisas yɪp gɔ kamɪɲ lɪnab, a gɪmɔn, nɪɲ udpan rɔ, nɔp kamɪɲ lɔp aru,” a ga.

God nɪbi bɪ udɔm abad mɪdeinab (Mad 24:23-28)

²⁰ Pen ñin ap bɪ Perisi gau Jisas nɪp hag nɪɲɔm, “God nɪbi bɪ udɔm abad mɪdeinab ñin anɪbu ñin mai aunab?” ɔ gɪla. Hageila, Jisas haga, “God nɪbi bɪ udɔm abad mɪdeinab, a gɪpim anɪbu, kɪɲ rɪmnab gau, nɪbi bɪ abad mɪd mɪd, nɪɲ aij gɪlɔ gɪlɔ, hainɔ kɪɲ kale auɔ, nɪbi bɪ nɪp amgɔ nɪɲɔm, uri auɔp, a gɪpal, unbɔ rɔ gagnab. ²¹ ‘Mɪdɔp i,’ aka ‘Mɪdɔp daɲ,’ hagagnabɔl. Nɪhɔn gɪnɪg: nɪpe agamɪj apɔm, an kalɔp aui hadɔ mɪdɔp,” a ga.

²² Anɪg hagɔm, bɪ nɪpe gau kalɪp haga, “Hainɔ gau, Bɪ Ñɪ nɪpe auɔ nɪp nɪɲun, a gɪmim, mɪdmagɔ kalɔp bɪg ñɔl nɔp mɪdnab, pen nɪp nɪɲagnabim. ²³ Nɪbi bɪ rɪmnab kalɔp hagnabɔl, ‘Mɪdɔp i,’ aka ‘Mɪdɔp daɲ,’ a gɪnabɔl u pen manɔ anɪbu nɪɲɔ

* **17:13:** Lep 13:45-46 * **17:14:** Lep 14:2-3;

hagpal, a gımim, gı dö gı amımim, kalıp aip aragmim. * 24 Nıhön gınıg: Bı Nı nıpe aunab nın u, aınm aınm udöm, mailö mılöbö aröp nınbal u rö aunab. 25 Pen kale nıbi bı mını mıdpım gai i, Bı Nı nıpe nıp iru nınmım, nıp udagmım, nıp marö kub yabıt nınabım. 26 Bı Nı nıpe aunab nın anıbu, hadame nöp Noa mıdeia nın u ga rö, gınab. 27 Noa mıdeia nın u, nıbi bı gau nan magö nınjöl gı, nıg nınjöl gı, nıbi pen pen nıl gı, gı mıdlö nınjöl gı, Noa amılap apılap nıg magıb kub raul mıgan arlö nınjöl gı, mön asad kub yabıt alabın, a gö, nıg ul apöm nıbi bı gau kalıp magönhalö ud yuö yuö umhakla. 28 Pen bı Lod mıdeia nın u, Sodom nıbi bı gau u rö nöp nan nınjöl gı, nıg nınjöl gı, nan gau sımım göl gı, nan wög adın gau göl gı, ram göl gı, gı mıdlö nınjöl gı, * 29 Lod ram mınön anıbu arö göm, ram mınön mıgan ap ke arö nınjöl gı, magö anıbu nöp, mab mıtan kub kumi kabö adö lan nıbö apöm, Sodom nıbi bı kalıp magönhalö in habık nın ara. 30 Bı Nı nıpe aunab nın u, anıg unbö rö nöp gınab.

31 “Nın anıbu, nıbi bı ram adö lan mıdaiöl u, nan kale ram raul mıgan yan mıdöp u udnıg ram raul yan aragnaböl. Pen nıbi bı wög adın gau ajaiöl gau, nan rımnıp udnıg ado gı ram aragnaböl. * 32 Lod nın nıp ga adö u nöp gası nınmım, nın ajı gımım. 33 Nıbi bı an, yad ke nın ajı gem kamın mıdeınabın a göm nınnab u, umnab; pen nıbi bı an, Kraıs manö ajı hagöp rö wög nıp gı damem umnabın a göm nınnab u, kamın mıdeınab. * 34 Kalöp hagabın, nın anıbu sıbön yan bı mıhöp aban adö aın ap haneınabıl u, ap udem, ap arö gınabın. 35 Pen nıbi mıhöp wıd magö pa jö ma jö ługıug geınabıl u, ap udem, ap arö gınabın. 36 Bı mıhöp wög adın gau wög gı mıdeınabıl u,

ap udem, ap arö gınabın,” a ga.

37 Jıas anıg hageia, kale hagla, “Bı Kub, manö hagabön anıbu, ram mınön mai anıg gınab?” ö gıla.

Hageıla, Jıas haga, “Wal wayön ap umöl mıdeınab au, yaur gılgalö nınjöm ap sıbaıbai gınaböl,” a ga.

18

Bı manö ud asıkep ap, nıbi adu ap

1 Jıas, bı yad gau gası iru nınagöl, God nıp sabe göl gı nöp mıdaiöl, a göm, kalıp manö ap manö hod rıköm haga, * 2 “Ram mınön ap, bı kub manö ud asıkep bı ap mıdeınab. Pen bı anıbu, God nıp gası u nınagöm, nıbi bı gau kalıp mög nınagnab. 3 Pen nıbi adu ram mınön anıbu nıbö ap, pör nöp apöm nıp hagnab, ‘Bı kołmał yad ap manö halıp u nınmön,’ a gınab. 4 Anıg hagnab u pen bı manö ud asıkep bı kub anıbu manö nıpe u udagnab. Pen nıbi adu anıbu, nıpe pör pör apöm hag nın gö gö, hainö bı kub anıbu hagnab, ‘Yad God nıp pının gagpın; nıbi bı gau kalıp mög nınagnıp; 5 pen nıbi kanıt i yıp pör pör apöm hag nın gö gö yıp iru göp u me, yad am manö kub anıbu nınnam,’ a gınab,” a ga.

6 Bı Kub anıg hagöm haga, “Bı manö ud asıkep anıbu nıbi bı mög gaga, pen nıpe manö nıhön haga u nın ajı gımım. 7 Kale gası nıhön nınbımı God nıpe nıbi bı nıpe ke hag löp gau, sıdö an sıbön yan nıp sabe geınaböl u, manö kalıp nınjöm mög nınagnab, a gımım, nınbımı Kale mılö padö abadnaböl, a gımım, nınbımı? 8 Yad kalöp hagabın, nıpe manö hagnaböl anıbu nınjöm, kalıp mög nınjöm, yııd nöp bı kołmał kale gı najı gınaböl gau adan pıt gınab. Pen Bı Nı nıpe mınön nabön ıt i ado gı aunab nın u, nıbi bı rımnıp nıp nın udöl gı mıdeınaböl aka wasö?” ga.

Bı Perısı ap, bı dakıs udep ap

* 17:23: Mak 13:21; Luk 21:8 * 17:28: Jen 18:20; 19:25 * 17:31: Mad 24:17-18 * 17:33: Luk 9:24 * 18:1: Kol 4:2; 1De 5:17

⁹ Nibi bi rimnap, hon nibi bi aij, nibi bi rimnap gau nibi bi naj, a göm, niŋla rö, Jisas kalip manö ap manö hod riköm haga, ¹⁰ “Bi Perisi ap, bi dakis udep ap, God nip sabe ginig, God sabe gep ram u arnabil. ¹¹ Bi Perisi anibu, an nipe gau nöp God nip sabe göm hagnab, ‘Nöp aij yabit a gabin. Yad bi rimnap gipal rö, nan aij iru nöp udem, nan si udem, nibi si udem, gagpin. Yad bi dakis udep inbö i rö wasö. ¹² Wik pör pör, ñin mihöp nan magö ñinagpin halö. Pör nan yad unbö sidun laŋ udem, nöp añi nibö ap ñinbin,’ a ginab. * ¹³ Pen bi dakis udep anibu, nip nable gö, kumi kabö adö laŋ niŋagöm, ke ke au daŋ ubör yihön göm, pabit nipe ke paköm, gasi iru niŋöm hagnab, ‘God, yad bi nan si nan naj gipin u, yip mög niŋmön,’ a ginab. * ¹⁴ Kalöp hagabin, bi dakis udep u anig hagö, God nip, nan si nan naj gipan u niŋem arö ginabin, a ginab. Pen bi Perisi u nip God anig hagagnab. Nihön ginig: nibi bi hib kale ke dap rannaböl gau, God gö ap lug paknaböl. Pen nibi bi ana udnaböl gau, God gö kale hib mideinab,” a ga. *

*Jisas ñi pai pro gau kalip ud niŋa
(Mad 19:13-15; Mak 10:13-16)*

¹⁵ Nibi bi gau, Jisas ñi pai pro hanip gai i ud niŋan a göm, daueila. Jisas kalip ud niŋö niŋöl gi, bi nipe gau anig gajal u niŋöm, nibi bi anib gau kalip siik hagöm hagla, “Kale unbö gagmim,” a gila. ¹⁶ Jisas pen ñi pai anib gau wiñ alö aueila, bi nipe gau kalip haga, “Nihön ginig kalip anig hag gabimŋ Ñi pai pro anib gau arö gipe yip aulan. God nibi bi udöm kumi kabö adö laŋ abad mideinab u, ñi pai pro anib gau rö mideinaböl,” a ga. ¹⁷ God Manö hag ñöm anig göl midöp a geinaböl u, ñi pai pro gau God Manö anibu niŋöm, yinid niŋ udnaböl. Anib u, yad kalöp

niŋö hagabin, nibi bi ñi pai pro yip niŋ udpal rö, niŋ udeinaböl gau, God kalip udöm abad mideinab. Pen nibi bi ñi pai pro yip niŋ udpal rö, niŋ udageinaböl gau, God ram minön nipe au aragnaböl. *

*Juda bi kub ap nan iru mideia
(Mad 19:16-22; Mak 10:17-22)*

¹⁸ Juda bi kub ap Jisas mideia au apöm haga, “Bi manö hag ñeb bi aij yad. Yad nihön gem, pör midep u udnam?” ö ga. *

¹⁹ Hageia, Jisas haga, “Yip nihön ginig, ‘Bi aij,’ a gipan? Nibi bi ap aij midagöp; God añi me Bi aij midöp. ²⁰ Pen ne God lo manö u niŋban: ‘Nibi si bi si gagmim; wip alagmim; nan si udagmim; manö kub hagnaböl gau am manö piral hagagmim; name nap hagmil adö u nöp niŋmim, hain gimim,’ ” a ga. *

²¹ Anig hageia, bi anibu haga, “Yad ñi pro nöp rikem, lo manö adö anib gau magöŋhalö gi dap dap, miñi ñin i u rö nöp gi midpin,” a ga.

²² Jisas manö anibu niŋöm haga, “Nan añi ap nöp gagpan. Nan ne gau magöŋhalö sikim gimön, mani udmön, nibi bi mög gep rö gau kalip ñimön me, mid aij gep ne u mideinab God ram minön kumi kabö adö laŋ au. Hagpin rö gimön, aumön, yad aip ajaiul,” a ga. ²³ Juda bi kub anibu, mani nan nipe gau iru nöp mideia rö, Jisas manö anibu hagö, nan nipe hib gö, gasi mlö la.

²⁴ Gasi mlö leia u, Jisas nip niŋöm haga, “Nibi bi nan iru mideinab gau, uŋham yabit God nibi bi nipe midlö, kalip udöm, ram nipe au abad midnab. ²⁵ Kaj kamel gau kali mauöt nagi yubal miŋan u arnig, uŋham arnaböl u pen nibi bi utpö kilno nan gau iru nöp midöp gau, God ram minön nipe u uŋham yabit arnaböl,” a ga.

²⁶ Anig hageia, nibi bi mideila gau hagla, “Manö hagabön anibu, God

* 18:12: Ais 58:2-3; Mad 23:23 * 18:13: Sam 51:1 * 18:14: Mad 23:12 * 18:17: Mad 18:3

* 18:18: Luk 10:25 * 18:20: Eks 20:12-16; Dud 5:17-20

nipe nibi bi ap ud kamij yunim rö lagöp aka nihön?" ö gila.

²⁷ Hageila, Jisas haga, "Adö rimnap nibi bi göl rö lagöp u pen God nipe ginig, ginim rö nöp löp," a ga.

²⁸ Anig hageia, Pida haga, "Nöh! Ram nan hon gau magöñhalö arö gun, nöp aip nöp se gi ajm+dun," a ga.

²⁹ Hageia, Jisas kalip haga, "Kalöp niñö hagabin, nibi bi, God manö aij nipe u ud ajaiun, a göm, ram, nibin, nimam, nime nap, ni pai kale gau arö ginaböl gau, God kalip hauß gagnab. ³⁰ Miñi midpun ñin an i, God nipe kalip abad mid aij gö, nan kale gau, nibi bi kale gau iru nöp mideinab. Pen ñin hain u, nipe aip pör pör nöp mideinaböl," a ga.

Jisas kauyañ, "Yip al pak lilö, umem uraknabin," a ga

(Mad 20:29-34; Mak 10:46-52)

³¹ Jisas bi nipe unbö migam lan kalip dam goß gau amöm haga, "Niñim. Miñi Jerusalem arabun. Amjaknabun u, Bi Ñi nipe nip, God manö hagep bi gau hadame nöp God Manö u kalik kün riköm hagla rö nöp ginaböl. * ³² Nip udöm, bi Juda wasö gau ñimagö adö kalip lilö, nip hag juöm, ñiñon löl göm, kiñu alöm, nagit ud paköm, böñ nöp al pak linaböl. * ³³ Pen ñin miñöp midöm, ruö ñin miñau niñan u kauyañ uraknab," a ga.

³⁴ Pen Jisas anig hageia, bi nipe gau gasi piral hiñknim rö lagö, manö hagab adö u, a göm, niñagla. *

Jisas bi amgö we ga u gö, amgö ñil niña

(Mad 20:17-19; Mak 10:32-34)

³⁵ Pen hain, Jisas am Jeriko amjakö niñöl gi, bi amgö we ap mideia. Bi anibu nipe adan goß au asik midöm, mani nan ñim, a göm, asib gi mideia. ³⁶ Nibi bi iru nöp manö hag padilö niñöl gi, nibi bi rimnap kalip hag niñöm haga, "Nihön gaböl?" ö ga.

³⁷ Hageia hagla, "Jisas bi Nasared nibö u apöm padiab," a gila.

³⁸ Anig hageila, nipe wiñ kub alöm haga, "Jisas, Depid Ñi nipe, yip mög niñmön!" a ga.

³⁹ Hageia, nibi bi padieila gau nip hag göm hagla, "Nihön ginig ap ran-abön? Agamij mid!" a gila. Anig hagla u pen nipe agamij midageia. Wiñ kub yabit alöl gi haga, "Jisas, Depid Ñi nipe, yip mög niñmön!" a ga.

⁴⁰ Hageia, Jisas niñöm pidöñ göm, nibi bi gau kalip haga, "Panid söi au dauim," a ga. Hagö, panid daueila haga, ⁴¹ "Nöp nihön ginam?" ö ga.

Hageia haga, "Bi Kub, yip gö amgö magö u kauyañ niñin," a ga.

⁴² Hageia, Jisas nip haga, "Jisas yip gö, amgö magö ñil niñnabin, a gimön, gasi niñ udpan rö, amgö magö ñil nöñ," a ga.

⁴³ Hagö, magö anibu nöp amgö ñil niñöm, God hib nipe u hagö adö arö niñöl göm, Jisas areia au hain ga. Nibi bi magöñhalö Jisas ga anibu niñöm, God hib nipe u haglö adö ara.

19

Sakias, bi dakis udep ap

¹ Jisas Jeriko amöm, an anib au ap padia. ² Pen Jeriko au, bi mani nan gau iru midmidöp ap, bi dakis bi udmidal gau kalip magöñhalö abad midmidöp. Hib nipe Sakias. ³ Jisas daun an au padio niñöl gi, nibi bi iru nöp ap niñnig geila. Sakias nipe bi udep magö u me, Jisas bi aigale bi rö midöp u niñin, a göm, niña u pen niñaga. ⁴ Anig gö, nipe nöd gi dö gi am mab ur ap ran adö lan amöm, Jisas auai padö jñ niñöl gi mideia. ⁵ Jisas pen mab ran mideia it anib au apöm, gilañ gi niñöm, Sakias nip haga, "Sakias, ne yñid it i lug! Miñi am ram ne u aip mideinabin," a ga.

⁶ Hageia, Sakias it yan lugöm, miñ miñ göl gi, Jisas nip uß gi dam ram nipe ud ara. ⁷ Nibi bi gau ga anibu

* 18:31: Luk 24:44 * 18:32: Luk 9:22,44 * 18:34: Mak 9:32 * 19:7: Luk 15:2

n+ŋlō mulu lugō hagla, “B+ an+bu am b+ nan si nan naj göp ram u hannig arab,” a g+la. *

8 Pen Sakias uraköm, Jisas n+ip haga, “B+ Kub, ne nöŋ! M+ñi nan yad gau n+me l+ böŋ u lem, böŋ u n+bi b+ mög gep rö gau kal+ip ñ+nabin. Pen yad nöd pir alem, n+bi b+ r+mnap nan kale si udnö rö löp gau pen ñ+nabin, a gem, nan añ+ ap si udnö rö, pen m+thau m+thau ñ+nabin; pen nan m+thöp si udnö rö, pen unbö raleb j+ŋ u ñ+nabin. An+g g+ dam dam magöŋhalö naböŋ ral p+s gem, arö g+nabin,” a ga. *

9 Hageia, Jisas haga, “B+ i Ebrahim ñ+ n+pe ap. Uri God n+pe yam ram aui hanbal nan si nan naj g+pal gau n+ŋöm arö göm ud kam+ŋ yuöp. * 10 B+ Ñ+ n+pe aua u, n+bi b+ hir g+pal gau, kal+ip u+hai n+ŋem ud kam+ŋ yunam, a göm, aua,” a ga. *

*B+ unbö s+duŋ laŋ mani u+la u, manö hod r+köm haga
(Mad 25:14-30)*

11 Pen n+bi b+ an+bu gau, Jisas me, B+ Kub pör abad m+dpun u, Jerusalem arö, n+ip kiŋ hag l+no, han+ip abad m+idö, m+id aij yab+ŋ g+nabun, a göm gas+ u n+ŋla. Jisas, gas+ kalpe n+ŋla an+bu, ke n+ŋöm, kal+ip manö ap halö hod r+köm haga. 12 Jisas manö hod r+köm haga, “B+ kub ap, b+ kub abad m+dep yad m+idöp au arnö, y+ip kiŋ hag lö, ado g+ apem, n+bi b+ ram m+nöŋ yad gai i kal+ip kiŋ abad m+deinam, a göm, ram m+nöŋ m+lö kub gau arnab. 13 Pen nöd b+ wög gep n+pe unbö s+duŋ laŋ kal+ip w+ñ alö aueinaböl, b+ kub n+pe kabö magö gol añ+ añ+ ke ke n+me löm hagnab, ‘Mani ñabin i udmim, s+kim g+ ado malo g+mim, iru ud l+mim; hainö yad kauyaŋ aunabin,’ a g+nab. 14 An+g hagöm arnab u, pen n+bi b+ ram m+nöŋ n+pe abad m+deia gau, n+ip mulu lugö n+ŋöl göm, b+ r+mnap hag yulö, hain amöm, b+ kub yab+ŋ u

n+ip hagnaböl, ‘B+ an+bi n+pe kiŋ hon m+idagnab,’ a g+naböl.

15 “Pen b+ kub yab+ŋ u manö kale u udagöm, b+ kub an+bu n+ip kiŋ kale hag l+inab. An+g gö, n+pe kauyaŋ ado g+ apöm, b+ wög g+ ñeb n+pe gau kal+ip w+ñ alö aueinaböl, kiŋ kale u hagnab, ‘Kabö magö gol ñ+bin gau, kale ud s+kim g+ ado malo g+mim, pen aigöl g+ udpim?’ ö g+nab. 16 Hagö, b+ nöd u apöm hagnab, ‘B+ kub, kabö magö gol añ+ y+ip ñ+na u, s+kim g+ ado malo gem, pen unbö s+duŋ laŋ kabö magö gol udpin,’ a g+nab. 17 Hageinab, b+ kub n+pe u hagnab, ‘Ne g+ aij g+pan. Nan pro u ñ+nö wög g+ aij g+pan rö, m+ñi daun kub unbö s+duŋ laŋ nöp hagnö, abad m+deinabön,’ a g+nab. * 18 Pen b+ ap apöm hagnab, ‘B+ kub, kabö magö gol añ+ y+ip ñ+na u, s+kim g+ ado malo gem, pen unbö mam+id u kabö magö gol udpin,’ a g+nab. 19 Hageinab, b+ kub n+pe u hagnab, ‘G+pan an+bu rö, m+ñi daun kub unbö mam+id u nöp hagnö, abad m+deinabön,’ a g+nab. 20-21 Pen b+ wög gep n+pe ap apöm hagnab, ‘B+ kub, yad nöp n+ŋbin. Ne b+ kal yab+ŋ. N+bi b+ r+mnap nan kale gau, ne s+kim g+ aij g+mön wasö, rau p+ŋ+ g+mön rö udpan. Nan wög u+tham g+ y+mbal gau, ne klö g+mön nöp ñ+ŋban. An+bu u, yad nöp p+ñ+ŋ gem me, kabö magö gol añ+ y+ip ñ+na u, dam apo rin ugan g+ l+nö m+deia. Magö gol añ+ ne u m+ñi daubin i,’ a g+nab. 22 Hageinab, b+ kub n+pe u hagnab, ‘Manö ne hagpan u ud ado gem, manö kub ne aip hagnabin. “Ne b+ kal yab+ŋ, n+bi b+ r+mnap nan kale gau, ne s+kim g+ aij g+mön wasö, rau p+ŋ+ g+mön rö udpan; nan wög u+tham g+ y+mbal gau, ne klö g+mön nöp ñ+ŋban,” a g+pan ar? 23 An+bu u, n+thön g+n+g kabö magö yad u dam beg pasbuk lö, ado g+ apem sin+ŋ r+mnap halö udagpin?’ ö g+nab. 24 An+g hagöm, b+ söl au m+deinaböl gau kal+ip hagnab,

* 19:8: Eks 22:1; Nab 5:6-7 * 19:9: Ap 16:31; Luk 13:16 * 19:10: Luk 15:4; Jon 3:17; 1Di 1:15

* 19:17: Luk 16:10

'Kabö magö gol yad u pîi gi udmim, bi au kabö magö gol sidun lan midöp u nip ñim,' a ginab. ²⁵ Hageinab hagnaböl, 'Bi kub. Nipe kabö magö gol sidun lan hadö midöp!' a ginaböl. ²⁶ Hageinaböl hagnab, 'Kalöp hagabin, pör nîbi bi nan kale iru mideinab gau rimnap halö udnaböl, pen nîbi bi nan kale pro pro mideinab gau gîlö, nan pro anîbu böñ nöp lug li arnab. * ²⁷ Pen nîbi bi yip nîñlö mulu lugö, bi anîbu nipe kin hon midageinab, a gîla gau, kalip am dapim, amgö ilö adö yad aui al pak lim,' a ginab," a ga.

Jisas Kin rö Jerusalem ara
(*Mad 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19*)

²⁸ Jisas kalip manö anîbu hagöm, bi nipe gau aip Jerusalem arun, a göm, nipe nöd ga. ²⁹ Am am Olip Dum au, ram rîig aglö Bedpagi Bedani got au söl amjaköm, bi nipe mihöp kalip nöd hag yuöm haga, ³⁰ "Ram rîig aglö miigan lödan ammil nîñnabil, kaj donki marep nîbi bi ud ajagpal ap, nagî adîk lîlö mideinab u, hubîk daumil. ³¹ Pen nîbi bi rimnap apöm, 'Kaj donki u nîhön ginig hubîk ud arabil,' a gaiöl u, hagnil, 'Bi Kub u wög midö halip hag yuajip, udnig aubul,' a gîmil," a ga.

³² Anig hagö, ammil nîñlö, haga rö nöp mideia. ³³ Am nagî hubîk gîlö nîñöl gi, bi kaj donki nap nîbö gau apöm hagla, "Kaj donki marep u nîhön ginig gîmil nagî hubîkabil?" ö gîla.

³⁴ Hageila haglö, "Bi Kub u wög midö halip hag yuajip, apul nagî hubîkabil," a gîlö. ³⁵ Anig hagnil, kaj donki marep anîbu nagî hubîkmil, ut gi dam Jisas mideia au amjakmil, walij kale bad rimnap ud jumil, ud kaj donki adö u lîmil, Jisas nip ud kaj donki adö anîb lan lîla. ³⁶ Jisas donki adö lan asîköm, adan adö u arö nîñöl gi, nîbi bi gau

walij nan kale rimnap dap adan adö anîbu lîlö nîñöl gi, kaj donki Jisas asîk mideia anîbu walij nan kale adö anîbu abö göl gi abö göl gi ara.

³⁷ Am am Jerusalem sösöl gîlö nîñöl gi, Olip Dum adan ramö giyan gep ka au, nîbi bi nipe gau iru yabîl nöp, magöñhalö nip miñ miñ yabîl göl gi, nan nîhön nîhön ga gau gasî u nîñöl gi, wîñ kub alöl gi, God hib nipe dap ranöm hagla,

³⁸ "Bi Kub nipe Kin hanip hag yuö auöp i,
God nip ud aij ginim!
God ram minöñ kumi kabö adö lan au,
hibur hain hain magö u nöp midöp.

God nipe adö i gîlan midöm,
nipe mailö aij unbö ke halö midöp," a gîla. *

³⁹ Anig haglö nîñöl gi, bi Perisi rimnap anîb au mideila gau, Jisas nip hagla, "Manö hag ñeb bi. Nîbi bi ne gau kalip hag gö, anig unbö rö hagaglan," a gîla.

⁴⁰ Hageila, Jisas pen haga, "Kalöp hagabin, kale manö anîbu rö hageinaböl u, kabö gau ke wîñ alnaböl," a ga.

Jisas Jerusalem nîñöm mitöñ ga

⁴¹ Jisas Jerusalem sösöl göl gi, daun kub anîbu nîñöm, amgö ñig lugö nîñöl gi haga, ⁴² "Ram minöñ Jerusalem i, kalöp mög yabîl nîñabin. Yad kalöp ud God aip jim ñem, hibur hain hain magö u kalip ñinîg aunö u nîñbep u, aij yabîl gîböp. Pen miñi kale nîñagmim, amgö we rö midpim. ⁴³ Hainö bi koimot kale apöm, daun kub kale i, uñin li gîgabö gi midöm, ⁴⁴ apöm gi naij yabîl gîlö, wög waryö, ram gau magöñhalö, kabö ap kabö ap adö lan waköm midageinab; nîbi bi, ñi pai, kabö waryö raul an yan mideinaböl gau ram halö pa jö ma jö gi yunaböl. God kalöp udnig auöp ñin i nîñagpim u me, anig ginab," a ga. *

* 19:26: Mad 13:12; Luk 8:18 * 19:38: Sam 118:26; Luk 2:14 * 19:44: Luk 21:6

*Jisas God sabe gep ram raul migan
yaŋ ara*

*(Mad 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon
2:13-22)*

⁴⁵ Jisas anig hagöm, God sabe gep ram u amöm, nibi bi sikim geila gau kalip hag höŋ yuöl gi haga, ⁴⁶ “God Manö u kalit kliñ riköm hagla, ‘Ram yad u, yip sabe gep ram mideinab,’ a gila u pen kale sikim gi gipe gipe, nibi bi nan si udöm, dap pi göl hanbal ram ap rö löp,” a ga.

⁴⁷ Pen Jisas nipe pör pör, ñin añi añi am God sabe gep ram raul migan u, nibi bi gau kalip manö hag ñimidöp. Bi God nip nan sabe gep bi kub gau, bi lo manö hag ñeb bi gau, bi manö ud asikep gau, nip al pak lun, a göm, gasi añi u niñeila.

* ⁴⁸ Anig gasi niñla u pen nibi bi magöŋhalö, manö aij nipe niñun, a göm, nip ñiñi lilo niñöl gi, kale Jisas nip al pak löl rö laga.

20

*“Nöp an hagö anig gi ajabön?” ö
gila*

(Mad 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Pen ñin an anib au, Jisas nipe God sabe gep ram raul migan u amöm, nipe nibi bi ud God aip jim ñöl linab manö aij u hag ñi mideia niñöm bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, bi manö ud asikep gau abe aula. ² Apöm nip hagla, “An nöp hagö, ne apön anig gi ajabön?” ö gila.

³ Hageila haga, “Yad kalöp pen hag niñeb ap hag niñniñ gabin. ⁴ Jon nibi bi gau kalip ñig pak ñimidöp u, God nip hagö anig ga aka gasi nipe ke niñöm ga?” ö ga.

⁵ Hageia, kale ke hag niñ hag niñ göm hagla, “‘God hagö, Jon nibi bi gau kalip ñig pak ña,’ a ginabun u, nipe hagnab, ‘Anib u, manö nipe u niñön ginig udagpim?’ ö ginab.

⁶ Pen, ‘Jon gasi nipe ke nöp niñöm, nibi bi gau kalip ñig pak ña,’ a

geinabun u, nibi bi gai i, God nipe Jon manö hagep bi nipe rö hag lö apöm gaia a göm niñbal rö, kal juöm hanip kabö ju pak linaböl,” a gila. ⁷ Pen kale gasi anibu niñöm, Jisas nip pen hagla, “Jon apöm nibi bi gau kalip manö hag ñöm, ñig pak ñöm ga u, hon niñagpun, God hagö ga aka gasi nipe ke ga u niñagpun,” a gila.

⁸ Anig hageila, Jisas kalip haga, “Kale yip pen hag niñagpim rö, yad pen an hagö apem gabin u, kalöp u rö nöp hag niñagnabin,” a ga.

*Bi wain wög adiñ abad mideila
gau, manö hod riköm haga*

(Mad 21:33-46; Mak 12:1-12)

⁹ Jisas nibi bi gau kalip manö hod riköm haga, “Bi ap wain wög adiñ ap gi yimöm, nibi bi rimnap hag löm, am ram minöŋ mlö gau mideinab.

* ¹⁰ Pen wain magö po ginab magö u, bi nipe ap hag yuöm hagnab, ‘Am nibi bi wain wög gi midpal gau kalip hagö, wain magö yip rimnap ñilö daumön,’ a ginab. Hagö amjakö, nibi bi wain wög gi mideinaböl gau nip pak pak löm, yiharin hag yulö ado gi aunab. ¹¹ Anig gilö, bi wain wög nap niñbö u, bi ap pen hag yuö arnab. Areinab nip u rö nöp pak pak löm, yiharin hag yulö ado gi aunab. ¹² Anig gilö, bi hainbö ap hag yuö amjakö, nip miñu magö paköm, tip gi dam höŋ au yaŋ yunaböl. ¹³ Anig gilö, bi wög adiñ nap niñbö u hagnab, ‘Yad ai ginamñ Ñi midmagö yad u yunabin u, manö nipe hageinab rö niñöl rö löp,’ a göm yunab. ¹⁴ Yuö amjakö, nibi bi wain wög gi mideinaböl anib gau hagnaböl, ‘Ñi auöp i, nap wain wög u nipe udnim rö löp. Nip böŋ nöp al pak lun, hon udun,’ a ginaböl. ¹⁵ Anig hagöm, nip tip tip gi dam höŋ gau amöm, böŋ nöp al pak lilo umnab.

“Pen anig geinaböl u, bi wög adiñ nap niñbö u kalip niñön ginab?

¹⁶ Nipe apöm, nibi bi anib gau

* 19:47: Luk 21:37 * 20:9: Ais 5:1

kalip al pak löm, wög adiņ anibu nibi bi rimnap kalip pen hagö abad mideinaböl,” a ga.

Jisas anig hageia, nibi bi niņ mideila gau hagla, “Hagpan anibu rö gagnim!” a gila.

¹⁷ Hageila, Jisas kalip niņ gusgus göm haga, “Anig hagpim u pen anib u, God Manö kalı kfiñ rikla adiņ ap rik niņmim iñ u yip hag ñimim. Adiņ hagabin anibu anig göl midöp,

‘Bi ram gep gau, kabö ap aij gagnim a göm arö gila u pen miñi ram padö aņ yaņ u b+nig ñöl midöp,’ a gila.

¹⁸ “Nibi bi an an ap lug kabö adö anibu paknaböl gau, kalip böņ nöp pa jö ma jö gi linab. Pen kabö anibu piņ ju ap lug nibi bi pak ribiknab u, kalip böņ nöp paib waib jö gi linab,” a ga. *

¹⁹ Jisas anig hageia, hanip nöp hagab a göm, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, uri nöp nip manö kub hagun a göm niņla u pen nibi bi iru nöp niņ mideila gau niņöm, piñiņ göm arö gila.

“Rom bi kub Sisa nip dakis ñun aka wasö?” gila

(Mad 22:15-22; Mak 12:13-17)

²⁰ Pen Jisas nip aige göl gun dam manö kub hagnig arun a göm, am nibi bi rimnap kalip mumug göm hagla, “Kale nibi bi aij rö halu limim, am manö pir pir alimim, nip manö rimnap hagpe, pen niñön hagainim niņun, nip dam gapman bi manö kub ud asikep u ud arnabun,” a gila.

* ²¹ Anig haglö, amöm nip manö rimnap piral hagöm hagla, “Manö hag ñeb bi, hon niņbun ne böņ lap nöp aragpan; kabö göl nöp hagpan. God Manö u nibi bi gau kalip hag ñiban u, u rö nöp kabö göl nöp hagpan. ²² Anib u, hon niñön gun? Rom gapman bi kub Sisa nip dakis ñun aka wasö?” gila.

²³ Kale manö pir pir hagla anibu niņöm, Jisas kalip haga, ²⁴ “Mani dakis ñibal anibu ap yip ud yambe niņin,” a ga. Hageia, ud yamla niņöm haga, “Mani ba u, ana an rö midöpñ Hib kalı kfiñ rikla anibu, an hib rö midöp?” ö ga.

Hageia hagla, “Sisa ana nipe u midöm, hib nipe u midöm göp,” a gila.

²⁵ Hageila, kalip haga, “Anib u, Sisa nan nipe midainim, Sisa nip ñimim. God nan nipe midainim, God nip ñimim,” a ga.

²⁶ Jisas nipe nibi bi mideila aņ anib au anig hageia, manö nipe rib juöl rö lagö, gasi iru niņöm manö ap hagagla.

Nibi bi uraknaböl u, hag niņeb ap (Mad 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Sadyusi gau, nibi bi umöm urakagnaböl a göm, gasi u niņmidal. Pen Sadyusi bi rimnap Jisas mideia au apöm, nip hag niņeb ap hag niņla. ²⁸ Hag niņöm hagla, “Manö hag ñeb bi. Mosıs manö ap hanip kalı kfiñ riköm haga, ‘Bi ap nibi udöm, ñi pai yag dapöm wasö yiñariņ umnab u, nimam nipe ap pen nibi anibu udöm, ñi pai nipe u, a göm, yag daunim,’ a ga. ²⁹ Anib u, bi iñ halö unbö mudun jıñ u mideinaböl. Nimam nöd u nibi udöm, ñi pai yag dapöm wasö yiñariņ umnab.

³⁰ Umö, nimam yigwö aņ nıbö u pen nibi anibu udöm, u rö nöp ñi pai yag dapöm wasö, yiñariņ umnab. ³¹ Anig gö, nimam yigwö niğañ nıbö u pen nibi anibu udöm, u rö nöp ñi pai yag dapöm wasö, yiñariņ umnab.

³² Hainö nibi anibu u rö nöp umnab. ³³ Pen umöm uraknaböl a giñpan u, nibi añi anibu bi nipe unbö ud mudun jıñ linab u, hainö bi an nibi mideinaböl?” ö gila.

* **20:18:** Ais 8:14-15 * **20:20:** Luk 11:54

³⁴ Hageila, Jisas kalip haga, "Miñi midpun ñin i, nibi gau bi udpal, bi gau nibi udpal. ³⁵ Pen nibi bi God gö uraköm, ram nipe kumi kabö adö lañ au arnaböl gau, nibi gau bi udagnaböl, bi gau nibi udagnaböl. ³⁶ Pen kale kauyan umagnaböl; ejol gau rö pör pör nöp kamij mideinaböl. Kale uraknaböl u me, God ñi pai nipe mideinaböl. ³⁷ Nibi bi umöm urakpal manö u, Mosi u rö nöp mab ineia aiud u hagöm kali kñiñ rika. Mosi manö anibu kali kñiñ riköm haga, 'Bi Kub nipe Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale midöp,' a ga. ³⁸ Nibi bi nöd umla gau, 'God kale midöp,' a ga rö, hon niñbun, nibi bi nöd umla gau uri kamij midpal. God niñöb, nibi bi nipe magönhalö kamij midpal," a ga.

³⁹ Jisas anig hageia, bi lo manö hag ñeb bi rimnap hagla, "Manö hag ñeb bi, manö kabö göl nöp hagpan!" a gila. ⁴⁰ Manö hag aij ga anibu niñöm, piñij göm, hainö manö rimnap nip hag niñagla.

"Niñön ginig yip Mesaia a göm niñagpal?" ö ga

⁴¹ Pen Jisas kalip haga, "Nibi bi gau niñön ginig, Mesaia u Depid ñi nipe u nöp midöp, a gipal? ⁴² Depid nipe ke God Manö adij Sam a gipal u kali kñiñ riköm haga,

'Bi Kub nipe Bi Kub yad nip haga,
"Ne ñimagö yijig yad lau adö asik midmön; *

⁴³ mid damöm yad kolmañ ne gau kalip ginö,
ma mo ne gau kalip abö gi ribiknabön," ' a ga.

⁴⁴ Pen Depid nipe Mesaia u nip, 'Bi Kub yad,' a ga rö, niñön ginig, Mesaia u Depid ñi nipe u nöp midöp, a gipal?" ö ga.

Lo manö hag ñeb bi gau gipal rö gagmim, a ga

(Mad 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

⁴⁵ Nibi bi gau niñmidlö niñöl gi, Jisas bi nipe gau kalip haga, ⁴⁶ "Kale lo manö hag ñeb bi gau gipal rö gimim rö löp u, niñ aij gimim. Kale gipal adö u, hon gau ajno hib hon u nöp niñlañ a göm, wañj milö rol göm, nibi bi gau aip magum gilö, nibi bi gau kalip niñöm, 'Bi kub auabim e!' ginaböl u, miñ miñ ginaböl; Juda magum gep ram gau amöm, bi kub asikpal sea adö u asikpal; pen nan kub niñnaböl ñin u, am bi kub asikpal ka u nöp asiknaböl. ⁴⁷ Bi lo manö hag ñeb bi gau, nibi palpal ram nan kale gau si udöm, God nip sabe ginabun u, nibi bi niñöl, a göm, manö milö kub pir pir adö rimnap hagpal. Anig gipal u, hainö ilön kub ke yabit udnaböl," a ga.

21

Nibi adu ap God nip nan kub ña (Mak 12:41-44)

¹ Jisas God sabe gep ram raul migam am midöm niñja, nibi bi mani halö gau mani rimnap dap mab ij migam u yueila. ² Pen nibi adu mög gep rö ap mani at pro magö mihöp dap yua. ³ Anig ga niñöm Jisas haga, "Yad kalöp niñö hagabin, nibi bi rimnap mani pro yubal; pen nibi adu mög gep rö i mani nipe kub yabit yuöp. * ⁴ Pen nibi bi rimnap mani kale iru nöp midö niñöl gi mani yubal; ji nibi adu mög gep rö i mani nipe midöp rö magönhalö yuöp. Nan rau niñeb ap midagöp," a ga.

God sabe gep ram u gi naj ginaböl, a ga

(Mad 24:1-2; Mak 13:1-2)

⁵ Pen bi nipe rimnap hagla, "God sabe gep ram i kabö aij aij, nan aij aij dap God nip ñöm rib adik ñila u, aij yabit midöp," a gila. Anig hageila, Jisas kalip haga, ⁶ "Anig hagpim u pen hainö nan aij niñabim anib gau midageinab. Magönhalö ud wañ gi yulö, kabö ap kabö ap adö u midageinab," a ga. *

* 20:42: Sam 110:1 * 21:3: 2Ko 8:12 * 21:6: Luk 19:44

*Hainö miñör kub aunab, a ga
(Mad 24:3-14; Mak 13:3-13)*

7 Hageia, nîp hag niñöm hagla, “Manö hag ñeb bi. Nan anîbu ñîñ mai rö anîg gî nabî Pen nan niñön rö gö niñun, miñî gî nîg gab a gî nabun?” ö gî la.

8 Hageila, Jisas kalîp haga, “Niñ aij gî mim! Niñi bi iru nöp apöm pir alöm, hib yad u udöm hagnaböl, ‘Yad nöp auabin. Niñ kub u auöp,’ a gî naböl. Anîg hageinaböl u, niñö hagaböl a gî mim kalîp hain gagmim. 9 Pen ram miñöñ miñan rîmnap uraköm, ram miñöñ miñan rîmnap aip pen pen gî naböl. Ram miñöñ miñan rîmnap kale ke nöp pen pen gî naböl. Anîg geinaböl u niñmim, ñîñ kub hagpal u aunîg gab niñöm anîg gaböl a gî mim, piñîñ gagmim. Niñ kub anîbu hainö aunab,” a ga.

10 Anîg hagöm kalîp haga, “Ram miñöñ miñan rîmnap uraköm, ram miñöñ miñan rîmnap aip pen pen gî naböl. Kiñ rîmnap yam kale uraköm, kiñ rîmnap yam kale aip pen pen gî naböl. 11 Ram miñöñ gau iru nöp munmon kub yabî udöm, kiyo kub alöm, miña kub yabî göm gî nab. Nan kumi kabö adö lañ au ke hain niñö löm, nan unbö ke piñîñ gep rö adö lañ au lî nab. 12 Nan anîb gau hainö anîg gî nab jî nöd yîp piñ aip miñpim rö, kalöp gî naij gî naböl. Kalöp manö kub hagnîg, dam Juda magum gep ram gau amöm, manö kub hagöm, kalöp nagî löm, dam kiñ gapman bi kub gau ud arnaböl. 13 Kalöp gî naböl anîbu, manö aij yad u kalîp waiö hag niñmim rö lî nab. 14 Pen kalöp manö kub hagaiöl u, manö niñön rö pen hagnî a gî mim, nöd ulhai niñagmim. * 15 Yad ke kalöp gasî aij ñem manö magö niñö, kale manö anîbu nöp hag niñbe, kale pen hagöm ud yuep rö lagnab. * 16 Pen name nap, namam bi, bi rîdîk niñeb, bi niñeb kale ke rîmnap kalöp

mumug göm, ud kołmał niñmagö adö lîlö, kalöp rîmnap böñ nöp al pak lî naböl. * 17 Yîp niñ udpim rö, niñi bi gau magöñhalö kalöp mulu kal niñnaböl. 18 Pen nabîc umagö kale añî ap ur gagnab. 19 Pen yîp ciñ piñdöñ gî miñdeinabim u, kamîñ miñdep magö u udmim, pör pör nöp miñdeinabim.

*Jerusalem gî naij gî naböl, a ga
(Mad 24:15-21; Mak 13:14-19)*

20 “Pen ami bi gau apöm, Jerusalem biñöm yu gî gabö gî naböl niñ u, miñî söl miñdöp Jerusalem gî naij gî naböl, a gî mim niñnabim. 21 Niñi bi ram miñöñ Judia miñdaiöl gau, piñîñ gî no ilö gau aröl. Niñi bi Jerusalem miñdaiöl gau, piñîñ gî höñ adö aröl. Pen niñi bi höñ adö miñdaiöl gau, Jerusalem waryö raul aragöl. 22 Niñön gî nîg: niñ anîbu me, kale God niñ arö gî pal rö, God manö hagep bi gau magöñhalö God Manö kalî kliñ rîköm hagla rö nöp gî nab niñöm kale pen ilön kub udnaböl. * 23 Pen niñ anîbu, niñi niñ mudun miñdeinaböl gau abe, niñi niñ painañ ci ñeinaböl gau abe, kalîp miñör kub yöl gî nab. God Juda niñi bi kalîp miñör kub yabî gî nam a göm, niñi bi ram miñöñ anîbi miñdîpal kalîp gî naij yabî gî nab. 24 Bi miñö gau niñö apöm, niñi bi rîmnap kalîp ru miñö kiñ udöm rîb lî naböl, niñi bi rîmnap kalîp nagî löm dam ram miñöñ ke gau gau magöñhalö ud arnaböl. Pen Juda niñi bi wasö gau apöm, Jerusalem gî naij gî lö gî lö, God niñ niñpe haga u ap auö, arö gî naböl. *

*Bi Niñ niñpe mailö halö aunab, a ga
(Mad 24:29-31; Mak 13:24-27)*

25 “Pen hainö, siñdö rakîñ gapî nan ke ap waiö löm, niñ si ral apöm gu kub geinab. Pen ram miñöñ iñ i niñi bi ram miñöñ gau gau magöñhalö gasî iru niñöm, niñön gab a göm, gasî miñö löm piñîñ gî naböl. * 26 Nan

* 21:14: Luk 12:11-12 * 21:15: Ap 6:10 * 21:16: Mad 10:21-22 * 21:22: Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 * 21:24: Sam 79:1; Rep 11:2 * 21:25: Ais 13:10; Esi 32:7; Joe 2:31; Rep 6:12-13

kumi kabö adö laŋ midöp gau, dan n+ibö i n+ibö gö, m+nöŋ naböŋ i n+hön g+nig göm gab, a göm, piñ+iŋ göm, gasi magö rik auö umeb rö l+nab. ²⁷ Anig ginab ñ+n u, Bi Ñi nipe kumi aŋ au auö niŋöl gi, n+ibi bi kale p+döŋ nipe u abe, mailö aij unbö ke yabiñ nipe u abe niŋnaböl. * ²⁸ Nan hagabin i geinab u, Bi Kub hanip ud kam+iŋ yunab ñ+n u söl midöp, a g+mim, amgö g+ilaŋ g+mim niŋöl gi midaimim,” a ga.

Mab wasiŋad u, manö hod riköm haga

(Mad 24:32-35; Mak 13:28-31)

²⁹ Jisas anig hagöm, kalip manö hod riköm haga, “Mab wasiŋad abe, mab rimnap abe, ³⁰ siñip lö, miñi sidö l+nig göm gab a g+mim, niŋbim. ³¹ An+ib u rö, nan hagpin gau gö, God n+ibi bi udöm abad mideinab ñ+n u söl auub a g+mim, niŋnabim.

³² “Yad kalöp niŋö hagabin, n+ibi bi uri midpal gai i magöŋhalö umagnaböl; rimnap kam+iŋ midlö niŋöl gi, nan hagabin i magöŋhalö ginab. ³³ Kumi kabö adö laŋ abe, m+nöŋ naböŋ iñ i abe ur g+nab, j+ manö magö yad gau ur gagnab.

N+iŋ aij g+mim midaimim, a ga

³⁴ “Pen niŋ aij g+mim. Kale ñig wain ñig klö iru ñ+iŋmim hauñ l+mim, nan m+nöŋ naböŋ adö iñ i nöp gasi niŋ mideinabim ñ+n an+ibu nöp, yaur kaj wal wayöŋ hel l+lö y+iŋid nöp udöp rö u g+nab. ³⁵ Gai i nöp gagnab; n+ibi bi ram m+nöŋ iñ k+iŋn y+ma magöŋhalö midpal rö g+nab. ³⁶ An+ib u, kale pör pör niŋ aij g+mim, God n+ip sabe göl gi nöp midmim hagmim, ‘Nan an+ib gau hanip al pak lagnim; ne hanip abad midö kam+iŋ arun, am Bi Ñi nipe amgö ilö adö nipe u midaiun,’ a g+mim,” a ga.

³⁷ Ñ+n pro bad an+ibu, Jisas pör am God sabe gep ram raul m+gan u am midöm, n+ibi bi gau kalip manö hag ñ+m+idöp. Pen sibön gö niŋöl göm,

Jisas nipe am ram m+nöŋ ap Olip Dum a gal u hanm+idöp. ³⁸ N+ibi bi gau magöŋhalö, manö n+ip u niŋun, a göm, hil+m halö yabiñ uraköm, God sabe gep ram u arm+dal.

22

Judas Jisas n+ip mumug ga
(Mad 26:1-5; Mak 14:1-2,10-11; Jon 11:45-53)

¹ Juda kai Bred Y+is Halö Ñ+iŋagep ñ+n kub kale u, Pasopa a g+pal ñ+n kub kale u, sösöl ga. ² Bi God n+ip nan sabe gep bi kub gau abe, bi lo manö hag ñeb bi gau abe, Jisas n+ip alun a g+la u pen n+ibi bi gau kalip piñ+iŋ göm, aigöl gun alun a göm, hag niŋ mideila.

³ Hag niŋ midlö niŋöl gi, Seden nipe apöm, Judas hib nipe ap Iskariod a g+m+idal u, n+ip yuö hi+ka. Bi an+ibu Jisas bi nipe unbö m+gan laŋ gau bi ap. * ⁴ Yuö hi+kö, nipe am God n+ip nan sabe gep bi kub gau abe, God sabe gep ram abad midm+idal polisman bi kub kale gau abe mideila gau amöm, Jisas n+ip aigöl gem mumug gi dam ñ+nö n+ip al pak löl, a göm, manö an+ibu kalip aip hag niŋa. ⁵ Hagö, kalip aij a gö niŋöl gi hagla, “Nöp mani ñ+nabun,” a g+la. ⁶ Hageila, Judas nipe, magö mai rö Jisas n+ibi bi gau aip midageinab u, n+ip mumug gi dam bi kub gau kalip ñ+nabin, a göm, abad niŋ mideia.

Pasopa nan ñ+iŋnig g+iŋn g+la
(Mad 26:17-25; Mak 14:12-21; Jon 13:21-30)

⁷ Pen Bred Y+is Halö Ñ+iŋagep ñ+n an+ibu auö, Pasopa kaj sipsip pi pak sabe gep ñ+n uri, a göm, * ⁸ Jisas nipe Pida aip Jon aip kalip m+höŋ hag yuöm haga, “Kale m+höŋ am Pasopa nan ñ+iŋnabun u gi li aij g+mil,” a ga.

⁹ Hageia haglö, “Gai anig gul?” ö g+lö.

¹⁰ Hageila, Jisas haga, “Kale m+höŋ daun kub u ammil niŋnabil, bi ap ñig m+l daueinab. N+ip nable pakmil,

* 21:27: Dan 7:13; Mad 26:64; Rep 1:7 * 22:3: Jon 13:2,27 * 22:7: Eks 12:1-27

arnim ram u ammil, ¹¹ bi ram nap nibö anibu nip hagmil, 'Manö Hag Ñeb Bi nöp hag niñöb, "Ram raul miñgan mai bi yad gau aip Pasopa nan niñnabun?" ö göp,' a gimil. ¹² Anig hageinabil, kalöp miñhöñ dam ram raul miñgan kub debol nan gau halö mideinab adö lañ u hageinab u, Pasopa nan niñnabun gau raul miñgan anibu gi jin gimil," a ga.

¹³ Hagö ammil niñlö, haga haga rö nöp mideia. Anib u, Pasopa nan niñnig gila gau gi li aij gilö.

Jisas bi nipe gau kalip bred wain ña

(Mad 26:26-30; Mak 14:22-26; 1Ko 11:23-25)

¹⁴ Pen ram dugöp magö u nan niñnig göm, bi manö nipe ud arep gau aip debol u asik gıgabö göm, ¹⁵ kalip haga, "Gası yad pör niñbin u, kalöp aip Pasopa nan niñnig gabun i niñjun me, hainö ilön kub udnam, a gem, gası u niñbin. ¹⁶ Pen yad kalöp hagabin, Pasopa nan u hainö kauyañ niñagnabin; hainö Pasopa kaj sipsip pi pör pak niñbun it anibu waiö lınab niñöm God niñbi bi nipe udöm abad mideinab niñ u nöp nan kub niñnabun," a ga.

¹⁷ Jisas anig hagöm, niñ wain kap udöm, God nip aij a göm, bi nipe gau kalip ñöl gi haga, "Niñ ñabin i kale ke ud niñim. ¹⁸ Pen kalöp hagabin, miñi niñ i rikö, niñ wain kauyañ niñagnabin; God niñbi bi nipe udöm abad mideinab niñ u nöp niñ wain kauyañ niñnabin," a ga.

¹⁹ Anig hagöm, bred ap udöm, God nip aij a göm, ud jö göm kalip ñöl gi haga, "Hañ romañ yad i kalöp ñabin. Kale udmim gası yip nöp niñöl gimim niñim," a ga. ²⁰ Kale nan niñ haköm, Jisas niñ wain kap u udöm, kalip ñöl gi haga, "Hagape yad lugö umnö me, God kalöp niñbi bi yad, a göm, udnabin a ga manö adö u

am pidöñ ginab u me, kalöp niñ wain i niñabin.

²¹ Pen bi yip kain gi dam arnab u aip asik midpun. * ²² Bi Niñ nipe, God hadame ram haga adan adö u nöp hain göm umnab u pen bi nip kain gi dam arnab u nip mög niñabin," a ga.

²³ Jisas anig hageia, bi nipe gau kale ke nöp, an rö anig ginab, a göm, pen pen hag niñöl gi mideila.

Bi nipe gau, "Kale wasö, yad nöp bi kub midpin," a gila

²⁴ Jisas bi nipe gau, kale wasö, yad nöp bi kub midpin, a göm, kale ke nöp pen pen hageila. * ²⁵ Anig hageila, Jisas kalip haga, "Kiñ gau Juda niñbi bi wasö gau kto göm abad midöl gi hagpal, 'Kalip ud aij yabit gi pun,' a gıpal. * ²⁶ Pen kale unbö rö gagmim. Bi kub kale gau, niñ praj rö midaiöl; bi kub yabit gau, bi wög gi ñeb rö midaiöl. * ²⁷ Miñnöñ naböñ it i gıpal nagı adö u, bi kub am asıklö, bi wög gi ñeb gau nan magö nan kalpe gau pıta pıta gıpal. Pen yad añ kalöp bi wög gi ñeb rö nöp midpin. *

²⁸ "Yip marö yabit gimidöp u niñmim yip arö gagpim; yip abad midpim. ²⁹ Anig gıpim u, God yip hagöp, 'Ne Kiñ midmön, niñbi bi gau kalip abad mideinabön,' a göp rö, yad pen u rö nöp kalöp hagabin, kale kiñ rö midmim niñbi bi gau kalip abad mideinabim. ³⁰ Niñ anibu kale ram miñnöñ yad u ammim, yad aip asıkmim nan magö niñmim niñ niñmim ginabim; kale kiñ asıkpal sea adö u asıkmim, Isrel it ke ke unbö miñgan lañ kalip manö kub niñnabim," a ga. *

Pida, "Jisas nip niñagpin," a ginab (Mad 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38)

³¹ Jisas nipe Pida nip haga, "Saimon, Saimon, nöñ. God nipe Seden nip yau a gö, kalöp bi, wid magö hoñ gilö hoñ gilö, magö yabit u ke

* 22:21: Sam 41:9; Jon 13:21-22 * 22:24: Luk 9:46 * 22:25: Mad 20:25-27; Mak 10:42-45

* 22:26: Mad 23:11; Mak 9:35 * 22:27: Jon 13:12-15 * 22:30: Mad 19:28

löm, adin adin u ke löm gipal rö u göm, kale gi naj ginabim aka wasö gi ninab,” a ga. ³² Pen yad God nip sabe gipin rö, yip böj nöp arö gagnabön. Pen nan si nan naj ginabön u, nihön ginig anig gipin, a gimön, yip kauyan ado gi aunabön. Pen anig gimön, hainö apön namdamam ne rimnap kalip manö hag ñi aij gö, kale klö göm yip hain göl,” a ga. *

³³ Jisas anig hageia Pida haga, “Bi Kub, yad nöp arö gagnabin. Mihöngöl nöp ajeinabul, nöp nagilöm, yip abe nagilöl. Pen nöp al pak löm, yip abe al pak löl,” a ga.

³⁴ Hageia, Jisas haga, “Pida, yad nöp hagabin, miñi sibön yan kilakil wiñ alagnab magö u, Jisas nip ninagpin a gimön, ij mihau nigan wai ñinabön,” a ga.

Mani rin, wadi, ru mlö kid

³⁵ Jisas anig hagöm kalip haga, “Nöd kalöp hag yuem hagnö, ‘Mani rin, wadi, ma rirup gau udmim ud aragmim; yiharin armim,’ a ginö. Hagnö arbe ñin anibu, nan kale rimnap mideia aka midageia?” ö ga.

Hageia hagla, “Wasö, nan hon utep laga; mideia nöp,” a gila. *

³⁶ Hageila, Jisas haga, “Pen miñi kale mani rin, wadi midainim u, halö ud armim. Bi an ru mlö kid midagainim u, kolsior nipe u bi rimnap kalip sikim göm mani udöm ru mlö kid ap raunim. ³⁷ Pen ninim! Nöd God manö hagep bi Aisaia God Manö adin ap kali klin riköm haga, ‘Nipe bi nan si nan naj gep bi ap,’ a ginaböl,’ a ga. Haga anibu yip nöp haga. Manö hagöm kali klin rika anibu miñi ginig gab,” a ga. *

³⁸ Jisas anig hageia, kale hagla, “Bi Kub, ru mlö kid hon mihöp midöp,” a gila.

Hageila haga, “U anig hagagmim,” a ga.

Jisas Olip Dum au Nap nip sabe ga (Mad 26:36-46; Mak 14:32-42)

³⁹ Jisas anig hagöl göm Jerusalem höj amöm, pör Nap nip sabe gimidöp Olip Dum au ara; bi nipe gau hain gila. ⁴⁰ Ram minön anibu amjaköm kalip haga, “Gasil naj auö gi naj gimim rö löp u, God nip sabe göl gi midaimim,” a ga.

⁴¹ Anig hagöm, kalip arö göm, nipe ke ke au amöm, kugom yimöm God nip sabe göm haga, ⁴² “Bapi, gasil yad ninbin u ñig asi kap yip ñinig gabön u ñagmön. Pen yad gasil ninbin adö u gagmön; gasil ne ke ninban adö u nöp gimön,” a ga. ⁴³ Jisas anig hagö, ejol ap kumi kabö adö lan au nibö apöm nip pidöj ña. ⁴⁴ Nip marö yabil gö, Jisas nipe Nap nip klö yabil göm sabe göl gi midö ninöl gi, hapil u hagape rö pa gi dö gi il yan luga.

⁴⁵ Nap nip sabe gi mid juöm amöm ninja, bi nipe gau mihör lugö ninöl gi, hon haneila. ⁴⁶ Anig geila u ninjöm kalip haga, “Nihön ginig hon hanabim Sedem nipe gasil nö kale gi naj gimim rö löp u, urakmim, sabe göl gi midaimim,” a ga.

Jisas nip ud sisi lila

(Mad 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-12)

⁴⁷ Jisas manö anibu hag midö ninöl gi, bi nipe Judas bi ugan kub ap ut gi dap apjaköm, Jisas nip ud bom halunam a geia. ⁴⁸ Anig geia, Jisas nip haga, “Judas, ‘Bi me i al pak limim,’ a gimön, yip Bi Ñi nipe ud bom halunig gabön ar?” a ga.

⁴⁹ Anig hagö ninöl gi, bi nipe gau nan nihön ginig geila anibu ninjöm hagla, “Bi Kub, hon kalip ru mlö kid ud ribun aka?” gila. ⁵⁰ Anig hagöl göm, bi ap ru mlö kid nipe u udöm, bi God nip nan sabe gep bi kub yabil bi wög gi ñeb nipe u, nip rimid yijig lau böj nöp rib gi dö gi yua.

⁵¹ Anig geia, Jisas ninjöm haga, “Anig gagmim! Me aij,” a ga. Anig hagöm, rimid u ud ninjö kaminj la.

⁵² Pen God nip nan sabe gep bi kub gau abe, God sabe gep ram abad

* 22:32: Jon 17:15 * 22:35: Luk 9:3; 10:4 * 22:37: Ais 53:12

midmidal polisman bi kub kale gau abe, bi manö ud asikep gau abe, ap nüp udnig geila gau, kalip haga, "Kale ru mlö käd udmim, ur pakep udmim daubim u, yip bi pen pen alep bi ap rö a gi gasi niñmim, ud sisi lning aubim ar?" ⁵³ Yad kale aip pör pör God sabe gep ram u midainö yip udagpe. Pen miñi Seden, bi sibön lau adö midöp u, ñin nipe u me, anig gabim," a ga.

Pida, Jisas nüp niñagpin, a ga
(*Mad 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:3-12*)

⁵⁴ Jisas anig hagö niñöl gi, nüp ud sisi löm, dam God nüp nan sabe gep bi kub yabul ram u ud arla. Pida pen hain hain niñ ara. * ⁵⁵ Ram anibu apjaköm, ram gof au mab lauöm asik mideila. Pida hain apjaköm kalip aip asika. ⁵⁶ Pida aip asik midö niñöl gi, pai ram anibu wög gi ñimidöp ap nüp niñ dap ran lugöl gi haga, "Bi i abe Jisas aip midmidöp," a ga. ⁵⁷ Hageia, Pida haga, "Pai, bi anibu yad niñagpin!" a ga.

⁵⁸ Anig hagöm, yöp pro magö ap midö niñöl gi, bi ap pen apöm Pida nüp niñöm haga, "Ne u rö nöp Jisas bi nipe ap," a ga.

Hageia, Pida haga, "Bi me, yad wasö!" a ga.

⁵⁹ Pen hainö pro pro magö ap midö, bi ap pen apöm, klö göm haga, "Bi i Jisas aip midmidöp me. Nipe abe ram mñön Galili niñbö," a ga.

⁶⁰ Hageia, Pida haga, "Bi me, manö hagabön u yad niñagpin me!" a ga.

Anig hagö niñöl gi, adin kilakil wiñ ala. ⁶¹ Anig gö, Jisas ado göm, Pida nüp niñ ij halö lö, Pida pen Jisas, "Miñi sibön yan kilakil wiñ alagnab magö u, Jisas nüp niñagpin a gimön, ij mihau nigan wai ñinabön," a ga manö u gasi niña. ⁶² Anig niñöm, rugu mitep gö, matul ral auö, höñ amöm mitör ga.

Jisas nüp hag juöl gi, pakla
(*Mad 26:67-68; Mak 14:65*)

⁶³ Bi Jisas nüp ud mideila gau nüp hag juöl gi, paköl gi gila. ⁶⁴ Kale walij bad ap ud amgö nüp u palu gi ñöm, nüp paköm hagla, "Ne bi ke niñban u, nöp an pakab u hanip hag ñi!" a gila. ⁶⁵ Pen manö naj anibu rö, nüp rapin iru nöp hagla.

Juda bi kub manö ud asikep gau Jisas nüp manö kub hagla
(*Mad 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24*)

⁶⁶ Hilim halö, Juda bi manö ud asikep gau löm, God nüp nan sabe gep bi kub gau löm, bi lo manö hag ñeb gau löm, ap magum gilö, Jisas nüp ul gi Kansol kub anibu mideila an au ud daula. ⁶⁷ Pen Kansol bi gau kale Jisas nüp hagla, "Pen ne ke hagnöm, ne Mesaia u aka wasö," gila.

Hageia, Jisas kalip haga, "Pen yad kalöp hageinabin u, niñö hagöp a gimim, niñagnabim. * ⁶⁸ Pen hag niñeb yad midöp u kalöp hag niñeinabin u, yip pen hagnabim. ⁶⁹ Pen miñi riköl mid damöm hainö gau, Bi Ni nipe God Bi klö unbö ke halö midöp u, ñimagö yijig adö nipe au asik mideinab," a ga. *

⁷⁰ Anig hageia, bi kansol gau magöñhalö nüp hagla, "Anib u, ne ke God Ni nipe u aka?" gila.

Hageia, Jisas haga, "Me kale ke hagnöm me u," a ga.

⁷¹ Hageia haga, "Niñön ginig manö kub rapin hag midun, bi rimnap hag niñno, Jisas anig göp anig göp a gaiöñ Maj migan nipe ke hagöp niñbun u," a gila.

23

Gapna Pailod Jisas nüp manö niña
(*Mad 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38*)

¹ Anig hagöm, magöñhalö uraköm, Jisas nüp dam gapman bi kub Pailod mideia au arla. ² Damöm, nüp manö kub hagnig, manö gau niñbö gau niñbö dapöm hagla, "Hon ulhai niñun

* 22:54: Sam 31:11 * 22:67: Jon 3:12 * 22:69: Ap 7:56

nin̄bun, bɪ anɪbi nɪbi bɪ hon gau manö piral hagöm hagöp, 'Bɪ kub Sisa nɪp dakɪs n̄agmim, gapman kai manö u u rö nöp nin̄agmim,' a göp. Pen manö ap hagöp, 'Yad ke Mesaia u, yad ke kin̄ anɪbu,' a göp," a gɪla. ³Hageila, Pailod Jisas nɪp hag nin̄öm haga, "Ne Juda kai kin̄ kale u aka?" ga.

Hageia haga, "Me ne ke hagpan me u," a ga.

⁴Hageia, Pailod pen bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, nɪbi bɪ yɪharɪn̄ ap mɪdeila gau abe kalɪp haga, "Yad nin̄bin, bɪ i nɪp manö kub hagep it ap mɪdagöp," a ga.

⁵Anɪg haga u pen kale manö klö hagöm hagla, "Gapman manö nin̄agöl, a göm, manö hag n̄i ajöm, Juda nɪbi bɪ ram mɪnön̄ hon gau magön̄halö hag n̄i ajmɪdöp. Ram mɪnön̄ Galili rɪköm, hag n̄i aj dam dam mɪn̄i Jerusalem aui auöp," a gɪla.

Jisas nɪp dam kin̄ Herod mɪdeia au arla

⁶Hageila, Pailod kalɪp hag nin̄öm haga, "Bɪ anɪbi Galili nɪbö aka?" ga.

⁷Hageia, yau a gɪla. Pen kin̄ Herod ram mɪnön̄ Galili abad mɪdmɪdöp u, n̄in̄ an̄ u apöm Jerusalem mɪdmɪdöp. Anɪb u, Jisas nɪpe Galili nɪbö bɪ ap a gɪla u nin̄öm, nɪp Herod n̄imagö adö yunö manö kub i nin̄n̄im, a göm, Pailod kalɪp hagö, Jisas nɪp dam Herod mɪdeia au ud arla. * ⁸Herod, Jisas nan nɪhön nɪhön gɪmɪdöp u pör manö nöp nin̄öm, n̄in̄ mai rö nan gagep rö ap gö nin̄n̄abin, a göm, gasɪ u nöp nin̄ mɪdmɪdöp rö, n̄in̄ anɪbu Jisas nɪp ut̄ gɪ dapjaklö, nɪpe mɪn̄ mɪn̄ yabɪt̄ ga. ⁹Pen Herod nɪpe Jisas nɪp manö iru nöp hag yɪgɪn̄ wagɪn̄ ga, pen Jisas manö ap pen hagaga.

¹⁰Pen bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ lo manö hag n̄eb bɪ gau abe, manö klö göm, bɪ iru nöp dagol dagol hagla. ¹¹Herod abe, ami bɪ nɪpe gau abe, Jisas nɪp gɪ naij göl göm, n̄in̄n̄on̄ löl göm, gapman

bɪ kub rol gɪpal walɪj aij ap rol gɪ n̄öm, kauyan̄ Pailod mɪdeia au yula. ¹²Nöd Herod aip Pailod aip kolmaɪ mɪdmɪdil pen n̄in̄ anɪbu manö nin̄ jim̄ n̄ilö.

Juda nɪbi bɪ gau, "Jisas nɪp al pak limim," a gɪla

(Mad 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)

¹³Pen Pailod, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ kub gau abe, bɪ manö ud asɪkep bɪ kub gau abe, nɪbi bɪ yɪharɪn̄ gau abe kalɪp hagö ap magum gɪla. ¹⁴Kale ap magum geila, nɪpe kalɪp haga, " 'Bɪ i manö an̄ ral hagöm, nɪbi bɪ gau kalɪp anɪg anɪg hagöp,' a gɪpim u pen mɪn̄i amgö ilö adö kalöp i manö nin̄bin u, nɪpe nan naij göp manö it̄ ap nin̄agpin. ¹⁵Herod u rö nöp manö it̄ ap uthai nin̄agöp u me, adog hanpe ke n̄öb. Yad nin̄bin, nan naij ap gagöp; anɪb u nɪp al pak lep rö lagöp. ¹⁶Anɪb u, ami bɪ yad gau hagnö, nɪp yɪharɪn̄ paköm, hag yulö aran̄," a ga. ¹⁷Pen Juda kai n̄in̄ kub kale Pasopa u auö, Pailod pör mɪ añi añi nagɪman kale añi ap yɪharɪn̄ hag yumɪdöp.

¹⁸Pen n̄in̄ anɪbu kale magön̄halö maj mɪgan bɪt̄ö gɪ wɪn̄ klö alöm hagla, "Bɪ anɪbu al pak limim! Barabas nɪp hag yube hanɪp auan̄!" a gɪla. ¹⁹Bɪ Barabas anɪbu nɪpe daun kub anɪbu nɪbi bɪ rɪmnap udöm, ram mɪnön̄ anɪbu abad mɪdmɪdöp bɪ kub anɪbu aip pen pen göm, wip ap böñ nöp al pak la rö, nɪp manö kub hagöm nagɪ lɪla.

²⁰Pen Pailod Jisas yɪharɪn̄ hag yunö aran̄ a gɪ nin̄öm, kalɪp kauyan̄ hagöm anɪg haga. ²¹Hageia, kale kauyan̄ maj mɪgan bɪt̄ö gɪ wɪn̄ alöm hagla, "Nɪp mab ba lan̄ al pak limim! Nɪp mab ba lan̄ al pak limim!" a gɪla.

²²Hageila, Pailod kalɪp kauyan̄ hagöm haga, "Bɪ anɪbi nan nɪhön gɪ naij göpñ Yad nin̄bin, nan naij ap gagöp rö, nɪp al pak lun̄ rö lagöp. Anɪb u, ami bɪ yad hagnö, nɪp yɪharɪn̄ paköm, hag yulö aran̄," a ga.

* 23:7: Luk 3:1

²³ Hageia, kale klö yabił göm, Jisas nıp al pak lölö umañ, a göm, meg miñan kale blätö gi dap ranöm, hag gılö gılö, ²⁴ Pailod manö kalıp u udöm, ²⁵ bi ap, niñbi bi riñnap udöm ram miñnöñ abad miñmiñdöp bi kub u aip pen pen göm, wip ap böñ nöp al pak la bi anıbu nıp hag yuö kamiñ ara; pen ami bi nıpe gau kalıp haga, “Kale Jisas niñhön giñig gun a göm hagaböl u nöp giñim,” a ga.

Jisas nıp mab ba lañ cıpił pak lıla (Mad 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)

²⁶ Jisas nıp al pak liñig ud arla. An au amöl göm, Sairini daun niñbö bi ap Jerusalem aueia. Bi anıbu hib nıpe Saimon. Nıp nable paköm, ud siñi löm, mab kros ud ka gi ñöm hagla, “Jisas arab u hain aru,” a gılo, ud hain ara. ²⁷ Pen Jisas nıp ud arlö niñöl gi, niñbi bi iru nöp hain gıla. Niñbi bi areila an anıbu niñbi riñnap Jisas nıp mög niñöm ham geila. ²⁸ Anıg gılö, Jisas ado gi niñöm kalıp haga, “Kale Jerusalem niñbi, yıp giñig gab u ham gagmim. Kalöp gi naij göm, niñ pai kale gau gi naij göm geinab anıbu ham giñim. ²⁹ Hainö marö kub u auö, hagnaböl, ‘Niñbi niñ pai yag dauagpal gau abe, niñbi niñ pai ci ñagpal gau abe, kale nöp miñ miñ göl,’ a giñaböl. * ³⁰ Niñ anıbu, niñhön giñig miñdaiun, a göm, böñ nöp umun, a göm, hagnaböl ‘Nö ilö gau pa jö gi apöm, hanıp al pak liñim aka kiñip udöm hanıp miñnöñ niñim u aij,’ a giñaböl. * ³¹ Yad mab kamiñ rö miñpin pen yıp anıg göm gi naij gaböl. Pen kale mab miñlep rö miñpin rö, kalöp niñhön rö gi naij giñaböl?” ö ga.

³² Pen bi gapman lo manö riñ julö bi miñhau, mab ba lañ al pak liñig göm, udöm halö ud arla. ³³ Dam ram miñnöñ Wip Nabıc Cög Ij a giñpal u amjaköm, Jisas nıp dam mab ba lañ cıpił pakla, bi gapman lo riñ julö bi miñhau kalıp miñhöñ dam mab lap

lap cıpił pakla. ³⁴ Anıg gılö, Jisas haga, “Bapi, yıp gaböl u, ai giñig anıg gabun, a göm, niñ aij göm gagaböl. Anıb u, kale gi naij gaböl u niñmön arö giñmön,” a ga.

Pen ami bi gau, Jisas wañj nıpe ud ju lölö miñdeia gau, kale ke sadu giñpal rö u göm udla. * ³⁵ Niñbi bi iru nöp niñmiñdlö niñöl gi, Juda bi kub gau Jisas nıp paj hagöm hagla, “Niñpe, ‘Yad Mesaia u; God yıp udajıp nıpe aip miñpul,’ a göm, niñbi bi riñnap umbal gajıp urakpal. Göp anıbu rö, nıpe ke u rö nöp anıg göm kamiñ arö niñjun,” a gıla. *

³⁶ Pen ami bi gau u rö nöp, Jisas miñdeia sölo au apöm nıp paj hagöm, niñ wain asi niñöl göm hagla, * ³⁷ “Ne, ‘Juda Kiñ kale miñpin,’ a giñpan u, ne ke giñmön kamiñ aru!” a gıla. ³⁸ Pen Jisas nıp cıpił pak lıla mab ba au giñlañ, mab po bad ap adö u manö kalı kiñ rikla:

JUDA KAI KIÑ KALE ME I.

³⁹ Bi gapman lo manö riñ julö, mab ba lañ al pak lıla miñhau, bi ap Jisas nıp hag juöm haga, “Ne Mesaia miñpan u, ne ke giñmön kamiñ ammön, hol miñhöñ u rö nöp gö, kamiñ arul!” a ga.

⁴⁰ Hageia, bi ap pen nıp hag göm haga, “Bi anıbi ilön kub udöm umniñ gab; hol miñhöñ u rö nöp ilön kub udul umniñ gabul u, a giñmön, God nıp piñiñ gagpan ar? ⁴¹ Hol miñhöñ naij giñpul rö ilön udabul, pen bi anıbi nan naij ap gagöp,” a ga. ⁴² Niñpe anıg hagöm, Jisas nıp haga, “Ne ram miñnöñ ne au am kiñ miñdmön, yıp gasi niñmön,” a ga.

⁴³ Anıg hageia, Jisas nıp pen pe haga, “Yad nöp niñjö yabił hagabin, miñni niñ i nöp ne yad aip am ram miñnöñ aij u miñdeinabul,” a ga.

Jisas uma (Mad 27:45-56; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

⁴⁴ Magö anıbu, siñdö an aulık magö u siñböñ göm, miñdamöm siñdö aumıñ

* 23:29: Luk 21:23 * 23:30: Hos 10:8; Rep 6:16 * 23:34: Ais 53:12; Sam 22:18 * 23:35: Sam 22:7-8 * 23:36: Sam 69:21

gai ga magö u kauyaŋ mailö ga.
 45-46 Pen Jisas umnig göm haga,
 “Bapi, ana magö yad u ñimagö adö
 ne u labin,” a ga. Anig hagöm uma.
 Jisas uma, magö anibu nöp, God sabe
 gep ram magö raul agamij migan
 yaŋ, waŋij ud ajöŋ piŋ gila u, aŋ yaŋ
 pa bu göm, hiŋ gi lap lap arö, ajöŋ
 hiŋköl mideia. *

47 Pen ami bi abad midep bi kub
 u, gaia anibu niŋöm, God hib nipe
 u dap ranöl gi haga, “Niŋö yabiŋ! Bi
 anibi bi aij nöp!” a ga.

48 Niŋi bi ap niŋ mideila gau, nan
 ga anibu niŋöm, maŋul ral auö pabiŋ
 paköl gi, ado göm ram kale arla.
 49 Pen Jisas niŋi bi niŋeb nipe gau
 abe, niŋi Galili niŋbö niŋ hain gila gau
 abe, kale ke ke au daŋ midöm, nan ga
 anibu niŋ mideila.

*Josep nipe Jisas haŋ romanŋ dam
 riŋöl ga*
 (Mad 27:57-61; Mak 15:42-47; Jon
 19:38-42)

50-51 Pen Juda Kansol kub bi ap, hib
 nipe Josep. Nipe bi aij, manö ud
 asiŋ gi aij gimidöp. Nipe Arimadia
 daun, ram minöŋ Judia aŋ au niŋbö.
 Nipe Juda Kansol bi rimnap, Jisas
 niŋ al pak lun, a göm, gasi niŋla rö
 niŋaga. Nipe, God niŋi bi udöm abad
 mideinab ñin u aunab, a göm, abad
 midmidöp. 52 Nipe Jisas uma, wip he
 dam riŋöl ginig göm, Pailod mideia
 u amöm, hag niŋö yau a ga. 53 Anib
 u, Josep nipe am wip he ud asiŋ dap
 lugöm, waŋij rud aij ap ud wam wam
 göm, dam kabö migan gisön nöp lu
 löm wip riŋöl gagla migan u riŋöl ga.
 54 Pen Juda God niŋ sabe gep ñin u
 söŋ auub, a göm, Praide* dugo dugo
 magö u wip riŋöl ga. 55 Pen niŋi
 ugan, Jisas aip Galili niŋbö aula gau,
 Josep arö niŋöl gi hain gi damöm wip
 riŋöl amjaköm, wip he aigegö riŋöl
 ga u niŋ aij göm, ado gi ram kale arla.
 56 Ram kale amöm, agnoŋ ñig haŋij

aij auep rimnap wip he li ñinig göm,
 gi li aij gila.

Ruö maŋu nöp daublap u pen
 Sarere ñin kub kale yiŋharij midep
 u niŋöm me, yiŋharij mid mid hanla.
 *

24

Jisas uraka
 (Mad 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon
 20:1-10)

1 Ruö Sade ñin u, ram gisön rua
 magö u, niŋi ugan anibu agnoŋ ñig
 haŋij aij auep u udöm, wip he haŋ
 romanŋ anöŋ li ñun, a göm, dam wip
 riŋöl gila u arla. 2 Amöm niŋla, kabö
 haŋai kub wip riŋöl migan piŋ gila u,
 hiŋ gi am ba lau mideia. 3 Pen kale
 migan anibu amöm niŋla, Bi Kub
 Jisas haŋ romanŋ nipe midageia. 4 Ai
 göp, a göm, hag midlö niŋöl gi, adij
 bi miŋhau goŋ anib au uraköl midailö.
 Bi miŋhau waŋij kale rud mailö halö
 unbö ke mideia. 5 Niŋi gau kale
 niŋöm, anin in gö piŋij göm, kugom
 yimöm yiŋhöŋ giŋlö niŋöl gimil, bi
 anib miŋhau haglö, “Niŋön ginig bi
 kamij midöp u niŋ wip riŋöl giŋal
 aŋ gai i ulhai niŋ aŋabim? 6 Nipe
 aui midagöp; midö nöp uraköp. Pen
 kalöp aip Galili midöm manö haga
 u gasi niŋim. * 7 Nipe kalöp haga,
 ‘Bi Niŋ nipe u niŋ, ud niŋi bi nan si
 nan naiŋ giŋal ñimagö adö kale liŋö,
 niŋ mab ba laŋ al pak liŋö, umöm ñin
 miŋhöp midöm, ruö ñin miŋhau niŋaŋ
 u kauyaŋ uraknab,’ a ga,” a giŋö.

8 Anig haglö niŋöl gi, gasi magö
 kale u piŋal hiŋkö, Jisas nöd Galili
 midöm, manö haga anibu gasi niŋ
 dam niŋla. 9 Niŋi gau kale wip
 riŋöl u arö göm, kauyaŋ adö gi
 amöm, nan ga niŋla anibu, Jisas bi
 nipe unbö agip laŋ gau abe, niŋi
 bi nipe rimnap gau abe hag ñila.
 10 Niŋi ugan manö hag ñila anibu,
 Maria Magdala u, Joana u, Jems
 nime Maria u, niŋi rimnap halö.

* 23:45-46: Luk 8:2-3 * 23:54: Juda Sarere ñin kale u Praide dugo dugo il göm, gi damöm, Sarere
 dugo dugo piŋ gimidöp. * 23:56: Eks 20:10; Dud 5:14 * 24:6: Luk 9:22

11 Pen kale manö hag ñila anibu apdi niñöm, niñö hagaböl, a göm, niñagla. Niñiñton löm rö hagaböl a göm gasi u niñla. 12 Pen Pida manö anibu niñöm, gi dö gi amöm, rigöl gila kabö miñgan u siñsiñ niñga, wip waiñ wam wam gila bad u nöp mideia. Anibu niñöm, niñön göp, a göm, gasi mlö yabiñ löl göm, wip rigöl u arö göm kauyañ ado gi ara.

Bi miñöp ram riñig aglö Emeas arlö
(Mak 16:12-13)

13 Niñ anibu nöp, bi miñöp ram riñig aglö Emeas, yöp Jerusalem sölö anib au* arul, a gimil, adan amöl gimil, 14 nan niñön niñön geia niñlö manö u agamiñ hag niñöl gi arailö. 15 Arailö niñöl göm, Jisas jöl adö apöm, kalip miñöhön ut göm ara. 16 Pen bi anib miñhau Jisas niñ niñblep u pen God gasi magö kalip miñöhön u geia niñöm gasi hauñ alö, Jisas niñ niñlö bi unbö ke rö la. 17 Niñpe kalip miñöhön hag niñöm haga, “Manö u niñön manö haglö arab?” ö ga.

Anig hageia, kale yim gep rö piñdön gi urak midöl gimil, 18 bi Kliopas haga, “Ne nöp me, miñi niñ pro bad i Jerusalem aui am midmön nan niñön niñön gab u niñagpan ar?” a ga.

19 Hageia, Jisas haga, “Nan anibu niñön gö hagabil?” ö ga.

Hageia haglö, “Jisas Nasared niñbö ga u me. Bi God manö hagep u, manö hag niñ aij göm, nan gagep rö gau gimidöp u me, God niñ aij a göm, niñ bi gau kalip aij a göm ga. 20-21 Niñpe anig gimidöp u, gasi hon niñjun hagno, ‘God niñ yuö hanip Isrel niñ bi udöm, abad mid aij giñab,’ a gun niñno u pen God niñ nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asiñkep bi kub gau abe, niñ manö hag göm, dam Rom gapman bi kub u niñ niñlö, niñpe manö kub hagöm, niñ ami bi niñpe gau kalip niñ, dam mab

ba lan al pak lilö uma. Pen nan ga anibu niñ miñöp nöp ap ara me. *

22 Miñi siñ halö magö u, niñbi ugan hon ap, am niñ rigöl gila ulöm miñgan ka u niñöm, ap hanip nan niñön niñön göp u hag niñlö niñjun pa giñ giñpun. 23 Niñbi gau kale hagpal, “Wip he mlö u midagajip, pen ejol miñhau apil hagpil, “Niñpe uraköm kamniñ midöp,” a giñpil,” a giñpal. 24 Anig haglö, bi hon riñnap niñ rigöl gila ulöm miñgan ka u amöm niñbal, niñbi gau hagajal rö nöp midajip. Pen Jisas niñ niñagpal,” a giñlö. *

25 Anig hagailö, Jisas haga, “Kale miñöhön gasi niñ aij gagpil. Bi God manö hagep gau manö hagla u magöñhalö, niñön giñig manö niñö hagpal a gimil niñagpil? 26 God haga rö, Mesaia u nöd ilön kub yabiñ udnab me, pen hainö mailö aij ke halö mideinab,” a ga. * 27 Anig hagöm, Mosis abe, bi God manö hagep bi gau magöñhalö abe, Kraiñ niñ God Manö kalik kiiñ rikla midöp manö anibu magöñhalö kalip hag niñ aij gö ara. *

28 Ram miñön areila sölö anib au amjaköm, Jisas kalip miñöhön abhak löm, arniñ rö ga. 29 Pen kalpe miñöhön niñ manö klö gimil haglö, “Dugöp i aubun. Siñbön giñig gab niñöm ne auö hol miñöhön aip hanun,” a giñlö. Haglö, kalpe miñöhön aip ram arla. 30 Ram am midöm, nan niñniñig, niñpe bred udöm, God niñ aij, a göm, ud jö göm kalip miñöhön niñ niñöl gi, 31 gasi magö kalpe miñöhön u gasi wakö, u Jisas nöp, a gimil niñlö niñöl göm, agamiñ ur ga. 32 Anig ga u niñmil haglö, “Adan an au apöl gun, manö riñnap hag niñöl gi, God Manö kalik kiiñ rikla manö if u riñnap hag niñöl gajip u, midmagö halip u mab rö inöm piñu gi niñb,” a giñlö.

33 Anig hagamil, magö anibu nöp kauyañ ado gi Jerusalem ammil niñlö, Jisas bi niñpe unbö agip lan,

* 24:13: Grik 60 sidadia (11 kilomida) * 24:20-21: Luk 19:11; Ap 1:6 * 24:24: Jon 20:3-10

* 24:26: Luk 9:22 * 24:27: Sam 22:1-21; Ais 53

nibi bi niheb kale rimnap halö aip ap magum göm mideila. ³⁴ Amjakmil kale niñlö, nibi bi gau kale ke Jisas nip manö hagamideila. “Niñö nöp! Jisas uma u pen kauyan uraköm, ap Saimon midajip au waiö lajip niñöb,” a gila. *

³⁵ Manö hageila anibu niñmil, bi mihau haglö, “Hol mihöñ adan an au arajul, Jisas halip nable pakajip, dam ram hol mihöñ u amun, nan niñniñgun, nipe bred udöm, God nip aij a gajip u, u Jisas nöp a gul niñbul,” a gilo.

*Jisas bi nipe gau nip waiö niñla
(Mad 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)*

³⁶ Pen manö anibu hag midailö niñöl göm, Jisas nipe ke mideila an au waiö li an au gilañ urak midöm haga, “God kalöp abad mideian,” a ga.

³⁷ Hageia, kale wip ana, a göm, aninñ gö piñniñ gila. * ³⁸ Piñniñ geila, Jisas kalip haga, “Niñhön ginig piñniñ gabimñ Amgö kale ke niñbim u pen niñhön ginig gasi mihöp niñabim?” ³⁹ Niñmagö ma yad gau niñim. Yad nöp me! Yip ud po niñmim niñnabim. Wip ana hañ roman le halö midagöp. Pen yad yuö abe, le abe midpin u, amgö kale ke hadö niñabim,” a ga.

⁴⁰ Anig hagöl göm, niñmagö ma nipe gau kalip yama. ⁴¹ Anig gö, kale miñ miñ göl gi, gasi mlö löl gi, u Jisas nöp aka göm, gasi mihöp niñlö niñöl göm, Jisas kalip haga, “Nan niñheb kale rimnap au midöp aka?” ga. ⁴² Hageia, nip kabsal lau lila ap niñla. ⁴³ Kale niñmidlö niñöl gi, nipe kabsal anibu ud niñna.

⁴⁴ Pen Jisas kalip haga, “Nöd yad kale aip midem, miñi yip göp unbö rö u ginab, a gem, kalöp hag niñmidin. Mosis yip manö kali kliš rika u, bi God manö hagep yip manö kali kliš rikla u, God Manö adin Sam a gipal u yip manö kali kliš rika u, yip kali kliš rikla rö nöp magöñhalö unbö rö

nöp ginab, a gem, kalöp hag niñ aij ginö,” a ga. *

⁴⁵ Anig hagöm, God Manö kali kliš rikla u niñ aij gilañ, a göm, gasi aij yabit u kalip na. ⁴⁶ Nipe anig göm, kalip haga, “Nöd gau kali kliš riköm hagla, ‘Mesaia u ilön kub udöm umö, rigöl gilo, niñ mihöp midöm, niñ mihöp niñgan u kauyan uraknab.

⁴⁷ Anib u, manö aij nipe u ram mihöñ Jerusalem it gi hag niñm, hag niñ damöm, nibi bi ram mihöñ gau gau magöñhalö hag niñlö arö niñöl göm, nibi bi nan si nan naj gipal gau, niñhön ginig anig gipun, a göm, arö göm, Krais nip cig gilo niñöl göm, nan naj pri kale u lik gi yunab,’ a gila. ⁴⁸ Pen yip ga anibu amgö magö kale ke niñbim. * ⁴⁹ Pen Bapi yad manö nöd hag la rö, yad kalöp niñnabin. Anib u, kale daun kub au nöp midmim, abad midaimim. Kumi kabö adö lan au niñbö pidöñ ke apöm kalöp goñ leinab u niñmim arnabim,” a ga. *

Jisas ap ran jak ram mihöñ kumi kabö adö lan au ara

(Mak 16:19-20; Rep 1:9-12)

⁵⁰ Anig hagöm, kalip pañid damöm, Jerusalem arö göm, ram rilig aglö Bedani söñ au amöm, God kalip abad mideian, a göm, niñmagö nipe dap ranöm, God nip sabe ga.

⁵¹ Jisas anig gö niñöl göm, God nip dam ap ran jak ram mihöñ kumi kabö adö lan au ud ara. ⁵² Anig gö, kalip aij a gö niñöl gi, hib nipe u haglö adö arö niñöl göm, ado gi Jerusalem arla. ⁵³ Amöm, pör pör nöp God nip sabe gep ram raul niñgan u amöm, God hib nipe haglö adö armidöp.

* 24:34: 1Ko 15:4-5 * 24:37: Mad 14:26 * 24:44: Luk 9:22 * 24:48: Jon 15:27; Ap 1:8

* 24:49: Jon 14:16; 15:26; Ap 1:4

Jon Jisas Kraiss Manö Aij u Jon kalı kliš rıka

God Manö nıpe ram mınöñ it i aua

¹ Ram mınöñ hadame dagol gau gı laga ñın u, God Manö mıdeia. God Manö nıpe God aip mıdeia. God Manö nıpe u rö nöp God me. * ² Ram mınöñ hainö gı la; nöd yabıt God Manö nıpe God aip mıdeia. ³ God nıpe gö, God Manö nıpe nan gau magöñhalö gı la. Nan ap ke laga; nıpe ke gı la nan gau nöp mıdöp. * ⁴ God Manö nıpe kamıñ mıdep it u. Kamıñ mıdep magö anıbu nıbi bı kalıp mailö ña. * ⁵ Mailö anıbu amöm nıbi bı sıbön göp anı au mıdpal gau ñı lab nıñöm sıbön mailö anıbu pałog göl rö lagöp. *

⁶⁻⁷ Nıbi bı gau magöñhalö Mailö anıbu nıp nıñ udöl, a göm, God bı ap nıp hag lö, nıpe apöm Bı Mailö halö anıbu manö hag ñı mıdöp. Bı manö hag ñı mıdöp bı anıbu hib nıpe Jon. * ⁸ Jon nıpe Mailö anıbu wasö. Nıpe yıharıñ bı anı Mailö mıdöp manö u nıbi bı gau kalıp hag ñı nıg aua. ⁹ Mailö nıñö yabıt anıbu nıpe ram mınöñ it i apöm nıbi bı gau magöñhalö kalıp mailö ñöl gı mıdöp. *

¹⁰ God Manö nıpe ram mınöñ it i apöm mıdmıdöp. God nıpe gö, God Manö nıpe ke mınöñ naböñ it i gı löm, nıbi bı gau gı löm ga. Pen nıpe ke ram mınöñ it i ap mıdeia u, nıbi bı nıp amgö nıñöm Bı Kub u a göm nıñagla. ¹¹ Nıpe ram mınöñ nıpe ke aua u pen nıbi bı nıpe ke nıp udagla. ¹² Pen nıbi bı au, Kraiss manö aij nıpe u nıñ udöm, nıp Bı Kub hon, a göm, udla gau, kalıp geia God ñı pai nıpe mıdpal. ¹³ God ñı pai nıpe mıdpal

u, bı ber gau udöm, ñı pai yag daulö mıdpal rö mıdagpal. God nıpe ke gö ñı pai nıpe mıdpal. *

¹⁴ Pen Manö anıbu, nıpe apöm bı hañ roman löm, hanıp aip han mıdmıdöp. Anıb u, hon mailö magö aij nıpe hadö nıñbun. Nıpe Bap Ñı nıpe añı yabıt u me, Bap nıpe ke mailö magö aij ke halö mıdöp rö, Ñı nıpe u rö nöp mıdöp. Pen nıpe hañ roman löm bı rö apöm, hanıp magöñhalö mög nıñöm mıdmagö yabıt löm, God Manö nıñö u magöñhalö hag ñı aij gı mıdöp.

¹⁵ God Manö nıpe aua u, Jon nıpe nıñöm, wıñ alöm nıbi bı gau kalıp haga, “Bı mıñi auöp i nöp me, yad kalöp nöd hagnö, ‘Bı ap nıpe yad hain aunab u pen yıp yag dauagep adö u, nıpe hadame dagol gau mıdmıdöp. Anıb u, nıpe yad rö wasö; nıpe Bı Kub yabıt, a gıñö u, bı anıbu me u,” a ga.

¹⁶ Nıpe hanıp nıbi bı magöñhalö mög yabıt nıñöm, ud aij göm, nan aij aij iru nöp ñöb. ¹⁷ Apiabö u lo manö adö u, God Mosıs nıp ñö, Mosıs hanıp ña u pen God nıbi bı mög nıñöm ud aij gab manö nıñö anıbu, Jisas Kraiss aua u me, mıñi waiö nıñabun. * ¹⁸ Nıbi bı rımnap God nıp nıñagal. Ñı añı nıpe u nöp nıpe ke God. Nıpe Nap aip mıdpil. Nıpe Nap nıpe hag waiö la nıñöm mıñi hon Bap God hadö nıñbun. *

Jon Bı Ñıg Pak Ñebu, “Yad Mesaia u, wasö,” ga

(Mad 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

¹⁹ Juda bı kub Jerusalem nıbö gau kale bı God nıp nan sabe gep bı rımnap abe, bı God sabe gep ram wög gı ñı mıdal bı rımnap abe hag yuöm hagla, “Kale Jon mıdöp am-mim, ‘Ne an?’ ö gı mım hag nıñmım,” a gıla.

* **1:1:** Jon 17:5; 1Jn 1:1-2; Rep 19:13 * **1:3:** 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hib 1:2 * **1:4:** Jon 5:26 * **1:5:** Jon 3:19 * **1:6-7:** Mad 3:1; Luk 1:13-17,76 * **1:9:** Jon 8:12 * **1:13:** Jon 3:3-6; Plp 2:7; Jon 2:11; 1Pi 1:23 * **1:17:** Eks 34:28; Ro 6:14 * **1:18:** Eks 33:20; Jon 6:46; 1Di 6:16

20 Kale Jon m+deia u amjaköm, n+ip hag n+ñöm hagla, “Ne b+ an?” ö g+la.

Hag n+ñeila, n+ipe wai ñaga. Kalpe waiö hagöm haga, “Yad Kraiss u* wasö,” ga.

21 An+ig hageia, kale pen hagla, “An+ig hagpan u, ne an? Ne Ilaija aka?” g+la.

An+ig hageila, Jon haga, “Yad Ilaija wasö,” ga.

An+ig hageia, kale pen hagla, “Ne b+ God manö hagep pör abad m+dpun u aka?” g+la.

Hageila, Jon wasö ga. *

22 An+ig hageia, b+ an+bu gau pen hagla, “An+bu u, ne an? Pen yad b+ an a g+imön hagnabön, hon amun b+ kub han+ip hag yubal gau kal+ip hag ñ+nabun,” a g+la.

23 Hageila, Jon kal+ip haga, “Yad miñi gabin i, b+ God manö hagep Aisaia nöd haga rö nöp gabin. N+ipe haga,

‘Yad b+ ap ram m+nön n+ibi b+ iru m+dagpal,
ram m+nön kabö nöp m+dpö
an au m+dem, wiñ kub alem
hagabin,

“Pör B+ Kub auab a g+imim,
adan ðk g+ aij g+imim,” a gabin,’
a ga.

Yad Jon miñi gabin me u,” a ga. *

24 Pen b+ Jon n+ip hag n+ñn+ig aula an+bu gau, b+ Perisi r+mnab aip aula.

25 Kale Jon n+ip hag n+ñöm hagla, “Ne hagpan, yad Kraiss wasö, Ilaija wasö, b+ God manö hagep abad m+dpun u wasö g+pan gö j+ n+hön g+n+ig n+ibi b+ gau kal+ip ñ+ig pak ñabön?” ö g+la.

26 Hageila, Jon haga, “Yad kal+ip y+har+ñ ñ+ig pak ñabin. Pen b+ ap an kalöp aui m+dpö, n+ipe aigale b+ rö m+dpö a g+imim n+ñagpim. 27 B+ an+bu n+ipe yad hain aunab pen n+ipe yad rö wasö; n+ipe b+ kub yabið, yad b+ pro. Yad ma r+rup n+ipe u nag+ hub+knam rö lagöp,” a ga. *

28 Jon n+ibi b+ gau kal+ip ñ+ig pak ñ+m+dpö ram r+ñ+ig aglö Bedani, ñ+ig Jodan goð böñ nö lödan n+ñöm b+ an+bu gau apöm n+ip manö an+bu hag n+ñla.

Jisas n+ipe God Sipsip Pi n+ipe

29 Ruö Jisas auö n+ñöl göm, Jon Jisas n+ñöm n+ibi b+ gau kal+ip haga, “N+ñim! God Sipsip Pi n+ipe han+ip hag yuöp me u. N+ipe me n+ibi b+ m+nön nabön ið i gau gau magönhalö nan si nan naij g+pal gac u ðk g+ yunab. * 30 B+ an+bu me, yad hagnö, ‘B+ ap n+ipe yad hain aunab u pen y+ip yag dauagep adö u, n+ipe hadame dagol gau m+dm+dpö. An+bu u, n+ipe yad rö wasö; n+ipe B+ Kub yabið,’ a g+nö. * 31 B+ kub an+bu b+ an a gem n+ñagm+din. Pen Isrel n+ibi b+, b+ kub an+bu b+ aigale b+ rö m+dpö u n+ñöl a gem, kal+ip ñ+ig pak ñ+n+ig aunö,” a ga.

32-33 Pen Jon Jisas manö adö an+bu nöp hagöm haga, “B+ an+ibi b+ an, a gem, yad ke n+ñagbnep; pen b+ y+ip hag yuö apem n+ibi b+ kal+ip ñ+ig pak ñabin u haga, ‘Ne n+ñnabön, Ana n+ipe b+ an apöm, aip m+deinab, b+ an+bu nöp n+ibi b+ gau kal+ip Ana Uð pak ñ+nab,’ a ga. Haga an+bu me, miñi Ana u kumi kabö adö lan n+ibö yaur dapo rö u g+ n+ip auaj+ip * 34 n+ñem yad n+ñ aij gem kal+ip manö n+ñö hagabin, b+ an+ibi n+ipe God Ñ+ n+ipe u nöp,” a ga. *

Jisas b+ n+ipe m+höp nöd uda

35 Ruö pen, Jon b+ n+ipe m+hou aip, kauyan ap ñ+ig pak ñ+m+dpö ka u m+dlö n+ñöl g+, 36 Jisas ap padiö, Jon n+ipe Jisas n+ñöm n+ibi b+ gau kal+ip haga, “B+ an+ibi God Sipsip Pi n+ipe me u,” a ga. * 37 An+ig hagö, Jon b+ n+ipe m+hou, manö an+bu n+ñmil, Jisas areia m+gan u hain arlö. 38 Pen Jisas ado göm kal+ip m+hön n+ñöm haga, “N+hön g+n+ig auabil?” ö ga. Hageia

* 1:20: manö “Kraiss u” abe, Hibru manö “Mesaia u” abe ið añ+ ap nöp m+dpö: “God hag la B+ u.”

* 1:21: Dud 18:15,18; Mad 11:14 * 1:23: Ais 40:3 * 1:27: Jon 1:15 * 1:29: Ais 53:6-7; 1Pi 1:18-19 * 1:30: Jon 1:15 * 1:32-33: Mad 3:16 * 1:34: Mad 3:17 * 1:36: Jon 1:29

haglō, “Rabai! Ne hanban gai?” ö gîlō. Hibru manō hagōm “Rabai” a gîlō manō anîbu ît u “Manō Hag Ñeb Bî.” ³⁹ Pen kale anîg gîmil hag nîñlō, Jisas haga, “Anîb u, yad aip ammil nîñnabil,” a ga. Haga ñîñ anîbu nöp dugo magō u ammil, nîpe aip mîdeila.

⁴⁰ Jon bî nîpe anîb mîhau, bî ap hib nîpe Edru. Edru nîmam nîpe me Saimon Pida. * ⁴¹ Edru magō anîbu nöp am nîmam Saimon nîp uñhai nîñjōm haga, “Mesaia u aunab a gun pör abad mîdpun u mîñî nîñbul,” a ga. “Mesaia” a ga manō magō u, Grik manō hagōm “Krais” a gîpal.

⁴² Edru anîg hagōm, nîmam Saimon nîp uñ gōm Jisas mîdeia u arō, Jisas Saimon nîp nîñjōm haga, “Jon ñî nîpe Saimon. Nöp Sipas a göl,” a ga. Arameik manō hagōm, hib Sipas a ga manō magō anîbu, Grik manō hagōm Pida a gîpal. Sipas abe Pida abe ît añî anîbu “kabō.” *

Jisas Pilip aip Nadanyel aip kalîp mîhōñ u da

⁴³ Ruō, Jisas ram mîñnōñ Galili arnîg, am Pilip nîp nîñjōm haga, “Yad aip arul,” a ga. ⁴⁴ Pilip, Edru, Pida, ram mîñnōñ kale Bedsaida nîbō. ⁴⁵ Pen Pilip am Nadanyel nîp nîñjōm haga, “Hon bî u, Mosîs abe, bî God manō hagep rîmnap abe kalî kliñ rîkōm hagla u, nîp mîñî nîñbun. Nîpe me Jisas, Josep ñî nîpe. Ram mîñnōñ nîpe Nasared nîbō,” a ga. *

⁴⁶ Pilip anîg hageia, Nadanyel haga, “Bî aij ap ram mîñnōñ naj anîbu nîbō auagnab,” a ga.

Hageia, Pilip haga, “Anîg hagpan u, auō am nîñul!” a ga.

⁴⁷ Anîg hagōm, kale bî mîhau ammil söl söl gîlō nîñjōl gî, Jisas Nadanyel nîp nîñjōm haga, “Bî anîbu bî Isrel yîjîg göl u me, nîpe pîral adō u hagagnab; nîpe nîñjō nöp waiō hagnab,” a ga.

⁴⁸ Anîg hagō, Nadanyel haga, “Ne aige gîmōn yîp nîñban?” ö ga.

Hageia, Jisas haga, “Pilip nöp hainō uñ gîñîg nōb; yad nöp nōd nîñbin, ne asîk mîdajan rauan ît au,” a ga.

⁴⁹ Anîg hagō, Nadanyel haga, “Manō hag ñeb bî. Nöp nîñbin! Ne God Ñî nîpe, Isrel nîbi bî Kiñ hon,” a ga. *

⁵⁰ Anîg hageia, Jisas haga, “Nöp yîharîñ rauan ît au nîñbin a gîpin u me, yîp nîñ udpan? Hainō nan ke nîbō rîmnap nîñnabōn,” a ga.

⁵¹ Jisas anîg hagōm haga, “Kalöp magōñhalō nîñjō hagabin, kumi kabō adō lan au pîral hiîkō, ejol gau apōm, yîp Bî Ñî nîpe nîñ amîl apîl, nîñ amîl apîl geinabōl nîñnabim,” a ga. *

2

Jisas nîpe ñîg yabîl u gö ñîg wain la

¹⁻² Ñîñ mîhōp mîdōm, bî ap nîbi udnîg göm, nîbi bî wiñ alō amōm, nan ñîñla Kena daun, ram mîñnōñ Galili an au. Ñîñ anîbu, Jisas abe, bî nîpe gau abe, kalîp u rō nöp wiñ alla arla. Pen Jisas nîme abe am ram anîbu mîdeia. ³ Ñîg wain u ñîñ hakeila, Jisas nîme apōm Jisas nîp haga, “Wain u ñîñ hakpal,” a ga.

⁴ Anîg hageia, Jisas haga, “Yîp anîg gî anîg gî, a gîmōn, yîp hagagmōn. Ñîñ yad u auagōp,” a ga. *

⁵ Hageia, nîme nîpe am bî wōg gî ñeb gau kalîp haga, “Jisas manō ap hagainîm, hagnîm rō nöp gîmîm,” a ga.

⁶ Pen Juda nîbi bî kabō udōm gîpal rin kub yabîl unbō kagoñ jîñ u ud lîlō mîdeia. Rin kub añî añî ñîg lida unbō ñîñjuōl mamîd u mîl dap lep. Pen Juda nîbi bî nagî adō kale gîmîdal rō, God amgō îlō nîbi bî uñ aij mîdaiun, a göm, rin anîb gau ñîg mîl dap hon göm, ñîñ ma lî yumîdal.

⁷ Jisas pen, bî wōg gî ñeb gau kalîp

* **1:40:** Mad 4:18-20 * **1:42:** Mad 16:18 * **1:45:** Dud 18:18; Ais 7:14; 9:6; Jer 23:5; Esi 34:23

* **1:49:** Mad 14:33; 16:16; Mak 3:11 * **1:51:** Jen 28:12 * **2:4:** Jon 7:30; 8:20

haga, “Kabö rin gai i, ñig mɪl dapim honj gɪpe, ajmanj raunɪm,” a ga.

Hageia, haga rö geila haga, ⁸ “Mɪñi ñig mɪl dap lɪbim u, mɪl dammim, bɪ nan ñɪnɟabun i abad mɪdöp u nɪp ñɪmim,” a ga.

⁹ Hageia, ñig yabɪl anɪbu mɪl dam bɪ kub u nɪp ñeila, nɪpe udöm ñɪn nɪnɟa, ñig wain aij u mɪdeia. Pen nɪpe ñig wain anɪbu gai nɪbö göm nɪnɟaga; bɪ wög gɪ ñeb gau kale nöp nɪnɟla. Pen nɪpe nɪnɟaga rö me, bɪ nɪbi udnig ga anɪbu nɪp wɪñ alö aueia haga, ¹⁰ “Pör nöp, ñig wain aij u nöd dap ñɪlö ñɪnɟ haklö me, hainö ñig wain naj u ñɪlö ñɪnɟbal. Pen ne ñig wain aij u dap lö mɪdajɪp, mɪñi nöp dap ñabön,” a ga.

¹¹ Jisas nan gagep nöd nɪbö ga anɪbu, nɪpe Kena daun, ram mɪnönj Galili anj au mɪdöm ga. Nan gagep anɪbu göm, nɪpe aige bɪ rö mɪdeia u yamö bɪ nɪpe gau nɪnɟöm, nɪp nɪnɟ udla. ¹² Pen Kena daun arö göm, Jisas nɪpe ke, nɪme, nɪmam hain, bɪ nɪpe gau aip daun pro Kapaneam amöm, yöp ñɪn bad ap anɪb au mɪdeila. *

God sabe gep ram u nan sikim geila, Jisas kalɪp rɪdɪk gɪ hönj yanj yua (Mad 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

¹³ Juda kai Pasopa ñɪn kub kale u söl ga nɪnɟöm Jisas Jerusalem ara. * ¹⁴ Jisas Jerusalem amöm, God sabe gep ram raul u nɪnɟa, bɪ rɪmnap kale kaj kau, kaj sipsip, yaur dapo gau dap sikim göm, bɪ rɪmnap abañ bad gau löm, mab po adö asɪköm, mani yɪmjɪköm geila. ¹⁵ Jisas nɪnɟöm, nagɪ ap udöm malɪköm, kaj sipsip kaj kau gau rɪdɪk gɪ hönj yanj yuöm, mani dap pen pen yɪmjɪköm geila abañ bad gau mani halö ud honj gɪ yua. ¹⁶ Anɪg göm, nɪbi bɪ yaur dapo dap sikim geila gau kalɪp haga, “Nan anɪb gau ud arim. Bapi yad ram nɪpe u gɪpe sikim ram rö lagnɪm,” a ga.

¹⁷ Jisas anɪg geia, bɪ nɪpe gau gasɪ kale ara God Manö kalɪ kɪñ rɪkla manö ap adö u. Manö anɪbu kalɪ kɪñ rɪköm hagla, “Sabe gep ram ne u mɪdmagö yabɪl lem umnabin,” a gɪla. *

¹⁸ Pen Juda bɪ kub rɪmnap apöm, Jisas nɪp hag nɪnɟöm hagla, “Nöp an hagajɪp apön anɪg gabön? God nöp hagö apem gabin a gɪmön, nan gagep rö ap gö nɪnɟun, ‘Nɪnɟo hagpan,’ a gun,” a gɪla.

¹⁹ Anɪg hageila, Jisas kalɪp pen haga, “Kale God sabe gep ram anɪbi rɪb waɪ geinabim, ñɪn mɪhau nɪganj kauyanj gɪ lɪnabin,” a ga. *

²⁰ Anɪg hageia hagla, “God sabe gep ram anɪbi, mɪ ñɪnjuöl mɪhöp ado gɪ da unbö kagoɪ jɪn (46) gɪ hakla u pen ne ñɪn mɪhau nɪganj kauyanj gɪ lɪnabin a gan ar?” a gɪla. ²¹ Pen Jisas nɪpe sabe gep ram manö haga anɪbu, hañ romanj nɪpe ke nöp haga. *

²² Anɪb u me, hainö Jisas nɪpe umöm uraka u, bɪ nɪp hain gɪmɪdal gau God Manö u abe, Jisas nɪpe ke manö haga anɪbu abe gasɪ nɪnɟöm, “Nɪnɟo hagöp,” a göm nɪnɟ udla. *

Jisas nɪbi bɪ gau magönhalö nɪnɟöb

²³ Jisas, Juda kai Pasopa ñɪn kub kale u Jerusalem mɪdöm, nan gagep rö rɪmnap geia u nɪnɟöm, nɪbi bɪ gau, “Nɪpe nöp Mesaia u,” a göm nɪp nɪnɟ udla. * ²⁴⁻²⁵ Pen Jisas nɪbi bɪ gɪpal adö u ke nɪnɟ aij göp rö, nɪbi bɪ anɪb gau gasɪ kale adö mai araiia u nɪnɟ aij ga u me, nɪpe kalɪp nɪbi bɪ nɪnɟeb yad gau a göm udaga.

3

Jisas Nikodimas nɪp hag ñɪ aij ga

¹ Bɪ Juda Kansol kub u bɪ ap mɪdmɪdöp, hib nɪpe u Nikodimas. Nɪpe Perisi bɪ ap. * ² Nɪpe sɪb yanj, Jisas nɪp nɪnɟnɪg, mɪdeia u apöm haga, “Manö hag ñeb bɪ. Hon nɪnɟbun, nan gagep rö gɪpan gau, ne

* **2:12:** Mad 4:13 * **2:13:** Eks 12:1-27 * **2:17:** Sam 69:9 * **2:19:** Mad 26:61; 27:40 * **2:21:** 1Ko 6:19 * **2:22:** Luk 24:6-8; Jon 12:16 * **2:23:** Jon 7:31 * **3:1:** Jon 7:50; 19:39

ke gagbnap; God nipe ke nöp nöp aip midöp u me, nan gagep rö anib gau gipan. Anib u, hon niñbun, God nipe nöp nöp yuö apön hanip manö hag ñimidan,” a ga.

³ Hageia, Jisas haga, “Yad nöp niñö yabit hagabin, nibi bi ke kamij hain nibö lınaböl gau nöp, God kalip udöm, ‘Nibi bi yad’ a göm, abad mideinab,” a ga. *

⁴ Anig hageia, Nikodimas aiö göm gasi iru niñöm haga, “Nibi bi rik lilö kub gıpal gau, kauyan nime mudun aŋ au arlö, kauyan yag daulö, nibi bi ke kamij hain nibö lılan a gımön hagabön aka nihön?” ö ga.

⁵ Hageia, Jisas haga, “Nöp niñö yabit hagabin, nibi bi au, ñig u abe, God Ana u abe udöm ke kamij hain nibö lınaböl gau nöp, God kalip udöm, ‘Nibi bi yad’ a göm, abad mideinab. ⁶ Nibi bi yag daubal rö yag daulö midpal, pen God Ana nipe apöm ana magö kale aŋ dan gö kamij mideinabim. *

⁷ Anib u, “Kale nibi bi magöñhalö ke kamij hain nibö lımim,” manö hagajın anibu, ne aiö gımön gasi iru niñagmön. ⁸ Yigön u gasi nipe ke apöm arab. Yigön udajip niñbim u pen auöp lau halö, aröp lau halö, kale niñagim. Anib u rö me, nibi bi God Ana ba lö, ke kamij hain nibö libal gau,” a ga.

⁹ Anig hageia, Nikodimas haga, “Ne hagabön adö anibu, aigegö ginim?” ö ga.

¹⁰ Hageia, Jisas haga, “Ne Isrel nibi bi manö hag ñeb bi kub kale ap, pen ne niñagpan ar? ¹¹ Nöp niñö yabit hagabin, hon ke nan nihön niñ aij gun, nan nihön amgö ke niñun, niñbun anibu nöp kalöp hag ñibun u pen manö hagnun anibu niñ udagpim. ¹² Yad kalöp mınöñ naböñ iŋ göp rö hagnö, niñ udagpim rö, aige gımim God ram mınöñ kumi kabö adö lan au göp rö hagnö, niñ

udnabim? ¹³ Pen nibi bi ap God ram mınöñ kumi kabö adö lan au ajöm niñaga; yad ke Bi Ñi nipe nöp anib lan midem aunö.

¹⁴ “Pen hadame nöp haiño naj gau Isrel nibi bi kalip haulö umla, niñöm Mosıs haiño naj anib gau rö ap mab ba au lan lö, nibi bi an an haiño anib lan niñla gau, kalip kamij la. Anib u rö me, Bi Ñi nipe nip mab ba lan al pak lilö, * ¹⁵ nibi bi an an nip niñ udnaböl gau, kamij pör midep u udnaböl. * ¹⁶ God nibi bi ram mınöñ iŋ i midpal gau kalip midmagö yabit löm, Ñi nipe añi yabit u kalip nan a göm ña. Anib u, nibi bi an an Ñi nipe anibu nip niñ udnaböl gau, kalip kamij pör midep u ñö, umöm ur gagnaböl. * ¹⁷ God Ñi nipe yua u, nibi bi gau kalip manö kub hagnim, a göm yuaga; nibi bi gau ud kamij yunim, a göm yua. *

¹⁸ “Nibi bi an an Ñi nipe nip niñ udnaböl gau, God kalip manö kub hagöm pen ilön ñagnab. Pen nibi bi nip niñ udagnaböl gau, God Ñi nipe añi yabit anibu nip niñ udagnaböl rö, God kalip hadö manö kub hagöm, pen ilön udnaböl a ga. * ¹⁹ God nibi bi gau kalip manö kub hagöm pen ilön ñinab, iŋ anibu anig göl midöp: Mailö mınöñ naböñ adö iŋ i auöp u pen nibi bi gau, mailö midöp au arun, a gi gasi u niñagal. Kale nan si nan naj gi midpal rö, sib göp gau nöp midaiun a gi gasi u niñbal. * ²⁰ Mailö anibu niñlö mulu lugö, ‘Naj gıpun u, waiö niñagöl,’ a göm, mailö midöp au auagnaböl. ²¹ Pen nibi bi kabö rö ginaböl gau hagnaböl, ‘God hagöp rö nöp gabun u, waiö niñlan,’ a göm, mailö midöp au aubal,” a ga.

Jon Ñig Pak Ñeb Bi u, Jisas bi aigale bi rö midöp, a göm, manö hag ña

* **3:3:** Mad 18:3; 1Pi 1:23 * **3:6:** Jon 1:13 * **3:14:** Nab 21:9; Jon 8:28; 12:32 * **3:15:** Jon 20:31 * **3:16:** Jon 3:36; 10:28; Ro 5:8; 8:32; 1Jn 4:9-10 * **3:17:** Luk 19:10 * **3:18:** Jon 5:24 * **3:19:** Jon 1:5,9; 8:12

22 Hainö Jisas bi nipe gau aip am ram m+nöñ Judia an gau am midöl gi, n+bi bi gau kalip ñig pak ñi m+deia. * 23 Aion ram m+nöñ Salim söl an+ib au m+deia. Pen ram m+nöñ Aion au ñig iru m+deia. An+ib u, ñ+n an+ib au, Jon nipe Aion au midöm, n+bi bi gau iru nöp aueila n+ñöm nipe kalip ñig pak ñi m+deia. 24 Ñ+n an+ibu kale Jon bi ñig pak ñeb n+p nag+ lagla. 25 Pen Juda bi ap apöm, Juda nag+ adö kale, ñig li yuun God amgö ilö mid aij gun a g+midal manö adö u hagöm, Jon bi nipe r+mnap aip pen pen hagla. 26 Pen pen hagöm, Jon bi nipe gau apöm n+p hagla, “Manö hag ñeb bi. Bi au ñig Jodan go+ böñ lödañ midö, n+p Bi Kub a gaina u, m+ñi ap n+bi bi kalip ñig pak ñab n+ñöm n+bi bi magöñhalö n+p araböl,” a g+la.

27 An+ig hageila, Jon haga, “God gas+ nipe ke n+ñöb rö, han+p wög adö ke ke hag löp. 28 Kale ke n+ñbim yad kalöp hagnö, ‘Yad Kraiss wasö; God hagö yad y+har+ñ adan nipe u ñik gabin,’ a g+ñö. * 29 Bi ap n+bi udnab ñ+n u, nipe n+bi nipe udnab. N+bi an+ibu n+bi nipe me u. Bi n+bi udnab bi u, bi n+ñeb nipe ap apöm n+p gi ñ+nab. Mañ mai n+bi nipe udn+g aunab a göm, n+p abad m+deinab. Pen nipe n+bi udn+g apöm ‘Aubin’ a g+ñab u, bi n+ñeb nipe m+ñ m+ñ g+ñab. Yad me an+ibu rö. Jisas nipe n+bi bi gau kalip an+ig göm gab u, y+p aij göp. Uri yad m+ñ m+ñ yab+ gabin. 30 Hib nipe ap ranö n+ñöl gi, hib yad ap lugnab u aij.

31 “Bi kumi kabö adö lañ au n+bö auöp u, nipe n+bi bi gau magöñhalö adö lañol midöp. Bi m+nöñ naböñ iñ i n+bö bi u, nipe m+nöñ naböñ iñ i n+bö u me, m+nöñ naböñ iñ i gas+ n+ñöm manö hagnal rö hagab. Pen bi kumi kabö adö lañ au n+bö auöp u, nipe n+bi bi gau magöñhalö adö lañol midöp. * 32 Nipe kumi kabö adö lañ au midöm nan n+ñön amgö

n+ñöb u, manö n+ñön apdi n+ñöb u, n+bi bi gau kalip hag ñab, pen manö nipe u udagaböl. * 33 Pen n+bi bi manö nipe n+ñ udpal gau, God manö n+ñö u nöp hagöp a göm n+ñ udpal. 34 God nipe Jisas yua u, Ana nipe u n+p ñö ajman rauö, God manö magö nipe nöp hag ñab. 35 Nap Ñ+n nipe n+p midmagö löm, ‘Nan gau magöñhalö abad midaimön,’ a göm, ud ñ+magö adö nipe u löp. * 36 N+bi bi an an Ñ+n nipe n+p n+ñ udpal gau, pör m+dep magö u hadö udpal. Pen n+bi bi an an Ñ+n nipe n+p n+ñ udagnaböl gau, kale pör m+dep magö u udagnaböl; God n+bi bi an+ib gau kalip hadö manö kub hagö, marö udöl gi nöp m+deinaböl,” a ga. *

4

Jisas n+bi Sameria n+bö ap n+p manö hag ña

1 Pen bi Perisi gau manö r+mnap apdi n+ñla, n+bi bi iru nöp, Jisas p+g m+daiun, a göm, n+p aueila kalip ñig pak ña; pen n+bi bi iru nöp Jon n+p auagla. * 2 Pen Jisas nipe ke n+bi bi gau kalip ñig pak ñaga; bi nipe gau nöp kalip ñig pak ñ+la. 3 Pen Perisi kai manö an+ibu rö hageila n+ñöm Jisas ram m+nöñ Judia arö göm, ado gi ram m+nöñ Galili ara. 4 Pen adan an+ au aramöm nipe ram m+nöñ Sameria amjaka. 5 Pen ram m+nöñ Sameria an+ au aramöm, Sikar daun amjaka. Sikar söl an+ib au me, hadame nöp Jekop ñi nipe Josep n+p m+nöñ naböñ ap haga. * 6 Pen Jekop ñig ulöm uda u m+deia u me, Jisas auö auö, sidö an+ lañ magö u iru ga rö, am ñig ulöm go+ söl an+ib au as+ka.

7-8 Pen bi nipe gau nan magö raun+g, Sikar daun an+ibu arla. Jisas ñig ulöm söl au as+ik m+deia n+ñöm n+bi Sameria n+bö ap ñig m+ln+g aua. Aueia, Jisas n+ñöm haga, “Y+p ñig m+l ñö ñ+n+ñ,” a ga.

* 3:22: Jon 4:1-2 * 3:28: Jon 1:20; Mad 11:10
Mad 11:27; Jon 5:20 * 3:36: Jon 3:16-18; 1Jn 5:12

* 3:31: Jon 8:23 * 3:32: Jon 3:11 * 3:35:
* 4:1: Jon 3:22 * 4:5: Jen 33:19; Jos 24:32

9 Hageia, n̄bi an̄bu haga, “Kale Juda n̄bi b̄i, han̄p Sameria n̄bi b̄i n̄n̄mim, as̄i mas̄i ḡi aij ḡipim r̄o, n̄h̄on ḡin̄ig, ‘Ȳip n̄ig m̄il n̄o n̄in̄in,’ a ḡim̄on hagab̄on?” ö ga. *

10 An̄ig hageia, Jisas pen haga, “God nan aij n̄bi b̄i n̄in̄ig gab u n̄n̄m̄on, yad n̄p n̄ig m̄il dap l̄im̄on a gabin yad b̄i an r̄o m̄idpin n̄n̄bn̄ap u, ne ȳip hagbn̄ap, yad n̄p n̄ig kam̄in magö ñeb n̄bn̄ep. *

11 Hageia, n̄bi an̄bu haga, “B̄i kub. N̄ig m̄ilep rin ne ap m̄idagöp; n̄ig ul̄om u r̄o n̄p i ḡiyan̄ m̄idöp. An̄b u, n̄ig kam̄in magö ñeb an̄bu gai n̄bö udnab̄on? 12 Bac il̄an̄ hon Jekop n̄ig ul̄om an̄bi han̄p ña. N̄ig an̄bi n̄p, n̄ipe ke abe, n̄i n̄ipe b̄i abe n̄n̄öm, kaj sipsip nan n̄ipe gau n̄n̄öm ḡim̄idal. An̄b u, yad b̄i kub, Jekop b̄i pro, a ḡi gas̄i n̄n̄ban ar?” a ga. *

13 Hageia, Jisas haga, “N̄bi b̄i n̄ig i n̄n̄n̄aböl gau, kal̄ip kauyan̄ n̄ig nan ḡin̄ig gab; 14 pen n̄bi b̄i n̄ig yad n̄n̄o n̄n̄n̄aböl gau, kal̄ip kauyan̄ n̄ig nan gagnab. Pen n̄ig yad n̄n̄abin an̄bu n̄n̄l̄ö, kal̄ip an̄ dan̄ n̄ig ilam ajöñ r̄o juöl ḡi, kal̄ip p̄or m̄iddep u n̄n̄ab,” a ga. *

15 Jisas an̄ig hageia, n̄bi an̄bu pen haga, “B̄i kub. Ȳip n̄ig an̄bu n̄o n̄n̄n̄o, hainö ȳip n̄ig nan gagn̄im; apem n̄ig i m̄ilagnam,” a ga.

16 An̄ig hageia, Jisas haga, “Am nagamul ne pan̄id dau,” a ga.

17 Hageia haga, “Yad b̄i halö wasö,” ga.

Hageia, Jisas haga, “Manö an̄bu n̄n̄ö hagab̄on. 18 B̄i unbö mam̄id u udna u pen b̄i m̄iñi aip m̄idpil u, nagamul ne wasö. An̄b u, n̄n̄ö hagab̄on,” a ga.

19 An̄ig hageia, n̄bi an̄bu haga, “B̄i kub. Yad n̄n̄bin, ne b̄i God manö hagep b̄i ap. 20 Ap̄is bac hon hadame n̄p gau dum i God n̄p sabe ḡim̄idal

r̄o, hon u r̄o n̄p sabe ḡi m̄idpun u pen kale Juda kai hagpim, ‘Jerusalem n̄p God n̄p sabe göl,’ a ḡipim,” a ga. *

21 An̄ig hageia, Jisas haga, “Yad manö n̄n̄ö hagabin an̄bi n̄n̄. Hainö dum an̄bi abe Jerusalem abe Bapi n̄p sabe gagnabim. 22 Kale Sameria n̄bi b̄i sabe ḡipim pen b̄i aigale b̄i r̄o n̄p sabe ḡipim u n̄n̄agpim; pen hon Juda n̄bi b̄i, B̄i sabe ḡim̄idun B̄i u n̄n̄bun. N̄h̄on ḡin̄ig: God n̄ipe aige göm n̄bi b̄i ud kam̄in yunab u, han̄p Juda n̄bi b̄i haga. * 23 N̄in̄ söl auub, pen m̄iñi hadö auöp i, God Ana n̄ipe n̄bi b̄i gas̄i n̄o n̄n̄öl ḡi, kale Bapi n̄p kabö r̄o sabe ḡin̄aböl; an̄ig ḡin̄aböl u, n̄p aij ḡin̄ab. 24 God n̄ipe Ana m̄idöp u me, n̄bi b̄i God n̄p sabe göm, ana kal̄ip an̄ dan̄ n̄n̄ö n̄p sabe göl. *

25 Jisas an̄ig hageia, n̄bi an̄bu pen haga, “Yad n̄n̄bin, hainö Mesaia u apöm, han̄p nan magöñhalö hag n̄i aij ḡin̄ab,” a ga.

26 Hageia, Jisas haga, “B̄i an̄bu me yad m̄idpin. Ne aip manö hagabul i,” a ga. *

27 Jisas an̄ig hageia n̄n̄öm magö an̄bu b̄i n̄ipe gau apjaköm n̄n̄la, Jisas n̄bi ap aip manö ḡi m̄idailö, n̄n̄öm kale pa ḡiñi ḡila. Pen b̄i kale ap uraköm, n̄bi u n̄p “Ne manö n̄h̄on m̄idöp?” a göm hagagla. Jisas n̄p u r̄o n̄p, “N̄h̄on ḡin̄ig n̄bi an̄bu aip manö ad̄in̄ ad̄in̄ gaj̄il?” a göm hagagla.

28 Pen n̄bi an̄bu, n̄ig rin u arö göm, kauyan̄ ado ḡi daun an̄bu amöm, n̄bi b̄i m̄ideila an̄b gau kal̄ip haga, 29 “Apim, nan gau magöñhalö ḡipin r̄o hag n̄öb b̄i u n̄n̄im! N̄ipe Mesaia u aka?” ga.

30 An̄ig hageia, n̄bi b̄i an̄b gau daun an̄bu arö göm, Jisas n̄p n̄n̄un a göm aueila. 31 Pen Jisas b̄i n̄ipe gau Jisas n̄p neb neb göm hagla, “Manö hag ñeb b̄i. Nan n̄n̄ö!” a

* 4:9: Esr 4:1-5 * 4:10: Jon 7:37-38; Rep 21:6

Dud 12:5-14; Sam 122:1-5

* 4:22: 2Ki 17:29-41

* 4:26: Mak 14:61-62

* 4:12: Jon 8:53

* 4:14: Jon 6:35

* 4:20:

Ais 2:3; Ro 9:4-5

* 4:24: 2Ko 3:17; Ro 12:1; Plp

3:3

gila. ³² Hageila, nipe pen haga, “Nan ñiñeb yad midöp u kale niñagpim,” a ga. ³³ Anig hageia, bi nipe gau kale ke nöp hag niñ hag niñ göm hagla, “Niñbi bi rimnap niñ nan magö dap ñibal aka?” gila.

³⁴ Pen Jisas kalip haga, “Kalöp nan magö anib gau nan göp; yip pen nan magö anib gau nan gagöp. Bapi manö haga u nöp gasi lajip me, gasi anibu niñem, wög hagöp u gi junam a gi gasi niñbin. Nan ñiñeb yad me u. * ³⁵ Pen kale manö ap hagpim, ‘Rakin mihau mihau midöl, wid magö po gö am rik daunabun,’ a gipim u pen miñi anig hagagmim. Amgö kale u niñ padimim niñim! Wid wög gau po göm rik dauerp rö midöp. * ³⁶ Pen uri nöp, niñbi bi wid po rik dauaböl niñbi bi gau, miñ miñ göl gi wid po göp anibu rik dam kamij pör midep migan u löm, pe kale udaböl me u. Anib u me, niñbi bi wid magö ranañ a göm dam yubal gau abe, niñbi bi wid po göp rik dauaböl gau abe jim ñöm, wid po u kamij pör midep migan u midnab u niñöm, miñ miñ ginaböl. ³⁷ Hon manö ap hagpun, ‘Niñbi bi rimnap wid magö yulö rannab, niñbi bi rimnap am rik daunaböl,’ a gipun u, niñö yabiñ hagpun. ³⁸ Yad kalöp hag yunö, am wid rik daubim. Wid wög anibu kale wög klö gimim gagpe; niñbi bi rimnap klö kale u gilö ranöb. Kale yiharinj am rik daumim nan aij ud-pim,” a ga.

³⁹ Niñbi Sameria niñbö anibu am niñbi bi nipe gau kalip haga, “Bi anibu nan gipin gipin gau magöñhalö yip hag ñöb,” a ga u me, niñbi bi Sameria niñbö daun anibu mideila gau iru nöp Jisas niñ niñ udla.

⁴⁰ Pen Sameria niñbi bi, kale Jisas mideila au apöm, Jisas manö neb neb göm hagla, hon aip am midaiun a gilö, Jisas niñ mihöp am kale aip

midöm, ⁴¹ manö hag ñö, niñbi bi rimnap halö iru nöp manö anibu niñöm niñ niñ udla. ⁴² Pen kale anig göm niñ udöm, niñbi anibu niñ hagla, “Miñi manö ne u nöp hagö niñ udagpun; Jisas manö nipe u ke hagö niñun niñbun, nipe nöp niñbi bi ram minönj it i midpal gau gau magöñhalö kalip ud kamij yunig aua. *

Jisas, bi kub ap ñi nipe u niñ gö, kamij la

⁴³ Jisas niñ anib mihau ram minönj anibu midöm, ruö ram minönj Galili ara. ⁴⁴ Nipe nöd manö ap hagöm haga, “Bi God manö hagep bi gau, ram minönj kale ke au midöm manö hagnaböl u, manö kalip udagnaböl,” a ga. * ⁴⁵ Pen Pasopa niñ u, Galili niñbi bi rimnap am Jerusalem mideila. Kale Jerusalem mideila niñöl gi, Jisas nan gagep rö gau gö niñla u me, Jisas uri ram minönj Galili amjakö, kale nan gagep rö Jerusalem ga u gasi niñöm, niñ miñ miñ gila. *

⁴⁶ Pen Jisas am Galili midöm, kauyañ Kena daun ara. Kena daun anibu me, nöd ñig yabiñ u gö ñig wain la.

Pen daun pro Kapaneam au, bi kub ap ñi nipe nan ga. * ⁴⁷ Bi kub anibu manö ap niñga, Jisas ram minönj Judia arö göm, ap ram minönj Galili mideila. Anib u, Jisas mideila u apöm, niñ neb neb göl gi haga, “Niñ yad u nan gö umnig gab. Ne yijid am niñ gö kamij lañ!” a ga. *

⁴⁸ Anig hageia, Jisas haga, “Kale yiharinj yip niñ udagnabim; nan gagep rö rimnap ginö niñmim nöp, yip niñ udnabim,” a ga. *

⁴⁹ Pen bi kub anibu haga, “Bi Kub! Auö arul! Wasö u, niñ yad u umnab!” a ga.

⁵⁰ Hageia, Jisas haga, “Aru! Niñ ne u mideinab,” a ga.

* 4:34: Jon 6:38 * 4:35: Luk 10:2 * 4:42: 1Jn 4:14 * 4:44: Mad 13:57 * 4:45: Jon 2:23
* 4:46: Jon 2:1-11 * 4:47: Mad 8:5-6 * 4:48: Jon 2:18; 1Ko 1:22 * 4:50: Mad 8:13

Anig hageia, Jisas niŋö hagöp, a göm, hada. * 51 Adan aŋ au arö niŋöl gi, bi wög gi ñeb niŋe riŋnap ap niŋ nable paköm hagla, “Ñi ne u umagöp; midöp,” a gila.

52 Anig hageila, ñi yad u magö mai rö kamij löp, a göm, kalip hag niŋö hagla, “Rol sidö gamij ga magö u, hañ piŋbön ga u kamij la,” a gila.

53 Anig hageila ñi nap niŋe niŋa, Jisas, “Ñi ne u mideinab,” a ga magö u nöŋ kamij la. Anib u me, niŋi bi niŋe gau aip magöŋhalö Jisas niŋ niŋ u dla.

54 Pen Jisas niŋe nöŋ Kena apöm, nan gagep nöŋ niŋö göm, ñig yabiŋ u gö ñig wain la; hainö pen nan gagep yigwö aŋ niŋö u göm bi kub u ñi niŋe niŋ gö kamij la. *

5

Bi nan ga ap ñig waŋö goŋ au mideia, Jisas gö kamij la

1 Hainö pen Juda kai nan kub ñiŋeb ñin u uri a göm, Jisas Jerusalem ara. 2 Ram m+niŋ Jerusalem anibu, kaj sipsip dap amil apil gimidal adan ramö goŋ au ñig waŋö kub ap mideia. Ñig waŋö anibu Arameik manö löm, Bedesda a gimidal. Pen ñig goŋ mihau mihau abe ñig ubiŋ aŋ au mideia adö u abe, ram badö milö unbö mamid mideia.

3 Pen niŋi bi nan ga gau iru nöŋ ap ram bada anib gau han mideila. Niŋi bi anib gau, riŋnap amgö we ga, riŋnap ma naij ga niŋöm ajagmidal, riŋnap hañ roman kale böŋ nöŋ kala ga. Pen ñig waŋö u aŋa ginab aka göm apöm han mideila. 4 Ñin riŋnap God ejol ap apöm, ñig waŋö u aŋa gö, niŋi bi an nöŋ ujanid ñig waŋö anib yaŋ lugnab u, niŋe nan niŋön ginab u kamij limidöp. 5 Pen bi ap nan gö, pör nöŋ um midö, mi in ñin juöl ado gi da kagoŋ böŋ daŋ (38) la, ñig waŋö goŋ au dam lila mideia. 6 Jisas bi anibu niŋöm, milö padö anigöl midmidöp u niŋöm, niŋe haga, “Nöŋ

kamij l+niŋm, a gimön, niŋban?” ö ga.

7 Hageia, bi nan ga anibu haga, “Bi kub. Ñig u aŋa gö niŋöl gi, yip ud ñig waŋö aŋ yaŋ löŋ niŋi bi ap midagpal. Yad ñig aŋ yaŋ nöŋ arnam a gipin u pen niŋi bi riŋnap yinid nöŋ nöŋ arbal,” a ga.

8 Anig hageia, Jisas pen niŋe haga, “Urakmön, köp ne u winig ud aru,” a ga. * 9 Hageia, magö anibu nöŋ niŋe kamij lö niŋöl gi, uraköm köp niŋe u winig udöm, ud ara.

Pen Jisas bi anibu niŋe gö kamij la ñin anibu, Juda kai God niŋe sabe gep ñin kale u me, 10 Juda bi kub gau, bi kamij la anibu niŋe haga, “Ñin i God niŋe sabe gep ñin hon. Pen ne köp bad ne u ud ajabön u, lo manö hon u wihö göp,” a gila. *

11 Hageila, haga, “Bi yip gajip kamij löp u hagöp, ‘Urakmön, köp bad ne u winig ud aru,’ a gajip u me, ud ajabin,” a ga. 12 Hageia, hagla, “Bi nöŋ hagö, köp bad winig ud ajabön bi anibu bi an?” ö gila. 13 Pen Jisas niŋe niŋi bi iru mideila aŋ anib au agamij ara rö, bi kamij la anibu, “Bi yip gajip kamij löp me i,” a göm, hagnim rö laga.

14 Hainö pen, Jisas bi anibu niŋe God sabe gep ram raul u niŋöm haga, “Nöŋ! Nöŋ kamij löp. Anib u, nan si nan naij gimidan u arö gimön. Wasö u, nöŋ nan kub yabiŋ ginim rö löp,” a ga.

15 Pen bi anibu niŋe ado gi amöm, Juda bi kub gau kalip haga, “Jisas nöŋ yip gajip kamij löp,” a ga.

16 Anig hageia niŋöm, God niŋe sabe gep ñin u gö kamij la, a göm, Juda bi gau Jisas niŋe mulu kal niŋla. 17 Jisas pen kalip haga, “Bapi yad u pör nöŋ wög göŋ gi nöŋ midöp rö, yad u rö nöŋ ginam,” a ga. 18 Anig hagö, Juda bi kub gau, nöŋ niŋe alun, a göm gasi niŋla u, uri klö yabiŋ göm niŋla. Kale hagla, “Niŋe God niŋe sabe gep ñin hon u rib riköm, ‘Yad God Ñi niŋe,’ a

* 4:54: Jon 2:11 * 5:8: Mad 9:6 * 5:10: Ne 13:19; Jer 17:21

göp. An+bu u, God n+pe m+idöp rö, yad an+bu unbö rö nöp m+idpin, a göp,” a g+la. *

Nap haga rö n+ñöm, Ñ+ n+pe wög adö ke ke gab

¹⁹ Jisas pen kal+p haga, “Kalöp n+ñö hagabin, Ñ+ u n+pe ke nan ap g+nim rö lagöp; Nap nan g+nab gau nöp n+ñöm g+nab. An+bu u, Nap g+nab rö, Ñ+ n+pe u rö nöp g+nab. *

²⁰ Nap Ñ+ n+pe n+p m+dmagö löm, nan n+pe göp göp gau magöñhalö yamöb. R+mnab yamö me, nan ke yab+ gau gö n+ñmim, kale magöñhalö aiö g+nabim. ²¹ Pen Nap n+bi b+ um-bal gau gö urakpal rö, Ñ+ n+pe u rö nöp, n+bi b+ r+mnab, kal+p g+nö uraklan, a g+nab u, gö uraknaböl. ²² N+bi b+ n+hön n+hön g+pal, gas+ n+hön n+hön n+ñbal u, Nap n+ñöm kal+p manö kub hagagnab; Ñ+ n+pe n+p hagö, n+pe kal+p magöñhalö manö kub hagnab. * ²³ An+bu u me, n+bi b+ kale Nap hib n+pe haglö adö arnab u rö, Ñ+ n+pe hib u abe u rö nöp haglö adö arnab. Pen n+bi b+ God Ñ+ n+pe u n+p n+ñöm, hib n+pe haglö adö aragnab gau, Nap Ñ+ n+pe hag yua u abe u rö nöp hib haglö adö aragnab. *

²⁴ “Kalöp n+ñö hagabin, n+bi b+ an manö yad u n+ñöm, B+ y+p hag yuö aunö u n+p n+ñ udpal gau, manö kub hag ilön udep adö u n+ñagnaböl; kale pör m+dep u hadö udpal. An+bu u, kale umeb adö u arö göm, pör m+dep adö u hadö m+dpal. * ²⁵ Kalöp n+ñö yab+ hagabin, ñ+n hain pör abad m+dpim u söl auab — pen m+ñi hadö auöp i — n+bi b+ umöl rö m+dpal gau, God Ñ+ n+pe manö hagö, manö an+bu n+ñöm n+ñ udnaböl gau, kam+ñ l+naböl. ²⁶ Bapi nan gau magöñhalö kam+ñ m+dep il u m+idöp rö, yad Ñ+ n+pe u rö nöp kam+ñ m+dep il u m+idpin. ²⁷ Yad Ñ+ n+pe

pen, B+ Ñ+ n+pe m+idpin rö, y+p hagö, n+bi b+ gau kal+p manö kub hagem n+me l+nabin. ²⁸ Manö hagabin an+bu n+ñmim aiö gagmim: hainö yad hagnö, n+bi b+ umlö r+göl g+la gau, ²⁹ magöñhalö manö yad n+ñöm, uraköm, n+bi b+ g+ aij g+la gau, am yad aip kam+ñ m+ideinaböl; pen n+bi b+ g+ naij g+la gau, uraköm manö kub n+ñöm pen ilön kub udnaböl. *

³⁰ Pen yad nan n+hön n+hön g+nabin gau, ke n+ñem gagnabin; Bapi y+p hagnab rö nöp g+nabin. An+bu u, n+bi b+ manö kub hagem n+me l+nabin u, Bapi hagnab rö n+ñem, kabö göl nöp n+me l+nabin. N+hön g+nig: y+p aij g+nab adö u manö kub hagagnabin. B+ y+p hag yuö aunö B+ an+bu n+p aij g+nab adö u nöp gas+ n+ñem, manö kub hagem n+me l+nabin. *

Yad b+ aigale b+ rö m+idpin u n+ñim, a ga

³¹ “Yad ke, ‘God y+p yuö aunö,’ a g+bnep u, manö an+bu kabö rö gagöp a g+beb. ³² Pen B+ ap halö* yad b+ aigale b+ rö m+idpin u hagöp. Yad n+ñbin, manö hagöp an+bu n+ñö nöp hagöp. ³³ Kale Juda kai b+ kale r+mnab hag yube, kale Jon n+p amöm, yad b+ aigale b+ rö m+idpin, a göm hag n+ñla u, n+pe manö n+ñö nöp kal+p haga me u. ³⁴ Jon aka b+ ram m+nöñ il i b+ ap yad b+ aigale b+ rö m+idpin u hagnab u, y+p nan kub wasö. Pen kale Jon manö haga u n+ñmim, manö n+ñö yab+ a g+mim n+ñ udmim, kam+ñ arnabim a gem, Jon manö y+p an+g göl haga, a g+pin. ³⁵ Jon manö haga u, n+pe hapö m+ñan mailö ñab rö m+idö, kale manö haga an+bu mailö rö n+ñmim, magö pro ulep magö ap nöp m+ñ m+ñ g+pe.

³⁶ “Jon kalöp hag aij ga pen u y+har+ñ manö nöp haga. Yad m+nöñ naböñ il i apem, Bapi y+p g+mön a ga rö, nan ke yab+ gau g+pin u me, kale Bapi n+pe nöp y+p hag yua u, a

* 5:18: Mad 26:4; Jon 7:1; 10:30 * 5:19: Jon 5:30 * 5:22: Jon 5:27; Ap 10:42 * 5:23: Plp 2:10-11; 1Jn 2:23 * 5:24: Jon 3:15-18 * 5:29: Dan 12:2; Mad 16:27; Ap 24:15 * 5:30: Jon 5:19; 6:38 * 5:32: “B+ ap halö” a ga u, God n+pe ke * 5:36: Jon 3:2; 14:11

gimim, waiö yabiñ nıñbep. * 37 Bapi yıp hag yua u, nıpe ke, yad bi aigale bi rö midpin u, kalöp manö nıñö hagab. Pen kale meg magö nıpe u apdi nıñagpim. Nıpe bi aigale bi rö midöp u, a gimim nıñagpim. *

38 Kale yad bi nıpe hag yua manö yad u nıñ udagpim rö, God Manö midmagö kalöp anıñ danıñ midagöp.

39-40 “Kale, pör middep udun, a gimim, God Manö u amgö li nıñ aij gıpmim u pen manö anıbu, yıp a göm kalı kılın rıkla rö nıñmim, pör middep udun, a gimim, yıp auagpim. *

41 “Nıbi bi gau hib yad haglö adö arañ a gem hagagabin. 42 Pen kale nıbi bi aigale bi rö midpim u hadö nıñbin. Kale God nıp midmagö lagpim u nıñem hagabin. 43 Bapi nıpe ke yıp hag yuö aunö u pen yıp udagpim. Pen bi yıharıñ ap gası nıpe ke nıñöm aueinab u, nıp udnabim. 44 Nıbi bi rımnab gau hib kale haglö adö areinab u, kalöp aij gınab. Pen Bi God añıñ nöp midöp u hanıp nıñö, aij gınım, a gimim, gası u nıñagpim. Anıñ u, kale ai gimim yıp nıñ udnabim?”

45 “Pen Bapi manö yad udöm, kalöp manö kub hagnab, a gimim, gası u nıñagmim, wasö. Mosıs hanıp gıñ nab a gıpmim u pen Bapi nıpe Mosıs manö nıpe haga manö anıbu udöm kalöp manö kub hagnab. 46 Mosıs nıpe God Manö kalı kılın rıköm manö rımnab yad bi aigale bi rö midpin manö u kalı kılın rıka. Pen Mosıs manö kalı kılın rıka manö anıbu udagpe rö, manö yad hagabin u rö nöp udagnabim. *

47 Mosıs manö kalı kılın rıka udagpim rö, kale ai gimim manö yad hagabin u udnabim?” ö ga.

6

Jisas bi unbö paip dausan nan ñö nıñla

(Mad 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Pen Jisas anıg gı midöm, hainö ñıg magıñ udöm, Ñıg Wañö Galili juöm, böñ lödañ ara. Ñıg Wañö Galili anıbu nöp me, hib ap Ñıg Wañö Daibirias a gımidal. 2 Pen Jisas nıpe nıbi bi nan ga gau gö kamıñ la u nıñmidal rö, nıbi bi iru nöp nıp hain gıla. 3 Pen Jisas bi nıpe gau aip am dum au gılañ amöm, asık middeila. 4 Ñın anıñ au Juda kai Pasopa ñın kub kale u söl söl ga. 5-6 Jisas bi nıpe aip dum au asık midöm, amgö gılañ göm nıñ, nıbi bi iru yabiñ nöp nıp aueila. Jisas nıñöm, nıpe nıñön nıñön gınab u ke nıñ u pen bi nıpe Pilip nıñön hagnab, a göm, nıp haga, “Hon nan magö gai nıbö udun, nıbi bi iru nöp gai i kalıp ñıno nıñnaböl?” ö ga.

7 Hageia, Pilip haga, “Mani silpa magö unbö ñın juöl sıduñ lañ (200) rö yuun, bred rau dapun, ud jö gı pro pro gun, nıbi bi anıñ gai i ñeinabun, magöñhalö nan pro pro ñıñöl rö lınab,” a ga.

8 Anıg hagö, bi nıpe Edru, Saimon Pida nımam u haga, 9 “Ñı pro ap bred bali plaua ud laubal bred magö unbö mamıd, kabsat mıñöp halö ud midöp i, pen nan anıbu nıbi bi iru yabiñ gai i nan kub wasö,” ga.

10 Hageia, Jisas haga, “Nıbi bi gau hagpe, asıklañ,” a ga. Hageia, bi nıpe gau nıbi bi gau kalıp hageila, nan uñan iru nöp ran aij ga gau adö anıñ gau magöñhalö asıkla. Bi gau nöp me, paip dausan (5000) rö ara.

11 Kale anıg göm asıkla nıñöm, Jisas bred magö anıñ gau udöm, God nıp aij a göm, kalıp nıme la. Kabsat u, u rö nöp ga. Kalıp anıg göm nıme lö, nıbi bi gau kale magöñhalö bred kabsat aigeg rö udun a gı gası nıñla rö nöp uđla. 12 Anıg göl ñıñlö ñıñlö mudun ga arö gıla. Jisas bi nıpe gau kalıp haga, “Nıbi bi nan nıñöm arö gıpal gau, ud danıñ i gagep,” a ga. 13 Hageia, bi nıpe gau bred adıñ

* 5:37: Mad 3:17; Jon 5:32; 8:18 * 5:39-40: Luk 24:27 * 5:46: Ap 3:22

adɨŋ gau ɨhu wadɨ yaglō yaglō, wadɨ unbō mɨgan laŋ u ajmaŋ raua.

14 Nɨbi bɨ gau Jisas nan gagep rō ga anɨbu nɨŋōm hagla, “Hon mɨñi nɨŋbun, bɨ i me, Bɨ God Manō Hagep mɨnōŋ nabōŋ ɨ i aunab a gun pōr hagabun bɨ me u,” a gɨla. 15 Pen Jisas nɨŋa, nɨbi bɨ gau, yɨp kiŋ bɨ kub kale mɨdeinam a gōm apōm yɨp klō gōm ud arnabōl, a gɨ nɨŋōm nɨpe kauyaŋ aramōm dum gau nɨpe ke halō mɨdeia. *

*Jisas ñig uɨ adō rauɨd ara
(Mad 14:22-23; Mak 6:45-52)*

16 Pen dugo magō u, Jisas bɨ nɨpe gau am Ñig Waŋō Galili yaŋ amōm, 17 Jisas auaga rō, sɨbōn gō, kale nōp ñig magɨb udōm kauyaŋ daun pro Kapaneam arniŋ hadla. 18 Areila nɨŋōl gɨ, yɨgōn kub udōm, ñig u rala. 19 Pen kale rapɨn ñig magɨb ñig uɨ pɨrɨk aŋ au kilomida unbō mamɨd aka kagoɨ jɨŋ amōm nɨŋla, Jisas ñig adō u rauɨd aueia. Kale nɨŋōm mɨdmagō kub ara nɨŋōm pɨñiŋ gɨla. 20 Pen Jisas haga, “Kale pɨñiŋ gagmim. Yad nōp auabin,” a ga. 21 Anɨg hagō, kale pɨñiŋ gagōm, nɨp ud ñig magɨb mɨgan u ɨlō nɨŋōl gɨ, ñig magɨb u uri nōp ram mɨnōŋ arniŋ gɨla mɨgan u amjak ara.

Jisas nɨp uthai nɨŋla

22 Ruō nɨbi bɨ Ñig Waŋō Galili bōŋ lödaŋ hanla gau gasɨ nɨŋōm nɨŋla, rol dugo ñig magɨb aɨŋ ap nōp mɨdeia nɨŋōm Jisas bɨ nɨpe gau nōp ñig magɨb anɨbu arla; Jisas nɨpe ke ñig magɨb anɨbu araga. 23 Mɨdlō nɨŋōl gɨ, ñig magɨb rɨmnap nɨbi bɨ rɨmnap daun kub Daibirias nɨbō apōm, Bɨ Kub nɨpe God nɨp aij a gōm nan ñō ñiŋla ka u ñig goɨ au pɨdōŋ gɨla. 24 Pen nɨbi bɨ mɨdeila gau nɨŋla, Jisas abe bɨ nɨpe gau abe mɨdageila; anɨbu Jisas nɨp uthai nɨŋun a gōm, kale ñig magɨb anɨb gau amōm Kapaneam arla.

Yad bred rō, yɨp udmim kamɨŋ mɨdeinabim, a ga

25 Ñig Waŋō Galili am am bōŋ lödaŋ amjakōm, Jisas nɨp nɨŋōm hagla, “Manō hag ñeb bɨ. Ne magō mai i auban?” ö gɨla. 26 Hageila haga, “Kalöp manō nɨŋō hagabin, bred ñinō ñiŋbe mudun ga rō, yɨp uthai nɨŋ ajabim; pen nan gagep rō gɨpin gau manō ɨ u nɨŋmim yɨp uthai nɨŋ ajagabim. 27 Nan magō hij gɨniŋ gab u udun, a gɨmim wög klō gagmim; God nɨpe Bɨ Ñi nɨpe nɨŋebir hagō aua rō, nan magō pōr mɨdep nɨpe ñinab u udun, a gɨmim, wög klō gɨmim,” a ga. *

28 Anɨg hageia hagla, “Hon wög nɨhōn gɨno, God nɨp aij gɨnab?” ö gɨla.

29 Hageila, Jisas haga, “God nɨpe Bɨ yuō aua u, Bɨ anɨbu nɨp nɨŋ udeinabim u, God nɨp aij gɨnab,” a ga. *

30 Anɨg hageia hagla, “Hon nan gagep rō ap nɨŋeinabun u, hagnabun, ‘God nōp nōp yuöp,’ a gun, nōp nɨŋ udnabun. Anɨb u, hanɨp nan gagep nɨhōn rō gɨnabōn? * 31 Hadame nōp apɨs bac bɨ ram mɨnōŋ kabō nōp mɨdmɨdōp aŋ gau mɨdōm, nan mana a gɨmɨdal u ñiŋmɨdal. God Manō kali klɨñ rɨkōm hagla, ‘Nɨpe bred kumi kabō adō laŋ au nɨbō rɨmnap kalɨp ñō ñiŋmɨdal,’ a gɨla,” a gɨla. *

32 Anɨg hagla u pen Jisas kalɨp pen haga, “Kalöp manō nɨŋō yabɨɨ hagabin, Mosɨs hadame gau bred kalɨp ñō ñiŋla bred anɨbu, bred kumi kabō adō laŋ au nɨbō wasō. Bred kumi kabō adō laŋ au nɨbō bred nɨŋō anɨbu, Bapi yad kalöp ñab. 33 God bred nɨpe u, God hag yuō, kumi kabō adō laŋ au nɨbō mɨnōŋ nabōŋ ɨ i apōm, nɨbi bɨ gau kalɨp kamɨŋ mɨdep magō u ñab,” a ga.

34 Jisas anɨg hageia hagla, “Bɨ Kub. Uri bred anɨbu hanɨp pōr nōp ñōl gɨ nōp mɨdaimōn,” a gɨla.

* 6:15: Jon 18:36 * 6:27: Jon 6:48-58 * 6:29: 1Jn 3:23 * 6:30: Mad 16:1; Jon 2:18 * 6:31: Eks 16:14-15; Nab 11:7-9; Sam 78:24

³⁵ Hageila, Jisas haga, “Yad nöp me bred kam+ñ m+dep bred an+bu. N+bi bi+ y+ip aunaböl gau, kal+ip kauyañ k+iyö lagnab. N+bi bi+ y+ip n+ñ udnaböl gau, kal+ip kauyañ ñ+ig nan gagnab.

* ³⁶ Pen kalöp m+idö nöp hagaj+ñ, y+ip amgö n+ñbim u pen y+ip n+ñ udag-pim. ³⁷ Bapi y+ip hagöp n+bi bi+ gau kale magöñhalö yad aunaböl. N+bi bi+ yad aunaböl gau, hag yuagnabin, wasö yabi+. ³⁸ Pen n+ñhön: yad kumi kabö adö lañ au n+ibö aubin u, gas+ yad n+ñbin adö u g+nam a gem auagpin; Bapi y+ip yuöp u, gas+ n+ipe n+ñöm hagöp rö g+nam a gem aubin. ³⁹ Bapi n+bi bi+ y+ip hagöp gau kal+ip n+ñ m+dnö, ap ur gagn+m; manö kub hagep ñ+ñ u, yad g+ñö, kale magöñhalö uraköl. An+ig g+ñab u, Bapi y+ip yua u, n+ip aij g+ñab. *

⁴⁰ Bapi yad n+ip aij g+ñab u, n+bi bi+ an an y+ip n+ñöm n+ñ udnaböl gau, kale magöñhalö pör pör nöp kam+ñ m+deinaböl. Pen manö kub hagep ñ+ñ u, yad ke g+ñö kale magöñhalö uraknaböl,” a ga.

⁴¹ Pen Jisas, “Yad me, bred kumi kabö adö lañ au n+ibö aubin u,” a ga u me, Juda n+bi bi+ gau manö ali gu gu geila. ⁴² Juda n+bi bi+ gau ali gu gu göm hagla, “B+ i, n+me nap n+ipe u hon ke n+ñbun. N+ipe Josep ñ+ñ n+ipe Jisas nöp. An+ib u, n+ipe aigöl g+ hagöp, ‘Yad kumi kabö adö lañ au n+ibö aubin,’ a göp?” ö g+la. *

⁴³ An+ig hageila, Jisas pen haga, “Ali gu gu gagmim. ⁴⁴ N+bi bi+ ap n+ipe ke y+ip n+ñ udagnab. God n+ip gas+ aij ñö nöp me, y+ip auö, manö kub hagep ñ+ñ hain u yad g+ñö n+ipe kauyañ uraknab. * ⁴⁵ B+ God manö hagep bi+ gau kale God Manö kal+ k+ñ r+iköm hagla, ‘God n+ipe n+bi bi+ an+ib gau magöñhalö kal+ip hag ñ+ñab,’ a g+la. N+bi bi+ Bap kal+ip manö hag ñö n+ñ udnaböl gau, kale magöñhalö y+ip aunaböl. * ⁴⁶ N+bi bi+ r+imnap kale God n+ip amgö n+ñagpal; yad B+

n+ipe yuö aunö u nöp Bapi n+ip amgö n+ñbin. *

⁴⁷ “Pen yad kalöp n+ñö yabi+ hagabin, n+bi bi+ y+ip n+ñ udnaböl gau, pör m+dep magö an+bu hadö udöm, pör pör nöp m+deinaböl. *

⁴⁸ Bred ñ+ñöm kam+ñ m+deinaböl u, yad me bred an+bu. * ⁴⁹ Nahai i+ñ bi+ hadame gau ram m+ñöñ kabö nöp m+dm+öp an gau m+dmö, nan mana u ñ+ñla u pen m+dm damöm umla. ⁵⁰ Pen bred Bap hag yuö kumi kabö adö lañ n+ibö auöp bred an+bu, n+bi bi+ ñ+ñöm, kam+ñ pör pör nöp m+dmö umagnaböl.

⁵¹ “Yad ke bred kam+ñ kumi kabö adö lañ au n+ibö aubin u. N+bi bi+ an an bred an+bi ñ+ñ an yañ l+ñaböl u, pör nöp pör nöp kam+ñ m+deinaböl. Bred hagabin an+bi hañ roman yañ u me. N+bi bi+ ram m+ñöñ i+ i pör nöp pör nöp kam+ñ m+daöl, a gem, hañ roman yañ u ñ+ñabin,” a ga.

⁵² Jisas an+ig hageia, Juda n+bi bi+ an+ib gau kale ke nöp manö pen pen hagöm, r+imnap hagla, “B+ i aigöl göm, han+ip hañ roman n+ipe u ñö ñ+ñnabun?” ö g+la.

⁵³ Hageila, Jisas kal+ip haga, “Yad kalöp n+ñö yabi+ hagabin, kale B+ Ñ+ n+ipe hañ roman n+ipe, hagape n+ipe ñ+ñagnabim u, kam+ñ m+dep magö u kalöp an dan m+dmagnab. ⁵⁴ N+bi bi+ an hañ roman yañ, hagape yad ñ+ñnab u, n+ipe kam+ñ pör m+dep magö u hadö udöp n+ñöm manö kub hagep ñ+ñ u yad g+ñö n+ipe kauyañ uraknab.

⁵⁵ “Pen n+ñhön: hañ roman yañ u nan ñ+ñeb yabi+; hagape yad u ñ+ig ñ+ñeb yabi+. ⁵⁶ N+bi bi+ an an hañ roman hagape yad ñ+ñnaböl gau, yad an dan m+deinaböl; yad kal+ip an dan m+deinabin. ⁵⁷ Bapi pör pör nöp kam+ñ m+dmö u, n+ipe y+ip yua u, y+ip gö kam+ñ m+dmö u me, n+bi bi+ y+ip ud an kal+ip dan l+ñaböl gau, kal+ip u rö nöp gö, kam+ñ m+deinaböl. *

⁵⁸ Manö adö an+bu me, bred kumi

* **6:35:** Jon 4:14 * **6:39:** Jon 10:28-29; 17:12 * **6:42:** Mad 13:55 * **6:44:** Jon 6:65 * **6:45:** Ais 54:13 * **6:46:** Jon 1:18 * **6:47:** Jon 3:15-16 * **6:48:** Jon 6:32,58 * **6:57:** 1Jn 3:24

kabö adö laŋ au n+bö auöp, a g+pin. Bred an+bu, ap+s bac bi nan mana a g+pal u ñ+ŋöm m+đ damöm umla rö wasö; n+bi bi bred yad hagaj+n u ñ+ŋ aŋ yaŋ l+ naböl u, kam+ŋ pör nöp pör nöp m+đeinaböl,” a ga.

N+bi bi iru nöp Jisas n+p arö g+la

⁵⁹ Jisas Juda magum gep ram Kapaneam au m+đöm, manö an+bu hagö, ⁶⁰ n+bi bi n+pe gau iru nöp n+ŋöm hagla, “Jisas manö hagab an+bu manö klö yab+ł. Manö n+pe n+ŋ udun rö lagöp,” a g+la.

⁶¹ Kale ałi gu gu göm hageila, Jisas ke n+ŋöm haga, “Manö hagpin an+bu n+ŋmim gas+ iru n+ŋmim arö gun a g+pin ar? ⁶² Pen Bi Ñ+ n+pe kumi kabö adö laŋ au m+đöm aua u, n+pe ka an+b adö au laŋ kauyaŋ ado g+ areinab u, kale gas+ n+hön n+ŋnabim? ⁶³ God Ana kam+ŋ m+đep magö u ñö, n+bi bi kam+ŋ l+ naböl; n+bi bi klö kale ke kam+ŋ lagnaböl, wasö yab+ł. Yad manö kalöp hagpin u, manö an+bu gö, God Ana kalöp apöm, kam+ŋ m+đep magö u kalöp ñ+nab n+ŋöm kale kam+ŋ l+ nabim,” a ga. ⁶⁴ Pen Jisas n+pe nöd nöp, n+bi bi an n+p n+ŋ udagnab, an n+p mumug n+ŋnab u n+ŋa u me, n+pe haga, “Kale r+mnab y+p n+ŋ udagpin,” a ga. * ⁶⁵ Pen manö r+mnab halö hagöm haga, “Adö an+bu nöp kalöp hagpin, n+bi bi ap gas+ n+pe ke nöp n+ŋöm y+p n+ŋ udagnab; Bapi nöp geinab u me, n+bi bi ap y+p apöm y+p n+ŋ udnab,” a ga. *

⁶⁶ Jisas manö an+bu hag juö n+ŋöl g+, n+bi bi apöm manö n+p n+ŋm+đal gau, iru nöp n+p arö göm, ke ke arla. ⁶⁷ An+g göm arlö n+ŋöl g+, Jisas bi n+pe unbö m+đgan laŋ u kal+p hag n+ŋöm haga, “Kale u rö nöp y+p ar+ karnabim aka?” ga.

⁶⁸ Hageia, Saimon Pida haga, “Bi Kub. An n+p arun? Manö ne hagabön u n+ŋun me, pör pör nöp

m+đeinabun. ⁶⁹ Hon nöp n+ŋ ud-pun rö, hon n+ŋbun, God n+pe Bi Uł han+p yuöp u, ne Bi an+bu me u, a g+ n+ŋbun,” a ga. *

⁷⁰⁻⁷¹ Saimon Pida an+g hageia, Jisas pen Saimon Iskariod ñ+ n+pe Judas u, hainö n+p mumug n+ŋnab u n+ŋöm, kal+p haga, “Yad kalöp bi unbö m+đgan laŋ udpin u pen bi kale añ+ ap k+ jaki bi n+pe,” a ga.

7

Jisas n+mam hain n+p manö hagla

¹ Hainö pen Juda bi kub gau Jisas n+p aln+g geila n+ŋöm Jisas ram m+nöŋ Judia gau ajagm+đöp; ram m+nöŋ Galili gau nöp ajm+đöp. *

² Pen Juda ñ+n kub kale, ram bada pro göm ñ+n r+mnab hanbal ñ+n u söl söl ga n+ŋöm, * ³ Jisas n+mam hain gau m+đeia u apöm n+p hagla, “Ne m+đgan an+bi arö g+mön ram m+nöŋ Judia ammön, n+bi bi manö nöp n+ŋbal gau kal+p nan gagep rö g+pan u gö n+ŋnaböl. ⁴ Bi kale bi kub m+đn+g g+naböl gau, nan kale gau pi göm gagnaböl; waiö yab+ł g+naböl. An+b u, ne nan ke yab+ł g+pan rö, n+bi bi iru m+đpal aŋ au nan gagep r+mnab gö, n+bi bi magöŋhalö n+ŋnaböl,” a g+la. ⁵ Pen Jisas n+mam n+pe ke gau n+p n+ŋ udagla. *

⁶ An+g hageila, Jisas pen kal+p haga, “Kale ñ+n mai arun a g+nabim u arn+g arnabim; pen ñ+n yad arep u auagöp n+ŋöm yade uri aragnabin.

⁷ N+bi bi m+nöŋ naböŋ ił i gau, kalöp bi mulu kal n+ŋöl ił ap m+đagöp. Pen yad n+bi bi m+nöŋ naböŋ ił i gau, nan si nan naij g+pal u hag waiö l+nö y+p mulu kal n+ŋbal. ⁸ An+b u, Ram Bada ñ+n kub söl auab rö, kale Jerusalem armim; pen yad ñ+n arep u auagöp rö, yad aip aragnabin,” a ga. ⁹ An+g hagöm, n+pe ram m+nöŋ Galili m+đeia.

* 6:64: Jon 13:11 * 6:65: Jon 6:44 * 6:69: Mad 16:16 * 7:1: Jon 5:18 * 7:2: Lep 23:34

* 7:5: Ap 1:14

*Ram Bada ñin kub aua niñöm Jisas
Jerusalem ara*

10 Pen Jisas niñmam bi gau Jerusalem arla niñöm Jisas niñpe agamij hain ara. 11 Juda bi kub gau, “Jisas mai?” ö göm, niñbi bi iru nöp ap miñdeila gau kalip hag niñla. 12 Pen niñbi bi yiñharin gau, Jisas manö u kale ke hag niñ hag niñ göm, riñnap hagla, “Niñpe bi aij ap,” a gila; riñnap pen hagla, “Wasö, niñpe niñbi bi gau kalip wai ñöb bi,” a gila. 13 Pen niñbi bi yiñharin gau, Juda bi kub anib gau kalip piñin gila rö, kale manö riñnap waiö hagagla.

14 Ram Bada ñin kub kale anibu ñin riñnap padia. Yöp ñin bad ap nöp midö, Jisas apjaköm, God sabe gep ram u amöm, niñbi bi gau kalip manö hag ña. 15 Jisas manö hag ñi midö niñöl gi, Juda bi kub gau aiö göm hagla, “Bi i skul hagaga u pen aigöl göm manö gau magöñhalö niñöb?” ö gila. *

16 Anig hageila, Jisas haga, “Manö yad hag ñabin u, gasi yad ke niñem hag ñagabin; Bi yip hag yuö aunö u nöp yip gasi ñö hag ñabin. * 17 Niñbi bi an, God hagöp rö ginam, a göm, gi ud arnab u, God niñpe manö yip ñab hagabin aka manö yad ke hagabin u, niñnab. 18 Kale niñbim, niñbi bi an manö niñpe ke hagnab u, hib yad ap rannim, a göm, manö gau niñbö gau niñbö udöm hagnab. Pen bi an niñpe bi niñpe hag yua hib niñpe nöp ap rannim, a gi gasi niñnab u, bi anibu bi kabö göl manö niñö nöp hagab; niñpe manö piral riñnap hagagnab. * 19 Mosi, God haga haga rö kalip lo manö hag ña u pen lo adö anib gau kale bi ap gagpim. Pen yad manö ap midöp wasö, yip yiñharin alnig gabim,” a ga. *

20 Jisas anig hagö, niñbi bi ap miñdeila gau hagla, “Nöp an alnig

gab? Nöp kijaki aban lajip hagabön,” a gila. *

21 Hageila, Jisas haga, “Yad nan gagep añi ap ginö, kale magöñhalö pa giñi giñe.* 22-23 Kale Mosi God lo manö haga rö, ñi kale gau yag daumim, ñin unbö mudun jin u midmim, ruö raleb ñin u wan hañ rikpim. Gipim anibu, Mosi niñpe wasö, nahai ilan bi nöd il göm gimidal nagi adö u me anig gipim. Pen hañ rikep ñin raleb anibu, ñin riñnap God nip sabe gep ñin u nöp linab, pen miñi God nip sabe gep ñin u, a gimim, arö gagpim; hañöwatö hañ rikpim. Gipim anibu rö, yad God nip sabe gep ñin u bi ap nip ginö, hañ roman magöñhalö kamij löp u, kale ai ginig yip niñbe mulu lugöp? * 24 Anib u, hainö manö adö adö nöp niñmim hagagmim; kabö rö ginab adö u niñ aij gimim hagmim,” a ga.

“Jisas me Krai u aka?” gila

25 Jerusalem niñbi bi riñnap hagla, “Juda bi kub gau bi alnig gaböl bi me i aka? 26 Pen niñjim! Niñpe niñbi bi an kub i manö hagö niñöl gi, pen manö ap hagagaböl. Anib u, kale ke niñbal niñpe Krai u yijig göl rö löp! 27 Pen niñpe Krai u auböp u, hon niñpe ram miñnöñ gai niñbö auöp u niñagbnop; pen bi i niñpe ram miñnöñ gai niñbö auöp u hon magöñhalö niñbun. Anib u, niñpe Krai u wasö,” gila. *

28-29 Pen Jisas niñpe God sabe gep ram raul yan manö hag ñöl gi nöp midöm, meg magö dap ranöm haga, “Kale gasi niñbim, kale yip niñ aij yabñ gimim, gai niñbö aunö u niñbim. Pen wasö. Gasi yad ke nöp auagnö. Bi yip hag yuö aunö u, niñpe Bi kabö göl, Bi manö niñö nöp hagab. Yad niñpe aip midem, yip hag yuö aunö rö, nip niñbin; pen kale nip niñagpim,” a ga. *

* 7:15: Mad 13:54; Luk 2:47 * 7:16: Jon 12:49; 14:10 * 7:18: Jon 8:50 * 7:19: Ap 7:53; Ro 2:21-24 * 7:20: Jon 8:48; 10:20 * 7:21: God nip sabe gep ñin u nan gagep ñig wanö Bedesda u ga u niñöm pa giñi gila. * 7:22-23: Lep 12:3; Jen 17:9-13; Jon 5:8-10,16 * 7:27: Jon 7:41; 9:29 * 7:28-29: Mad 11:27; Jon 8:55 * 7:30: Jon 7:44

³⁰ Anig hagö, nip ud sisi lun a göm niñla u pen ñin nipe auaga rö, bi ap nip ud sisi laga. * ³¹ Pen nibi bi anib gau, nibi bi iru nöp Jisas nan gagep gau ga niñöm hagla, “Krais u hain aunab a gipal u, pen nan gagep iru yabit göm, bi anibi gab rö ginim rö lagnab,” a gila. Gasi anibu niñöm kale hagla, “Jisas nipe Krais u nöp,” a göm, nip niñ udla.

Juda bi kub gau, Jisas nip am dauim, a göm, bi rimnap hag yula

³² Pen nibi bi gau Krais manö anibu agamij hageila niñöm, Perisi bi kub gau abe, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, Jisas nip am ud sisi limim daumim, a göm, God sabe gep ram abad midmidal polisman rimnap hag yula.

³³ Jisas pen haga, “Yad rapin magö ap midem, Bi yip yuö aunö u ado gi arnabin. ³⁴ Yip gai aröp a gimim ulhainabim u pen niñagnabim. Yad arnabin adö u, kale hain gimim rö lagnab,” a ga. *

³⁵ Anig hageia, Juda bi kub gau kale ke nöp hagla, “Nipe gai arnab, nip niñagnabun? Nipe am Juda nibi bi ju am Grik nibi bi aip midpal gau amöm, nibi bi anib gau kalip manö hag ñöl gi mideinab aka niñön? ³⁶ Pen nipe ai ginig hagöp, ‘Yip gai aröp a gimim ulhainabim u pen niñagnabim. Yad arnabin adö u, kale hain gimim rö lagnab,’ a göp?” ö gila.

God Ana ñig ilam ajöñ rö juöm aunab

³⁷ Juda Ram Bada ñin kub kale anibu, ñin hain, ñin kub yabit u, Jisas uraköm, meg magö dap ranöm haga, “Nibi bi an rugu mitep ginim u, yad apöm ñig niñöl. * ³⁸ Nibi bi yip niñ udnaböl gau, God Manö hagöp rö, ñig kamij middep u an kalip dan nibö ilam juöm aunab,” a ga. * ³⁹ Ñin anibu Jisas umöm

uraköm Nap nip araga adö u me, Jisas nipe Ana u nibi bi gau kalip ñaga. Pen ñig ilam juöm aunab manö haga anibu it anigöl midöp: nibi bi Jisas nip niñ udnaböl gau, Jisas nipe Ana u kalip ñinab, a göm haga. *

Kale ke ud asik ke ke lila

⁴⁰ Jisas anig hagö, nibi bi iru nöp mideila anib gau, rimnap manö haga anibu niñöm hagla, “Bi i, nipe bi God Manö hagep aunab a gun abad midmidun u,” a gila. *

⁴¹ Rimnap hagla, “Wasö, nipe Krais u!” a gila.

Anig hageila, rimnap pen hagla, “Wasö, Jisas nipe Galili nibö; Krais u nipe Galili nibö auagnab! * ⁴² God Manö u hagöp rö, Krais u, Depid rikö riklö rik dam dapil göm, Krais u Depid daun nipe Bedlehem au yag daunaböl,” a gila. * ⁴³ Jisas manö anibu hageia niñöm, nibi bi iru mideila anib gau asik ke ke lila. ⁴⁴ Rimnap nip ud sisi lun dam manö kub hagnig ud arun a gila u pen bi añi ap nip udaga.

Juda bi kub gau Jisas manö haga u niñ udagla

⁴⁵ Pen God sabe gep ram polisman gau ado gi arlö niñöl gi, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi Perisi gau abe kalip hagla, “Bi anibu nip niñön ginig dauagpim?” ö gila.

⁴⁶ Hageila, God sabe gep ram polisman anib gau hagla, “Nibi bi rimnap gau bi anibu manö aij yabit hagöp rö hagagpal,” a gila. *

⁴⁷ Anig hageila, pen bi Perisi gau pen hagla, “Bi pir alöp anibu, nibi bi rimnap nipe niñög hagöp a göm niñbal rö, kale u rö nöp niñbim ar? ⁴⁸ Hon bi kub bi ap aka bi Perisi bi ap Jisas nip niñ udagpun. * ⁴⁹ Nibi bi gai i kale lo manö u niñagpal rö, God kalip mulu kal niñöm gi naji yabit ginab,” a gila.

* 7:34: Jon 8:21; 13:36 * 7:37: Lep 23:36; Ais 55:1; Jon 4:14 * 7:38: Ais 58:11 * 7:39: Jon 16:7; 20:22; Ap 2:4 * 7:40: Jon 6:14 * 7:41: Jon 1:46 * 7:42: Sam 89:3-4; Mai 5:2 * 7:46: Mak 1:22 * 7:48: Jon 12:42

⁵⁰ Pen bi kale Nikodimas, bi au nöd sibön yan amöm, Jisas nöp manö rimnap hag niŋa bi anibu me, kalip haga, * ⁵¹ “Hon Juda lo adö u, bi ap nöp yiharŋ pen ilön ñun gi naj gagnabun; manö kub hagun manö it ap niŋun nöp me, anig ginabun,” a ga.

⁵² Anig hageia hagla, “Ne u rö nöp Galili nübö rö? God Manö u amgö li niŋ dammön niŋnabön, bi God manö hagep ap Galili nübö auagnab,” a gila. * ⁵³ Anig hageila kale ke ram kale arla.

8

Nibi amöm bi ap aip udlö

¹ Pen Jisas Olip Dum ara. ² Ruö ram ru dam la niŋöm, kauyan ado gi God sabe gep ram u auö, nubi bi iru nöp apöm nöp binig gıgabö geila niŋöm nıpe asik midöm, kalip manö hag ñi mideia. ³ Jisas anig göl manö hag ñi midö niŋöl gi, bi lo manö hag ñeb bi gau rimnap abe, bi Perisi rimnap abe, kale nubi ap am bi ap aip udajip, nubi u nöp dap nubi bi mideila amgö ilö adö au urak ñöm, ⁴ Jisas nöp hagla, “Manö hag ñeb bi. Nubi i bi halö u pen bi ap aip udajil niŋun daubun me i. ⁵ Mosıs lo hanip ña u haga, ‘Nubi anib gau rö, kabö ju pak lilö umöl,’ a ga. Pen ne niŋön hagnabön?” ö gila. * ⁶ Kale manö pıral hagla anibu, anig hagno, Jisas niŋön hagö, nöp manö kub hagun a göm hagla.

Pen Jisas nıpe ubör yihön göm, hapıt adö u ñımagö manö magö rimnap kalı kliñ riköl gi mideia. ⁷ Pen kale Jisas nöp manö anibu rö hag niŋöl gi mideila, nıpe jöl yijig göm kalip haga, “Bi nan si nan naj gagöp ap midainım u, kabö ud nubi anibi nöd paknim,” a ga. * ⁸ Anig hagöm kauyan giyan göm, minön yan manö magö rimnap kalı kliñ rik midö niŋöl gi, ⁹ bi Jisas nöp

manö kub hagun a gila anib gau, Jisas manö haga anibu niŋöm, bi majö majö arık arla niŋöm bi gau magöŋhalö añi añi arö göm ke ke am hakla; Jisas aip nubi u aip nöp midailö. ¹⁰ Jisas nıpe jöl yijig göm, nubi anibu nöp haga, “Bi gau mai? Bi nöp manö kub hagnım ap midagöp ar?” a ga. ¹¹ Hageia, nubi u haga, “Bi Kub. Bi yip manö kub hagnım ap midagöp,” a ga. Hageia, Jisas haga, “Yad u rö nöp nöp manö kub hagagnabin. Pen nan si nan naj gimıdan u hainö gagmön; uri ne aru,” a ga. *

Nibi bi minön nabön it i midpal gau mailö kale me Jisas

¹² Jisas manö ap nubi bi gau kalip kauyan hagöm haga, “Nubi bi minön nabön it i midpal gau, yad mailö kale midpin. Nubi bi an yip hain göm ajeinab u, sibön an gau rö ajageinab; pör middep mailö aij u udöm ajeinab,” a ga. *

¹³ Jisas anig hageia, bi Perisi gau nöp pen hagla, “Manö ne ke hag ñıban u, hon niŋbun manö anibu udun rö lagöp,” a gila.

¹⁴ Anig hageila, Jisas haga, “Manö anibu yad ke hagabin u pen manö niŋö hagabin. Pen niŋön: yad aubin gau niŋem, arnabin gau abe niŋem gıpin. Pen kale, yad aubin gau niŋagmim, arnabin gau abe niŋagmim gıpin. * ¹⁵ Kale manö ud asik göl gi, ‘Adö u gi aij gıpin; adö u gi naj gıpin,’ a gabim u, nubi bi minön nabön it i gasi niŋöm hagpal rö nöp hagabim. Pen yad bi ap nöp manö kub hagagabin. * ¹⁶ Bapi yip yuö aunö u, nıpe yad aip midpul rö, yad manö ud asik ginig, niŋö nöp hagem manö ud asik ginabin. * ¹⁷ Lo manö kale adö u hagpim, ‘Nubi bi mihöp manö adö añi nöp hagnabil u me, nubi bi niŋöm hagnaböl, u niŋö hagpil, a ginaböl,’ a gıpin. * ¹⁸ Lo

* **7:50:** Jon 3:1-2 * **7:52:** Jon 7:41-42 * **8:5:** Lep 20:10; Dud 22:22-24 * **8:7:** Dud 17:7
 * **8:11:** Jon 5:14 * **8:12:** Ais 49:6; Jon 1:4-9; 9:5; 12:46 * **8:14:** Jon 5:31-32; 7:28 * **8:15:** Jon 12:47 * **8:16:** Jon 5:30; 8:29 * **8:17:** Dud 19:15

kale hagöp anıbu rö, yad aigale bı rö mıdpin u, yad ke manö hadö hagpin; pen Bapi yıp yuöp u abe yad aigale bı rö mıdpin manö u hadö hagöp. Manö hol apıl manö añı nöp hagpul u me, niñö hagpil a gıbeş,” a ga. *

¹⁹ Anıg hageia, niş hagla, “Nap ne mai?” ö gıla.

Hageila, Jisas pen haga, “Kale yıp nişagpim rö, Bapi yad niş u rö nöp nişagpim. Yıp nişbeş, Bapi yad u rö nöp nişbeş,” a ga.

²⁰ Jisas God sabe gep ram raul, mani kale God niş ñeb dap yubal mişan u, manö anıbu hag ñı mişeia pen ñın nişpe auaga rö, bı ap niş ud sişı laga. *

Yad arnabin gau kale aragnabim

²¹ Jisas kalış kauyaş haga, “Yad arıå areinabin; yıp uşhai nişnabim u pen kale nan si nan naiş göl giş nöp mıdmim umnabim rö, yad arnabin gau kale aragnabim,” a ga. *

²² Anıg hageia, Juda bı kub gau hagla, “Nişpe hagöp, ‘Yad arnabin gau kale aragnabim,’ a göş u, nişön gişniş anıg hagöp? Nişpe ke al pak lişniş göm anıg hagöp aka?” gıla.

²³ Anıg hagla u pen Jisas kalış haga, “Kale yaş nişbö; yad laş nişbö. Kale mişnöş naböş iş i nişbö; yad mişnöş naböş iş i nişbö wasö. *

²⁴ Anıb u nişem me hagpin, ‘Kale nan si nan naiş göl giş nöp mıdmim umnabim,’ a gişpin. Pen yıp, Yad Mişpin Rö Mişpin, * niş udageinabim u, nan si nan naiş gac halö mişpin rö mıdmim, umnabim,” a ga.

²⁵ Anıg hageia, niş hag nişöm hagla, “Ne an?” ö gıla.

Hageila, Jisas haga, “Yad kalöp pör nöp hag ñabin rö nöp mişpin. ²⁶ Kalöp manö kub hag gişnam adö u, manö iru nöp mişöp. Bı yıp hag yuö aunö u, magöşhalö niş aiş göş rö, yıp

gasi ñö nişöl giş, yad pen nişı bı gau kalış hag ñabin,” a ga.

²⁷ Jisas nişpe Nap manö hag ña anıbu nişagla rö, kalış haga, ²⁸ “Bı Niş nişpe niş ud gişlaş lişnabim ñın u, gişnab gişnab rö nişmim ñın añıbu nişnabim, Yad Mişpin Rö Mişpin me. Yad nan ap ke nöp nişem gagpin; Bap manö yıp hagöp rö nöp hag ñabin u, nişnabim. * ²⁹ Bı yıp yuö aunö u, yad aiş mişöp. Niş aiş göş adö u nöp pör pör gişpin rö, yıp arö gagöp; yad aiş nöp mişöp,” a ga.

³⁰ Jisas manö anıbu hagö nişöl giş, nişı bı iru nöp niş Kraiş u a göm, niş udla. ³¹ Pen Jisas nişpe Juda nişı bı niş Kraiş u a göm nişla anıb gau kalış haga, “Kale manö yad böş nöp niş udmim, hagpin rö nöp geinabim u me, nişö nöp nişı bı yad mişeinabim. ³² Anıg geinabim u, God nişpe aigale Bı rö mişöp u nişmim, nagı wög rö gişpin u arö gişmim, miş aiş gişnabim,” a ga.

³³ Anıg hageia hagla, “Manö hagpan anıbu nişön? Hon bac Ebraham ñı pai nişpe mişpun u, hon nişı bı rişnap kalış nagı wög rö gagpun. Anıb u, hanış nişön gişniş, ‘Nagiş wög rö gişpin u arö gişmim, miş aiş gişnabim,’ a gişpan?” ö gıla. *

³⁴ Hageila, Jisas haga, “Yad kalöp nişö yabiş hagabin, nişı bı nan si nan naiş gişpal gau, nan si nan naiş gep magö u nöp nagı wög gep nişı bı rö mişpal. * ³⁵ Nagı wög gep bı ap, nap nişpe ram u pör mişagnab; hainö bı ke nişbö mani yuöm niş rauö, nap nöş nişbö ram nişpe u arö göm, ram ke aramöm nap hain nişbö u niş nagı wög gişnab. Pen ñı ap nap ram au kuö nişpe pör pör nöp mişnab. ³⁶ God Niş nişpe kalöp nişı bı rauöm nagı mişpin u hubıå yueinab u, kale nagı wög gişmişim u böş nöp arö gişmim, miş aiş yabiş gişnabim.

* **8:18:** 1Jn 5:9 * **8:20:** Jon 7:30 * **8:21:** Jon 7:34; 13:33 * **8:23:** Jon 3:31 * **8:24:** God Manö adış Eksodas u (Eks 3:14) God hib nişpe ke hagöm, Yad Mişpin Rö Mişpin a ga. Pen auı Jisas abe hib nişpe ke hagöm, Yad Mişpin Rö Mişpin a ga. Anıb u, Juda nişı bı gau rişnap, manö haga u nişöm, Jisas nişp mulu kal nişöm, al pak lun a gıla. * **8:28:** Jon 3:14 * **8:33:** Mad 3:9 * **8:34:** Ro 6:16,20

³⁷ Kalöp Ebrahim rîkô rîklô rîk dam dapîl göm auö mîdpim u niñbin u pen manö hagpin u udagmim, yîp al pak lîniğ gabim. ³⁸ Yad Bapi aip mîdem niñbin rô kalöp hag ñabin; pen kale, nap kale u manö hagöp adö u nöp gabim,” a ga.

³⁹ Hageia hagla, “Bapi hon me Ebrahim,” a gîla.

Hageila, Jisas haga, “Kale Ebrahim ñî pai niñpe mîdaibep rô, niñpe gi mîdöp rô gi bep.” ⁴⁰ Yad God manö hagöp rô niñem, manö niñö yabiñ u kalöp hag ñîbin u pen yîp alniğ gabim. Pen kale gi niğ gabim anîbu rô, Ebrahim niñpe gaga. ⁴¹ Anîb u, nap kale ke u göp rô, kale ke anîb unbö rô nöp gabim,” a ga.

Anîg hageia hagla, “Hanîp bi si udöm rîkagpal; God añî me Bapi hon yabiñ,” a gîla. *

Seden ñî pai niñpe

⁴² Anîg hageila, Jisas pen haga, “‘God añî me Bapi hon yabiñ,’ a gi pim u pen God niñpe Bapi kale mîdböp, yad God niñbö apem, uri aui mîdpin u niñmim, yîp mîdmagö libep. Yad gau mîdem, gasî yad ke niñem auagnö; God aip mîdul, yîp niñebir hag yua, aui aunö. ⁴³ Anîb u, manö yad u niñhön gi niğ niñ aij gag-pimñ Gi pim anîbu, hon niñagun a gi mim gi pim. ⁴⁴ Kale nap kale kijaki ñî pai niñpe mîdpim u me, niñp aij göp adö u nöp gun a gi mim niñbim. Niñpe nöd îl göm, niñbi bi gau kalîp al pak lîmîdöp rô, nagî adö niñpe anîbu anîg göl nöp mîdöp. Gasî aij rîmnap, gasî niñö rîmnap niñagöp yabiñ; niñpe manö niñö rîmnap niñagöp. Manö piral hagab u, manö yöl niñpe me u. Niñpe pör nöp manö pir alab; pir alep îl u kijaki me u. * ⁴⁵ Pen yad kalöp manö niñö nöp hagabin u me, kale niñmim udagpim. ⁴⁶ Pen yad gi pin u niñmim, adö u nan si nan naij gi pan, a gi mim hagnim rô lagöp. Anîb u, yad manö niñö nöp hagpin

u niñmim, kale niñhön gi niğ manö yad niñ udagpim? * ⁴⁷ Niñbi bi God piğ mîdpal gau, manö niñpe u udpal. Pen kale niñp piğ mîdagpim rô, manö niñpe u udagpim,” a ga. *

Ebrahim hainö yag daula, yad nöd mîdpin, a ga

⁴⁸ Juda bi kub gau Jisas niñp hagla, “Ne bi Sameria niñbö, nöp kijaki abañ alöp, a gi pun u, niñö hagpun aka?” gîla. *

⁴⁹ Hageila, Jisas haga, “Yîp kijaki abañ alagöp. Yad Bapi hib niñpe u hagnö adö arab pen kale hib yad u hagpe au gi yan ap lugab. ⁵⁰ Hib yad u ke hagnö adö arnim a gi gasî u niñagpin; pen God niñpe niñbi bi niñhön niñhön gajal niñ aij göp u, niñbi bi hib yad haglö adö aran a gi gasî u niñöb. ⁵¹ Kalöp niñö hagabin, niñbi bi an manö yad u niñöm, hagpin rô gi nab u, niñpe umagnab; niñpe pör nöp pör nöp kamîñ mîdeinab,” a ga. *

⁵² Jisas anîg hageia, kale hagla, “Ne manö hagpan anîbu niñun niñbun, nöp kijaki abañ alöp hagabön. Ebrahim abe, bi God manö hagep gau magöñhalö abe umla, pen ne niñhön gi mön hagpan, ‘Niñbi bi an manö yad u niñöm, hagpin rô gi nab u, umagnab; niñpe pör nöp pör nöp kamîñ mîdeinab,’ a gi pan? ⁵³ Bac hon Ebrahim abe, bi God manö hagep gau magöñhalö abe umla rô, bi anîb gau bi pro, yad bi kub a gi gasî u niñban aka?” gîla.

⁵⁴ Hageila, Jisas haga, “Hib yad ke hagnö adö arböp, nan yi harîñ rô liböp. Pen bi hib yad hagö adö arab bi anîbu Bapi yad. Kale bi añî anîbu nöp niñp, God hon, a gi pim. ⁵⁵ God hon, a gi pim u pen niñp niñagpin; pen yad niñp niñbin. ‘Niñp niñagpin,’ a gi bnep, kale manö piral hagpin rô hagnep. Anîb u, yad niñp niñbin u me, manö hagöp rô gi pin. ⁵⁶ God hadame nöp nap Ebrahim niñp hagöm, yad Jisas mîñî apem mîdpin

* 8:39: Mad 3:9 * 8:41: Ais 63:16 * 8:44: 1Jn 3:8 * 8:46: 2Ko 5:21; 1Pi 2:22 * 8:47: 1Jn 4:6 * 8:48: Mak 3:21-22 * 8:51: Jon 5:24

ñin i nöp hagöm, 'Ñin hain u aunab,' a ga. Pen nap Ebrahim God manö haga u niñöm, manö anibu God niñö hagöp, a göm, gasi halö midöm ñin lö lölö gä midea; ñin anibu niñöm miñ ga," a ga.

⁵⁷ Anig hageia, Juda bi gau hagla, "Mi ne ñin juöl miñöp ado gi da unbö siduñ lañ rö midagpan u pen ne niñön gimön, Ebrahim hadame dagol gau ga u niñö, a giñpan?" ö gila.

⁵⁸ Hageila, Jisas kalip haga, "Kalöp niñö yabiñ hagabin, Ebrahim niñp yag dauagep adö u, Yad Midpin," a ga.*

⁵⁹ Jisas anig hageia, niñp kabö ju al paklinig geila, pen God sabe gep ram raul midea u hil gi löm höñ amöm ara.

9

Bi ap yag daula ñin u nöp amgö we ga, Jisas gö amgö ñil niña

¹ Pen Jisas bi niñpe gau aip amöl gi niñla, bi yag daula ñin u nöp amgö we ga ap midea. ² Jisas bi niñpe gau bi anibu niñöm Jisas niñp hagla, "Manö hag ñeb bi. Bi an nan si nan naij gajip, bi anibi yag daula ñin u amgö niñpe u we ga? Niñpe ke aka niñme nap gajil göp?" ö gila.*

³ Hageila, Jisas haga, "Amgö niñpe we ga u, niñpe ke aka niñme nap nan si nan naij gajil gagöp. Pen amgö niñpe we ga u, niñbi bi gau God niñpe Bi klö unbö ke a göm niñ aij gilañ a göm ga.* ⁴ Miñi sidö an magö i, Bi yip yuö aunö u, wög niñp u gun. Sib ginig gab niñöm hon wög gun rö lagnab. ⁵ Yad miñön nabön il i midpin magö i, niñbi bi miñön nabön il i midpal gau mailö kale u yad midpin," a ga.*

⁶ Jisas manö anibu hagöm, miñön yan kiñu alöm, gö kiñp lö, udöm bi amgö we ga u niñp amgö niñpe au löm,* ⁷ haga, "Siloam wanö ammön, amgö ne u ñig limön," a ga. Anig göm hag yuö, am ñig löm, amgö u ñil

niñöm, ram niñpe ara. Siloam manö il u "Yuö Ara" a giñpal.

⁸ Pen niñbi bi ram yam niñpe aip jim ñöl gau abe, nöd niñpe nan asib gimidöp niñmidal niñbi bi gau abe hagla, "Bi i, bi au asik midöl gi, nan asib gimidöp u rö löp," a gila.

⁹ Hageila, rimnap hagla, "Yau me, bi anibu nöp," a gila. Rimnap pen hagla, "Wasö. Bi anibu rö löp u pen bi i bi ke niñbö," a gila. Anig hageila, bi anibu niñpe ke haga, "Yad me bi anibu," a ga. ¹⁰ Hageia, niñp hagla, "Amgö nöp u aige göm kamij löp?" ö gila. ¹¹ Hageila haga, "Bi Jisas a giñpal u, miñön yan kiñu alöm, gö kiñp lö, udöm amgö yad u löm hagöp, 'Siloam wanö ammön, amgö ne u ñig limön,' a gö, am amgö yad u ñig lem, adij amgö ñil niñbin," a ga. ¹² Hageila hagla, "Bi anibu miñi gai?" ö gila. Hageila haga, "Yad niñagpin," a ga.

Bi Perisi gau, "Bi amgö we ga u aige göm kamij löp?" ö gila

¹³⁻¹⁴ Pen Jisas gö amgö ñil niña bi anibu, Juda kai God niñp sabe gep ñin kale u anig ga u me, niñbi bi rimnap bi anibu niñp dam bi Perisi midea au aula. ¹⁵ Bi Perisi bi anibu niñp hagla, "Ne aigöl gimön amgö ñil niñban?" ö gila. Hageila haga, "Jisas miñön kiñp ap udöm, amgö yad u lajip, yad am amgö yad u ñig lem, uri amgö ñil niñbin," a ga.

¹⁶ Anig hageia, bi Perisi rimnap hagla, "God niñp sabe gep ñin u anig ga rö, niñpe God niñp sabe gep ñin lo u rib jua. Anib u, hon niñbun, God niñp yuö auagöp," a gila. Anig hageila, bi kale rimnap pen hagla, "Bi nan si nan naij gep ap midaiböp, niñpe aigöl göm nan gagep anibu giñböp?" ö gila. Anig hagöm kale ke nöp asik ke ke lila. ¹⁷ Bi Perisi gau, bi anibu niñp kauyan hag niñöm hagla, " 'Bi amgö yad gö amgö ñil niñbin,' a giñpan u, ne bi anibu bi niñön, a gi gasi niñban?" ö gila. Hageila haga, "Yad niñbin

* 8:58: Jon 1:1

* 9:2: Esi 18:20; Luk 13:2,4

* 9:6: Mak 8:23

* 9:17: Jon 4:19

* 9:3: Jon 11:4

* 9:5: Mad 5:14; Jon 8:12

nipe bi God manö hagep bi ap,” a ga.
*

18 Pen Juda bi kub gau, bi amgö we ga kamij la manö anibu udagöm, nime nap hanip auil, a gilö, ber mihau aueilö, 19 hagla, “Ñi i ñi kale aka?” gila. Hageila haglö, “Yau, ñi u ñi hol,” a gilö. Hageilö hagla, “Kale nip amgö we halö yag daulö aka?” gila. Hageila haglö, “Yau, nip amgö we halö yag daulo,” a gilö. Anig hageilö hagla, “Anib u, uri aigöl göm amgö ñil niñab?” ö gila.

20-23 Hageila, kale ber pen hadö niñlö, Juda bi kub anib gau nöd manö klö adö ap hagöm hagla, “Nibi bi an an Jisas nipe Krai u a göm waiö hagnaböl gau, Juda magum gep ram anibu kauyan auagnaböl,” a gila. Manö hagla anibu hadö niñmil me, pirikmil, haglö, “Ñi u, ñi hol midöp u, niñbul; ñi hol anibu amgö we halö yag daulo u abe niñbul; pen miñi aigöl göm amgö ñil niñab u niñagpul; bi an nipe gajip amgö niñab u abe hol niñagpul. Pen nipe ñi pro wasö; nipe ke hag niñeinabim u, hagnab,” a gilö.

24 Anig hagailö, bi kub gau bi anibu nip kauyan wiñ allö aueia hagla, “Nöp kamij löp anibu, God amgö ilö nipe u manö niñjö nöp hag. Hon niñbun, bi hagajun u, bi anibu bi nan si nan naij gep bi ap,” a gila.

25 Anig hageila, bi anibu pen haga, “Nipe bi nan si nan naij gep bi ap aka wasö, yad niñagpin. Yad nan añi ap nöp niñbin. Nöd amgö we gi midainö pen miñi amgö ñil niñbin,” a ga.

26 Hageia hagla, “Nöp aigege göm gajip, amgö niñban?” ö gila.

27 Hageila haga, “Yad kalöp midö nöp hag niñbin u pen kale manö yad u udagpin. Niñhön ginig manö midö nöp hagajin manö u kauyan hag a gimim hagabim? Kale ke u rö nöp bi nipe ap midun a gimim hag niñabim aka?” ga.

28 Anig hageia, nip mulu kal niñöm, nip manö naij hagöm hagla,

“Hon Mosi bi nipe me, pen ne bi yiñharij u bi nipe ap! 29 God Mosi nip manö hag ñö hagmidöp u niñbun, pen bi i gai niñbö auöp u niñagpun!” a gila.

30 Hageila haga, “Ake! Bi game! Nipe amgö yip u gö kamij löp, pen nipe gai niñbö u kale niñagpin me! 31 Pen hon niñbun, nan si nan naij göl gi, God nip sabe gaiöl u, nipe manö kale udagnab; niñbi bi God nip niñ udöm, manö hagöp rö göl gi, nip sabe gaiöl u, nipe manö kale niñnab. *

32 Miñnön nabön gi la ñin u riköl, mid dap miñi midpun ñin i, niñbi bi amgö we halö yag daula ap gö kamij laga.

33 Bi anibu God yuö auagböp, nipe nan ap ginim rö lagböp,” a ga.

34 Anig hageia, kale pen hagla, “Name nöp yag daua ñin u, bi nan si nan naij gep u yag daula pen ne hanip manö hag niñig gabön ar? Anig hagmön, Juda magum gep ram i kauyan auagnabön,” a göm, nip ud mamö gi dam höñ yan yula. *

Nibi bi Jisas nip niñ udagpal gau, amgö we rö midpal

35 Pen bi anibu nip ud höñ yula, Jisas manö anibu niñöm, am nip ulhai niñöm haga, “Ne Bi Ñi nipe nip niñ udpan?” ö ga.

36 Hageia haga, “Bi Ñi nipe bi an? Bi anibu me u, a gö, yad nip niñ udnam,” a ga.

37 Anig hageia, Jisas haga, “Bi anibu midö nöp niñban. Me ne aip manö hagabul i,” a ga.

38 Anig hageia, bi anibu Jisas mideia il au kugom yimöm haga, “Bi Kub! Yad nöp niñ udabin,” a ga. 39 Hageia, Jisas haga, “Yad miñnön nabön il i aubin u, niñbi bi miñnön nabön il i midpal gau kalip nime linig aubin. Niñbi bi amgö we ga gau mailö apöm niñnaböl; pen niñbi bi hon hadö niñ aij gipun a göm, mailö arö göm, sib yan aramöm niñagnaböl.

⁴⁰ Anig hageia, bi Perisi sol anib au mideila rimnap, manö anibu niñöm hagla, “Anig hagpan u, hon abe amgö we göp, a g+mön hagabön ar?” a gila. *

⁴¹ Hageila, Jisas haga, “Kale amgö we midai bep rö, nan si nan naij gipim u manö kub udagbep; pen niñ aij gipun, a gipim u me, kale gac halö midmim manö kub udnabim,” a ga.

10

Kaj Sipsip Mukep Bi Aij u

¹ Jisas manö ap hod riköm haga, “Yad kalöp niñö yabit hagabin, kaj sipsip midpal waryö raul u arnig, ajöñ il yijig göl migan u midö niñöl gi, yiharin ramö au rala göm arnaböl gau, kale nan si udep nibi bi. ² Bi sipsip mukep u, yiharin ramö u rala göm aragnab; ajöñ il yijig göl migan u nöp amöm, waryö raul migan yan arnab.

³ “Pen bi sipsip mukep u amjakö, bi ajöñ il abad midöp u nip niñ aij ginab rö, adan u hiiknab. Pen sipsip gau u rö nöp, bi anibu maj migan nip u niñnaböl rö, sipsip nipe ke gau hib ñöl gi panid höñ arnab. ⁴ Sipsip nipe panid höñ aramöm, nipe nöd gö niñöl gi, kale maj migan nipe u niñnaböl rö, nip hain ginaböl. ⁵ Pen bi ke nibö ap ap hagö, nip hain gagnaböl; maj migan nipe niñagnaböl rö, pirik arnaböl,” a ga. ⁶ Jisas anigöl manö hod riköm haga pen manö hagab adö u a göm rik niñagla.

Jisas nipe Sipsip Mukep Bi Aij u

⁷ Jisas manö rik niñagla rö, nipe kauyan haga, “Yad kalöp niñö yabit hagabin, yad ke sipsip gau ajöñ arep midpin. ⁸ Pen, ‘Hon kaj sipsip mukep bi,’ a göm, nöd aula bi gau, kale magöñhalö nan si udep bi midmidal. Sipsip gau manö kale u niñagmidal. * ⁹ Pen yad ke sipsip gau ajöñ arep rö midpin. Nibi bi yip apöm waryö

raul migan arnaböl gau, kamih nöp mideinaböl. Ajöñ amil apil göl gi, nan ulan ulan niñnaböl. ¹⁰ Bi si udep gau, nan si udnig, wip alnig, gi naij ginig nöp aubal. Pen yad aunö u, kalöp ginö, kale kamih pör middep magö anibu udmim, kamih mid aij gep adö u nöp midpe aran a gem aunö.

¹¹ “Yad Sipsip Mukep Bi Aij. Sipsip Mukep Bi Aij u, kaj sipsip gau a göm umnab. * ¹² Bi au mani udnig kaj sipsip abad mideinab u, bi kaj sipsip mukep yijig göl wasö; sipsip gau sipsip nipe wasö u me, kain hau gau auaiöl u niñöm piñin gi arnab. Anib u me, kain hau anib gau sipsip gau kalip yu gi dam ke gau gau yunaböl. * ¹³ Bi anibu mani udnig kaj sipsip abad midöm, sipsip gau kalip gasi niñagnab u me, piñin gi arnab.

¹⁴⁻¹⁵ “Yad Sipsip Mukep Bi Aij. Bapi hol apil pen pen niñ aij gipun rö, yad sipsip gau aip pen pen niñ aij gipun. Anib u, yad kalip a gem umnabin. * ¹⁶ Sipsip waryö raul migan i midpal nöp wasö, sipsip rimnap halö midpal. Sipsip anib gau u rö nöp udnabin. Kale u rö nöp manö yad u niñnaböl. Sipsip raul migan añi ap magum gi midöm, bi mukep kale añi ap nöp midöm ginab. *

¹⁷ “Yad kalip nan a gem umem uraknabin rö, Bapi yip midmagö löp. * ¹⁸ Nibi bi rimnap gasi kale niñöm gilö umagnabin; yad ke umnam a gem umnabin. Yad ke umnam a gem umnabin; yad ke uraknam a gem uraknabin. Anib u, Bapi yad, ne unbö gimön a ga manö nipe u udem, haga rö nöp ginabin,” a ga.

¹⁹ Jisas manö anibu hagö, Juda kai kauyan asik böñ u ke, böñ u ke löm, ²⁰ rimnap hagla, “Nipe kijaki aban alö, manö piral hagab u, niñön ginig manö nipe u niñnabim?” ö gila.

* **9:40:** Mad 15:14 * **10:8:** Jer 23:1-2; Esi 34:2-3 * **10:11:** Sam 23:1; Rep 7:17 * **10:12:** Ap 20:29 * **10:14-15:** Mad 11:27; 1Jn 3:16 * **10:16:** Ais 56:8; Esi 34:23 * **10:17:** Plp 2:8-9

²¹ Anig hageila, rimnap pen hagla, "Nipe kijaki aban alböp u, anig hag aij gagböp. Pen kijaki aban alö, aigöl göm nibi bi amgö we ga gau gö kauyan niñblap?" ö gila.

²² Pen hainö Juda nibi bi, God sabe gep ram ut aij midöp u miñ miñ gep ñin kub u miñi, a göm, Jerusalem am magum gila. Pen ñin kub anibu, ram yigön ñin u me, ²³ Jisas nipe God sabe gep ram höñ adö "Solomon Ram Bada" a gimidal u ajeia niñöl gi, ²⁴ Juda nibi bi gau Jisas mideia au apöm hagla, "Hanip gö pör nöp abad midagaiun; ne Kraus u midaimön u, waiö hagö niñun," a gila.

²⁵ Hageila, Jisas haga, "Yad kalöp hadö hagnö pen manö yad u manö niñö a gimim niñ udagpe. Bapi yad klö nipe uдем nan gagep gau gipin u niñmim, manö yad u manö niñö a gimim niñ udbep. ²⁶ Pen sipsip yad midagpim rö, manö yad u manö niñö a gimim niñ udagpe. ²⁷ Sipsip yad gau manö yad hagabin niñbal; yad kalip niñbin niñöm kale yip hain gipal. ²⁸ Yip hain gipal gau, kalip kamij pör middep magö u ñabin u me, kale umagnaböl. Ñimagö adö yad midpal rö, nibi bi rimnap apöm kalip tip gi ud aröl rö lagöp. * ²⁹ Bapi yad kalip ud yip ñöb u, nipe Bi klö unbö ke yabıl midöp me. Ñimagö adö nipe midpal rö, nibi bi rimnap apöm kalip tip gi ud aröl rö lagöp. ³⁰ Bapi ke, yad ke, wasö; hol apıl añi yabıl midpul," a ga.

³¹ Jisas anig hageia, Juda kai nip kauyan kabö ju pakniñ geila. ³² Anig geila, Jisas kalip pen haga, "Bapi yip hagö, kale midaiñbe niñöl gi, nan aij ke ke iru nöp ginö. Pen nan aij ginö anib gau, adö mai gi naij ginö niñmim, yip al pak linig gabim?" ö ga.

³³ Hageia hagla, "Nan aij adö anib gau niñun, nöp al pak linig gagabun; ne bi yabıl pen, yad God rö midpin, a gimön, God hib nipe dap lug gipan u

me, nape al pak linig gabun," a gila. *

³⁴ Anig hageila, Jisas haga, "Lo kale ke adij ap kalı kılın riköm hagla, 'God nipe haga, 'Kale ke god rö midpim,' a ga,' a gila. * ³⁵ God Manö u manö ap piral hagagnab; pör nöp pör nöp niñö nöp midainab. God nipe nibi bi yiharij gau manö hagajin anibi ñöm, 'Kale god rö midpim,' a ga. ³⁶ Pen yad, yad minöñ naböñ i i aubin u, Bapi yip wög nipe hag löm hag yuö aubin. Pen yad God Ñi nipe midpin a ginö manö anibu niñmim, kale niñön ginig, God hib nipe hag pro gab, a gimim, yip al pak linig gabim? ³⁷ Yad God wög nipe geinabin u, manö yad niñ udmim. Wasö u, wasö. ³⁸ Pen manö yad niñ udagun, a ginabim u, yad nan gagep rö gipin gau niñmim, niñ udmim. Kale anig göl niñ udmim me, yad Bapi aip midpin Bapi yad aip midöp u niñnabim," a ga. *

³⁹ Jisas nip kauyan ud sisi lun a gila u pen agamij hil gi löm ara. ⁴⁰ Jisas anig hil gi amöm, kauyan niñ Jodan juöm böñ lödan amöm, Jon nöd midöm nibi bi niñ pak niñmidöp ram minöñ rigon gau am mideia. * ⁴¹ Nibi bi iru nöp mideia u apöm hagla, "Jon nan gagep rö rimnap gagmidöp, pen nipe bi i nip a göm, manö niñön niñön hagnidöp u, magorhalö manö niñö nöp hagnidöp," a gila. ⁴² Anig hagöm, nibi bi migan anibu mideila gau iru nöp Jisas nip niñ udla.

11

Lasaras uma

¹ Ram riliñ aglö Bedani nibö bi ap nan ga; hib nipe u Lasaras. Bi anibu, niñin nipe miñöp midmidil; ap Maria, ap Mada. * ² Maria me, Jisas nip ma kid nipe u wel hon gi ñöm, umagö nipe ud lik gi yua nibi anibu. Niñmam nipe Lasaras nan ga.

* **10:28:** Jon 3:16; 6:39 * **10:33:** Lep 24:16 * **10:34:** Sam 82:6 * **10:38:** Jon 14:10-11

* **10:40:** Jon 1:28 * **11:1:** Luk 10:38-39 * **11:2:** Jon 12:3

* 3 Lasaras niñin mihau Jisas nipe manö biḡ yumil haglö, “Bi Kub! Bi midmagö ne u nan göp,” a gilö.

4 Pen Jisas manö hag yulö anibu niñöm haga, “Nipe nan göp pen böñ nöp umagnab. Pen God nipe ke niñöb rö, nipe klö ke nipe gö, niñi bi gau God hib nipe u abe, God Niñi hib nipe u abe haglö adö arnab, a göm ga,” a ga. *

5 Jisas nipe Mada, niñin nipe Maria, nimam kale Lasaras kalip yam midmagö limidöp. 6 Pen Lasaras nan ga manö anibu niñöm, Jisas nipe niñig yinid araga; ram minöñ mideia au niñi mihöp halö mideia. 7 Niñi mihöp lugö, bi nipe gau kalip haga, “Ram minöñ Judia ado gi arun,” a ga. 8 Anig hageia, bi nipe gau hagla, “Manö hag ñeb bi. Rol magö u nöp, bi Juda gau nöp kabö ju paknig geila u pen ne kuöyan ram minöñ anibu ado gi arnig gabön aka?” gila.

9 Hageila, Jisas haga, “Kale niñbin, niñi añi ap, aua unbö migani lan nöp midöp. Niñi bi mailö halö ajeinaböl gau, minöñ naböñ mailö anibu mailö ñö, nan rimnap kalpe li ludö arö ap lug pakagnaböl. 10 Pen niñi bi sibön yan ajeinaböl gau, mailö kale midagö, nan rimnap kalpe li ludö arö ap lug paknaböl,” a ga.

11 Jisas anig hagöm, manö ap halö kalip hagöm haga, “Bi niñeb hon Lasaras hon hanab; pen yad amem nipe hagnö urak aunab,” a ga.

12 Hageia, bi nipe gau pen hagla, “Bi Kub. Nipe hanab a gipan rö, kamij linab,” a gila. 13 Jisas nipe Lasaras hadö umöb u niñöm, “Lasaras hon hanab,” a ga. Pen bi nipe gau Jisas manö nipe niñöm, Lasaras yiharij hon hanab a gi gasi niñla. 14 Bi nipe gau niñagep adö mideila niñöm Jisas kalip waiö hagöm haga, “Lasaras hadö umöb. 15 Pen yad Lasaras aip midagainö umöb u, kalöp nan a gem miñ miñ

gipin. Anig göp u me, kale manö yad niñ udmim rö löp. Pen Lasaras midöp au arun,” a ga.

16 Hageia, Domas Didimas nipe Jisas bi nipe rimnap gau kalip haga, “Hon magöñhalö manö hag ñeb bi hon aip ram minöñ Judia arno, nipe al pak löm, hanip abe al pak löl,” a ga. *

Jisas Mada Maria añil mihau kalip manö haga

17 Pen kale ram riñig aglö Bedani amjakeila, niñi bi gau Jisas nipe hagla, “Lasaras uma riñöl gino, niñi mihau mihau padiöp,” a gila.

18 Pen ram riñig aglö Bedani anibu, Jerusalem söl au, kilomida unbö mihau niñan rö nöp midmidöp rö me, 19 Lasaras umö, Juda niñi bi iru nöp apöm, Mada Maria añil mihau mög niñöm mitöñ magö gi mideila. 20 Pen Jisas auab, a gilö, Mada niñöm, niñin Maria nipe ram u arö göm, am Jisas nipe niñig ara. 21 Mada nipe am Jisas nipe niñöm haga, “Bi Kub. Ne imidaibnap, mam yad Lasaras umagbö. 22 Pen yad niñbin, miñi God nipe nan niñön hag niñeinabön, hagnabön rö ginab,” a ga.

23 Hageia, Jisas haga, “Namam kuöyan uraknab,” a ga. 24 Hageia, Mada haga, “Yad niñbin manö kub hagep niñ u uraknab,” a ga. *

25 Hageia, Jisas haga, “Yad ke ginö niñi bi uraknaböl; yad ke ginö niñi bi kamij mideinaböl. Niñi bi yip niñ udöm umnaböl gau, kamij mideinaböl. 26 Niñi bi kamij midöm yip niñ udnaböl gau, umagnaböl; pör nöp pör nöp kamij mideinaböl. Manö hagabin anibi niñ udpan aka?” ga.

27 Jisas anig hageia, Mada haga, “Bi Kub. Yaue, yad niñbin, ne me Kraus u, God Niñi nipe minöñ naböñ i aunab, a gimidal u nöp,” a ga. *

28 Mada manö anibu hagöm, ram ado gi amöm, niñin nipe Maria nipe

* 11:4: Jon 9:3 * 11:16: Mak 14:31 * 11:24: Jon 6:40 * 11:27: Jon 6:69

rim+d it gau mumug riköm haga, “Manö hag ñeb bî hadö auub; nöp mai a göm hag nîñab,” a ga. ²⁹ Maria manö anîbu nîñöm yîñ+d uraköm, Jisas nîp nîñîg ara. ³⁰ Pen Jisas ram rîñg agtö Bedani hadö auaga; Mada nîp nîña mîgan anîb au nöp mîdeia. ³¹ Maria nîpe anîg yîñ+d arö, Juda nîbi bî nîp aip ram raul mîdeila gau hag nîñla e, wip rîgöl dan mîtöñ gîñg arab, a göm, arö nîñöl gî hain arla.

³² Maria am Jisas nîp nîñöm, mîdeia ma it au maben yîmöm haga, “Bî Kub, ne aui mîdaibnap, mam yad umagböp!” a ga.

³³ Pen Maria abe, Juda nîbi bî nîpe aip aula gau abe mîtöñ geila u nîñöm, Jisas gasî hibur mîdmagö nîpe mög kub yabîl ga. ³⁴ Anîg gö, Jisas haga, “Nîp rîgöl gîpim gai?” ö ga.

Hageia hagla, “Auö am nîñun,” a gîla.

³⁵ Jisas amgö ñîg luga. ³⁶ Jisas amgö ñîg lugeia u nîñöm, Juda nîbi bî gau nîñöm hagla, “Nîñim! Lasaras nîp mîdmagö yabîl löp!” a gîla.

³⁷ Rîmnap pen hagla, “Nîpe bî amgö we ga u nîp gö amgö ñîl nîña rö, nîhön gîñg nan bî anîbi nîp ga u gö kamîñ laga?” ö gîla. *

Jisas Lasaras nîp gö, uraka

³⁸ Pen Jisas kuöyan gasî hibur mîdmagö nîpe mög kub yabîl nîñöm, Lasaras nîp rîgöl gîla mîgan u amjaka. Wip rîgöl gîla anîbu, kabö mîgan ap rîgöl gîla; pen kabö kub ap ud ajöñ pîl gîlö mîdeia. ³⁹ Pen Jisas bî gau haga, “Kabö u ud yuim,” a ga.

Jisas anîg hageia, bî Lasaras uma anîbu nîñîñ nîpe Mada haga, “Bî Kub, wip u umö rîgöl gîno, ñîñ mîhau mîhau padiöp u, hañîñ naj yabîl aunab,” a ga.

⁴⁰ Hageia, Jisas pen haga, “Nöp nîhön hagajîñ? Nöp hagpin, ‘Yîp nîñ ud mîdmön me, God klö nîpe ke nîñnabön,’ a gîpin,” a ga.

⁴¹ Anîg hageia, kabö u ud yulö, Jisas gîlan gî nîñöm haga, “Bapi, yad nöp hag nîñnö yîp nîñban u, nöp aij a gabin. ⁴² Yad nöp hag nîñnö yîp pör nîñban u hadö nîñbin, pen manö hagabin anîbi, nîbi bî aui urak mîdpal gai, ne nöp yîp yuö aunö u nîñ udöl, a gem hagabin,” a ga.

⁴³ Jisas anîg hagöm, meg mîgan dap ranöm haga, “Lasaras, ne höñ aui au!” a ga. ⁴⁴ Hageia, wañîñ ñîñ ma nîp wam wam haluöm, nabîc maj mîgan wañîñ wam wam göm, dam rîgöl gîla wañîñ gau, anîg göl mîdö nîñöl gî, wip he mîlö u urak wañîñ halö wam wam göm höñ aua. Auö, Jisas bî gau kalîp haga, “Wañîñ nîp wam halubim gau hubîk yube aran,” a ga. Hageia, haga rö gîla.

Jisas nîp alun a göm gasî u nîñla (*Mad 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2*)

⁴⁵ Juda nîbi bî Maria nîp nîñîñg aula anîb gau, Jisas Lasaras nîp gö uraka u nîñöm, nîbi bî iru nöp Jisas nîpe Kraîs u a göm, nîp nîñ udla.

* ⁴⁶ Pen rîmnap ado gî bî Perisi mîdeila au amöm, Jisas ga anîbu kalîp hag ñîla. * ⁴⁷ Hag ñeila, bî Perisi gau abe, bî God nîp nan sabe gep bî kub gau abe, kale Juda Kansol manö ud asîk lîmîdal bî kub gau kalîp wiñ allö, am magum geila, kalîp hagla, “Bî anîbu nan gagep iru nöp gab u, hon nîhön gîñabun?”

⁴⁸ Hon nîñun arö gîno, nîpe anîbu nöp gö arö, nîbi bî magöñhalö nîp nîñ udöm, kîñ kub hon a geinaböl u, Rom bî kub gau apöm, God sabe gep ram hon u gî naj göm, hanîp Juda nîbi bî gî naj göm, gîñaböl,” a gîla.

⁴⁹ Pen mî anîbu nöp, bî ap nîp hag lîlö, nîpe bî God nîp nan sabe gep bî kub yabîl u mîdeia. Bî anîbu hib nîpe Kaiapas. Nîpe magum geila anî u manö hagöm haga, “Kalöp gasî lagöp. ⁵⁰ Yad kalöp hagabin, bî añî ap umö hon magöñhalö kamîñ arnabun u aij; hon magöñhalö umnabun u najî,” a ga.

* 11:37: Jon 9:6 * 11:45: Jon 7:31 * 11:46: Luk 16:31

⁵¹ Kaiapas nipe manö haga anibu, nipe ke hagaga; nipe bi God nip nan sabe gep bi kub yabıl mi anibu mideia rö, nipe nan nihön nihön hainö ginab gau gasi niñöm, Jisas nipe Juda nıbi bi gau kalıp a göm umnab, a ga. ⁵² Pen Juda kai kalıp nöp wasö; nıbi bi God ni pai nipe udnig gab gau magöñhalö ud jim ñöm lö, il nipe añi yabıl mideinaböl, a göm umnab, a ga. *

⁵³ Anıb u, niñ anıbu il göm, Juda bi kub anıb gau Jisas nip aige gun alun, a göm, pör nöp manö anıbu nöp hag amıl apıl gi mideila. *

⁵⁴ Juda bi kub gau Jisas nip alnig geila u niñöm, Jisas nipe ram minöñ kale ram minöñ Judia waiö ajagmidöp; nipe bi nipe gau aip ram minöñ Judia au ju am Epraim daun amjaköm, minöñ naböñ kabö nöp midmidöp goł au midmidal.

⁵⁵ Pen Juda kai Pasopa niñ kub kale u söl söl ga niñöm, nıbi bi iru nöp ram minöñ kale ke gau arö göm, hon God amgö ilö nıbi bi ut aij midun, Pasopa nan niñun, a göm, wög adö kale hadame gau gimıdal rö ginig Jerusalem arla. ⁵⁶ Kale Jerusalem apjaköm, Jisas nip ulhai niñ mideila. Kale amöm God sabe gep ram raul migan u midöm, Jisas mai, a göm, pen hag niñö pen hag niñö göm hagla, “Kale nihön gasi niñbim? Nipe Pasopa niñ i aunab aka wasö?” gıla. ⁵⁷ Pen God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi Perisi gau abe, manö ap hagla, “Nıbi bi ap Jisas nip niñainim u, nipe ap hanıp hageinab, hon am nip ud sisı lun,” a gıla.

12

Maria Jisas nip wel hañij aij auiep li ña

(Mad 26:6-13; Mak 14:3-9)

¹ Pasopa nan niñnig gıla u, niñ unbö kagoł jıñ u nöp midö niñöl gi, Jisas Lasaras uma nip gö uraka ram

nipe u ara. Ram riñig aglö anıbu hib Bedani. * ² Bedani amöm, nan niñun, a göm, Jisas u, Lasaras u, nıbi bi rimnap abe, asik mideila niñöm, Mada nan magö gau nıme la. *

³ Niñin Maria pen, wel hañij aij mani kub yabıl raubal barol ap dapöm, Jisas ma adö u hoñ gi ñöm, umagö nipe u udöm ma nipe hi ga. Anig geia, wel hañij aij anıbu, ram raul anıbu magöñhalö hañij ara. * ⁴ Anig geia, Judas Iskariod, Jisas bi nipe au nip hainö mumug niñ a bi anıbu, hañij aij anıbu niñöm haga, ⁵ “Mani kub yabıl raubal wel anıbi rö yuöm, mani udöm, nıbi bi nan midagöp gau kalıp niñöp u aij. Bi wel anıb rö raunig gab u, nipe rakın unbö sidun lañ wög göm mani udöm amöm wel anıbi raunab,” a ga. ⁶ Nipe anig haga u, nıbi bi nan midagöp gau mög niñöm hagaga; nipe mani wadı u ud ajöm, rimnap agamij si udmıdöp u me anig haga.

⁷ Pen Jisas haga, “Nip hag gagmön. Yip riñöl ginaböl niñ u li niñnig dap löp u, uri dap li ñöb. ⁸ Nıbi bi mani midagöp gau aip pör mideinabim; pen yad aip pör midageinabim,” a ga. *

Lasaras nip agamij alun, a gıla

⁹ Jisas Bedani ap midöp a gıla manö anıbu niñöm, Juda nıbi bi iru nöp gau nip niñnig arla. Pen Jisas nip nöp niñnig aragla; Lasaras bi uma Jisas gö uraka bi anıbu nip abe niñnig arla. ¹⁰⁻¹¹ Pen Lasaras uma Jisas nip gö uraka rö, Juda nıbi bi iru nöp nagı adö kale gi midmidal u arö göm, Jisas nip niñ udla. Anig geila, bi God nip nan sabe gep bi kub gau, Lasaras nip abe alnabun, a göm gasi u niñla. *

Jisas kiñ rö Jerusalem ara

(Mad 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

¹² Ruö, nıbi bi iru yabıl Pasopa nan niñnig aula gau, Jisas Jerusalem

* **11:52:** Jon 10:16 * **11:53:** Jon 5:18 * **12:1:** Jon 11:1,43 * **12:2:** Luk 10:40 * **12:3:** Luk 7:37-38 * **12:8:** Dud 15:11 * **12:10-11:** Jon 11:45

auab a gila manö anibu niñöm,
 13 níp am niñun, a göm, galon uñan
 rik dap löl gi, wiñ kub alöl gi hagla,
 “Bí Kub hib nipe u hagno adö aran!”

“Bí Kub nipe Bí nipe anibi yuö
 auöp me i!”

“Nípe Bí aij. Hib nipe hagno adö
 aran!”

“Nípe Isrel Kin auab me i! Hib
 nipe hagno adö aran!” *

14 Jisas kaj donki marep ap udöm,
 adö anibu asiköm areia. Anig ga u,
 God Manö u kalí kfiñ riköm hagla rö
 nöp ga. God Manö adin anibu kalí
 kfiñ riköm hagla, *

15 “Saion pai, ne piñin gagmön.

Kin ne u kaj donki marep adö u
 asiköm auab,” a gila.

16 Ga ñin anibu, Jisas bí nipe gau,
 God nipe anig ginab a ga rö nöp
 gab u a göm niñagla; pen hainö Jisas
 umöm uraköm, God ram minöñ kumi
 kabö adö lan au hadö ara ñin anibu
 nöp, Jisas bí nipe gau gasi niñ aij
 göm niñla, Jisas Jerusalem araia ñin
 anibu nan niñön niñön níp gila gau,
 nöd God manö hagep bí gau God
 Manö kalí kfiñ riköm hagla rö nöp
 gila. *

17 Jisas Lasaras uma níp gö uraka
 u, níbi bí niñöl mideila gau manö
 anibu hag amil apil gi mideila.

18 Anib u, níbi bí iru nöp nan gagep
 ga anibu niñöm, Jerusalem arö göm,
 níp adan an au niñinig arla. 19 Kale
 anig gila rö, bí Perisi gau niñöm,
 kale ke nöp manö hagöm hagla,
 “Niñim! Hon nan ap gun rö lagöp.
 Níbi bí minöñ naböñ if i magöñhalö
 bí anibu níp hain gaböl,” a gila.

*Grik níbi bí rimnap Jisas níp
 niñinig arla*

20 Pen Pasopa ñin u auab, a göm,
 God níp sabe ginig Jerusalem arla
 ñin anibu, Grik níbi bí rimnap aip
 arla. 21 Grik níbi bí anib gau apöm,
 Pilip ram minöñ Galili au Bedsaida

daun níbö bí u níp hagla, “Bí kub
 niñeb, hon Jisas níp niñun,” a gila.

22 Anig hageila, Pilip am Edru níp
 hag ñöm, Edru aip miñögöl ammil
 Jisas níp hag ñilö. 23 Hag ñailö, Jisas
 haga, “Miñi God gö, Bí Ñi nipe Bí
 mailö aij ke halö midöp u niñnaböl
 ñin u hadö auöp. * 24 Yad kalöp niñö
 yabiñ hagabin, wid magö ap minöñ
 yan lugöm umagnab u, yiñharin wid
 magö añi ap nöp mideinab. Pen
 wid magö anibu minöñ yan lugöm
 umeinab u, hainö ranöm magö iru
 nöp pílnab. * 25 Níbi bí an, ‘Minöñ
 naböñ if i kamin midep magö yad
 ke nöp gasi niñem mid aij ginam,’
 a göm gö arnab u, nipe umöm böñ
 nöp umnab; pen níbi bí an, ‘Minöñ
 naböñ if i kamin midep magö yad ke
 gasi iru niñagnam; mid aij ginabin
 aka mid aij gagnabin u nan kub
 wasö,’ a göm gö arnab u kamín
 midep magö nipe u pör nöp pör
 nöp mideinab. * 26 Pen níbi bí
 an yip wög ginig ginabin a ginab
 u, nipe yip hain ginim; yad gai
 mideinabin u, níbi bí wög gi ñeb yad
 aip mideinab. Níbi bí an wög yad
 gi ñinab, Bapi yad níbi bí anibu hib
 nipe u dap rannab.

Jisas, “Umnabin,” a ga

27 “Miñi yip marö gab u niñön
 hagnam? ‘Bapi yip rarö rauö, yip
 nan niñön ginig gab u gagnim,’ a
 gem hagnam aka? Wasö! Marö
 anibu udnig aunö. * 28 Pen Bapi, ne
 gö níbi bí gau niñnaböl, ne Bí mailö
 aij ke halö midpan,” a ga.

Jisas anig hagö niñöl gi, manö ap
 kumi kabö adö lan níbö apöm haga,
 “Yad ginö, níbi bí gau hadö niñbal
 yad Bí mailö aij ke halö midpin. Pen
 yad kauyan ginö, níbi bí gau kauyan
 niñnaböl,” a ga.

29 Pen níbi bí mideila gau, God
 manö haga anibu niñöm, rimnap
 hagla, “Rimu hagajip,” a gila;

* 12:13: Sam 118:25-26; Jon 1:49 * 12:14: Sek 9:9 * 12:16: Jon 2:22 * 12:23: Jon 13:31-32;
 17:1 * 12:24: 1Ko 15:36 * 12:25: Mad 16:25 * 12:27: Sam 6:3; 42:5; Mad 26:38

rinnap pen hagla, “Ejol ap Jisas nɪp manö rinnap hagajɪp,” a gɪla.

³⁰ Anɪg hagla u pen Jisas kalɪp haga, “Manö hagajɪp anɪbu yɪp nan a göm hagagöp; kalöp nan a göm hagajɪp. ³¹ Pen nɪhön: miñi nɪbi bɪ mɪnönɟ nabön ɪt i gau, kale nɪhön nɪhön gɪpal u, God nɪpe ke nɪɟöm, pen ñöm, kale balu ke ke lɪnab. Nɪbi bɪ mɪnönɟ nabön ɪt i yɪp nɪɟ udagpal gau kalɪp kiɟ rö abad mɪdöp bɪ naij anɪbu, God nɪp rɪdɪk gɪ yunab. ³² Yɪp ud adö au laɟ leinaböl u, yad nɪbi bɪ ram mɪnönɟ ke gau nɪbö magöɟhalö tɪp gɪ dam udnabin,” a ga. * ³³ Jisas manö haga anɪbu, yɪp aige göl gɪlö umnabin, a göm, haga. *

³⁴ Pen nɪbi bɪ iru nöp ap mɪdeila anɪb gau Jisas nɪp pen hagla, “Lo manö hon u hagöp, ‘Krais u pör pör nöp kamɪɟ mɪdeinab,’ a göp u pen ne ai gɪnɪg gɪmön hagabön, ‘Bɪ Ñɪ nɪpe nɪp ud adö au laɟ lɪnaböl,’ a gabön? Pen Bɪ Ñɪ nɪpe a gɪ hagabön u, an nɪp hagabön?” ö gɪla. *

³⁵ Hageila, Jisas haga, “Mailö u pro marap halö kalöp aip mɪdeinab. Anɪb u, mailö kalöp aip mɪdöp magö i, adan aj aij gɪmim; wasö u, sɪb apöm kalöp paɪu gɪnab. Nɪbi bɪ an sɪb au ajeinab, gai arnabin a göm nɪɟagnab. * ³⁶ Mailö kalöp aip mɪdöp magö i, mailö u nɪɟ udmim. Mailö u nɪɟ udeinabim u, mailö ñɪ pai nɪpe lɪnabim,” a ga. Jisas anɪg hagöm, nɪbi bɪ anɪb gau arö göm ke gau aramöm pi göl mɪdeia. *

Nɪbi bɪ gau iru nöp Jisas nɪp nɪɟ udagla

³⁷ Jisas nɪpe nan gagep iru nöp nɪbi bɪ gau amgö ilö adö kale ga nɪɟla pen nɪp nɪɟ udagla. ³⁸ Nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪɟ udagla u, bɪ God manö hagep Aisaia hadame nöp God Manö adɪɟ ap kalɪ kliñ rɪköm haga rö nöp gɪla. Nɪpe manö anɪbu kalɪ kliñ rɪköm haga,

* **12:32:** Jon 3:14 * **12:33:** Jon 19:6 * **12:34:** Sam 110:4; Ais 9:7; Dan 7:14 * **12:35:** Jon 8:12
 * **12:36:** Ep 5:8 * **12:38:** Ais 53:1 * **12:41:** Ais 6:1 * **12:42:** Jon 9:22 * **12:43:** Jon 5:44
 * **12:45:** Jon 14:9

“Bɪ Kub, manö aij ne kalɪp hag ñɪbun pen kale manö anɪbu manö aij a göm udagpal; ne klö ke yabɪt ne ke gɪmön gaina u nɪɟbal u pen nöp Bɪ Kub a göm nɪɟ udagpal,” a ga. *

³⁹⁻⁴⁰ Anɪb u, kale Jisas nɪp nɪɟ udagla. Anɪg gɪla u, Aisaia God Manö adɪɟ ap kalɪ kliñ rɪköm haga rö nöp gɪla. Nɪpe manö anɪbu kalɪ kliñ rɪköm haga,

“God nɪpe nɪbi bɪ gau kalɪp gö kale amgö we rö mɪdpal; God nɪpe gö kale gasɪ rɪmɪd aij mɪdagöp.

God nɪpe kalɪp ga anɪbu, kale amgö magö nɪɟ aij göm, gasɪ rɪmɪd nɪɟ aij göm, yɪp aublap, yad gɪnö kalɪp kamɪɟ lɪböp, a göm ga,” a ga.

Adö anɪbu nöp kale Jisas nɪp nɪɟ udöl rö laga. ⁴¹ Aisaia hadame nöp manö haga anɪbu, nɪpe Jisas mailö aij nɪpe u nɪɟöm anɪg haga. *

⁴² Pen Juda bɪ kub gau kale magöɟhalö Jisas nɪp arö gagla; bɪ kub iru nɪbanö nɪp nɪɟ udla. Pen, bɪ Perisi hanɪp hag yulö hon Juda magum gep ram raul mɪgan u kuöyaɟ arep rö lagnab, a göm me, Jisas nɪɟ udla u waiö hagagla. *

⁴³ Jisas nɪɟ udla u waiö hagagla anɪbu, nɪbi bɪ gau hib hon haglö adö araɟ, a gɪ gasɪ nɪɟöm, anɪg gɪla. Pen nan nɪhön gɪno God nɪɟö, nɪp aij gɪnab a göm, gasɪ anɪbu nɪɟagla. *

Jisas manö aij nɪpe u nöp nɪbi bɪ kalɪp manö kub hagnab

⁴⁴ Pen Jisas meg magö dap ranöm haga, “Nɪbi bɪ an yɪp nɪɟ udnab u, yɪp nöp wasö, bɪ yɪp hag yuö aunö nɪp abe nɪɟ udnab. ⁴⁵ Nɪbi bɪ an yɪp amgö nɪɟnab u, yɪp nöp wasö, bɪ yɪp hag yuö aunö nɪp abe amgö nɪɟnab.

* ⁴⁶ Yad mɪnönɟ nabön ɪt i apem nɪbi

bɪ gau kalɪp mailö ñabin. Anɪb u, nɪbi bɪ yɪp nɪŋ udnaböl gau, sɪbön an gau mɪdageinaböl.

⁴⁷ “Nɪbi bɪ manö yad u nɪŋöm hagabin rö gagnaböl gau, kalɪp manö kub hagagnabin. Pen nɪhön: yad nɪbi bɪ mɪnön naböŋ iɪ i mɪdpal kalɪp manö kub hagnɪg auagnö; kalɪp ud kamɪŋ yunɪg aunö. * ⁴⁸ Pen nɪbi bɪ yɪp udagöm, manö yad udagnaböl gau, manö kub hagep ñɪn u, manö yad hagpin u nöp kalɪp manö kub hagnab. ⁴⁹ Nɪhön gɪnɪg: manö yad hagpin u, ke nɪŋem hagagpin; Bapi yɪp hag yua u, anɪg anɪg hagnöm, a göp rö nöp hagpin. ⁵⁰ Yad nɪŋbin, manö nɪpe u nɪŋ udeinaböl u, kalɪp pör mɪdep u ñɪnab. Anɪb u, manö yad hagabin u, Bapi manö anɪg anɪg rö hagnöm, a göp rö nöp hagabin,” a ga.

13

Jisas bɪ nɪpe gau ma kalɪp ñɪg ɪk gɪ yua

¹ Ñɪn kub Pasopa ñɪŋeb ñɪn u rol a göm, Jisas nɪŋa, Nap nɪp mɪnön naböŋ iɪ i hag la ñɪn u padi ara nɪŋöm nɪpe ado gɪ Nap arep ñɪn u söl aua. Pen nɪbi bɪ nɪpe ke mɪnön naböŋ iɪ i mɪdmagö ɪ mɪdöm, mɪd damöm, nɪp al pak ɪlöl, umöm Nap ara. ² Kɪjaki pen Saimon Iskariod ñɪ nɪpe Judas nɪp gasɪ ñö, Jisas nɪp aige gem damem bɪ kub gau kalɪp ñɪnabin a göm, gasɪ u nöd nöp nɪŋ pi gɪ löm, hainö hon Jisas bɪ nɪpe gau Jisas aip Pasopa nan ñɪŋnɪg asɪkno. * ³ Jisas nɪpe nɪŋöb, God nɪpe nan gau magöŋhalö ud ñɪmagö adö nɪpe la. Jisas nɪŋöb, nɪpe Nap God aip mɪdöm mɪnön naböŋ iɪ i apöm, mɪdöm, hainö umöm, ado gɪ Nap mɪdöp arnɪg ga. * ⁴ Anɪb u, Jisas uraköm, waɪj mɪlöl kub nɪpe u ud juöm, raul ap an au gɪdan pɪralöm, ⁵ ñɪg rɪmnap ud cög mɪgan ap hon göm, hanɪp bɪ nɪpe gau ma hon u ñɪg

löl gɪ, raul pɪrala anɪbu ud ɪk gɪ yuöl gɪ mɪdeia.

⁶ Jisas anɪg gɪ dam dam, Saimon Pida ma nɪpe ñɪg ɪnam, a gö, Pida nɪp haga, “Bɪ Kub. Ne ke ma yɪp u ñɪg ɪk gɪ yunɪg gabön?” ö ga.

⁷ Hageia, Jisas haga, “Mɪñi gabin i, ne uri nɪŋagan, pen mɪdmön hainö nɪŋnabön,” a ga.

⁸ Jisas anɪg hageia, Pida haga, “Uri aka hainö gau, ma yɪp u ñɪg ɪk gɪ yuagnabön, wasö yabɪ!” a ga.

Hageia, Jisas pen haga, “Ma nöp ñɪg ɪk gɪ yuagnabin u; bɪ yad mɪdageinabön,” a ga.

⁹ Jisas anɪg hageia, Saimon Pida haga, “Bɪ Kub! Anɪg hagpan u, ma yɪp u nöp ñɪg ɪk gɪ yuagnöm; ñɪmagö kɪd, nabɪc yad abe ñɪg ɪk gɪ yumön!” a ga.

¹⁰ Anɪg haga pen Jisas haga, “Nɪbi bɪ an ñɪg hadö paköp, bɪ anɪbu hañ roman nɪpe magöŋhalö ut aij mɪdöp. Kuöyan ñɪg pakagnab; ma kɪd u nöp ñɪg ɪk gɪ yunab. Kale ut aij mɪdpim; pen kale añɪ ap nöp ut aij mɪdagöp,” a ga. * ¹¹ Jisas haga u, nɪp mumug nɪŋnɪg geia bɪ anɪbu nɪp hadö nɪŋa u me, nɪpe haga, “Kale añɪ ap nöp ut aij mɪdagöp,” a ga.

¹² Pen Jisas ma hanɪp u ñɪg ɪk gɪ yu haköm, waɪj ud ju la u ud rol göm, am ka nɪpe au asɪköm haga, “Kalöp ma ñɪg ɪk gɪ yubin manö iɪ u, nɪŋbin aka?” ga. ¹³ Anɪg hagöm Jisas haga, “Yɪp Manö Hag Ñeb Bɪ aka Bɪ Kub hagpin u, nɪŋö hagpin. Yad Manö Hag Ñeb Bɪ kale abe Bɪ Kub kale abe mɪdpin. ¹⁴ Anɪb u, yad Manö Hag Ñeb Bɪ kale, Bɪ Kub kale ma kalöp ñɪg ɪk gɪ yubin rö, kale u rö nöp pen pen ma ñɪg ɪk gɪ yumim, ma ñɪg ɪk gɪ yumim, gɪmim. * ¹⁵ Yad kalöp gɪpin rö u nɪŋmim, kale pen am nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp anɪg unbö rö nöp gɪmim a gem, kalöp adan aij anɪbi yambin. * ¹⁶ Kalöp nɪŋö yabɪ hagabin, bɪ wög gɪ ñeb bɪ u bɪ kub,

* **12:47:** Jon 3:17 * **13:2:** Luk 22:3; Jon 13:27 * **13:3:** Jon 3:35; 16:28 * **13:10:** Jon 15:3; 6:64,70-71 * **13:14:** Mad 20:28; Luk 22:27 * **13:15:** Plp 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21

bî nîp abadöp bî u bî pro, mîdagöp; u rō nöp bî manö ud arep bî u bî kub, bî nîp yua u bî pro, mîdagöp. *

¹⁷ Nagî aij hagajî nîñbim adö anîbu gîpe arö, kale mîñ mîñ gî nabim.

¹⁸ “‘Kale añî ap nöp ut aij mîdagöp,’ a gajî u, kalöp magöñhalö a gem hagagî. Pen yad kalöp bî yad udpin gau nîñ aij gîpin. Bî ap yîp mumug gîñig gî nab u, God Manö u kalî kliñ rîkôm hagla rō nöp gî nab. Manö anîbu kalî kliñ rîkôm hagla, ‘Bî yad aip nan jîm ñöl ñîñailo u, bî kołmał rō lôm yîp gî naj ga,’ a gîla. * ¹⁹ Kalöp nöd, anîg göl anîg göl gî nab a gem hagabin rō, hainö anîg unbö rō nöp geinab u, ‘Yad Mîdpin Rō Mîdpin’ hagpin manö anîbu manö nîñö, a gîmim nîñ udnabim, a gem hagabin. *

²⁰ “Yad kalöp nîñö yabîł hagabin, nîbi bî yad hag yunabin gau, nîbi bî an an kalîp udnaböl gau, kalîp nöp udagnaböl; yîp abe udnaböl. Pen nîbi bî an yîp udnaböl gau, yîp nöp udagnaböl; Bî yîp hag yuö aunö u abe udnaböl,” a ga. *

Jon Jisas nîp hag nîña, “An nöp mumug gî nab?” ö ga

²¹ Jisas manö anîbu hagö, gasî hi-bur mîdmagö nîpe marö yabîł gö, haga, “Kalöp nîñö yabîł hagabin, kale bî ap yîp mumug gî nab,” a ga.

²² Anîg hageia, hon bî nîpe gau, an nîp hagab, a gun, gasî mîlö lun amgö pen pen nîñno. ²³ Pen Jisas bî nîpe mîdmagö yabîł lîmîdöp bî anîbu, Jisas mîdeia söl au asîk mîdeia u me, ²⁴ Saimon Pida bî anîbu nîp amgö juju göm haga, “An nîp hagab u hag nöñ,” a ga.

²⁵ Hageia, nîpe Jisas mîdeia söl au hîł gî amöm haga, “Bî Kub. Bî anîbu bî an hagajan,” ö ga.

²⁶ Hageia, Jisas haga, “Yad bred kîd i ud ñîg kînan yañ rauem nîp ñî nabim bî me u,” a ga. Anîg hagöm,

bred kîd udöl mîdajîp u ñîg acab yañ rauöm, ud Saimon Iskariod ñî nîpe Judas nîp ña. ²⁷ Judas bred kîd u udöp magö anîbu nöp Seden nîpe Judas yuö añ nîpe yañ hiika. Jisas Judas nîp haga, “Nîhön gîñig gabön u, yîñid gî!” a ga. * ²⁸ Pen hon Jisas bî nîpe, nîhön gîñig Judas nîp anîg hagab, a gun nîñagno. ²⁹ Judas nîpe mani wadî u abad mîdmîdöp rō, hon Jisas bî nîpe rîmnap gasî nîñno, “Ne ammön Pasopa nan ñîñ nabun rîmnap raumön,” a göm hag yuab, a gî gasî nîñno; hon rîmnap pen gasî nîñno, “Ne ammön nîbi bî mani mîdagöp gau kalîp mani rîmnap ñîmön,” a göm hag yuab, a gî gasî nîñno. ³⁰ Pen Judas bred kîd anîbu udöm höñ ara. Ram hadö sîb ga.

Bî Kub lo gîsön nîbö ña

³¹ Judas höñ ara nîñöm Jisas haga, “Söl mîdöp God nîpe gö nîbi bî gau nîñ naböl, Bî Ñî nîpe mailö aij ke halö mîdöp. Pen Bî Ñî nîpe mailö aij ke halö mîdöp u nîñöm, God mailö aij nîpe abe nîñ naböl. * ³² Pen nîbi bî kale Bî Ñî nîpe nîñ udeinaböl u, God mailö aij unbö ke halö mîdöp u nîñ naböl. Anîb u, adîñ God gö nîbi bî gau Bî Ñî nîpe mailö aij unbö ke halö mîdöp u waiö nîñ naböl. *

³³ “Ñî mîdmagö yad gai i! Yad kalöp aip rapîñ mîdageinabin. Yad areinabin, yîp aröp gai a gîmim yîp ulhai wasö nîñ nabim. Pen Juda bî kub gau kalîp hagpin rō, uri kalöp u rō nöp hagabin: yad arnabin u, kale armim rō lagöp. *

³⁴ “Pen mîñî kalöp lo hain nîbö ap ñabin: pen pen mîdmagö lîmim. Yad kalöp mîdmagö lîbin rō u, kale u rō nöp pen pen mîdmagö lîmim. * ³⁵ Pen pen mîdmagö leinabim u, nîbi bî gau magöñhalö waiö nîñ naböl, kale bî yad mîdpim,” a ga.

* **13:16:** Mad 10:24 * **13:18:** Sam 41:9 * **13:19:** Jon 14:29; 16:4 * **13:20:** Mad 10:40
* **13:27:** Jon 13:2 * **13:31:** Jon 12:23 * **13:32:** Jon 17:5 * **13:33:** Jon 7:33-34 * **13:34:** Jon 15:12,17; 1Jn 3:23; 2Jn 5

Jisas Pida n̄ip haga, “Jisas n̄ip niṅagpin,’ a ḡinabön,” a ga

³⁶ An̄ig hageia, Saimon Pida haga, “B̄i Kub. Gai arn̄ig gabön?” ö ga.

Hageia, Jisas haga, “Yad arnabin gau ne m̄ñi hain n̄imön rö lagöp; pen hainö me, ȳip hain ḡinabön,” a ga.

³⁷ Hageia, Pida haga, “N̄ihön ḡin̄ig m̄ñi nöp hain gagnam? Nöp abadnabin; ȳip al pak l̄inaböl u, manö m̄dagöp,” a ga.

³⁸ Hageia, Jisas pen haga, “Aip umnabin a gajan manö an̄ibu manö n̄iṅö hagan aka? Nöp n̄iṅö yabiḥ hagabin, kiḥakiḥ hainö wiñ alnab; nöd nöp ij m̄ihau n̄igan̄ hagnabön, ‘Yad Jisas n̄ip niṅagpin,’ a ḡinabön,” a ga.

14

Jisas n̄ipe adan

¹ Pen Jisas haga, “Kale gasi m̄iṅör n̄iṅmim piñiṅ gagmim. Bapi n̄ip n̄iṅ udpim rö, ȳip u rö nöp n̄iṅ udmim. ² Bapi yad ram n̄ipe u raul m̄igan iru nöp m̄idöp. Yad amem kau kalöp gi j̄in ḡinabin. Wasö u, an̄ig hagagbnep. ³ Yad am kau kalöp gi j̄in gem, apem kalöp ut̄ gi dam, yad m̄ideinabin au kale aip seg m̄ideinabun. * ⁴ Yad arn̄ig gabin adan u kale n̄iṅbim,” a ga.

⁵ Jisas an̄ig hageia, Domas haga, “B̄i Kub! Ne gai arnabön u hon niṅagpun. An̄ib u, hon aige gun adan arep n̄iṅun?” ö ga.

⁶ Hageia, Jisas haga, “Yad nöp adan; yad nöp manö n̄iṅö; yad nöp kam̄iṅ m̄idep iḥ u. N̄ibi bi ȳip aunaböl gau nöp, Bapi aunaböl. N̄ibi bi ȳip auagnaböl gau, Bapi auagnaböl. * ⁷ Ȳip n̄iṅ aij giḥep, Bapi yad u rö nöp n̄iṅ aij giḥep. Pen uri kale Bapi hadö n̄iṅbim; amgö magö kale ke Bapi hadö n̄iṅbim. *

* **14:3:** Jon 12:26 * **14:6:** Jon 11:25; Ro 5:1-2 Hib 1:3 * **14:10:** Jon 12:49 * **14:11:** Jon 10:38 Jon 15:16 * **14:15:** Jon 15:10; 1Jn 5:3 * **14:16:** Jon 14:26; 15:26; Jon 16:7

⁸ An̄ig hageia, Pilip haga, “B̄i Kub! Ne Bapi han̄ip yammön, n̄iṅun, hainö nan ap nöp hag niṅagnabun,” a ga.

⁹ Hageia, Jisas haga, “Pilip. Yad kalöp aip m̄ilö padö m̄idainö u, ȳip niṅagmön an̄ig hagabön ar? N̄ibi bi ȳip amgö n̄iṅbal gau, Bapi abe hadö amgö n̄iṅbal. An̄ib u, ne n̄ihön ḡin̄ig hagabön, ‘Bapi han̄ip yamö n̄iṅun,’ a gabön? * ¹⁰ Yad Bapi an̄ n̄ipe dan̄ m̄idpin, Bapi an̄ yad dan̄ m̄idöp manö u n̄iṅ udagpan ar? Manö kalöp hagabin u manö yad ke wasö. Pen Bapi n̄ipe an̄ yad dan̄ m̄idöm gö hol apil m̄ihau wög n̄ipe nöp gabul me u. * ¹¹ An̄ib u, yad Bapi an̄ n̄ipe dan̄ m̄idpin, Bapi an̄ yad dan̄ m̄idöp manö u, manö n̄iṅö a ḡimim n̄iṅ udbep. Pen manö hagpin u n̄iṅ udagnabim u, Bapi gö hol apil m̄ihau nan gagep gau gabul u gasi n̄iṅmim, ‘Ñi u Bapi an̄ n̄ipe dan̄ m̄idöp, Bapi Ñi n̄ipe an̄ dan̄ m̄idöp u me, an̄ig gabil,’ a ḡimim n̄iṅ udmim. *

¹² “Yad kalöp n̄iṅö yabiḥ hagabin, n̄ibi bi ȳip n̄iṅ udnaböl gau, yad nan gagep giḥpin gau, kale abe u rö nöp ḡinaböl. Pen yad Bapi arnabin rö, kale unbö rö nöp gagnaböl; kale ke yabiḥ ḡinaböl. * ¹³ Pen kale bi yad m̄idpin rö, hib yad u hagmim, nan n̄ihön n̄ihön hag n̄iṅnabim u, Bapi mailö aij ke halö m̄idöp u n̄iṅöl, a gem, hagnabim rö ḡinabin. * ¹⁴ An̄ib u me, nan n̄ihön n̄ihön hib yad u hagmim hag n̄iṅnabim u, hagnabim rö ḡinabin,” a ga.

Jisas haga, “Yad kalöp Ana Ut̄ u yunabin,” a ga

¹⁵ “Kale ȳip m̄idmagö leinabim u, kalöp hagpin rö nöp ḡinabim. * ¹⁶ Kale an̄ig geinabim u, yad pen Bapi n̄ip hagnö, n̄ipe kalöp B̄i Aḥ Ba Gep u yuö apöm, kalöp aip pör pör nöp m̄idöm, yad kalöp gi ñ̄im̄idin rö,

* **14:7:** Jon 8:19 * **14:9:** Jon 12:45; Kol 1:15; * **14:12:** Mak 16:19-20 * **14:13:** Mad 7:7; * **14:16:** Jon 14:26; 15:26; Jon 16:7

nipe kalöp u rö nöp gi ñinab. * 17 Bi A† Ba Gep nipe Ana manö niñö nöp hag ñab u. Nipe God nipe bi aigale bi rö midöp manö niñö anibu hag ñab. Nibi bi minöñ naböñ it i gau Bi A† Ba Gep nip amgö niñagpal; nipe bi aigale bi rö midöp u niñagpal. Anib u, nip niñ udöl rö lagöp. Pen miñi Bi A† Ba Gep nipe kalöp aip midöp; pen hainö añ kale dañ mideinab. Anib u, kale nip hadö niñbim. * 18 Yad umem, kalöp ñi nap midagöp rö böñ nöp arö gagnabin; yad kalöp ado gi aunabin. 19 Söl midöp, nibi bi minöñ naböñ it i midpal gau yip niñagnaböl pen kale yip niñnabim. Yad kamiñ mideinabin rö, kale u rö nöp kamiñ mideinabim. 20 Ñin anibu yad Bapi yad añ nipe dañ midpin manö hagnö it u niñ aij ginabim. Pen kale yip añ dañ midpim, yad kalöp añ dañ midpin it u u rö nöp niñ aij ginabim. * 21 Nibi bi manö yad hagpin u niñ udöm, hagpin rö nöp hain gipal gau, yip midmagö löm me, anig gipal. Pen nibi bi yip midmagö libal gau, Bapi yad kalip u rö nöp midmagö linab; yad u rö nöp kalip midmagö lem, yad bi aigale bi rö midpin kalip yamnö, kale yip niñ aij ginaböl,” a ga.

22 Jisas anig hageia, Judas (Judas nip mumug niña u wasö, Judas ke ap) nipe Jisas nip haga, “Bi Kub. Niñön ginig ne bi aigale bi rö midpan u hanip bi nöp yamnabön, pen nibi bi minöñ naböñ ke ke gau nöp niñ udagpal gau kalip yamnabön?” ö ga.

23 Hageia, Jisas haga, “Nibi bi an yip midmagö linab u, manö hagpin u udöm hagpin rö nöp ginab. Bapi yad nip midmagö löm, hol apil nip apul, nip aip mideinabun. 24 Nibi bi an yip midmagö lagnab u, manö hagpin u udöm hagpin rö gagnab. Pen yad manö hagnö niñbim u manö yad ke wasö; Bapi yip hag yuö aunö u, manö nipe me. *

* 14:17: Jon 16:13
Jon 13:19

* 14:20: Jon 17:21-23

25 “Yad kalöp aip midpin ñin i me, manö anibi hag ñajin. 26 Yad arnabin pen Bapi nipe Bi A† Ba Gep u, Ana U† u, yuö apöm wög yad gipin rö ginab. Ana U† u nipe kalöp aip midöm manö aij u magöñhalö hag ñi aij göm, kalöp gasi aij ñö, kale yad manö niñön niñön hagpin gau magöñhalö gasi niñöl gi mideinabim. 27 Yad arnabin pen kale agamij mid aij gimim midaimim. Manö anibu nibi bi minöñ naböñ it i gau yiharin hagpal rö hagagabin. Yad ke apem ginö, nibi bi agamij mid aij göl rö löp. Anib u niñem yad kalöp hagabin, agamij mid aij gimim midaimim. Anib u, hibur gasi midmagö miñör niñmim piñin gagmim.

28 “Yad amem ado gi aunabin, a gajin u niñmim, kale ai ginig hibur gasi midmagö miñör niñöl gi midpim? Kale yip midmagö libep u, Jisas amöm Nap God aip midnig gab, a gimim, miñ miñ göl gi midalibep. Ai ginig: nipe yad rö wasö; Bapi nipe Bi kub. * 29 Anib u, kalöp arik aragin magö i, kalöp nöd hagabin me u; hainö areinabin, gasi gau ulhai niñagnabim; manö hagpin u niñ udnabim. * 30 Nibi bi minöñ naböñ it i yip niñ udagpal gau kalip kin rö abad midöp bi naij anibu auab u me, yad kalöp aip manö mlö kub hag mideinam rö lagöp. Pen bi naij anibu yip gi naij ginabin a gab u, klö nipe midagöp. 31 Yad Bapi yad midmagö libin u, nibi bi gau niñöl a gem, Bapi yip hagöp rö nöp magöñhalö gabin.

“Pen uri aube hadö arun,” a ga.

15

Jisas nipe ke nag† wain rö, nibi bi nipe gau nag† lö lö gau rö

1 Jisas manö hagöm haga, “Yad me nag† wain u; Bapi yad me bi wög naböñ nap nibö u. 2 Lö kid yad ap magö pilagnab u, Bapi nipe lö kid

* 14:24: Jon 7:16 * 14:28: Jon 20:17 * 14:29:

an+bu r+ib yunab. Pen lö k+id p+lnab u, hainö magö iru nöp p+lnab a göm, n+pe r+ib g+ dö g+ aij g+inab. *

³ “Yad kalöp manö aij hag ñ+nö n+ñbim rö, kale hadö u+ aij rö m+dpim. ⁴ Y+ip a+ da+ m+daimim; yad kalöp a+ da+ m+deinabin. Lö k+id gau, i+ halö j+im ñöl m+idöm nöp, magö p+lnab; ke nöp m+idöm magö p+laghab. An+ib unbö rö nöp, kale y+ip j+im ñöl m+idageinabim u, magö r+imnap p+laghab.

⁵ “Yad me nag+ wain u, kale me p+ñ lö gau. N+bi b+ an an yad aip j+im ñöl m+deinaböl gau, magö iru nöp p+lnaböl; pen kale ke halö nöp m+deinabim u, nan ap gagnabim. ⁶ An+ib u, n+bi b+ an y+ip a+ da+ m+idageinab u, nag+ lö r+ib g+ dö g+ilö i+ ya+ lugöm m+lep g+inab rö u m+deinab; nag+ lö an+ib gau ud dam laulö innab. * ⁷ Pen kale y+ip a+ da+ m+dmim, manö magö yad a+ kalöp da+ n+ñ udöl g+ m+deinabim u, nan n+ñön n+ñön hag n+ñnabim u, Bapi hagnabim rö g+inab. ⁸ Kale nan magö iru n+banö p+lnab u, n+bi b+ yad n+ñö yab+ m+deinabim. An+ib u, n+bi b+ gau kale n+ñöm, Bapi yad B+ mailö aij ke halö m+idöp u n+ñnaböl. *

⁹ “Bapi y+ip m+dmagö yab+ löp rö, yad kalöp u rö nöp m+dmagö yab+ l+bin. An+ib u, kale y+ip c+g göl g+ nöp m+daimim, n+ñem yad kalöp m+dmagö löl g+ m+deinabin. ¹⁰ Yad Bapi manö n+pe u hain g+nö, y+ip m+dmagö löl g+ nöp m+idöp. An+ib unbö rö nöp, kale manö yad u hain geinabim u, yad kalöp m+dmagö löl g+ nöp m+deinabin. *

¹¹ “Manö kalöp hagabin an+bi, yad ai g+n+g gem hagabin? Yad m+ñ m+ñ yab+ g+pin rö, kale u rö nöp m+ñ m+ñ yab+ g+mim, a gem, manö an+bi hagabin. ¹² Yad pen kalöp manö k+ö ap hagnabin: yad kalöp m+dmagö yab+ l+bin rö u, kale abe u rö nöp pen pen m+dmagö yab+

l+mim. * ¹³ B+ ap n+pe b+ n+ñeb n+pe gau gas+ n+ñöm kal+p a göm umnab u, b+ an+bu b+ n+ñeb n+pe m+dmagö yab+ löm me, an+g g+inab. * ¹⁴ Yad hagnabin rö g+inabim u, kale b+ n+ñeb yad m+deinabim. * ¹⁵ Pen uri yad kalöp b+ wög g+ ñeb yad hagabin; kalöp b+ n+ñeb yad hagabin. B+ wög g+ ñeb gau, b+ abad m+dep kale, nan kale adö u n+ñagpal. Pen yad Bapi manö n+ñön n+ñön y+ip hag ñöb u, kalöp waiö hag ñ+bin rö, kalöp b+ n+ñeb yad hagabin. ¹⁶ Kale y+ip udun a g+mim gagpe; yad me kalöp udnam a gem kalöp udnö. Kale arammim, nan magö iru nöp, nan magö pör pör nöp m+deinab u p+ln+im a gem, kalöp wög an+bu hag l+bin. Kale an+g geinabim u, Bapi n+ip hib yad hagnabim, nan n+ñön n+ñön hag n+ñnabim u, hagnabim rö kalöp ñ+inab.

¹⁷ “Yad kalöp manö k+ö hagem hagabin, pen pen m+dmagö l+mim,” a ga. *

N+bi b+ m+ñö+ nabö+ i+ i gau, kale Jisas n+bi b+ kal+p mulu kal n+ñbal

¹⁸ Jisas b+ n+pe gau kal+p manö r+imnap halö hagöm haga, “N+bi b+ m+ñö+ nabö+ i+ i kalöp mulu kal n+ñnaböl u, gas+ kub an+bu n+ñagmim; Jisas n+ip nöd mulu kal n+ñla rö, han+ip gaböl, a g+mim gas+ u n+ñmim. ¹⁹ Kale n+bi b+ m+ñö+ nabö+ i+ i y+ip n+ñ udagpal gau rö m+daibep u, kalöp, n+bi b+ hon a göm, ud m+dmagö l+blap. Kalöp udagnö ñ+n u, m+ñö+ nabö+ i+ i gas+ n+ñbal rö gas+ n+ñm+dim u pen kalöp udnabin a gem udnö b+ yad m+dpim. An+ib u me, n+bi b+ m+ñö+ nabö+ i+ i kalöp mulu kal n+ñbal. * ²⁰ Pen nöd kalöp manö hagnö u hau+ gagmim: ‘B+ wög g+ ñeb b+ u b+ kub, b+ n+ip abad m+idöp b+ u b+ pro, m+dagöp.’ An+ib u, n+bi b+ gau r+imnap y+ip g+ naij g+pal rö, n+bi b+ gau r+imnap kalöp u rö nöp g+ naij g+inaböl; pen n+bi b+ gau r+imnap

* 15:2: Mad 3:10 * 15:6: Mad 7:19; 13:42 * 15:8: Mad 5:16 * 15:10: Jon 14:15 1Jn 2:5
 * 15:12: Jon 13:34 * 15:13: Jon 10:11 1Jn 3:16 * 15:14: Mad 12:50 * 15:17: Jon 13:34
 * 15:19: Jon 17:14

manö yad niŋ udöm hain giŋpal gau rö, niŋbi bi gau riŋnap manö kale hag niŋnabim u u rö nöŋ udöm hain giŋnaböl. * 21 Kale bi yiŋp yuö aunö u niŋp niŋagpal rö, kale bi yad miŋdpim u niŋjöm, kalöp giŋ naij giŋnaböl.

22 “Yad apem kalip manö aij ha-gagbnep u, nan si nan naij göm manö kub yabiŋ udagblap. Pen yad apem kalip hag niŋ aij giŋnö rö, adan kale arep ap miŋdagöp; kale nan si nan naij giŋpal u hadö niŋbal, pen uri kale u rö nöŋ nan si nan naij niŋebir gaböl. 23 Pen yiŋp mulu kal niŋbal rö, yiŋp nöŋ wasö, Bapi niŋp abe mulu kal niŋbal. * 24 Yad kalip aip miŋdem, nan gagep gau gagbnep u, nan si nan naij göm manö kub yabiŋ udagblap. Pen yad apem nan gagep gau giŋnö yiŋp mulu kal niŋbal rö, Bapi yad abe niŋp mulu kal niŋbal u me, manö kub anibu udnaböl.

25 “Giŋpal anibu, Depid niŋpe God Manö au Juda kai lo hon a giŋpal manö riŋnap kaliŋ kliŋ riŋköm haga rö nöŋ giŋpal. Niŋpe manö anibu kaliŋ kliŋ riŋköm haga, ‘Manö iŋ miŋdö wasö, yiŋp yiŋharŋj nöŋ mulu kal niŋbal,’ a ga. *

26 “Pen yad am Bapi niŋp hagnö, niŋpe pen Bi Aŋ Ba Gep u niŋp yuö, apöm kalöp abad miŋdeinab. Ana manö niŋjö nöŋ hag niŋab u, yad bi aigale bi rö miŋdpin u, kalöp gasi niŋ, niŋnabim. * 27 Pen kale yad aip pör ajmiŋdim u rö, kale abe arammim niŋbi bi gau kalip, yad aigale bi rö miŋdpin manö u hag niŋbe araŋ,” a ga.

16

1 Jisas manö hagöm haga, “Yad kalöp manö hagpin anibu, niŋ aij giŋmim me, hainö niŋhön gö, yiŋp arö giŋmim ap lug pakagnabim, a gem hagpin. 2 Pen kalöp Juda magum gep ram gau hag hön yuöm, ‘Kuöyaŋ auagmim,’ a giŋnaböl. Pen anibu nöŋ wasö; hainö kalöp al pak liŋgiŋ giŋnaböl u, anig giŋnabun God niŋp aij

giŋnab a giŋ gasi niŋnaböl. * 3 Anig giŋnaböl u, Bapi hol apil niŋagpal rö, anig giŋnaböl. * 4 Yad kalöp nöŋ, anig göl anig göl giŋnab a gem manö hagajŋ anibu, hainö anig unbö rö nöŋ geinab u, Jisas hanip anig giŋnab a ga rö nöŋ gab a giŋmim niŋnabim a gem, kalöp manö anibu hagabin.

Jisas, “Ana Uŋ aunab,” a ga

“Pen nöŋ yad kale aip miŋmiŋdin rö, kalöp manö anibu nöŋ hagagnö.

5 Miŋni Bi yiŋp yuö aunö u ado giŋ arabin pen kale bi ap yiŋp, ‘Gai arabön?’ ö göm, hag niŋagab. 6 Manö yad anibu niŋmim, miŋmagö kalöp u biŋ niŋ, gasi miŋlö niŋnabim. 7 Pen kalöp niŋjö hagabin, yad areinabin u, kalöp aij giŋnab. Pen niŋhön:

yad aragnabin u, Bi Aŋ Ba Gep u kalöp auagnab; pen yad areinabin u, yad niŋp hag yunö, kalöp aunab. *

8 Niŋpe apöm, niŋbi bi miŋnön nabön iŋ i miŋdpal gau kalip gasi klö niŋ, kale nan si nan naij göm gac halö miŋdpal iŋ u niŋjöm, kale aige göm kamiŋ aij miŋdeinaböl iŋ u niŋjöm, God kalip manö kub hagnab iŋ u niŋjöm, niŋnaböl. 9 Anib u, yiŋp niŋ udagpal rö, Bi Aŋ Ba Gep u kalip nan si nan naij gep iŋ u yiŋjig göl hag niŋ, ‘Gac halö miŋdpim,’ a giŋnab. 10 Yad am Bapi aip miŋdeinabin niŋjöm kale yiŋp niŋagnaböl rö, Bi Aŋ Ba Gep u niŋbi bi gau kalip kamiŋ aij miŋdep iŋ u yiŋjig göl hag niŋ, ‘Gac halö miŋdpim,’ a giŋnab. 11 Pen niŋbi bi miŋnön nabön iŋ i yiŋp niŋ udagpal gau kalip kiŋ rö abad miŋdöp bi naij anibu, God niŋpe niŋp manö kub hadö haga rö, Bi Aŋ Ba Gep u, Seden niŋbi bi niŋpe gau u rö nöŋ manö kub niŋnaböl, a giŋnab.

* 12 “Manö yad iru nöŋ miŋdöp pen manö anib gau miŋni udmim rö lagöp. * 13 Pen Ana niŋpe aueinab u, God niŋpe bi aigale bi rö miŋdöp manö niŋjö anibu magöŋhalö kalöp

* 15:20: Jon 13:16 * 15:23: Luk 10:16 * 15:25: Sam 35:19; 69:4 * 15:26: Jon 14:26

* 16:2: Mad 24:9; Luk 6:22; Jon 9:22 * 16:3: Jon 15:21 * 16:7: Jon 14:16 * 16:11: Jon 12:31

* 16:12: 1Ko 3:1-2

hag ñi aij gɪnab. Manö nɪpe adö rɪmnap ke udöm hagagnab; manö apdi nɪɲnab manö anɪbu nöp hag ñöl gɪ, hainö gɪnab manö adö u kalöp hag ñɪnab. ¹⁴ Manö yad u udöm, kalöp hag ñɪnab. Nɪpe anɪg gö, nɪbi bɪ gau mailö aij ke yad u nɪɲnaböl. ¹⁵ Pen Bapi nan nɪpe nɪhön nɪhön mɪdöp gau, magöŋhalö nan yad mɪdöp. Anɪb u me hagpin, ‘Ana nɪpe manö yad u udöm, kalöp hag ñɪnab,’ a gɪpin.

¹⁶ “Yöp magö ap mɪdöp, yɪp nɪɲagnabim; pen hainö yöp magö ap mɪdmim, yɪp kauyan nɪɲnabim,” a ga. *

¹⁷ Jisas anɪg hageia, bɪ nɪpe gau kale ke nöp hagla, “Manö au hagöp, ‘Yöp magö ap mɪdöp, yɪp nɪɲagnabim; pen hainö yöp magö ap mɪdmim, yɪp kauyan nɪɲnabim,’ a göp u, manö anɪbu ɪt nɪhön mɪdöp? Pen manö ap hagöp, ‘Yad Bapi arnabin,’ a göp u, nɪhön manö hagöp?” ö gɪla. ¹⁸ Anɪg hagöm, kale pen hag nɪɲ pen hag nɪɲ göm hagla, “Manö au hagöp, ‘Yöp magö ap’ a göp u, nɪhön gɪnɪg göm hagöp? Hagöp u hon ɪt ap nɪɲagpun,” a gɪla.

¹⁹ Anɪg hagöm, Jisas nɪp hag nɪɲnɪg geila, nɪpe ke nɪɲöm haga, “‘Yöp magö ap mɪdöp, yɪp nɪɲagnabim; pen hainö yöp magö ap mɪdmim, yɪp kauyan nɪɲnabim,’ a gɪpin manö u nɪɲmim me, pen pen hag nɪɲnabim ar? ²⁰ Yad kalöp nɪɲö yabɪt hagabin, nɪbi bɪ mɪnön naböŋ ɪt i yɪp nɪɲ udagpal gau, nan kale ke gau nöp gasɪ nɪɲöm mɪñ mɪñ gɪnaböl; pen kale mög gö mɪtöŋ göl gɪ mɪdeinabim. Mɪtöŋ gɪ mɪdeinabim pen hainö kale kauyan mɪñ mɪñ yabɪt gɪ mɪdeinabim. ²¹ Nɪbi ap ñɪ pai ñɪɲö nɪɲöl gɪ, ilön kub udöp, pen hainö ñɪ pai rɪk dap löm, magö u nöp nɪpe ñɪɲan gɪsön ram mɪnön aui auub u nɪɲöm, ilön mab u haul göm, mɪñ mɪñ göl gɪ nöp mɪdeinab. ²² Kale unbö rö, mɪñi mɪdmagö ilön kale abe bɪg ñöl mɪdöp

pen yɪp kauyan nɪɲmim, mɪñ mɪñ yabɪt gɪnabim. Nɪbi bɪ rɪmnap apöm mɪñ mɪñ gep kale u udagnaböl.

²³ “Ñɪn hain anɪbu, kale nan ap yɪp hag nɪɲagnabim. Kalöp nɪɲö yabɪt hagabin, Bapi nɪp hib yad hagmim hag nɪɲeinabim u, hagnabim rö gɪnab. * ²⁴ Kale nöd Bapi nɪp hagmim, hib yad hagmim, nan ap hag nɪɲagpin. Pen mɪñi, hib yad hagmim hag nɪɲbe, hag nɪɲnabim rö nöp gɪnab nɪɲöm kale mɪñ mɪñ yabɪt gɪnabim.

²⁵ “Bapi manö nɪpe adö u hagem, pör manö ba gau lem hagpin u pen mɪñi söl mɪdöp, manö anɪbu rö hagagnabin; waiö nöp hagnabin. ²⁶ Ñɪn anɪbu auö, Bapi nɪp hag nɪɲnabim u, hib yad hagmim hag nɪɲnabim. Pen hib yad hag nɪɲnabim u, yad ke Bapi hag nɪɲnabim adö u hagagnabin, wasö; kale ke hib yad hagmim Bapi hag nɪɲnabim u, nɪɲnab. ²⁷ Pen nɪhön: Bapi nöp yɪp yuö aunö u nɪɲ udmim, yɪp mɪdmagö lɪbim u me, nɪpe ke kalöp mɪdmagö löp. * ²⁸ Bapi aip mɪdul arö gem mɪnön naböŋ ɪt i aunö; mɪñi mɪnön naböŋ ɪt i arö gem kauyan Bapi mɪdöp u amem aip mɪdeinabul,” a ga.

²⁹ Jisas anɪg hageia, bɪ nɪpe gau hagla, “Mɪñi manö ba gau lɪmön hagagabön; waiö yabɪt hagabön. ³⁰ Uri hon nɪɲbun, ne manö gau magöŋhalö hadö nɪɲban. Nɪbi bɪ rɪmnap manö hag nɪɲeb kale mɪdeinab u, nöp hag nɪɲagpal magö u, ne ke nɪɲmön kalɪp hag ñɪnabön. Gɪpan anɪbu hon nɪɲbun, ne God aip mɪdmön auna,” a gɪla.

³¹ Anɪg hageila, Jisas haga, “Anɪb u, ‘Hon uri nɪɲ udpun,’ a gɪ gasɪ nɪɲbim ar? ³² Söl auab — pen mɪñi hadö auöp I — yɪp arö gɪmim kale ram ke ke arbe, yad ke halö mɪdeinabin. Pen yad ke halö mɪdageinabin; Bapi mɪdöp rö, aip mɪdeinabul. *

* **16:16:** Jon 14:19 * **16:23:** Mad 7:7 * **16:27:** Jon 14:21,23 * **16:32:** Mad 26:31,56

33 “Pen kalöp manö hag ñajin anibi, yad anj dañ nöp midmim, agamij mid aij gimim a gem hag ñajin. Minöñ naböñ it i midpim rö, kalöp miñör ñinaböl. Pen gasi halö midaimim, nan nihön nihön minöñ naböñ it i kalöp ginab u, yad klö anibu magöñhalö ud rala miñgan yad u hadö labin,” a ga. *

17

Jisas Nap niþ sabe ga

¹ Jisas manö anibu hag piñ göm, kumi kabö lañ niñöm haga,

“Bapi. Niñ yip hagna u miñi auöp. Anib u, ne gimön, niþi bi gau niñnaböl, yad Niñ ne mailö aij unbö ke halö midpin; pen yad Niñ ne ginö, kale niñnaböl, ne Bapi mailö aij unbö ke halö midpan.

² Nihön ginig: yip ke hagna rö, niþi bi gau gau magöñhalö abad midem, niþi bi yip hag lina gau kalip udem, kamij pör middep magö u kalöp ñinabin. ³ Niþi bi kale, ne God niñö añi nöp midpan u niñöm, yip Jisas Kraiñ yuna u niñnaböl niþi bi gau, pör pör nöp kamij middeinaböl. * ⁴ Wög yip ram minöñ it i hagna u, gi damem gi hakpin u me, niþi bi minöñ naböñ it i midpal gau kale niñbal, ne Bi mailö aij unbö ke midpan.

* ⁵ Pen Bapi. Miñi ne gimön, nöð ram minöñ gi laglo ñin u, hol apil mailö aij unbö ke halö midailo u rö, uri kuoyañ anib unbö rö nöp middeinabul. *

Jisas bi niþe gau a göm Nap niþ sabe ga

⁶ “Niþi bi minöñ naböñ it i gau riñnap yip ñina. Niþi bi anib gau, kale niþi bi ne mideila u pen yip ñina. Ne aigale bi rö midpan u kalip hag ñinö. Yad manö aij ne kalip hag ñinö, kale niñ udöm, hagöp rö nöp gipal. ⁷ Uri kale hadö niñbal, yad nan nihön gipin gau,

yad ke gagpin. Kale niñbal nan nihön ne yip niñban u nöp udem kalip niñbin. ⁸ Manö nihön nihön yip hagna u, kalip hag ñinö niñ udpal. Anib u, yad nöð ne aip midmidul, ne yip hag yuö minöñ naböñ it i aunö manö u, niñ udpal.

⁹ “Kalip nöp sabe gabin. Niþi bi minöñ naböñ it i nöp niñlö mulu lugöp gau sabe gagabin. Niþi bi yip hagna gau nöp, niþi bi ne midpal rö, nöp sabe gabin. ¹⁰ Niþi bi yad gau ke, niþi bi ne gau ke wasö, niþi bi hol apil aipen midpal me. Kale gipal anibu niñöm, niþi bi riñnap gau niñbal, yad bi mailö aij ke halö midpin. ¹¹ Pen uri yad midpan u niñabin rö, kale ke halö middeinaböl. Bapi Uþ! Ne klö ke halö midpan rö, yip haina yad u rö nöp midpin. Hib klö ke yabþ ne u udmön, kalip rarö raumön, hol apil jim ñöl midpul rö, kale anib unbö rö nöp jim ñöl midaiöl. ¹² Yad kalip aip midem, hib ne klö anibu yip ñina u udem, kalip rarö rauem abad mid aij gipin. Bi ap ur gagöp. God Manö kal i kñiñ riköm, bi ap böñ nöp ap lug paköm ilön kub udnab a gila rö, bi anibu nöp ur ga. Ga anibu, God Manö nöð kal i kñiñ rikla rö nöp ga. *

¹³ “Pen ne midpan au niñig gabin rö, miñi ulep magö ap minöñ naböñ it i midnabin u, kale niñ midlö niñöl gi, nöp manö anibi hagabin. Anib u, yad miñ miñ yabþ gabin rö, kale u rö nöp miñ miñ yabþ göl. ¹⁴ Manö aij ne u kalip hag ñinö niñ udpal rö, niþi bi minöñ naböñ it i gau kalip mulu kal niñbal. Yad niþi bi minöñ naböñ it i gasi niñbal rö gasi niñagpin rö, kale u rö nöp niþi bi minöñ naböñ it i gasi niñbal rö gasi niñagpal. Anib u me, niþi bi minöñ naböñ it i kalip mulu kal niñbal. ¹⁵ Pen kalip minöñ naböñ it i niþö dam ne midpan au ud

* 16:33: Jon 14:27; Ro 5:1; 1Jn 5:4 * 17:3: 1Jn 5:20 * 17:4: Jon 4:34 * 17:5: Jon 1:1

* 17:12: Jon 6:39; 13:18

aru, a gem hagagabin; kalip m+nön naböŋ iŋ i abad m+idaimön, Seden kalip gi naij gagan, a gem hagabin.

* 16 Yad n+bi b+ m+nön naböŋ iŋ i gasi n+ŋbal rö gasi n+ŋagpin; kale u rö nöp n+bi b+ m+nön naböŋ iŋ i gasi n+ŋbal rö gasi n+ŋagpal. 17 Manö ne u, manö n+ŋö nöp an+bu, kalip hag n+mön, kale uŋ m+idnaböl. 18 Ne y+ŋ n+bi b+ m+nön naböŋ iŋ i m+idpal an gau yuna rö, yad kalip u rö nöp n+bi b+ m+nön naböŋ iŋ i m+idpal an gau yubin. *

19 Wög n+hön n+hön y+ŋ n+ban u, yad gi haknabin. Yad an+g gabin u, b+ yad gau kale y+ŋ n+ŋöm, wög kale n+hön n+hön m+ideinab u, kale u rö nöp gi haklan a gem, gabin.

Jisas n+bi b+ n+pe gau magöŋhalö a göm, nap n+ŋ sabe ga

20 “Yad nöp sabe gabin i, b+ uri hagaj+n kalip nöp sabe gagabin; kale manö hag n+lö, n+bi b+ gau manö kale n+ŋ udöm, y+ŋ n+ŋ udnaböl gau, kalip abe sabe gabin.

21 Bapi, ne yad an dan m+idpan, yad nöp an dan m+idpin. Hol ap+l j+m n+l m+idpul rö, kale magöŋhalö an+b unbö rö nöp hol ap+l aip j+m n+l m+daiöl. An+g g+nab u, ne nöp y+ŋ hag yuö aunö u, n+bi b+ m+nön naböŋ iŋ i m+idpal gau n+ŋ udöl.

22 Hol ap+l j+m n+l m+idpul rö, kale u rö nöp j+m n+l m+daiöl, a gem, ne mailö aij unbö ke y+ŋ n+na u, yad pen kalip abe u rö nöp n+bin. *

23 An+b u, ne yad an dan m+idpan rö, yad kalip an dan m+idnö me, kale j+m n+l yab+l m+daiöl. An+g gö me, n+bi b+ m+nön naböŋ iŋ i gau n+ŋnaböl, ne nöp y+ŋ yuö aunö n+ŋöm ne y+ŋ m+idmagö l+ban rö, kalip u rö nöp m+idmagö l+ban.

24 “Bapi! Y+ŋ aij göp u, n+bi b+ y+ŋ n+ban gau, am yad m+ideinabin au aip m+idöm, m+nön naböŋ gi laglo n+n u, y+ŋ m+idmagö l+mön mailö aij unbö ke y+ŋ n+na u n+ŋöl.

25 “Bapi! Ne me b+ as+ŋ m+idagöp! N+bi b+ m+nön naböŋ iŋ i gau kale nöp n+ŋagpal. Pen yad nöp n+ŋbin. N+bi b+ yad gai i ne nöp y+ŋ yuö aunö u, n+ŋbal.

26 Ne aigale b+ rö m+idpan u, yad kalip hag n+nö. Pen hainö u rö nöp, ne aigale b+ rö m+idpan u yad kalip hag n+ aij g+nabin. An+g gem, yad ke kalip an dan m+idnö, ne y+ŋ m+idmagö l+ban rö n+ŋ aij göm, kale u rö nöp pen pen m+idmagö lö, a ga.

18

Jisas n+ŋ ud s+s+ l+la

(*Mad 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53*)

1 Jisas Nap n+ŋ sabe gi p+s göm, b+ n+pe gau aip n+ŋ pro Kidron juöm, böŋ lödan amöm, mab olip wög ad+ŋ u arla. 2 Mab olip wög ad+ŋ an+bu Jisas b+ n+pe gau aip pör am magum g+m+däl rö, Judas b+ Jisas n+ŋ mu-mug n+ŋn+g geia u, m+igan an+bu n+ŋ aij ga. 3 Perisi b+ gau abe, b+ God n+ŋ nan sabe gep b+ kub gau abe, Judas n+ŋ hageila, n+pe am ami b+ r+mnap uŋ göm, God sabe gep ram polisman r+mnap uŋ göm, dam Jisas m+ideia au amjaka. Kale pen pen alep nan r+mnap udöm, hapö r+mnap lam r+mnap lau udöm, aueila. 4 Jisas n+ŋ nan n+hön g+n+g ga u n+ŋa u me, aueila u amöm haga, “An n+ŋ ulhai n+ŋ ajabim?” ö ga.

5 Hageia hagla, “Jisas, b+ Nasared n+bö u,” a g+la.

Hageila, Jisas haga, “B+ an+bu me yad i,” a ga. Pen magö an+bu, b+ n+ŋ mu-mug n+ŋa u, Judas, kale aip an+b au m+ideia. 6 Pen Jisas, “B+ an+bu me yad i,” a gö, kale jöl adö h+h gi amöm gi dam pak la.

7 Jisas pen kalip kauyan haga, “An n+ŋ ulhai n+ŋ ajabim?” ö ga.

Hageia hagla, “Jisas, b+ Nasared n+bö u,” a g+la.

8 Hageila, Jisas haga, “Kalöp m+idö nöp hagpin, ‘B+ an+bu me yad i.’ Y+ŋ

* 17:15: Mad 6:13; 2De 3:3 * 17:18: Jon 20:21

* 17:22: Ap 4:32

uþhai n+ŋ ajpim rö, b+ gai i kal+p arö g+pe aröl,” a ga.

⁹ Ga an+bu, Jisas nöð Nap n+p haga rö nöð ga. N+pe Nap n+p haga, “Bapi. B+ y+p ñ+na gau, añ+ ap ur gagöp,” a ga. *

¹⁰ Pen magö an+bu nöð, Saimon Pida ru m+lö k+ð daua u t+p gi udöm, b+ ap n+p r+m+ð y+j+g lau böŋ nöð r+ð gi dö gi yua. B+ an+bu hib n+pe Malkas. N+pe God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ð u n+p b+ wög gi ñeb n+pe u m+ðm+ðöp. ¹¹ Pida an+g geia, Jisas haga, “Ru m+lö k+ð udpan kuöyaŋ lö araŋ! Ne Bapi ñ+g as+ y+p ñöb u ñ+ŋagnabin a g+mön n+ŋban ar?” a ga. *

Jisas ud Anas m+deia au arla

¹² Jisas an+g hagö n+ŋöl gi, ami b+ gau abe, God sabe gep ram polisman gau abe, Jisas n+p ud s+s+ löm, nag+ l+ p+ðöŋ göm, ¹³ kale nöð Jisas dam Anas m+deia au arla. B+ Anas an+bu, Kaiapas n+ma n+pe. Kaiapas me, m+ añ+ an+bu, God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ð wög u hag l+lö, wög gi m+deia. ¹⁴ Kaiapas n+pe me nöð Juda b+ manö ud as+kep kal+p haga, “B+ añ+ ap umö hon magöŋhalö kam+ŋ arnabun u aij,” a ga. *

Pida, “Jisas n+p n+ŋagpin,” a ga
(*Mad 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57*)

¹⁵ Pen Jisas n+p an+g göm, dam Anas ram u areila n+ŋöm, Saimon Pida aip, yad Jon aip, holm+ŋ hain hain arlo. B+ God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ð u y+p n+ŋ aij ga rö, yad amem böŋ nöð ram n+pe manö kub hagn+ðal waryö raul yaŋ arnö; ¹⁶ pen Pida n+pe höŋ löyaŋ adö m+deia. Yad pen ado gi apem, n+bi ajöŋ ið abad m+deia u n+p hagem, Pida n+p u+ gi waryö raul yaŋ arlo. ¹⁷ Pen n+bi ajöŋ ið abad m+deia u, Pida n+p haga, “Ne u rö nöð Jisas b+ n+pe ap ar?” a ga.

Hageia, Pida haga, “Yad wasö,” ga.

¹⁸ Pen Kaiapas n+p wög gi ñeila b+ gau abe, God sabe gep ram polisman gau abe, kal+p y+gön gö, mab b+ç run magö aŋ an+ð au p+ðöŋ m+deia, uraköl mali m+deila. Pida n+p u rö nöð y+gön gö, ap aŋ an+ð au se göl, kal+p aip mab mali m+deia.

Anas Jisas n+p manö hag n+ŋa
(*Mad 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71*)

¹⁹ Pen Anas, b+ God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ð nöð m+ðm+ðöp u, Jisas n+p hag n+ŋa, “N+bi b+ ne n+bi b+ an? Ne manö n+ðön n+ðön n+bi b+ ne hag ñ+ban?” a gi n+ŋa. ²⁰ Hageia, Jisas pen haga, “Yad manö r+mnap pi gem hag ñagnö; b+ kale gau n+ŋ m+ðlö n+ŋöl gi, Juda magum gep ram gau abe, God sabe gep ram u abe, pör waiö hag ñ+bin. ²¹ An+ð u, n+ðön g+n+g y+p manö hag n+ŋabön? N+bi b+ manö hagnö n+ŋ m+deila r+mnap daumim hag n+ŋmim. Manö n+ðön n+ðön hagnö u n+ŋbal me,” a ga.

²² Jisas an+g hageia, God sabe gep ram abad m+ðm+ðöp polisman ap, n+p alaun u paköm haga, “N+ðön g+n+g b+ God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ð u n+p manö an+bu rö hagabön?” ö ga.

²³ Hageia, Jisas haga, “Yad manö piral ap hagpin a g+mön, manö piral hagpin an+bu n+bi b+ gai i kal+p waiö hag ñ+mön. Pen manö n+ŋö hagpin u, ne n+ðön g+n+g y+p pakajan?” ö ga.

²⁴ Jisas n+p nag+ l+ r+ð+ð g+la rö m+ðö n+ŋöl gi, Anas hagö kale Jisas n+p dam, b+ God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ð hain n+ðö u, Kaiapas, ud arla.

Pida kuöyaŋ, “Jisas n+p n+ŋagpin,” a ga

²⁵ Pen Pida n+pe an+g uraköl gi m+ðöm mab mali m+ðö n+ŋöl gi, b+ r+mnap n+p hagla, “B+ an+bu b+ ap me ne i ar?” a g+la.

Hageila, Pida hag haluöm haga, “Yad wasö,” ga. ²⁶ Pen b+ au Pida r+m+ð r+ð gi dö ga u, b+ r+ð+ð lö lö n+pe ap God n+p nan sabe gep b+ kub

* 18:9: Jon 17:12 * 18:11: Mad 26:39 * 18:14: Jon 11:49-51

u nɪp wög gi mɪdeia. Nɪpe apöm, Pida nɪp haga, “Yad nöp nɪnbin, ne bi anɪbu aip mab olip wög adɪn au mɪdajan ar?” a ga.

²⁷ Hageia Pida kauyaŋ hag haluöm haga, “Yad wasö,” ga. Anɪg hagö nɪnöl gi, adɪn kɪtakɪt wiñ ala. *

Jisas nɪp dam Pailod mɪdeia au arla

(Mad 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

²⁸ Ram rɪk dam lö nɪnöl gi, Juda kai kale Jisas nɪp Kaiapas ram anɪbu nɪbö dam Rom gapman bi kub Pailod ram kub u arla. Juda kai hagla, “Hon Rom bi ram raul i arno, hanɪp asɪn uɫ gɪnab nɪnöm hon Pasopa nan ñɪnɪn rö lagnab,” a göm, höŋ gɪyaŋ mɪdeila. ²⁹ Anɪb u, Pailod höŋ amöm haga, “Bi i nɪp nɪhön manö nɪnɪm daubim?” ö ga.

³⁰ Hageia, kale hagla, “Nɪpe nan naij ap gagböp, nöp anɪg dauagbnop,” a gɪla.

³¹ Hageila, Pailod haga, “Kale dam lo kale adö u ke hagöp rö nɪnɪm, manö kub hagim,” a ga.

Hageia, Juda kai pen hagla, “Hon nɪbi bi gau kalɪp manö kub hagin, al pak lɪno umöl, lo adö u mɪdagöp. Rom gapman gau hanɪp wasö gɪpal,” a gɪla. * ³² Juda kai anɪg gɪla u, Jisas yɪp aigöl gɪlö umnabin, a göm, haga rö nöp gɪla. *

³³ Pen Juda kai anɪg hageila, Pailod kauyaŋ ado gi ram raul yaŋ amöm, Jisas auan a gö, aueia nɪp haga, “Ne Juda kai kiŋ kale u aka?” ga.

³⁴ Hageia, Jisas haga, “Manö yɪp hag nɪnabön u, maj mɪgan ne u ke hagabön aka nɪbi bi rɪmnap maj mɪgan kale u udmön hagabön?” ö ga.

³⁵ Hageia, Pailod haga, “Yad Juda bi wasö. Juda kai ne gau nöp, bi God nɪp nan sabe gep bi kub ne gau nöp me, nöp dapöm ñɪmagö yad ñɪbal. Ne nan nɪhön gaina anɪg gɪpal?” ö ga. *

³⁶ Hageia, Jisas haga, “Yad nɪbi bi udem abad mɪdeinabin u, kiŋ mɪnön nabön i i mɪdpal rö, mɪdageinabin. Yad mɪnön nabön i i kiŋ mɪdnɪg gaibnep, Juda nɪbi bi gau yɪp nagɪ lun, a gɪlö, nɪbi bi yad gau uraköm kale aip pen pen alblap. Pen yad nɪbi bi udem abad mɪdeinabin nagɪ u ke mɪdöp; mɪnön nabön i i rö wasö,” ga.

³⁷ Anɪg hageia, Pailod haga, “Anɪb u, ne kiŋ ap aka?” ga.

Hageia, Jisas haga, “Me ne hagpan me u. Adö anɪbu nöp me, Bapi God gö, yɪp mɪnön nabön i i yag daulö, majö gem, manö nɪnö yuö yabɪɫ u hag ñɪbin. Nɪbi bi manö nɪnö yabɪɫ udun, a gɪ gasɪ nɪnbal gau, manö yad u udpal,” a ga.

³⁸ Anɪg hageia, Pailod haga, “Pen manö gau nɪbö gau nɪbö ke ke iru nöp mɪdöp u, hon aigöl gun manö nɪnö yabɪɫ me u, a gun nɪnɪn?” ö ga.

Juda nɪbi bi Pailod nɪp hagla, “Jisas nɪp al pak lɪmim,” a gɪla

(Mad 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Pailod manö anɪbu hagöm, kauyaŋ höŋ amöm, Juda kai kalɪp haga, “Yad nɪpe nan naij ap gajɪp nɪnagpin. ³⁹ Pen hon Rom gapman, mɪ u mɪ u, Pasopa ñɪn kub u auajɪp, bi nagɪman kale ap yɪharɪn hubɪk yubun. Anɪb u, Juda kai kiŋ kale u, yɪharɪn hubɪk yunö arnɪm aka?” ga. ⁴⁰ Hageia, meg mɪgan dap ranöm hagla, “Nɪp wasö! Hon Barabas nɪp hubɪk yumön!” a gɪla. Bi Barabas anɪbu, nɪbi bi gau wañ wañ gö gapman kai kalɪp aip pen pen alla.

19

Pailod Jisas manö kub haga

¹ Anɪg hageila, Pailod ami bi nɪpe gau hagö, Jisas nɪp nagɪ udöm pak ado malo gɪla. ² Anɪg göl paköm, nan kalɪ kalɪ halö rɪmnap udöm, kiŋ lɪbal rö usajɪɫ bad ap göm, Jisas nɪp rol gi ñöm, walɪj mu mɪlö bö ap lɪ ñöm,

* 18:27: Jon 13:38 * 18:31: Jon 19:6-7 * 18:32: Jon 3:14; 12:33 * 18:35: Jon 1:11 * 19:2: Luk 23:11

* 3 n̄p kuöyaŋ amöm kuöyaŋ amöm hagla, “Ne Juda kai kiŋ kale, ne pör nöp m̄daimön!” a ḡla. An̄ig hagöl ḡi, n̄p mulu maj m̄gan pakla.

4 Pen Pailod kuöyaŋ hōŋ amöm, Juda n̄bi b̄i kal̄p haga, “N̄iŋim! Yad Jisas n̄p hōŋ i daunabin n̄iŋöm kale n̄iŋnabim, yad n̄pe nan naij göp iŋ ap ulhai n̄iŋagpin,” a ga. 5 Pen Jisas n̄p usaj̄il kal̄i kal̄i halö bad u rol ḡi ñöm, waŋij mu m̄lō bö adö li ñ̄la u halö auö n̄iŋöl ḡi, Pailod kal̄p haga, “N̄p n̄iŋim!” a ga.

6 An̄ig hageia, b̄i God n̄p nan sabe gep b̄i kub gau abe, God sabe gep ram polisman gau abe, Jisas n̄p n̄iŋöm manö blätö göm hagla, “N̄p mab ba laŋ al pak l̄mim! N̄p mab ba laŋ al pak l̄mim!” a ḡla. An̄ig hageila, Pailod haga, “Kale ke n̄p dammim, mab ba laŋ al pak l̄mim. Yad nan naij göp iŋ ap ulhai n̄iŋagpin!” a ga.

7 Hageia, Juda kai hagla, “N̄pe, ‘Yad God Ñ̄i n̄pe,’ a ga u, lo hon ap hagöp, ‘Umn̄im,’ a göp,” a ḡla.

8 An̄ig hageila, Pailod n̄iŋöm, rap̄in piñ̄iŋ göm, 9 kuöyaŋ ram raul yaŋ amöm, Jisas n̄p hag n̄iŋöm haga, “Ne ram m̄nōŋ gai n̄bö?” ö ga. Hageia, Jisas manö ap pen hagaga.

* 10 Pailod haga, “Ne ȳp manö hagagnabön ar? Ne n̄iŋban. Yad nöp abad m̄dpan. An̄b u, nöp hub̄ik yun̄ig hub̄ik yunabin; pen nöp mab ba laŋ al pak löl, a ḡinö, al pak l̄naböl,” a ga.

11 Hageia, Jisas haga, “Pen ne ȳp abad m̄dpan u, ne ke wasö, God nöp hagö abad m̄dpan. An̄b u, ȳp ḡi naij gabön marö u, ne nöp udagnabön; b̄i ȳp udöm nöp ñ̄b u, marö kub yab̄iŋ u udnab,” a ga. *

12 Jisas an̄ig hageia, Pailod n̄p ȳhar̄iŋ hag yun̄in, a göm, gas̄i n̄iŋa u pen Juda kai n̄p blätö ḡi hagöm hagla, “Ne Jisas n̄p hub̄ik yunabön u, Rom b̄i kub Sisa b̄i n̄iŋeb n̄pe m̄dageinabön. B̄i, yad kiŋ m̄dpan,

a ḡipal gau, Sisa aip pen pen al lun, a göm me, manö an̄bu rö hagpal,” a ḡla. *

13 An̄ig hageila, Pailod manö an̄bu n̄iŋöm, am Jisas n̄p uŋ ḡi hōŋ amöm, n̄pe am b̄i manö ud as̄ikep sea adö au laŋ ḡla adö u as̄ika. Ka as̄ika an̄bu, “Kabö Adan” a ḡim̄dal. Pen Arameik manö löm, “Gabada” a ḡim̄dal.

14 Pen ñ̄in an̄bu, Juda n̄bi b̄i Pa-sopa nan kale magum gep ñ̄in. Sidö aŋ kub laŋ magö u, Pailod kal̄p haga, “Kiŋ kale me i!” a ga. 15 Hageia, meg magö dap ranöm hagla, “N̄p al pak l̄i! N̄p mab ba laŋ al pak l̄i!” a ḡla.

Hageila, Pailod haga, “Kiŋ kale an̄bi mab ba laŋ al pak l̄nam?” ö ga.

Hageia, b̄i God n̄p nan sabe gep b̄i kub gau hagla, “Kiŋ hon ap m̄dagöp; Rom b̄i kub Sisa nöp m̄döp,” a ḡla.

16 Pen an̄ig ḡi hag damöm, Pailod manö kal̄p u udöm, ami b̄i gau kal̄p haga, “Jisas n̄p dam mab ba laŋ al pak l̄mim,” a ga.

*Jisas n̄p mab ba laŋ al pak l̄la
(Mad 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)*

17 Pen n̄p al pak l̄in̄ig ḡla mab u, Jisas n̄p ñ̄lō, n̄pe dam “Wip Nab̄ic Cög Ij” a ḡipal dum u apjaka. Dum an̄bu, Arameik manö löm “Golgoda” a ḡim̄dal. 18 Jisas n̄p mab kros c̄ip̄iŋ pak löm, b̄i m̄höp, ap böŋ lap, ap böŋ lap, al pak l̄la. Jisas aŋ au m̄deia.

19 Pen Pailod hagö, b̄i n̄pe gau mab po ap udöm kal̄i k̄iñ̄ r̄iköm, Jisas n̄p al pak l̄la mab ba nab̄ic au ḡidan̄ d̄iŋam ḡla. Kal̄i k̄iñ̄ r̄ikla manö u:

JISAS NASARED N̄BÖ JUDA KAI KIN KALE ME I.

20 Manö añ̄i adö an̄bu nöp, Arameik manö kal̄i k̄iñ̄ r̄iköm, Ladin manö kal̄i k̄iñ̄ r̄iköm, Grik manö kal̄i k̄iñ̄ r̄iköm ḡla me, Jerusalem söl an̄b au m̄deia rö, Juda n̄bi b̄i iru nöp amgö li n̄iŋla. 21 Pen God n̄p

* 19:9: Mad 27:12 * 19:11: Jon 10:18; Ap 2:23; Ro 13:1 * 19:12: Luk 23:2; Ap 17:7

nan sabe gep bi kub gau am Pailod nɪp hagla, “Manö kalɪ kliñ rɪkpan u kabö rö gagöp. ‘Juda kai kiñ kale’ manö u mɪdagainɪm; yɪharɪñ hagmön, ‘Nɪpe hagöp, “Yad Juda kai kiñ kale mɪdpin,” a göp,’ a gɪmön, manö anɪbu nöp kalɪ kliñ rɪkmön,” a gɪla.

²² Anɪg hageila pen Pailod pen haga, “Yad manö nɪhön kalɪ kliñ rɪkpin u, anɪg göl nöp mɪdnab,” a ga.

²³ Pen Jisas nɪp mab ba lañ al pak löm, ami bi mɪhau mɪhau Jisas waɪj nɪpe gau balu ke ke udöm, waɪj mɪlö bö göm al dör gagla u, u rö nöp balu udnɪg hagla, ²⁴ “Pabu gagun! Yɪharɪñ sadu rö gun, bi an udnɪm u, nɪpe udnab,” a gɪla. Gɪla anɪbu, God hadame nöp nɪbi bi gau kalɪp gasɪ ñö, God Manö u kalɪ kliñ rɪköm, hainö anɪg gɪnaböl, a gɪla u me, hainö anɪg unbö rö nöp gɪla. Manö anɪbu kalɪ kliñ rɪköm hagla,

“Waɪj yad u balu ke ke udöm,

waɪj mɪlö bö yad u, sadu rö gun udun, a gɪla,” a gɪla. *

²⁵ Pen ñɪn anɪbu, Jisas nɪme u, nɪmañ u, Klopas nɪbin Maria u, Maria Magdala u, ap Jisas nɪp al pak lɪla goɪ söl anɪb au mɪdeila. * ²⁶ Yad Jon, Jisas yɪp mɪdmagö lɪmɪdöp bi u, u rö nöp ap söl anɪb au mɪdainö u me, Jisas yɪp nɪñöm, nɪme Maria nɪp haga, “Nɪbi me, ñɪ ne me u,” a ga. * ²⁷ Anɪg hagöm, nɪpe pen nɪme Maria nɪñöm yɪp haga, “Name ne me u,” a ga. Anɪg hagö nɪñöl gɪ, ñɪn anɪbu, Jisas nɪme nɪp uɪ gɪ ram yad u damem, aip mɪdmɪdul.

Jisas uma

(Mad 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

²⁸ Jisas nɪña, wög adö nɪpe u magöñhalö gɪ haka u me, God Manö haga u nɪñö lɪnɪm a göm haga, “Yɪp rugu mɪɪep göp,” a ga. * ²⁹ Pen ñɪg wain asɪ barol ap dap anɪb au lɪlö

* 19:24: Sam 22:18 * 19:25: Mad 27:55-56 * 19:26: Jon 13:23 * 19:28: Sam 22:15 * 19:29: Sam 69:21 * 19:31: Dud 21:22-23 * 19:35: Jon 21:24 * 19:36: Eks 12:46; Nab 9:12; Sam 34:20 * 19:37: Sek 12:10; Rep 1:7

mɪdeia u me, ami bi ap, nan hain bad ap udöm, wain asɪ anɪbu löm, ud mab hisop lö adɪñ u abös alöm, dap ranöm Jisas maj hañ adö nɪp u la. * ³⁰ Jisas ñɪg wain asɪ anɪbu ñɪñöm haga, “Naböñ juöp,” a göm, ubör yɪhön göm, ana nɪpe ña.

Jisas rɪglöm nɪpe u bɪnɪñ gɪla

³¹ Pen Juda bi kub gau, kagoɪ ñɪn u dugo magö u hadö auajɪp nɪñöm hagla, “Rol God nɪp sabe gep ñɪn hon u, wip gau mab ba lañ mɪdagaiöl,” a göm, am Pailod nɪp hagla, “Bi mab ba lañ al pak lɪbal gau, ami bi gau ma kalɪp gau pa jö gɪlö, yɪñɪd umlö, ud mɪnön yañ lö, a gɪla. * ³² Hageila, Pailod ami bi gau kalɪp hagö, am bi Jisas aip al pak lɪla mɪhau, ma kalɪp gau pa jö gɪla. ³³ Pen Jisas ma nɪp u pa jö gun a göm nɪñla, nɪpe hadö uma. Anɪg ga u me, ma nɪpe u pa jö gagla. ³⁴ Pen ami bi ap, waɪab ap udöm, Jisas nɪp rɪglöm adɪñ au bɪnɪñ gö, adɪñ hagape halö, ñɪg halö luga.

³⁵ Anɪb u, kale nɪbi bi manö kalɪ kliñ rɪkabin anɪbi nɪñnabim gau abe Jisas nɪp nɪñ udmim, a gem, yad Jon, Jisas nɪp ga u amgö yad ke nɪñbin rö, kalöp manö nɪñö yabɪ anɪbi hagem kalɪ kliñ rɪkabin. * ³⁶ Pen ga anɪbu, God hadame nöp nɪbi bi gau kalɪp gasɪ ñö, God Manö u kalɪ kliñ rɪköm, hainö anɪg gɪnaböl, a gɪla u me, hainö anɪg unbö rö nöp gɪla. God Manö u kalɪ kliñ rɪköm hagla, “Le nɪpe u, ap pa jö gagnaböl,” a gɪla. * ³⁷ Pen manö ap hagla, “Bi nɪp bɪnɪñ gajal u nɪp nɪñnaböl,” a gɪla. *

Josep nɪpe Jisas hañ romanj dam rɪgöl ga

(Mad 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

³⁸ Bi Arimadia daun nɪbö ap, Jisas manö nɪpe nɪñ uda u pen, Juda bi kub kalɪp pɪññ göm, Jisas nɪp nɪñ udnɪm, a göm, waiö hagagmɪdöp. Bi anɪbu hib nɪpe Josep. Nɪpe Jisas

* 19:26: Jon 13:23 * 19:28: Sam 22:15 * 19:29: Sam 69:21 * 19:31: Dud 21:22-23 * 19:35: Jon 21:24 * 19:36: Eks 12:46; Nab 9:12; Sam 34:20

nip dam rigöl gnam, a göm, am Pailod nip hag niñö, yau a gö, ud ara. ³⁹ Nikodimas nipe Josep aip arlö. Nikodimas, bi au nöd am Jisas nip sibön yan niña bi u. Nikodimas nan hañj aij auep iru nöp, kilo unbö niñjuöl ado gi da unbö ajip böñ dan (35) rö, udöm ara. Nan hañj aij auep anibu, mab mö cil u abe, mab alos cil u abe udöm gila. * ⁴⁰ Pen kale mihöp am wip he u ud asik dap lugmil, Juda nibi bi gimidal rö, mab cil ud ara u, wip he gau anöñ li ñimil, linin ud wañj rud gila pro milö u udmil, wam wam gilö. ⁴¹ Jisas mab ba lañ al pak lila ka anib sol au wög adin ap mideia. Wög adin anibu an au kabö migan gison nöp luöm, wip rigöl gagla ap mideia. ⁴² Juda kai God nip sabe gep ñin kale u sol sol ga rö, yinid rigöl gul a gimil, kabö migan yöp sol anib au rigöl gilö.

20

Wip rigöl gila u kuö nöp mideia (Mad 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

¹ Sade ñin u, ram riknig gö niñöl gi, Maria Magdala wip rigöl gila migan amöm niña, kabö kub wip rigöl pit gila u, liti gi am got au mideia. ² Nipe niñöm, kauyan gi dö gi ap Saimon Pida hol mihön midailo u apöm haga, “Bi Kub u nip agamij ud arbal; pen dap libal au niñagpun,” a ga.

³⁻⁴ Anig hageia, Pida hol mihön niñnig gi dö yabit gul hadlo. Yad nöd amjakem, ⁵ höñ adö löyan nöp midem, kabö migan jin sipsip niñnö wañj bad gau nöp mideia. ⁶⁻⁷ Pen Saimon Pida nipe hain apöm, kabö migan u hiikid amöm niña, Jisas nip wañj wam halö yula gau hubik gaga; rigöl gila rö nöp mideia. Pen wañj nabic jin piral wam gígabö gila u, u rö nöp hubikaga; piral gígabö gila rö nöp asik gi ke au mideia. ⁸ Yad nöd wip rigöl gila au apjaknö pen

uri yad u rö nöp kabö migan hiikid amem niñnö, wañj gau wam halula rö mideia u me, anibu Jisas uraköp, a gem niñ udnö. ⁹ Pen ñin anibu, God Manö kalit kñiñ riköm, Jisas umöm uraknim, a gila manö u, hol niñ aij gaglo. * ¹⁰ Anig niñul ado gi ram arlo.

Maria Magdala Jisas waiö lö niña (Mad 28:9-10; Mak 16:9-11)

¹¹⁻¹² Pen Maria wip rigöl gila rigöl migan anibu höñ adö au uraköl midöm mitön göl gi mideia. Mitön göl gi midöl gi, jöl magö dudu gi kabö migan jin sipsip niña, ejol wañj rud lilö mihau, Jisas wip he nöd mideia ka anibu asik midöl gi, ap nabic adin jin, ap ma adin min, midailö. ¹³ Ejol anib mihau Maria nip haglö, “Niñhön ginig mitön gabön?” ö gilö.

Hagailö haga, “Bi Kub yad u nip damöm gai dam libal u niñagpin!” a ga. ¹⁴ Anig hagöm, ado göm niña, Jisas urak mideia. Pen nip niñö, bi unbö ke rö la. Jisas niña u pen u Jisas nöp a göm niñaga. *

¹⁵ Jisas pen Maria nip haga, “Nibi me. Niñhön ginig mitön gabön? An nip ulhai niñabön?” ö ga.

Hageia, Maria haga e, bi wög adin nap nibö u nöp yip hagab, a göm haga, “Bi kub niñeb. Wip u ud arbin, a gimön, gai dam liban u yip hagaimön, yad ud arnam,” a ga.

¹⁶ Hageia, Jisas haga, “Maria!” a ga.

Hageia, Maria, Arameik manö löm, “Rabonai!” a ga. Manö haga anibu, “Manö Hag Ñeb Bi.”

¹⁷ Hageia, Jisas haga, “Yad ram minönñ it i arö gem, Bapi ado gi au lañ aragin rö, yip ud midagaimön. Pen ne arammön, mam bi kalip haggmön, Jisas hagöp, “Yad Bapi yad, Bapi kale, God yad, God kale midöp u ado gi arabin,” a göp, a gimön,” a ga. *

¹⁸ Jisas anig hageia, Maria Magdala am Jisas bi nipe gau kalip haga, “Yad Bi Kub u nip niñjem auabin,” a

* **19:39:** Jon 3:1-2 * **20:9:** Ap 2:24-32; 1Ko 15:4 * **20:14:** Luk 24:16; Jon 21:4 * **20:17:** Ro 8:29; Hib 2:11-12

ga. Anig hagöm, Jisas manö nihön nihön nip haga u, Maria nipe Jisas bi nipe kalip manö anibu haga.

*Jisas waiö lö bi nipe gau niñla
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)*

¹⁹ Pen Sade ñin u, sidö wad ara niñöm, bi nipe gau Juda bi kub gau kalip piñin göm, ram raul amöm ajön u giñ pidön göm, agamiñ mideila niñöm, Jisas ap an anib au waiö löm haga, “God kalöp abad mideian,” a ga. ²⁰ Anig hagöm, ñimagö ur nipe gau kalip yamöm, riñlöm böñ lau yamöm ga. Bi nipe gau niñöm, u Bi Kub nöp, a göm, miñ miñ yabiñ gila. *

²¹ Jisas pen kalip kuöyan haga, “God kalöp abad mideian. Bapi yip hag yuö apem wög nipe gipin rö, kalöp pen abe hag yuabin,” a ga. ²² Anig hagöm, kalip pu göl gi haga, “Ana U+ u udmim. ²³ Nibi bi r+mnap nan si nan naij gipal gau niñmim arö ginabim u, God u rö nöp niñöm arö ginab. Pen niñmim arö gagnabim u, God u rö nöp niñöm arö gagnab,” a ga. *

Jisas waiö lö bi nipe Domas nip niña

²⁴ Pen Jisas ap waiö löm kalip manö haga ñin anibu, bi nipe Domas, hib ap Ni Ramö a gimidal u, kalip aip midageia. ²⁵ Anib u, hainö Jisas bi nipe Domas nip hagla, “Bi Kub u niñbun,” a gila.

Hageila, nipe pen haga, “Anig hagabim u pen ñimagö nipe cipit pakla u abe, riñlöm binin gila u abe, amgö yad ke niñem ñimagö yad ud niñnabin u me, manö anibu niñ udem, uraköp, a gem niñ udnabin; wasö u wasö,” ga.

²⁶ Anig hagöm, pen wik añi ap midöm, Jisas bi nipe gau Domas aip kuöyan ram raul u mideila. Ajön giñ pidön gila u pen Jisas nipe ap an anib au waiö löm haga, “God kalöp abad mideian,” a ga. ²⁷ Jisas anig hagöm,

Domas nip haga, “Niñmagö ne u, yip cipit pakla u ud nöñ. Niñmagö yad nöñ. Riñlöm böñ yad binin gila aui abe ud nöñ. Gasi miñlög lagmön, yip niñ udmön,” a ga.

²⁸ Hageia, Domas haga, “Bi Kub yad, God yad!” a ga.

²⁹ Pen Jisas Domas nip haga, “Yip waiö niñmön me, yip niñ udpan. Pen nibi bi yip waiö niñagöm, yip niñ udnaböl gau, miñ miñ yabiñ ginaböl,” a ga. *

Jon manö anibi nihön ginig kali kliñ rika

³⁰ Pen manö kali kliñ rikabin anibi, hon Jisas bi nipe gau niñ midno niñöl gi, Jisas nan gagep ke ke iru nöp gimidöp rö, magörhalö kali kliñ rikagpin. ³¹ Pen kale, Jisas nöp me, Kraisi u, God Ni nipe yabit u nöp, a gimim, nip niñ udpe, kalöp udö, nip aip kamini mideinabim, a gem, manö anibi kali kliñ rikpin. *

21

Jisas waiö lö bi nipe unbö mudun jini u nip niñla

¹ Pen hainö hon Jisas bi nipe gau Niñ Wanö Daibirias au midaino niñöm Jisas nipe waiö lö niñno. Nihön ga u hagnig gabin. ² Saimon Pida u, Domas u (hib ap Ni Ramö a gal u), Nadanyel Kena daun, ram minön Galili au nibö u, Sebedi niñ Jems hol mamil mihau, Jisas bi nipe mihöp halö aip, jim ñöl am Niñ Wanö Daibirias au midaino.

³ Saimon Pida hanip haga, “Yad kabsat nan arabin,” a ga. Hageia, “Hon aip arnabun,” a gun, am nip aip niñ magib udun, gi ajno ajno ram rua pen kabsat r+mnap udagno. *

⁴ Pen sidö lim gö niñöl gi, Jisas ap niñ wanö got au mideia. Nip niñno pen u Jisas nöp a gun niñagno.

⁵ Nipe hanip haga, “Niñ game. Kale kabsat nan gi aj wasö niñbim ar?” a ga. Hageia, hon yau a gino. ⁶ Anig

* 20:20: Jon 16:22; 1Jn 1:1 * 20:23: Mad 16:19 * 20:29: 1Pi 1:8 * 20:31: Jon 3:15; Ro 1:17; 1Jn 5:13 * 21:3: Luk 5:4-7

hagaino, hanip haga, “Uben u ud ñig magib ñimagö yijig kid lau adö yumim me, kabsal rïmnap udnabim!” a ga. Hageia, uben u ud ñig an yan yuun, kabsal iru yabil nöp udun, tip ginö aunim rö laga. ⁷ Anig geia, yad Jon, Pida nip hagnö, “Bi anibu Bi Kub u nöp,” a ginö. Anig hagainö, Pida niñöm, waij nipe au la u ud hib nab an au gidan pïralöm, ujanid ñig an yan la. ^{*} ⁸ Hon bi rïmnap ñig magib adö u midun, uben kabsal halö ap ran jaköm mideia u, tip gi dap, mlö gau wasö, mida unbö ñnjuöl mamid (100) rö nöp, ñig goi au auno.

⁹ Goi anib au apun niño, mab in bic ara adö u, kabsal rïmnap in mideia. Bred rïmnap u rö nöp mideia. ¹⁰ Pen Jisas hanip haga, “Kabsal miñi udpim gau, rïmnap dauim,” a ga. ¹¹ Hageia, Saimon Pida ñig magib adö u amöm, nipe aip uben kabsal iru nöp (153) mideia anibu kabö kulup adö au tip gi dauno. Uben u marö ga pen pa gi dö gaga. ^{*}

¹² Jisas pen hanip haga, “Apim, nan niñim,” a ga. Hon pen nable gö, ne bi an ammön midpan a gun nip hag niñagno; u Bi Kub u nöp a gun, niñun arö ginö. ¹³ Jisas nipe am bred u udöm, hanip nime löm, kabsal abe ud hanip nime löm gö, niño.

¹⁴ Pen Jisas umöm uraköm, hanip bi nipe gau ij mihau niñan waiö lö nip niño. ^{*}

Jisas Pida nip manö haga

¹⁵ Pen hon nan niñ pï gun, Jisas Saimon Pida nip hag niña, “Saimon Jon ni nipe. Bi gai i rö wasö; ne yip niñö nöp midmagö liban aka?” ga.

Hageia, Pida haga, “Bi Kub. Yad nöp midmagö libin u, ne niñban me,” a ga.

Anig hageia, Jisas haga, “Sipsip pi yad gau, abad midaimön,” a ga.

¹⁶ Jisas anig hagöm, kauyan hag niña, “Saimon Jon ni nipe. Ne yip niñö nöp midmagö liban aka?” ga.

Hageia, Pida haga, “Bi Kub. Yad nöp midmagö libin u, ne niñban me,” a ga.

Anig hageia, Jisas haga, “Sipsip yad gau abad midaimön,” a ga. ^{*}

¹⁷ Jisas kauyan pen hag niña, “Saimon Jon ni nipe. Ne yip midmagö liban aka?” ga.

Pen Jisas anig göm, manö adö añ anibu nöp, “Ne yip midmagö liban aka?” hag niñöm hag niñöm gö me, Pida gasi iru niñöl gi haga, “Bi Kub. Ne nan gau magörhalö niñban. Anib u, yad nöp midmagö libin u, ne hadö niñban me,” a ga.

Hageia, Jisas haga, “Anib u, sipsip yad gau abad midaimön. ¹⁸ Yad nöp niñö yabil hagabin, ne bi praj rö midaina niñ u, waij gasi ne ke niña rö ud limön ajmidan. Pen ne hainö bi mïlep linabön niñ u, ne ñimagö ne gïlan gi midö niñöl gi, bi ke niñö ap nöp nagi adiköm, aragnabön mol u u gi ud arnab,” a ga. ¹⁹ Jisas manö haga anibu, niñi bi rïmnap hainö Pida al pak linaböl u, Jisas nöd niña me u. Niñi bi hain niñö gau, Pida nip nan niñön ginaböl umnab u niñöm, God nipe mailö aij unbö ke halö midöp u niñaböl. Pen Jisas Pida nip haga, “Yip hain gimön,” a ga. ^{*}

²⁰ Jisas manö anibu haga niñöm Pida ado göm niña, yad bi Jisas midmagö limidöp u midainö. Yad bi anibu me, nöd Jisas Pasopa nan niñ mideia il au asik midem hag niñö, “Bi Kub. An nöp mumug ginab?” ö ginö. ^{*} ²¹ Pida yip niñöm Jisas nip haga, “Bi Kub. Bi i nip niñön ginab?” ö ga.

²² Hageia, Jisas haga, “U gasi yad. Yad hagnö nipe middep nöp midö niñöl gi, ado gi aunabin u, manö ne wasö. Pen ne yip hain gimön,” a ga.

^{*} **21:7:** Jon 13:23; Mad 14:29 ^{*} **21:11:** Luk 5:6 ^{*} **21:14:** Jon 20:19,26 ^{*} **21:16:** Ap 20:28

^{*} **21:19:** Mad 16:24-25; 2Pi 1:14 ^{*} **21:20:** Jon 13:23-25

²³ Jisas manö haga anıbu, nıbi bı nıpe nıı udra rımnab hagla, “Jisas bı nıpe anıbu umagnab,” a gıla. Pen Jisas bı nıpe anıbu umagnab a göm manö anıbu hagaga; nıpe yıharııı haga, “Yad hagnö, nıpe mıdep nöp mıdö nııöl gı, ado gı aunabin u, manö ne wasö,” ga.

²⁴ Jisas bı nıpe anıbu me, nıpe ke manö anıbi kalı kılıñ rıköm, magöıhalö manö nııö yabıt nöp mıdöp u nııöm, kalı kılıñ rıköp me u.

* ²⁵ Jisas nan adö ke ke iru nöp ga u pen manö anıbu yöp rımnab nöp anı auı kalı kılıñ rıköp. Yad nıııö, manö anıb gau magöıhalö kalı kılıñ rık buk iru nöp yanı lıılap, mıııöı naböı i pro gö, dam lep ka u mıdagaıböp. *

* **21:24:** Jon 19:35 * **21:25:** Jon 20:30

Aposil Bɪ Jisas manö ud arep gau kale nan nihön nihön gila

Luk Diopilas nɪp kauyanj kalɪ kliñ rɪka

¹ Mam Diopilas. Yad nöp manö nöd kalɪ kliñ rɪknö u, Jisas nɪp yag daulö majö göm, wög if göm mɪd damöm, nan nihön nihön göm, manö nihön nihön hag ñöm ga u, nöp köp nöd u kalɪ kliñ rɪknö. * ² Hainö, God Jisas nɪp dam ap ran jak kumi kabö laj au ud ara. Pen nɪpe kumi kabö adö laj au arnɪg ga magö u, nɪpe gö Ana U† nɪpe manö nɪpe ud arep hag la bɪ gau kalɪp hag ñɪ aij ga. Manö anɪbu magöñhalö nöd kalɪ kliñ rɪkem nöp ñɪnö u. * ³ Jisas uma pen kauyanj uraköm, ñɪn unbö ñɪnjuöl mɪhöp (40) aɲ u ñɪn iru nöp waiö löm, manö nɪpe ud arep bɪ nɪpe gau aip mɪdöm, God nɪbi bɪ udöm abad mɪdeinab manö u kalɪp hag ñɪmɪdöp. Anɪg gö, kale amgö magö kale ke nɪɲla nɪpe kamɪɲ mɪdeia. * ⁴ Pen umöm uraköm, mɪnöh naböh adö if i mɪdmɪdöp ñɪn aɲ anɪb au, ñɪn ap bɪ nɪpe anɪb gau aip nan magö ñɪñöm haga, “Yad kalöp nöd hagnö rö, Bapi yad nan nihön kalöp ñɪnabin a ga u, Jerusalem au nöp mɪdmim, abad mɪdaimim. * ⁵ Jon ñɪg pak ñeb bɪ u nɪbi bɪ kalɪp ñɪg u nöp pak ña, pen ñɪn mɪhöp nöp ap arö, Ana U† u apöm kalöp pak ñɪnab,” a ga. *

Jisas nɪpe ram mɪnöh kumi kabö adö laj au ap ran jak ara

⁶ Pen ñɪn ap Jisas nɪpe bɪ nɪpe anɪb gau mɪdeila aɲ au waiö lö, nɪp hagla, “Bɪ Kub, ne mɪñi kiɲ hon mɪdö, hon

Isrel nɪbi bɪ ram mɪnöh hon i kauyanj ke abad mɪdun, ram mɪnöh rɪmnap abad mɪdun gɪnabun aka?” gila. * ⁷ Hageila, kalɪp haga, “Ñɪn mai gɪnab u, Bapi gasɪ nɪpe ke nɪñöm hag la; nan kale wasö. * ⁸ Pen Ana U† nɪpe kalöp auö, kale pɪdöh udmim ammim, Jerusalem nɪbi bɪ, Judia nɪbi bɪ, Sameria nɪbi bɪ, nɪbi bɪ ram mɪnöh gau gau magöñhalö gau, yad nihön nihön gɪpin u kalɪp hag ñɪnabim,” a ga. *

⁹ Anɪg hagöm, bɪ nɪpe gau nɪñmɪdlö nɪñöl gɪ, God nɪp dam ap ran jak kumi kabö adö laj au ud arö nɪñöl gɪ, kumi bad ap apöm nɪp harɪka.

¹⁰ Pen nɪpe areia, kale kumi kabö laj nɪɲ mɪdlö nɪñöl gɪ, magö anɪbu nöp bɪ watɪj rud yɪmlö mɪhau ap kalɪp pɪg urak mɪdailö. ¹¹ Bɪ anɪb mɪhau haglö, “Bɪ Galili nɪbö gai i, kale nihön gɪnɪg kumi kabö laj nɪɲ mɪdpim? Kale nɪñöl gɪ mɪdpe nɪñöl gɪ, God nɪpe gö, Jisas ap ran jak kumi kabö adö laj au ud aröp u, hainö nɪpe ke unbö rö nöp ado gɪ aunab,” a gɪlö. *

Judas uma u Madaias kuö nɪpe uda

¹² Olip Dum laj mɪdeila u arö göm, Jerusalem ado gɪ arla. Adan mɪlö wasö, Olip Dum Jerusalem nɪbö söl; Juda God nɪp sabe gep ñɪn u kale ajmɪdal rö nöp. * ¹³ Jerusalem amöm, ram haneb kale amjaköm, ram raul adö laj mɪgan u arla. Bɪ mɪdeila gau: Pida, Jon, Jems, Edru, Pilip, Domas, Badolomyu, Madyu, Alpias ñɪ nɪpe Jems u, Saimon Selod u, Jems ñɪ nɪpe Judas u. * ¹⁴ Kale pör pör magum göm, God nɪp sabe gɪmɪdal. Jisas nɪme Maria u, Jisas nɪmam bɪ gau, nɪbi rɪmnap halö pör anɪg gɪmɪdal.

* **1:1:** Luk 1:3 * **1:2:** Mak 16:19; Luk 24:49-51 * **1:3:** Luk 24:36-49; Ap 10:41 * **1:4:** Luk 24:49; Jon 14:16-17; Ap 2:33 * **1:5:** Mad 3:11 * **1:6:** Luk 24:21 * **1:7:** Mak 13:32 * **1:8:** Mad 28:19; Luk 24:48 * **1:11:** Mad 26:64; Luk 21:27 * **1:12:** kilomida añɪ ap nöp rö * **1:12:** Luk 24:50-53 * **1:13:** Mad 10:2-4

15 Pen ñin an anib au, nibi bi ñinjuöl unbö kagoi jn (120) rö ap magum gilo niñöl gi, Pida uraköm kalip haga, 16 “Añ mam bi niñim. Ana Ut nipe hadame nöp Depid nip gasi ñö, Judas Jisas nip mumug niña bi u ginab rö niñöm kalik kñiñ rikö, haga haga rö nöp ga. * 17 Jisas bi Judas anibu udö, hon aip midöm, wög nipe u jim ñöl gimidun,” a ga.

18 Pen hainö nipe Jisas nip mumug niñöm, mani uda u damöm, minön naböñ ap rauöm, mid damöm, ñin añi ap ap lug paköm, mudun nipe u pabu göm, hibur magöñhalö lüm gi höñ hañauö uma. * 19 Anig göl umö, Jerusalem nibi bi magöñhalö niñöm, minön naböñ rauöm uma anibu, hib Akeldama a gila. Akeldama hagla manö il u, “Hagape Luga Minön Nabö?,” a göm hagla.

20 Pida haga, “Depid hadame nöp God Manö adin Sam a gipal u kalik kñiñ riköm haga,
‘Ram nipe cög nöp midainim;
Nibi bi rimnap ram nipe am midagaiöl,’ a ga.

Depid manö ap pen haga,
‘Wög nipe u bi ap udnim,’ a ga. *

21 Haga anibu, bi hon ke ap niñun udnabun. Hon Bi Kub Jisas aip ajmidun u, bi hon aip pör ajmidöp bi ap niñun udnabun. 22 Bi hon aip pör ajöm, Jon Jisas nip ñig pak ña u niñöm, mid damöm, Jisas umöm uraköm kumi kabö adö lan ara niña bi ap niñun udnabun. Bi anibu rö udno me, Bi Kub Jisas umöm uraka manö u hag ñi aij ginab,” a ga. *

23 Pida anig hagö, bi ne Madaias aip Josep aip kalip mihön hag lila. Pen Josep ñin rimnap hib nipe ap Basabas, ap Jaldas, a gimidal. 24-25 Bi anib mihau kalip anig göl hag löm, God nip sabe göm hagla, “Bi Kub, Judas nöd gi naj göm umöm, ram nipe midainim au ara u, kuö nipe u an udnim, a gun, bi mihöp i hag

libun. Anib u, ne nibi bi magöñhalö gasi niñöm gipal rö niñban u me, nöp hag niñabun, ne ke bi u a gö, hon niñun udnabun,” a gila. 26 Anig hagöm, bi anib mihau ilön cal ud gulu gi udlö, Madaias hib apranö, Jisas manö ud arep unbö agip lan aip jim ñöm, kauyan bi unbö migan lan la.

2

Ana Ut nipe aua

1 Nibi bi Jisas nip niñ udla gau, Pedikos ñin kub u mñi, a göm, ap ram raul migan añi ap mideila. *

2 Anig göl midlö niñöl gi, adin gu kub kumi kabö adö lan nibö hagöm, yigön rö udöm, ram raul migan asik mideila au yan aua. 3 Pen magö anibu nöp niñla, mab mitan ugan rö u apöm, pilajik ke ke pa gi dö gi amöm, nibi bi nabic cög adö lan añi añi am mideia. * 4 Am midö niñöl gi, Ana Ut apöm, ana kalip an dan ajman raua niñöm kale manö yabit adö ke ke hagla. *

5 Pen ñin anibu, Juda nibi bi gau, kale migan ke ke, ram minön gau nibö gau nibö apöm, Jerusalem magum gi mideila. Nibi bi anib gau kale God Manö haga rö niñöm gimidal. 6 Gu kub anibu hageia niñöm, niñön gab a göm, nibi bi iru nöp yinid ram anibu apöm niñla, manö yabit adö ke ke kabö göl nöp hageila. 7 Kale niñöm, aiö waiö göm hagla, “Nibi bi gai i magöñhalö Galili nibö. 8 Pen aige göm manö yabit hon ke ke hagnun rö kabö göl hagaböl niñabun? 9 Hon rimnap Padia nibö, rimnap Midia nibö, rimnap Ilam nibö, rimnap Mesopodemia nibö, rimnap Judia nibö, rimnap Kapasodia nibö, rimnap Podas nibö, rimnap Esia nibö, 10 rimnap Prijia nibö, rimnap Pampilia nibö, rimnap Ijip nibö, rimnap ram minön Libia, Sairini daun goi gau nibö, rimnap

* 1:16: Sam 41:9 * 1:18: Mad 27:3-8 * 1:20: Sam 69:25; 109:8 * 1:22: Mad 16:19; Mak 1:9; Jon 15:27 * 2:1: Lep 23:15-21; Dud 16:9-11 * 2:3: Mad 3:11 * 2:4: Ap 4:31; 10:44-46; 19:6; Mak 16:17

Rom nı̄bö auno. ¹¹ Nı̄bi bı̄ Rom nı̄bö aula u, rı̄mnap Juda nı̄bi bı̄ yijı̄g göl, rı̄mnap Juda nı̄bi bı̄ wasö pen uri Juda nı̄bi bı̄ gı̄pal rö adö u gı̄pal. Rı̄mnap Krir nı̄bö, rı̄mnap Arebia nı̄bö auno. Pen hon nı̄n midno nı̄nöl gı̄, manö yabı̄t hon ke ke hagpun rö kabö göl hagöm, God nı̄pe nan unbö ke yabı̄t göp, a göm, hib nı̄pe haglö adö arab, nı̄nabun,” a gı̄la. ¹² Anı̄g hagöm, gası̄ iru nı̄nöl gı̄, pen hag nı̄nö, pen hag nı̄nö göm hagla, “Ke yabı̄t gab anı̄bu nı̄hön gı̄nı̄g gab,” a göm, gası̄ iru yabı̄t nı̄nla.

¹³ Nı̄bi bı̄ rı̄mnap pen kale ñı̄ñı̄ton lı̄ hagla, “U ñı̄g wain iru nöp ñı̄nöm, hauı̄t alöp hagaböl,” a gı̄la.

Pida manö hag ña

¹⁴ Pen Pida bı̄ Jisas manö ud arep bı̄ unbö agı̄p laı̄ aip uraköm, meg mı̄gan dap ranöm, nı̄bi bı̄ iru nöp mı̄deila gau kalı̄p haga, “Kale Juda nı̄bi bı̄ hon abe, kale nı̄bi bı̄ Jerusalem aui hanmı̄dim abe, aui nı̄hön gajı̄p u yad kalöp manö hagnı̄g gabin i nı̄n aij gı̄mim. ¹⁵ Kale rı̄mnap hagpim, ‘Bı̄ gai i ñı̄g wain iru nöp ñı̄nöm, hauı̄t alöp hagaböl,’ a gı̄pim u, pen kale ñı̄g wain ñı̄nöl hauı̄t alagöp. Mı̄ñi sı̄dö gı̄sön nöp auöp magö u nöp me. ¹⁶ Pen manö yabı̄t ke ke hagaböl nı̄nabim anı̄bi, bı̄ God manö hagep Joel hadame nöp hagöm kalı̄ kılı̄n rı̄ka rö nöp gab me u. Nı̄pe manö anı̄bu kalı̄ kılı̄n rı̄köm haga,

¹⁷ ‘God hagöp, “Ñı̄n hain u, nı̄bi bı̄ magöñhalö gau kalı̄p Ana yad yunabin.

Ñı̄ pai kale gau God Manö nı̄bi bı̄ kalı̄p hag ñı̄naböl.

Bı̄ praj kale gau naböñ nı̄naböl. Bı̄ majö kale gau hon nı̄naböl.
*

¹⁸ Ñı̄n anı̄bu, nı̄bi bı̄ yı̄p wög gı̄ ñı̄bal gau, nı̄bi gau abe bı̄ gau abe, kalı̄p Ana yad yunö, manö aij yad u nı̄bi bı̄ gau kalı̄p hag ñı̄naböl.

¹⁹ Pen kumi kabö adö laı̄ nan ke gagep rö rı̄mnap gem,

mı̄nön nı̄naböñ adö it i nan nı̄nab nı̄naböñ ke ke rı̄mnap gı̄nabin.

Hagape göm, mab inöm, hadu adpı̄t kub göm gı̄nab.

²⁰ Sı̄dö mailö gagnab; rakı̄n hagape bö lı̄nab.

Anı̄g geinab, hainö ñı̄n unbö ke nı̄bö waiö lı̄nab.

Bı̄ Kub mailö aij unbö ke halö aunab.

²¹ Pen nı̄bi bı̄ an an, Bı̄ Kub yı̄p ud kamı̄n yuaı̄, a göm, hag nı̄naböl gau,

kalı̄p ud kamı̄n yunab,” a ga.

²² Pida nı̄pe Joel kalı̄ kılı̄n rı̄ka manö anı̄bu hag pı̄s göm haga, “Kale Isrel nı̄bi bı̄, manö hagnı̄g gabin i nı̄n aij gı̄mim. Jisas bı̄ Nasared nı̄bö u bı̄ yı̄harı̄n wasö; God nı̄pe ke nı̄p yuö aua. Ñı̄ yad u yunö, nan gagep rö iru nöp göm, nan nı̄nab nı̄naböñ iru nöp göm gı̄nab anı̄ kalı̄p au nı̄nöm, bı̄ anı̄bu God nı̄pe ke hag yuö aua u nı̄nlaı̄, a göm, nı̄p yuö aua. Jisas nı̄pe nan gagep rö anı̄ kale ga u, kale ke hadö nı̄nabim. ²³ God kale gı̄nabim rö nöd nı̄nöm, Jisas nı̄p ud ñı̄magö adö kalöp u lö, kale dam nı̄bi bı̄ nan si nan naij gı̄pal gau kalı̄p ñı̄be, nı̄p mab ba laı̄ al pak lı̄lö uma. ²⁴ Nı̄pe ilön kub yabı̄t udöm uma u pen böñ nöp wı̄p rı̄göl au mı̄döm, hij gı̄ lug lı̄ arnı̄m rö laga. God gö kauyaı̄ uraka.

²⁵ Depid pen hadame nöp Jisas nı̄p manö kalı̄ kılı̄n rı̄köm haga,

‘Yad nı̄nbin, Bı̄ Kub yad aip pör pör mı̄döp.

Nı̄pe ñı̄magö yijı̄g yad lau adö mı̄döp u me, yad pı̄ñı̄n gagnabin.*

²⁶ Anı̄g göp u, hibur mı̄dmagö yad pı̄taiöp; yad ñı̄ñı̄ lem hagabin.

Hañ romaı̄ yad umnı̄g gab pen gası̄ halö mı̄dem pı̄ñı̄n gagnabin.

²⁷ Ai gı̄nı̄g? Ne yı̄p wı̄p rı̄göl mı̄gan arö gagnabön.

Ne Bı̄ Uı̄ ne arö gö, hañ romaı̄ nı̄pe hij gı̄ lug lı̄ aragnab.

* 2:17: Joe 2:28-32 * 2:25: Sam 16:8-11

28 Ne yip kamiŋ mīdep adan u yamna.

Yad ne aip mīdem, mīñ mīñ yabił gīnabin, ' a ga, ' a ga.

29 Pida Depid haga manö anıbu hag pıs göm haga, "Añ mam bı, yad kalöp manö kabö göl hagnö, niŋ aij gīnabim. Bac iıaŋ Depid umö riğöl gıla ułom mīgan u mīdöp; ułom mīgan anıbu mīñi hon u rö nöp niŋbun. * 30 Pen Depid niŋpe God manö hag ñeb bı mīdmīdöp u me, niŋpe niŋa, God hadame nöp manö hag löm haga, 'Ne ñi riknabön rik damöm rik lınaböl ñi ap niŋpe ka ne udöm, kiŋ mīdeinab, ' a ga. * 31 Depid nan hainö gīnab u niŋöm, Mesaia u* niŋpe umöm uraknab, a göm, haga, 'Niŋp wiŋp riğöl mīgan arö gaga. Hañ romaŋ niŋpe hij gı lug lı araga, ' a ga. *

32 "Mīñi God gö, Jisas niŋpe uraköm kamiŋ mīdöp. Niŋpe kamiŋ mīdöp u hon magöŋhalö amgö magö hon ke niŋbun. 33 God Jisas niŋp dam ñimagö yijig adö niŋpe lau la. Löm niŋpe Ana Uı ñinabin a göm haga u, Jisas niŋp ñö, niŋpe pen hanıŋp ñö, apöm gu kub hagö, hon manö ke ke hagabun i niŋabim. * 34 Pen Depid manö haga anıbu, niŋpe ke hagaga. Depid niŋpe mīnönŋ nabönŋ iı i mīdöm, kumi kabö adö laŋ araga. Pen niŋpe haga, 'Bı Kub niŋpe Bı Kub yad u niŋp haga, "Ñimagö yijig yad lau adö asık mīdaimön me;

35 yad gīnö kauı mauı ne gau, raıa mīgan ne gau mīdeinaböl, ' a ga, ' a ga.

* 36 "Anıb u, kale Isrel niŋbi bı magöŋhalö niŋ aij gımim: Jisas bı mab ba laŋ al pak lıbe uma bı anıbu nöp, God gö Bı Kub yabił mīdöp. Niŋpe nöp Mesaia pör abad mīdmīdun me u, " a ga. *

37 Pida manö anıbu hagö, niŋbi bı mīdeila gau niŋöm ñaul ara. Anıg

gö, kale Pida abe, Jisas manö ud arep bı gau abe, hag niŋöm hagla, "Anıb u, mam bı, hon mīñi niŋhön gun?" ö gıla.

38 Hageila, Pida haga, "Kale añi añi magöŋhalö mīdpim rö, nan si nan naij gıŋim adö u, niŋhön gıniŋ anıg gıpun, a gımim, arö gımim, Jisas Kraıs niŋp niŋ udmim, ñıg pakmim. Anıg geinabim, God nan si nan naij gıŋim u niŋöm arö göm, Ana Uı niŋpe u kalöp ñinab. 39 God hadame nöp haga, 'Ana yad kalöp Isrel niŋbi bı ñem, ñi pai kale yag daunabim gau kalıŋ ñem, niŋbi bı mılıö gau kalıŋ abe ñem gīnabin, ' a ga. Anıb u, hon niŋbun, God niŋbi bı an an aılaŋ a gīnab gau, kalıŋ magöŋhalö Ana Uı u ñinab, " a ga. * 40 Pida kalıŋ mög niŋöm, manö iru nöp hagöm hagöm haga, "Niŋbi bı uri mīdpal rımnab haıöwaıö gı naij gıpal rö arö gımim, mīd aij gımim. Wasö u, ilön kub udnabim, " a ga. 41 Niŋbi bı iru nöp Pida manö haga u niŋöm, Jisas Kraıs niŋp niŋ udöm, ñıg pakla. Ñın anıbu nöp, niŋbi bı dri dausan (3000) rö Jisas Kraıs niŋp niŋ udöm, Jisas niŋbi bı niŋpe aip jım ñöl mīdeila. *

42 Anıb u, kale pör pör apöm, bı Jisas manö ud arep bı gau aip se göl mīdöm, God Manö hag ñeila u niŋ aij gun, a göm, hag amıł apıł göl gı, bred ud jö göm se göl ñiŋöl gı, God niŋp sabe göl gı mīdmıdal. *

Jisas niŋbi bı niŋpe gau gımıdal rö

43 God bı Jisas manö ud arep bı gau kalıŋ pıdönŋ ñö, nan gagep rö iru nöp göm, nan niŋeb niŋagep iru nöp göm gılıö, niŋbi bı gau niŋöm, aiö waiö gıla. 44 Niŋbi bı Jisas niŋp niŋ udla gau, se gı mīdöm, niŋbi bı nan mīdageia gau, niŋbi bı rımnab kalıŋ nan haıöwaıö ñıla. * 45 Mınönŋ nabö?, nan gau u rö nöp sıkim göm, mani udöm, niŋbi bı nan mīdageia

* 2:29: 1Ki 2:10 * 2:30: 2Sa 7:12; Sam 89:3-4; 132:11 * 2:31: Grik manö "Krais u" abe, Hibru manö "Mesaia u" abe iı añi ap nöp mīdöp: "God hag la Bı u." * 2:31: Sam 16:10 * 2:33: Ap 5:32; 7:55-56 * 2:35: Sam 110:1 * 2:36: Ap 5:30-31 * 2:39: Ais 57:19 * 2:41: Ap 2:47; 4:4 * 2:42: Ap 20:7 * 2:44: Ap 4:32-35

gau kalip nime li ñla. ⁴⁶ Kale pör pör, ñin añi añi, God sabe gep ram u am magum gimidal. Pen ram kale gau u rö nöp am magum göm, bred ud jö göm, midmagö apen löl gi, ññi löl gi, nan se göl ñimidal. ⁴⁷ Pen nibi bi mideila gau magöñhalö, Jisas niñ udla nibi bi kalip niñlö, aij a ga. Pör pör, ñin añi añi, Bi Kub nipe nibi bi rimnap halö ud kamij yuö, kale Jisas nip niñ udöm, ap Jisas nibi bi nipe nöd nibö gau aip midmidal. *

3

Bi ma najj ga u, Pida gö, kamij la

¹⁻³ Bi nime yag daua ñin u nöp ma najj ga ap, nip ñin añi añi pör pör dapöm, God sabe gep ram ajöñ it, Ajö? Kliñ Aij, a gimidal u, goł au lölö asik midmidöp. Midöl gi, nibi bi God sabe gep ram raul migang ap armidal gau, kale mani nan yip ap ñim, a gi asib gimidöp.

Pen mañ ap, Pida aip, Jon aip sidö gamij ga dugo magö u, God nip sabe gep magö u, God nip sabe ginig, ap padilö niñöl gi, bi ma najj ga anibu kalip mihön niñöm haga, “Yip mani rimnap ñil,” a ga. ⁴ Hageia, kalpe mihön nip niñ ij halö li midmil, Pida haga, “Halip mihön nöñ!” a ga. * ⁵ Haga, yip nan ap ñinig gabil, a göm, kalip mihön niñ midö niñöl gi, ⁶ Pida haga, “Mani silpa, mani gol, yad midagöp u pen nan yad añi ap midöp u nöp ñinabin. Jisas Krai Nasared nibö u, hib nipe hagem nöp hagabin, ‘Urak aru!’ ” a ga. * ⁷ Pida anig hagöm, ñimagö yijg lau nip udöm, ud urak ñö niñöl gi, magö anibu nöp ma abe, ma goł abe aij la. ⁸ Aij gö, yinid urak amöl gi, rała rała göl gi, God nip aij a göl gi, kalip mihön aip God sabe gep ram raul migang u ara. ⁹ God nip aij, a göm, abö göl göm ajeia u, nibi bi mideila gau niñöm, ¹⁰ bi ma najj pör apöm, God sabe gep ram ajöñ it, Ajö? Kliñ

Aij, a gimidal u, goł au asik midöm, mani nan gau asib gimidöp bi anibu, aigöl göm ma yabit abö gi auab, a göm, gasi iru niñöm aiö waiö gila.

Pida manö hag ña

¹¹ Bi anibu nipe, God sabe gep ram höñ adö, Solomon Ram Bada, a gimidal, migang u midöm, Pida aip, Jon aip kalip mihön an an li ud midö niñöl gi, nibi bi magöñhalö aiö waiö göl gi, gi dö gi aula. ¹² Nibi bi aueila, Pida nipe niñöm haga, “Isrel nibi bi gai i, kale nihön ginig gasi iru niñmim halip bi mihön niñ ij halö gabim? ‘Kale mihön bi klö, bi kamij aij midmil gajil, bi anibi adan aj aij gab,’ a gimim, gasi u niñabim ar? U wasö. ¹³ Ebrahim, Aisak, Jekop, bac itañ hon bi gau sabe gimidal God anibu nöp nipe ke gö, bi wög gi ñeb nipe Jisas urakö, nibi bi gau niñöm, nipe mailö aij unbö ke halö midöp a göm, niñbal. Kale pen Jisas nip udagpe. Pailod, Jisas nip hubik yuin a ga u pen kale ke, nip dam mab ba lañ al pak lilañ, a gipe. * ¹⁴ Jisas nipe Bi Ut; nipe Bi Kamij Aij pör nöp God hagöp rö nöp göp. Pen kale hagpe, Jisas nipe bi niñeb hon wasö; bi wip almidöp u hanip hubik yu, a gipe. ¹⁵ Anig gimim, Bi kamij middep magö ñöb u nip al pak libe. Pen God gö, nipe uraka u, hon amgö magö hon ke niñul hagabul. ¹⁶ Bi ma najj pör niñbim i, mñi kamij lajip niñbim. Jisas klö nipe gö me, kamij löp. Jisas niñ udul, hib nipe haglo, nipe gö böñ nöp kamij löp.

¹⁷ “Pen mideimam yad gai. Kale ke abe, bi kub kale gau abe, hauł halö midmim, Jisas nip anig gipe. * ¹⁸ Pen God nipe bi manö nipe hagep gau kalip hadame nöp gasi ñö hagla, ‘Hainö God Mesaia nipe ilön kub yabit udöm umnab,’ a gila u me, hagla rö nöp gipe. ¹⁹ Anib u, nan si nan najj gipim u, nihön ginig anig gipun, a gimim, arö gimim,

* 2:47: Ap 6:7; 11:21 * 3:4: Ap 14:9 * 3:6: Ap 4:10; 16:18 * 3:13: Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Ap 2:23 * 3:17: Luk 23:34; 1Di 1:13 * 3:19: Ap 2:38

God nɪp ado gɪ aube, nɪpe nan si nan naj gɪpim prɪ u ɪk gɪ yunab. * 20 Anɪg gɪpe, Bɪ Kub nɪpe ana kalöp an dan klö nɪpe ñöm, Kraiſ u kalöp hadame nöp hag la u hag yunab. Kraiſ u Jisas me. 21 God nɪpe hadame nöp hagö, bɪ manö hagep uɪ nɪpe gau hagla rö, Jisas nɪpe ram mɪnönj kumi kabö adö lan au mɪdöp rö mɪdö nɪñöl gɪ, God nan magöñhalö kauyan gɪ lɪ aij gɪnab ñɪn u aunab. 22 Mosɪs haga, 'Hainö Bɪ Kub God kale, nɪpe bɪ manö hagep yad rö, bɪ ɪl kale ke ap, hag yunab. Nɪpe apöm, manö hagnab u magöñhalö nɪñ aij gɪmim. * 23 Nɪbi bɪ manö nɪpe udagnaböl gau, nɪbi bɪ nɪpe mɪdageinaböl; kale böñ nöp höñ adö yan amöm, umnaböl,' a ga.

24 "Bɪ God manö hagep Samyuel abe, bɪ God manö hagep hain aula gau abe magöñhalö nan uri waiö lab nɪñabun u hadö hag ñɪla. 25 God hadame nöp nahai ɪñan kale manö hag la u, kale ke nan ame udabim me u. God bac Ebrahim nɪp gɪnabin, a göm, manö hag la. Manö hag löm haga, 'Ñɪ pai ne rɪkö, kale rɪk dam dapɪl göm rɪknaböl gau, bɪ ap mɪdöm me, nɪpe gö nɪbi bɪ gau magöñhalö mɪñ mɪñ gɪnaböl,' a ga. * 26 Pen God Bɪ Wög Gɪ Ñeb nɪpe Jisas ram mɪnönj ɪl i yua u, kalöp nöp a göm, nöd yuö aua. Isrel nɪbi bɪ nan si naj naj gɪpal u, nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpun, a göm, adö anɪbu arö göm, mɪd aij gɪlan, a göm, kalöp Isrel nɪbi bɪ gai i nöd yuö aua," a ga. *

4

Pida aip Jon aip kalɪp manö kub hagla

1 Pida aip, Jon aip nɪbi bɪ kalɪp manö hag ñɪlö nɪñöl gɪ, bɪ God nɪp nan sabe gep bɪ gau abe, God sabe gep ram polisman bɪ nabɪc kale u abe, bɪ Sadyusi gau abe, amöm manö hagailö anɪbu apdi nɪñla. 2 Jisas

umöm uraka rö, nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪñ udnaböl gau u rö nöp umöm uraknaböl manö u, nɪhön gɪnɪg hag ñabil, a gɪlö, mulu luga. 3 Anɪb u, kale Pida aip Jon aip ud sɪsɪ göm, uri dugöp magö i wasö, rol manö kub hagnabun, a göm, kalɪp bɪ mɪhönj dam nagɪ lɪla. 4 Pen Pida Jon bɪ mɪhau manö aij anɪbu hag ñailö, nɪbi bɪ nɪñöm, ɪru yabɪɪ nɪñ udla. Anɪb u, nɪbi bɪ Jisas nɪñ udla gau unbö paip dausan (5000) rö ara. *

5 Pen ruö, Juda bɪ kub ram mɪnönj anɪbu abad mɪdmɪdal abe, bɪ manö ud asɪkep gau abe, bɪ lo manö hag ñeb bɪ gau abe, Jerusalem gau ap magum gɪla. 6 God nɪp nan sabe gep bɪ kub yabɪɪ Anas aip, Kaiapas aip, yam kale bɪ Jon u, Aleksada u, bɪ yam kale rɪmnap halö apöm, an anɪb au mɪdeila. 7 Kale magum göm haglö, Pida Jon kalɪp mɪhönj uɪ gɪ dap an au lɪlö, kalɪp mɪhönj hag nɪñöm hagla, "Bɪ ma naj ga u aigöl gɪ gajɪl kamɪñ löp? Pɪdönj gai nɪbö udmil, hib nɪhön hagmil, anɪg gɪpil?" ö gɪla. 8 Hageila, Ana Uɪ nɪpe am Pida an dan ajman rauö nɪñöl gɪ, Pida haga, "Kale Juda bɪ kub abe, bɪ manö ud asɪkep abe, manö hagabin i nɪñim. 9 Bɪ mög gep ma naj ga u gailo kamɪñ la u nɪñmim, 'Kale aigöl gɪ gajɪl kamɪñ löp?' ö gɪmim, halɪp manö kub hagabim ar? 10 Anɪb u, kale manö hagnɪg gabin i nɪñ aij gɪmim. Isrel nɪbi bɪ gau magöñhalö u rö nöp nɪñ aij göl. Jisas Kraiſ bɪ Nasared nɪbö hib nɪpe u nöp nɪñ udul, hib nɪpe haglo, nɪpe gö, bɪ anɪbi nɪp böñ nöp kamɪñ lö, aj aij gab nɪñabim. Kale Jisas Kraiſ nɪp mab ba lan al pak lɪbe u pen God gö kauyan uraka. * 11 Bɪ Jisas anɪbu nɪp me, God Manö kalɪ klɪñ rɪköm hagla,

'Kale bɪ ram gep gau, kabö mɪlö ap, u kabö naj, a gɪmim, arö gɪpe u, uri ram padö an yan bɪnɪg ñöl mɪdöp,' a gɪla. *

* 3:22: Dud 18:15,18-19 * 3:25: Jen 22:18 * 3:26: Ap 13:46 * 4:4: Ap 2:41 * 4:10: Ap 3:6,13-16 * 4:11: Sam 118:22

12 God nipe Jisas hib nipe nöp hanip haga niñöm Jisas nipe nöp hanip ud kamiñ yunim rö löp. Minöñ naböñ il i bi ke nibö ap hanip ud kamiñ yunim rö lagöp wasö yabiñ,” a ga. *

13 Pida Jon kale bi mihau urakmil, piññiñ gagmil, hañowañ kabö göl nöp haglö u, bi kub anib gau niñöm, aiö waiö göm hagla, “Bi mihai i kale skul hagaglö u pen kale Jisas aip midmil anig gimil gipil,” a gila. 14 Bi manaij ga kamiñ la u an kale au midö niñöl gi, kalip mihöñ manö hag göl rö laga. 15 Anib u me, kale hagla, “Kansol ram i höñ yan am midaiñ,” a gila. Höñ yan am midlö niñöl gi, kale ke hag niñ hag niñ göm hagla, 16 “Bi mihai i hon niñön gun? Kale nan gagep rö u gilo, Jerusalem niñi bi magöñhalö hadö niñbal. Anib u, kale mihöñ nan gagep rö ap gagpil a gun rö lagöp. 17 Pen kale ammil, manö anibu niñi bi riñon riñnap haglö, kale u rö nöp niñöl rö löp. Anig göp u, hon kalip mihöñ manö klö hagnun, ‘Jisas hib nipe u hainö niñi bi riñnap hagagmil, wasö yabiñ,’ a gun,” a gila.

18 Anig hagöm, kalip mihöñ haglö auailö hagla, “Jisas hib u hainö hagagmil; niñi bi riñnap Jisas manö u hag ñagmil, wasö yabiñ,” a gila. * 19 Anig hageila, Pida Jon kale pen pe haglö, “Hol God manö nip u arö gul, manö kalöp u udlo, God nip aij ginab aka wasö? Kale ke niñim. * 20 Pen Jisas niñön niñön ga, manö niñön niñön haga u, hol niñi bi gau kalip hag ñi arö gul rö lagöp,” a gilo.

21-22 Anig hagailö, Kansol bi kub gau gasi kale ke niñöm, ‘Bi i miññjuöl mihöp (40) midöm, uri kamiñ löp i, niñi bi gau niñöm magöñhalö God nip aij a gaböl. Hon bi anib mihai i kalip nan ap geinabun u, niñi bi gai i kal aunaböl,’ a göm, kalip mihöñ yiñharñ manö klö hagöm, hag höñ yula.

Niñi bi Jisas nip niñ udla gau God nip sabe gila

23 Pida Jon kalip mihöñ anig göl hag höñ yulö, kale am Jisas niñi bi nipe gau kalip niñmil, bi God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe, manö niñön niñön hagla u kalip hag ñilö. 24 Hag ñeilö, kale niñöm magöñhalö God nip sabe göm hagla, “Ne Bi Kub añi nibö midpan. Ne kumi kabö adö lañ gi limön, mihöñ naböñ il i gi limön, ñig solwara gi limön, nan niñön niñön midöp gau magöñhalö gi limön, gi lina. * 25 Hadame nöp ne gö, Ana Ut nipe bac hon Depid nip gasi ñö, manö nöp u hagöm haga, ‘Juda niñi bi wasö gau kale niñön ginig kal jubal?

Niñi bi gau niñön ginig gasi niñ aij göm wasö, manö adö añi hag löm mumug manö hagpal? *

26 Kiñ ram mihöñ ke ke abad midpal gau abe, gapman bi kub ram mihöñ ke ke abad midpal gau abe, manö adö añi hag löm hagla, “God Bi Kub aip, Mesaia nipe aip, kalip aip pen pen gun,” a gila,’ a ga.

27 Kiñ Herod abe, gapman bi kub Podias Pailod abe, Juda niñi bi wasö gau riñnap abe, Isrel niñi bi gai i nibö riñnap abe, Jerusalem i apöm, Bi Wög Gi Ñeb ut ne u Jisas, Mesaia hag lina u nöp, manö hag adö añi lila. * 28 Pen ne Bi klö nöð gasi ne ke niñmön hagna, Kraiñ nip anig anig ginaböl a gina u me, kalip göl rö la; yiñharñ u klö kale midagaiböp. *

29 Bi Kub, miñi hanip manö klö naij yabiñ hagaböl u ne gasi niñmön. Hanip niñi bi wög gi ñeb ne abad midmön, pidöñ ne hanip ñö, hon piñkagun, klö yabiñ gun manö ne niñi bi gau kalip waiö hag ñun. * 30 Niñi bi nan göp gau, ne gö, hon

* 4:12: Mad 1:21 * 4:18: Ap 5:28 * 4:19: Ap 5:29 * 4:24: Eks 20:11; Ne 9:6; Sam 146:6
* 4:25: Sam 2:1-2 * 4:27: Mad 27:1-2; Luk 23:7-11; Ap 3:13 * 4:28: Ap 2:23 * 4:29: Ep 6:19

Bi Wög Gi Ñeb ut ne Jisas hib nipe hagno, kalip kamij linim. Ne gö, hon Jisas hib nipe hagno, nan gagep rö rimnap, nan niheb niyagep rö rimnap gun,” a gila.

³¹ Pen kale God nip anig gi sabe göl gi midlö niñöl gi, ram mideila u munmon rö udöm, Ana Ut nipe ap an kalip dan ajman rauö, piñinj gagöm, God Manö u klö yabij göm hag ñila.

Jisas nibi bi nipe nan nime li ñi aij gila

³² Pen nibi bi Jisas nip niñ udla anib gau, manö adö añi hagöm, gasi adö añi niñöm, nan kale nan niñön mideia gau, nan kale jim ñöl nöp midö, nan hon halö a göm niñagla. * ³³ Bi Jisas manö ud arep gau, nibi bi gau kalip manö klö gi hagöm hagdaldal, “Jisas nip al pak lilö, umöm uraka, nip amgö niñno,” a gimidal niñöm God kalip magöñhalö mög yabij niñöm ud aij yabij gimidöp. ³⁴ Kale bi nan lugep midageia; magöñhalö nan mideia. Nibi bi minöñ naböñ aka ram rimnap mideia gau, sikim gi mani udöm, * ³⁵ bi Jisas manö ud arep gau kalip ñimidal. Kale pen udöm, nibi bi nan midageia gau kalip nime li ñimidal.

³⁶ Pen bi Lipai il rik damöm rikla bi ap hib nipe Josep. Ram minöñ nipe Saipras nibö. Bi anibu nipe nibi bi rimnap kalip manö hain hagöm hag ñi aij gö, kale niñöm gasi halö midmidal rö, bi Jisas manö ud arep gau nip Banabas a gila. ³⁷ Josep minöñ naböñ nipe ap hagö, nibi bi rimnap raula niñöm mani anibu dap bi Jisas manö ud arep gau kalip ña.

5

Ananias ber pir allö

¹ Pen bi ber ap midailö. Nugmul hib u Ananias, nibin nipe hib u Sapaira. Ber miñau kale minöñ naböñ kale ap haglö raula. ² Raulö,

Ananias nipe mani anibu böñ lau kale ke nime löm, böñ lau dam Jisas manö ud arep bi gau kalip ña. Nibin abe niña. *

³ Pen Ananias mani anibu anig göl dap ñö, Pida haga, “Ananias, Seden nöp gasi ñö, ne pir almön hagpan, ‘Minöñ raubal mani magöñhalö daubin i,’ a gipan. Manö pir alban anibu, Ana Ut nip u rö nöp pir alban. Mani minöñ naböñ raubal anibu böñ lap pi gimön auban. * ⁴ Minöñ naböñ anibu, minöñ naböñ ne. Sikim ginig, sikim gibnap; arö ginig, arö gibnap. Pen minöñ sikim gö, mani raula anibu, magöñhalö daunig, magöñhalö daubnap; rimnap nöp daunig, rimnap nöp daubnap; magöñhalö ram ne au arik aunig, arik aubnap. Manö midagbö. Pen ne manö pir alban u, hanip bi nöp manö pir alagpan; God nip u rö nöp manö pir alban. Ne ai ginig anig gipan?” ö ga.

⁵ Pida anig hagö, Ananias niñöm, magö anibu nöp ap lug minöñ yan paköm böñ nöp uma. Anig gö niñöl gi, nibi bi gau ga anibu niñöm, aninñin gö piñinj gila. ⁶ Pen bi praj gau apöm, wip he milö u waij wam wam göm, dam rigöl gila.

⁷⁻⁸ Pen nibin, nugmul nipe umö dam rigöl gila u niñaga. Nipe yöp söl magö ap midöm apjakö, Pida nip haga, “Minöñ naböñ kale ber u sikim gilo, mani anig unbö rö nöp raubal aka?” ga.

Hageia, nibin haga, “Raubal u dauub me u,” a ga.

⁹ Hageia, Pida nip haga, “Kale ber niñön ginig hag niñmil anig gipil? Bi Kub Ana nipe manö pir anibu niñagnab a gimil anig gipil? Nö?! Nagamul umajip, dam rigöl gipal bi gau midpal ajöñ il aui. Nöp u rö nöp ud arnig gaböl,” a ga.

¹⁰ Anig hagö niñöl gi, magö anibu nöp, Pida ma il au ap lug minöñ yan paköm uma. Bi praj ugan nugmul

* 4:32: Ap 2:44 * 4:34: Ap 2:45 * 5:2: Ap 4:34-35 * 5:3: Jon 13:2

nip dam rigöl gila an+bu apöm, n+bin u rö nöp hadö böñ nöp uma u n+ñöm, nip dam nugmul nip rigöl gila böñ lau rigöl gila. ¹¹ Krais nip n+ñ udla n+bi b+ gau abe, n+bi b+ r+imnap gau abe, nan ga an+bu n+ñöm, magöñhalö an+n+n gö piññ gila.

Nan gagep rö r+imnap ke ke gila

¹² B+ Jisas manö ud arep unbö migan lan nan gagep rö iru nöp n+bi b+ mideila an au g+ mideila. Pen n+bi b+ God Manö n+ñöm Krais nip n+ñ udla gau, magöñhalö ap magum g+m+dal God sabe gep ram höñ adö "Solomon Ram Bada" a g+m+dal u.

* ¹³ N+bi b+ r+imnap gau, Krais nip n+ñ udla n+bi b+ gau kalip n+ñlö aij a ga u pen, Krais n+bi b+ n+pe m+dpal an+bu, hon aige gun am kalip aip magum gun, a göm, piññ gila. ¹⁴ Pen pör pör n+bi b+ hain n+bö iru yab+ñ nöp, B+ Kub nip n+ñ udöm, n+bi b+ nöd n+bö gau aip ap magum g+m+dal. ¹⁵ Jerusalem n+bi b+, b+ Jisas manö ud arep gau gila rö n+ñöm, n+bi b+ m+ña ga gau dap adan majö go+ au löm, köp yad migan migan löm hagla, "Pida padiö, s+do m+m+ñan n+pe u kalip pak ñö, kam+ñ l+ nab," a gila. ¹⁶ N+bi b+ yöp ram m+nöñ Jerusalem sö+ au mideila gau, u rö nöp n+bi b+ nan ga gau udöm, n+bi b+ k+jaki aiön pi halö mideila gau udöm, daula. Daueila, kalip g+lö, magöñhalö kam+ñ la.

Jisas manö ud arep b+ gau kalip g+ naj göm nag+ lila

¹⁷ An+g geila, b+ God nip nan sabe gep b+ kub yab+ñ u abe, b+ n+ñeb n+pe b+ Sadyusi gau abe, kale nan gagep rö an+g g+lö hib hon lugnab, a göm, b+ Jisas manö ud arep gau kalip n+ñlö mulu luga. ¹⁸ Kalip mulu lugö, b+ Jisas manö ud arep gau kalip ud s+s+ löm, dam gapman kai kalip ñ+lö, nag+ lila. ¹⁹ Nag+ lila u, pen ñ+n an+bu nöp s+bön yan, B+ Kub hagö, ejol ap apöm, ajöñ u hi+köm, kalip u+ g+ dam höñ arla. * ²⁰ Höñ arlö, ejol haga, "Kale God sabe gep ram

u ammim, n+bi b+ gau kalip, God gö pör pör mideinaböl manö aij u magöñhalö hag ñ+ aij g+mim," a ga.

²¹ Hagö, ram rua n+ñöl g+, God sabe gep ram u amöm, ejol u haga rö, n+bi b+ gau kalip i+ göm manö hag ñ+la. An+g göl hag ñ+lö n+ñöl g+, God nip nan sabe gep b+ kub yab+ñ u abe, b+ n+ñeb n+pe gau abe apjaköm, b+ manö ud as+kep gau kalip magöñhalö wiñ allö, ap Kansol kub u magum g+lö, b+ God sabe gep ram abad m+dep b+ gau hag yuöm hagla, "B+ Jisas manö ud arep gau nag+ l+bun u m+ñi am u+ g+ dauim," a gila. ²² Hageila, b+ God sabe gep ram abad mideila b+ gau nag+ lep ram u amöm n+ñla, b+ Jisas manö ud arep gau m+dagela. Kale ado g+ apöm hagla, ²³ "Hon am n+ñbun, ajöñ u g+ñ+bal rö m+daj+p, b+ abad m+dep b+ gau u rö nöp ajöñ i+ u n+ñ m+dajal u pen hon ajöñ hi+kun, ram raul migan yan amun n+ñbun, b+ ap m+dagaj+p yab+ñ," a gila. ²⁴ An+g hageila, b+ God sabe gep ram abad mideila b+ kub kale u abe, God nip nan sabe gep b+ kub gau abe, manö an+bu n+ñöm, an+g göp n+hön g+nab, a göm, gas+ iru nöp n+ñla.

²⁵ An+g göl gas+ iru n+ñ m+dlö n+ñöl g+, b+ ap apöm kalip haga, "B+ nag+ l+be gau, kale am God sabe gep ram u m+döl göm, n+bi b+ gau kalip manö hag ñ+aböl," a ga. ²⁶ An+g hageia, b+ God sabe gep ram abad mideila b+ kub kale u, b+ n+pe r+imnap kalip u+ göm, b+ Jisas manö ud arep an+b gau kalip udn+g arla. Amöm, Jerusalem n+bi b+ gai i han+p kabö ju paknaböl, a göm, kalip hag gagla; agam+j u+ g+ daula.

²⁷ Jisas manö ud arep b+ gau kalip agam+j u+ g+ Kansol ap magum g+ mideila an au daulö, God nip nan sabe gep b+ kub yab+ñ u kalip haga, ²⁸ "Kalöp, Jisas manö u hagagmim, a gun, manö klö g+ hagnun hagpun u pen hag wasö n+ñun arö g+pun. Kale pen am Jerusalem n+bi b+ kalip

* 5:12: Ap 2:43; 14:3 * 5:19: Ap 12:7-10

magöñhalö Jisas manö u hag ñöl gi, han#p hagpim, 'Kale nöp Jisas n#p al pak l#bal,' a g#pim," a ga. *

²⁹ An#g hageia, Pida b# Jisas manö ud arep r#mnap aip hagla, "N#bi b# manö hagpal u udagnabun; God manö n#pe u nöp udnabun! * ³⁰ Jisas n#p mab ba la# al pak l#be uma u pen, ap#s bac b# sabe g#m#dal God u nöp gö, kauya# uraka. ³¹ Uraköm, God n#pe gö, am ram m#nön# kumi kabö adö la# au amöm, God ñ#magö y#j#g lau adö m#döp. An#b u hon n#ñbun, n#pe nöp Ki# m#döm, han#p ud kam#ñ yunab. N#pe han#p Isrel n#bi b# mög n#ñöm, nan si nan naij g#pun u, n#ñön g#n#g an#g g#pun, a gun, arö g#no, n#pe n#ñöm nan naij g#pun u arö göm, han#p ud kam#ñ yunab. * ³² God göp an#bu, hon amgö magö r#m#d m#gan hon ke n#ñun, n#bi b# gau kal#p hag ñabun. N#bi b# manö n#pe n#ñ udöm hagöp rö nöp g#naböl gau, God n#pe Ana U# u kal#p ñö, n#pe kal#p u rö nöp manö aij an#bu hag ñ# aij gö n#ñnaböl," a g#la.

³³ B# Jisas manö ud arep gau an#g hageila, b# manö ud as#kep ap magum g# m#deila an#b gau kal juöm hagla, "Kal#p böñ nöp al pak lun," a g#la. ³⁴ An#g hagla u pen, a# an#b au b# ap m#deia, hib n#pe u Gameliel. N#pe b# Perisi, lo manö hag ñeb b# kale ap. Juda n#bi b# magöñhalö n#p n#ñlö aij a g#m#döp. B# Gameliel an#bu uraköm haga, "B# ugan an#bi kal#p hagpe höñ aröl. Yad kalöp manö ap hag ñ#n," a ga. An#g hagö, b# an#b gau hag höñ yula. ³⁵ B# an#b gau hag höñ yulö n#ñöl gi, Gameliel n#pe b# Kansol gau kal#p haga, "Isrel b# gai i, kale b# gai i kal#p n#ñön g#n#g gabim u, gas# n#ñ aij g#mim g#mim. ³⁶ Kale n#ñbim, nöd b# Dudas, yad b# kub a göm hagö, manö n#pe hagm#döp u n#bi b# iru nöp, po hadred rö, n#ñ udm#dal. Pen hainö b# r#mnap n#p

al pak l#lö, n#bi b# manö n#p n#ñ udm#dal gau ke ke arla p#s ga. *

³⁷ Pen hainö, hib hon udla ñ#n u, u rö nöp b# Judas Galili n#bö u haga, 'Hon gapman gau aip pen pen gun, kal#p r#d#k gi yunabun,' a ga. An#g hagö, n#bi b# iru nöp manö n#p udöm, urak gapman aip pen pen g#la. Pen m#d damöm, b# an#bu n#p u rö nöp al pak l#lö, n#bi b# manö n#p n#ñ udm#dal gau ke ke arla p#s ga. ³⁸ An#b u me, yad kalöp hagabin, b# manö kub hagabun gai i kal#p gi naij gagmim. Kal#p y#har#ñ hag yube aröl. Manö kale ke nöp hagnaböl u, kub g#n#m a gi wasö n#ñöm ap lugnab. ³⁹ Pen God n#pe ke hagö g#naböl u, kale ke nöp nan ap g#mim rö lagnab. Kal#p gi naij gun, a g#nabim u, kal#p aip pen pen gagnabim; God aip pen pen g#nabim," a ga.

⁴⁰ Gameliel an#g hagö, b# gau haga rö n#ñöm, b# Jisas manö ud arep gau kal#p haglö aueila, kal#p nag# ud rap#n pakus paköm, "Jisas manö u hainö hagagmim, wasö yab#," a göm, kal#p hag yulö arla. *

⁴¹ Pen b# Jisas manö ud arep gau, han#p n#ñön g#n#g an#g g#pal, a göm, n#ñagla. God han#p Jisas b# n#pe kabö göl a göm gö, han#p an#g gaböl, a göm, aij a gö n#ñöl gi, Kansol kub an#bu arö göm arla. * ⁴² Amöm, pör pör God sabe gep ram höñ adö au amöm, ram ram gau amöm, Jisas n#pe Kraiss u manö aij u hag ñ#m#dal.

6

Nan balu ñeb b# unbö mudun j#ñ hag l#la

¹ Pen m#d damöm, n#bi b# Jisas n#p n#ñ udla gau iru yab# m#deila. Pen Juda n#bi b# Grik manö nöp n#ñla gau, Juda n#bi b# Aremeik manö y#dun göl n#ñla gau, kal#p hag göm hagla, "N#bi adu kale gau kal#p mani nan magö nan gau n#me l# ñ# aij g#pal pen n#bi adu hon gau kal#p

* 5:28: Mad 27:25 * 5:29: Ap 4:19 * 5:31: Ap 2:33-34; Ep 1:20; Hib 2:10; 12:2 * 5:36: Ap 21:38 * 5:40: Ap 4:18 * 5:41: Mad 5:10-12; 1Pi 4:13 * 6:1: Ap 4:35

nime li aij gagpal,” a gila. * ² Anig hageila, bi Jisas manö ud arep unbö migan lan gau niñöm, nibi bi Jisas niñ udla gau magorhalö wiñ allö aueila hagla, “Añ mam bi. Hon God Manö hag niñbun u arö gun, nibi bi gau kalip nan nime li niñabun u, kabö rö gagnab. ³ Anib u, kale bi unbö mudun jing niñmim hag libe, kalip wög anibu hag lino, wög anibu ginaböl. Pen God Ana kalip ajman rauöm gasi aij niñb bi gau nöp niñmim hag limim. ⁴ Hon pen God nip sabe göl gi, nibi bi gau kalip God Manö u hag nöp gi, gi mideinabun,” a gila.

⁵ Manö hageila anibu niñlö, kalip magorhalö aij a gö, bi unbö mudun jing hag lila. Bi anib gau me: ap Sidipen u. Sidipen nipe God nip niñ ud pidöñ yabit gimidöp. Ana Ut nip ajman rau midmidöp. Ap Pilip u, ap Prokoras u, ap Naikena u, ap Dimon u, ap Pamenas u, ap Nikolas u. Nikolas nipe daun kub Adiok niñbö. Nipe nöd bi Juda wasö u pen hainö Juda nibi bi gasi niñla rö niñ uda. Pen hainö nipe Jisas nip niñ uda. ⁶ Bi unbö mudun jing anib gau hag löm, kalip dam bi Jisas manö ud arep bi gau mideila au daulö, kale God nip sabe göm, niñmagö nabic kalip adö lan lila.

⁷ Pen kale God Manö hag niñlö, arö niñöl gi, Jerusalem nibi bi iru yabit nöp Jisas nip niñ udla. Pen bi God nip nan sabe gep bi gau iru yabit nöp Jisas manö aij u niñöm niñ udla. *

Sidipen nip manö kub hagla

⁸ God nipe Sidipen nip ud aij yabit göm, pidöñ nipe nip niñ, Sidipen nipe nan gagep rö gau, nan niñeb niñagep gau, iru nöp nibi bi mideila an gau gimidöp. ⁹ Pen Juda nibi bi ram minöñ ke ke gau niñbö rimnap apöm Juda magum gep ram ap apöm God nip sabe gimidal; Juda magum gep ram anibu, “Miñi Nagi Midagpun Ram” a gimidal. Bi Juda anib gau, rimnap Sairini daun niñbö, rimnap

daun kub Aleksadria niñbö, rimnap Silisia Propins niñbö, rimnap Esia Propins niñbö. Kale Sidipen ga rö niñöm, klö yabit göm nip manö pen pen hagla u pen, ¹⁰ God Ana nipe Sidipen nip gasi aij yabit niñ niñöl gi, bi Juda gau nip manö niñhön hagla u, gasi niñ aij göm pen u rö nöp manö aij yabit hagö, nip pen hagöl rö laga. *

¹¹ Pen kale Sidipen nip hag wasö niñöm, am bi manö pir alep rimnap kalip agamij hag aij gilo, kale apöm hagla, “Hon niñbun, bi i nipe Mosi manö kali kñiñ rika u hag juöm, God nip hag juöm göp,” a gila.

¹² Kale manö piral anibu hageila, nibi bi yiharing gau löm, bi manö ud asikep gau löm, bi lo manö hag ñeb bi gau löm, hibur kalip u naj gö, Sidipen nip manö kub hagnig dam Juda Kansol kub mideila gau ud arla.

¹³ Damöm, bi manö pir alep rimnap halö daulö, kale hagla, “Hon niñbun, bi anibi pör nöp God sabe gep ram ut i hag juöm, Mosi lo manö kali kñiñ rika u hag juöm göp. ¹⁴ Pen nipe manö ap pen haga niñno u, haga, ‘Jisas bi Nasared niñbö u, hainö God sabe gep ram i gi naj göm, geinab, Mosi manö hanip hag ña gipun u arö gun, manö hain niñbö udun hain ginabun,’ a ga,” a gila.

¹⁵ Pen Juda Kansol kub mideila bi gau, Sidipen nip niñ ij halö löm niñla, mulu ading nipe u ejol mulu ading rö la.

7

Sidipen Juda Kansol Kub bi gau kalip Krai manö aij u manö haga

¹ Kale manö piral anig haglö, God nip nan sabe gep bi kub yabit u Sidipen nip haga, “Manö nöp hagpal anibu niñö hagpal aka pir albal?” ö ga.

² Hageia, Sidipen haga, “Bapi mam bi, niñim! Bac itan hon Ebrahim hadame nöp daun kub Haran araga adö u, ram minöñ Mesopodemia

* **6:7:** Ap 2:41; 16:5 * **6:10:** Luk 21:15 * **7:2:** Jen 11:31; 12:1

mideia magö u, God mailö aij ke halö midöp u n+p haga, * 3 'Ram m+nönj ne i arö g+mön, n+bi b+ ne gau arö g+mön, ram m+nönj ke yad nöp yamnabin u armön,' a ga.

4 "Hageia, Ebrahim ram m+nönj kub Kaldia midmidöp u arö göm, daun kub Haran am midmidöp. Hainö Ebrahim nap umö, God hagö, ap ram m+nönj kale midpim aui midmidöp. * 5 Ñ+n an+bu God Ebrahim n+p m+nönj nabönj m+gan ap haga. Apöm y+har+ij nöp midmidöp. Ñ+n an+bu Ebrahim ñ+ pai ap r+kaga; y+har+ij nöp midmidöp. Pen God Ebrahim n+p haga, 'Hainö m+nönj nabönj an+bi, ne udnabön. Ñ+ pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, m+nönj nabönj an+bi u rö nöp udöm mideinaböl,' a ga. * 6 Pen God manö ap hagöm haga, 'Ñ+ pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, am n+bi b+ r+mnap ram m+nönj gau midlö, kal+p magöñhalö nag+ löm, g+ naj yab+ göm, nag+ wög rö hag l+lö, g+lö n+ñöl g+, m+ unbö po hadred (400) innab. * 7 Pen n+bi b+ kal+p an+g geinaböl gau, yad pen pe kal+p g+ naj g+nabin. N+bi b+ ne gau, ram m+nönj an+bu arö göm, ap y+p sabe göl g+ mideinaböl ram m+nönj i,' a ga. * 8 Pen God Ebrahim n+p manö ap hag löm haga, 'Ñ+ pai ne yag daunabön yag daulö arnab gau, kalöp abad mideinabin u me, ñ+naj hagape b+ waj hañ r+ib g+ dö g+mim,' a ga. Hagö, hainö Ebrahim ñ+ n+pe Aisak n+p yag dapöm, ñ+n unbö mudun j+ij midöm, ñ+n raleb u ñ+ u n+p waj hañ r+ib g+ dö ga. Aisak pen Jekop n+p yag daua. Jekop n+pe pen ñ+ unbö m+gan laj gau kal+p yag dauö me, hon Isrel n+bi b+ il ke ke midpun. *

9 "Bac itaj hon an+ib gau, n+mam nañ+ b+ gau n+mam hain Josep n+p

gas+ naj n+ñlö, mulu lugö, b+ r+mnap ñ+lö, n+p rau dam ram m+nönj Ijip ud arla. Ud arlö, mid aij gaga u pen God n+p hau+ gaga. * 10 Nan m+ñör Josep n+p auaia u, God n+pe n+ñöm Josep n+p abad mid aij g+midöp. God n+pe Josep n+p gas+ aij ñöm gö, Ijip Kinj Pero, b+ Josep i gas+ n+ij aij yab+ göp, a göm, n+p hagö, m+nönj nabönj Ijip abe, ram nan n+pe gau magöñhalö abe abad midmidöp. *

11 "Hainö ñ+n ap k+yö kub yab+ u, ram m+nönj Ijip abe, ram m+nönj hon Kenan i abe auö, bac hon ram m+nönj Kenan i mideila gau nan magö uñai n+ñöm, nan ñ+n+eb ap midageia, gas+ mlö yab+ l+la. * 12 Pen nap kale Jekop manö ap n+ja, nan magö iru nöp ram m+nönj Ijip mideia. An+ib u n+ñöm ñ+ n+pe gau kal+p hagö, nan magö raun+g Ijip arla. * 13 Am rau dapöm, ñ+n p+is göm, kauyan pen raun+g arla. Arlö, n+mam Josep kal+p haga, 'Mam b+, kale y+p ban a g+mim n+ñbim? Yad namam kale Josep nöp,' a ga. Hageia, Ijip Kinj Pero manö an+bu n+ñöm haga, 'U Josep n+mam b+ n+pe gau e!' ga. * 14 Josep pen, bap yad Jekop, n+bi b+ n+pe gau aip y+ñ+d auöl, a göm, manö hag yuö, nap Jekop n+bi b+ ñ+njuöl m+hau n+gan ado g+ da aj+p böj dañ (75) rö udöm, aip arla. * 15 Nap Jekop an+g göm, ram m+nönj Ijip am midöm, uma. Mid damöm, bac b+ an+ib gau magöñhalö um hakla. * 16 Pen hainö ñ+ kale gau nap le damöm, daun kub Sekem r+göl g+la. Wip r+göl an+bu, bac itaj Ebrahim, Hemor ñ+ n+pe gau kal+p mani ap ñöm raua. *

17 "Pen God Ebrahim n+p nöd g+nabin, a göm, manö hag la rö g+n+g göm ga u me, n+bi b+ hon Isrel ram m+nönj Ijip mideila gau, ñ+ pai r+k damöm r+k dam dap+l göm, iru yab+ nöp mideila. * 18 N+bi b+ hon Is-

* 7:4: Jen 11:31-12:5 * 7:5: Jen 12:7; 15:18; 17:8 * 7:6: Jen 15:13-14; Eks 12:40 * 7:7: Eks 3:12 * 7:8: Jen 17:9-14; 21:4 * 7:9: Jen 28:1-3; 37:11; 39:1-3,21-23 * 7:10: Jen 41:37-44 * 7:11: Jen 41:54; 42:1-2 * 7:13: Jen 45:1-4,16 * 7:14: Jen 45:9-11; 46:27 * 7:15: Jen 46:1-7; 49:33 * 7:16: Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 * 7:17: Eks 1:7

rel iru nöp mideila ñin anibu, ram minöñ Ijip u kin hain nibö waiö la. Kin hain nibö anibu bac Josep nip niñaga u me, ¹⁹ nibi bi hon gau gi naj yabiñ göm, manö ktö hagö, ñi pai kale gau yag dapöm, höñ adö gau yulö, ke midöm ummidal. *

²⁰ Anig gila u pen, ñin an anib au, ber mihöp ñi hañ aij ke nibö ap yag dapil, hib nipe Mosi a gilö. Ñi anibu nip rakin mihau niñaga ram raul migan gau nöp pi gilö midmidöp. *

²¹ Hainö niñaga anibu nip dam höñ au yañ lilö, Pero pai nipe u apöm, nip niñöm, dam ñi yad, a göm, kabö laumidöp. * ²² Nipe anig göm kabö lauö, kub gö, Ijip nibi bi kale niñön niñön gimidal u, nip hag ñi aij gila. Nipe bi manö ktö gi hagöm, wög ktö göm gimidöp.

²³ “Pen Mosi mi nipe unbö niñajuöl mihöp (40) inö, nibi bi yad Isrel kalip am niñem auñ a ga.

²⁴ Pen amöm niña, Ijip bi ap Isrel bi ap nip mihö magö pakaia. Mosi niñöm, bi Isrel nip ud kaminiñ yuöm, Ijip bi u nip böñ nöp al pak lö uma. *

²⁵ Pen Mosi gasi nipe niña u, ‘Nibi bi yad Isrel hagnaböl, “God Mosi nip gasi ñö, apöm hanip ud asik yuö, mid aij ginabun,” a ginaböl,’ a gi niña u pen kale gasi anibu niñagla.

²⁶ Pen ruö Mosi amöm niña, Isrel bi mihöp pen pen gailö. Anig gilö niñöm haga, ‘Bi me, kale mamil mihau midpil; pen pen gabil u arö gil!’ a ga.

²⁷ “Hageia, bi ap bi ap nip pakaia u, Mosi nip ud gidan yuöm haga, ‘Ne an hagö, bi kub midmön, halip bi manö ud asikep rö abad midpan?’

²⁸ Ne rol Ijip bi u al pak lina u, mihö yip pen al pak linañ hagabön aka?’ ga. ²⁹ Anig hagö, Mosi bi al pak linañ anibu niñagal, a göm, piñiñ gi am ram minöñ Midian amöm, bi yiñariñ ap rö midmidöp. Ñin an anib au, nipe nibi udöm, ñi mihöp

yag daua. * ³⁰ Anig göm yiñariñ nöp midö mi niñajuöl mihöp (40) ina. Hainö ñin ap ram minöñ kabö nöp midöp Sainai Dum sol au midöm niña, ejol ap apöm, mab ur añi ap miñaga geia an au waiö lö niña. *

³¹ Anig geia Mosi niñöm, nan anibu niñön göp, a göm, am sol au apöm niñö niñöl gi, Bi Kub haga, ³² ‘Nhai iñaga Ebrahim, Aisak, Jekop, God kale yad midpin,’ a ga. Anig hageia, Mosi, u Bi Kub nöp hagab, a göm, piñiñ göm gi gi göm, he göm amgö niñaga.

³³ “Pen Bi Kub Mosi nip haga, ‘Minöñ nabön uñ i am midpan rö, ma rirup ne u ud asik. ³⁴ Ijip nibi bi gau nibi bi yad Isrel kalip gi naj yabiñ gipal, yad niñbin. Kale miñaga gaböl u apdi niñem, apem kalip ud asik yunig aubin. Anib u, ne ado gi Ijip armön,’ a ga.

³⁵ “Isrel nibi bi nöd Mosi nip hagla, ‘Ne an hagö, bi kub midmön, halip bi manö ud asikep rö abad midpan?’ ö gila. Pen hainö, God ejol nipe hag yuö apöm, mab bid miñaga geia an au Mosi nip waiö lö, God nipe ke Mosi nip nibi bi kub kale midöm kalip ud asik yuañ a göm, hag yua. ³⁶ Pen Mosi Ijip aramöm, nan gagep rö rimnap gau göm, nibi bi nipe Isrel kalip udöm niñaga solwara ‘Ati’ a gipal u amöm, nan gagep rö rimnap gau göm, hainö Isrel nibi bi uñ gi dam ram minöñ aipñ nöp an gau aramöm, nan gagep rö rimnap gau göl gi midmidöp. Anig gi midö midö, mi niñajuöl mihöp (40) ina. *

³⁷ “Mosi nipe nöp me nibi bi Isrel kalip haga, ‘God nipe bi manö nipe hagep ap, ñi kale ke bi yad rö ap, hag yuö, kalöp aunab,’ a ga.

³⁸ Mosi nipe ram minöñ aipñ nöp an gau mideia; nipe apis bac hon aip mideia; Sainai Dum gau ejol ap apöm Mosi nip manö hag ña. Mosi manö anibu udöm hon Isrel nibi bi

* 7:19: Eks 1:11-22 * 7:20: Eks 2:2 * 7:21: Eks 2:3-10 * 7:24: Eks 2:11-15 * 7:29: Eks 2:21-22; 18:3-4 * 7:30: Eks 3:1-4 * 7:36: Eks 7:3; 14:21; Nab 14:33 * 7:38: Eks 19:3

hag ñinab, a göm, God nipe manö kamij anibu Mosiis nip ña. *

³⁹ “Mosis manö kamij anibu hag ña u pen bac hon gau manö anibu udagla. Kale Mosiis nip hag juöm, ado gi Ijip arun, a göm, gasi u niñla.

⁴⁰ Mosiis nimam Eron nip hagla, ‘Bi ne Mosiis hanip Ijip nibö dauub u, nip nihön göp u niñagpun. Anib u, ne hanip nan god rö rimnap gö, bi hon rimnap god ginabön anib gau ud nöd arlö, hon hain arun,’ a gila.

* ⁴¹ Ñin anibu nöp, god piral kaj kau pi rö ap gi löm, yaur nan gau pak dap sabe gi ñila. Kale ñimagö kale gila u niñöm, u god hon a göm, miñ miñ göl gi nan kub lau niñla. *

⁴² Anig geila, God kalip arö göm haga, ‘Anig gipal u, sidö, rakin, gapi gau halöwalö sabe gilañ,’ a ga. Ñin anibu kale nan anib gau nöp sabe gila u me, bi God manö hagep ap God Manö u kali klij rüköm haga, ‘Isrel nibi bi.

Kale nöd mi niñjuöl mihöp ram minöñ aipil nöp an gau ajmidim ñin u, kaj kau kaj sipsip nan gau pak yip sabe gi ñagmidim. *

⁴³ Kale nan yiharinj piral mihöp kale ke gipe u nip nan pak sabe gi ni midöl gi, gi midmidim.

Nan anibu, ap Molok a gimdim, ap gapi rö gi limim, Repan a gimdim.

Nan god piral anib mihau nöp, sel ram gi ud ajöl gi, sabe göl gi midmidim.

Gi midmidim anibu, yad kalöp hag yunö, am nagi mideinabim daun kub Babilon ba lau,’ a ga.

⁴⁴ “Bac bi hon gau ram minöñ aipil gau mideila ñin u sel ram ud ajmidal. Sel ram anibu mideia u niñöm, God hon aip midöp a göm niñmidal. Sel ram anibu, God manö haga rö nöp gi lilö mideia. ⁴⁵ Hainö

Josua bac bi hon aip sel ram anibu nap bi kale nibö udla. Hainö, kale sel ram anibu daueilö niñöl gi, God nipe nibi bi ram minöñ aui mideila gau yu gi yua. Sel ram anibu midöm, mid damöm, hainö Depid yag daula.

* ⁴⁶ Bac Depid, bi God niñö aij ga bi u, nipe God nip hag niñöm haga, ‘Ne yau a gö, yad ram nöp aij ap gi linö, ne God Jekop nöd sabe gimidöp u, ram anibu mideinabön,’ a ga. *

⁴⁷ Hageia pen God nipe yau a gaga. Hainö Solomon nipe God sabe gep ram anibu gi la. *

⁴⁸ “Pen God adö i gilañ midöp u, nibi bi ñimagö udöm gi linaböl ram gau midageinab. Bi God manö hagep ap manö anibu hagöm haga,

⁴⁹ ‘Bi Kub u haga,

“Ram minöñ kumi kabö adö lan au sea kin yad rö adö au asik midem, minöñ naböñ it i ma yad abö gi löl gi midpin.

Yip nihön ram gi libe, yad han mideinam?

Yad ram auai ake linam?

⁵⁰ Nan gau magöñhalö ñimagö yad ke gi lagpin aka?” ga,’ a ga.

⁵¹ “Hon ke niñ aij gipun a gimim, nan si nan naj nöp gimim, God Manö niñagpim. Nahai bi gimidal rö nöp gipim. Ana Ut nipe kalöp gasi aij ñö niñbep, pen pör wasö gipim. *

⁵² Nahai bi gau, bi God manö hagep gau kalip magöñhalö gi naj gila. Bi God manö hagep hadame gau, ‘God Bi Wög Gi Ñeb aij yöl u aunab,’ a gila. Pen nahai bi gau kale bi anib gau u rö nöp al pak lila. Pen miñi God Bi Wög Gi Ñeb aij yöl anibu auö me, kale nip mumug niñmim al pak libe.

* ⁵³ Pen God lo manö nipe u, ejol nipe gau kalip hag yuö daulö udpe, pen hagöp rö niñmim gagpim,” a ga.

Sidipen nip kabö ju pak lila

⁵⁴ Sidipen manö anibu hagö niñöl gi, kalip mulu kal yabit lugö, meg

* **7:40:** Eks 32:1 * **7:41:** Eks 32:2-6 * **7:42:** 7:1-16 * **7:47:** 1Ki 6:1-38 * **7:51:** Ais 63:10

Emo 5:25-27 * **7:45:** Jos 3:14-17 * **7:46:** 2Sa * **7:52:** Mad 23:31

magö hau rîbîkôm kal jula. ⁵⁵ Pen Ana U† nîpe Sîdipen ajman rau mîdö nîjöl gî, nîpe gîlan gî nîjöm kumi kabö adö lan au nîna, God mailö aij unbö ke yabî† nîpe mîdeia nîjöm Jisas nîpe God ñîmagö yîjîg kîd lau adö urak mîdeia. * ⁵⁶ Sîdipen nîjöm haga, “Nînim! Yad nîjabin, kumi kabö adö lan au ajön hiik mîdöp. Bî Ñî nîpe u God ñîmagö yîjîg kîd lau adö urak mîdöp!” a ga. *

⁵⁷ Sîdipen anîg hagö, rîmîd kale u ñîmagö ud pî† göm, adîj magöñhalö urakôm, manö blätö göm manö kub yabî† hagöm, gî dö gî am nîpe mîdeia arla. ⁵⁸ Nîp ud sîsî löm, dam daun kub anîbu höj adö yan ud arla. Bî nîp manö pir alla gau kal juöm, watîj mîlö kale gau ud juöm, bî praj Sol mîdeia söl au yulö, nîpe abad mîdö nîjöl gî, kale Sîdipen nîp kabö ju pakla. ⁵⁹ Nîp anîg göl paklö nîjöl gî, Sîdipen Bî Kub nîp wîñ al hagöm haga, “Bî Kub Jisas, ana magö yad ud,” a ga. ⁶⁰ Anîg hagöm, kugom yîmöm, wîñ kub al hagöm haga, “Bî Kub! Yîp al pak laböl i, nan si nan naj gaböl u nîjmön arö gîmön,” a ga. Anîg hagöl göm uma. *

8

¹ Sîdipen nîp kabö ju pak lîla ñîn u, Sol söl au mîdöm, paj hagöm obi olete ga.

Jisas nîbi bî nîpe kalîp rîdîk gî yulö, ke ke arla

Ñîn anîbu nöp, Jerusalem kai î† göm, nîbi bî Jisas nîj udla gau kalîp gî naj yabî† gîla. Anîg gîlö, nîbi bî Jisas nîp nîj udla gau kale magöñhalö pîñîj gî, ram mînönj Judia gau abe, ram mînönj Sameria gau abe, ke ke arla. Pen bî Jisas manö ud arep unbö mîgan lan gau kale nöp Jerusalem mîdeila. ² Pen God Manö hagöp rö nöp gîmîdal bî rîmnap, Sîdipen nîp mög yabî† gö, mî†önj kub yabî† göl gî, wîp dam rîgöl gîla. ³ Sol pen, nîbi bî Jisas nîj udpal

gau gî naj yabî† gînabin, a göm, ram ram göl gî, nîbi bî anîb gau kalîp ha†öwatö †îp gî dam nagî lîmîdöp. *

Pilîp ram mînönj Sameria amöm manö hag ña

⁴ Nîbi bî Jisas nîp nîj ud mîdeila gau pîñîj gî am ram mînönj ke gau gau mîdeila. Pen anîb gau am mîdöm, Jisas manö aij u dam nîbi bî anîb gau kalîp hag ñîmîdal. ⁵⁻⁶ Bî ne Pilîp u rö nöp am daun kub ap ram mînönj Sameria au mîdöm, nîbi bî gau kalîp, Mesaia aua manö aij u hag ña. Pilîp manö haga u abe, nan gagep rö ga u abe nîjöm, manö nîpe nîhön nîhön haga u, rîmîd lî nîj aij yabî† gîla. ⁷ Nîpe nîbi bî kîjaki aîön pî halö mîdeila gau iru nöp gö, nan anîb gau aiö göm höj arla. Nîpe nîbi bî ñîmagö ma pîno gö kîla ga gau iru nöp abe, nîbi bî ma gî ga be wa be ga gau iru nöp abe kalîp gö, kamîj la. ⁸ Anîg gö nîjöl gî, nîbi bî daun anîbu hanmîdeila gau magöñhalö mîñ mîñ yabî† gîla.

⁹ Pen daun kub anîbu bî ap hanmîdöp, hib nîpe u Saimon. Nîpe kuj göm, nan gagep rö rîmnap gö, Sameria nîbi bî gau magöñhalö gasî iru yabî† nîjmîdal. Yad bî kub yabî† mîdpin, a ga. ¹⁰ Saimon nîpe anîg geia, nîbi bî hib mîdeia gau abe, nîbi bî hib mîdageia gau abe, Saimon manö haga rö nöp nîjöm hagla, “Bî anîbi nîpe god ‘Kîö Kub’ a gîpun u nöp,” a gîla. ¹¹ Nan gagep rö gau pör gîmîdöp nîjöm nîbi bî gau gasî iru nîjöm, manö haga rö nöp nîjmîdal. ¹² Pen hainö Pilîp apöm, God nîbi bî udöm ram nîpe kumi kabö lan au abad mîdeinab manö aij u abe, Jisas Kraîs manö aij nîpe u abe, hag ñö, nîbi bî gau kale manö nîpe nîj udöm, ñîg pakla. ¹³ Saimon nîpe ke u rö nöp, Jisas nîp nîj udöm ñîg paka. Pilîp arö, Saimon nîp hain gö nîjöl gî, Pilîp nan gagep unbö ke rö gaia u nîjöm, Saimon nîpe aiö waiö ga.

* **7:55:** Sam 110:1 * **7:56:** Kol 3:1 * **7:60:** Luk 23:34 * **8:3:** Ap 9:1,13; 22:4; 26:9-11

14 Bî Jisas manö ud arep gau Jerusalem midlö niñöl gî, kalip manö ap hagla, "Sameria nîbi bî God Manö niñ udpal," a gîla. Kale manö anîbu niñöm, Pida Jon kalip mîhön hag yulö, ram mînön Sameria arlö. 15-17 Ammil niñlö, nîbi bî gau Jisas nîp niñ udlö, Bî Kub Jisas hib hagöm kalip niñg pak niñla u pen Ana U† nîpe kalip auaga. Anîb u, Pida Jon bî mîhön, Ana U† nîpe kalip auan, a gîmil, sabe gîmil, niñmagö nabîc cög kalip adö lan lîlö, Ana U† nîpe kalip añî añî aua. *

18 Kalpe mîhön niñmagö nabîc cög adö lan lîlö, God nîpe Ana U† nîbi bî gau kalip ña u, Saimon niñöm, yad u rö nöp gînam, a göm, kalip mîhön mani yamöm haga, 19 "Mani i udmil, yîp pîdön anîbu niñlö, yad nîbi bî an an niñmagö yad nabîc cög adö lan lîlö, kale u rö nöp Ana U† udnaböl," a ga.

20 Anîg hageia, Pida haga, "God nan aij nîpe yîharîñ niñb anîbu, niñhön gîniñg mani raunîg gabön? Mani anîbu ne ke pîg hij gî lugnab! 21 Wög hol gîpul u ne aip wasö. Hibur gasî midmagö ne niñ ud midpan u, God niñö aij gagöp. 22 Nan si nan naj gînam, a gîmön, gasî niñban u arö gîmön, God nîp sabe geinabön u, gasî naj yabîl niñban anîbu niñöm arö gîniñm rö löp," a ga. 23 Yad niñbin, nan aij kale au nan yad rö midböp a gîmön, niñmön, gasî naj niñmön, nan si nan naj gî midpan. Anîb u, ne nan si nan naj gep magö u, nagî wög gep bî rö midpan.

24 Hageia, Saimon haga, "Köl mîhön Bî Kub u nîp sabe gîlö, nan yîp gîniñm rö löp, a gîmil hagabil anîbu gagnîm," a ga.

25 Pen Pida aip Jon aip, Jisas kalip mîhön niñhön niñhön ga manö u abe, Bî Kub manö aij u abe, nîbi bî gau kalip hag niñ pîs göm, ado gî Jerusalem arniñg, adan nab gau amöl gî, ram mînön Sameria an au ram

rîñg aglö iru nöp nîbi bî gau kalip Jisas manö aij u hag niñöl gî arlö.

Pilip nîpe bî Idiopia niñb ap nîp Jisas manö aij u hag ña

26 Pen Bî Kub ejol ap apöm Pilip nîp haga, "Jerusalem niñb daun kub Gasa arbal adan mîlö u arammön," a ga. 27 Hagö, Pilip adan haga mîlö anîbu amöm niñga, bî kub ap, kaj hos tîp gî dam ajöp nan bad adö lan asîköm, adan mîlö anîbu areia. Bî anîbu nîpe nîbi kwin Kadaki, ram mînön kub Idiopia abad mideia nîbi u nîp wög göl gî, mani nîpe u abad midmidöp. Pen nîpe Jerusalem God sabe gep ram u amöm sabe göl gî mid pîs göm, 28 ado gî ram mînön Idiopia arammön, God Manö adîñ Aisaia kalî kliñ rîka u udöm, amgö lî niñöl gî areia. 29 Pen God Ana Pilip nîp haga, "Hos nan bad tîp gî dam arab dan am söl ba au ammön, bî anîbu aip armil," a ga.

30 God Ana haga rö nöp, Pilip gî dö gî söl ba au amöm niñga, bî Idiopia niñb anîbu, bî God manö hagep Aisaia God Manö adîñ kalî kliñ rîka u, amgö lî niñöl gî areia. Pilip niñöm haga, "Ne köp amgö lî niñöl gî arabön yagol u, manö îl u anîg hagöp a gîmön niñabön aka wasö?" ga.

31 Hageia, nîpe haga, "Nîbi bî rîmnap rö yîp hag niñlö niñem rö hagnam," a ga. Anîg hagöm Pilip nîp haga, "Ap adö aui asîköl hol aip arul," a ga. Hagiö, Pilip am adö anîbu asîka.

32 Bî anîbu God Manö adîñ Aisaia kalî kliñ rîka anîbu amgö lî niñjeia. Manö anîbu anîgöl midöp:

"Nîpe kaj sipsip u† gî dam al pak lîbal rö nöp mideia.

Kaj sipsip pi uñ rîklö, aiö gî gagöp rö,

nîpe u rö nöp manö ap hagaga.

33 Nan naj ap gaga u pen nîp manö pîr alöm, gî naj gîla.

Nîp böñ nöp al pak lîlö uma u me, hainö bî an rö midöm,

* 8:15-17: Ap 19:6 * 8:33: Ais 53:7-8

‘Anig anig gimidöp,’ a ginab?” ö ga. *

³⁴ Bi kub Idiopia nibö u manö anibu ninöm, Pilip nip haga, “Manö hagab anibi, God manö hagep bi u nipe ke hagab aka bi ke nibö ap nip hagab?” ö ga. ³⁵ Hagö, Pilip God Manö adinj amgö li ninajil u nöp if gi hag dam dam, Jisas manö aij u hag ni aij ga.

³⁶ Pen anig göl manö gi damöl gimil ninlö nig ap mideia. Bi anibu Pilip nip haga, “Nig midöp i yip nig pak ninabön aka?” ga. *

³⁷ Hageia, Pilip haga, “Ne Kraiss nip hibur gasi midmagö yad ninö nöp ninj udpin a geinabön u, yad nöp nig pak ninabin,” a ga. Hageia, bi anibu pen haga, “Jissas Kraiss nipe God Ni nipe midöp u, yad ninj udpin,” a ga. ³⁸ Hagö, kaj hos nan tip gi dam ajep adö asik aueilö u, hos u halö anib au limil, nig yan ammil, Pilip bi anibu nip nig pak na. ³⁹ Anig göl nig pak nom, gof au aulö ninöl gi, adinj Bi Kub Ana nipe Pilip nip udöm, ke migan ap ud arö ninöl gi, bi kub anibu nip ninaga. Nipe pen mifi mifi yabit göl gi adan ara.

⁴⁰ Pen Bi Kub Ana nipe Pilip nip dam ram minönj Asodas lö, nibi bi ram minönj anib gau daun ke ke mideila gau kalip magorjhalö Jissas manö aij u hag ni dam dam, daun kub Sisaria amjaka. *

9

Sol Jissas nip ninj uda

¹ Pen Sol nipe Bi Kub manö aij ninj udöm hain gimidal nibi bi gau kalip al pak lin, a göm, pör ktö yabit gimidöp. Mañ ap nipe am God nip nan sabe gep bi kub yabit u nip haga, * ² “Yip köp rimnap kali klin rik naimön, yad dam Juda magum gep ram ke ke midöp daun kub Damaskas amem, kalip ninabin. Köp anibu kali klin rikmön hagemön, ‘Daun kub Damaskas au, kale nibi

bi Jissas nip ninj udpal rimnap Juda magum gep ram gau midaiöl u, Sol nip hagpe, kalip nagilöm, Jerusalem daunim,’ a gimön, kali klin rikmön,” a ga. ³ Sol köp anibu udöm, Damaskas sol sol gö ninöl gi, adinj mailö kumi kabö adö lanj nibö ap lugöm nip ninj. ⁴ Sol kaj hos adö lanj nibö ap lug minönj yan pakö ninöl gi, manö ap nip haga, “Sol, Sol, yip nihön ginig gimön pör gi naj gabön?” ö ga. ⁵ Hageia, Sol haga, “Bi Kub, ne an?” ö ga.

Hageia, haga, “Yad Jissas, yip pör gi naj gabön u nöp hagabin. ⁶ Pen ne urakmön, Damaskas ammön, bi ap apöm nöp manö hagnim rö ninjminön gimön,” a ga.

⁷ Pen bi Sol aip aula gau manö magö u nöp ninöm, bi nime u ninjagöm, gasi milö löm, manö rimnap hagagla. ⁸ Sol pen uraköm amgö hiköm ninj, amgö nipe u böj nöp we ga. Anig gö, bi nipe aip aula gau nimagö kid nipe u udöm, ut gi Damaskas arla. ⁹ Nip anig göl amgö we gö, nig, nan magö nan gau ninjagöm, nin mihau niganj yiharinj nöp mideia.

¹⁰ Pen Jissas nip ninj uda bi ap Damaskas mideia, hib nipe u Ananias. Bi anibu nipe nabön ninj, Jissas nip haga, “Ananias!” a ga.

Hageia haga, “Bi Kub, yad midpin,” a ga. ¹¹⁻¹² Hageia, Jissas haga, “Sol bi daun kub Dasas nibö u, God nip sabe göl gi, nabön ninjeb, bi Ananias a gipal u nip am ud ninjajip, amgö nipe we ga u nil ninjeb. Nipe mifi yip sabe göl gi midöp Judas ram u. Anib u, ne adan ‘Yijig’ a gipal u ammön, Judas ram u amjakmön kalip hagemön, ‘Sol nip ninjig auabin,’ a gimön,” a ga.

¹³ Jissas nipe anig hageia, Ananias haga, “Bi Kub. Yad ninjbin nibi bi iru yabit nöp hagpal, ‘Bi Sol anibu nibi bi nöp lau adö midpal Jerusalem gau kalip pör gi naj yabit göp,’ a gipal. ¹⁴ Nipe mifi Damaskas i auöp u, bi

* 8:36: Ap 10:47 * 8:40: Ap 21:8 * 9:1: Ap 8:3

God nan sabe gep bi kub gau köp rimnap nip ñilö, nibi bi an an hib ne haglö adö arnab gau, kalip nagı lin, a göm, auöp,” a ga.

15 Ananias anig hageia, Bi Kub nip haga, “Aru! Bi anıbu wög rimnap yad ke nip hag lıbin. Nipe manö aij yad u Isrel nıbi bi kalip hag ñöm, Isrel nıbi bi wasö gau kalip hag ñöm, kiñ gau kalip hag ñöm gınab. * 16 Pen nipe ake ranö, iru marö gö niñöl gi, wög anıbu gınab. Anig gınab u yad ke nip hag ñi aij gınabin,” a ga. *

17 Bi Kub anig hageia, Ananias aramöm, Sol mideia ram u apjaköm, raul yan amöm, Sol nip nabıc cög adö lan ñımagö löm haga, “Mam Sol. Bi Kub Jisas nöp adan an au ap lugöm waiö la niñna u, yip hag yuöp auabin i. Ne amgö ne kauyan ñıl niñmön, Ana Uı nipe nöp am ajman raunım, a göm, yip hag yuö aubin i,” a ga. 18 Ananias anig hagö niñöl gi, nan hag gaı bad rö Sol amgö nıp harıköl mideia u, waı gi lugö niñöl gi, adıñ amgö ñıl niñı. Amgö niñöm, urak aramöm, ñıg paka. 19 Sol nan niñöm kłö uda.

Sol Damaskas nıbi bi gau kalip Jisas manö aij u hag ña

Pen Sol nipe ñın rimnap nıbi bi Jisas nıp niñ udla gau aip Damaskas midöl gi, 20 Juda magum gep ram gau ajöm, Jisas nıpe God Ñı nıpe midöp manö aij u nıbi bi gau kalip hag ña. 21 Nıpe anig göl hag ñı midö niñöl gi, kale niñöm pa gıl gıl göm hagla, “Bi i me, Jerusalem nıbi bi Jisas nıp niñ udla gau kalip gi naij gımidöp me! Mıñi rimnap halö nagı lı dam, bi God sabe gep bi kub gau kalip ñınam a göm auöp,” a gıla. * 22 Pen Sol Jisas manö aij u hag ñı damöm, Jisas nıpe nöp Mesaia u manö kabö göl yabıı hagö, bi Juda Damaskas han mideila gau manö ap pen hagöl rö laga. *

23 Pen hainö mid damöm, Juda kai ap magum göm, manö hag adö añi löm hagla, “Sol nıp al pak lun,” a gıla. 24 Pen manö hagla anıbu, bi ap niñöm Sol hag ña. Daun kub anıbu, hadame nöp kabö waryö gi gıgabö gıla u me, adan ramö ajmidal gau, Sol nıp alun, a göm, sidö an sıbön yan uıñın lı mideila. 25 Anig geila niñöm Sol bi nıpe gau sıbön an yan nıp wadı mıgan kub ap yagöm, nagı adıköm, tıp gi waryö anıbu mıgan ap höñ adö adö lan nıbö minöñ yan yulö, pıñıñ gi ara. *

Sol Jerusalem am mideia

26 Sol Jerusalem amöm, nıbi bi Jisas lau adö mideila gau aip mideinam, a geia pen kale niñöm, bi i Jisas bi nıpe ap wasö, hanıp al pak lıñıg auöp, a göm, pıñıñ gıla. * 27 Anig geila, Banabas nıpe Sol nıp dam bi Jisas manö ud arep gau mideila au amöm, kalip haga, “Bi anıbi nıp niñmim pıñıñ gagmim. Mañ ap daun kub Damaskas amöl gi, adan an au amöm, Bi Kub nıp niñö, nıp manö rimnap haga. Hainö am Damaskas nıbi bi kalip pıñıñ gagöm, Jisas manö aij u haıwaıö nöp hag ña,” a ga. * 28 Banabas anig hagö, Sol nıp udlö, kalip aip Jerusalem midöm, daun kub anıbu mıgan mıgan gau amöm, Jisas manö aij u haıwaıö yabıı nöp hag ña. 29 Pen bi Juda Grik manö niñla gau nıp aip manö pen pen hag amıl apıl göm, nıp al pak lun, a göm, gası u niñla. 30 Pen bi Jisas nıp niñ udla rimnap manö anıbu niñöm, nıp uı gi dam daun kub Sisaria amöm yulö, daun kub Dasas ara.

31 Ñın an anıb au, ram minöñ Judia, Galili, Sameria gau, nıbi bi Jisas nıp niñ udla gau mid aij gıla. Ana Uı nıpe kalip abad mid aij göm, pidöñ ñö niñöl gi, kale kłö göm, Bi Kub nıp gası niñöl gi midöm, nıbi bi rimnap

* 9:15: Ap 25:13; 27:24; Ro 1:5 * 9:16: 2Ko 11:23-28 * 9:21: Ap 8:3 * 9:22: Ap 18:28

* 9:25: 2Ko 11:32-33 * 9:26: Gal 1:17-19 * 9:27: 1Ko 9:1

halö Jisas manö aij u hag ñilö, kale u rö nöp Jisas nıp nıñ udla.

Pida Inias nıp gö urak ara

³² Pida ram mınönj ke ke gau gı ajöl gı, nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau kalıp nıñ ajmıdöp. Anıg göl nıñ ajöm, mañ ap, nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau kalıp nıñın, a göm, ram rıtıg aglö Lida ara. ³³ Ram mınönj anıbu bı ap mıdeia, hib nıpe u Inias. Pen ñımagö ma nıpe gau kılta gö, kuö adö nıpe u nöp han mıdmıdöp mı unbö raleb jıñ ina. ³⁴ Pida bı anıbu nıp haga, “Inias. Nan nöp göp u Jisas gö kamıñ lınab. Urakmön, kuö ne u yad aij gı,” a ga. Anıg hagö nıñöl gı, magö anıbu nöp Inias nıp kamıñ lö uraka. ³⁵ Inias uraköm gı ajö nıñöl gı, ram rıtıg aglö Lida nıbi bı gau abe, ram mınönj Seron nıbi bı gau abe nıp nıñöm, Bı Kub nıp nıñ udla.

Dabida uma, Pida gö, uraka

³⁶ Pen Pida ram rıtıg aglö Lida anıbu mıdö nıñöl gı, nıbi Jisas nıp nıñ uda ap uma yöp daun kub Jopa au. Nıbi anıbu hib nıpe Dabida. Pen Grik manö hagöm nıp Dokas a gımdal. Nıpe nıbi bı gau kalıp abad mıd aij göm, nıbi bı mög gep rö gau kalıp wög gı ñımdöp. ³⁷ Nıbi anıbu nıp nan gö hadö umö, nıp ñıg pak ñöm wıpe he dam ram raul mıgan adö lañ lıla. ³⁸ Jisas nıbi bı nıpe Jopa mıdeila gau manö ap nıñla, Pida ap mıdeia ram rıtıg aglö Lida au. Lida daun kub Jopa söl au mıdöp, nıñöm kale bı mıhöp kalıp hag yulö, Pida mıdeia au ammil manö klö hagmil haglö, “Ne hol aip yıñıd auö arun,” a gılö. ³⁹ Hagailö, Pida kalıp mıhönj aip Jopa amöm amjaklö nıñöl gı, nıp uł gı dam Dabida uma dam lıla ram raul adö lañ arla. Uł gı ud areilö nıñöl gı, nıbi pałpał ap mıdeila gau, nıbi uma anıbu nöd kamıñ mıdmıdöp u, wałj mılö wałj rımnap kalıp yıharıñ ñımdöp gau, Pida nıp yamöl gı, mıtönj gı mıdeila.

⁴⁰ Pida pen nıbi bı ap mıdeila anıb gau kalıp hag hönj yañ yuöm,

kugom yımöm, God nıp sabe göl gı, ado göm, wıpe he nıñöl gı haga, “Dabida, urak!” a ga. Hagö, Dabida amgö ñıl Pida nıp nıñöm, urak asıka. ⁴¹ Pida pen ñımagö kıd nıpe u udöm, ud urak ñöm, nıbi pałpał gau abe, nıbi bı Jisas nıp nıñ udla gau abe, kalıp magöñhalö wıñ alö aueila haga, “Dabida i,” a ga. ⁴² Pen Pida anıg geia, manö anıbu Jopa nıbi bı magöñhalö nıñöm, nıbi bı iru nöp Bı Kub nıp nıñ udla. ⁴³ Pen Pida nıpe daun kub Jopa anıbu, bı kaj kau hañ wög gımdöp bı ap aip ñın rımnap rapın mıdmıdil. Bı anıbu hib nıpe Saimon.

10

Ejol ap apöm Konilias nıp manö haga

¹ Pen ami bı gau kalıp abad mıdmıdöp bı kub ap daun kub Sisaria mıdmıdöp. Hib nıpe u Konilias. Ami bı nıpe abad mıdmıdöp anıb gau kalıp “Idali Ami Bı” a gımdal. ² Bı kub Konilias anıbu aip, nıbi bı ram nıpe gau aip, God nıp nıñ udla. Juda nıbi bı nan kale rımnap mıdagmıdöp u, Konilias nıpe mani nan gau hałöwałö ñımdöp. Pen nıpe God nıp pör sabe gımdöp. ³ Mañ ap sıdö gamıñ ga magö u, Konilias nıpe nabönj nıña, God ejol ap apöm haga, “Konilias!” a ga. ⁴ Hageia, Konilias pıñıñ göm nıp nıñ ij halö löm haga, “Bı kub, yıpe nıñön hagabön?” ö ga.

Hageia, ejol u nıp haga, “Ne God nıp sabe gımön, nıbi bı mög gep gau kalıp nan hałöwałö ñımdön gıpan u, God nöp aij göm nöp hauł gagöp. ⁵ Ne bı rımnap hagö, kale am daun kub Jopa amöm, bı Saimon Pida a gıpal u nıp haglö aunım. ⁶ Nıpe Saimon, bı kaj kau hañ wög göp u aip mıdpil ñıg solwara goł au,” a ga.

⁷ Pen ejol manö anıbu hagöm arö nıñöl gı, Konilias bı wög nıp gı ñımdıl mıhau abe, ami bı God nıp nıñ uda ap abe hagö aueila, ⁸ kalıp ejol u manö nıñön nıñön haga u hag ñı aij göm hag yuö, Jopa arıg hadla.

9 Kale am am adan an au hanla. Ruö am am, sidö an aulik magö u, Jopa söl söl gila. Magö anibu Pida God nip sabe ginig ara ram adö lan migan u. 10 Nipe amöm, God nip sabe gi midö niñöl gi, nip kiyö kub yabil la. Pen nibi bi nipe gau nan magö lau gilö niñöl gi, nipe naböñ ap niña. 11 Pida nipe naböñ niñöm niña, kumi kabö adö lan migan hiiköm, wadi kub ap ñon milö mihau mihau gof lap lap adiköl mideia an au lug lug minöñ il yan luga. 12 Wadi migan anib yan kaj, wal wayöñ, re, yaur ke ke gau magöñhalö nöp mideia. 13 Manö ap pen nip haga, "Pida, urakmön nan ñiñeb anib yagol gau pak ñö?," a ga.

14 Hageia, Pida pen haga, "Bi Kub. Wasö yabil! Nihön ginig ñö? a gimön hagpan? Hon Juda nibi bi nan hil gep anib gau nan rimnap ñiñagpin yabil," a ga. *

15 Hageia, manö anibu kauyan haga, "Nan nihön nihön God nan ñiñeb a ga gau, hil gep a gimön hagagmön," a ga. *

16 Ga anibu, ij mihau nigan ga. Hainö me, nan wadi kub anibu ado gi kumi kabö adö lan ara.

17 Anig gö, Pida naböñ niñbin anibu nihön ginab, a göm, gasi iru niñ midö niñöl gi, Konilias bi hag yuö nip hagnig aula bi kabö u adan il au apjakla. 18 Apjaköm hagla, "Bi Saimon Pida au midöp aka?" gila.

19 Pida naböñ niñajip anibu gasi niñöl gi midö niñöl gi, God Ana nip haga, "Ne nö?! Bi mihau nigan nöp ulhai niñ auaböl. 20 Anib u, urakmön ram au giyan arammön. Yad ke kalip hag yunö auaböl. Anib u, auö aip arun a gaiöl u, gasi iru niñagmön aip armön," a ga.

21 God Ana anig hagö, Pida au yan amöm bi anib gau kalip haga, "Bi ulhai niñabim bi u, yad me i. Yip manö ap hagnig aubim aka?" ga.

22 Hageia, hagla, "Bi kub Konilias, ami bi gau kalip abad midöp bi kub u hanip hag yuö auabun. Nipe God nip niñ udöm, God Manö hagöp rö göp; Juda kai nip niñlö kalip magöñhalö aij göp. Pen nipe naböñ niña, God ejol ap apöm nip haga, 'Ne bi rimnap yuö, am Saimon Pida nip u gi daulö, manö hagainim u niñmön,' a ga," a gila.

Pida Konilias ram ara

23 Anig hagailö, Pida kalip hagö ram raul migan amöm hanla.

Ruö Pida, bi Jopa niñbö Jisas nip niñ udla rimnap udöm, Konilias yua bi ugan anibu aip am am adan an au hanla. 24 Ruö u, Sisaria amjaköm, Konilias ram u amjakla. Pen Konilias nipe Pida auab, a göm, nibi bi nipe gau abe, mideimam nipe gau abe, kalip wiñ alö ap magum gi mideila.

25 Pida nipe amöm ram raul arnig gö niñöl gi, Konilias nip nable paköm, nip bi kub a göm, am ma il nipe au kugom yima. 26 Anig gö niñöl göm, Pida pen nip ud urak ñöm haga, "Ne urak! Yad u rö nöp bi ap me," a ga. *

27 Hagö, urakö niñöl gi, manö hagöl gi, ram raul migan yan arlö. Ammil Pida niña, nibi bi iru nöp ap magum gi mideila. 28 Pida kalip haga, "Kale ke niñbim, hon Juda nibi bi asi masi gi aij gipun. Juda nibi bi wasö gau aip ajagpun; ram kale aragpun. Pen yad naböñ niñnö, God yip manö ap haga. Nipe manö haga anibu, yad nibi bi rimnap asi masi midpal, a gem, kalip asi masi ginam rö lagöp. 29 Anib u niñem me, Konilias manö hagöp u niñem arö gagpin; hagöp rö niñem aubin. Anib u, yip nihön ginig hagpe aubin?" ö ga.

30 Pida anig hageia, Konilias haga, "Yad ruö nöp me, miñi sidö gamiñ göp magö u rö, ram raul migan yan God nip sabe gi midöl gi niñnö, bi waij rud yabil yima ap apöm, midainö ba au uraköl mideia.

31 Nipe yip haga, 'Konilias, ne God

* 10:14: Lep 11:1-47; Esi 4:14 * 10:15: Mak 7:15,19 * 10:26: Ap 14:13-15; Rep 19:10

n#p sabe g#m#n, mani nan gau n#bi b# nan m#dag#p gau kal#p ha#owa#o #n#m#n g#pan u, God n#n#b. ³² An#b u me, b# r#mnap hag yu#o, daun kub Jopa am#m, Saimon hib n#pe ap Pida a g#pal u, n#p u# g# dau#l. N#pe Saimon b# kaj kau ha#n w#g g#p u aip m#dpil #n#g solwara go# au, a ga. ³³ Ejol u y#p an#g hag#o, yad y#n#d n#p b# yad r#mnap hagn#o, n#p am u# g# dauajal, y#p aij g#p. Hon n#bi b# aui God p#g m#dpun r#o, B# Kub man#o kal#p hag #n#m#n, a g#m, n#p hag yu#o auban u, m#n#i han#p hag #n#n#n, a ga.

Pida Konilias n#bi b# n#pe gau kal#p man#o hag #a

³⁴ Konilias an#g hageia, Pida haga, “Yad m#n#i n#n#bin, God n#pe, b# s#l aui n#b#o n#p b# aij, b# m#l#o gau n#b#o b# naj, a g#m, n#n#ag#p. * ³⁵ Ram m#n#n#n ke ke gau n#b#o, i# ke ke gau n#b#o, n#bi b# an an God n#p n#n#m ana ud#m, man#o n#pe n#n#m hag#p r#o g#nab#l gau, kal#p mag#n#hal#o udnab. ³⁶ Pen God n#pe han#p Isrel n#bi b# man#o aij yua u n#n#bim. Yad ke aip j#m #n#l m#dla#n, a g#m, God n#pe Jisas Krai# n#p hag yua. Jisas Krai# n#pe n#p me, n#bi b# gau mag#n#hal#o B# Kub kale m#d#p. ³⁷ Kale ke n#n#bim, Jon b# #n#g pak #neb u, #n#g pak #n#l g#, man#o aij an#bu i# g#m, ram m#n#n#n Galili hag #a. An#g g#l hag#o, hag dam#m, hag dam#m, n#bi b# ram m#n#n#n Isrel m#dpal gau mag#n#hal#o n#n#la. * ³⁸ Pen kale n#n#bim, Jisas Nasared n#b#o u God aip m#d#m, Ana U# u n#p #n#o, abad m#d#o n#n#l g#, k#o n#pe n#p ud#m, ram m#n#n#n ke ke gau mag#n#hal#o aj#l g#m, n#bi b# gau g# aij g#l g#, n#bi b# Seden kal#p g# u#ham m#deila gau kal#p g#o, kam#n#n l#m#d#p. *

³⁹ “Pen Jisas Juda n#bi b# ram m#n#n#n kale gau g# aj#l g#m, Jerusalem g# aj#l g#m, ga ga r#o hon

amg#o hon ke n#n#no u hagabin. Pen hain#o n#p mab ba la# al pak l#l#o uma. ⁴⁰ Uma u pen #n#n m#h#p m#d#m, God g#o, #n#n m#h#u n#g#n u kauya#n urak#m, am wai#o l#o amg#o n#n#no. ⁴¹ N#bi b# mag#n#hal#o n#p amg#o n#n#agla. God han#p n#bi b# hag la gau n#p Jisas n#p amg#o n#n#no. N#pe um#m urak#o n#n#l g#, aip m#dun j#m #n#l nan #n#n#n #n#g #n#n#no. * ⁴² Jisas han#p haga, ‘Man#o aij yad u n#bi b# gau kal#p hag #n#mim hagn#m, “God haga r#o me, hain#o Jisas n#bi b# kam#n#n m#deinab#l gau abe, n#bi b# umnab#l gau abe, kal#p mag#n#hal#o man#o kub hagnab,” a g#mim, a ga. * ⁴³ Pen ad#o an#bu, b# God man#o hagep gau mag#n#hal#o Jisas Krai# n#p hag#m hagla, ‘N#bi b# an an Krai# hib k#o yab#l n#pe u udnab#l gau, nan si nan naj g#pal u, God n#n#m ar#o g#nab, a g#la,” a ga. *

Juda n#bi b# was#o gau Ana U# udla

⁴⁴ Pen Pida an#g g#l man#o hag m#d#o n#n#l g#, Ana U# n#pe n#bi b# n#n# m#deila gau kal#p mag#n#hal#o aua. * ⁴⁵⁻⁴⁶ Ana U# kal#p au#o, kale man#o ke n#p, ha#n ke n#p hag#l g#, God hib n#pe hag#l ad#o ar#o, Juda n#bi b# Jisas n#p n#n# udla Pida aip Jopa n#b#o aula gau, God Juda n#bi b# was#o gau kal#p Ana U# #a me u, a g#m, ai#o wai#o g#la.

Pida pen haga, * ⁴⁷ “God n#pe Ana U# han#p #a r#o u, m#n#i n#bi b# gai i kal#p u r#o n#p #n#b. An#b u, kale #n#g paknabun, a g#l#o, n#bi b# r#mnap kal#p was#o g#l r#o lag#p,” a ga. ⁴⁸ Pida an#g hag#m b# n#pe r#mnap kal#p haga, “N#bi b# gai i kal#p Jisas Krai# hib n#pe hagn#m #n#g pak #n#mim,” a ga. #n#g pak #n#l#o n#n#l g#, kale hagla, “Pida, ne hon aip #n#n pro mag#o ap aui m#daim#n,” a g#la. Hag#l, #n#n pro mag#o ap kal#p p#g m#deia. *

* **10:34:** Dud 10:17; Ro 2:11 * **10:37:** Mad 4:12-17 * **10:38:** Mad 3:16; Luk 4:17-20 * **10:41:** Ap 1:8; Luk 24:42-43 * **10:42:** Ap 17:31; 1Pi 4:5 * **10:43:** Ais 53:5-6; Jer 31:34 * **10:44:** Ap 11:15; 15:8 * **10:45-46:** Ap 2:4; 19:6 * **10:48:** Ap 2:38

11

Pida Jerusalem arö n̄p manö hag ḡila

¹ Pen Jisas manö ud arep b̄i gau abe, ram m̄n̄öḡ Judia n̄bi b̄i Jisas n̄p n̄ḡ udla gau abe n̄ḡla, Juda n̄bi b̄i wasö gau r̄m̄nap God Manö n̄ḡ udla. ² An̄b u, hainö Pida Jerusalem arö, Juda b̄i wasö gau u rö nöp hañ r̄ib ḡi dö göl, a ḡim̄dal b̄i gau, Pida n̄p kal göm hagla, ³ “Ne n̄h̄ön ḡin̄g b̄i hañ r̄ib ḡi dö gagpal gau ram kale ammön, kal̄p aip nan j̄im̄ ñöl ñ̄ḡabön?” ö ḡila. *

⁴ An̄g hagaila, Pida daun kub Jopa m̄d̄öm naböḡ n̄ḡa aiud u kal̄p hag ñöl ḡi haga, ⁵ “Yad daun kub Jopa m̄dem, God n̄p sabe ḡi m̄dem, naböḡ n̄ḡn̄ö, kumi kabö adö laḡ n̄bö, wad̄i kub ap rö ñon m̄l̄ö m̄ihau m̄ihau goḡ lap lap ad̄iköl m̄ideia lug lug iḡ yad m̄dainö au ap luga. * ⁶ Auö, yad wad̄i an̄bu m̄ideia söl au amem n̄ḡn̄ö, kaj, wal wayöḡ, re, yaur gau gau magöḡhalö m̄ideia. ⁷ Pen manö ap ȳp haga, ‘Pida, ne urakmön nan an̄b yagol gau pak ñöḡ,’ a ga.

⁸ “Hageia, yad pen hagnö, ‘B̄i Kub. Wasö yab̄iḡ! N̄h̄ön ḡin̄g ñöḡ a ḡimön hagpan? Hon Juda n̄bi b̄i nan hil gep an̄b gau nan r̄m̄nap ñ̄ḡagpin yab̄iḡ,’ a ḡinö.

⁹ “An̄g hagainö, manö an̄bu kauyaḡ haga, ‘Nan n̄h̄ön God nan ñ̄ḡeb a ga gau, hil gep a ḡimön hagagmön,’ a ga. ¹⁰ Ga an̄bu, ij m̄ihau n̄gaḡ ga. Pen hainö nan wad̄i kub an̄bu ado ḡi kumi kabö adö laḡ ara.

¹¹ “Pen magö an̄bu nöp, b̄i m̄ihau n̄gaḡ ram han m̄dainö u apjakla. B̄i an̄b gau b̄i kub Konilias, Sis-aria n̄bö hag yuö, ȳp uḡ ḡin̄g aula. ¹² God Ana ȳp haga, ‘Gas̄i iru n̄ḡagmön, kal̄p aip haḡowaḡ armön,’ a ga. An̄g hageia, yad mam Jisas manö n̄ḡ udpal unbö kagoḡ j̄iḡ udem, kal̄p aip Konilias

ram u arno. ¹³ Amjakno, Konilias haga, ‘Ejol ap apöm ȳp haga, “B̄i r̄m̄nap hagaimön, daun kub Jopa amöm, b̄i ap Saimon Pida a ḡipal u n̄p uḡ ḡi dauöl. ¹⁴ Uḡ ḡi daulö, n̄pe nöp manö r̄m̄nap hag ñö, n̄bi b̄i ram ne aip m̄dpim gau, God kalöp magöḡhalö ud kam̄ḡ yuö, n̄bi b̄i n̄pe m̄deinabim,” a ga,’ a ga. *

¹⁵ “Konilias ȳp an̄g hagö, yad iḡ gem manö hag ñ̄n̄ö n̄ḡöl ḡi, Ana Uḡ n̄pe han̄p nöd aua rö, n̄bi b̄i an̄b gau kal̄p u rö nöp aua. * ¹⁶ An̄g gö, B̄i Kub han̄p nöd haga manö u gas̄i n̄ḡn̄ö. N̄pe haga, ‘Jon kal̄p ñ̄g pak ña u pen söl m̄d̄öp God n̄pe kalöp Ana Uḡ u pak ñ̄nab,’ a ga. * ¹⁷ Pen hon B̄i Kub Jisas Krais n̄p n̄ḡ udno ñ̄n u, God nan aij yab̄iḡ han̄p ña rö, kal̄p u rö nöp ña. An̄b u, yad aigöl gem God n̄p, ‘An̄g gagmön,’ a ḡibnep?” ö ga.

¹⁸ Pida an̄g hageia, b̄i n̄p manö kal hag ḡila gau manö haga u n̄ḡöm, manö kal r̄m̄nap halö hag gagla. God hib haglö adö arö n̄ḡöl ḡi hagla, “Han̄p nöp wasö; Juda n̄bi b̄i wasö gau u rö nöp, nan si nan naj ḡipal u, n̄h̄ön ḡin̄g an̄g ḡipun, a göm, n̄p sabe geinaböl u, n̄pe n̄ḡöm, nan si nan naj ḡipal gau arö göm, kam̄ḡ pör m̄dep magö u kal̄p ñ̄nab,” a ḡila. *

Adiok n̄bi b̄i Jisas manö aij u n̄ḡ udla

¹⁹ Pen Sidipen n̄p kabö ju pak l̄ila ñ̄n an̄ au, b̄i Juda Jerusalem m̄deila gau, n̄bi b̄i Jisas n̄p n̄ḡ udla gau kal̄p ḡi naj yab̄iḡ ḡilö, kale p̄ñ̄ḡ ḡi ke ke arla. R̄m̄nap p̄ñ̄ḡ ḡi ram m̄n̄öḡ Pönisia arla, r̄m̄nap p̄ñ̄ḡ ḡi ram m̄n̄öḡ ñ̄g r̄ib gus ga airan Saipras arla, r̄m̄nap p̄ñ̄ḡ ḡi daun kub Adiok arla. Amöm, Jisas manö aij u Juda n̄bi b̄i wasö gau kal̄p hag ñ̄agla, n̄bi b̄i kale ke Juda kai ju am an̄b gau m̄dm̄dal gau kal̄p nöp hag ñ̄ila. * ²⁰ Pen n̄bi b̄i Jisas manö

* 11:3: Ap 10:28; Gal 2:12 * 11:5: Ap 10:9-48

* 11:14: Ap 16:31 * 11:15: Ap 2:4 * 11:16:

Ap 1:5 * 11:18: Ap 13:48; 14:27 * 11:19: Ap 8:1-4

aij u n+η udla r+mnap Saipras n+bö, r+mnap Sairini daun n+bö, p+ñ+η g+ Adiok amöm, B+ Kub Jisas manö aij u Juda n+bi b+ wasö gau kal+p hag ñ+la. ²¹ B+ Kub klö n+pe u kal+p aip m+deia u me, n+bi b+ gau kal+p Jisas manö aij u hag ñ+lö, n+bi b+ iru nöp B+ Kub n+p n+η udla.

²² Pen Jerusalem n+bi b+ Jisas n+p n+η udla gau, manö an+bu n+ηöm, b+ kale Banabas n+p haglö, Adiok ara. * ²³ Banabas n+pe Adiok amjaköm n+ηa, God n+pe n+bi b+ an+ib gau mög n+ηöm gö, Jisas manö aij u n+η udla. An+ib u me, n+pe ñ+ñ+löm, kal+p manö r+mnap halö hag ñöl g+ haga, “B+ Kub n+p n+η udpim u arö gagmim; n+p añ+ nöp hibur gas+ m+dmagö kale aη daη n+η ud p+idöη g+mim, c+g göl g+ m+daimim,” a ga. ²⁴ Banabas n+pe b+ aij yöl. Ana U+ n+pe Banabas apöm ajmaη raum+döp. N+pe Jisas manö aij u böη nöp n+η uda. N+pe Jisas manö aij u n+bi b+ gau hag ñö, n+bi b+ iru nöp B+ Kub n+p n+η udla.

²⁵ Banabas pen b+ Sol n+p am daunam, a göm, daun kub Dasas ara. * ²⁶ Banabas Dasas amjaköm, Sol n+p u+hai n+ηöm, u+ g+ ado g+ am Adiok amöm, m+ añ+ an+bu n+bi b+ Jisas n+p n+η udla gau kal+p Jisas manö aij u hag ñöl g+ m+dailö. Adiok n+bi b+ Jisas Kraiss n+p n+η udla gau, nöd hib ñöm Kraiss N+bi B+ a g+la.

²⁷ Ñ+n aη an+ib au, b+ God manö hagep r+mnap Jerusalem n+bö Adiok arla. ²⁸ Amöm, God Ana n+pe b+ kale ap Agabas n+p gas+ ñö haga, “K+yo kub yab+ ram m+nöη magöηhalö l+n+g gab,” a ga. Hagö, haga rö k+yo kub yab+ u, gapman b+ kub Klodias abad m+dm+döp ñ+n u aua. * ²⁹ An+g göl k+yo kub la n+ηöm Adiok n+bi b+ Jisas n+p n+η udla gau hagla, “N+bi b+ Jisas manö aij u n+η udpal r+mnap ram m+nöη Judia gau m+dlö n+ηöl g+, kal+p k+yo kub yab+ löp u, hon añ+ añ+ kal+p mani r+mnap magum

gun ñun,” a g+la. ³⁰ An+g hagöm, mani l+ magum göm, Banabas aip Sol aip kal+p ñöm hagla, “Kale b+ m+höη mani i dammil, Kraiss n+bi b+ n+pe abad m+dpal b+ kub gau kal+p ñ+l,” a g+la. *

12

Herod Jems n+p al pak löm, Pida n+p nag+ la

¹ Ñ+n aη an+ib au, gapman b+ kub Herod, n+bi b+ Jisas n+η udla gau r+mnap kal+p g+ naij göl g+, dam nag+ löl g+ ga. ² Ami b+ n+pe gau r+mnap hagö, Jon n+mam Jems n+p ru m+lö k+id udöm böη nöp al pak l+lö uma. ³ Herod hagö an+g geila, Juda n+bi b+ gau n+ηöm ñ+ñ+l+la. Ñ+ñ+l+la u, Herod n+ηöm, Pida n+p u rö nöp hagö, dam nag+l+la. G+la an+bu, Juda n+bi b+ Bred Y+is Halö Ñ+ηagep ñ+n aη au g+la. ⁴ Herod Pida n+p an+g göl dam nag+löm, ami b+ unbö raleb böη daη (16) kal+p n+me l+ y+gwo m+lö y+gwo m+lö löm haga, “S+idö aη s+ibön yaη b+ m+hau m+hau abad nöp m+daimim,” a ga. Herod gas+ n+pe u ke n+ηöm haga, “Pasopa ñ+n u ap arain+m me, hainö Pida n+p dam n+bi b+ m+deinaböl aη au amun manö kub hagnabun,” a göm n+ηa.

⁵ Pida n+pe an+g göl nag+ m+idö n+ηöl g+, n+bi b+ Jisas n+p n+η udla gau Pida n+p gas+ n+ηöm, klö göm God n+p sabe göl g+ nöp m+deila.

⁶ Pen gapman b+ kub Herod Pida n+p manö kub hagnam, a göm, n+ηa ñ+n an+bu nöp s+ibön au yaη, Pida n+p sen m+höp ad+köm, ami b+ m+hau böη lap lap n+η m+dlö n+ηöl g+, Pida aη yaη haneia. Ami b+ r+mnap u rö nöp adan i+ u n+η m+deila. ⁷ Pen ad+η B+ Kub ejol n+pe ap urak m+idö n+ηöl g+, mab m+taη rö am nag+ lep ram raul m+gan u ara. Ejol an+bu am Pida n+p r+glöm pak n+ηöm haga, “Y+η+d urak!” a ga. Hagö, Pida urakö n+ηöl g+, sen n+p ad+kla u hub+ka.

* 11:22: Ap 4:36 * 11:25: Ap 9:30 * 11:28: Ap 21:10 * 11:30: Ap 12:25

⁸ Ejol Pida n̄p haga, “Dip naḡi ne u pig l̄im̄ön, ma r̄irup ne u ḡim̄ön ḡi,” a ga. Hagö, Pida ejol haga rö nöp gö, ejol u pen haga, “Wał̄ij m̄ilö kub ne u ȳimö, yad aip arul,” a ga. ⁹ Hagö, wał̄ij m̄ilö kub n̄pe u ȳimöm, ram raul m̄igan m̄ideia u arö göm, ejol u aip hadlö. Ejol ga an̄bu, Pida n̄pe hag n̄ña e, u naböñ n̄ñabin a göm n̄ña. ¹⁰ Pen ami b̄i n̄ñ m̄ideila ajöñ ił m̄ihau hil ḡimil, ajöñ k̄lö yab̄ił ain udöm ḡila ajöñ höñ yañ u ke hīk̄ö n̄ñöl ḡi, höñ arlö. Ammil, adan añ gau amöl ḡi Pida n̄ña, ejol u m̄idageia. *

¹¹ An̄g ga n̄ñöm Pida haga, “M̄iñi n̄ñ aij ḡipin. U B̄i Kub nöp, ejol n̄pe u hag yuö, ap gapman b̄i kub Herod ȳip naḡi p̄idöñ löp u hub̄ik yuöp. Gapman b̄i kub Herod abe, Juda n̄bi b̄i gau abe, nan naij ȳip ḡin̄ig ḡipal u, göl rö lagöp,” a ga. ¹² An̄g hagöm, gas̄i n̄ñ aij göm, b̄i ne Jon Mak n̄me Maria ram u ara. Ram an̄bu n̄bi b̄i iru nöp apöm, God n̄p sabe ḡi m̄ideila. ¹³ Pida apöm, ajöñ u pa gu gu gö, pai Roda, ram an̄bu wög ḡim̄idöp u ajöñ u hīkn̄ig aua. ¹⁴ Pai an̄bu ajöñ apöm n̄ña, Pida maj m̄igan u nöp hageia. N̄pe an̄g n̄ñöm, ñiñi yab̄ił löm, hauł padö ajöñ hīk̄aga; am n̄bi b̄i gau kal̄ip haga, “Pida ap m̄idöp höñ yañ,” a ga.

¹⁵ Hageia, kale hagla, “Ne hauł alaj̄ip hagabön,” a ḡila. An̄g hageila, n̄pe k̄lö yab̄ił göm haga, “Piral hagaḡin; n̄ñö yab̄ił hagabin. Pida m̄idöp höñ yañ,” a ga. Hageia hagla, “U ana n̄pe u rö löp ap m̄idöp,” a ḡila. ¹⁶ Pen Pida n̄pe ajöñ u kauyañ pak gu gu gö gö gö, am ajöñ u hīk̄öm n̄ñla, Pida nöp m̄ideia n̄ñöm aiö yab̄ił ḡila. ¹⁷ Aiö ḡilö n̄ñöl ḡi, Pida kal̄ip ñin m̄iic ḡi ñöm haga, “Manö hagagmim!” a ga. An̄g hagöm, naḡi lep ram m̄idö n̄ñöl ḡi, God ejol ap yuö apöm, n̄p n̄ñön n̄ñön göm daua manö u kal̄ip hag ñöm haga, “Manö an̄bi Jems abe, n̄bi b̄i Jisas

n̄p n̄ñ udpal gau abe, kal̄ip hag ñimim,” a göm, ke m̄igan ap ara.

¹⁸ Ruö ram ruö n̄ñöl ḡi, ami b̄i gau Pida m̄idageia u n̄ñöm, n̄ñön göp, a göm, hag ap ran ap lugöl ḡi m̄ideila. P̄iññ göm, “Mai,” a göm, ulhaila u pen n̄ñagla. * ¹⁹ Herod ami b̄i an̄b gau kal̄ip, Pida n̄p ȳiñd ulhai n̄ñmim dauim, a gö, ulhai wasö n̄ñlö, kal̄ip manö kub hagöm, manö hagö ami b̄i n̄pe r̄imnap ami b̄i an̄b gau böñ nöp al pak lila.

Herod uma

Hainö Herod ram m̄inöñ Judia arö göm, am daun kub Sisaria m̄idm̄idöp. ²⁰ Herod am Sisaria m̄idöm, daun kub m̄ihöp Daia Saidon n̄bi b̄i gau kal̄ip n̄ñö mulu luga. Pen Daia Saidon n̄bi b̄i apöm, b̄i Herod ram n̄pe abada b̄i Blasdas n̄p m̄itöñ ḡi ñöm hagla, “Han̄ip pör k̄iyö lö, apun Herod ram m̄inöñ n̄pe i nan magö rau ud arbun halö. An̄b u, han̄ip kal kal juagmim; agam̄ij j̄im ñöl m̄idaiun,” a ḡila. Hageila, Blasdas n̄pe pen haga, “U n̄ñö hagpim,” a ga.

²¹ Pen Herod manö an̄bu n̄ñöm, ñin ap manö hagnabin, a göm, hag la. Hainö hag la ñin an̄bu auö, n̄pe kiñ kai ȳimb̄al rö wał̄ij aij aij yab̄ił gau ȳimöm, sea kiñ kub n̄pe adö u as̄iköm, n̄bi b̄i gau kal̄ip manö hag ña. ²² Herod manö an̄bu hag ñö n̄ñöl ḡi hagla, “U b̄i ap rö hagagab; god ap rö hagab,” a ḡila. ²³ Pen Herod manö an̄bu n̄ñöm, “Ȳip manö an̄bu rö hagagmim; God hib n̄pe nöp hagpe adö arañ,” a gaga. An̄b u, B̄i Kub ejol n̄pe ap hag yuö, apöm Herod n̄p gö, m̄iññ kub göm, ḡise lö böñ nöp uma. *

²⁴ Pen God Manö u hag ñilö arö n̄ñöl ḡi, ram m̄inöñ gau k̄id k̄id ara. *

²⁵ Pen Banabas aip Sol aip Jerusalem m̄idmil, ḡin̄ig aulo u hadö ḡipul, a ḡimil, Jon Mak n̄p uł ḡi ado ḡi Adiok arla. *

* **12:10:** Ap 5:19 * **12:18:** Ap 5:22-24 * **12:23:** Dan 5:20 * **12:24:** Ais 55:11 * **12:25:** Ap 11:29-30; 15:37

13

Banabas aip Sol aip manö hag ñöl g+ arlö

¹ Daun kub Adiok an+bu au bi God manö hagep bi r+mnap, bi God manö hag ñeb bi r+mnap m+deila. Bi an+bu gau me, ap Banabas; ap Simion. Bi Simion an+bu n+p Bi P+r a g+m+dal. Bi ap Lusias, n+pe Sairini daun n+bö. Bi ap Maneyen, n+pe Kiñ Herod bi n+ñeb n+pe ap. Pen bi ap Sol. ² Pen ñ+n ap kale nan magö ñ+ñagöm, Bi Kub n+p nöp sabe gi m+dlö n+ñöl gi, Ana U+ n+pe kal+p haga, “Kale Banabas aip Sol aip hagaimim, wög kal+p hag l+nö u g+lö ar+n+m,” a ga. * ³ An+g hagö, kale nan magö ñ+ñagöm, God n+p sabe göm, Banabas aip Sol aip kal+p ñ+magö adö lañ löm, God kal+p m+höñ abad m+deian, a göm, kal+p hag yula. *

⁴⁻⁵ Ana U+ n+pe kal+p abad m+dö n+ñöl gi, bi ni Jon Mak, wög hal+p pro pro r+mnap gi ñan, a g+mil, n+p u+ gi Selusia daun ñ+g go+ yan amöm, ñ+g mag+bu udöm, ram m+nöñ ñ+g r+bu gus ga airan Saipras arla. Amöm, daun kub Salamis amöm, Sol aip Banabas aip Juda magum gep ram gau amöm, n+bi bi gau kal+p God Manö hag ñ+lö.

* ⁶ Pen n+bi bi Saipras m+deila an+bu gau kal+p God Manö hag ñ+ dam dam, daun kub Pepos amjaköm, Juda bi ap kuj cage aimö gep bi ap nable paklö. Bi an+bu hib n+pe Ba-Jisas. N+pe manö piral hagöm haga, “Yad God manö hagep bi ap,” a ga. ⁷ Daun kub Pepos au, Saipras gapman bi kub yab+ hanm+döp, hib n+pe Segias Polas. Bi an+bu n+pe bi gasi n+ñ kid yab+ hi+köm n+ñm+döp. N+pe Banabas aip Sol aip, God Manö y+p haglö n+ñ+n, a göm, kal+p hagö apil, n+p God Manö hag ñ+lö. Pen bi kuj cage aimö gep bi u n+pe bi kub an+bu bi n+ñeb n+pe ap. ⁸ Bi Ba-Jisas an+bu, Grik manö hagöm n+p Elimas a g+m+dal. Banabas aip Pol aip kale Segias Polas n+p God Manö

aip u hag ñ+lö, n+pe r+m+d li apdi n+ñ aip ga u pen, bi kuj aimö gep bi u n+ñöm, Banabas Pol manö naj kek hagöm, Segias Polas Jisas manö u n+ñ udagn+m, a göm, n+p haga, “Bi an+bu m+hau manö pir alabil u n+ñagmön,” a ga. ⁹ Sol hib n+pe ap me Pol a g+m+dal. Ana U+ n+pe Pol n+p ajman rauöm gasi aip ñö n+ñöl gi, bi kuj aimö gep bi u n+p n+ñ ij halö li m+döm haga, ¹⁰ “Ne kijaki pi yag daua; naj nöp g+pan. Nan n+hön n+hön aip m+döp u arö g+mön, n+bi bi gau kal+p piral nöp gabön. Ne pör pör Bi Kub manö n+ñö n+pe u udmön manö piral rö labön. Ne ñ+n mai gi naj gabön u arö g+nabön? ¹¹ An+g gabön u, God gö, ñ+n bad ap amgö ne we gö s+dö mailö n+ñagnabön,” a ga.

Pol manö an+bu hagö, ad+ñ Ba-Jisas n+ñ, kumi p+r rö bad ap amgö n+pe har+kö böñ nöp s+bu ga. An+g gö, bi ap y+p ñ+magö ud adan yaman, a göm, ud r+r+ko+ göl gi m+deia. * ¹² Banabas Pol kale bi m+höñ Bi Kub manö u n+p hag ñailö u n+ñöm, Segias Polas n+pe aiö ga. An+bu u, Ba-Jisas ga u n+ñöm, n+pe Jisas n+p n+ñ uda.

Banabas Pol kale daun kub Adiok, ram m+nöñ Pisidia au arlö

¹³ Pen Pol bi n+pe gau aip ñ+g mag+bu udöm, Pepos arö göm, Pega daun, ram m+nöñ Pampilia au arla. Am m+döm, Jon Mak n+pe kal+p m+höñ au arö göm, ado gi Jerusalem ara. * ¹⁴ Kale pen Pega daun arö g+mil, daun kub Adiok, ram m+nöñ Pisidia au arlö. Am m+döm, Juda God n+p sabe gep ñ+n u, Juda magum gep ram u ammil, as+ik m+dailö. ¹⁵ Juda magum ram abad m+dm+dal bi gau uraköm, Mos+s lo manö kal+ kliñ r+ka ad+ñ r+mnap abe, bi God manö hagep gau kal+ kliñ r+kla ad+ñ r+mnap abe, amgö li n+ñ n+bi bi m+deila gau kal+p hagla. Kale manö hag p+s göm, bi ap hag yulö Banabas Pol as+ik m+dailö au amöm haga, “Mamil m+höñ. N+bi bi gai i n+ñ udep

* 13:2: Ap 9:15 * 13:3: Ap 6:6 * 13:4-5: Ap 12:12; 15:39 * 13:11: Ap 9:8 * 13:13: Ap 15:38

manö rımnap mıdainım u, hanıp hag ñılö nıñun,” a gıla.

16 Hagailö, Pol uraköm manö hagnıg ñımagö dap ranöm haga, “Kale Juda nıbi bı gau abe, Juda nıbi bı wasö God nıp sabe gımıdim gau abe, manö hagnıg gabin i rımıd lı nıñim. 17 God nıpe hadame nöp apıs bac bı hon gau uda. God anıbu nıpe Isrel nıbi bı God hon me. Hainö kale ram mınönj Ijip am mıdeila, God kalıp abad mıd aij gö, ñı pai yag dapöm, iru yabıt nöp mıdeila. Bı kub Pero kalıp, aragnabım, a ga u pen God kłö ke yabıt nıpe u göm, kalıp uł gı dam Ijip höñ adö aula. * 18 Kale mı ñınjuöl mıhöp (40) ram mınönj kabö nöp mıdmıdöp an au mıdöm, God nıp manö iru nıbanö sasım lı gımıdal u pen God kalıp abad mıd aij ga. * 19 Pen nöd ram mınönj Kenan nıbi bı rıgoñ ke ke unbö mudun jıñ mıdeila, pen God nıbi bı nıpe kalıp abad mıd aij göm pıdönj nıpe ñö, nıbi bı rıgoñ ke ke unbö mudun jıñ nöd mıdeila gau kalıp aip pen pen göm, rıdık gı yu al pak löm, ram mınönj anıbu ram mınönj kale ke rö udla. * 20 Kale Ijip mıdlö mı ina u wö ralöm, ram mınönj aipıt nöp an gau mıdlö mı ina u wö ralöm, nıbi bı rıdık gı yuöm, ram mınönj kale udla mı ina u abe wö ralöm gılö me, mı unbö po hadred pipdı (450) ina.

“Pen God kalıp dam ram mınönj Kenan aui löm, bı manö ud asıkep rımnap hag lö, kalıp abad mıdmıdal. Hainö bı God manö hagep Samyuel mıdeia ñın u, * 21 nıbi bı Isrel gau kale Samyuel nıp hagla, ‘Ne kiñ ap hag lö, hanıp nıbi bı magöñhalö abad mıdeinab,’ a gıla. Hageila, God bı ne Kis ñı nıpe Sol nıp hag lö, kiñ kale mıdmıdöp. Bı anıbu Benjamin kıgın rık damöm rık damöm rık lıla. Sol kiñ kale mıdö, mı ñınjuöl mıhöp (40) ina. * 22 Pen hainö God

nıpe gö Sol kiñ mıdageia. God nıpe Depid kiñ kale hag la. God nıpe Depid manö hagöm haga, ‘Hibur gası mıdmagö yad ke gası göp rö u, Jesi ñı nıpe Depid hibur gası mıdmagö nıpe abe unbö rö nöp gası göp; nan nıñön nıñön gañ a gı nıñnabin u, nıpe anıg unbö rö nöp gınab,’ a ga. *

23 “Pen God nıpe gö, Depid ñı pai rıkö, rık dam dapıl göm, Jisas nıp yag daula. Anıb u, God nöd manö kłö hag la rö, nıpe Isrel nıbi bı kalıp Ud Kamıñ Yuep Bı ap yua. * 24 Pen Jisas ıt göm wög gaga magö u, Jon nıpe apöm, Isrel nıbi bı kalıp haga, ‘Nan sı nan naij gıpım u, nıñön gınıg anıg gıpun, a gımım, arö gıpe, kalöp ñıg pak ñınabin,’ a ga. * 25 Jon wög nıpe gı pıs gınıg geia ñın an u, nıbi bı gau kalıp haga, ‘Kale yıp bı an, a gımım, gası nıñbım? Bı Kub pör abad mıdpım bı u, yad wasö. Bı anıbu hainö aunab. Ma rırup nıpe u ud hubıknım rö lagöp,’ a ga. *

26 “Añ mam yad, kale rımnap Ebrahim ñı pai nıpe mıdpım; kale rımnap Juda nıbi bı wasö pen God nıp sabe gımıdim. Krais nıbi bı ud kamıñ yuep manö Jon hag ñı mıdmıdöp anıbu, God nıpe hanıp nan a göm haga. 27 Jerusalem nıbi bı gau abe, bı kub kale gau abe, Jisas nıpe Krais u auub a göm nıñagla. Jisas nıp al pak lılö umañ a gıla u, God manö hagep manö kalı kłıñ rıkla rö nöp gıla. Pen God nıp sabe gınıg Juda magum gep ram pör aumıdal u, kale manö kalı kłıñ rıkla anıbu pör pör nöp nıñmıdal. 28 Nıpe nan naij ap göp aka göm ulhai wasö nıñöm gapman bı kub Pailod nıp hagla, ‘Ne hagö nıp al pak lılan,’ a gıla. * 29 Pen God Manö haga rö, magöñhalö nöp Jisas nıp gıla. Hainö nıbi bı nıpe gau apöm, wıpe he ud asık dam kabö mıgan rıgöl gıla. * 30 Rıgöl gıla u pen God gö kauyañ uraka. 31 Nıpe

* 13:17: Eks 1:7; 6:6; 12:51 * 13:18: Nab 14:34; Dud 1:31 * 13:19: Dud 7:1; Jos 14:1 * 13:20: Jaj 2:16; 1Sa 3:20 * 13:21: 1Sa 8:5,19; 10:20-24 * 13:22: 1Sa 13:14; 16:12; Sam 89:20 * 13:23: 2Sa 7:12-16 * 13:24: Mad 3:1-2 * 13:25: Jon 1:20,27 * 13:28: Mad 27:22-23 * 13:29: Mad 27:59-60

uraköm, kam+η midö n+ηöl g+, n+bi b+ n+pe aip Galili n+bö Jerusalem aula gau, n+η n+η iru nöp n+ηla rö, uri Isrel n+bi b+ kal+η Jisas manö aij u hag ñaböl. *

³² “Pen hol b+ m+öhöη aubul i, kalöp Kraiss manö aij u hagn+g aubul. God hadame nöp ap+s bac b+ hon kal+η manö klö hag löm g+nabin a ga manö an+bu nöp ³³ gas+ n+η m+ödöm, God n+pe Jisas n+η ud urak ña. Ga an+bu ap+s bac b+ gau n+ηagla u pen ñ+ pai r+ik lep kale gau m+ñi hon n+ηbun. Depid n+pe God Manö ad+η Sam a g+pal au K+map y+gwö aη n+bö kal+η kl+ñ r+iköm haga, ‘Ne Ñ+ yad.

Yad m+ñi Nap ne m+dpin,’ a ga. *

³⁴ God n+pe gö, Jisas uraka u me, hainö umöm hañ roman+η hij g+ lug l+ arn+m rö lagöp. Manö an+bu God Manö ad+η ap an+göl m+ödöp:

‘Yad Depid n+η manö u+ klö n+ηö hag l+nö u

kalöp nöp ñ+nabin,’ a ga. *

³⁵ Pen God Manö ad+η ap an+göl m+ödöp:

“ ‘Ne B+ U+ ne arö gö, hañ roman+η n+pe hij g+ lug l+ aragn+m,’ a ga. *

³⁶ “Pen Depid n+pe God wög n+η hag la u, n+bi b+ n+pe m+dm+dal ñ+n an+bu g+ damöm uma. Pen Depid n+pe umö, nap n+hi b+ kal+η r+göl g+m+dal gau dam r+göl g+lö, hañ roman+η n+pe hij g+ lug l+ ara. ³⁷ Pen God n+pe gö uraka B+ an+bu, hañ roman+η n+pe hij g+ lug l+ araga.

³⁸ “An+η u, m+deimam n+ηim. Jisas n+pe umöm uraka u me, God nan si nan naj g+pim u n+ηöm arö g+nab manö aij u kalöp hagabul. ³⁹ Hon Juda lo manö adö u nöp n+ηun geinabun u, God nan si nan naj g+pun u n+η nöp m+deinab. Pen Jisas mab ba laη al pak l+lö uma u me, hon Jisas n+η n+η udeinabun u, God nan si nan naj g+pun u n+ηöm, arö göm, han+η n+bi b+ aij yad, a g+nab.

* 13:31: Ap 1:3,8 * 13:33: Sam 2:7 * 13:34: Ais 55:3 * 13:35: Sam 16:10 * 13:39: Ro 10:4 * 13:41: Hab 1:5 * 13:46: Ap 3:26; 18:6

* ⁴⁰ Pen b+ God manö hagep gau hadame nöp hagla rö han+η gagn+m, a g+mim gas+ u n+η aij g+mim. Kale hagla,

⁴¹ ‘Kale n+bi b+ y+η a+ab a+ab ñ+ibim gau n+ηim!

Kale m+dpim magö i, nan ke n+bö ap g+nabin.

Nan g+nabin an+bu kalöp nöd hageinaböl u,

ñ+ηon l+ hagaböl, a g+ n+ηnabim.

An+η u, kale pa g+l g+l g+mim böη nöp um hir g+mim!’ a g+la,” a ga. *

⁴² Pol aip Banabas aip manö an+bu hagn+m, Juda magum gep ram an+bu höη arlö n+ηöl g+, n+bi b+ gau hagla, “God n+η sabe gep ñ+n hain u kauyan+η apil, han+η manö an+bu r+mnap halö hag ñ+mil,” a g+la. ⁴³ N+bi b+ gau magum g+ m+deila gau ram u arö göm, ke ke arlö n+ηöl g+, Juda n+bi b+ kabö göl r+mnap abe, n+bi b+ gau n+bö Juda kai n+ηm+dal rö n+η udla r+mnap abe, Pol aip Banabas aip kal+η hain göm arla. Adan aη au amöl g+, b+ m+ηau kal+η haglö, “ ‘God han+η mög n+ηöm ud aij göp,’ a g+mim, gas+ u n+ηöl g+ nöp m+daimim,” a g+lö.

⁴⁴ Pen Juda God n+η sabe gep ñ+n hain u, n+bi b+ daun kub an+bu m+deila gau magöηhalö rö, B+ Kub manö n+ηn+g ap magum g+la. ⁴⁵ Pen Juda b+ kub gau n+bi b+ iru n+banö aula u n+ηlö, mulu lugö, Pol Banabas kal+η b+ m+ηau kal+η n+ηöm gas+ naj n+ηla. Pol manö n+ηön n+ηön n+bi b+ gau kal+η haga u hag juöm, hib n+pe u hag pro g+la. ⁴⁶ Juda b+ gau an+g gailö, Pol aip Banabas aip p+ñ+η gagmil, manö pen klö hagn+m haglö, “God Manö aij u kalöp Juda n+bi b+ nöd hagul a g+pul u pen kale manö aij an+bu udagn+m, hon pör m+dep magö u n+η udun rö lagöp, a g+pim u me, m+ñi Juda n+bi b+ wasö gau kal+η hag ñ+nabul. * ⁴⁷ N+ηön g+n+g:

Bi Kub hanip hagom manö anig göl haga,
 ‘Yad hagnö, kale Juda nibi bi wasö
 gau kalip mailö kale midmim,
 ram minönj ke ke gau amdim,
 nibi bi gau magorhalö mailö anibu
 niñlön niñöl gi,
 yad kalip ud kaminj yunabin,’ a
 ga,” a ga. *

⁴⁸ Juda nibi bi wasö gau manö anibu niñöm, miñ miñ göm, Bi Kub manö u, manö aij unbö ke yabit, a gila. Anib u, nibi bi God, pör pör midaiöl, a göm, hag la gau magorhalö manö aij anibu niñ udla.

⁴⁹ Pen Bi Kub manö u, ram minönj anib gau magorhalö haglö ara. ⁵⁰ Anig ga u, Juda nibi bi gau niñlön mulu lugö, am Adiok nibi kub God nip niñ udla rimnap abe, bi kub ram minönj anibu abad midmidal gau rimnap abe, kalip haglö, kale am nibi bi iru nöp dapöm, Pol aip Banabas aip kalip gi naij göm, ram minönj kale gau hag hönj yula. ⁵¹ Anig gi hag hönj yulö, bi miñhau kale Adiok arik amöl gi, manö aij dam hag niñjul udagpim, a gimil, ma kale acip acip gau hik gi yumil ammil, daun kub Aikoniam arlö. * ⁵² Pen Ana Ut nipe nibi bi Jisas nip niñ udla gau ajman rauö, kale miñ miñ yabit göl gi mideila.

14

Pol aip Banabas aip daun kub Aikoniam ajailö

¹ Pol aip Banabas aip am daun kub Aikoniam midmil, Juda magum gep ram u ammil, manö hag niñ aij gilö niñöl gi, Juda nibi bi gau löm, Juda nibi bi wasö gau löm, iru nöp Jisas nip niñ udla. ² Pen Juda nibi bi rimnap, Jisas manö hagabil u niñ udagnabun, a göm, amöm Juda nibi bi wasö gau kalip manö niñeb niñagep piral hageila niñöm kale nibi bi Jisas niñ udla gau kalip niñlön mulu kal luga. ³ Pen Pol aip Banabas

aip, manö anibu niñmil, ram minönj anibu arik araglö. Kale au nöp midmil, Bi Kub manö u klö göm waiö nöp hag niñmidil. Bi Kub kalip miñhöj aip abad midö niñöl gi, nan gagep rö rimnap, nan niñeb niñagep rö rimnap gailö, nibi bi rimnap niñöm hagla, “Anib u, manö hagabil anibi niñö nöp hagabil,” a göm, niñla. *

⁴ Pen Aikoniam nibi bi anib gau asik ke ke löm, böj u Juda nibi bi gau manö hagla rö niñla, böj u bi Jisas manö ud arep bi gau hagla u nöp niñla. ⁵ Pen Juda nibi bi rimnap gau löm, Juda nibi bi wasö rimnap gau löm, bi kub kale gau abe, Pol aip Banabas aip kalip gi naij gun, kabö ju pak lun, a göm, gasi u niñla.

* ⁶ Kalpe miñhöj pen manö anibu niñmil, piñinj gi am daun kub miñhau Lisdra Debi, ram minönj Likonia au arlö. ⁷ Ammil, anib gau gi ajöl gi, Krais manö aij u hag niñmidil.

Bi ma naij ga u, Pol gö, kaminj la

⁸ Pen daun kub Lisdra anibu, bi ap nime nip yag daua niñ u nöp ma naij gö, adan ajagmidöp bi ap midmidöp.

⁹ Bi anibu nipe ap asik midöm, Pol manö hageia u niñ mideia. Pol bi anibu nip niñ ij halö löm gasi niña, bi anibi, God yip gö kaminj linim rö löp, a gi gasi niñmidöp. ¹⁰ Anib u, Pol nip niñöm, meg migan dap ranöm haga, “Urak!” a ga. Hagö, bi anibu yinjid uraköm, ma abö göm ara.

¹¹ Pol anig gö, nibi bi niñ mideila gau manö yabit kale Likonia manö u hagom hagla, “Bi kumi kabö adö laj nibö gau, god miñhöp nibi bi rö limil ap hagabil i,” a gila. * ¹² Anig hagom, Banabas nip, god Sus, a gila. Pen Pol nipe manö iru nöp hagmidöp rö, nip, god Hemis, a gila. ¹³ God piral Sus sabe gimidal anibu, sabe gep ram u yöp gi lila daun gof anib au me, god piral Sus sabe gep bi kub u abe, nibi bi au mideila gau abe, god Sus pör sabe gipun u miñi auöp i, a göm, kaj kau niñbar rimnap udöm, mab pitpit

* 13:47: Ais 49:6 * 13:51: Mad 10:14; Ap 18:6

* 14:11: Ap 28:6

* 14:3: Mak 16:20; Hib 2:4 * 14:5: Ap 14:19

aij aij r+mnap ud dauö, n+bi b+ iru yab+ aula.

14 Pen Pol aip Banabas aip, geila an+bu n+nmil, wa+ij kale gau ud b+it+ g+mil, n+bi b+ iru nöp m+deila an an+ b au ammil haglö, 15 “Kale n+hön g+in+g an+g gabim? Hol m+hön god wasö! Kale n+bi b+ yab+ m+dpim rö, hol u rö nöp unbö rö m+dpun. Hol Jisas Kraiss manö aij n+pe u kalöp hag n+in+g aubul. God n+pe kumi kabö la+ g+ löm, m+nön nabö+ it i g+ löm, n+g solwara u g+ löm, nan n+hön n+hön m+idöp gau magö+halö g+ löm, ga. Hol kalöp Kraiss manö aij u haglö, nan y+har+ piral sabe gabim gau arö g+mim, God kam+ m+idöp u nöp sabe g+ m+daimim, a gul, kalöp hagabul. * 16 Pen nöd n+bi b+ ram m+nön ke ke gau m+idöm, gas+ kale ke n+öm nan y+har+ sabe g+la u, God n+öm kalöp g+ naj gaga.

* 17 Pen kale y+har+ m+dagpim; n+p n+ng, n+nabim. N+pe pör pör kalöp ud aij göp. N+pe nöp gö, mön alöm, nan magö iru nöp m+idö n+öl g+, m+n m+n göl g+ nan n+nbim. An+ b u, n+pe an+g gab u n+nmim, n+ö nöp God hon m+idöp u hadö n+nbep,” a g+lö. * 18 An+g haglö u pen, n+bi b+ an+ b gau, b+ an+ b m+hai i kumi kabö adö la+ n+bö aubil, a göm, kaj kau n+bar r+mnap pak sabe g+ n+ng geila, u+ham yab+ hag hag wasö g+lö.

Pol n+p kabö ju pakla

19 Pen kalpe m+hön daun kub Lisdra an+bu nöp m+dlö n+öl g+, Juda kai daun kub Adiok, ram m+nön Pisidia au m+dm+dal n+bi b+ r+mnap abe, daun kub Aikoniam m+dm+dal n+bi b+ r+mnap abe apöm, n+bi b+ an+ b gau kalöp piral hagöm hagla, “B+ m+hou manö aij hagagabil; piral hagabil,” a g+la. An+g hageila, n+bi b+ an+ b gau n+öm, Pol n+p kabö ju pak löm, bö+ nöp umöb, a göm, t+p g+ dam kabö waryö g+gabö g+la u

hö+ adö löy+ yula. * 20 An+g g+la n+öm n+bi b+ Jisas n+p n+u+da gau ap b+n+g g+gabö g+lö n+öl g+, Pol uraköm daun kub an+bu ado g+ ara. Pen ruö Pol aip Banabas aip Lisdra arö g+mil Debi arlö. 21-22 Pol aip Banabas aip Debi ammil, Jisas manö aij u n+bi b+ gau kalöp hag n+ailö, n+bi b+ iru nöp Jisas n+p n+u+da. Pen kalpe m+hön nöd aubul adö u nöp arul, a g+mil, ado g+ Lisdra, Aikoniam, Adiok ram m+nön Pisidia au amöl g+, n+bi b+ Jisas manö aij u haglö n+u+da gau kalöp kauy+ hag n+ aij göl g+ arlö. Kalöp hag n+ aij göl g+ haglö, “Jisas manö aij u arö gagmim; n+u+ u+dpim rö nöp n+u+ ud m+daimim. An+g g+pe, kalöp m+nör iru n+naböl pen gas+ u n+nagmim; God han+p udöm abad m+deinab, a g+mim, klö g+mim u nöp n+nbe ar+n+,” a g+lö.

* 23 An+g hagmil, cöc ke ke an+ b gau, n+bi b+ Jisas n+u+da gau b+ nab+c m+daiöl, a g+mil, b+ r+mnap wög an+bu hag l+lö. An+g g+mil, kalpe m+hön nan magö n+nagmil, God n+p sabe göl g+ haglö, “B+ Kub, b+ gai i nöp n+u+ u+dpal rö, kalöp abad m+daimön,” a g+lö.

Pol aip Banabas aip daun kub Adiok, Siria Propins au arlö

24 An+g göl ram m+nön Pisidia gau ajmil, ram m+nön Pampilia arlö. 25 Pampilia ammil, Jisas manö aij u n+bi b+ Pega daun gau kalöp hag n+mil, daun kub Adalia arlö.

26 Adalia ammil, n+g mag+ b u+dmil, daun kub Adiok, Siria Propins au, nöd m+dmil aulö u ado g+ arlö. Kale nöd ar+n+g gailö, Adiok n+bi b+ Jisas n+p n+u+da gau, God n+p sabe göm hagla, “Manö aij ne u n+bi b+ gau kalöp hag n+in+g arabil rö, kalöp m+hön abad m+id aij g+mön,” a göm, kalöp m+hön hag yulö, ammil, manö an+bu hag n+ ajm+idil. * 27 An+ b u, ado g+ Adiok apil, n+bi b+ Jisas n+p n+u+da gau kalöp w+n allö aueila,

* 14:15: Ap 10:26; Sam 146:6 * 14:16: Ap 17:30 * 14:17: Jer 5:24 * 14:19: Ap 17:13; 2Ko 11:25 * 14:21-22: Ap 15:32; 1De 3:3 * 14:26: Ap 13:1-2

God n̄ipe gö kale n̄ihön n̄ihön ḡila gau magöñhalö hag ñi aij ḡila. Juda n̄ibi b̄i wasö gau iru nöp Jisas manö aij u n̄iñ udla aiud u abe hag ñila. *
 28 Kal̄ip an̄ig göl hag ñimil, kal̄ip aip ñin bad ap rap̄in m̄idailö.

15

B̄i kub Jerusalem ap magum göm manö hagla

1 Pen b̄i r̄imnap ram m̄inön̄ Judia n̄ibö Adiok apöm, b̄i Juda wasö Jisas n̄ip n̄iñ udla gau kal̄ip hag ñila, “Mos̄is hadame nöp han̄ip Juda n̄ibi b̄i haga, ‘Ñiñan̄ ḡisön yag dapim, wañ hañ kale r̄ib ḡi dö ḡimim,’ a ga. An̄ib u, kale u rö nöp hañ r̄ib ḡi dö gagnabim u, God kalöp ud kam̄iñ yuagnab,” a ḡila. * 2 An̄ig hageila, Pol aip Banabas aip manö u kabö rö hagagaböl, a ḡimil, kal̄ip aip manö pen pen haglö ara. An̄ig geila, Adiok n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄iñ udla gau, n̄ibi b̄i kale ke r̄imnap abe, Pol Banabas b̄i m̄ihau abe hag löm hagla, “Kale Jerusalem ammim, manö an̄ibi dam, b̄i Jisas manö ud arep b̄i gau abe, Jisas n̄ibi b̄i n̄ipe gau kal̄ip abad m̄idpal b̄i gau abe kal̄ip hag ñimim, kale pen hag am̄il ap̄il göm gas̄i n̄ihön n̄iñaböl u n̄iñmim, ap hagpe n̄iñun,” a ḡila. * 3 An̄ig hagöm, kal̄ip hag yulö, kale am ram m̄inön̄ Pönisia an̄ au amöl ḡi, Juda n̄ibi b̄i wasö gau Jisas n̄ip n̄iñ udla manö an̄ibu hag ñilö n̄iñöl ḡi, añ mam n̄iñöm magöñhalö ñiñi l̄ila. Ram m̄inön̄ Pönisia an̄ibu arö göm, kale amöm ram m̄inön̄ Sameria an̄ au amöl ḡi, manö u rö nöp hag ñilö n̄iñöl ḡi, añi mam gau u rö nöp n̄iñöm ñiñi l̄ila. 4 Pen kale ram m̄inön̄ Sameria arö göm, amöm Jerusalem amjakeilö, n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄iñ udla gau abe, b̄i Jisas manö ud arep gau abe, Jisas n̄ibi b̄i n̄ipe gau kal̄ip abad m̄ideila b̄i gau abe, kal̄ip hag w̄ihai udöm aij auabim a ḡila. Hageila, Pol aip

Banabas aip, God n̄ipe gö nan n̄ihön n̄ihön ḡila u magöñhalö kal̄ip hag ñi aij ḡila. *

5 An̄ig hagailö, Perisi b̄i Jisas n̄ip n̄iñ udla gau r̄imnap uraköm hagla, “Juda n̄ibi b̄i wasö gau Jisas n̄ip n̄iñ udnaböl u, hañ r̄ib ḡi dö göm, Mos̄is lo u hagab hagab rö nöp ḡilan̄,” a ḡila.

6 An̄ig hageila, b̄i Jisas manö ud arep gau abe, Jisas n̄ibi b̄i n̄ipe abad m̄ideila b̄i gau abe, manö an̄ibu hag aij gun, a göm, ap magum ḡila. 7 Ap magum göm, manö an̄ibu hag am̄il ap̄il ḡi m̄idlö n̄iñöl ḡi, Pida uraköm haga, “Mam b̄i. Kale n̄iñbim, nöd God han̄ip n̄ime löm, Juda n̄ibi b̄i wasö gau Jisas manö aij u n̄iñ udöl, a göm, ȳip hag lö, yad am kal̄ip Kraiss manö aij u hag ñi ajm̄idin. * 8 God gas̄i r̄im̄id m̄idmagö hon magöñhalö n̄iñöb u, Ana U† han̄ip ña rö, Juda n̄ibi b̄i wasö gau kal̄ip u rö nöp ña. An̄ig ga u hon n̄iñbun, n̄ipe kal̄ip abe ud aij göp. * 9 Han̄ip Juda kai manö ap ke hagöm, Juda n̄ibi b̄i wasö gau kal̄ip manö ap ke hagöm gagöp. Kraiss manö aij u n̄iñ udla u me, God n̄ipe nan si nan naij ḡila gac m̄idmagö kal̄ip an̄ dan̄ m̄ideia u ñik ḡi yua. 10 God Juda n̄ibi b̄i wasö gau böñ nöp uda rö, kale n̄ihön ḡin̄ig, neb neb göl ḡi hagpim, ‘Mos̄is lo manö kal̄i kliñ r̄iköm haga haga rö nöp lo pro ap gagnabim u, God kalöp ud kam̄iñ yuagnab,’ a ḡipim? Asi mas̄i ḡi aij ḡimim, a ḡipim u, ap̄is bac b̄i ḡi wasö n̄iñla. Hon u rö nöp ḡi wasö n̄iñbun u, pen uri Juda n̄ibi b̄i wasö Jisas n̄ip n̄iñ udla gau kal̄ip, m̄iñör an̄ibu udöl, a ḡimim, hagabim ar? * 11 U aij wasö. B̄i Kub Jisas han̄ip Juda kai mög n̄iñöb u, i† añi an̄ibu nöp me, B̄i Kub Jisas n̄ipe ke gö, hon n̄ip n̄iñ udno, han̄ip ud kam̄iñ yunab. An̄ib unbö rö nöp, B̄i Kub Jisas Juda n̄ibi b̄i wasö gau kal̄ip mög n̄iñöb u, i† añi an̄ibu nöp

* 14:27: Ap 15:4,12 * 15:1: Gal 5:2 * 15:2: Gal 2:1 * 15:4: Ap 14:27 * 15:7: Ap 10:1-43

* 15:8: Ap 10:44; 11:15 * 15:10: Mad 11:30; Gal 3:10

me, B# Kub Jisas n#pe ke g#o, kale n#p n#n# udl#o, kal#p u r#o n#p ud kam#n# yunab,” a ga. *

12 Pen n#bi b# ap m#deila gau mag#n#hal#o, man#o ap hag#m was#o, agam#j m#dail#o n#n#j#l g#, Banabas a#p Pol a#p kal#p aiud ud#m, kalpe m#h#n# ram m#n#n# ke gau gau am#l g#, Juda n#bi b# was#o gau Jisas man#o a#j u hag #n# ajail#o n#n#j#l g#, God n#pe nan gagep r#o gau, nan n#n#eb n#n#agep gau ga u, aiud u mag#n#hal#o kal#p hag #n# a#j g#l#o. 13 Pen b# m#hau man#o hag p#s g#l#o n#n#j#l g#, Jems urak#m haga, “Mam b#. Man#o hagn#g gabin i n#n#im! * 14 God Juda n#bi b# was#o gau kal#p m#g n#n#m ud a#j g#m, n#bi b# yad ke m#deinab#l, a g#m, had#o uda u, Saimon uri n#p man#o hag#p u n#n#bun. 15 God ga an#bu, God man#o hagep gau hadame n#p hag#m kal# k#n# r#k#la r#o n#p ga. Man#o an#bu kal# k#n# r#k#m haga,

16 ‘B# Kub n#pe hag#p,

“Hain#o yad ado g# apem,
Depid ram pa l#l#o g# pa j#o g# luga u,
yad ke kauyan# g# a#j g#n#o, p#d#n#
yab#l m#dnab.

17 An#b u, Juda n#bi b# was#o ram m#n#n# ke gau n#b#o gau n#b#o, r#mnap n#bi b# yad m#deinab#l a g#p#n# gau, y#p u#hai n#n#nab#l.

18 Nan n#h#n# n#h#n# hain#o g#nab u,
yad B# Kub hadame dagol gau
hag l#n#o u me, an#g hagabin,”
a ga, ’ a g#la,” a ga. *

19 Jems man#o an#bu hag#m haga,
“Gas# yad n#n#bin u, Juda n#bi b# was#o
Jisas n#p n#n# udnab#l gau, kal#p
m#n#j#r r#mnap #n#gun. 20 Pen kal#p
k#p kal# k#n# r#k# yuun hagn#, ‘N#bi b#
r#mnap god p#ral gau n#p nan sabe g#
#n#g, wal kaj nan gau dam pakai#l,
kale #n#n#agmim. N#bi si b# si gagmim.
Wal kaj nan gau, hagape u #n#n#agmim.
Wal kaj nan gau rugu ud bu g#l#o
umn#m u #n#n#agmim,’ a gun. Man#o
gau r#o hagagun. * 21 Pen ai g#n#g:
bac b# hadame n#p g#la r#o, m#n#i u

* 15:11: Gal 2:16; Ep 2:5-8 * 15:13: Gal 2:9
Lep 17:10-16

r#o n#p daun gau gau mag#n#hal#o, God
n#p sabe gep #n#n# u Juda magum gep
ram u am magum g#m, p#r p#r man#o
Mos#s hag#m kal# k#n# r#k#a u amg#o l#
n#n#m#dal,” a ga.

*Juda n#bi b# was#o gau kal#p k#p
kal# k#n# r#k# yula*

22 Jems an#g hag#o, b# Jisas man#o
ud arep gau l#m, b# Jisas n#bi b#
n#pe gau kal#p abad m#deila b# gau
l#m, n#bi b# Jisas n#p n#n# udl#o gau
mag#n#hal#o l#m, haga, “Hon b# hon
r#mnap hag l#no, Pol Banabas b#
m#hau a#p Adiok arlan#,” a g#la. An#g
hag#m, b# Jisas n#bi b# n#pe gau abad
m#deila b# m#h#n# Judas Basabas a#p,
Sailas a#p, kal#p hag l#la. 23 K#p ap
kal# k#n# r#k#m, Pol Banabas b# gau
#n#la. K#p an#g g#l#o kal# k#n# r#k#la:

Mam b#, kale m#dpim?

Hon namam kale, Jisas man#o ud
arep b# gau abe, Jisas n#bi b# n#pe
gau kal#p abad m#dp#l b# m#hau
abe, kal#p Juda n#bi b# was#o daun
kub Adiok abe, Siria Propins abe,
Silisia Propins abe m#dmim Jisas
n#p n#n# u#p#m gau, k#p kal# k#n#
r#k# yuabun. 24 Ai g#n#g: man#o
ap auub n#n#bun, n#bi b# hon gai
i r#mnap, han#p hag n#n#m was#o,
gas# kale ke u n#p n#n#m, am
man#o kub kal#p gas# m#l#o l#mim
r#o man#o r#mnap kal#p hag #n#la.
25 An#b u, hon b# r#mnap hon ke
hag l#no, b# m#dmag#o hon a#j yab#l
Pol Banabas b# m#hau seg n#n#nab#l.

26 Pol Banabas b# m#hau gau ajmil,
hal#p al pak l#nab#l, a g#mil, gas#
u n#n#agp#l. B# Kub Jisas Kra#s
man#o a#j n#pe u n#bi b# gau kal#p
hag #n#l, a g#mil, gas# a#n# an#bu
n#p n#n#mil, ha##wat#o hag #n# a#j
g#l#o g# ajm#dil. 27 Judas Sailas b#
m#hau yun#g gabun. Kale ammil
k#p kal# k#n# r#k#abun i man#o ad#o
u n#p kal#p hag #n# a#j g#n#abil.

28 Hon magum gun, man#o an#bu
hag am#l ap#l g#no n#n#j#l g#, Ana
U# n#pe han#p gas# a#j #n#o, k#p kal#

* 15:18: Emo 9:11-12 * 15:20: Eks 34:15-17;

kliñ rikun m+ñör rimnap kalöp ñagnabun, a g+no. Y+har+? manö m+ñöp nöp hagnabun a gun hagno.

* 29 N+bi b+ rimnap god piral gau sabe g+ñig, wal kaj nan gau dam pakaiöl, kale ñ+ñagmim. Wal kaj nan gau, hagape u ñ+ñagmim. Wal kaj nan gau rugu ud bu g+lö umn+m u ñ+ñagmim. N+bi si b+ si gagmim. Nan hagabun i arö g+ñabim u, g+ aij g+ñabim.

Manö hagpun me u. Kale m+id aij g+mim.

Köp kal+ kliñ rikla u me u.

30 Köp an+bu kal+ kliñ riköm b+ gau ñ+lö, kale Jerusalem arö göm, daun kub Adiok, Siria Propins gau ado g+ arla. Amjaköm, n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla gau haglö, magöñhalö ap magum g+la n+ñöm köp daula u ñ+la. 31 Köp ñ+lö, n+bi b+ kale manö an+bu amgö l+ n+ñlö, kal+p aij yab+ gö, gas+ halö m+idöm hibur kal+p ñ+ñ+ yab+ la. 32 Judas Sailas b+ God manö hagep b+ m+ñau m+idm+idil me, ñ+n bad ap Adiok m+idmil, Jisas n+bi b+ n+pe gau kal+p manö iru nöp hag ñ+ aij g+lö n+ñöl g+, kale Jisas manö aij n+pe n+ñ ud p+idöñ göm gas+ halö m+ideila. 33-34 An+g g+mil hag ñ+ p+s g+mil, arn+g g+lö n+ñöl g+, n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla an+ñ gau ap magum göm, sabe göm, B+ Kub kalpe m+ñöhñ abad m+id aij gö, kale agam+ñ m+id aij g+l, a göm, kal+p m+ñöhñ hag yula. 35 Pen Pol aip Banabas aip Adiok au m+idmil, b+ an+ñ gau n+ñö rimnap aip, B+ Kub manö aij u n+bi b+ gau kal+p hag ñöl g+ m+ideila.

Pol Banabas ke ke arlö

36 Pen m+id damöm, Pol n+pe Banabas n+p haga, “Hol m+ñöhñ nöd ajul B+ Kub manö haglo ara ram m+ñöhñ gau, n+ñ ud p+idöñ göl g+ nöp m+idpal aka gul, am n+ñul auul,” a ga. 37 Hageia, Banabas haga, “An+ñ u, Jon Mak n+p abe u+ g+ ud arul,” a ga. * 38 Hageia, Pol haga, “Ñ+ an+ñu nöd u+ g+ ud arlo, wög g+ haköm auaga;

n+pe Pampilia nöp amöm ar+ñk ara. An+ñ u, m+ñi n+p u+ g+ ud aragnabul,” a ga. * 39 Pol an+g hageia, kalpe m+ñöhñ ke nöp pen pen hagmil, Banabas n+pe Jon Mak aip ñ+g mag+ñ udmil, ram m+ñöhñ ñ+g r+ñb gus ga airan Saipras arlö. 40 Pol n+pe pen Sailas n+p uda. N+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla gau, sabe göm, B+ Kub n+pe Pol Sailas kal+p m+ñöhñ abad m+ideiañ, a göm, b+ m+ñau hag yula. 41 Pol n+pe Siria Propins gau abe, Silisia Propins gau abe g+ ajöl g+, n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla gau kal+p God Manö rimnap halö hag ñ+ aij gö, kale n+ñöm n+ñ ud p+idöñ g+ m+ideila.

16

Pol ram m+ñöhñ ajm+idöp gau kauyañ ado g+ ara

1 Pol Sailas kalpe m+ñöhñ aj aj l+imil, Debi ammil, Lisdra amjaklö. Ram m+ñöhñ an+ñ gau Jisas n+p n+ñ uda b+ ap m+ideia; hib n+pe u Dimodi. B+ an+ñu n+me n+pe u Juda n+ñö n+bi ap pen Jisas n+p n+ñ uda. Nap n+pe u Grik n+ñö b+ ap. * 2 Lisdra n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla gau abe, Aikoniam n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla gau abe, Dimodi b+ aij a g+la. * 3 Pol pen, Dimodi yad aip Jisas manö u hag ñ+ ajaiul, a göm n+ñu u pen, Juda n+bi b+ gau hagnaböl, “Dimodi nap n+pe u Grik b+ ap rö, ñ+ n+pe hañ r+ñb g+ dö gaga rö, manö n+pe u udagun,” a g+ñaböl, a g+ gas+ n+ñöm, Dimodi n+p dam arö hañ r+ñb g+ dö g+la. 4 Pol Sailas Dimodi kalpe daun daun gau g+ ajöl g+, b+ Jisas manö ud arep gau abe, b+ Jisas n+bi b+ n+pe gau kal+p abad m+ideila b+ gau abe, Jerusalem gau magum göm manö n+ñöhñ n+ñöhñ hagla u, n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla gau kal+p hag ñöm, an+g an+g g+mim, a g+la. * 5 An+g göl gau gau g+ ajöl g+, n+bi b+ Jisas n+p n+ñ udla gau, kal+p Jisas manö aij u hag ñ+ aij g+lö, kale manö an+ñu n+ñ udöm, k+ö göm,

* 15:28: Mad 23:4 * 15:37: Ap 12:12,25 * 1:5 * 16:2: Plp 2:19-22 * 16:4: Ap 15:23-29

15:38: Ap 13:13; Kol 4:10 * 16:1: Ap 14:6; 2Di

nipe haga rö nöp gi mideila. N̄in añi añi pör pör n̄ibi bi r̄imnap halö Jisas manö aij u niñöm, Jisas n̄ip niñ udla.

Pol naböñ niña

⁶ Pol bi nipe gau aip Esia Propins midpal n̄ibi bi gau kalip Kraiss manö aij hag ñun a göm, arnig geila u pen Ana Ut nipe, aragmim, a ga. Anib u, ram m̄inöñ Prijia an gau ajöm, Galesia Propins an gau ajöm geila. *
⁷ Kale am am, ram m̄inöñ Misia sösöl apöl gi, Bidinia Propins arun a geila u pen Jisas Ana nipe kalip, aragmim, a ga. ⁸ Jisas Ana nipe anig hagö, kale Bidinia Propins aragla; ram m̄inöñ Misia an au aramöm daun kub Droas arla. ⁹ Droas amöm, sibön an yan Pol naböñ niña, bi Masedonia Propins n̄ibö ap uraköl midöm, n̄ip manö neb neb gi hagöm haga, “Ne ñig ju böñ i Masedonia aumön, hanip gi ñimön,” a ga. ¹⁰ Pol anig gi naböñ niñaia, hon hagno, “U God nöp, Masedonia n̄ibi bi kalip Jisas manö aij u am hag ñim, a göp,” a gun, magö anibu nöp Masedonia arnig gun nan gi jin ginö.

N̄ibi Lidia Jisas n̄ip niñ uda

¹¹ Am ñig magib udun, Droas arö gun, ram m̄inöñ ñig rib gus ga airan Samodres arno. Ruö pen Samodres arö gun, Niapolis daun amjakno. ¹² N̄ig magib udun, Pilipai, Masedonia Propins an au amjakno. Rom gapman n̄ibi bi iru nöp aram Pilipai midöm abad midmidal. Anib u, ram m̄inöñ an au Pilipai daun kub yabih mideia. Hon ñin bad ap Pilipai gau midaino. ¹³ Juda God n̄ip sabe gep ñin u, God n̄ip sabe gep ka ap mideinab, a gun, daun ajöñ arö gun, ñig goñ gamin arno. Amun niñno, n̄ibi r̄imnap ap mideila. Anib au asikun, kalip manö hag ñino. ¹⁴ N̄ibi niñ mideila anib gau, n̄ibi ap daun kub Daiadaira n̄ibö, hib nipe u Lidia. Nipe waij mu gau gi lö, raumidal. Nipe God n̄ip sabe gimidöp. Bi Kub nipe n̄ibi anibu n̄ip gasi aij ñö, Pol

manö aij haga u, niñö hagab, a göm, niñ uda. ¹⁵ Pen Lidia abe, n̄ibi bi ram nipe aip hanla gau abe, kalip ñig pak ñino, Lidia haga, “Yad Bi Kub kabö göl niñ udpin, a gimim niñbim u, kale ap ram yad han midaimim,” a ga. Hanip anig hagö, manö nipe udun, am ram nipe u hanna.

Pol Sailas kalip m̄ihöñ nagilila

¹⁶ Hon mañ ap God n̄ip sabe gep ka u amun, pai nagil wög gep ap n̄ip nable pakno. Pai anibu n̄ip kijaki aban alö, nan niñön niñön hainö ginab u, n̄ibi bi gau kalip hag ñö, n̄ip mani ñimidal. Nipe anig gö, bi n̄ip rau daulö, nagil wög kalip gimidöp gau, mani kub udmidal. ¹⁷ Hon araino niñöl gi, pai anibu hanip hain göl gi haga, “Bi gai i, God adö i gilañ midöp u n̄ip wög gipal. Kale nan niñön niñön geinabim, God kalöp ud kamini yunab, manö u nöp hagaböl,” a ga. * ¹⁸ Pen pai u manö anibu rö pör pör hag hag hag, ñin ap Pol iru yabih gö, ado göm kijaki pai aban ala u n̄ip haga, “Jisas Kraiss hib nipe u niñmön, pai anibi n̄ip arö gimön aru!” a ga. Adi? kijaki n̄ip aban ala u höñ ara.

¹⁹ Pen pai anibu n̄ip mani raulö, kalip nagil wög gimidöp bi gau, Pol kijaki hag yua manö u niñöm, mani kub udpun u hainö udagnabun, a göm, Pol Sailas kalip m̄ihöñ ud sisi udöm Rom bi kub mideila gau manö kub hagnig, tip gi dam manö hagep kuö u arla. ²⁰ Rom bi manö ud asikep bi kub gau manö kub hagöm hagla, “Bi m̄ihöñ i bi Juda n̄ibö. Daun kub hon i apil gilö, hon n̄ibi bi ram m̄inöñ hon nuö n̄ibö i gilö yuö kal lugöp. * ²¹ Hon Rom n̄ibi bi manö nöd n̄ibö adö u ke midöp pen kale manö gisön n̄ibö manö hon niñagep u, niñmim gimim, a gimil, hag ajabil,” a gila.

²² N̄ibi bi niñ mideila gau u rö nöp, manö adö anibu nöp hagöm, Pol Sailas kalip m̄ihöñ manö kub haglö,

* 16:6: Ap 18:23 * 16:17: Mak 1:24 * 16:20: Mak 13:9

bɩ manö ud asɩkep bɩ kub gau hagla, “Waɩɩ kalɩp mɩhönj gau ud jumim, ur ud pakim,” a gɩla. * 23 Haglö, ur ud pak ado malo göm, dam nagɩ lep ram raul mɩgan u yuöm, bɩ nagɩ lep ram abad mɩdeia u nɩp hagla, “Kalɩp mɩhönj nɩɩ aij gɩ mɩdaimön,” a gɩla. 24 Haglö, bɩ nagɩ lep ram abad mɩdmɩdöp u, kalɩp mɩhönj uɩ gɩ dam ram raul mɩgan yabɩɩ au yaɩ löm, ma kɩd kalɩp mɩhau ud mab kub mɩgan u yulö arö, pa rɩbɩk pɩdönj ga.

25 Pen sɩbön anj kub yaɩ, Pol Sailas kalpe mɩhönj God nɩp sabe göl gɩ, kɩmap rɩmnap hag mɩdlö nɩɩöl gɩ, bɩ nagɩman rɩmnap kale apdi nɩɩ mɩdeila. 26 Anɩg gailö nɩɩöl gɩ, nabönj munmon kub yabɩɩ u udöm, nagɩ lep ram u halö ud danj i göm, ajönj gau ke hiɩköm, bɩ nagɩman gau kalɩp sen adɩkla gau magönjhalö hubɩka. 27 Anɩg gö, bɩ nagɩman gau kalɩp abad mɩdeia bɩ u uraköm nɩɩa, ajönj gau magönjhalö hiɩköl mɩdeia. Nɩpe nɩɩöm, “Bɩ nagɩman gau, ajönj hiɩkö, pɩɩɩɩ gɩ amhakpal rö, bɩ kub yad u yɩp al pak lɩnab,” a göm, ru mɩlö kɩd nɩpe ke u ud ɩɩp gɩ udöm, nɩpe ke bɩg lɩnɩg geia. * 28 Pol pen nɩp wɩɩ kub al hagöm haga, “Nɩhön gɩnɩg ne ke bɩg lɩnɩg gabön? Hon pɩɩɩɩ gɩ aragpun. Magönjhalö mɩdpun i,” a ga.

29 Pol anɩg hagö, nagɩman abad mɩdeia bɩ u wɩɩ alöm haga, “Hapö yɩɩɩd dauim,” a ga. Hagö, hapö daulö, nɩpe dam gɩ dö gɩ ram raul mɩgan yaɩ amöm, anɩnɩn gö, gɩl gɩl göl gɩ, am Pol Sailas mɩdailö ɩɩ au kugom yɩma. 30 Pen anɩg göl kugom yɩmöm, uraköm, kalɩp mɩhönj uɩ gɩ hönj yaɩ amöm haga, “Bɩ kub aij yad mɩhai, yad nɩhön geinam, God yɩp ud kamɩɩ yunab?” ö ga. *

31 Hageia, nɩp haglö, “Bɩ Kub Jisas nɩp nɩɩ udeinabön u, ne ke abe, nɩbi bɩ ne aip hanban gau abe, kalöp ud kamɩɩ yunab,” a gɩlö. 32 Anɩg hagmil, bɩ anɩbu nɩp abe, nɩbi bɩ nɩpe aip hana gau magönjhalö abe,

kalɩp Bɩ Kub manö aij u hag nɩlö.

33 Anɩg hag nɩlö, kalɩp mɩhönj sɩbön anj kub yaɩ nöp damöm, haɩ romanj pakla gau nɩg lɩ yua. Anɩg gö, magö anɩbu nöp nɩp abe, nɩbi bɩ nɩpe gau abe, kalɩp magönjhalö nɩg pak nɩlö.

34 Kalɩp magönjhalö nɩg pak nɩlö, bɩ nagɩman gau kalɩp abad mɩdeia bɩ u, kalɩp mɩhönj uɩ gɩ dam ram nɩpe damöm, nan magö nö, nɩɩlö. Bɩ anɩbu nɩpe ke abe, nɩbin nɩɩ pai nɩpe gau abe, mɩɩni hon God nɩp nɩɩ ud-pun, a göm, mɩɩ mɩɩ yabɩɩ göl gɩ mɩdeila. 35 Ruö pen, Rom bɩ kub gau polisman gau kalɩp hagla, “Bɩ nagɩ mɩdpil mɩhau kalɩp hubɩk yube, arɩl,” a gɩla. 36 Haglö, bɩ nagɩman gau kalɩp abad mɩdeia bɩ anɩbu, manö anɩbu dam Pol Sailas mɩdailö u amöm haga, “Manö ud asɩkep bɩ kub gau kalöp hagpal, ‘Hubɩk yube arɩl,’ a gɩpal. Anɩb u, kale mɩhönj arɩl. Bɩ Kub kalpe abad mɩd aij gö, agamɩj mɩd aij gɩ mɩdaimim!” a ga.

37 Hageia, Pol haga, “Hol mɩhönj u rö nöp bɩ Rom nɩbö mɩhau pen manö kub nɩɩöm wasö, nɩbi bɩ anj au halɩp mɩhönj ur ud pak ado malo göm, dam nagɩ lɩbal u, aij gagöp. Anɩb u, halɩp mɩhönj agamɩj pɩ göl hag yuun, a göm, hagaböl ar? Bɩ kub gau kale ke nagɩ lep ram i apöm, halɩp bɩ mɩhönj uɩ gɩ damöm, seg hönj yaɩ arun,” a ga.

38 Pol anɩg hagö, polisman gau manö anɩbu nɩɩöm, ado gɩ am manö ud asɩkep bɩ kub gau kalɩp hag nɩlö, Pol Sailas kale Rom nɩbö bɩ mɩhau manö u nɩɩöm, pɩɩɩɩ gɩla. 39 Pɩɩɩɩ göm, kale am Pol Sailas kalɩp bɩ mɩhönj uɩ gɩ damöm, seg hönj yaɩ amöm, manö hain hain göm hagla, “Kalɩp mɩhönj aij geinab u, daun kub anɩbi arö gɩmil armil,” a gɩla. 40 Pol Sailas nagɩ lep ram u arö gɩmil, nɩbi Lidia ram u am mɩdmil, nɩbi bɩ Jisas nɩp nɩɩ udla gau aip magum göm, Bɩ Kub manö aij kalɩp hag nɩlö kale nɩɩöm, manö aij anɩbu udöm gasɩ halö mɩdöm mɩɩ mɩɩ gɩla.

* 16:22: 2Ko 11:25; 1De 2:2 * 16:27: Ap 12:18-19 * 16:30: Ap 2:37

17

Desalonaika n̄ibi b̄i Pol Sailas kal̄ip m̄ihōŋ al pak l̄in̄ig ḡila

¹ Pen Pol Sailas kalpe m̄ihōŋ daun kub Pilipai arō ḡimil, ammil daun kub Ampipolis amjaklō. Ampipolis arō ḡimil, am daun kub Apolonia amjaklō. Pen Apolonia arō ḡimil, am daun kub Desalonaika amjakmil n̄iŋlō, Juda magum gep ram ap m̄ideia. ² N̄iŋmil, Pol p̄or ḡim̄idöp rō, Juda God n̄ip sabe gep n̄in m̄ihau n̄igan, n̄ibi b̄i gau aip Juda magum gep ram raul m̄igan u amöm, kal̄ip aip manō hag am̄il ap̄il ga. ³ God Manō iŋ u kal̄ip hag n̄i aij göm, God manō hagep b̄i gau hadame gau, Mesaia u ilōn kub udöm umöm kauyaŋ uraknab a ḡila manō an̄ibu hag n̄i aij göm, “Mesaia u Jisas, b̄i kalöp hagabin i,” a ga. ⁴ Pol an̄ig hagö, n̄ibi b̄i r̄imnap n̄iŋö hagöp, a göm, manō haga rō nöp n̄iŋ udöm, Pol Sailas k̄id u arla. N̄ibi hib halö iru nöp abe, Grik n̄ibi b̄i God n̄ip n̄iŋ udla iru nöp abe, Pol haga manō an̄ibu n̄iŋ udla.

⁵ Pol Sailas manō haglö n̄ibi b̄i iru nöp n̄iŋ udeila u, Juda b̄i gau r̄imnap n̄iŋlō, mulu lugö, b̄i naij ȳihar̄iŋ daun adan aŋ au m̄ideila gau r̄imnap udlö, kale pen am n̄ibi b̄i iru nöp dap löm, manō pi pug kub yab̄iŋ ḡila. “Pol Sailas kal̄ip m̄ihōŋ ulhai n̄iŋun, n̄ibi b̄i gai i kal̄ip n̄ino, b̄i m̄ihau al pak l̄ilaŋ,” a göm, am Jeson ram u urōn ḡigabö göm ulhai wasö n̄iŋla. ⁶ Uthai wasö n̄iŋöm, Jeson n̄ip udöm, n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄iŋ udla r̄imnap halö udöm, dam gapman b̄i kub m̄ideila au amöm, manō kub hagla. Manō kub hagöm hagla, “Pol Sailas b̄i m̄ihau ram m̄inōŋ ke gau gau magōŋhalö ajmil haglö, n̄ibi b̄i gau magōŋhalö manō pen pen manō hauŋ ḡipal. Pen m̄iŋi ap m̄idpil ram m̄inōŋ hon i. ⁷ Kale gapman b̄i kub hon Sisa manō n̄ipe r̄ib juöm, kiŋ hon ke ap m̄idöp, a göm, b̄i Kiŋ an̄ibu Jisas a ḡipal. Pen b̄i Jeson i, b̄i an̄ib m̄ihau kal̄ip dam ram n̄ipe

u lö han m̄idaj̄il,” a ḡila. * ⁸ An̄ig hageila, n̄ibi b̄i iru nöp ap m̄ideila gau abe, daun gapman b̄i kub gau abe n̄iŋöm, manō hauŋ kub yab̄iŋ ḡila. ⁹ Manō hauŋ kub yab̄iŋ göm, Jeson n̄ip mani r̄imnap udöm, n̄ibi b̄i n̄ip aip daula gau mani r̄imnap udöm, hagla, “Hainö manō an̄ibu kuōyaŋ ḡinabim u, mani kale an̄ibi bōŋ nöp udnabun,” a ḡila. An̄ig hagöm, kal̄ip hag hōŋ yula.

Daun kub Beria n̄ibi b̄i iru nöp Jisas manō aij u n̄iŋ udla

¹⁰ Siŋbōn ga magö u nöp, n̄ibi b̄i Kraiss n̄ip n̄iŋ udla gau Pol Sailas kal̄ip m̄ihōŋ dam yulö, daun kub Beria arlō. Beria amjakmil, Juda magum gep ram u arlō. ¹¹ Ammil, Jisas manō aij u hag n̄iŋlō, Juda n̄ibi b̄i Beria m̄ideila gau, n̄ibi b̄i Desalonaika m̄ideila gau rō wasö; manō kal̄ip m̄ihōŋ u n̄iŋlō, aij gö n̄iŋöl ḡi, “Pol n̄iŋö hagab aka?” göm, God Manō u n̄in aŋi aŋi p̄or p̄or amgö li n̄iŋ aij ḡim̄idal. ¹² Pen Juda magum gep ram an̄ibu n̄ibi b̄i aula gau iru nöp Jisas n̄ip n̄iŋ udla. Grik n̄ibi hib m̄ideia gau u rō nöp, iru nöp Jisas n̄ip n̄iŋ udla. Grik b̄i u rō nöp, iru nöp Jisas n̄ip n̄iŋ udla.

¹³ Pen Pol am Beria n̄ibi b̄i kal̄ip God Manō hag n̄ab, a ḡilö, Juda n̄ibi b̄i Desalonaika m̄idm̄idal gau manō an̄ibu n̄iŋlō, mulu lugö, apöm, Beria n̄ibi b̄i kal̄ip manō neb neb ḡilö, kal̄ip jun̄ig geila. ¹⁴ An̄ig gö n̄iŋöl ḡi, n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄iŋ udla gau, Pol n̄ip dam yulö, n̄iŋ solwara goŋ gau ara. Pen Sailas Dimodi b̄i m̄ihau Beria au m̄idailö. ¹⁵ Pen b̄i r̄imnap Pol n̄ip dam daun kub Adens yuöm, ado ḡi arn̄ig geila n̄iŋöm Pol kal̄ip haga, “Sailas Dimodi kal̄ip m̄ihōŋ hagpe, ȳiŋid auŋil,” a ga.

Pol daun kub Adens m̄ideia

¹⁶ Pol n̄ipe Sailas Dimodi kal̄ip m̄ihōŋ daun kub Adens au abad m̄idöl ḡi n̄iŋa, n̄ibi b̄i an̄ib gau god piral kale sabe ḡim̄idal nan gau, iru yab̄iŋ nöp m̄ideia. N̄ipe n̄iŋö, hibur

* 17:7: Luk 23:2; Jon 19:12

nip u naj yabıl ga. ¹⁷ Anig gö, Juda magum gep ram u amöm, Juda nıbi bı gau rımnab abe, Grik nıbi bı God nip nıj udla rımnab abe, kalıp aip manö hag amıl apıl gımıdöp. Pen ñın añı añı pör pör manö hagep kuö au amöm, nıbi bı ap mıdeıla gau, kalıp aip u rö nöp manö hag amıl apıl gımıdöp. * ¹⁸ Daun kub Adens anıbu, nıbi bı gası adö ke ke nıjla gau, hib ke ke hagöm, rımnab Epikorian nıbi bı a gıla, rımnab Sıdowık nıbi bı a gıla. Ñın ap, Pol nıbi bı anıb gau kalıp Jisas umöm uraka manö aij u hagö, Epikorian bı gası aij nıjeb rımnab, Sıdowık bı gası aij nıjeb rımnab, Pol manö haga u nıjöm, nip aip hag amıl apıl göm, rımnab hagla, “Bı manö hib ñıg löp manö u nıhön manö hagnıg gab?” ö gıla. Pen rımnab hagla, “Nıbi bı mılö gau sabe gıpal god kale gau rö nöp hagab,” a gıla. ¹⁹⁻²⁰ Pen Pol nip dam kansol kai mıdeıla u amöm hagla, “Ne manö gısön ke nıbö nıbi bı gau kalıp hagabön u, mıñı hanıp u rö nöp hag ñı aij gö, hon abe manö ıf anıbu nıj aij gun,” a gıla. ²¹ Pen nıbi bı Adens nıbö gau abe, nıbi bı ke gau nıbö apöm Adens mıdeıla gau abe, manö gısön nıbö rımnab nıjun hag mıdaiun, a göm, gası u nöp nıjımdal.

²² Pol pen nıpe kansol kai mıdeıla anı au uraköm haga, “Kale Adens nıbi bı. Yad nıjbin kale kłö yabıl gımim, nan rımnab sabe gun, a gımim, gası u nıjbim. ²³ Yad gai i ajem nıjbin, kale kabö ana ke ke gı lımim, nan ke ke sabe gıpım rö, hib u adö anıbu kalı klıñ rıkpe. Pen kabö bıd nan sabe gı ñeb ap gı lıbe u, hib u kalı klıñ rıkpe, ‘Bı sabe gıpal nıjagpun u, kabö ana nıpe me i,’ a gıpe. Manö nıjagpun, a gımim, kalı klıñ rıkpe anıbu, mıñı kalöp manö ıf u hagnıg gabin.

²⁴ “God mıñöj naböj ıf i gı löm, nan mıñöj naböj ıf i mıdöp gau magöjhalö gı löm ga u, nıpe Bı Kub

* **17:17:** Ap 18:19 * **17:24:** 1Ki 8:27; Ap 7:48
23:23 * **17:29:** Ais 40:18-20; 44:10-17; Ap 19:26

yabıl. Kumi kabö adö lanı abe, mıñöj naböj ıf i abe, Bı Kub mıdöm abad mıdöp. Nıbi bı gau God sabe gep ram ñımagö kale gı lılo, nıpe ap ram anıb gau mıdagnab, wasö.

* ²⁵ Nıpe hanıp gı löm, ake bad u yuö, ake löl gı mıdpun. Nan hon gau magöjhalö nıpe nöp ñöb. Nıpe Bı kłö naj anıbu, hon ñımagö hon nan aij ap gun nip ñun rö lagöp. * ²⁶ Nıpe bı añı ap nöp, Adam nip gı lö, Adam nıpe pen rık damöm, rık dam dapıl gılo, mıñı nıbi bı ke ke gau mıñöj naböj ıf i rıgon rıgon magöjhalö gau mıdpun. Pen God nıpe nöp nöd gası nıjöm gaia me, nıbi bı rımnab ram mıñöj ap ap mıdöm, mıd damöm, hainö nıpe ke haga ñın u, nıbi bı gau nıbö rımnab ap ka kale anıbu udpal. ²⁷ God nıpe ke gası nıjöm gab u, ñın rımnab uıham mıdöm, yıp uıhai nıjöm, ud rırıkoı göl gı gı, yıp uıhai nıj udöl, a göm, gab. Pen nip nıj udnıg geınaböl u, nıpe hon magöjhalö mılo gau mıdagöp. Hon aip mıdöp i. * ²⁸ Ñımagö adö nıpe u me, hon mıdpun. Pen bı manö kalı klıñ rıkep kale ke rımnab, ‘Hon abe ñı pai nıpe mıdpun,’ a gıpal u, nıjö hagpal.

²⁹ “Pen hon God ñı pai nıpe mıdpun rö, gol, silpa, kabö gau udun, gası hon ke nıjun, ñımagö hon ke nan rımnab ana gı lun, sabe gagun. * ³⁰ Nöd God manö aij nıpe nıjagımdal rö, kalıp manö kub hagaga. Pen uri nıbi bı ram mıñöj ke gau gau magöjhalö kalıp hagab, ‘Nan sı nan naj gıpım u, nıhön gıñıg anıg gıpun, a gımim, arö gim,’ a gab. ³¹ Hainö nıpe ke nöp nıjöb ñın u, Bı nıpe hag la u nip yuö apöm, nıbi bı mıñöj naböj ıf i mıdpal magöjhalö manö kub hagöm, nıme lınab. Hon nıjbun, Bı manö kub hagnab anıbu, nip al pak lılo umö, God gö kauyanı uraka. Anıg ga u, nıbi bı gau magöjhalö nıjöm, manö

* **17:25:** Sam 50:12 * **17:27:** Sam 145:18; Jer
* **17:31:** Sam 96:13

kub hagnab haga u, waiö nöp haga u nɨŋlaŋ a göm ga,” a ga. *

³² Pol, bɨ ap umöm uraköp manö hagajɨp u nɨŋöm, nɨbi bɨ mɨdeila gau rɨmnap hag mɨhol gɨla; pen rɨmnap hagla, “Nɨn rɨmnap halö manö anɨbu kauyaŋ hagaimön nɨŋun,” a gɨla. ³³ Anɨg haglö nɨŋöl gɨ, Pol kansol kai mɨdeila gau kalɨp arɨk ara. ³⁴ Pen daun kub Adens anɨbu, nɨbi bɨ rɨmnap Pol manö nɨp u udöm, Jisas nɨp nɨŋ udla. Nɨbi bɨ anɨb gau me, bɨ ap hib nɨpe u Dionisias. Nɨpe bɨ kub kansol kub kale ram mɨnön anɨbu nɨbö bɨ ap. Nɨbi ap hib nɨpe u Damaris. Pen nɨbi bɨ rɨmnap halö abe Jisas nɨp nɨŋ udla.

18

Pol am daun kub Korid gau mɨdeia

¹ Pol daun kub Adens arö göm, daun kub Korid gau ara. ² Pol Korid amöm nɨŋa, bɨ Juda ber mɨhau mɨdailö. Nugmul hib u Akwila; nɨp ram mɨnön Podas yag daulö, kub göm nɨpe ju dam ram mɨnön Idali, daun kub Rom söl au, mɨdmɨdöp. Pen hainö gapman bɨ kub Klodias, Juda nɨbi bɨ rɨmnap Rom mɨdagaiöl, a gö, Akwila aip nɨbin nɨpe Prisila aip, Idali arö gɨmil, am Korid au mɨdailö. Pen Pol, ber anɨb mɨhau am nɨŋnɨg göm, ram kalpe ara. * ³ Bɨ ber anɨbu, kale sel ram gɨmɨdil. Pen Pol u rö nöp wög anɨbu rö gɨmɨdöp u me, am kalɨp aip han mɨdöm, sel gau gɨmɨdal. * ⁴ Pol nɨpe pen, Juda nɨbi bɨ gau abe, Grik nɨbi bɨ gau abe, kale magöŋhalö Jisas manö aij u nɨŋ udlaŋ, a göm, Juda God nɨp sabe gep nɨn u, nɨpe pör pör Juda magum gep ram u amöm, klö göm kalɨp aip manö hag amɨl apɨl gɨmɨdöp.

⁵ Pen hainö Sailas aip Dimodi aip Masedonia Propins arö gɨmil, Pol Korid mɨdeia au aulö, Pol nɨpe pör pör Jisas manö aij u hag nɨ dam dam, Juda nɨbi bɨ gau kalɨp manö hag nöm, Mesaia pör abad mɨdmɨdun u

me Jisas nöp, a gɨmɨdöp. * ⁶ Pol anɨg hageia, Juda nɨbi bɨ gau manö nɨpe u nɨŋagöm, nɨp hag juöm, manö naij haglö nɨŋöl gɨ, Pol nɨpe, Jisas manö aij u nɨhön gɨnɨg arö gɨpal, a göm, watɨj nɨpe u pɨpal paköl gɨ haga, “Yad kalöp Jisas manö aij u hag nɨnö nɨŋagpim rö, God kalöp ud kamɨŋ yuagnab u, nan kale ke. Miñi kalöp Juda nɨbi bɨ arö gem, Juda nɨbi bɨ wasö gau kalɨp am hag nɨnabin,” a ga. *

⁷ Pol anɨg hagöm, kalɨp arö göm, bɨ Juda wasö ap ram u ara. Bɨ anɨbu hib nɨpe Didias Jasdas. Nɨpe God nɨp sabe gɨmɨdöp. Ram nɨpe u Juda magum gep ram goɨ söl au. ⁸ Pen Krispas, bɨ Juda magum gep ram abad mɨdmɨdöp bɨ u, nɨbi bɨ nɨpe aip han mɨdeila gau aip Jisas nɨp nɨŋ udla. Daun kub Korid gau, nɨbi bɨ rɨmnap iru nöp, Pol Jisas manö aij haga u nɨŋöm, nɨŋö hagöp, a göm, manö anɨbu nɨŋ udöm, nɨg pakla.

⁹ Nɨn ap sɨbön yaŋ Pol naböŋ nɨŋa, Bɨ Kub nɨp haga, “Ne pɨñɨŋ gagmön. Ne gasɨ halö mɨdmön, klö gɨmön, manö aij yad u nɨbi bɨ gau kalɨp haɨowaɨö hag nö araŋ. ¹⁰ Yad nöp aip mɨdpin. Daun kub i nɨbi bɨ yad iru yabɨl nöp mɨdpal; nɨbi bɨ rɨmnap nöp gɨ naij göl rö lagöp,” a ga. * ¹¹ Bɨ Kub anɨg hagö, Pol Korid nöp mɨdöm, mɨ añɨ ap rakɨn unbö kagoɨ jɨŋ u, nɨbi bɨ gau kalɨp God Manö u hag nɨ mɨdmɨdöp.

¹² Pen Rom bɨ kub gau Galio nɨp hag lɨlö, nɨpe amöm Akaia Propins abad mɨdeia nɨn u, Juda nɨbi bɨ gau, Pol nɨp nɨŋlö mulu lugö, manö hag adö añɨ löm, nɨp ud sɨsɨ lɨ dam manö kub hagnɨg arla. ¹³ Pol nɨp manö kub hagöm hagla, “Bɨ i nɨbi bɨ gai i kalɨp hagöm, ‘Kale God nɨp sabe gɨnɨg gɨmim, anɨg anɨg gɨpe,’ a göp. Pen manö hagab u udöm geinaböl u, kale lo hon rɨb junaböl,” a gɨla.

¹⁴ Anɨg hageila, Pol pen hagnɨg gabin a gɨ nɨŋa u pen, Galio pen

* **18:2:** Ro 16:3 * **18:3:** Ap 20:34 * **18:5:** Ap 17:14-15 * **18:6:** Ap 13:46,51; 20:26 * **18:10:** Jos 1:9; Ais 41:10

uraköm, Juda nibi bi gau kalip haga, “Kale Juda nibi bi. Bi i nan naij ap gaiböp, manö kub hagnig gabim u niñbnep. ¹⁵ Pen kale yiñharinj manö magö gau nibö gau nibö udmim pen pen hagnim, bi hib kale ñila gau u rö nöp udmim, manö pen pen hagnim, u manö kub wasö; manö yiñharinj anibu yad niñagnabin. U manö yad wasö. Manö anibu kale ke hagnim!” a ga. ¹⁶ Anig hagöm, bi polisman nipe gau hagö, manö kub hagep miñgan u kalip ju dam höñ yan yula. ¹⁷ Kale höñ amöl gi, bi Juda magum gep ram abad midmidöp u, Sosdenes, polisman gau nip ur udöm pak gus gila. Gapman bi kub Galio niñöm, manö ap hagaga.

Pol kauyan daun kub Adiok, Siria Propins au ara

¹⁸ Pen Pol Korid rapin midöm, nibi bi Jisas manö niñ udla gau kalip, “Kölarö au midaiim,” a göm, Akwila Prisila ber mihau aip ram minöñ Siria arun, a göm, Senkria daun, ñig solwara goñ au arla. Senkria gau am midöm, Pol manö klö niñö niñö nöp God nip hagabin a göm, umagö nipe rika. * ¹⁹⁻²¹ Ñig magib udöm, Senkria arö göm, am am daun kub Epesas amjakla. Pol nipe Juda magum gep ram raul miñgan u amöm, Juda nibi bi gau aip manö hag amil apil geia. Anig gö, nibi bi gau nip hagla, “Ñin rimnap halö hon aip aui midaimön,” a gila. Pen manö kalip u udagöm haga, “Kale au midaiim. God yip, yau, a geinab u, hainö ado gi kalöp aunabin,” a ga. Anig hagöm, Akwila Prisila ber mihau kalip nibi bi anib gau aip Epesas gau hag löm, nipe ñig magib udöm hada. ²² Ñig magib anibu am am Sisaria amjakö, Pol ñig magib anibu arö göm, it aramöm Jerusalem ara. Jerusalem amjaköm, nibi bi Jisas nip niñ udla gau, “Kale midpim?” a göm, kalip aip manö rimnap haga. Pol anig göm, Jerusalem arö göm, ñig magib

kauyan udöm, daun kub Adiok, Siria Propins au ara.

²³ Pol Adiok amöm, yöp rapin ñin bad ap mid arö göm, am Galesia Propins gau abe, ram minöñ Prijia gau abe gi ajöl göm, nibi bi Jisas nip nöd niñ udla gau, kale Jisas manö aij u niñ ud pidöñ göl, a göm, kalip magorñhalö hag ñi aij ga.

Bi ne Apolos manö u

²⁴ Pen bi Juda daun kub Aleksadria nibö ap, apöm Epesas mideia. Hib nipe u Apolos. Nipe bi gasi aij niñöm manö hag aij gep bi. Nipe God Manö adinj nöd kali kliš rikla u niñ aij ga. ²⁵ Bi rimnap nip Bi Kub Adan Arep manö rimnap nöp hag ñila. Anib u me, nipe klö yabif göm, Jisas nipe gai nibö apöm bi aigale bi rö mideia u nibi bi gau kalip kabö göl nöp hag ñimidöp. Pen manö hag ñimidöp anibu, Jon bi ñig pak ñeb hag ñimidöp rö nöp niñöm hag ñimidöp. Manö rimnap halö niñaga. ²⁶ Pen Apolos piñinj gagöm, Juda magum gep ram u amöm, manö anibu hatöwalö yabif hag ñimidöp. Pen ñin ap manö hag ñi mideia niñöm Prisila Akwila ber mihau niñmil, nip uñ gi dam ram kale u amöm, God Adan Arep manö niñaga magö rimnap hag ñi aij yabif gilö.

²⁷⁻²⁸ Hainö Apolos nipe Akaia Propins arnig gö, Epesas nibi bi Jisas nip niñ udla gau, Apolos nipe am kalip manö aij u hag ñinab u aij, a göm, Akaia nibi bi Jisas nip niñ udla gau kalip köp ap kali kliš riköm hagla, “Bi God wög gep Apolos amjakö, nip udmim,” a gila. Anig gilö me, Apolos Akaia Propins amjaköm, köp anibu yamö, Akaia nibi bi God kalip mög niñöm gasi aij ñö, Jisas nip niñ udla gau Apolos nip udla. Nip udlö, nipe pen ka kalip udöm, manö hagep kuö au Juda nibi bi gau aip manö hag amil apil göm, God Manö adö u hag ñi aij göl gi, “Mesaia, a gimim, abad midpim u

* **18:18:** Nab 6:18; Ap 21:24

Jisas nöp,” a ga. Anig göm, hag ñi aij gö, nïp manö ap pen hagöl rö laga. Anig gö, nïbi bi Jisas nïp nïj udla gau kalip gi ñi aij gö, mid aij gila. *

19

Pol Epesas am midöm Krajs manö aij u hag ña

¹ Apolos Korid mideia ñin an anib au, Pol nipe am Galesia Propins gau abe, ram minöj Prijia gau abe, an au gi ajöl göm, daun kub Epesas amjaka. Amjaköm nïja, nïbi bi Jisas nïp nïj udla rimnap mideila. * ² Pol kalip hag nïja, “Kale Jisas nïp nïj udpe ñin u, Ana Ut halö udpe aka wasö?” ga.

Hageia, hagla, “Wasö. Ana Ut ap midöp, a gun, hon nïjagpun,” a gila. *

³ Anig hageila, Pol kalip haga, “Pen kale ñig pakpe u, il u nihön, a gi gasi nïjbim?” ö ga.

Hageia, hagla, “Hon Jon hagmidöp manö u udun me, ñig pakno,” a gila.

⁴ Anig hageila, Pol haga, “Jon Isrel nïbi bi gau hagö, ñig pakmidal u, nan si nan naij gïpun u, nihön gïning anig gïpun, a göm, nïjlö me, kalip ñig pak ñimidöp. Pen Jon kalip hagmidöp, ‘Bi Kub hainö aunab u auö, nïp nïj udmim,’ a gïmidöp. Bi hainö aunab a ga anibu, Jisas nöp,” a ga. * ⁵ Pol anig hageia, Bi Kub Jisas nïp nïj udun, nïbi bi nipe yabïl midaiun, a göm, ñig pakla. ⁶ Kale ñig paklö nïjöl gi, Pol ñimagö nipe kalip adö au lö, Ana Ut kalip auö, adïj manö yabïl unbö ke ke hagöm, God manö aij u hag ñila. * ⁷ Bi unbö migang lan rö anig gila.

⁸ Pol rakin mïhau nïgan, Juda nïbi bi magum gep ram aula gau aip, God nïbi bi udöm abad mideinab manö u nïj udöl, a göm, klö göm, waiö nöp manö hag amil apil gi midmidöp. ⁹ Pen nïbi bi rimnap gasi midmagö kale u gasi midmagö kale

an gau nöp mideia nïjöm Pol manö haga u udagnabun, a göm, nïbi bi magöjhalö mideila an au amöm, Bi Kub Adan Arep u manö naij hagla. Anig haglö, Pol nïbi bi Jisas nïp nïj udla gau kalip nöp ut gi dam, Diranas skul ram kub u amöm, kalip manö hag ñi midmidöp. ¹⁰ Pol anig göl hag ñi midö, mi mïhöp inö me, Juda nïbi bi gau löm, Grik nïbi bi gau löm, Esia Propins mideila gau magöjhalö Jisas manö aij u nïjla.

Sipa ñi nipe gau

¹¹ God nipe Pol aip mideia nïjöm nipe nan gagep rö ke yabïl rimnap gïmidöp. * ¹² Nïbi bi rimnap kale Pol agsi walïj bad nipe gau dam, nïbi bi mïña ga gau hañ roman kalip lïlö, urak armïdal; kïjaki aiön pi nïbi bi aban almïdöp gau kale u rö nöp höj armïdal. *

¹³ Juda nïbi bi rimnap kuj nan gau göm, kïjaki aiön pi nan gau hag höj yu ajmidal. Pen hainö, Pol gaia rö nïjöm, hon u rö nöp Bi Kub Jisas hib hagno, kïjaki aiön pi höj arlan, a göm, kïjaki aiön pi nïbi bi aban alla gau kalip hagla, “Jisas, Pol manö nipe hagmidöp bi u, hib nipe hagabun u nïjmön, höj aru!” a gila.

¹⁴ Pen bi God nïp nan sabe gep bi kub yabïl ap Sipa, ñi nipe unbö mudun jïj anig gi mideila. ¹⁵ Pen mañ ap kale, kïjaki aiön pi hag yuun, a göm, anig haglö nïjöl gi, kïjaki bi aban ala u manö kale u nïjöm kalip pen haga, “Yad Jisas nïjbin, Pol nïp nïjbin u pen kale bi an?” ö ga. ¹⁶ Anig hagöm, bi kïjaki aban ala u klö ke yabïl kalip rata göm, mïñu magö pak ado malo göm, walïj kalip gau ud bilïi gi yuö, kale magö nöp me ram anibu arö göm, hagape halö piñïj gi arla.

¹⁷ Pen manö anibu, Juda nïbi bi abe, Grik nïbi bi abe, Epesas mideila gau magöjhalö nïjöm, aninïn gö piñïj göm, Bi Kub Jisas hib nipe u nöp haglö adö ara. * ¹⁸ Anig gö, nïbi

* 18:27-28: Ap 9:22 * 19:1: 1Ko 3:6 * 19:2: Ap 8:16 * 19:4: Mad 3:11 * 19:6: Ap 8:17; 10:44,46 * 19:11: Ap 14:3 * 19:12: Ap 5:15 * 19:17: Ap 5:11

b+ Jisas n+ip n+ij udla gau iru nöp ap magum göm, nan n+ihön n+ihön g+ naij g+la gau hag waiö l+la. ¹⁹ Kuj nan gau göm, buk kal+ kliñ rik l+m+idal gau, n+ibi b+ r+imnap daulö, n+ibi b+ r+imnap gau n+ij m+idlö n+ijöl g+, kale mab pak laulö ina. Buk nan an+ib gau, mani kabö magö silpa rauerp wö ralö, pipdi dausan (50,000) rö ara. ²⁰ Pen daun kub Epesas an+ibu an+ig geila me, B+ Kub manö aij u gau gau aramöm p+döñ yab+! ga.

Epesas n+ibi b+ manö haut g+la

²¹ Pen hainö, God Ana n+ipe Pol n+ip gas+ ñö, Pol haga, “Yad Masedonia amem, Akaia amem, Jerusalem arnabin. Pen hainö Rom u rö nöp arnam,” a ga. * ²² An+ig hagöm, b+ m+ihau n+ipe aip wög g+m+idil, Dimodi aip Erasdas aip kal+ip hag yuö, Masedonia Propins arlö. N+ipe pen Esia Propins rap+in ñ+in bad ap m+ideia.

²³ Pol Epesas m+ideia ñ+in an+ib au, Epesas n+ibi b+ r+imnap uraköm, B+ Kub Adan Arep manö aij an+ibu n+ij udla n+ibi b+ gau kal+ip n+ijöl, mulu lugö, pen pen g+n+ig rö geila. * ²⁴ Pen b+ ap, hib n+ipe Demidrias u, b+ n+ipe r+imnap aip kabö silpa udöm, god piral sabe g+m+idal, hib Adem+is, a g+m+idal u, ram pro kliñ aij r+imnap g+ l+lö, n+ibi b+ r+imnap apöm, rau dam löm, n+ibi kub hon Adem+is n+ip sabe gep ram u, a göm, sabe g+m+idal. B+ an+ib gau wög an+ibu göm, mani kub yab+! udm+idal. ²⁵ Demidrias n+ipe, b+ n+ip wög g+m+idal gau abe, b+ wög kale g+m+idal an+ibu rö g+m+idal b+ gau abe hagö, ap magum geila, haga, “Kale n+ijbim, hon wög añ+ an+ibu gun me, mani kub yab+! udpun. ²⁶ Pen uri b+ an+ib Pol apöm, n+ibi b+ gau kal+ip manö piral hagöm hagöp, ‘Ñ+imagö udöm nan g+pal gau nan sabe gep wasö,’ göp. An+ig hagaj+ip, Epesas aui abe, Esia Propins gau abe, n+ibi b+ iru yab+! nöp manö n+ipe udpal. ²⁷ Pol manö piral u hagö, n+ij udöm, nan g+ l+no raum+idal u, hainö rauagnaböl.

Pen adö an+ibu nöp hagagabin. Hon ke abe, n+ibi b+ Esia Propins gau magöñhalö abe, n+ibi b+ ram m+inöñ ke gau gau magöñhalö abe, god kub Adem+is u n+ip sabe g+ipun. Pen n+ip arö göm, ram kub n+ip sabe g+pal u u rö nöp arö göl rö löp, a gem, hagabin,” a ga.

²⁸ Demidrias an+ig hagö, b+ an+ib gau n+ijöl, mulu kal yab+! lugö, meg m+igan dap ranöm hagla, “Adem+is Epesas n+ibö n+ipe kub yab+! Adem+is Epesas n+ibö n+ipe kub yab+!” a g+la. ²⁹ An+ig göl manö kub haglö arö n+ijöl g+, n+ibi b+ daun kub an+ibu magöñhalö apöm, Pol b+ n+ipe m+ihau ud s+is+ li +ip g+ dam manö hagep ka u ud arla. Pol b+ n+ipe an+ib m+ihau n+ipe aip Masedonia Propins n+ibö ap m+dailö. Hib kalpe m+ihöñ u, Gaias aip Arisdakas aip. * ³⁰ Pol pen, n+ibi b+ ap magum göm, manö hageila an+ au arnam, a ga u pen n+ibi b+ Jisas n+ip n+ij udla gau n+ip wasö g+la. ³¹ Pen Esia Propins gapman b+ kub r+imnap, Pol n+ip b+ n+ijeb n+ipe u me, n+ip manö yuöm hagla, “N+ibi b+ manö hagep ka au ap magum göm, manö hagaböl au aragmön wasö,” g+la.

³² Pen n+ibi b+ iru nöp ap magum göm, manö kub hagöm, manö ke ke yab+! nöp hagla. N+ibi b+ iru nöp kale manö it m+idöp n+ijun hagabun u, a göm, n+ijagla; ha+öwa+ö nöp hagla. ³³ Pen b+ Juda r+imnap, b+ hon Aleksada kal+ip hag aij g+nab, a göm, n+ip n+ibi b+ amgö ilö au yuöm, n+ibi b+ r+imnap manö adö r+imnap an+ig an+ig hagn+m, a göm, w+ñ al hagaila pen n+ipe manö hagn+ig göm, kale manö hagagmim a göm, ñ+imagö ud m+it+ic g+ ña. ³⁴ Aleksada ñ+imagö ud m+it+ic g+ ñö n+ijöl g+, n+ibi b+ gau n+ijla, n+ipe Juda n+ibö b+ ap, n+ijöm maj m+igan dap ranöm, manö adö añ+ nöp w+ñ kub al hagöm hagla, “Adem+is Epesas n+ibö n+ipe kub yab+! Adem+is Epesas n+ibö n+ipe kub yab+!” a göm, manö adö añ+ an+ibu nöp seg w+ñ m+lö padö

* 19:21: Ap 23:11; Ro 1:13 * 19:23: 2Ko 1:8

* 19:29: Ap 20:4; 27:2; Kol 4:10; Plm 24

yabił al hag m+deila.

³⁵ Kale du aua nöp anig wiñ al hag midö midö, hainö b+ daun gapman wög göm, kal+ kfiñ r+kep b+ kub kale u uraköm, kal+p haga, "Agamij midaiim!" a ga. Anig hagö hagö, agamij midlö niñöl gi, nipe haga, "Epesas nibi b+. Ram m+nöñ hon i, god kub Ademis kabö ana nipe kumi kabö lañ n+bö ju aua u udun, ram gi l+ aij gun, sabe g+pun u, b+ an niñagöp, a g+mim, manö hauł gabim?" ³⁶ Manö an+bu, nibi b+ gau magöñhalö hadö niñbal. An+bu u, kale agamij midmim dui gagmim. ³⁷ Pen b+ daubim m+hai i, god hon Ademis n+p hag jumil, ram sabe g+pun gau nan r+imnap si udagpil u pen kal+p aui daubim. ³⁸ An+bu u, Demidrias aka b+ nipe r+imnap b+ ap n+p manö kub hagnig ginaböl u, b+ kub manö ud as+kep b+ gau midpal gau amöm manö haglö, kale manö kub an+bu niñnaböl. ³⁹ Pen manö miñör r+imnap midainim u, gapman b+ manö ud as+kep niñ m+deinaböl amgö ilö kale au hagpe niñöl. ⁴⁰ Hon m+ñi aui ap magum gun, manö p+g gabun u, manö ił ap midö hagagabun. Gapman b+ kub yabił ap, 'N+hön ginig ap magum g+mim anig gabim,' a gö, pen manö ap hagun rö lagöp," a ga. ⁴¹ Nipe anig hagöm, nibi b+ gau kal+p hag yuö, ke ke arla.

20

Pol Masedonia Propins amöm, Akaia Propins ara

¹ Pen nibi b+ gau manö pi p+g hag mid arö göm, am ram kale ke ke gau arla. Pol nibi b+ Jisas n+p niñ udla gau kal+p wiñ alö, aueila, kale gas+ halö midöm Jisas n+p niñ ud pidöñ göl gi m+deilañ a göm, nipe manö r+imnap hag ñ+ aij göm, "Kale au midaiim," a göm, kal+p arö göm Masedonia Propins ara. ² Amöm, an+bu gau gi ajöl göm, nibi b+ Jisas n+p niñ udla an+bu gau, kale gas+ halö midöm Jisas n+p niñ ud pidöñ göl gi

m+deilañ a göm, nipe manö r+imnap hag ñ+ aij gi damöm, Akaia Propins amjaka. ³ Akaia amjaköm, rak+n m+hou niñan an+bu gau midöm, ñ+g mag+u udem Siria Propins arnam a ga u pen nipe manö ap niñ, Juda kai n+p al pak l+nig geila. Manö an+bu niñöm me haga, "Ił adö nöp ado gi Masedonia ar+n," a ga. ⁴ Pen Pol nipe aip ajeila b+ gau me: Piras ñ+ nipe Sopada daun kub Beria n+bö u; Arisdakas aip Sekadas aip daun kub Desalonaika n+bö m+hou u; Gias daun kub Debi n+bö u; Dijikas aip Diropimas aip Esia Propins n+bö m+hou u; Dimodi u. ⁵ B+ an+bu gau kale nöd amöm, daun kub Droas amöm, han+p abad m+deila. ⁶ Pen ñ+n kub Bred Y+ Halö Niñagep ñ+n u midno, ap arö niñöl gi, ñ+g mag+u udun, ñ+n unbö mam+id u an hanun, Droas amun, b+ nöd arla gau aip am seg midun ñ+n unbö mudun j+ñ an+bu gau m+daino.

Pol ñ+ uma ap n+p gö, kauyañ uraka

⁷⁻⁸ Wik añ+ ap Droas m+daino an+bu, wañ+gn+bö yañ ñ+n u, bred ud jö gi niñnig gun, ram raul m+gan adö lañ am magum gun, Pol, rol arnabin a göm manö hagö niñöl gun, niñ m+daino. Anig göl niñ midno midno, sibön gö, hapö m+tañ iru nöp lau ado au lañ lun, Pol manö hageia u niñ m+daino. ⁹ Pen b+ praj ap wido adö u as+köm, Pol manö hagaia u niñ m+deia. Hib nipe u Yudikas. Nipe anig gi niñ mid midö, hon kal yabił auö me, amgö juju gi gi böñ nöp ram adö yabił lañ n+bö gi dam m+nöñ au yañ paka. Anig gö, kale am au yañ ud niñla, böñ nöp hadö umöl m+deia. ¹⁰ Pol nipe pen au yañ amöm, ñ+ an+bu n+p nab nab l+ udöm, haga, "Gas+ iru niñagmim; nipe kam+ñ midöp," a ga. ¹¹ Anig hagöm, kauyañ ram raul adö lañ amöm, bred r+imnap ud jö göm, j+m ñöl niñöm, Pol kauyañ manö hag midö midö, ram ru mailö la u ara. ¹² Pen b+ praj ap lug paköm uma

u nɪp kamɪŋ ram damöm miñ miñ yabɪl gɪla.

Pol Droas arö göm, Midilini ara

13 Pol hanɪp haga, “Kale ñɪg magɪb udmim, daun kub Asos am mɪdaimim; pen yad ɪl adö apem, daun kub anɪbu ñɪg magɪb seg udun ram mɪnönj Midilini arun,” a ga. Anɪg hagö, hon ñɪg magɪb udun, Asos arno. 14 Asos amun, Pol nɪp udun, ram mɪnönj Midilini arno. 15-16 Ruö Midilini arö gun, ram mɪnönj ñɪg rɪb gus ga airan Kaios söl au amjakno. Ruö u, ram mɪnönj ñɪg rɪb gus ga airan Semos amjakun, Pol nɪpe gasɪ ap nɪŋa, Epesas amun, hain nöp gɪ ajöl gun, Pedikos ñɪn u Jerusalem nɪŋagun rö löp, a gɪ gasɪ nɪŋa. Anɪb u me, hon Epesas lau hil gun, böŋ nöp daun kub Mailidas arno.

Pol Epesas nɪbi bɪ kalɪp haga, “Yad böŋ nöp arabin,” a ga

17 Daun kub Mailidas amjakun, Pol manö yuö, Epesas arö, nɪbi bɪ Jisas nɪŋ udla gau kalɪp abad mɪdmɪdal bɪ gau kalɪp haga, “Yad mɪdpin i auim,” a ga. * 18 Anɪg hagö, bɪ anɪb gau aueila, kalɪp haga, “Nöd Esia Propins kale au apem, kale aip mɪdem, mɪd damem, nɪhön nɪhön gɪmɪdin u nɪŋbim. 19 Hib yad udnö adö araga. Bɪ Kub nɪp wög u gɪnön nɪŋöl gɪ, Juda nɪbi bɪ yɪp gɪ naij gun a gɪlö nɪŋöl gɪ, mɪtönj göl gɪ manö hag ñɪnönj ara. 20 Kale nɪŋbim, yad Jisas manö aij nɪpe ap arö gagnö, pen magum gɪpim ka gau abe, ram kale gau abe amem, nɪhön manö kalöp gɪ ñɪnab u magöŋhalö haöwato hag ñɪnönj ara. 21 Kale Juda nɪbi bɪ gau löm, Grik nɪbi bɪ gau löm, manö klö hagem, hag ñɪ aij gem, hagnö, ‘Nan si nan naij gɪpim u, nɪhön gɪnɪg anɪg gɪpun, a gɪmim, arö gɪmim, God hagöp manö u udmim, Bɪ Kub hon Jisas nɪp nɪŋ udmim,’ a gɪnönj.

* 20:17: Ap 18:21 * 20:23: Ap 9:16; 21:11 * 20:24: Ap 21:13; 2Di 4:7 * 20:28: 1Di 4:16; 1Pi 5:2-4 * 20:29: Mad 7:15; Jon 10:12 * 20:31: 1De 2:11

22 “Pen miñi nɪŋim! God Ana yɪp nagɪ rö löm, dam Jerusalem ud arab u, yɪp nɪhön rö gɪnab u nɪŋagpin. 23 Pen yad nɪŋbin, daun kub gau amjaknö, Ana Uɪ nɪpe yɪp pör hagöp, ‘Ne Jerusalem arnabön, nöp nagɪ lɪlö, uɪham mɪdeinabön,’ a göp. * 24 Pen u manö mɪdagöp. Yad ke nöp mɪd aij gɪnam, a gem, gasɪ u nɪŋagpin. Yɪp paknaböl, a gem, pɪñɪŋ gagpin, wasö. Bɪ Kub Jisas, wög yɪp haga u nöp gasɪ nɪŋem, God hanɪp mög nɪŋöm udöp manö aij u, hag ñöl gɪ nöp mɪdeinabin. Yad gasɪ aɪñ anɪbu nöp nɪŋem, amem, adan anɪbu böŋ nöp arnabin. *

25 “Pen yad nɪŋbin, kale nɪbi bɪ gau gai magöŋhalö, God nɪbi bɪ udöm abad mɪdeinab manö anɪbu hagnö nɪŋbim gau, yɪp kauyaŋ nɪŋagnabim, wasö. 26 Miñi arnɪg gem me, kalöp waiö hagabin, nɪbi bɪ an an God manö aij u nɪŋ udagöm, ilön kub udnaböl u, u nan kale ke; yad wasö. 27 Yad God nan nɪhön nɪhön gɪnɪg gab manö u ap arö gagpin, wasö; magöŋhalö yabɪl kalöp hag ñɪbin. 28 Kale ke nɪŋ aij gɪmim, nɪbi bɪ Ana Uɪ nɪpe hagö abad mɪdpim gau abe nɪŋ aij gɪmim mɪdaimim. Bɪ kaj sipsip mukep gau kaj sipsip kale gau abad mɪd aij gɪpal rö, kale u rö nöp, God nɪbi bɪ nɪpe, hagape nɪpe ke rau adog uda nɪbi bɪ anɪb gau me, kalɪp abad mɪd aij gɪmim mɪdaimim. * 29 Yad nɪŋbin, yad arnö, kain hauɪ gau apöm, kaj sipsip kale mukpim gau rɪmnap hau ñɪŋnaböl. * 30 Pen nɪbi bɪ an kale au mɪdpal rɪmnap u rö nöp, nɪbi bɪ Jisas nɪp nɪŋ uɪpal gau kalɪp tɪp gɪ ud arno, kale hon aip arun, a göm, kalɪp manö piral hagnaböl. 31 Pen yad mɪ mɪhau nɪgan, ram mɪnönj kale Epesas mɪdem, sɪdö an, sɪbön yaŋ, kalöp mög gö, mɪtönj göl gem, kalöp magöŋhalö aɪñ aɪñ hag ñɪ aij gɪnönj. Manö hag ñɪnönj anɪbu hauɪ gagmim;

n+ŋ aij g+ m+daimim. *

³² “Yad kalöp God ñ+magö adö u lem, manö aij n+pe u, n+pe n+bi b+ mög n+ŋöb manö aij an+bu adö u lem, arabin. God kalöp aip m+deinab. God manö aij n+pe u n+ŋ udeinabim u, n+pe gö, kale Jisas n+p n+ŋ ud p+idöŋ g+mim n+bi b+ n+pe ke m+dmim, nan aij aij n+bi b+ n+pe ñ+n+g gab u udnabim. ³³ Yad kale aip m+dainö ñ+n u, n+bi b+ r+mnap mani gol, mani silpa, waŋj nan kale gau as+ib hagagnö. * ³⁴ Kale n+ŋbim, ñ+magö yad u ke nöp wög gem, b+ yad aip ajm+idun gau aip nan magö ñ+ŋun waŋj rau y+mun m+dm+idun. * ³⁵ Pen yad g+pin an+bu rö, kale u rö nöp g+mim, n+bi b+ mög gep rö gau kal+p ud aij g+mim g+ ñ+mim. B+ Kub hon Jisas n+pe ke manö haga u n+ŋ m+daimim. N+pe haga, ‘B+ r+mnap kalöp nan ñ+naböl u, kalöp aij g+nab; pen kale n+bi b+ r+mnap kal+p nan ñ+nabim u, kalöp aij yab+ŋ g+nab,’ a ga,” a ga.

³⁶ Pol manö an+bu hag p+is göm, Epesas n+bi b+ Jisas n+ŋ udla gau kal+p abad m+dm+idal b+ gau aip kugom y+möm, God n+p sabe ga. ³⁷ Pol sabe gö n+ŋöl g+, kale m+ŋöŋ göm, n+p am ud wabi göm, mulu rö ñ+ŋöm bom halula. ³⁸ Hainö mulu ad+ŋ yad u n+ŋagnabim, a ga, manö u nöp n+ŋöm, kale mög yab+ŋ n+ŋöm, m+ŋöŋ g+la. An+g göl göm, Pol n+p an+ an+ ŋ+ dam ñ+g mag+ib m+gan u yula.

21

Pol ñ+g mag+ib udöm Jerusalem arn+g ara

¹ Pen hon Epesas n+bi b+ gau kal+p, au m+daim, a gun, ñ+g mag+ib udun, hadno. Y+gön u ap aij gö, y+jig göl nöp am am, ram m+nöŋ ñ+g r+ib gus ga airan Kos arno. Pen ruö u, Kos arö gun, ram m+nöŋ ñ+g r+ib gus ga airan Rodos arno. Pen ruö u, Rodos arö gun, daun kub Padara arno. ² Daun kub Padara amun n+ŋno, ñ+g

mag+ib ap ram m+nöŋ Pönisia arn+g geia. An+ib u, hon ñ+g mag+ib an+bu udun hadno. ³ Am am, ram m+nöŋ ñ+g r+ib gus ga airan Saipras ñ+magö s+dagö lau adö m+idö n+ŋöl g+, am am, ram m+nöŋ Siria söl apun me, nan kago gau ud yun+g am daun kub Daia p+idöŋ g+no. ⁴ Daia am p+idöŋ gun, am n+bi b+ Jisas n+p n+ŋ udla gau kal+p uŋhai n+ŋun, kal+p aip wik añ+ ap m+daino. Pen God Ana n+pe kal+p gas+ ñö, kale Pol n+p hagla, “Jerusalem arn+g gabön u, aragmön,” a g+la. * ⁵ Pen arn+g g+no magö u, n+bi b+ Jisas n+p n+ŋ udla an+ib gau, n+bi b+, ñ+ pai kale gau magöŋhalö han+p dam daun kub an+ib höŋ adö ñ+g goŋ au amun, kal+p aip kugom y+mun, God n+p sabe g+no. ⁶ Pen hon, “Kale au m+daim,” a g+no, kale pen, “Kale gau arim,” a g+lö, hon am ñ+g mag+ib u raul m+gan u arno n+ŋöl g+, kale ado g+ ram kale arla.

Agabas, Pol n+p an+g an+g g+naböl, a ga

⁷ Pen hon ñ+g mag+ib udun, daun kub Daia arö gun, am daun kub Dolemais p+idöŋ g+no. P+idöŋ gun, n+bi b+ Jisas n+p n+ŋ udla gau kal+p, “Kale m+dpim?” a gun, ñ+n bad ap kal+p aip an+ an+ib au m+daino. ⁸ Ruö u kal+p arö gun, am Sisaria amjakun, Pilip ram u am hanno. N+pe Jisas manö aij hag ñ+ ajep b+ ap. N+pe me, nöd Jerusalem m+idöm, b+ unbö kagoŋ j+ŋ u aip nan magö n+ime l+m+idöp. *

⁹ Pen b+ Pilip an+bu, pai n+pe m+ihau m+ihau, Jisas manö aij u hag ñ+m+idal. Pai an+ib gau kale b+ udagla.

¹⁰ Hon Pilip aip m+daino ñ+n an+ an+ib au, b+ God manö hagep Agabas ram m+nöŋ Judia n+bö aua. *

¹¹ Agabas apöm, Pol dip nag+ n+pe u udöm, ñ+magö ma n+pe ke nag+ löm haga, “Ana Uŋ hagöp, ‘B+ dip nag+ nap n+bö an+bi, Juda kai Jerusalem au n+p nag+ löm, dam Juda n+bi b+

* 20:33: 1Ko 9:11-12 * 20:34: Ap 18:3; 1De 2:9 * 21:4: Ap 20:23 * 21:8: Ap 6:5; 8:40

* 21:10: Ap 11:28 * 21:11: Ap 20:23; 21:33

wasö gau kalip ñinaböl,' a göp," a ga.
*

12 Hon magöñhalö manö anibu nijnun, Pol nip neb neb gun hagno, "Jerusalem aragmön," a gino. 13 Hagaino, Pol pen pe haga, "Yip nihön ginig mög gö mitön gipe, midmagö yad ilön göp. Yad Jerusalem amem, 'Bi Kub yad Jisas,' a ginabin. Kale manö u niñlö, mulu lugö, yip nagit lning geinaböl aka böñ nöp al pak lning geinaböl u, piñin gagnabin. Halöwatö am hagnabin," a ga. * 14 Pen hon Pol nip anig gi hag wasö nijnun, arö gun, hagno, "Bi Kub nipe ke niñöb rö ginab," a gino.

Jerusalem nibi bi Pol nip hag jula

15 Pen hon anig göl Sisaria midun, Jerusalem arnabun, a gun, nan hon gau gi jin gi lun, hadno. 16 Nibi bi Jisas nip niñ udla Sisaria nibö rimnap aip Jerusalem arno. Kale hanip dam Neson ram u lilo, aip hanno. Bi Neson anibu Saipras nibö. Nipe Jisas nip nöd nöp niñ uda.

17 Jerusalem amjakno, nibi bi Jisas nip niñ udla gau magöñhalö hanip niñlö aij ga. 18 Rol Pol hon aip Jems nip manö hagnig arno. Jerusalem nibi bi Jisas nip niñ udla gau kalip abad midmidal bi gau magöñhalö ap magum göm mideila. 19 Pen hon amjakun, Pol kalip, "Kale midpim?" a göm, God nip abad midö niñöl gi, ram minöñ gau gau ajöm, Juda nibi bi wasö gau nan nihön nihön ga u magöñhalö, bi anib gau kalip aiud anibu haga. * 20 Pol anig göl aiud anibu hageia niñöm, God nip aij a göm, Pol nip hagla, "Mam. Ne niñban, Juda nibi bi iru niñbanö Jisas nip niñ udpal u pen klö yabit göm hagnal, 'Hon Juda nibi bi midpun. Anib u, Juda lo adö u nöp gun,' a gipal. * 21 Pen Juda nibi bi gau rimnap Jerusalem i apöm hagnal, 'Pol nipe, Mosis hadame nöp lo manö kalit kün rika u arö göm,

hon Juda kai gipun adö u arö göm, Juda nibi bi ju am Juda nibi bi wasö ram minöñ an gau midpal kalip hagöp, "Ni kale gau han rüb gi dö gagmim, Juda kai gipal rö gagmim," a göp,' a gipal. 22 Ne uri Jerusalem i auban, manö anibu gau gau arö niñaböl. Anib u, hon aige gun a gun, manö anibu hag amil apil gino. 23 Manö hag amil apil gun, manö adö añi hag lino u uri nöp hageinabun, ne niñmön, hain gimön. Bi hon i bi mihau mihau, manö klö niñö niñö God nip hagabun, a gipal. 24 Anig gipal rö, God nip nan pak sabe gi ñinig gaböl. Anib u, ne am ñin rimnap kalip aip midmön, nan nihön nihön göm God amgö ilö ut mideinaböl u, gi aij gimön, nan God nip sabe gi ñinaböl gau ne rau ñimön, kalip gi ñimön me, hainö nabic umagö kale u riknaböl. Anig geinabön u me, nibi bi gau magöñhalö niñaböl, nöp manö hagla anibu piral nöp hagla. Kale niñaböl, ne Juda nibö u me, hon Juda kai gimidun rö nöp gimidan. * 25 Pen Juda nibi bi wasö Jisas nip niñ udla gau kalip köp kalit kün rik ñun hagno, 'Nibi bi rimnap nan yiharin piral gau sabe göm, wal kaj pakaiöl, kale niñagmim. Wal kaj nan gau hagape niñagmim. Wal kaj nan gau rugu bu gilö umainim u, niñagmim. Nibi si bi si gagmim,' a gun, köp kalit kün rikpun," a gila. *

26 Anig hageila, Pol manö kalip u udöm, ruö bi mihau mihau nan sabe gi ñinig gila bi anib gau aip, kale nan nihön nihön göm God amgö ilö ut mideinaböl u, gi aij göm, God sabe gep ram u arla. Amöm, Pol bi abad mideila gau kalip haga, "Hon ñin unbö kagoñ jin u midun, ñin mudun jin u God nip nan rimnap ke ke dapun, nip sabe gi ñinabun," a ga. *

Juda nibi bi Pol nip ud sisi lila

* 21:13: Ap 20:24 * 21:19: Ap 15:12 * 21:20: Ap 15:1,5 * 21:24: Nab 6:1-20; Ap 18:18
* 21:25: Ap 15:29 * 21:26: 1Ko 9:20

27 Pol anig hagöm, kale nan nihön nihön göm, God amgö ilö ut mideinaböl u, gi damöm, mudun jing ñin u söl gö niñöl gi, Juda nibi bi Esia Propins midöm aula rimnap niñla, Pol God sabe gep ram raul u mideia. Nipe mideia au niñöm, nibi bi mideila gau manö haglö, kale kal juöm Pol nip ud sisi lila. 28 Pol nip ud sisi löm, wiñ kub alöm hagla, “Nibi bi Isrel gai. Bi anibi nipe ram minöñ ke gau gau magöñhalö ajöm, nibi bi gau kalip manö piral hagöm, hon Isrel nibi bi abe, lo hon abe, God sabe gep ram i abe manö naj hagab. Pen adö anibu nöp, uri nipe Juda nibi bi wasö gau God sabe gep ram raul migan au aragep gau, kalip hatöwatö ut gi dauub. Anib u, nipe ram ut anibi gi naj göp,” a gila. 29 Kale manö hagla anibu, gasi kale ke nöp niñöm piral hagla. Pol yiharinj Diropimas aip God sabe gep ram söl gau ajailö niñöl göm, gasi kale ke niñöm hagla, “Pol bi ne Diropimas Epesas nibö u aip God sabe gep ram raul migan u arbil,” a gila.*

30 Pen kale anig haglö, manö anibu nibi bi gau magöñhalö niñöm, ke nibö ke nibö apöm Pol nip ud tip gi dam God sabe gep ram höñ yan yulö niñöl gi, adinj ajöñ gi ñila. 31-32 Nibi bi iru yabit manö hauñ kub hagöl göm, kal ju Pol nip böñ nöp al pak linig geila. Pen geila manö anibu Rom ami bi kub yabit mideia au arö, nipe ami bi abad midmidal bi kub nipe rimnap udöm, ami bi rimnap udöm, lel am nibi bi magum gi mideila au amjakla niñöm Pol nip pak ado malo geila u arö gila.

33 Ami bi kub anibu apöm, Pol nip ud sisi löm, bi nipe gau kalip haga, “Kale nip sen mihöp limim,” a ga. Hagö, haga rö gila. Pen nipe bi nöd mideila gau kalip hag niña, “Nipe nan nihön gajip nip anig gabim?” ö ga. 34 Hageia, kale manö ke ke hagöm, manö pig kub yabit

gila. Anig gilo, ami bi kub u manö il ap niñagöm, bi nipe gau kalip haga, “Nip dam ram kub pidöñ kale ud arim,” a ga. 35 Hagö, ami bi kale Pol nip dam ajöñ il goñ au amjaklö niñöl göm, nibi bi iru yabit nöp se göl amöl göm Pol nip sikköm, ud pakun, a göm, pen pen gi yueila niñöm bi ami bi rimnap Pol nip ud ka göm, ram raul kale ud arla. 36 Pen nibi bi gau kale kal hagöm hagöm, hagla, “Nip böñ nöp al pak lim!” a gila.*

37 Pen ami bi gau Pol nip dam ram raul migan yan arnig gilo niñöl gi, Pol ami bi kub yabit u nip haga, “Manö yad nöp ap hagnam aka?” ga.

Hageia, ami bi kub yabit u haga, “Yad niñbin ne Grik manö niñban. 38 Yad gasi niñbin e, ne me, bi au Ijip nibö bi pen pen gipal po dausan (4,000) nöp udöm, dam ram minöñ kabö nöp midöp an gau pi göl mideila, bi u nöp, a gi niñbin. Pen ne Grik manö niñban u me, ne bi anibu wasö,” ga.*

39 Hageia, Pol haga, “Wasö, yad bi Juda ap. Yip yag daula daun kub Dasas, Silisia Propins gau. Daun kub yad u hib midöp. Pen yip yau, a gimön, yad nibi bi gai i kalip manö ap hag ñinam,” a ga.

40 Hageia, ami bi kub u yau, a gö, Pol kabö ubinj ran arep adö u abö gi midöm, ñin mihc gö, nibi bi gau manö arö gilo niñöl gi, Juda nibi bi hagdidal manö u löm, kalip manö haga.

22

1 Pol nipe Juda nibi bi hagdidal manö u löm, haga, “Bapi mam bi. Manö kalöp hagnig gabin u niñ midaiim,” a ga.

2 Anig hageia, nipe Juda nibi bi hagdidal manö yöl haga rö niñöm, manö manö gagöm, agamij yabit nöp mideila. 3 Kale agamij midlö niñöl gi, Pol kalip haga, “Yad Juda nibö u pen yip yag daula daun kub Dasas, Silisia Propins gau. Pen

* 21:29: Ap 20:4 * 21:36: Luk 23:18 * 21:38: Ap 5:36-37

yad ap Jerusalem i, manö hag ñeb bî Gameliel aip midem, kub gîno u me, apîs bac bî lo manö ñihön ñihön hagla u magöñhalö yîp hag ñö, ñîñbin. Anîb u, kale God ñîp ud aij gun, a gîmim, kîñ aij nöp gîpim rö, yad u rö nöp gîmidin. *

⁴ Nîbi bî Jisas Adan anîbu arla gau kalîp gî naj yabîl gîmidin. Kalîp al pak lîñ, a gem, nîbi abe bî abe kalîp hañowañö nagî lem, dam nagî lîmidin. Pen rîmnap gî naj gî dam pak lîñö, böñ nöp ummidal. *

⁵ Gîmidin anîbu, God ñîp nan sabe gep bî kub yabîl u abe, bî manö ud asîkep Kansol midpal bî kub gau abe, kalîp hag ñîñbe, pîral hagöp, a göm, hagagnaböl; ñîñö hagöp, a gînaböl. Ñîñ ap yad Damaskas arñig gainö, bî kub anîb gau yîp köp rîmnap ñîmam bî kale Damaskas mideila gau kalî kîñ rîk ñîla. Köp anîbu kalî kîñ rîköm hagla, 'Pol ñîp abad midaimim. Damaskas nîbi bî Jisas ñîp ñîñ udpal gau kalîp nagî löm, dam Jerusalem i daunîm,' a gîla. Yad köp anîbu udem, kalîp nagî lî Jerusalem daunö, ilön udnaböl, a gem, Damaskas arñö.

Pol nöd Jisas ñîp ñîñ uda, aiud u haga

⁶ "Pen yad köp anîb gau udem, bî rîmnap aip am am sîdö añ aulîk magö u, Damaskas sösöl gîno ñîñöl gî, adîñ mailö kub unbö ke kumi kabö adö lañ ñîbö ap lugöm yîp ñîñä. ⁷ Anîg gö, yad ap lug mîñöñ yan paknö ñîñöl göm, manö ap yîp haga, 'Sol, Sol, yîp ñîhön gîñig gîmön pör gî naj gabön?' ö ga.

⁸ "Hageia, yad hagnö, 'Bî Kub! Ne ban?' ö gîno.

"Hagainö, haga, 'Yad bî Jisas Nasared ñîbö; yîp pör gî naj gabön u nöp hagabin,' a ga. ⁹ Bî yad aip araino gau, mailö kub u ñîñla u pen manö magö yîp haga u apdi ñîñagla.

¹⁰ "Yad pen hagnö, 'Bî Kub. Nîhön gînam?' ö gîno.

"Hagainö, yîp haga, 'Ne urakmön, Damaskas ammön, bî ap apöm, ñîhön ñîhön gînabön u nöp hagnab,' a ga. ¹¹ Mailö anîbu mailö kub yabîl göm, amgö yîp u böñ nöp we ga. Anîg gö, bî yad aip araino gau, yîp ñîmagö kîd u udöm, uñ gî Damaskas arno.

¹² "Pen daun kub anîbu bî ap mideia. Hib ñîpe u Ananias. ñîpe lo hon u ñîñ aij göm, hagöp hagöp rö nöp gîmidöp. Bî anîbu nöp, Juda nîbi bî Damaskas mideila gau magöñhalö hagla, 'U bî aij yabîl,' a gîla. ¹³ Pen ñîpe yad midainö söl au apöm yîp haga, 'Mam Sol. Amgö magö ne kauyan ñîl nöp,' a ga. Anîg hagö ñîñöl gî, adîñ amgö yad we ga u böñ nöp kamîñ lö, ñîl ñîñem ñîp ñîñnö.

¹⁴ "Anîg gö, Ananias yîp haga, 'God apîs bac bî hon sabe gîmidal God u nöp, nöp uda. Udöm, ñîpe nan ñîhön ñîhön gîñig gabin a gînab u nöp yamö ñîñnabön. ñîpe gasî ñîñöb, ne Bî Kamîñ Aij ñîpe u waiö ñîñmön, manö maj mîgan ñîpe ke hagainîm manö u ne ke waiö ñîñnabön. ¹⁵ God wög gî ñeb bî midmön, nöp ñîhön ñîhön gajîp amgö ñîñban u, manö ñîhön ñîhön hagajîp apdi ñîñban u, nîbi bî gau magöñhalö kalîp hag ñîñnabön. ¹⁶ Anîb u, abad midagaimön. Urakmön, God ñîp sabe gîmön, ñîg pakeinabön, ñîpe nan sî nan naj gîpan gac u lîk gî ke yunab,' a ga.

"Juda nîbi bî wasö gau kalîp manö aij yad u hag ñîmön," a ga

¹⁷ "Anîg hagö, haga rö nöp gîno. Hainö Jerusalem i apem, God sabe gep ram u amem, God ñîp sabe gî midem, naböñ ñîñnö. ¹⁸ Naböñ ñîñem, yad Bî Kub ñîñnö ñîñöl göm, ñîpe yîp haga, 'Yîñîd Jerusalem arö gîmön, ram mîñöñ ke gau armön. Nîbi bî gai i manö aij yad hageinabön u ñîñagnaböl,' a ga. *

* 22:3: Ap 5:34 * 22:4: Ap 8:3 * 22:18: Ap 9:29-30

19 “Anig hageia, yad hagnö, ‘Bi Kub. Kale ke yip niñbal, yad nöd Juda magum gep ram gau ajem, niñbi bi nöp niñ udla gau kalip nagit lem, miñu magö nöp pakmidin. * 20 Pen niñ ap bi manö aij ne hagep Sidipen nip kabö ju pak lilö niñöl gem, yad bi nip pak leila gau wañij kale ud ju lila gau abad midem, paj hagnö,’ a ginö. *

21 “Anig hagainö, Bi Kub yip haga, ‘Yad nöp hag yunö ammön Juda niñbi bi wasö milö gau midpal gau arn-abön,’ a ga,” a ga. *

Ami bi kub u Pol nip abad mideia

22 Juda niñbi bi Pol manö hageia u niñ mid damöm, Juda niñbi bi wasö manö u nöp hagajip u niñöm, kale meg magö dap ranöm manö kub yabit hagöm hagla, “Nip ud al pak lim! Bi unbö rö kamij midagnim,” a gila.

23 Manö kub anig hagöl gi, wañij kale rimnap ud ju löm, hañit gau lihu udlö, lihu udlö, hañit ap rana. 24 Anig geila, ami bi kub yabit u, bi nipe rimnap kalip haga, “Nip dam ram raul migam dammim, pakaimim, niñbi bi gai i niñön ginig nip manö kub hagaböl il u kalöp hag niñim,” a ga. 25 Anig hagö, nip paknig damöm, nagit adik lila. Pen Pol nipe ami bi kub söl anib au urak mideia u nip haga, “Hon Rom niñbi bi lo ap anig göl midagöp. Bi Rom niñbö kabö göl gau yharin pakagnaböl. Kale nöd manö kub hagöm, manö ud asiköm, ginaböl,” a ga. *

26 Pol anig hagö, ami bi kub anibu am bi kub yabit u nip haga, “Ne niñön ginig gabön? Bi anibu nipe bi Rom niñbö rö,” a ga.

27 Anig hageia, ami bi kub yabit u apöm, Pol nip haga, “Ne niñö bi Rom niñbö rö aka? Yip hagö, niñin,” a ga.

Hageia, Pol haga, “Yau. Niñö, yad bi Rom niñbö rö,” a ga.

28 Hageia, ami bi kub yabit u haga, “Yad mani kub yabit u yuem me, Rom bi midpin,” a ga.

Hageia, Pol pen haga, “Yip Rom niñbö rö yag daula u me, yad bi Rom niñbö rö midpin,” a ga.

29 Pol anig hageia, bi nip nagit lila gau piñin gila. Ami bi kub yabit u, “Bi i Rom niñbö rö u pen nip nagit libin,” a göm, u rö nöp piñin ga. *

30 Ruö pen ami bi kub yabit u, Juda kai Pol nip manö niñön hagaböl u niñ aij gin, a göm, God nan sabe gep bi kub gau abe, Juda kansol bi gau magorhalö abe, auim a gö, ap magum gilö niñöl gi, Pol nip am hubik gi dapöm, mideila an au la.

23

Pol Juda Kansol kub bi gau kalip manö haga

1 Pol nipe Juda Kansol kub bi anib gau kalip niñ ij halö löm haga, “Mam bi. Yad God hagöp rö pör gipin u me, gasit milö niñöl gem midagpin,” a ga.

2 Pol anig hageia, Ananias, bi God nip nan sabe gep bi kub yabit u, bi söl au mideila gau kalip haga, “Maj hañ nip pakmim,” a ga. * 3 Anig hageia, Pol Ananias nip haga, “Ne mulu sigi lauöl midpan. Niñbi bi gau nöp niñlö, bi aij rö midpan u pen gasit magö ne niñban u naj yabit göp. Anig hagpan anibu, God nöp pen pe paknab. Hon Juda gipun rö niñmön, yip manö kub hagpan u pen Juda gipun adö u arö gimön, ‘Nip hañwalö pakim,’ a gipan,” a ga. *

4 Pol anig hageia, bi söl au mideila anib gau hagla, “God nip nan sabe gep bi kub yabit u nip hag juabön aka?” gila.

5 Hageila, Pol pen pe haga, “Mam bi. Nipe God nip nan sabe gep bi kub yabit hagöp a gem niñagpin. God Manö u kalit klin riköm hagla, ‘Bi kub kale gau kalip hag juagmim, wasö,’ gila,” a ga. *

* 22:19: Ap 8:3; 26:9-11 * 22:20: Ap 8:1 * 22:21: Ap 9:15 * 22:25: Ap 16:37 * 22:29: Ap 16:38 * 23:2: Jon 18:22-23 * 23:3: Mad 23:27 * 23:5: Eks 22:28

6-8 Pen Pol nipe niŋa, bi Kansol kub mideila anib gau rimnap Sadyusi nibi bi niŋla rö niŋla, rimnap Perisi nibi bi niŋla rö niŋla. Bi Sadyusi gau gasi kale u niŋöm hagniŋdal, "Ejol gau midagpal. Ana midagöp. Nibi bi gau umöm, böŋ nöp umöm, urakagnaböl," a gimidal. Pen bi Perisi gau unbö gasi niŋagmidal. Gasi kale u niŋöm hagniŋdal, "Ejol gau midpal. Ana midöp. Nibi bi gau umöm, böŋ nöp umöm wasö, uraknaböl," a gimidal. Pol nipe yam ke ke mideila anibu niŋöm, manö kub hagöm, haga, "Mam bi. Bac bi yad gau magöŋhalö Perisi nibö; yad u rö nöp Perisi nibö nöp. Yad nibi bi umöm uraknaböl manö hagnö u me, yip pen manö kub hagaböl," a ga. Anig hageia, bi Sadyusi Kansol kub gau asik ke ke löm, bi Perisi Kansol kub gau asik ke ke löm, manö pen pen hagla. * 9 Manö pen pen hagöm, manö blaŋtö göm, manö haul gila. Hageila, Perisi kai bi lo hag ñeb bi kale rimnap uraköm, manö pen pen hagöm, hagla, "Bi i nan naij ap göp, a gun, hagagabun. Nipe Damaskas areia ñin u, ana ap aka ejol ap nip hagö niŋa rö löp; hon niŋagpun," a gila. 10 Anig hagöm, pen pen hag ud areila niŋöm, ami bi kub yabıl u niŋöm, midö midö anig hag damöm Pol nip ud gi dö gi adiŋ adiŋ löl rö löp, a göm, ami bi nipe gau kalip hagö, Pol nip ut gi dam ram kub raul kale dap lila.

11 Pen ñin anibu sib aŋ yaŋ Bi Kub apöm Pol mideia söl au urak midöm haga, "Gasi halö midaimön. Manö aij yad u Jerusalem i hagpan rö, daun kub Rom ammön, u rö nöp hagnabön," a ga. *

Pol nip al pak linabun, a gila

12-13 Ruö pen Juda bi ñinjuöl mihöp rö ap magum göm, manö hag adö añi löm hagla, "Hon Pol nip böŋ nöp al pak linabun. Nip al pak

lagpun magö i, nan ñinagun, ñig ñinagnabun!" a gila. 14 Anig hagöm, am God nip nan sabe gep bi kub gau abe, bi manö ud asikep gau abe, kalip hagla, "Hon manö kŋö manö niŋö niŋö God nip hagpun. Nan magö ñinagnabun; Pol nip böŋ nöp al pak lun me, hainö nan ñinabun. 15 Anib u, kale abe Juda Kansol kub bi gau abe, Rom ami bi kub yabıl u nip manö yumim, piral hagnim, 'Pol nip ut gi i daube, nip manö rimnap halö hag niŋ aij gun!' a gimim. Kale piral anig hageinabim, hon uliŋin li midun, i auö niŋöl gun, nip böŋ nöp al pak linabun," a gila. *

16 Pen Pol pi yiŋ nipe u, Pol nip pakniŋ gila manö anibu niŋöm, nibap Pol nip dam lila ram u amöm, nip hag ña.

17 Hag ñö, Pol niŋöm, ami bi kalip abad mideia bi ap wiñ alö, aueia, nip haga, "Bi praj i manö nipe ap midöp. Nip ut gi ami bi kub yabıl midöp u arö, manö anibu hagan," a ga. 18 Pol hagö, ami bi anibu pi yiŋ nipe anibu nip ut gi ami bi kub yabıl mideia u ammil, haga, "Bi nagiman Pol u hagöp, 'Bi praj i manö ap midöp niŋöm nip ut gi dam ami bi kub yabıl midöp u arö, manö anibu hagan,' a gajip, nip ut gi dauabin i," a ga.

19 Anig hagö, ami bi kub yabıl u, nibi bi rimnap niŋnaböl, a göm, ñi anibu nip ñimagö kid u udöm, ut gi ke ke goŋ gau amöm, haga, "Yip manö hagnig gabön u hag," a ga.

20 Hageia, ñi praj anibu haga, "Juda bi gau rol nöp manö yuöm, piral hagnaböl, 'Pol nip dam Juda Kansol kub midpal u auaimön, manö rimnap halö hag niŋ aij gun,' a ginaböl. 21 Anib u, manö kale hagaiöl u niŋagmön, wasö. Bi kale ñinjuöl mihöp rö Pol nip al pak lun nöp me, kauyaŋ nan magö ñinjun ñig ñinjun ginabun, a göm, manö hag libal. Kale manö nöp u niŋun, anig gun, a göm, abad midpal," a ga.

* 23:6-8: Mad 22:23; Ap 26:5 * 23:11: Ap 27:24; 28:16,23 * 23:15: Ap 25:3

22 Ñi praj anig hageia, ami bi kub yabił u niŋöm, niŋp hag yuöl gi haga, "Niŋbi bi riŋnap kalip niŋmön, 'Ami bi kub yabił u niŋp anig anig gi hagem auabin,' a giŋmön, hagagmön, wasö yabił," a göm kabö la.

Pol gapman bi kub Piliks mideia ara

23 Ami bi kub yabił u anig hagöm, ami bi abad midep niŋpe miŋhau kalip wiñ alö, aulö, haga, "Ami bi gau ñiŋjuöl unbö siđun laŋ (200) udmil, ami bi kaj hos adö asik göl pen pen giŋpal gau ñiŋjuöl miŋhau niŋgan ado gi da unbö siđun laŋ (70) udmil, ami bi wim gasal pen pen giŋpal gau ñiŋjuöl unbö siđun laŋ (200) udmil, miñi siŋ aŋ yaŋ nöŋ Sisaria armil. 24 Pol niŋp kaj hos riŋnap halö ñiŋmön, niŋp uł gi dam aij giŋmil, gapman bi kub Piliks midöp u yumil, aumil," a ga.

25 Anig hagöm, niŋpe bi kub Piliks niŋp köp ap kalı kłiñ riŋka:

26 Yad Klodias Lisias. Nöp gapman bi kub Piliks köp i kalı kłiñ riŋkabin.

Ne midpan?

27 Bi nöŋ yuabin i, Juda niŋbi bi niŋp ud siŋlö, pak liŋig geila, pen yad niŋnö niŋpe bi Rom niŋbö rö u niŋem me, ami bi yad riŋnap aip am niŋp uł gi daunö. * 28 Dapem, niŋp al pak liŋig giŋla manö ił anıbu niŋnam, a gem, niŋp dam Juda Kansol kub manö hagep kale au amem niŋnö, * 29 Juda niŋbi bi kale giŋpal rö lo manö adö riŋnap nöŋ mideia. Pen niŋpe nan riŋnap gö, niŋp böŋ nöŋ al pak lep aka nagı lep manö ił ap midageia. 30 Pen manö ap hagla, 'Bi anıbu niŋp ułniŋ lun, alnabun,' a giŋla niŋem, ne midpan u yuabin. Bi niŋp manö hagla anıbu gau riŋnap hag yunö, amöm, nöŋ manö ił anıbu hagnaböl.

Manö hagpin me u. *

31 Ami bi kub yabił u anig hagöm, köp anıbu gi ñö, ami bi gau Pol niŋp siŋbön yaŋ nöŋ uł gi damöm,

daun kub Adipadris amjakla. 32 Ruö ami bi ił ajmidal gau magöŋhalö ado gi Jerusalem arla. Ami bi kaj hos adö asik göm pen pen giŋmidal gau nöŋ Pol niŋp dam daun kub Sisaria arla. 33 Sisaria amjaköm, am köp dauajal u, gapna ram miŋnöŋ anıbu abad midmidöp u niŋp köp anıbu ñöm, Pol ñimago adö niŋpe u liŋla. 34 Gapna niŋpe köp anıbu amgö li niŋöm, Pol niŋp haga, "Ram miŋnöŋ ne gai niŋbö?" ö ga. Hageia, Pol haga, "Yad Silisia Propins niŋbö," a ga. 35 Pol Silisia Propins niŋbö bi mideia manö u niŋöm, bi kub niŋp haga, "Bi nöŋ manö hagnaböl gau aueinaböl, manö kub ne hagnabun," a ga. Anig hagöm, bi niŋpe riŋnap kalip haga, "Niŋp dam Herod ram kub gi la u liŋmim, abad mid aij giŋmim," a ga.

24

Juda bi kub gau Pol niŋp manö kub hagla

1 Pol niŋp dam Herod ram gi la u liŋlö, ñiŋn unbö yigwo miŋlö u mideia. Ruö mamid ñiŋn u, God niŋp nan sabe gep bi kub yabił Ananias, daun kub Sisaria u arniŋ, bi manö ud asikep riŋnap uł gi, bi manö hagep kale Dedalas aip Sisaria arla. Manö kub hagep ram u amöm, kale gapman bi kub Gapna Piliks u niŋp, Pol anig göl anig göl ga u manö kub hagnig gabun, a giŋla. 2 Pol ram raul u daulö niŋöl gi, bi manö hagep Dedalas Gapna Piliks niŋp haga, "Ne me miŋlö padö hanıŋp abad midajan, pen pen gun gi gagun, mid aij giŋpun. Ne gasi niŋ aij giŋmön gajan u me, ram miŋnöŋ hon i nan aij nan hain niŋbö waiö löp u, hon mid aij giŋpun. 3 Ram miŋnöŋ hon i riŋon riŋon gau magöŋhalö pör nöŋ gi aij gabön anıbu niŋjun hon nöŋ aij yabił a gabun. 4 Pen nöŋ manö miŋlö kub hagagnabin. Manö ułep magö ap hagnig gabin u, riŋmid pak niŋmön.

* 23:27: Ap 21:30-33; 22:25-27 * 23:28: Ap 22:30 * 23:30: Ap 24:5-8

5 “Bì aui midöp i, hon niñbun nipe pör nöp gi naj göp. Nibi bi gau kalip manö piral hagö, kale manö piral anibu niñ udöm, nipe gi naj göp rö anig unbö rö nöp gi naj gipal. Ram minöñ ke gau gau magöñhalö ajom manö piral hagöm, Juda kai kalip ud asik ke ke lö niñöl göm, kale gapman manö hag juöm, pen pen gipal. Nibi bi Jisas bi Nasared nibö u nip niñ udpal gau, bi kub kale ap me anibu.

* 6-7 Nipe God sabe gep ram gi naj ginig geia, hon niñun nip ud sisi lun nan hanip gi naj ga anibu lo hon ke manö kub hagnig gaino, ami bi kub yabit Lisias kal ju apöm, * 8 nip damöm haga, ‘Bì u nip manö kub hagnig gipal gau, bi kub Piliks midöp au amöm, manö kub hagöl,’ a ga. Anig hagö me, hon miñi aubun. Manö anibu Pol nip hag niñaimön, nipe ke, nip manö kub hagnun manö it u hagö, niñnabön,” a ga.

9 Dedalas anig hagaiö, bi Juda ap mideila gau, manö nipe haga adö u nöp hagöm, hagla, “Niñö yabit hagöp,” a gila.

Pol gapna Piliks nip manö haga

10 Gapna Piliks nipe niñmagö dap ranöl göm, Pol nip, manö hag, a gö, Pol haga, “Ne mi iru nöp ram minöñ i abad midmön, niñ aij gimön, manö ud asik aij gipan rö, yijig göl nöp hagnabön. Anib u niñem yip aij gö niñöl gem nöp manö hagabin. 11 Ne bi gau kalip hag niñaimön, hagnaböl niñ unbö migang lañ araga nöp, yad Jerusalem aramem, God sabe gep ram u sabe ginabin, a gem, arnö. 12 Yad nibi bi rimnap udem, God sabe gep ram u aka Juda magum gep ram gau aka Jerusalem an u, hibur naj gep rö manö rimnap hagnö, wasö. 13 Yip miñi manö kub hagaböl u, ne niñnabön manö it ap midageinab, wasö. 14 Pen nöp manö ap waiö hagnig gabin. Yip halag, ‘Pol hon Juda gipun u rö rimnap gagöp; nipe pir alöm, Adan gisön

nibö u arab,’ a gipal. Yip Adan gisön nibö ajab, a gipal u, niñö hagpal. Yad Adan gisön nibö ajem, bac bi sabe gimidal God añi anibu nöp sabe gimidin. Mosi Lo manö kalit kliñ rika u abe, bi God manö hagep gau manö kalit kliñ rikla u abe, magöñhalö niñ udöl gi midpin. 15 Bì Juda aui midpal, nibi bi aij gau abe, nibi bi naj gau abe, magöñhalö umöm uraknaböl, a göm niñbal rö u, yad u rö nöp niñbin. * 16 God aip am mideinabin, a gem, yad hałowatö gagin, wasö. God niñöm aka nibi bi gau niñöm, Pol kabö rö gagöp, a ginaböl u niñem, pör niñ aij gem, mid aij gipin.

17 “Pen yad mi rimnap Jerusalem aragnö. Pen nibi bi yad nan midagöp gau kalip mani rimnap niñem, God nip nan sabe gi niñ, a gem, Jerusalem arnö. 18 Jerusalem amem, hon Juda bi God amgö ilö mid aij gun, a gun, niñhön niñhön gimidun u, ginö. Anig gi pis gem, God nip nan sabe gi niñ, a gem, God sabe gep ram u am midainö. Anig göl gi midainö u, bi aui kale apöm yip niñla. Pen nibi bi iru nöp yad aip ap midageila. Pen pen hagep manö rimnap hagnö. * 19 Pen Juda nibi bi Esia Propins nibö gau Jerusalem apöm, God sabe gep ram au mideila. Manö kale midaböp u, kale aui apöm, manö anibu hagblap. 20 Auagpal u, bi Juda Kansol kub gai i yip Jerusalem manö kub hagöm, yad nan naj ginö manö it niñla u haglö, ne nöñ! 21 Pen yip manö kub hagla niñ u, yad manö añi ap nöp hagnö. Meg migang dap ranem hagnö, ‘Yad nibi bi umöm uraknaböl, a gem, gasi u nöp niñbin u me, yip manö kub hagabim i,’ a ginö,” a ga. *

22 Pol anig hagö niñöl göm, Gapna Piliks, Adan u a gimidal manö u niñ aij ga u me, Juda bi gau manö hageila u udagöm, haga, “Hainö ami bi kub yabit u Lisias auö, manö nipe

* 24:5: Ap 17:6 * 24:6-7: Ap 21:28-30 * 24:15: Jon 5:28-29 * 24:18: Ap 21:12-28 * 24:21: Ap 23:6 * 24:22: Ap 23:26

u niŋem, manö anibu hagnabin,” a ga. * 23 Anig hagöm, bi nagiman kai kalip abad mideia u nip haga, “Pol nip abad mid aij gimön; nip böŋ nöp nagı pidöŋ lagmön. Nipe nan rimnap midagainim, nıbi bi nipe gau kalip hag niŋö, nip ñöl,” a ga.

Pol mi mihöp nagı mideia

24 Ñin pro bad ap arö, ñin ap Piliks nıbin nipe Drusila aip aulö. Nıbi Drusila anibu nipe Juda nıbö nıbi. Pen kale ber apil, nugmul nipe Pol nip wiñ alö, apöm, Kraiss Jisas nip aigöl göm niŋ udpal manö u hagö, Piliks niŋ mideia. 25 Pol nipe manö hag damöl gi, hon aigöl gun gi aij ginabun manö u abe, hon aigöl gun hibur gası midmagö hon gası göp rö nöp gagnabun manö u abe, God hainö hanıp manö kub hagnab manö u abe Piliks nip haga. Pen Pol anig hagö, Gapna Piliks manö anibu niŋöm, piñiŋ göm, Pol nip haga, “Ne miñi am midaimön. Hainö yad ñin ap nöp wiñ alnö, aumön,” a ga. 26 Pen gapman bi kub anibu, gası nipe ke gau nöp niŋa, “Yad Pol nip pör pör wiñ alnabin u, nipe pen gası niŋnab, ‘Yad bi i nip agamij mani rimnap ñinö, hagö, arnam,’ a göm, yıp mani rimnap ñinab,” a gi gası u niŋa. Pen gası anibu nöp niŋ midöm, Pol nip dugo ruö wiñ alö, apöm, manö hagnıdil.

27 Mi mihöp pis ga niŋöm bi ne Posias Pesdas, Piliks kuö nip udöm, ram minöŋ anibu gapna mideia. Pen Piliks, Juda kai yıp bi aij a ginaböl u aij a göm, Pol nagı mideia u hubıkaga.

25

Pesdas Pol nip manö kub niŋa

1 Pen Pesdas daun kub Sisaria u am gapna wög anibu udöm, ñin mihau niŋaŋ nöp midöm, Jerusalem ara. 2-3 Pesdas Jerusalem arö niŋöl göm, God nip nan sabe gep bi kub gau abe, Juda bi kub rimnap abe nip am

niŋöm, Pol anig göl anig göl gi naij ga manö anibu nip hagla. Juda bi gau kale ke agamij manö adö añi hagöm, Pol nip adan aŋ au uñiŋin lun, al pak linabun, a göm, hagla, “Hanıp mög niŋmön, bi ne rimnap hagaimön, Pol nip yıŋid uł gi Jerusalem dauöl,” a gıla. * 4 Anig hageila, Pesdas haga, “Pol nagı midöp Sisaria. Anıb u, yad Sisaria arıŋ gabin rö, 5 nip manö rimnap midainim, bi kub kale rimnap hagpe, yad aip Sisaria amöm, nip manö kub hagöl,” a ga.

6 Pesdas anig hagöm, ñin raleb jıŋ aka sıduŋ laŋ halö Jerusalem midöm, ado gi Sisaria ara. Ruö, Pesdas nipe manö kub hagep ram raul miŋan u amöm, Pol nip dauim, a ga. 7 Pol nip daueila, Juda bi Jerusalem nıbö aula gau apöm nip biñig giŋabö göm, manö adö ke ke iru nöp hagla. Pen manö hagla adö anıb gau manö il midö, hagagla. *

8 Kale manö hageila, Pol uraköm pen haga, “Yad Juda nıbi bi lo manö kale u riŋ rikagın; yad God sabe gep ram u nan naij ap gagın; yad Rom Empra Sisa nip manö naij ap hagagın,” a ga.

9 Hageia, bi kub Pesdas, Juda nıbi bi gau yıp bi aij a ginaböl u aij, a göm, Pol nip hag niŋöm, haga, “Manö kub hagabun anıbi, Jerusalem amun hagnun aka?” ga.

10 Hageia, Pol haga, “Miñi Sisa manö kub adö nipe u hadö midpin. Yad Juda nıbi bi kalip nan naij ap gagpin u, ne u rö nöp hadö niŋban.

11 Pen nan naij ap ginö, yıp manö kub hagöm, al pak lun, a giŋlap u, piñiŋ gagbnep; anıb u yıp al pakblap. Pen manö kub hagöm, manö il ap midagöp u, bi ap yıp Juda nıbi bi kalip ñinim rö lagöp. Anıb u, ne yıp Sisa midöp u yuö, nipe ke manö anıbi niŋnab,” a ga.

12 Pol anig hagö, bi kub Pesdas am bi nipe gau aip manö anıbu hag amıl apıl göm, ado gi apöm, haga, “Sisa

* 25:2-3: Ap 23:15; 24:1 * 25:7: Ap 24:5-6

manö kub yad u niñnab, ' a gan u me, nöp Sisa midöp u hag yunabin," a ga.

Kiñ Agripa aip niñin nipe Benis aip

¹³ Pen yöp ñin mihöp lugö niñöl gi, Kiñ Agripa aip niñin nipe Benis aip, Pesdas gisön nöp gapna aua rö nüp am niñul a gimil, Sisaria ammil, Pesdas aip ñin bad rapin ap midailö.

¹⁴ Kale ñin iru rö au midnig gilö niñöl gi, Pesdas nipe Kiñ Agripa nüp haga, "Nöd Piliks gapna mideia ñin u, nipe bi ap nagila. Pen gapna wög nipe u arö göm, bi anibu nagilep ka u arik ara. * ¹⁵ Yad Jerusalem arainö, bi Juda God nüp nan sabe gep bi kub gau abe, Juda nibi bi manö ud asikep bi kub gau abe, bi anibu nüp yip manö kub hagöm, hagla, 'Ne hagnöm, Pol nüp al pak lilañ,' a gila.

¹⁶ Pen manö il ap hagageila niñöm yad kalip hagnö, 'Hon Rom nibi bi lo ap anig göl midagöp. Nibi bi yiharin al pakagun. Manö kub hagnun niñöm bi manö midainim gau amöm, bi kalip gi naj ga amgö ilö nipe au manö waiö hageinaböl; nipe manö pen hageinab; manö il ap mideinab u, nüp al pak löl a ginabun,' a ginö.

¹⁷ Anig hagem, Juda bi gau yad aip Sisaria i apem, ruö me, am manö kub hagep ram raul migun u asikem, Pol nüp am dauim a ginö, daula.

¹⁸ Yad gasi niñnö e, manö kub yabit midöp, a ginö u pen manö kub hagla gau manö haglö niñöl gem niñnö manö kub midageia, wasö. ¹⁹ Kale yiharin hagla, 'God manö u, hon hag aij gipun rö hagagöp. Pen bi Jisas u hadö uma u pen Pol hagöp nipe kamir midöp a göp,' a gila.

²⁰ Manö hageila u yad niñ aij gagpin rö, Pol nüp hag niñnö, 'Ne Jerusalem areinabön, nöp manö kub hagnaböl aka?' ginö. ²¹ Hagainö, nipe wasö ga. Nipe haga, 'Yad nagimideinabin. Hainö Empra Sisa nipe ke manö anibu hagnab,' a ga. Anig hagö, yad nüp Sisa midöp gau yunabin, a gem, nagilabin rö midöp," a ga.

²² Pesdas anig hageia, Kiñ Agripa haga, "Pesdas. Bi anibu manö nipe ke hagö, yad niñnabin," a ga. Hageia haga, "Anib u, rol niñnabön," a ga.

²³ Anig hagö, ruö, Agripa niñin Benis aip, waij aij aij nöp yimmil, ami bi kub rimnap abe, bi kub yabit rimnap abe ut göm, nibi bi kub auabun, a göm, ñin löl gi manö kub niñeb ram raul migun u arla. Ap midlö niñöl göm, Pesdas bi nipe rimnap kalip haga, "Pol nüp am dauim," a ga. ²⁴ Hagö, daueila, Pesdas haga, "Kiñ Agripa abe, nibi bi ap midpim gai i abe, bi i nüp niñim. Juda nibi bi nüp manö kub hagöm, bi anibi böñ nöp al pak lep, a gipal. Yad Jerusalem midainö, yip anig unbö nöp hagla. Aui auajin, unbö nöp hagla. ²⁵ Yad niñbin, nibi bi gau nan naj yabit gilö, ñin rimnap al pak libal u pen bi i nüp manö kub hagem niñnö, nan anibu rö ap gaga, wasö. Pen nipe ke haga, 'Empra nipe ke manö yad hagnab,' a ga. Anib u me, yad nüp Sisa nüp yunig gabin. ²⁶ Bi anibi Empra nüp hag yunabin u pen nipe nan niñön niñön göp manö il u, köp halö kaliklin rik ñinam rö lagöp. Anib u, ne Kiñ Agripa abe, nibi bi rimnap gai i abe, bi anibi nan niñön niñön göp manö il u niñnabin. Kale manö nipe u niñmim, manö il magö u yip hagnabin yad kaliklin rikem, Sisa midöp au yunam. ²⁷ Pen gasi yad niñbin u, bi nagiman Sisa midöp au yiharin yuem, lo niñön niñön rib rika u hagagnabin u, aij gagöp, wasö," ga.

26

Pol Kiñ Agripa nüp manö haga

¹ Pen Kiñ Agripa Pol nüp haga, "Yad nöp apdi niñöl midpin, manö hag!" a ga.

Anig hagö, Pol ñinmagö dap ranöl göm haga, ² "Kiñ Agripa. Ne nöp apön yip manö hag, a gajan, Juda nibi bi manö yip hagaböl u, nöp hagnig gabin u, yip aij göp. ³ Hon Juda nibi

* 25:14: Ap 24:27

b̄i ḡipun ḡipun adö u abe, manö pen pen hagpun hagpun adö u abe, ne magöñhalö hadö n̄ñban u me, nöp hagn̄g gabin i, ȳip aij göp. An̄b u, yad manö hagnö, ȳip iru n̄ñagmön.

⁴ “Yad ñ̄i pro ram m̄inöñ yad ke gau m̄idainö ñ̄in u abe, hainö am Jerusalem m̄idainö ñ̄in u abe, yad b̄i aigale b̄i rö m̄idpin u, Juda n̄ibi b̄i gau magöñhalö hadö n̄ñbal. ⁵ Kale ȳip m̄ilö padö n̄ñm̄idal. Yad b̄i Perisi, Juda lo manö n̄ñem, k̄tö gem, as̄i mas̄i ḡi aij yab̄i ḡipin. Kale nöp manö an̄bu waiö hageinaböl u, yad manö n̄ñö hagabin u a ḡimön n̄ñnabön. * ⁶ Pen God hadame nöp ap̄is bac b̄i kal̄p manö aij hagö, gas̄i halö abad m̄idm̄idal manö an̄bu nöp n̄ñ udpin u me, kale ȳip manö kub hagaböl. ⁷ Hon Juda īt ke ke unbö m̄igan lañ magöñhalö, God ap̄is bac b̄i kal̄p haga manö aij u abad m̄idpun. God n̄ipe nan aij ñ̄inabin a ga nan aij an̄bu udun a gun, s̄idö añ s̄ibön yañ n̄ip sabe göl ḡi m̄idpun. Pen Kin̄ Agripa, ne nö?! Manö haga an̄bu manö n̄ñö nöp hagöp a gem n̄ñ udöl ḡi m̄idpin u me, ȳip manö kub hagaböl. * ⁸ Pen kale n̄ihön ḡin̄g n̄ibi b̄i umbal gau, God gö urakagnaböl, a ḡimim, n̄ñbim?

⁹ “Pen nöd yad ke, Jisas Nasared n̄ibö manö hageila gau kal̄p ḡi naij ḡinam, a gem, ḡi n̄ñm̄idin. * ¹⁰ Pen Jerusalem m̄idem, yad u rö nöp gainö. God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau ȳip haglö, n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄ñ udla gau iru nöp am daunö, naḡi l̄im̄idal. Yad ke b̄i manö ud as̄ikep gau aip yau a ḡinö, r̄imnap böñ nöp al pak l̄ilö umla, kal̄p paj hagn̄idin. ¹¹ Juda magum gep ram gau ajem, n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄ñ udla gau kal̄p mulu kal n̄ñem, kale Jisas manö n̄ipe u arö ḡilañ, a gem, kal̄p ḡi naij ḡim̄idin. Yad gas̄i adö añi ap nöp n̄ñem, ñ̄in r̄imnap n̄ibi b̄i an̄b gau kal̄p ul̄hai n̄ñin, a gem, ram m̄inöñ

m̄ilö kub gau ajm̄idin.

Jisas Kraiss Pol n̄ip uda u, Pol aiud an̄bu haga

¹² “Pen ñ̄in ap Damaskas n̄ibi b̄i Jisas n̄ip n̄ñ udla gau kal̄p naḡi l̄i daunam, a ḡinö, God n̄ip nan sabe gep b̄i kub gau, yau, a göm, köp kal̄i k̄l̄iñ r̄ik ñ̄ilö, udem hadnö. ¹³ Pen b̄i kub aij nön! Yad s̄idö añ aul̄ik aua magö u, adan añ au amöl ḡi n̄ñnö, mailö kub unbö ke kumi kabö adö lañ n̄ibö yad b̄i r̄imnap aip araino gau pak ñ̄a. Mailö pak ñ̄a an̄bu, s̄idö mailö rö wasö; mailö an̄bu ke yab̄i ga. ¹⁴ An̄g gö, hon magöñhalö m̄inöñ yañ ap lug pakun, yad n̄ñnö, manö ap, manö yab̄i hon Arameik manö hagöm, ȳip haga, ‘Sol! Sol! Ȳip n̄ihön ḡin̄g pör ḡi naij gabön? Nöp pör adan aij yamnam, a ḡipin u pen ne yad aip pen pen gabön u, nöp ke ilön gab,’ a ga.

¹⁵ “Hageia, yad hagnö, ‘B̄i Kub, ne ban?’ ö ḡinö.

“Hagainö, B̄i Kub haga, ‘Yad Jisas, ȳip pör ḡi naij gabön u nöp hagabin,’ a ga. ¹⁶ An̄g hagöm ȳip haga, ‘Pen uri ne urak! Yad nöp manö hagn̄g aubin. Ne wög ḡi ñ̄eb b̄i yad m̄dmön, ȳip m̄ñi amgö n̄ñban u abe, yad nöp hainö yamnabin u abe, n̄ibi b̄i r̄imnap gau kal̄p hag ñ̄inabön. ¹⁷ Yad nöp hag yunö, ne ammön Juda n̄ibi b̄i gau abe, Juda n̄ibi b̄i wasö gau abe hag ñö, nöp ḡi naij ḡilö n̄ñöl gem, nöp abad m̄idem ud as̄ik yunabin. ¹⁸ Ne manö aij yad kal̄p hag ñö, amgö we m̄dpal u amgö ñ̄il n̄ñnaböl. Ne manö aij yad kal̄p hag ñö, s̄ib gau m̄dpal u arö göm mailö aunaböl. Ne manö aij yad kal̄p hag ñö, Seden p̄idöñ magö n̄ipe mo gau m̄dpal u arö göm God n̄ip aunaböl. An̄g geinaböl, nan si nan naij ḡipal gau, Bapi n̄ñöm arö gö, n̄ibi b̄i nöd ȳip n̄ñ udpal gau aip seg kam̄ñ m̄ideinaböl,’ a ga. *

Pol God n̄ip wög ḡim̄idöp manö u haga

* 26:5: Plp 3:5-6 * 26:7: Ap 23:6; 28:20 * 26:9: Ap 8:3 * 26:18: Ais 42:16; Ep 2:2; Kol 1:13

19 “Pen Kiŋ Agripa. Yad naböŋ ram m+nöŋ kumi kabö adö laŋ au n+bö apöm manö haga n+ŋnö an+bu arö gagnö. 20 Damaskas amem, n+bi b+ an+ib gau kal+p manö aij an+bu hag ñ+nö. Hainö am Jerusalem n+bi b+ kal+p hag ñem, ram m+nöŋ Juda n+bi b+ m+dpal gau magöŋhalö kal+p hag ñem, Juda n+bi b+ wasö gau hag ñem, g+nö. Kal+p hag ñem hagnö, ‘Nan si nan naj g+pim u, n+hön g+nig an+g g+pun, a g+mim, arö g+mim, God n+p añ+ n+ŋ udmim, nan naj gau hadö arö g+pun u n+ŋöl a g+mim, hagöp rö nöŋ g+mim,’ a g+nö. 21 Yad an+g g+nö u me, ñ+n ap God sabe gep ram au arainö, Juda b+ au kale y+p ud s+s löm, al pak l+nig g+la. 22 Pen God y+p pör nöŋ abad m+dpö rö, yad uri magö i nöŋ au urak m+dem, manö aij n+pe u, n+bi b+ hib m+dpö gau abe, n+bi b+ hib m+dagöp gau abe hag ñöl g+ m+dpin. Manö hag ñabin an+bu, adö ap ke wasö; b+ God manö hagep b+ gau abe, b+ ne Mos+s abe, hainö g+nab a göm kal+ k+ñ r+kla manö u nöŋ hag ñabin. 23 God manö hagep b+ Aisaia God Manö kal+ k+ñ r+köm haga, ‘Krais apöm, ilön udöm umnab, pen n+pe b+ nöŋ nöŋ kauyaŋ uraknab u me, Juda n+bi b+ gau abe, Juda n+bi b+ wasö gau abe n+ŋnaböl, God kal+p u rö nöŋ ud kam+ŋ yun+m rö löp. An+g g+nab u n+pe kal+p mailö rö pak ñ+nab,’ a ga.” a ga. *

24 Pol manö an+bu hagö n+ŋöl g+, Gapna Pesdas manö kub hagöm haga, “Pol, ne b+ manö adö ke ke n+ŋban rö, nab+c j+n mo ne m+lep göp hauŋ almön hagabön,” a ga.

25 Hageia, Pol pen haga, “B+ kub aij yad Pesdas. Yad hauŋ alö hagagabin. Gas+ n+ŋöl n+ŋ aij gem, manö n+ŋö yab+ŋ u hagabin. 26 Yad n+hön manö hagabin i, Kiŋ Agripa n+pe ke hadö n+ŋöb. Jisas n+p n+hön n+hön göm manö n+hön n+hön göm g+la u pi göm gagla. Waiö nöŋ g+la u me, yad n+ŋbin, Kiŋ Agripa n+pe magöŋhalö hadö n+ŋöb. An+g gö n+ŋem yad

n+p p+ñ+ŋ gem hagagabin, wasö,” ga. 27 Pol an+g hagöm Kiŋ Agripa n+p n+ŋöm haga, “Kiŋ Agripa. Ne b+ God manö hagep gau manö hagla u, n+ŋö hagla, a g+mön, gas+ n+ŋban aka? Yad n+ŋbin, manö an+bu n+ŋö hagla, a g+mön, n+ŋban,” a ga.

28 Pol an+g hagö, Kiŋ Agripa pen haga, “Pol. Ne y+p, manö pro ap hagnö, Jisas b+ n+pe ap m+deiaŋ, a g+mön, y+p manö an+bu hagabön aka?” ga.

29 Hageia, Pol haga, “Manö ulep hagnam aka manö m+lö hagnam, yad gas+ añ+ ap nöŋ n+ŋem, God n+p sabe gem hagabin, ne abe, n+bi b+ manö hagabin n+ŋaböl gai i magöŋhalö abe, yad m+dpin rö m+daim, a gem, sabe gabin. Pen y+p sen ad+kpal rö kalöp löl, a gem, sabe gagabin,” a ga.

30-31 Pol an+g hagö, Kiŋ Agripa u, Gapna Pesdas u, Agripa n+ñ+n Benis u, n+bi b+ m+deila gau magöŋhalö uraköm, höŋ amöm, hagla, “N+bi b+ r+mnab g+ naj g+lö me, manö kub hagöm, r+mnab nag+ löm, r+mnab böŋ nöŋ al pak l+naböl. Pen b+ i nan naj ap gagöp, wasö,” g+la.

32 An+g hagöm, Kiŋ Agripa n+pe Pesdas n+p haga, “M+ñi nag+ lep ram arö göm höŋ arböp u pen n+pe, ‘Sisa manö kub yad n+ŋnab,’ a göp u me, nag+ m+dpöm, b+ kub Sisa m+dpö u arnab,” a ga.

27

Pol Rom arn+g göm ñ+g mag+ib uda

1 Gapna Pesdas Pol Rom uri arn+m a göm hagö, ami b+ gau abad m+dep b+ kub Julias u, Pol abe nag+man b+ r+mnab halö abe udöm abad m+deia. Ami b+ an+ib gau kal+p “Empra Ami B+ N+pe” a g+m+dal. 2 Pen ñ+n an+bu, ñ+g mag+ib ram m+nöŋ Adramidiam n+bö u, Esia Propins arn+g göm, Sis-aria am p+döŋ ga. An+ib u, ñ+g mag+ib an+bu udun ñ+g aŋ yaŋ arno. B+ daun kub Desalonaika, Masedonia

* 26:23: Luk 24:44-47; 1Ko 15:20 * 27:2: Ap 19:29

Propins au n̄bō b̄i ap aip arno. Hib n̄pe u Arisdakas. *

³ Ruō daun kub Saidon amjak am p̄idōḡ ḡino. Julius Pol n̄p̄ ud aij ḡöm haga, “Am m̄ideimam b̄i kal̄ip n̄iḡm̄ön, n̄öp nan n̄ih̄ön m̄idagaim̄ gau n̄öp ñ̄öl,” a ga. ⁴ Pen hon Saidon ar̄ik ar̄iḡ gun n̄iḡno, ȳiḡön kub yab̄i u ap̄öm, ñ̄iḡ solwara u abe ral auaiā. An̄iḡ gö, ram m̄in̄öḡ ñ̄iḡ r̄ib gus ga airan Saipras b̄öḡ lau arno. ⁵ An̄iḡ gun, am am Silisia Propins hil gun, am ram m̄in̄öḡ Pampilia hil gun, am Lisia Propins amun, daun kub Maira amjak p̄idōḡ ḡino. ⁶ Amjak p̄idōḡ gun, ami b̄i kub b̄i naḡiman gau kal̄ip abad m̄ideia u n̄iḡa, ñ̄iḡ maḡib Aleksadria n̄bō ap ram m̄in̄öḡ Idali ar̄iḡ geia. An̄ib u, n̄ipe han̄ip haḡö, ñ̄iḡ maḡib an̄ibu arno. ⁷ Ñ̄iḡ maḡib an̄ibu amun, ñ̄iḡ aḡ kub yaḡ amun, hain hain n̄öp uḡham am am daun kub K̄inidos amjakno. Pen ȳiḡön kub auageia n̄iḡöm ȳij̄iḡ göl arep r̄ö laga. An̄ib u me, b̄öḡ lau n̄öp am am ram m̄in̄öḡ Salmoni hil gun, ram m̄in̄öḡ ñ̄iḡ r̄ib gus ga airan Krir ba lau n̄öp amun, ⁸ uḡham am am ram m̄in̄öḡ pro ñ̄iḡ goḡ au ap, “Ñ̄iḡ Maḡib M̄id Aij Gep Kuö,” a ḡim̄idal, amjak p̄idōḡ ḡino. Ram m̄in̄öḡ an̄ibu Lasia daun s̄öl au.

⁹ Hon an̄iḡ gun, hain hain n̄öp ḡi ajno n̄iḡöl ḡöm me, Juda n̄bi b̄i nan ñ̄iḡaḡla ñ̄in̄ u ap ar̄ö, ñ̄iḡ solwara kub ral auap ñ̄in̄ u hadö auā. ¹⁰ Pen Pol n̄ipe kal̄ip haga, “B̄i gai i. Arep r̄ö lagöp r̄ö, areinabun u, nan wim wañ̄ib nan gau maḡöḡhalö naij ḡöm, ñ̄iḡ maḡib abe naij gö, hon maḡöḡhalö ñ̄iḡ ñ̄iḡun r̄ö löp,” a ga. ¹¹ Pol an̄iḡ haga u pen, ñ̄iḡ maḡib b̄i wög ḡim̄idal abad m̄idm̄idöp b̄i kub u abe, b̄i ñ̄iḡ maḡib nap n̄bō u abe, manö ke hagailö n̄iḡöm, ami b̄i kub Julius, Pol manö ar̄ö ḡöm, manö kal̄ip u uda. ¹² B̄i iru n̄öp hagla, “Ram m̄in̄öḡ i ram m̄in̄öḡ naij. Ȳiḡön kub udöp ñ̄in̄ i, ram m̄in̄öḡ naij an̄ibi m̄idagaiun; Piniks s̄öl m̄idöp au am m̄idaiun. Ȳiḡön kub auab ñ̄in̄ u, ñ̄iḡ

maḡib dam ram m̄in̄öḡ an̄ibu l̄ino, naij ḡaḡim̄,” a ḡila. Piniks daun an̄ibu, ram m̄in̄öḡ ñ̄iḡ r̄ib gus ga airan Krir m̄idöp. Ñ̄iḡ maḡib Piniks aum̄idöp u, ȳiḡön kub s̄idö auab lau adö aueinab u, ñ̄iḡ maḡib agam̄ij s̄idö wad arab lau adö arnab; pen ȳiḡön kub s̄idö wad arab lau adö aueinab u, ñ̄iḡ maḡib agam̄ij s̄idö auab lau adö arnab.

Ȳiḡön kub ap̄öm, ñ̄iḡ solwara rala

¹³ Pen kale an̄iḡ hagl̄ö, au m̄idaino n̄iḡöl ḡi, ȳiḡön pro pro auaiā u n̄iḡöm, “M̄iñ̄i amun arnabun,” a ḡöm, b̄i ñ̄iḡ maḡib wög ḡim̄idal gau, aga yula u ḡip ḡi udöm, ram m̄in̄öḡ ñ̄iḡ r̄ib gus ga airan Krir ñ̄iḡ goḡ adö u arno. ¹⁴ An̄iḡ gun arno n̄iḡöl ḡi, ad̄iḡ hadal majö yab̄i, airan Krir b̄öḡ lap n̄bō, ñ̄iḡ maḡib ar̄iḡ ḡino lau adö ap̄öm, ñ̄iḡ maḡib ud j̄inomno ga. ¹⁵ An̄iḡ gö, b̄i ñ̄iḡ maḡib wög ḡim̄idal gau n̄iḡöm, dam ȳij̄iḡ göl arun, a ḡöm, ḡi wasö n̄iḡöm, arö ḡilö, han̄ip halö dam ñ̄iḡ solwara aḡ kub gau ud ara. ¹⁶ Hadal an̄iḡ ḡöm ud arö, am am ram m̄in̄öḡ ñ̄iḡ r̄ib gus ga airan pro Kauda a ḡim̄idal u, b̄öḡ lap araino n̄iḡöm hadal kub auaiā u hain ga. An̄iḡ gö n̄iḡöl gun, hagno, “Ȳiḡön pro auab r̄ö, ñ̄iḡ maḡib pro bad u udun, ñ̄iḡ maḡib kub m̄igan u ud lun,” a gun, uḡham yab̄i ud l̄ino. ¹⁷ Ñ̄iḡ maḡib pro bad u ud l̄i aij ḡöm, ñ̄iḡ maḡib kub u pa jö ḡinab r̄ö löp, a ḡöm, ñ̄iḡ maḡib gau n̄bō gau n̄bō naḡi ad̄iköm, ḡip ḡi l̄i p̄idōḡ ḡila. Pen, “Ȳiḡön kub auab i, ñ̄iḡ maḡib hon u dam kabö kuḡup Södis a ḡim̄idal gau amöm, kabö kuḡup naij u b̄in̄iḡ gö, naij ḡinab,” a ḡöm, sel ad̄ikla u hub̄ik yulö, an̄in̄in̄ gö p̄iñ̄iḡ göl ḡi arno. ¹⁸ Ȳiḡön kub u apöl ḡi m̄ideia u me, ruö ñ̄iḡ maḡib u p̄iḡa gaḡ, a ḡöm, wim wañ̄ib nan gau ud ñ̄iḡ yula. ¹⁹ Ruö u, u r̄ö n̄öp, ȳiḡön ud n̄öp m̄ideia u me, nan n̄ih̄ön n̄ih̄ön ñ̄iḡ maḡib m̄id aij gaḡ a ḡöm raul m̄igan l̄ilö m̄ideia u, maḡöḡhalö n̄iḡebir ud ñ̄iḡ yaḡ yula. ²⁰ Pen hon p̄ör p̄ör s̄idö gap̄i gau

ninimdagun, wasö. Yigön u anig göl udöl nöp mideia u me, gasi ap ninun, hagno, “Ram minön ap aragnabun; um haknabun,” a gun, gasi ninno.

²¹ Pen milö padö kale nan magö ninimdagal. Hainö Pol mideila an au uraköm haga, “Bi gai i, manö yad hagnö u ninbep rö, hon airan Krir nöp midun, wim wañib nan gau ud ñig yan yuagbnop. ²² Pen yad kalöp hagabin, uri gasi iru ninagmim; gasi halö midaimim. Hon ap umagnabun. Ñig magib u nöp böñ nöp naij ginab. ²³ Yad God nip wög gi ñeb bi nipe midpin u me, miñi sib yan God ejol nipe ap yuö, apöm yad midajin söl au apöm yip hagöp, ²⁴ ‘Pol, ne pinin gagmön! Midmön, bi kub Sisa midöp au ammön, manö kub ninabön. Pen nibi bi ñig magib raul migan midpal gau, God kalip u rö nöp abad midö umagnaböl. God nipe nöp mög ninöm, kamij mided magö kale u nape ñöb,’ a göp. * ²⁵ Anib u, bi gai i, kale pinin gagmim; gasi halö midaimim. Yad ninbin, God nip nin udnin u, nipe hagöp rö nöp ginab. ²⁶ Pen hon am am, ram minön ñig rib gus ga airan ap arno, ñig magib kabö kulup binin gi pidön ginab,” a ga. *

Ñig magib böñ nöp naij ga

²⁷ Pen yigön u hanip anig göl ud dam dam ñin unbö sidun böñ dan ara ninöm sibön yan me, ñig solwara Edriadik, a gal u, an au amöl gun, bi ñig magib wög gimidal gau, gasi ap ninöm, söl ram minön ap apjaknabun rö löp, a gila. ²⁸ Kale gasi anibu ninöm, kabö kulup söl söl midöp aka göm, nan ñig li ninbal ap löm ninla milö kub kub 40 mida mideia. Yöp pro pro magö ap amöm, nan anibu kuöyan löm ninla 30 mida mideia. ²⁹ Anig gö, hon kabö kub halai adö au arun rö löp, a göm, pinin göm, aga mihau mihau yula ninöm, ñig magib pidön ga. Pidön gö ninöl gi, God nip sabe göm hagla,

“Ram yinid ruöm sidö lan,” a gila. ³⁰ Pen bi ñig magib wög gimidal gau, ram minön ñig rib gus ga airan anibu yöp söl anib au arnig, nibi bi gau nin mideila rö, piral wai ñöm, hagla, “Ñig magib pro u dam ñig magib nabic lau adö yuun, aga rimnap halö yuun,” a gila. ³¹ Kale piral anig gilö ninöl gi, Pol ninöm, Julias ami bi nipe gau aip kalip haga, “Bi ñig magib wög gaböl i, kale ñig magib pro u udöm pinin gi areinaböl u, kale magöñhalö um haknabim,” a ga. ³² Pol anig hagö, ami bi gau, ñig magib ñig yan yunig geila nagit u, böñ nöp rib gi dö gi yulö, ñig an yan luga.

³³ Pen ram runig ga magö u, Pol kalip haga, “Ñin unbö sidun böñ dan u gasi iru ninmim, nan magö ninagmim, yiharin nöp midpim. ³⁴ Anib u, uri nan rimnap ninmim. Wasö u, aige göl gimim mideinabim. Nibi bi añi ap nabic un añi ap lugagnab,” a ga. ³⁵ Pol anig hagöm, bred rimnap udöm, kale mideila an au God nip aij a göm, ud jö göm, nan rimnap ninna. ³⁶ Pol nipe ninö ninöl göm, kale u rö nöp hibur aij gö, nan rimnap ud ninla. ³⁷ Hon söl ñin juöl unbö sidun böñ dan (276) nibi bi ñig magib migan anibu midaino. ³⁸ Pen nan nin pis gun, ñig magib pita gan, a gun, wid mideia gau ud ñig yan yuno.

³⁹ Ram ruö ninöl gun, ram minön anibu ninno. Pen bi ñig magib wög gimidal gau ram minön anibu ninön, a göm, ninagla. Pen kale ninla, ñig solwara lajin waj hak ara u, kabö kulup aij nöp mideia lau u me, hagla, “Ñig magib adö anibu kabö rö arnabun,” a gila. ⁴⁰ Anib u, ñig magib aga yula nagit gau böñ nöp rib gi dö göm, ñig magib böñ böñ lila sidia mihau hubik paliöm, sel kub u hubik lila u, kauyan dap ran adiköm, hadla. ⁴¹ Am am me, ñig magib mulu adin u, kabö kulup adö u binin göm, paköl gi pidön ga. Anig göl paköl gi

* 27:24: Ap 23:11 * 27:26: Ap 28:1

pidöŋ gö, ñig solwara u ral apöm, ñig magib himgan adin böŋ nöŋ pa jö ma jö gi ud ara.

⁴² Anig gö, ami bi rimnap apöm, bi kub kale Julias nip hagla, “Ñig magib i naij gab. Bi nagiman gau pinin gi arlö, hanip hag ginaböl. Anib u, kalip al pak lun,” a gila. ⁴³ Anig hagla u pen Julias, Pol nip gasi ninöm, kalip wasö göm, haga, “Bi ñig uŋan pirik ninbal gau nöd ñig uŋan pirik aröl. ⁴⁴ Hainö bi ñig uŋan pirik ninagpal gau, mab po naböŋ naböŋ gau udöm, ud sisi löm aröl,” a ga. Hagö, haga rö nöŋ gino. Bi ap ñig ñinagno; magöŋhalö kamij arno.

28

Pol ram minöŋ Molda am mideia

¹ Pen hon ram minöŋ ñig rib gus ga anibu arno, nibi bi anib gau mideila gau hanip hagla, “Ram minöŋ i Molda,” a gila. ² Anig hagöm, hanip udöm gi aij gila. Hanip möŋ al kila ga rö, hanip ud aij göm, mab dap laulö, mali aij gino. * ³ Pol pen am mab lö lö rimnap ihu dapöm lauö ninöl gi, hauat ap mab lö lö daueia an anib au mideia u me, piböŋ gö, ap ranöm Pol nip ñimagö kid u hau ij halö la. ⁴ Anig gö, nibi bi ram minöŋ anibu mideila gau ninöm, kale ke hagla, “Bi nagiman i gi naij göp rö kamij arnim rö lagöp. Ñig solwara an au midöm, ñig magib u naij gö umagöp u pen mini umnab,” a gila. ⁵ Anig hagla u pen Pol ñimagö nipe u pipal pakö, hauat anibu lugöm, ñöl ina. Pen Pol nip nan ap gaga. * ⁶ Anig gö, nibi bi anib gau kale ke hagla, “Bi i nip hauat hauöp u hu ginim aka hu gagö yinid umnim,” a göm, rapin nöŋ nin mideila. Pen anig gi nin midlö, nip nan ap gaga, wasö. Kale ninöm, hagla, “Bi anibu bi yabit ap wasö; nipe god ap,” a gila. *

⁷ Pen bi kub ram minöŋ anibu abad mideia u hib nipe u Pablias. Ram minöŋ nipe u söl anib au

mideia u me, hanip dam ram nipe u amun, ñin mihau nigan abad mid aij yabit ga. ⁸ Bi kub anibu nap nipe u han roman nipe u mab rö inöm, hib yuö göm, um mideia. Pen Pol nipe Pablias nap nip ninöm, God nip sabe göm, nip ñimagö lö ninöl gi, nan ga anibu böŋ nöŋ kamij la. ⁹ Anig gö me, nibi bi ram minöŋ anibu nan ga gau aulö ninöl gi, Pol nipe God nip sabe gö, kalip kamij la. ¹⁰ Pol anig gö me, hanip abad mid aij yabit göm, ñig magib udun arnig gaino ñin u, nan ninön ninön midageia gau hanip halöwatö ñila.

Pol daun kub Rom amjaka

¹¹ Pen ram minöŋ anibu, ñig magib Aleksadria nibö ap, u rö nöŋ ap mideia. Ñig magib anibu hib nipe u “Ñi Ramö” a gila. Ñin anibu yigön kub udep ñin u aua u me, arep rö lagö, anib au mideia. Hon abe ram minöŋ anibu midno, rakin mihau nigan luga. ¹² Pen yigön kub auagep ñin u, ñig magib Ñi Ramö anibu amun, daun kub Sairakius amjak pidöŋ gino. Amjak pidöŋ gun, ñin mihau nigan anib au midaino. ¹³ Ñig magib anibu nöŋ udun, Sairakius arö gun, daun kub Regium arno. Ruö yigön kub ap jöl adö apöm, ñig magib u udöm, yinid arö me, ñin mihöp nöŋ ñig an au midun, Pudiolai daun amjak pidöŋ gino. ¹⁴ Ram minöŋ anibu nibi bi Jisas nip nin udla rimnap mideila u me, hanip hagla, “Hon aip midmim, armim,” a gila. Hageila, kalip aip ñin unbö mudun jin midun, “Rom arun,” a gun, hadno. ¹⁵ Pen Rom nibi bi Jisas nip nin udla gau, “Pol bi gau aunaböl,” a gilo, ninöm, rimnap ap hanip Apias Maker an u nable pakla rö, rimnap ap hanip Ram Haneb Mihau Nigan mideia ram minöŋ u nable pakla. Pol kalip ninö, hibur nipe aij gö, God nip aij a ga. ¹⁶ Pen hon am Rom midaino, gapman bi kub u Pol nip haga, “Ram ne ap ke

* 28:2: 2Ko 11:27 * 28:5: Mak 16:18 * 28:6: Ap 14:11

hanmön,” a ga. Anig hagö, Pol nipe ram ap ulhai niñöm han midö niñöl gi, ami bi ap nip abad mideia.

Pol Jisas manö aij u daun kub Rom au hag ña

¹⁷ Pol ñin mihau niğan midöm, Juda bi kub ram minöñ anibu mideila gau kalip wiñ alö, ap magum geila, haga, “Mam bi. Yad niñi bi hon gau nan naij ap gagem, apis bac bi manö hagla u rib juagin u pen Juda bi kub Jerusalem niñö gau yip ud sisi löm, dam Rom gapman bi kub anib gau kalip ñila. ¹⁸⁻¹⁹ Rom gapman bi gau yip manö kub hagöm niñla manö it ap midageia. Yip al pak löl rö laga. Anib u, yip, hubik yuun, a göm, niñla u pen Juda kai mideila gau klö yabif göm, yip kauyan manö kub hagla. Anig gailö me, yad hagnö, ‘Sisa nipe ke manö yad u niñnab,’ a ginö. Pen yad niñi bi yad Juda gau kalip manö ap hagnig auagin. * ²⁰ Pen hon Juda kai Bi Kub nip gasi halö abad midpun manö aij nipe u nöp hag ñinö, yip nagit libal i. Manö anibu hagnig me kalöp wiñ alnö aubim,” a ga. *

²¹ Pol anig hageia, nip pen hagla, “Bi ram minöñ Judia niñö anib gau, i apöm aka köp ñilö auö, manö naij rimnap nöp haglö, niñagpun. ²² Pen hon niñbun, Juda niñi bi gau gau magöñhalö hagnal, ‘Niñi bi gasi ne niñban rö niñbal gau, niñi bi aij wasö,’ a gipal. Anib u, ne manö ne ke hagö, hon ke niñun,” a gila. *

²³ Pen kale anig hagöm, ñin ap manö hagnabun, a göm, hag la. Ñin hag la anibu nöp, niñi bi nöd aula rö wasö, niñi bi iru yabif nöp Pol mideia ram u sib halö nöp ap magum gila. Anig göm, ap magum gilö niñöl gi, Pol nipe, God niñi bi udnig göm, Ñi nipe hag yuö, Kiñ rö aua manö u hag ñinig, Mosi abe, bi God manö hagep bi gau abe, hadame nöp Jisas anig anig göm ginab, a göm, kali klif rikla manö u kalip hag ña.

Jisas manö u hagnö niñlan, a göm, Pol manö anibu hag midö niñöl göm, sidö wad ara. ²⁴ Pen manö haga anibu, rimnap haga rö niñ udla pen rimnap niñ udagla. ²⁵ Pol niñi bi niñ udagla gau kalip haga, “Hadame nöp Ana Ut nipe Aisaia nip go? lö, apis bac kale gau kalip manö niñö yabif haga. ²⁶ Manö anibu Aisaia nipe God Manö adiñ ap kali klif riköm haga, ‘Juda niñi bi gau kalip ammön hagnöm,

“Manö hagnaböl niñnabim u pen manö hagöp u, a gimim, niñagnabim.

Amgö niñnabim u pen nan ap niñagnabim.

²⁷ Niñi bi gai i manö yad hagnin u kalip iru gö niñagnal.

God Manö niñno, hanip gö, niñi bi nipe midaiun rö löp a göm, rimid pit göm, amgö ju göm nöp midpal,” a gimön,’ a ga.

²⁸ “Anib u, Juda niñi bi gai i niñim! Kale Juda kai, God manö aij u arö gipim rö, nipe hagö, manö aij anibu Juda niñi bi wasö migan rimnap arnab niñöm kale manö anibu udnaböl,” a ga. ²⁹ Pol kalip manö anibu hag pis gö niñöl göm, Juda niñi bi gau kale ke amöl gi, pen hagö pen hagö göl gi arla.

³⁰ Pen Pol daun kub Rom han midmidöp ram u rauöl gi han mideia, mi mihöp ina. Niñi bi nip niñnig aueila gau kalip magöñhalö hag wihai udöm, ud aij ga. ³¹ Niñi bi nip aula gau, God niñi bi udnig göm, Ñi nipe hag yuö, Kiñ rö aua manö u kalip hag ñöm, Bi Kub Jisas Krai manö aij u hag ñöm, gimidöp. Nipe anig geia, Rom gapman bi kub gau nip hag gagla u me, niñi bi gau kalip manö klö gi hagöm, kabö göl nöp hag ñimidöp.

* **28:18-19:** Ap 25:11; 26:31 * **28:20:** Ap 26:6-7 * **28:22:** Ap 24:14

Rom Pol Rom n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i k̄liñ r̄ika

Pol Rom n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i k̄liñ r̄ika

¹ Yad Pol. Kraiſ Jisas wög gi ñeb bi n̄ipe m̄idpin. God ȳip hag lö, Kraiſ Jisas manö aij ud arep bi ap m̄idpin. God n̄ipe ȳip udö, God manö aij u ud ajm̄idin. * ² Pen manö aij an̄ibu, God hadame nöp b̄i manö hagep n̄ipe gau kal̄ip hagö, kale God Manö u Manö U† u kal̄i k̄liñ r̄iköm hagla rö nöp ga. * ³ Manö U† kal̄i k̄liñ r̄iköm hagla an̄ibu, kale God Ñi n̄ipe manö u nöp hagla. Ram m̄inöŋ i† i lau u, bi ne Depid r̄ikö, r̄ik dam dapil göm, n̄ip yag daula. ⁴ Pen n̄ipe ke God, n̄ipe ke u† yabi† u, n̄ipe umöm uraka u me, k̄lö ke yabi† an̄ibu n̄iŋun n̄iŋbun, n̄ipe God Ñi n̄ipe yabi†, Bi Kub hon Jisas Kraiſ.

⁵ Jisas Kraiſ ȳip mög n̄iŋöm ud aij ga. Jisas Kraiſ hib n̄ipe adö aran, a göm, God bi gau abe ȳip abe hag löm haga, kale m̄inöŋ naböŋ gau r̄igon r̄igon n̄ibi bi magöŋhalö yabi† kal̄ip Jisas manö aij hag ñibe, kale manö aij an̄ibu n̄iŋ udöm, hagöp rö nöp göl, a ga. * ⁶ Pen kale Rom n̄ibi bi m̄idpim au, God kalöp u rö nöp Jisas Kraiſ n̄ibi bi n̄ipe ke hag la.

⁷ An̄ib u, kalöp Rom kai, God, n̄ibi bi yad m̄ideilan, a göm ud m̄idmagö yabi† löp gau, kalöp k̄öp i kal̄i k̄liñ r̄ikabin. Bapi God, Bi Kub Jisas Kraiſ, kalöp ud aij ḡimil, abad m̄id aij ḡilö me, kale agam̄ij m̄id aij ḡimim. *

Pol daun kub Rom arnam, a göm, gasi u n̄iŋa

⁸ Manö nöd hagn̄ig gabin u, kale Jisas Kraiſ n̄iŋ udpim u, n̄ibi bi ram m̄inöŋ go† adsagö gau magöŋhalö aiud an̄ibu n̄iŋöm haglö arab. An̄ib u, yad Jisas Kraiſ n̄ip sabe gem, God

n̄ip aij a gabin. ⁹⁻¹⁰ Yad God Ñi n̄ipe manö aij u, gasi añi u nöp n̄iŋem k̄lö gem, hag ñi ajem, God n̄ip wög ḡim̄idin. God n̄ipe n̄iŋöb, yad n̄ip sabe gem, pör nöp hib kale hagabin. God n̄ipe adan hi†kö, kale m̄idpim au am n̄iŋnabin, a gem, n̄ip sabe gabin. *

¹¹ Jisas manö aij n̄ipe r̄imnap kalöp hag ñinö, God Ana n̄ipe ana kalöp nan aij ap ñö, ana kalöp an̄ dan p̄idöŋ m̄idaimim, a gem, kale m̄idpim au am n̄iŋnam a gem gasi u pör n̄iŋabin. ¹² Pen adö an̄ibu nöp wasö. Yad aunabin u, yad Jisas Kraiſ n̄iŋ udpin rö n̄iŋmim, kale ana kalöp an̄ dan p̄idöŋ udmim, Jisas Kraiſ n̄ip n̄iŋ ud p̄idöŋ yabi† ḡinabim. Pen an̄ig unbö rö, kale Jisas Kraiſ n̄iŋ udpim rö n̄iŋem, yad u rö nöp ana yad an̄ dan p̄idöŋ udem, Jisas Kraiſ n̄ip n̄iŋ ud p̄idöŋ yabi† ḡinabin.

¹³ Añ mam bi. Yad kalöp am n̄iŋnam, a gem, gasi u pör n̄iŋm̄idin u pen adan m̄idageia. Amem, Jisas Kraiſ manö aij u hag ñinö, kale manö aij u n̄iŋmim, hagöp rö nöp n̄iŋ udmim, Jisas Kraiſ n̄ip n̄iŋ udpe, n̄ipe kalöp ud asik yun̄im, a gi gasi n̄iŋbin. M̄inöŋ naböŋ ke ke gau, n̄ibi bi r̄imnap an̄ kal̄ip gau ḡinö rö, am an̄ kalöp au u rö nöp ḡibnep. *

¹⁴ Pen Jisas Kraiſ ȳip ud kam̄iŋ yua u me, yad gasi n̄iŋbin yad nan naböŋ m̄idöp. Yad n̄ibi bi gau manö aij n̄ipe u hag ñinam. Grik n̄ibi bi gau abe, Grik n̄ibi bi wasö gau abe, n̄ibi bi kal̄i k̄liñ n̄iŋbal gau abe, n̄ibi bi kal̄i k̄liñ n̄iŋagpal gau abe, kal̄ip magöŋhalö manö aij n̄ipe u hag ñinam, a gem, gasi u n̄iŋbin. ¹⁵ An̄ib u me, yad kale daun kub Rom m̄idpim gau u rö nöp, am Jisas manö aij u kalöp hag ñinam, a gem, gasi añi u nöp n̄iŋabin. ¹⁶ Jisas Kraiſ manö aij n̄ipe u God p̄idöŋ halö hagab u me, n̄ibi bi manö an̄ibu n̄iŋ udeinaböl u, manö aij an̄ibu kal̄ip ud asik yunab; Juda n̄ibi bi gau abe,

* **1:1:** Ap 9:15 * **1:2:** Ro 16:25-26 * **1:5:** Ap 26:16-18; Gal 2:7-9 * **1:7:** Nab 6:25-26

* **1:9-10:** Ap 19:21; Ro 15:23 * **1:13:** Ap 19:21

Juda n̄bi b̄i wasö gau abe, kal̄ip magöñhalö ud as̄k yunab. An̄b u, yad Jisas manö aij n̄ipe u gas̄i n̄ñem, gas̄i halö nöp m̄idpin. * 17 Jisas manö aij u n̄ñun n̄ñbun, God n̄ipe aigöl göm n̄bi b̄i nan si nan naj ḡipal gau kal̄ip n̄bi b̄i aij, a ḡinab. N̄bi b̄i gau kale ḡi aij ḡipal u n̄ñöm, God kale n̄bi b̄i kam̄ñ aij, a gagnab; kale Jisas manö aij u n̄ñ udpal u n̄ñöm, kale n̄bi b̄i kam̄ñ aij, a ḡinab. Adö an̄bu nöp, God Manö kal̄i k̄ññ r̄iköm hagla, “N̄bi b̄i God Manö hagöp rö n̄ñ udnaböl gau, God kal̄ip n̄bi b̄i aij, a gö, kale kam̄ñ yöl m̄ideinaböl,” a ga. *

N̄bi b̄i Jisas Krai n̄ip n̄ñ udagnaböl gau manö kub n̄ñnaböl

18 N̄bi b̄i God Manö n̄ñö n̄ñblap u pen n̄bi b̄i r̄imnap God n̄ip gas̄i n̄ñagöm, ḡi naj göm, God Manö n̄ñö u pañu ḡipal. An̄b u me, God n̄ipe kal̄ göm, kal̄ip manö kub hagn̄gab. 19 God n̄ipe aigale B̄i rö m̄idöp, n̄ipe ke waiö lö n̄ñbal. * 20 N̄ipe hadame dagol gau m̄inöñ naböñ ḡi la ñ̄ñ u r̄ikö, n̄ipe God k̄ñ halö yab̄i pör pör m̄idöp u waiö m̄idö n̄ñbal. God n̄ipe nan n̄ñhön n̄ñhön ḡi la gau nöp n̄ñöm, n̄ipe aigale B̄i rö m̄idöp u n̄ñblap. N̄ñageinaböl u, nan kale. * 21 An̄b u, God n̄ip n̄ñbal u pen n̄ip aij, a göm, hib n̄ipe u haglö adö aragöp. Gas̄i hañwañö n̄ñöm, hauñ alöm, s̄ibön göp gau rö m̄idpal. * 22 Hon n̄bi b̄i gas̄i aij n̄ñm̄idun, a ḡipal u pen kale n̄bi b̄i hauñ rö m̄idpal. * 23 God pör m̄idöp u n̄ip hauñ göm, nan ȳhar̄ñ r̄imnap udöm, n̄bi b̄i rö ḡi löm, wal yaur rö ḡi löm, haino sara rö ḡi löm, nan an̄b gau, god hon, a göm, sabe ḡipal. * 24 An̄g ḡilö, God kal̄ip arö gö, kale gas̄i naj yab̄i n̄ñöm, n̄bi si b̄i si göm, naḡi naj adö an̄bu amöm, hañ roman̄ kale ke ḡi naj ḡipal.

25 God Manö n̄ñö u arö göm, manö piral n̄ñ udpal. God nan ḡi la gau nöp sabe göm, n̄ipe nan ḡi la gau nöp hib haglö adö aröp. Pen God nan magöñhalö ḡi la u, hib n̄ipe haglö adö arböp. Hib n̄ipe nöp pör pör nöp hagno adö aran̄. An̄b unbö rö aij.

26 Kale an̄g göl ḡi naj yab̄i geila u me, God kal̄ip arö gö, nan nable yab̄i göp adö u nöp ḡim̄idal. N̄bi gau, b̄i kabö göl ud m̄idöl rö arö göm, n̄bi r̄imnap aip naḡi naj adö r̄imnap ḡipal. 27 B̄i gau u rö nöp, n̄bi kabö göl ud m̄idöl rö arö göm, b̄i ap b̄i ap n̄ip n̄ñö mab rö inö, b̄i gau kale ke nöp ḡi naj yab̄i ḡipal. An̄g göm pen ilön udpal. *

28 Hainö God manö n̄ñagnabun, a göm, gas̄i n̄ñla u me, God kal̄ip arö gö, nan naj nan gagep kal̄ip m̄idmagö p̄ñu göp gau nöp ḡipal. 29 Pen kal̄ip nan naj gep adö u gas̄i añ̄i u nöp lö, kale naj yab̄i nöp göl göm, nan gau hon nöp m̄idañ, a göm, gas̄i u n̄ñöl göm, hañwañö ḡi naj göl göm, ḡipal. N̄bi b̄i nan aij kale gau yad rö lagöp a göm, gas̄i naj n̄ñöm, wip alöm, pen pen göm, piral hagöm, gas̄i naj nöp n̄ñbal. Pen, nöp hagöp ȳip hagöp, a göm, 30 n̄bi b̄i hag juöm, God n̄ip mulu kal̄ n̄ñöm, n̄bi b̄i hag pro göm, han̄ip nöp n̄bi b̄i kub, a ḡi n̄ñlan̄, a göm, hib kale u ke dap ranbal. Gas̄i hain n̄bö adö r̄imnap n̄ñun ḡi naj gun, a göm, gas̄i kale an̄bu nöp n̄ñbal. N̄ime nap manö hagpal u r̄ib jubal. 31 Kale gas̄i r̄im̄id lagöp. Manö ke hag l̄ibal adö u hain gagpal. Ñ̄i pai am̄il̄ip ap̄il̄ip kale ke gau m̄idmagö lagpal. N̄bi b̄i r̄imnap n̄ñlö, mög gagöp. 32 Ḡipal an̄bu, God wasö gö ilön kub udep u n̄ñbal u pen kale ke göm aka n̄bi b̄i r̄imnap aip göm, u ḡi aij gabun, a ḡipal.

2

God manö kub hagöm, manö kabö göl nöp ud as̄knab

* 1:16: Mak 8:38; 1Ko 1:18-24; Ap 13:46 * 1:17: Ro 3:21-22; Hab 2:4 * 1:19: Ap 14:15-17; 17:24-28 * 1:20: Job 12:7-9; Sam 19:1 * 1:21: Ep 4:17-18 * 1:22: Jer 10:14 1Ko 1:20 * 1:23: Dud 4:15-19; Sam 106:20 * 1:27: Lep 18:22; 20:13; 1Ko 6:9

1 Pen kale n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip hag jumim hagnabim, “N̄ibi b̄i gau n̄ih̄on ḡin̄ig nan si nan naj ḡipal,” a ḡinabim u pen kale ke u r̄o n̄öp ḡipim u me, God n̄in̄öm kal̄öp manö kub hageinab u, kale abe manö pen hagnabim r̄o lagnab. * 2 Hon n̄in̄bun, God n̄ipe manö n̄in̄ö n̄öp hagöp. An̄ib u, n̄ibi b̄i an̄ig unbö r̄o ḡinaböl gau, kal̄ip manö kub hagnab u, manö kabö göl n̄öp hagnab. 3 N̄ibi b̄i nan si nan naj ḡipal gau, a ḡimim, hag junabim u pen kale ke u r̄o n̄öp ḡipim. An̄ib u, kale gas̄i n̄ih̄on n̄in̄bim? God han̄ip manö kub hagnab a ḡimim n̄in̄bim aka? 4 God b̄i aij, kal̄öp n̄ibi b̄i p̄ör mög yab̄it̄ n̄in̄öm, agam̄ij hain r̄ik damöm, ȳin̄id kal̄ gagöp u n̄in̄be, n̄ipe b̄i ȳihar̄in̄ ap r̄o l̄öp ar? Pen n̄in̄jim! N̄ipe agam̄ij hain r̄ik m̄idöp u, yad ȳin̄id kal̄ juageinabin, kale nan si nan naj ḡipal gau, n̄ih̄on ḡin̄ig an̄ig ḡipun a göm, arö göl, a göm, agam̄ij hain r̄ik m̄idöp. * 5 Pen God agam̄ij hain r̄ik m̄idöm ȳin̄id kal̄ gagöp u, kale nan si nan naj ḡipim u, n̄ih̄on ḡin̄ig an̄ig ḡipun, a ḡimim, arö gagpim. Kale manö n̄ipe j̄i n̄in̄mim, nan si nan naj ḡipim gau n̄öp göl ḡi m̄idpim. An̄ib u, God n̄ibi b̄i ḡinaböl ḡinaböl r̄o n̄in̄öm, manö kub hagnab n̄in̄ u, kale manö kub yab̄it̄ n̄in̄nabim. N̄in̄ an̄ibu, n̄ipe manö kub hagöm, kabö r̄o n̄öp hagnab u, waiö n̄in̄naböl. Nan si nan naj ḡipim u, n̄ipe n̄in̄öm kal̄ göm kal̄öp il̄on pen n̄in̄nab. 6 “N̄ibi b̄i añ̄i añ̄i ḡinaböl ḡinaböl r̄o n̄in̄öm, God kal̄ip u r̄o n̄öp añ̄i añ̄i pen n̄in̄nab.” *

7 N̄in̄ an̄ibu n̄ibi b̄i an, God han̄ip mailö aij n̄ipe n̄öm, manö aij hagöm, kam̄in̄ p̄ör m̄idep magö u n̄in̄nab, a göm, n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip p̄ör p̄ör ḡi aij ḡipal gau, God kal̄ip kam̄in̄ p̄ör m̄idep magö u n̄in̄nab. 8 Pen n̄ibi b̄i an an, nan hañ roman̄ kale ke n̄öp gas̄i n̄in̄öm, naḡi aij adö an̄ibu j̄i n̄in̄öm, naḡi naj adö u arnaböl gau, God kal̄ip n̄in̄ö mulu yab̄it̄ lugö, kal

juöm, il̄on kub yab̄it̄ n̄in̄nab. *

9 Pen Juda n̄ibi b̄i gau abe, Juda n̄ibi b̄i wasö gau abe, naḡi naj adö u geinaböl u, God kal̄ip hagö, kale magöḡhalö uḡham m̄idöl göm, gas̄i m̄ilö yab̄it̄ löl göm, ḡi m̄ideinaböl. 10 Pen Juda n̄ibi b̄i gau abe, Juda n̄ibi b̄i wasö gau abe, ḡi aij geinaböl u, God kal̄ip magöḡhalö mailö aij n̄ipe n̄öm, manö aij hagöm, ud aij gö, m̄id aij ḡinaböl. 11 N̄ih̄on ḡin̄ig: God n̄ipe böḡ lap aka böḡ lap aragnab. Kabö göl n̄öp n̄in̄öm, n̄ibi b̄i gau kal̄ip ud as̄ik ke ke l̄inab.

12 Juda n̄ibi b̄i wasö gau, lo Mos̄is haga n̄in̄agal gau, nan si nan naj geinaböl u, lo manö n̄in̄agal u pen kale ram m̄in̄öḡ naj arnaböl. Pen n̄ibi b̄i lo Mos̄is haga n̄in̄bal gau, nan si nan naj geinaböl u, God lo manö an̄ibu udöm, kal̄ip manö kub hagnab. 13 N̄ibi b̄i lo manö n̄in̄midal gau, God kal̄ip, n̄ibi b̄i aij yad, a göm hagnab. N̄ibi b̄i lo manö hagöp r̄o n̄öp ḡinaböl gau n̄öp, God kal̄ip, n̄ibi b̄i aij yad, a ḡinab. 14 Juda n̄ibi b̄i wasö gau lo Mos̄is haga n̄in̄agal. Pen kale gas̄i kale ke n̄in̄öm, lo manö hagöp r̄o geinaböl u, gas̄i magö kale ke lo r̄o m̄idöp. * 15 Kale an̄ig göl gas̄i n̄in̄öm ḡipal u me, hon n̄in̄un n̄in̄bun, lo manö u an̄ kale dan̄ m̄idöp. N̄in̄ r̄imnap ḡi damöm, an̄ kale yan̄, “Ḡi naj gabun,” a göm n̄in̄bal. Pen n̄in̄ r̄imnap ḡi damöm, an̄ kale yan̄, “Ḡi aij gabun,” a göm n̄in̄bal.

16 Jisas Krais manö aij hag n̄i ajm̄idin u hagab, manö kub hagep n̄in̄ u, God Jisas Krais n̄ip hagö, n̄ibi b̄i nan si nan naj pi göl ḡipal gau hag hīk waiö lö, n̄ipe gas̄i magö kale ke m̄idmagö an̄ kale dan̄ n̄ih̄on n̄ih̄on hagöp u n̄in̄öm, kal̄ip manö kub hagnab.

God n̄ipe lo manö han̄ip n̄a u me, hon Juda kai n̄ibi b̄i n̄ipe ke yab̄it̄ m̄idpun, a ḡila

* 2:1: Mad 7:1-2; Jon 8:7 * 2:4: Ep 1:7; 2Pi 3:15 * 2:6: Sam 62:12; Pro 24:12; Mad 16:27; 2Ko 5:10 * 2:8: 2De 1:8 * 2:14: Ap 10:35

17 Pen kale Juda n̄bi b̄i gau, hib kale ke dap ranöl ḡi hagpim, “God n̄ipe lo manö han̄ip ña u me, n̄bi b̄i n̄ipe ke yab̄i m̄dpun. 18 Hon lo manö n̄iḅun u me, naḡi adö an̄ibu aij, naḡi adö an̄ibu naij, a ḡi gas̄i n̄iḅun, God n̄ip aij göp adö u nöp ḡipun,” a ḡipim. 19 Pen manö adö ap hagpim, “N̄bi b̄i n̄iḅapal gau kal̄ip hag ñ̄i aij gun, n̄bi b̄i amgö we gö s̄ibön göp rö m̄dpal gau kal̄ip hag ñ̄i aij gun, 20 n̄bi b̄i lo manö n̄iḅapal gau kal̄ip hag ñ̄i aij gun, ñ̄i pai pro gau kal̄ip hag ñ̄i aij gun ḡipun,” a ḡipim. Hagpim an̄ibu hagpim, “God n̄ipe lo manö han̄ip ña u me, gas̄i aij magöḅhalö abe, gas̄i n̄iḅö magöḅhalö abe hadö n̄iḅun,” a ḡipim. *

21 Kale lo manö u n̄iḅmim, n̄bi b̄i gau kal̄ip hag ñ̄ibim u pen manö n̄bi b̄i gau hag ñ̄ibim rö kale ke gagpim. N̄bi b̄i r̄imnap kal̄ip hagpim, “Nan si udagmim,” a ḡipim u pen kale ke nan si udpim aka? * 22 N̄bi b̄i r̄imnap kal̄ip hagpim, “N̄bi si b̄i si gagmim,” a ḡipim u pen kale ke an̄ig ḡipim aka? N̄bi b̄i r̄imnap kal̄ip hagpim, “Nan haḷöwaḷö gau God rö sabe gagmim,” a ḡipim u pen ram sabe ḡipal m̄gan an̄ib gau ammim, nan dap l̄ibal gau r̄imnap si udpim aka?

23 Hib kale u ke dap ran l̄imim hagpim, “God lo u han̄ip Juda n̄bi b̄i ña,” a ḡipim u pen manö n̄ipe u r̄ib jubim rö, hib n̄ipe u rö nöp hag jubim aka? 24 Ḡi naij ḡipim an̄ibu, b̄i ap nöd God Manö kal̄i k̄iñ r̄iköm haga rö nöp ḡipim. N̄ipe haga,

“Kale Juda n̄bi b̄i, God lo manö n̄iḅun a ḡipim u pen kale ke m̄id aij gagpim rö, Juda n̄bi b̄i wasö gau, God n̄ip hag jubal,” a ga. *

25 Kale Juda kai, God n̄bi b̄i n̄ipe m̄idaiun, a ḡimim, ñ̄i gau yag dapim, pör pör waḅ hañ r̄ib ḡi dö ḡipim. Pen lo manö n̄ipe u r̄ib jumim, ke n̄iḅnabim rö ḡinabim u, n̄bi b̄i

ȳihar̄iḅ ñ̄i waḅ hañ r̄ib ḡi dö gagal rö u m̄dnabim. 26 An̄ib unbö rö, n̄bi b̄i au Juda wasö, ñ̄i hañ r̄ib ḡi dö gagal gau, lo manö hagöp rö geinaböl u, God kal̄ip n̄bi b̄i ñ̄i hañ r̄ib ḡi dö ḡipal u rö n̄iḅnab. *

27 Juda n̄bi b̄i wasö, ñ̄i hañ r̄ib ḡi dö gagal gau, lo manö hagöp rö ḡipal. Pen kale Juda kai, Mos̄is lo kal̄i k̄iñ r̄ika u udmim, ñ̄i hañ r̄ib ḡi dö ḡipim u pen lo manö r̄ib jubim u me, kalöp manö kub m̄ideinab.

28 Hon n̄bi b̄i r̄imnap hagpun, n̄bi b̄i ñ̄i hañ r̄ib ḡi dö ḡipal gau nöp Juda n̄bi b̄i kabö göl, a ḡipun u pen u manö n̄iḅö hagagpun. N̄bi b̄i an an kale Juda n̄bi b̄i kabö göl m̄dpal? Hañ romaḅ nöp n̄iḅun, Juda n̄bi b̄i aka Juda n̄bi b̄i wasö, gun, hagagnabun. 29 Juda n̄bi b̄i kabö göl gau, aḅ kale daḅ n̄iḅun hagnabun, b̄i an̄ibi n̄ipe Juda n̄ibö kabö göl, a ḡinabun. M̄idmagö n̄ipe u hañ r̄ib ḡi dö ḡi m̄döp n̄iḅnabun u, b̄i u b̄i Juda kabö göl, n̄bi u n̄bi Juda kabö göl, a ḡinabun. Lo Mos̄is kal̄i k̄iñ r̄ika u gö, m̄idmagö kale au hañ r̄ib ḡi dö gagep; God Ana n̄ipe nöp m̄idmagö kale au hañ r̄ib ḡi dö ḡinab. N̄bi b̄i m̄idmagö kale unbö rö m̄döp gau, n̄bi b̄i gau kal̄ip n̄iḅlö hib m̄idagöp, pen God n̄iḅö hib m̄döp. *

3

God hagab rö nöp gab

1 An̄ig hagabin u, b̄i ap hagnab, “Juda n̄bi b̄i wasö, hañ r̄ib ḡi dö gagal rö m̄idaibnop aij ḡiböp,” a ḡinab u pen adö an̄ibu hagaḡin. 2 Juda n̄bi b̄i m̄dpun u aij yab̄i m̄dpun. Manö yad ke n̄bi b̄i r̄imnap kal̄ip hag ñ̄öl, a göm, God han̄ip Juda n̄bi b̄i nöp manö aij n̄ipe ña. 3 Pen Juda n̄bi b̄i r̄imnap n̄hi b̄i manö k̄lö hagla rö gagla. An̄ig ḡila u, God manö k̄lö kal̄ip haga u arö ḡinab aka? 4 Wasö yab̄i, arö gagnab. N̄bi b̄i gau magöḅhalö ñ̄in r̄imnap p̄iral hagnaböl, pen God n̄ipe b̄i n̄iḅö

* 2:20: 2Di 3:5 * 2:21: Mad 23:3-4 * 2:24: Ais 52:5 * 2:26: Gal 5:6 * 2:29: Dud 30:6; Kol 2:11

yabi! hagöm, hagab rö nöp gïnab. Manö anıbu rö God Manö u kali klijn rıköm hagla,

“God, ne manö kabö göl nöp hagpan u,
nöp manö rımnap pen hagöl rö lagöp.

Nöp manö kub hageinaböl u,
manö il ap mıdageinab,” a ga. *

⁵ “Hon pör pör gi naj gınabun u, nıbi bı rımnap nıñöm, God pör pör gi aij göp u waiö nıñnaböl. Anıb u, God hanıp kal göm manö kub hagnıg gab u aij gagöp,” a gınabun aka? (Pen manö anıbu, nıbi bı nıñöm hagpal rö nöp hagabin.) ⁶ Wasö yabi! God nıbi bı magöñhalö manö kub hagnab u, böñ lap aka böñ lap aragnab; kabö göl adö u nöp hagnab.

⁷ Pen kale rımnap hagnabim, “Hon pör pör pıral adö rımnap gınabun u, nıbi bı rımnap nıñöm, God pör pör nıñö nöp hagöp u waiö nıñöm, Bı mailö halö yabi! mıdöp, a göm, hib nıpe haglö adö arnab. Anıb u, nıñön gınıg God hanıp nıbi bı nan si nan naj gep, a göm, manö kub hagöm, ilön kub ñınab?” ö gınabim. ⁸ Manö pıral anıbu rö hagnım hagnabim, “Nan si nan naj u nöp gıno gıno, God hanıp mög yabi! nıñöm, nan si nan naj ke ke iru yabi! gınabun anıbu nıñöm arö gınab u, nıbi bı gau nıñöm, nıpe bı aij unbö ke a göm hib nıpe haglö adö arnab,” a gınabim. Pen nıbi bı rımnap yıp ke hag juöl gi, Pol manö anıbu rö hagöp, a gıpal. Manö anıbu rö yad hagagın! Pıral hagpal rö, God nıñö, kalıp manö kub hagöm, pen ilön kub ñınab.

Nıbi bı aij ap mıdagpun

⁹ Anıb u, nıñön hagnun? God nıñö, hon Juda nıbi bı gau mıd aij gıpun; Juda nıbi bı wasö gau mıd aij gagpal, a gun aka? Wasö! Mıdö nöp me hagnı rö, hon nıbi bı magöñhalö, Juda nıbi bı gau abe, Juda nıbi bı wasö gau abe, nan si nan naj nagı

adö anıbu hanıp kłö gi tıp gi ud arnıg gab. *

¹⁰ Manö anıbu rö, God Manö u kali klijn rıköm hagla,

“Nıbi bı pör gi aij gınaböl rö rımnap mıdagpal. *

¹¹ Nıbi bı, nagı adö anıbu aij, nagı adö anıbu naj, a göm nıñbal gau rımnap mıdagpal.

Nıbi bı, ‘God lau adö arun, nıp aip mıdaiun,’ a gi nıñbal gau rımnap mıdagpal.

¹² Nıbi bı gau magöñhalö God nıp arö göm,
nıbi bı naj rö mıdöm,
nan si nan naj nöp gıpal.

Kale magöñhalö unbö rö nöp gıpal.

¹³⁻¹⁴ Aıab kale u ado malo göm,
pör pıral yabi! nöp hagpal.

Rugu mıgan kale u, wıp umö paıu gi aij gaglö,
haıñ naj auöp u rö mıdöp.

Nıbi bı rımnap kalıp nıñlö mulu lugö, hag juöm,
manö naj hagpal u, re naj hauat rö mıdpal. *

¹⁵ Kal naj yabi! juöm,
nıbi bı gau kalıp ilön ñun,
al pak lun, a göm,
gası u nöp nıñöm, *

¹⁶ nıbi bı gau kalıp pör gi naj gılö,
gası iru yabi! nöp nıñbal.

¹⁷ Nıbi bı gau aip mıdöm,
agamıj mıd aij göl rö lagöp.

¹⁸ God bı kub nıñ mıdöp, a göm,
pıñıñ gagpal,” a gıla. *

¹⁹ God lo manö anıbu hanıp Juda nıbi bı nöp ña u me, manö anıbu magöñhalö hanıp Juda nıbi bı hagab. Anıb u, God manö kub hagnab ñın u, nıbi bı ram mınöñ gau gau magöñhalö manö pen ap hagöl rö lagnab; kale magöñhalö manö mıdeinab. ²⁰ Anıb u, bı ap lo manö hagöp rö geinab u, God bı anıbu nıp, bı aij yad, a gagnab. Pen God lo

* **3:4:** Sam 51:4 * **3:9:** Ro 1:18-2:24; 3:23 * **3:10:** Sam 14:1-3; 53:1-3 * **3:13-14:** Sam 5:9; 10:7; 140:3 * **3:15:** Ais 59:7-8 * **3:18:** Sam 36:1 * **3:20:** Sam 143:2; Ro 7:7; Gal 2:16

hagöp rö n+ñun, hon nan si nan najj g+ipun, a gun n+ñnabun. *

N+bi b+ Kraiſ n+ñ udpal gau nöp, kal+ip n+bi b+ aſ+ñ m+dagöp aij yad, a g+inab

²¹⁻²² An+bu, pen m+ñi, Moſ+ſ abe, b+ God manö hagep b+ gau abe, g+inab a göm, kal+ k+ñ r+iköm hagla rö, Jiſas Kraiſ han+ip a göm uma u me, n+ñ n+ñ udno, God han+ip hagnab, “Kale n+bi b+ aij yad,” a g+inab. Pen hon Juda n+bi b+ gau abe, Juda n+bi b+ waſö gau abe, lo adö u nöp n+ñun g+ino, an+g hagagnab. *

²³ Hon n+bi b+ magöñhalö nan si nan najj g+ipun rö, God mailö magö aij n+pe ñöb udun rö lagöp u pen ²⁴ God han+ip mög n+ñöm, Kraiſ Jiſas yuö apöm han+ip rau adog uda u me, God han+ip n+bi b+ aij yad a g+inab. *

²⁵ Yad aigöl gem, n+bi b+ nan si nan najj g+ipal gau kal+ip n+bi b+ aij yad, a g+inabin u n+ñöl, a göm, God n+pe Kraiſ Jiſas n+ñ nan ſabe gep rö m+ñnör naböñ i+ i hag yua. God n+pe n+bi b+ nan si nan najj nöd g+la gau, manö kub hagöm, kal juöm, ilön pen ñöm, böñ nöp al pak l+iböp u pen n+pe agam+ñ hain r+ik m+dom, an+g gaga. Pen uri Kraiſ Jiſas n+pe apöm, n+bi b+ nan si nan najj g+ipal gau magöñhalö hañ roman+ñ n+pe ke udöm ilön kub udöm uma. An+bu u me, n+bi b+ an an, hagape n+pe nan si nan najj yad h+k g+ yuöp, a göm, Jiſas n+ñ udeinaböl gau, God kal+ip n+ñöm kal juöm ilön pen ap ñagnab. ²⁶ Yad aigöl gem, n+bi b+ nan si nan najj g+ipal gau kal+ip n+bi b+ aij yad, a g+inabin u n+ñöl, a göm, God n+pe an+g ga. Manö kub hagem, nan si nan najj g+ipal rö pen ilön u rö nöp ñ+nabin, a ga u me, n+pe haga rö nöp göm, Kraiſ Jiſas n+ñ nan ſabe gep rö hag yuö, n+bi b+ n+ñ n+ñ udnaböl gau kal+ip n+bi b+ aij yad a g+inab.

²⁷ An+bu u, lo adö u g+ino, God han+ip n+bi b+ aij yad a göm udö, n+bi b+ n+pe m+dpun, a gun, hib hon ke hagno adö

arn+im rö lagöp. Jiſas han+ip a göm uma manö aij u n+ñ udun me, God n+bi b+ n+pe m+dpun. ²⁸ An+bu u, n+bi b+ gau lo manö hagöp rö g+ipal, a göm, God kal+ip n+bi b+ aij yad a gagnab. N+bi b+ Kraiſ Jiſas ga manö aij u n+ñ udpal, a göm me, God kal+ip n+bi b+ aij yad a g+inab.

²⁹ God n+pe hon Juda n+bi b+, God hon nöp waſö; n+pe Juda n+bi b+ waſö gau God kale abe m+dpöp. *

³⁰ N+ñhön g+ñ+g: God n+pe añ+ u me, n+bi b+ ñ+ hañ r+ib g+ dö g+ipal gau abe, n+bi b+ r+ib g+ dö gagpal gau abe, kale adan añ+ u nöp arlö, God kal+ip n+bi b+ aij yad a g+inab. An+bu u, kale magöñhalö Kraiſ Jiſas ga manö aij an+bu nöp n+ñ udöl. *

³¹ Pen hon Jiſas manö aij u n+ñ udno, God han+ip n+bi b+ aij yad a g+inab, a g+ipin u, lo manö gau arö g+inabun a gem hagagabin, waſö. N+bi b+ Jiſas manö aij u n+ñ udnaböl gau, kale manö aij an+bu hagöp rö nöp g+ilö, lo manö u am p+dpön g+inab. *

4

God Ebraham n+ñ b+ aij yad a ga

¹ Hon Juda n+bi b+, bac i+añ hon i+ göm r+ikö, r+ik am+il ap+il göm, r+iklö m+dpun gau me, b+ ne Ebraham. Pen God Ebraham n+ñ uda u, aige göm Ebraham udañ ² Ebraham n+pe ke nan aij ap gö, God ne b+ aij yad, a g+iböp, Ebraham b+ gau hagöm “Yad b+ aij,” a g+iböp. Pen God n+ñöb Ebraham hib n+pe ke dap raneb i+ ap m+dageia. ³ Pen ai g+ñ+g Ebraham hib n+pe ke dap ranagböp? God Manö hagab, “Ebraham n+pe God manö haga u n+ñ uda u me, God n+ñ ‘Ne b+ aij yad,’ a ga.” *

⁴ B+ ap wög göm pe udöm, mani an+bi y+har+ñ udpin a gagnab; wög gainö pen u mani i+ udpin a g+inab.

⁵ Pen n+bi b+, hon God n+ñ klö hon ke wög geinabun, n+pe han+ip n+bi b+ aij yad a g+inab, a g+ gaſi

* **3:21-22:** Gal 2:16 * **3:24:** Ro 5:1 * **3:29:** Ro 10:12 * **3:30:** Dud 6:4; Gal 3:20 * **3:31:** Mad 5:17 * **4:3:** Jen 15:6; Gal 3:6

n+ɨnaböl gau, God kal+p n+ɨbi b+ aij yad a gagnab. Pen n+ɨbi b+, nan si nan naj g+pun u pen God nan si nan naj g+pun an+bu y+har+ɨ arö göm, han+p n+ɨbi b+ kam+ɨ aij yad a g+ɨnab n+ɨbal gau, kal+p n+ɨbi b+ aij yad a g+ɨnab.

⁶ Manö hagabin i rö, Depid u rö nöp hadame nöp God Manö u kal+ k+ɨñ r+iköm, n+ɨbi b+ nan aij ap gagnaböl pen God kal+p n+ɨbi b+ aij yad a g+ɨnab gau ñ+ñ+ l+ɨnaböl, a ga. N+ɨpe haga,

⁷ “N+ɨbi b+ nan si nan naj g+p+al gau, God nan si nan naj kale n+ɨjöm arö g+ɨnab rö, aij gö n+ɨjöl g+ m+ɨdeinaböl. N+ɨbi b+ nan si nan naj g+p+al gau, God nan si nan naj kale manö kub hagagnab rö, m+ɨñ m+ɨñ göl g+ m+ɨdeinaböl.

⁸ N+ɨbi b+ nan si nan naj g+p+al gau, B+ Kub nan si nan naj kale k+ɨk g+ yunab rö, ñ+ñ+ löl g+ m+ɨdeinaböl,” a ga. *

⁹ Depid ñ+ñ+ lep magö haga u, n+ɨbi b+ ñ+ hañ r+ɨb g+ dö g+p+al gau nöp manö u udnaböl? Wasö yab+! N+ɨbi b+ ñ+ hañ r+ɨb g+ dö gagpal gau abe udnaböl. God Manö kal+ k+ɨñ r+iköm hagla ad+ɨ an+bu uri nöp hagaj+n: “Ebrahim n+ɨpe God manö haga u n+ɨj uda u me, God n+ɨp, ‘Ne b+ aij yad,’ a ga.”

¹⁰ Bac i+ɨɨ hon Ebrahim, hañ r+ɨb g+ dö gaga ñ+ɨn u, God manö haga u n+ɨj udö, God n+ɨp, “Ne b+ aij yad,” a ga. ¹¹ “Ebrahim manö yad n+ɨj uda u me, yad, ‘Ne b+ aij yad,’ a g+p+in u, n+ɨbi b+ gau n+ɨj+ɨɨ,” a göm, hainö God hagö, Ebrahim hañ r+ɨb g+ dö ga. God an+g ga u n+ɨj+bun. An+ɨb u, n+ɨbi b+ ñ+ hañ r+ɨb g+ dö gagöm, God Manö n+ɨj udlö, kal+p, “N+ɨbi b+ aij yad,” a g+ɨnab n+ɨbi b+ gau, Ebrahim bac i+ɨɨ kale m+ɨdöp. *

¹² Pen n+ɨbi b+ ñ+ hañ r+ɨb g+ dö g+p+al pen, Ebrahim hañ r+ɨb g+ dö gaga ñ+ɨn u, God manö n+ɨpe n+ɨj udm+ɨdöp rö, u rö nöp n+ɨj udnaböl n+ɨbi b+ gau

abe, Ebrahim bac i+ɨɨ kale u rö nöp m+ɨdöp.

¹³ Pen Ebrahim lo adö gau n+ɨjöm gö, God n+ɨp, “Ne b+ aij yad,” a göm udaga. Ebrahim n+ɨpe God manö haga u n+ɨj uda u me, God n+ɨp, “Ne b+ aij yad,” a göm, manö k+ɨ n+ɨjögagöm Ebrahim abe ñ+ pai n+ɨpe an+ɨb gau abe kal+p haga, “Kale ram m+ɨnönj i+ i gau gau magöjhalö udnabim,” a ga. *

¹⁴⁻¹⁵ God manö k+ɨ n+ɨjögagö haga u, n+ɨbi b+ lo adö u n+ɨjöm g+ɨnaböl gau hagböp, God manö k+ɨ n+ɨjögagö haga an+ɨbu nan y+har+ɨ rö l+ɨböp. N+ɨhön g+ɨn+g: n+ɨbi b+ lo adö u hain göm, God n+ɨbi b+ n+ɨpe m+ɨdeinabun a göm n+ɨjbal gau, kale magöjhalö lo manö u r+ɨb junaböl n+ɨjöm God kal juöm, manö kub hagöm, pen ilön ñ+ɨnab. God manö k+ɨ n+ɨjögagö haga u, n+ɨbi b+ lo adö u n+ɨjöm g+ɨnaböl gau hagböp, God manö haga n+ɨj udpal u nan y+har+ɨ rö l+ɨböp. Ai g+ɨn+g: n+ɨbi b+ God manö haga n+ɨj udnaböl gau n+ɨj aij gagöm, dui g+ɨnaböl. God manö k+ɨ n+ɨjögagö Ebrahim n+ɨp haga u udagnaböl. *

¹⁶ An+ɨb u, hon n+ɨj+bun, God g+ɨnabin a göm, manö k+ɨ n+ɨjögagö hag la an+ɨbu, n+ɨbi b+ God manö haga n+ɨj udnaböl gau nöp kal+p haga. An+ɨb u, God gasi n+ɨpe ke n+ɨbi b+ mög n+ɨjöm, y+har+ɨ ud aij g+ɨnab u me, Ebrahim ñ+ pai n+ɨpe gau magöjhalö God manö k+ɨ n+ɨjögagö haga u rö udnaböl. N+ɨbi b+ kal+p lo manö ñ+ɨn gau abe, n+ɨbi b+ Ebrahim rö hañ r+ɨb g+ dö gagöm God manö n+ɨj uda rö, n+ɨj udpal gau abe, kale magöjhalö manö k+ɨ n+ɨjögagö haga u nöp udnaböl. Ebrahim n+ɨpe bac i+ɨɨ hon magöjhalö m+ɨdöp me u. *

¹⁷ God Manö u kal+ k+ɨñ r+iköm hagla, “God Ebrahim n+ɨp haga, ‘Yad g+ɨnö, n+ɨbi b+ i+ ke ke iru nöp m+ɨdpal gau, nöp bac i+ɨɨ hon, a g+ɨnaböl,’ a ga,” a g+ɨla. An+ɨb u, God amgö ilö adö n+ɨpe u, hon n+ɨbi b+ i+ ke ke gau n+ɨbö n+ɨp n+ɨj udpun gau magöjhalö bac i+ɨɨ

* 4:8: Sam 32:1-2

3:20; 5:13; Gal 3:18

* 4:11: Jen 17:10-11

* 4:16: Gal 3:7

* 4:13: Jen 17:4-6; 22:17-18; Gal 3:29

* 4:14-15: Ro

Ebrahim ñi pai nipe yabił m+dpun. God nipe n+bi bi umbal gau gö, kale urakpal. God nipe nöp gö, nan nöd m+dagm+idöp u m+ñi waielöp. *

Ebrahim God n+ip n+ñj uda rö nöp gun

¹⁸ Pen Ebrahim m+lep yabił löm, ñi pai r+kn+m rö lagö, God n+ip haga, “Ne, ił g+mön, n+bi bi ñi pai ne hainö m+deinaböl gau, ił ke ke iru yabił m+deinabim,” a ga. An+g hagö Ebrahim, God manö n+ñjögö, a göm, gasi halö m+idöm me, haga rö nöp me, n+bi bi ñi pai nipe ił ke ke iru yabił nöp m+dpal. *

¹⁹ Pen Ebrahim n+ñja, hañ roman kalpe ber m+hau bir bir gi m+hau luga. Ebrahim m+ nipe söl ñ+n juöl unbö mam+d laj (100) ara u me, ñi pai r+kep rö laga. N+bin nipe Sera u rö nöp m+lep yabił la, ñi pai r+kep rö laga. Pen nipe God manö n+ip haga u n+ñj ud p+idön gi damöm, gasi halö m+deia. * ²⁰⁻²¹ God nipe Ebrahim n+ip manö kłö n+ñjögö haga u, Ebrahim gasi m+höp n+ñjaga; nipe böñ nöp n+ñj uda. God Bi p+idön halö, manö kłö n+ñjögö haga rö nöp g+inab, a göm, God manö haga u n+ñj udöl gi m+deia rö, gasi magö nipe u p+idön r+mnap halö udöm, nipe God manö haga u ud p+idön yabił göm, God hib nipe u hagö adö ara. ²² Ebrahim ga an+bu, God Manö u kal+ kłiñ r+köm hagla, “Ebrahim nipe God manö haga u n+ñj uda u me, God n+ip, ‘Ne bi aij yad,’ a ga,” a g+la. * ²³ “God n+ip, ‘Ne bi aij yad,’ a ga,” manö kal+ kłiñ r+kla an+bu, Ebrahim n+ip nöp kal+ kłiñ r+kagla. ²⁴ Han+ip abe, n+ñjöl a göm, kal+ kłiñ r+kla. God nipe gö, Bi Kub hon Jisas uraka an+bu n+ñj udpun u me, nipe han+ip abe n+bi bi aij yad a g+inab. ²⁵ Pen nan si nan naj gun as+ñj m+daino rö, God han+ip mög n+ñjögö, Ñi nipe Jisas Krai n+ip yuö apöm, “Kale nan si nan naj g+ipal an+bu God n+ñjögö arö g+in+m,” a göm,

uma. Pen Jisas umö, God gö, kauyan uraka rö, as+ñj kub gac han+ip uł ga an+bu kam+ñj l+n+m rö löp. *

5

God n+ip n+ñj udeinabun u, han+ip n+bi bi as+ mas+ m+dagöp a g+inab

¹⁻² Pen God han+ip mög n+ñjögö ga an+bu n+ñj udno u me, han+ip n+bi bi as+ mas+ m+dagöp a göm, uda. An+bu u, Bi Kub hon Jisas Krai nipe gö, hon God aip j+m ñöl m+idun, agam+ñj m+d aij g+ipun. Pen ram m+nöñ hon hag löp u amun, God mailö aij nipe u n+ñjun, n+ip aip m+deinabun a gun, aij gö n+ñjöl gi m+dpun.

³ M+ñjör auö, ułham m+dpun u, m+ñ m+ñ göl gi m+dpun. N+ñön g+in+g: m+ñjör auö, ułham m+deinabun u, hon kłö gun, Jisas Krai c+g aij gun, arö gagnabun. * ⁴ Hon kłö gun, Jisas Krai c+g aij gun, gi dam dam, hon n+bi bi gasi magö p+idön halö m+deinabun. Pen gasi magö p+idön halö m+deinabun u, hon gasi halö m+deinabun. ⁵ Pen an+g göl gasi halö m+deinabun u, y+har+ñj m+dageinabun. N+ñön g+in+g: God nipe Ana Uł u han+ip ñöm han+ip m+dmagö yabił l+bił.

⁶ Pen hon n+bi bi m+nöñ naböñ adö ił i m+dpun gau, nan si nan naj gi damun gac halö m+daino, God aip j+m ñöl m+dep rö laga. Hon adan arun ap m+dageia. Pen God nipe hag la ñ+n u nöp, Krai han+ip n+bi bi naj nan a göm uma. ⁷ Pör n+bi bi r+mnap, bi aij ap n+ip n+ñjögö, “Yad n+ip nan a gem umnö, nipe kam+ñj aran,” a göm umagnaböl. Pen ñ+n añ+ añ+ r+mnap bi ap bi aij yabił ap rö n+ñjögö, “Yad n+ip nan a gem umnö, nipe kam+ñj aran,” a göm umnab aka n+ñjögö. ⁸ Pen hon nan si nan naj gi m+daiun ñ+n an+bu nöp, Krai han+ip nan a göm uma. An+bu u, hon n+ñjun, God han+ip m+dmagö yabił löp. *

* **4:17:** Jen 17:5 * **4:18:** Jen 15:5 * **4:19:** Jen 17:17 * **4:22:** Jen 15:6 * **4:25:** Ais 53:4-5

* **5:3:** Jem 1:2-3; 1Pi 1:5-7 * **5:8:** Jon 3:16; 1Jn 4:10

9 Krajs nipe hanip a gi umöm, hagape nipe lugö, God hanip nibi bi aij yad a ga. Anib u me, hon ninbun, God kal ju manö kub hagnab ñin u, Krajs nipe hanip ud kamij yunab.

* 10 God kolmat nipe midaino ñin u me, Ñi nipe umöm, hanip Nap aip jim ña. Uri Nap aip jim ñöl midpun u me, Ñi nipe uraköm kamij midöp u, hanip ninjö nöp ud kamij yunab!

11 Pen anibu nöp wasö. Hon God aip jim ñöl midpun rö, Bi Kub hon Jisas Krajs nipe nöp gö, God aip jim ñöl midpun, a gun, hib kale apil mihau dap ranöl gun, aij a gö ninjö gi midpun.

Adam yam nipe umbal pen Jisas yam nipe kamij pör midep udpal

12 Pen nan si nan naj göl umeb it u, Adam nöp it göm gö me, asij nipe anibu nibi bi rik lep nipe gau magöjhalö umbal. Nihön ginig: God ninjö, Adam ga anibu, hon nibi bi rik lep nipe gau magöjhalö anig gino. Ñin anibu hanip yag dauagla u pen hon aip gino. *

13 God Mosıs nip lo manö ña adö u, nan si nan naj gep gasi u minöj naböj adö it i nöd mideia. Pen lo midageia ñin u, God nan si nan naj gila u ninjom, hainö pen ñinaböl, a göm, gasi nij midageia.

* 14 Pen Adam it göm gi naj gö, asij nipe anibu nibi bi gau kalip ut gö, magöjhalö um dap dap, Mosıs lo manö hag ña ñin u aua. Adam God manö nip haga u rib jua rö, rimnap rib juagla u pen Adam ga rö magöjhalö umla. Adam nipe Bi hainö aunab Bi u rö.

15 Adam gi naj ga u ke; Jisas Krajs nan aij ña u ke. Adam nan si nan naj gö, nibi bi magöjhalö umbal. Pen Jisas Krajs nibi bi mög ninjom uma rö, God nibi bi gau magöjhalö mög yabıt ninjom, ud aij göm, nan aij yabıt ña.

* 5:9: Ro 1:18; 2:5 * 5:12: Jen 3:6; Ro 6:23
Ais 53:11 * 5:21: Ro 6:23

16 Bi aini anibu nan si nan naj ga u ke; God nan aij ña u ke. Adam nan si nan naj aini anibu ga u, God ninjom manö kub hagöm, ne umnabön a ga. Pen Adam ñi pai nipe nan si nan naj gi dam dam, Jisas Krajs nan aij yiharij ñö, God, "Nibi bi gau magöjhalö pör pör kamij midaiöl rö löp," a ga.

17 Nöd bi aini ap nan si nan naj gö, asij klö naj yabıt anibu hanip magöjhalö ut ga. Pen hainö, anig adö anib unbö rö wasö, God nibi bi mög yabıt ninjom ud aij yabıt gö, nibi bi asij midagöp a ginab gau, bi aini Jisas Krajs gö, kale kamij midöm nipe aip aij gö ninjö gi mideinaböl.

18 Adam nan si nan naj magö aini ap nöp gö, asij anibu nibi bi magöjhalö ut gö, God manö kub hagöm, "Nibi bi magöjhalö umnaböl," a ga. Pen Jisas Krajs ñin aini ap nöp nan aij yabıt gö, God nibi bi magöjhalö kalip nibi bi aij yad a göm, kamij midep magö u ñinim rö löp. * 19 Bi aini ap God manö haga u rib jua rö, God ninjö, hon nibi bi magöjhalö nan si nan naj gino. Ñin anibu hanip yag dauagla u pen hon aip gino. Anib unbö rö nöp, bi aini ap God manö haga rö ninjom umö, God nibi bi magöjhalö kalip nibi bi yad a ginim rö löp. *

20 Nibi bi nöd nan si nan naj gi midmidal; God nipe lo manö hainö ña. God lo manö ña u, nibi bi, lo manö rib juun nan si nan naj gipun u ninjö, a göm, lo manö ña. Anib u, nan si nan naj gila gau iru yabıt nöp gilo ara. Pen God nibi bi nan si nan naj gila gau kalip mög yabıt ninjom, ud aij yabıt ga.

21 Anib u, nan si nan naj asij anibu klö yabıt göm, nibi bi magöjhalö ut gö, wip umbal rö mideila. Pen God anig göl nibi bi gau kalip mög yabıt ninjom, ud aij yabıt göm, nibi bi aij yad a göm, kamij pör midep anibu ñinab. Bi Kub hon

* 5:13: Ro 4:15 * 5:18: 1Ko 15:22 * 5:19:

Jisas Krais nipe gi aij ga u me, God anig ginab. *

6

Jisas aip umun um hauŕ gino a gun, nan si nan naij gep gasi adö u niŕagun

¹ God hanip mög niŕöb anibu, niŕi bi riŕnap hagnaböl, "Nan si nan naij haŕöwaŕö göl gi midno midno, God hanip nöd niŕöm ud aij göp rö wasö, hainö hanip mög yabiŕ niŕöm ud aij yabiŕ ginab," a ginaböl. ² Pen manö piral anig rö hagagun! Hon nan si nan naij gep nagŕ adö u, hon hadö umno. Anib u, midmagö hon piŕu gö, nan si nan naij gun rö lagöp. ³ Kale niŕbim, hon niŕi bi Krais Jisas aip jim ñöl midaiun a gun ñig pakno gau, "Nipe uma rö jim ñöl umbun," a gun, ñig pakno. * ⁴ Hon ñig pakno u, Krais Jisas aip wip riŕgöl miŕgan lugun umno rö la. Niŕhön ginig: Krais nipe umö, kabö miŕgan u riŕgöl giŕa pen Nap kŕö ke yabiŕ nipe u gö, uraköm kamiŕ midöp rö, hon unbö rö wip riŕgöl miŕgan rö midpun u urakun, kamiŕ hain niŕbö adö u mideinabun. *

⁵ Krais aip jim ñöl umno u me, nipe kauyaŕ uraköm kamiŕ midöp rö, hainö hon u rö nöp urakun kamiŕ mideinabun. ⁶ God nipe gasi niŕa, nan si nan naij gep nagŕ u böŕ nöp riŕb gi dö gö, hainö niŕi bi gau kalip nagŕ wög gep bi rö, adan naij u ud tiŕp gi dam aragniŕ, a gi gasi niŕa. Anib u me, nagŕ adö naij giŕmidun u, Krais aip mab ba laŕ al pak liŕö uma. * ⁷ Pen niŕhön, niŕi bi um hauŕ giŕpal gau, nan si nan naij gep magö u midmagö kale piŕu gö göl rö lagöp.

⁸ Hon niŕbun, Krais aip umno u me, nipe aip kamiŕ mideinabun. ⁹ Hon niŕbun, Nap nipe gö Krais uraka rö, nipe kauyaŕ umagnab. Uri umeb magö u Krais niŕp nan ap giŕniŕ rö lagöp. ¹⁰ Krais nipe ñin aŕi ap nöp uma u pen nan si nan naij gep piŕdön

u böŕ nöp hir göp. Krais kauyaŕ uraköm, am God aip midpil.

¹¹ Anib u me, Krais Jisas aip uŕ gun, nan si nan naij gep adö u um hauŕ gun, urak God aip kamiŕ midpun, a giŕmim niŕimim. * ¹² Nan si nan naij gep magö u, kalöp adik tiŕp gi dam, bi nagŕ wög gep rö mo gau midmim, nan si nan naij ginabim, a ginab. Pen kale wiŕhö giŕmim. * ¹³ Pen gasi naij kale u, haŕ roman ñin ma kalöp adiŕ ap, nan si nan naij giŕniŕ, a göm, tiŕp gi gainiŕ rö, kale haŕ roman kale adiŕ adiŕ gau magöŕhalö böŕ nöp wiŕhö giŕmim. Jisas aip umun urakpun u me, gasi midmagö riŕmid hon God niŕp ñun, haŕ roman adiŕ gau God niŕp ñun, nipe hagöp rö nöp gun, a giŕmim niŕimim. *

¹⁴ Nöd lo manö adö u niŕjun gun, a gi gasi u niŕbe, nan si nan naij gep gasi u nöp lö, anig giŕmidim. Pen miŕni adö anibu rö midagpim. God kalöp mög niŕöm udö, Krais niŕi bi nipe midpim u, niŕp ciŕg giŕmim, nan si nan naij gau arö ginabim. *

Nagi asiŕ midagöp aij adö u nöp arun

¹⁵ Pen God lo manö adö u gino, God niŕöm hanip udagnab; nipe ke hanip mög niŕöm, Krais niŕp yuö apöm, hanip a göm uma rö, udnab. Anib u, nan si nan naij nöp gi midaiun aka? Wasö yabiŕ! Anig gagun. ¹⁶ Kale niŕbim, kale bi kub ap niŕp, hon bi nagŕ wög gep ne midun, wög niŕhön hagnabön ginabun, a geinabim u, kale bi kub anibu mo nipe gau midpim. Kale nan si nan naij gep niŕp nagŕ wög gep bi rö mideinabim u, nan si nan naij gep mo gau midmim umnabim. Pen kale God manö hagöp nagŕ wög gep bi rö mideinabim u, God manö hagöp mo gau midpe, nipe kalöp niŕi bi aij yad a ginab. *

¹⁷ Nöd kalöp nan si nan naij gep gasi u nöp lö, bi nagŕ wög gep rö

* **6:3:** Gal 3:27 * **6:4:** Kol 2:12 * **6:6:** Gal 5:24 * **6:11:** 2Ko 5:15; Gal 2:19 * **6:12:** Jen 4:7

* **6:13:** Ro 12:1 * **6:14:** 1Jn 3:6 * **6:16:** Jon 8:34; 2Pi 2:19

mıdım, adö anıbu nöp gımdım. Pen hainö, Jisas manö aij u nıñmım, bön nöp uđpım. Anıg gıpım u, yad God nıp aij a gabin. ¹⁸ God nıpe gö, kale nan si nan naj mo gau mıdım, yön uđmım, God nagı wög gep nıbi bı rö mıdım, nıpe hagöp rö gı aij gıpım. ¹⁹ Pen kale ke klö mıdagpım rö, manö hagnıg gabin i, yad waiö nöp hagnö nıñ aij göl, a gem, waiö nöp hagnabin.

Nöd kale gası naj yabıt nıñmım, nagı wög gep nıbi bı rö mıdım, hañ romanı ñın ma kale gau nan si nan naj yabıt gı dammım, gı naj yabıt nöp gımdım. Pen mıñi gası aij yabıt nıñmım, nagı wög gep bı rö mıdım, hañ romanı ñın ma kale gau God manö hagöp rö nöp gı dammım, kamıñ aij nöp mıdeınabım. ²⁰ Nöd nan si nan naj gep nagı wög gep nıbi bı rö mıdım u, God manö hagöp adö u kalöp abadö, mo nıpe gau mıdagmıdım. ²¹ Pen nöd gı naj gımdım anıbu, mıñi nıñmım hagnabım, “Pör anıg gı naj gımdım u, nable göp. Anıg gun nan aij ap udagpun,” a gınabım. Nıbi bı anıg gıpal gau umnıg gınaböl.

²² Pen mıñi God nıpe gö, kale nan si nan naj mo gau mıdım, yön uđmım, God nagı wög gep nıbi bı rö mıdım, God nıñö aij gınab adö u nöp gımım, kamıñ pör pör mıdep u uđnabım. ²³ Nan si nan naj gep adö u gı damun, pe uđun umnabun; pen Bı Kub hon Jisas Krais aip jım ñöl mıdeınabun u, God hanıp kamıñ pör pör mıdep magö u yıharıñ ñınab. *

7

Krais hañ romanı nıpe mıdpım rö, nıpe aip umbe

¹ Kale añ mam lo manö nıñbım gau. Kale nıñbım, nıbi bı kamıñ mıdpal gau nöp lo manö hain gınaböl; umeınaböl, marö kalıp rımnab mıdagnab.

² Manö ap ba gau rö ap mıdöp. Lo manö ap haga, bı nıpe mıdeınab, nıbin nıpe nugmul aip mıdainım; pen nugmul umnab u, lo anıbu pıs gınab. ³ Nıbi u nugmul mıdö nıñöl gı, am bı hain nıbö ap nıñöm udeınab u, nıp hagnaböl, “Lo manö rıb jumön, ne bı si udep nıbi,” a gınaböl. Pen nugmul umö, am bı hain nıbö nıñöm udeınab u, manö mıdagöp; “Lo manö rıb jumön, ne bı si udep nıbi,” a göm, hagnaböl.

⁴ Pen añ mam bı. Anıb unbö rö nöp, kale Krais hañ romanı nıpe mıdpım gau, nıpe aip umbe rö, lo manö ud sısı lımdım u arö gıpe nıñöm Bı ap kalöp uđnab. Bı au umöm uraka Bı u kalöp udö, kale God nıp aij gınım adö u nöp gınabım. *

⁵ Nöd pen Krais hon udaga ñın u, nan si nan naj gep magö u hanıp ud sısı lımdöp. Lo manö adö u nöp hain gun a gı mıdım u pen gası naj anı hon dañ pıral hıkö, mab ası ñıñ umeb magö u waiö lö, mıd aij gımdagun. God aip mıdep rö laga. ⁶ Pen mıñi Krais aip umbun rö, lo manö hanıp nagı rö löm ud sısı lımdöp u pak gulu gı lun me, Juda lo manö kalı kñıñ rıkla adö u nıñun gagpun; God Ana gası ñöb adö u nöp nıñun gıpun. *

Lo mıdöp rö, nan si nan naj gıpun u waiö nıñbun

⁷ Anıb u, hon nıñön hagun? God lo manö hagö hagla u, manö naj hagöp, a gun aka? Wasö yabıt! U anıg hagagun.

Lo mıdagböp, yad nan si nan naj aıgeg rö mıdöp u nıñagnep. Lo manö adö ap kalı kñıñ rıköm hagla, “Nıbi bı rımnab nan kale gau nan yad rö mıdaıböp, a gımım, gası u nıñagnım,” a gıla. Anıb u me, yad nıñbin, nıbi bı rımnab nan kale gau nan yad rö mıdaıböp a gı gası nıñeinabin u, nan si nan naj gınabin.

* ⁸ Anıb u, yad gası nıñbin, hainö yad

nan si nan naj gem, n̄bi b̄i r̄imnap nan kale gau nan yad r̄o m̄idaiböp, a ḡi gas̄i u n̄iḡagnabin. Yad an̄igöl gas̄i n̄iḡm̄idin u pen ad̄iḡ nan si nan naj gep magö u am gas̄i r̄im̄id yad t̄ip ḡi dam arö, n̄ibi b̄i r̄imnap nan kale gau iru yab̄iḡ nöp nan yad r̄o m̄idaiböp a ḡi gas̄i u nöp n̄iḡnö. Pen lo manö m̄idagböp, nan si nan naj gep magö k̄lō m̄idagböp, b̄i hadö umöb r̄o m̄idböp.

⁹ Lo manö, u ḡimön, u gagmön, a gab u, yad nöd n̄iḡagm̄idin. Yad an̄ig gem kam̄iḡ m̄idainö. Pen lo manö u auö, nan si nan naj gep magö u, b̄i kam̄iḡ m̄idöp r̄o löm, k̄lō udöm ȳip t̄ip ḡi ud arö, umnö. ¹⁰ God lo manö ña u, han̄ip adan pör m̄idep u yamböp, pen ȳip umeb magö nöp ña. ¹¹ An̄ib u, yad gas̄i n̄iḡbin, hainö yad nan si nan naj gem, n̄ibi b̄i r̄imnap nan kale gau nan yad r̄o m̄idaiböp a ḡi gas̄i u n̄iḡagnabin. Yad an̄igöl gas̄i n̄iḡm̄idin u pen, ad̄iḡ nan si nan naj gep magö u am gas̄i r̄im̄id yad t̄ip ḡi dam arö, n̄ibi b̄i r̄imnap nan kale gau nan yad r̄o m̄idaiböp a ḡi gas̄i n̄iḡnö. Nan si nan naj gep magö u, God lo manö haga u nöp udöm, ȳip al pak la. *

¹² An̄ib u, hon n̄iḡbun, God lo manö u uḡ m̄idöp. Hon n̄iḡbun, “N̄ibi b̄i r̄imnap nan kale gau nan yad r̄o m̄idaiböp a ḡi gas̄i u n̄iḡagmim,” lo manö an̄ibu, God n̄ipe ke manö k̄lō haga u, uḡ nöp, kabö r̄o nöp, aij nöp m̄idöp. * ¹³ God lo aij an̄ibu ȳip al pak la umnö aka n̄ihön? U wasö! God lo manö aij u hagö n̄iḡbun r̄o, marö kub an̄ibu udagnabun. Nan si nan naj ḡipun r̄o, marö kub an̄ibu udnabun. Pen n̄ipe han̄ip lo manö haga an̄ibu, gas̄i ap ke n̄iḡöm hagaga; nan si nan naj gep magö u gac kub yab̄iḡ m̄idöp u n̄iḡöl, a göm, lo manö haga. An̄ib u, God lo manö u haglö n̄iḡbin r̄o, umagnö; nan si nan naj gep magö u, lo manö aij an̄ibu udöm, ȳip al pak lö umnö.

Nan gagun a gun gas̄i n̄iḡbun gau nöp gabun

¹⁴ Hon n̄iḡbun, lo manö u, God gas̄i ñö kal̄i k̄liñ r̄ikla. An̄ibu pen yad b̄i nöp m̄idpin; yad naḡi wög gep b̄i r̄o m̄idem, hibur gas̄i r̄im̄id yad u pör arab nan si nan naj gep adö u.

¹⁵ An̄ib u me, nan aij ḡinam, a ḡi gas̄i n̄iḡbin adö u gagpin; yad nan si nan naj gep adö u, yad magö an̄ibu mulu kal n̄iḡbin u, yad an̄ig gagnam, a ḡipin adö u nöp ḡipin. Pen n̄ihön ḡin̄ig an̄ig ḡipin u n̄iḡagpin. * ¹⁶ Yad ḡi naj gagnam, a ḡi gas̄i n̄iḡbin adö u nöp ḡipin r̄o, yad n̄iḡbin, gas̄i magö yad abe God lo manö u abe ad̄ip ad̄ip r̄o m̄idöp.

¹⁷ Uri yad ke nan naj gagpin me. Yad ke naj ḡinam, a gem, gagpin; nan si nan naj gep magö u gas̄i hibur m̄idmagö yad an̄ dan̄ m̄idöp u nöp göp. ¹⁸ Yad n̄iḡbin, yad b̄i nöp m̄idpin r̄o, m̄idmagö pr̄i an̄ yad dan̄ m̄id aij gagöp. Gas̄i hibur m̄idmagö yad gas̄i aij ñö, nan aij ap gagnabin. Gas̄i magö yad u, ḡi aij ḡinam a gem n̄iḡbin u pen yad ḡinam r̄o lagöp. ¹⁹ An̄ig gö me, ḡi aij ḡinam, a ḡi n̄iḡbin adö u gagabin; ḡi naj gagnam, a ḡi n̄iḡbin adö u nöp pör ḡinö arab. ²⁰ An̄ib u, yad ḡi naj gagnam, a ḡi n̄iḡbin adö u nöp gabin r̄o, yad ke nan naj gagabin. Nan si nan naj gep magö u gas̄i hibur m̄idmagö yad an̄ dan̄ m̄idöp u nöp gö gö gab n̄iḡem gabin.

²¹ An̄ib u, yad n̄iḡbin, yad ḡi aij ḡinam a ḡi n̄iḡbin u pen pör ḡi naj ḡinam r̄o löp. ²²⁻²³ Gas̄i yad u God lo ña u ñiñi yab̄iḡ l̄ibin u pen gas̄i hibur m̄idmagö yad an̄ dan̄ unbö ke göm, gas̄i magö yad u aip pen pen gö, nan si nan naj gep magö u hañ roman̄ yad an̄ gau m̄idöm, ȳip ud sis̄i lö, yad b̄i naḡiman r̄o m̄idpin. *

²⁴ Yad ñiñi lagpin; b̄i mög gep r̄o m̄idpin. Gas̄i hibur m̄idmagö yad u ȳip al pak l̄in̄ig gab; b̄i an̄ ȳip ud

* 7:11: Jen 3:13 * 7:12: 1Di 1:8 * 7:15: Gal 5:17 * 7:22-23: Gal 5:17; 1Pi 2:11

kamij yunab? ²⁵ Bî Kub hon Jisas Krais nöp! God nîp aij a gabin!

Pen manö hagpin i, anig göl midöp: gasi yad u God nîp nagî wög gep bî rö midpin u pen midmagö pri an yad dan au, nan si nan naj gep magö u nagî wög gep bî rö midpin. *

8

God Ana hon aip mideinab u, hon aigale nîbi bî rö mideinabun

¹⁻² Pen hon Krais Jisas aip jim ñöl midpun u, Krais Jisas nîpe umö, God Ana kamij magö ñeb u nîpe hanîp ud kamij yuö, hon uri nan si nan naj gep magö u abe, umeb magö u abe, kalîp nagî wög gep nîbi bî rö midagpun. Anîb u, God hanîp manö kub hagagnab. ³ Pen nîbi bî aij midagpun rö, God lo adö u gi damun, mid aij gun rö lagö, God Ñî nîpe ke u yuö, bî yabîl hañ roman hibur midmagö hon unbö rö löm, aua. Nîpe umöm nan si nan naj gep magö u böj nöp gi ke yuañ, a göm, God nîpe Ñî nîpe ke nan sabe gep rö yuöm, nan si nan naj gep magö u nîbi bî midmagö pri an kale dan midöp u, manö kub hagöm, pis göp a ga. ⁴ God anig ga u, kale gasi naj midmagö pri an hon yan nîbö auöp adö u arö göm, God Ana gasi ñab adö u gi damöm, lo manö yad hagab rö gi aij ginaböl, a göm ga. *

⁵ Nîbi bî gasi naj midmagö pri an kale yan nîbö auö, adö anîbu nöp gilö aröp gau, hibur midmagö kale nîhön gasi göp adö u nöp gasi nîjbal. Pen nîbi bî God Ana kalîp gasi ñö gilö aröp gau, God Ana nîhön gasi göp adö u nöp gasi nîjbal. ⁶ Nîbi bî hibur midmagö kale nîhön gasi göp adö u nöp gasi nîjbal gau, adö anîbu nöp nan si nan naj göm umnaböl. Pen nîbi bî God Ana nîp aij ginab u nöp gasi nîjbal gau, adö anîbu nöp gi aij göm, God aip jim ñöl kamij midöm, mid aij ginaböl.

⁷ Nîbi bî hibur midmagö kale nîhön gasi göp adö u nöp gasi nîjbal gau, gasi magö kale God nîp kauaf mauaf rö midöp. Gasi magö kale God lo nîpe nîjagöp; God lo nîpe nîjnim rö lagöp. ⁸ Nîbi bî gasi naj midmagö pri an kalîp yan nîbö auö, adö anîbu gilö aröp gau, God nîp aij ginîm adö u göl rö lagöp.

⁹ Pen kale nîbi bî God Ana kalöp an dan midöp gau, gasi naj midmagö pri an kale yan nîbö auö, adö anîbu gagabim; God Ana kalöp gasi ñab adö u nöp gabim. Nîbi bî Krais Ana nîpe kalîp an dan midagöp gau, Krais nîbi bî nîpe midagpal. *

¹⁰ Krais nîpe an kalöp dan mideinab u, nan si nan naj gep magö u gö, hañ roman kale umnig gab; pen Jisas umö God kalöp nîjö, nîbi bî aij rö midpim u rö, Ana nîpe gö, ana kale kamij mideinab. * ¹¹ God gö Jisas uraka u, Ana nîpe an kalöp dan midöp u me, God aña anîbu nöp kalöp u rö nöp gö, Ana nîpe kalöp an dan midöp u nîpe hañ roman kale kamij middep magö ñinab.

¹² Anîb u, aña mam bî, hon naböj midöp. Gasi naj midmagö pri an hon dan pitu gi ñö adö anîbu gun, naböj anîbu ñagnabun. ¹³ Adö anîbu gipe arö, umnig gabim. Pen God Ana u kalöp gi ñö nîjöl gi, kale nan si nan naj gipim anîbu böj nöp arö ginabim u, God aip kamij mideinabim. *

¹⁴ God Ana gasi ñö nîjöl gi ajaböl nîbi bî gau, God ñî pai nîpe midpal. ¹⁵⁻¹⁶ Ana kale udpim u, kalöp tip gi dam arö, kale nöd piñij gimîdim rö kauyan piñij gimîm, nagî wög gep nîbi bî rö midagnabim. Ana kale udpim u, nîpe gö, God ñî pai nîpe midpim. Anig nîjöm hon nîp “Aba! Bapi!” a gabun. *

¹⁷ Ñî pai nîpe midpun u me, nan aij nîhön nîhön ñî pai nîpe ñinab u, hon udnabun. Pen Krais nîp hag juöm gi naj gilä rö, hanîp u rö nöp gi naj

* 7:25: 1Ko 15:57 * 8:4: Gal 5:16,25 * 8:9: 1Ko 3:16; 12:3 * 8:10: Gal 2:20 * 8:13: Gal 6:8; Kol 3:5 * 8:15-16: 2Di 1:7; Mak 14:36; 2Ko 1:22

gîlö, piñiŋ gagnabun u, God Kraiŋ nîp ud aij ga rö, hanîp u rö nöp ud aij giñab. *

Hainö mid aij giñabun

¹⁸ Gasi yad niñbin, Kraiŋ nîp cig midun, marö rîmnap gö, uñham mideinabun u, u nan pro. Hainö God nîpe nan aij yabiñ hanîp ñö, nîpe aip mid aij giñabun u, u nan kub.

¹⁹ God nan niñhön niñhön gi la gau magöñhalö miñi mid aij giñim rö lagöp. Nan gau magöñhalö abad midö, God nîpe ñi pai nîpe waiö udnab ñin u nöp, nîpe gö, nan anîb gau kauyañ mid aij giñab. ²⁰⁻²¹ Göp anîbu, God hadame nöp niñebir giñab a ga rö nöp göp. Pen God hadame gau niña, ñi pai yad waiö udnabin ñin u, yad giñö, ñi pai yad ñiñi löm mid aij yabiñ giñaböl rö, nan magöñhalö gi lînö gau u rö nöp, hij gi lugagöm, ñiñi löm mid aij yabiñ giñab.

Pen nan gi la anîb gau, nöd mid aij gagnab. Pen hanîp gö, ñi pai nîpe ke yabiñ midun nîpe aip mid aij giñabun ñin u nöp me, kauyañ gö nan anîb gau mid aij giñab. *

²² Hon niñbun, nan God gi la anîb gau magöñhalö mid aij giñig gab u pen hadame nöp marö gö, niñi ñi pai rikniñg giñö ilön göp rö u giñidöp. ²³ Pen hon abe marö anîbu midöp. Hainö kalîp böñ nöp udnig gabin, a göm, God nîpe Ana u nöd nöp yuö apöm hanîp añ dañ midöp u, pen ñin mai rö hanîp ñi pai nîpe ke kabö rö yabiñ waiö udö, hañ romañ giñsön niñbö halu lun, a gun, midmagö hon añ dañ marö anîbu gö niñöl gi, miñöñ naböñ adö iñ i abad midpun. *

²⁴ God nan hainö waiö lî nab a ga manö u niñ udno, hanîp uda. Pen nan niñhön niñhön hainö waiö lî nab u magöñhalö hadö niñbnop, miñi gasi halö midun ñin hain u abad midagaibnop. Nan hadö niñbal u

abadagnaböl. ²⁵ Pen, nan hainö waiö lî nab, a gi gasi u niñun me, iru gö niñöl gi abad midagpun; gasi halö abad midpun.

²⁶ Niñbi bi piñdöñ midagpun rö, Ana hanîp gi ñöl gi midöp. Hon God nîp sabe gun a giñpun u pen aige gun God nîp sabe giñabun u niñagun. Pen Ana hanîp ab hak löm, God nîp sabe giñig gab. Manö niñbi bi niñeb rö wasö; kadkad manö löm hagnig gab. ²⁷ God pen gasi hon magöñhalö niñöb; nîpe Ana gasi nîpe u abe niñöb. Ana nîpe hon Kraiŋ Jisas niñbi bi nîpe marö udöm, God nîp hagö, hagab rö giñab. Ana nîpe God nîp hagab u, God giñam a göm niñöb adö u nöp hagab. *

²⁸ Hon niñbun, God nîp midmagö libun niñbi bi gau, God nîpe hanîp abad midö niñöl gi, nan rîmnap ke gagnab; mid aij giñabun adö u nöp hanîp giñab. God nîpe hadame gau gasi niñöm haga rö, hanîp yîp aumim a ga. * ²⁹ Pen adö anîbu nöp, God niñbi bi nöd niña gau, “Yad giñö, kale Ñi yad midöp rö löm, niñin niñmam hain nîpe iru yabiñ mideinaböl,” a ga. * ³⁰ Anîb u, niñbi bi Ñi yad rö mideinaböl a ga niñbi bi gau, kalîp yîp aumim a ga. Niñbi bi yîp aumim a ga niñbi bi gau, kalîp niñbi bi asiñ midagöp a ga. Niñbi bi kalîp asiñ midagöp a ga gau, Ñi yad mailö aij halö midöp rö, kale u rö nöp mideinaböl a ga.

Hanîp midmagö löm abad mid aij göp

³¹ Pen hanîp anig göm ud aij göp u, an hanîp gi naij giñab? Bi ap hanîp gi naij giñim rö lagöp, wasö yabiñ! * ³² God nîpe piñiñ gagöm, Ñi nîpe ke u hanîp nan a göm yuö apöm uma u nan kub yabiñ. Pen God hanîp anig ga u me, nîpe hanîp ud aij göm, nan aij aij nöp hanîp u rö nöp niñab. ³³ Pen God nîpe hanîp hag löp rö,

* **8:17:** Gal 4:5-7; Rep 21:7 * **8:20-21:** Jen 3:17-19 * **8:23:** 2Ko 5:2-4 * **8:27:** Sam 139:1

* **8:28:** Ep 1:11 * **8:29:** Kol 1:18; Hib 1:6 * **8:31:** Sam 118:6 * **8:33:** Ais 50:8-9

an hanip manö kub hagnab? God nipe ke gö asiṅ midagöp rö midpun u, manö midagöp, a ga. * ³⁴ Anib u, bi an hanip manö kub hagnab? Bi ap anig hagnim rö lagöp. Krais Jisas hanip nan a göm umöm, uraköm, am God ñimagö yijig kid nipe lau adö midöm, hanip a göm, Nap nip sabe göl gi midöp.

³⁵ Krais hanip midmagö yabıl löp u me, an nip wasö göm hanip ud asik ke linab? Nan ap ke waiö löm, hanip ud asik ke linim rö lagöp.

Hanip marö rimnap ginab aka,
uṭham mideinabun aka,

kıyö kub leinab aka,
waṭij midageinab aka,

gası mlö niṅnabun aka
bi rimnap hanip, Krais pig
midpal, a göm,

hanip gi naij ginaböl aka,
al pak linaböl aka,

nan nihön ginab,

Krais aip jim ñöl nöp mideinabun.

³⁶ Manö anibu rö God Manö kali klin riköm hagla,

“Nöp pig midpun rö, pör hanip niṅöm,

kaj sipsip rö al pak lun a göm niṅbal,” a gıla. *

³⁷ Anib u, umeb rö aṅ u midpun u pen Krais, bi hanip midmagö löm uma u aip midun, aij gö niṅöl gi nöp midun, nan anib gau piñiṅ gagnabun. ³⁸ Adö anibu yad niṅbin, umnabun aka mideinabun, God hanip midmagö li nöp mideinab niṅöm nan ap hanip ud asik ke linim rö lagöp. God ejol nipe gau, nan pidöṅ halö kumi kabö adö laṅ midöp gau, nan kal naij gau, nan miñi midöp gau, nan hainö mideinab gau, ³⁹ nan adö galik midöp gau, nan mo gayik midöp gau, nan nihön nihön midöp gau magöḅhalö, nan ap hanip ud asik ke linim rö lagöp. Bi Kub hon Krais Jisas midöp rö, God hanip midmagö li nöp mideinab.

9

God gası nipe ke niṅöm Isrel kai kalip udnig ga

¹ Manö hagabin anibi, yad Krais bi nipe midpin rö, piral hagagabin. Ana Ut u gası magö yad hagab, manö hagabön anibu manö niṅö hagabön, a gab. ²⁻³ Pen añi mam bi. Isrel niṅbi bi rimnap Krais nip udagpal gau hainö manö kub niṅöm, ilön kub udnaböl u, yip mög yabıl göp. Anib u, yad gası iru yabıl niṅbin. Midmagö yad pör ilön kub göp. Yad niṅö nöp hagabin, adan midböp, yad añi mam yad gau kalip nan a gem ilön udnö, kale pen kamıṅ arblap. *

⁴ Pen nihön: God Isrel kai nöp kale ñi pai yad mideilan a göm, mailö aij nipe kalip nöp yamöm, yad kalöp unbö ginabin a göm manö klö niṅö kalip nöp hag ñöm, lo manö nipe u kalip nöp hag ñöm, kale aigöl göm God sabe gep ram u kabö rö sabe göl manö u kalip nöp hag ñöm, yad aigöl gem niṅbi bi kalip ud aij ginam manö aij u kalip nöp hag ña. * ⁵ Isrel niṅbi bi nihi itaṅ kale Ebrahim, Aisak, Jekop bi gau me. Ebrahim, Aisak, Jekop ñi pai riklö, rik dam dapıl gi damöm, Isrel niṅbi bi kalip rik daula. Kigin añi u nöp rik dam dapıl gi damöm, Krais nip bi yabıl rik daula. Krais nipe ke God midöm, niṅbi bi magöḅhalö abadab. Kale magöḅhalö hib nipe u pör haglö adö araṅ.

⁶ God Manö haga u, haga rö nöp ga. Isrel ñi pai riklö, rik dam dapıl gi damöm, rik daula gau rimnap Isrel niṅbi bi kabö rö midagpal. ⁷ Ebrahim ñi pai riklö, rik dam dapıl gi damöm rik daula gau rimnap Ebrahim ñi pai nipe kabö rö midagpal. God Ebrahim nip haga, “Aisak ñi pai riknab gau nöp ñi pai adö nape rö mideinaböl,” a ga. * ⁸ Anib u, Ebrahim ñi pai riklö, rik dam dapıl gi damöm, rik daula gau rimnap God ñi pai nipe midagpal. God manö klö niṅö hagö, Ebrahim ñi pai yag

* **8:36:** Sam 44:22 * **9:2-3:** Eks 32:32 * **9:4:** Eks 9:4 * **9:7:** Jen 21:12 * **9:8:** Gal 4:23

daunaböl ñi pai gau nöp, kale God ñi pai nipe midnaböl. * 9 God Ebrahim nöp manö klö niñö anibu hagöm haga, “Ñin yad hag linö ñin u nöp yad ado gi aunö, nabin ne Sera ñi ap yag daunab,” a ga. *

10 Pen apis hon Rebeka ñi nipe mi hau bi aña nöp rika. Bi anibu bac hon u Aisak. 11-12 Pen God gasi nipe ke niñöb rö ginab. Nibi bi an hag linabin a ginig gab u, hag linab. Kale nan aij rimnap ginaböl u niñöm hag lagnab. God gasi nipe ke niñöb rö ginab. Anib unbö rö nöp me, apis bac hon Aisak Rebeka ber mi hau ñi ramö rikaglö magö u, God nipe Rebeka nöp haga, “Ñi ne nañi riknabön u, bi kub rö midageinab; nipe ñi ne hain u nöp wög gi ñinab,” a ga. Ñi mudun an gau nöp midailö nime yag dauaga adö u nöp, nan aij nan naj ap glö niñöm wasö, God gasi nipe ke niñöm anig haga. * 13 God Manö adin ap kal kün rika u, God manö hagöm haga, “Yad Jekop nöp midmagö libin pen Iso nöp midmagö lagpin,” a ga. *

God nipe gab u, kabö rö nöp gab

14 Anib u, God kabö rö gagab, a gun? Wasö! Nipe kabö rö nöp gab.

15 God nipe Mosi nöp haga, “Nibi bi mög niñnabin gau kalip mög niñnabin.

Nibi bi midmagö lem ud aij ginabin gau

kalip midmagö lem ud aij ginabin,” a ga. *

16 Anib u niñbun, hane ke klö gun gipun u niñöm hanip udagnab; hane ke klö gun gasi halö midpun u niñöm hanip udagnab. Nipe ke mög niñnab nibi bi gau nöp udnab. *

17 God Manö adin ap kal kün rika u, God manö hagöm Pero nöp haga, “Yad gasi niñnö, nibi bi ram minöñ gau gau midpal gau magöñhalö niñnaböl, ne kin Ijip

nibö u bi kub bi klö yabi pen yad God ginö ne bi yharin rö midnabön. Anig ginab, kale niñöm, manö anibu hag amil apil göm hib yad u haglö ram minöñ gau gau magöñhalö arnab. Adö anibu nöp yad ke gainö, ne Ijip kin midpan,” a ga. * 18 Anib u niñbun, God gasi nipe ke niñöb rö, nibi bi rimnap mög niñnab pen nibi bi rimnap kalip niñebir gö, gasi naj kale niñbal u kidil arnab.

19 Kale rimnap God göp anibu rö niñmim hagnabim, “God nipe nöp gö, gasi kale u kidil aröp u, niñhön ginig pen, mid aij gagpin, a göm, hanip manö kub hagnab? God nipe ke, ‘Nan anib gau ginab,’ a ginab u, bi an nipe pe, ‘Nan gau gagnab,’ a ginab?” ö ginabim. 20 Anig hagnabim u pen kale bi kub an rö midmim, manö nipe u nabön udnabim?

Adö anibu rö, God Manö u bi ne Aisaia kal kün riköm haga, “Bi ap minöñ udöm, rin cög ap gö, ‘Yip niñhön ginig anig göl gipan,’ a göm pen ado göm hagagnab. Wasö yabi!” a ga. *

21 Bi rin cög ginig gab bi u, nipe gasi nipe ke niñöb rö ginab. Minöñ bad aña ap ud gi dö gi dapöm, rin aij aij ñin aña aña lauep ap löm, rin yharin pör pör lauep ap löm, ginab. U manö midagöp; gasi nipe. *

22-23 Anib unbö rö me, God göp. Nipe nibi bi gi naj gi midpal gau niñö, iru yabi gö, kalip al pak linim rö löp u pen, nipe mulu halö midöp u niñöm klö nipe midöp u niñlan, a göm, kalip yid anig gagöp. God hadame dagöl gau gasi nipe ke niñöm haga, nibi bi mög niñem ud aij ginabin nibi bi gau mailö aij yad u niñöl, a ga. Anib u, nibi bi anib gau mailö aij yad u niñöl a göm, nipe nibi bi gi naj gi midpal gau gö, gasi hibur naj kale u kidil aröp. 24 Nibi bi mög niñem ud aij ginabin a ga u, hanip Juda nibi bi abe, Juda nibi bi wasö

* 9:9: Jen 18:14 * 9:11-12: Jen 25:23 * 9:13: Mal 1:2-3 * 9:15: Eks 33:19 * 9:16: Ep 2:8

* 9:17: Eks 9:16 * 9:20: Ais 29:16; 45:9 * 9:21: Jer 18:6

gau abe, haga. ²⁵ Manö adö an+bu rö, God manö haga r+mnap bi ne Hosea God Manö ad+ñ ap kali klič r+köm haga,

“N+bi bi yad m+dagm+dal gau, kalip ‘n+bi bi yad’ a g+nabin. Pen n+bi bi m+dmagö lagm+din gau, kalip ‘n+bi bi m+dmagö yad’ a g+nabin.

Pen Hosea God Manö ad+ñ ap halö kali klič r+köm haga, *

²⁶ Nöd ‘N+bi bi yad m+dagpim,’ a g+no u,

ram m+nöñ añ+ an+bu nöp kalip, ‘God pör kam+ñ m+idöp ñ+ pai n+pe,’ a g+nabin, ” a ga. *

²⁷ Pen God Manö ad+ñ ap, bi God manö hagep Aisaia manö b+alö göm hagab,

“Isrel kai kabö ku+up ñ+g go+ gau m+idöp rö iru nöp m+deinaböl u pen B+ Kub n+pe yöp pro bad ap nöp ud kam+ñ yunab. *

²⁸ N+hön g+ing: B+ Kub n+pe dip nöp n+bi bi m+nöñ naböñ il i m+dpal gau

magöñhalö manö kub hagöm böñ nöp pen ñ+nab, ” a ga.

²⁹ G+nab an+bu, Aisaia n+pe nöd God Manö ad+ñ ap kali klič r+köm haga, “B+ Kub ke p+idöñ halö m+idöp u, han+p ñ+ pai yöp bad ap nöp arö gagböp,

Sodom Gomora n+bi bi kalip ga rö u, han+p g+böp, ” a ga. *

Isrel kai abe Jisas manö aij u n+ñ udlan

³⁰ An+bu u, n+ñim! Juda n+bi bi wasö gau, nöd, m+id aij gun God aip j+m ñöl m+idaiun a göm gas+ u n+ñagla u, pen m+ñi Jisas manö aij u n+ñ udlö, God kalip as+ñ m+dagöp a gö, n+pe aip j+m ñöl m+dpal. ³¹ Pen Isrel n+bi bi nöd God lo manö u udöm, hagöp hagöp rö gun a g+la u pen m+ñi n+pe aip j+m ñöl m+dagpal. ³² Pen n+hön, God n+p n+ñ udöm wasö, hon ke adö r+mnap

gun, n+pe aip j+m ñöl m+deinabun, a göm, God n+pe kabö aij la adö u arun a g+lö n+ñöl g+, ma kale u li yuö ap lug pakpal. * ³³ Manö an+bu rö, Aisaia n+pe God manö haga rö kali klič r+köm haga,

“N+ñim! Yad daun kub Saion kabö ap l+no, n+bi bi ma adö an+bu li yuö ap lug paknaböl;

pen n+bi bi n+p n+ñ udnaböl gau, God n+p n+ñöm ana udagnaböl, ” a ga. *

10

God n+pe ke gö, kale n+bi bi n+pe as+ñ m+dagöp rö m+deinaböl u, Isrel n+bi bi kale n+ñagal

¹ M+deimam yad gau. Gas+ klö y+p auöp u, God n+bi bi yad Isrel kai kalip ud kam+ñ yun+m, a gem, n+p pör nöp sabe göl g+ m+dpin. ² Yad kale g+pal rö n+ñem hagabin, hon God n+bi bi n+pe m+idaiun, a göm, klö yab+ g+pal u pen gas+ n+ñ aij göm gagpal. ³ “Krais uma rö, God han+p, ‘N+bi bi as+ñ m+dagöp yad,’ a g+nab, ” a göm gas+ u n+ñblap u pen adö an+bu n+ñ aij gagöm, gas+ kale ke adö u nöp n+ñöm hagla, “Lo adö u g+no areinab u, n+bi bi aij n+pe m+deinabun, ” a g+la. An+bu u, lo manö adö an+bu hain gun a göm g+ damöm, hainö ap lug pakla. ⁴ Krais ga an+bu, uri lo u p+is göp. An+bu u me, n+bi bi an an Jisas manö aij u n+ñ udnaböl gau, God kalip magöñhalö n+bi bi as+ñ m+dagöp yad a g+nab.

N+bi bi ram m+nöñ gau gau magöñhalö kam+ñ aröl rö löp

⁵ God Manö u, Mos+ manö r+mnap kali klič r+köm, lo manö udöm as+ñ m+dagöp rö m+deinaböl manö adö u hagöm, Isrel kai kalip haga, “Lo manö u udmim, hagöp rö nöp g+mim me, kam+ñ arnabim, ” a ga. * ⁶ God Manö u, Mos+ manö r+mnap kali klič r+köm, Krais n+p n+ñ udöm as+ñ

* 9:25: Hos 2:23 * 9:26: Hos 1:10 * 9:27: Ais 10:22-23 * 9:29: Ais 1:9 * 9:32: Ais 8:14

* 9:33: Ais 28:16; 1Pi 2:6 * 10:5: Lep 18:5

mīdagöp rö mīdeinaböl manö adö u hagöm, Isrel kai kalip haga, “Kale, ‘Bī an adö laṅ arnab?’ ö gagmim,” a ga. (Manö haga u it u me, kale am kumi kabö adö laṅ au nībö Kraiṣ nīp uṭ gi dauagnaböl.) * 7 Anīb unbö rö nöp, “Kale, ‘Bī an wip ana ram mīdöp mo gayik arnab?’ ö gagmim,” a ga. (Manö haga u it u me, kale am wip ana ram mīdöp mo gayik nībö Kraiṣ nīp uṭ gi dauagnaböl.) 8 Pen God Manö adīṅ anību, Moṣiṣ manö adö rīmnap nīhön nīhön kalī kliñ rīköm Isrel kai kalip haga. Nīpe haga, “Manö magö anību mīlö gau mīdagöp. Manö magö anību mīdmagö aṅ kale daṅ mīdöp pör hagpim adö u nöp,” a ga. Moṣiṣ nīpe Jīṣas manö aij, manö nīṅ udep anību nöp haga. Manö aij nīṅ udep anību nöp hon pör nöp hag ñabun u me.

9 Anīb u, God gö Jīṣas uraköp a gīmim, gasi u nīṅ mīdmim, “Jīṣas nīpe Bī kub yad,” waiö hagnabim u, God kalöp nībi bī asiṅ mīdagöp yad a göm, kalöp ud kamīṅ yunab. 10 Pen nīhön, kale gasi mīdmagö aṅ kale daṅ manö nīpe nīṅ udnabim u, God kalöp nībi bī asiṅ mīdagöp yad a gīnab. Meg mīgan kale manö hagmim, nībi bī gau waiö hag ñīnabim u, God kalöp ud kamīṅ yunab. 11 Adö anību rö, Aīsaia nīpe God Manö adīṅ ap kalī kliñ rīköm haga, “Nībi bī nīp nīṅ udnaböl gau, God nīp nīṅöm ana udagnaböl,” a ga. * 12 Juda nībi bī gau, Juda nībi bī wasö gau, ke ke mīdagpal. Bī Kub nīpe nībi bī gau nībö gau nībö magöṅhalö Bī Kub añi nöp mīdöp. Nībi bī gau nībö gau nībö an an nīp sabe gīnaböl gau, kalip ud aij yabīṭ gīnab. * 13 Adö anību nöp, bī ne Joel, God Manö adīṅ ap kalī kliñ rīköm haga, “Nībi bī an an Bī Kub nīp, yīp ud kamīṅ yu, a göm hag nīṅlō, kalip ud kamīṅ yunab,” a ga. * 14 Pen kale Bī Kub nīp nīṅ udagnaböl u, kale nīp

aigöl göm sabe gīnaböl? Pen kale Jīṣas manö aij u apdi nīṅagnaböl u, kale aigöl göm manö aij anību nīṅ udnaböl? Pen nībi bī rīmnap apöm Jīṣas manö aij adö u hag ñagnaböl u, kale aigöl göm manö anību apdi nīṅnaböl? 15 Pen nībi bī Kraiṣ Jīṣas nīṅ udpal gau kalip hag yuagnaböl u, kale aigöl göm arnaböl? Adö anību nöp, Aīsaia nīpe God Manö adīṅ ap kalī kliñ rīköm haga, “Nībi bī manö aij daunaböl gau, gi aij yabīṭ gīnaböl,” a ga. *

16 Pen Isrel nībi bī Kraiṣ Jīṣas manö aij u nīṅla gau rīmnap nīṅ udagla. Manö adö anību nöp, Aīsaia nīpe God Manö adīṅ ap kalī kliñ rīköm haga, “Yad manö aij ne u hagnö jī bī an nīṅ udöp?” ö ga. * 17 Anīb u, nībi bī rīmnap God manö hag ñīlö, nībi bī nīṅöm manö anību nīṅ udnaböl. Pen God manö hag ñīlö, nīṅ udnaböl u, Kraiṣ manö aij u me. 18 Pen Isrel kai manö anību nīṅagla aka nīhön? Wasö yabīṭ! Nīṅla. Kale nöd nīṅla u me, Depid nīpe God Manö adīṅ ap kalī kliñ rīköm haga,

“Kale ram mīnönṅ gau gau magöṅhalö amöm,
manö anību hag ñībal;
kale manö hag ñīlö,
mīnönṅ naböṅ gau rīṅonṅ rīṅonṅ
magöṅhalö yabīṭ aröp,” a ga. *

19 Pen yad hag nīṅeb ap halö mīdöp: Isrel kai manö anību nīṅöm it u nīṅagla aka nīhön? Wasö yabīṭ! It u nīṅla. Moṣiṣ nīpe God manö haga u udöm, God Manö adīṅ ap kalī kliñ rīköm haga,

“Yad nībi bī hauṭ halö mīgan rīmnap kalip udem, ud aij gīnō,
kale Isrel nībi bī kalip mulu kal nīṅmim,
God hanīp rö anīg gagöp, a gīmim nīṅnabim,” a ga. *

20 Aīsaia nīpe God manö haga u udöm God Manö adīṅ ap kalī kliñ rīköm waiö yabīṭ hagöm haga,

* 10:6: Dud 30:12-14 * 10:11: Ais 28:16 * 10:12: Ap 15:9 * 10:13: Joe 2:32 * 10:15: Ais 52:7 * 10:16: Ais 53:1 * 10:18: Sam 19:4 * 10:19: Dud 32:21

“Nibi bi yip niñun a göm ulhai niñagal gau yip ulhai niñbal; kale yip niñun a göm hag niñagal pen yad ke kalip waiö lajin yip niñbal,” a ga. *

²¹ Pen Isrel gipal rö, Aisaia nipe God manö haga u udöm, God Manö adiñ ap kali kliñ riköm haga,

“Yad pör bi niñeb kale rö midem, ‘Yad auim!’ a gipin pen yip auagal. Kale aleb aleb ñöm, gasi kale ke niñbal rö nöp gipal,” a ga. *

11

God Isrel kalip böñ nöp arö gagöp

¹ Anib u, yad hag niñeb ap midöp: God Isrel nibi bi gau kalip böñ nöp arö göp aka? Wasö yabi! Kalip böñ nöp arö gagöp. Yad Pol u rö nöp Isrel nibö bi. Ebrahim rikö, rik damöm, Benjamin nip riklö; Benjamin pen rik dam dapil ga if u, yad midpin. *

² Pen God nibi bi hadame nöp niñöm, nibi bi yad midaiöl, a gi gasi niña gau kalip arö gagöp. Kale bi Ilaija nip aiud udöm God Manö kali kliñ rikla u hadö niñbim. Ilaija God nip sabe göm haga, ³ “Isrel nibi bi gau magöñhalö nöp arö göm, bi manö ne hagep gau kalip al pak löm, kabö kinañ göm nan pak nöp sabe gep kabö gau, pa jö ma jö gi yubal. Yad añi nöp midpin u pen yip u rö nöp, al pak lun, a göm, ridik gi ud ajaböl,” a ga. * ⁴ Hagö, God nip pen haga, “Bi yad iru yabi! nöp sepen dausan rö (7,000) midpal gau, Bal god piral u nip, ‘Bi kub hon,’ a göm, nip sabe gagpal,” a ga. *

⁵ Anib u rö, God nibi bi mög yabi! göp u me, nipe hanip nibi bi Isrel yöp bad ap mög niñöm hag lö midpun. ⁶ Hanip mög niñöm udöp anibu, lo adö u gaino aka nan rimnap ke gaino niñöm udagöp.

Hanip yiharinj mög niñöm udöp a gi gasi niñbun u, pen hon nan ap ke gaino hanip udaiböp, hon anig gasi niñagbnop. * ⁷ Nibi bi Isrel klö yabi! göm, ulhai niñ damöm, udagla. Nibi bi God udnabin a göm hag la gau nöp udla. God nipe ke gö, nibi bi rimnap manö nipe u niñöm niñagla.

⁸ Adö anibu nöp, Mosi God Manö adiñ ap kali kliñ riköm haga, “God nipe gö, kale hon hanöm, amgö ju ju gi mideila; nipe gö, kalip amgö we gö, amgö niñageila; nipe gö, kalip hau alö, manö apdi niñageila; anibu nöp mid damöm,

uri unbö rö nöp midpal,” a ga. *

⁹ Pen Depid God Manö adiñ ap kali kliñ riköm haga,

“Kale pör nan kub niñbal u, kalip wanañ hel rö ud sisi linim. Arun a gi gasi niñnaböl adan anibu pit ginab.

Anib u, kale gi naj gipal u, kale pen udnaböl. *

¹⁰ Amgö kale we gö amgö niñagöl.

Miñör kub auö pör uñham wabi gi ud ajaiöl,” a ga.

God Juda nibi bi wasö gau udab

¹¹ Pen Isrel kai ap lug pakpal u, böñ nöp ap lug pakagpal. Kale nan si nan naj gila rö, God kalip arö göm, Juda nibi bi wasö gau kalip udöp. Udöp anibu, “Isrel kai, ‘Hanip rö anig göm udagöp,’ a göm niñlan,” a göm göp. *

¹² Pen Isrel kai nan si nan naj geila rö, nibi bi ram minöñ gau gau nan aij yabi! udpal. God Isrel kai arö ga rö, Juda nibi bi wasö gau nan aij yabi! udpal. Anib u, God nibi bi Isrel ud kaminj yunab ñin u, nibi bi nipe gau magöñhalö nan aij aij yabi! udnaböl.

¹³ Yad uri kalöp Juda nibi bi wasö gau hagabin. Krais Jisas yip, “Juda nibi bi wasö gau kalip manö aij yad hag ñimön,” a ga u me, kalöp Juda

* **10:20:** Ais 65:1 * **10:21:** Ais 65:2 * **11:1:** 1Sa 12:22; Sam 94:14; Plp 3:5 * **11:3:** 2Ki 19:10,14 * **11:4:** 1Ki 19:18 * **11:6:** Gal 3:18 * **11:8:** Dud 29:4; Ais 29:10 * **11:9:** Sam 69:22-23 * **11:11:** Ap 13:46

nibi bi wasö gau Jisas manö aij u hag ñi midnö yip aij göp. ¹⁴ Pen yad kalöp Jisas manö aij u hag ñinö niñbe, nibi bi yad ke Isrel rimnap niñöm, "God kalip udöp rö hanip udagöp," a göm nip auaiöl u, yip aij yabıl gınab. ¹⁵ God Isrel kai kalip arö ga rö, Juda nibi bi wasö gau kalip, nibi bi yad, a göm udöp. Anıb u, hainö Isrel kai kalip udö, wip umöm kauyan uraknaböl u rö gınab.

¹⁶ Kale bred adin ap God nip sabe gi ñinaböl u, bred magö magöñhalö God nan nipe. Kale hagnaböl, "Mab olip il u God mab il nipe," a gınaböl u, ramö löm lö pa gau gau arnab u abe God nan nipe.

¹⁷ Pen God nipe mab olip lö kid nöd nibö gau hak yuöm, kalöp olip lö be gau nibö rö dapöm dım ñö, dım ñöl midpim. Anıb u me, mab olip nöd nibö u kamın midöm minöñ yan nibö ñig u udö, lö hain nibö u mid aij göp. * ¹⁸ Kale mab lö nöd nibö u, lö yiharın, a gimim gasi u niñagmim. Kale niñmim, kale mab lö hain nibö u ñig udmim mab il u ñagpim; mab il yan ñig udöm kalöp mab lö ança ñöb. ¹⁹ Kale hagnabim, "God nipe, 'Olip lö be gau nibö dapem ud dım ñinam,' a göm, olip lö nöd nibö gau hak yuö, ka anıbu udun midpun," a gınabim. ²⁰ Manö anıbu niñö hagnabim u pen niñ aij gimim. Isrel kai Kraıs nip niñ udaglö, kalip arö ga; kale pen Kraıs nip niñ udpe, kalöp uda. Pen kale ana udmim, hib kale ke hagpe adö aragnım. ²¹ Niñön gınig: God mab olip lö nöd nibö gau hak yua rö, kale u rö nöp gınım rö löp.

²² God nipe bi hain aij yabıl u pen nipe bi klö yabıl rö midöp. Nibi bi nip arö gıla gau kalip bi klö rö löm arö ga. Pen kalöp agamıj hain riköm, midmagö löm, uda. Kale anig göl Kraıs nip niñ udöl gi middeinabim u, kalöp agamıj hain riköm, midmagö löl gi middeinab. Pen Isrel kai kalip ga rö, hanip u rö nöp gınım rö löp,

a gimim, niñ aij gimim. * ²³ Isrel nibi bi anıb gau hainö Kraıs nip niñ udnaböl u, God kalip ud pa dım ñinab. God kalip ud pa dım ñinım rö löp. ²⁴ Pen niñön, kalöp mab olip lö be gau nibö dapöm, mab olip yabıl pa dım ñö midpim u, olip lö kabö göl gau kauyan pa dım ñinıg, pa dım ñinab.

Hainö Isrel nibi bi magöñhalö kalip udnab

²⁵ Pen añ mam bi. Hib kale ke hagpe adö arnım rö löp. Anıb u, manö nöd niñagmidun ap kalöp hagnig gabin. Isrel nibi bi iru nöp miñi amgö we rö midpal u pen pör anig gagnab. God Juda nibi bi wasö gau kalip udnabin a göm gasi niña gau magöñhalö udnab. ²⁶ Nibi bi anıb gau ud pis göm, hainö Isrel nibi bi kalip magöñhalö ud kamın yunab. Manö adö anıbu rö, God manö haga u udöm God Manö adin ap kalı klın riköm hagla,

"God haga,

'Jekop kigin yip arö gıla gau kalip ud kamın yunab bi u,

daun kub Saion nibö aunab. *

²⁷ Yad kalip aip manö klö niñö hagnö rö,

nan si nan naij gıpal gac u lik gi yunabin,' a ga," a gıla. *

²⁸ Isrel kai Kraıs niñ udagla rö, kale God kauat mauat nipe midpal. Pen kale Kraıs niñ udmim, miñ miñ göl gi midpim. Pen God hadame nöp Isrel kai nihi ilın kale Ebrahim Aisak Jekop bi gau kalip manö klö niñö haga u niñöm, God Isrel kai midmagö löl gi nöp midöp. ²⁹ God nipe nan aij ap ñöm, hainö gasi hain nibö niñöm, nan aij anıbu adog udagnab. Anıb unbö rö nöp, God nipe, gınabin a göm, manö klö niñö hageinab, hainö gasi hain nibö niñöm, ke gagnab. Manö hagnab u arö gagnab. Hagnab rö nöp gınab.

³⁰ Kale nöd God manö haga u ud yumıdim pen hainö Isrel nibi bi God manö nipe arö gılö, kalöp pen mög

* **11:17:** Ep 2:11-19 * **11:22:** Jon 15:2,4 * **11:26:** Ais 59:20-21 * **11:27:** Jer 31:33-34

nıñöm ud aij gö, nıpe aip mıd aij gıpm. ³¹ God kalöp mög nıñöm uda u, Isrel nıbi bı nıñlö, mulu lugö, Kraıs manö aij u ud yula, pen hainö God kalıp u rö nöp mög nıñöm udnab.

³² Anıb u nıñbun, Isrel nıbi bı gau abe, Juda nıbi bı wasö gau abe, God manö haga u ud yula rö, God kalıp magöñhalö nıñebir arö gö, kale bı nagıman rö mıdöm, nan si nan naij gı dam dam ud arlö, hainö kalıp mög nıñöm udnab.

God hib nıpe pör hagno adö arañ

³³ Anıb u, yad nıñbin, God nan magöñhalö nıñöb;
gası nıpe gası aij yabıtı.

God nıpe gası nıñ kıd yabıtı nıñ hiıköm,
adö anıbu ke yabıtı göp.

God nıpe gası nıñöm,
nan anıg anıg gınbın a göm,
gası aij nıñöb rö,
bı ap gası aij unbö rö mıdagöp.

Hon God gası rımid nıpe nıñun,
nıpe ke göp rö gun a gun,
gagnabun! *

³⁴ God Manö u kalı kılın rıköm hagla,
“Nıbi bı an, Bı Kub gası aij nıñöb rö u nıñöb?

Nıbi bı an, Bı Kub nıp, ‘Ne anıg gı, anıg gı,’ a gınbı? *

³⁵ Pen nıbi bı an, nan aij ap God nıp ñö, pen ñınım?

Wasö yabıtı! Nıbi bı ap nıp anıg göl rö lagöp,” a gıla. *

³⁶ Nıñön gıñıg: God nıpe nan gau magöñhalö gı la;
klö nıpe nöp nan anıb gau magöñhalö mıdöp;

nan anıb gau magöñhalö God nıp ñıñı löl gı mıdöl.

Anıb u, hib nıpe u pör pör nöp hagno adö arnım!

Anıb unbö rö aij. *

12

God lau adö mıdpun, a gımım, nıp aij gıñım adö u gıpe arnım

¹ Anıb u, añ mam bı. Kalöp mög nıñöm udöp rö, kale pe nan God nıp sabe gı ñıbal rö, hañ romanı gası rımid kale u, nan kamıñ halö rö, nan uı rö, God nıp ñımım. Nan damöm, God nıp sabe gı ñıbal gau, nan naij naij gau ñagpal. Nan aij aij nan ap gagöp gau nöp ñılö me, nıpe ñıñı löm udöp. Anıg unbö rö me, God hanıp nan nıp sabe gı ñıbal rö udnım, a gımım, nıp nıñ udöl gı mıdmım, hagöp hagöp rö nöp gımım. *

² Pen nıbi bı mıñön adö ıı i gası nıñöm gıpal nagı adö u rö gagmım. Pen God nıp hag nıñbe, nıpe kalöp gası aij ñö, gası rımid mıdmagö kale añ dañ hain nıbö lımım, nıbi bı ke hain nıbö rö lımım. Anıb u, kale nıñnabım, hon aıgöl gıno, God nıp aij gıñım. Kale nıñnabım adan nıñön adan aij yabıtı; kabö göl nöp gınbı adö u nıñnabım. Pen kale anıg göl nıñ aij gımım, anıg unbö rö nöp gınbı. ³ God yıp mög nıñöm udö, wög nıpe gıpin. Anıb u, kalöp magöñhalö hagabın, hon nıbi bı kub a gı gası nıñagmım. God nıpe nıñ udep magö u kalöp ke añı añı ñöb. Anıb u me, kale ana udmım, hon aıgale nıbi bı rö mıdpun a gımım nıñmım. *

⁴ Hon nıñbun, hon magöñhalö hañ romanı añı mıdöp u pen adıñ adıñ ke ke ıru nöp mıdöp. Adıñ gau wög ke ke mıdöp; ma u wög nıpe u ke göp, ñımagö u wög nıpe u ke göp, amgö u wög nıpe u ke göp. Anıb u, ıı ke ke mıdöp rö, ıı ke ke nöp gıpal. *

⁵ Anıb u rö, hon Kraıs lau adö mıdpun gau u rö nöp wög ke ke gıpun u pen nıbi bı kıgıñ nıpe jım ñöl añı u nöp mıdpun. ⁶ God hanıp añı añı mög nıñöm ud aij göm, nan aij hanıp ke ke ñöb rö, adö anıbu nöp

* **11:33:** Aıs 55:8-9 * **11:34:** Aıs 40:13; 1Ko 2:16 * **11:35:** Job 41:11 * **11:36:** 1Ko 8:6
* **12:1:** Ro 6:11,13; 1Pi 2:5 * **12:3:** 1Ko 12:11; Ep 4:7 * **12:4:** 1Ko 12:12,27 * **12:6:** 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11

n+ɲun g+ɲabun. God n+ɲi b+ɲ r+ɲnap nan aij ñöm, manö yad n+ɲi b+ɲ gau hag ñ+ɲmön, a geinab u, n+ɲpe God n+ɲ udep magö ñöb rö hag ñ+ɲnab. * 7 God n+ɲi b+ɲ r+ɲnap nan aij ñöm hagnab, n+ɲi b+ɲ gau wög r+ɲnap g+ɲ ñ+ɲmön a g+ɲnab u, n+ɲi b+ɲ gau wög r+ɲnap g+ɲ ñ+ɲn+ɲm. God n+ɲi b+ɲ r+ɲnap nan aij ñöm hagnab, n+ɲi b+ɲ ñ+ɲ pai b+ɲ gau manö aij r+ɲnap hag ñ+ɲmön, a g+ɲnab u, n+ɲi b+ɲ ñ+ɲ pai manö hag ñ+ɲn+ɲm. 8 God n+ɲi b+ɲ r+ɲnap nan aij ñöm hagnab, añ mam ne ap iru gain+ɲm u, n+ɲp manö hag ñ+ɲ aij g+ɲmön, n+ɲpe gas+ɲ aij n+ɲjöm ñ+ɲñ+ɲ l+ɲn+ɲm, a g+ɲnab u, n+ɲpe unbö rö g+ɲn+ɲm. God n+ɲi b+ɲ r+ɲnap nan aij ñöm hagnab, n+ɲi b+ɲ gau mani nan gau ulep göp u, kal+ɲp mani nan r+ɲnap ñ+ɲmön a g+ɲnab u, mani nan r+ɲnap abönamö ñ+ɲn+ɲm. N+ɲi b+ɲ r+ɲnap nan aij ñöm hagnab, n+ɲi b+ɲ r+ɲnap kal+ɲp abad m+ɲdmön a g+ɲnab u, n+ɲpe gas+ɲ n+ɲj aij göm kal+ɲp abad m+ɲdn+ɲm. N+ɲi b+ɲ r+ɲnap nan aij ñöm hagnab, n+ɲi b+ɲ r+ɲnap kal+ɲp mög n+ɲjömön ud aij g+ɲmön a g+ɲnab u, n+ɲpe ñ+ɲñ+ɲ lölö g+ɲ mög n+ɲjöm ud aij g+ɲn+ɲm.

N+ɲi b+ɲ gau kal+ɲp m+ɲdmagö l+ɲmim

9 “N+ɲi b+ɲ gau kal+ɲp m+ɲdmagö labun,” a g+ɲmim, piral hagagmim; kal+ɲp m+ɲdmagö yab+ɲ l+ɲmim, ud aij yab+ɲ g+ɲmim. Nan si nan najj gep magö u n+ɲp kołmał kale rö mulu kal n+ɲj+ɲmim. Pen kłö g+ɲmim nag+ɲ aij adö u nöp udmim. 10 N+ɲi b+ɲ añ mam b+ɲ pen pen m+ɲdmagö l+ɲbal rö, kale Krajs lau adö m+ɲdpim u rö nöp añ mam b+ɲ pen pen m+ɲdmagö l+ɲmim. Añ mam b+ɲ kale gau hib kale hagpe adö arn+ɲm; pen hib kale ke g+ɲpe adö aragn+ɲm. * 11 Wög iru maru gagmim; kłö g+ɲmim g+ɲmim. B+ɲ Kub hon u n+ɲp wög gabun a g+ɲmim, aij gö n+ɲjöl g+ɲ g+ɲmim. 12 B+ɲ Kub han+ɲp udnab, a g+ɲmim, aij a gö n+ɲjöl g+ɲ, n+ɲp abad m+ɲdaimim. Kalöp marö r+ɲnap auain+ɲm, agam+ɲj m+ɲdaimim.

God n+ɲp sabe gep u arö gagmim, pör nöp sabe gölö g+ɲ m+ɲdaimim. * 13 N+ɲi b+ɲ God lau adö m+ɲdöm, mani nan kale ulep göp gau, kal+ɲp mani nan r+ɲnap n+ɲme l+ɲ ñ+ɲmim. N+ɲi b+ɲ m+ɲlö gau n+ɲbö auaiöl, uł g+ɲ dam ram kale ud armim. *

14 N+ɲi b+ɲ r+ɲnap kalöp g+ɲ najj gaiöl u, pen pe, “God n+ɲp sabe g+ɲno kal+ɲp g+ɲ najj gaɲ,” a g+ɲmim sabe gagmim; “God n+ɲp sabe g+ɲno kal+ɲp g+ɲ najj gaɲ,” a g+ɲmim sabe g+ɲmim. * 15 N+ɲi b+ɲ r+ɲnap kale ñ+ɲñ+ɲ lölö g+ɲ m+ɲdaiöl, kale kal+ɲp aip ñ+ɲñ+ɲ lölö g+ɲ m+ɲdaimim; pen r+ɲnap mög gep rö m+ɲdaiöl, kale kal+ɲp aip mög gö n+ɲjöl g+ɲ m+ɲdaimim. 16 N+ɲi b+ɲ hib m+ɲdöp gau kal+ɲp ud aij gun, n+ɲi b+ɲ hib m+ɲdagöp gau kal+ɲp ud aij gagun a g+ɲmim, gas+ɲ u n+ɲjagmim. Kal+ɲp magöɲhalö ad+ɲp ad+ɲp rö ud aij g+ɲmim. Hon n+ɲi b+ɲ hib m+ɲdöp, a g+ɲmim, gas+ɲ u n+ɲjagmim. N+ɲi b+ɲ hib m+ɲdagöp gau aip aɲ hakmim m+ɲdaimim. Hon nöp n+ɲj aij g+ɲpun, a g+ɲmim gas+ɲ u n+ɲjagmim. *

17 Pen n+ɲi b+ɲ r+ɲnap kalöp n+ɲjölö mulu lugö, g+ɲ najj gaiöl u, kal+ɲp pen u rö nöp g+ɲ najj gagmim. N+ɲi b+ɲ gau n+ɲjölö, aij g+ɲn+ɲm adö u nöp g+ɲmim. *

18 N+ɲi b+ɲ r+ɲnap aip pen pen gun, a g+ɲmim gas+ɲ u n+ɲjagmim. N+ɲi b+ɲ gau magöɲhalö agam+ɲj j+ɲm ñöl m+ɲdaiun, a g+ɲmim gas+ɲ u nöp n+ɲj+ɲmim. 19 Pen n+ɲi b+ɲ aij yad gau. N+ɲi b+ɲ r+ɲnap kalöp g+ɲ najj gaiöl u, kal+ɲp pen g+ɲ najj gun, a g+ɲmim, gas+ɲ u n+ɲjagmim. U God nan n+ɲpe, a g+ɲmim n+ɲj+ɲmim. Yad kal+ɲp pen abe g+ɲ najj g+ɲn, a göm, ke gas+ɲ n+ɲjöp rö g+ɲnab. Mos+ɲs n+ɲpe God manö haga u udöm, God Manö ad+ɲj ap kal+ɲ kłiñ r+ɲköm haga, “God hagöp, ‘Kalöp g+ɲ najj gaiöl u, yad kalöp pen abe g+ɲ najj g+ɲnabin; u gas+ɲ yad,’ a göp,” a ga. * 20 An+ɲb u, b+ɲ ne Solomon God Manö ad+ɲj ap kal+ɲ kłiñ r+ɲköm haga,

“N+ɲi b+ɲ kalöp nöd g+ɲ najj g+ɲla gau

* 12:10: 1Pi 1:22 * 12:12: 1De 5:16-18 * 12:13: Hib 13:2 * 12:14: Mad 5:44; 1Ko 4:12

* 12:16: Pro 3:7 * 12:17: 1De 5:15 * 12:19: Dud 32:35; Mad 5:39

kale kiyö lɪnɪm u, nan magö
 ñimim;
 kale ñig nan gɪnɪm u, ñig
 ñimim.
 Anig gɪnabim u, bɪ kalöp nöd gɪ naij
 gɪla gau
 nabɪc kale adö laŋ mab ineb
 ineb rö yunabim innab
 niŋnaböl,” a ga. *

21 Anɪb u me, kalöp gɪ naij gaiöl,
 kalɪp pen gɪ naij gagmim; kalöp gɪ aij
 gɪpe, ke hain gö arnɪm.

13

Gapman kai hagöl rö gɪmim

1 Pen hon magöŋhalö gapman
 hagöl rö niŋun. Ke gasɪ niŋöm,
 gapman midagöp; God hagö, gap-
 man midöp. * 2 Anɪb u, niɪbi bɪ an
 gapman manö rɪb jueinab, God haga
 gapman midöp manö niɪpe u abe
 rɪb junab. Bɪ anɪbu God niɪp manö
 kub hagnab. 3 Niɪbi bɪ gɪ aij gɪnaböl
 gau, bɪ gapman bɪ kub gau anɪnɪn
 gö piñiŋ gagnaböl; niɪbi bɪ gɪ naij
 gɪnaböl gau nöp, bɪ gapman bɪ kub
 gau anɪnɪn gö piñiŋ gɪnaböl. Anɪb u,
 bɪ gapman bɪ kub gau piñiŋ gagun, a
 gɪ niŋnabim u, mid aij gɪmim niŋöm
 bɪ gapman gau, “Kale gɪ aij gɪpim,”
 a gɪnaböl. * 4 Pen niɪhön: God hagö,
 gapman bɪ gau, wög gep bɪ niɪpe rö
 midöm, kalöp abad midlö me, kale
 mid aij gɪnabim. Pen kale niŋ aij
 gɪmim, gɪ naij gagmim; gapman bɪ
 ru milö kɪd ud aɟaböl u, yiɪharɪŋ ud
 aɟagaböl. God hagö, gapman bɪ gau,
 wög gep bɪ niɪpe rö midöm, niɪbi bɪ
 gau gɪ naij geinaböl u, kalɪp dam
 manö kub hagöm, pen ilön ñɪnaböl.

5 Anɪb u, pen ilön udun rö löp a
 gun, gapman manö u hain gagun;
 God gapman niɪɟebir hag lö, hanɪp
 abad midpal u me, niɪhön gɪniŋ gap-
 man manö rɪb juun a gun, manö kale
 hain gun agamɪj mid aij gun.

6 Adö anɪbu nöp me, dakɪs u
 rö nöp ñun. God gapman bɪ gau

kalɪp niɪɟebir hagö, gapman wög kale
 anɪbu göm, pe uɟpal. * 7 Nan naböŋ
 kale nan niɪhön niɪhön rö midainɪm
 u, naböŋ magöŋhalö ral piɪs gɪmim.
 Gapman dakɪs ñeb u, kalɪp dakɪs
 ñimim. Niɪbi bɪ rɪmnap dakɪs adö ke
 rɪmnap ñeb u, kalɪp u rö nöp dakɪs
 ñimim. Niɪbi bɪ manö kale niŋ uɟep
 gau, manö kale niŋ uɟmim. Niɪbi
 bɪ hib dap raneb gau, hib kale dap
 ranmim.

Pen pen midmagö lɪmim

8 Nan naböŋ kale rɪmnap
 midainɪm, böŋ nöp naböŋ ral piɪs
 gɪmim. Pen hon nan naböŋ aɪɪ ap
 midöp hon naböŋ ral piɪs gɪpun, a
 gun hagagnabun; niɪbi bɪ pen pen
 midmagö lep naböŋ anɪbu hagabin.
 Niɪbi bɪ gau kalɪp midmagö lɪnabun
 u, God lo manö haga haga rö nöp
 gɪnabun. * 9 God niɪpe ke manö klö
 haga u, Moɪs niɪpe God Manö adɪŋ
 rɪmnap kalɪ kliñ rɪköm haga, “Niɪbi
 si bɪ si gagmim; wip al pakagmim;
 nan si udagmim; niɪbi bɪ rɪmnap nan
 kale gau nan yad rö midaiɪböp, a
 gɪmim gasɪ u niŋagmim,” a ga. God
 manö klö rɪmnap halö haga. Pen
 God manö klö niɪhön niɪhön haga u
 manö iɪ aɪɪ u nöp midöp: “Kale ke
 midmagö lɪbim rö, niɪbi bɪ gau kalɪp
 u rö nöp midmagö lɪmim.” * 10 Kale
 niɪbi bɪ rɪmnap midmagö lɪnabim
 u, kalɪp gɪ naij gagnabim. Adö
 anɪbu nöp, kale niɪbi bɪ midmagö
 lɪnabim u, God lo manö haga haga
 u magöŋhalö hain gɪnabim. *

11 Niɪn midpun aŋ anɪbi niŋ aij
 gɪmim. Jiɪsas niɪp hadame nöp niŋ
 udun, hainö God niɪpe niɪbi bɪ yad
 ke, a göm, hanɪp böŋ nöp dam ram
 niɪpe adö laŋ au ud arnab, a gɪ gasɪ
 niŋmidun. Pen mi rɪmnap ap ara,
 ñiɪn anɪbu uri söl midöp. Anɪb u
 me, niɪhön gɪniŋ hon han hauɪ gɪ
 midpim? Urakmim, gasɪ niŋöl gɪ
 midaimim. * 12 Rapɪn siɪbön aŋ
 midpun rö, ram runig gab. Anɪb u

* 12:20: Pro 25:21-22; Mad 5:44 * 13:1: Dai 3:1; Pro 8:15 * 13:3: 1Pi 2:13-14 * 13:6: Mad
 22:21 * 13:8: Mad 22:39-40; Jem 2:8 * 13:9: Eks 20:13-15,17; Dud 5:17-19,21 * 13:10: 1Ko
 13:4-7 * 13:11: Ep 5:14; 1De 5:6-7

me, kale nan n̄hön n̄hön s̄ib an̄ yan̄ rö ajöm gi naij ḡim̄idal adö u arö gun, Seden aip pen pen gep sior klö usaj̄il bad klö nan mailö halö God n̄öb gau ud ȳimun. * 13 An̄ib u, hon Jisas mailö aij n̄ipe adö u m̄idpun, a gun, gi aij göl gi m̄ideinabun. Pen nan iru yab̄il̄ n̄in̄jöm, n̄ig klö n̄in̄j haūlöm, n̄ibi si b̄i si göm, hālöwālö göm, pen pen göm, nan kale nan yad rö m̄idaiböp a göm ḡipal gau gagun. * 14 Pen kale B̄i Kub Jisas Kraiis ud wālij rö ȳimim, m̄idmagö pr̄i an̄ hon dan̄ gasi göp adö u aigöl gun ḡinabun a ḡimim gasi u n̄in̄jagmim. *

14

Asi masi ḡipal gau kalip hag gagmim

1 N̄ibi b̄i r̄imnap Kraiis Jisas n̄ip n̄in̄j udpal u pen n̄in̄j ud p̄idön gagöm, gasi m̄ihöngöl n̄in̄jbal gau, “Kalip udun hag am̄il ap̄il ḡino, gasi n̄in̄j aij göl,” a ḡimim, hag gagmim; kale Jisas Kraiis n̄ip n̄in̄j udpal u, n̄ibi b̄i hon, a ḡimim, ud aij ḡimim. * 2 Hon n̄in̄jgun, n̄ibi b̄i r̄imnap Kraiis Jisas n̄ip n̄in̄j ud m̄idöm, nan gau abönamö n̄in̄jbal; pen n̄ibi b̄i r̄imnap, Kraiis Jisas n̄ip gasi adö adö nöp n̄in̄j udöm, n̄ip aij gagnab, a göm, kaj wal wayön nan gau hil göm, ȳihar̄in̄ nan magö hāt̄i nöp n̄in̄jbal. * 3 Pen n̄ibi b̄i nan hālöwālö n̄in̄jbal gau, n̄ibi b̄i nan hil ḡipal gau kalip hag juagöl. N̄ibi b̄i nan hil ḡipal gau, n̄ibi b̄i nan abönamö n̄in̄jbal gau, God n̄in̄jö nan si nan naij gaböl, a göm, kalip hag gagöl. N̄ihön ḡin̄ig: God n̄ibi b̄i an̄ib gau kalip udö, n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idpal. * 4 B̄i wög gep ap b̄i kub n̄ipe n̄ip wög r̄imnap geinab, ne n̄in̄jmön, gi aij ḡipan aka gi aij gagpan, a ḡimön hagagnabön. B̄i kub n̄ipe ke n̄in̄jöm, gi aij ḡipan aka gi aij gagpan, a ḡinab. Pen n̄ipe gi aij ḡinab me; B̄i

Kub n̄ipe ke n̄ip gi n̄ö, n̄ipe aij ḡin̄im rö löp. *

5 Pen n̄ibi b̄i r̄imnap n̄in̄jöl, n̄in̄ ap God n̄in̄ kub n̄ipe rö löp, n̄in̄ ap n̄in̄ ȳihar̄in̄ rö löp. Pen n̄ibi b̄i r̄imnap n̄in̄jöl, n̄in̄ ap God n̄in̄ kub n̄ipe rö lagöp, n̄in̄ magȫn̄halö n̄in̄ ke ke rö m̄idagöp. An̄ib u, kale ke ke m̄idpim rö, gasi kale aij n̄in̄jbm̄ adö an̄ibu n̄in̄jmim ḡipe ar̄n̄im. *

6 N̄in̄ ap God n̄in̄ kub n̄ipe rö löp, a göm n̄in̄jbal gau, B̄i Kub n̄ip gasi n̄in̄jöm me an̄ig göl gasi n̄in̄jbal. Pen n̄ibi b̄i kaj wal wayön nan gau n̄in̄jbal gau, God n̄ip aij a göp a göm n̄in̄jbal. N̄ibi b̄i asi masi gi aij göm, nan r̄imnap nöp n̄in̄jbal gau u rö nöp, God n̄ip aij a göp a göm n̄in̄jbal.

7 Hon kam̄in̄ m̄idun, hon ke halö m̄idpun, a gun gasi u n̄in̄jgun. Umn̄ig ḡinabun u, hon ke halö mudun umnabun, a gun gasi u n̄in̄jgun. 8 N̄ihön ḡin̄ig: hon kam̄in̄ m̄idun, n̄ibi b̄i B̄i Kub hib haglö adö arān̄ a gun, gasi u nöp n̄in̄jun m̄idnabun. Umn̄ig ḡinabun u, n̄ibi b̄i B̄i Kub hib haglö adö arān̄ a gun, gasi u nöp n̄in̄jun umnabun. An̄ib u, m̄ideinabun aka umnabun, hon B̄i Kub n̄ibi b̄i wög gep n̄ipe m̄idpun. *

9 Adö an̄ibu nöp, Kraiis n̄ipe umöm uraka. An̄ib u me, hon kam̄in̄ m̄idpun gau abe, hadö umla gau abe, hon magȫn̄halö B̄i Kub n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idpun.

10 An̄ib u, kale n̄ihön ḡin̄ig añ mam Kraiis lau adö m̄idpal r̄imnap kalip, an̄ig ḡipim, an̄ig ḡipim, a ḡimim manö hag gabim? Pen kale n̄ihön ḡin̄ig añ mam Kraiis lau adö m̄idpal r̄imnap kalip n̄in̄jbe, kale n̄ibi b̄i ȳihar̄in̄ rö löp. N̄in̄ aij ḡimim: hon magȫn̄halö God amgö ilö adö n̄ipe u m̄idno, han̄ip manö kub hagnab. *

11 Aisaia God Manö ad̄in̄ ap kal̄i k̄lin̄ r̄iköm haga, “B̄i Kub hagöp, ‘Yad n̄in̄jö yab̄il̄ hagabin,

* 13:12: 1Jn 2:8 * 13:13: Luk 21:34; Ep 5:18

Jen 9:3-4 * 14:3: Kol 2:16 * 14:4: Mad 7:1; Jem 4:11-12 * 14:5: Gal 4:10-11 * 14:8: Gal

2:20 * 14:10: 2Ko 5:10

* 13:14: Ep 5:11 * 14:1: Ro 15:7 * 14:2:

hainö n+bi bi gau magöñhalö yip
n+ñjöm,
nable udöm, kugom y+möm,
“God n+pe añi B+ Kub midöp,” a
g+inaböl, a göp,” a ga. *

12 An+ib u, n+ñjim. Hon añi añi
midpun rö, God hon magöñhalö hag
n+ñjö, hon kam+ñ midpun nan n+hön
n+hön g+pun gau hag ñun, ai g+in+g
an+g g+pun a gun hagnabun.

*Añ mam Krai la adö midpal
r+imnap kal+p gas+ n+ñmim*

13 An+ib u, añ mam Krai la adö
midpal r+imnap kal+p, an+g g+pin,
an+g g+pin, a g+mim manö hag
gabim u arö g+mim. Kale gas+
n+ñmim, yad g+no añ mam Krai la
adö midöp ap dui göm, adan u+ham
ajep rö u aramöm, lug paköm g+ naj
g+inab, a g+mim, agam+ñ midmim,
adö an+bu nöp g+pe arn+m. 14 B+ Kub
Jisas b+ n+pe midpin rö, gas+ yad u
n+ñj aij g+pin, nan hil gep r+imnap
midagöp. N+bi bi r+imnap gas+ kale
ke n+ñjöm, nan hil g+pal. Pen nan
an+bu ñ+ñno, God n+ñjö aij gagnab
a göm hil g+inaböl u, nan an+bu
ñ+ñagöl. * 15 Pen kale, añ mam
Jisas kal+p a göm uma an+ib gau kal+p
midmagö lagmim, nan kale asi mas+
g+pal gau ha+öwa+ö ñ+ñbe, kale gas+
iru n+ñjöm ap lug paköl rö löp. Adö
an+bu g+ naj g+inabim. * 16 Kale ke
n+ñmim, adö r+imnap g+mim rö l+inab
u pen n+bi bi r+imnap an+g g+inabim
u n+ñjöm hagnaböl, “Krai la adö
midpun a g+pal u pen kale n+ñebir
nan si nan naj gaböl u me, hon
n+ñj bun, Jisas manö aij n+pe manö
n+ñj udep a g+pal u piral hagpal,”
a g+inaböl. 17 N+hön g+in+g: God
n+pe kiñ hon midöp manö adö an+bu
hageinabun u, nan ñ+ñeb ñ+g n+ñeb
manö an+bu hagagnabun; g+ aij gep
manö adö u nöp hagnabun; agam+ñ
hain rik m+dep manö adö u nöp
hagnabun; m+ñ m+ñ göl g+ m+dep
manö adö u nöp hagnabun. Nan aij

an+ib gau Ana U+ n+pe ñö udnabun
me. 18 Hon Krai n+ñj n+ñj udun an+g
göl geinabun u, God n+ñjö aij g+inab;
n+bi bi gau n+ñjöm, g+ aij g+pal, a
g+inaböl.

19 Hon aigöl gun añ mam
aip agam+ñ j+m ñöl midun, hon
magöñhalö Krai manö aij n+pe u
n+ñj ud p+döñ gun, a g+mim, adan
an+bu nöp k+ö g+mim hain g+mim.

* 20 Nan magö r+imnap hil gagep.
Pen bi ap gas+ gas+ löm, nan gau
ha+öwa+ö ñ+ñaiö, Krai n+ñj n+ñj udöp
n+bi bi ap n+ñjöm, dui göm, Krai n+ñj
udöp u arö göm ap lug paknab u, bi
ha+öwa+ö ñ+ñnab bi an+bu n+pe g+
naj g+inab. Nan magö ñ+ñjöm, God
wög n+pe g+ naj g+inab. Kale an+g
unbö rö gagmim. * 21 An+ib u, hon
ñ+ñno añ mam ap lug pakn+m rö
löp, a g+ n+ñnabim u, kaj yuö gau arö
g+mim, ñ+g wain gau arö g+mim, nan
gau arö g+mim g+inabim u aij. N+hön
g+no añ mam ap lug pakn+m rö löp,
a g+ n+ñnabim u, añ mam a g+mim,
an+g gagmim.

22 Yad nan ñ+ñeb ñ+ñagep manö
hagpin u, kale n+hön gas+ n+ñj bim
u, kale ke God aip. God han+p
gas+ aij ñöb rö n+ñjun gun, añ mam
r+imnap rau ñagnabun u, ñ+ñ+ löl g+
m+deinabun. 23 Pen nan r+imnap
gas+ m+lö lun ñ+ñnabun u, manö
m+deinab. N+hön g+in+g: an+g
geinabun, God n+ñj aij g+in+m a g+ gas+
u n+ñjun ñ+ñagnabun; n+ñj aij g+in+m
aka aij gagn+m a g+ gas+ u n+ñjun
ñ+ñnabun. Hon an+g göl rö ha+öwa+ö
geinabun u, nan si nan naj g+inabun.

15

*N+bi bi r+imnap mid aij göl rö adö
u nöp n+ñjun a g+mim*

1 Hon n+bi bi Krai n+ñj n+ñj ud
p+döñ g+ midpun gau, han+p ke aij
g+inab adö u n+ñjun gagun. 2 N+bi bi
n+ñj n+ñj ud p+döñ gagpal gau, n+ñj n+ñj
ud p+döñ göl a gun, gas+ u n+ñjun gun.
Hon ke aij g+inab u nan kub wasö;

* 14:11: Ais 45:23; Plp 2:10-11 * 14:14: Ap 10:15; Dai 1:15 * 14:15: 1Ko 8:11-13 * 14:19:
Ro 12:18; 15:2 * 14:20: 1Ko 8:13

pen n̄bi b̄i r̄imnap, Krais n̄ip n̄iᅇ ud p̄idōᅇ ḡinaböl aka n̄ip n̄iᅇ ud p̄idōᅇ ḡagnaböl u nan kub. * 3 Krais u rö n̄öp, ke aij ga adö u gaga. Krais n̄ipe Nap n̄ip manö haga r̄imnap, Depid n̄ipe God Manö ad̄iᅇ ap kal̄i k̄liᅇ r̄iköm haga, “Nöp hag jubal u uri ȳip u rö n̄öp hag juaböl,” a ga. * 4 Kale n̄iᅇ aij göl a göm, God n̄ipe geia n̄iᅇöm b̄i n̄öd n̄ibö gau God Manö u kal̄i k̄liᅇ r̄ikla. God Manö an̄ibu amgö l̄i n̄iᅇun, manö aij an̄ibu n̄iᅇ udun, Jisas Krais n̄iᅇ ud p̄idōᅇ gun, k̄tö gun ḡi aij gun, agam̄ij ñ̄iñ̄i lȫl ḡi gas̄i halö m̄ideinabun. Adö an̄ibu n̄öp God n̄ipe geia, God Manö an̄ibu kal̄i k̄liᅇ r̄ikla. * 5 God n̄ipe gö, kale Jisas Krais n̄iᅇ ud p̄idōᅇ ḡimim, k̄tö ḡimim ḡi aij ḡimim, agam̄ij ñ̄iñ̄i lȫl ḡi gas̄i halö m̄ideinabim. Pen Krais Jisas ga rö n̄iᅇun an̄ig rö gun a ḡimim, n̄ip an̄ig göl hain ḡimim, God n̄ipe gö, kale gas̄i adö añ̄i n̄iᅇmim, j̄im ñ̄öl m̄idmim, ḡimim. 6 Kale an̄ig ḡimim, gas̄i añ̄i n̄öp, maj m̄igan añ̄i ad̄ip ad̄ip u n̄öp, B̄i Kub hon Jisas Krais Nap hib n̄ipe u hagpe adö arn̄im.

God Isrel n̄ibi b̄i wasö gau kal̄ip u rö n̄öp mög n̄iᅇöb

7 Gas̄i n̄iᅇ aij gagpe ñ̄in u, Krais kalöp mög n̄iᅇöm ud aij gö, n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idpim u, kale ke agam̄ij pen pen mög n̄iᅇmim, ud aij ḡimim, m̄idmagö l̄i m̄idpe, n̄ibi b̄i r̄imnap n̄iᅇöm God hib n̄ipe haglö adö arnab. * 8 God hadame n̄öp Juda kai n̄ihi iᅇaᅇ kale gau kal̄ip manö k̄tö n̄iᅇö haga u, haga rö n̄öp ḡinab u, n̄iᅇöl a göm, Krais n̄ipe Juda kai kal̄ip nan a göm aua. * 9 An̄ib u, Juda n̄ibi b̄i wasö gau, God n̄ipe han̄ip mög yab̄i n̄iᅇöb, a göm hib n̄ipe haglö adö arn̄im, a göm aua. Krais n̄öd Nap God n̄ip manö haga rö, Depid God Manö ad̄iᅇ r̄imnap kal̄i k̄liᅇ r̄iköm haga,

* 15:2: 1Ko 10:24,33 * 15:3: Sam 69:9 * 15:4: 2Di 3:16 * 15:7: Ro 14:1 * 15:8: Mad 15:24 * 15:9: Ap 3:25; Sam 18:49 * 15:10: Dud 32:43 * 15:11: Sam 117:1 * 15:12: Ais 11:10 Rep 5:5

“ ‘An̄ib u, yad Juda n̄ibi b̄i wasö an̄ gau m̄idem, kimap hagem, hib ne u hagnö adö arnab,’ a göp,” a ga. *

10 Manö ap Mos̄is God Manö ad̄iᅇ ap kal̄i k̄liᅇ r̄iköm haga, “Kale Juda n̄ibi b̄i wasö gau, God n̄ibi b̄i n̄ipe aip pa j̄im ñ̄imim, m̄iñ̄ m̄iñ̄ ḡimim,” a ga. *

11 Pen manö ap Depid God Manö ad̄iᅇ ap kal̄i k̄liᅇ r̄iköm haga, “Kale Juda n̄ibi b̄i wasö gau magöᅇhalö B̄i Kub hib n̄ipe hagpe adö araᅇ. Kale n̄ibi b̄i ram m̄inöᅇ ke gau gau magöᅇhalö kimap hagöl ḡi, hib n̄ipe hagpe adö i ḡilaᅇ araᅇ,” a ga. *

12 Pen Aisaia u rö n̄öp God Manö ad̄iᅇ ap kal̄i k̄liᅇ r̄iköm haga, “B̄i Jesi r̄ikö r̄ik damöm r̄ik daunaböl ap apöm, n̄ibi b̄i ram m̄inöᅇ ke ke m̄idpal gau magöᅇhalö abad m̄ideinab. Juda n̄ibi b̄i wasö gau, B̄i an̄ibu n̄öp gas̄i n̄iᅇöm, gas̄i halö m̄ideinaböl,” a ga. *

13 God n̄ipe ga u n̄iᅇun, gas̄i halö m̄idpun. God gö, kale n̄ip n̄iᅇ ud p̄idōᅇ ḡimim, m̄iñ̄ m̄iñ̄ göl ḡi, agam̄ij hibur hain hain göl ḡi m̄idmim. An̄ig göl ḡi m̄idaibe, Ana Uᅇ n̄ipe p̄idōᅇ halö gas̄i r̄im̄id m̄idmagö araᅇ kalöp daᅇ apöm gö, kale gas̄i halö n̄öp m̄ideinabim.

Pol n̄ihön ḡin̄ig manö k̄tö hagöm köp kal̄i k̄liᅇ r̄ikaᅇ

14 Pen añ̄i mam b̄i. Gas̄i yad n̄iᅇbin kale n̄ibi b̄i aij yöl; naḡi adö n̄ihön ḡimim God n̄ip aij ḡinab u n̄iᅇ aij ḡipim; kale añ̄i mam kale gau God Manö aij u pen pen hag ñ̄i aij ḡimim rö löp. 15 Pen kalöp köp kal̄i k̄liᅇ r̄ikabin an̄ibi, manö k̄tö rö r̄imnap hagpin. God ȳip mög n̄iᅇöm, ud aij göm, wög gep b̄i n̄ipe hag la u me,

yad kalöp manö klö anibu, kauyan hagnö niñ aij gim a gem hagnö. ¹⁶ God yip hag lö, yad Krajs Jisas wög gep bi nipe midem, Juda nibi bi wasö gau gi ñem, God manö aij u kalöp hag ñabin. Yad God manö aij hag ñabin u, yad God nip nan sabe gep bi rö midem, manö aij nipe hag ñabin. Anig ginö, Juda nibi bi wasö gau, God nip nan sabe gi ñibal nan aij yabıl nan gagöp rö lölö, God nip aij ginab. Ana Ut nipe gö, kale nibi bi ke kamıñ aij rö lölö, God kalıp ñıñ löm udnab. *

¹⁷ Krajs Jisas aip jim ñöl midpin u me, yip aij gö niñöl gi, God nip wög gi midpin. ¹⁸⁻¹⁹ Krajs geia yad nip wög gem, yad wög niñön niñön gıpin u nöp hagnabin. Yad Juda nibi bi wasö gau kalıp Krajs manö aij u hag ni ajainö niñöl gi, Ana nan gagep rö rımnap gö niñöl gi, Juda nibi bi wasö gau niñöm, God manö u udpal. Yad ram minöñ Jerusalem urakem, Krajs manö aij u magöñhalö kabö göl nöp adan mlö yabıl hag ni aij gi dam dam ram minöñ Ilirikam amem, ado gi aunö. ²⁰ Gası yad pör niñbin u, nibi bi Krajs manö nipe nöd niñagla ram minöñ gau nöp amem, hag ñınam a gem niñbin. Bi Krajs manö hag ñeb rımnap nöd amöm padö binıñ gıla adö u ram ginam a gem niñagpin. * ²¹ Aisaia nipe God Manö adıñ ap kalı kılın riköm haga,

“Kalıp manö aij nipe hag ñagal;
pen kale niñnaböl.

Nibi bi manö aij nipe apdi niñagal
gau,

kale niñöm niñ aij ginaböl,” a ga.
*

Pol daun kub Rom arnam, a ga

²²⁻²³ Anıb u, mi iru yabıl nöp, ram minöñ gai i hag ni aj aj, daun kub kale Rom arnam a gimıdin u pen nınam rö laga. Pen miñi ram minöñ rigonı gai i wög ginam rö lagöp niñem

yad kalöp niñnig nınabin. * ²⁴ Yöp söl midöp, ram minöñ Spen arnıg gabin. Gası yad niñbin u, am kale aip pro magö ap midnö aij gö niñöl gi, hainö yip dam Spen adan ramö u yu-mim, a gi gası niñbin. ²⁵⁻²⁶ Pen Masedonia Propins nibi bi abe, Akaia Propins nibi bi abe, Jerusalem nibi bi Krajs lau adö midöm mani nan kale midagöp gau, kalıp mani nan kale gau abönamö ñıla u, miñi kalıp ñınam a gem nınabin. * ²⁷ Gası kale ke niñöm gıpal anibu, gi aij gıpal. Juda nibi bi Krajs manö aij u dam, Juda nibi bi wasö gau kalıp hag ñibal rö, God mani nan kalıp ñöb gau rımnap Juda nibi bi kalıp pen ñınaböl u aij. *

²⁸ Pen mani yip ñibal anibu magöñhalö dam Jerusalem bi gau ñem, Spen adan u amem, kale midpim u nınabin. ²⁹ Niñ anibu apem kalöp niñnö, Krajs gası aij nipe ñö, kale nip niñ ud sısı lımim niñi yabıl lınabim. *

³⁰ Anı mam yad gau. Bi Kub Jisas Krajs lau adö midpim u, God Ana anı kalöp danı midöm kalöp midmagö lep magö u ñab rö, yad a gimim, God nip sabe göl gi nöp midaimim. *

³¹ God nip sabe gi midaimim, yad Jerusalem arnıg gem, ram minöñ Judia areınam, Judia nibi bi Krajs nip niñ udagpal gau yip gi naij gaiöl, yip ud kamıñ yunım. Pen God nip sabe gi midaimim, yad Jerusalem amjakem, Krajs nibi bi nipe gau kalıp nan niñön niñön gi niñnıg gabin u ginö, kalıp aij gö niñöl gi, aip jim ñöl midaiun. ³² Anıb u, God yip yau a gainım, kale midpim u amem, magö ap midnö aij gö niñöl gi, kalöp aip midainabun.

³³ God kalöp magöñhalö abad midö niñöl gi, agamıj jim ñöl midmim mid aij gimim. Anıb unbö rö aij.

16

* **15:16:** Ro 1:5; 11:13 * **15:20:** 2Ko 10:15-16 * **15:21:** Ais 52:15 * **15:22-23:** Ro 1:13
* **15:25-26:** 1Ko 16:1-4; 2Ko 8:1; 9:2,12; Ap 24:17 * **15:27:** 1Ko 9:11 * **15:29:** Ro 1:11 * **15:30:** 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2De 3:1

Pol, "Kale m+dpim?" a ga

¹ Pen añ hon Pibi, Senkria daun au cöc wög gab n+bi u, nab. N+pe n+bi aij yab+ł. Kale m+dpim u amjakö, n+p ud aij g+mim. ² Y+p aij g+nab u, kale m+dpim u amjakö, kale B+ Kub n+ñ udpim rö, B+ Kub n+bi b+ n+pe pen pen ud aij g+pal u rö, n+p ud aij g+mim. Nan r+mnap m+dagain+m, hałöwałö ñ+mim. N+pe n+bi b+ gau iru nöp kal+p ud aij göm, y+p abe ud aij göm göp.

³ Pen n+bi Prisila abe, nugmul Akwila abe, Krajs n+p wög j+m ñun g+m+dun ber m+hau kal+p hagmim, "Pol kalöp ber m+höñ, 'M+dpil?' a göp," a g+mim. * ⁴ Nöd y+p al pak l+n+g geila, ber aij yad m+hau m+dmil, y+p amdam g+łö. Pen halpe ke al pak löl a g+mil gas+ u n+ñagmil an+g g+łö, y+p aij göm, Juda n+bi b+ wasö ram m+nöñ ke m+łö gau hag ñ+nö Krajs Jisas n+ñ udpal gau kal+p abe aij göm göp.

⁵ Pen n+bi b+ Krajs Jisas n+ñ udpal ram kal+p ber u magum g+pal gau kal+p u rö nöp hagmim, "Pol kalöp, 'M+dpim?' a göp," a g+mim.

Mam m+dmagö yad Epinidas n+p hagmim, "Pol nöp, 'M+dpn?' a göp," a g+mim. Esia Propins au, Krajs n+p nöd uda b+ me an+bu.

⁶ N+bi Maria kalöp klö yab+ł wög g+ ñ+m+döp u n+p hagmim, "Pol nöp, 'M+dpn?' a göp," a g+mim.

⁷ Pen b+ r+d+k yad n+ñeb rö, Adronaikas abe, Junias abe, kal+p m+höñ hagmim, "Pol kalöp m+höñ, 'M+dpil?' a göp," a g+mim. Kalpe m+höñ Krajs n+p nöd n+ñ udlö, yad hainö n+ñ udnö. Y+p nag+ l+la rö, kal+p m+höñ u rö nöp nag+ l+łö, j+m ñun m+dm+dun.

Pen b+ Jisas manö ud arep gau, b+ an+ñ m+hau kal+p n+ñ aij yab+ł g+pal.

⁸ Mam m+dmagö yad Ampliedas, Krajs n+p c+g aij göp u, n+p hagmim, "Pol nöp, 'M+dpn?' a göp," a g+mim.

⁹ Mam Urban+js n+p hagmim, "Pol nöp, 'M+dpn?' a göp," a g+mim. Mam an+bu yad aip Krajs n+p wög j+m ñöl g+m+dul. Mam aij S+dakis n+p u rö nöp hagmim, "Pol nöp, 'M+dpn?' a göp," a g+mim.

¹⁰ Apeles, marö auö, Krajs n+p n+ñ ud p+döñ göm m+d aij göp b+ u, n+p hagmim, "Pol nöp, 'M+dpn?' a göp," a g+mim.

N+bi b+ Arisdobiulas ram m+dpal gau kal+p hagmim, "Pol kalöp, 'M+dpim?' a göp," a g+mim.

¹¹ B+ r+d+k yad n+ñeb Herodion n+p hagmim, "Pol nöp, 'M+dpn?' a göp," a g+mim.

N+bi b+ Nasisas ram u m+dmö, B+ Kub n+ñ udpal gau kal+p hagmim, "Pol kalöp, 'M+dpim?' a göp," a g+mim.

¹² N+bi Draipina abe Draiposa abe, B+ Kub n+p n+ñ udöl g+, n+p wög g+pil n+bi an+ñ m+hau kal+p hagmim, "Pol kalöp m+höñ, 'M+dpil?' a göp," a g+mim.

Añ aij yad Persis, B+ Kub n+p n+ñ udöl g+, n+p wög klö göp n+bi an+bu n+p u rö nöp, "Pol nöp, 'M+dpn?' a göp," a g+mim.

¹³ B+ Rupas, Krajs n+p wög klö göm göp u, n+p hagmim, "Pol nöp, 'M+dpn?' a göp," a g+mim. N+me n+pe u, ami yad rö löp u, n+p u rö nöp hagmim, "Pol nöp, 'M+dpn?' a göp," a g+mim.

*

- 14 Asinkridas, Pligon, Hermes, Padrobas, Hermas, nımam kale aip mıdpal gau abe magöñhalö kalıp, “Pol kalöp, ‘Mıdpım?’ a göp,” a gımım.
- 15 Pilologas, Julia, Nereus, Nereus nıñın nıpe Olimpas, Krais nıbi bı nıpe kale aip mıdpal gau magöñhalö, “Pol kalöp, ‘Mıdpım?’ a göp,” a gımım.
- 16 Kale Bı Kub nıp nıñ udpım rö, pen pen hag wıhai udöl gı, alaun bom halumım.
- Krais nıbi bı nıpe gai i God nıp sabe gınıg cöc ke ke magum gıpal gau, “Kale mıdpım?” a gıpal. *

Manö pıral hagpal gau udagmım

17 Añ mam aij yad gau, nıñ aij gımım. Nıbi bı rımnap manö gau nıbö gau nıbö dapöm, nıbi bı Krais lau adö mıdpal gau kalıp hag ñılö ñılö, gası aij nöd nıñla adö u arö göm, manö pıral hagpal anıbu udöm, asık ke ke lıbal. Kalöp anıb unbö rö nöp gınım rö löp u, manö pıral hagaiöl u udagmım. * 18 Nıbi bı anıg gıpal gau, Bı Kub hon Krais nıp wög u gun, a göm gası u nıñöm gagpal; kalıp ke aij göp adö u nöp gası nıñöm gıpal. Kale manö hain hain rö, nıbi bı hib dap raneb manö u nöp hag hag gı mıdlö nıñöl gı, nıbi bı nıñ aij gagpal gau manö pıral kale nıñ udöm dui gıpal. * 19 Kale pen God manö aij u ud aij gımım, hagöp rö gımıdim, nıbi bı gau magöñhalö nıñbal u, yıp aij yabıı göp. Nan nıñön God amgö ilö nıpe aij gınım u, kale nıbi bı gası nıñeb rö mıdmım, nan nıñön God amgö ilö nıpe nan si nan naij rö mıdnım u, kale nıbi bı gası hauı rö mıdmım u, yıp aij gınab. *

20 Söl mıdöp, God nıbi bı abad mıd aij göp u, nıpe Seden nıp ud raıa mo kale gau lö, kłö nıpe mıdageınab.

Yad God nıp sabe gabin, Bı Kub hon Jisas kalöp mög nıñöm ud aij gö nıñöl gı, kale mıd aij gımım. *

21 Bı yad aip wög jım ñöl gıpul, Dimodi, kalöp hagab, “Mıdpım?” a gab. Bı rıdık nıñeb yad gau Lusias, Jeson, Sosipada u rö nöp kalöp, “Mıdpım?” a gaböl. *

22 Pen yad bı Dedias, Pol hagö köp kalı kłıñ rıkabin i, u rö nöp kale Rom kai Krais lau adö mıdpım gau kalöp, “Mıdpım?” a gabin.

23 Bı Gaias, yıp Pol dam ram nıpe u löm, abad mıd aij göp u, kalöp, “Mıdpım?” a gab. Bı anıbu nöp Krais lau adö mıdpal nıbi bı gau hagö, ram nıpe u amöm magum gıpal, kalıp ud aij gı mıdöp.

Pen bı kuskus pe ñeb Erasdas abe, mam hon Kwodas abe, u rö nöp kalöp, “Mıdpım?” a gabil. *

24 Yad God nıp sabe gabin, Bı Kub hon Jisas Krais kalöp magöñhalö mög nıñöm ud aij gö nıñöl gı, kale mıd aij gımım. Anıb unbö rö aij!

25-26 Pen God hib nıpe hagno adö arnım. Nıpe nöp me kalöp abad mıdö nıñöl gı, nıp cıg aij gımım mıdmım rö löp. Jisas manö aij anıbu nöd pi göl mıdmıdöp u pen mıñı, bı God manö hagep gau, manö nıpe God Manö kalı kłıñ rıkla u waiö lö, manö aij anıbu nıbi bı gau kalıp pör hag ñıbin. God nöp hagö me, nıbi bı ram mıñön ke gau gau magöñhalö hag ñıno, nıp nıñ udöm hagöp rö göl. *

27 God añı gası aij gası kłö göm nıñöb u, Jisas Krais nıp hanıp nan a göm yuö aua rö, hib nıpe pör nöp pör nöp hagno adö aran. Anıb unbö rö aij me.

* 16:16: 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 * 16:17: Mad 7:15; Dai 3:10 * 16:18: Plp 3:19; 2Pi 2:3 * 16:19: Ro 1:8; 1Ko 14:20 * 16:20: Jen 3:15 * 16:21: Ap 16:1-2; 19:22; 20:4 * 16:23: Ap 19:9; 1Ko 1:14 * 16:25-26: Ep 1:9; 3:5,9; Kol 1:26; Ro 1:5

1 Korid Pol köp nöd u Korid nibi bi kalip kali kliñ rika

1-2 Yad Pol. God nipe ke yip hag la rö, Krai Jisas manö ud arep bi nipe ap midpin. Mam hon Sosdenes aip aui midul, köp anibi, kalöp daun kub Korid au God nibi bi nipe midpim gau kali kliñ i rikabin. Kale Krai Jisas nip niñ udpe u, God hagö, kale nibi bi ke kamij aij nipe midpim. Bi Kub hon Jisas Krai nip sabe gipal nibi bi ram minöñ gau gau magöñhalö, God kalip nibi bi ut nipe midaiöl a göm hag la. Krai Jisas nipe Bi Kub hon midöp; nipe u rö nöp Bi Kub kale midöp.

3 God Bapi hon abe, Bi Kub Jisas Krai abe, kalöp mög niñmil ud aij gilo, kale mid aij gimim.

Pol God nip aij a ga

4 Krai Jisas nip cig midpe, God nipe kalöp ud aij göm nan aij ña u niñem, yad pör God nip aij a gabin. 5 Niñon ginig: kale Krai nip cig midpe, Krai kalöp ud aij yabıt gö, kale gasi niñ aij gimim, manö hag ñi aij gipim. 6 God nipe gö, Krai manö aij u añ kale dañ auö, kale niñ udmim, hagöp rö gabim. 7 Anib u, Bi Kub hon Jisas Krai aunab a gimim abad midpim ñin i, God Ana nan aij ñab gau hadö magöñhalö udpim. 8 Bi Kub hon Jisas Krai kalöp abad midöm gi ñi aij gö, kale ram minöñ i i midmim, manö aij nipe u niñ udöl gi midmim, nip arö gagnabim. Bi Kub hon Jisas Krai aunab ñin u, kale manö rimnap niñagnabim. * 9 God hagab rö nöp gab. Nipe kalöp hag lö, kale Ni nipe Bi Kub hon Jisas Krai aip jim ñöl midpim. *

Krai nibi bi gau gasi ud adö añi niñöm, jim ñöl midaiöl

* 1:8: 1De 3:13; 5:23 * 1:9: 1Jn 1:3; 1De 5:24

* 1:14: Ap 18:8; Ro 16:23 * 1:16: 1Ko 16:15

10 Añ mam bi. Bi Kub hon Jisas Krai lau adö midpun u me, manö ke ke adö rimnap lagmim. Gasi adö añi niñmim, manö adö añi hagmim, jim ñöl yabıt midaimim. * 11 Pen nibi Klowi nibi bi nipe rimnap apöm yip hagö niñbin, kale añ mam yad rimnap kale ke pen pen hagabim. 12 Anib u, rimnap hagpim, “Hon Pol nibi bi nipe,” a gipim. Rimnap hagpim, “Hon Apolos nibi bi nipe,” a gipim. Rimnap hagpim, “Hon Sipas nibi bi nipe,” a gipim. Rimnap hagpim, “Hon Krai nibi bi nipe,” a gipim. *

13 Hagpim anibu Krai nip ud asik ke ke libim rö löp. Yad mab ba lañ al pak lilo kalöp nan a gem umnö rö, hib yad hagmim Pol nibi bi nipe midpun a gipim akan Pol hib hagmim niñ pakpe akan Anib u, “Hon Pol nibi bi nipe,” “Hon Apolos nibi bi nipe,” a gipim u pir alhim. 14 Pen am kale aip midainö ñin u, nibi bi iru niñ pak ñagnö. Bi miñöp nöp Krispas Gaias nöp niñ pak ñinö. Anib u, God nip aij a gabin. *

15 Wasö u, yiharij piral hagbep, “Pol hib nipe hagun niñ pakno,” a gibep. 16 Pen hau gipin. Yad Sidepanas nibi bi nipe gau kalip abe niñ pak ñinö. Pen nibi bi rimnap halö niñ pak ñinö aka niñagpin. * 17 Krai yip, “Nibi bi gau kalip niñ pak niñmön,” a göm hagaga. “Kalip manö aij yad u hag niñmön,” a ga. Anib u, manö aij nipe u hag niñmidin. Pen nibi bi rimnap gasi kid hiik niñöm hagpal rö hag ñagmidin. Manö anig göl hagnö, Krai mab ba lañ al pak lila manö u manö yiharij ap rö lö, nibi bi gau niñ udagöl, a gem, manö aij nipe u kabö göl nöp hag niñmidin.

18 Nibi bi mab ke inab adan anibu araböl gau, Krai mab ba lañ hanip nan a göm uma manö u niñlö, manö hau rö linab. Pen God hanip ud kamij yuab nibi bi gau, Krai mab ba lañ hanip nan a göm uma manö

* 1:10: Plp 2:2 * 1:12: 1Ko 3:4; Ap 18:24-28

anɪbu niŋun, God piɔɔŋ halö, niɔe ke hanɪp ud kamɪŋ yuöp, a gun niŋbun. * 19 Adö anɪbu God Manö u, Aisaia niɔe God manö haga u kalɪ kliŋ riɔköm haga,

“Niɔi bi gasɪ kiɔ hiɔk niŋbun a giɔpal gau,
gasɪ kale u ke niŋöm, gasɪ aij niŋbal.

Pen yad giɔnö, gasɪ niŋöm hagpal rö lagnab,
manö haɔöwaɔö hagpal rö liɔnab,”
a ga. *

20 Anɪb u, niɔi bi gasɪ niŋeb gau, niɔi bi koles kub arbal gau, niɔi bi manö niɔhön niɔhön hag amɪl apɪl giɔpal gau, manö kub aij aij kale niŋbal u, God niŋö, manö hauɔ rö lö, böŋ nöɔ ap lug pakniɔ gaböl. *

21 God niɔe ke niŋ aij göɔ rö, niɔi bi gasɪ hon u ke niŋun a göm, ke uɔhai niŋnaböl gau, niɔe aigale bi rö miɔɔp u niŋagnaböl. Niɔi bi anɪb gau Krai manö aij hag ñabun u niŋlö, kalɪp manö hauɔ rö liɔnab. Pen God niɔe ke giɔnabin a göm hag la rö, niɔi bi manö hauɔ hag ñabun anɪbu niŋ udeinaböl gau, God kalɪp ud asɪk yunab. * 22 Juda niɔi bi gau hagpal, “Nan gageɔ rö riɔmnap giɔe niŋun, niŋö hagabim a gun niŋnabun,” a giɔpal. Pen Griɔ niɔi bi gau gasɪ aij aij hain niɔbö adö riɔmnap niŋun, a göm pör nöɔ uɔhai niŋbal. 23 Anɪb u me, Krai hanɪp nan a göm uma manö u hagaino, Juda niɔi bi gau niŋöm hagnaböl, “Manö iru göɔ u niɔhön giɔniɔ hagnabim,” a giɔnaböl. Pen Juda niɔi bi wasö gau hagnaböl, “Manö hain niɔbö uɔhai niŋnabun u hagabim. U manö ñiñiñtonɪ liɔmim hagabim,” a giɔnaböl. *

24 Pen God hanɪp Juda niɔi bi riɔmnap abe, Griɔ niɔi bi riɔmnap abe, uɔnabin a göm hag la niŋöm hon Krai niɔp niŋun niŋbun, God piɔɔŋ halö miɔɔp rö, Krai abe unbö rö nöɔ

piɔɔŋ halö miɔɔp; God gasɪ kiɔ hiɔk niŋöb rö, Krai abe unbö rö nöɔ gasɪ kiɔ hiɔk niŋöb. * 25 Niɔi bi gau Krai apöm uma u niŋöm, God niɔe klö miɔdagöp a giɔnaböl; pen God niɔe klö niɔe ke ga gasɪ u niŋagnaböl. Niɔi bi gau Krai apöm uma u niŋöm, God niɔe gasɪ aij miɔdagöp a giɔnaböl; pen God niɔe gasɪ aij niɔe ke gasɪ niŋa iɔ u riɔ niŋagnaböl. *

26 Añ mam bi. Kale ke niŋim! God kalöp wiñ ala ñiɔn u, kale aigale niɔi bi rö miɔdaibe kalöp wiñ alaŋ Niɔi bi gasɪ niŋeb a giɔpal gau, niɔi bi kub gau, niɔi bi hib miɔɔp gau, kalöp iru wiñ alaga. * 27 Niɔi bi gasɪ kiɔ hiɔk niŋbun a giɔpal gau nable gaŋ, a göm, God niɔi bi gasɪ aij niŋagpal gau uda. Niɔi bi klö miɔdpun a giɔpal gau nable gaŋ, a göm, God niɔi bi klö miɔdagöp gau uda. 28 Niɔi bi hib halö miɔdpun a giɔpal gau niɔi bi yiɔharɪŋ rö miɔdeilaŋ a göm, God kalɪp arö göm, niɔi bi ramö gau hib miɔdagöp a giɔpal gau kalɪp uda.

29 God niɔe anɪg ga u, niɔi bi riɔmnap God amgö ilö adö u, hib kale ke haglö adö arniɔm rö lagnab, a göm ga. *

30 God gö, Krai Jisas aip jɪm ñöl miɔdpim. Anɪb u, God gö, Krai Jisas niɔp niŋ udun, niɔp aip jɪm ñöl miɔdun, niɔp gasɪ niŋöl giɔ miɔdpun u me, hon gasɪ kiɔ hiɔk niŋeb niɔi bi rö miɔdpun. Krai aip jɪm ñöl miɔdpun u me, God hanɪp niŋöm niɔi bi kamɪŋ aij yad a gab. Krai aip jɪm ñöl miɔdpun u me, God hanɪp niŋöm niɔi bi asɪŋ miɔdagöp yad ke a gab. Krai aip jɪm ñöl miɔdpun u me, God hanɪp niŋöm nan si nan naij giɔpal gac u Ñi yad hadö liɔk giɔ yua a gab. *

31 Manö adö anɪbu God Manö u kalɪ kliŋ riɔköm hagla, “Niɔi bi miñ miñ gun a göl u, kale Bi Kub hanɪp nan niɔhön niɔhön ñöb u gasɪ niŋöm, miñ miñ göl,” a giɔla. *

* 1:18: Ro 1:16 * 1:19: Ais 29:14 * 1:20: Ais 19:12; 33:18; 44:25; Job 12:17 * 1:21: Mad 11:25 * 1:23: Ro 9:32; 1Ko 2:14 * 1:24: Kol 2:3 * 1:25: 2Ko 13:4 * 1:26: Mad 11:25; Jem 2:5 * 1:29: Ep 2:9 * 1:30: Jer 23:5-6 * 1:31: Jer 9:24

2

Pol Kraiſ hanip mab kros ba laſ uma manö u hag ñim+döp

¹ Pen añ mam bi. Am kale aip midainö ñin u, God Manö niſjö yabiſ u hag ñinam a gem, manö kliñ aij auub gau rö aka gasi kid hiik niſeb manö gau rö hag ñagnö. ² Am kalip aip midem, gasi rimnap ke niſem kalip manö hag ñagnabin; Jisas Kraiſ niſ mab ba laſ al pak lilö hanip nan a göm uma gasi adö añi anibu nöp niſem, kalip hag ñinabin, a gem, gasi u nöp niſnö. ³ Anib u, kalöp aip midainö u, hañ roman yad klö midageia; yad anin in gö piñiſ gem, giſ giſ göl gi midainö. * ⁴ Niſi bi rimnap manö ke uſhai niſjöm, manö dö kal adip adip adö anibu nöp rö hagnö a göm giſpal rö gagnö. God Ana u yiſ pidöſ niſe u ñö niſjöl gi, Jisas manö aij u pidöſ halö hag ñinö u waiö niſbe. * ⁵ God aniſ ga u, bi rimnap manö kliñ aij u haglö, yiſ niſ udagöl; pen yad klö yad ke giſnö, kale yiſ niſ udöl, a göm, God aniſ ga.

God Ana gasi aij ñab

⁶ Pen yad am niſi bi Kraiſ niſ kabö rö niſ ud pidöſ giſpal gau aip am midem, kalip gasi kid hiik niſeb manö rimnap hag ñim+din. Pen ram minöſ adö iſ i gasi kid hiik niſbal rö hag ñagmidin. Kiſ gau bi kub gau, kale gasi kid hiik niſbal rö hag ñagmidin. Kiſ gau bi kub gau kale hir giſnaböl. ⁷ Pen yad kalip manö hag ñim+din anibu, God gasi kid hiik niſeb manö pi göl midmidöp u hag ñim+din. Gasi kid hiik niſeb manö anibu hadame dagol gau ram minöſ gi laga ñin u nöp pi göl midmidöp. God niſe hadame dagol gau ram minöſ gi laga ñin u nöp, Kraiſ Jisas aip mailö halö mideinaböl a göm, gasi kid hiik niſeb manö aij anibu hag lö, milö padö yabiſ pi göl midmidöp. Yad gasi kid hiik niſeb manö anibu nöp kalip hag ñim+din.

⁸ Minöſ naböſ adö iſ i kiſ gau abe, bi kub gau abe, gasi kid hiik niſeb manö anibu rik niſagla. Niſblap rö hagep, Bi Kub mailö halö kumi kabö adö laſ niſbö aua u niſ al pak lagblap.

⁹ Pen God Manö u kali kliñ riköm hagla, “Niſi bi God niſ midmagö libal gau, God kalip ud aij yabiſ göm, nan aij aij ñinab. Amgö niſagla; hag ñilö apdi niſagla; gasi ke nöp niſjöm, aniſ giſnab, a göm niſagla; God kalip nan aij aij ke nöp ñinigiſ gab,” a giſla. *

¹⁰ Pen manö niſagmidal anibu, God niſe Ana niſe hanip ñö niſbun. God Ana nan gau magöſhalö uſhai niſab. God niſe nan pi ga gau abe uſhai niſab. ¹¹ Hon gasi niſhön niſhön niſbun u, niſi bi rimnap niſagpal, pen ana hon ke aſ daſ midöp u nöp niſjöp. Anib unbö rö nöp, God niſe gasi niſhön niſhön niſjöp u, God Ana niſe nöp niſjöp. ¹² Pen hon niſi bi minöſ naböſ adö iſ i gasi niſbal rö gasi niſagpun. God niſe Ana niſe ke hanip yuö aua niſjöm God nan aij hanip abönamö ñöb u rik niſbun. ¹³ God hanip nan aij abönamö ñöb manö adö anibu nöp hag ñabun. Bi gasi kid hiik niſbal rimnap hanip manö anibu haglö niſagun; God Ana gasi ñöb rö manö anibu niſjun me, niſi bi gau kalip hag ñabun. God Ana hanip manö hagö niſjun, niſi bi God Ana aſ kale daſ midöp niſi bi gau kalip hag ñabun. ¹⁴ Pen niſi bi God Ana aſ kale daſ midagöp niſi bi gau, God Ana nan aij abönamö ñöb nan gau udagnaböl. Manö aij anibu niſjöl, manö hauſ rö lö, rik niſagnaböl. God Ana niſi bi aſ kale daſ mideinab u, God Ana nan aij ñöb gau rik niſnaböl.

¹⁵ Pen niſi bi God Ana aſ kale daſ midöp gau, kale nan gau magöſhalö niſjöm rik niſ aij giſnaböl. Pen niſi bi God Ana aſ kale daſ midagöp gau,

* 2:3: Ap 18:9; 2Ko 10:1 * 2:4: 1De 1:5 * 2:9: Ais 64:4

kale n̄ibi b̄i God Ana aip m̄idöp n̄ibi b̄i gau kal̄ip r̄ik n̄iḡagnaböl.

¹⁶ God Manö u, Aisaia ad̄iḡ ap kal̄i k̄iñ r̄iköm haga,

“N̄ibi b̄i an, B̄i Kub n̄ihön gas̄i n̄iḡöb u r̄ik n̄iḡöm,

n̄ip, ‘An̄iḡ ḡimön, an̄iḡ ḡimön,’ a ḡinab?” ö ga.

Pen Krai n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idpun gau, han̄ip gas̄i n̄ipe n̄iḡöb rö ñö n̄iḡöl ḡi, hon n̄iḡ aij ḡipun. *

3

J̄im ñöl m̄idmim, as̄ik ke ke lag-mim

¹ Añ mam b̄i. Nöd kale aip m̄idainö ñin u, n̄ibi b̄i God Ana an̄ kale dan̄ m̄idöp gau kal̄ip hag ñim̄idin rö, kalöp u rö nöp hag ñibnep, pen kale Krai n̄ip n̄iḡ udmim, ñi painan̄ rö nöp m̄idm̄idim. An̄ib u, kalöp n̄ibi b̄i ram m̄inöḡ iḡ i rö hag ñim̄idin.

² Ñi painan̄ ci ñiḡeb rö u m̄idm̄idim u me, yad kalöp ci nöp ñim̄idin; kale nan magö yab̄iḡ ud ñiḡ yumim rö lagm̄idöp u me, yad nan magö yab̄iḡ kalöp ñagm̄idin. M̄idpim ñin i u rö nöp, kale nan magö yab̄iḡ ud ñiḡ yumim rö lagöp; kale ñi painan̄ rö nöp m̄idpim. *

³ M̄idpim ñin i u rö nöp, kale n̄ibi b̄i ram m̄inöḡ iḡ i gas̄i n̄iḡbal rö nöp gas̄i n̄iḡbim. N̄ibi b̄i r̄imnap nan kale gau nan yad rö m̄idaiböp a ḡimim n̄iḡbim. Mulu lugö, pen pen hag m̄idpim. An̄iḡ ḡimim, n̄ibi b̄i ȳihar̄iḡ m̄inöḡ naböḡ iḡ i ḡipal rö nöp ḡi m̄idpim.

* ⁴ R̄imnap hagpim, “Hon Apolos n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idpun,” a ḡipim. R̄imnap hagpim, “Hon Pol n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idpun,” a ḡipim. An̄ib u, kale ȳihar̄iḡ n̄ibi b̄i m̄inöḡ naböḡ iḡ i gas̄i n̄iḡöm hagpal rö ḡipim. *

⁵ Apolos hol m̄ihöḡ b̄i kub n̄ihön rö m̄idpul n̄iḡmim manö an̄ibu hagpim? Hol ȳihar̄iḡ b̄i wög gep m̄ihau nöp m̄idpul. B̄i Kub wög n̄ihön ke ke

hag la u ḡi m̄idul, Jisas Krai manö aij u hag ñailo kale n̄iḡmim n̄iḡ udpe.

Pen B̄i Kub hal̄ip m̄ihöḡ wög ke ke haga rö nöp ḡipul. * ⁶ God ȳip hagaj̄ip, ram m̄inöḡ kale u nöd amem nan ȳiḡ u ȳimnö. God Apolos n̄ip hagaj̄ip, hainö amöm, ñiḡ am m̄il dapöm, nan ȳimnö an̄ibu hon̄ ga. Pen God n̄ipe nöp geia rana. ⁷ An̄iḡ ḡö, hol b̄i ȳihar̄iḡ nan ȳiḡ ȳimul, ñiḡ hon̄ gul ḡipul u, hib hol u hagpe adö aragn̄im. God geia rana rö, hib n̄ipe u nöp hagpe adö arn̄im. ⁸ N̄ibi b̄i nan ȳiḡ ȳimbal gau, n̄ibi b̄i ñiḡ dap hon̄ ḡipal gau, wög adö añi yab̄iḡ ḡipal u me, God wög ḡipal ḡipal rö n̄iḡöm, kal̄ip pen ñinab. ⁹ Hol m̄ihöḡ God wög u j̄im ñöl ḡajul, wög naböḡ n̄ipe u kale m̄idpim. *

Kale God ram n̄ipe m̄idpim

Pen manö ap: kale God ram n̄ipe m̄idpim. ¹⁰ God ȳip möḡ n̄iḡöm ud aij göm nan aij ña u udem, b̄i ram gep n̄ipe yab̄iḡ u m̄idem, ram padö kub an̄ yan̄ u b̄in̄iḡ ḡi aij ḡinö; pen hainö b̄i ap apöm ram ad̄iḡ ad̄iḡ m̄ideinab gau gab. Pen n̄ibi b̄i r̄imnap apöm, ram an̄ibu gun a gaiöl u, n̄iḡ aij göm göl. ¹¹ God ram n̄ipe u Jisas Krai n̄ip padö kub an̄ yan̄ hadö böḡ nöp b̄in̄iḡ göp u, n̄ibi b̄i r̄imnap padö ke hain̄ibö ap b̄in̄iḡ göl rö lagöp. *

¹² Jisas Krai padö kub b̄in̄iḡ göl m̄idöp u, n̄ibi b̄i r̄imnap, ram ad̄iḡ ad̄iḡ gun a göm, gol, silpa, kabö aij aij dapöm ḡinaböl; pen n̄ibi b̄i r̄imnap mab lö, wid lö ad̄iḡ ad̄iḡ, nan uḡan̄ uḡan̄ gau dapöm ḡinaböl.

¹³ Pen Krai apöm n̄ibi b̄i manö kub hagnab ñin u, wög ḡi aij ḡila adö u ke waiö m̄idö n̄iḡnaböl, haḡöwaḡö ḡila adö u ke waiö m̄idö n̄iḡnaböl. Mab m̄iḡan̄ apöm wög aij ḡinaböl u m̄ideinab; pen wög adö adö ḡinaböl u böḡ nöp in hab̄ik arnab me. *

¹⁴ Padö kub b̄in̄iḡ göl m̄idöp adö u, n̄ibi b̄i wög ḡi aij göm ram ad̄iḡ ap ḡilö, mab m̄iḡöḡ apöm ram ad̄iḡ

* **2:16:** Ais 40:13 * **3:2:** Hib 5:12-13; 1Pi 2:2 Ap 18:4,11 * **3:9:** Mad 13:3-9; Ep 2:20-22 * **3:11:** Ais 28:16; 1Pi 2:4-6

* **3:3:** 1Ko 1:10-11 * **3:4:** 1Ko 1:12 * **3:5:** * **3:13:** 1Ko 4:5

an+bu in hab+k aragnab u, kale pen udnaböl. ¹⁵ Pen n+bi b+ r+mnab wög adö adö nöp göm ram ad+η ap g+lö, mab m+ñöη apöm ram ad+η an+bu in hab+k arnab u, God kal+p ke ud kam+η yunab pen n+bi b+ mög gep rö, ram inö, †+p g+ höη yulö, nan m+dagöp rö u m+deinaböl ram n+pe adö laη au.

¹⁶ God sabe gep ram n+pe u kale m+dpim; God Ana aη kale daη m+idöp. * ¹⁷ N+bi b+ r+mnab apöm God sabe gep ram u g+ najj geinaböl u, kal+p pen abe g+ najj g+nab. God sabe gep ram an+bu ram n+pe ke nöp. Pen sabe gep ram n+pe u kale n+bi b+ m+dpim.

¹⁸ N+η aij g+mim. Kale r+mnab gas+ kub n+bi b+ m+ηöη naböη i† i gas+ n+ηöm hagpal rö n+ηmim, y+har+η gau ulhai n+ηbal rö nöp n+ηun, n+bi b+ gas+ k+id hi+k n+ηeb m+dpun a g+nabim u pen hau† alö an+g hagnabim. Hon n+bi b+ hau† halö m+dpun a g+mim me, gas+ aij yöl u ulhai n+ηnabim. ¹⁹ N+ηön g+n+g: m+ñöη naböη i† i manö kub kub rö hagöm hagpal adö u, God n+ηö, manö hau† n+ηagep rö löp. God Manö u kal+ kliñ r+köm hagla,

“N+bi b+ gas+ k+id hi+k n+ηun,
n+η aij g+pun a g+pal gau,
n+pe gö, gas+ k+id hi+k n+ηeb magö
an+bu,
hel ap rö löm,
gas+ r+m+id m+dmagö kal+p ud s+s+ lö,
b+ nag+man rö m+deinaböl,” a
g+la. *

²⁰ God Manö ad+η ap halö, Depid kal+ kliñ r+köm haga,

“N+bi b+ gas+ k+id hi+k n+ηbun a g+pal
gau,
manö r+mnab haglö,
B+ Kub n+pe n+ηö,
manö i† ap m+dagöp,” a ga. *

²¹ An+bu u, n+bi b+ r+mnab, n+bi b+ kub m+dpal a g+mim, hib hagpe adö aragn+m. Pen n+bi b+ aka nan n+ηön n+ηön m+idöp gau, God kalöp n+ηöm

g+ la m+idöp. ²² Yad Pol, Apolos, Sipas, hon wög gep b+ kale nöp m+dpun. M+ñöη naböη i† i n+ηön n+ηön m+idöp gau, God kalöp g+ ñ+lan, a göm, kalöp ñöb. Kam+η m+dep magö u abe, umeb magö u abe, God kalöp ñöb. M+ñi m+dpim rö, hainö m+deinabim rö, God kalöp g+ ñ+aη a göm magöηhalö kalöp ñöb. ²³ Pen B+ Kub kale Krai; Krai n+pe God Ñ+ n+pe.

4

Jisas manö ud arep b+ gau

¹ An+bu u, God manö aij pi göl m+dm+idöp u, Krai n+pe Apolos Pol kal+p b+ m+ηöη hag lö, kale wög gep b+ n+pe m+dpil, a g+mim gas+ u n+ηmim. ² B+ kub ap, b+ wög g+ ñeb r+mnab aip manö hag löm, wög ap kal+p hageinab u, b+ wög gep b+ gau nap kale hagnab rö nöp göl. *

³ Pen kale y+η manö kub hageinabim u, yad gas+ iru n+ηagnabin. N+bi b+ r+mnab gau y+η manö kub hageinaböl u, yad u rö nöp gas+ iru n+ηagnabin. U y+η nan y+har+η ap rö löp. Yad u rö nöp yad ke manö kub hagagabin. ⁴ Yad ke n+bi b+ r+mnab g+ najj gagpin a gem n+ηbin u pen yad an+g hagnö, B+ Kub y+η b+ as+η m+dagöp a göm hagagnab. B+ Kub n+pe ke nöp y+η manö kub hagnab.

⁵ An+bu u, m+ñi ñ+n i manö kub hagagmim. B+ Kub n+pe ke apöm manö kub hagnab. B+ Kub n+pe gö, nan n+ηön n+ηön pi göl g+pal gau magöηhalö waiö l+nab; gas+ m+dmagö r+m+id aη kale daη gas+ n+ηön n+ηön n+ηbal u, u rö nöp waiö l+nab. Ñ+n an+bu, God n+pe n+bi b+ magöηhalö ke ke añ+ añ+ g+ aij g+pal g+pal rö kal+p manö aij hagnab. * ⁶ Pen añ mam yad gau. Apolos hol m+ηöη manö kalöp hagpin an+bi, kale manö magö ap i† u n+η aij g+mim, a gem, kalöp hagpin. Manö magö an+bu hagab: “Gas+ kale ke wasö; nan n+ηön kal+ kliñ r+kla u nöp n+ηmim hain g+mim.” Hagab rö

* 3:16: 1Ko 6:19; 2Ko 6:16 * 3:19: Job 5:13

1Ko 3:8 * 4:6: Ro 12:3

* 3:20: Sam 94:11 * 4:2: Luk 12:42 * 4:5:

geinabim u, bî ap hib dap ranmim, bî ap hib dap lugmim, gagnabim. *
 7 Hon nîbi bî kub, nîbi bî gau nîbi bî pro, a gîmim nînbim u aij wasö. Kalöp nîhön aij mîdöp u, God nîpe nöp kalöp ñöb. Anîb u, kale ai gîng, hon ke gî aij gîpun a gîmim, hib kale ke hagpe adö arab? *

8 Gasî kale ke nînbim u, hon ke nan magöñhalö hadö udpun; nan pro ap utep gagöp, a gîmim gasî nînbim. Gasî kale ke nînbim u, hon ke nîbi bî gep rö hadö mîdpun; bî ap hanîp gasî rîmnap hag ñagnab, a gîmim gasî nînbim. Gasî kale ke nînbim u, hon ke kiñ rö hadö mîdpun, a gîmim nînbim. Pen gasî kale nînbim u, Jisas manö aij ud arep bî gau kiñ rö mîdagal, a gîmim gasî nînbim. Pen kale nîñö yabî kiñ mîdaibep, hon miñ miñ gun, kalöp aip kiñ mîdbnop. 9 Gasî yad nînbim u, God nîpe hanîp Jisas manö aij ud arep bî gau dam, nîbi bî gau mîdpal an au, bî naij al pak lep rö dam löp. Bî rîmnap gî naij geinaböl u, bî kub manö kub hagöm, nîbi bî nîñ mîdlö nîñöl gî, kalîp al pak löl, a gî naböl. Gasî yad nînbim u, God nîpe gö, hon anîb unbö rö nöp mîdpun. Nîbi bî mînöñ naböñ iñ i abe, ejol kumi kabö adö lan abe, nîñ mîdlö nîñöl gî, hanîp bî naij rö al pak lîng gaböl. 10 Krais nîp nîñ udun wög nîp gîno, hanîp bî hauñ a göm nîñbal u, pen kalöp nîñöm, Krais nîbi bî nîpe gasî klö nîñeb gau, a göm nîñbal. Hon bî yîharîñ hain u, pen kale nîbi bî kal yabî. Hon bî hib mîdöp bî u rö wasö, pen kale nîbi bî hib mîdöp u rö mîdpim. 11 Hadame nöp dagol gau rîköl, mîd damöm, miñi mîdpun ñîñ i kîyö lö, rugu mîlep gö, waij mîdagö, ram mîdagö, umeb rö lö, hon pör pak gîlö gîlö uñham yabî mîdpun. * 12 Ke nöp ilön mab udun, nan ñîñbun. Hanîp hag juöm gîlö, kalîp pen God kalîp abad mîdeian a

gun, nîp sabe gîpun. Hanîp gî naij gîlö, añagîpun. * 13 Hanîp manö naij hagpal, pen manö hain hagpun. Anîb u, hon nan yîharîñ nan hauñ adîñ adîñ ap rö mîdno mîdno ñîñ i auöp.

14 Manö kalî kliñ rîkabin i, kale nable udmim a gem hagagabin; kale ñî pai mîdmagö yad gau a gem rîmîd ukem hagabin. 15 Bî Krais lau adö mîdpal gau, iru yabî apöm kalöp ud aij göm manö hag ñî naböl. Pen bî Krais lau adö mîdpal gau, kalöp nap añî nöp mîdöp. Yad nöd Krais Jisas manö aij nîpe u kalöp hag ñîñö, kale Krais Jisas nîñ udpe u me, yad nap kale mîdpin. * 16 Anîb u, kalöp hagabin, yad gîpin gîpin rö nîñmim, adö anîbu nöp gîmim. * 17 Adö anîbu nöp, ñî mîdmagö yad Dimodi, Krais Jisas manö hag ñîñö nîñ aij göm, Bî Kub wög gî aij göp u yunö nî nab. Amjaköm, yad Krais Jisas nîp nîñ udem, Krais Jisas aip jîm ñöl mîdem, aige gö rö gem gîpin u kalöp yîswem kauyan hagö nîñ nabim. Yad Krais nîbi bî nîpe gau kalîp magöñhalö pör hag ñîbin manö u u rö nöp hain gem Krais Jisas aip jîm ñöl mîdpin. *

18 Pen kale rîmnap, Pol auagnab, a gîmim, azeb azeb ñöl gî mîdpim. 19-20 Pen Bî Kub u yîp yau a gö, yîñîd nî nabim. Yîharîñ manö nöp hagöm, God nîbi bî nîpe mîdagal; klö nîpe u udöm me, nîbi bî nîpe yabî mîdpal. Anîb u, amjakem nîbi bî azeb azeb ñîbal gau manö nöp hagaböl aka God klö nîpe udöm mîdpal a gem nîñ nabim. * 21 Anîb u, yad apem kalöp nîhön gînam? Ur ap daunam aka kalöp mîdmagö lem, manö hain hain hagnam? Yad nîhön gîñö, kalöp aij gî nab?

5

Bî ap nap nîbin nîpe u nîp si uda

* 4:7: Ro 12:6 * 4:11: 2Ko 11:23-27 * 4:12: Ap 18:3; 2De 3:8; Mad 5:44 * 4:15: Gal 4:19
 * 4:16: Plp 3:17 * 4:17: Ap 19:22 * 4:19-20: 1Ko 2:4

¹ Manö ap halö haglö auö yip hagpal, “Kale God pig m+dpim gau bi kale ap uraköm nap n+bin nipe u n+p si udöp,” a g+pal. Pen n+bi bi God n+p n+ngapal gau nan si nan naj an+bu rö gagpal me. * ² Pen gasi kale n+ngbim u, hon n+bi bi aij, a g+pim. Pen namam kale ap unbö göp u, kale mög g+böp; bi an+bu hag höng yubep; n+bi bi Bi Kub lau adö m+dpim gau ap magum g+inabim n+n u, bi an+bu kale aip magum gagböp. Pen namam kale u anig gö kalöp nable göm mög gagöp ar? ³ Yad mlö ke gai i m+dpin u pen kalöp gasi n+ngöl g+ nöp m+dpin. Bi nan si nan naj göp an+bu, n+p n+hön n+hön g+inabun u yad hadö n+ng l+bin. * ⁴ Kale n+bi bi Bi Kub hon Jisas lau adö m+dpim gau ap magum g+inabim n+n u, Pol han+p gasi n+ngab a g+mim, Bi Kub hon Jisas klö n+pe kalöp nö udmim, ⁵ bi an+bu n+p hag g+pe, kale aip magum g+ngim. Seden aip nöp ajöm me, hañ roman n+pe naj gö, gasi hain n+bö n+ngöm, Bi Kub manö kub hagnab n+n u, ana n+pe kam+ng m+dain+m rö löp. *

⁶ Pen kale bi nan naj göp u aip j+m nöl m+dmim, m+d aij g+pun a g+mim gasi u n+ngbim u aij gagöp. Bred gun a gaiöl, nan yis pro marap nöp ud plaua rin yan halö l+lö, yis pro u geinab plaua an+bu magönghalö kub yabi+l rannab. * ⁷ Kale m+ni bred yis halö m+dagöp rö m+dpim u, nan yis nöd n+bö u magönghalö ud ke gau yumim, bred yis m+dagöp rö, n+bi bi as+ng m+dagöp nöp m+daimim. Kale n+bi bi as+ng m+dagöp hadö m+dpim me. N+hön g+ng: Pasopa n+n u Juda kai sipsip pi pak God n+p sabe gi nöm, God n+pe kal+p ud as+k yua u aij gö n+ngöl g+ m+deila. Pen Krai n+p Pasopa sipsip pi hon rö hadö pak sabe g+la u me, God amgö ilö n+pe u hon n+bi bi as+ng m+dagöp hadö m+dpun. * ⁸ An+b u, Krai n+p nan sabe gep rö al pak l+lö, God han+p ud

kam+ng yua u, gasi n+ngun, Pasopa hon u aij göp a gun n+ngun. Pen Pasopa hon n+ngainabun u, yis halö, nan si nan naj gau halö, n+ngagnabun; gasi aij magö u nöp n+ngun, manö n+ngö u nöp n+ngun, bred yis m+dagöp gau nöp udun n+ngnabun. * ⁹ Kalöp köp ap kal+ kl+n rikem hagnö, “N+bi si udep bi gau, bi si udep n+bi gau, kal+p aip j+m nöl m+dagaimim,” a g+nö. ¹⁰ Pen kale hagnabim, “Pol hagöp, ‘N+bi bi Krai n+p n+ng udpal gau kale n+bi bi Krai n+p n+ng udagpal gau kal+p magönghalö arö g+lan,’ a göm hagab,” a g+inabim. Pen u wasö. N+bi bi Krai n+p n+ng udagpal gau, n+bi si bi si göm, pör nöp nan aij r+mnap halö udun a göm, n+bi bi r+mnap nan kale p+ti g+ udöm, nan y+har+ng gau god hon a göm sabe göm g+m+dal n+bi bi gau, m+nöng naböng it i pro m+dagpal. Ram m+nöng gau magönghalö m+dpal u, kal+p arö gun rö lagöp. ¹¹ Pen köp nöd n+bö kal+ kl+n rik yunö manö an+bu m+ni hag aij g+inabin. Bi Kub Jisas n+ng udpun a g+pim n+bi bi gau bi ap aka n+bi ap urak, n+bi si bi si göm, pör nöp nan aij r+mnap halö udun a göm, nan y+har+ng gau god hon a göm sabe göm, n+bi bi gau manö naj hagöm, n+bi bi r+mnap nan kale r+mnap p+ti g+ udöm, n+ng wain n+ng klö iru n+nglö hau+l alö, g+m+dal n+bi bi gau kal+p aip ajagmim, j+m nöl nan n+ngagmim. *

¹²⁻¹³ N+bi bi Krai n+p n+ng udagpal gau, nan si nan naj gaiöl u, n+hön g+ng an+g g+pim, a gem, kal+p manö kub hagagnam. God n+pe nöp manö an+bu kal+p hagnab. Pen Bi Kub Jisas n+ng udpun a g+pim n+bi bi gau, nan si nan naj gaiöl u, n+hön g+ng an+g g+pim, a g+mim, kal+p manö kub hagnam. God Manö u Mos+ ad+ng ap kal+ kl+n riköm haga, “N+bi bi nan si nan naj g+m+dal gau hag höng yube aröl,” a ga. *

* 5:1: Lep 18:7-8; Dud 22:30

* 5:3: Kol 2:5

53:7; 1Pi 1:19

* 5:8: Dud 16:3

* 5:11: 2De 3:6; Dai 3:10

* 5:5: 1Di 1:20

* 5:6: Gal 5:9

* 5:7: Ais

* 5:12-13: Dud 13:5; 17:7

6

Krais n̄ibi b̄i r̄imnap manö m̄ideinab u, kale ke ud as̄ikmim

¹ Pen namam kale Krais n̄ip n̄iη udöp ap manö m̄idö, b̄i Krais n̄ip n̄iη udpal gau nöp manö kub an̄ibu n̄iηnaböl. Pen ai ḡin̄ig b̄i Krais n̄ip n̄iη udagpal gau manö kub an̄ibu n̄iηöl? ² Hon Krais n̄ibi b̄i n̄ipe, hainö n̄ibi b̄i ram m̄in̄öη it i gau gau magöηhalö kal̄ip manö kub hagin ud as̄iknabun. Pen kale n̄ibi b̄i ram m̄in̄öη it i magöηhalö manö kub hagin ud as̄iknabim u, kale n̄ibi b̄i kale ke r̄imnap manö m̄idn̄ig gab u n̄iηmim hag ud as̄iknabim. * ³ Hon hainö ejol gau kal̄ip abe manö kub hagin ud as̄iknabun. An̄ib u, m̄in̄öη naböη it i manö m̄idnab u, ke hagin. ⁴ Krais n̄ibi b̄i n̄ipe gau, kale manö kub ud as̄ikep b̄i kub r̄imnap n̄iηöm, Krais manö n̄iη udagal a göm, kal̄ip gas̄i m̄iηör n̄iηbal. An̄ib u, manö kub r̄imnap m̄idain̄im, kale ai ḡin̄ig b̄i kub an̄ib gau arbim? ⁵ Manö hagabin an̄ibi, kalöp nable ḡin̄im a gem hagabin. Kale ke b̄i gas̄i aij n̄iηöb b̄i ap, Krais n̄ibi b̄i an̄ hon au manö kub hagno n̄iηn̄im b̄i ap m̄idagöp a ḡipim akan̄ ⁶ An̄ib unbö rö nöp ḡibep u aij. Pen kale unbö rö gagpim. Krais n̄iη udöp n̄imam ap urak, Krais n̄iη udöp n̄imam n̄ipe ke dam Krais n̄iη udagpal n̄ibi b̄i gau m̄idpal an̄ au manö kub hagal.

⁷ Pen kale B̄i Kub Jisas n̄iη udpim r̄imnap urakmim, nañ̄in̄ namam kale ke r̄imnap dam manö kub hagpim u n̄iηem n̄iηbin, kale B̄i Kub Jisas n̄iη udpal n̄ibi b̄i ḡipal rö gagabim. B̄i Kub Jisas n̄iη udpim nañ̄in̄ namam r̄imnap kalöp ḡi naj ḡaiöl u, arö ḡinabim u aij; urakmim kal̄ip dam manö kub hagnabim u aij wasö. B̄i Kub Jisas n̄iη udpim nañ̄in̄ namam r̄imnap nan kalöp t̄ip ḡi udaiöl u, arö ḡinabim u aij; urakmim kal̄ip dam manö kub hagnabim u aij

wasö. ⁸ Pen kale ado ḡimim, urakmim, B̄i Kub Jisas n̄iη udpim nañ̄in̄ namam kale ke r̄imnap nan kalöp t̄ip ḡi udpim. Kale urakmim B̄i Kub Jisas n̄iη udpal nañ̄in̄ namam kale ke r̄imnap kal̄ip ḡi naj ḡipim. ⁹ Pen kale n̄iη aij ḡimim. N̄ibi b̄i ḡi naj ḡim̄idal gau, God kal̄ip dam ram aij n̄ipe laη ud aragnab. N̄iη aij ḡimim, dui gagmim. Nan ȳhar̄iη gau god hon a göm sabe göm ḡim̄idal n̄ibi b̄i gau; n̄ibi si b̄i si göm ḡim̄idal n̄ibi b̄i gau; b̄i n̄ibi aip wasö b̄i ap nöp aip ḡi ajöm ḡim̄idal b̄i gau; God kal̄ip dam ram aij n̄ipe laη au ud aragnab. * ¹⁰ N̄iη aij ḡimim. Nan si udm̄idal n̄ibi b̄i gau; pör nöp nan aij r̄imnap halö udun a ḡi gas̄i n̄iηm̄idal n̄ibi b̄i gau; n̄ibi b̄i ñ̄ig wain ñ̄ig klö iru ñ̄iηöm hau alö ḡim̄idal n̄ibi b̄i gau; n̄ibi b̄i r̄imnap kal̄ip manö naj manö piral hagin̄idal n̄ibi b̄i gau; n̄ibi b̄i r̄imnap nan kale p̄it̄i ḡi udm̄idal n̄ibi b̄i gau; God kal̄ip magöηhalö dam ram aij n̄ipe laη ud aragnab. U n̄iη aij ḡimim, dui gagmim. ¹¹ Kale r̄imnap nöd an̄ig rö ḡi m̄idm̄idim. Pen B̄i Kub Jisas Krais han̄ip a göm uma u me, God hon Ana n̄ipe u apöm, nan si nan naj gac kale u l̄ik ḡi yuöm, kalöp God n̄ip wög gep n̄ibi b̄i ke löm, n̄ibi b̄i as̄iη m̄idagöp m̄idpim a ga. *

¹² Kale r̄imnap hagpim, “Yad nan n̄ihön ḡinam a ḡinabin u ḡinabin; u manö m̄idagöp,” a ḡipim. An̄ig hagpim u pen adö r̄imnap geinabin ȳp nan aij ap ḡi ñ̄agnab. Kale hagpim, “Yad nan n̄ihön ḡinam a ḡinabin u ḡinabin; u manö m̄idagöp,” a ḡipim. An̄ig hagpim u pen yad adö r̄imnap gem, ḡi dam dam m̄idö m̄idö yad b̄i naḡiman rö m̄idem, adö an̄ibu nöp gas̄i n̄iηem ḡinabin; ȳhar̄iη m̄ideinam rö lagnab. An̄ib u n̄iηem, yad an̄ig göl gagnabin. *

¹³ Kale r̄imnap pen hagpim, “Han̄ip mudun m̄idöp u me, nan ñ̄iηöl ḡi nöp m̄ideinabun,” a ḡipim. An̄ig hagpim u pen God gö mudun

* 6:2: Rep 3:21 * 6:9: Gal 5:19-21; Ep 5:5; Rep 22:15 * 6:11: Dai 3:3-7 * 6:12: 1Ko 10:23

u abe, nan anib gau abe pis ginab. God nibi bi hañ roman kale gi la u, nibi si bi si göl a göm gi laga. Hañ roman klö kale u, Bi Kub nip wög göl gi midmim a göm ga. Bi Kub nipe nöp hañ roman kalöp nan ñimidöp. * 14 God klö nipe u nöp gö me, Bi Kub uraka. Klö nipe u nöp gö me, hon u rö nöp uraknabun. *

15 Niñ aij gimim. Kale Kraiss aip jim ñöl midpim u, ñin kid ma kid nipe ke u midpim. Kraiss hañ roman nipe u, bi si udep nibi aip jim ñagnim, wasö yabit! * 16 God Manö u, Mosiss adin ap kali klin riköm haga, "Bi nibi udöm aip jim ñöl mideinabil u, kale mihöñ hañ roman añi ap nöp mideinabil," a ga. Anib u rö, bi an nipe bi si udep nibi ap ud aip jim ñöl mideinab u, kale mihau hañ roman añi ap nöp mideinabil. * 17 Pen nibi bi an Bi Kub aip jim ñöl mideinab u, ana nipe Bi Kub Ana nipe aip jim ñöl mideinabil. * 18 Nibi si bi si gagmim. Nibi bi nan si nan naj rimap ginaböl gau, hañ roman höñ adö ginaböl, pen nibi si bi si ginaböl gau hañ roman kale ke gi naj ginaböl. 19 Niñ aij gimim. God nipe Ana Ut u yuö apöm, an kalöp dan midöp. Hañ roman kale u Ana Ut ram raul nipe middep u. Anib u, ke gasi niñbun rö gun a gun gasi u niñagun. Hañ roman gasi rimid midmagö kale nan kale wasö. God nipe kalöp rau adog uda. 20 Kraiss nipe nan aij yabit yuöm kalöp rau adog uda. Anib u me, hañ roman kale gau gi aij göl gi midpe niñöl gi, God niñö, nip aij ginim; nibi bi gau niñöm God nip aij a göl. *

7

Ber mihau hañ roman kale añi ap midöp

1 Yip köp kali klin rikmim manö hagpe u, kalöp pen hagnig gabin. Bi gau nibi udagnaböl u aij. 2 Pen

nibi si bi si gipal u naj göp rö, bi gau nibi kale ke udöm mideinaböl u aij; nibi gau bi kale ke udöm mideinaböl u aij. 3 Pen anig gi midöl gi, nibi ginig a gainim u, nugmul yau a ginim. Nugmul nipe ginig a gainim u, nibi nipe u rö nöp yau a ginim. 4 Nibin hañ roman u nan nipe ke wasö; nugmul aip nan kale jim ñöl. Nugmul hañ roman u u rö nöp nan nipe ke wasö; nibin aip nan kale jim ñöl. 5 Anib u, nugmul hagö, nibin wasö gagnab. Nibin hagö, nugmul wasö gagnab. Yau nöp gimil gimil. Pen God nip gasi añi niñul, sabe göl gi nöp midaiul a gimil, manö hag adö añi ap limil, ñin rimap yiharin midmil, God nip sabe göl gi mideinabil. Hainö kauyan ginabil. Wasö u, yiharin mideinabil rö, gasi rimap niñmil gilö arö, Seden kalöp ap udö, ap lug pakmil rö löp. 6 Pen kale ber ñin rimap yiharin midmil, God nip sabe gi midmil, u hagagabin. Pen kale ke ber mihau manö hag adö añi ap limil, ñin rimap yiharin midul, God nip sabe gi midaiul, a geinabil u, u manö midagöp, a gem hagabin. 7 Gasi yad niñbin u, nibi bi magöñhalö yad yiharin midpin rö midaimim u aij. Anig göl gasi niñbin u pen God gasi nipe ke niñöb rö, hanip nan aij ke ke ñöb. Nibi bi rimap nan aij ap ñö, adö rimap ke gipal; pen nibi bi rimap nan aij ap ke ñö, adö rimap ke gipal. Anig rö, kale magöñhalö yad yiharin midpin rö midaimim a gem hagagabin.

8 Pen nibi praj bi praj midpim gau abe, nibi palpal gau abe, yad yiharin midpin rö mideinabim u aij. 9 Pen nibi bi rimap yiharin midöm, si gun a göm gasi u nöp auö, mid aij gagnaböl. Anig gainim u, bi gau nibi kale ke ke udöl, nibi gau bi kale ke ke udöl. Wasö u, an kale yan mab rö inö, mid aij gagnaböl. *

10 Bi ber bi gau, kalip manö ap

* 6:13: 1De 4:3-5 * 6:14: Ro 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 * 6:15: Ep 5:30 * 6:16: Mad 19:5

* 6:17: Jon 17:21-23; Ro 8:9-11 * 6:20: 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19 * 7:9: 1Di 5:14

hagnig gabin. Pen yad nöp wasö; Bî Kub u manö nîpe. Nîbi gau nugmul bî kale arîk aragmim. * 11 Pen rîmnap arîk araiöl u, bî hain nîbö udagöl; yîharîñ nöp mîdaiöl. Bî udnîg, am nugmul kale nöd nîbö u nîp kauyañ udöl. Kale bî gau u rö nöp, nabin bî kale u rö nöp hag yuagmim.

12 Pen kalöp nîbi bî rîmnap gau manö ap hagnig gabin. Pen Bî Kub manö nîpe u udem, kalöp hagabin; gasî yad ke nîñbin rö u kalöp hagabin. Pen bî ap, nîpe nîbi Kraîs nîp nîñ udagöp nîbi ap udöl gî mîdeinabil u, nîbi anîbu, nugmul aip mîdaiul, a geinab u, nugmul nîpe, nîbi Kraîs nîp nîñ udagöp a göm, asî masî göm hag yuagnab. 13 Pen nîbi ap, nîpe bî Kraîs nîp nîñ udagöp bî ap udöl gî mîdeinabil u, bî anîbu, nîbin aip mîdaiul, a geinab u, nîbin nîpe, nugmul Kraîs nîp nîñ udagöp a göm, asî masî göm arîk aragnab. 14 Nîbi Kraîs nîp nîñ udöp u me, bî Kraîs nîñ udagöp bî nîpe u nîbin aip jîm ñöl mîdlö, God nîñö, nîbin u abe nugmul u abe nîbi bî nîpe ke mîhönj mîdpil. Pen bî Kraîs nîp nîñ udöp u me, nîbin Kraîs nîñ udagöp nîbin nîpe u nugmul aip jîm ñöl mîdlö, God nîñö, nugmul u abe nîbin nîpe u abe nîbi bî nîpe ke mîhönj mîdpil. Wasö u, ñî pai kale gau nîbi bî Kraîs nîñ udagpal ñî pai rö lîblap. Pen nap kale aka nîme kale Kraîs nîp nîñ udpal rö, God u rö nöp nîñö, ñî ñî pai nîpe ke rö mîdpal.

15 Bî ber bî udöl mîdpal gau, nugmul nöp Kraîs nîp nîñ udöm mîdö, nîbin nîpe Kraîs nîp nîñ udöm mîdageinab u nîpe klö göm nugmul nîpe nîp arîk arnîg gainîm u, nugmul nîpe, nîbi yad a göm, ud rîbîkagnîm; yau a gö, arnîm. Wasö u, pen pen gîmil mîd aij gagnabil. Pen nîbi u Kraîs nîp nîñ udöm mîdö, nugmul nîpe Kraîs nîp nîñ udöm mîdageinab u nîpe klö göm nîbin nîpe nîp arîk arnîg gainîm u, nîbin

nîpe, bî yad a göm, ud rîbîkagnîm; yau a gö, arnîm. U manö mîdagöp. Wasö u, pen pen gîmil mîd aij gagnabil me. God agamîj mîd aij gîlañ a göm hanîp udöp. *

16 Pen kale nîbi gau, Kraîs nîp nîñ udipim u, nagamul Kraîs nîñagöp u aip mîdmil, nîpe Kraîs nîñ udnîm rö löp. Pen kale nugmul bî gau, Kraîs nîp nîñ udipim u, nabin Kraîs nîñagöp u aip mîdmil, nîpe Kraîs nîñ udnîm rö löp. * 17 Nîbi bî Kraîs lau adö mîdpal ram gau magöñhalö kalîp pör hagnîdin, “Kale ke nîhön nîhön gîmim rö mîdaibe, God kalöp wîñ alöm uda u, adö anîbu nöp mîdaimim,” a gîmîdin. 18 Bî hañ hadö rîb gî dö gîla ap, hainö God nîp wîñ alöm udnab u, nîpe anîg göl mîdpin a göm gasî iru nîñagnîm. Pen bî hañ rîb gî dö gagla ap, hainö God nîp wîñ alöm udnab u, yîp hañ rîb gî dö gagal a göm gasî u nîñagnab; nîp hañ rîb gî dö gagöl. 19 God nîpe nîñö, bî hañ rîb gî dö gîpal aka rîb gî dö gagal u, u nan yîharîñ yabîñ; God hagö nîñun gînabun u, u nan kub yabîñ. *

20 Kale ke nîhön nîhön gîmim rö mîdaibe, God kalöp wîñ alöm uda u, adö anîbu nöp mîdaimim. 21 Kalöp rîmnap bî rîmnap rauöm dam wög kale u hag lîlö, pe u udagmim, hagpal hagpal rö gîmim, nagî wög rö gîpim. Pen God kalöp wîñ alöm udö nîbi bî nîpe mîdpim u, nagî wög rö gîpim u arîk arun a gîmim gasî u nîñagmim. Pen hainö arö gîmim yîharîñ mîdmim rö lainîm u, arö gîmim yîharîñ mîdaimim. 22 Nîbi bî an an, bî rîmnap rauöm dam wög kale u hag lîlö, pe udagmim, hagpal hagpal rö nöp nagî wög rö gîmim gî mîdpe, hainö Bî Kub kalöp wîñ alöm, nan aij yabîñ yuöm, kalöp rau adog udö, nîbi bî nîpe ke mîdpim. Pen nîbi bî an an, bî rîmnap hagpal hagpal rö nöp nagî wög rö gîmim gî mîdagpe, hainö Bî Kub kalöp wîñ

* 7:10: Mad 5:32; 19:9 * 7:15: Ro 14:19 * 7:16: 1Pi 3:1 * 7:19: Ro 2:25; Gal 5:6; 6:15

alöm, nan aij yabił yuöm, kalöp rau adog udö, nıbi bı nagi wög gep nıpe ke midpim. * 23 Krais nıpe nan aij yabił yuöm kalöp rau adog udö, nıbi bı nıpe midpim. Anıb u, nıbi bı rımnap nagi wög gep nıbi bı kale midaiun a gımim gası u nııagmim. 24 Anıb u, añ mam bı. Kale ke nan nıhön nıhön gımim rö midaiıbe, God kalöp wıñ alöm uda u, adö anıbu nöp midaimim.

25 Pen nıbi udmim aka nıbi udagmim, manö hag nııbe u hagnıg gabin. Manö anıbi Bı Kub u hagö nııem kalöp hagagabin. Pen nıpe yıp mög nııöm udöm wög ke hag la rö, gası nıı aij gem kalöp manö hagnıg gabin anıbi, manö nııö a gımim nıımim. 26 Nıbi bı Krais nıı nıı udpun uri mııör udun uıham midnabun u, midpim rö nöp midaimim u aij. 27 Kale bı nıbi halö midpim gau, nıbi hon gau arö gun yıharıı midaiun a gımim gası u nııagmim. Pen kale bı nıbi halö midagpim gau, nıbi udun a gımim gası u nııagmim. 28 Pen kale bı gau, nıbi udnabim u, nan si nan naiı gagnabim. Kale nıbi praj gau, bı udnabim u, nan si nan naiı gagnabim. Udmim uıham midaimim a gem gası u nııem kalöp hagabin.

29 Añ mam bı. Midpun ñın i mılö padö midagnab. Kale nıbi halö midpim bı gau, nıbi halö bı midagpim rö midaimim. 30 Mııör gııim nıbi bı gau, mııör gagep nıbi bı rö midaimim. Mıñ mıñ gııim nıbi bı gau, mıñ mıñ gagep nıbi bı rö midaimim. Nan raubim nıbi bı gau, nan midagöp nıbi bı rö midaimim. 31 Mııör naböı il i nan gau udmim gııim nıbi bı gau, gası adö añ anıbu nöp nıımim gagmim. Mııör naböı il i ke hain nıbö lınab ñın u söl midöp. *

32 Yıı aij göp u, kalöp marö kub gagnım. Bı nıbi udagpal gau, Bı Kub nıı gası nııöm, nan nıhön gınö,

Bı Kub nıı aij gınab a göm, gası u nıınaböl. 33 Pen bı nıbi udpal gau, nıhön gınö, nıbi yad u nıı aij gınım a göm, nan mııör naböı il i gası kub nııöm gö arıab. 34 Anıg gö, nıpe gası mııöp nıınab. Pen nıbi bı udagöp u, Bı Kub nıı nöp gası añ nöp nıınab. Hañ romanı gası rımıd midmagö yad magöıhalö Bı Kub nıı nöp ñem, nıı midmagö lem, wög gınam a göm, gası u nöp nıınab. Pen nıbi bı udpal gau, nıhön gınö, bı yad u nıı aij gınım a göm, nan mııör naböı il i gası kub nııöm gö arıab. 35 Manö hagabin anıbi, kalöp wııö gem hagagabin; kalöp gası nııem, Bı Kub nıı añ nöp gası nııöl gı, midmagö löı gı midaimim a gem hagabin.

36 Pen bı ap yıharıı midö, nıı nıbi dap ñılö, yad bı wasöke mideinabin a göm, mid damöm, hainö nıbi anıbu nıı nııöm, nıpe mid aij gagöp, a göm, nıı mög nııöm udnabin a gınab u, udnım. Manö midagöp. Nıpe nan si nan naiı ap gagnab. Nıbi udnab u aij. 37 Pen bı ap yıharıı midö, nıı nıbi dap ñılö, yad bı wasöke midem mid aij gınabin a göm, gası adö anıbu nöp kłö gı nıı damöm, nıbi udagnabin a gınab u, udagnım. Manö midagöp. Nıpe u rö nöp gı aij gınab. Nıbi udagnab u aij. 38 Anıb u, nıbi dap ñılö, udnım u, gı aij gınab. Pen nıbi dap ñılö, udagnım u, gı aij yabił gınab.

39 Nıbi gau, nugmul kamıı mideinab u, aıı mideinabil. Umnab u me, am bı hainö udnabin a gınab u, udnab; gası nıpe. Pen udnıg gınab u, Bı Kub lau adö midöp bı ap nöp udnab. * 40 Pen gası yad nıııın u, nugmul umö, nıbi yıharıı adu midpal rö midainım u aij. Nıpe ñıñ löı gı midöm, mid aij gınab. Yad gası nıııın, God Ana nıpe yıı gası ñö nııöl gı kalöp manö anıbi hagabin.

8

* 7:22: Plm 16; 1Pi 2:16 * 7:31: 1Jn 2:17 * 7:39: Ro 7:2-3

“Nan pak god piral wip haj nan gau sabe gipal u ñiñun aka wasö?” gila

¹ Pen nibi bi nan piral wip haj nan gau sabe gipal gau, nan ap dap pak nan piral anib gau kalip sabe gi ñeinaböl u, ñiñun aka ñiñagun a gimim yip hag niñbim u, kalöp pen hagnig gabin. “Hon nibi bi magöñhalö gasi ke ke midöp,” a gipim u, niñö nöp hagnim. Pen gasi rimid hon ke niñun, niñ aij gipun a ginabun u, hib hon ke hagno adö arnim rö löp. Pen nibi bi gau kalip midmagö linabun u, klö rimnap halö udun, Krais haga rö nöp gi aij gino arnab. *

² Pen hon gasi niñeb midpun a gipal nibi bi gau, yiharini adö adö nöp niñöm anig hagnim. * ³ Nibi bi God nip midmagö libal gau, God nipe kalip niñöb.

⁴ Pen nibi bi nan ap dap pak nan piral anib gau nip sabe gi ñeinaböl u, ñiñun aka ñiñagun? Pen hon niñbun, nan piral sabe gipal anib gau nan niñö wihö, u nan yiharini. Hon niñbun, God aini nöp midöp. *

⁵ Nibi bi rimnap, god iru nöp, bi kub iru nöp kumi kabö adö lan abe minöñ naböñ i i abe midpal, a göm gasi u niñbal. ⁶ Pen God hon u aini yabih midöp. Nipe Bapi hon nan gau magöñhalö gi lö midöp. Nipe midö niñöl gi me, hon midpun. Bi Kub Jisas Krais u, u rö nöp aini nöp midöp. Nipe midö me, God nan gau magöñhalö gi lö midöp. Nipe midö niñöl gi me, hon midpun. *

⁷ Pen nibi bi rimnap manö anibu niñagpal. Nagi adö u aij, nagi adö u naj, a göm niñ aij gagal. Anib u, god piral gau nip nan pak sabe gi ñibal nan u niñöm, niñön ginig god piral ñibal nan niñbun a göm gasi iru niñaböl. ⁸ Pen nan asi masi ginabun aka hatöwatö niñnabun u, God niñö, manö midagöp.

* 8:1: Ap 15:29

14:13-15; Gal 5:13

* 9:2: 2Ko 3:2-3

* 8:2: Gal 6:3

* 8:11: Ro 14:15,20

* 9:4: Luk 10:8

* 8:4: Gal 4:8; Dud 4:39; 6:4

* 8:13: Ro 14:21

* 9:1: Ap 22:17-18; 26:16; 1Ko 15:8-9

* 8:6: Ep 4:5,6

* 8:9: Ro

⁹ Pen kale nibi bi niñ aij gipim gau, nan ap niñno, añ mam hon niñ aij gagal gau niñöm ap lug paköl rö löp a gimim gasi u niñöl gimim nan niñmim. * ¹⁰ Niñön ginig: kale nibi bi niñ aij gipim gau, am god piral sabe gipal ram raul migan u ammim, nan niñbe, nañin namam niñ aij gagal gau, ap kalöp niñöm, kale u rö nöp niñöl rö löp. ¹¹ Anib u, kale niñ aij gipun a gimim gipe, nañin namam Krais udnabin a göm uma ap gasi milö löl göm u rö nöp nan anibu niñöm, ap lug paknab. * ¹² Kale anig geinabim u, adö anibu nöp nañin namam kale gau niñöm, adan aij mai, adan naj mai, niñ aij gagnaböl. Anib u, kale nañin namam gau kalip nan si nan naj gimim, Krais nip nan si nan naj ginabim. ¹³ Anib u, nan niñeb rimnap niñnö, añ mam ap niñöm ap lug pakeinab u, yad nan yuö rimnap niñnagnabin; yiharini hati maj nan niñnem umnabin. *

9

Pol pe udagmidöp u nip aij ga

¹ Yad Jisas manö ud arep bi ap midpin. Yad Bi Kub hon Jisas nip amgö yad ke niñnö. Kale Bi Kub nibi bi nipe midpim u, yad Bi Kub nip wög gem, manö aij nipe u hag ñainö, niñ udmim me, nibi bi nipe midpim. Anib u, nan ap yip adan wamagöp.

* ² Yad Jisas manö ud arep bi ap midpin u, pen nibi bi rimnap yip niñöm, Pol Jisas manö ud arep bi ap midöp, a göm niñnagnaböl. Pen gasi yad niñbin, kale nibi bi gau, niñö nöp Pol Jisas manö ud arep bi ap midöp a gimim niñbim. Nibi bi gau pen, kale Bi Kub nibi bi nipe midpim u niñeinaböl u, niñö nöp Bi Kub nipe ke Pol manö nipe ud arep bi ap hag lö midöp, a ginaböl. *

³ Nibi bi rimnap yip manö kub hagnim gau kalip, pen anig hagnim.

4 Kalöp wög gi ñ+bin u rö, pen nan magö udnam rö lagöp akan * 5 Wög kalöp g+pin rö, yad pen n+bi Jisas n+p n+ŋ udöp ap udem, dam Jisas manö aij hag ñ+ ajöl gi, nan ñ+ŋul rö lagöp akan B+ Jisas manö ud arep b+ r+mnap abe, B+ Kub n+mam hain n+pe gau abe, Pida abe, pör n+bi kale gau halö dam, Jisas manö aij hag ñ+ ajm+dal. 6 Aka Banabas hol m+höhönöp mani wög gul nan ñ+ŋnabul?

7 B+ ami gau wög g+pal rö, nan kale ke ułhai n+ŋagpal. Kal+p nan ñ+lö ñ+ŋbal. B+ wain wög gi y+mbal gau, y+mbal rö, wain magö r+mnap ral dapöm ñ+ŋbal. B+ kaj sipsip mukpal gau, mukpal rö, ci r+mnap udöm ñ+ŋbal. 8 Manö hagabin an+bu n+ŋbe, n+bi b+ gau gas+ n+ŋbal rö nöp hagab a g+nabim rö löp. Pen lo manö adö an+bu nöp hagab me. 9 God Manö u, Mosıs ad+ŋ ap kal+ kliñ r+köm haga, “Kale kaj kau gau paŋ+d dapim, wid hon abhib jaklö, magö u ke löm, cög u ke löm gaŋ a g+mim dap libe wög g+lö n+ŋöl gi, maj m+gan kale u nag+ l+ r+b+k gagmim.

Wög g+naböl rö r+mnap ñ+ŋnaböl,” a ga.

Pen God n+pe kaj kau gau gas+ n+ŋöm manö an+bu hagaga. * 10 Han+p n+bi b+ gas+ n+ŋöm haga. N+bi b+ wög klö yab+ göm wög y+mbal gau, n+bi b+ wög klö göm nan ral daubal gau, wög g+pal rö kal+p r+mnap ñ+lö ñ+ŋöl gi, aij a gö n+ŋöl gi wög göl a ga. * 11 God manö hagöp nan aij u m+dmagö aŋ kalöp daŋ y+mbun u rö, kale pen nan m+nöhön naböhön i i m+döp r+mnap han+p ral dap ñ+nabim u aij. * 12 Pen b+ r+mnap kalöp manö aij u hag ñ+lö, mani nan gau ñ+bim rö, Banabas hol b+ m+hau kalöp pör hag ñ+m+dul u, hal+p b+ ñagnabim akan

Pen kalöp hag n+ŋblop, mani nan gau udblop, pen n+bi b+ r+mnap

n+ŋöm hagblap, “Mani nan a gi as+ göl gi ajabil u, pen piral l+mil, ‘Krais manö aij u hag ñ+ ajabul,’ a g+pil,” a g+blap. An+g rö an+bu n+ŋul, Krais manö aij u n+ŋagnaböl rö löp, a gul, mani nan kale gau udagul. Mani hol ke wög gul, nan rau ñ+ŋöl gul, Krais manö aij u hag ñ+ ajpul. *

13 Pen kale n+ŋbim: b+ God sabe gep ram raul m+gan wög g+pal gau, nan God n+p dap ñ+bal gau r+mnap udöm ñ+ŋbal. B+ God wög göl gi, yaur wal b+d adö pak sabe g+pal gau r+mnap udöm ñ+ŋbal. * 14 An+bu unbö rö nöp, B+ Kub hagö, manö aij n+pe hag ñ+naböl n+bi b+ gau, kal+p pen nan kale B+ Kub n+p ñeb r+mnap ñeinaböl, dam nan ñ+ŋeb nan kale gau rauöm, m+d aij göl gi wög an+bu geinaböl. *

15 Pen kalöp Krais manö aij u hag ñ+ ajnö udpim rö, mani nan ñ+ŋeb kale r+mnap udagpin u y+p aij yab+ göp. M+ñi köp kal+ kliñ r+kabin i, nan kale r+mnap udnam a gem hagabin. Wasö yab+! Mani yad ke wög gem, nan rau ñ+ŋnabin; wasö umnabin. Yad nan kale r+mnap udagnabin.

16 Pen manö hag ñ+ ajm+din an+bu, gas+ yad ke hag ñ+ ajagm+din. Wög B+ Kub n+p g+m+din an+bu, n+pe ke g+mön a ga rö nöp g+m+din; gas+ yad ke n+ŋem gagm+din. An+bu u, yad Jisas manö aij u arö g+nam rö lagöp; hag ñöl gi nöp m+deinabin. *

17 Gas+ yad ke n+ŋem Jisas manö aij u hag ñ+bnep, yad nan aij r+mnap udbnep. Pen gas+ yad ke wasö, B+ Kub hagö, manö aij n+pe hag ñabin u rö, yad y+har+ŋ wög y+p hag la u gabin. 18 An+bu u, yad nan aij udagem, kalöp y+har+ŋ hag ñ+m+din u, yad nan n+hön n+hön pen udnam? Pen udm+din u, mani nan r+mnap udagem, Jisas manö aij u hag ñ+nö, n+bi b+ gau kale nan r+mnap ñagöm, y+har+ŋ manö aij an+bu n+ŋöm, Jisas

* 9:9: Dud 25:4; 1Di 5:18 * 9:10: 2Di 2:6 * 9:11: Ro 15:27 * 9:12: Ap 20:34; 2Ko 11:9

* 9:13: Dud 18:1-3 * 9:14: Mad 10:10; Luk 10:7; Gal 6:6 * 9:16: Jer 20:9

nip nɪŋ udnaböl, a gɪ gasɪ u nöp nɪŋmɪdin; pen yad udmɪdin me u. ¹⁹Yad, bɪ rau dap lɪlö, nagɪ wög gɪpal rö bɪ ap mɪdagpin u pen nɪbi bɪ ɪru nöp God lau adö mɪdeilan a gem, nɪbi bɪ ram mɪnönɟ ke ke gau mɪdpal magönhalö kalɪp nagɪ wög gep bɪ ap rö mɪdpin. ²⁰Juda kai mɪdpal aŋ u amem, Krais manö aij u hag ñɪnö nɪŋ udlan a gem, kale gɪmɪdal adö u nöp gɪmɪdin. Yad lo Mosɪs kalɪ kliñ rɪköm haga anɪbu nɪŋem hain gagabin u pen Mosɪs kalɪ kliñ rɪka lo anɪbu hain gɪpal nɪbi bɪ gau mɪdpal aŋ u amem, Krais manö aij u hag ñɪnö nɪŋ udlan a gem, yad lo manö anɪbu u rö nöp hain gɪmɪdin. ^{* 21}Pen nɪbi bɪ lo manö u nɪŋagpal aŋ u amem, Krais manö aij u hag ñɪnö nɪŋ udlan a gem, nɪbi bɪ lo manö nɪŋagpal gau gɪpal rö gɪmɪdin. Pen anɪg gem, hałowalö göl gɪ God lo manö u arö gagpin; Krais lo manö u hain gɪmɪdin. ²²Nɪbi bɪ Krais nɪŋ ud pɪdönɟ gagal aŋ u amem, Krais manö u hag ñɪnö nɪŋ udlan a gem, manö kal manö klö wasö, manö hain nöp hag ñɪmɪdin. Anɪb u, nɪbi bɪ ke ke mɪdpal rö, rɪmnap Krais nip nɪŋ udlö, kalɪp ud kamɪŋ yunɪm a gem, kalɪp aip mɪdem, kale gɪmɪdal rö nöp gɪmɪdin. ^{* 23}Gɪmɪdin anɪbu, Krais manö aij u hag ñɪ aij gɪnö, nɪbi bɪ nip nɪŋ udlö, nɪpe kale aip yad aip ud kamɪŋ yunab, a gem, anɪg gɪmɪdin.

Klö yabɪ gɪno areinab me, mɪd aij yabɪ gɪnabun

²⁴Kale nɪŋbim: nɪbi bɪ resɪs gɪpal gau ɪru nöp resɪs gɪpal, pen bɪ añɪ ap nöd amjaknab u nöp nan aij udnab. Anɪb unbö rö, kale u rö nöp klö gɪmim, adan dip am aij gɪmim, nan aij udnabim. ²⁵Nɪbi bɪ resɪs göm, nöd amjakun a göm gasɪ u nɪŋbal gau, asɪ masɪ gɪ aij göm, pör klö göm eksais gɪ dam dam, hainö resɪs gɪnaböl. Usajɪl bad pör mɪdep wasö u, nan pro nöp udun a göm, anɪg

gɪpal. Pen hon usajɪl bad pör mɪdep udun a gun, anɪg gɪpun. ^{* 26}Anɪb u me, yad resɪs gɪmɪdin u, ke gau nɪŋagpin; adan arnɪg gɪpin mɪgan u nöp nɪŋem, dip nöp gem armɪdin. Pen bɪ yɪharɪŋ haɪpi ñöm pen pen pakpal gau, hałowalö pakagpal, nɪŋ aij göm pakpal rö u gɪpin. ²⁷Pen yad hañ romanɟ gasɪ rɪmɪd yad ke klö kal gem eksais gɪ aij gɪmɪdin. Anɪg gem, nɪbi bɪ gau kalɪp Jisas manö aij u hag ñɪnö, Jisas nɪŋ udöm nan aij udlö, yad u rö nöp abe nan aij udnam, a gem, anɪg gɪnö armɪdöp. ^{*}

10

Apɪs bac bɪ gau gɪla u haul gagun

¹Pen añ mam bɪ. Apɪs bac ɪtaŋ hon gau aiud u haul gagmim. God kumi bad rö löm, kalɪp rarö rauöm abad mɪdö, magönhalö kamɪŋ arla. Kale ñɪg solwara Atɪ a gal aula u, God nɪpe gö, ñɪg anɪbu ɪɪɪ gɪ lap lap arö, magönhalö böŋ lai kamɪŋ aula. ^{* 2}Kale magönhalö Mosɪs aip jɪm ñöl mɪdöm, kumi bad au abe, ñɪg solwara au abe, ñɪg pakla. ³Nɪbi bɪ anɪb gau magönhalö, God ñɪmɪdöp nan u ñɪŋmɪdal. ^{* 4}Nɪbi bɪ anɪb gau magönhalö, God ñɪg ñɪmɪdöp u ñɪŋmɪdal. God kabö ap ña, kalöp aip areia nɪŋöm ñɪg anɪbu kabö aŋ au nɪbö auö ñɪŋmɪdal. Kabö anɪbu me Krais nöp. ^{* 5}Pen God nɪpe nɪbi bɪ anɪb gau ñɪñɪ laga. Nɪpe kal juöm kalɪp al pak lö, wip mɪlö ɪru nöp ram mɪnönɟ kabö nöp aŋ gau hij gɪ lug ara. ^{*}

⁶Pen apɪs bac ɪtaŋ bɪ gau anɪg ga u, God hanɪp nɪbi bɪ hainö yag daula gau, bɪ nöd nɪbö pör mɪdmagö gasɪ rɪmɪd kale nan si nan naij gau nɪŋeila rö gagöl a göm ga. ^{* 7}Apɪs bac ɪtaŋ bɪ gau rɪmnap nan piral gau sabe gɪ mɪdmɪdal; kale u rö anɪg gagmim. God Manö u, Mosɪs adɪŋ ap kalɪ kliñ rɪka manö anɪbu hadö

^{* 9:20:} Ap 21:20-26 ^{* 9:22:} 2Ko 11:29 ^{* 9:25:} Plp 3:14; 2Di 4:7-8; 2:4-5 ^{* 9:27:} Ro 8:13; 13:14 ^{* 10:1:} Eks 13:21-22; 14:22-29 ^{* 10:3:} Eks 16:35 ^{* 10:4:} Eks 17:6; Nab 20:11 ^{* 10:5:} Nab 14:29-30 ^{* 10:6:} 1Ko 10:11; Nab 11:4,34

n+ɲbim: “Asiköm nan ñ+ɲöl gɪ, ñ+ɲ
ñ+ɲöl gɪ, urak kugom ral haɲpi ñöm
gɪlö aröp,” a gɪla. *

⁸ Pen rɪmnap nɪbi si bɪ si göl gɪ
mɪdmɪdal; u rö hon anɪg gagun.
Nɪbi bɪ anɪb gau anɪg göl gö gɪlö
arö nɪɲöl gɪ, ñ+n aɲi ap dwedi dri
dausan (23,000) nɪbi bɪ um hakla. *

⁹ Kale rɪmnap Bɪ Kub nɪp aɲeb aɲeb
ñ+mɪdal; hon unbö rö gagun. Nɪbi bɪ
anɪb gau anɪg geila u, God nɪpe gö re
hauaɲ gau kalɪp haua hadö umla. *

¹⁰ Kale rɪmnap God nɪp hag jumɪdal;
kale u rö anɪg gagmim. Nɪbi bɪ anɪb
gau anɪg geila u, God ejol nɪbi bɪ al
pak lep u yuö apöm kalɪp al pak la
umla. *

¹¹ Pen God nɪpe apɪs bac ɪɲaɲ
bɪ gau anɪg ga u, nɪbi bɪ rɪmnap gau
nɪɲöm, gasɪ nɪɲ aɲ göm, anɪg unbö
rö gagöl a göm ga. Pen ga anɪbu,
God Manö u kalɪ kɪɲi rɪköm hagla u,
God hanɪp nɪbi bɪ hainö yag daula
gau, Krai kauan aɲo gɪ aunab a
gun abad mɪdpun ñ+n i, gasɪ nɪɲ aɲ
göm, apɪs bac ɪɲaɲ bɪ gau gɪ naj gɪla
rö gagöl a göm, bɪ manö hagep nɪpe
gau kalɪp gasɪ ñö, God Manö adɪɲ ap
kalɪ kɪɲi rɪkla. Hon God Manö adɪɲ
anɪbu amgö ɪ nɪɲun hadö nɪɲbun.

¹² Pen nɪbi bɪ ke nɪɲ aɲ gɪpun a
gɪpim gau, ap lug pakun rö löp, a
gɪmim, nɪɲ aɲ gɪmim. ¹³ Nan si nan
naj gun a gun gasɪ adö ke ke auöp
u kalöp nöp gagöp; nɪbi bɪ gau iru
nöp kalɪp u rö nöp anɪg göp. Pen
God nɪpe nan nɪhön nɪhön hagnab u,
hagnab rö nöp gɪnab. Anɪb u, kalöp
abad mɪd aɲ gö, Seden apöm, nan si
nan naj göl a göm, kalöp gasɪ naj
rɪmnap ñeinab u, God nɪpe gö, rapɪn
gɪnɪm rö lagnab. Seden kalöp gasɪ
naj rɪmnap ñ+nab u, God nɪpe adan
ap yameinab, adan anɪbu arnabim
ap lug pakagnabim.

*Bred magö adɪɲ aɲi ñ+ɲmɪdun u
me, haɲ roman aɲi nöp mɪdpun*

* **10:7:** Eks 32:6 * **10:8:** Nab 25:1-9 * **10:9:** Nab 21:5-6 * **10:10:** Nab 16:41-49 * **10:16:**
Mad 26:26-28 * **10:17:** Ro 12:5 * **10:18:** Lep 7:6 * **10:19:** 1Ko 8:4 * **10:20:** Dud 32:17;
Rep 9:20 * **10:21:** 2Ko 6:15-16

¹⁴ Anɪb u, nɪbi bɪ nɪɲeb aɲ yad gau.
Nan piral gau, nan yɪharɪɲ gau, sabe
gagmim.

¹⁵ Kale nɪbi bɪ gasɪ rɪmɪd halö
mɪdpim u me, manö hagnɪg gabin
i, manö nɪɲö aka gɪmim, kale ke
nɪɲmim. ¹⁶ Hon magum gun, ñ+g kap
u udun, God nɪp aɲ a gun ñ+ɲmɪdun
u, Krai hagape nɪpe ñ+ɲmɪdun. Pen
bred magö ud jö gɪ ñ+ɲmɪdun u,
Krai haɲ roman nɪpe ñ+ɲmɪdun. *

¹⁷ Hon nɪbi bɪ iru nöp mɪdpun u pen
jɪm ñöl mɪdun bred magö adɪɲ aɲi
ñ+ɲmɪdun u me, haɲ roman aɲi nöp
mɪdpun. *

¹⁸ Pen Juda kai gɪpal u nɪɲbim.
Meme sipsip nan gau damöm, pak
God nɪp sabe gɪ ñ+mɪdal. Pen kale
nöd gasɪ adö aɲi ap gasɪ nɪɲöm,
aɲ jɪm ñöl meme sipsip nan anɪbu
pak sabe gɪ ñ+mɪdal; hainö nɪbi bɪ
anɪb gau aɲ jɪm ñöl adɪɲ rɪmnap
ñ+ɲmɪdal. *

¹⁹ Pen yaur wal nan gau god piral
nɪp sabe gɪ ñ+bal u, god piral anɪbu
nan yabɪ hagagabin; u nan yɪharɪɲ.
Mɪnön aɲ, mab aɲ, kabö gol aɲ udöm,
kaj kau kaj kau pi ana aɲ gɪ löm,
sabe gɪmɪdal nan piral anɪb gau, nan
yabɪ a gem hagagabin; nan piral
anɪb gau yɪharɪɲ mɪnön, mab adɪɲ,
kabö gol adɪɲ nöp. *

²⁰ Pen kalöp
hagabin: nɪbi bɪ God nɪp nɪɲagpal
gau, nan piral anɪb gau sabe gun,
yaur wal nan dap pak kabö bɪd adö u
lun, a geinaböl u, kale kɪjaki wip haj
wip ana kabö adɪɲ mab adɪɲ yuau
nan gau sabe göm pakmɪdal; God nɪp
sabe gɪ pakagmɪdal. Anɪb u nɪɲem,
kale yaur wal nan kɪjaki nɪp sabe
gɪ pak ñ+bal yaur wal nan gau nɪbi
bɪ gau aɲ jɪm ñöl ñ+ɲmim, kɪjaki
kai aɲ jɪm ñöl mɪdeinabim a gem,
kalöp manö anɪbi hagabin. * ²¹ Krai
nɪbi bɪ nɪpe aɲ magum gɪmim, Bɪ
Kub ñ+g nɪpe aɲ ñ+ɲmim, ammim
kɪjaki ñ+g nɪpe aɲ ñ+ɲmim rö lagnab;

B+ Kub nan nipe aip ñ+ñmim, am-mim kijaki nan nipe aip ñ+ñmim rö lagnab. * 22 An+g geinabim, B+ Kub n+p afeb afeb ñ+mim g+nabim. Kale n+bi b+ k+to m+dagöp, B+ Kub b+ k+to yab+ñ n+p an+g geinabim u, han+p pen ilön ñagn+m, a g+pim akan *

23 Kale r+imnap hagn+pim, "Hon n+hön n+hön gun a g+nabun u, g+nabun; u manö m+dagöp," a g+pim. Me pen adö r+imnap geinabun u, pen han+p g+ naj g+nab. Kale hagn+pim, "Hon n+hön n+hön gun a g+nabun u, g+nabun; u manö m+dagöp," a g+pim. Pen adö r+imnap geinabun u, n+bi b+ Krai lau adö m+dpal gau kal+p nan aij ap g+ ñagnab. * 24 Hon ke m+id aij g+nabun a gun adö u nöp n+ñun g+gun; n+bi b+ r+imnap kal+p gas+ n+ñun, kale m+id aij göl a gun adö u nöp n+ñun gun. *

25 Kale yaur wal nan pak dam maker laiöl u, kijaki wip haj nan gau pak sabe g+ dap maker libal aka g+mim, gas+ iru n+ñmim, kal+p hag n+ñagn+mim. Hañöwañö rau ñ+ñmim. 26 N+hön g+nig: God Manö u Depid nipe ad+ñ ap kal+ k+ñ r+köm haga, "Ram m+nöñ iñ i abe, nan m+nöñ naböñ iñ i m+idöp nan gau abe, magöñhalö B+ Kub nan nipe m+idöp," a ga. *

27 Pen n+bi b+ Krai lau adö m+idagpal r+imnap kalöp, "Aube nan ñ+ñun," a gaiöl, ram kal+p arun a gaibe u, gas+ iru n+ñmim aragn+mim. Am kal+p aip as+kmim, kale yaur wal nan gau dam ad+ñ kalöp ñ+naböl gau, kijaki wip haj nan gau pak sabe g+ dap ñaböl aka g+mim, gas+ iru n+ñmim, kal+p hag n+ñagn+mim. Nan ñ+ñeb kalöp ñ+naböl rö hañöwañö ud ñ+ñmim. 28 Pen n+bi b+ r+imnap apöm kalöp hagaiöl, "Nan an+bu kijaki wip haj nan gau pak sabe g+ dap libal," a gaiöl u, r+k n+ñmim, hon ñ+ñno, n+bi b+ han+p hag ñajal gau gas+ iru n+ñnaböl, a g+mim, arö g+mim. Wasö

u, gas+ magö kale an+ dan, u aij u naj hagab gas+ magö an+bu, dui g+nab. *

29 Pen gas+ magö kalpe hagagabin; n+bi b+ r+imnap kalöp hag ñ+naböl gau, gas+ magö kale an+ dan m+idöp an+bu naj g+nab a gem, hagabin.

Pen gas+ magö yad ke n+ñem, nan n+hön n+hön g+nam a g+nabin u, g+nabin; n+bi b+ ke gas+ magö kale n+ñem, an+g g+nam, a g+nabin.

30 Nan ñ+ñeb an+b gau, God n+p aij a gem ñ+ñnabin u, n+hön g+nig n+bi b+ r+imnap y+p manö hag g+naböl?

* 31 An+b u, nan ñ+ñnig g+nabim aka ñ+g ñ+ñnig g+nabim aka nan n+hön n+hön g+nig g+nabim, God hib nipe adö ar+n+m a g+mim gas+ u nöp n+ñmim g+mim. * 32 Pen Juda n+bi b+ gau aka Grik n+bi b+ gau aka Krai lau adö m+dpal n+bi b+ gau n+ñlö, aij g+gn+m adö u g+gmim. * 33 Yad g+m+din adö u, y+p ke aij g+n+m adö u g+gm+din; n+bi b+ gau iru yab+ñ nöp Jisas manö aij u n+ñ udlö, kal+p ud kam+ñ yun+m, a gem, adö u nöp g+m+din. *

11

1 An+b u, yad Krai göp adö u n+ñem g+pim rö, kale u rö nöp yad g+pim adö u nöp n+ñmim g+mim. *

N+bi b+ God n+p sabe g+nig magum geinaböl u, kale n+hön rö m+idöl

2 Yad nan n+hön n+hön g+m+din u n+ñ dammim, Jisas manö aij u dapem kalöp hag ñ+nö u, n+ñ dammim, n+ñöl g+ nöp m+dmim g+pim u, kalöp n+bi b+ aij yab+ñ a gabin. 3 Pen m+ñi hagnig gabin i, n+ñmim. B+ gau nab+c kale Krai; n+bi gau nab+c kale nugmul b+; Krai nab+c nipe God. * 4 Pen b+ gau nab+c kale pañu göm, God n+p sabe göl g+, aka n+bi b+ gau kal+p God Manö hag ñöl g+ geinaböl u, nab+c kale dap lugnaböl. 5 Pen n+bi gau nab+c kale u waiö m+idö n+ñöl g+, God n+p sabe göl g+, aka n+bi b+ gau

* 10:22: Dud 32:21 * 10:23: 1Ko 6:12 * 10:24: Ro 15:1-2 * 10:26: Sam 24:1 * 10:28: 1Ko 8:7 * 10:30: 1Di 4:4 * 10:31: Kol 3:17 * 10:32: Ro 14:13 * 10:33: 1Ko 9:20-22 * 11:1: 1Ko 4:16 * 11:3: Jen 3:16; Ep 5:23

kalip God Manö hag ñöl gî geinaböl u, nabîc kale dap lugnaböl. Nîbi ap anîg geinab u, nîbi nan naij gî nab nable gaŋ a göm umagö böŋ nöp rîklö nable gî nab u, u rö nöp lî nab. ⁶ Pen nîbi ap umagö paŋu gagnab u, umagö nîpe u rîk sösöl lep; wasö u rîk yuö lep. Pen anîg göl nable göp a gainîm u, umagö nîpe paŋu gî nîm. ⁷ Bî gau, God kalip nîpe ke rö gî lö mîdpal u rö, nabîc kale u paŋu gagöl. Pen nîbi gau, God kalip bî rö gî lö mîdpal. * ⁸ God nîbi rîglöm kîd u udöm, bî gî laga; bî rîglöm kîd u udöm, nîbi gî la. * ⁹ Pen nîbi ke halö mîdöp u naij göp a göm, nugmul nîp gî laga; bî ke halö mîdöp u naij göp a göm, nîbin nîp gî la. ¹⁰ Adö anîbu, nîbi nabîc paŋu göl gî mîdeinab. Anîg gî nab u, nîbi bî nîŋöm, nîbi anîbu manö nîŋob, a gî naböl. Anîg gî nab u, ejol gau nîŋlö nable gagnab.

¹¹ Pen nîŋ aij gîmim. Bî Kub amgö ilö u, nîbi ke halö mîdagöp; bî ke halö mîdagöp. God nîpe nîbi abe bî abe mîhönŋöl gî la.

¹² God bî rîglöm kîd u udöm, nîbi gî la u pen mîñî nîbi gau ñî yag daulö nîŋöl gî, majö gî kub göm, bî lî naböl. Pen magöŋhalö God nîpe îl aŋî anîbu nöp mîdöp. ¹³ Pen nîbi gau nabîc kale waiö mîdö nîŋöl gî, God nîp sabe gî naböl u, aij gî nab aka, kale ke nîŋim. ¹⁴ God nîpe aige göm bî gî löm, nîbi gî löm, gî la u nîŋmim rîk nîŋnabim u, bî gau umagö mîlö mîdeinab u naij gî nab, ¹⁵ pen nîbi gau umagö mîlö mîdeinab u aij gî nab u, a gîmim nîŋnabim. Umagö mîlö nabîc paŋu gaŋ a göm, God umagö mîlö nîbi gau ña. ¹⁶ Pen nîbi bî rîmnap manö hagabin adö anîbi nîŋöm, manö mîdainîm u, yad manö anîbi nöp hagnîg gabin. Yad pör anîg unbö rö nöp gî pin. Nîbi bî Krai lau adö mîdpal ram mînönŋ gau magöŋhalö anîg unbö rö nöp gî pal. Adö ap ke gagpal.

¹⁷ Pen manö kub kalöp hagnîg

gabin i, kalöp manö aij rîmnap hagnam rö lagöp. Nîhön gî nîg: kale Krai lau adö mîdpim nîbi bî gau aip magum gî mîdim u, aŋ mam kale gau gasî nîŋmim, gî aij gagmîdim. ¹⁸ Pen nîbi bî rîmnap yîp hagla nîŋnö, kale Krai lau adö mîdpim nîbi bî ammim magum gî mîdim ñî n u, kale asîk ke ke lî mîdim. Anîg hagpal u, kale rîmnap anîg gî mîdim a gem nîŋbin.

* ¹⁹ Pen gasî adö ke ke nîŋmim gîpe arab anîbu, nîbi bî gau Krai nîŋ ud pîdönŋ gî pal, pen nîbi bî gau Krai nîŋ ud pîdönŋ gagpal, a gun, waiö nîŋnabun. ²⁰ Krai nîbi bî nîpe aip magum gîmim nan ñîŋmîdim anîbu, Bî Kub ñîg nan jîm ñöl ñîŋmim a ga rö ñîŋagmîdim; pîral adö u gî mîdim. ²¹ Kale nan ñîŋnîg aumîdim u, kale nöd apim aŋ mam auagnaböl gau gasî nîŋmim abadagmîdim. Nöd auaiöl u, ñîg wain nan gau iru nöp abönamö ñîŋöm ñîŋ hakmîdal. Anîg göl, nîbi bî rîmnap hainö aulö kîyö lî mîdöp; nîbi bî rîmnap nöd apöm ñîg wain iru ñîŋlö hauŋ almîdöp. ²² Pen ram kale mîdagö, magum gep ram u ammim, nan ñîŋöl gî, ñîg ñîŋöl gî gî pim akaŋ Aka, kale God nîbi bî nîpe mîdpim u, nan yîharîŋ rö löp akaŋ Kale anîg gîmim, nîbi bî nan mîdagöp gau hag jumîdim. Anîg gî mîdim u, kalöp nîhön hagnam? Kalöp nîbi bî aij a gî nam? Wasö yabîl! Kalöp anîg hagagnabin.

²³ Bî Kub yîp manö hag ña u, yad kalöp hag ñî nö: Bî Kub Jisas, bî nîp kain ga ñî n u, ram duga magö u, bred magö ap uda. ²⁴ Bred magö ap udöm, God nîp aij a göm, adîŋ adîŋ ud jö göm adîŋ bî nîpe gau kalip ñöl gî haga, “Hañ romanŋ yad kalöp ñabin i. Anîg gîmim, yîp gasî nîŋöl gî mîdaimim,” a ga. ²⁵ Pen nan ñîŋ hakeila, ñîg wain kap u u rö nöp ud God nîp aij a göm, kalip ñöl gî haga, “Ñîg wain kap anîbi, yad umem hagate yad lugö, nîbi bî gau God aip jîm ñöl rö lî nab, a gem, kalöp ñabin

* **11:7:** Jen 1:26-27 * **11:8:** Jen 2:18-23 * **11:18:** 1Ko 1:10-12

me u. Ñig wain kap anibi hainö ñinimim, anig unbö rö nöp gimim, yip gasi niñöl gi midaimim,” a ga.
* ²⁶ Anib u, Jisas ado gi auagöp ñin i, bred magö u abe ñig wain kap u abe niñöl gi nöp mideinabim u, Jisas hanip a göm uma manö aij anib u, nibi bi gau kalip waiö hagnabim. Anig gimim, pör ñin midpe midpe, nipe ado gi aunab arö ginabim.

²⁷ Pen nibi bi rimnap gasi aij niñöm wasö, Bi Kub bred adiñ ñig wain kap hałowalö ud ñineinaböl u, Bi kub hanip a göm umöb hañ roman hagape nipe u, nan yiharin rö lö, anig ginaböl. God niñö, kale Kraiss hañ roman hagape nipe u nan si nan naj ginaböl; manö kub niñaböl. * ²⁸ Anib u, aigeg rö midpim u, nöd hibur gasi midmagö an kale dan ke niñmim asik aij gimim, hainö bred wain u ud ñinimim.

²⁹ Niñön ginig: nibi bi an bred ñig wain u Jisas hañ roman nipe u a gi gasi niñöm wasö, hałowalö bred wain a göm ud ñineinaböl gau, nan si nan naj göm manö kub niñaböl. ³⁰ Adö anibu nöp, nibi bi kale rimnap masös göm, nan göm göp; rimnap böñ nöp umbal. ³¹ Anib u, aigeg rö midpun u, nöd hibur gasi midmagö an hon dan ke niñun asik aij gun, hainö bred ñig wain ud ñineinabun u, nan si nan naj gun manö kub niñagnabun. ³² Pen hon nan si nan naj geinabun u, nibi bi nipe midpun rö, Bi Kub hanip rimid uknab. Rimid ukö me, gasi niñun, nibi bi minöñ naböñ it i hałowalö nan si nan naj gipal gau aip mab ke inab ka migang yan aragnabun. * ³³ Anib u, añ mam bi yad, kale nan ñinig aunabim u, kale nöd apim añ mam auagnaböl gau gasi niñmim abadmim, jim ñöl ñinimim. ³⁴ Pen kalöp rimnap kiyö linab u, ram kale gau nan ñinimim aumim. Wasö u, hałowalö ginabim u, manö kub udnabim.

Manö adiñ rimnap, hainö midpim u amem, hag ñi aij ginabin.

12

God Ana nan aij ñab

¹ Pen añ mam bi. God Ana nipe nan aij hanip añi añi ke ke ñöb u, mñi manö anibu kalöp hag ñi aij ginig gabin. ² Kale niñbim: nöd Kraiss nip niñ udagmim midmidim ñin u, minöñ, mab adiñ, kabö gol, nan gau ud gi libal nan gasi midagöp anib gau, gasi kalöp tip gö, nan piral anib gau sabe göl gi midmidim. * ³ Anib u, yad kalöp hagabin, God Ana nibi bi kalip aip an dan mideinab u, Jisas nip manö naj hagöm hag juep rö lagnab. Pen nibi bi an, Jisas Bi Kub yad a ginab u, Ana U† nip aip an dan midö niñöl gi anig hagnab. *

⁴ God Ana nipe nan aij añi añi ke ke ñab u pen Ana nan aij ñab anibu nipe Ana añi yabit midöp. * ⁵ Wög adö añi añi ke ke gipun u pen Bi Kub nip wög gipun u nipe Bi Kub añi yabit midöp. ⁶ Nan aij ke ke udun wög adö añi añi ke ke gipun u pen God añi yabit u nipe ke gö, hon añi añi wög adö ke ke ginö arab.

⁷ God Ana hanip nan aij ke ke ñö, wög adö ke ke gipun anibu, Kraiss lau adö midpal nibi bi gau ud aij gun gi aij ginö, nibi bi nipe magöñhalö mid aij gilan a göm göp. ⁸ God Ana nipe hanip nibi bi rimnap gasi aij ñö, gasi niñ aij gun Kraiss manö aij u nibi bi gau hag ñibun. Pen Ana añi anibu nipe hanip nibi bi rimnap gasi aij ñö, Kraiss manö aij u it u gasi niñ kid hiikun nibi bi gau hag ñi aij gipun. ⁹ Ana añi anibu hanip rimnap gasi aij ñö, Kraiss nip niñ ud pidöñ yabit gipun; Ana añi anibu hanip rimnap gasi aij ñö, nibi bi rimnap nan göp gau ginö kamñ löp. ¹⁰ Ana hanip rimnap nan gagep rö gilan a göm pidöñ u ñöb. Ana hanip rimnap gasi aij ñö, God manö nipe

* **11:25:** Eks 24:6-8; Hib 8:8-13 * **11:27:** Hib 10:29 * **11:32:** Hib 12:5-6 * **12:2:** Hab 2:18-19

* **12:3:** 1Jn 4:2-3 * **12:4:** Ro 12:6

ke hagab manö anıbu niņun ni bi bi gau waiö hag ni bun. Ana hanıp rımnap gası aij niö, God Ana aka ana ke ni bö ap kalıp aban alö hagaböl u niņbun. Ana hanıp rımnap gası aij niö, manö yabił ke ke gau ni bö nöd niņagmidun yiņid magö anıbu nöp niņun hagpun. Ana hanıp rımnap gası aij niö, manö yabił ke ke haglö niņun, ado gun ni bi bi gau kalıp hag ni bun.

¹¹ Pen God Ana ani yabił midöp u, gası ni pe ke niņöb rö, hanıp ni bi bi ani ani nan aij ke ke niö niņöl gi, wög adö ke ke gi no arab. *

Krais hañ romanı ni pe ani nöp midpun

¹² Hañ romanı hon ani yabił midöp u pen adıņ adıņ ke ke iru nöp midöp. Adıņ adıņ ke ke anıb gau magöñhalö aip jim niöl hañ romanı ani nöp midöp. Krais abe anıg unbö rö midöp. * ¹³ Anıg unbö rö nöp, hon Juda ni bi bi gau abe, Juda ni bi bi wasö gau abe, ni bi bi ni bi bi rımnap kalıp nagı wög gi pal gau abe, ni bi bi gası kale ke niņöm gi pal gau abe, God Ana ani anıbu nöp hanıp magöñhalö pak niö, Krais hañ romanı ni pe ani nöp midpun. God ni pe Ana ani anıbu nöp hanıp niöb midmagö anı hon danı midöp. *

¹⁴ Hañ romanı hon ani yabił midöp u pen adıņ adıņ ke ke iru nöp midöp. ¹⁵ Ma ki d u, ni n ki d u niņöm, yad ni n ki d midbnep u aij, pen ma ki d midpin u rö, hañ romanı adıņ ap midagpin, a geinab u, hon ma ki d anıbu hañ romanı adıņ ap midagöp, a gun hagagnabun. ¹⁶ Ri mid u, u rö nöp, amgö u niņöm, yad amgö midbnep u aij, pen ri mid midpin u rö, hañ romanı adıņ ap midagpin, a geinab u, hon ri mid anıbu hañ romanı adıņ ap midagöp, a gun hagagnabun. ¹⁷ Pen hanıp gi la ni n u, amgö gau magöñhalö gaiböp u, aige gun manö haglö ri mid pak niņbnop? Pen ri mid magöñhalö nöp gaiböp u,

aige gun hañ ni niņbnop? ¹⁸ Pen God gası ni pe ke niņöm, hañ romanı adıņ adıņ ke ke magöñhalö gi li aij ga. ¹⁹ Adıņ adıņ ke ke midagböp u, hañ romanı u rö nöp midagböp. ²⁰ Anıb u me, adıņ adıņ ke ke iru nöp midöp pen magöñhalö aip jim niöl hañ romanı ani nöp midöp.

²¹ Pen amgö u, ni n ki d u ni p, "Ni hön gi nıg yad aip midpan? Wög ne ap midagöp," a göm, asık am ke nöp midöm, mid aij gagnab. Nabıc cög magö u, u rö nöp, ma ki d u ni p, "Ni hön gi nıg yad aip midpan? Wög ne ap midagöp," a göm, asık am ke nöp midöm, mid aij gagnab.

²² Pen hañ romanı adıņ rımnap klö midagöp, a gun gau, wög kale abe midöp. Asık ke ke lö, hañ romanı mid aij gi nı m rö lagöp. ²³ Pen adıņ anıbu adıņ yi harıņ a gi pun adıņ gau, gası niņ aij gun, wali j ri b adık gi aij gi pun. Pen adıņ anıbu adıņ niņagep a gi pun adıņ gau, gası niņ aij gun, wali j ri b adık gi aij gun. ²⁴ Pen adıņ anıbu adıņ aij a gi pun adıņ gau, gası niņ aij gun, ke gagpun. Pen God ni pe ke hañ romanı adıņ adıņ gau udöm, adıņ anıbu adıņ yi harıņ a gi pun adıņ gau, ud aij yabił göm, adıņ magöñhalö gi jim niö, hañ romanı ani nöp midöp. ²⁵ Anıb u, hañ romanı ani nöp midöm, asık ke ke lagöm, ni bi bi ni pe rımnap aip adı p adı p rö midöm, pen pen midmagö lö. ²⁶ Pen adıņ ap marö gainı m, adıņ rımnap magöñhalö abe marö gi nab; pen adıņ ap ni p hib haglö adö arainı m u, adıņ rımnap magöñhalö abe mi ni mi ni gi naböl.

²⁷ Pen kale magöñhalö Krais hañ romanı ni pe midpin. Hañ romanı ni pe u gö kale ani ani adıņ adıņ midpin. * ²⁸ Ni bi bi il ni pe midpun anı u, ni pe hanıp hag löp rö wög ke ke gi pun. Nöd u, rımnap Jisas manö ud arep bi gau midpun; yi gwö anı ni bö u, Jisas manö aij u hag ni eb bi gau midpun; yi gwö ni ganı ni bö u, Jisas manö aij u ni bi bi ni pai kalı p

* 12:11: 1Ko 7:7 * 12:12: 1Ko 10:17 * 12:13: Gal 3:28 * 12:27: Ro 12:5

hag ñeb n̄bi b̄i gau m̄dpun; pen hon r̄imnap nan gagep r̄o gau ḡipun; r̄imnap n̄bi b̄i nan göp gau kal̄ip ḡino kam̄iŋ l̄öp; r̄imnap n̄bi b̄i mög n̄iŋun ud aij ḡipun; r̄imnap n̄bi b̄i gau kal̄ip abad m̄idno n̄iŋöl ḡi, m̄id aij ḡipal; r̄imnap manö yab̄i ke ke gau hagpun. * ²⁹ Pen hon magöŋhalö Jisas manö ud arep b̄i m̄idagpun. Hon magöŋhalö Jisas manö aij u hag ñeb b̄i m̄idagpun. Hon magöŋhalö Jisas manö aij u n̄bi b̄i ñi pai kal̄ip hag ñeb n̄bi b̄i gau m̄idagpun. Hon magöŋhalö nan gagep r̄o gau gagpun. ³⁰ Hon magöŋhalö n̄bi b̄i nan göp gau kal̄ip ḡino kam̄iŋ lagöp. Hon magöŋhalö manö yab̄i r̄imnap ke ke hagapun. Hon magöŋhalö manö yab̄i ke ke haglö n̄iŋun, ado gun n̄bi b̄i gau kal̄ip hag ñagpun. ³¹ God Ana nan aij ñab an̄ib gau, gasi r̄im̄id m̄idmagö aŋ kale daŋ gasi n̄iŋmim, nan aij aij ñab an̄ib gau udnabun a ḡimim gasi u n̄iŋmim.

Pen uri yad kalöp adan aij yab̄i u hagnig gabin. *

13

N̄bi b̄i ke n̄bö gau kal̄ip m̄idmagö l̄inabun u, u nan kub yab̄i

¹ Manö yab̄i ke ke hagnabun aka ejol manö hagpal r̄o hagnabun u pen n̄bi b̄i r̄imnap kal̄ip m̄idmagö lagnabun u, manö hon n̄iŋlö belo paklö paklö hagab u r̄o l̄inab.

² God manö n̄ipe ke hagab manö an̄bu n̄iŋun, n̄bi b̄i gau waiö hag ñinabun u pen n̄bi b̄i r̄imnap kal̄ip m̄idmagö lagnabun u, hon n̄bi b̄i ȳihar̄iŋ r̄o l̄inabun. Gasi n̄iŋ k̄id hiikun, Kraiss manö aij u n̄iŋ aij ḡinabun u pen n̄bi b̄i r̄imnap kal̄ip m̄idmagö lagnabun u, hon n̄bi b̄i ȳihar̄iŋ r̄o l̄inabun. Kraiss manö aij u manö iŋ u gasi n̄iŋ k̄id hiiknabun u pen n̄bi b̄i r̄imnap kal̄ip m̄idmagö lagnabun u, hon n̄bi b̄i ȳihar̄iŋ r̄o l̄inabun. Hon n̄bi b̄i r̄imnap kal̄ip m̄idmagö lagun, Kraiss n̄ip n̄iŋ ud

pidöŋ yab̄i gun, ilö magö r̄imnap hagno ke gau arnab u pen hon n̄bi b̄i r̄imnap kal̄ip m̄idmagö lagnabun u, hon n̄bi b̄i ȳihar̄iŋ r̄o l̄inabun. *

³ Pen nan hon magöŋhalö m̄idöp r̄o, n̄ime lun n̄bi b̄i nan m̄idagöp gau kal̄ip ñinabun aka God wög u ḡino n̄iŋöl ḡi, n̄bi b̄i r̄imnap han̄ip n̄iŋlö, mulu lugö, han̄ip mab inab aŋ u ud yulö umnabun u, God n̄ip aij ḡinab a ḡinabun u pen m̄idmagö lagnabun u, nan ȳihar̄iŋ r̄o l̄inab.

⁴ Hon m̄idmagö leinabun u, kal̄ip manö hain hain hagun, ud aij gun, ḡi aij ḡinabun. Hon m̄idmagö leinabun u, nan aij kale gau hon r̄o lagöp, a gun gasi u n̄iŋagnabun. Hon m̄idmagö leinabun u, hib hon ke hagno adö aragnab. Hon m̄idmagö leinabun u, hon nöp n̄bi b̄i kub n̄bi b̄i gau n̄bi b̄i pro, a gun gasi u n̄iŋagnabun. ⁵ Hon m̄idmagö leinabun u, n̄bi b̄i kal̄ip manö naij hagun, haŋöwaŋö gagnabun. Hon m̄idmagö leinabun u, pör nan n̄ihön n̄ihön hane ke aij ḡin̄im adö u gasi n̄iŋun gagnabun. Hon m̄idmagö leinabun u, ȳiŋid kal juun manö pen pen hagagnabun. Hon m̄idmagö leinabun u, n̄bi b̄i r̄imnap han̄ip ḡi naij ḡinaböl u, manö an̄ibu gasi n̄iŋöl ḡi m̄idagnabun.

⁶ Hon m̄idmagö leinabun u, nagi naij adö an̄ibu n̄iŋun ñiñi lagnabun; nan n̄ihön n̄iŋö nöp m̄idöp u nöp n̄iŋun miñ miñ ḡinabun. * ⁷ Hon m̄idmagö leinabun u, marö n̄ihön n̄ihön r̄imnap han̄ip aun̄im, gasi halö m̄ideinabun. Hon m̄idmagö leinabun u, pör B̄i Kub n̄ip n̄iŋ ud pidöŋ göl ḡi nöp m̄ideinabun. Hon m̄idmagö leinabun u, pör B̄i Kub n̄ip n̄iŋ udöl gun gasi halö m̄ideinabun. Hon m̄idmagö leinabun u, pör klö gun B̄i Kub hagöp r̄o göl ḡi m̄ideinabun. *

⁸ Hon m̄idmagö leinabun u, rol ruö pör pör nöp an̄ig ḡi damun, am B̄i Kub aip kumi kabö adö laŋ au

* 12:28: Ep 4:11-12 * 12:31: 1Ko 14:1 * 13:2: Mad 17:20 * 13:6: Ro 12:9 * 13:7: 1Pi 4:8

mideinabun ñin u, midmagö löl gi nöp mideinabun. God Ana hanip nan aij ñö, God manö nipe ke hagab manö anibu niñun, nibi bi gau waiö hag ñibun u, hainö anig gagnabun. God Ana hanip nan aij ñö, manö yabit ke ke aka ejol manö hagpal rö hagpun u, hainö anig gagnabun. God Ana hanip nan aij ñö, Kraiss manö aij u manö it u niñ kid hiikpun u, hainö anig gagnabun. ⁹ Nihön ginig: God Ana hanip nan aij ñö, Kraiss manö aij u manö it u niñ kid hiikpun a gi gasi niñbun u pen uri rimnap nöp niñbun. God Ana hanip nan aij ñö, God manö nipe ke hagab manö anibu niñun nibi bi gau waiö hag ñibun a gi gasi niñbun u pen God Manö nipe rimnap nöp niñun, nibi bi gau hag ñibun. ¹⁰ Pen Kraiss Bi aij unbö ke aunab u, hon nan gau rimnap nöp niñagnabun; hon nibi bi magöñhalö nan gau magöñhalö waiö niñ haknabun.

¹¹ Ñi painañ midmidun ñin u, ñi painañ gasi niñbal rö gasi niñun, ñi painañ hagpal rö hagun midmidun. Pen hainö majö gun, nibi bi kub lun, ñi painañ gasi niñöm gi pal rö u böñ nöp arö gi pun.

¹² Uri ñin anibi, ñig ana rö ral niñbal rö u niñun, nan gau magöñhalö niñ aij gagpun. Rimnap niñbun; rimnap niñagpun. Pen ñin hain anibu, nan gau rimnap nöp niñagnabun; hon nibi bi magöñhalö nan gau magöñhalö amgö magö hon ke waiö niñun, niñ haknabun. Uri ñin anibi, God nipe aigale Bi rö midöp u rimnap niñbun, rimnap niñagpun. Pen ñin hain anibu, God hanip niñ aij yabit göp rö u, nip u rö nöp niñ aij yabit ginabun.

¹³ Anib u, manö kub mihau niñan pör midöp: Kraiss nip niñ udep u; Kraiss nip gasi halö abad middep u; midmagö lep u. Pen manö kub yabit u me, midmagö lep u. *

* **13:13:** 1De 1:3 * **14:1:** 1Ko 12:31; 14:39

14

God Ana nibi bi nipe kalip nan aij ñab

¹ Nibi bi gau kalip midmagö linabun u, u nan kub yabit; kale gasi anigöl niñmim gimim. God Ana nan aij ñab anib gau, gasi rimid midmagö an kale dan gasi niñmim, nan aij ñab anib gau udnabun a gimim gasi u niñmim. Pen nan aij aij yabit u, Kraiss manö aij u nibi bi kalip hag ñinabun, a gimim gasi u niñmim. * ² Pen nibi bi manö ke nibö manö niñagep rö hageinaböl u, kale nibi bi rimnap kalip hagagaböl; kale God nip nöp hagaböl. Nibi bi rimnap manö anibu niñöm niñagnaböl. God Ana pidöñ ñö manö niñö pi göl midöp gau hagaböl. ³ Pen nibi bi Kraiss manö aij u waiö hag ñeinaböl u, nibi bi rimnap manö kale u rö nöp niñöm niñ aij ginaböl. Manö anibu niñöm Kraiss manö aij u niñ aij göm pidöñ rimnap halö udöm, gasi halö midöl gi, nan nihön ginab u gasi iru niñagnaböl. ⁴ Nibi bi manö ke nibö manö niñagep rö hageinaböl u, kale ke nöp manö anibu rik niñöm, kale ke nöp pidöñ rimnap halö udnaböl. Pen nibi bi Kraiss manö aij u waiö hag ñeinaböl u, nibi bi Kraiss lau adö midpal gau magöñhalö u rö nöp niñöm, pidöñ rimnap halö udnaböl. ⁵ Kale magöñhalö manö ke nibö manö niñagep rö hageinabim u, yip aij ginab u pen yip aij yabit ginab u, Kraiss manö aij u waiö hag ñinabim. Bi ap manö ke nibö manö niñagep rö hagöm, hainö nipe ke it hagpin u anig anig göl midöp a ginab u, nibi bi apdi niñbal gau pidöñ rimnap halö udnaböl. Anig ginab u aij. Wasö, manö ke nibö manö niñagep rö hagep u nan pro; Kraiss manö aij u waiö hagep u nan kub.

⁶ Pen midpim u amem, manö ke nibö manö niñagep rö hagem God Manö hageinabin u, kale aigöl gimim niñmim, Kraiss nip niñ ud pidöñ

gɨnabim? Pen God Ana yɨp manö rɨmnap hagö, kalöp hag ñɨnabin u aij gɨnab. Aka God Ana gö, gasɨ rɨmɨd yɨp auöp rö kalöp hag ñɨnabin u aij gɨnab. Aka God Ana yɨp gasɨ ñö, Kraiss manö aij rɨmnap kalöp hag ñɨnabin u aij gɨnab. Yad kalöp hag ñɨnö, kale Kraiss Jisas manö aij nɨɨ aij gɨmim, hagöp rö gɨnabim u, aij. Kraiss manö ɨf u rɨmnap hag ñeinabin u, Kraiss nɨp nɨɨ ud pɨdöŋ gɨmim rö lɨnab.

⁷ Nan gau rɨmnap gasɨ mɨdagöp pen manö hagab. Gabu gida nan gau manö hagab. Pen gabu gida manö hag aij gageinab u, nɨbi bɨ gau nɨɨöm manö nɨhön nɨhön hagöp a göm dui göm kɨmap hagagnaböl.

⁸ Pen aɨɨ magö u, u rö nöp, hag aij gageinab u, bɨ an uraköm pen pen gɨnɨg gabun a göm, abad mɨdeinab?

⁹ Anɨb u rö me, kale nɨbi bɨ gau kalɨp manö ke nɨbö manö nɨɨagep rö hagem, God Manö hageinabim u, kale aigöl göm manö hagaböl me u a göm, nɨɨöl? Kale ke nöp hag hag ju lɨnabim.

¹⁰ Mɨnönɨ nabön ɨf i manö yabɨf ke ke iru nöp mɨdöp rö, manö ɨf u mɨdö nɨɨöl gɨ hagpal; yɨharɨɨ hagagpal. ¹¹ Nɨbi bɨ rɨmnap manö haglö nɨɨagnabun u, hanɨp nɨɨlö, nɨbi bɨ mɨlö gau rö lɨnab. Hon pen kalɨp nɨɨno, unbö rö gɨnab. ¹² Kalöp anɨb unbö rö nöp gɨnab u, nɨɨ aij gɨmim. Gasɨ rɨmɨd mɨdmagö aɨ kale daɨ gasɨ nɨɨmim, God Ana nan aij ñab anɨb gau udnabun a gɨmim gasɨ u nɨɨbim u aij. Pen nɨbi bɨ Kraiss lau adö mɨdpal gau magönhalö Kraiss nɨp nɨɨ ud pɨdöŋ göl a gɨmim, nan aij God Ana ñab gau udmim, klö gɨmim gɨ mɨdeinabim u aij yabɨf.

¹³ Anɨb u rö me, kale nɨbi bɨ gau kalɨp manö ke nɨbö manö nɨɨagep rö hagem, God Manö hageinabim u, God nɨp hag nɨɨbe, kalöp gasɨ ñö nɨɨöl gɨ, manö hagnabim anɨbu ud ado gɨmim, anɨg anɨg hagajun a gɨmim, kalɨp u rö nöp hag ñɨmim.

¹⁴ Nɨhön gɨnɨg: manö ke nɨbö manö nɨɨagep rö hagem, God nɨp sabe gɨnabim u, ana yad sabe gɨnab pen manö ɨf anɨg göl hagabin u a gem nɨɨagnabin. ¹⁵ Anɨb u, yad ana yad u God nɨp sabe gɨnabin; pen yad u rö nöp gasɨ rɨmɨd yad u nɨɨöl gɨ nöp mɨdem God nɨp sabe gɨnabin. Yad ana yad u God nɨp kɨmap hagnabin; pen yad u rö nöp gasɨ rɨmɨd yad u nɨɨöl gɨ nöp mɨdem God nɨp kɨmap hagnabin. ¹⁶ Kale ana kale u nöp God nɨp aij a gɨmim sabe geinabim u, nɨbi bɨ gau manö hagnabim u nɨɨöm rɨk nɨɨagnaböl. Anɨb u, kale God nɨp sabe gɨmim aij a gɨnabim manö anɨbu ɨf u rɨk nɨɨöm, aij a göp a göm “Nɨɨö” a göl rö lagnab. ¹⁷ God nɨp aij a göl gɨ mɨdeinabim u pen nɨbi bɨ anɨb gau manö hagnabim u nɨɨöm, gasɨ rɨmnap halö udöm pɨdöŋ rɨmnap halö udagnaböl.

¹⁸ Pen God Ana nan aij ñö, manö ke nɨbö manö nɨɨagep rö hagem, kalöp nöp ñagöp. Yɨp u rö nöp ñajɨp, manö ke nɨbö manö nɨɨagep rö iru nöp pör hagemɨdin u, God nɨp aij a gɨpin. ¹⁹ Pen Kraiss lau adö mɨdpun nɨbi bɨ gau aip magum gun, manö ke nɨbö manö nɨɨagep rö hagnö nɨbi bɨ rɨmnap nɨɨöm rɨk nɨɨagnaböl u, u yɨp aij gagnab. Manö nɨɨeb mɨhöp nöp hagnö, nɨbi bɨ rɨmnap nɨɨöm gasɨ rɨmnap halö udnaböl u, u yɨp aij gɨnab.

²⁰ Pen añ mam bɨ. Ñɨ painaɨ gasɨ nɨɨbal rö gasɨ u rö nɨɨagmim; nɨbi bɨ kub gasɨ nɨɨbal rö gasɨ u rö nɨɨmim. Nan si nan naij gagep adö u nöp ñɨ painaɨ rö mɨdmim. *

²¹ God manö haga rɨmnap hagöm, Aisaia God Manö adɨɨ ap kalɨ klɨɨ rɨköm haga,

“Bɨ Kub hagöp,

“Yad nɨbi bɨ gai i rɨmɨd uknö,

nɨbi bɨ mɨlö gau nɨbö hagnö apöm,

manö yabɨf kale ke hagnaböl,

* 14:20: Ep 4:14 * 14:21: Ais 28:11-12

pen n̄bi b̄i gai i manö yad hagnabin an̄bu n̄n̄agnaböl, ' a göp, ' a ga. *

²² An̄b u n̄n̄bun, God Ana nan aij ñö, manö ke n̄bö manö n̄n̄agep rō hagnab u, n̄bi b̄i Krai n̄p n̄n̄ udpal gau n̄n̄öl a göm ñagöp; n̄bi b̄i Krai n̄p n̄n̄ udagpal gau n̄n̄öl a göm ñöb. Pen God Ana nan aij ñö, n̄bi b̄i Krai manö aij u waiö hag ñ̄bal u, n̄bi b̄i Krai n̄p n̄n̄ udpal gau, n̄p n̄n̄ ud aij göl a göm ñöb; n̄bi b̄i Krai n̄p n̄n̄ udagpal gau, n̄p n̄n̄ udöl a göm ñagöp.

²³ Pen kale n̄bi b̄i Krai lau adö m̄dpim gau ap magum ḡmim, magöñhalö manö ke n̄bö manö n̄n̄agep rō hagpe n̄n̄öl ḡi, n̄bi b̄i manö an̄bu n̄n̄agpal gau r̄imnap aka n̄bi b̄i Krai n̄p n̄n̄ udagpal gau r̄imnap raul m̄igan an̄bu aueinaböl u, manö kale an̄bu n̄n̄öm, n̄bi b̄i gau hauñ alö hagaböl, a ḡinaböl.

* ²⁴ Pen Krai manö aij u waiö hag ñöl ḡi m̄idpe n̄n̄öl ḡi, n̄bi b̄i Krai n̄p n̄n̄ udagpal gau r̄imnap aka n̄bi b̄i manö an̄bu n̄n̄agpal gau r̄imnap raul m̄igan an̄bu aueinaböl u, manö kale an̄bu n̄n̄öm, kale nan si naij naij ḡipal u n̄n̄öm, gasi kub n̄n̄naböl. * ²⁵ Gasi kub n̄n̄öl n̄n̄öl ḡi, nan n̄hön n̄hön gasi r̄im̄id m̄idmagö kale pi göl m̄döp gau waiö lö n̄n̄naböl. Kale an̄g göl gasi n̄n̄öm, God n̄p n̄n̄öl an̄n̄n̄ gö, kugom ȳmöm, God hib n̄pe haglö adö arö n̄n̄öl ḡi hagnaböl, "N̄n̄ö! God kalöp aip m̄döp," a ḡinaböl.

God n̄p sabe ḡin̄g am magum ḡmim u, kabö rō nöp ḡmim

²⁶ An̄b u, añ mam b̄i, manö hagn̄g gabin i n̄n̄mim. Kale ap magum ḡinabim ñ̄n̄ u, b̄i ap k̄imap ap hagnab; b̄i ap Krai manö aij u ad̄n̄ ap manö hag ñ̄nab; b̄i ap God Ana gasi ñ̄nab rō manö u hag ñ̄nab; b̄i ap manö ke n̄bö manö n̄n̄agep rō hagnab; b̄i ap manö hagnab an̄bu, ado göm an̄g an̄g hagaj̄ip a ḡinab.

An̄b u me, n̄bi b̄i Krai lau adö m̄dpal gau Krai n̄p n̄n̄ ud p̄dön göl a ḡmim gasi u nöp n̄n̄mim ḡmim. * ²⁷ Pen b̄i r̄imnap manö ke n̄bö manö n̄n̄agep rō hageinaböl u, b̄i m̄ihöp aka m̄ihau n̄gan nöp manö hagöl. Iru nöp hagagöl. Pen b̄i añ̄ ap nöp uraköm manö hagnab; b̄i seg hagagöl. B̄i añ̄ ap an̄g göl uraköm manö hageinab, b̄i ke n̄bö ap pen uraköm, manö haga u ud ado göm, an̄g an̄g hagaj̄ip, a ḡinab. ²⁸ Pen manö ado göm, an̄g an̄g hagaj̄ip a göm hag ñeb b̄i ap m̄dagain̄m u, manö ke n̄bö manö n̄n̄agep rō hagn̄g gaböl b̄i gau manö an̄bu hagagöl; kale ke agam̄ij kal̄ip ke abe God n̄p abe hagöl. ²⁹ B̄i m̄ihöp aka m̄ihau n̄gan Krai manö aij u hag ñ̄lö n̄n̄öl ḡi, b̄i r̄imnap kabö rō hagaböl aka göm, n̄n̄ m̄daiöl. * ³⁰⁻³¹ Pen b̄i as̄ik n̄n̄ m̄ideinaböl an̄b gau, b̄i ap God Ana gö, gasi aij p̄ral hīkō, b̄i nöd uraköm hagin̄m u gasi an̄bu n̄n̄öm as̄ikō, b̄i hain uraköm hagn̄m. Pen pen ab ralöm hagagöl. Añ̄ añ̄ uraköm hagöl. An̄b u, kale magöñhalö Jisas Krai manö aij u hag dapim apim ḡmim me, Jisas Krai gasi r̄imnap halö udmim, gasi halö m̄ideinabim.

³² N̄bi b̄i God kalöp nan aij ñö, Krai manö aij u hag ñ̄m̄idim gau, gasi kale ke n̄n̄ aij ḡmim, manö hag ñ̄mim. Pen kale u rō nöp gasi n̄n̄ aij ḡmim, manö hagn̄m me u a ḡmim arö ḡmim. ³³ N̄hön ḡin̄g: God gö n̄bi b̄i Krai lau adö m̄dpal gau hañwatö gagpal; gasi n̄n̄öl ḡi ḡilö arö, agam̄ij m̄id aij ḡipal.

Pen kale ap magum ḡmim, Krai lau adö m̄dpal n̄bi b̄i ram m̄nön gau gau magöñhalö ḡm̄dal rō ḡmim. ³⁴ Kale ap magum ḡmim, God n̄p sabe ḡm̄dim ñ̄n̄ u, n̄bi gau manö hagagöl. B̄i gau nöp haglö, n̄bi gau ȳhar̄n̄ apdi n̄n̄öl. Juda lo manö an̄b unbö rō nöp hagöp. *

* **14:23:** Ap 2:13 * **14:24:** Jon 16:8 * **14:26:** 1Ko 12:8-10 * **14:29:** 1De 5:21 * **14:34:** 1Ko 11:3; 1Di 2:12

³⁵ Nibi gau manö rimnap halö niñun a geinaböl u, kale ram kale ke gau amöm, nugmul bi kalip hag niñlö, hag ñöl. Pen nibi bi Krais lau adö God Manö niñun a göm magum geinaböl añ au, nibi ap uraköm manö hag ñinab u, gi naij yabiñ ginab.

³⁶ Kale nibi bi Korid nöd api Jisas manö aij u udmim nibi bi gau dammim hag ñagepe. Pen hon Jisas manö aij ud arep bi gau, manö aij anibu damun, kalöp nibi bi Korid nöp hag ñagno. ³⁷ Kale bi an an, God Ana hanip nan aij ñö, Jisas manö aij u nibi bi gau hag ñim+dun a gimim gasi niñbim gau, yad Bi Kub hagöp rö hagabin me u a gimim niñmim.

* ³⁸ Pen bi an manö hagabin anibi niñagnab u, manö niñpe u rö nöp niñagmim.

³⁹ Anib u, añ mam bi. Gasi kub kale u Jisas manö aij u hag ñun a gimim gasi u niñmim. Pen nibi bi manö ke niñbö manö niñagep rö hagaiöl u, arö gim a gimim hagagmim. ⁴⁰ Pen kale nibi bi Krais lau adö midpim gau apim God Manö niñnabim ñin u, nan niñhön niñhön geinabim, magöñhalö gasi niñ aij göl gi giñpe arnim.

15

Krais umöm kauyañ uraka

¹ Añ mam bi. Krais manö aij u nöd hag ñainö udmim, manö niñjö yabiñ a gimim niñ ud piñdöñ giñpim u, kauyañ hag ñi aij giñig gabin. ² Manö aij anibu kalöp hagnö niñmim udpe u, niñ ud piñdöñ göl gi midainabim u, God kalöp ud kamñ yunab. Pen niñ ud piñdöñ göl gi midageinabim u, kale manö niñjö anibu yiñharñ niñ udpim rö liñab.

³ Manö yad nöd niñnö anibu, manö kub manö aij yabiñ a gem kalöp hag ñinö. Hon nan si nan naij giñpun rö, Krais hanip a göm uma u, God Manö kali kliñ riköm, ginab a gila rö nöp ga. * ⁴ Krais umö riñgöl

gilo, ñin miñöp midöm, ñin miñau niñgañ u kauyañ uraka u, u rö nöp God Manö kali kliñ riköm, ginab a gila rö nöp ga. *

⁵ Pen Jisas kauyañ uraköm, Pida mideia au waiö lö, niñ nöd niñga. Hainö waiö lö, bi manö niñpe ud arep unbö miñgan lañ u niñga. *

⁶ Hainö ñin ap, Krais kauyañ waiö lö, ñin añi anibu nöp añ mam paip hadred (500) rö niñga. Añ mam anib gau rimnap umla pen magöñhalö rö midpal. ⁷ Hainö ñin ap, Krais kauyañ waiö lö, Jems niñga. Ñin ap pen, bi manö niñpe ud arep gau magöñhalö niñga. * ⁸ Pen nibi bi rimnap niñ niñga ñin u ap arö, hainö Jisas yad ke waiö la niñnö. Anib u, yad ñi le pi yag daubal rö ap midainö yiñp uda. *

⁹ Yad nibi bi Krais lau adö mideila gau kalip gi naij yabiñ gi midmidin u, Jisas manö aij ud arep bi midnam rö laga. * ¹⁰ Pen God yiñp mög niñjöm ud aij gö, bi niñpe midem, ke yabiñ giñpin. Jisas manö aij ud arep bi rimnap wög giñpal rö gagpin; yiñp mög niñjöm ud aij yabiñ gö, wög kub yabiñ u giñpin. * ¹¹ Yad nöp God niñp wög giñpin a gem hagagabin; kale nöp giñpal a gem hagagabin. Hon magöñhalö Krais manö aij u, adö añi hag ñino arö, kale niñmim udpim.

Nibi bi umla gau kauyañ urakn-aböl

¹² Pen Krais umöm uraka a gun manö pör hagpun u, kale rimnap niñhön giñig niñagmim, wip gau umöm kauyañ urakagnaböl a gimim niñbim? ¹³ Pen wip gau umöm kauyañ urakagnaböl a ginabim u, Krais niñpe ke kauyañ urakagöp a ginabim.

¹⁴ Pen Krais kauyañ urakagböp u, Krais manö aij hag ñim+dun manö u, manö yiñharñ rö liñböp. Krais kauyañ urakagböp rö hagep, Krais manö aij niñ udpim u manö yiñharñ rö liñböp.

¹⁵ Wip umöm uraköl rö lagaiböp u,

* **14:37:** 1Jn 4:6 * **15:3:** Ais 53:5-12 * **15:4:** Mad 12:40; Ap 2:24-32 * **15:5:** Luk 24:34; Mad 28:16-17 * **15:7:** Luk 24:50 * **15:8:** Ap 9:3-6 * **15:9:** Ep 3:8; 1Di 1:15 * **15:10:** 2Ko 11:23

God Kraiſ nɪp gö urakagböp. Anɪb u, God gö Kraiſ uraka manö aij pör hag ñimɪdun u, manö piral rö liböp. ¹⁶ Nihön gɪnɪg: wip gau umöm kauyaŋ urakagnaböl a gɪnabim u, Kraiſ nɪpe ke u rö nöp kauyaŋ urakagöp a gɪnabim. ¹⁷ Pen Kraiſ kauyaŋ urakagböp, Kraiſ manö aij nɪŋ udpim u manö yɪharɪŋ rö liböp. Kraiſ kauyaŋ urakagböp, nan si nan naj gɪpim gac u ɪk gɪ yuagböp. ¹⁸ Pen Kraiſ kauyaŋ urakagböp, nɪbi bɪ Kraiſ nɪp nɪŋ udöm umla gau, hadö böŋ nöp um lug ɪ arɪlap. ¹⁹ Hon Kraiſ nɪp udun me, gasɪ halö mɪdpun. Pen mɪnön naböŋ ɪ i mɪdun, böŋ nöp umaibnop, nɪbi bɪ mög gep rö yabɪ mɪdaibnop.

²⁰ Pen Kraiſ uraköm kamɪŋ mɪdöp u me, nɪbi bɪ Kraiſ nɪp nɪŋ udöm umbal gau, u rö nöp uraköm kamɪŋ mɪdeinaböl. ²¹ Bɪ ap gö, nɪbi bɪ umnaböl; bɪ ap gö, nɪbi bɪ uraknaböl. * ²² Manö hagabin anɪbu, Adam nɪbi bɪ yam nɪpe mɪdpun u magöŋhalö umnabun, pen Kraiſ nɪbi bɪ yam nɪpe mɪdpun u magöŋhalö uraknabun. ²³ Pen God Kraiſ nɪp nöd gö uraköm, am nɪpe aip mɪdöp u me, hainö apöm nɪbi bɪ nɪp lau adö mɪdpun gau gö, magöŋhalö uraknabun. *

²⁴ Seden kɪjaki ana naj nɪpe gau nɪbi bɪ gau gɪ naj gɪnaböl u pen Kraiſ nɪpe kalɪp pa jö gɪ yuöm, nɪbi bɪ nɪpe abad mɪdeinab gau Bapi God nɪp ñɪnab; anɪbu ñɪn hain anɪbu aunab. ²⁵ Nihön gɪnɪg: Kraiſ nɪbi bɪ nan gau abad mɪd damöm, Nap gö, koɪmaɪ nɪpe magöŋhalö gau Kraiſ ma mo gau mɪdeinaböl. * ²⁶ Koɪmaɪ aɪ ap nöp mɪdeinab: umeb magö u nöp. Pen ñɪn hain anɪbu, u abe gɪ pɪs gɪnab. * ²⁷ Pen nɪpe gö, nɪbi bɪ nan gau magöŋhalö ma mo nɪpe gau mɪdöp a göm kalɪ kliɪn rɪkla u, God Kraiſ mo nɪpe gau mɪdöp hagagla. God nɪpe nöp gö, magöŋhalö Kraiſ

mo nɪpe gau mɪdöp. * ²⁸ Nɪbi bɪ nan gau magöŋhalö, Ñɪ nɪpe Kraiſ mo nɪpe gau mɪdlö nɪŋöl gɪ, nɪpe hagnab, “Bapi mɪñi ne nɪbi bɪ nan gau magöŋhalö abad mɪdpan. Mɪñi yad mo nöp gau mɪdeinabin,” a gɪnab. Anɪb u me, God aɪ nöp nan nihön nihön mɪdöp gau magöŋhalö yabɪ abad mɪdeinab.

²⁹ Nɪbi bɪ umbal gau, uraknaböl a gɪpin u nɪŋbim. Urakagnaböl u, nɪbi bɪ ai gɪnɪg nɪmdamam umbal gau kalɪp nan a göm ñɪg pakpal? Kale uraknaböl a göm nöp anɪg gɪpal. ³⁰ Pen hon u rö nöp, hon nihön gɪnɪg manö aij anɪbu hagnab, bɪ hanɪp gɪ naj gɪnɪg gaböl gau gasɪ iru nɪŋagpun? * ³¹ Yad pör nɪŋagpin, ñɪn i bɪ ap yɪp al pak ɪnab aka wasö u nɪŋagpin. Yad kalöp nɪbi bɪ gasɪ nɪŋem, Bɪ Kub hon Kraiſ Jisas nɪp ñiñi lem aij a göp a gabin. ³² Pen yad daun kub Epesas i apem, kain hapeb gau rö aip pen pen gɪpin. Ummön böŋ nöp umnabön a gɪpim u, yad nihön gɪnɪg anɪg gɪpin? “Mɪñi mɪdpun ñɪn i, nan aij aij ñɪŋöl gɪ, ñɪg aij aij ñɪŋöl gɪ, gɪ mɪdaiun; umun böŋ nöp umnabun,” a gɪbnep. Manö aij hag ñi aipin u arɪk arbnepe. *

³³ Pen nɪbi bɪ gasɪ anɪbu rö nɪŋbal gau, aip mɪdagaimim. Nɪbi bɪ mɪd aij gɪpal gau, nɪbi bɪ gɪ naj gɪpal gau aip magum gaiöl, adö anɪbu nöp gɪnaböl. ³⁴ Pen gasɪ adö ke nɪŋmim nan si nan naj gɪpim u arö gɪmim, mɪd aij gɪmim. Kale rɪmnap God nɪp gasɪ nɪŋagpin u, kale nable gɪböp.

Kauyaŋ uraköm hañ romaŋ kale u aige rö mɪdeinab?

³⁵ Pen kale rɪmnap hagnabim, “Nɪbi bɪ umbal gau aigöl göm uraknaböl? Uraköm, hañ romaŋ kale u aige rö mɪdeinab?” ö gɪnabim. ³⁶ Pen manö hagpal u manö hauɪ rö. Nan yɪŋ magö gau yube, halö mɪdöm kamɪŋ lagnab; umöm nöp kamɪŋ ɪnab. * ³⁷ Wid magö aka

* 15:21: Ro 5:12

* 15:23: 1De 4:16; Rep 20:5

* 15:25: Mad 22:44

* 15:26: Rep 20:14

* 15:27: Sam 8:6

* 15:30: Ro 8:36

* 15:32: Ais 22:13

* 15:36: Jon 12:24

nan n̄hön magö yubim u, ran kub göp rö ju yimāgpm; magö pro gau nöp yubim. ³⁸ Pen magö ke ke yubim an̄b gau, God rann̄m a göm n̄n̄ la rö ranöb.

³⁹ Hañ roman̄ gau u rö nöp ke ke m̄döp. N̄bi b̄i gau ke la; kaj wal gau ke la; yaur gau ke la; kabsal̄ gau ke la. ⁴⁰ Hañ roman̄ kumi kabö adö lañ gau ke m̄döp; hañ roman̄ m̄n̄öñ naböñ adö iñ i gau ke m̄döp. Hañ roman̄ kumi kabö adö lañ aij u ke m̄döp; hañ roman̄ m̄n̄öñ naböñ adö iñ i aij u ke m̄döp. ⁴¹ Pen sidö mailö u aij u ke la; rak̄n̄ mailö u aij u ke la; gap̄ mailö u aij u ke la. Pen gap̄ gau u rö nöp ke ke m̄döp rö mailö u aij ke ke la. ⁴² N̄bi b̄i umöm uraknaböl u an̄bu rö. Wip r̄göl ḡnaböl hañ roman̄ u hij ḡi lugnab; uraknaböl hañ roman̄ u hij ḡi lugagnab. ⁴³ Nan mög gep rö ulöm l̄bal; uraköm mailö halö m̄dnab. Nan klö m̄dagöp ulöm l̄bal; uraköm p̄döñ halö m̄dnab. * ⁴⁴ Hañ roman̄ ulöm l̄bal u hañ roman̄ m̄n̄öñ naböñ adö iñ i ajpal rö m̄döp; uraköm ana kumi kabö adö lañ ajpal rö m̄dnab.

⁴⁵ Adö an̄bu nöp, God Manö ad̄n̄ ap Mos̄s kal̄i kl̄ñ r̄köm haga, “Adam nöd n̄bö u n̄pe ke b̄i kam̄n̄ halö la,” a ga. Adam hain n̄bö u pen Ana m̄döp; n̄pe n̄bi b̄i gau kam̄n̄ m̄dep magö u ñab. * ⁴⁶ An̄b u me, nöd hañ roman̄ m̄n̄öñ naböñ adö iñ i ajep; hainö hañ roman̄ ana ajep. ⁴⁷ B̄i nöd n̄bö u m̄n̄öñ nöp aua; B̄i hain n̄bö u kumi kabö adö lañ au n̄bö aua. ⁴⁸ N̄bi b̄i m̄n̄öñ naböñ adö iñ i m̄dpal gau, b̄i nöd n̄bö m̄dm̄döp u rö nöp m̄dpal. N̄bi b̄i kumi kabö adö lañ m̄dpal gau, B̄i kumi kabö adö lañ m̄döp rö m̄dpal. ⁴⁹ M̄ñi hon b̄i m̄n̄öñ aua rö m̄dpun; hainö B̄i kumi kabö adö lañ au n̄bö aua rö m̄deinabun.

⁵⁰ Añ mam b̄i, yad kalöp hagabin, hañ roman̄ ȳhar̄n̄ u God ram̄ m̄n̄öñ aij u arep rö lagöp. Nan um

hij ḡi lugnab u pör pör m̄dain̄m rö lagöp. ⁵¹ Pen manö nöd n̄n̄agm̄dal ap kalöp hagn̄g gabin. Hon Kraiss n̄bi b̄i n̄pe m̄dpun gau magöñhalö umagnabun. Pen hon magöñhalö ke hain n̄bö rö l̄nabun. * ⁵² Añ magö hagö, añm̄ añm̄ ȳn̄d nöp mailö göp rö, n̄bi b̄i umbal gau urak hañ roman̄ hij ḡi lugagep m̄deinaböl; pen hon magöñhalö ke hain n̄bö rö l̄nabun. * ⁵³ Hañ roman̄ hij ḡi lugnab u, hij ḡi lugagep l̄n̄m; hañ roman̄ umeb u, pör pör m̄dep l̄n̄m. * ⁵⁴ Hañ roman̄ hij ḡi lugnab u, hij ḡi lugagep l̄nab; hañ roman̄ umeb u, pör pör m̄dep l̄nab ñ̄n̄ an̄bu, manö kal̄i kl̄ñ r̄köm hagla rö ḡnab. B̄i God manö hagep Aisaia God Manö kal̄i kl̄ñ hagöm haga, “B̄i Kub umeb magö u al pak lö hadö böñ nöp p̄s göp,” a ga. * ⁵⁵ Pen b̄i God manö hagep Hosea God Manö kal̄i kl̄ñ r̄köm haga,

“Umeb magö, uri klö ne m̄döp gai?

Umeb magö, uri ilön ne m̄döp gai?” ö ga *

⁵⁶ Umeb magö ilön u nan si nan naij gep n̄bö; nan si nan naij gep klö u lo manö n̄bö. * ⁵⁷ Pen God n̄pe B̄i Kub hon Jisas Kraiss n̄p̄ yuö apöm han̄p̄ ud as̄k̄ yuö kam̄n̄ arabun. An̄bu n̄n̄un, God n̄p̄ aij a gun.

⁵⁸ An̄b u, añ mam aij yad gau, kale p̄döñ ḡmim, ke gau aragmim. B̄i Kub n̄p̄ wög ḡpun u ȳhar̄n̄ gagun a ḡmim, pör nöp klö ḡmim, B̄i Kub n̄p̄ wög göl ḡi m̄daimim.

16

Nan God n̄p̄ ñeb

¹ Mani ud magum ḡmim, God n̄bi b̄i kal̄p̄ ñ̄nabim manö u hagn̄g gabin. Kraiss Jisas n̄bi b̄i Galesia Propins m̄dpal gau kal̄p̄ hagnö rö, kale u rö nöp ḡmim. * ² Kale n̄bi b̄i ke ke magöñhalö wik añi añi ñ̄n̄ nöd u mani udpim rö u n̄n̄mim r̄mnap

* 15:43: Plp 3:20-21 * 15:45: Jen 2:7 * 15:51: 1De 4:15-17 * 15:52: Mad 24:31 * 15:53: 2Ko 5:4 * 15:54: Ais 25:8 * 15:55: Hos 13:14 * 15:56: Ro 7:13 * 16:1: Ro 15:25-26; 2Ko 8:1-9

ud ke gau limim ud magum g+mim. Anig g+nabim u, yad apjakem mani nan a gem hag ajageinam.

³ Pen yad n+nabin u, bi kale n+nimim bi aij m+dpal gau r+mnap hagpe, yad kalip kop kali kliñ rik ñ+nö, kale pen kop u abe mani ñ+nabim u abe dam Jerusalem ud aröl. ⁴ Pen yip arep rö leinab yad ke kalip ut gi ud arnabin.

⁵ Pen yad Masedonia Propins u amem, m+dpim u n+nabin. *

⁶ Amjakem, kale aip pro magö ap m+deinam rö löp. Yibaud i kalöp aip m+dem, ram m+nöñ r+mnap arnig g+nö, yip dam adan an u yube arnabin. * ⁷ Kalöp y+har+ñ mailö sidö an n+nöl arep u yip aij gagöp. Bi kub yau a geinab, am kale aip rap+n m+dem hainö arnabin.

⁸ Yad daun kub Epesas i m+dem, Pedikos ñ+n kub u ap padiö n+nem hainö n+nabin. ⁹ Daun kub Epesas i, Bi Kub wög kub gabin, pen n+bi bi iru nöp yip ji n+nbal. *

¹⁰ Pen Dimodi m+dpim u auain+m, n+p ud aij g+mim, n+pe p+ñ+n gagnab. N+pe yad Bi kub u n+p wög g+pin rö nöp göp u n+nimim, * ¹¹ n+p arö gagmim. Kale magöñhalö n+p ud aij g+mim. Hainö arnig gain+m u, n+p dam adan an u yuaimim, yad m+dpin i ado gi aun+m. Mam r+mnap halö aip aunaböl a gem abad m+dpin. *

¹² Pen mam hon Apolos n+p manö klö hagem hagnab, mam r+mnap arajal rö, aip armön a g+pin u, pen n+pe m+ñi nagnab. Hainö neb rö lain+m n+nab. *

Manö naböñ r+mnap abe haga

¹³ Kale n+bi bi n+nöl gi m+daimim. God n+p n+n ud p+döñ g+mim gi m+daimim. Nan ap p+ñ+n gagmim. Klö yab+ñ g+mim gi m+daimim. ¹⁴ Pen nan n+hön n+hön g+nabim, n+bi bi gau kalip m+dmagö limim g+mim.

¹⁵ Añ mam bi. Kale n+n+bim, Grik kai Kraiss n+p n+n udla gau,

S+depanas n+bi bi yam n+pe gau nöd n+n udla. N+n udöm me, n+bi bi Kraiss lau adö m+dpal gau kalip m+dmagö löm wög gi ñöl gi nöp m+dpal. An+b u, añ mam yad kalöp hagnab, * ¹⁶ n+bi bi aij an+b gau rö abe, añ mam kale aip wög g+pal gau abe n+nimim, hagnab rö nöp g+mim.

¹⁷ Pen kale ap yip n+nimim rö lagö, S+depanas, Podyunedas, Akaikas apöm yip n+nbal u yip aij yab+ñ göp. ¹⁸ Anig g+pal an+bu yip aij göm kalöp aij göm göp. Bi aij an+b gau manö hagnaböl u n+n aij g+mim.

¹⁹ Pen n+bi bi God lau adö m+dpal Esia Propins i, kalöp Korid n+bi bi gau, “Añ mam bi, kale m+dpim?” a g+pal. Akwila n+bi n+pe Prisila aip kalöp Korid n+bi bi, “Bi Kub kalöp abad m+deian,” a g+pal. N+bi bi apöm ram kale ber m+hau magum göm God n+p sabe g+pal gau u rö nöp hagnab. * ²⁰ Pen añ mam Kraiss lau adö m+dpal gai i magöñhalö, “Kale m+dpim?” a g+pal. Kale Bi Kub n+p n+n udpin rö, pen pen hag w+hai udöl gi, alaun bom halumim.

²¹ Yad Pol, manö naböñ magö i ñ+imagö yad u ke kali kliñ rikem “Kale m+dpim?” a gabin.

²² N+bi bi an, Bi Kub n+p m+dmagö lagnab u, pen ilön udn+m. An+b u, Bi Kub hon, ne aumön! *

²³ Bi Kub hon Jisas kalöp mög n+nöm ud aij g+n+m.

²⁴ Añ mam yad Kraiss Jisas lau adö m+dpim gau, yad kalöp magöñhalö m+dmagö libin. An+b unbö rö aij.

* **16:5:** Ap 19:21 * **16:6:** Ro 15:24 * **16:9:** Ap 19:8-10; 2Ko 2:12 * **16:10:** 1Ko 4:17 * **16:11:** 1Di 4:12 * **16:12:** 1Ko 3:6 * **16:15:** 1Ko 1:16 * **16:19:** Ap 18:2,18,26 * **16:22:** Gal 1:8-9

2 Korid

Pol köp hain u Korid n̄bi b̄i kal̄ip kal̄i kliñ r̄ika

¹ Yad Pol. God ȳip hag lö, Kraiſ Jisas manö ud arep b̄i ap m̄idem, mam hon Dimodi aip aui m̄idul, kalöp God n̄bi b̄i n̄ipe daun kub Korid m̄idpim gau abe, Akaia Propins aŋ aŋ gau gau magör̄halö m̄idpim gau abe, köp an̄bi kal̄i kliñ r̄ikabin. ² Kalöp hagabin, ȳip aij göp u, Bapi God abe B̄i Kub Jisas Kraiſ abe kalöp mög n̄iŋmil ud aij ḡilö, agam̄ij m̄id aij ḡimim.

Pol God n̄ip aij a ga

³ B̄i Kub hon Jisas Kraiſ Nap n̄ipe God n̄ip aij a gun. Bapi God ñ̄i pai n̄ipe mög mög n̄iŋöm, ud aij göm, pör pör abad m̄id aij yabił göp. * ⁴ Marö r̄imnap han̄ip auaj̄ip, n̄ipe han̄ip abad m̄id aij göp u me, hon pen ado gun, n̄ibi b̄i r̄imnap marö auaj̄ip, kal̄ip u rö nöp ud aij gun abad m̄id aij ḡinabun. ⁵ Kraiſ p̄ig m̄idpun u me, n̄ipe ilön uda rö hon u rö nöp ilön r̄imnap udpun. Pen Kraiſ p̄ig m̄idpun u me, n̄ipe han̄ip pör pör abad m̄id aij göp n̄iŋöm hon gasi halö m̄idpun. * ⁶ Kale m̄id aij ḡimim gasi halö m̄idmim, am n̄ipe aip pör pör m̄ideinabim a göm, Kraiſ Jisas n̄ipe marö r̄imnap han̄ip ñ̄im̄idöp. Pen Kraiſ n̄ipe han̄ip abad m̄id aij göp rö, hon gasi halö m̄idpun u n̄iŋnabim u me, marö r̄imnap kalöp aueinab u, Kraiſ han̄ip u rö nöp abad m̄id aij ḡinab n̄iŋöm m̄id aij gun a ḡimim, gasi halö m̄ideinabim. ⁷ Gasi hon n̄iŋbun u, kale Kraiſ n̄ip arö gagnabim. Hol b̄i m̄ihau ilön udpul rö, kale u rö nöp ilön udnabim; pen God hal̄ip m̄ihöŋ ud aij göp rö, kalöp u rö nöp ud aij göm abad m̄id aij gö, gasi halö m̄ideinabim.

⁸ Pen añ mam b̄i n̄iŋmim. Hol b̄i m̄ihau Esia Propins m̄idul, marö kub udul ułham yabił m̄idailo. Kam̄iŋ m̄idaiul rö lagöp, hadö umnabul a ḡilo. * ⁹ Hadö umn̄ig gabul a ḡilo. Pen ga adö an̄ibu, hol gasi kub yabił n̄iŋm̄idul u me, hol ke klö m̄idpul a gul hagagpul; God n̄bi b̄i umbal gau gö urakpal u nöp hal̄ip abad m̄idö n̄iŋöl ḡi m̄idpul, a ḡipul. ¹⁰⁻¹¹ Hal̄ip böŋ nöp al pak löl rö la u pen n̄ipe hal̄ip ud kam̄iŋ yua u me, uri n̄ipe hal̄ip kauyaŋ ud kam̄iŋ yun̄ig gab. Kale God n̄ip sabe göl ḡi m̄idpe, hainö gau abe n̄ipe u rö nöp hal̄ip ud kam̄iŋ yunab a gul gasi halö m̄idpul. An̄ib u, n̄ibi b̄i iru nöp God n̄ip sabe göl ḡi m̄idlö, God n̄ipe n̄iŋöm hal̄ip b̄i m̄ihau ud kam̄iŋ yuö me, n̄ibi b̄i iru nöp hal̄ip ḡinab u n̄iŋöm hib n̄ipe haglö adö arnab. *

Pol kal̄ip am n̄iŋaga, manö u haga

¹² M̄idmagö hol aŋ daŋ n̄iŋbul, n̄ibi b̄i gau aip m̄idul nan n̄ihön n̄ihön ḡipul gau, God hal̄ip aip m̄idö n̄iŋöl ḡi, n̄ip gasi n̄iŋöl ḡi ḡipul. Hol manö n̄iŋö nöp hagul ḡi aij nöp ḡipul. Yad waiö hagabin, kalöp pör pör an̄ib unbö rö nöp ḡipul. Pen n̄ibi b̄i gau gasi n̄iŋbal rö gasi n̄iŋul an̄ig gagul. God hal̄ip mög n̄iŋöm ud aij göm gasi ñ̄ö an̄ig ḡipul. ¹³⁻¹⁴ Köp kalöp kal̄i kliñ r̄ikm̄idin gau, manö ba gau rö hagem r̄ikagm̄idin; amgö li n̄iŋmim, ił u ȳiŋid n̄iŋmim a gem, waiö nöp r̄ikpin. Miñi ke ke rö m̄idpun u me, kale ȳip n̄iŋbim pen ȳip n̄iŋ aij gagpim; pen ȳip aij göp u, ȳip n̄iŋ aij ḡipe me, hainö B̄i Kub hon Jisas ado ḡi aunab ñ̄in u, ap magum gun, yad kalöp n̄iŋem miñ miñ ḡinabin; kale pen u rö nöp ȳip n̄iŋmim miñ miñ ḡinabim. * ¹⁵⁻¹⁶ Adö an̄ibu nöp me, nöd Masedonia Propins aragnö ñ̄in u, yad gasi ap n̄iŋem köl am n̄iŋn̄ig n̄inabin a ḡinö. Yad Masedonia n̄ibi b̄i kal̄ip n̄iŋn̄ig arnabin, pen nöd am kalöp n̄iŋem arnam, a ḡinö. Pen ado ḡi apem,

* **1:3:** Ro 15:5 * **1:5:** Sam 34:19 * **1:8:** Ap 19:23; 1Ko 15:32 * **1:10-11:** 2Di 4:18 * **1:13-14:** 2Ko 5:12; Plp 2:16

Judia arnig, adan mlö añi anibu nöp apem, kalöp kauyan niñöl gi ap padinam, a ginö. Anig ginö me, kale miñ miñ gimim yip pen gi niñmim nan magö rimnap niñbe niñöl gi, Judia arnam, a ginö. * 17 Gasi anibu rö niñem me, kalöp nöd manö big yunö u pen hainö nagnö. Anig ginö u, yip pen hagnabim, “Bi mlö u nip ke aij göp adö u hain göm, ‘Ginabin ginabin,’ a göm, manö nöp hagöm, hainö gagöp. Nipe yiñharin bi manö niñg pak ajöp mlö u,” a ginabim rö löp u pen, 18 God bi niñö yabiñ nöp hagöp u pig midpin rö u, yad gasi miñhöp niñem kalöp hagagpin. 19 Yad, Sailas, Dimodi, hon kalöp God Niñ nipe Jisas Kraiss manö hag niñno. Jisas Kraiss gasi miñhöp midagöp. Nipe yau a göm, hainö wasö gagnab. Manö niñhön niñhön hagöp u, hagöp rö nöp ginab. * 20 God manö adö niñhön niñhön haga u, Jisas Kraiss apöm, anib unbö rö nöp magöñhalö göp. Hon nipe anig göp anibu niñbun u me, God nip sabe gun u, Jisas Kraiss hib nipe hagnu, “Niñö” a gipun. Anig gipun u, God hib nipe u adö lan aran a gun anig gipun. * 21 God nipe nöp gö me, hon abe, kale abe Kraiss nip cig aij gun midpun. Nipe nöp me hanip “Niñbi bi yad ke,” a göm, hag löm, 22 Ana nipe u hanip niñö, apöm midmagö an hon dan gon li midöp. Anib u hon niñbun, hon God niñbi bi nipe ke midpun niñöm nipe haga haga rö nöp magöñhalö hanip niñab. *

23 Pen yad kale Korid kai midpim gau niñnig gainö u pen amem manö kub hagnö, kale ilön udmim rö löp niñem me, kalöp mög niñem me nagnö. God nipe midmagö yad an dan niñöb yad piral hagagabin. 24 Pen manö yad u nöp hain göl a gem gasi u niñagpin. Kale ke Kraiss nip gasi niñbim u me, yad am kalöp hagnö, kale klö gimim Kraiss nip niñ aij gimim cig pidön gimim miñ miñ

göl gi mideinabim, a gem hagabin. *

2

1 Pen yad gasi ap niñem hagnö, “Kalip kauyan am niñem manö klö hagnö, kalip kauyan ilön udöl rö löp u, am niñagnam,” a ginö. *

2 Pen yad ginö kale ilön udeinabim u, an pen midöm yip geinab miñ miñ ginabin? Niñbi bi anibu rö rimnap midageinaböl. 3 Anibu niñem me, kalöp köp kali kliñ riknö. Yad gasi niñnö, “Amjakem niñbi bi gau niñem miñ miñ yabiñ gibnep pen wasö, amjakem kalip niñnö, yip niñör yabiñ ginim rö löp u me, yad aragnabin,” a ginö. Yad gasi niñnö, “Yad ke miñ miñ ginabin u, kale abe miñ miñ ginabim,” a ginö. 4 Köp kali kliñ riknö anibu, midmagö yad u ilön gö, gasi mlö löl gi, amgö niñg ud gi dö gi yuöl gi kali kliñ riknö. Kalöp marö kub ginim a gem rikagnö; kalöp midmagö yabiñ libin rö niñmim, a gem riknö. *

Bi nan naij ga u, uri nan naij ga anibu arö gimim nip midmagö libim udmim

5 Pen yad gasi niñbin bi ap gö marö ga u, yip gaga, kalöp niñbi bi gau midpim kalöp magöñhalö ga.

6 Pen kale magöñhalö rö nip arö gipe u, nipe ilön udöm, gi naij ga u hadö niñöb. Anib u, miñni anig gagmim; arö gimim. 7 Miñni gi naij ga anibu arö gimim, nip manö hain hain hagnim. Niñhön ginig: nip anig gagpe, mög kub yabiñ gö, böñ nöp ap lug paknim rö löp. 8 Anib u, yad kalöp hagabin, nip mam hon a gimim midmagö libim u, nip hagpe niñ aij ginim. 9 Yad kalöp köp kali kliñ riknö u, manö yad u udmim, manö niñhön niñhön hagnabin magöñhalö hain gimim ginabim aka gem köp kali kliñ riknö. 10 Pen niñbi bi kale gau rimnap gi naij ginaböl kale arö ginabim u, yad u rö nöp gi naij ginaböl anibu arö ginabin. Pen

* 1:15-16: 1Ko 16:5-6 * 1:19: Ap 18:5 * 1:20: Rep 3:14 * 1:22: Ep 1:13-14; 2Ko 5:5 * 1:24: 1Pi 5:3 * 2:1: 1Ko 4:21 * 2:4: Ap 20:31

yad gi naj gɪnaböl arö gɪnabin u, Kraiſ yɪp nɪŋ mɪdöp, a gem, kalöp nan a gem arö gɪnabin. ¹¹ Pen wasö u, Seden hanɪp Kraiſ nɪbi bɪ nɪpe rɪmnap gö, ap lug pakun rö löp. Seden pör, gɪnö ap lug paköl a göm nɪŋöb u, nɪŋbun. *

¹² Pen Kraiſ manö aij u Droas nɪbi bɪ kalɪp hag ñɪnam a gem, Droas arainö, Bɪ Kub yɪp adan hiɪkö, wög nɪpe u ram mɪnörj anɪbu gɪnam rö la u pen, * ¹³ mam yad Daidas Droas au ulhai nɪŋagnö u me, yad gasɪ kub nɪŋem, Droas nɪbi bɪ kalɪp, “Aui mɪdaiim” a gem, Daidas nɪp nɪŋnɪg Masedonia Propins aui aunö. *

¹⁴ Anɪb u, God göp rö nɪŋem, nɪp aij yabɪɪ a gɪpin. Ñɪ nɪpe Kraiſ nɪp yuö, apöm Seden nɪp ud raɪa mɪgan nɪpe gau löm, hanɪp uda. Nɪpe hanɪp udöm, ami bɪ kub rö hanɪp ut gɪ arö nɪŋöl gɪ, nɪbi bɪ ke ke gau hanɪp nɪŋöm Kraiſ manö aij nɪpe haɪŋ aij yabɪɪ rö nɪŋbal. ¹⁵⁻¹⁶ Kraiſ mab haɪŋ aij auep ud God nɪp lau sabe gɪ ñöb u rö, hon mɪdpun. Nɪbi bɪ Kraiſ kalɪp ud kamɪŋ yuab gau haɪŋ anɪbu nɪŋöm haɪŋ aij unbö ke nɪŋlö, kalɪp kamɪŋ mɪdep magö u ñöb. Pen nɪbi bɪ Kraiſ nɪp arö gɪpal gau, haɪŋ aɪnɪ anɪbu nöp nɪŋöm wɪp haɪŋ naj u a gɪlö, kalɪp umeb magö u ñöb. Pen nɪbi bɪ an wög anɪbu gɪnɪm rö löp? * ¹⁷ Nɪbi bɪ iru nöp mani nan gau iru nöp udun a göm, God Manö aij nɪpe u hag aɪpal. Pen hon unbö rö gagpun. God nɪpe hanɪp hag lɪ yuöm nɪŋ mɪdö nɪŋöl gɪ, hon Kraiſ nɪbi bɪ nɪpe mɪdun manö nɪŋö yabɪɪ nöp hagun a gun, God Manö aij nɪpe u kabö göl nöp hag ñɪbun.

3

¹ Pen manö kalɪ kliñ rɪkabin anɪbi, “Yad köp kalɪ kliñ rɪknö, hanɪp ud aij göl,” a gem, rɪkagabin. Hon nɪbi bɪ yɪharɪŋ rö mɪdun, hanɪp udmim, a gun, nɪbi bɪ kale nɪŋbim rɪmnap

* **2:11:** Luk 22:31

* **2:12:** Ap 14:27; 1Ko 16:9

* **3:1:** 2Ko 5:12; Ap 18:27

* **3:2:** 1Ko 9:2

31:31; 1Ko 11:25; Jon 6:63

* **3:7:** Eks 34:29

kalɪp hagno, köp rɪmnap kalɪ kliñ rɪk ñɪlö, hon dap kalöp ñɪno nɪŋmim, hanɪp udagnabim. Pen kale, “Bɪ gai i kalɪp udmim,” a gɪmim, köp rɪmnap kalɪ kliñ rɪk ñɪbe, hon dam nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp ñagnabun. * ² Pen köp mɪdmagö aŋ hon daŋ kalɪ kliñ rɪk mɪdöp rö me, kale nɪbi bɪ mɪdpim. Gasɪ hon nɪŋbun u, kalöp manö hag ñɪno nɪŋmim udpim u me, nɪbi bɪ gau kalöp nɪŋöm, hon bɪ aigale bɪ rö mɪdpun u nɪŋnaböl. * ³ Pen hon Kraiſ nɪp wög gɪno, Kraiſ nɪpe ke köp anɪbi kalɪ kliñ rɪkôm hanɪp ña. Yɪg nan kalɪ kliñ rɪkep udöm rɪkpal rö wasö; kabö adö u kalɪ kliñ rɪkpal rö wasö. God pör kamɪŋ mɪdöp Ana nɪpe u Kraiſ manö aij nɪpe u nɪbi bɪ mɪdmagö aŋ kale daŋ rɪköp. *

⁴ Yad manö hagabin anɪbi, God nɪhön nɪhön hagöp u Kraiſ magörhalö anɪb unbö rö nöp gɪnab, a gem hagabin. ⁵ Hon nɪŋbun, hon klö hon ke gɪno wög aij arnɪm rö lagöp; God nöp me hanɪp gɪ ñö nɪŋöl gɪ, gɪno wög aij arnab. ⁶ God nɪpe nöp gö, hon wög gɪ ñeb bɪ nɪpe mɪdun, God Manö hain nɪbö hag löp u, damun nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñɪbun. God Manö hain nɪbö hag löp anɪbu, lo manö u rö wasö; manö hain nɪbö hag löp u, God Ana ñöb. Lo manö gö, nɪbi bɪ umnaböl; pen God Ana gö, nɪbi bɪ kamɪŋ mɪdeinaböl. *

⁷ Lo manö anɪbu, God kabö haɪai bad adö u kalɪ kliñ rɪkö, Mosɪs dauö nɪŋöl gɪ, mailö kub yabɪɪ ga. Mailö kub anɪbu Mosɪs mulu maj mɪgan nɪpe mailö gɪmɪdöp. Mɪdö mɪdö mailö kub anɪbu hadö ur gaia pen Isrel nɪbi bɪ Mosɪs mulu maj mɪgan nɪpe nɪŋöl rö laga. Lo manö umeb magö daua u pen mailö kub yabɪɪ halö aua. * ⁸ Pen God Ana wög nɪpe gab u mailö aij unbö ke halö mɪdöp. ⁹ Manö kub hagep lo manö u mailö halö aua rö, hon God amgö ilö adö nɪpe u nɪbi bɪ kamɪŋ aij rö lep manö

* **2:13:** Ap 20:1

* **2:15-16:** Luk 2:34; 2Ko 3:5-6

* **3:3:** Eks 24:12; Jer 31:33; Esi 36:26-27

* **3:6:** Jer

aij an+bu mailö halö unbö ke yabi+
aia. * 10 Mailö aij unbö ke uri hadö
auub u me, lo manö nöd mailö halö
aia u uri mailö gagöp. 11 Lo manö
u pör m+dagöm ur g+n+g gaia pen
mailö halö aia; an+bu u me, manö aij
u pör pör m+dom ur gagnab u mailö
aij unbö ke halö m+dom.

12 An+bu u, hon gasi halö m+du,
ana udagun, klö gun Krai manö aij
u waiö hag n+bu. 13 Mosis ga rö
gagun. N+pe lo manö u damöm, mulu
majman n+pe u mailö kub yabi+ ga,
pen m+dom m+dom mailö kub ga an+bu
pro gö auö n+öl gi, Mosis n+pe n+bi
bi gau pro gaj+ an+bu n+agöl a
göm, usaj+ bad ap udöm, mulu ma-
jman n+pe u pa+u ga. * 14-15 Pen
gasi kale n+ aij gagla. N+hön g+n+g:
usaj+ bad rö gasi kale wam wam
göm m+deia u me, God nöd hadame
nöp manö n+ö hag lep haga manö
u amgö li n+la u pen manö it u
n+agla. M+ni u rö nö kale lo manö
an+bu amgö li n+bal pen nan usaj+
bad rö gasi kale wam wam gö, manö
it n+agpal. Nan usaj+ bad rö gasi
kale wam wam göp u, Krai n+pe
nöp ud ke gau yun+m rö löp. 16 Pen
n+bi bi Bi Kub u n+ aunaböl u,
n+pe usaj+ bad gasi kale pa+u göm
m+dom u, ud wa+ gi yuöm, gasi kale
piral hi+kö, n+aböl. * 17 Bi Kub
hagabin u, Ana u me. Ana n+pe hon
aip m+deinab u, nan n+hön n+hön
göm han+p bi nag+man rö l+n+m u,
n+pe pa jö gi ke gau yuöm han+p ud
asik yunab. * 18 Pen mulu maj-
man hon u pa+u gi pi gun m+dagpun
rö, hon magö+halö Bi Kub mailö aij
n+pe u waiö n+bu. N+pe gö, hon
magö+halö n+pe ke mailö aij halö
m+dom rö linabun. Magö a+ nö
n+pe m+dom rö lagnabun; pen n+n a+
a+ n+pe pör nö han+p gi gi gö, hon
mailö aij n+pe m+dom rö linabun. Bi
Kub an+g gab u Ana u me.

* 3:9: Dud 27:26; Ro 1:17

* 3:13: Eks 34:33

* 3:16: Eks 34:34

* 3:17: Jon 8:36; Ro 8:2

* 4:2: 2Ko 2:17; 1De 2:5

* 4:4: Ep 2:2; Kol 1:15; Hib 1:3

* 4:6: Jen 1:3; Ais 9:2; 2Ko 3:18

* 4:7: 2Ko 5:1

* 4:8: 2Ko 1:8; 7:5

4

M+nö+ ud rin cög gi+pal rö u, hon n+bi bi m+dpun

1 God han+p mög n+öm udöm, wög
an+bi hag lö gi+pun u me, hon gasi iru
n+agpun. 2 Pi göm gi+pal adö u abe,
nable gö n+öl gi gi+pal adö u abe hon
gagpun. N+bi bi gau kal+p manö piral
hagagpun. Hon God Manö hag n+n+g
gabun u, manö hon r+mnap halö
hagun hag n+agpun. Nan n+hön n+hön
gi+pun gau piral adö u gagpun. God
Manö aij n+pe u kabö göl nö waiö
hag n+bu. An+g g+no, n+bi bi gau
han+p n+öm, m+magö an kale dan
n+aböl, hon God amgö ilö adö n+pe
u bi aigale bi rö m+dpun. * 3 N+bi bi
umaböl gau nö, manö aij waiö hag
n+bu u n+öm, usaj+ bad rö manö
aij adö m+dom n+öm n+agun a gi+pal.
4 Kale n+agpal u, Seden ram m+nö+
it i god rö m+dom u, gasi kale wam
wam gö, Krai manö aij mailö halö
m+dom manö u n+agpal. God n+pe
m+dom rö, Krai u rö nö m+dom u
n+agpal. * 5 Pen manö hag n+bu
u, hon bi aigale bi rö m+dpun manö
u hag n+agpun; Jisas Krai n+pe nö Bi
Kub m+dom n+öm Jisas wög n+ gun,
wög gi neb bi kale m+dpun a gun,
manö aij kalöp hag n+bu. 6 God nö
“Sibön an yan mailö gan,” a ga. God
a+ an+bu nö mailö n+pe m+magö
an hon dan n+ lab. An+bu u, God mailö
aij n+pe u Krai mulu majman mailö
gab u hadö n+bu. *

7 M+nö+ ud rin cög gi l+bal rö u,
hon n+bi bi m+dpun. Pen God n+pe
nan aij unbö ke an+bi han+p an dan
löp. An+bu u n+bu, klö hon ke wasö;
God klö n+pe ke nö udun an+ göl
m+dpun u n+bu. * 8 Han+p bö+
bö+ ridik gi+pal u pen hon pak gulu
gi arbut. Gasi iru n+bu u pen
gasi halö m+dpun. * 9 Han+p yu
gi yubal u pen mam hon pör aip
m+dom. Han+p y+har+ gabi pakpal

umagpun. ¹⁰ Jisas nɪp paköm al pak la rö, hanɪp u rö nöp paköm al paknɪg gɪlö bɪslam mɪdpun. Pen anɪg gö, nɪbi bɪ gau hañ romanɪ hon nɪñöm, Jisas kamɪɲ mɪdöp u waiö nɪɲnaböl. * ¹¹ Hon kamɪɲ mɪdpun u, Jisas nɪp nɪɲ udpal, a göm, hanɪp pör pör nöp al pak lɪnɪg gaböl. Pen gaböl anɪbu, nɪbi bɪ gau hañ romanɪ hon nɪñöm Jisas kamɪɲ mɪdep magö nɪpe u nɪñöl a göm, God kalɪp arö gö anɪg gaböl. * ¹² Hon pör pör umun rö löp u pen hon anɪg gɪno, kale kamɪɲ mɪdmim rö löp.

¹³ God Manö u bɪ ap kalɪ kliñ rɪköm haga, “God nɪp nɪɲ udpin u me, anɪg hagpin,” a ga. Anɪb u rö, hon u rö nöp God nɪp nɪɲ udpun u me, manö hagpun. * ¹⁴ Hon nɪɲbun, God gö Bɪ Kub Jisas kauyaɲ uraka rö, hanɪp u rö nöp gö urakno, hanɪp abe kalöp abe dam Jisas mɪdöp au lɪnab.

* ¹⁵ Nan hagabin anɪb i magöɲhalö kalöp nan a gem hagabin. Anɪg gɪno, ñɪn aɲɪ aɲɪ God nɪpe nɪbi bɪ gau gau iru nöp ud aij göm abad mɪdö, kale God nɪp aij a göl gɪ gɪlö nɪñöl gɪ, hib nɪpe u i adö laɲ ap rannab.

God nɪp nɪɲ udun gasɪ halö mɪdpun

¹⁶ Anɪb u, hon gasɪ halö mɪdpun. Hañ romanɪ ñɪn ma hon hainö gɪ lugnɪm rö löp u pen God hanɪp pör pör ana aɲ hon daɲ klö ñö nɪñöl gɪ kamɪɲ mɪdpun. * ¹⁷ Marö pro udpun anɪb gau nan kub wasö; yɪharɪɲ magö ɟɟep ap nöp udpun. Pen marö anɪb gau udun, am Krais aip mɪdun pör nöp pör nöp mailö aij kub yabɪɟ gau mɪd aij gɪnabun. * ¹⁸ Mɪnönɲ naböɲ adö ɪɟ i mɪdun, nan amgö magö nɪɲeb gau gasɪ iru nɪɲagpun; nan adö laɲ au amgö magö nɪɲagep gasɪ nɪɲbun. Nan amgö magö nɪɲeb gau magö ɟɟep nöp mɪdeinab; nan amgö magö nɪɲagep gau pör nöp pör nöp mɪdeinab. *

* **4:10:** 1Ko 15:31

* **4:11:** Ro 8:36

* **4:13:** Sam 116:10

* **4:14:** 1Ko 6:14

* **4:16:** Ep 3:16

* **4:17:** Ro 8:17-18

* **4:18:** Kol 1:16

* **5:1:** 2Ko 4:7

* **5:2:** Ro 8:23

* **5:6:** Hib 11:13-16

* **5:8:** Plp 1:23

* **5:9:** Kol 1:10; 1De 4:1

* **5:10:** Ekl 12:14

5

¹ Hañ romanɪ hon mɪñi mɪdöp ñɪn aɲ i, ram bada bad rö mɪdöp. Pen ram bada anɪbu ud waɟ gɪlö aka asöl gö, God nɪpe hanɪp ram hain nɪbö ap ram mɪnönɲ nɪpe kumi kabö adö laɲ au gɪ lö mɪdeinabun. Ram anɪbu bɪ ram gɪpal rö wasö; God nɪpe ke gɪ lö, pör nöp pör nöp mɪdeinab. *

² Ram hain nɪbö anɪbu yɪɲɪd udun waɟɪj rö rol gun, a gɪ gasɪ nɪñöl gun abad mɪdpun. * ³ Nɪhön gɪnɪg: God nɪpe hanɪp waɟɪj rö rol gɪ ñeinab u, magö nöp mɪdageinabun. ⁴ Mɪñi ram bada anɪbi mɪdun, marö gö nɪñöl gɪ ake gabun. Pen arö gun, magö nöp mɪdaiun a gɪ gasɪ u nɪɲagpun; kumi kabö adö laɲ mɪdep hañ romanɪ u udun a gɪ gasɪ u nɪɲbun. Hañ romanɪ kamɪɲ mɪdep u apöm, hañ romanɪ umeb nöd nɪbö u böɲ nöp ñɪɲ haknab, a gɪ gasɪ u nɪɲbun. ⁵ God gasɪ nɪpe ke nɪñöm, hañ romanɪ hain nɪbö ñɪnam a göm, Ana nɪpe u nöp yuö apöm hanɪp aip mɪdöp u me, God nɪpe haga rö nöp gɪnab u nɪɲ aij gɪpun.

⁶ Anɪb u me, hon pör pör gasɪ halö mɪdpun. Pen hañ romanɪ anɪb i halö mɪdpun ñɪn aɲ i, Bɪ Kub ram nɪpe kumi kabö adö laɲ au mɪdagpun. *

⁷ Bɪ Kub nɪp gasɪ nɪñöl gɪ aɲpun u pen amgö nɪɲagpun. ⁸ Hon gasɪ halö mɪdpun. Hañ romanɪ hon i arö gun, am Bɪ Kub aip ram mɪnönɲ nɪpe kumi kabö adö laɲ au mɪdaiun, a gɪ gasɪ u nɪɲbun. *

⁹ Anɪb u, ram mɪnönɲ hon aui hañ romanɪ mɪdeinabun aka arö gun Bɪ Kub ram nɪpe am mɪdeinabun u, nɪp aij gɪnab adö u nöp gun, a gɪ gasɪ u nɪɲbun. * ¹⁰ Nɪhön gɪnɪg: hon magöɲhalö am Krais amgö ɪlö adö nɪpe au mɪdno, mɪñi hañ romanɪ halö mɪdun nɪhön nɪhön gɪpun, aij gɪpun aka aigöl gɪ rö gɪpun u nɪñöm, pen anɪbu rö ñɪnab. *

11 Bî Kub nîpe Bî piñîñ gep mîdöp u niñjun, kîö gun, nîbi bî gau nîp niñ udöl a gun, kalîp manö aij nîpe hag ñîbun. Hon bî aigale bî rö mîdpun u, God niñ aij göp; kale u rö nöp, hon bî aigale bî rö mîdpun u abe niñmim rö löp. 12 Manö kalî kîñ rîkabin anîbi, hon bî aij hanîp udmim manö u rö, kalöp hagagabin. Manö kalî kîñ rîkabin anîbi niñmim, hanîp nan a gîmim gasî niñmim mîñ mîñ gîmim, a gem kalî kîñ rîkabin. Anîg gîñö, nîbi bî mîdmagö añ dañ wasö, hañ romanñ höñ adö u nöp niñhön rö mîdöp u gasî niñbal gau, kalîp manö pen hagmim a gem manö anîbu kalî kîñ rîkabin. 13 Pen manö hagabun i, kale rîmnap hagnabim, hauñ alö manö anîbu hagab, a gî nabim. Pen kale anîg rö hageinabim u, Pol bî gau God hib nîpe haglö adö aranñ a göm anîg hagaböl, a gîmim gasî u niñmim. Pen bî hauñ wasö, bî gasî mîdöp rö hagaböl u, a geinabim u, Pol bî gau manö hagaböl u hanîp nan a göm hagaböl a gîmim, manö hon niñ udmim. 14 Krais nîpe bî añî yabiñ u nîbi bî magöñhalö nan a göm uma rö, hon nîbi bî magöñhalö aip umno, a gun niñjun. Krais hanîp nîbi bî magöñhalö mîdmagö löp u niñjun, gasî hon adö u ke niñjun gagpun. 15 Krais nîbi bî magöñhalö nan a göm uma. Anîb u, mîñî rîköl hainö, hanîp ke aij gî nab adö u niñjun gagun; Bî Kub hanîp nan a göm umöm kauyanñ uraka u nîp aij gî nab adö u nöp gun. *

16 Nîbi bî mîñöñ naböñ iñ i nîbö gau niñbal rö nöp niñjun, “Nîbi bî gau aij, nîbi bî gau naij,” a gun niñagpun. Krais nîp nöd gasî pîral adö anîbu rö nöp niñno u pen uri nîp adö anîbu rö niñagpun. 17 Nîbi bî Krais nîp cîg gîpal gau, God gö kamîñ gîsön nîbö adö u mîdpal. Nan nöd nîbö u pîs gö, nöd mîdmîdal rö mîdagpal; nan gîsön nîbö hadö auub. * 18 Hon kamîñ gîsön nîbö mîdpun anîbu,

* 5:15: Ro 14:7-8

* 5:17: Ro 8:1; Gal 6:15

Hib 4:15

* 6:2: Ais 49:8

God nîpe nöp gö mîdpun. Nöd nîbi bî al ñîñeb nîpe mîdaino u pen hainö Krais nîp yuö apöm, hanîp ud God aip jîm ñöl löm, nîbi bî rîmnap halö God aip jîm ñöl mîdaiöl, a göm, hanîp wög anîbu hag la. * 19 Krais kalîp nan a göm uma u me, God nîbi bî gau magöñhalö nan si nan naij gîpal gau niñem arö gîñö, yad aip jîm ñöl mîdaiöl, a göm ga. Pen God nîpe hanîp manö aij anîbu ñöm, nîbi bî gau magöñhalö hag ñîmim a göm, hanîp nîbi bî wög gep nîpe hag löp. * 20 Hon me, Krais bî añ nîbö nîpe mîdun, God manö aij hagöp u udun nîbi bî gau kalîp hag ñîmîdun. Krais bî nîpe mîdpun u me, kalöp hagabun, Krais manö aij u niñ udmim, yau a gîpe, God kalöp ud aij göm nîp aip ud jîm ñî nab. 21 Krais nan si nan naij ap gaga pen God nan si nan naij hon magöñhalö Krais nîp ña. God ga anîbu, hon Krais aip mîdun, God kamîñ aij mîdep magö nîpe u halö udnabun a göm ga. *

6

1 Hon God aip jîm ñöl wög gîpun rö, kalöp manö kîö gî hagun hagabun, God kalöp mög niñöm ud aij göp u, arö gagmim. 2 God nîpe hagöp,

“Manö ne niñnam a gem mîdainö ñîñ u,
yîp hag niñaina niñnö.

Nöp ud kamîñ yunam a gainö ñîñ u,
nöp gî ñîñö,” a ga.

Pen niñim! Mîñî ñîñ i nöp God nîbi bî gau manö niñnam a göm mîdöp. Mîñî ñîñ i nöp God nîbi bî gau kalîp ud asîk yuö, kamîñ arnaböl. *

3 God nîp wög gîpun u ar aij gîñîm, a gun, niñ aij gun gîpun. Nîbi bî rîmnap hanîp niñöm, gasî rîmnap auö, ap lug paknaböl adö u gagpun. 4 Pen niñhön niñhön gîpun u, God nîp wög gabun u niñöl, a gun, nagî aij adö u nöp gîpun. Anîb u, God nîp wög gun bîslam mîdun

* 5:18: Ro 5:10

* 5:19: Ro 3:23-25

* 5:21:

arö gagpun. M+ñör n+hön n+hön gö, u+ham m+dpun a gun gasi an+bu n+ñagpun. ⁵ Han+ip ñ+n r+imnap m+ñu magö pakpal; ñ+n r+imnap nag+ l+bal; ñ+n r+imnap ram m+nöñ ap b+ uraköm polisman aip aka ami b+ aip pen pen göm söl han+ip an au abe al pak l+bal; ñ+n r+imnap wög gi dam dam ake lagpun; ñ+n r+imnap han aij gagpun; ñ+n r+imnap kiyö hanbun. * ⁶ Pen gasi aij nöp n+ñun, n+ñ aij gun, n+bi b+ kal+ip n+ñno, hon mulu lugö wasö, kal+ip ud aij g+pun. Hon aige göl gun an+g g+pun? Ana U+ han+ip an dan m+dpö u me, n+bi b+ m+dmagö yab+ l+ibun; * ⁷ God han+ip k+ö n+pe ñö, Krais manö aij u kabö göl nöp hagpun; gi aij gep u ha+un gasa+ hon rö ñ+magö y+g abe ñ+magö s+dagö abe m+dpö. ⁸ N+bi b+ r+imnap hib hon haglö adö aröp; n+bi b+ r+imnap hib hon udlö yagol lugöp. R+imnap han+ip manö aij hagpal; r+imnap han+ip manö naj hagpal. Hon b+ piral hagep a gi gasi n+ñbal u pen hon manö n+ñö nöp hagpun; ⁹ hon n+bi b+ hib m+dagöp yab+ a gi gasi n+ñbal u pen hib hon n+ñbal; hadö umbun rö löp u pen kam+ñ m+dpun. Han+ip m+ñu magö pakpal u pen umagpun; * ¹⁰ m+ñör kub göp u pen m+ñ m+ñ göl gi m+dpun; b+ mög gep rö m+dpun u pen wög hon g+pun adö u n+bi b+ iru nöp n+bi b+ gep rö m+dpal; nan m+dagöp rö m+dpun u pen magöñhalö udpun.

¹¹ Korid n+bi b+ gau, kalöp manö pi gun hagagabun, waiö yab+ hagabun; kalöp m+dmagö l+ibun. ¹² Hon kalöp m+dmagö l+m+dim u, uri u rö nöp an+g göl nöp g+pun pen kale han+ip m+dmagö l+m+dim nag+ adö u pen dam gai yubim. ¹³ Kalöp ñ+ pai yad rö lö me hagabin: hon kalöp m+dmagö l+ibun rö, kale u rö nöp hon m+dmagö l+mim. *

N+bi b+ Krais n+ip n+ñ udagpal gau aip j+m ñagmim

* **6:5:** 2Ko 11:23-27 * **6:6:** 1Di 4:12 * **6:9:** 2Sa 7:14; Jer 31:9 * **6:16:** 1Ko 3:16; Lep 26:12

¹⁴ Kale n+bi b+ Krais n+ip n+ñ udagpal gau aip j+m ñagmim. N+bi b+ gi aij g+pal gau, aige göl göm n+bi b+ gi aij gagpal gau aip j+m ñöl g+lö arö aij g+ñab? N+bi b+ mailö m+dpal gau, aige göl göm n+bi b+ s+bon yan m+dpal gau aip j+m ñöl g+lö arö aij g+ñab? *

* ¹⁵ Krais aip k+ñaki aip manö hag adö añ+ lagnabil. N+bi b+ Krais n+ip n+ñ udpal gau, n+bi b+ Krais n+ip n+ñ udagpal gau aip u rö nöp gasi adö añ+ n+ñagnaböl. ¹⁶ God kam+ñ u, hon sabe gep ram n+pe m+dpun. God n+pe haga,

“Yad an kal+ip gau m+dem,

God kale u m+dnö,
kale pen n+bi b+ yad
m+deinaböl,” a ga.

Pen God sabe gep ram aip, nan y+har+ñ sabe g+pal nan piral gau aip, manö ap hag adö añ+ löm g+lö arn+m rö lagöp. *

¹⁷ An+b u, B+ Kub n+pe haga,

“Kal+ip arö g+mim,

kale ke m+daimim.

Nan y+ip asiñ la gau u+ ma+ gagein-
abim u,

kalöp udnabin. *

¹⁸ Nap kale m+dnö,

kale ñ+ pai yad m+deinabim.

Yad B+ Kub unbö ke, b+ gep yab+ u,
an+g hagabin,” a ga.

7

¹ M+daimam aij yad gau. God han+ip manö aij manö n+ñö an+bu hagöp rö, nan si nan naj g+pun gau hañ roman hon abe gasi r+m+id hon abe gi naj göp u, nan asiñ böñ nöp arö gun, God n+ip p+ñ+ñ gun, pör pör nöp gi aij nöp gi m+daun.

Pol m+ñ m+ñ ga

² Kale han+ip ud m+dmagö l+mim. Hon n+bi b+ kalöp ap manö piral hagn, gi naj gun, ha+öwa+ö gun gagno. ³ Yad kalöp hag pro g+ñ+g hagagabin. Nöd kalöp hagnö rö, hon kalöp m+dmagö yab+ l+ibun; kalöp aip kam+ñ m+deinabun aka

* **6:13:** 1Ko 4:14 * **6:14:** Ep 5:11; * **6:17:** Ais 52:11; Rep 18:4

umnabun u, kalöp mîdmagö lun jîm ñöl nöp mîdeinabun. ⁴ Kalöp gasî ke nîbö rîmnap nîŋagpin, aij göp nöp nîŋöl gî mîdpin. Yad kalöp gasî nîŋem, ñîñî lem gasî halö mîdpin. Hanîp marö yabîl gab u pen yad mîñ mîñ göl gî mîdpin.

⁵ Pen hon Masedonia Propins apjakno ñîn u, magö ap ake lun yîharîŋ mîdagaino. Mîŋör ke ke iru yabîl mîdö, hanîp pen pen gîlö, gasî iru yabîl nîŋno. * ⁶ Pen God nîbi bî mög nîŋbal gau ud aij göp u, Daidas nîp yuö auö, hanîp ud aij ga. ⁷ Daidas nîpe aui apöm, kale nîhön nîhön gîmim nîp ud aij gîpe manö adö u hagöm; yîp gasî nîŋ aij gaibe manö adö u hagöm; kale yad aip gasî adö aîñî nöp nîŋagaino u kale mög gaia manö adö u hagöm; kale yad aip kauyan jîm ñöl mîdaiun, a gasî nîŋaibe manö adö u hagöm; yîp manö anîbu haga nîŋem yad aij yabîl ga.

⁸ Köp kalî kliñ rîknö u nîŋbe, kalöp mög yabîl ga u yad magö ap gasî kub nîŋnö; pen uri yad gasî kub nîŋagpin. Manö klö hagem köp kalî kliñ rîk yunö anîbu, kale nîŋbe, mög ga u pen u yîharîŋ magö ulep magö ap nöp ga. * ⁹ Hainö me, aŋ hon î nagî naj adö u gagun, a gîmim mög nîŋmim arö gîpe u, yad mîñ mîñ gîpin. Kalöp mög ga anîbu, God gînam a göm nîŋa rö nöp kalöp gî aij ga u me, köp kalî kliñ rîknö anîbu, aij nöp rîknö. ¹⁰ Nîbi bî God nîp gasî nîŋöm, nan si nan naj gîpal u nîhön gînîg anîg gîpun a göm, nagî naj gîpal adö u arö gîlö, God kalîp ud kamîŋ yunab u aij göp. Pen nîbi bî God nîp gasî nîŋagöm, yîharîŋ nöp nan dui gîpin u nîhön gînîg anîg gîpin a gînaböl u, umöm God nîp aragnaböl. * ¹¹ Pen kale nan si nan naj gîpim u nîhön gînîg anîg gîpun a gîpe anîbu, God gaia, gasî nîŋ aij gîmim gîpe. Kale klö gîmim, aŋ hon î gî naj gagpun nîŋlanŋ a gîpe. Kale

piñîŋ gîmim, kal gîmim, bî aŋ kale au gî naj ga bî anîbu nîp gasî ñun a gîpe. Klö gîmim, mîdmagö yabîl lîbe u, hon nîŋbun kale nan anîbu gî naj gagpin. ¹² Kalöp köp nöd kalî kliñ rîk yunö u, bî nan si nan naj ga u aka bî nîp gî naj ga u gasî nîŋem kalî kliñ rîkagnö. Kalöp nîbi bî nöp gasî nîŋem, God nîŋ mîdö nîŋöl gî, kale hanîp mîdmagö lîbim u kale ke nîŋ aij gînabim, a gem, köp kalî kliñ rîknö. ¹³ Pen kale köp anîbu nîŋmim, hanîp ud aij yabîl gîpim u me, hon mîñ mîñ gun gasî halö mîdpun.

Pen Daidas kalöp am nîŋöm apöm aiud udöm mîñ mîñ gaia u nîŋun, hon u rö nöp mîñ mîñ gîpun. Daidas nîp ud aij gîpe u, mîñî nîpe ñîñî löm mîd aij göp. ¹⁴ Daidas nîp nöd, aî mam Korid gau nöp ud aij gînaböl a gînö rö nöp gîpe u me, yad nable gagöp. Manö kalöp hagpin gau pör nîŋö nöp hagpin rö, manö Daidas nîp hagnö u, rapîn hagnö u pen u rö nöp nîŋö yabîl nöp hagnö. ¹⁵ Pen Daidas apjaköm kalöp manö hagö, kale pa gîl gîl göl gî, manö nîpe u udmim, nîp ud aij gîpe u gasî nîŋöm, nîpe kalöp mîdmagö yabîl löp. ¹⁶ Pen yad mîñî nîŋ aij gîpin, kale adö ap ke gagnabim; gî aij nöp gînabim u me, yad mîñ mîñ yabîl gîpin.

8

Masedonia nîbi bî mani kub ñîla

¹ Pen aî mam bî. Nîbi bî Kraiss pig mîdpal Masedonia Propins rîgoŋ gau, God nîpe kalîp mög nîŋöm ud aij yabîl göp. * ² Mani kale mîdagö, uŋham mîdeila u pen kale mîñ mîñ göl gî mani kale God nîp ñeb haŋöwaŋö ñîla. ³ Yad ke nîŋbin, mani kale iru mîdageia u pen mani kale ñeb aŋ u nöp ñagla; kale kub yabîl rö ñîla. Gasî kale ke nîŋöm, ⁴ hanîp manö klö hagöm hagla, nîbi bî Kraiss lau adö mîdpal gau kîyö kub lö yîharîŋ mîdpal gau kalîp mani ñun a gîla. ⁵ Pen göl a gîno rö

* 7:5: 2Ko 2:13 * 7:8: 2Ko 2:4 * 7:10: Mad 27:3-5; Hib 12:16-17 * 8:1: Ro 15:26; 2Ko 9:1-2

gagla. Kale gasi nɪŋla, “Bi Kub nɪbi bi nɪpe midpun u me, hanɪp wög nɪhön ñɪnab u gɪnabun,” a gɪla. Anɪg hagöm, Bi Kub nɪp wög göl gɪ, God nɪp aij ga u rö hanɪp wög rɪmnap gɪ ñɪmim a gɪno u, kale anɪb unbö rö nöp gɪla. ⁶ Pen Daidas nɪpe nöd am kalöp hagö, wög aij anɪbu ɪl gɪmim gɪnɪg gaibe rö, nɪp hagpin, “Am Korid nɪbi bi gau aip mɪdaimön, kale nɪbi bi gau mɪdmagö lep wög aij gɪnɪg gɪpal anɪbu, ne gɪ ñɪmön böŋ nöp gɪlan,” a gɪpin. ⁷ Kale me, Krai nɪp nɪŋ ud pɪdön gɪpim; manö aij nɪpe u nɪŋ aij gɪpim; manö ɪl u nɪŋ aij gɪpim; klö yabiɪl gɪpim; hanɪp mɪdmagö lɪbim. Anɪb u me, mɪñi mani nɪbi bi gau ñɪnɪg gabim u, wög anɪbu u rö nöp gɪ aij yabiɪl gɪmim. *

⁸ Pen yad manö klö hagem anɪg gɪmim hagagabin. Yad yɪharɪŋ manö hain hain hagabin. Anɪb u, nɪbi bi rɪmnap hanɪp mɪdmagö lɪbal u, kale u rö nöp hanɪp mɪdmagö lɪbal aka wasö u nɪŋ aij gɪnabin. ⁹ Bi Kub hon Jisas Krai hanɪp mög nɪŋöm ud aij ga rö nɪŋbim; nɪpe ram nɪpe au mɪdöm, nan ap ulep gaga me. Mɪd aij yabiɪl gaia u pen kalöp nan a göm, magöŋhalö mɪdeia au arö göm, ɪl i apöm, bi mög gep rö yabiɪl u mɪdeia. Nɪpe anɪg ga u, kale nɪbi bi gep rö, nɪbi bi nan ap ulep gagöp rö mɪdaimim a göm, anɪg ga. * ¹⁰ Mɪ nöd nɪbö u, kale nöd nöp gasi nɪŋ aij gɪmim, anɪg gɪnabun a gɪpe. Pen anɪg göl gasi nɪŋmim, kale u rö nöp nöd nöp mani ñɪbe. Anɪb u, gasi yad nɪŋbin u kalöp hagabin. ¹¹ Mɪ nöd nɪbö u kale gasi klö nɪŋmim gɪnabun a gɪpe u gasi nɪŋöl gɪ mɪdaimim, pen uri u rö nöp gasi klö anɪbu nöp nɪŋmim, nɪhön gɪnabun a gɪpe u hadö gɪ gɪ pɪs gɪmim. Mani kale uri mɪdainɪm gau nɪme lɪmim, kalɪp ñeb rö u mɪñi böŋ nöp ñɪmim. ¹² God nɪp aij göp u, mani God nɪp ñeb u halöwaɪö ñun. Pen halöwaɪö ñun, a gɪno, pro nöp ñeb rö lö, u abe

* 8:7: 1Ko 16:1-2 * 8:9: Mad 8:20; Plp 2:6-7

God nɪp aij göp. God mani nan hon mɪdöp gau nöp wö ralöb; mani nan hon mɪdagöp gau halö wö ralagöp. *

¹³ Nɪbi bi mani ñɪnabim gau kale mɪd aij gɪlö, kale pen uɪham mɪdaimim, a gem hagagabin. ¹⁴ Pen mani nan kale uri iru mɪdöp rö, kalɪp rɪmnap nɪme lɪ ñɪbe me, hainö kalöp mɪdagainɪm ñɪn u, kale pen kalöp rɪmnap nɪme lɪ ñöl. Anɪg gɪmim, kalɪp aip adɪp adɪp rö mɪdeinabim. ¹⁵ God Manö u kalɪ klɪñ rɪköm hagla, “Nɪbi bi nan mana a gɪpal u iru nöp lɪhu udla gau nɪŋla kub rö gaga; kale ñɪŋeb rö u nöp mɪdeia. Pen nɪbi bi pro lɪhu udla gau kalɪp u rö nöp rɪk daga; kale u rö nöp ñɪŋeb rö u nöp mɪdeia,” a gɪla. *

Pol nɪpe Daidas nɪp Korid yua

¹⁶ God Daidas nɪp gasi ñö, yad ke klö gem kalöp ud aij gɪnam, a gem nɪŋbin rö nöp Daidas gasi nɪŋöb u, God nɪp aij a gabin. ¹⁷ Daidas am kalɪp nɪŋmön au a gɪnö, nɪp ke aij göp rö, ñɪñɪ löm kalöp au nɪnab. ¹⁸ Pen bi aij hon ap halö Daidas aip yunabun. Bi anɪbu nɪpe Krai nɪbi bi ram mɪnön pro ke ke gau kalɪp manö aij u hag ñɪ ajö nɪŋöl gɪ, nɪp aij yabiɪl a gɪpal. ¹⁹ Hon nɪbi bi gau gɪ ñɪno, kale Bi Kub hib nɪpe haglö adö araŋ a gɪ gasi nɪŋbun u me, hon mani anɪbu ud arnabun. Pen Krai nɪbi bi ke ke gau mɪdpal Daidas nɪp hag löm, nɪpe hanɪp aip aramöm wög aij anɪbu gɪnɪm, a gɪla. ²⁰ Pen Krai nɪbi bi nɪpe mani kub ñɪbal u udun abad aij gun, dam bi gau kalɪp ñɪno, kale pen udöm nɪme lɪ nɪbi bi nan mɪdagöp gau nɪme lɪ ñɪnaböl. Magöŋhalö gasi nɪŋ aij gun, gɪ aij nöp gɪnabun u, hanɪp manö ap hagöl rö lagnab. ²¹ Bi Kub abe nɪbi bi gau abe hon gɪ aij nöp gɪpun u nɪŋöl a gɪ gasi u nɪŋbun.

²² Pen mam hon ap halö yunabun. Mam anɪbu nɪpe pör klö göm mɪñ mɪñ göm wög göp. Pen uri nɪpe

* 8:12: Mak 12:43-44 * 8:15: Eks 16:18

kale n̄bi b̄i aigale b̄i r̄o m̄idpim u n̄iṅöm, n̄ipe m̄iñ m̄iñ göl ḡi au n̄inab. ²³ M̄idamam Daidas n̄ip yuabun u, n̄ipe me yad aip wög j̄im ñöl gul, kalöp manö aij hag ñ̄bul. Pen b̄i n̄ipe aip nabil m̄ihau, Krais n̄bi b̄i n̄ipe gau kal̄ip m̄ihöṅ wög an̄bu hag l̄ilö, Krais hib n̄ipe haglo adö arn̄im a ḡi gas̄i n̄iṅmil nabil.

²⁴ Pen kale yagol u amjaklö, kal̄ip m̄idmagö yab̄i l̄imim, ud aij ḡimim. An̄ig ḡipe me, manö an̄bu kub arö, Krais n̄bi b̄i n̄ipe m̄idpal ram m̄inöṅ ke ke gau n̄iṅöm hagnaböl, “Pol n̄ipe Krais n̄bi b̄i Korid au m̄idpal gau hib kale hagö adö ara u, n̄iṅö nöp hagöp,” a ḡinaböl. *

9

Pol, “N̄bi b̄i Krais lau adö m̄idpal gau ud aij ḡimim,” a ga

¹ Pen Krais n̄bi b̄i n̄ipe Jerusalem m̄idpal gau mani ñ̄mim, a gabin manö u, ȳihar̄iṅ hagpin; kale ke n̄iṅ aij ḡipim. * ² Kale Akaia Propins m̄idpim gau, m̄i nöd u, mani kale ñ̄in̄ig gaibe u, yad n̄bi b̄i Masedonia Propins m̄idpal gau kal̄ip rap̄in hagem hagm̄idin. Kale Akaia n̄bi b̄i ñ̄in̄ig gaibe u, Masedonia kai kal̄ip manö hagnö, uri n̄bi b̄i iru nöp gas̄i n̄iṅ aij göm mani kale ñ̄aböl. ³ Pen mam hon uri hagaj̄in gau kalöp hag yuabin u, kale mani kale God n̄ip ñ̄eb u ud l̄i aij ḡimim ḡi j̄in ḡi m̄idpe, Masedonia n̄bi b̄i gau, Pol manö nöp hagöp a göm hagagöl, a gem kal̄ip yuabin. ⁴ Kale mani l̄i magum ḡi aij gagnabim u, Masedonia n̄bi b̄i r̄imnap u† ḡi Korid amjakno, han̄ip nable ḡinab. Pen kalöp nable yab̄i ḡin̄im rö löp. ⁵ An̄b u, mam hon gau kal̄ip nöd hag yuabin. Kale am kalöp aip m̄idlö, mani ñ̄inabun a ḡipe u, l̄i magum ḡipe m̄idain̄im. Hainö yad amjaknabin u, kale ñ̄iñ̄i löl ḡi mani ñ̄inabim an̄bu ḡi j̄in ḡi m̄ideinab.

⁶ Kale n̄iṅbim, n̄bi b̄i nan ȳiṅ iru ȳimagnaböl gau, nan iru udagnaböl;

n̄bi b̄i nan ȳiṅ iru ȳimnaböl gau nöp, nan iru nöp udnaböl. * ⁷ An̄b u, kale n̄bi b̄i añ̄i añ̄i m̄idpim rö, gas̄i kale ke n̄iṅmim mani ñ̄imim. Iru gö n̄iṅöl ḡi ñ̄agmim. N̄bi b̄i r̄imnap kalöp neb neb ḡilö n̄iṅmim, ñ̄agmim. B̄i m̄iñ m̄iñ göm mani ñ̄inab u, God b̄i an̄bu n̄ip m̄idmagö löp. ⁸ God n̄ipe nan aij kalöp ñ̄in̄ig gab u, nan pro ñ̄agnab; rap̄in nöp ñ̄inab rö löp. An̄b u, pör nöp kale ke nan iru m̄ideinab n̄iṅöm n̄bi b̄i mani u†ep löp gau nan iru ñ̄imim rö l̄inab. ⁹ Adö an̄bu rö, God Manö u kal̄i k̄iñ̄i r̄iköm hagla,

“N̄ipe n̄bi b̄i mög gep gau kal̄ip nan aij abönamö ñ̄inab.

N̄ipe pör nöp kal̄ip ud aij göm ḡi aij ḡinab,” a ḡila. *

¹⁰ God han̄ip pör nan ȳiṅ ñ̄öm, nan magö ñ̄öm göp u, kalöp nan ȳiṅ iru yab̄i ñ̄inab. Pen n̄ipe gö ran aij geinab n̄iṅöm kale udmim r̄imnap n̄bi b̄i nan u†ep löp gau n̄ime l̄i ñ̄ibe me, aij yab̄i ḡin̄im rö löp. Mani nan kale ñ̄inabim u, God n̄ipe gö nan magö iru yab̄i nöp p̄ilnab. *

¹¹ Kalöp pör gö, nan kale iru nöp m̄idö, ha†öwa†ö ñ̄eb rö l̄inab u me, nan ñ̄öl ḡi m̄idpe, hon damun Krais n̄bi b̄i Jerusalem m̄idpal gau dam ñ̄ino, n̄bi b̄i iru nöp God hib n̄ipe haglö adö arnab. *

¹² An̄ig ḡimim, Krais n̄bi b̄i nan u†ep göp gau kal̄ip ḡi aij ḡinabim u, kale nan u†ep göp an̄bu udöm m̄id aij göm God hib n̄ipe haglö adö arnab. ¹³ An̄ig ḡipe, n̄bi b̄i gau kale God n̄ip gas̄i n̄iṅöm hagnaböl, “Krais n̄bi b̄i n̄ipe Korid m̄idpal gau, kale Krais manö aij u udöm, hagöp rö nöp göm, han̄ip mani abönamö ñ̄öm, n̄bi b̄i gau kal̄ip abönamö ñ̄öm ḡipal u, nöp aij yab̄i a gabun,” a ḡinaböl.

¹⁴ God kalöp mög n̄iṅöm ud aij yab̄i göp rö n̄iṅöm, gas̄i kale am kalöp wam wam gö aij gö n̄iṅöl ḡi, kalöp nan a göm God n̄ip sabe ḡinaböl.

¹⁵ God n̄ipe nan aij unbö ke han̄ip

* 8:24: 2Ko 7:13-14 * 9:1: 2Ko 8:1-7 * 9:6: Pro 11:24-25 * 9:9: Sam 112:9 * 9:10: Ais 55:10 * 9:11: 2Ko 1:11; 4:15

ñöb u rö, n+p aij göp a gun me!

10

Pol, "Kale y+p manö piral hagaböl," a ga

¹⁻² Nibi bi r+imnap y+p hagpal, "Pol nipe hon aip m+idöm, bi hain manö hagagep bi u m+idöp u pen am m+lö gau m+idöm, köp kal+ kliñ r+köm, manö klö göm hagöp," a g+pal. Pen kale manö adö ap hagöm hagpal, "Pol nipe nibi bi m+nöñ naböñ i i n+bö gau n+nbal rö nöp n+nöm hagöp," a g+pal. Krais nipe Bi hain aij agamij m+idöp rö, hib nipe hagem yad ke Pol kalöp manö klö gem hagabin, kale gas+ n+n aij g+mim g+ aij g+mim. Yad amem nibi bi y+p manö naj hagaböl gau kal+p manö kub hagnabin. Pen kale g+ aij g+pe, kalöp an+g unbö rö gagnabin u y+p aij g+nab. * ³ Hon m+nöñ naböñ i i m+dpun u pen nibi bi m+nöñ naböñ i i pen pen g+pal rö gagpun. ⁴ Wim po hon udun pen pen g+pun u, m+nöñ naböñ i i ud pen pen g+pal rö wasö. Wim po hon udun pen pen g+pun u, God klö halö m+idöp u me, hon wim po an+bu damun, k+jaki aban klö g+ löp gau am g+ naj g+no, nibi bi pen hagöl rö lagöp. * ⁵ Nibi bi gau kale God gas+ n+nneb u arö göm, gas+ kale ke u n+nöm, hib kale ke haglö adö aröp u pen hon God klö nipe udun manö aij nipe hagno, nibi bi an+b gau manö aij an+bu pen hagöl rö lagöp; hon gas+ kale ud nag+ lino, kale Krais manö aij n+n udöm hagöp rö nöp g+lö arab. ⁶ Pen kale Krais hagöp rö göl g+ m+daibe n+nun me, hainö nibi bi Krais n+p a+eb a+eb n+nbal gau gas+ n+no n+nöl.

⁷ Kale r+imnap amgö nöp n+nbe. N+n aij g+mim. Bi ap Krais bi nipe m+dpin a g+ gas+ n+nöb u, Pol u rö nöp Krais bi nipe m+idöp u n+n+nim. ⁸ Bi Kub u nöp y+p wög hag lö, kalöp nibi bi abad m+dpin a g+pin u, rap+n hagpin u pen, y+p nable gagöp. Pen

Krais nipe y+p wög hag la an+bu, kalöp hagnö ap lug pakmim a göm hag laga; kalöp hagnö Krais manö aij u n+n ud aij g+mim n+p c+g aij g+mim a göm y+p hag la. * ⁹ Pen kalöp köp kal+ kliñ r+k yubin u, n+n+mim p+n+n g+mim a gem yuagpin. ¹⁰ Nibi bi r+imnap y+p hagpal, "Nipe m+lö gau m+idöm, köp nöp kal+ kliñ r+k yuöm, manö klö yab+l hagöp u pen aui auub n+nun u bi kub manö hagpal rö hagagöp," a g+pal. ¹¹ Pen nibi bi an+g hagpal an+b gau n+n m+daiol. Yad amjakem, adö ap ke gagnabin; m+lö gai i m+dem, köp kal+ kliñ r+kem hagpin rö nöp g+nabin.

¹² Pen nibi bi hib kale ke haglö adö arab gau, kale kub aka yad kub aka gem, gas+ u u+hai n+nag+n. Kale gas+ laga rö hagpal, "Hon nöp me aij. Nibi bi hon g+pun rö g+pal gau, g+ aij g+pal; nibi bi hon g+pun rö gagpal gau, g+ aij gagpal," a g+pal. ¹³ Pen yad God wög u g+ aij g+pin aka manö an+bu rö hagn+g gabin u, God nibi bi ke n+bö gau kal+p wög ke hag la u, yad manö hagagnabin; God nipe y+p ke wög hag la u nöp hagnabin. Pen Krais manö aij kalöp hag ñeb wög an+bu, God nipe y+p ñöb. * ¹⁴ Yad kale m+dpim au amjakagbnep, manö an+bi hagagbnep. Pen kale m+dpim gau yad ke nöd nöp amem, kalöp Krais manö aij u nöd hag n+nö. ¹⁵ God nipe wög y+p hag la. Ram m+nöñ ke n+bö gau nipe nibi bi r+imnap kal+p hag la. Kale ram m+nöñ an+b gau amöm wög g+pal u, yad aiud ap udagnabin. Pen y+p aij g+nab u, kale Krais manö aij u n+n ud klö yab+l g+ m+daibe, yad kalöp an gau wög klö g+nö, wög ad+n kub rö lö, nan magö p+l aij g+nab. ¹⁶ Hainö me kalöp dauba g+ apem, am ram m+nöñ nöd hag ñagla dagol gau amem, Krais manö aij u nibi bi an+b gau kal+p hag n+nabin. Ram m+nöñ ke n+bö gau nipe wög an+bu nibi bi r+imnap kal+p hag la.

* **10:1-2:** 1Ko 2:3; 4:21 * **10:4:** Ep 6:13-17 * **10:8:** 2Ko 13:10 * **10:13:** Ro 12:3

Kale ram m+nöŋ an+ib gau amöm wög g+pal u, yad aiud ap udagnabin. ¹⁷ “N+ibi b+ hib haglö adö arn+ig g+nab gau, B+ Kub u hib n+ipe haglö adö arn+m.” * ¹⁸ Hib hon ke hagno adö arnab u, God n+ŋö udep rö lagnab; pen B+ Kub u hib hon hagö adö arnab u me, God n+ŋö udep rö l+nab. *

11

Jisas manö hagabun, a göm, piral hagpal gau

¹ Yad manö hauł rö hagnabin u pen manö ił m+idö n+ŋöl g+ hagn+gabin. ² God kalöp m+dmagö löp rö, yad kalöp u rö nöp m+dmagö l+bin. Kalöp me n+ibi praj m+id aij göp u dam b+ añ+ ap n+ip ñ+nö. B+ an+ibu me Krai. * ³ Pen yad p+ñ+ŋ g+pin u, hadame nöp hainö u pir alö, Ip n+ŋ uda rö, n+ibi b+ r+mnab kalöp u rö nöp manö piral gau hag ud arlö, gas+ kale n+ŋbal rö n+ŋmim, Krai n+ip gas+ añ+ n+ŋmim ud aij g+pin u, arö g+mim rö löp. * ⁴ Manö hagabin u, yad n+ŋbin, kale n+ibi b+ gau n+ibö r+mnab kal+pa ka ñ+ibe, Jisas yad manö hag ñ+ibin u rö hag ñ+agpal; Jisas ap ke rö manö u hag ñ+lö, abönamö udabim. Pen kale Ana u abe, manö aij u abe u rö nöp nöd udpe u wasö; ke hain n+ibö ap rö u udabim. *

⁵ Pen gas+ yad n+ŋbin, Krai manö aij ud arep b+ aij aij kale an+ib gau b+ kub, yad b+ ramö gau rö ap m+idagpin. * ⁶ Manö kale u, dö kal yab+ hagpal u pen, yad hagpin rö manö ił n+ŋ aij göm hagagpal. Kale n+ŋbim, yad pör nöp manö ił n+ŋ aij gem kalöp manö hag ñ+bin. *

⁷ Pen kalöp God manö aij hag ñ+nö u pen mani nan r+mnab ñ+mim a gem hagagnö. Yad kalöp aŋ au m+idem an+ig g+nö u, yad b+ pro rö m+idnö kale n+ibi b+ kub rö l+ m+idaimim a gem, an+ig g+nö. G+nö an+ibu, y+ip b+ ramö gau rö ap a g+mim n+ŋbim aka n+hön? * ⁸ Yad kalöp aip

m+dem Krai manö aij u hag ñ+m+idin u, Krai n+ibi b+ ram m+nöŋ ke n+ibö r+mnab y+ip mani nan ñ+la. Mani kale si udem, Krai manö aij kalöp hag ñ+nö. * ⁹ Kale aip m+idainö ñ+n u, nan kale ap udagnö. Añ mam Masedonia n+ibö aula gau nöp, nan y+ip n+hön udep ga gau y+ip dap ñ+la. Pen hainö u rö nöp, nan kale r+mnab hag n+ŋagnabin. ¹⁰ Manö hagabin an+ibi, hagöl g+ nöp m+ideinabin. Yad Akaia Propins r+gon r+gon gau am+il ap+il g+ ajeinabin u, mani nan kale r+mnab udagnabin. Krai b+ n+ipe m+idpin rö, n+ŋö yab+ hagabin. ¹¹ Pen manö hagabin an+ibi, kalöp m+dmagö lagpin aka n+hön? Wasö yab+. God n+ŋöb yad kalöp m+dmagö l+bin.

¹² Pen mani nan kale gau udagm+idin u hainö u rö nöp g+nö, n+ibi b+ manö piral hag aipal gau, hon Pol n+ip rö ad+ip ad+ip m+idpun a göm hagöl rö lagnab. ¹³ Kale höŋ adö u Krai manö ud arep b+ rö löm, Krai wög gabun a g+pal u pen Krai manö ud arep b+ m+idagpal. Manö piral ud arep b+ m+idpal. ¹⁴ Pen ñ+n r+mnab Seden n+ipe ke, God ejol mailö aij n+ipe ap rö halu löm auöp. ¹⁵ Seden an+ig göp u, b+ n+ip wög g+pal gau, b+ wög aij göm g+ aij g+pal rö halu löm auaiöl, hon gas+ kub n+ŋagun. Pen hainö gau n+hön n+hön g+naböl gau pen udnaböl.

Pol God wög göl g+ marö uda

¹⁶ Yad kauyan hagabin, kale r+mnab y+ip b+ hauł a g+mim gas+ u n+ŋagmim. Pen y+ip b+ hauł a g+mim n+ŋeinabim u, y+ip arö g+pe, b+ hauł gau hib kale ke haglö adö aröp rö yad u rö nöp manö r+mnab hagnabin. ¹⁷ Hib yad ke hagn+gabin u, B+ Kub gö an+ig gagnabin; b+ hauł alö hib kale ke haglö adö aröp rö g+n+gabin. ¹⁸ Pen n+ibi b+ iru nöp r+mnab gas+ ke n+ŋöm, hib kale ke haglö adö aröp rö u, yad u rö nöp g+nabin. ¹⁹ Kale gas+ n+ŋ aij yab+ g+pin rö,

* **10:17:** 1Ko 1:31 * **10:18:** 1Ko 4:4 * **11:2:** Ep 5:26-27 * **11:3:** Jen 3:4,13 * **11:4:** Gal 1:8-9 * **11:5:** 1Ko 15:10; 2Ko 12:11 * **11:6:** 1Ko 2:1,13 * **11:7:** 1Ko 9:18 * **11:8:** Plp 4:15-16; 2Ko 12:13

bɪ hauɫ gau manö am haglö, kalöp iru gagöp. ²⁰ Nɪbi bɪ gau kalöp wög gɪ ñeb bɪ kale rö mo kale gau löm, kalöp tɪp gɪ damöm, haɫowaɫö göl gɪ, mulu maj mɪgan kalöp paklö, kale manö mɪdagöp. ²¹ Pen yad bɪ hain bɪ yɪharɪɲ rö mɪdem, anɪg gagpin u, yad nable göp.

Pen yad manö hauɫ rö hagabin u, hib kale ke haglö adö aröp rö, unbö rö hagabin. * ²² Kale Hibru nɪbi bɪ? Yad u rö nöp Hibru bɪ ap. Kale Isrel nɪbi bɪ? Yad u rö nöp Isrel bɪ ap. Kale Ebrahim iɫ ap? Yad u rö nöp Ebrahim iɫ u mɪdpin. ²³ Kale Krai nɪp wög gɪpal? Yad bɪ hauɫ yabɪɫ rö, hib yad ke hagnö adö arab u pen yad wög kɫö gɪ gɪ, marö adö ke ke uɪpin rö, nɪbi bɪ pɪral gɪpal gau gagpal. Yɪp ñɪn iru nöp nagɪ lɪla. Yɪp ñɪn iru nöp mɪñu magö pakla. Yad ñɪn iru nöp um dam aɲ lem aunö. Nɪbi bɪ gau anɪg unbö rö gagpal. * ²⁴ Juda kai ñɪn ke ke unbö mamɪd u, nagɪ udöm, yɪp ij iru yabɪɫ nöp pak gus göm ñɪn juöl ado gɪ da mamɪd böɲ daɲ pakla (39). * ²⁵ Rom kai u rö nöp ñɪn ke ke ñɪn mɪhau nɪgaɲ yɪp ur udöm pakla. Ñɪn ap nɪbi bɪ iru nöp yɪp kabö ju pakla. Ñɪg magɪb kub ajainö, ñɪn ke ke mɪhau nɪgaɲ ñɪg magɪb u böɲ nöp pɪral paka. Ñɪg magɪb naij ga ñɪn anɪb gau, mañ ap nan adɪɲ bad ap ud sɪsɪ lem, ñɪg solwara uɫ adö laɲ ap ran ap lug sɪsɪb göl gɪ mɪdnö mɪdnö, sɪdö wad amöm, sɪbön göm gɪ damöm, ram rua. * ²⁶ Yad pör nöp amɪɫ apɪɫ gɪ ajmɪdin. Pör ajpin gau, uɫham yabɪɫ ajpin. Ñɪg aɫɪ au jubin; nan si uɪep bɪ mɪdpal aɲ au ajpin; nɪbi bɪ yad ke aka Juda nɪbi bɪ wasö aɲ gau gɪ ajem, uɫham yabɪɫ ajpin; daun kub gau aka be gau aka ñɪg solwara aɲ gau gɪ aramem, uɫham yabɪɫ arbin; nɪbi bɪ añ mam a gɪpal u pen Krai nɪbi bɪ nɪpe mɪdagpal aɲ gau gɪ ajem, uɫham yabɪɫ ajpin. * ²⁷ Yad wög gosɫam gem, uhön hanem

wasö, ñɪn iru nöp nan magö mɪdagö, kɪyö lö, ñɪg nan gö, waɫɪj mɪdagö, yɪgön göm göp. ²⁸ Pen marö adö ap me, nɪbi bɪ Krai lau adö mɪdpal ram mɪnönɲ ke ke gau, mɪd aij gɪpal aka gem, gasɪ iru nɪɲabin. ²⁹ Krai nɪbi bɪ rɪmnap lug paknɪg gɪlö, kɫö yad ke u rö nöp lugnab rö u nɪɲbin. Pen nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp tɪp gɪlö nan si nan naij gɪlö, mɪdmagö yad aɲ daɲ ilön göp.

³⁰ Hib yad ke adö rɪmnap hagnam u, yad bɪ kɫö mɪdagöp u nɪɲmim a gem manö anɪbu hagnabin. ³¹ Bɪ Kub Jisas Nap God, pör nöp hib dap raneb God u, yad pɪral hagagabin u nɪɲöb. ³² Yad Damaskas mɪdainö, ki? Aredas bɪ nɪpe Damaskas abad mɪdmɪdöp u, yɪp nagɪ lɪn a göm, polisman gau hagö, Damaskas adan ramö gau magöɲhalö bɪnöm rɪk hakla. ³³ Anɪg gɪla u pen mam hon rɪmnap yɪp ud wadɪ kub mɪgan u löm, nagɪ adɪköm, dam kabö waryö gɪgabö gɪla ajönɲ pro mɪgan u tɪp gɪ yulö, am am mɪnönɲ yaɲ amem, pɪrɪkem ke gau arnö. *

12

Pol naböɲ nɪɲa manö u hag ña

¹ Hib yad ke hagnö adö arnab u aij gagnab u pen Bɪ Kub u bɪ ap nɪp gö naböɲ nɪɲa manö u hagnɪg gabin. ² Mɪ unbö sɪduɲ böɲ daɲ luga u, Krai bɪ nɪpe ap nɪɲbin u, God nɪp dam ram mɪnönɲ aij kumi kabö adö laɲ au ud ara. Pen bɪ anɪbu hañ romanɲ halö anɪg adö laɲ ara aka, hañ romanɲ arö göm ana nöp ara aka, nɪɲagpin; God nöp nɪɲöb. ³ Pen yad nɪɲbin, bɪ anɪbu — hañ romanɲ halö aka ana nöp aka, nɪɲagpin; God nöp nɪɲöb — ⁴ God nɪp dam ram mɪnönɲ aij kumi kabö adö laɲ au ud ara. Pen anɪb laɲ amöm, manö ke yabɪɫ nɪɲa. Manö nɪɲa anɪbu, manö hagagep, nɪbi bɪ hag ñeb rö wasö; manö ke yabɪɫ u nɪɲa. ⁵ Bɪ ga anɪbu yad kɫö gem hib nɪpe nöp

* **11:21:** Plp 3:5 * **11:23:** Ap 16:23 * **11:24:** Dud 25:3 * **11:25:** Ap 16:22; 14:19 * **11:26:** Ap 9:23; 14:5 * **11:33:** Ap 9:23-25

hagnö adö arnab u pen hib yad ke g+nö adö aragnab. Hib yad ke manö r+imnap hagnig gabin u, yad b+ klö midagöp rö nöp midpin manö an+bu nöp hagnabin. ⁶ Pen hib yad ke dap raneb manö r+imnap hagbnep yad b+ hauṭ rö hagagbnep; n+ñö nöp hagbnep. Pen an+g hagnö, n+bi b+ r+imnap y+ñ n+ñöm, “B+ u b+ aij ke midöp,” a g+blap u y+ñ aij gagböp. Y+ñ aij göp u, g+pin g+pin rö n+ñöm aka manö hagpin hagpin rö n+ñöm me, yad b+ aigale b+ rö midpin u ke n+ñöl. ⁷ God y+ñ ud arö, n+bi b+ r+imnap n+ñagla rö n+ñö an+bu, hib yad ke hagnö adö arn+im rö löp a göm, God y+ñ nan ilön ñeb ap ñöb. Nan an+bu Seden b+ n+pe rö ap apöm, y+ñ kal+ rö b+n+g ij bö midöp. * ⁸ B+ Kub u n+ñ ñ+n m+hou n+gan hagnö, y+ñ an+g gab rö g+n+im a g+nö u pen ⁹ y+ñ haga, “Ne ke nöp mid aij g+mön rö lagöp u pen yad n+bi b+ klö midagöp gau kal+ mög n+ñem klö yad ñ+nö n+ñöl g+ kale aij nöp mideinaböl,” a ga. An+g haga u me, hib yad ke hagnö adö arnab u aij gagöp; y+ñ aij göp u, yad klö midagöp b+ ap rö midpin u hag midnö n+ñöl g+, Krai y+ñ ud aij göl g+ midain+im. * ¹⁰ Yad klö midagöp; y+ñ hag jubal; yad nan r+k dö; y+ñ g+ naj g+pal; yad u+ham midpin. Pen Krai lau adö midpin rö, y+ñ aigöl aigöl g+naböl u, m+ñ m+ñ nöp g+nabin. Pen yad ke klö midagöp u n+ñ mideinabin u, God n+pe gö, klö n+pe udem klö göl g+ mideinabin.

Pol Korid n+bi b+ gau kal+ midmagö la

¹¹ Yad b+ hauṭ rö hagaj+n. Pen kale nöp gajim yad an+g g+pin. Y+ñ ud aij g+mim, manö aij r+imnap hagbep u pen y+ñ arö g+mim, b+ r+imnap kal+ udpim. Yad b+ m+gan n+bö b+ ap rö midpin u pen Krai manö aij ud arep b+ aij aij kale an+ñ gau b+ kub yad b+ pro gas+ u n+ñagpin. * ¹² Yad kale aip midem, hon Krai manö aij ud arep b+ gau g+pun rö nöp g+ midainö.

Kale nan gagep nan n+ñagep gainö u n+ñmim, yad Krai manö aij ud arep b+ n+pe midpin u hadö n+ñbim. *

¹³ An+ñ u, Krai n+bi b+ n+pe midpal m+gan r+imnap kal+ g+nö g+nö rö nöp kalöp u rö nöp g+nö u pen adö añ+ ap nöp ke g+nö. Adö an+bu me, nan y+ñ ram b+ da gau, y+ñ ñim a gem hagagnö. Pen kalöp g+ naj rö g+nö u n+ñmim arö g+mim. *

¹⁴ Kalöp nöd ñ+n m+höp am n+ñö; m+ñi kauyan u n+ñ+g gabin. Nan kalöp ap udnam a gem nagnabin; kalöp n+ñnam a gem n+nabin. N+me nap b+ nan ud l+ aij göm, ñ+ pai b+ kale gau kal+ ñ+m+dal. Pen ñ+ pai b+ gau, n+me nap b+ kal+ an+g gagm+dal. ¹⁵ An+ñ u, gas+ yad n+ñbin u, kalöp nan a gem, mani nan yad gau magöñhalö yu haknabin aka wög g+ dam dam Krai manö aij u hag ñ+ dam dam umnabin u, manö midagöp. Pen yad kalöp midmagö yab+ñ l+bin u n+ñnabim u, y+ñ pen midmagö lagnabim akan ¹⁶ Pen kale hagnabim, “Mani nan hon udagpan pen ne manö piral hagö hon dui g+pun,” a g+nabim. ¹⁷ Yad kalöp mam r+imnap yunö u, mani nan kalöp gau amgö amgö l+ udnaböl a gem yunö akan ¹⁸ Yad kalöp nan a gem Daidas n+ñ yu+n a gem, n+ñ hag n+ñö yau a ga n+ñem mam hon ap halö n+pe aip yunö. Pen yad n+ñbin Daidas nan kalöp r+imnap +ñ gaga. Daidas yad g+pin adö u nöp gö; n+pe adö ap ke gagöp. *

¹⁹ Pen yad n+ñön g+n+g manö an+bi kal+ k+ñ r+kaj+n? Kale gas+ n+ñön n+ñbim? Pol manö hagab u, hib n+pe ap lugagn+im a göm hagab a g+pim ar? Pen adö an+bu hagagaj+n wasö. God n+pe n+ñ midö n+ñöl g+, hon Krai n+bi b+ n+pe midun manö hagajun. Añ mam aij yad kale klö g+mim Krai n+ñ c+g aij g+mim, a gun gas+ n+ñjun hagajun. ²⁰ Yad p+ñ+ñ g+pin u, yad am kalöp n+ñnabin ñ+n u, kale g+pim rö n+ñö, y+ñ aij gagnab. An+bu rö,

* **12:7:** Job 2:6 * **12:9:** Plp 4:11-13 * **12:11:** 2Ko 11:5 * **12:12:** Ro 15:19 * **12:13:** 2Ko 11:9 * **12:18:** 2Ko 8:6,16-18

kale yip nɨnabim u, yad gɨpin rō nɨnbe, kalöp aij gagnab. Kale pen pen hagmim asik ke ke limim, nan kale gau hon nöp udun a gɨmim, añ mam rɨmnap nɨnbe mulu lugō, kalöp ke nöp aij gɨnɨm adō u nöp gasɨ nɨnmim, nɨbi bɨ rɨmnap kalɨp manō naj hagmim, kalɨp manō udmim, hib kale ke dap ranmim, hałōwałō gɨmim, gɨmim rō linɨm u yad pɨnɨn gɨpin. ²¹ Pen yad pɨnɨn gɨpin u, yagol au kauyaŋ amem nɨnabim, kale rɨmnap gasɨ naj adō u nɨnmim, nɨbi si bɨ si gɨpim u, nɨhōn gɨnɨg anɨg gɨpun a gɨmim arō gagmim, nɨbi si bɨ si gɨ dammim, gasɨ naj nɨnmim gɨ dammim, hałōwałō göl gɨ nöp mɨdeinabim. Gɨnabim anɨbu God nɨnōb a gem, yad bɨ mɨgan nɨbö gau ap rō mɨdem, nable gö nɨnöl gɨ, kalöp nan a gem mɨtōŋ göl gɨ mɨdeinabin. *

13

¹ Yad nōd kalöp ñɨn mɨhōp am nɨnō. Mɨñi pen kauyaŋ nɨnɨg gabin. God Manō u kalɨ kɨñ rɨkōm hagla, “Nɨbi bɨ rɨmnap kalɨp manō kub hagnɨg gaböl u, nɨbi bɨ mɨhōp aka mɨhau nɨgan rō amgō kale ke nɨn mɨdlō nɨnöl gɨ, gɨ naj gɨla u apōm waiō hagaiöl, nɨnō rō linab,” a gɨla. * ² Ruō ñɨn yɨgwō aŋ nɨbö u kalöp am nɨnem, nɨbi bɨ nan si nan naj gɨ mɨdeila gau hainō apem kalɨp hag gɨnabin a gem kalɨp hag aunō. Mɨñi kalöp aip mɨdagpin pen kauyaŋ manō nōd hagnō rō u nöp hagabin, yad am jakem, nɨbi bɨ nōd nan si nan naj gɨ mɨdeila gau abe, nɨbi bɨ mɨñi nan si nan naj gabim gau abe, kalöp mög nɨnagnabin. ³ Pen kale Pol Krai aip mɨdöp aka wasō gɨ gasɨ nɨnbim u, nɨn aij gɨmim. Krai nan rɨmnap ram mɨnōŋ aŋ kale gau gö nɨnabim, nɨpe bɨ yɨharɨn wasō; nɨpe Bɨ klō ke nɨbö. ⁴ Nɨpe bɨ yɨharɨn rō lö, nɨp mab ba laŋ al pak lɨlö uma u pen God klō nɨpe u gö, kauyaŋ urakōm kamɨn mɨdöp. Anɨb u rō, hon Krai aip

* 12:21: 2Ko 13:2 * 13:1: Mad 18:16; 1Di 5:19
2Ko 10:8

mɨdun bɨ yɨharɨn rō mɨdpun, pen Krai kamɨn u hanɨp God klō nɨpe u ñō, kalöp nan a gun wōg gɨnabun. *

⁵ Pen kale Krai nɨp nɨn udun nɨp cɨg gɨpun aka wasō gɨmim gasɨ amɨl apɨl gɨmim, Krai kalöp aip mɨdöp u ke nɨnabim. Aka pen gasɨ nɨn dammim Krai kalöp aip mɨdagöp a gɨmim u ke nɨnabim. * ⁶ Pen yad gasɨ nɨnbin, hanɨp bɨ gasɨ nɨn dammim me, Krai hon aip mɨdöp u ke nɨnabim. ⁷ Hon kalöp nan a gun, God nɨp sabe gun hagabun, “Kalɨp abad mɨdaimōn, naj adō u gagöl,” a gabun. Pen God nɨp sabe gabun anɨbu, kale mɨd aij gɨpe hib hon ap rannɨm a gun, sabe gagabun. Hib hon lugnab u nan yɨharɨn; kale gɨ aij nöp gɨnabim u nan kub.

⁸ Pen Krai manō aij u kub gɨnɨm adō u nöp gun; Krai manō aij u pro gɨnɨm adō u gagun. ⁹ Hanɨp aij göp u, hon nɨbi bɨ klō mɨdagöp rō lun, kale pen nɨbi bɨ klō limim. Anɨb u, God nɨp sabe gɨpun, “Kalɨp abad mɨdaimōn, nagɨ adō aij nöp göl,” a gɨpun. ¹⁰ Bɨ Kub nɨpe yip wōg hag la anɨbu, kalöp hagnō ap lug pakmim a göm hag laga; kalöp hagnō Krai manō aij u nɨn ud aij gɨmim nɨp cɨg aij gɨmim a göm yip hag la. Adō anɨbu nöp yad mɨlö kub gai i mɨdem, kalöp nōd nöp köp anɨbi kalɨ kɨñ rɨk yuabin. Kale manō yad anɨbi nɨnmim, hagabin rō gɨ mɨdeinabim me, yad amjakem manō klō hagnɨg gasɨ nɨnbin u arō gɨnabin. *

¹¹ Añ mam bɨ. Mɨñi manō hag junɨg gem, “Kale mɨdaiim” a gabin. Köp kalɨ kɨñ rɨkabin anɨbi aunab u nɨnmim, hon nan aij adō u nöp gun a gɨmim klō nöp anɨg göl gɨ mɨdaimim, manō kalɨ kɨñ rɨkabin i udmim, manō hag adō añɨ limim, agamɨj mɨd aij gɨmim. Anɨg gɨpe me, God nɨbi bɨ mɨdmagō löm ud aij göp u, kale aip nöp mɨdeinab. ¹² Kale Bɨ Kub nɨp nɨn udpim rō, pen pen hag wɨhai udöl gɨ, alaun

* 13:4: Plp 2:7-8 * 13:5: 1Ko 11:28 * 13:10:

bom halumim. ¹³ Krais n+bi b+ au
m+dpal magöŋhalö, kalöp añ mam
gau “M+dpim?” a g+pal.

¹⁴ B+ Kub Jisas Krais kalöp
magöŋhalö mög n+ŋöm ud aij
göl g+ m+dain+m; God n+pe
kalöp magöŋhalö m+dmagö löl g+
m+dain+m; Ana U+ n+pe kalöp
magöŋhalö a+ ba göl g+ m+dain+m.

Galesia Pol Galesia n̄bi b̄i kal̄p k̄öp kal̄i k̄liñ r̄ika

¹ Yad Pol, b̄i Jisas manö ud arep ap m̄idpin. Pen wög ḡipin an̄bu, n̄bi b̄i r̄imnap hagl̄ö aka gas̄i yad ke n̄ñem gagpin; Jisas Kraiſ abe, Nap n̄p gö uraka u abe, kale apil m̄ihau nöp hagl̄ö ḡipin.

² Hon añ mam Kraiſ p̄g m̄idpun gai i, kalöp añ mam Kraiſ lau adö Galesia Propins m̄idpim gau, “Kale m̄idpim?” a gabun.

³ Bap God abe, B̄i Kub hon Jisas Kraiſ abe, kalöp mög n̄ñmil abad m̄idlö m̄id aij ḡimim. ⁴ Hon nan si nan naij göl ḡi m̄idaino pen B̄i Kub hon Jisas Kraiſ, Bap hon God haga manö u udöm, nan si nan naij ḡipun gau pr̄i u ðik ḡi yunam, a göm, han̄p nan a göm ilön udöm uma. Uma u, n̄bi b̄i nan si nan naij ḡim̄idal an̄ gau m̄idaino, han̄p ud kam̄ñ yun̄g uma. * ⁵ An̄b u, God Bap hon hib n̄pe u pör pör nöp hagno adö arn̄m. An̄b unbö rö aij.

Jisas han̄p nan a göm uma manö aij an̄bu nöp n̄ñ udun

⁶ Yad gas̄i iru yab̄iñ n̄ñbin. God kalöp mög n̄ñöm, Jisas n̄p hagö, kalöp a göm uma u pen ȳñ̄id nöp God n̄p arö ḡimim, manö aij n̄pe u arö ḡimim, manö hain n̄bö ke daubal r̄imnap, manö i manö aij, a ḡimim, n̄ñ udn̄g gabim. ⁷ Manö an̄bu, Kraiſ manö aij u wasö; ȳhar̄ñ n̄bi b̄i r̄imnap apöm, manö piral ke n̄bö r̄imnap kalöp hagl̄ö, kale dui ḡimim, “Manö an̄bu n̄ñun aka?” ḡimim gas̄i u n̄ñabim. * ⁸ Kraiſ manö aij kalöp nöd hag ñ̄no u, manö n̄ñö yab̄iñ u hag ñ̄no. Pen hon ke aka ejol kumi kabö adö lan̄ n̄bö ap apöm, manö ke n̄bö manö piral r̄imnap kalöp hag ñ̄nab u, God

b̄i an̄bu hagö mab ke pör inab u aram pör pör nöp au m̄idnab u aij. * ⁹ Manö an̄bu kalöp kauyan̄ hagabin. B̄i ap apöm, manö aij nöd n̄ñ udpe u ba gau löm, manö ke n̄bö manö piral r̄imnap kalöp hag ñ̄nab u, God b̄i an̄bu hagö mab ke pör inab u aram pör pör nöp au m̄idnab u aij.

¹⁰ Manö hagabin an̄bi, n̄bi b̄i gau hib yad u hagl̄ö adö aran̄, a gem, ha-gagabin. God ȳp n̄ñöm ñ̄ñ̄i l̄n̄m a gem hagabin. Yad n̄bi b̄i gau kal̄p wañ wañ göl ḡi hagagabin. Ai ḡin̄g: yad an̄g gem wañ wañ göl ḡi hagbnep u, Kraiſ wög ḡi ñ̄eb b̄i n̄pe ap m̄idagbnep. *

God nöp hagö Pol wög n̄pe ḡim̄idöp

¹¹ Añ mam b̄i. Yad kalöp n̄ñö hagabin. Manö aij kalöp nöd hag ñ̄nö u, n̄bi b̄i manö hagpal rö wasö. * ¹² Manö an̄bu, b̄i ap hagö n̄ñagnö; manö an̄bu b̄i ap ȳp hag ñ̄ö udagnö. Jisas Kraiſ n̄pe ke nöp ȳp waiö hag ñ̄ö n̄ñö.

¹³ Pen nöd yad Juda n̄bi b̄i gas̄i n̄ñm̄idal rö gas̄i n̄ñm̄idin u, kale n̄ñbim. God n̄bi b̄i n̄pe gau böñ nöp umlan̄, a gem, kal̄p ḡi naij yab̄iñ ḡim̄idin. * ¹⁴ Bac b̄i manö u n̄ñ udem, k̄tö yab̄iñ ḡim̄idin; b̄i Juda yad aip ad̄ip ad̄ip kub ḡino gau, kale ḡim̄idal rö wasö, yad añ̄i Juda lo manö n̄ñ aij yab̄iñ gem, bac b̄i hagm̄idal rö k̄tö gem ḡim̄idin. *

¹⁵ Pen ami ȳp yag dauaga ñ̄in u, God ȳp mög n̄ñöm ud wög ḡi ñ̄eb b̄i n̄pe ap hag la. Hainö kub ḡinö, God n̄pe ke aij ga ñ̄in u nöp, * ¹⁶ Ñ̄i yad Jisas Pol n̄p yamnö, n̄ñ aij göm, Juda n̄bi b̄i wasö gau kal̄p manö aij yad u hag ñ̄i aij ḡinab, a göm, Ñ̄i n̄pe ȳp yamö, n̄ñ aij ḡinö. An̄g gö, Jisas manö u aigege rö m̄idöp, a gem, n̄bi b̄i r̄imnap hag n̄ñagnö. ¹⁷ Pen Jisas nöd hag lö manö aij ud arep b̄i n̄pe m̄ideila gau kal̄p n̄ñnam, a gem, Jerusalem aragnö.

* **1:4:** Gal 2:20 * **1:7:** Ap 15:1,24 * **1:8:** 1Ko 16:22 * **1:10:** 1De 2:4 * **1:11:** Mad 16:17

* **1:13:** Ap 8:3 * **1:14:** Ap 22:3 * **1:15:** Ais 49:1; Gal 2:7

Yihariḡ ram m+nöḡ m+lö kub Arebia am m+dem, ado g+ apem, daun kub Damaskas m+dm+din. ¹⁸ M+ m+hau n+gaḡ inö, Pida Jerusalem m+deia u n+ḡn+g amem, n+pe aip ñ+n iru m+dagainö; yihariḡ ñ+n unbö aj+p böḡ daḡ m+dainö. * ¹⁹ Pen yad b+ Jisas manö ud arep r+mnap halö n+ḡagnö; Pida aip Jisas n+mmam Jems aip kal+p nöḡ n+ḡnö. ²⁰ Manö kal+ kñ+n r+kabin an+bi, God n+ḡ m+döp u, kalöp n+ḡö yab+ḡ hagabin.

²¹ Pen yad hainö Siria Propins amem, Silisia Propins amem, g+nö. * ²² Nöd ñ+n an+bu, n+bi b+ Kraiss lau adö Judia ram m+nöḡ pro ke ke m+deila gau amgö magö kale u y+p n+ḡagla u ²³ pen n+bi b+ r+mnap manö yad u yag damöm hagla, “B+ Jisas manö aij n+pe u hag juöm, han+p g+ naj göm g+m+döp b+ u, m+ñi Jisas manö aij u n+bi b+ gau kal+p hag ñ+ ajab,” a g+lö ²⁴ n+ḡöm God hib n+pe u haglö adö arm+döp.

2

Pol Kraiss manö aij ud arep b+ r+mnap aip magum göm, manö hag j+m ñ+la

¹ Pen m+d damem, m+ in unbö s+duḡ böḡ daḡ lugö, mam Banabas hol b+ m+hau, Daidas n+p uḡ g+ Jerusalem arno. * ² God y+p waiö hagö Jerusalem arno. Amun, n+bi b+ Jisas n+p n+ḡ udla b+ kub rö m+dm+dal gau aip am m+gan ap b+ gun, kale n+hön rö hagöl, a gem, Juda n+bi b+ wasö gau kal+p manö aij n+hön rö hagn+din manö an+bu kal+p hag yamnö. Wög nöḡ g+nö u abe wög hainö g+nam u abe lug pakagn+m a gem, manö an+bu kal+p hag aij g+nö.

³ B+ yad Daidas n+pe Grik n+bö u pen n+p hañ r+ḡ g+ dö g+nab a göm hagagla. ⁴ Pen b+ r+mnap pir alöm, Kraiss Jisas b+ n+pe rö löm, agam+j apöm hon aip uḡ g+ m+deila. Pen hon Kraiss Jisas n+p c+g m+dun, Juda

lo manö ke ke adö u gagun, m+d aij g+m+dun rö, kale n+ḡlö, hibur kale naj ga. Juda lo manö ke ke adö u g+laḡ, a göm, apöm manö piral an+bu hagla. * ⁵ Pen Kraiss manö aij u manö n+ḡö nöḡ m+dn+m, n+ḡöm kale manö n+ḡö an+bu nöḡ n+ḡ udmim, a gun, manö piral hagla an+bu udagno.

⁶ Pen n+bi b+ Jisas n+p n+ḡ udla b+ kub rö m+dm+dal gau kale y+p manö r+mnap hagagla. B+ kub rö hagabin pen kale b+ kub aka b+ pro u y+p nan yihariḡ rö löp. God n+pe b+ kub ud aij g+nam b+ pro ud aij gagnam a göm gas+ an+bu rö n+ḡagöp. ⁷ Pen kale n+ḡla, God n+pe Pida abe y+p abe manö aij n+pe hag ñ+ ajep wög an+bu hag la. God Pida n+p hag lö, hañ r+ḡ g+ dö g+p+al n+bi b+ gau kal+p hag ñ+ ajm+döp rö u, y+p u rö nöḡ hag lö, hañ r+ḡ g+ dö gagpal n+bi b+ gau kal+p hag ñ+ ajm+din. * ⁸ An+ḡ u n+ḡöm me hagla, “God Pida n+p klö n+pe ñöm abad m+dö n+ḡöl g+, n+pe am hañ r+ḡ g+ dö g+p+al n+bi b+ gau kal+p Kraiss manö aij ud arep b+ m+döp rö, Pol n+p u rö nöḡ klö n+pe ñöm abad m+dö n+ḡöl g+, n+pe am hañ r+ḡ g+ dö gagpal n+bi b+ gau kal+p Kraiss manö aij ud arep b+ m+döp,” a g+la. ⁹ Jems, Pida, Jon kal+p b+ kub a g+p+al b+ gau, God y+p wög an+bu ña n+ḡla u me, wög hon adö añ+ g+p+un, a göm, Banabas hal+p b+ m+hau ñ+m+agö pakla. An+g göl hon manö hag adö añ+ l+no n+ḡöm kale hagla, “Banabas Pol b+ m+hau ammil Juda n+bi b+ wasö gau kal+p Kraiss manö aij u hag ñ+m+il, hon am hañ r+ḡ g+ dö g+p+al n+bi b+ gau kal+p Kraiss manö aij u hag ñun,” a g+la. ¹⁰ Pen kale manö añ+ ap hagöm hagla, “Ammil ram m+nöḡ an+ḡ gau ajmil, n+bi b+ Jisas n+p n+ḡ udpal gau kal+p hagaimil, n+bi b+ mög gep rö Jerusalem i m+dpal gau kal+p hauḡ gagöl; kal+p mani r+mnap yuöl,” a g+la. Manö hagla an+bu, y+p aij ga adö u nöḡ hagla. *

Pol Pida n+p hag ga

* 1:18: Ap 9:26 * 1:21: Ap 9:30 * 2:1: Ap 15:2 * 2:4: Gal 1:7; 5:1,13 * 2:7: Ap 22:21

* 2:10: Ap 11:29-30

11 Pen hainö Pida daun kub Adiok apöm, adö unbö ke gö, gî aij gagöp, a gem, nîp waiö hag gîno. 12 Nîhön gîning: nîpe nöd Juda nîbi bî wasö aŋ gau mîdöm, nîbi bî Jisas nîp nîŋ udla gau aip nan jîm ñöl ñîŋmîdöp. Pen hainö Jems bî nîpe rîmnap Jerusalem nîbö aula. Jems bî gau yîp hagnaböl, “Bî hañ rîb gî dö gagpal gau aip nîhön gîning nan ñîŋabön,” a gînaböl, a göm, pîñîŋ göm, hainö Juda nîbi bî wasö gau aip nan ñîŋaga. * 13 Anîg gö, Juda nîbi bî nöd ju am ram mînöŋ anîb gau mîdeila gau, pîral ga anîbu nîŋöm, u rö nöp gîla. Pen mam Banabas u rö nöp nîŋöm, kale gîla adö anîbu hain ga.

14 Pen Jisas manö aij u anîg arö geila u nîŋem, nîbi bî gau magöŋhalö nîŋmîdlö nîŋöl gî, yad Pida nîp hagnö, “Ne bî Juda nîbö u pen Juda nîbi bî wasö gau rö mîdmîdan. Pen mîñî nîhön gîning ke asîk lîmön, Juda nîbi bî wasö gau kalîp, hon Juda nîbi bî gîpun gîpun rö gîmîm, a gîmön, hagabön?” ö gîno.

15 Ami bapî hanîp yag daula u, Juda nîbi bî yag daula. Hanîp Juda nîbi bî wasö gau rö yag dauagla. 16 Pen hon Juda nîbi bî nîŋbun, nîbi bî lo manö adö u gîlö arö, God nîŋöm, nîbi bî kamîŋ aij yad a göm hagnab. Nîbi bî gau Jisas Kraîs hanîp a göm uma, a göm, nîp nîŋ udpal nîbi bî gau nöp me, God nîŋöm, nîbi bî kamîŋ aij yad, a gînab. Hon u rö nöp lo manö adö u gîno arö, God nîŋö nîbi bî kamîŋ aij nîpe mîdagpun. Kraîs Jisas hanîp a göm uma, a gun, nîp nîŋ udno nîŋöl gî, God nîŋö nîbi bî kamîŋ aij nîpe gau mîdpun. *

17 Gasî hon nîŋbun u, Kraîs manö aij u nîŋ udno, Kraîs hanîp ud nîpe ke aip ud jîm ñî lînab u me, God nîpe hanîp nîbi bî kamîŋ aij yad a gînab. Pen Kraîs manö aij u nîŋun, hon nîbi bî magöŋhalö nan si nan naij gîpun u waiö nîŋbun. Hon Juda

nîbi bî nîŋbun, Juda nîbi bî wasö gau nîbi bî nan si nan naij gep mîdpal rö, hon ke u rö nöp mîdpun. Anîg göp u, nîbi bî rîmnap hagnaböl, Kraîs nan si nan naij gep nagî u gî pîdöŋ lînab a gînaböl. Pen wasö yabî. 18 Hon urî nîŋbun, Juda lo manö ke ke hagöp rö gîno, God wö ralöm hanîp nîbi bî kamîŋ aij nîpe mîdpîm a gagnab. Hon urî nîŋbun manö anîbu manö pîral alep. Pen yad manö pîral manö nöd nîbö anîbu kauyaŋ nîbi bî gau manö nîŋö rö hag ñînabin u, yad nan si nan naij gînabin. 19 Lo manö yîp al pak la nîŋöm urî yad wîp he rö mîdem lo manö u nîŋagpî. Pen urî yad God nîp aij gînîm adö u nöp gînam. Kraîs mab ba laŋ al pak lîla u, yîp Kraîs aip al pak lîlö umnö. 20 God Ñî nîpe yîp mög nîŋöm uma u, yad nîp cîg gem me, nîpe uma u, yad aip umlo. Anîb u, nîp cîg gem, nöd mîdmîdin rö mîdagpî. Kraîs yad aŋ daŋ kamîŋ mîdöp. Mîñî kamîŋ yabî mîdem, nîp gasî nîŋöl gî, yîp gasî ñöb adö u nöp gîpî. * 21 God nîpe nîbi bî gau kalîp mög nîŋöm rau adog uda manö aij u hag juagnabin. Nîbi bî gau lo manö ke ke adö u gîlö arö, God nîŋöm, nîbi bî kamîŋ aij yad, a gîböp u, Kraîs hanîp uma u yîharîŋ umböp.

3

Nan kîñ aij gîmîdal rö wasö; Jisas nîp cîg gun me, God aip jîm ñöl mîdeinabun

1 Galesia nîbi bî, kale gasî aij mîdagöp. Bî an gö kalöp hauŋ halö löp. Hon Jisas Kraîs nîp mab ba laŋ al rîbîk lîla manö aij u hag ñî aij gîno nîŋbe. 2 Pen yad kalöp manö añî ap hag nîŋabin. Kale nöd nîhön nîhön gaibe, God nîpe Ana nîpe u kalöp ñaŋ Kale lo manö hagöp rö gîpe, God nîpe Ana nîpe u kalöp yua aka kale manö aij hag ñîno u nîŋ udpe, God nîpe Ana nîpe u kalöp yuaŋ 3 God Ana u nîp udmîm me, nîbi bî kamîŋ

* 2:12: Ap 11:3 * 2:16: Ap 15:10-11; Ro 3:20-28; Gal 3:11 * 2:20: Gal 1:4

aij nipe m+dpim u pen m+ñi hauł alö, klö hon ke gun, m+đ aij g+nabun, a g+mim, niñbim aka? ⁴ Nöd Krai n+p n+ñ udpe, kalöp gi naij yab+ł g+la ñ+n u, n+p arö gagpe. Pen m+ñi niñhön g+nig, lo manö ap haglö, manö kale an+bu udmim, Krai n+p arö g+nig gabim? ⁵ Y+p hagpe niñ+n. Kale lo manö hagöp rö g+pe, God nipe Ana n+pe u kalöp yuöm nan gagep rö an kale gau göp aka kale Krai manö aij n+ñmim niñ udpe, God nipe Ana n+pe u kalöp ñöm nan gagep rö an kale gau göp?

⁶ Pen Ebrahim n+p gas+ niñmim. God Manö u kal+ k+ñ r+köm hagla, “Ebrahim God manö haga u niñ uda niñöm God n+p, b+ kam+ñ aij yad, a ga,” a g+la. *

⁷ An+bu u, niñim. Niñbi b+ God Manö hagöp u niñöm, “Niñö hagöp,” a göm niñ udpal gau, Ebrahim r+đik n+pe m+đpal. ⁸ God Manö hadame gau haga, Juda niñbi b+ wasö gau, God manö hagöp u niñ udlö, God kal+p niñbi b+ kam+ñ aij yad a g+nab, a ga. Adö an+bu nöp, God Manö hadame nöp Krai manö aij u Ebrahim n+p haga, “Ne m+đpan u me, God n+pe niñbi b+ gau magöñhalö nan aij ñ+nab,” a ga. ⁹ Ebrahim God manö haga u niñ udö, God n+p ud aij ga rö, niñbi b+ God Manö hagöp u niñöm, niñö hagöp a göm niñ udpal gau, kal+p u rö nöp ud aij g+nab.

¹⁰ Pen niñbi b+ lo manö adö u nöp niñun g+no, God han+p udnab, a g+pal niñbi b+ gau, ilön kub yab+ł udnaböl. Niñhön g+nig: God Manö u kal+ k+ñ r+köm hagla, “Niñbi b+ an, God lo manö kal+ k+ñ r+kla r+kla rö magöñhalö hain gagnab u, ilön kub udnab,” a g+la. *

¹¹ Pen manö ap God Manö kal+ k+ñ r+köm hagla, “Niñbi b+ y+p niñ udpal gau nöp me, niñbi b+ kam+ñ aij yad m+đöm, kam+ñ m+đeinaböl,” a g+la. An+bu u niñbun, niñbi b+ lo manö adö u nöp niñöm g+lö arnab gau, God

niñbi b+ kam+ñ aij yad, a göm, kal+p udagnab. * ¹² Pen lo manö hagöp rö gep u ke, Krai manö aij u niñ udep u ke. Niñbi b+ lo manö hagöp rö klö hon ke g+nabun a g+naböl u, dui g+naböl. God Manö kal+ k+ñ r+köm hagla, “B+ lo manö ke ke magöñhalö hain g+nab b+ an+bu me kam+ñ arnab,” a g+la. ¹³ Hon God lo manö adö u g+ wasö niñun, ilön kub udnig g+no u pen Krai ilön kub an+bu udöm han+p rau adog uda. God Manö kal+ k+ñ r+köm hagla, “Mab ba lañ al pak l+lö umnaböl b+ gau, God n+pe ke pen ñö, ilön udnaböl,” a g+la. * ¹⁴ Pen Krai han+p rau adog uda u, God Ebrahim n+p manö aij haga u, Krai Jisas gö Juda niñbi b+ wasö gau nan aij an+bu udöl a göm, anig ga. Juda niñbi b+ wasö gau manö aij an+bu niñ udlö, God n+pe Ana n+pe han+p Krai niñbi b+ n+pe ñ+nig ga.

Lo manö u ke; God g+nabin a göm hag la manö u ke

¹⁵ Añ mam b+. Yad kalöp manö ap hagnam. B+ r+mnab manö hag adö añ+ löm, hagnaböl rö nöp g+naböl. B+ ap apöm manö r+đ r+köm hałöwałö gagnab. ¹⁶ God n+pe Ebrahim aip ñ+ n+pe aip manö niñö hag lep hagöm haga u, God Manö an+bu kal+ k+ñ r+köm, “Ñ+ gau aip,” kal+ k+ñ r+kagla; “Ñ+ ne u aip,” kal+ k+ñ r+kla. Ñ+ añ+ hagla an+bu, Krai n+p nöp hagla. *

¹⁷ Pen yad hagabin u, God Ebrahim n+p g+nabin a göm hag la manö u, m+ iru nöp (430) m+đ damöm, hainö God lo manö u ña. Lo manö hainö ña an+bu, aige göl göm manö niñö hag lep nöd haga u nan y+har+ñ rö k+k gi yu ke gau yunab? Anig gagnab.

* ¹⁸ Pen niñbi b+ lo manö hain g+lö God nan aij ñ+böp u, God nöd anig g+nabin a ga manö u gas+ niñöl gi m+đöm nan aij ñagböp. Pen God n+pe Ebrahim n+p nöd haga manö an+bu nöp gas+ niñöl gi m+đöm, n+pe ke Ebrahim n+p haga rö nöp ga. *

* **3:6:** Jen 12:3; Ro 4:3,16 * **3:10:** Dud 27:26

* **3:16:** Jen 12:9 * **3:17:** Eks 12:40 * **3:18:** Ro 4:14

* **3:11:** Gal 2:16 * **3:13:** Ro 8:3; Dud 21:23

19 Pen kale hagnabim, “God Ebraham nîp nan aij haga u yîharîŋ ñöb u rö, God nîpe nîhön gîniŋ lo manö ña?” ö gînabim. Pen God nöd yabîŋ Ebraham nîp manö haga; hainö yabîŋ ñîŋ haga u aua. Pen ñîŋ aŋ au nîbi bî nan si nan naij ke ke gîmîdal rö, kale naij gîmîdal u nîŋöl a göm, God kalîp lo manö ña. Pen lo manö u, God ejol gau nöp dap bî ap nîp ñeila, nîpe pen dam nîbi bî gau kalîp hag ña. * 20 Pen Ebraham ñîŋ nîpe gînab manö haga anîbu manö kub yabîŋ u me, God nîpe ke apöm Ebraham nîp haga.

Lo manö u hanîp gasî rîmîd ukab

21 Kale gasî ap nîŋmim hagnabim, “God hanîp manö mîhöp haga. Pen lo manö haga anîbu, yad gînabin a göm manö nîŋö hag la manö anîbu aip adîp adîp mîdagöp,” a gînabim. “Manö anîb mîhau ke ke mîdöp,” a gînabim. Pen manö ke ke wasö. God nîbi bî kamîŋ mîdep lo manö ap hagaiböp, hon lo adö anîbu nöp nîŋun gîno, God nîpe nîŋöm hanîp nîbi bî kamîŋ aij nîpe a gîböp. Pen lo anîbu rö ap hagaga. * 22 God Manö kalî kîŋ rîkla rö nöp mîdöp. Nîbi bî ram mînöŋ gau magöŋhalö nan si nan naij adö u gîlö gîlö, gac anîbu kalîp wam wam gö, ke kamîŋ aröl rö lagöp. Pen nîbi bî Jisas Kraîs nîp nîŋ udnaböl gau, God gînabin a göm hag la rö, nan aij haga anîbu kalîp ñîŋab.

23 Pen Kraîs auaga ñîŋ u, nîp nîŋ udagno u me, lo manö hanîp bî nagîman waryö raul aŋ yaŋ mîdpal rö u, gî gîgabö ga. * 24 Hanîp gîgabö göm, gasî rîmîd uk damöm, gasî ñö nîŋöl gî mîdno, Kraîs auö, manö aij nîpe u nîŋ udno, God hanîp nîbi bî kamîŋ aij nîpe a göp. * 25 Kraîs manö aij u nîŋ udpun u me, uri lo manö hanîp gasî rîmîd uk dam gagöp. 26 Kale Kraîs Jisas nîp nîŋ udpim u me, kale magöŋhalö God

ñîŋ pai nîpe mîdpim. * 27 Kale ñîŋ pakmim Kraîs nîp cîg gîpim u me, ke hain nîbö Kraîs nîpe ke rö halu lîbim. * 28 Anîb u, Juda îŋ u ke, Grik îŋ u ke mîdagpim; nîbi bî nagî wög gîpim gau ke, nîbi bî gasî kale ke nîŋmim gîpim gau ke mîdagpim; nîbi îŋ u ke, bî îŋ u ke mîdagpim; kale Kraîs Jisas nîbi bî nîpe mîdpim rö, îŋ aîŋ yabîŋ mîdpim. *

29 Kale nîbi bî Kraîs lau adö mîdpim u, kale Ebraham nîbi bî îŋ nîpe mîdpim nîŋöm God Ebraham nîp gînabin a göm haga u, kalöp u rö nöp gînab. *

4

Kraîs nöp gö God ñîŋ pai nîpe mîdpun

1 Manö yad hagabin u anîg göl mîdöp: nîbi bî gau umlö, nan kale gau ñîŋ pai kale gau kalîp hag lîbal. Anîb u, ñîŋ pai anîb gau nan iru mîdöp u pen kale ñîŋ pai pro mîdpal rö, kale nîbi bî nagî wög gîpal rö nöp mîdpal. 2 Pen nîbi bî ñîŋ pai anîb gau kalîp abad mîdpal gau, anîg anîg gîmim, a göm, hag damöm, mani nan kale gau abad mîdlö mîdlö, nap hag la ñîŋ u nöp, nan kale anîb gau ud-pal. 3 Pen anîb unbö rö nöp, hon ñîŋ pai pro rö mîdun gasî nîŋ aij gagun, kîjaki, wîp haji, nan nîhön nîhön gau manö nîhön hagla u udun, kalîp nîbi bî nagî wög gep rö mîdmîdun. *

4 Pen God hag la ñîŋ u hadö aua u me, God Ñîŋ nîpe u nîp yuö, Juda nîbi ap Ñîŋ anîbu nîp yag daua. Yag dauö, nîpe Juda lo manö adö u nîŋöm, mîd damöm, * 5 Juda nîbi bî lo manö nîŋbal gau rau adog uda. Kalîp rau adog uda u, hon God ñîŋ pai nîpe yabîŋ rö mîdeinabun a göm ga. 6 Kale ñîŋ pai nîpe yabîŋ mîdpim rö, God nîpe Ñîŋ nîpe Ana nîpe u yuö, Ana u apöm hanîp aŋ ba göp u me, God nîp

* 3:19: Ro 5:20; Ap 7:38 * 3:21: Ro 8:2-4 * 3:23: Gal 4:3 * 3:24: Ro 10:4 * 3:26: Jon 1:12 * 3:27: Ro 6:3 * 3:28: Ro 10:12 * 3:29: Ro 4:13 * 4:3: Kol 2:20 * 4:4: Jon 1:14; Ro 1:3 * 4:6: Jisas Arameik manö hagnîdöp. “Aba” a ga manö magö anîbu îŋ u “Bapi.” * 4:6: Ro 8:15-17

“Aba,* Bapi,” a gipun. * 7 Anib u, kale nibi bi, Seden nip nibi bi nagit wög gep rö midmidim gau, miñi God ñi pai nipe midpim u me, God ñi pai nipe kalip manö niñö hag lep hagöm, “Kalöp nan aij gau ñinabin,” a ga manö u, manö kale yabit.

Pol Galesia nibi bi, “Kalöp gasi iru niñabin,” a ga

8 Pen nöd God nip niñ udagmidim ñin u, kale nibi bi nagit wög gep rö midmim, nan piral gau sabe göl gi, piñiñ göl gi, gi mid dammim, mid aij gagmidim. 9 Pen miñi God nip niñ udpim. Pen kale nip niñmim udagpe; nipe nöp kalöp niñöm uda. Pen niñön ginig kale ado gi ammim, nöd gi naj gimdim rö kauyan ginig gabim? Gabim anibu, kauyan nibi bi nagit wög gep gau rö uñham midun, a gimim, gabim aka? 10 Pör ñin kub a gipal u nöp niñmim, rakin kub a gipal u nöp niñmim, sidö kub a gipal u nöp niñmim, mi kub a gipal u nöp niñmim gipim. Anig gimim, gi naj gipim. * 11 Anib u, yad manö aij kalöp hag ñinö niñbe u, miñi arö ginig gabim rö löp a gem, kalöp gasi iru niñabin.

12 Añ mam bi. Yad kalöp mög niñem hagabin! Yad nöd Juda lo manö niñmidin rö arö gem, kale yiharñ midmidim rö midpin u, kale u rö nöp lo manö anibu arö gimim, yad midpin rö midmim. Nöd kale yip gi naj gagpe. 13 Kale niñbim, nöd yip nan ga u me, am ram minön kale u midem, kalöp manö aij u hag ñinö. 14 Yad nan gaia u, kale uñham midaipe pen yip iru niñmim, arö gagpe; God ejol ap aka Krai Jisas nip ke ud aij gibep rö u, yip unbö rö nöp ud aij gipe me. 15 Kale nöd miñ miñ yabit gimim yip ud aij gimim, mög niñmim, amgö magö kale gau ud ju yip ñeb rö liböp, hañowañ ud ju ñibep. 16 Pen miñi yip niñön ginig arö gipim? Manö niñö hagnö adö

u niñmim mulu lugö yip iru niñbim aka?

17 Nibi bi kalöp rimid ukpal gau, kale gasi naj niñöm anig gipal. Pol bi gau arö gimim, manö hon hagpun u nöp hain gimim a göm anig gipal. 18 Nibi bi kñö göm kalöp gi aij ginaböl u aij. Pen kale pör nöp anig göl. Yad kale aip mideinabin ñin u abe, miñö gau mideinabin ñin u abe kalöp gasi niñöm gi aij ginaböl u aij. Pen yad miñö gau mideinabin ñin u kalöp piral gipal u, aij gagöp.

19 Pen ñi pai midmagö yad gau. Nöd, “Krais manö aij u hag ñinö, niñ udlö, Krai kalip an dan mideian,” a gem, kalöp hag ñi aij gimidin u, nibi gau ñi pai yag daunig gilo, ilön kub göp rö u, yip ga. Pen miñi kauyan Krai kalöp an dan mideian a gem, kalöp hag ñi aij gabin u, nibi ñi pai yag daunig gilo, ilön göp rö u, yip kauyan gab. 20 Yad kale aip midainep u, manö mai udem hagnam, a gem, niñbep u pen miñö gai i midpin u me, yad kalöp gasi iru niñö, gasi yad rikö auub.

21 Pen kale lo manö nöp niñun, a gipim gau, lo manö rimnap niñagmim rö löp. 22 Manö anibu kalik kñiñ riköm hagla, “Ebrahim ñi miñöp yag daua. Ñi nipe ap, nibi praj ap Ebrahim nibin u nip nagit wög gimidöp nibi u nip udöm yag daua; ñi nipe ap, nibin nipe yabit u aip yag daua,” a gila. * 23 Nibin nagit wög gimidöp ñi yag daua u, ñi pai yag daubal rö nöp yag daua; pen nibin nöd u, ñi pai wem midöm, God Ebrahim nip ñi ap yag daunabön a göm manö hag la rö, ñi ap yag daua. *

24 Aiud adö anibu rö, manö rimnap ba gau midöp. Nibi miñöp, manö niñö hag lep miñöp. Manö niñö hag lep ap Sainai Dum niñbö apöm, ñi pai yag dauö kale nagit wög göl gi nöp mideinaböl; Hega me u. 25 Nibi Hega nipe Sainai Dum ram minön Arabia au rö me. Nipe

* 4:10: Ro 14:5; Kol 2:16 * 4:22: Jen 16:15; 21:2 * 4:23: Ro 9:7-9

daun kub Jerusalem miñi midöp u rö midöp. Niñhön giñig: Jerusalem abe ñi pai nipe abe nagí wög gipal. ²⁶ Pen Jerusalem kumi kabö adö lañ midöp au, niñbi bi wög göm aragnaböl. Ram miñnön anibu ami hon. *

²⁷ Hadame nöp kiñmap ap God Manö kaliñ kliñ riköm hagla, “Niñbi ñi pai wem ñi pai yag dauagöp u,

miñi miñi yabiñ giñab.

Niñbi ñi pai dauniñ göm niñnagöp u, aij gö niñjöl gi, niñniñ liñab.

Niñbi ñi pai wem u,

iñ nipe kub midniñ gaböl;

pen niñbi nugmul aip ajmidil u,

iñ nipe kub midagnaböl,” a giñla.

*

²⁸ Añ mam bi. God nipe manö kñö niñjö hag lö, Sera Aisak yag daua. Pen anib unbö rö nöp, God manö kñö niñjö hag lö, kale ñi pai nipe midpim. Anib u, kale Aisak rö midpim. *

²⁹ Niñ anibu, Ebrahim ñi nipe niñbi bi ñi pai yag daubal rö nöp yag daua ñi u, uraköm, niñmam ado God Ana gö yag daua u niñ niñjö, mulu lugö, giñ naiñ ga. Anib u rö, miñiñ Juda niñbi bi lo manö niñjbal gau, hanip niñbi bi Jisas niñ niñj udpun gau u rö nöp gipal. *

³⁰ God Manö u kaliñ kliñ riköm hagla, “Niñbi wög giñ ñeb amil miñhau kalip hag yumön. Niñbi nagí wög giñ ñeb ñi nipe u, niñbi kabö göl udmön ñi yag dauna u, nan nipe riñnap udagnab,” a giñla.

³¹ Anib u, añ mam bi niñjim! Hon niñbi nagí wög giñmidöp ñi pai nipe rö midagpun; hon niñbi kabö göl nagí wög gagmidöp ñi pai nipe rö midpun.

5

Nagí midaino, Kraiñ hanip rau adog uda u me, Juda lo manö gau lo hon wasö

¹ Kraiñ hanip böñ nöp rau adog uda u, hainö Juda lo manö ap hanip manö kub hagagnim, a göm, hanip rau adog uda. Kraiñ anig ga u gasi niñjöl giñ nöp midaimim; nöd Juda lo manö u biñ kub kale rö lö, niñ niñbi biñ nagí wög gep rö midmidim u, kauyañ ado giñ aragmim. ² Yad Pol kalöp manö hagabin i niñ aij giñmim! Juda kai manö hon udmim a giñpal gau kalip yau a giñpe, hañ kalöp riñ giñ dö geinaböl u, hainö Kraiñ kalöp giñ niñnim rö lagnab. ³ Yad kalöp kauyañ hag aij giñig gabin! Biñ gau manö hon udmim a giñpal gau kalip yau a giñpe, hañ kalöp riñ giñ dö geinaböl u, hainö kale Juda lo manö u magöñhalö udmim hain giñmim. ⁴ Kale, “Juda lo manö hain giñno arö, God hanip niñjöm, ‘Niñbi biñ kamij aij yad,’ a giñab,” a giñ gasi niñjbm niñbi biñ gau, Kraiñ niñ arö giñpim; niñbi biñ nipe midagpim. Kale anig giñmim niñjbm rö, Kraiñ kalöp mög niñjöm udnim rö lagöp. ⁵ Pen God Ana hanip añ dañ midöp niñbi biñ gau, God hanip niñjöm, “Niñbi biñ kamij aij yad,” a giñab niñ u abad midun aij gö niñjöl giñ, gasiñ halö midpun. ⁶ Niñbi biñ Kraiñ Jisas niñ cig midpal gau, hañ riñ giñ dö göp aka riñ giñ dö gagöp u nan yiñharij. Nan kub añiñ nöp midöp: Kraiñ niñ niñj udun, niñbi biñ gau kalip midmagö lun. *

⁷ Kale nöd añ aij giñmidim u pen miñiñ biñ an kalöp adan biñnöm rikajip niñjöm manö niñjö u arö giñpim? ⁸ God kalöp adan biñnöm rikajip niñjöm manö niñjö u arö gagpim. Niñpe nöp me kalöp wiñ alab. ⁹ Niñbi biñ gau nan yiñ a gal u manö ap hagöm hagpal, “Yiñ pro marap plaua rin kub yañ halö liñlö, yiñ anibu ke aram aram aram plaua anibu kub yabiñ rannab,” a giñpal. * ¹⁰ Kraiñ aip jimñöl midpun u me, yad niñjbm manö yad hagajin anibiñ kale ke anib unbö rö nöp niñnabim. Pen biñ an nipe apöm manö piral hagö, kale gasiñ ap

* 4:26: Hib 12:22; Rep 21:2,10 * 4:27: Ais 54:1 * 4:28: Ro 9:7 * 4:29: Jen 21:9-10; Jon 8:35

* 5:6: 1Ko 7:19; Gal 6:15 * 5:9: 1Ko 5:6 * 5:10: Gal 1:7; 2Ko 11:15

ap n+ñabim u, b+ an+bu manö kub n+ñöm pen ilön udnab. *

¹¹ Pen añ mam b+ n+ñim! Krais n+bi b+ n+ñ udpal gau kal+p hañ r+ib g+ dö g+mim a g+bnep, b+ gau y+p g+ naij gagblap. Yad hañ r+ib g+ dö g+mim a g+bnep, Krais n+pe n+bi b+ gau a göm, mab ba lañ uma manö aij an+bu n+ñlö mulu lugagbö. ¹² Pen gas+ yad, b+ manö piral haglö dui g+pim b+ an+ib gau kal+p ke böñ nöp r+ib g+ dö g+ñaböl u aij!

¹³ Pen añ mam b+. Krais han+p böñ nöp rau adog uda u, hainö Juda lo manö ap han+p manö kub hagagn+m, a göm, han+p rau adog uda. Pen gas+ an+bu n+ñmim, gas+ kale ke n+ñmim, hañöwañö gagmim; n+bi b+ gau kal+p mög n+ñmim, ud aij g+mim. * ¹⁴ God lo manö u magöñhalö ud j+m ñöl, manö magö añ+ ap nöp m+idöp: “Kale ke m+dmagö l+ibim rö, n+bi b+ r+imnap kal+p u rö nöp m+dmagö l+mim.” * ¹⁵ An+ib u, kale ke n+ñ aij g+mim. Kaj kain gau g+p+al rö mulu lugö, pen pen g+ñabim u, magöñhalö ap lug paknabim.

Gasi ke n+ñbim adö u arö g+mim, God Ana u gas+ ñ+ñim rö g+mim

¹⁶ An+ib u, kalöp hagabin, God Ana gas+ ñöb adö u nöp g+mim. An+g gein-abim me, gas+ kale ke n+ñmim, nan si nan naij g+m+idim adö u arö g+ñabim. ¹⁷ Gasi an+ib m+ihau, ap böñ lap +ip g+ ud arnab, ap böñ lap +ip g+ ud arnab u me, gun a g+ñabim adö u g+mim rö lagnab. * ¹⁸ Pen God Ana kalöp gas+ ñö n+ñöl g+ g+pe arö, Juda lo manö gau lo kale wasö. ¹⁹ Pen n+bi b+ gas+ kale ke n+ñöm g+m+idal adö u, n+bi si b+ si göm, hañöwañö g+ ajöm, g+ naij yab+ñ göm; * ²⁰ nan y+har+ñ gau sabe göm, kuj göm, aiön paköm; n+bi b+ gau kal+p mulu kal n+ñöm, pen pen göm, nan kale gau yad rö m+idagöp a göm, hibur naij gö, yad ke b+ kub m+idnam a göm, pen pen hagöm, am ke ke as+ik m+idöm, ²¹ nan kale gau

yad rö m+daiböp, a göm; ñ+g klö ñ+ñöm hauñ alöm, nan magö iru nöp ñ+ñöm, nan n+ñeb n+ñagep göm, g+ naij yab+ñ g+p+al. Yad kalöp nöd hagnö manö u m+ñi kauyañ kalöp hagabin: n+bi b+ an+bu rö g+ m+idpal gau, God kal+p udöm abad m+idageinab.

²² Pen n+bi b+ God Ana kalöp gas+ ñö n+ñöl g+ g+lö arab gau, n+bi b+ gau m+dmagö löm, m+ñ m+ñ göm, hibur hain hain m+idöm, n+bi b+ r+imnap gau mög n+ñöm, g+ aij göm, manö kale ke hagnaböl u an+ib unbö rö nöp göm, ²³ n+bi b+ r+imnap aip manö hain hagöm ud aij göm, n+bi b+ r+imnap kal+p g+ naij g+lö, pen kal juagnaböl. An+g g+ñaböl u, lo manö ap kal+p manö kub hagagnab.

²⁴ Krais Jisas n+bi b+ n+pe gau, gas+ ke n+ñöm hañöwañö g+m+idal nag+ adö an+bu arö g+p+al. Nag+ adö g+m+idun an+bu, mab kros ba lañ Krais Jisas aip umöb. * ²⁵ An+ib u, God Ana u nöp han+p kam+ñ hain n+bö ñö, kam+ñ m+idpun u me, God Ana nan n+ñön han+p hagnim u, an+ib unbö rö nöp gun. ²⁶ Pen hon ke hib kub m+idañ, a gun, pen pen hagnun, nan kale gau nan yad rö m+daiböp, a gun, gas+ n+ñagun. *

6

N+bi b+ gau m+dmagö l+mim, g+ aij g+mim

¹ Añ mam b+. N+bi b+ hon r+imnap nan si nan naij adö r+imnap gaiöl u, kale n+bi b+ God Ana kalöp an+ dañ m+idöp n+bi b+ gau, kal+p manö hain hain hagmim, hag aij g+pe, kauyañ m+id aij göl. “Ñ+ñ r+imnap hon u rö nöp g+ñabun rö löp,” a g+mim, n+ñ aij g+mim. * ² N+bi b+ hon r+imnap m+ñör gain+m, kal+p mög n+ñmim abad m+idpe, m+id aij göl. An+g g+ñabim u, Krais lo n+pe haga rö g+ñabim. * ³ Hon ke nan aij ap m+idagöp. N+bi b+ r+imnap, hon ke n+bi b+ aij a g+ñaböl u, pir alnaböl.

* 5:13: 1Pi 2:16 * 5:14: Ro 13:9 * 5:17: Ro 7:15-23 * 5:19: 1Ko 6:9-10 * 5:24: Ro 6:6; Kol 3:5 * 5:26: Plp 2:3 * 6:1: Mad 18:15 * 6:2: Ro 15:1

4 Bî anîbu bî aij aka yad bî aij, a gîmim, gasî u nîḡagmim; yad ke gî aij gîpin aka gî aij gagpin a gîmim, gasî u nöp nîḡmim. 5 Nîhön gîḡg: hon añî añî marö ke ke mîdöp rö nîḡun, nîhön nîhön gun mîd aij gîḡnabun u, ke nîḡ aij gun. *

6 Pen nîbi bî Kraiḡ manö aij hag ñîbal gau, nîbi bî manö anîbu nîḡbal gau, manö hag ñeb nîbi bî anîb gau kalîp hauḡ gagöl; nan aij kale mîdöp gau kalîp rîmnap nîme lî ñöl. *

7 Pen, God bî hauḡ, yad nan si nan naij gîḡnabin nîpe nîḡagnab, a gîmim, nîḡagmim. Gîḡnabun rö, hanîp pen u rö nöp gîḡnab. Hon nîḡbun, nan yîmnabun rö nöp halnabun; nan ke rîmnap hal dauagnabun. * 8 Anîb u, gasî hon ke nîḡbun rö nan yîmun a gîḡnabun u, adan naij amöl gî, böḡ nöp lug pakun, mab pör inab u halnabun. Pen God Ana gasî ñöb rö nan yîmun a gîḡnabun u, God Ana u hanîp gö, kamîḡ pör mîdep magö u nöp halnabun. 9 Anîb u, iru nîḡun, gî aij gîpin u arö gagun, klö gî nan yîmun, ñîḡ hain u nan magö aij halnabun. 10 Pen nan ñîḡeb anîbu pîdöḡ gagöp ñîḡ i, nîbi bî Kraiḡ lau adö mîdpal gau kalîp ud aij gun rö leinab u, ud aij gun. Pen nîbi bî yîharîḡ gau kalîp magöḡhalö u rö nöp gun.

Kraiḡ hanîp a göm mab kros ba laḡ uma u nöp nan kub yabîḡ

11 Yad hagnö, mam ap köp anîbi kalî klîñ rîköp. Pen mîñi ñîmagö yad ke kalî klîñ rîkabin u me, manö magö kub kub rö kalî klîñ rîkabin.

12 Bî hañ romaḡ nöp nîḡöm, u aij, u naij, a gîmîdal bî gau, kale klö göm hañ rîb gî dö gîmim a gîpal. Kraiḡ uma manö u nöp hagno, bî Juda rîmnap kal juöm, hanîp gî naij gîḡnaböl, a göm me, anîḡ hagaböl. 13 Hañ kale ke rîb gî dö gîpal u pen Juda lo manö gau magöḡhalö hain gagpal. Kalöp hañ rîb gî dö gîmim a gîpal u, hainö kale ñîñî löm, Juda

bî gau rîmnap kalîp hagnaböl, “Hon hagno manö hon udöm hañ romaḡ kale anîḡ anîḡ gîpal,” a gîḡnaböl. 14 Pen yad nan añî ap nöp gasî nîḡem mîñ mîñ gabin: Jisas yîp, a göm, mab kros ba laḡ umö, yad aip umnö rö löp u nîḡem me, mîñ mîñ gabin. Nîpe aip umnö anîbu, bî böḡ nöp umöb rö u mîdnö, nîbi bî mîḡnöḡ naböḡ i nîbö nan kale mîñ mîñ gîpal gau, yad aij gagöp. Pen nîbi bî anîb gau u rö nöp yîp nîḡlö, yad nan yîharîḡ ap rö lö, bî böḡ nöp umöb bî ap rö mîdpin.

15 Hañ rîb gî dö göp aka rîb gî dö gagöp u nan yîharîḡ. Pen God gö, nîbi bî hain nîbö lun, nîbi bî nîpe mîdpun u nan yabîḡ. * 16 Manö hagajîḡ hain gîpin nîbi bî gau abe, God nîbi bî nîpe gau magöḡhalö abe, God kalöp möḡ nîḡöm ud aij gö nîḡöl gî kale agamîḡ mîd aij gî mîdmim.

17 Yad manö magö añî ap mîdöp u, kalöp hagnîḡ gabin. Jisas manö aij u hagnö, yîp pakpal adḡai gau mîdöp u me, bî rîmnap apöm yîp mîḡör rîmnap ñagöl. *

18 Añ mam yad gau. Bî Kub hon Jisas Kraiḡ kalöp möḡ nîḡöm, abad mîdainîm. Anîb unbö rö aij.

* 6:5: Ro 14:12 * 6:6: 1Ko 9:11,14 * 6:7: Ro 8:13 * 6:15: Gal 5:6; 2Ko 5:17 * 6:17: 2Ko 4:10

Epesas

Pol Epesas nɪbi bɪ kalɪp kɔp kalɪ kɪɪn rɪka

¹ Yad Pol. God yɪp hag lö, Kraiſ Jisas manö ud arep bɪ ap mɪdem, kalöp God nɪbi bɪ nɪpe daun kub Epesas mɪdpim gau, kɔp anɪbi kalɪ kɪɪn rɪkabin. *

² God Bapi hon abe, Bɪ Kub Jisas Kraiſ abe, kalöp mög nɪɲmil ud aij gɪlö, kale mɪd aij gɪmim.

Kraiſ pɪg mɪdpun u, nɪpe ana hon nan aij nɪab

³ Bɪ Kub hon Jisas Kraiſ Nap nɪpe God nɪp aij a gun. Nɪ nɪpe nɪp yuö apöm hanɪp udö me, nɪp cɪg gɪno, kumi kabö adö laɲ nan aij aij mɪdöp gau magöŋhalö ana hanɪp nɔb. *

⁴ Ram mɪnönɲ hadame dagol gau gɪ laga nɪn u God haga, “Kraiſ nɪbi bɪ nɪpe mɪdeinaböl gau, kale nɪbi bɪ uɫ, nɪbi bɪ asɪɲ mɪdagöp yad gau mɪdeinaböl,” a ga.

Anɪb u, hadame dagol gau God nɪbi bɪ mɪdmagö löm, * ⁵ nɪn anɪbu nöp, gasɪ nɪpe nöp nɪɲöm haga, “Nɪ yad Jisas Kraiſ nɪbi bɪ kalɪp udnab gau, nɪ pai yad ke rö lɪlö, yad ke kalɪp udem kabö launabin,” a ga. * ⁶ Anɪg hagöm, Nɪ mɪdmagö nɪpe u haɫöwaɫö yuö apöm, hanɪp ud Nap nɪmagö adö nɪpe la u me, aij gö nɪɲöl gɪ hib nɪpe u hagno adö arab.

⁷ Jisas Kraiſ hagape nɪpe lugö umöm hanɪp rau adog udö, God, Bɪ aij yabɪ u, hanɪp mög yabɪ göm, nan si nan naij gɪpun gau nɪɲöm arö göp. Anɪb u, hon nɪɲbun God nɪpe nɪbi bɪ gau mög yabɪ göp. * ⁸ God nɪpe gasɪ nɪɲ kɪd hiɪköm nan magöŋhalö gau nɪɲöb u, hanɪp nan aij aij anɪb gau haɫöwaɫö nɔb. ⁹ Pen God nɪpe Kraiſ aip nɪhön gɪnɪg ga u, nan pi göl

mɪdmɪdöp anɪbu hanɪp waiö hagö nɪɲbun. * ¹⁰ God nɪn hain hag la nɪn u, nan kumi kabö adö laɲ au abe, nan mɪnönɲ naböŋ iɫ i abe, Kraiſ nɪpe aɪn nöp magöŋhalö abad mɪdeinab. *

¹¹ God nɪpe ke gasɪ nɪɲöm hag la u, magöŋhalö gɪnɪg gab. God nɪpe ke gasɪ nɪɲöm hag la, hon Kraiſ cɪg gɪpun nɪbi bɪ gau, nɪbi bɪ nɪpe ke lɪnabun. God nɪpe hadame dagol gau anɪg gasɪ nɪɲa. * ¹² Nɪpe ga anɪbu, hon nɪbi bɪ Kraiſ nɪp nöd nɪɲ udno gau, God hib nɪpe hagno adö arnɪm, a göm ga. ¹³ Pen kale u rö nöp, Kraiſ manö aij nɪbi bɪ ud kamɪɲ yuep manö nɪɲö anɪbu nɪɲ udpe, God kalöp udöm, Ana Uɫ kalöp anɲ daɲ löm, Kraiſ nɪbi bɪ nɪpe yabɪɫ hag löp. ¹⁴ God Ana hanɪp anɲ daɲ mɪdöp u me, hon nɪɲbun, God nan aij aij nɪbi bɪ yad hainö nɪnabin a ga nan gau, hainö udun mɪd aij yabɪɫ gɪnabun. Anɪb u, God hib nɪpe hagno adö araɲ. *

Pol God nɪp sabe ga

¹⁵ Anɪb u, yad nöd nɪɲnö, kale Bɪ Kub Jisas nɪp nɪɲ udmim, nɪbi bɪ nɪpe gau kalɪp mɪdmagö lɪbim u, ¹⁶ yad hauɫ gagem, pör nöp kalöp a gem God nɪp aij a göp a gem, sabe göl gɪ mɪdpin. ¹⁷ Bɪ Kub hon Jisas Kraiſ God nɪpe u, Bap aij unbö ke u, nɪp pör hag nɪɲem hagabin, nɪpe Ana kalöp nɪnab nɪɲöm nɪpe kalöp gasɪ aij nöm, God nɪpe aigale bɪ rö mɪdöp u kalöp yamö, kale God nɪp nɪɲ aij gɪnabim. * ¹⁸ God nɪp sabe gem hagabin, nɪpe mɪdmagö kale anɲ daɲ mailö nɪpe nɪ lö, Kraiſ nɪbi bɪ nɪpe nan aij unbö ke nɪnɪg gab u nɪɲnabim. Nan aij anɪbu nɪnabin a göm, God kalöp wiɪn ala me. ¹⁹ God nɪp sabe gem hagabin, nɪpe mɪdmagö kale anɲ daɲ mailö nɪpe nɪ lö, nɪpe Bɪ kɫö unbö ke yabɪɫ mɪdö, hon nɪbi bɪ Kraiſ manö

* **1:1:** Ap 18:19-21; 19:1 * **1:3:** Ep 2:6 * **1:4:** Jon 15:16 * **1:5:** Jon 1:12 * **1:7:** Ep 2:7; Kol 1:14 * **1:9:** Ro 16:25 * **1:10:** Kol 1:16,20 * **1:11:** Ro 8:28-29 * **1:14:** 2Ko 1:22 * **1:17:** Kol 1:9 * **1:19:** Kol 1:11

aij niŋ udpun gau klö anibu udpun u niŋnabim. Klö anibu God ñimagö nipe nöp midöp. * 20 Krais böŋ nöp umö, God klö anibu nöp Krais urak ñöm, kumi kabö adö laŋ au dam ñimagö yijig böŋ nipe lau la. * 21 Krais God aip am bis göp u, ana kumi kabö laŋ nöd abad midmidal gau abe, ana kumi kabö laŋ hainö abad mideinaböl gau abe, hib kale magöŋhalö yagol midö, Krais hib nipe u i adö laŋ midö niŋöl gi, magöŋhalö mo nipe gau midöp. 22 God nipe nibi bi nan gau magöŋhalö Krais mo nipe gau la. Pen hon Krais nibi bi nipe gau magöŋhalö, God Krais nip bi nabic u hag la. * 23 Krais nibi bi nipe gau, hon hañ romanŋ nipe midpun. Krais nabic abe hañ romanŋ abe midöp me u. *

2

Krais nöp gö, hon kam-iŋ midpun

1 Kale nan si nan naj gimidim u, kale nibi bi böŋ nöp umla nibö rö midmidim. * 2 Nibi bi ram minönŋ it i nan si nan naj gipal rö, kale ke nöd u rö nöp gimidim. Ñin anibu ana kumi au laŋ midpal bi kub kale göp rö, kale nöd u rö nöp gimidim. Ana anibu nipe nibi bi God Manö udagpal gau kalip aŋ daŋ midöp. * 3 Pen nöd hon magöŋhalö anibu rö nöp gimidun. Gasi hon ke niŋmidun rö göl gi, gasi rimnap ke niŋeb rö lagö, nan si nan naj nöp gimidun. Anib u, nibi bi gau gi naj gilö God kalip pen ilön kub ñinig gab rö u, hon u rö nöp gimidun. *

4-5 Anib u, hon nibi bi böŋ nöp umla nibö rö midaino, God aip middep rö lagö, God nibi bi pör nöp mög niŋöb u, hanip midmagö yabit löm, Krais aip ud kam-iŋ löp. God nipe kalöp mög niŋöb u me, kalöp ud

kam-iŋ yuöp. * 6 God hanip Krais aip urak ñöm, kumi kabö adö laŋ au dam Krais Jisas aip asik ña. *

7 Pen God ga anibu, nibi bi hainö yag daunaböl gau, kale God nipe hanip a göm, Krais Jisas nip yuöm hanip gi aij yabit ga u niŋöm, God nipe bi aij ke yabit, nibi bi mög yabit niŋöb u niŋöl a göm ga. 8 God kalöp mög niŋöm ud kam-iŋ yuöp. Krais manö aij u niŋ udpe u me, nipe anig ga. Pen kale Krais niŋ udpe kalöp udöp u, klö hon ke ginö hanip udöp a gimim hagagmim. God nipe nöp kalöp nan aij u yihar-iŋ ñöb. 9 Kale Krais niŋ udpe kalöp udöp u, kale nan aij ap gagpe. Anib u, hib kale ke hagpe adö arnim rö lagöp. * 10 Pen God hanip udöm Krais Jisas nibi bi nipe gi la u, God hadame gau nibi bi gau kalip gi aij göl a göm, hanip anig ga. *

Krais Juda nibi bi gau aip, Juda nibi bi wasö gau aip ud jim ña

11 Kale niŋbim, name nap kale Juda nibi bi wasö niŋöm kalöp yag daula u, kale u rö nöp Juda nibi bi wasö. Juda nibi bi gau hib kale ke hagöm, “hañ riköp” a gimidal. Bi gau kale hañ romanŋ anig gipal. Pen kalöp Juda nibi bi wasö gau hib hagöm, “hañ rikagöp” a gimidal. 12 Pen hauŋ gagmim. Kale nöd Krais lau adö midagaibe; kale Isrel it u hö? adö midaiibe; God manö niŋö hag la u niŋagpe; kale ram minönŋ it i midmidim pen God nip niŋagmidim. *

13 Kale nöd God midöp milö au midmidim pen miñi Krais hagape nipe luga u me, Krais Jisas aip God midöp au söl aubim. * 14 Anib u, Krais nipe uma rö, hon Juda nibi bi gau, Juda nibi bi wasö gau mulu kal niŋun pen pen gimidun waryö aŋ u rib ju yuöm, it mihöp ud jim ñöl lö, hon it añi ap nöp midpun. * 15 Jisas

* 1:20: Sam 110:1; 2Ko 13:4; Kol 2:12; 1:16; 2:10 * 1:22: Sam 8:6 * 1:23: Ep 4:10,15; Ro 12:5; Kol 1:18 * 2:1: Kol 1:21; 2:13 * 2:2: Kol 3:7; Dai 3:3 * 2:3: Kol 3:6 * 2:4-5: Ro 6:13 * 2:6: Kol 2:12 * 2:9: 1Ko 1:29-31; 2Di 1:9 * 2:10: Dai 2:14 * 2:12: Kol 1:21; Ro 9:4 * 2:13: Kol 1:20 * 2:14: 1Ko 12:13

hañ romanj löm uma rö, Juda lo manö ke ke gau magöñhalö böñ nöp pis ga. Jisas uma u, hainö Juda nibi bi gau it u ke, Juda nibi bi wasö gau it u ke midöm pen pen gagnaböl; nibi bi magöñhalö gau it añi ap nöp midöm agamij mideinaböl a göm uma. * 16 Jisas hañ romanj nipe mab kros ba lañ uma u, it mihöp anib gau ud God aip jim ña; pen pen gep nagit u abe al pak la. * 17 Nöd ke ke yabit midmidun u pen Kraiss manö aij God aip jim ñöl middep u damöm, kalöp nibi bi milö kub gau rö midmidim gau hag ñöm, hon Juda nibi bi söl gau midmidun gau hag ñöm ga. * 18 Kraiss ajöñ hanip adö añi hiika anibu, God Ana nipe añi midöp u nöp gö, hon it mihöngöl Bapi midöp arun rö löp.

Hon Kraiss lau adö midpun gau, God ram nipe rö midpun

19 Anib u, mifni nibi bi ram minön ke gau nibö ju apöm midpal rö u midagpim. Nibi bi adö gau ajpal rö midagpim. God nibi bi nipe nöd nibö gau aip magum gimim, nibi bi nipe yijig göl midpim. * 20 Anib u, hon God sabe gep ram u rö midpun. Kraiss Jisas ram padö ud middep kub anj yan midöp. Bi Jisas manö ud arep gau abe, bi God manö hagep gau abe, ram padö pro pro auan gau bininj gipal rö u midpal; ram bagö big gigabö gipal rö u kale midpim. * 21 Kraiss Jisas ram padö kub anj yan midö, ram anibu magöñhalö jim ñöl kub göm, Bi Kub sabe gep ram ut nipe linab. * 22 Anib u, kale Epesas nibi bi Kraiss lau adö midpim gau, God nipe kalöp u rö nöp ud ram anibu aip ud jim ñöl lö, ram raul migam aij nipe u God Ana amöm midnab. *

* 2:15: Kol 2:14 * 2:16: Sek 9:10; Kol 1:20,22 * 2:17: Ais 57:19 * 2:19: Ep 3:6 * 2:20: 1Ko 3:11 * 2:21: 1Ko 3:16 * 2:22: 1Pi 2:5 * 3:1: Plp 1:7,13 * 3:2: Kol 1:25 * 3:3: Ep 1:9-10; Kol 1:26 * 3:6: Ep 2:13,16-19 * 3:7: Kol 1:25 * 3:8: 1Ko 15:9-10

3

Pol Kraiss manö aij u Juda nibi bi wasö gau kalip hag ñimidöp

1 Yad Pol, Kraiss nip wög git ñöl git, kalöp Juda nibi bi wasö gau hag ñi ajnö, nibi bi rimnap yip niñlö mulu lugö nagit lilö midpin. * 2 Pen kale hadö niñbim, God yip mög niñöm manö aij nipe yip hag ñö, yad manö aij anibu kalöp hag ñi ajpin. * 3 God yip mög niñöm, manö nipe nöd pi göl midmidöp rimnap yip yamö niñnö u, kalöp nöd köp kalit klijñ rikpin. * 4 Kale manö kalit klijñ rikabin i niñ aij gimim me, God hadame dagol gau Kraiss hainö ginab hag la manö u niñmim, yad manö nöd pi göl midmidöp anibu niñ aij gipin u, niñnabim. * 5 God Ana nipe hanip bi Jisas manö aij ud arep bi nipe ke gau abe, bi God manö hagep bi nipe ke gau abe waiö hagem gasit ñö, manö nibi bi nöd niñagmidal u niñbun. * 6 Manö pi göl midmidöp anibu anig göl midöp: Juda nibi bi gau abe, Juda nibi bi wasö gau abe, God nan aij nibi bi ñinabin a ga u udnaböl. Kale mihöngöl hañ romanj añi nöp midö, God nipe Kraiss Jisas hag yuöm nibi bi kalip git aij ginabin a ga manö aij anibu manö kale magöñhalö. Kraiss Jisas manö aij u me u. *

7 God Bi klö yabit u yip mög niñöm ud aij göm, nan aij ke ñöm, yip Kraiss manö aij u wög git ñeb bi ap hag lö midpin. * 8 God nibi bi nipe rimnap nibi bi kub, rimnap nibi bi pro. Yad bi pro yabit u pen God yip mög niñöm git aij gö, Juda nibi bi wasö gau kalip Kraiss hanip git aij yabit göm ud aij yabit göp manö aij u hag ñibin. Pen manö anibu adinj juagöp. * 9 Pen God nipe ram minön it i midöp nan gau, nan kumi kabö adö lañ midöp nan gau magöñhalö git la u, nipe ke nöp gö manö anibu pi göl midmidöp. Pen uri God yip

hag lö, yad manö pi göl m+dm+döp an+bu n+bi b+ magöñhalö gau kalip waiö hag ñabin. ¹⁰ God ga an+bu, uri KraiS n+bi b+ n+pe ram m+nöñ i+ i m+dpal gau g+lö n+ñöl g+, ejol kumi kabö adö lañ abad m+dpal gau, God b+ gasi n+ñ k+id hi+köm n+ñöb u n+ñöl, a göm ga. ¹¹ God ga an+bu, n+pe hadame dagol gau gasi n+ñ a rö nöp, B+ Kub hon KraiS Jisas n+p hag yuöm, nan an+bu ga. ¹² KraiS Jisas n+p n+ñ udun c+g g+pun u me, God n+p p+ñ+ñ gagun, gasi halö nöp n+pe m+dpal söl au arun. * ¹³ An+bu u, kalöp hag ñ+ ajnö, y+p g+ naij g+lö, u+ham m+dpin u, gasi iru n+ñ a g+mim; yad u+ham m+dpin pen God kalöp nan aij ñ+nab.

Krais n+bi b+ m+dmagö yab+ löp

¹⁴ Adö an+bu nöp yad Bapi n+p kugom y+mem sabe g+pin. ¹⁵ Bapi n+pe ke g+ lö, yam m+nöñ naböñ i+ i m+dpal gau abe, yam kumi kabö adö lañ au m+dpal gau abe, hon magöñhalö yam n+pe m+dpun. ¹⁶ Bapi God n+p sabe gabin, n+pe B+ mailö aij ke halö, ñ+magö n+pe nan aij yab+ m+dpal n+ñö m+nöñ n+pe Ana n+pe kalöp ñö, hibur gasi m+dmagö añ kale dañ p+döñ m+deinabim. ¹⁷ Bapi God n+p sabe gabin, kale KraiS n+p n+ñ udpe, KraiS m+dmagö añ kale dañ m+deinab. Yad sabe gabin, kale nan n+hön g+n+g gabim u, God abe n+bi b+ gau abe m+dmagö l+mim g+nabim. * ¹⁸ Yad sabe gabin, kale abe KraiS n+bi b+ magöñhalö gau abe, KraiS n+pe pör nöp n+bi b+ m+dmagö yab+ löp u n+ñ nabim. ¹⁹ KraiS n+bi b+ gau m+dmagö yab+ löp u n+ñ nabim. Pen an+bu nöp wasö. Yad God n+p sabe gabin u, n+pe kalöp m+dmagö yab+ löp u, hibur gasi m+dmagö añ kale ke dañ n+ñ nabim. An+bu u, God n+pe ke añ kale dañ ajmañ raunab.

²⁰ Hon God n+p hag n+ñ abun, pen n+pe hag n+ñ abun rö nöp gagnab; hon gasi n+ñ abun rö nöp gagnab. Klö n+pe ke u han+p añ dañ wög göm,

n+pe g+ map+ g+nab. ²¹ An+bu u, hon KraiS Jisas n+bi b+ n+pe m+dpun n+p c+g m+dpun gau, hib n+pe pör nöp pör nöp ud arno adö arañ! An+bu unbö rö aij.

4

Krais hañ romañ n+pe j+m ñöl m+dmim

¹ Yad B+ Kub wög g+nö y+p nag+ l+lö m+dpin u, manö hagabin i n+ñ mim. God kalöp n+bi b+ aij yad m+daimim a göm uda u, kale an+bu unbö rö nöp g+ m+daimim. * ² N+bi b+ kub m+dpun a g+mim kal juagmim; n+bi b+ hain aij gau m+daimim. Kale pen pen manö hain hain hagmim m+dmagö l+mim. * ³ God Ana kalöp ud j+m ñöl lö, j+m ñöl m+dpim rö, an+g gun nöp agam+j m+daiun a g+mim g+pe arn+m. * ⁴ Hon KraiS n+bi b+ n+pe hañ romañ añ+ ap nöp m+dpal. Ana u añ+ ap nöp m+dpal. Kale magöñhalö nan aij añ+ ap nöp hainö udnabun a g+mim gasi halö m+dpim. God nan aij an+bu ñ+nabin a göm kalöp w+ñ ala. ⁵ B+ Kub hon u añ+ ap nöp m+dpal. KraiS n+p n+ñ udep adan u añ+ ap nöp m+dpal. Ñ+g pakep u añ+ ap nöp m+dpal. ⁶ N+bi b+ magöñhalö m+dpal gau kale God añ+ ap nöp, Bapi añ+ ap nöp m+dpal. N+pe n+bi b+ magöñhalö gau B+ Kub m+dpal. N+pe n+bi b+ hag lö, kale magöñhalö wög n+pe g+pal. N+pe n+bi b+ magöñhalö gau añ kale dañ m+dpal. * ⁷ Pen KraiS han+p añ+ añ+ ke ke nan aij ke ap n+me lö udpun. *

⁸ An+bu u, God Manö u kal+ kl+ñ riköm hagla,
 “Ram m+nöñ adö lañ ara ñ+n u,
 kauat mauat n+pe gau nag+ löm,
 kalip dam t+p g+ ud aramöm,
 n+bi b+ gau kalip nan aij aij ña,”
 a g+la. *

⁹ N+pe ram m+nöñ adö lañ ara a g+la i+ u, aige göl göm rö m+dpal? Me n+pe nöd m+nöñ naböñ añ yañ

* **3:12:** Jon 14:6; Ro 5:2 * **3:17:** Jon 14:23; Kol 1:23; 2:7 * **4:1:** Kol 1:10 * **4:2:** Kol 3:12-13
 * **4:3:** Kol 3:14-15 * **4:6:** 1Ko 12:6 * **4:7:** Ro 12:3,6 * **4:8:** Sam 68:18 * **4:9:** Jon 3:13

aramöm, hainö ram m+nöſ adö laſ ara. * 10 An+bu u hon n+nun, b+ m+nöſ naböſ aſ yaſ ara u, b+ an+bu nöſ adö laſ aramöm kumi kabö adö laſ au ara. An+g ga u, ram m+nöſ au g+yaſ abe, ram m+nöſ adö laſ au abe, ram m+nöſ magöſhalö yaſ+ arnabin a göm, an+g ga.

11 B+ an+bu nöſ n+bi b+ n+pe nan aij aij ñöm, r+mnap hag lö, Jisas manö aij ud arep wög u g+pal; r+mnap God manö hagep wög u g+pal; r+mnap n+bi b+ Krais n+ſ n+nagpal gau kal+ſ Krais manö aij u hag ñ+bal; r+mnap n+bi b+ Krais n+ſ n+n udpal gau kal+ſ abad m+dom hag ñ+ aij g+pal; r+mnap n+bi b+ ñ+ pai gau kal+ſ Krais manö aij u hag ñ+bal. * 12 God n+bi b+ n+pe n+ſ wög g+lö, Krais hañ roman n+pe kub göm p+döſ l+n+m a göm, n+bi b+ n+pe gau kal+ſ nan aij aij an+bu gau ña. 13 Krais hañ roman p+döſ lö, hon magöſhalö haſ roman añ+ ap rö manö aij n+pe n+n udun, God Ñ+ n+pe aigale B+ rö m+döp u n+n aij gun, hon ñ+ pai pro rö wasö, n+bi b+ majö Krais n+pe ke m+döp rö l+nabun. *

14 An+g geinab u, hainö hon ñ+ pai pro rö m+dageinabun. Ñ+n hain an+bu, B+ God Manö hagabun a göm, manö ke ke gau n+bö gau n+bö ud ud piral piral hagpal gau, han+ſ y+gön udöm ñ+g solwara ud ado malo göp rö u gagnaböl. 15 Ñ+n hain an+bu, hon n+bi b+ gau kal+ſ m+dmagö lun manö n+nö nöſ hagun, nan n+hön n+hön g+nabun u, Nab+ſ n+hön g+böp u n+nun, an+bu unbö rö nöſ gun. Nab+ſ u Krais me. * 16 Krais nab+ſ m+dö, hañ roman k+d ke r+mnap k+d ke ke r+mnap pen pen m+dmagö löm, wög ke ke g+lö, k+d+ſ aram hañ roman k+d ke ke ud j+m ñö, hañ roman magöſhalö kub göm, p+döſ l+nab.

Krais n+bi b+ n+pe m+dpun rö, nag+ſ g+ſön n+bö adö u gun

* 4:11: 1Ko 12:28 * 4:13: Kol 1:28 * 4:15: Kol 1:18; 2:19 * 4:17: 1Pi 1:14; Ro 1:21 * 4:22: Ro 8:13; Kol 3:9 * 4:23: Ro 12:2 * 4:24: Jen 1:26; Kol 3:10 * 4:25: Kol 3:8-9; Sek 8:16 * 4:26: Sam 4:4; Jem 1:19-20 * 4:29: Kol 4:6

17 An+bu u, B+ Kub manö n+pe u udem kalöp manö klö hagem hagabin: n+bi b+ God n+n udagpal gau g+m+dal rö nag+ſ adö u rö gag+mim. N+bi b+ an+bu gau gas+ſ kale m+dagöp. * 18 Kale ſ+bön böſ au m+dpal. Kale gas+ſ ap m+dagöp yaſ+ſ. Gas+ſ r+m+id m+dmagö kale ke pr+ göm manö n+nagal. An+bu u, God kam+n n+pe kal+ſ aſ daſ m+dagöp. 19 Nan si nan naj n+hön n+hön g+pal gau kale nable gagöp. An+bu u, kale nan si nan naj abönamö g+ſ dam dam, uri nan si nan naj hain n+bö r+mnap gun a göm rap+n haſöwölö g+lö arab.

20 Pen nöſ Krais manö aij u hag ñ+no n+n udpe u, Krais kale nag+ſ adö an+bu g+mim a göp kalöp hag ñ+no n+nagpim. 21 Kalöp Jisas manö n+nö u nöſ hag ñ+no n+nim me. 22 Nan si nan naj nöſ g+m+dim u, gas+ſ r+m+id m+dmagö kale gac g+nab. An+bu u, nan si nan naj g+m+dim u böſ nöſ arö g+mim. * 23 Gas+ſ aij g+ſön n+bö adö u nöſ n+nim. *

24 Pen God gö n+bi b+ g+ſön n+bö m+daimim rö löp. An+bu u, nag+ſ g+ſön n+bö adö u ud halu l+mim, God kam+n aij m+döp rö u, God n+pe uſ ke m+döp rö u m+daimim. *

25 An+bu u, hon magöſhalö Krais hañ roman n+pe añ+ nöſ m+dpun u me, kale magöſhalö n+bi b+ gau kal+ſ piral hagm+dim u arö g+mim, manö n+nö nöſ hagmim. * 26 Ñ+n r+mnap n+bi b+ kalöp g+ſ naj g+lö kale mulu lugnab. Pen mulu lugö, nan si nan naj gagmim. An+g göl mulu n+nöl g+ſ m+dpe n+nöl g+ſ, ſ+dö wad aragn+m. * 27 Wasö u, Seden kalöp gas+ſ naj ñö, nan si nan naj g+mim rö löp.

28 N+bi b+ nan si udm+dal gau hainö nan si udagöl; klö ke wög göm nan m+dö n+nöl g+ſ, r+mnap n+bi b+ mög gep rö gau kal+ſ ñöl. 29 Manö hagn+g gabim u, manö naj r+mnap hagag+mim. Manö aij n+bi b+ n+nöm, God

n+ip cig aij göl rö l+n+im gau nöp hagmim. * 30 God ñ+n hain u han+ip böñ nöp udnabin a göm n+ñ löm, Ana U+ n+pe u nöd yuö apöm kalöp an dan m+idöp u me, naj g+mim God Ana U+ n+ip marö ñagmim. * 31 Hibur naj gö, n+bi b+ r+imnap n+ñbe mulu lugö, kal jumim, manö pen pen hagmim, n+bi b+ hag jumim, g+ naj g+mim g+ipim u magöñhalö arö g+mim. * 32 Pen pen mög n+ñmim, m+dmagö l+mim. Kale Kraiss lau adö m+idpe, God kalöp nan si nan naj g+ipim u n+ñöm arö göp rö u, kale u rö nöp pen n+ñmim arö g+mim pen n+ñmim arö g+mim g+mim. *

5

Mailö adö u ajaiun

1 Kale God ñ+ pai m+dmagö aij n+pe m+dpim u, n+pe göp rö g+mim. *

2 Kraiss han+ip n+bi b+ m+dmagö löm, God n+ip nan dap sabe g+lö hañ? aij auöp rö u, han+ip nan a göm mab ba lañ uma. Kraiss ga an+bu n+ñmim, kale ke an+bu unbö rö nöp n+bi b+ gau kal+ip m+dmagö lö l g+ m+daimim. *

3 Pen God n+bi b+ n+pe ke yab+ñ m+dpim u, n+bi si b+ si g+mim, gau ajmim hañöwañö g+mim, nan aij kale gau yad udnam a g+mim, nag+ adö an+bu rö magöñhalö böñ nöp arö g+mim. 4 Urañañ hagmim, ñ+ñon l+mim, manö naj hagmim gagmim. Manö an+bu rö hagagep yab+ñ. Kale pen God n+ip aij a göp a g+mim.

5 N+? aij g+mim: n+bi si b+ si g+pal n+bi b+ gau abe, gau ajöm hañöwañö g+pal n+bi b+ gau abe, nan aij kale gau yad udnam a g+pal n+bi b+ gau abe kale God Kraiss apil m+hau ram m+ñon kumi kabö adö lañ abad m+dpil au aragnaböl yab+ñ. Kale nan si nan naj an+bu gau gas+ n+ñbal u, nan an+bu gau god kale rö löp. *

6 Nag+ naj hagaj+n an+bu gau, n+bi b+ r+imnap kalöp piral hagöm hagnaböl, "Nan an+bu gau nan si nan naj wasö," a g+ñaböl. Kalöp piral haglö n+ñmim rö löp u, n+ñ aij g+mim manö kale udagmim. Nan si nan naj hagaj+n an+bu gau g+pe, God kal juöm kalöp g+ naj yab+ñ g+ñab. * 7 Manö kal+ip n+ñmim kal+ip aip ajagmim.

8 Nöd sibön an gau m+dm+dim u pen m+ñi B+ Kub n+bi b+ n+pe l+mim mailö n+pe adö u m+dpim. M+ñi mailö n+pe adö u m+dpim rö, n+bi b+ mailö adö u ajpal rö ajmim. Mailö ñ+ pai rö m+daimim. * 9 Mailö magö u nan aij aij iru nöp p+ñab: g+ aij gep magö ke ke iru yab+ñ p+ñab; nan n+hön n+hön God n+ñö aij g+ñab nan gau magöñhalö p+ñab; nan n+hön n+hön n+ñö nöp m+idöp pör nöp p+ñab. 10 God n+ip aij g+n+im adö u nöp n+ñ aij g+mim g+pe ar+n+im.

11 Sibön yan ajöm nan si nan naj g+pal u kale aip gagmim. Nan si nan naj g+pal u mailö adö u hagpe n+ñöl. 12 Kale nan si nan naj pi göl g+pal u, hon nan an+bu gau manö nöp hagnabun u, nable g+ñab. 13 Ram ruö magöñhalö waiö n+ñbun. An+bu u rö, God mailö n+pe auö, nan n+hön pi göm g+pal u waiö n+ñnaböl. * 14 Mailö auö, magöñhalö n+ñbun. Adö an+bu nöp, n+bi b+ r+imnap hagpal,

"Ne umöl m+idpan u, m+ñi urakö,

Kraiss mailö n+pe u nöp mailö pak ñ+nab," a g+pal. *

15 An+bu u, n+bi b+ r+imnap manö n+ñagöm hañöwañö g+pal rö gagmim. N+? aij g+mim g+ m+daimim. * 16 N+bi b+ nan si nan naj nöp g+pal ñ+n an+bi, kale pör nöp n+ñ aij g+mim g+ aij g+mim. 17 An+bu u, b+ hau rö gagmim; B+ Kub n+ip aij g+ñab adö u nöp n+ñmim g+mim. 18 Ñ+g wain ñ+ñbe, hauñ alagn+im; adan

* 4:30: Ais 63:10; 1De 5:19; Ep 1:13-14 * 4:31: Kol 3:8 * 4:32: Mad 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13

* 5:1: Mad 5:48 * 5:2: Hib 10:10; Eks 29:18 * 5:5: 1Ko 6:9-10; Kol 3:5 * 5:6: Kol 2:4,8; Ro

1:18 * 5:8: Ep 2:13; Kol 1:13; 1Pi 2:9; Jon 12:36 * 5:13: Jon 3:20-21 * 5:14: Ais 26:19; Ro

13:11 * 5:15: Kol 4:5 * 5:18: Luk 21:34

an+bu arnabim lug paknabim. Pen, God Ana apöm han+p an dañ ajman raun+m, a g+mim God n+p sabe gein-abim u aij. * 19 God Manö adin Sam a g+pal gau r+mnap pen pen hagöl gi, Krai manö aij u k+map ap pen pen hagöl gi, Bi Kub hib n+pe dap raneb k+map ap pen pen hagöl gi g+mim. Aij a gö n+ñöl gi, m+dmagö kale an dañ k+map r+mnap Bi Kub n+p hagmim. * 20 Bi Kub hon Jisas Krai n+bi bi n+pe m+dpun u me, nan n+hön n+hön g+n+m, kale pör nöp nan magöñhalö gau Bapi God n+p aij a göl gi m+daimim. *

21 Krai Bi Kub hon m+ödöp a g+pim u me, añ mam Krai n+bi bi n+pe m+dpim gau pen pen ud aij g+mim. Añ mam ap manö r+mnap hagain+m u, manö n+pe udmim. *

Ber bi gau

22 Kale n+bi gau, Bi Kub manö n+ñmim hain g+pim rö, nagamul bi hagöl rö n+ñmim hain g+mim. *

23 Adö an+bu an+g göl m+ödöp: Krai n+bi bi n+pe gau hañ roman n+pe ke m+ödöp; n+pe ke nab+c m+ödöp. Krai n+bi bi n+pe ud kam+ñ yuöp. Krai n+bi bi udöm nab+c m+ödöp rö, bi gau n+bi kale udöm nab+c m+dpal. *

24 Krai n+bi bi n+pe gau kal+p hagö manö n+pe hain g+pal rö, n+bi gau, bi kale gau hagöl rö magöñhalö hain göl.

25 Pen kale bi gau, Krai n+bi bi n+pe gau m+dmagö löm uma rö n+ñmim, n+bi kale gau u rö nöp m+dmagö yab+ñ l+mim. * 26-27 Krai n+bi bi n+pe gau m+dmagö löm uma u, cöc n+pe u n+p manö n+pe hagöm, ñ+g löm, uñ mat+ gi aij göm, cöc mailö halö, gac pro ap, nan naij pro ap, manö pro ap wasö yab+ñ, uñ nöp m+ödö, n+pe udöm n+p ke ñ+nab. *

28 An+b unbö rö nöp, kale bi gau n+bi kale gau kal+p m+dmagö l+mim.

Hañ roman kale ke gi aij g+pim rö, n+bi kale gau u rö nöp g+mim. Bi n+bi n+pe m+dmagö löp u, n+pe ke m+dmagö löp. 29 Hañ roman hon u mulu kal n+ñagpun; ke n+ñno aij gö, nan magö ñöl gi ñöl gi abad m+id aij nöp g+pun. An+b unbö rö nöp, Krai n+bi bi n+pe abad m+ödöp. 30 N+hön g+n+g: hon Krai hañ roman ñ+n k+id ma k+id n+pe gau rö m+dpun.

31 Pen God Manö u kal+ k+ññ r+köm hagla, "Bi ap n+bi udn+g, n+me nap kal+p arö göm, n+bi udöm j+m ñöl m+dmil, hañ roman añ+ rö lö m+dpil," a g+la. * 32 Manö an+bu it ap m+ödöp pen kale nöd n+ñagm+dal. Yad gas+ n+ñbin manö an+bu Krai abe n+bi bi n+pe gau abe hagab. * 33 Pen kale bi gau magöñhalö, hañ roman kale u ke m+dmagö l+ibim rö, n+bi kale gau u rö nöp m+dmagö l+mim. Kale n+bi gau magöñhalö, nagamul bi manö kale udmim.

6

Ñ+ pai gau; n+me nap gau

1 Kale ñ+ pai gau, Bi Kub hain g+pim rö, name nap manö hagöl rö udmim. Nag+ aij me adö an+bu. *

2 God manö unbö s+du? lañ haga u hagöm haga, "Name nap bi kal+p ud aij g+mim, hagnil rö g+mim," a ga. Pen God manö an+bu nöp hagöm manö ap halö hagöm haga, "Kale unbö geinabim, yad kalöp nan aij ap ñ+nabin," a ga. * 3 God haga, "An+g g+nabim u, y+ñ+d umagnabim; m+nön nabön adö it i m+ilö padö m+dmim, m+id aij g+nabim," a ga.

4 Pen nap bi, ñ+ pai kale gau m+id aij g+lan a g+mim, kal+p pa j+ n+ñeb rö manö u rö hagagmim. An+g g+pe, ñ+ pai kale gau pa j+ n+ñöm, manö hagnabim rö n+ñagnaböl. Pen ñ+ pai kale gau kub g+ilö n+ñöl gi, kale nap bi God Manö hag ñ+ aij g+mim, nag+ aij adö an+bu hag ñöl gi m+dmim. *

* 5:19: Kol 3:16 * 5:20: Kol 3:17 * 5:21: 1Pi 5:5 * 5:22: Kol 3:18; 1Pi 3:1 * 5:23: 1Ko 11:3; Ep 1:22 * 5:25: Kol 3:19; 1Pi 3:7 * 5:26-27: 2Ko 11:2; Kol 1:22; Dai 3:5 * 5:31: Mad 19:5 * 5:32: Rep 19:7 * 6:1: Kol 3:20 * 6:2: Eks 20:12 * 6:4: Kol 3:21; Sam 78:4; Pro 22:6

B+ nag+ wög g+pal gau; b+ kub kal+ip abad midpal gau

⁵ Pen kale n+bi b+, b+ kub kalöp mani rau dap l+lö kal+ip nag+ wög g+ n+im+dim gau, Krais manö hagö, p+ñ+ñ g+mim ud aij g+ipim rö, b+ kub kale m+nöñ naböñ adö it i gau manö haglö, kale u rö nöp p+ñ+ñ g+mim ud aij g+mim. *

⁶ B+ kub gau n+ñm+dlö n+ñöl g+, wög g+ aij g+no, kal+ip aij gañ a g+mim gasi an+bu nöp n+ñagmim; Krais n+ip nag+ wög g+bepe rö, God n+ip aij gañ a g+mim, pör wög g+ aij g+mim. ⁷ N+bi b+ m+nöñ naböñ it i kal+ip nöp wög gabun a g+mim n+ñagmim; B+ Kub u n+ip wög gabun a g+mim, aij gö n+ñöl g+ wög g+mim. ⁸ Kale n+ñbim, n+bi b+ nag+ wög g+pal gau abe n+bi b+ gasi kale ke n+ñöm wög g+pal gau abe, B+ Kub wög kale n+ñöm, wög g+ aij geinaböl u kal+ip u rö nöp pen n+ñab. *

⁹ Pen kale b+ kub n+bi b+ han+ip nag+ wög g+lan a g+mim mani rau dap l+bim gau kal+ip g+ aij g+mim. Manö klö hagpe p+ñ+ñ göl g+ wög gagöl. B+ Kub kumi kabö adö lan midöp u, n+pe n+bi b+ nag+ wög g+pal B+ Kub kale abe, n+bi b+ kal+ip abad midpal B+ Kub kale abe midöp. B+ Kub n+pe n+bi b+ gau kub, n+bi b+ gau pro, a göm n+ñagöp; amgö ilö n+pe u ad+ip ad+ip midpal n+ñöm n+pe goł ap aka goł ap aragnab. *

Wim po God n+öb u t+hu magum g+ aij gun midaiun

¹⁰ Manö hag naböñ jun+g gabin i n+ñ aij g+mim. B+ Kub n+ip c+g g+pe, n+pe klö n+pe kalöp n+ñ+n+m. ¹¹ Seden han+ip pör g+ naj g+n+g göp u, wim po nan God han+ip n+öb gau magöñhalö ud rol g+mim, adan ramö au ut+ñ+n l+ mid aij gaimim. * ¹² N+bi b+ hañ roman+ hagape midöp gau aip pen pen gagabun. K+ñaki aiön pi nan naj gau b+ kub kale it ke ke kumi kabö

lan abad midöm, s+böñ yan aipal gau aip pen pen gabun. * ¹³ An+ib u, wim po nan God han+ip n+öb gau magöñhalö ud rol l+ aij g+mim midpe me, n+ñ b+stam midpep u auö, klö g+mim nöp midpe, nan r+imnap kalöp göl rö lagnab. ¹⁴ An+ib u, God Manö n+ñö u, dip nag+ rö p+g l+ aij g+mim. Abad alnaböl a g+mim, pör nöp kabö rö gep magö u, sior p+idöñ l+bal rö, ud pab+ł ba kale u l+mim. * ¹⁵ Ma r+rup l+bal rö, God aip j+m n+öl midpep manö aij u ud armim. N+bi b+ r+imnap kal+ip manö aij an+bu hagn+g pör g+ j+n g+ midmim, gasi an+bu nöp n+ñmim ma r+rup rö l+mim. * ¹⁶ Hałauñ r+ñ albal rö, God han+ip abad midainab a g+mim n+ip gasi n+ñ udöl g+ midpe me, n+pe gö B+ Naj Gep po n+pe mab rö inö n+ñöl g+ alnab gau böñ nöp hoñ g+ñab. Gasi an+bu nöp n+ñmim, hałauñ rö r+ñ g+mim. ¹⁷ Usaj+l p+idöñ bad l+bal rö, God kalöp mög n+ñöm ud kam+ñ yuöp gasi u, ud nab+c adö lan usaj+l bad rö l+mim. Ru m+lö k+id ud arbal rö, God Ana ru m+lö k+id kalöp n+öb u ru m+lö k+id rö ud armim. God Ana ru m+lö k+id u God Manö n+pe me. * ¹⁸ Ana n+pe gasi n+ö n+ñöl g+, God n+ip manö adö ke ke hag n+ñöl g+ midaimim. Gasi halö midmim, n+bi b+ Krais lau adö midpal gau magöñhalö God n+ip pör nöp sabe göl g+ midaimim. * ¹⁹ Y+ip u rö nöp God n+ip sabe g+pe, y+ip abad midöm manö magö n+pe ke y+ip n+ö n+ñöl g+, p+ñ+ñ gagem, Krais manö aij nöd n+ñagmidal u, n+bi b+ gau kal+ip hałowałö hag n+ñam. * ²⁰ Yad Krais b+ n+pe midem, manö aij n+pe u nöp hag ajainö y+ip nag+ l+lö midpin u, pen God n+ip sabe g+pe yad p+ñ+ñ gagem hałowałö hag n+ñam. Yad u rö nöp g+ñam aij. *

Manö naböñ magö r+imnap

²¹ Pen yad aigöl rö gem midpin u, wög n+ñön n+ñön g+pin u, mam

* **6:5:** Kol 3:22-23; Dai 2:9-10; 1Pi 2:18 * **6:8:** 2Ko 5:10; Kol 3:24-25 * **6:9:** Kol 4:1; Ro 2:11
 * **6:11:** Ro 13:12; 2Ko 10:4 * **6:12:** 1Pi 5:8-9 * **6:14:** Ais 11:5; 59:17; 1De 5:8 * **6:15:** Ro 10:15
 * **6:17:** Hib 4:12 * **6:18:** Luk 18:1; Kol 4:2; 1De 5:17 * **6:19:** Kol 4:3-4; 2De 3:1 * **6:20:** 2Ko 5:20; Plm 9

aij hon Dijikas, bi God niþ pör nöþ wög gi aij göþ u, am jaköm kalöp magöñhalö hag ñ+nab. * 22 Hon aige rö miþpun u, Dijikas amöm hagö niñmim, gasi halö miþaimim, a gem, niþ miþpim au yuabin.

23 Bapi God Bi Kub Jisas Krais apil miþhau kalöp abad miþdlö niñöl gi, God Manö niñ ud piþdöñ göl gi miþmim, añ mam gau aip agamiþ miþmim, pen pen miþmagö li miþaimim. 24 Bi Kub hon Jisas Krais niþ miþmagö löl gi nöþ miþpim gau, God kalöp magöñhalö mög niñöm ud aij yabiñ giñim.

* 6:21: Ap 20:4; Kol 4:7-8; 2Di 4:12

Pilipai

Pol Pilipai n̄bi b̄i kal̄p k̄öp kal̄i k̄liñ r̄ika

¹ Yad Pol. Dimodi hol m̄ihōj Kraiſ Jis̄as n̄p w̄ög ḡipul r̄ö, n̄pe ap̄öm m̄idö n̄ñöl ḡi, kal̄öp k̄öp i kal̄i k̄liñ r̄ikabin. Kraiſ Jis̄as n̄p c̄ig ḡimim n̄bi b̄i n̄pe daun kub Pilipai gau m̄idpim kal̄öp maḡöñhalö k̄öp i kal̄i k̄liñ r̄ikabin. Kal̄öp maḡöñhalö, Kraiſ n̄bi b̄i n̄pe m̄idpim gau; Kraiſ n̄bi b̄i n̄pe abad m̄idpim b̄i kub gau; b̄i abad m̄idpim gau kal̄öp w̄ög ḡi ñ̄bim n̄bi b̄i gau; kal̄öp maḡöñhalö manö an̄bi hagabin. * ² God Bapi hon abe, B̄i Kub Jis̄as Kraiſ abe, kal̄öp mög n̄ñmil ud aij ḡilö, m̄id aij ḡimim.

Pol Kraiſ n̄bi b̄i Pilipai gau sabe göm, God n̄p aij a ga

³ Yad kal̄öp gas̄i n̄ñem God yad n̄p aij a gabin. ⁴⁻⁵ God n̄p n̄ñ udpe ñ̄n u r̄ikö, yad Kraiſ manö aij u n̄bi b̄i gau kal̄öp hag ñ̄m̄idin u, kale p̄ör ȳip ḡi ñ̄m̄idim. An̄b u, kal̄öp maḡöñhalö God n̄p sabe gem, yad p̄ör n̄p m̄iñ m̄iñ gem sabe ḡipin. ⁶ Yad n̄ñbin, God kal̄öp n̄d n̄bi b̄i n̄pe uda u, kal̄öp arö gagnab me; n̄pe w̄ög aij an̄bu ḡi dam dam kal̄öp abad m̄id dam dam, Kraiſ Jis̄as ado ḡi aunab. *

⁷ Yad n̄d gau gau aramem, Kraiſ manö aij u hag ñ̄ainö, n̄bi b̄i r̄imnap manö pen pen haglö n̄ñöl ḡi, yad kal̄öp aip manö hag am̄il ap̄il gem, Kraiſ manö aij u manö n̄ñö yab̄i m̄idöp u hag ñ̄i ajm̄idin abe, m̄iñi aui naḡi m̄idpin u abe, God ȳip hag lö w̄ög n̄p ḡim̄idin u, kale maḡöñhalö p̄ör n̄p ȳip ḡi ñ̄m̄idim. An̄b u, yad kal̄öp m̄idmagö lem, gas̄i n̄ñöl ḡi n̄p m̄idpin me. ⁸ God n̄ñöb Kraiſ Jis̄as kal̄öp m̄idmagö löp r̄ö u, yad kal̄öp an̄b unbö r̄ö n̄p m̄idmagö l̄bin.

⁹ Yad God n̄p sabe gem hagpin, kale pen pen m̄idmagö l̄i m̄idpe, m̄idmagö lep magö u kub gö n̄ñöl ḡi, kale manö n̄ñö u gas̄i n̄ñ aij ḡimim, manö ud as̄ik ḡi aij yab̄i ḡinabim. ¹⁰ An̄b u, adan mai adan aij yab̄i u n̄ñ aij ḡimim, adan aij yab̄i adö an̄bu n̄p arammim, aij yab̄i göp adö u n̄p ḡi m̄idpe me, kal̄öp manö ap m̄idageinab n̄ñöl ḡi Kraiſ ado ḡi aunab. * ¹¹ An̄b u, Jis̄as Kraiſ n̄bi b̄i n̄pe kal̄öp ḡi ñ̄ö, kale ḡi aij ḡipal r̄ö u, n̄pe kal̄öp u r̄ö n̄p gö, kale ḡi aij göl ḡi n̄p m̄idpe, n̄bi b̄i gau n̄ñöm God hib n̄pe haglö adö ar̄im.

Pol naḡi l̄ila au m̄ideia pen Jis̄as manö aij u kub ara

¹² Pen añ mam b̄i n̄ñim! Kraiſ manö aij u n̄ñaglan̄ a göm, ȳip naḡi l̄ila u pen naḡi m̄idpin r̄ö, Kraiſ manö aij u amöm kub aröp. ¹³ N̄bi b̄i gapman b̄i kub Sisa n̄p w̄ög ḡi ñ̄ibal gau maḡöñhalö abe, n̄bi b̄i ȳihar̄iñ gau iru n̄p abe, yad Kraiſ manö u n̄p hag ñ̄inö, ȳip naḡi l̄ibal u n̄ñbal. * ¹⁴ Pen yad naḡi m̄idpin u me, añ mam iru yab̄i n̄p B̄i Kub n̄ñ ud p̄idöñ göm, p̄iñ̄ñ gagöm, klö göm God Manö u waiö hag ñ̄ibal. ¹⁵ N̄ñö n̄p, r̄imnap ȳip mulu lugö, hon u r̄ö n̄p ḡino, hon hib kub m̄ideian̄ a göm, Kraiſ manö hag ñ̄ibal. Pen r̄imnap, ȳip gas̄i n̄ñ aij göm, Kraiſ manö hag ñ̄ibal. ¹⁶ God ȳip hag lö, Kraiſ manö aij u manö n̄ñö yab̄i m̄idöp u hag ñ̄ibin u n̄ñöm, ȳip m̄idmagö löm, kale u r̄ö n̄p Kraiſ manö aij u hag ñ̄ibal.

¹⁷ Pen n̄bi b̄i ȳip mulu lugö Kraiſ manö hag ñ̄ibal gau, gas̄i m̄ihöp m̄idö, ȳip ḡilö uñham m̄ideinabin, kale pen hib kub udnaböl a göm, an̄g ḡipal. ¹⁸ Pen u manö m̄idagöp! Kale ȳip gas̄i aij n̄ñöm Kraiſ manö aij u hag ñ̄ibal aka ȳip gas̄i naiñ n̄ñöm Kraiſ manö aij u hag ñ̄ibal u, nan kub u kale Kraiſ manö aij u hag ñ̄ibal. An̄b u, yad m̄iñ m̄iñ ḡipin.

Pol, Kraiſ ȳip abad m̄ideinab, a ga

* **1:1:** Ap 16:12-40 * **1:6:** 1Ko 1:8 * **1:10:** 1De 5:23 * **1:13:** Ap 28:30

Yad miñ miñ giþin u, hainö u rö nöþ miñ miñ giþabin. ¹⁹ Yad niþbin, kale God niþ sabe göl gi midpe, Jisas Krai Ana niþe yiþ abad midö, yad nagit midpin i höñ arnabin. * ²⁰ Pen yiþ aij giþab u, yad nan niþön niþön giþabin, kamiñ mideinabin aka umnabin, yad gasi halö midem hañ roman yad klö gem Krai manö aij niþe u hag ñem, hib niþe u hagnö adö arö niþöl gi yad nable gagnim. Nöd anig ga u, hainö anib unbö rö nöþ giþim u aij. ²¹ Kamiñ yad u Krai me; umnabin u, miñi midpin rö wasö, mid aij yabit giþabin. * ²² Hañ roman anibi kamiñ mideinabin u, wög ginö nan magö rimnap piþnab. Anib u, yad umnabin aka mideinabin u niþagpin. ²³ Anib u, yad gasi miþöp midöp, pen umem am Krai aip mideinam a gi gasi niþbin. Anig giþöp, yiþ aij yabit giþöp. * ²⁴ Pen gasi yad ap midöp u, hañ roman anibi midem, kalöp gi ñö, mid aij gimim u nan kub. ²⁵ Anib u, yad ke gasi klö niþbin u, umagnabin; kalöp gi ñinö, Krai manö aij niþe u niþ ud aij göl gi, niþ ciþ piþdöñ göl gi, gi dammim, miñ miñ göl gi mideinabim. ²⁶ Anib u, kale midpin u kauyan amjakem seg mideinabun u, kalöp aij gö, Jisas Krai miñ miñ yabit göl gi mideinabim.

Kale piñiñ gagmim

²⁷ Pen nan kub u, Krai manö aij u hagöp rö nöþ niþmim gi aij gimim. Anig geinabim u, yad midpin u niþabin aka gai i midnö manö auö, kale gasi aiti nöþ niþmim, klö yabit wög jim ñöl gimim, Krai manö aij u niþ ud piþdöñ gimim, niþi bi gau hag ñinabim. * ²⁸ Pen niþi bi kalöp gi naij giþal gau niþmim, piñiñ gagmim. Jim ñöl midmim piñiñ gagpe, kale niþnaböl, God kalip al pak löm, kalöp pen ud kamiñ yunab. ²⁹ God nan aij ap kalöp ñöb u, kale Krai

niþ niþ uþim. Pen God nan aij ap kalöp ñöb u, kale Krai niþi bi niþe midmim, niþi bi rimnap kalöp mulu lugajip kale ilön uþim. * ³⁰ Yad bi niþe midnö yiþ gi naij giþal rö, miñi kalöp u rö nöþ giþal. Kale aip midnö yiþ gi naij geila uþham midmidin u amgö kale ke niþbim. Miñi u rö nöþ, yiþ gi naij giþal u, niþi bi rimnap kalöp manö hag ñilö, niþbim.

2

Añ mam gau kalip midmagö lun

¹ Krai kalöp mög niþöm udöp u me, kale piþdöñ limim gasi iru niþagpin. Krai kalöp midmagö löp u me, kale gasi halö midpin. Ana niþe kalöp an dan midöp u me, kale niþ jim ñöl midmim, añ mam gau pen pen mög niþmim ud aij giþim. ² Anib u, gasi adö aiti niþmim, pen pen midmagö limim, gasi kale jim ñöl midaimim. Anig geinabim me, yiþ aij yabit giþab. ³ Hon niþi bi kub midno, niþi bi rimnap hanip niþöm hib hon haglö adö aran, a gimim gasi u niþagmim. Hon nöþ niþi bi kub, niþi bi rimnap gau niþi bi pro a gimim gasi u niþagmim. Niþi bi gau magörhalö ud aij gep niþi bi midpal a gi gasi u niþmim. * ⁴ Hon nöþ mid aij gun a gimim gasi u niþagmim; niþi bi rimnap u rö nöþ mid aij giþan a gimim gasi u niþmim. *

Krai Jisas gasi niþöm ga rö u gimim

⁵ Krai Jisas gasi niþöm ga rö u gimim:

⁶ Krai Jisas hadame dagol gau
pör nöþ God midöp rö nöþ
midöp u pen
God klö midöp rö u,
adip adip midaiul a gi gasi u
niþaga. *

⁷ Gasi niþe ke niþöm,
nan niþe magörhalö gau arö
gem,
bi nagit wög gep rö mideinam a gö,

* 1:19: 2Ko 1:11 * 1:21: Gal 2:20 * 1:23: 2Ko 5:8 * 1:27: Ep 4:1; 1De 2:12 * 1:29: Ap 16:19-40 * 2:3: Gal 5:26 * 2:4: 1Ko 10:24 * 2:6: Jon 1:1-2; 17:5

nime nıp yag dauö ñiηaη ap nöp löm,
 nıbi bı midpal rö nöp mideia. *
 8 Pen gası yad ke niηem giηam a göm gaga;
 God haga rö nöp gi dam arö niηöl gi,
 bı naij yabiı kalıp pen ilön ñıbal rö u,
 nıp mab kros ba laη al pak lılö uma. *
 9 Krais ga anıbu, God nıp dam ram mınöη kumi kabö adö laη au löm,
 nıp hib ke yabiı hib adö laη midöp ap ñö,
 hib magöηhalö hib nıpe mo gau midpal. *
 10 Anıg ga u, Jisas hib nıpe dap rannıg,
 kale magöηhalö,
 kumi kabö adö laη au midpal gau abe,
 mınöη naböη adö iı i midpal gau abe;
 mınöη naböη mo gau midpal gau abe;
 kugom yiηöm, *
 11 kale magöηhalö waiö hagöm,
 Jisas Krais nıpe Bı Kub midöp a giηaböl.
 Manö anıbu hageinaböl u,
 Bapi God mailö aij nıpe u niηnaböl. *

Hapö mailö paköp u rö, mailö göl gi midaiun

12 Anıb u, nıbi bı midmagö yad gau. Kale aip midainö ñın u, manö hagnö niηmim giηıdim. Pen mıñi gai i midpin u, manö kalöp hagabin anıbi, anıb unbö rö nöp niηmim giηim. God nıbi bı nıpe ram mınöη kumi kabö adö laη au ud arnab a ga manö aij u manö hon a giηim, pör nöp God nıp gası aij niηmim, nıpe hagöp rö nöp niηmim, klö yabiı gi midaimim. 13 God nıpe nöp klö göm midmagö kale aη daη gası ñö, nıp aij giηab adö u gun a giηim anıg giηim.

14 Mulu lugö, pen pen hagagmim. 15-16 Kale anıg giηim, ram mınöη iı i midmim, nıbi bı naij yabiı nan si nan naij giηıdal gau aip midpin u pen kale God ñı pai nıpe aij yabiı asiη midagöp mideinabim. Kamıη ñeb manö u ud nıbi bı nan si nan naij giηıdal gau kalıp ñımim, gapı magö kumi kabö laη ñı lab rö u, kale mailö ñı limim. Anıb u, Krais ado gi aunab ñın u, Krais manö aij kalöp pör hag ñıbin u, hagnö pak lı aragöp, niηöm adö anıbu nöp giηal a gem, mıñ mıñ yabiı giηabin. *

17 Kale God nıp niη udpim u, nıp nan pak sabe gi ñılö nıp aij göp rö u göp. Pen Krais manö aij u pör hag ñınö yiη al pak lılö hagape yad lugnab u, manö midagöp. U yiηariη ñıg wain ud nan pak sabe giηal adö u hoη giηal rö u midöp. Kale God nıp niη udpim u nan pak sabe gep; hagape yad lugnab u ñıg wain adö u hoη gep. Anıg gö, hon se göl God nıp nan sabe gi ñıno, nıp aij giηab u niηem, ñıñı lem kalöp aip mıñ mıñ giηabin. 18 Anıb u, kale u rö nöp mıñ mıñ giηim aij gö niηöl gi midaimim. *

Dimodi niηab

19 Kale mid aij giηim aka aigöl gi rö midpin u niηagpin. Bı Kub Jisas yau a gö, söl midöp Dimodi nıp yunö am kalöp niηöm apöm manö anıbu hagö, yiη aij giηim. 20 Dimodi bı aij, yad kalöp mög niηem midmagö lıbin rö nıpe kalöp u rö nöp mög niηöm midmagö löp. Bı ap unbö gagöp. 21 Bı riηnap anıg gagpal; kalıp ke aij giηim rö gası niηöm giηal; Jisas Krais nıp aij giηim rö gası niηöm gagpal. * 22 Dimodi nıpe bı aij yabiı midöp u amgö kale ke hadö niηbim. Nıpe ñı yad rö midö, bı apil mıhau rö Jisas manö aij u hag ñı ajpul. 23 Yad gası niηbin u, söl midöp nagi midpin u manö haglö niηem, yiη nan niηön giηaböl manö u Dimodi

* 2:7: 2Ko 8:9; Jon 1:14 * 2:8: Hib 5:8; 12:2 * 2:9: Ap 2:33; Ep 1:20-21; Hib 1:3-4 * 2:10: Ro 14:11 * 2:11: Ro 10:9 * 2:15-16: Dan 12:3; Plp 1:10; 1De 2:19 * 2:18: Plp 3:1; 4:4 * 2:21: 2Di 4:10

nip hagnö, nipe amöm kalöp hag ñinab. ²⁴ Gası yad u, Bı Kub yau a gö, söl midöp yad ke u rö nöp midpim u ninabin.

Epaprodaidas ninab

²⁵ Pen kale mam hon Epaprodaidas nip hag yube apöm, yıp abad midö ninöl gi, hol ami bı gıpal rö klö gul God wög nipe u jim ñöl gıpul. Pen mıñi nip hag yunö kauyan au ado gi ninab. * ²⁶ Nipe kalöp midmagö löm am ninnam a göp. Nipe nan göp a gıla u ninmim mög ninaipe u nipe ninöm gası iru ninab. ²⁷ Epaprodaidas nip nan kub gö, mel uma u, God nip mög ninöm gö, urak ara. Pen nip nöp wasö; God yıp u rö nöp mög ninna. Mam anıbu umböp, yıp mög yabıt gıböp. ²⁸ Anıb u, Epaprodaidas nip yınıd yunö amjakö, kalöp aij gö ninöl gi, yad gası iru ninbin rö ninagnam. ²⁹⁻³⁰ Kale nöd mlö kub gau midaipe, bı yıp abadep ap midagö, bı kale anıbu hagpe, Kraıs wög u gınam a göm, apöm yıp abad midöm, mel uma. Bı rımnap unbö rö gıpal gau ud aij gımim. Anıb u, nipe amjakö, Bı Kub nip wög göp mam hon u auab a gımim, nip hag wıhai udmim mıñ mıñ yabıt gımim.

3

Kraıs nip nin udpin u me, God yıp ninöm bı kamın aij yad hagöp

¹ Añ mam bı. Yad manö söl hag junıg gem, kalöp manö ap halö hagnıg gabin. Bı Kub nıbi bı nipe midpim rö, mıñ mıñ gımim. Manö kalöp nöd hagnö u, kauyan hagnam a gınö, yıp marö gagöp. Kauyan hagnö mid aij geinabim u aij.

² Kain hauıt gau nin aij göl gi midaimim. Kale nan naij yabıt gıpal. Kale hañ roman rıb gi dö gıpal.

³ Hon me God nıbi bı nipe yıjıg göl midpun. Nıhön gınıg: God Ana nipe u hanıp aip midö, God nip sabe gun. Kraıs Jısas nip cıg gun aij a gö ninöl

gi midpun u me, God nıbi bı nipe yıjıg göl midpun. Hon hañ roman nan gau gıpal gası ninun God nıbi bı nipe midageinabun, a gi gası ninun u me, God nıbi bı nipe kabö göl midpun. *

⁴ Pen hañ roman nan gau gıpal manö u hagöm, hon bı kub midpun a gınaböl u, yad hagnabin, kale hañ roman nan anıb gau bı kub wasö, yad ke nöp bı kub midpin. * ⁵ Yıp yag dapöm ñın unbö raleb u midöm, wan hañ u rıb gi dö gıla. Bac itan hon Isrel, ñı nipe hain Benjamin it u me, yad bı Hibru yıjıg göl midpin. Pen Juda lo manö hagpal u, yad bı Perisi midainö rö, manö anıbu hagöp rö magöñhalö nin aij gem gi midmidin.

* ⁶ Juda manö anıbu nin damem klö yabıt juem, Kraıs nıbi bı kalıp ninem, gi naij yabıt gımıdın. Hon Juda nıbi bı lo manö pro pro ke ke gau gımıdın rö, bı kub gau yıp manö ap hagöl rö laga. * ⁷ Pen hainö gası nin aij gem, nöd gımıdın adö anıbu nin aij gem gagmıdın u ninem, Kraıs yıp göp u nöp nan aij a gi gası añı u nöp ninöl gem, nöd gımıdın nan gau magöñhalö nan yıharın rö böñ nöp arö gınö. * ⁸ Pen nöd gımıdın nan gau nöp wasö. Gası yad ninbin u, Kraıs Jısas Bı Kub yad ninbin u nan kub yabıt. Nan rımnap gau magöñhalö nan yıharın yabıt. Kraıs Jısas nip wög gınam a gem, nan gau magöñhalö arö gınö. Kraıs bı nipe midem, nip nin aij gınam a gem, nan gau magöñhalö acıp acıp rö ninbin. ⁹ Yad Kraıs aip jim ñöl nöp mideinam. Yad Juda lo manö adö u geinabin u, God yıp ninöm bı kamın aij yad hagagnab. Pen Kraıs nip nin udpin u me, God yıp ninöm bı kamın aij yad hagöp. * ¹⁰ Anıb u, Kraıs nip nin aij gem, nipe uraka u klö anıbu ninem, nipe marö kub uda u rö marö udem, nipe uma u rö umem, * ¹¹ nipe uraka u rö God gö

* 2:25: Plp 4:18 * 3:3: Ro 2:29 * 3:4: 2Ko 11:18 * 3:5: Luk 1:59; 2Ko 11:22; Ap 23:6

* 3:6: Ap 8:3 * 3:7: Mad 13:44,46 * 3:9: Ro 3:21-22 * 3:10: Ro 6:3-5; 8:17

yad u rö nöp uraknabin.

Pol klö göm ga

¹² Yad nan hagajin anibi magöñhalö udem bi asiñ midagöp midpin u hagagabin. Pen Krajs Jisas yip udö bi aigeg bi rö mideinabin a göm ga u rö udnam a gem, klö gem dip arabin. * ¹³ Añ mam bi. Nan aij anibu hadö udpin a gem hagagabin. Pen yad gasi añi ap midöp. Nöd gimidin u hau gem, le löm nan aij adan au niñem dip arabin. ¹⁴ God nan aij yip ñinab u udnam a gi gasi añi u nöp niñöl gem, adan au kabö rö nöp gi dö gi amem, res pis ginab nagi anibu dip arabin. God yip wiñ alöm nan aij ñinab u, Krajs Jisas yip gö ram minöñ kumi kabö adö lañ au pör mideinabin. * ¹⁵ Hon nibi bi God nip cig aij gi midpun gau magöñhalö, gasi anibu rö nöp niñun. Pen manö adö rimnap gasi ke niñeinabim u, God kalöp gasi yijig göl niñeb u yamnab. * ¹⁶ Pen Krajs manö aij niñ udpun u arö gagun; manö anibu niñ aij göl gi ginno arnim.

¹⁷ Añ mam bi. Yad gipin rö gi dammim, nibi bi anib rö gilo aröp gau niñmim, kalip udmim. * ¹⁸ Niñhön ginig: kalöp pör hagnidin rö mitöñ gem kauyañ hagabin, nibi bi iru nöp gau nan si nan naj göm, Krajs mab kros ba lañ uma u kaua maual rö midpal. ¹⁹ Kale ram minöñ naj yañ u arnaböl. Hañ roman kale gasi göp adö u nöp gasi niñbal. Nan si nan naj gilo nable giböp pen kale bi gau kalip waiö hagnal. Nan minöñ naböñ adö it i midöp nöp gasi niñbal. * ²⁰ Pen ram minöñ hon u ram minöñ kumi kabö adö lañ au midöp. Kumi kabö adö lañ au nibö, Bi nibi bi kalip kamini yunab u, Bi Kub Jisas Krajs, abad midpun. * ²¹ Niñpe Bi klö yabit hagö, nan gau magöñhalö manö niñem niñöm hain ginab. Bi

Kub Jisas Krajs klö anibu gö, hañ roman ña hon hij gi lugöp gau gö, hañ roman aij yabit, hañ roman niñpe ke rö lö mideinabun. *

4

Mid aij gimim

¹ Anib u, nibi bi aij yad gau. Mi lö kub gai i midem, kalöp midmagö lem, am niñnam a gem, gasi u niñöl gi midpin. Kalöp niñem, niñi lem gasi halö midpin. Manö kalit kitiñ rikpin anibi niñmim, anig gimim, Bi Kub niñ ud pidöñ göl gi midaimim. *

² Yuodia aip Sidiki aip, yad kalöp nibi mihau hagabin, kale Bi Kub u nip gasi niñbil rö, pen pen hagagmil, jim ñöl midaimil.

³ Pen bi yad aip jim ñöl wög gipul, nöp hagabin, nibi anib mihau kalip gi niñmön, mid aij gimil. Nöd nibi anib mihau, yad u, Klemen u, nibi bi rimnap gau aip jim ñun, Krajs manö aij niñpe u nibi bi gau hag niñmidun. God hib kale buk pör middep yañ rikö midöp. *

⁴ Bi Kub nip cig gimim, miñ miñ göl gi midaimim. Kauyañ u kalöp hagabin, miñ miñ göl gi midaimim!

⁵ Nibi bi hain aij yabit midaimim, nibi bi gau magöñhalö niñöl. Bi Kub sol aunab. * ⁶ Gasi kub niñagmim. God nip hag niñöl gi, aij a göl gi, nan magöñhalö nip sabe göl gi gimim. *

⁷ Anig gipe, Krajs Jisas nip cig aij gi midpin u me, God hibur hain hain gasi midmagö kale añ dañ lö, kale piñiñ gimim gasi iru niñagnabim. Nibi bi nöp midpun rö, God aigegö göm anig göp u niñagpun. *

⁸ Añ mam bi. Yad manö sol hag junig gem, kalöp manö ap halö hagnig gabin.

Nan niñhön u niñö;

nan niñhön u yijig göl;

nan niñhön u kabö rö;

nan niñhön u asiñ midagöp;

* **3:12:** 1Di 6:12,19 * **3:14:** 1Ko 9:24 * **3:15:** 1Ko 2:6 * **3:17:** 1Ko 4:16 * **3:19:** Ro 16:18

* **3:20:** Ep 2:6,19 * **3:21:** 1Ko 15:28,43-53 * **4:1:** 1De 2:19-20 * **4:3:** Luk 10:20 * **4:5:**

Hib 10:25; Jem 5:8-9

* **4:6:** Mad 6:25-34; Kol 4:2

* **4:7:** Ais 26:3; Jon 14:27; Kol 3:15

nan n̄hön u m̄dmagö lep;
 nan n̄hön u n̄bi b̄i n̄ñöm ñiñi
 l̄bal;
 nan n̄hön u aij yöl;
 nan n̄hön u n̄bi b̄i n̄ñöm aij a
 ḡipal;
 nan an̄b gau nöp gasi n̄ñöl ḡi
 m̄daimim.

⁹ Kalöp aip m̄dem, nan n̄hön ḡinö
 n̄ñbe u, manö n̄hön hagnö n̄ñbe
 u, n̄ñbe rö nöp ḡimim. An̄g gein-
 abim, God kalöp aip m̄döm, gasi
 m̄dmagö kale abad m̄dö, gasi iru
 n̄ñagnabim. *

*Pilipai n̄bi b̄i Pol n̄p nan ñeila,
 m̄ñ m̄ñ ga*

¹⁰ Yad hagnö e, ȳp hauł ḡipal a
 ḡi gasi n̄ñnö u pen wasö; ȳp gasi
 n̄ñöl ḡi m̄daibe pen adan m̄dageia
 n̄ñöm kale ȳp nan ap yuagpe. Pen
 m̄ñi yubim rö, ȳp gasi n̄ñöl ḡi
 m̄dpim u n̄ñem, B̄i Kub hon u
 n̄p m̄ñ m̄ñ yabił gabin. ¹¹ Ñ̄n
 r̄imnap ȳhar̄iñ m̄dpin gasi u n̄ñem
 hagagabin; B̄i Kub ȳp gasi ñö uri
 n̄ñbin, ȳp n̄hön n̄hön ḡinab u,
 manö m̄dagöp. ¹² Ñ̄n r̄imnap nan
 iru m̄döp; ñ̄n r̄imnap m̄dagöp.
 M̄döp ñ̄n gau ñ̄ñbin; m̄dagöp ñ̄n
 gau ȳhar̄iñ m̄dpin. Göp an̄bu,
 nan iru m̄dö aka m̄dagö, gasi kub
 n̄ñagpin. ¹³ B̄i Kub ȳp abad m̄döm
 k̄lō ñöb u me, ȳp n̄hön n̄hön gö a
 ḡinab u ḡinabin. *

¹⁴ Pen ȳp m̄ñör gaia, kale ȳp
 gasi n̄ñmim nan ñ̄bim u, aij yabił
 ḡipim. ¹⁵ Kale Pilipai n̄bi b̄i n̄ñbim,
 kale Jisas manö aij n̄pe u nöd api
 n̄ñbe ñ̄n u, yad Masedonia Propins
 arö gem, God Manö hag ñ̄i ajm̄din,
 God n̄bi b̄i n̄pe m̄deila gau r̄imnap
 ȳp nan ñ̄agla. Kale Pilipai n̄bi
 b̄i nöp ȳp mani nan gau ñ̄im̄dim.
 * ¹⁶ Pen amem daun kub Desa-
 lonaika m̄dainö ñ̄n u, yad nan ap
 m̄dageia pen kale ȳp mani nan gau
 pör ñ̄im̄dim.

¹⁷ Pen mani nan gau a gem ha-
 gagabin; gasi kale ke n̄ñmim, nan

hałöwałö ñ̄ibe, God kalpe m̄ñ m̄ñ
 yabił göm, kale ḡipe u hauł gagnab,
 a gem hagabin.

¹⁸ Nan yube magöñhalö udpin. B̄i
 kale Epaprodaidas n̄p mani nan
 gau ñ̄ibe, dapöm ȳp ñö, m̄ñi nan
 iru yabił m̄dö m̄d aij ḡipin. Ȳp
 yube an̄bu, God n̄p nan lauöm ñ̄ilö,
 hał̄iñ aij auö n̄p aij ḡim̄döp rö u
 ḡipim. ¹⁹ Kale Krais Jisas n̄bi b̄i n̄pe
 m̄dmim, ȳp nan yubim u, God yad
 b̄i gep yabił u kalöp abad m̄döm,
 nan n̄hön m̄dagain̄m gau kalöp
 ñ̄in̄im.

²⁰ An̄b u, God Bapi hon hib n̄pe
 pör nöp pör nöp hagno adö arn̄im.
 An̄b unbö rö aij.

Manö naböñ magö r̄imnap

²¹⁻²² Krais Jisas n̄bi b̄i n̄pe b̄i
 kub Sisa aip m̄dpal gau, kalöp Krais
 Jisas n̄bi b̄i n̄pe m̄dpim gau, “Kale
 m̄dpim?” a ḡipal. An̄b u me, God
 n̄bi b̄i n̄pe auı m̄dpun magöñhalö,
 kalöp Krais Jisas n̄bi b̄i n̄pe m̄dpim
 gau magöñhalö, “Kale m̄dpim?” a
 gabun.

²³ B̄i Kub Jisas Krais kalöp
 magöñhalö mög n̄ñöm abad
 m̄dain̄m.

Kolosi Pol Kolosi n̄ibi b̄i kal̄ip k̄öp kal̄i k̄liñ r̄ika

1-2 Yad Pol. God n̄ipe ke ȳip hag lö, Krai Jisas manö ud arep b̄i ap m̄idpin. Pen m̄iñi mam hon Dimodi yad aip m̄idö n̄iñöl ḡi, kalöp Krai Jisas n̄ip n̄iñ udmim c̄ig aij ḡimim añ mam daun kub Kolosi m̄idpim gau, k̄öp an̄ibi kal̄i k̄liñ r̄ikabin.

God Bapi hon kalöp mög n̄iñöm ud aij gö, m̄id aij ḡimim.

Pol Krai n̄ibi b̄i Kolosi gau sabe göm, God n̄ip aij a ga

3-4 Haglö n̄iñbun, kale Krai Jisas n̄iñ udmim c̄ig aij ḡimim, n̄ibi b̄i n̄ip n̄iñ udpal gau kal̄ip magöñhalö m̄idmagö l̄ibim. An̄ib u, sabe gun, kalöp gasi n̄iñun, pör nöp God B̄i Kub hon Jisas Krai Nap n̄ipe u n̄ip aij a ḡipun. * 5 Ram m̄inöñ kumi kabö adö lañ au aramun nan aij udnabun a ḡi gasi n̄iñbim u me, kale Krai Jisas n̄ip c̄ig aij ḡimim, n̄ibi b̄i n̄ipe gau m̄idmagö l̄ibim. Manö n̄iñö, Krai manö aij u, nöd auö, nan aij kalöp kumi kabö adö lañ au m̄idöp u hadö n̄iñbe. *

6 Nöd api Krai manö aij u n̄iñmim, God n̄ibi b̄i gau mög n̄iñöm ud aij göp manö yuö yab̄i u n̄iñmim, kale ke halö n̄iñ udpim ñin u r̄ikö, Krai manö aij u kalöp an̄ dan magö p̄ilöm kub ranöm arab rö u, an̄ib unbö rö nöp me, ram m̄inöñ gau gau k̄id k̄id magöñhalö gau, Krai manö aij u aramöm n̄ibi b̄i an̄ kale dan magö p̄ilöm kub ranöm arab.

7 Epapras, hon aip naḡi wög göm, Krai n̄ip wög pör ḡi aij göp u, kalöp nöd api Krai manö aij u hag ña. An̄ig ga u, han̄ip ḡi ña. 8 Epapras aui apöm, Ana kalöp an̄ dan m̄idö

n̄iñöl ḡi, n̄ibi b̄i gau m̄idmagö l̄ibim u, han̄ip hag ña. *

9 An̄ib u, Epapras n̄ipe nöd api han̄ip manö hag ñö n̄iñno ñin u r̄ikö, kalöp nan a gun God n̄ip pör nöp sabe ḡipun. God n̄ip sabe gun hagabun, n̄ip aij ḡinim adö u nöp, Ana n̄ipe kalöp gasi ñö kale gasi n̄iñ k̄id hīkmim nan n̄ihön God n̄ip aij ḡinab u n̄iñ aij ḡimim, a gabun. *

10 An̄ib u, B̄i Kub n̄ibi b̄i n̄ipe yab̄i rö ḡi m̄idmim, n̄ip aij ḡinab adö u nöp ḡipe ar̄im. An̄ig ḡimim, nan aij ke ke iru nöp ḡi dammim, God n̄ipe aigale b̄i rö m̄idöp u n̄iñ aij yab̄i ḡinabim. An̄ig ḡipe, nan magö iru nöp p̄ilnab. 11 God n̄ipe B̄i k̄lö unbö ke yab̄i mailö halö m̄idöp u, n̄ipe k̄lö n̄ipe magöñhalö kalöp ñö, kale p̄idöñ n̄ipe udmim, marö r̄imnap auö gasi an̄ibu n̄iñagmim, gasi halö m̄idmim, m̄iñ m̄iñ göl ḡi, * 12 Bapi n̄ip aij a göl ḡi m̄idaimim. Krai n̄ibi b̄i n̄ipe ram m̄inöñ pör mailö ḡim̄idöp au nan aij udnaböl u, Bapi n̄ipe kalöp gö, kale u rö nöp nan aij an̄ibu udnabim. * 13 Seden, b̄i s̄ibön böñ gau abad m̄idöp u, han̄ip naḡi ad̄ik p̄idöñ l̄im̄idöp u pen God n̄ipe han̄ip hub̄ik yuö, m̄iñi Ñ̄i m̄idmagö n̄ipe han̄ip ud aij göm abad m̄idöp. * 14 Ñ̄i n̄ipe nöp han̄ip nan a göm umöm, naḡi m̄idaino u hub̄ik yua; n̄ipe nan si nan naij ḡipun gau n̄iñöm arö ga. *

Krai nan gau magöñhalö abad m̄idöp

15 Nap God n̄ip waiö n̄iñun rö lagöp u pen Ñ̄i n̄ipe me Nap rö m̄idöp. N̄ibi b̄i nan gau ḡi laga ñin u, Ñ̄i Nap aip m̄ideia. N̄ibi b̄i nan gau magöñhalö yagol rö m̄idöp; Krai n̄ipe adö lañol m̄idöp. * 16 Nan kumi kabö adö lañ gau abe, nan m̄inöñ naböñ iñ i abe, nan amgö n̄iñbun gau abe, nan amgö n̄iñagpun gau abe, ana nan gau abad m̄idpal gau abe, magöñhalö

* 1:3-4: Ep 1:15,16 * 1:5: Ep 1:13; 1Pi 1:4

* 1:11: Ep 1:19; 3:16 * 1:12: Ep 1:11,18 * 1:13: Luk 22:53; Ep 2:2

2Ko 4:4; Jon 1:18

* 1:8: Kol 4:12; Plm 23 * 1:9: Ep 1:16,17

* 1:14: Ep 1:7 * 1:15:

nipe nöp gı la. Gı la u, Kraıs hib nipe haglö adö arnım a göm gı la. ¹⁷ Ram mınöŋ hadame dagol gau gı laga ñın u, Kraıs mideia. Nipe mıdöp u me, nan gau magöŋhalö ka ke u mıdöm jım ñöl mıdöp. * ¹⁸ Kraıs nipe nabıc magö rö mıdöp; nıbi bı nipe gau, cöc u, hañ romanı nipe mıdöp. Nipe gö cöc hañ romanı kamıŋ mıdöp. Nipe ıt göm umöm kauyaŋ uraka u me, nan nıhön nıhön mıdöp gau yagol rö mıdöp; nipe nöp adö laŋol mıdöp. * ¹⁹ God gası nipe ke nıŋöm gö, God nipe mıdöp rö nöp, Kraıs anıb unbö rö nöp mıdöp. * ²⁰ Anıb u, nan nıhön nıhön mınöŋ naböŋ ıt i mıdöp abe, ram mınöŋ kumi kabö adö laŋ au mıdöp abe, nan gau magöŋhalö God aıp jım ñınım rö löp. Nöd nan gau God nıp kauaı mauaı rö mıdmıdöp. Pen Ñı nipe, Nap nipe ke mıdöp rö nöp mıdöm, mab kros ba laŋ hagape lugö umö, uri nan gau magöŋhalö God aıp jım ñınım rö löp. *

²¹ Kale nöd nan si nan naij gası nıŋöl gı, anıb unbö rö nöp göl gı mıdmım, God nıbi bı al ñıŋeb nipe mıdmım, mılö gau rö mıdmıdim. *

²² Mıñı pen Ñı nipe hañ romanı löm uma rö, kalöp ud nipe ke aıp jım ñöl lö, ram mınöŋ nipe kumi kabö adö laŋ au arammım, God amgö ilö nipe au nıbi bı uı, nıbi bı asıŋ mıdagöp, nıbi bı manö ap mıdagöp, mıdeınabım. * ²³ Pen kale Kraıs manö aıp nıŋ uđpım u, ram padö rö nıŋ udöl gı mıdmım, God nan aıp kalöp ñınab u gası mıdmagö kale aŋ daŋ pıdöŋ lımım gası nıŋöl gı mıdaimım. Manö aıp kalöp haglö nıŋbım anıbu, kalöp nöp wasö, nıbi bı ram mınöŋ gau kıd kıd magöŋhalö hag ñılö ara. Yad Pol u rö nöp wög adö anıbu nöp gıpin.

Pol Kraıs nıp wög geia

²⁴ Kalöp nan a gem Kraıs manö aıp hag ñınö yıp gı naij gılö marö udnö

* **1:17:** Jon 1:1; 8:58

* **1:18:** Ep 1:22-23; Ap 26:23; Rep 1:5

* **1:19:** Kol 2:9

* **1:20:** Ep 1:10;

2:16

* **1:21:** Ro 5:10; Ep 2:12

* **1:22:** Ep 2:14-16; 5:27

* **1:25:** Ep 3:2,7-8

* **1:26:** Ro

16:25-26; Ep 3:5,9

* **1:29:** Ep 3:7,20; Plp 4:13

u, mıñı yad mıñ mıñ gıpin. Kraıs nipe ke marö kub yabıı uda u rö, Kraıs nıbi bı marö kub yabıı udöl a gem, Kraıs hañ romanı nipe u, cöc nipe u, gı ñınam a gem, hañ romanı yad marö rımnap uđpın.

²⁵ God yıp hag lö, kalöp God Manö u magöŋhalö hag ñı aıp gımıdın u me, cöc nipe u nıp wög gı ñeb bı ap mıdıpın. * ²⁶ Manö aıp anıbu hadame gau mı iru yabıı pı göl mıdmıdöp pen mıñı God nipe Kraıs nıbi bı nipe kalıp manö anıbu waiö la. * ²⁷ God gası nıŋöm manö hag la u, manö aıp yabıı, manö mailö halö pı göl mıdmıdöp u, nıbi bı gau magöŋhalö nıŋöl a göm, nıbi bı nipe kalıp waiö yamnab. Manö aıp anıbu ıt u anıg göl mıdöp: Kraıs mıdmagö kale aŋ daŋ mıdöp; anıb u kale ram mınöŋ kumi kabö adö laŋ au arammım, God mailö ke halö au mıdöp aıp pör mıdeınabım. ²⁸ Anıb u, hon Kraıs nöp hag ñıbun. Kale magöŋhalö Kraıs nıp cıg aıp göl gı, manö nipe nıŋ aıp göm, hagöp rö nöp göl gı mıdeınaböl a gun, gası nıŋ aıp gun nıbi bı gau kalıp magöŋhalö rımıd ukun, Kraıs manö aıp u hag ñımıdun. ²⁹ Adö anıbu nöp, Kraıs kılö naij nipe ke magöŋhalö yıp ñöb u udem, kılö gem wög nipe göl gı mıdıpın. *

2

Kalöp manö pıral hagöl u, udagımım

¹ Pen nıŋım! Kale Kolosi nıbi bı gau abe, Leodisia nıbi bı gau abe, nıbi bı rımnap halö mulu adıŋ yad nıŋagpal gau abe, mıd aıp gımım a gem, wög kılö yabıı gabın. ² Kale gası halö mıdöm, gası aıŋ ap nöp nıŋöm, pen pen mıdmagö löm, gası nıŋ kıd hıköm, God Manö pı göl mıdmıdöp u magöŋhalö nıŋ aıp göl, a gı gası nıŋbın. God Manö pı göl mıdmıdöp u Kraıs. ³ Kraıs nıp aŋ daŋ nöp God gası aıp aıp magöŋhalö pı göl mıdöp u

me, nipe ke nöp God gasi aij anibu waiö linim rö löp. *

⁴ Nibi bi rimnap pir alöm, manö kliñ aij rimnap haglö niñöl gi, manö piral kale anibu niñ udmim rö löp a gem, kalöp manö anibi hag ñi aij gabin. * ⁵ Yad ram m+nöñ mlö aui midpin u pen gasi yad u kalöp lau adö midö niñöl gi, kalöp gasi niñöl gi midpin. Pen kale Krai n+p niñ ud p+döñ g+mim, agam+i midmim, j+m ñöl midpim u, y+p aij yab+ göp. *

Krais aip midun nipe hagöpro nöp gun

⁶ Kale Jisas Krai n+p niñ udmim, B+ Kub hon a g+mim udpim u me, adö anibu nöp niñmim g+pe arn+m. ⁷ Krai n+p c+g aij g+mim, manö niñö nipe hag ñilö niñbe u niñ ud p+döñ g+mim, hagöpro rö nöp g+mim, God n+p aij a göl gi nöp midaimim. *

⁸ Pen niñ aij g+mim. Nibi bi rimnap kalöp manö y+har+iñ manö piral haglö, kale manö piral anibu udmim k+d kale gau ammim rö löp. Manö y+har+iñ manö piral hagpal u, bac bi aiud kale abe, ana naij nan gau m+nöñ naböñ iñ i abad midpal gau aiud abe udöm hagpal. Krai manö aij u udöm hagapal. ⁹ Niñön g+nig: Krai hañ roman halö midöp u pen God midöp rö u, Krai nipe anib unbö rö nöp midöp. * ¹⁰ God nipe gö, kale Krai n+p c+g g+mim, n+p aip j+m ñöl midmim, kam+iñ yab+ midpim. Nipe nöp me, ana naij nan gau m+nöñ naböñ iñ i abad midpal gau magöñhalö adö lagod midöp. *

¹¹ Kale Krai aip j+m ñöl midpim u me, kale hadö Juda nibi bi hañ r+b gi dö g+pal rö u midpim. Juda nibi bi gau ru pi ñ+magö udöm hañ r+b gi dö g+pal, pen Krai aip j+m ñöl midpim u me, nipe nan si nan naij g+m+dim nag+ u r+b gi dö göp. * ¹² Kalöp ñig pakla u, kalöp Krai aip r+göl g+la; kale God klö nipe Jisas ud urak ña u

niñ udpe u me, God kalöp Krai aip ud urak ñö, nibi bi kam+iñ g+sön nibö nipe midpim. *

¹³ Kale nöd nan si nan naij adö u nöp g+m+dim, Krai nipe nan si nan naij g+m+dim nag+ u r+b gi dö gaga ñ+n u, kale nibi bi hadö umbal rö midaipe. Pen God nipe ke gö, uri kale Krai aip kam+iñ midpim. God nan si nan naij g+no u magöñhalö niñöm arö ga. * ¹⁴ Nan si nan naij g+no u, köp an+yañ kal+ kliñ r+köm, lo manö ke ke pen ñeb manö u halö kal+ kliñ r+kla u, God köp anibu ud mab kros ba lañ c+p+ pak lö, böñ nöp p+s ga. * ¹⁵ Mab kros ba lañ Krai nipe ana naij nan gau m+nöñ naböñ iñ i abad midpal gau mo nipe gau löm, nibi bi gau niñ midlö niñöl gi, kal+p nag+ ad+köm ud t+p gi ud ara.

¹⁶ Anig ga rö, kale nan magö rimnap gau ñ+g rimnap gau ñ+iñbe, nibi bi rimnap kalöp hag pro gaiöl, gasi iru niñagmim. Miñi God n+p sabe gep ñ+n kub a göm asi mas+ g+naböl u hain gagpe, kalöp hag pro gaiöl, gasi iru niñagmim. Miñi rak+n g+sön auöp ñ+n kub a göm asi mas+ g+naböl u hain gagpe, kalöp hag pro gaiöl, gasi iru niñagmim. Miñi Juda God n+p sabe gep ñ+n kub a göm asi mas+ g+naböl u hain gagpe, kalöp hag pro gaiöl, gasi iru niñagmim. * ¹⁷ Krai auaga ñ+n u, nan anib gau ana rö niñöm g+m+dal; pen nan yab+ u Krai. *

¹⁸ Anib u, nibi bi rimnap apöm, manö mlö hagöm, naböñ niñbun rö, kale anig anig g+mim, aka nibi bi ramö rö midmim, aka ejol gau sabe g+mim, a gaiöl u, manö kale udmim, God nan aij kalöp ñ+nab nan u arö gagmim. Nibi bi anib gau, Krai manö aij u niñagpal; gasi kale ke nöp niñöm, gasi piral gau nibö gau nibö udöm, hon nibi bi kub a göm, aiud y+har+iñ mlö yab+ udaböl. ¹⁹ Nibi bi anib gau, Krai n+p arö göm adö

* 2:3: 1Ko 1:24,30 * 2:4: Ro 16:18 * 2:5: 1Ko 5:3 * 2:7: Ep 3:17 * 2:9: Jon 1:14,16
 * 2:10: Ep 1:21-22 * 2:11: Ro 2:29 * 2:12: Ro 6:4 * 2:13: Ep 2:1,4-5 * 2:14: Ep 2:14-16;
 1Pi 2:24 * 2:16: Ro 14:1-12 * 2:17: Hib 8:5

an+bu arbal. Pen Kraiſ n+pe nab+ic magö m+idöm, hañ roman+ n+pe u, magöñhalö kid+it goł rö j+im ñöl löm, nan aij ñöm, abad m+id aij gö n+ñöl g+ı, God n+ıp aij g+n+m rö u, hañ roman+ kub gö gö arab. *

²⁰ Kraiſ c+g g+ıpim u me, n+ıp aip umbe, ana naij nan gau m+nöñ naböñ ił i abad m+idpal gau mo kale gau m+idagpim; kalöp nan ap g+n+g klö ap m+idagöp. An+ıb u, n+hön g+n+g n+ıbi b+ı gau gas+ n+ñbal rö gas+ n+ñbim? ²¹ “Nan u ñ+magö udagmim! Nan u ñ+ñagmim! Nan u ud n+ñagmim,” a g+ıpal, * ²² pen nan magö ñ+g nan hagpal nan gau magöñhalö ñ+ñlö p+is g+nab. Manö k+ıñ aij hag ñ+ıbal gau magöñhalö n+ıbi b+ı gas+ ke n+ñöm hagpal adö u nöp n+ñöm hag ñ+ıbal. *

²³ N+ıbi b+ı an+ıb gau, ejol abe sabe gun a göm, n+ıbi b+ı mög gep rö m+idno aij g+nab a göm, nan as+ mas+ göm, b+ıslam m+idpal. An+g g+ılö, n+ıbi b+ı r+ımnab n+ñlö, manö n+ñö rö l+nab u pen nan si nan naij gep gas+ u auö, nan pıral gau nöp gas+ n+ñöm, Kraiſ n+ıp c+g m+idagpal rö, nan ap klö ñö, hañ roman+ ke gas+ göp u arö göl rö lagöp.

3

God han+ıp gö, Kraiſ aip urakno

¹⁻² Pen kale Kraiſ aip urakmim kam+ıñ g+ısön n+ıbö m+ıdpim u, m+nöñ naböñ adö ił i nan gau gas+ u n+ñagmim. Gas+ kub kale u arn+m nan ram m+nöñ kumi kabö adö lañ m+ıdöp gau. Kraiſ n+ıpe uraköm adö lañ au aramöm, God ñ+magö y+ıj+g böñ lau as+ık m+ıdöp. * ³ Kale Kraiſ aip umbe u me, kam+ıñ m+ıdep magö kale u God Kraiſ kal+ıp apil m+ıhau aip pı göl m+ıdöp. ⁴ Kam+ıñ m+ıdep magö kale ił u Kraiſ. Hainö n+ıpe aunab ñ+n u, amun n+ıpe aip mailö unbö ke halö m+ıd aij g+nabun.

Nöd m+ıdm+ıdim u ke, uri m+ıdpim u ke

⁵ An+ıb u, nan n+hön hañ roman+ gas+ göp u al pak l+mim. N+ıbi si b+ı si g+mim, gas+ naij n+ñmim, hałöwałö g+mim, nan si nan naij nöp gun a g+mim, ułpö k+ıno k+ıbap gol mani nan gau iru nöp udun a g+mim g+ıpe aragn+m. Ułpö k+ıno k+ıbap gol mani nan gau iru nöp udun a g+ı gas+ n+ñbal n+ıbi b+ı gau, kale n+ıbi b+ı nan pıral sabe g+ıpal rö nöp m+ıdpal. * ⁶ Adö an+ıb gau nöp g+ılö, God kal+ıp kal juö, ilön kub yab+ıł udnaböl. ⁷ Kale ke nöd nag+ı naij adö an+ıbu nöp gas+ n+ñmim, an+ıb unbö rö nöp g+m+ıdim. ⁸ Pen m+ıñi nag+ı naij adö u böñ nöp arö g+mim. Nöd mulu kal n+ñmim, kal yab+ıł jumim, gas+ naij n+ñmim, n+ıbi b+ı gau kal+ıp hag pro g+mim, urañañ hagmim g+m+ıdim rö, m+ıñi gagmim. * ⁹ Manö pıral hagmim, pen hagö pen hagö g+m+ıdim u, u rö nöp hagagmim. Kraiſ aip umbe u me, g+ı naij g+m+ıdim nag+ı u kalöp wał+j rö wam wam ga u, hibur gas+ m+ıdmagö nöd n+ıbö kale u, ud as+ık ke gau yubim. * ¹⁰ Hibur gas+ m+ıdmagö nöd n+ıbö kale u ud as+ık yumim, hibur gas+ m+ıdmagö hain n+ıbö kale u, wał+j rö rol l+ıbim. N+ıbi b+ı g+ısön n+ıbö m+ıdmim, God kalöp g+ı la u pör nöp gö, kale n+ıpe ke m+ıdöp rö nöp l+mim, n+ıp n+ıñ aij yab+ıł g+nabim. * ¹¹ God an+g ga u me, Grik n+ıbi b+ı gau ke, Juda n+ıbi b+ı gau ke m+ıdagpal. N+ıbi b+ı hañ r+ıb g+ı dö g+ıpal gau ke, n+ıbi b+ı hañ r+ıb g+ı dö gagpal gau ke m+ıdagpal. N+ıbi b+ı köp kal+ı k+ıñ amgö l+ı n+ñbal gau ke, n+ıbi b+ı köp kal+ı k+ıñ amgö l+ı n+ñagpal gau ke m+ıdagpal. N+ıbi b+ı w+ıyap gau ke, n+ıbi b+ı uböl gau ke m+ıdagpal. N+ıbi b+ı rau dam l+ılö nag+ı wög g+ıpal gau ke, n+ıbi b+ı gas+ kale ke n+ñöm wög g+ıpal gau ke m+ıdagpal. N+ıbi b+ı g+ısön n+ıbö m+ıdpun u me, Kraiſ n+ıpe ke nöp han+ıp magöñhalö m+ıdmagö raul añ

* **2:19:** Ep 2:21; 4:16 * **2:21:** Gal 4:3,9; 1Di 4:3 * **2:22:** Mad 15:9 * **3:1-2:** Mad 6:33; Mak 12:36; 16:19; Ep 1:20 * **3:5:** Ro 6:6,11; Ep 4:19; 5:3-6 * **3:8:** Ep 4:25-29; 5:4 * **3:9:** Ep 4:22,25 * **3:10:** Ep 4:24 * **3:11:** Gal 3:28

daŋ mɪdö, nan rɪmnap magöŋhalö nan yɪharɪŋ rö löp. *

12 God nɪbi bɪ nɪpe mɪdpim. Nɪpe kalöp mɪdmagö löm, nɪbi bɪ nɪpe ke hag la. Anɪb u, waɪj rol lɪbal rö, gɪ aij gep nagɪ u rol lɪmim. Nɪbi bɪ gau kalɪp mög nɪŋmim, ud aij gɪmim; hib kale ke hagpe adö aragnɪm; nɪbi bɪ hain aij mɪdmim; nɪbi bɪ gau manö hain hagmim kal juagmim. *

13 Krais nɪbi bɪ nɪpe rɪmnap kalöp gɪ naj gaiöl, kalɪp pen gɪ naj gagmim. Manö rɪmnap mɪdainɪm, Bɪ Kub kale nan si nan naj gɪpe nɪŋöm arö göp rö u, nɪbi bɪ gau kalöp gɪ naj gaiöl u, u rö nöp nɪŋmim arö gɪmim. *

14 Pen kale nagɪ aij anɪbu rol gɪmim, höŋ adö lagod au mɪdmagö lep magö u rol gɪmim. Nɪbi bɪ mɪdmagö lep magö u, nan aij gau magöŋhalö wam wam ud jɪm ñöm lö, nan aij ap uɛp gagnɪm. *

15 God kalöp udöm hañ roman añɪ nöp jɪm ñöl la u, kale agamɪj mɪdmim pen pen ud aij gɪmim a göm ga. Anɪb u, Krais hibur hain hain ñöb u nɪp hag nɪŋmim, mɪdmagö kalöp aŋ daŋ hibur hain hain magö anɪbu lö, agamɪj mɪdmim, nan nɪhön nɪp aij gɪnab u nɪŋnabim. Anɪb u, nɪp aij a göl gɪ nöp mɪdaimim. * 16 Krais manö aij u aŋ kalöp daŋ ajmaŋ rauöm rö mɪdainɪm nɪŋöl gɪ, manö nɪpe u nɪŋ aij yabɪɪ gɪmim me, pen pen hag ñɪ aij göl gɪ, God Manö adɪŋ Sam a gɪpal rɪmnap, God hib nɪpe dap raneb kɪmap rɪmnap hagöl gɪ, God nɪp aij a göl gɪ mɪdaimim. *

17 Pen manö hagnɪg aka nɪhön nɪhön gɪnɪg, Bɪ Kub Jisas nɪbi bɪ nɪpe mɪdpun a gɪmim, God Jisas kalɪp apil mɪhau aij a göl gɪ nöp gɪpe arnɪm. *

Krais nɪbi bɪ nɪpe gau mɪd aij göl

18 Kale nɪbi gau, kale Krais nɪŋ udpim rö, nagamul bɪ manö hagöl u hain gɪmim. *

19 Pen kale bɪ gau, nɪbi kale gau kalɪp manö klö gɪmim hagagmim; kalɪp mɪdmagö lɪmim. *

20 Kale ñɪ pai gau, kale Krais nɪŋ udpim rö, name nap hagöl rö magöŋhalö hain gɪmim. Anɪg geinabim God nɪp aij gɪnab. *

21 Pen kale nap bɪ, ñɪ pai kale gau kalɪp manö klö gɪmim hagpe hagpe, gasɪ naj nɪŋöm, mɪd aij gagöl rö löp u, nɪŋ aij gɪmim. *

Nɪbi bɪ nagɪ wög gɪpal gau; bɪ kub kale gau

22 Kalöp nɪbi bɪ, bɪ rɪmnap nagɪ adɪk lɪ daulö, kalɪp nagɪ wög gɪ ñɪmɪdim gau, manö rɪmnap hagnɪg gabin. Bɪ kub nɪŋmɪdal magö u nöp nɪŋmɪdlö nɪŋöl gɪ wög gɪno, kalɪp aij gaŋ a gɪmim gagmim. Gasɪ mɪhöp nɪŋagmim, Bɪ Kub hon kumi kabö adö laŋ u nɪŋ mɪdöp rö, gɪ aij gun a gɪmim, aij gö nɪŋöl gɪ gɪmim. *

23 Kale nan nɪhön nɪhön geinabim, nɪbi bɪ mɪnöŋ naböŋ iɪ i rɪmnap kalɪp wög gabun a gɪmim gagmim; Bɪ Kub kumi kabö adö laŋ u nɪp wög gabun a gɪmim, klö gɪmim gasɪ aij nɪŋöl gɪ gɪmim. 24 Wög gɪ ñɪbim u, Bɪ Kub Krais nɪp wög gɪ ñɪbim. Kale nɪŋbim Bɪ Kub nɪpe pen ñöm kalöp nan aij ñɪnab. 25 Pen God nɪpe nɪbi bɪ gɪ naj gɪnaböl gau manö kub hagnɪg, nɪbi bɪ kub gau, nɪbi bɪ pro gau a göm, manö kub gagnab; adö añɪ u nöp hagöm, ilön ñɪnab. *

4

1 Anɪb u, kale bɪ kub rö mɪdpim gau, Bɪ Kub kale kumi kabö adö laŋ mɪdöp u gasɪ nɪŋöl gɪmim, nɪbi bɪ kalöp nagɪ wög gɪ ñɪbal gau kalɪp abad mɪd aij gɪmim, nan kalɪp ñeb rö u haɫowaɫö ñɪmim. *

God nɪp sabe göl gɪ mɪdaimim

2 Kale gasɪ nɪŋ aij göl gɪ, aij a göl gɪ, God nɪp sabe göl gɪ mɪdaimim. *

* 3:12: 1Pi 2:9 * 3:13: Ep 4:2,32 * 3:14: Ro 13:8-10 * 3:15: Plp 4:7; 1Ko 12:27; Ep 4:4
 * 3:16: Ep 5:19 * 3:17: 1Ko 10:31; Ep 5:20 * 3:18: Ep 5:22 * 3:19: Ep 5:25 * 3:20: Ep 6:1
 * 3:21: Ep 6:4 * 3:22: Ep 6:5-8 * 3:25: Ro 2:11 * 4:1: Ep 6:9 * 4:2: Ep 6:18; Plp 4:6

³ Han+p u rö nöp God n+p sabe göl g+ midpe, God n+pe adan hi+kö, Krai manö aij pi göl midmidöp u n+bi b+ gau kal+p waiö hag n+inabun. Krai manö aij u nöp hagnö, y+p nag+ leila midpin. * ⁴ Pen God n+p sabe g+pe, y+p abad midö n+ñöl g+, manö an+bu hag n+ aij g+nö, n+bi b+ n+ñ aij göl. Yad unbö rö nöp g+nam u aij.

⁵ Kale pör nöp gasi n+ñöl g+ midpe, adan hi+kn+m, n+bi b+ Krai n+p n+ñ udagpal gau, gasi n+ñ aij göl g+, kal+p ud aij g+mim, Krai manö aij u hag n+mim. * ⁶ Maj m+gan kale u dö sol dö kal rö lain+m. An+g gö, n+bi b+ manö kale n+ñlö, dö gö, n+ñ aij g+inaböl. Kalöp manö n+hön rö hag n+ñnaböl, kal+p pen hag n+ aij g+mim. *

Pol Dijikas Onesimas b+ m+hau kal+p yua

⁷⁻⁸ Mam midmagö hon Dijikas, yad B+ Kub n+p wög klö g+pin rö göp u, n+p yunö n+inab. N+pe midpim u amöm, yad aigegö rö midpin u kalöp hag nö n+ñmim m+ñ m+ñ g+mim a gem yuabin. * ⁹ Pen mam midmagö hon Onesimas, b+ kalpe ke u, Dijikas aip n+inabil. Onesimas n+pe u rö nöp, yad B+ Kub n+p wög klö g+pin rö, u rö nöp göp. Ammil, nan n+hön n+hön gai i gab u magöñhalö kalöp hag n+ aij g+inabil. *

Pol manö hag naböñ jua

¹⁰ B+ Arisdakas, yad aip nag+ midpul u abe, b+ hon Mak abe kalöp, "Midpim?" a g+pil. Mak me, b+ hon Banabas n+mdan n+pe u. B+ an+bu nöp nöd manö yuem hagnö, "N+p yagol u amjakö ud aij gim," a g+nö. * ¹¹ B+ hon Jisas, hib n+pe ap Jasdak a g+pal u, u rö nöp kalöp, "Midpim?" a göp. B+ Juda m+hau n+gan an+bu gau me yad aip wög g+pun. Juda r+mnay y+p gasi ap ap n+ñöm j+m nöl wög gagpun; kale yam nöp yad aip God

n+bi b+ udöm abad midainab manö aij u hag n+bun.

¹² B+ kale Epapras, Krai Jisas n+p wög göp u, kalöp, "Midpim?" a göp. N+pe pör pör klö göm kalöp God n+p sabe göm hagöp, "Kale gasi r+mnay n+ñagöm, Krai manö aij u n+ñ ud p+döñ göm, n+p c+g aij göm, hagnabön rö nöp g+lö arn+m," a göp. *

¹³ Amgö yad ke n+ñem kalöp hagabin, n+pe klö göm kalöp wög göm, Leodisia n+bi b+ kal+p wög göm, Hirapolis n+bi b+ kal+p wög göm göp.

¹⁴ Pen b+ aij hon, wös wameb b+ Luk abe, Demas abe kalöp, "Midpim?" a g+pil. ¹⁵ Añ mam daun kub Leodisia gau, n+bi b+ apöm n+bi Nimpa ram God n+p sabe g+pal gau magöñhalö, "Pol kalöp, 'Midpim?' a göp," a g+mim.

¹⁶ Kalöp köp yuabin i n+ñmim, n+be arö, Krai n+bi b+ Leodisia midpal gau u rö nöp n+ñöl. Pen Leodisia n+bi b+ kal+p köp yubin u, kale u rö nöp udmim n+ñmim.

¹⁷ Pen Akipas n+p hagmim, "B+ Kub wög nöp hag la u g+ udmön," a g+mim. *

¹⁸ Yad Pol, m+ñi n+magö yad u ke, manö ad+ñ magö i kal+ kl+ñ r+kabin. Y+p sen udöm nag+ p+döñ l+bal u, y+p haul gagmim. God kalöp mög n+ñöm ud aij gö, mid aij g+mim. *

* **4:3:** Ro 15:30; Ep 6:19 * **4:5:** Ep 5:15-16 * **4:6:** Ep 4:29; 1Pi 3:15 * **4:7-8:** Ep 6:21-22
 * **4:9:** Plm 10-12 * **4:10:** Ap 12:12; 15:37-39; 13:13 * **4:12:** Kol 1:7; 2Di 4:10-11; Plm 23-24
 * **4:17:** Plm 2 * **4:18:** 1Ko 16:21

1 Desalonaika

Pol köp nöd u

Desalonaika nibi bi kalip kali kliš rika

¹ Hon Pol, Sailas, Dimodi, kalöp Bapi God Bi Kub Jisas Kraiss apil miñhau nibi bi kale daun kub Desalonaika midpim gau, köp anibi kali kliš rikabun.

God kalöp mög niñöm ud aij gö, mid aij gimim. *

Desalonaika nibi bi Kraiss nip niñ udöm cig aij gila

² Sabe gun, kalöp magöñhalö pör nöp God nip aij a gipun. ³ Bapi God nip sabe gun, pör nöp kalöp gasi niñun, kale aige göl rö gipim u gasi niñun, God nip aij a gipun. Kale Bi Kub hon Jisas Kraiss nip niñ udmim cig aij gimim, nip wög gi aij gipim; kale Bi Kub hon Jisas Kraiss nip midmagö limim, klö gimim nip wög göl gi midpim; kale Bi Kub hon Jisas Kraiss aip ram minöñ kumi kabö adö lañ au arammim nan aij udnabim a gimim, marö auö gasi iru niñagpim. *

⁴ Añ mam aij. Hon niñbun kale me, God midmagö löm nibi bi nipe ke uda nibi bi gau midpim. ⁵ Kraiss manö aij nipe u dam ram kale gau amun, kalöp manö magö nöp hag ñagno. Ana U† nipe hanip añ dañ midöm, klö nipe hanip ñö niñöl gi, Kraiss manö aij u manö niñö yabi† midöp a gun, kalöp manö yijig göl yabi† u hag ñino niñ udpe. Kalöp aip hanmidun u, kalöp nan a gun anig göl gi midmidun u, kale ke hadö niñbim. * ⁶ Bi Kub gimidöp u niñmim, hon ke gimidun u niñmim, anib unbö rö nöp gi midaipe. Kale bislam yabi† midmidim pen Ana U† nipe gö, kale Kraiss manö aij u niñmim, miñ miñ göl gi niñ ud

midaipe. * ⁷ Anig göl gi aij gipe anibu, Kraiss nibi bi nipe Masedonia Propins mideila gau abe, Akaia Propins mideila gau abe niñöm, anib unbö rö nöp gi aij gi mideila.

⁸ Kale God nip niñ udpe u, manö anibu aram aram, Masedonia Propins, Akaia Propins gau nöp wasö, ram minöñ gau gau magöñhalö ara niñöm nibi bi gau magöñhalö hadö niñbal. ⁹ Anib u, hon ram minöñ rimnap amjakno, nibi bi anib gau ke aiud udöm hagpal, “Desalonaika nibi bi kalip manö aij u hag ñaipe, kalöp ud aij göm, nan piral sabe gimidal gau arö göm, God niñö pör kamñ midöp u nip niñ udöm, nipe hagöp rö nöp göm, ¹⁰ Ñ† nipe Jisas umö, God gö uraka u, kumi kabö adö lañ au niñö ado gi aunim a göm, abad midpal,” a gipal. Jisas hanip nan a göm uma u me, God kal juöm pen ilön kub ñinab u udagnabun.

2

Pol Desalonaika midöm Bi Kub nip wög ga

¹ Añ mam bi, kale ke niñbim, nöd ram kale auno u, yiharñ auagno.

² Daun kub Pilipai nöd amun hag ñino, nibi bi rimnap hanip manö naij hagöm gi naij gila u pen God hanip abad midöm gi nö, gila anibu gasi iru niñagun, Desalonaika amun Kraiss manö aij u hag ñino, hanip u rö nöp gi naij gila u pen hañwalö hag ñi midaino. * ³ Manö kalöp hagpun u dui gun, gasi naij niñun, piral hagun, hag ñagpun.

⁴ Kraiss manö aij ud aröl a göm, God nipe ke hanip hag lö, manö aij anibu hag ñibun. Kraiss manö hag ñino, nibi bi gau niñlö, kalip aij gañ a gun gagun; God nipe niñö, nip aij gañ a gun gabun. God nipe nöp gasi midmagö hon añ dañ aigöl rö gi midpun u niñöb. * ⁵ Kale ke niñbim, kalöp aij ginim a gun manö kliš aij

* 1:1: Ap 17:1-9

* 1:3: 1Ko 13:13; Kol 1:4-6

* 1:5: 1Ko 2:4-5

* 1:6: Ap 17:5-9

* 2:2: Ap

16:19-24; 17:1-9

* 2:4: Gal 1:10

rɨmnap kalöp hag ñagno; mani nan gau udun a gun manö hag ñagno. God nɨpe u rö nöp nɨñöb. ⁶ Kale Desalonaika nɨbi bɨ hib hon hagpe adö arnɨm a gun manö hag ñagno. Nɨbi bɨ rɨmnap gau hib hon haglö adö arnɨm a gun manö hag ñagno.

⁷ Bɨ Jisas manö ud arep mɨdpun rö, kalöp manö yɨñɨd hag ñeb rö, pen hane hagagno. Nɨbi gau ñɨ painɨa kale ud aij gɨpal rö u, kalöp hain aij gun ud aij gɨno. ⁸ Kalöp mɨdmagö yabɨ lɨ mɨdmɨdun. God Manö aij nɨpe u kalöp hag ñaino, hanɨp al pak lɨnɨg gɨblap arö gagbnop. Kale añ mam mɨdmagö hon me.

⁹ Añ mam bɨ, kale nɨñbim, kalöp aip mɨdun wög klö gun uɨham mɨdmɨdun. Kalöp aip mɨdun, God manö aij nɨpe u kalöp hag ñɨ ajun, uɨham nan magö hanɨp ral dapöm ñɨnaböl a gun, sɨdö aɨ sɨbön yaɨ mani wög rö gun nan ñɨñmɨdun. *

¹⁰ Kale nɨñbim, hon kalöp nɨbi bɨ Kraiss nɨp nɨñ uɨpim gau aip mɨdöl gun, kalöp gɨ aij nöp gun, bɨ asɨñ mɨdagöp, bɨ manö ap mɨdagöp rö nöp mɨdaino. God nɨpe ke u rö nöp nɨñöb. ¹¹ Kale nɨñbim, nap bɨ ñɨ paɨ kale ke hag ñɨ aij gɨpal rö kalöp gɨno. * ¹² God kalöp udö, nɨbi bɨ nɨpe nöp mailö halö mɨdeinabim. Anɨb u, kale God göp anɨbu nɨñmim, gasɨ nɨñ aij gɨmim, nagɨ aij adö u nöp gɨ mɨdaimim a gun, kalöp manö hain hag ñɨno. Kale gasɨ halö mɨdmim, kalöp gɨ naj gɨla u gasɨ iru nɨñagmim, klö gɨmim, nagɨ aij adö u arö gagmim, a gun, manö anɨbu rö kalöp hag ñɨmɨdun.

¹³ Kalöp God manö aij nɨpe hag ñɨno nɨñmim, manö kale ke nöp hagaböl, God manö nɨpe ke hagaböl, a gɨmim nɨñ udpe. Nɨñö me, manö hag ñɨbun u, God manö kamɨñ gasɨ mɨdmagö kale aɨ daɨ wög gö, magö pɨlöp. Anɨb u, hon pör nöp God nɨp aij a göl gɨ mɨdpun. * ¹⁴ Pen añ mam bɨ. Kraiss nɨbi bɨ nɨpe ram mɨnön

Judia gau cöc ke ke gau ap magum göm God nɨp sabe gɨlö, Juda nɨbi bɨ gau kalɨp gɨ naj gɨla rö nöp, nɨbi bɨ kale ke Desalonaika gau mɨdpal kalöp u rö nöp gɨla. * ¹⁵ Juda nɨbi bɨ gau kale God manö hagep bɨ gau kalɨp al pak löm, Bɨ Kub Jisas nɨp al pak löm, hanɨp yu gɨ yula. God kalɨp nɨñöm ñɨñɨ lagöp. Kale nɨbi bɨ gau magöñhalö nɨñlö mulu lugöp.

* ¹⁶ Kraiss nɨp nɨñ uɨlö kalɨp kamɨñ gɨsön ñɨnab a gun, Kraiss manö aij nɨpe u Juda nɨbi bɨ wasö gau kalɨp hag ñɨno, Juda nɨbi bɨ gau kal juöm, hanɨp adan urön gɨpal. Gɨpal anɨbu, kale pör nöp nan si nan naj gɨmɨdal rö nöp gɨ dam dam dam arö, nan si nan naj kale asmen kub yabɨ rö mɨdöp. Pen mɨñi God kalɨp kal juöm gö marö kub yabɨ kalɨp auöp.

Pol kalöp kauyaɨ am nɨñnam, a ga

¹⁷ Añ mam bɨ. Kale aip mɨdno, Juda nɨbi bɨ hanɨp yu gɨ yula u, mög gö nɨñöl gɨ mɨdpun. Hañ romanɨ hon auɨ mɨdpun pen gasɨ hon kalöp aip mɨdöp. Anɨb u, kalöp kauyaɨ am nɨñun a gun, gasɨ u nöp nɨñ mɨdpun.

¹⁸ Kalöp am nɨñun a gɨ gasɨ nɨñun, yad Pol, ñɨn mɨñöp aka mɨhau nɨgaɨ amnabin a gɨnö, pen Seden hanɨp adan wamöb. ¹⁹ Kraiss nɨbi bɨ rɨmnap halö gɨpal rö, kale abe gɨpe me, hon gasɨ halö mɨdpun; kale gɨpe, mɨñ mɨñ göl gɨ mɨdpun; kale gɨpe, Bɨ Kub hon Jisas aunab ñɨn u, manö aij ne hag ñɨno magö pɨlöp i, a gɨnabun. *

²⁰ Kale nöp gasɨ nɨñun, mɨñ mɨñ göl gɨ, aij a göl gɨ nöp mɨdpun.

3

¹ Pen kalöp mög nɨñun am nɨñun a gun, yɨñɨd am nɨñeb rö lagö, yad Pol, Sailas, hol mɨñhöɨ daun kub Adens mɨdul, * ²⁻³ mam hon Dimodi, hol aip God nɨp wög göm, Kraiss manö aij nɨpe u hag ñɨ ajöp u, nɨp hag yulo na. Kalöp gɨ naj gɨlö, nɨbi bɨ rɨmnap Kraiss nɨp arö gɨnaböl rö

* **2:9:** Ap 20:34 * **2:11:** Ap 20:31 * **2:13:** 2De 2:13 * **2:14:** Ap 17:5 * **2:15:** Ap 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19 * **2:19:** Plp 2:15-16; 4:1; 2De 1:4 * **3:1:** Ap 17:15

löp, Dimodi amöm, kalöp aip midöm Kraiss manö aij u hag ñi aij gö, kale Kraiss nıp nıj ud pidöj gımim, gası halö mideinabim a gul, nıp hag yulo na. Pen kale nıjıbim, Kraiss nıbi bı nıpe midpun rö, hanıp gı naj gılo marö udnabun. * 4 Kale aip midun, hanıp gı naj gınaböl a gıno u, kale anıb unbö rö nöp gıla u hadö nıjıbim. 5 Anıg geila, kalöp mög yabıt nıjem, gası iru nıjem, aige göl gımim midpim u nıjnım a gem, Dimodi nıp hag yunö. Gası yad nıjnö u, Seden nıpe kalöp tıp gö manö uıham hag ñıno nıjbe u arö gımim rö löp, a gı gası nıjnö.

Dimodi ado gı apöm, mid aij gıpim, a ga

6 Pen Dimodi kalöp am nıjöm apöm hagöp, Kraiss nıp nıj udmim cıg aij gımim, nıbi bı gau kalıp midmagö limim, halıp mıhøj gası nıjöl gı ñıñı lıbim. Hol mıhøj mılö gai i midul, kalöp mög nıjbul rö, kale pen u rö nöp ram mınöj kale gau midmim, halıp mıhøj mög nıjıbim, a göp. * 7 Pen hanıp gı naj gılo mid aij gagno ñın u, Dimodi apöm, kale Kraiss nıp nıj ud pidöj gıpim manö u hagö, hanıp midmagö pıtu göp. * 8 Kale Bı Kub cıg aij gımim nıp aip jım ñöl midpim u nıjnun, hon kamıj yabıt midpun.

9 Mid aij gıpim u nıjnun, God nıp aij a gun. God nıpe gö, kalöp gası nıjnun, mıñ mıñ yabıt gıpun. Anıb u, nıp aij a göl gı midpun. 10 Kauyan am kalöp nıjnun, Kraiss manö aij u hag ñıno, Kraiss nıp nıj ud pidöj gımim a gun, klö gun God nıp sıdö an sıbön yan sabe göl gı midpun.

11 Anıb u, Bapi God nıpe ke abe, Bı Kub hon Jisas abe hanıp adan hiıklö, midpim u nınabun. * 12 Hon kalöp midmagö yabıt lıbun rö, Bı Kub kalöp gı ñö, kale ke u rö nöp pen pen midmagö limim, nıbi bı gau kalıp magøjhalö midmagö limim gımim.

13 Bı Kub Jisas kalöp klö nıpe ñöm abad mid damöm, nıbi bı ut nıpe gau magøjhalö udöm ado gı aunab ñın u, nıpe apöm kalöp udö, God Bapi hon amgö ilö adö nıpe u, kalöp manö ap midagö nıbi bı ut nıpe mideinabim.

4

God nıp aij gınım adö u nöp gımim

1 Añ mam bı. Kale aip midaino ñın u, kale aige göl gımim God nıp aij gınab adö u nöp gınabim u kalöp hag ñıno. Manö hag ñıno u kale udmim anıb unbö rö nöp göl gı midpim. Pen uri hon Bı Kub Jisas nıbi bı nıpe midpun rö, yad kalöp hagabin kale gı aij gımidim u, uri adö anıbu nöp klö gımim rapın nöp gıpe arnım. 2 Bı Kub Jisas hanıp hagö kalöp manö nıhön nıhön hag ñıno u kale hadö nıjıbim.

3 God nıp aij gınab u, kale nıbi bı ke kamıj aij midmim, nıbi sı bı sı gagnabim. * 4 Kale magøjhalö, God nıp aij gınab adö u nöp hañ roman kale abad mid aij gıpe, nıbi bı gau nıjöl kalöp manö ap midagnab. *

5 Nıbi bı God nıp nıjagpal gau, gası naj nıjöm nıbi sı bı sı udun a göm, gı ajpal rö gagmim. 6 Pen kale Kraiss nıbi bı añ mam gau nan sıkim gımim nan kale pıti gı udagmim. Nıbi bı rımnap anıg geinaböl u, God kalıp magøjhalö pen ilön ñınab. Manö anıbu kalöp nöd hag ñı aij gıno.

7 Nan sı nan naj gımim a göm, God hanıp manö aij nıpe hagöm udaga; gı aij göl gı nöp midmim, nıbi bı ut midaimim a göm hanıp uda. * 8 Anıb u, nıbi bı manö hagabun anıb i jı nıjnaböl gau, hanıp jı nıjagnaböl; God nıp jı nıjnaböl. Pen God nıpe Ana Uı nıpe kalöp ñab. *

9 Kraiss nıbi bı añ mam gau kalıp midmagö limim a gun manö u kalı klıñ rıkagun. God kalöp gası aij ñö, kale ke nıjmim hadö pen pen

* 3:2-3: Ap 16:1-3; 2Di 3:12 * 3:6: Ap 18:5 * 3:7: 2De 1:4 * 3:11: 2De 2:16 * 4:3: 1De 5:23; 1Pi 1:16 * 4:4: 1Ko 6:13 * 4:7: 1Pi 1:15-16 * 4:8: Luk 10:16; 2Ko 1:22 * 4:9: Jon 13:34

midmagö libim. * 10 Krais nibi bi nipe Masedonia Propins midpal gau magöñhalö u rö nöp hadö midmagö libim. Pen kalöp manö klö hagun hagabun, klö gimim pör nöp adö anibu nöp gipe kub arnim.

11-12 Pen kalöp nöd hagno rö, nibi bi gau aip agamij mid aij gun a gimim gipe arnim. Wög waryö kale gau ke gimim nan ñijmim. Anib u, nan magö, mani nan kale gau ke midö niñöl gi, nan asib hag niñagnabim me, nibi bi Krais nip niñagpal gau, kalöp niñlö aij ginab. *

Bi Kub ado gi aunab

13 Pen añ mam bi. Kalöp manö ap hag ñi aij ginabun. Nibi bi kale rimnap umaiöl, böñ nöp umbal a gimim, nibi bi rimnap mög gö mitöñ gipal rö gagmim. 14 Jisas uma u, God gö uraköm kamij midöp a gun niñbun rö, nibi bi Jisas nip niñ udöm umla gau, Jisas ado gi aunab ñin u, God gö, Jisas nibi bi nipe umla anib gau dap halö aunab a gun, niñbun. *

15 Pen Bi Kub nipe ke manö hag ñimidöp rö niñbun, hon nibi bi kamij midno niñöl gi Bi Kub ado gi aunab gau, nibi bi nöd umla gau kalip arik aragnabun. * 16 Manö kub ap kumi kabö adö lañ nibö hagöm, ejol magöñhalö gau abad midöp ejol kub u wiñ gauñ gö niñöl gi, God añij magö u hagö niñöl gi, Bi Kub nipe ke kumi kabö adö lañ au nibö aunab. Bi Kub auö, nibi bi Krais nip niñ udöm umla gau, nöd uraknaböl. 17 Kale uraknaböl niñöm God nipe hanip nibi bi nipe kamij mideinabun gau kalip aip uñ gö, kumi kabö lañ ap ran jak am Bi Kub aip magum ginabun. Anib u, hon Bi Kub aip pör nöp pör nöp mideinabun.

18 Anib u, manö hagabun anib i pen pen hag amil apil gimim, gasi halö midaimim.

5

Bi Kub hon ado gi aunab u niñun mid aij gun abad midaiun

1 Pen añ mam bi. Bi Kub nipe ñin mai aunab, nibi bi nan niñön gilo niñöl gi aunab u, kalöp hagagun. 2 Kale ke niñbim, Bi Kub aunab u, nip abad mideinaböl ñin u auagnab. Bi nan si udep gau nibi bi han arbal magö u aubal rö u aunab. * 3 Miñi agamij mid aij gipun, hanip miñi nan ap gagnab a ginaböl ñin u nöp yijid auö, gasi kub yabñ niñnaböl. Nibi ñi painañ yag daunig gilo ilön göp rö u ginab; yijid nöp ilön naj udlö piñij gi aröl rö lagnab. *

4 Pen añ mam bi. Bi nan si udep gau apöm ram nap bi udlö, midmagö kale pitu ginab. Pen kale sibön böñ au midagpim rö, ñin kub anibu auö, midmagö kale pitu gagnim. 5 Kale magöñhalö mailö ñi pai midpim; kale magöñhalö sidö añ ñi pai midpim. Hon sibön ñi pai wasö. * 6 Nibi bi rimnap uhön hanbal rö midagaiun; gasi niñ aij gun midaiun. 7 Nibi bi uhön hanbal gau, sibön yan nöp hanbal. Nibi bi ñig klö niñöm hauñ libal gau, sibön yan nöp gipal. 8 Pen hon nibi bi sidö añ ajpun gau, gasi niñöl gi midaiun. God Manö niñ udun, God nip midmagö li midaiun; anig gino, sior pidöñ ami bi rol libal rö, pabñ migan hon u mideinab. Bi Kub hon Jisas Krais aip ram minöñ kumi kabö adö lañ au aramun nan aij udnabun a gipun u, gasi niñöl gi midaiun; anig gino, usajil pidöñ bad libal rö, nabic cög hon u mideinab. * 9 Niñön ginig: God hanip ga u, ilön kub udlañ a göm gaga; Bi Kub hon Jisas Krais gö, nip aip ram minöñ kumi kabö adö lañ au aramun nan aij udnabun a göm ga. 10 Krais hanip a göm uma u, kamij midno aunab aka umöl midno aunab u manö midagöp; amun pör pör nöp nipe

* 4:11-12: Ep 4:28 * 4:14: Ro 14:9; 1Ko 15:3-4,12 * 4:15: 1Ko 15:51-52 * 5:2: Mad 24:42-43; 2Pi 3:10; Rep 3:3 * 5:3: Mad 24:39; Luk 21:34-35 * 5:5: Ro 13:12 * 5:8: Ais 59:17; Ep 6:14,17 * 5:10: Ro 14:8-9; 1De 4:14

aip kamɨŋ mɨdeinabun. * 11 Anɨb u, Kraiŋ nɨbi bɨ nɨpe pen pen Kraiŋ manö aij u hag ñɨmim, nɨŋ ud pɨdöŋ gɨmim, gasɨ halö mɨdmim. Pen hagajɨn i kale anɨb unbö rö nöp hadö gɨpim.

Manö hag naböŋ juöm, kale mɨdpim, a ga

12 Añ mam bɨ. Bɨ kub kalöp uɨham wög gɨ ñöl gɨ, manö ud asɨköl gɨ, manö hag ñöl gɨ mɨdpal gau, kalɨp ud aij gɨmim. 13 God ke hagö wög anɨg gɨpal u, kalɨp mɨdmagö lɨmim ud aij gɨmim. Pen kale magöŋhalö agamɨj jɨm ñöl mɨdaimim.

14 Añ mam bɨ nɨŋim. Nɨbi bɨ wög gagöm mɨd aij gagpal gau kalɨp manö kɨto hagmim. Nɨbi bɨ mög gö gasɨ mɨlö lɨ mɨdpal gau kalɨp manö hain hagmim hag ñɨ aij gɨmim. Nɨbi bɨ hain gau kalɨp gɨ ñɨmim. Nɨbi bɨ gau magöŋhalö kalɨp pör nöp manö hain hagmim agamɨj mɨdaimim. *

15 Nɨbi bɨ rɨmnap kalöp gɨ najj gaiöl, pen najj gagmim. Pen pen ud aij gɨmim, pen pen gɨ aij gɨmim. Pen nɨbi bɨ ke nɨbö gau abe, anɨb unbö rö nöp gɨmim. * 16 Pör nöp mɨñ mɨñ göl gɨ mɨdmim; * 17 pör nöp God nɨp sabe göl gɨ mɨdmim; 18 pör nöp God nɨp aij a göl gɨ mɨdmim. Kraiŋ Jisas nɨbi bɨ nɨpe mɨdmim anɨg göl gɨ mɨdaibe me, God nɨp aij gɨnab.

* 19 God Ana hanɨp gasɨ ñɨnɨm a gɨmim nɨŋöl gɨ mɨdaimim. * 20 Nɨbi bɨ God manö hagep gau manö hagaiöl arö gagmim. 21-22 Pen nɨbi bɨ rɨmnap piral hagöl rö löp u, nɨŋ aij yabɨl gɨmim. God Manö yɨjɨg göl u hagaiöl nɨŋmim udmim; piral hagaiöl nɨŋmim udagmim. Najj adö rɨmnap gagmim. *

23 God hanɨp nɨbi bɨ ud aij göp agamɨj mɨd aij gɨpun u, nɨpe ke kalöp abad mɨdöm gö, kale nɨbi bɨ ke kamɨŋ aij nɨpe mɨdeinabim. God nɨpe ke gö, Bɨ Kub hon Jisas Kraiŋ aunab ñɨn u, ana kale gau, gasɨ

rɨmɨd mɨdmagö kale gau, hañ romanɨ kale gau magöŋhalö, asɨŋ ap mɨdagnɨm. * 24 God kalöp manö aij nɨpe haga u, manö nɨpe hagöp rö, anɨb unbö rö nöp göp. Anɨb u nɨŋbun, aui hagajɨn rö kalöp gɨnab.

25 Añ mam bɨ. Hanɨp gasɨ nɨŋmim, God nɨp sabe gɨmim. 26 Kale Bɨ Kub nɨp nɨŋ udmim rö, Kraiŋ nɨbi bɨ añ mam magöŋhalö pen pen hag wɨhai udöl gɨ, alaun bom halumim.

27 Bɨ Kub hon u nɨŋ mɨdöp rö kalöp hagabin, manö kalɨ kɨñ rɨkabin anɨbi, añ mam gau kalɨp magöŋhalö amgö lɨ hagpe nɨŋöl.

28 Bɨ Kub hon Jisas Kraiŋ kalöp mög nɨŋöm, ud aij göl gɨ mɨdainɨm.

* 5:14: 2De 3:6,11 * 5:15: Ro 12:17; 1Pi 3:9
4:30 * 5:21-22: 1Jn 4:1 * 5:23: 2De 3:3

* 5:16: Plp 4:4 * 5:18: Ep 5:20 * 5:19: Ep

2 Desalonaika Pol köp hain n̄bi u Desalonaika n̄bi b̄i kal̄ip kal̄i k̄iñ r̄ika

¹ Hon Pol, Sailas, Dimodi, kalöp Bapi hon God B̄i Kub Jisas Krai apil m̄ihau n̄bi b̄i kale daun kub Desalonaika m̄idpim gau, köp an̄bi kal̄i k̄iñ r̄ikabun.

² God Bapi hon abe, B̄i Kub Jisas Krai abe, kalöp mög n̄ñmil ud aij ḡilö, kale m̄idmagö aṅ kale dan agam̄ij m̄id aij ḡimim. *

Krais auö, God n̄ipe n̄bi b̄i gau kal̄ip manö kub hagnab

³ Pen añ mam b̄i. Nöd Krai n̄ñ udm̄idim rö wasö; nöd kale pen pen m̄idmagö l̄m̄idim rö wasö; uri kale klö ḡimim Krai n̄ñ ud p̄idöṅ ḡimim, kale magöṅhalö Krai n̄bi b̄i añ mam gau pen pen m̄idmagö l̄bim u n̄ñun, pör nöp God n̄ñ aij a gun. ⁴ Krai n̄bi b̄i n̄ipe m̄idpe, n̄bi b̄i r̄imnap kalöp ḡi naij ḡilö, m̄ñör auö uṅham m̄idpim u pen gas̄i iru n̄ñagmim, Krai n̄ñ ud p̄idöṅ ḡimim c̄ig aij yab̄i ḡipim. An̄b u, God cöc n̄ipe ram m̄inöṅ ke ke gau aramun, Krai manö aij hag ñ̄i ajun, pör nöp kale an̄g ḡipim u kal̄ip hagnun. * ⁵ An̄b u hon n̄ñbun, God n̄ipe manö ud as̄ik aij göp n̄ñöm n̄ipe hagö kale God ram m̄inöṅ kumi kabö adö laṅ au am m̄ideinabim. Uri pen manö aij an̄bu hagpe kalöp ḡi naij ḡilö marö udöl ḡi m̄idpim. ⁶ God n̄ipe manö ud as̄ik aij göp rö, n̄bi b̄i kalöp marö ñ̄ibal gau kal̄ip pen u rö nöp marö ñ̄inab. * ⁷ Pen kale n̄bi b̄i marö udöl ḡi m̄idpim gau, God kalöp abe han̄p abe ud aij ḡinab. B̄i Kub Jisas kumi kabö adö laṅ n̄bö ejol klö n̄ipe gau uṅ ḡi, mab m̄iṅaṅ rö inö n̄ñöl ḡi waiö aunab ñ̄in an̄bu nöp God n̄ipe an̄g ḡinab. * ⁸ N̄bi

b̄i God n̄ñ gas̄i n̄ñagöm, B̄i Kub hon Jisas manö aij n̄ipe u n̄ñ udöm, hagöp rö gagpal n̄bi b̄i gau kal̄ip pen ilön ñ̄inab. * ⁹ N̄bi b̄i an̄b gau, B̄i Kub ram m̄inöṅ aij n̄ipe klö halö mailö halö m̄ideinab kumi kabö adö laṅ au aröl rö lagnab; pör höṅ adö m̄idöm ilön kub udöl ḡi m̄ideinaböl. * ¹⁰ B̄i Kub auö, n̄bi b̄i uṅ n̄ipe hib n̄ipe haglö adö arnab; n̄bi b̄i n̄ñ n̄ñ uṅpal gau, n̄ñ n̄ñöm aiö waiö ḡinaböl. Pen Krai manö aij kalöp hag ñ̄ino n̄ñ udpe rö, kale ke abe an̄b unbö rö nöp ḡinabim. *

¹¹ Adö an̄bu nöp, kalöp gas̄i n̄ñun God n̄ñ pör sabe ḡipun hagnun, “Desalonaika n̄bi b̄i gau n̄bi b̄i ne ke udna rö, klö ne ḡimön kale n̄bi b̄i ne ke ḡipal rö göl; klö ne ḡimön kale ḡi aij gun a ḡi gas̄i n̄ñbal u, an̄b unbö rö nöp göl; Krai n̄bi b̄i n̄ipe m̄idun n̄ipe hagöp rö nöp gun a ḡipal u, klö ne ḡimön an̄g unbö rö nöp göl,” a ḡipun. * ¹² God B̄i Kub Jisas Krai kale apil m̄ihau kalöp mög n̄ñmil ud aij ḡipil rö, kale ḡi aij nöp göl ḡi m̄idpe n̄ñöl ḡi, n̄bi b̄i gau n̄ñöm B̄i Kub hon Jisas Krai b̄i mailö aij ke halö m̄idöp u n̄ñnaböl. Pen kale Jisas Krai n̄bi b̄i n̄ipe m̄idpim rö, mailö aij ke n̄ipe an̄bu kalöp abe pak ñ̄inab. An̄g ḡin̄m a gun, God n̄ñ sabe ḡipun.

2

B̄i naij u

¹ Añ mam b̄i. B̄i Kub hon Jisas Krai ado ḡi apöm han̄p l̄ihu udö n̄ipe aip m̄ideinabun manö u hagnabin. ² Pen n̄bi b̄i r̄imnap hagnab, B̄i Kub ado ḡi aunab ñ̄in u böṅ nöp auöp a ḡipal. Pen Pol b̄i gau God Ana gas̄i ñ̄ö manö hagla u n̄ñun kalöp hagabun a gaiöl, aka Pol b̄i gau an̄g haglö b̄i r̄imnap n̄ñöm manö daubal u n̄ñun kalöp hagabun a gaiöl, aka Pol b̄i gau köp kal̄i k̄iñ r̄iköm yulö auöp i a gaiöl u, m̄idmagö

* 1:2: Ro 1:7 * 1:4: 2Ko 7:4; 1De 2:19 * 1:6: Ro 12:19 * 1:7: 1De 3:13 * 1:8: Ais 66:15

* 1:9: Ais 2:10 * 1:10: Kol 3:4 * 1:11: Kol 1:9; 1De 1:2-3

kale piṭu gö, Pol bi gau kale ke manö anibi hag yula a gimim gasi iru niṅagmim. ³ Pen niṅ aij gimim. Nibi bi rīmnap kalöp manö piral hagaiöl, manö kale u udagmim. Bi Kub ado gi aunab ñin u hainö aunab. Pen nöd u, nibi bi iru nöp God niṅ arö göm, gasi kale ke hain göm haṭowaṭö ginaböl. Anig giṭö niṅöl gi, God niṅ kauaṭ mauaṭ midöp bi u waiö lö nibi bi niṅ ginaböl. Pen hainö Bi Naij yabiṭ anibu mab ke yaṅ arnab me. *

⁴ Bi Naij anibu nan niṅhön niṅhön hib god a giṭal gau abe, nan niṅhön niṅhön sabe giṭal gau abe hag pro göm, hib niṅpe ke nöp hagö adö arnab. Niṅpe am God sabe gep ram u am asiṭöm, yad me God a ginab. *

⁵ Kale aip midem, anig ginab a gem hagnö u pen hauṭ giṭim rö löp.

⁶ Kale niṅbim, nan ap Bi Naij adan wamöb u me, miñi anig ginim rö lagöp. God niṅpe ke hag la ñin u nöp anig ginab.

⁷ Pen miñi ñin i, God niṅ kauaṭ mauaṭ midöp bi u auö, ginaböl adö u hadö gaböl u pen pro nöp gaböl; kub giṭlap pen bi adan wamöb bi anibu midö niṅöl gi, God niṅ kauaṭ mauaṭ midöp bi u, nibi bi gau rapin ṭip gi kid niṅpe gau dam arnim rö lagöp. Anib u, nan si nan naij pro rö gi dam dapil giṭö niṅöl gi, God gö bi adan wamöb u ke gau arnab. ⁸ God gö bi adan wamöb u ke gau arnab u, God niṅ kauaṭ mauaṭ midöp bi u waiö linab. Pen Bi Kub Jisas aunab ñin anibu, niṅpe rib adik göm apöm manö nöp hagö, Bi Naij u böṅ nöp ap lug paknab. * ⁹ God niṅ kauaṭ mauaṭ midöp bi aunab u, niṅpe Seden klö niṅpe magöṅhalö udöm, pir alöm, nan gagep ke ke iru yabiṭ nöp, nan niṅbeb niṅagep ke ke iru yabiṭ nöp gi dam midö niṅöl gi, nibi bi aiö waiö ginaböl. * ¹⁰ God niṅ kauaṭ mauaṭ midöp bi u, nibi bi gau kalip pir alöm, neb neb hagöm, ṭip ṭip göm gi dam midö niṅöl gi, mab ke

yaṅ arnig ginaböl nibi bi gau manö niṅpe u udnaböl. Kale Kraiss manö aij u niṅöm manö niṅö a göm niṅ udöm midmagö aṅ kale daṅ liṭlap u, God kalip nibi bi niṅpe ke rö udböp. Pen kale anig gagla; kale manö aij u ji niṅla. ¹¹⁻¹² Niṅhön ginig: Kraiss manö niṅö u udagöm, nan si nan naij göm ñiñi liṭbal. Anib u, God gö kale magöṅhalö manö piral anibu rapin niṅ udnaböl niṅöm niṅpe kalip manö kub hagöm mab ke yaṅ hag yunab.

¹³ Pen kalöp añ mam Bi Kub midmagö löp gau gasi niṅjun, pör nöp God niṅ aij gun. Niṅhön ginig: hadame dagol gau God gasi niṅpe ke niṅöm haga, nibi bi gau manö aij yad u niṅ udlö, Ana yad ana kale aṅ daṅ midöm gasi aij ñö kale nibi bi uṭ midlö niṅöl gi, yad kalip nibi bi yad ke udnabin a ga. God niṅpe anig haga u, kalöp nöp niṅöm hag la. *

¹⁴ Hon Kraiss manö aij kalöp hag ñaino niṅöl gi, nan aij hagabin anibi God niṅpe ke kalöp ñinabin a ga. God ga anibu, Bi Kub hon Jisas Kraiss mailö aij unbö ke halö midöp u, kale niṅpe aip midmim mailö aij niṅpe anibu rīmnap udmim miñ miñ göl gi mideinabim, a göm ga. ¹⁵ Anib u me, añ mam bi, Bi Kub Jisas Kraiss aip mid aij ginabun a gimim, klö gimim, manö kalöp hag ñino niṅbe u abe, manö kali kliñ rikun hagno niṅbe u abe niṅ ud pidöṅ gimim midaimim.

¹⁶ Bapi God hanip midmagö löm ud aij yabiṭ gö nan aij udnabun a gun gasi halö midpun. Bapi God abe, Bi Kub hon Jisas Kraiss niṅpe ke abe, ¹⁷ apil miṅhau kalöp abad midlö, gasi halö midmim, wög kale apil miṅhau u arö gagmim, manö aij kale u hag ñimim, gi aij göl gi nöp midaimim.

3

Hanip gasi niṅmim, God niṅ sabe gimim

¹ Pen añ mam bi, manö añ ap midöp. Hanip God niṅ sabe göl

* **2:3:** 1Di 4:1; 1Jn 2:18; 4:3 * **2:4:** Dan 11:36; Esi 28:2 * **2:8:** Ais 11:4; Rep 19:15 * **2:9:** Rep 13:11-13 * **2:13:** 2De 1:3; Ep 1:4

gı̄ mı̄daimim. Kalöp Bı̄ Kub manö aij hag ñino nı̄n udpe, nı̄bi bı̄ kale rı̄mnap kalöp nı̄nöm Bı̄ Kub manö aij u rö nöp nı̄n udlö, nı̄bi bı̄ rı̄mnap iru nöp kı̄d kı̄d gau manö aij u nı̄nöm, Bı̄ Kub manö aij nı̄pe ke nöp mı̄döp u a göm nı̄n udla. Anı̄b u, God nı̄p hag nı̄nmim, Bı̄ Kub manö aij u nı̄bi bı̄ ram mı̄nön aı̄ auı̄ mı̄dpal kalı̄p hag ñino, nöd kalöp aı̄ au ga rö, anı̄b unbö rö nöp gı̄nı̄m. ² Pen God nı̄p sabe gı̄mim nan ap nı̄p hag nı̄nbe: God nı̄pe gö bı̄ naij nan si nan naij nöp gı̄mı̄dal gau, hanı̄p nan ap göl rö lagnı̄m. Nı̄hön gı̄nı̄g: nı̄bi bı̄ rı̄mnap Kraıs manö aij u nı̄n udagpal.

³ Pen Bı̄ Kub hagöp rö, pör nöp anı̄b unbö rö nöp göp. Nı̄pe kalöp gö kale manö nı̄pe nı̄n ud pı̄dön gı̄mim nı̄p cı̄g pı̄dön gı̄mim gı̄ mı̄dpe Seden kalöp tı̄p göm naij gı̄nı̄m rö lagnab. ⁴ Pen Bı̄ Kub hanı̄p gası̄ ñö gası̄ halö mı̄dun nı̄nbun, manö kalöp hag ñino u, kale udmim anı̄b unbö rö nöp göl gı̄ mı̄deinabim. * ⁵ Bı̄ Kub nı̄p sabe gı̄pun hagpun, nı̄pe kalöp gası̄ aij ñö, God nı̄bi bı̄ mı̄dmagö löp rö nı̄nmim, Kraıs ilön kub uda pen kłö göm nan nı̄hön gı̄nı̄g ga u arö gaga u nı̄nmim, anı̄g unbö rö nöp gı̄nabim.

Wög gı̄mim nöp nan ñı̄nabim

⁶ Añ mam bı̄. Bı̄ Kub Jı̄sas Kraıs manö yad nı̄bi bı̄ gau hag ñı̄mim a ga rö kalöp hagabun. Mam rı̄mnap wög gagöm yı̄harı̄n nöp gı̄ ajöm, hagpun rö gagaiöl, kalı̄p aip manö manö hagagmim. * ⁷ Kale ke nı̄nbim, hon kale aip mı̄dun gı̄mı̄dun adö u geinabim, Bı̄ Kub nı̄p aij gı̄nab. Hon yı̄harı̄n mı̄dagmı̄dun. * ⁸ Nı̄bi bı̄ rı̄mnap nan magö kale yı̄harı̄n ñı̄nagun a gun, sı̄dö aı̄ sı̄bön yaı̄ kłö ilön gun nöp nan ñı̄nmı̄dun. * ⁹ God wög gı̄pun rö, kalöp hag nı̄nun nan hałöwałö udun ñı̄nbnop u pen kalöp nagı̄ aij adö u yamno nı̄nmim anı̄g unbö rö nöp gı̄mim a gun, ke kłö ilön gun nan ñı̄nmı̄dun. * ¹⁰ Pen kale aip mı̄dun

hagmı̄dun, “Nı̄bi bı̄ wög gagöl nan ñı̄nagöl,” a gı̄mı̄dun u nı̄nbim.

¹¹ Manö ap nı̄nbun u, nı̄bi bı̄ kale rı̄mnap wög gagöm, yı̄harı̄n nöp mı̄döm, gau gau ajöm, manö pi pı̄g hagöm, nı̄bi bı̄ gau anı̄g gı̄pal anı̄g gı̄pal a gı̄pal. * ¹² Bı̄ Kub Jı̄sas Kraıs nı̄p wög gı̄pun rö, nı̄bi bı̄ anı̄b gau kalı̄p manö kłö gun hagabun, agamı̄j mı̄d aij gı̄mim, wög ke gı̄mim nan ñı̄nmim. *

¹³ Pen añ mam bı̄. Kale nagı̄ aij adö u nöp gı̄ dammim, iru maru gainı̄m, nan aij nı̄hön u nöp nı̄nmim göl gı̄ mı̄daimim. *

¹⁴ Manö köp kalı̄ kłı̄n rı̄kun hagabun i, nı̄bi bı̄ rı̄mnap nı̄nagaiöl, nı̄bi bı̄ an an anı̄g gı̄pal u nı̄n aij gı̄mim, kalı̄p manö manö hagagmim; yı̄harı̄n mı̄dpe kalı̄p nable gı̄nı̄m. ¹⁵ Pen kalı̄p kauał mauał rö nı̄nagmim; mam hon a gı̄mim hag ñı̄ aij gı̄mim. *

Pol, “Kale mı̄dpim?” a göp

¹⁶ Bı̄ Kub hanı̄p gö gası̄ iru nı̄nagun u, nı̄pe ke kalöp magöı̄halö aip mı̄dö, kale pör nöp nan nı̄hön nı̄hön gı̄nabim u, mı̄d aij gı̄mim gası̄ iru nı̄nagnabim.

¹⁷ Yad Pol. Manö naböı̄n i ñı̄magö yad ke kalı̄ kłı̄n rı̄kem, “Kale mı̄dpim?” a gabin. Ñı̄magö yad ke manö kalı̄ kłı̄n rı̄kpin u, pör anı̄b i rö nöp kalı̄ kłı̄n rı̄kpin u me, nı̄nabim. ¹⁸ Bı̄ Kub hon Jı̄sas Kraıs kalöp magöı̄halö mög nı̄nöm, ud aij göl gı̄ mı̄dainı̄m.

* **3:4:** 2Ko 7:16; Gal 5:10 * **3:6:** Ro 16:17 * **3:7:** Plp 3:17 * **3:8:** 1De 2:9 * **3:9:** 1Ko 9:4;
1De 1:6 * **3:11:** 1Di 5:13 * **3:12:** 1De 4:11 * **3:13:** Gal 6:9 * **3:15:** 1De 5:14

1 Dimodi Pol köp nöd u Dimodi nïp kalï ktiñ rïka

¹ Dimodi. Yad Pol. God Ud Kamïñ Yuep Bï Kub hon u abe, Krajs Jisas hon nïñ udun gasï halö mïdpun Bï Kub u abe, apil mïhau yïp hag lïlö, Krajs Jisas manö aij ud arep bï nïpe ap mïdpin. ² Dimodi. Krajs manö aij u nöp hag ñainö, Krajs Jisas nïñ udpan u me, nöp ñï aij yad, a gabin. Bapi God, Bï Kub hon Krajs Jisas, nöp mög nïñmil, ud aij gïmil, abad mïd aij gïlö me, ne agamïj mïd aij gïmön. *

Manö piral nïñ udöl rö löp u, kalïp hag ñï aij gïmön, a ga

³Yad nöd Masedonia Propins arnïg gem, nöp daun kub Epesas ud lem manö hag ñïnö u, mïñi u rö nöp kauyañ hagnïg gabin. Ne Epesas au mïdmön, nïbi bï God Manö hagabun, a göm, manö piral piral hagpal gau kalïp wasö gïmön, hag aij gïmön. ⁴Manö aiud piral udöm hagpal u, “Apïs bac hon anïg göl anïg göl rïklö auöp,” a gïpal u, hagnmön arö göl. Manö adö anïbu hagöm, pen pen nöp hagpal. Manö piral adö anïbu nïbi bï gau kalïp haglö, God nïpe nïbi bï ud kamïñ yunïg gab manö aij u nïñagnaböl. Anïb u, kale Krajs manö aij u nïñ udöl rö lagnab. * ⁵Nïbi bï Jisas nïñ udpal gau kale pen pen mïdmagö löl, a gem, nöp manö anïbi hagabin. Mïdmagö kale añ dañ, nagï ubïñ adö u aij, nagï ubïñ adö u naij, nïñ aij göm, nagï ubïñ aij adö anïbu areinaböl u, kale nïñö nöp añ mam gau mïdmagö lïnaböl. Kale anïgöl añ mam gau pen pen mïdmagö leinaböl u, kale nïñö nöp Krajs manö aij u nïñ udöm, hagöp rö nöp gïpal, a gïñabun. ⁶Pen nïbi bï rïmnap Krajs manö aij u hagöp rö arö göm, bï hauñ rö manö yïharïñ gau hag amïl apïl

gïpal. ⁷Hon God lo hag ñeb bï mïdno, a göm, ana udagöm nïbi bï gau kalïp hag ñïbal u pen kale klö göm manö hagabun it anïbu mïdöp me u, a göm, it anïbu nïñagal.

⁸Hon nïñbun, God lo manö nïpe haga u, manö kabö göl, manö aij yöl mïdöp. Pen hon God lo manö aij anïbu udun, gasï hon ke nïñun hainö gun, abönämö geinabun u, aij wasö. Nïpe haga rö nöp hag ñeinabun u, aij gïñab; wasö wasö. * ⁹Pen hon nïñbun, God lo manö nïbi bï gï aij gïpal gau kalïp hagagab; nïbi bï lo manö rïb jubal gau kalïp hagab. Nïbi bï God nïp nïñagal gau abe, nïbi bï nan si nan naij gïpal gau abe, kalïp hagab. Nïbi bï God nïp sabe gagal gau abe, nïbi bï God nïp manö naij hagpal gau abe, kalïp hagab. Nïbi bï nïme nap kale ke al pak lïbal gau abe, nïbi bï wip albal gau abe, kalïp hagab. ¹⁰Nïbi si bï si gïpal gau abe, bï kale nïbi ap aip wasö bï ap aip göm gïpal gau abe, kalïp hagab. Nïbi bï kale nïbi bï ñï pai rïmnap si ud daulö, wög kalïp gïpal, bï gau abe, nïbi bï manö piral hagpal gau abe, nïbi bï “God amgö ilö nïñö hagnp,” a göm, piral hagpal gau abe, kalïp hagab. Nïbi bï Krajs manö aij nïpe u rïb jubal gau kalïp hagab. ¹¹Manö aij anïbu Krajs manö aij nïpe u nöp. Manö aij anïbu God mailö halö u yïp manö hag ñï ajep bï nïpe hag la.

Bï Kub Pol nïp mög nïña

¹²Yad Krajs Jisas Bï Kub hon u nïp aij a gabin. Yïp, bï aij yad, a göm, udöm, klö nïpe u yïp ñö, bï wög gep nïpe mïdpin. * ¹³Pen nöd yad mïd aij gagnmïdin. Yad God nïp hag juem, Krajs Jisas nïbi bï nïpe gau kalïp gï naij gem, bï naij, bï kal yabïl mïdmïdin. Pen God nïp nïñagem, manö haga it u nïñagem gïñö u me, yïp mög nïñöm uda. * ¹⁴Bï Kub yïp mög yabïl nïñöm, ud aij göm, Krajs Jisas nïñ udep magö u abe, nïbi

* **1:2:** Ap 16:1-3; Dai 1:4 * **1:4:** 1Di 4:7; Dai 1:14 * **1:8:** Ro 7:12,16 * **1:12:** Ap 9:15; Gal 1:15-16; 1Ko 15:9-10 * **1:13:** Ap 8:3; 9:1-5

bɪ gau mɪdmagö lep magö u abe, mɪdmagö yad aŋ daŋ yɪm la.

15 Manö böŋ nöp nɪŋ udep ap hagnɪg gabin: Kraiŋ Jisas ram mɪnön iɪ i aua u, nɪbi bɪ nan si nan naij gɪpal gau kalɪp ud kamɪŋ yunɪg aua. Bɪ nan si nan naij kub yabɪɪ gɪmɪdöp u yad nöp. * 16 Pen Kraiŋ Jisas yɪp mög nɪŋöm, ud kamɪŋ yunam, a göm, haga, “Bɪ nan si nan naij yabɪɪ gɪmɪdöp anɪbu nɪp ud kamɪŋ yunö, nɪbi bɪ gau magöŋhalö nɪŋöm hagnaböl, ‘Kraiŋ Jisas nɪpe bɪ naij anɪbu nɪp ud kamɪŋ yua rö, yɪp u rö nöp ud kamɪŋ yunab,’ a gɪnaböl,” a ga. Anɪb u, kale Jisas nɪp nɪŋ udlö, nɪpe kalɪp pör mɪdep magö u ñɪnab. Adö anɪbu nöp, yɪp mög nɪŋöm ud kamɪŋ yua. 17 Kiŋ kub nɪpe hadame dagol mɪdmɪdöp, uri mɪdöp, hainö pör pör nöp mɪdeinab. Nɪpe kamɪŋ mɪdep magö u nöp mɪdöp; umeb magö u mɪdagöp. Nɪbi bɪ nɪp amgö nɪŋagpal. Nɪpe nöp God aŋ nöp mɪdöp. Bɪ Kub mailö unbö ke halö anɪbu, hib nɪpe pör pör nöp hagno adö araŋ. Anɪb unbö rö aij.

Pol Dimodi nɪp manö ap haga

18-19 Ñɪ yad Dimodi. Nöp manö ap hagnɪg gabin. Manö hagnabin anɪbu, God nöd nɪbi bɪ rɪmnap gasɪ ñö, ne hainö nɪhön gɪnabön u hagla rö nöp hagnabin. Manö anɪbu udmön, Kraiŋ Jisas manö aij u klö gɪ nɪŋ udmön, nan nɪhön aij, nan nɪhön naij, a gɪ nɪŋ aij gɪmön, nagɪ ubɪŋ aij adö u nöp ammön, kiŋaki yam nɪpe gau aip klö gɪmön pen pen gɪmön. Nɪbi bɪ rɪmnap anɪg gagöm, God kalɪp gasɪ aij ñöb u arö göm, ap lug pakpal. 20 Bɪ ne Haimenias aip Aleksada aip anɪg gɪlö hagnö, “Anɪg gɪpɪl u, hon aip jɪm ñöl God nɪp sabe gagun. Kalɪp bɪ mɪhön arö gɪno, Seden böŋ u mɪdmil, marö yabɪɪ gö, God nɪp hag jubɪl u arö gɪmil rö löp,” a gɪnö. *

* 1:15: Luk 19:10
Gal 2:7-8; 2Di 1:11

* 1:20: 2Di 4:14-15; 1Ko 5:5

* 2:6: Ro 3:29-30; Gal 1:4

* 2:7: Ap 9:15;

2

God nɪp sabe gep

1 Manö hagnɪg gabin u anɪg göl mɪdöp: hon nɪbi bɪ gau magöŋhalö gasɪ nɪŋun, kalɪp God nɪp sabe gun; nɪbi bɪ gau kalɪp nan nɪhön mɪdagainɪm, God nɪp hag nɪŋun; nɪbi bɪ gau God kalɪp gɪ ñöm abad mɪd aij gɪnɪm, a gun, sabe gun; nɪbi bɪ gau magöŋhalö God nɪpe gɪ aij göp u gasɪ nɪŋun, God nɪp aij a gun. 2 God nɪp hag nɪŋno, kiŋ gau abe, gapman bɪ kub gau abe, kalɪp magöŋhalö abad mɪd aij gɪnɪm. Anɪg gö me, hon agamɪj mɪd aij gun, God nɪp gasɪ nɪŋöl gɪ, gɪ aij göl gɪ mɪdeinabun. 3 Anɪb unbö rö gɪnabun aij. God, Ud Kamɪŋ Yuep Bɪ hon u, nɪp u rö nöp aij gɪnab. 4 “Yad nɪbi bɪ gau magöŋhalö ud kamɪŋ yunɪg gabin u, kale magöŋhalö manö aij yad u nɪŋ udöm, manö aij manö iɪ u nɪŋ aij göl,” a gɪ gasɪ u nɪŋöb.

5 Nɪhön gɪnɪg:

God aŋ ap nöp mɪdöp.

Pen Bɪ aŋ nɪbö u, u rö nöp aŋ ap nöp mɪdöp.

God böŋ lap mɪdöp;

hon nɪbi bɪ böŋ lap mɪdpun.

Pen Bɪ aŋ ap nöp nɪbi bɪ ud God aip jɪm ñɪnɪm rö löp.

Bɪ anɪbu Kraiŋ Jisas, nɪpe ke bɪ yabɪɪ ap.

6 Nan si nan naij nɪbi bɪ gau magöŋhalö gɪpal gau, Kraiŋ Jisas nɪpe mab ba laŋ haŋ roman nɪpe ke udöm, ilön kub udöm, umöm, pen kub hon anɪbu böŋ nöp raua.

Anɪb u, God hag la ñɪn u,

Kraiŋ Jisas ga anɪbu nɪbi bɪ nɪŋöm nɪŋ udnaböl gau,

nɪpe kalɪp magöŋhalö ud kamɪŋ yunab. *

7 Adö anɪbu nöp, Kraiŋ Jisas yɪp hag lö, yad Jisas manö aij ud arep bɪ ap mɪdem, manö aij anɪbu nɪbi bɪ gau magöŋhalö hag ñɪ aij gem, Juda nɪbi bɪ wasö gau kalɪp Kraiŋ Jisas manö

n+ñö u hag ñ+ ajpin. Y+ip wög hag la an+bu, n+ñö yab+ñ hagabin. *

⁸ B+ gau, ram m+ñöñ magöñhalö gau, b+ r+mnap kal+ip mulu lugagö, pen pen hagagöm, agam+ij j+im ñöl nöp m+idöm, pör nöp God hagöp rö nöp göm, n+ip ñ+imagö g+lan göl g+ sabe gaiöl u, y+ip aij g+inab.

⁹ Pen n+bi gau u rö nöp agam+ij m+id aij göl. Umagö kale mal+kagnaböl. Nan gol udöm k+ñ aij g+pal gau, aka bis k+ibap rö mani kub rauep gau, aka wa+ij mani kub rauep gau y+imagaböl. N+bi nan aij aij hañ roman+ij y+mbal gau, n+bi b+ r+mnap han+ip n+ñlö aij gañ, a göm, g+pal u, God n+ip aij gagöp. * ¹⁰ Pen n+bi God n+ip n+ñ udun sabe g+ipun, a g+pal gau, kale n+bi b+ r+mnap gau kal+ip ud aij göm, wög r+mnap g+ ñöm, kal+ip g+ aij göm, göl. An+ig g+inaböl u, God n+ip aij g+inab. *

¹¹ B+ gau God Manö hag ñ+aiöl u, n+bi gau agam+ij m+idöm, n+ñ aij göl. ¹² Yad n+bi gau kal+ip hag+in, kale God Manö b+ gau kal+ip hag ñ+agnaböl; kale b+ gau kal+ip abad m+idageinaböl. B+ gau God Manö hag ñ+aiöl u, n+bi gau kale manö r+mnap hagagöl. *

¹³ God Adam n+ip nöd g+ löm, hainö n+bi n+pe Ip n+ip g+ la. * ¹⁴ God mab magö wasö ga u, k+ijaki manö piral hageia Adam n+ñaga. N+bin Ip k+ijaki manö piral u n+ñöm g+ naj ga. *

¹⁵ Pen n+bi gau ñ+ pai yag dapöm, ana udöm, Krai Jisas n+ip n+ñ udöl g+, n+bi b+ gau kal+ip m+idmagö löl g+, Krai Jisas manö aij n+pe hagöp rö nöp göl g+, g+ m+ideinaböl u, God kal+ip ud kam+ij yunab.

3

N+bi b+ Krai Jisas n+ñ udpal gau kal+ip abad m+idep b+ gau

¹ Manö n+ñö yab+ñ hagn+ig gabin. B+ r+mnap, Krai Jisas n+ip wög gun, n+bi b+ n+ip n+ñ udpal gau kal+ip abad m+idaiun, a göm, gas+ u n+ñbal gau,

gas+ aij yab+ñ n+ñbal. * ² Pen kale n+bi b+ Jisas n+ñ udpal gau kal+ip abad m+idep b+ r+mnap udun, a g+inabim u, b+ g+ aij g+pal gau nöp n+ñmim udmim. N+bi kale a+ñ ap nöp udöm, b+ hain aij, gas+ n+ñ aij göm, nan naj gagöm, n+bi b+ m+lö gau n+bö hag w+hai dam ram kale aip an+ dañ udöm, n+bi b+ Krai Jisas n+ñ udpal gau kal+ip hag ñ+ aij göm, g+pal b+ gau nöp n+ñmim udmim. *

³ Pen b+ ñ+g wain iru ñ+ñbal gau, b+ kal yab+ñ jubal gau, b+ manö pen pen hagpal gau, b+ u+öp k+ñno k+ibap mani m+idmagö l+bal gau, kal+ip n+ñmim udagmim. B+ agam+ij hain r+köm, m+id aij göl u nöp n+ñmim udmim. ⁴ B+ n+bi ñ+ pai am+lap kale gau kal+ip abad m+id aij g+lö, ñ+ pai kale gau pen, bapi n+ñö hagöp, a göm, n+ñbal b+ gau n+ñmim udmim. ⁵ Pen b+ n+bi ñ+ pai n+pe ke gau abad m+id aij gagnab u, n+pe aigöl göm God n+bi b+ n+pe gau kal+ip abad m+id aij g+in+im?

⁶ B+ Krai Jisas n+ip g+isön nöp n+ñ udpal gau n+ñmim udagmim. B+ Krai Jisas n+ip g+isön nöp n+ñ udöp u, b+ kub m+idpin, a göm, lug pakö, God n+ip manö kub hagöm, hag ke gau yun+im rö löp. K+ijaki hadame nöp, yad b+ kub m+idpin, a göm, God n+ip arö gö, God pen n+ip hag yua rö u, n+ip u rö nöp g+inab. ⁷ B+ udnabim an+bu u, n+bi b+ Krai manö aij u n+ñ udagpal gau n+ñöm, b+ u b+ aij, a göm gas+ n+ñbal, b+ an+bu rö nöp n+ñmim udmim. Wasö u, n+bi b+ Krai Jisas n+ip n+ñ udagpal gau b+ an+bu n+ip hag julö, k+ijaki hel n+ip udn+im rö löp. *

⁸ Pen kale b+ abad m+idep kal+ip wög g+ ñeb b+ r+mnap udun, a g+inabim u, n+ñ aij g+mim udmim. N+bi b+ gau, b+ u b+ aij, a göm gas+ n+ñbal, b+ gau nöp n+ñmim udmim. Kale manö n+ñö nöp hagöm, manö piral hagagöm, ñ+g wain iru ñ+ñagöm, u+öp k+ñno mani nan ++ip g+ udagöm, g+pal b+ gau nöp n+ñmim udmim. ⁹ God Manö u

* 2:9: 1Pi 3:3-5 * 2:10: 1Di 5:10 * 2:12: 1Ko 14:34 * 2:13: Jen 2:7,21-22; 1Ko 11:8-9

* 2:14: 2Ko 11:3; Gal 3:1-6 * 3:1: Ap 20:28 * 3:2: Dai 1:6-9 * 3:7: 2Ko 8:21

magöŋhalö manö niŋö nöp, a göm, klö gi niŋ udöm, mid aij gipal bi gau nöp niŋmim udmim. ¹⁰ Anib u, nöd wög pro rimnap kalip hagpe, kale gi aij geinaböl u, hagpe, bi abadep bi gau wög gi ñeb bi midaiöl.

¹¹ Pen bi abadep kalip wög gi ñeb niŋi rimnap udun, a ginabim u, u rö nöp niŋ aij gimim udmim. Niŋi anib gau u rö nöp niŋi aij nöp midaiöl. Niŋi bi gau, niŋi u niŋi aij, a göm gasi niŋbal, niŋi anib rö nöp niŋmim udmim. Niŋi bi rimnap kalip hag juagöm, niŋi agamij hain riköm, ñig wain iru ñiŋagöm, manö piral hagagöm, nan rimnap si udagöm, pör gasi niŋ aij gi midainaböl, niŋi anib rö nöp niŋmim udmim. * ¹² Pen bi abadep kalip wög gi ñeb bi gau, niŋi kale añi ap nöp udöm, niŋin ñi pai amilip kale gau kalip abad mid aij gipal bi gau nöp niŋmim udmim. ¹³ Wög gi ñeb niŋi bi gau wög kale gi aij geinaböl u, niŋi bi Jisas niŋ udpal aŋ u hib aij udöm, Krai Jisas niŋ niŋ ud pidöŋ gi midainaböl.

¹⁴ Yad nöp yiŋid niŋabin, a gem, nöp köp i kalikliñ rikabin. ¹⁵ Pen yiŋid nagnabin u, ne köp i ud niŋmön, hon God niŋi bi niŋe, niŋi bi God pör kamij midöp u niŋ niŋ udun cöc niŋe midpun gau, hon aigöl gun gi aij ginabun u, niŋnabön. Hon God niŋi bi niŋe gau, jim ñöl ram padö klö yabıl rö midno me, manö niŋö niŋe u ur ginim rö lagöp.

¹⁶ Niŋö nöp, God manö niŋe hagöp u manö niŋö yabıl hagöp: Krai Jisas bi hañ roman lö, niŋi bi niŋ waiö niŋla.

God Ana, Jisas gi aij yabıl nöp göp, a ga.

Ejol kumi kabö adö laŋ au niŋ niŋla.

Niŋi bi ram minöŋ gau gau ajöm, manö aij niŋe niŋi bi gau kalip hag ñeila.

Niŋi bi ram minöŋ gau niŋ niŋ udla.

Nap niŋe niŋ ud mailö aij unbö ke halö

kumi kabö adö laŋ au ud ara. *

4

God manö aij hag ñabun, a ginaböl u pen manö piral hagnaböl

¹ God Ana waiö hagöm hagab, “Ñin hain niŋi bi rimnap Krai Jisas manö aij niŋ udla u arö göm, kijaki manö piral anibu niŋöm, kijaki aiön pi yam niŋe gau manö piral hag ñibal u niŋ udöm adö anibu nöp hain ginaböl,” a gab. ² Niŋi bi kijaki manö piral hag ñibal gau, kale nagı adö u aij, nagı adö u naij, a gi gasi niŋagpal. Gası rimid magö kale u, u aij, u naij, a giböp, pen gası rimid magö kale u ain mitaŋ rö lau inö böŋ nöp hir ga. Kale manö piral nöp hag ñibal. ³ Niŋi bi anib gau manö piral hagöm hagpal, bi gau niŋi udagöl, niŋi gau bi udagöl, a gipal. Kale hagpal, nan magö anib gau nan ñiŋeb pen nan magö anib gau nan ñiŋagep asi ması göl, a gipal. Pen God niŋe nan magö gi löm, niŋi bi yiŋ niŋ udöm manö niŋö yad niŋbal gau, kale nan magö gau magöŋhalö aij, a göm, ñiŋnaböl, a göm, gi la. * ⁴ God nan gi la gau magöŋhalö aij u nöp gi la. God nan magöŋhalö aij gi la midöp gau me, hon niŋi bi nan ap asi ması gagnabun. Nan aij gi la midöp gau, magöŋhalö aij, a gun, ud ñiŋnabun. ⁵ Niŋön ginig: God niŋe sabe gun, aij a göp, a geinabun u, God manö niŋe hagöp rö, nan magö anib gau magöŋhalö ke kamij aij rö nöp midnab.

Niŋi bi gau kalip hag ñi aij gimön

⁶ Manö hagabin i, nañin namam rimnap gau kalip hag ñi aij geinabön u, ne Krai Jisas wög gi ñeb bi aij midainabön. Ne nöd ñi pro midmön, Krai Jisas manö aij niŋe nöp hag ñila u niŋ aij gimön, hagöp rö nöp hain gimön, gi dammön, uri u rö nöp manö aij u niŋmön hain gabön. ⁷ Pen aiud yiŋharij gau hag amil apıl gipal gau niŋagmön. Ne

* **3:11:** Dai 2:3 * **3:16:** Jon 1:14; 2Pi 3:3; 1Jn 2:18 * **4:3:** Jen 9:3; Ro 14:6; 1Ko 10:30-31

klö gımön, God nı̄p aij gınab adö u nöp gı̄ mı̄daimön. * 8 Nı̄bi bı̄ rı̄mnap klö göm eksais gı̄pal gau, hañ roman kale klö gınab. Pen ne klö gımön, God Manö hagöp rö nöp geinabön u, klö ke udnabön. God nı̄p aij gınab adö u nöp geinabön u, ram mınöñ ī ī mı̄deinabön ñın ī abe, ram mınöñ adö lañ au mı̄deinabön ñın u abe, mı̄d aij gınabön. 9 Manö hagnı̄g gabin anı̄b i, manö nı̄ñö yabı̄t, a gımön, böñ nöp nı̄ñ udmön. 10 God pör kamı̄ñ mı̄döp u nı̄ñ ud-pun u me, gası̄ halö mı̄dpun. Kraıs Jı̄sas nı̄pe nı̄bi bı̄ gau magöñhalö ud kamı̄ñ yunabin, a göm, uma. Nı̄bi bı̄ Kraıs Jı̄sas anı̄g ga u nı̄ñ udeinaböl gau, God pör kamı̄ñ mı̄döp u kalı̄p magöñhalö böñ nöp ud kamı̄ñ yunab. Hon gası̄ adö añı̄ anı̄bu nöp nı̄ñun, wög klö gı̄ mı̄dpun. *

11 Manö hagabin i, ne nı̄bi bı̄ gau kalı̄p hag ñaimön nı̄ñöl. 12 Nı̄bi bı̄ rı̄mnap, nöp bı̄ praj, a göm, manö hagnabön u nı̄ñagnaböl rö löp u, ne nı̄ñ aij gımön. Pen ne gı̄ aij gımön nöp gö arö, nı̄bi bı̄ Kraıs Jı̄sas nı̄p nı̄ñ udpal gau, ne manö aij hagpan rö, ne gı̄ aij gı̄pan rö, ne nı̄bi bı̄ mı̄dmagö lı̄ban rö, ne Kraıs Jı̄sas nı̄p nı̄ñ ud pı̄döñ gı̄pan rö, ne nagı̄ ubı̄ñ aij adö u nöp arabön rö nı̄ñöm, kale ke u rö nöp gınaböl. *

13 Yad nınabin u pen yı̄p abad mı̄dpan ñın i, nı̄bi bı̄ gau kalı̄p God Manö u amgö lı̄ hagöl gı̄, manö īt u hag ñöl gı̄, gı̄ mı̄daimön.

14 Pen nöd gau nı̄bi bı̄ Kraıs Jı̄sas nı̄ñ udpal kalı̄p bı̄ abadep bı̄ gau, ñı̄magö kale ud nabı̄c adö ne u löm, God kalı̄p gası̄ ñö, ne hainö nı̄ñön nı̄ñön rö gınabön manö u haglö, God nöp nan aij ke ña u hauñ gagmön. * 15 Nan hagajın i, ne gası̄ adö añı̄ nöp nı̄ñmön, klö yabı̄t gımön. Anı̄g geinabön u, ne Kraıs Jı̄sas adan aij nı̄pe u klö gımön, gı̄ dö gı̄ arabön u, nı̄bi bı̄ gau magöñhalö nı̄ñnaböl. 16 Ne nı̄ñ aij gımön, God Manö hagöp

rö nöp göl gı̄ mı̄daimön. Nı̄ñ aij gımön, God Manö hagöp rö nöp gası̄ nı̄ñöl gı̄ mı̄daimön. Anı̄g göl klö gı̄ dam dam gı̄ mı̄deinabön u, ne ke abe, nı̄bi bı̄ manö ne nı̄ñnaböl gau abe, kalı̄p ud kamı̄ñ yunabön.

5

Kraıs nı̄bi bı̄ nı̄pe gau kalı̄p abad mı̄d aij gımön

1 Bı̄ nap bı̄ rı̄mnap kalı̄p hag gagmön; nap ne ke hag ñı̄ aij gı̄pan rö u, kalı̄p u rö nöp hag ñımön. Bı̄ praj gau, namam ne ke gı̄ aij gı̄pan rö u, kalı̄p u rö nöp gımön. 2 Nı̄bi majö gau, name bı̄ ne ke gı̄ aij gı̄pan rö u, kalı̄p u rö nöp gımön. Nı̄bi praj gau, nañın ne ke gı̄ aij gı̄pan rö u, kalı̄p u rö nöp gımön. Ne gası̄ aij adö u nöp nı̄ñmön, gası̄ naj rı̄mnap nı̄ñagmön.

Nı̄bi yadu

3 Nı̄bi yadu ñı̄ pai kale mı̄dagöp gau kalı̄p abad mı̄d aij gımön. 4 Pen nı̄bi yadu ñı̄ pai kale rı̄mnap mı̄daiöl, kalı̄p hagaimön, Kraıs Jı̄sas nı̄p nı̄ñ udpal rö, nı̄pıs nı̄me bı̄ nöd kalı̄p nan magö ñı̄mı̄dal rö, uri kalı̄p pen nan magö ñöm abad aij göl. Anı̄g geinaböl u me, God nı̄p aij gınab.

5 Nı̄bi yadu ke halö yabı̄t mı̄döp u, nı̄pe God añı̄ yı̄p abad mı̄deinab, a göm, sı̄dö an sı̄b an yan God nı̄p sabe göl gı̄ nöp mı̄döp. 6 Pen nı̄bi yadu miñ miñ gı̄ ajpal gau, kamı̄ñ mı̄dpun a göm nı̄ñbal u pen umeb rö mı̄dpal. 7 Manö hagabin anı̄bi, nı̄bi bı̄ gau kalı̄p hag ñı̄ aij gımön nı̄ñöm nı̄bi yadu abe ñı̄ pai bı̄ kale gau abe manö anı̄bi nı̄ñöm hain gı̄lö, kalı̄p manö ap mı̄dagnab.

8 Pen nı̄bi bı̄ an, nı̄bi bı̄ nı̄pe ke yabı̄t gau, nı̄pıs nı̄me bı̄ nı̄pe ke gau, ud aij göm nan ñı̄ñeb ñöm gagnab u, nı̄pe Kraıs manö aij nı̄pe u arö göm anı̄g gınab. Nı̄bi bı̄ Kraıs nı̄p nı̄ñ udagpal gau, naj yabı̄t göp anı̄bu rö gagpal.

9 Pen nı̄bi yadu rı̄mnap hagöm, “Hı̄b hon u nı̄bi yadu gau aip kalı̄

* 4:7: 1Di 1:4 * 4:10: 1Di 2:3-4 * 4:12: Dai 2:15 * 4:14: 2Di 1:6

kliñ ríkmmim hanip abe nan ññeb nan gau ññmim,” a gaiöl, niñ aij gimim hib kale udmim. Niñbi mitep mi unbö ññ juöl mihau niñganj (60) ina, bi aññ ap nöp udö uma, niñbi yadu gau nöp udmim. ¹⁰ Niñbi yadu niñbi bi rímnap niññlö aij ginab niñbi yadu u nöp udmim. Niñbi nagñ aij adö u nöp göm, ññ pai pro abad mid aij göm rímid ukö mid aij gipal gau, niñbi bi gau niñbö aulö ud aij göm nan magö ññöm, niñbi bi Kraiss niñ niñ udpal gau kalip wög rímnap gi ññöm, niñbi bi uñham midöm gasi milö li midpal gau kalip ud aij göp, niñbi yadu u nöp udmim. ¹¹ Niñbi yadu mitep lagpal rímnap, hib kale udagmim. Kraiss niñ cíg ginabun a ginaböl u pen mid damöm, midmagö kale pitu gö, bi hain niñbö udun niñ cíg gun, a göm, Kraiss niñ arö göm bi hain niñbö udnaböl. ¹² Manö kale ke nöd hagla u ríñ junaböl u, God niññö naij gö, manö mideinab. ¹³ Pen niñbi yadu mitep lagpal gau, wög yabiñ gagöm, yiñharñ ram ram gi ajöl göm, niñbi bi rímnap hag juöl gi, manö piral hagagep gau hagöl gi, anig gipal anig gipal, a göl gi, gi mideinaböl. *

¹⁴ Niñbi yadu kale bi hain niñbö udöm, ññ pai ríköm, ram kale ke wög göm, mid aij ginaböl u aij. Mid aij ginaböl u, niñbi bi God niñ mulu lugö niñbal gau, hanip hag juöl rö lagnab. *

¹⁵ Pen niñbi yadu rímnap Kraiss Jisas niñ arö göm hadö Seden niñ hain gipal.

¹⁶ Manö ap, niñbi Kraiss Jisas niñ niñ udpal gau, niñbi yadu yam kale ke ap midainim, kale ke abad midaiöl. Anig gñlö me, niñbi bi Kraiss niñ niñ udpal gau jim ññöl, niñbi yadu ke halö yabiñ midpal gau nöp abad mideinaböl. Wasö u, niñbi yadu iru midlö, uñham yabiñ abad mideinaböl.

Niñbi bi Kraiss niñ udpal gau kalip bi abad middep bi gau

* 5:13: 2De 3:11 * 5:14: 1Ko 7:9 * 5:18: 1Ko 9:9; Mad 10:10 * 5:19: 2Ko 13:1 * 5:20: Ep 5:11

¹⁷ Bi kale niñbi bi Kraiss Jisas niñ udpal gau kalip abad mid aij gipal gau, niñbi bi Kraiss niñ udpal gau, bi anib gau rö kalip ud aij göm pe aij ññöl. Bi klö göm Kraiss manö aij u hag ññ ajaböl gau abe, bi klö göm Kraiss manö aij u niñbi bi niñpe kalip hag ññaböl gau abe, bi anib gau rö kalip ud aij göm pe aij ññöl.

¹⁸ God Manö kalñ kliñ ríköm hagla, “Nan wid magö abhib jaklö, magö gau ke löm, cög gau ke löm ganj, a gimim, kaj kau paññd dammim, wid magö rímnap niññaböl, a gimim, meg magö kale nagñ li ríñk gagmim; wög gipal rö u, rímnap niñññg niññöl,” a gñla. Pen manö ap hagla, “Bi wög gipal gau, pe ñeb,” a gñla. *

¹⁹ Bi aññ ap nöp apöm hagnab, “Niñbi bi Kraiss niñ udpal kalip bi abad middep bi u, anig göl anig göl gi naij göp,” a gainim u, niññagmön. Niñbi bi mihöp aka niñbi bi mihau niñganj rö niññöm, apöm hagaiöl u, niññö hagpal rö löp, a gñmön, niññmön. *

²⁰ Niñbi bi Kraiss niñ udpal kalip bi abad middep bi u, nan si nan naij göp u arö gagnab u, Kraiss niñbi bi am magum ginaböl niñ u, magöñhalö niññmidlö niññöl gi, niñ hag gñmön. Anig geinabön u, niñbi bi rímnap niññöm, ana udöm, hainö anig gagnaböl. *

²¹ Bi yad gau gi naij gagpal, bi kale gau nöp gi naij gipal, a gñmön, gasi u niññagmön. Manö il midainim u, niñ aij gñmön nöp, hagnmön. Nöp manö anibi yiñharñ hagagabin; God, Kraiss Jisas, ejol niñpe hag la gau niññmidlö niññöl gi hagabin.

²² Pen Jisas niñbi bi kalip abadep bi gau, yiññid niñmagö ne nabñc kalip adö u limön, wög anibu hag lagmön. Niñbi bi rímnap nan si nan naij gaiöl u, ne aip gagmön. Ne bi asññ midagöp rö nöp midaimön. ²³ Pen nöp nan pör pör göm, yuö hauub u, ne uri ññg nöp niññagmön, ññg wain pro pro rímnap halö niññmön.

24 Nibi bi nan si nan naj gipal u, rimnap waiö gilo, yijid nöp niñun manö hag gipun. Pen nibi bi rimnap nan si naj agamij pi göl gilo, yijid niñagnabun. Hainö niñnabun. Wasö u, God manö kub hagnab ñin u nöp waiö lñab. 25 Pen anib unbö rö nöp, nibi bi kale nibi bi rimnap kalip gi aij geinaböl u, rimnap waiö midö, yijid nöp niñnabun. Pen yijid niñagnabun u, pi göl midainim rö lagöp.

6

Nibi bi nagij wög gep gau

1 Krai nibi bi nipe rimnap kale nagij wög gep nibi bi midpal gau, bi kub kalip rau daula gau ud aij göl. Anig geinaböl, nibi bi rimnap niñöm, God nip hag juöm, Krai Jisas manö aij hag ñibun u hag juöm, gagnaböl. * 2 Pen nibi bi Krai nip niñ udpal gau, bi Krai nip niñ udpal rimnap kalip nagij wög gi ñöl gi, gasi naj niñöm, Krai nibi bi mam hon ke gau niñön ginig kalip nagij wög gabun, a göm, hagagöl. Mam aij hon Krai nip niñ udpal gau kalip wög gi ñabun, a göm, wög kalip u gi aij yabif göl. Manö kalif kñiñ rikabin i nibi bi gau kalip hag ñi aij gö niñöl. *

Nan iru udun, a göm, gasi u niñbal

3 Nibi bi rimnap, Bi Kub hon Jisas Krai nipe manö aij haga u abe, manö aij nipe pör hag ñibun u abe arö göm, manö ke rimnap hag ñinaböl gau, * 4 hon nöp nibi bi kub midpun, a göm, hau alöm gasi midagö, anig gipal. Anib u, nibi bi rimnap kalip gasi naj niñöm, manö magö adö u nöp pen pen hag amil apil göm, nibi bi rimnap niñlö mulu lugö, kal juöm, manö naj hagöm, gasi naj niñbal. 5 Kale Jisas manö niñö nipe u arö göm, God adan arnabun utpö kñno mani nan gau udnabun, a göm, gasi naj nöp

niñöm, pör pör nöp manö pen pen hagpal. *

6 Pen hon Krai Jisas niñ udun, nan hon hadö midöp u ñiñi lñabun u, hon nan aij yabif ap udun, mid aij yabif ginabun. * 7 Ami bi hanip yag daula ñin u, nan rimnap halö udun dauagno. Pen umnabun ñin u, u rö nöp nan rimnap halö udun aragnabun. * 8 Anib u, nan niñeb rimnap, waij hon rimnap midainim, nan hon rö pro me u, a gun. 9 Pen nibi bi nan iru udun a göm gasi niñbal gau, hau alö, gasi añi anibu kalip tip gi ud arö, wal nan niñnig aulö, hel udö, adij ilön kub udpal u rö kalip ginab. Kalip böñ nöp naj ginab. 10 Nibi bi utpö kñno kibap mani nan gau midmagö libal gau, nan si nan naj adö ke ke iru nöp gipal. Rimnap gasi anibu niñöm, God nip gasi u arö göm, mid aij gagöm, kalip ke mög naj yabif göp. *

God nan niñmagö adö nöp li ña u, ud aij gimön

11 Dimodi. Ne God bi nipe midpan u me, nan naj nan piral hagajin i magöñhalö hil gimön, gi aij gimön, God hagöp rö nöp gimön, Krai Jisas niñ udmön, nibi bi gau midmagö limön, klö gimön gi dammön, bi agamij hain rikmön, gi midmön. * 12 Ne Jisas niñ udpan rö, ñin rimnap niñör auö, uñham mideinabön, pen ne klö gimön, Krai manö aij u hain gimön. Nibi bi iru niñmidlö niñöl gi, yad Krai Jisas nip niñ udpin, a gina ñin anibu, nipe pör midep magö u nöp ñöb. Pör midep magö anibu ud pidöñ gimön. *

13 God nan gau magöñhalö kamij magö ñöb u abe, Krai Jisas Podias Pailod nip manö kabö göl haga u abe, kale niñ midlö niñöl gi, nöp klö gem hagabin, * 14 manö nöp hagabin i magöñhalö niñ aij gimön,

* 6:1: Ep 6:5 * 6:2: Plm 16 * 6:3: Gal 1:6-9 * 6:5: 2Di 3:8; 4:4; Dai 1:14 * 6:6: 1Di 4:8; Plp 4:11-12; Hib 13:5 * 6:7: Job 1:21 * 6:10: Ep 5:5 * 6:11: 2Di 2:22 * 6:12: 1Ko 9:25-26; 2Di 4:7 * 6:13: Jon 18:36-37

hain gımön, gı aij gımön gö arö, Bı Kub hon Jisas Krais ado gı aunab. Ne anıg geinabön, nıbi bı rımnab nıñöm nöp hag juöl rö lagnab. ¹⁵ Jisas ado gı aunab ñın anıbu, God nıpe ke hag la. Ñın hag la ñın anıbu nöp Jisas nıpe kauyañ ado gı aunab. God Bı aij ke yabıt. Nıpe añı nöp nan gau magöñhalö abad mıdöp. Nıpe kiñ gau magöñhalö Kiñ kale mıdöp. Nıpe bı kub gau magöñhalö Bı Kub kale mıdöp. * ¹⁶ Pen nıpe añı nöp umnım rö lagöp; pör yabıt nöp mıdeinab. Mailö aij nıpe u ke yabıt mıdöp. Nıbi bı rımnab nıp amgö nıñagpal yabıt; nıp amgö magö nıñeb rö lagöp. Nıbi bı ap nıpe mıdöp söl au aröl rö lagöp. Nıpe God Bı klö yabıt unbö ke u, nıbi bı magöñhalö nıñöm, hib nıpe u pör pör nöp haglö adö arañ. Anıb unbö rö aij.

¹⁷ Nıbi bı utpö kılno kıbap mani nan iru mıdöp gau kalıp hagaimön, hon nöp nıbi bı ke yabıt mıdpun, a göm, nan yıñıd hir gınab gau gası nıñagöl; God hanıp nıbi bı abad mıdöm, mıd aij gınaböl, a göm, nan aij aij iru nöp hanıp pör ñab u nöp nıñ udöm, gası halö mıdaiöl. *

¹⁸ Anıb u, kalıp hagaimön, nan iru mıdöp rö, nıbi bı gau ud aij göm, kalıp mög nıñöm, nan kale rımnab kalıp halöwałö ñöl. Kale nıbi bı rımnab kalıp gı aij göm, gı ud arlö ud arlö, kalıp iru gagnım. ¹⁹ Anıb unbö rö geinaböl u, kale nan aij yabıt kale ap mıdeinab God ram mınöñ nıpe kumi kabö adö lañ au, nıñöm kale amöm kamıñ pör mıdep magö u böñ nöp udöm, pör nöp pör nöp kamıñ mıdeinaböl. Kamıñ mıdep anıbu, kamıñ nıñö yabıt. *

²⁰ Dimodi. God nan ñımagö adö nöp ñı la u, ud aij gımön. God nıp gası nıñagöm manö pıral manö yıñarıñ pör pör hag amıl apıl gıpal gau abe, manö hauł alö pen pen hagaböl gau abe, udagmön. ²¹ Nıbi bı rımnab, manö pıral kale anıbu

udöm, uri God Manö kabö rö nıñbun, a göm, ke padö u aramöm, Jisas manö aij nıpe nıñ udla u böñ nöp arö gıpal. God nöp mög nıñöm, abad mıdainım. *

* 6:15: Rep 17:14 * 6:17: Luk 12:20 * 6:19: Mad 6:20 * 6:21: 1Di 1:6; 2Di 2:18

2 Dimodi Pol köp hain nîbö u Dimodi nîp kalî kîñ rîka

¹ Yad Pol. God geia nîñöm yad Krajs Jisas nîp cîg gem, kamîñ gîsön nîbö kamîñ pör mîdep hag la u ud-pin. Anîg nîñöm, God nîpe ke hagö, Krajs Jisas manö aij ud arep bî nîpe ap mîdpin.

² Nî mîdmagö yad Dimodi, nöp köp anîbi kalî kîñ rîkabin. Bapi God, Bî Kub hon Krajs Jisas, nöp mög nîñmil, ud aij gîmil, abad mîd aij gîlö me, ne agamîj mîd aij gîmön. *

God manö hagun u, nable gagnîm

³ Apîs bac bî God nîp wög gî mîdmîdal rö u, yad u rö nöp gasî mîhöp nîñagem God nîp nöp gasî nîñem, wög nîpe gîmîdin. Yad sîdö an sîb an yan God nîp sabe gîmîdin u, yad pör nöp hib ne hagem, God nîp aij a gabin. * ⁴ Mîtörñ gîna u nîñöl gî mîdpin. Anîb u, nöp am nîñem, yad mîñ mîñ yabî gînabin.

⁵ Ne gasî añî adö nöp nîñmön Krajs Jisas nîp nîñ ud pîdörñ gîpan u, nîñöl gî mîdpin. Napîs Lois aip, name Yunis aip, Krajs Jisas nîp nîñ ud pîdörñ gîmil mîdmîdil rö, ne u rö nöp nîp nîñ ud pîdörñ gîpan, a gî gasî nîñbin. * ⁶ Ne Krajs Jisas nîp nîñ ud pîdörñ gîpan rö, yad nöp hagabin, nîmagö yad ud nabîc adö ne u lînö, God nöp nan aij nîa u, gasî nîñöl gî mîdmön. Nan nöp an dan mîdöp anîbu, pu gaimön Mîtörñ gîñîm. *

⁷ God nîpe Ana nîpe hanîp nîö, pîñîñ gagun; God Ana nîpe gö, pîdörñ halö mîdun, nîbi bî gau kalîp mîdmagö lun, gasî hañ roman hon ke gasî göp adö u gagun, gînabun. *

⁸ Anîb u, ne Bî Kub hon manö aij nîpe hagnön, nable gagnîm. Nîbi bî gau kalîp hałowalö hag nîmön.

Yad Bî Kub manö aij nîpe hag nîainö, yîp nagî lîla u, nöp u rö nöp nable gagnîm. Pen God nîpe pîdörñ nîpe nöp nîöb rö, Jisas manö aij u hag nî ajmön. Anîg gaimön, nöp gî najî gaiöl, gasî iru nîñagmön. ⁹ God hanîp ud asîk yuöm, nîbi bî uî yad ke mîdeinabim, a ga. Hon nagî aij adö u arno nîñöm God hanîp udaga; nîpe ke nöd anîg gînabin, a ga rö, hanîp nîbi bî mög yabî nîñöm uda. Ram mîñörñ hadame dagol gau gî laga nîñ u, God nîbi bî mög yabî nîñöm, Krajs Jisas nîbi bî gau kalîp ud asîk yunab, a göm gasî u nîña. *

¹⁰ Pen mîñî, God nîbi bî mög yabî nîñöb u, waiö nîñbun. Krajs Jisas apöm, hanîp nîbi bî nan a göm uma u me, God hanîp nîbi bî magöñhalö mög yabî nîñöb u, waiö nîñbun. Krajs Jisas hanîp nîbi bî nan a göm ilön udöm uma u me, uri umeb magö u klö ap mîdagöp. Jisas anîg geia u me, kamîñ mîdep magö u abe, pör pör mîdep magö u abe, hanîp nîbi bî waiö yamöb. *

¹¹ Manö aij anîbu nîbi bî gau magöñhalö nîñlan, a göm, Krajs Jisas nîpe ke yîp hagajîp, yad Jisas manö aij ud arep bî nîpe ap mîdem, manö aij anîbu nîbi bî gau magöñhalö hag nî aij gem, manö yuö u hag nî aij gem, gîpin. * ¹² Jisas manö aij nîpe u hag nî ajainö u me, yîp gî najî gîlö, uîham mîdpin. Pen yad ana arö nîñöl gî mîdagpin; yad gasî halö mîdpin. Bî nîñ udpin u, Bî anîbu hadö nîñbin. Yad nîp nan nîbin u, nîpe nan anîbu ud abad mîd aij göm, gî dam dam, nîñ hain u aunab.

¹³ Manö hagnö nîñban u, kabö göl nöp mîdöp, a gîmön, nîbi bî gau kalîp hag nîmön. Anîg gîmön, Krajs Jisas nîp nîñ udöl gî, nîbi bî gau kalîp mîdmagö löl gî, gî mîdaimön. Krajs Jisas nîp cîg aij gîpan u me, ne anîg gîmön rö löp. ¹⁴ God nan aij nîmagö adö ne la u, ud aij gîmön. Ana Uî

* 1:2: Ap 16:11; 1Di 1:2 * 1:3: Ap 23:1 * 1:5: Ap 16:1 * 1:6: 1Di 4:14 * 1:7: Ro 8:15

* 1:9: Ep 2:8-9; Dai 3:5 * 1:10: Hib 2:14 * 1:11: 1Di 2:7 * 1:14: 1Di 6:20

hanip an dan midöp u, kto nipe nöp gi ñö, ud aij gimön. *

¹⁵ Ne ninban, nibi bi Esia Propins nibö gau magöñhalö yip arö gila. Pigelas abe, Hemogenis abe, anig unbö rö nöp gilö. ¹⁶⁻¹⁷ Bi Kub nipe Onesiporas nibi bi ram nipe gau mög ninöm ud aij ginim. Nihön ginig: nipe daun kub Rom ap mideia ñin u, nable udnabin, a göm, yip arö gaga. Yad aui nagit midpin, nipe ułham ułhai ninöm, apöm yip ninja. Ñin iru nöp apöm ninjaia, yip aij yabı ga. ¹⁸ Anıb u, ñin kub hain u, Bi Kub nipe Onesiporas nip mög ninöm ud aij ginim. Epesas midainö, yip ud aij göm nan ke ke nihön nihön iru nöp git ñimidöp u, ne ke nin aij gıpan.

2

Jisas nip cig gun, ami bi nipe rö midaiun

¹ Pen ñi yad Dimodi. Ne Krais Jisas nip hain geinabön u, nipe nöp mög ninöm ud aij ginab. Anıb u, ne gası añi nöp ninmön, kto git midaimön. ² Manö aij nibi bi gau kalıp pör hag ñimidin ninban u, nibi bi Krais Jisas manö aij hain gıpal rimnap ułhai ninmön, hag ñi aij gimön; kale pen nibi bi ñi pai rimnap kalıp hag ñi aij ginaböl.

³ Krais Jisas nip wög gıpun rö, nibi bi rimnap hanıp git naj gilö, ułham midpun. Ne u rö nöp, Jisas Krais ami bi aij nipe midpan u me, yip u rö nöp ginaböl, a gimön, piñin gimön, nip arö gagmön; wög nipe u halöwałö gimön. *

⁴ Ami bi gau, bi kub kale u nip aij gan, a göm, gası añi u nöp ninbal. Nan höñ adö gau, a göm, gası u ninagpal. ⁵ Nibi bi resıs gıpal gau, bi resıs abad midpal gau hagpal hagpal rö nöp göm, nan aij udpal. *

⁶ Pen nibi bi maj wög gıpal gau, le ilön gıpal rö, kale ke nöd ral ñinöl. Hainö nibi bi rimnap ral ñinaböl. *

* 2:3: 2Di 1:8 * 2:5: 2Di 4:8 * 2:6: 1Ko 9:7
1:12-14 * 2:11: 2Ko 4:11 * 2:12: Mad 10:33

⁷ Manö hagabin i, ne ninöl git midö, Bi Kub nöp gası ñö, nin aij ginabön.

⁸ Jisas Krais nip gası ninöl git midaimön. Depid ñi rikö, rik dam dapıl göm, Jisas nip yag daula. Nipe umöm uraka. Jisas Krais manö aij hagabin u, manö anıbu me u. * ⁹ Yad manö aij anıbu hag ñainö, yip bi naj gep rö nagı lilö midpin. Pen God Manö u nagı midagöp. * ¹⁰ Anıb u, God nibi bi udnig gabin, a göm, nin la gau, Krais Jisas kalıp ud asık yuö, kale God aip mailö aij nipe halö pör pör nöp kamın midaiöl, a gem, nibi bi gau yip mulu lugö git naj gaiöl, yad piñin gem arö gagnabin.

¹¹ Manö böñ nöp nin udep ap hagnig gabin:

Hon Jisas aip umno u me,
nipe aip pör pör nöp kamın
mideinabun. *

¹² Krais Jisas nip wög gaino,
nibi bi gau hanıp mulu lugö git
naj gaiöl,
piñin gun arö gagnabun u,
nipe Kin midöm nibi bi gau abad
mideinab ñin u,
hon nipe aip midun, u rö nöp
nibi bi gau abad mideinabun.
Krais Jisas nip ninagpun, a ginabun
u,
hanıp u rö nöp, kalıp ninagpin,
a ginab. *

¹³ Pen Krais Jisas manö aij hagöp rö
gagnabun u,
nipe manö aij nipe hagöp rö nöp
ginab.
Nihön ginig: Krais pör nöp manö
ninö nöp hagöp;
manö ninö anıbu arö ginim rö
lagöp. *

God wög hag la u, kto gimön git aij gimön

¹⁴ Manö kalı kılın rikabin anıbi,
nibi bi gau kalıp pör pör hag ñi
aij gimön hauł gagöl. God nin
midö ninöl git, nibi bi gau kalıp hag
aij gimön, kale manö magö adö u

* 2:8: 1Ko 15:4; Ro 1:3 * 2:9: Ep 3:1,13; Plp
* 2:13: Ro 3:3-4; Dai 1:2

nöp pen pen hag amil apil gagöl; manö magö pen pen hagnaböl u, nan aij ap gagnab; nibi bi manö anibu niñaböl gau kalip gi naj yabıl ginab. * 15 Yad God nip wög gi aij gem, manö niñö nipe u kabö rö nöp hag ni aij ginabin u, God yip aij a ginab, a gimön, gasi adö añi anibu nöp niñmön, kłö gimön gi midaimön. * 16 God nip gasi niñagöm manö yiharini pör pör hag amil apil ginaböl u, ne aip hagagmön. Hag dam dapil göm, kale God Manö niñö u arö göm, milö gau arnaböl. * 17 Manö piral hag niñaböl anibu, wös pro ap löm, mid damöm, hainö wös gisa kub yabıl löp rö u ginab. Bi hag ñeb bi Haimenias aip, Pailidas aip, kale adö anibu gipil. * 18 Bi gau God Manö niñö u arö göm hagpal, “Hon hadö urakno; umun kauyan urakagnabun,” a gipal. Pen kale manö piral anibu haglö, nibi bi rimnap Jisas manö aij u hadö arö gipal.

19 Pen God ram padö binini gi aij ga u pidöñ midöp. Padö an au kalı kłiñ rimnap midöp: “Bi Kub nipe nibi bi nipe ke niñöb.” Manö ap abe midöp: “Nibi bi kale Bi Kub nibi bi nipe midpun, a gipal gau, nagi naj adö u aragöl.” *

20 Pen ram kub yabıl gau, kınan ke ke midöp. Kınan rimnap, gol aka silpa udöm gipal. Rimnap pen mab aka minöñ nöp udöm gipal. Rimnap udöm, nan pri wasö, nan aij aij gau nöp libal; pen rimnap nan yiharini halöwałö gau libal. 21 Nibi bi Krais Jisas niñ udpal gau magöñhalö unbö rö nöp. Nibi bi an an nan pri nan halöwałö gau asi masi ginaböl gau, kale nibi bi uł nipe ke midöm, wög aij niñön niñön mideinab gau kale miñ miñ göl gi ginaböl. Anib u, Bi Kub nibi bi uł nipe ke anib gau niñöm, kalip wög aij rimnap hag linab.

22 Pen nibi praj bi praj rimnap gasi naj niñbal rö u niñagmön. Ne pen gi aij gimön, God hagöp rö nöp gimön, Krais Jisas manö aij nipe niñ udmön, nibi bi gau midmagö limön, kłö gimön gi dammön, bi agamij hain rikmön, gi midaimön. Nibi bi midmagö asini midagöp rö midöm Bi Kub nip sabe gipal gau aip jim niñ midmön, hagajin adö anibu nöp gi midaimön. * 23 Pen manö yiharini hag amil apil göm, pen pen hagpal gau, ne aip hagagmön. Niñön giniñ: anig geinaböl u, hainö mulu lugö, kal juöm, manö naj hagöm, pen pen gasi naj niñaböl. * 24 Nibi bi Bi Kub nip wög geinaböl gau, pen pen hagagöm, agamij midöm, nibi bi ud aij göm, hag ni aij ginaböl. Kalip gi naj gilö, pen gi naj gagöl. 25 Pen nibi bi rimnap manö kale udagaiöl, kale pen agamij hag ni aij göl gi midlö, God nibi bi anib gau kalip gasi aij niñ, nan si nan naj gipal u niñön giniñ anig gipun, a göm, ado gi nip lau adö apöm, manö niñö yuö yabıl u niñ udöl rö löp. 26 Anig göl agamij hag ni aij göl gi midlö, gasi aij auö, Seden kalip pir pir alöm udö, kid nipe u midöm, manö piral nipe niñmidal u arö göm, mid aij ginaböl.

3

Nin hain anibi nibi bi gi naj yabıl ginaböl

1 Pen ne niñban, nin hain anibi nibi bi ułham mideinaböl. * 2 Kale hañ roman kale nöp gasi niñöm, ułpö kılno kibap mani nöp midmagö löm, hon nöp bi kub midpun, a göm, hib kale ke dap ranöm, nibi bi gau kalip hag juöm, nime nap bi kalip manö rib juöm, nibi bi kalip gi aij gipal gau kalip aij a göp hagagöm, God nip gasi niñagnaböl. 3 Kale nibi bi rimnap midmagö lagöm, nibi bi kalip gi naj ginaböl u niñöm arö gagöm, nibi bi rimnap kalip manö

* 2:14: 1Di 6:4; Dai 3:9
10:14; 1Ko 8:3; Ais 52:11

* 2:15: 1Di 4:6
* 2:22: 1Di 6:11

* 2:16: 1Di 4:7
* 2:23: 1Di 4:7

* 2:17: 1Di 1:20

* 2:19: Jon

* 3:1: 1Di 4:1

naij manö piral hagöm, agamiy hain rikagöm, kal naij yabıt göm, nan nıhön nıhön aij mıdöp u nınlö, kalıp mulu lagnab. ⁴ Kale mumug nıñöm, halöwałö gı naij göm, hon nöp nıbi bı kub mıdpun a göm, hañ romanı hon ke aij gınım adö u nöp gun, mıñ mıñ gun, a göm, God nıp mıdmagö lagnaböl. ⁵ Hon nıbi bı anıb gau nıñun, nıbi bı God nıp nıñ udpal rö nöp gıpal, a gınabun u pen God Ana nıpe gö, pıdön halö mıdun, God hagöp rö nöp gun, a göm, gası u nıñagnaböl. Nıbi bı anıb unbö rö gıpal gau arö gımön, aip magum gagmön. *

⁶ Bı anıb gau rö rımnab, agamiy ram ram ułhai am nıñ arlö nıñöl gı, nıbi gası aij mıdagöp gau, kalıp hag wıhai ram raul kale ud arlö, kale manö piral kalıp hag nıailö, nıbi anıb gau böñ anıb lau adö arnaböl. Nıbi anıb gau, nan si nan naij gıpun gau prı u, aigöl gun kık gı yuun, mıd aij gun, a göm, mıñör kub yabıt nıñöm, gası kub nıñöl gı mıdpal. Pen mıdmagö kale pıtu gö, gası naij ke ke iru nöp am kalıp ud dañ i göm, adan naij anıb gau ud tıp gınıg gab. ⁷ Nıbi anıb gau rö, manö gau nıbö gau nıbö nıñnaböl u pen Krais Jisas manö aij u nıñeinaböl u, u manö nıñö me u, a göm, nıñagnaböl. ⁸ Pen bı Janis Jabris bı mıhau Mosıs manö haga u jı nınlö u rö, bı piral hagnal gau u rö nöp Krais Jisas manö nıñö u jı nıñbal. Kale gası naij yabıt nöp nıñöm, Krais Jisas manö aij u jı nıñbal rö, God kalıp u rö nöp jı nıñöb. * ⁹ Pen gıpal adö anıbu rapın gılö arnım rö lagöp. Janis Jabris bı mıhau gı naij gılö, nıbi bı waiö nıñla rö u, nıbi bı mıñi anıb unbö rö nöp manö piral hag nıbal gau u rö nöp waiö nıñnaböl.

Jisas Krais manö aij u nıñ ud aij gımön

* **3:5:** Mad 7:15,21; Dai 1:16 * **3:8:** Eks 7:11
16:24; Jon 15:20; Ap 14:22 * **3:16:** Ro 15:4

¹⁰ Pen yad aip mıdul, gası adö añi nöp nıñul, Jisas Krais manö aij u hag nıbin u abe, nagı aij adö yad gıpin u abe, ne hadö nıñ aij gımön anıg unbö rö nöp gıpan. Krais nıp nıñ ud pıdön gem, wög nıpe kłö yabıt nöp göl gem, nıbi bı gau kalıp mıdmagö lem, mıñör auö ułham mıdem arö gagpin u, ne nıñban. ¹¹ Krais manö aij hag nıainö yıp gı naij gılö ułham mıdainö u, ne hadö nıñban. Nıbi bı daun kub Adiok, Aikoniam, Lisdra gau yıp gı naij gılö gılö, ułham yabıt mıdainö u pen Bı Kub yıp ud kamıñ yua u, ne nıñban. *

¹² Nıbi bı Krais Jisas nıp cıg göm, hagöp rö nöp gınıg gaböl gau, kalıp magönhalö mıñör nıñlö, ułham mıdeinaböl. * ¹³ Pen nıbi bı naij manö piral adö u nöp hag nıbal gau, naij yabıt gılö gılö arö, kale nöd nıbi bı naij mıdmıdal rö wasö, hainö nıbi bı naij unbö ke mıdeinaböl. Kale ke God adan aij u nıñagöm, nıbi bı rımnab kalıp manö piral anıbu hag nıñlö, kale u rö nöp God adan aij u nıñagnaböl.

¹⁴ Pen ne nıñ pro nöp mıdmön, nöp Krais Jisas manö nıñö u hag nıñlö, nıñmön böñ nöp nıñ uđpan manö aij u kłö gımön, nıñ udöl gı, hagöp rö nöp göl gı, gı mıdaimön. Hon nıbi bı nöp manö aij u hag nıñno nıñna u, ne hadö nıñban. ¹⁵ Ne nıñban, nıñ pro yabıt mıdaina nıñ u, ne God Manö Uł u hadö nıñna. Hon God Manö Uł u amgö lı nıñeinabun u, God Manö Uł u hanıp gası kıd hık nıñeb magö anıbu nıñ, Krais Jisas nıp nıñ udno hanıp ud asıknab manö ıł u nıñ aij gınabun. ¹⁶ God Manö u magönhalö, God nıpe ke ake löm Ana nıpe u pu ga. Anıb u, God Manö u magönhalö udun, nıbi bı gau kalıp hag nıñun, nıbi bı manö nıñö arö gıpal gau kalıp rımıd ukun, nıbi bı gı naij gıpal gau kalıp hag gun, nıbi bı kale, aigöl gun God Manö hagöp rö gun, a gı gası nıñbal gau, kalıp hag nıñ aij gınabun.

* **3:11:** Ap 13:14-52; 14:5,8-20 * **3:12:** Mad

* 17 Anig geinabun u, God nıp wög gi ñeb nıbi bı nıpe gau, God Manö u niŋ aij yabıt göm, God kalıp wög aij niñhön niñhön hag lınab u, kale gası niŋ aij yabıt göm, gi aij yabıt giñaböl.

4

God Manö kabö göl u hag ñımön

1 Nöp manö anıbi yiñharıñ hagabin. Krais Jisas nıbi bı gau magöñhalö Kiñ kale abad mideinabin, a göm, ado gi aueinab ñın u, nıpe nıbi bı kamıñ mideinaböl gau abe, nıbi bı umla gau abe, nıme ke ke lınig gab. Anıb u, God abe, Krais Jisas abe niñmidlö niñöl gi, nöp manö anıbi hagnig gabin. 2 God Manö aij u hag ñımön. Nıbi bı gau ñıñı lınab aka ñıñı lagnab, a giñmön, ji niñagmön; miñi udnaböl aka udagnaböl, gası u niñagmön; klö giñmön nöp God Manö aij u hag ñımön. Nıbi bı gi naij giñpal gau hag giñmön, nıbi bı manö niñö arö giñpal gau rımıd ukmön, nıbi bı kale, aigöl gun God Manö hagöp rö gun, a gi gası niñbal gau, kalıp agamıj hain rikmön hag ñı aij giñmön, giñmön. 3 Niñhön giñig: ñın hain u, God Manö kabö göl u niñöm, udagnaböl; hag ñeb nıbi bı iru nöp uı gi daulö, kale manö pıral manö yiñharıñ yiñharıñ gası kale ke aröp adö u nöp hag ñılö, kale niñöm miñ miñ göl gi udnaböl. * 4 God Manö niñö u arö göm, aiud yiñharıñ gau haglö, yiñıd niñnaböl.

5 Pen ne ke, nan niñhön niñhön giñab u, gası niñ aij göl gi midaimön. Miñör auainım, gası iru niñagmön. Ne klö giñmön, Krais Jisas manö aij u nıbi bı gau hag ñı ajmön. Ne God wög gi ñeb bı midpan u me, God nöp wög niñhön niñhön hag la u, magöñhalö gi dam dam arö, böñ nöp gi haknab.

Yad söl umnig gabin, a ga

* 4:3: 1Di 4:1 * 4:6: Plp 2:17 * 4:7: 1Di 6:12 * 4:8: 1Ko 9:24-25 * 4:10: 2Ko 8:23; Ap 15:37-39; Kol 4:14 * 4:13: Ap 20:6 * 4:14: 1Di 1:20; Sam 62:12; Ro 2:6

6 Yad Krais wög nıpe giñö, yiñ nagi lılo midnö midnö, miñi pak lıno hagape nıpe lugnim, a göm, yiñ gaböl. Anıb u, miñöñ naböñ adö it i midpin i, arık arep ñın u söl auub. * 7 Yad klö gem, Seden aip pen pen gi damem, adan söl au hadö aubin. Yad klö gem, Krais Jisas manö aij u nıbi bı gau hag ñı dam dam arö, Krais Jisas nıpe niñ udöl gi midem, wög yiñ haga u arö gagpin; haga rö nöp magöñhalö giñpin. * 8 Nıpe Bı Kub, nıpe manö ud asık aij göm hagöp u me, niñhön niñhön giñpin u niñ midöm, ñın kub nıpe u auö, yiñ bı kamıñ aij yad, a giñab. Pen yad nöp wasö; nıbi bı, Bı Kub aunab, a göm, aij gö niñöl gi abad midpal gau, kalıp magöñhalö u rö nöp giñab. *

9 Dimodi. Adan midainım u, yad midpin i yiñıd aumön. 10 Bı yad aip midmidun gau, miñi yad aip auı midagpal. Bı ne Demas, nan miñöñ naböñ adö it i midmagö löm, yiñ böñ nöp arö göm, hadö daun kub Desalonaika ara. Bı yad Kresej Galesia Propins ara. Daidas Dalme-sia Propins ara. * 11 Bı añı Luk nöp yad aip midpul. Krais Jisas nıpe wög gabin auı, Mak nıpe gi ñı aij giñab. Anıb u, ne Mak nıpe ammön uı gi dauö, yad aip midul, wög anıbu gul. 12 Dijikas nıpe hag yunö Epesas ara. 13 Aunabön ñın u, daun kub Droas apön, kolsior miñö yad u, bı ne Kapas ram ud lınö u udmön daumön; adan midainım u, köp yad wam wam gi midöp gau magöñhalö udmön daumön; wasö u, köp kaj meme sipsip hañ hib halö kalı kliñ rikla gau nöp magöñhalö udmön daumön. *

14 Bı kapa wög göp Aleksada yiñ gi naij yabıt ga. Yiñ ga anıbu, God nıpe pen u rö nöp giñab. * 15 Krais Jisas manö aij hagpun u, Aleksada nıpe ji naij yabıt ga u me, yiñ gi naij ga rö, nöp u rö nöp giñım rö löp u, niñ aij

gimön.

¹⁶ Yip nöd manö kub hagla ñin u, nibi bi ap yip jöl gau niñ midö manö kub hagagnö; kale magöñhalö yip arö gila. Pen God kalip gasi anibu niñöl gi midagainim. ¹⁷ Yip manö kub hagla anibu, Bi Kub yip abad midö niñöl gi, manö aij nipe u nibi bi gau nibö iru nöp apöm mideila gau, kalip hatöwätö hagainö niñla. Bi Kub gö, kaj laiön yip hau niñöl rö laga. ¹⁸ Yad niñbin, Bi Kub yip abad midö, nan naij ap yip ginim rö lagnab; yip ud kamij yuöm, dam ram minöñ aij nipe kumi kabö adö lañ au ud arnab. Bi Kub anibu, hib nipe u pör pör nöp haglö adö aran. Anib unbö rö aij.

Pol hagöp, “Kale midpim?” a göp

¹⁹ Nibi ne Prisila abe, nugmul nipe Akwila abe, bi ne Onesiporas nibi bi ram nipe midpal gau abe kalip hagmön, Pol “Kale midpim?” a göp, a gimön. *

²⁰ Bi ne Erasdas aui auaga; midöp daun kub Korid u. Bi ne Dropimas nip nan gö, arik aunö daun kub Mailidas. *

²¹ Yigön kub auöp ñin u söl midöp rö, adan midainim u, yigön auagnab adö u yinid aumön.

Pen Yubulas, Pudens, Lainas, Klodia, Krais Jisas nibi bi nipe daun kub Rom i midpal gau magöñhalö nöp, “Ne midpan?” a gaböl.

²² Dimodi, Bi Kub nöp aip midainim.

God kalöp magöñhalö mög niñöm ud aij ginim.

* **4:19:** Ap 18:2; 2Di 1:16-17 * **4:20:** Ap 19:22; 20:4; Ro 16:23

Daidas Pol Daidas n̄p kōp kal̄ kliñ r̄ika

¹ Yad Pol. God ȳp hag lö wög ḡi ñeb b̄i n̄pe ap m̄dem, Jisas Kraiſ manö aij n̄pe ud ajep b̄i n̄pe ap m̄dpin.

God ȳp hag la u, n̄bi b̄i n̄pe udn̄g gab gau kal̄p God Manö u hag ñ̄n̄ö kale manö an̄bu n̄ñ ud p̄d̄öñ göm, manö n̄ñö yuö u n̄ñ aij göm, hagöp rö nöp göl, a göm, God ȳp wög an̄bu hag la. ² God n̄pe manö piral ap hagagöp. N̄pe hadame dagol gau ram m̄n̄öñ ḡi laga ñ̄n̄ u manö n̄ñö hagöm haga rö, n̄bi b̄i an an manö n̄ñö n̄pe an̄bu n̄ñ udöm, manö n̄ñö yuö u n̄ñ aij göm, u rö nöp ḡinaböl gau, n̄pe kal̄p pör m̄dep magö u ñ̄nab. *

³ Ñ̄n̄ n̄pe ke hag la ñ̄n̄ u nöp, God manö n̄pe waiö la. God, Ud Kam̄ñ Yuep B̄i hon u, ȳp hag lö, manö aij n̄pe waiö hag ñ̄ñ ajpin.

⁴ Daidas, nöp kōp an̄bi kal̄ kliñ r̄ikabin. God Manö u nöp hag ñ̄ainö, Kraiſ Jisas n̄ñ udmön, manö aij adö añ̄ n̄ñbul u me, nöp ñ̄ñ aij yad, a gabin. Bapi God abe, Ud Kam̄ñ Yuep B̄i hon Kraiſ Jisas abe, nöp mög n̄ñmil, ud aij ḡimil, abad m̄id aij ḡilö, ne agam̄ij m̄id aij ḡimön. *

⁵ Yad nöp ram m̄n̄öñ ñ̄ñg r̄ib gus ga airan Krir hag lem, hagnö, “N̄bi b̄i kal̄p Kraiſ manö aij u hag ñ̄ñlo gau kauyañ am n̄ñmön, wög r̄imnap gaglo u göl ḡi, b̄i kub kal̄p abad m̄idep ram m̄n̄öñ ke ke m̄dpal gau hag limön,” a ḡinö.

⁶ Pen n̄bi b̄i Kraiſ n̄ñ udpal gau b̄i kub kal̄p abad m̄idep r̄imnap udn̄g, b̄i ȳhar̄ñ udagmön. B̄i ḡi aij ḡipal gau nöp n̄ñmön udmön. N̄bi kale añ̄ ap nöp udöm, ñ̄ñ pai kale gau kal̄p abad m̄id aij ḡilö, Kraiſ n̄p n̄ñ udöm, ami bapi manö udöm

hain göm hañwalö gagpal, b̄i gau nöp n̄ñmön udmön. * ⁷ Kraiſ n̄bi b̄i n̄pe abad m̄idep b̄i gau kale God wög n̄pe ke abad m̄dpal. An̄b u, b̄i abad m̄idep b̄i gau kale ḡi aij nöp ḡilö, n̄bi b̄i r̄imnap kal̄p manö hag juöl rö lagn̄m. Pen b̄i manö pen pen hagpal gau, b̄i ȳñ̄id kal jubal gau, b̄i ñ̄ñg klö ñ̄ñmön hauñ libal gau, b̄i urak pen pen pakpal gau, b̄i uñ̄pö kl̄no mani si udn̄g ḡipal gau, kal̄p n̄ñmön udagmön. ⁸ Pen n̄bi b̄i Kraiſ n̄ñ udpal gau b̄i kal̄p abad m̄idep gau, n̄bi b̄i m̄ilö gau n̄bö hag w̄hai dam ram kale aip añ̄ dan udöm, nan n̄ñhön n̄ñhön aij m̄döp gau m̄dmagö löm, gas̄i hañ romañ kale ke gas̄i göp rö gagöm, n̄bi b̄i gep abe n̄bi b̄i ramö gau abe magöñhalö ud aij göm, b̄i uñ̄ m̄idun a göm, pör nöp God Manö hagöp rö nöp gas̄i n̄ñmön, klö göm hagöp rö nöp göm, gaiöl. ⁹ Kraiſ manö n̄ñö nöd hag ñ̄ñlo n̄ñla u nöp n̄ñ ud p̄d̄öñ göl ḡi, Kraiſ n̄bi b̄i gau kal̄p Kraiſ manö ȳidun göl u nöp hag ñ̄ñ aij ḡilö, kale n̄ñ udöm gas̄i halö m̄ideinaböl. Pen n̄bi b̄i manö ȳidun göl an̄bu r̄ib jubal gau, kal̄p manö ȳidun göl adö u hag ñ̄ñ aij geinaböl, manö pen hagöl rö lagnab.

¹⁰ N̄ñhön ḡin̄g: n̄bi b̄i Kraiſ n̄bi b̄i n̄pe m̄idpun a ḡipal gau iru nöp God Manö u r̄ib juöm, manö piral gau n̄bö udöm n̄bi b̄i r̄imnap kal̄p hag ñ̄ñmön, adan naij u ñ̄ñp ḡi ud arbal. B̄i an̄b gau iru nöp b̄i Juda n̄bö. Kale Kraiſ n̄p n̄ñ udpal u pen Juda n̄bi b̄i wasö gau kale Kraiſ n̄p n̄ñ udöm, hañ r̄ib ḡi dö göm me, Kraiſ n̄bi b̄i n̄pe m̄idnaböl a ḡipal. * ¹¹ Ne ḡimön manö piral u arö ḡilañ. Mani nan gau udun a göm kale manö piral an̄bu nöp hag ñ̄ñlo, b̄i r̄imnap n̄bi b̄i ñ̄ñ pai ram kale aip hanbal gau magöñhalö manö piral an̄bu udpal. *

¹² Pen b̄i manö hagep kale ke Krir n̄bö b̄i ap haga, “N̄bi b̄i Krir n̄bö gau pör nöp manö pir alöm, nan naij

* **1:2:** Kol 1:27 * **1:4:** 2Ko 8:23; Gal 2:3; 2Di 4:10; Ro 1:7 * **1:6:** 1Di 3:2-7; 2Di 2:24-26 * **1:10:** 1Di 4:7 * **1:11:** 1Pi 5:2; 2Di 3:5-6

nöp göm, kale iru gö wög gagöm, nan aij iru nöp udun a göm, kain hapeb rö midpal,” a ga. ¹³ Bî Krir nîbö manö haga anîbu nîñö yabił haga. Anîg gîpal anîbu ne kalîp manö kłö yabił hagnmön, manö piral hagpal u arö göm, Kraiss manö aij u yîdun göl nöp nîñ udöl. *

¹⁴ Kalîp manö kłö hagnmön, Juda nîbi bî aiud yîharîñ hadame gau hagnmidal gau arö göl; nîbi bî Kraiss manö nîñö jî nîñbal gau anîg anîg gîmim a gîpal gau, manö kale udagöl. *

¹⁵ God nîbi bî aij nîpe gau nan rîmnap hil gagpal; nan aij a göm hałowałö udpal. Pen nîbi bî nan si nan naj nöp gîmidal gau abe, nîbi bî Kraiss nîp nîñ udagpal gau abe, nan iru nöp hil gîpal.

Nîbi bî anîb gau rö, gasî rîmid kale bön nöp naj gö, gasî nîñ aij gagpal. ¹⁶ God Manö nîñ udun, nîbi bî nîpe midpun a gîpal u pen kale gîpal rö nîñun nîñbun, kale God nîbi bî nîpe wasö. Kale God Manö aij hagöp rö jî nîñbal u me, kale nan aij ap göl rö lagöp. Gîpal anîbu God nîñö mulu lugöp. *

2

Kraiss nîbi bî nîpe gau kalîp abad mid aij gîmön

¹ Pen ne nîbi bî gau kalîp God Manö kabö göl adö u nöp hag nîmön. ² Bî majö rö gau kalîp hag nî aij gîmön, nîg wain iru nîñagöl; gasî nîñ aij göm, nan naj gagöl; hañ roman kale ke gasî göp rö nöp gagöl; nan nîhön gainîm, kale kłö göm Kraiss manö aij nîpe u nîñ ud pîdön göm, Kraiss nîp cîg pîdön göm, nîbi bî gau midmagö yabił löm, kłö göm gî damöm, bî agamîj hain rîkôm, gî midaiöl. ³ Nîbi majö rö gau kalîp u rö nöp hag nî aij gîmön, kale nîbi God Manö hagöp rö nöp göm gî aij gîpal rö nöp göl; kale nîbi bî rîmnap

hib hag juöm haglö lugagnîm; nîg wain iru nîñagöl; kale nîbi nî pai bî gau kalîp nagî aij adö u nöp hag nî aij göl. * ⁴⁻⁵ Anîg göl mid aij göm, kale nîbi ma îl gîsön lîbal gau kalîp hag nî aij gîlö, kale pen nugmul bî kalîp midmagö löm, nî pai kale gau kalîp midmagö löm, hañ roman kale ke gasî göp rö nöp gagöm, asîñ midagöp rö nöp midöm, wög ram kale gau gî aij göm, nîbi bî rîmnap gau ud aij göm, nugmul bî manö hagöl mo gau midöl. Anîg gîlö, nîbi bî rîmnap nîñöm, God Manö u hag juagnaböl. *

⁶ Pen bî praj gau kalîp manö kłö hagnmön, kale hañ roman kale ke gasî göp rö nöp gagöl. ⁷ Pen ne manö nîhön nîhön kalîp hag nî nabön u, ne ke pör nöp nan magönhalö anîg unbö rö nöp gîmön, bî praj gau nöp nîñöm, kale anîg unbö rö nöp göl. Pen ne nîbi bî gau manö hag nî nabön u, mîhol mîhol göl gî hagnmön; gasî nîñ aij gîmön God Manö kabö göl nöp hag nî aij gîmön. * ⁸ Manö magö hagnîg gabön u nîñ aij gîmön hagnmön, nîbi bî hanîp nîñlö mulu lugöp gau manö rîmnap ułhai wasö nîñöm kalîp nable gînîm. *

⁹ Pen Kraiss nîbi bî nîpe, nîbi bî rîmnap rau daulö, nagî wög rö gîpal gau kalîp hagnmön, bî kub yad aij gînîm adö u nöp gînam a göm, manö rîmnap pen hagagöm, bî nap kale gau hagöl rö nöp göl. * ¹⁰ Nap kale gau nan si udagöm, pör nöp nap nan kale gau magönhalö abad aij göm, wög magönhalö gî aij göm göl. Anîg göl gî aij geinaböl u, nîbi bî gau nîñöm, God Ud Kamîñ Yuep Bî hon u manö nîpe nîñöm hagnaböl, manö anîbu manö nîñö manö nîñ udep a gînaböl.

¹¹ Pen God nîbi bî gau magönhalö mög yabił nîñöb rö, Kraiss Jisas ram mînön îl i waiö apöm umö, nîbi bî gau magönhalö ram nîpe kumi kabö

* 1:13: 2Di 4:2 * 1:14: 1Di 4:7 * 1:16: 1Jn 1:6; 2:4 * 2:3: 1Di 3:11 * 2:4-5: Ep 5:22
* 2:7: 1Di 4:12 * 2:8: 1Pi 2:15 * 2:9: 1Di 6:1

adö laŋ au pör nöp Kam+ŋ midaiöl rö löp. ¹² God nipe han+ŋ mög yabił n+ŋöb u n+ŋun n+ŋbun, nan si nan naij g+pun gau abe, hañ romanŋ hon ke gasi göp rö gun a g+pun u abe, arö gun, ram m+nöŋ ił i midpun i, gasi n+ŋ aij gun, n+bi bi r+mnap nan naij ap gagun, klö gun God Manö hagöp rö nöp gun. * ¹³ An+bu u, God hon Jisas Krais han+ŋ ud Kam+ŋ yuöp u, mailö halö ado gi aunab a gun, gasi halö midun aij gö n+ŋöl gi midpun. ¹⁴ Jisas han+ŋ a göm uma u, “Nan si nan naij g+pal gau magöŋhalö pen ñ+nö, kale n+bi bi as+ŋ midagöp yad ke midöm, gi aij nöp gun a gi gasi n+ŋ midaiöl,” a göm, han+ŋ a göm uma. *

¹⁵ Manö hagaj+n an+bi n+bi bi gau kal+ŋ hag ñ+ aij g+mön. Pen n+bi bi hałöwałö g+pal gau kal+ŋ klö g+mön hag ñ+mön, maj m+gan ne u s+ps+ŋ n+ŋagöl. *

3

Krais n+bi bi kale aige göl g+ŋaböl

¹ Krais n+bi bi gau kal+ŋ hagmön, kiŋ gau abe, gapman bi kub gau abe manö hagöl rö nöp göl. Pör nöp n+bi bi r+mnap gau kal+ŋ gi aij göl rö l+n+m u, kal+ŋ gi aij göl. * ² Pen n+bi bi r+mnap gau kal+ŋ manö piral haglö hib kale lugagn+m; pen pen hagagöm, n+bi bi r+mnap gau hag ud aij göm, n+bi bi gau magöŋhalö aip n+bi bi hain mid aij göm, göl. ³ Pen n+hön: hon ke nöd u rö nöp gasi n+ŋ aij gagun, God Manö hagöp rö j+ n+ŋun, hañ romanŋ hon ke gasi göp rö nöp gun a gun, bi nag+man rö midmidun. Hon nan si nan naij nöp göl gi midmidun; n+bi bi gau kal+ŋ gasi naij n+ŋun, nan kale gau nan hon rö midaiöp, a gun, kal+ŋ pen n+ŋno mulu lugö pen n+ŋlö mulu lugö g+m+idun. Pen j+ n+ŋlö pen j+ n+ŋun g+m+idun. *

⁴ Nöd an+ŋ g+m+idun u pen hainö God, Ud Kam+ŋ Yuep Bi hon u, God n+bi bi mög n+ŋöm midmagö löp u han+ŋ n+bi bi waiö la. ⁵ God nipe han+ŋ ud Kam+ŋ yua. Han+ŋ ud Kam+ŋ yua u, hon ke nan aij r+mnap g+no han+ŋ ud Kam+ŋ yuaga. Nipe han+ŋ mög yabił n+ŋöb u me, han+ŋ ud Kam+ŋ yua. Ga an+bu, Ana Uł u han+ŋ yuö apöm, gac hon u ĩk gi yuö, n+bi bi hain n+bö yabił l+ibun. * ⁶ God nipe Ana Uł han+ŋ böŋ nöp yuö apöm han+ŋ aŋ daŋ midöp u, Jisas Krais han+ŋ nan a göm umöm ud Kam+ŋ yua u me, an+ŋ ga. * ⁷ God ga an+bu, han+ŋ mög n+ŋöm n+bi bi Kam+ŋ aij nipe rö udöm, Kam+ŋ pör middep u udun a g+pun u, han+ŋ ñ+nabin, a göm ga. ⁸ Manö n+ŋö yabił me an+bu.

Manö hagaj+n an+bu n+ŋ aij g+mön klö g+mön hag ñ+mön, God n+ŋ udpal n+bi bi gau gasi aŋ+ an+bu nöp n+ŋöm, n+bi bi r+mnap kal+ŋ gi aij göl gi midaiöl. An+ŋ g+ŋaböl u gi aij yabił; ram m+nöŋ gau gau ud arlö, hagöp rö nöp geinaböl u, n+bi bi magöŋhalö agam+j mid aij g+ŋaböl.

⁹ Pen n+bi bi r+mnap manö hałöwałö hag am+l ap+l göm, ap+ bac hon gau an+ŋ an+ŋ göl r+klö auöp, a göm, Juda lo manö u an+ŋ an+ŋ göl midöp, a göm, pen pen hagaiöl u, ne aip hagagmön. Manö an+bu gau ił ap midagöp; n+bi bi manö y+har+ŋ an+bu n+ŋöm agam+j mid aij göl rö lagöp. *

¹⁰ An+bu u, n+bi bi r+mnap God Manö kabö göl u arö göm, manö r+mnap ke hagaiöl, mañ aŋ+ ap hagmön. Pen n+ŋagaiöl, mañ u rö nöp hagmön. Mañ u rö nöp n+ŋagaiöl, kal+ŋ böŋ nöp arö g+mön. * ¹¹ Ne n+ŋban, n+bi bi an+ŋ g+pal gau kale gasi naij nöp n+ŋöm, nan si nan naij nöp göl gi midlö, gasi

* **2:12:** 1Jn 2:16 * **2:14:** Gal 1:4; Eks 19:5; Dud 4:20; 7:6; Esi 37:23; 1Pi 2:9 * **2:15:** 1Di 4:12
 * **3:1:** Ro 13:1-7; 1Pi 2:13-14 * **3:3:** 1Ko 6:11; Ep 2:2; 5:8 * **3:5:** 2Di 1:9; Ep 5:26 * **3:6:** Ap 2:17-18 * **3:9:** 2Di 2:14,16 * **3:10:** Mad 18:15-17

mıd magö anj kale danj gac mıdöp u waiö lö niñbun.

¹² Yad hainö Ademas aka Dijikas hag yunö, nöp am hagö, ne yıñıd auep rö lainım yıñıd Nikopolis daun aumön. Yıbaud göm yıgön gınab ñın u yad am mıdeinabin ram mıñöñ anıbu. *

¹³ Bı ne Sinas lo manö niñöb u aip, bı ne Apolos aip, kalıp ud aij gımön, adan arnıg gaimil u, nan kale rımnap mıdagainım ñımön ud armil. *

¹⁴ Krais niñi bı niñe Krir mıdpal gau, kale wög göl gı mıdlö nan ñıñeb pılınım. Kale klö göm pör nöp gı aij göl gı mıdöm, wög göl gı mıdöm, nan magö niñöm, niñi bı nan mıdagöp gau kalıp rımnap ñınaböl. *

¹⁵ Daidas. Niñi bı yad aip mıdpun aui nöp, “Mıdpan?” a gıpal. Pen hon Krais manö aij niñı udpun rö niñı udöm, hanıp mıd magö libal gau kalıp, “Mıdpim?” a gımön.

God kalöp magöñhalö mög niñöm abad mıdainım.

* **3:12:** Ep 6:21-22; Kol 4:7-8 * **3:13:** Ap 18:24; 1Ko 3:5-6; 16:12 * **3:14:** Ep 4:28

Pilimon Pol Pilimon n̄p köp kal̄i kliñ r̄ika

¹ Yad Pol. Krai Jisas n̄p wög gainö, ȳp naḡi l̄lō m̄dpin. Yad mam hon Dimodi aip m̄dul, kalöp köp an̄bi kal̄i kliñ r̄ikabul.

Mam aij hon Pilimon, hon wög j̄im ñöl ḡipun. ² Ne u, añ hon Apia u, b̄i hon aip God wög klō ḡöm ḡöp Akipas u, Krai Jisas n̄bi b̄i n̄pe ram ne apim God n̄p sabe ḡipim gau magōñhalö, kalöp köp i kal̄i kliñ r̄ikabul. *

³ God Bapi hon abe, B̄i Kub Jisas Krai abe, kalöp mög n̄ñmil ud aij ḡimil abad m̄dlö, kale agam̄ij m̄d aij ḡi m̄daimim.

N̄bi b̄i God n̄p n̄ñ udpal gau kal̄ip m̄dmagö l̄iban, a ga

⁴⁻⁵ Ne B̄i Kub Jisas n̄p n̄ñ udöl ḡi, God n̄bi b̄i n̄pe gau kal̄ip magōñhalö m̄dmagö l̄iban u ȳp haglö n̄ñem, yad God yad n̄p sabe göl ḡi, nöp gas̄i n̄ñem pör nöp aij a ḡipin. ⁶ N̄p hagpin, “Bapi. Hon Pilimon aip Krai manö aij u hag am̄il ap̄l gun me, han̄p n̄bi b̄i Krai n̄p n̄ñ udun c̄g göl ḡi m̄dpun gau nan aij n̄ñön n̄ñön ñ̄ban u, Pilimon n̄pe magōñhalö n̄ñ aij ḡin̄im,” a ḡipin.

⁷ Pen mam aij yad Pilimon n̄ñ! Ne God n̄bi b̄i n̄pe gau kal̄ip m̄dmagö yab̄i l̄iban u, kale m̄dmagö añ kale dañ m̄ñ m̄ñ ḡipal. Yad u rö nöp n̄ñem m̄ñ m̄ñ göl ḡi gas̄i halö m̄dpin. *

Onesimas n̄p mulu n̄ñagmön, a ga

⁸ Ne God n̄bi b̄i n̄pe gau kal̄ip m̄dmagö yab̄i l̄iban u n̄ñem, ne yad Krai b̄i n̄pe mamil m̄hau m̄dpul rö, yad nöp manö klō hagem ne an̄ig ḡimön a ḡibnep. ⁹ Yad Pol uri b̄i m̄lep l̄bin. Krai Jisas manö aij

u hag ñ̄i ajainö, ȳp naḡi l̄lō m̄dpin rö, nöp manö klō hagn̄ig hagbnep u pen nöp an̄ig hagagnabin. Ne b̄i m̄dmagö yad m̄dpan rö, yad hagnam rö ḡimön. ¹⁰ Pen manö yad u, Onesimas n̄pe ñ̄i yad ke rö löp. Nöp wög ḡöm ar̄ik ara u, aui yad aip naḡi m̄dul, Krai manö aij u hag ñ̄inö n̄ñ udöp u me, yad nap n̄pe rö m̄dpin; n̄pe ñ̄i yad ke rö m̄döp. * ¹¹ Nöd n̄pe nöp wög ḡi ñ̄i aij gagm̄döp; pen uri n̄pe nöp wög ḡi ñ̄i aij ḡöm, ȳp wög ḡi ñ̄i aij ḡöm ḡinab.

¹² Pen ñ̄i m̄dmagö yad rö u nöp yuabin. ¹³ Nöd hag n̄ñem manö ne u udem rö, n̄p yuagbnep. Krai manö aij hagainö, ȳp naḡi l̄lō m̄dpin i, ne apön ȳp abad m̄daimön rö lagöp u, Onesimas ȳp abad m̄daiböp. ¹⁴ Pen yad ke Onesimas n̄p ud m̄deinabin u kabö rö gagnab a gem, n̄p nöd yuem, nöp hainö hag n̄ñabin. Ȳp lau adö kauyañ yun̄g yumön. ¹⁵ Yad gas̄i n̄ñbin e, God n̄pe ke gö, Onesimas nöp magö pro marap arö ḡöm aröp u me, uri nöp ado ḡi apöm ne aip pör pör m̄dain̄im. ¹⁶ Pen m̄ñi n̄p ȳhar̄iñ naḡi wög gep b̄i ne ap n̄ñagnabön; m̄ñi n̄p mam m̄dmagö hol m̄hön ȳj̄g göl rö n̄ñabin. N̄pe mam m̄dmagö yad yab̄i, pen n̄pe b̄i naḡi wög ḡi ñ̄eb ne m̄döp u me, ne m̄ñ m̄ñ ḡimön b̄i naḡi wög ḡi ñ̄eb aij ap abe, B̄i Kub b̄i n̄pe mam aij ap abe udnabön. *

¹⁷ An̄b u, ȳp b̄i n̄ñeb ne yab̄i rö, B̄i Kub wög aip ḡipul, a ḡimön n̄ñban u, ñ̄i Onesimas n̄p hag ḡinam a ḡimön gas̄i u n̄ñagmön. Yad am̄jaknö ȳp ud aij ḡibnap rö u, n̄p u rö nöp ud aij ḡimön. ¹⁸ Pen n̄pe nöp ḡi naij ga aka nan r̄imnap pen ñ̄aga, a ḡimön, manö r̄imnap m̄dain̄im, n̄p hagagmön; manö an̄bu ȳp hagmön. Hagö, yad nöp pen ñ̄inabin. ¹⁹ N̄ñö hagpin rö, hib yad ke köp halö kal̄i kliñ r̄ikem labin. Pen yad Krai manö aij u nöp hag ñ̄inö ne n̄ñ udmön, Krai Jisas b̄i n̄pe m̄dpan

* 1:2: Kol 4:17; 2Di 2:3 * 1:7: 2Ko 7:4 * 1:10: Kol 4:9; 1Ko 4:15 * 1:16: 1Di 6:2

u, nöp hagagnabin; ne ke niḡban.
²⁰ Mam yad. Bi Kub niḡ wög aip
 giḡpul rö, hagabin rö nöp giḡmön.
 Krais halḡp miḡhöḡ ud aij gö mamil
 miḡhau miḡdpul rö, ne aniḡ giḡmön
 niḡöm yad miḡ miḡ giḡnabin. ²¹ Yad
 haggin rö nöp wasö, ne niḡban adö
 u nöp niḡmön, Onesimas niḡp abe
 adö aniḡbu nöp giḡnabön, a gem, aij
 a gö niḡöl giḡ nöp köp aniḡbi kalḡ kliḡ
 riḡkabin.

²² Manö aniḡ ap miḡdöp u hagaggin.
 Yiḡ ram magö raul miḡgan ap niḡmön
 ud li aij giḡmön. Kale magöḡhalö God
 niḡp sabe giḡpim rö, söḡ miḡdöp nagḡ
 arö gem niḡnam rö löp a gem gasḡ
 halö miḡdpin. *

Manö hag jua

²³ Bi ne Epapras u rö nöp Krais
 Jisas manö hag ḡieia, niḡp nagḡ
 leila, yad aip miḡdpul i. Niḡpe nöp
 “Miḡdpan?” a göp. * ²⁴ Bi wög jiḡm ḡöl
 giḡpun Mak u, Arisdakas u, Demas u,
 Luk u nöp “Miḡdpan?” a giḡpal. * ²⁵ Bi
 Kub Jisas Krais kalöp niḡbi bi gau möḡ
 niḡöm abad miḡdainim.

* **1:22:** Plp 1:25; 2:24 * **1:23:** Kol 1:7 * **1:24:** Kol 4:10-12,14; 1Di 4:10-11

Hibru Hibru n̄bi b̄i Kraiſ lau adö m̄ideila gau kalip köp kalı k̄liñ r̄ika

God Ñ̄i n̄ipe hanip manö aij ñ̄a

¹ Nöd God n̄ipe ap̄is bac hon Juda n̄bi b̄i gau kalip manö hagn̄g, b̄i manö hagep n̄ipe gau adan ke ke gas̄i ñ̄ö, kale niñöm hag ñ̄im̄dal.

² Pen ñ̄in hain m̄dpun i, Ñ̄i n̄ipe ke yuö apöm hanip manö hag ñ̄a. God hagö, Ñ̄i n̄ipe ram m̄inöñ nan gau magöñhalö hadame dagol gau ḡi la. God hagö, Ñ̄i n̄ipe ram m̄inöñ nan gau magöñhalö abad m̄ideinab. *

³ Nap mailö kub halö yab̄i m̄idöp rö u, Ñ̄i u rö nöp mailö kub halö yab̄i m̄idöp. Nap b̄i aigege b̄i rö m̄idöp u, Ñ̄i n̄ipe u rö nöp unbö rö nöp m̄idöp. Ñ̄i manö k̄lö yab̄i n̄ipe hagö, ram m̄inöñ nan gau magöñhalö m̄idep nöp m̄idöp. Ñ̄i n̄ipe apöm, hanip n̄bi b̄i magöñhalö a göm umöm, n̄bi b̄i magöñhalö gau nan si nan najj ḡipal gau magöñhalö k̄k ḡi ke gau yuöm, kauyañ urak ap jak Nap k̄lö ke halö m̄idöp u ñ̄imagö yij̄g böñ lau adö as̄iköm aip m̄idpil. *

Ejol gau yagol rö m̄idpal; God Ñ̄i me B̄i Kub yab̄i m̄idöp

⁴ God n̄ipe gö, Kraiſ n̄ipe ejol gau rö wasö; n̄ipe B̄i Kub m̄idöp. God Kraiſ n̄ip Ñ̄i yad a ga u, hib n̄ipe ejol hib rö wasö; hib n̄ipe i adö lañol au m̄idöp. * ⁵ God Manö ad̄iñ ap God manö hagöm haga,

“Yad m̄iñi nöp hagabin, ne Ñ̄i yad m̄idpan, yad Nap ne m̄idpin,” a ga.

Pen manö an̄ibu God n̄ipe ejol ap hagaga. * ⁶ Pen Ñ̄i n̄ipe nöd u m̄inöñ naböñ i yun̄g ga ñ̄in u, God n̄ipe ejol n̄ipe kalip haga,

“God ejol gau magöñhalö hib n̄ipe haglö adö arañ,” a ga. *

⁷ Pen ejol gau manö hagöm God haga,

“God ejol n̄ipe gau gö, ñ̄in ap yigön rö udöm aubal.

Wög ḡi ñ̄eb b̄i n̄ipe gau gö, ñ̄in ap mab miñañ rö udöm aubal,” a ga. *

⁸ Pen God n̄ipe Ñ̄i n̄ipe n̄ip manö hagöm haga,

“Ne God. Ne Kiñ pör nöp pör nöp m̄idmön, n̄bi b̄i ne gau pör nöp abad m̄ideinabön.

N̄bi b̄i ne abad m̄idmön, ḡi aij ḡimön, kabö rö nöp ḡimön, abad m̄ideinabön. *

⁹ N̄bi b̄i ḡi aij ḡilö,

ne ñ̄iñi liban, pen n̄bi b̄i nan si nan najj ḡilö, ne mulu kal niñban.

An̄b u, yad, God ne, ḡinö, ne nöp B̄i Kub ke yab̄i m̄idpan; b̄i niñeb ne gau mo ne gau m̄idpal,” a ga.

¹⁰ God manö r̄imnap halö hagöm haga,

“B̄i Kub, ne ke hadame dagol gau nöp m̄idmön, m̄inöñ naböñ iñ i ḡi löm, kumi kabö au ñ̄imagö ne ḡi lina. *

¹¹⁻¹² Nan an̄b gau magö ap m̄idöm, ur ḡin̄g gab,

pen ne m̄idep nöp m̄ideinabön. Nan an̄b gau, wañj pap̄i l̄i lugö, ud as̄ik ke au löm, ḡisön n̄bö rol ḡipal rö ḡinabön.

Pen ne B̄i Kub, nöd m̄idm̄idan rö, uri an̄b unbö rö nöp m̄idpan;

ke ap lagnabön; uri m̄idpan rö hainö an̄b unbö rö nöp nöp pör pör nöp m̄ideinabön,” a ga.

¹³ God Manö ad̄iñ ap God manö hagöm haga,

“Ne ñ̄imagö yij̄g böñ yad aui as̄ik m̄idö,

* **1:2:** Jon 1:3 * **1:3:** Ap 2:33-34; Kol 1:20; Hib 8:1 * **1:4:** Plp 2:9 * **1:5:** Ap 13:33; 2Sa 7:14; 1Kr 17:13 * **1:6:** Ro 8:29 * **1:7:** Sam 104:4 * **1:8:** Sam 45:6-7 * **1:10:** Sam 102:25-27

nan niñhön niñhön nöp kauat mauat rö midöp gau magöñhalö, rala miñgan ne gau linabin,” a ga. Pen manö anibu God niñpe ejol ap hagaga. * 14 Anib u, ejol gau niñhön rö midpal? God kalip hag yuö, niñ wög gi ñöl gi, niñbi bi Kraiss ud kamiñ yuö kumi kabö adö lañ au God aip pör nöp kamiñ mideinaböl gau kalip gi ñibal. *

2

God hanip uda u nan kub yabiñ

1 Anib u, manö hag ñilö niñbun u, niñ ud pidöñ gun, gasi niñöl gi nöp midaiun. Pen niñ ud aij gagnabun u, gasi piral rimiñap niñun, manö piral böñ gau arun rö löp. 2 Ejol gau nöp lo manö u damöm, Mosiss niñ ñila u pen manö anibu manö niñjö nöp midö niñöl gi, niñbi bi manö anibu magö ap hagöp rö gagla gau abe, niñbi bi magö ap rib rikla gau abe, ilön pen udla. * 3 Anib u, hon God Niñ niñpe manö aij dauöp u arö giñabun u, hon kamiñ arun rö lagnab. Bi Kub niñpe ke manö anibu dap auö, niñbi bi manö niñpe anibu niñla gau, hanip manö niñjö yabiñ anibu niñmim a göm, hag ñi aij gila. * 4 Pen gasi kale u nöp niñöm hagagla; God kalip aip midö niñöl gi, nan niñeb niñagep rö rimiñap göl gi, nan gagep rö rimiñap göl gi, hanip hag ñila. God gasi niñpe ke niñöm, Ana Ut niñpe u niñbi bi rimiñap nan aij ñö ke yabiñ geila u, u rö nöp niñno. Anib u me, Kraiss manö aij u niñjö yabiñ hagaböl a gun niñbun. *

Jisas hanip rau adog udöm hanip añ mam yad a göp

5 Pen God hanip ud niñpe aip kumi kabö ado lañ au pör nöp mideinabun manö hagpin adö u, ejol gau bi kub adö lañol rö, hon yagol rö midageinabun. 6 Manö adö anibu, God Manö u kalikliñ riköm hagla,

“God. Ne niñbi bi gau kalip gasi niñmön udpan.

Pen kale ne ke rö midagpal;

kale niñbi bi yiñharin rö u, ne niñhön giñig kalip abad mid aij giñpan? *

7 Ne gaina, magö uñep ap ejol gau bi kub rö mideila,

niñbi bi gau yagod au rö mideila u

pen miñni niñbi bi gau kalip gö, kale hib midö,

8 nan magöñhalö gau abad mideinaböl,” a gila.

God gö niñbi bi nan magöñhalö gau abad mideinaböl a gila u, hon niñbun nan magöñhalö niñbi bi mo kale au midnab. Pen miñni hon niñbun nan magöñhalö niñbi bi mo kale au midagöp.

9 Pen Jisas ga u niñbun. God Jisas niñ yuö miñnöñ naböñ adö il i apöm mideila ñin u, ejol gau niñbi bi kub rö mideila; Jisas niñpe bi yiñharin pro rö mideila. Pen God niñpe niñbi bi mög niñöb rö, Jisas niñbi bi magöñhalö gau ud kamiñ yunam a göm ilön kub udöm umö, God gö miñni Bi Kub mailö halö midö niñöl gi, hib niñpe haglö adö arab. *

10 God niñpe nan gau magöñhalö gi löm abad midöp u, niñbi bi iru nöp ud ram miñnöñ aij yabiñ niñpe u ud linig, Jisas yuö apöm ilön ke yabiñ udö, God niñ ka aij ke yabiñ niñpe ke u ña. Niñhön giñig: Jisas niñpe ke ga manö aij u niñ udöm, niñbi bi iru nöp ka aij ke yabiñ anibu Jisas aip am mideinaböl. 11 Pen niñbi bi nan si nan naij gac u lik gi yuab Bi anibu abe, niñbi bi uri gac halö midagpal gau abe, Nap kale añi. Anib u, Jisas niñbi bi anib gau kalip añ mam yad bi gau a göm hagö nable gagöp. *

12 Jisas niñpe God niñpe haga,

“Añ mam bi yad gau kalip aiud nöp u ud niñnabin;

nöp sabe giñig magum gun, kiñap hagöl gi,

* 1:13: Sam 110:1 * 1:14: Sam 34:7; 91:11 * 2:2: Gal 3:19 * 2:3: Hib 10:29; 12:25 * 2:4: Mak 16:20; 1Ko 12:4,11 * 2:6: Sam 8:4-6 * 2:9: Plp 2:8-9 * 2:11: Mad 25:40 * 2:12: Sam 22:22

hib ne hagnö adö arnab,” a ga. *
 13 Pen manö ap haga,
 “God nipe yip abad aij g+nab a gi gasi
 u niñem
 gasi halö mideinabin,” a ga.
 Pen manö ap haga,
 “God ñi pai yip ña gau aip midpin i,”
 a ga. *

*Krais niñi bi udnam a göm, bi rö
 löm, au*

14 Ñi pai haga anib gau kale niñi
 bi u me, nipe bi yabıl ap löm apöm,
 Seden niñi bi tip gi udö umbal bi u
 nip al pak linig uma. * 15 Anig gö me,
 niñi bi umnabun a göm pör nöp gasi
 milö löm bi nagiman rö mideila gau,
 kalip hubik yuö pör pör nöp kamij
 midaiöl rö löp. 16 Pen Krais anig ga
 u, ejol gau ud aij g+nam a göm gaga;
 Ebrahim ñi pai ud aij g+nam a göm
 anig ga. 17 Adö anibu nöp, Krais
 apöm hon añ mam nipe midpun rö
 bi yabıl löm, bi God nip nan sabe
 gep aij yabıl u midöm, niñi bi mid
 aij gagpal gau kalip mög niñöm ud
 aij göm, pör nöp God nip wög gi ñi aij
 göl gi midö, God nipe niñi bi nan si
 nan naij gipal gau gac anibu niñöm
 arö g+nab. 18 Pen apöm minöñ naböñ
 adö il i midöm, hanip marö niñön
 niñön göp u, nip u rö nöp gö me, nipe
 ke niñ aij göp rö, hanip mög niñöm
 abad mid aij g+nab.

3

Jisas bi kub; Mosi bi pro

1 Añ mam bi yad. God kalöp u rö
 nöp manö aij nipe hagö, hon God
 niñi bi nipe ke midpun. Jisas nipe
 bi God manö aij dam ñeb bi u. Jisas
 nipe bi God nip nan sabe gep bi kub
 yabıl u. Jisas manö aij niñ udun, God
 Manö hagöp rö nöp g+nig gun u, nipe
 pör nöp hanip gi ñöb. Anib u, kale
 pör nöp Jisas nip nöp gasi niñöl gi
 midaimim. *

2 Mosi God manö haga u niñöm
 God niñi bi nipe udöm abad mid aij

gim+döp. Anig unbö rö nöp Jisas God
 manö haga u niñöm magöñhalö gi
 aij ga. God Jisas nip wög anibu hag
 la. 3 Bi ap ram gi linab u, ram hib
 haglö adö aragnab; bi ram gi linab bi
 anibu nöp hib nipe haglö adö arnab.
 Adö anibu rö nöp, God Mosi nip ud
 aij göm gö, niñi bi Mosi bi kub a
 gipal; pen Jisas hib kub yabıl midöp
 rö, niñi bi hib nipe haglö adö lanol
 au arañ. 4 Ram haneb ap ke waiö
 lagöp; bi geia midöp. Adö anibu
 rö nöp, nan niñön niñön midöp gau
 magöñhalö God nipe geia midöp.

5 Mosi God niñi bi nipe an au
 wög gi ñi aij göl gi, God hanip hainö
 manö niñön hagnab u, manö aij
 rimnap hag ña. * 6 Pen Krais God Ñi
 nipe yijig göl midöp u me, hanip God
 il nipe midpun gau, bi ram nap niñö
 rö midöm abad mid aij göp. Nan
 aij hainö udnabun u niñ udun gasi
 halö mideinabun u, niñi bi nipe nöp
 mideinabun.

*God manö aij u niñ udöl gi gimim,
 arö gagmim*

7 Anib u, Ana Ut haga rö niñun.
 Nipe haga,

“Ñin i God manö apdi niñeinabim u,
 manö nipe u niñ udmim. *

8-9 Napis nahai bi hadame nöp,
 mi ñin juöl miñau ram minöñ
 kabö nöp midöp an gau midlö,
 kalip nan gagep rö gau göl gi, abad
 mid aij gainö u pen

God nipe hanip niñön g+nab a
 göm, manö yad u niñagöm,
 gasi kale ke nöp niñöm gilö arm+döp.

Napis nahai bi gila rö u, kale
 God manö hag juagmim. *

10 Anig gilö, yad napis nahai bi gau
 niñnö mulu lugö hagnö,
 ‘Kale pör nöp yip ji niñöm, manö
 yad hain gagpal,’ a g+nö.

11 Anig gila u, yad kalip niñnö mulu
 lugö,
 ‘Ram minöñ aij aramöm, yad aip
 midöm,

* 2:13: Ais 8:17,18 * 2:14: 1Jn 3:8; Rep 12:10 * 3:1: Hib 4:14; 7:26; Nab 12:7 * 3:5: Nab
 12:7 * 3:7: Sam 95:7-11 * 3:8-9: Eks 17:7; Nab 20:2-5

ake löm mîd aij göl a gîno u, aragnaböl,' a gîno.

Manö klö hagem böj nöp wasö gîno!" a ga. *

¹² Anîb u, añ mam bî. Nan si nan naij gîmim, God kamîj mîdöp u manö nîpe u arö gîmim, gasî kale ke nîjmim rö löp u, nîj aij gîmim.

¹³ God Manö adîj hagajîn u, "Ñîn i God manö apdi nîjeinabim u, manö nîpe u nîj udmim," a göp. Anîb u, uri hon "Ñîn i" mîdpun u, pör pör ñîn añî añî nañîn namam gau aip Kraîs manö aij u hag amîl apîl göl gî, pen pen hag ñîmim, gasî halö mîdmim. Wasö u, Seden kalöp nan si nan naij gep manö pîral rîmnap hagöm kalöp ðîp gî ud arö Kraîs manö aij u arö gînabim.

¹⁴ Nöd Kraîs manö aij nîpe u nîjun, manö nîpe nîj ud pîdöj gun, nîp cîg aij gîno u rö, hainö pör nöp klö gun anîb unbö rö nöp Kraîs manö aij nîpe u nîj ud pîdöj gun, nîp cîg aij gun gasî halö mîdeinabun u, Kraîs nîbi bî nîpe mîdun nîp aip jîm ñöl wög gîpun.

¹⁵ God Manö adîj hagajîn u hagöp, "Ñîn i God manö apdi nîjeinabim u, manö nîpe u nîj udmim.

Napîs nahai bî hadame nöp, God nîpe hanîp nîhön gînab a göm, manö yad u nîjagöm, gasî kale ke nöp nîjöm gîlö armîdöp. Napîs nahai bî gîla rö u, kale God manö hag juagmim," a ga. *

¹⁶ Mosîs nîpe Isrel nîbi bî nöp udöm Ijîp nîbö daua nîbi bî anîb gau magöjhalö God manö nîjöm jî nîjla. * ¹⁷ Mî ñîn juöl mîhau Isrel nîbi bî nöp nan si nan naij gî mîdlö, God kalîp mulu lugöl gî mîdö nîjöl gî, ram mînöj kabö nöp mîdöp aij gau mîdöm iru nöp um hakla. *

¹⁸ Pen Isrel nîbi bî nöp pör nöp God nîp jî nîjöm, manö nîpe hagöp rö gagla u me, God nîpe manö klö hagöm, "Yad kalöp nîjno mulu lugö,

ram mînöj aij arammim, yad aip mîdmim ake lîmim mîd aij gîmim a gîno u, aragnabim," a göm, böj nöp wasö ga. ¹⁹ Anîb u nîjbun, manö nîpe nîj udagla u me, am ram mînöj aij ake löm mîd aij gîblap au aröl rö laga.

4

¹ "Kale ram mînöj aij arammim, yad aip mîdmim ake lîmim mîd aij gînabim," a ga manö u Isrel napîs nahai bî nîj udagla. Pen uri God hanîp nöp manö nîj anîbu hagöp. Anîb u, kale magöjhalö nîj aij gîmim, hon magöjhalö ram mînöj aij aramun, God aip mîdun ake lun mîd aij gun, a gî gasî nîjmim. Nîj aij gîpe, God kalöp nîbi bî añî ap, nan aij nöp ñînabin a gîno u udagnabön, a gagnîm. ² God gö Kraîs manö aij u Isrel nîbi bî kalîp hag ñîlö nîjla rö, hanîp u rö nöp Kraîs manö aij u hag ñîlö nîjno. Pen Isrel nîbi bî Kraîs manö aij u nîjöm, nîjög a göm, nîj udagla. Anîb u, Kraîs manö aij u kalîp gî ñaga.

³ Pen hon nîbi bî Kraîs manö aij u nîjun, nîjög a gun nîj udpun gau, "Kale ram mînöj aij arammim, yad aip mîdmim ake lîmim mîd aij gînabim," a ga u, manö nîj anîbu haga rö gînabun. God haga, "Anîg gîla u, yad kalîp nîjno mulu lugö,

'Ram mînöj aij aramöm, yad aip mîdöm, ake löm mîd aij göl a gîno u, aragnaböl,' a gîno.

Manö klö hagem böj nöp wasö gîno!" a ga.

God anîg haga u pen nîpe hadame dagol gau ram mînöj i gî laga ñîn u, nan magöjhalö gînab gau magöjhalö hadö gasî nîjöm gînabin a ga. *

⁴ God Manö u adîj ap amgö lî nîjmön, ñîn mudun u manö rîmnap nîjnabön. Manö anîbu kalî kîñ rîköm hagla, "God ñîn unbö kagoj jîj

* **3:11:** Nab 14:21-23
Sam 95:11; Hib 3:11

* **3:15:** Hib 3:7-8

* **3:16:** Nab 14:1-35

* **3:17:** 1Ko 10:10

* **4:3:**

ram m+nöŋ nan gau magöŋhalö gi li haköm, ñ+n mudun j+ŋ u ake l+nam a göm, y+har+ŋ m+deia,” a g+la. *

⁵ Pen God Manö ad+ŋ m+idö nöŋ ha-gaj+n an+bu, God haga, “Ram m+nöŋ aij aramöm, yad aip m+idöm, ake löm m+id aij göl a g+nö u, aragnaböl,” a ga. *

⁶ God gö Krais manö aij u Isrel n+bi b+ kal+p hag ñ+la pen n+ŋöm, n+ŋö hagöp a göm, n+ŋ udagla. An+ŋ u me, ram m+nöŋ aij aramöm, God aip m+idöm ake löm m+id aij g+blap u, aragla. Pen n+bi b+ ke n+bö r+mnap arnaböl. ⁷ An+ŋ u, n+bi b+ manö n+pe n+ŋöm arö g+la gau umlö, m+ iru nöŋ inö, bac i+ŋ Depid God Manö kal+ kliñ r+köm, manö magö uri nöŋ hagaj+n u hagöm haga,

“Ñ+n i God manö apdi n+ŋeinabim u, manö n+pe u n+ŋ udmim.

God manö n+pe n+ŋmim iru göp a g+mim j+ n+ŋagmim,” a ga.

Pen God kauyaŋ u, “Ñ+n i” a ga u me, hon n+ŋbun, ñ+n n+pe n+bi b+ udnab ñ+n u auagöp; m+dep nöŋ m+idöp. *

⁸ Pen kale hagnabim, “God hadame nöŋ, ‘Ram m+nöŋ aij aram-mim, yad aip m+idmim ake l+mim m+id aij g+nabim,’ a ga u, b+ kub Josua ap+s bac b+ kal+p dam ram m+nöŋ Kenan arö, m+id aij g+la adö u haga,” a g+nabim. Pen ñ+n an+bu nöŋ hagaga; kale amöm ram m+nöŋ Kenan m+idlö n+ŋöl gi, manö an+bu kauyaŋ haga. ⁹ An+ŋ u, God n+pe ñ+n mudun u ake löm m+id aij ga rö, n+bi b+ n+pe u rö nöŋ ake löm m+id aij g+naböl. ¹⁰ God ñ+n kagoŋ j+ŋ wög göm, ñ+n mudun j+ŋ u ake löm y+har+ŋ m+deia rö, n+bi b+ an an God ram m+nöŋ aij au arnaböl gau, kale an+ŋ unbö rö nöŋ wög geila u arö göm, ake löm, y+har+ŋ am n+pe aip m+id aij g+naböl. ¹¹ An+ŋ u, ram m+nöŋ aij an+bu aramun, God

aip m+idun ake lun m+id aij g+nabun a ga manö u, klö gun, n+ŋ ud p+idöŋ gun, God Manö hagöp rö nöŋ göl gi m+idaiun. An+ŋ unbö rö g+nabun u, Isrel n+bi b+ nöŋ God manö haga u n+ŋ udagöm ram m+nöŋ aij aragöm, ap lug pakla rö u, hon n+bi b+ añ+ ap unbö gagnab.

¹² N+hön g+n+g: God Manö u kam+ŋ nöŋ m+idöp. God Manö u, nan n+hön g+n+g g+nab. Ru m+lö k+id gau magöŋhalö kaŋu göp; God Manö u k+id yab+ŋ. An+ŋ han+p yaŋ amöm, gas+ r+m+id m+idmagö ke löm ana ke löm g+nab; an+ŋ han+p yaŋ amöm, le goŋ ke löm le c+il ke löm g+nab; an+ŋ han+p yaŋ amöm, gas+ aij n+ŋbun aka gas+ naij n+ŋbun u, ud höŋ lö n+ŋ aij g+nabun. *

¹³ N+hön n+hön g+nabun gau, God n+ŋ m+idö n+ŋöl gi g+nabun; agam+j pi göl gun rö lagöp. Pen n+pe nöŋ han+p manö kub göm, n+hön n+hön g+pun manö u hag n+ŋö n+ŋöl gi n+p hag ñ+nabun.

Jisas God n+p nan sabe gep B+ Kub yab+ŋ m+idöp

¹⁴ An+ŋ u, God N+p Nan Sabe Gep B+ Kub Yab+ŋ hon u, God Ñ+ n+pe Jisas u, amöm Nap aip m+idöp rö, Krais manö aij n+ŋ udpun u, n+ŋ ud p+idöŋ göl gi m+idaiun. ¹⁵ God N+p Nan Sabe Gep B+ Kub Yab+ŋ hon u apöm m+nöŋ iŋ i m+dm+idöp rö, nan si nan naij han+p +p gi ud arn+m rö löp gau abe, marö han+p n+hön n+hön göp gau abe, n+p u rö nöŋ ga u pen n+pe gi naij gaga. An+ŋ u, marö n+hön n+hön han+p g+nab u, God N+p Nan Sabe Gep B+ Kub Yab+ŋ hon u n+ŋ aij göp rö, han+p mög yab+ŋ n+ŋöm, ¹⁶ b+ an+ŋ n+bö hon aij yab+ŋ u m+idöp. An+ŋ u, hon gac halö m+idpun u, God an+n+ŋ göp B+ u n+p p+ñ+ŋ gun, arö gagun. God han+p mög n+ŋöm, Ñ+ n+pe n+p yuö apöm uma rö, God sea Kiŋ as+k m+idöp söŋ au areinabun u, n+pe han+p mög n+ŋöm ud aij göm abad m+id aij gö agam+j m+id aij g+nabun. *

* 4:4: Jen 2:2 * 4:5: Sam 95:11 * 4:7: Sam 95:7-8 * 4:8: Dud 31:7; Jos 22:4 * 4:10: Hib 4:4 * 4:12: Ep 6:17; Rep 1:16; 19:13-15 * 4:14: Hib 3:1; 10:23 * 4:16: Hib 10:19

5

¹ Bî God nîp nan sabe gep bî kub gau magöñhalö, bî yîharîñ nîbi bî an gau nîbö u pen God kalîp hag lö, bî an nîbö mîdöm wög nîpe u gîpal. Nîbi bî nan si nan naij gîpal u nîñöm, kaj meme aka kaj sipsip dap bî God nîp nan sabe gep bî kub ñîlö, kale pen bîd adö u pak lauöm, God nîp sabe gî ñîbal. Wög kale ap pen, nîbi bî God nîp gasî nîñlö aij gö, nan rîmnap dap bî God nîp nan sabe gep bî kub ñîlö kale nan anîb gau God nîp sabe gî ñîbal. ²⁻³ Pen bî God nîp nan sabe gep bî kub anîb gau, bî yabî gau me, kale ke u rö nöp nan si nan naij gîpal. Anîb u, nîbi bî rîmnap gau nan si nan naij kale gîpal u abe, kale ke nan si nan naij gîpal u abe gasî nîñöm God nîp nan sabe gî ñîbal. Anîb u, nîbi bî nîñ aij gagpal gau ap lug paknîg rö geinaböl u, God nîp nan sabe gep bî kub u kalîp mög nîñöm, manö hain hagpal. * ⁴ Kale ke, bî kub mîdno a göm, wög anîbu udagpal; God Eron nîp hag lö wög anîbu gîmîdöp rö, kalîp anîg unbö rö nöp hag lö gîpal. *

⁵ Adö anîbu nöp, Krais nîpe ke, yad bî God nîp nan sabe gep bî kub yabî mîdeinam a göm hagaga; God nöp nîp haga,

“Ne Ñî yad;

mîñi yad Nap ne,” a ga.

⁶ Pen God Manö u adîñ ap amgö lî nîñun, God manö ap halö haga u nîñbun. Ñî nîpe nîp haga,

“Melkisedek nîpe yîp nan sabe gep bî mîdmîdöp rö u, ne yîp nan sabe gep bî pör pör nöp mîdeinabön,” a ga. *

⁷ Pen Jisas mîñöñ naböñ adö i mîdöm, nîp alnîg geila, Nap nîp mîñöñ göl gî, meg mîgan dap ranöm sabe göl gî mîdeia. Nap nîp hag nîñöm haga, “Yîp abad mîdaimön. Pen anîg anîg gîmön hagagabin; ne ke nîñban rö yîp gîmön,” a ga. Jisas

* 5:2-3: Lep 9:7; 16:6 * 5:4: Eks 28:1 * 5:6: Sam 110:4; Hib 6:20; 7:1 * 5:7: Mad 26:36-46; Plp 2:6-8 * 5:12: 1Ko 3:1-3

anîg hagö, God manö nîpe nîñöm, hag nîñu rö nöp ga. *

⁸ Jisas nîpe God Ñî nîpe yabî u pen nîpe mîñör udöm uñham mîdmîdöp u, yad aige gö Nap manö hagnab rö gînabin a gî gasî nîñöm, anîg unbö rö nöp geia. ⁹ Pen Nap manö nîñön haga, magöñhalö ga u me, nîpe nîbi bî manö nîpe nîñ udöm hain gîpal gau ud asîk yuö, kale ram mîñöñ aij kumi kabö adö lañ au aramöm pör pör nöp kamîñ nöp mîd aij gînaböl. ¹⁰ Pen adö anîbu nöp, God Jisas nîp haga, “Melkisedek nîpe yîp nan sabe gep bî mîdmîdöp rö u, ne yîp nan sabe gep bî kub yabî mîdeinabön,” a ga.

God manö yuö yabî u nîñ aij gîmîm, nîñ ud pîdöñ gîmîm

¹¹ Manö kalî kliñ rîkabin anîb i rö iru mîdöp u pen yîñîd nîñaggîm u rö, uñham hagnö nîñnabîm. ¹² Kalöp God Manö pör hag ñîbun u nîñ aij gîmîm nîbi bî rîmnap kalîp hag ñîbep u pen yîñîd nîñaggîm rö, manö nöd nîñeb gau kalöp kauyan hag ñun rö löp. Mîñi nan kö ñîñbep rö u pen ci ñîñ nöp mîdpîm. * ¹³ Ñî painañ ci ñîñ nöp mîdpal gau, nagî adö u aij, nagî adö u naij a göm nîñaggîp. ¹⁴ Pen nîbi bî gasî halö gau gî damöm, adö u gep, adö u gagep a göm nîñ aij gîpal. Kale nan magö yabî ñîñbal.

6

God manö yuö u nîñ udun

¹ Krais manö aij kalöp pör hag ñîbal gau, kauyan hagem kauyan hagem hagagnabin. Ram gîñîg, padö bîñîñ göm kauyan ud juöm, kauyan u bîñîñ göm, kauyan u bîñîñ göm gagpal. Anîb u, hon ke nöp kliñ aij gun me, God nîbi bî nîpe mîdeinabun a gun gasî nîñmîdun u böñ nöp arö gun, God Ñî nîpe nîp yuö hanîp a göm uma manö aij u böñ nöp nîñ udun. Padö u ud juöl, rol göl, ud juöl,

rol göl, unbö gagun. ² Ñig pakpal manö u; God kalip ud aij ginim a göm ñimagö nabic adö libal manö u; nibi bi umöm urakpal manö u; God nibi bi magöñhalö manö kub hagöm kalip nime lö rimnap ilön pör udnaböl manö u; manö anibu kauyan hagagnabin. Krais manö aij nöd niñbe anib gau, gasi niñ nöp midöl gi, Krais manö aij rimnap halö niñnabim u aij. ³ Anib u, God hanip abad midö niñöl gi, Krais manö aij rimnap halö hag ñino niñnabim.

⁴ Nibi bi Krais manö aij nipe niñ udöm, hainö arö ginaböl gau, kale kauyan nan si nan naji gipal u mög niñöm, Krais manö aij nipe u niñ udagnaböl. Kale God mailö aij nipe u hadö niñla; God nan aij kumi kabö adö lañ nibö ñöb u hadö niñla; Ana U† nipe kalip an dan hadö aua. ⁵ God Manö aij u dö yab† göp u hadö niñla; God nipe nibi bi ram minöñ it i abad midnig gab u, klö nipe u hadö niñla. ⁶ Nan anib gau magöñhalö hadö niñla u pen Krais manö aij u arö gila. Anib u, kale kauyan nan si nan naji gipal u mög niñöm, Krais manö aij nipe u niñ udagnaböl. Niñhön ginig: God Ñi nipe u kauyan mab kros ba lañ al pak lilo nibi bi gau nip hag junaböl. *

⁷ Minöñ au yin yimlö, möñ paköl gi paköl gi, yin ran aij göm nan magö pil aij gö, nibi bi ñi pai wög anibu ñinig gaböl gau niñöl. Anig gö God minöñ anibu ñiñi löm nan aij ñinab. ⁸ Pen minöñ au yin yimlö, möñ paköl gi paköl gi, kip† kal† kal† halö gau nöp ranö, nan magö pilagnab u, minöñ anibu minöñ naji yab†. God minöñ anibu manö klö hagö mab ke yan innim rö löp. *

⁹ Pen bi niñeb aij yad gau. Manö kub rö hagabun u pen kale ke Krais manö aij u arö gipim a gun hagagabun; niñ aij gimim a gun hagabun. Niñhön ginig: Krais nibi bi nipe midmim, nibi bi nipe gau gipal

rö gipim u niñbun. ¹⁰ God hałowatö gagnab; hagöp rö nöp ginab. Kale nöd God nip wög gimim, midmagö limim, nibi bi nipe kalip ud aij gimim gi ñibe u abe, mñi u rö nöp ud aij gimim gi ñibim u abe, nipe hau gagnab. * ¹¹ Pen hanip aij ginab u, kale magöñhalö adö anibu nöp pör nöp göl gi mid dammim mid dammim, amun God aip pör nöp mid aij gun a gimim gasi niñbim rö, ginab.

¹² Kalöp iru maru ginim rö löp u, niñ aij gimim. Krais manö aij nipe u niñ ud pidöñ göm, marö auö klö göm gasi halö midpal nibi bi gau, God nan aij ñinabin a ga u udnaböl. Kale anib unbö rö nöp göl gi midpe, kalöp nan aij anibu ñinab.

¹³ God bac itan Ebrahim nip manö niñö u hagnig, bi kub God rö ap halö midageia niñöm, nibi bi rimnap hib kale hagaga; hib nipe ke hagöm haga, ¹⁴ “Yad midpin rö, nöp manö niñö yab† hagabin, nöp abad midnö niñöl gi, nibi bi ne iru yab† mideinaböl,” a ga. * ¹⁵ Ebrahim manö nipe anibu niñöm, agamij abad midö midö, God nan aij haga u uda.

¹⁶ Hon nibi bi, manö klö niñö yab† hagnig, bi kub ap hib nipe hagun, niñö yab† hagabun a gipun. Anig ginö, nibi bi gau niñöm, u rö nöp u niñö yab† hagaböl a gal. ¹⁷ Anibu rö, God hib nipe ke hagöm, “Yad midpin rö, nöp manö niñö yab† hagabin,” a ga u, nibi bi gau ñi pai yag daunaböl gau, yad gasi hain niñem adö ke gagnabin u, niñ aij göl a göm, manö anibu rö haga. ¹⁸ Anib u, hon nibi bi nan si nan naji gun, piñig God nip lau adö aubun gau, niñö nöp nan aij kalip ñinabin a ga u udnig gabun a gun, gasi halö midaiun. God hib nipe ke hagöm, yad midpin rö, a ga; nöp manö niñö yab† hagabin, a ga. Manö miñöp haga u, God manö piral hagnim rö lagöp. Ke gagnab. * ¹⁹ God Ram Magö Raul

* 6:6: Mad 12:31; Hib 10:26-27; 1Jn 5:16 * 6:8: Jen 3:17-18 * 6:10: Hib 10:32-34 * 6:14: Jen 22:16-17 * 6:18: Nab 23:19

Migan U† Ke Yabi† u wa†ij bad yuö yuö gö, n†p amgö n†njagpun u pen manö n†njö yabi† u hagö, gas† añ† an†bu nöp n†njun, gas† halö n†p abad m†dpun. Manö n†njö yabi† an†bu, God ram magö raul m†gan n†pe u aröp u me, kabö klö rö m†döp; an† a†a gagnab. * ²⁰ Melkisedek n†pe b† God n†p nan sabe gep b† m†dm†döp rö u, Jisas n†pe God N†p Nan Sabe Gep B† Kub Yabi† hon u löm, God Ram Magö Raul M†gan U† Ke Yabi† u nöd amöm, han†p a göm Nap n†p sabe göl g† m†döp. N†pe God N†p Nan Sabe Gep B† Kub Yabi† pör pör nöp m†deinab.

7

Ki† ap b† God n†p nan sabe gep b† m†dm†döp

¹ Melkisedek an†bu n†pe Ki† m†döm, n†bi b† ram m†nöh Salem abad m†döl g†, b† God klö halö yabi† u n†p nan sabe gep b† u u rö nöp m†dm†döp. Pen Ki† r†mnap apöm, bac it†nj Ebrahim n†p g† naij geila, kal†p yu g† yuöm, nan aij aij kale gau dap auö n†njöl g†, Melkisedek apöm n†p adan an† au n†njöm, God n†p sabe göm, Ebrahim n†p abad m†daimön a ga. * ² Melkisedek an†g ga n†njöm Ebrahim nan p††† g† daua gau, magö†halö n†me li Melkisedek n†p magö añ† ap ñöm, n†pe ke magö unbö aj†p la† u†a. Pen Melkisedek hib n†pe u it† m†höp m†döp. Hib n†pe Melkisedek u ud ado göm, “Ki† Aij Yabi† Nöp Göp” a g†pal. Pen n†pe ram m†nöh Salem Ki† m†dm†döp u, hib an†bu ud ado göm, “Ki† Agam†j M†dep Magö Ñöb” a g†pal.

³ Melkisedek n†pe b† God n†p nan sabe gep b† u pen n†me it† u an†g göl m†döp, nap n†hi it† u an†g göl m†döp a göm haglö n†njagpun. Pen n†p kal† kl††† r†kla ñ†n u, n†me yag daua ñ†n u a göm haglö n†njagpun; uma ñ†n u a göm u rö nöp haglö n†njagpun. N†pe pör nöp b† God n†p nan sabe

gep b† m†döp rö, n†pe God Ñ† n†pe rö m†döp.

⁴ God bac it†nj Ebrahim n†p n†njö aij gö, b† kub m†deinabön a ga u n†njun n†pe b† kub m†deia. Pen Ebrahim Melkisedek n†p b† kub yabi† m†deia u n†njöm, nan p††† g† daueia gau, n†me li n†p magö añ† ap ñöm, n†pe ke magö unbö aj†p la† u†a.

⁵ U nöd yabi† an†g ga. Hainö Mos†s n†p yag daueila kub göm, God Manö u ad†nj ap kal† kl††† r†köm haga, “Ebrahim r†kö r†k damöm, n†bi b† Lipai it† m†dpal gau God n†p nan sabe gep wög g† m†dlö n†njöl g†, kale Isrel n†bi b† gau magö†halö, mani nan n†hön n†hön udnabim gau, kal†p n†me li magö añ† añ† dap ñ†mim, kale ke unbö aj†p la† u u†dmim,” a ga. An†b u, hon Mos†s lo adö u n†njun n†njun, kale magö†halö Ebrahim it† n†pe m†dm†dal u, pen namam Lipai it† m†dm†dal gau kal†p pör magö añ† ap n†me li ñ†m†dal. *

⁶ Pen God bac Ebrahim n†p haga, “N†bi b† ne gau ud aij g†nabin,” a ga. God manö haga ñ†n u, Ebrahim n†pe b† r†mnap kal†p nan ñ†agm†döp; pen Melkisedek apöm Ebrahim n†p n†njöm, God n†p sabe göm, Ebrahim n†p abad m†daimön a gö, Ebrahim nan daua gau magö añ† ap n†me li Melkisedek n†p ñ†a. Pen Melkisedek Lipai it† b† ap m†dagm†döp. ⁷ Hon n†njun, b† ap apöm b† ap God n†p sabe göm, b† an†bi n†p abad m†daimön a geinab u, b† God n†p sabe g†nab u b† kub, b† ap b† pro. An†b u, hon n†njun Melkisedek b† kub, bac Ebrahim b† pro. ⁸ B† Lipai it† Isrel n†bi b† magö añ† n†me li ñ†m†dal u udöm, m†d damöm m††ep löm umla. Pen Melkisedek n†pe Ebrahim magö añ† ap n†me li ñ†a u†a u, God Manö u kal† kl††† r†köm, Melkisedek umöm wög n†pe arö ga a göm, hagagla.

⁹⁻¹⁰ Ebrahim Melkisedek n†p nan n†me li ñ†a an†bu, ñ††† pai r†k dauaga

* ^{6:19:} Lep 16:2-3 * ^{7:1:} Jen 14:17-20 * ^{7:5:} Nab 18:21

ñin u ña. Hainö me, Aisak níp ríkò, Aisak pen Jekop níp ríkò, Jekop Lipai níp ríkò, rík amil apil gílò, Lipai bî anîb gau God níp nan sabe gep bî wög gílò niñöl gî, Isrel nîbi bî gau mani nan kale gau kalíp nîme li ñimîdal. Pen Ebrahim Melkisedek níp nan nîme li ña u, kalíp rík dauagla magö u ña u me, Ebrahim abe, bac nîpe Lipai it abe, Melkisedek níp nîme li ñeb rö nöp mîdeila u niñbun.

Bî God níp nan sabe gep gîsön nîbö u, bî nöd nîbö gau ka kalíp u uda

¹¹ Mosîs God Manö kalî kliñ rîkôm, anîg anîg gîmim a ga niñöm, Juda nîbi bî kaj meme kaj sipsip nan gau damöm, Lipai it God níp nan sabe gep bî gau kalíp ñîlò, kale pak lauöm God níp sabe gî ñimîdal. Kale anîg göl God nîbi bî nîpe mîdaiblap, God Bî hain nîbö Melkisedek rö ke ap yuagbö; Lipai bî gau, God níp nan sabe gî ñöl gî nöp mîdaiblap. Pen God Bî hain nîbö Melkisedek rö ap yua. ¹² Bî God níp nan sabe gep hain nîbö anîbu apöm, bî God níp nan sabe gep nöd nîbö gau ka kalíp udeinab u, lo hain nîbö u rö nöp apöm, lo nöd nîbö u ka u udnîm.

¹³ Pen God Manö adîñ hagajîn i, bî God níp nan sabe gep hain nîbö u, Bî Kub hon u nöp. Lipai nîbi bî it u rík damöm níp rík dauagla; Bî Kub hon it nîpe u bî añî ap God níp nan sabe gep wög u gaga. ¹⁴ Juda nîbi bî it u nöp rík damöm Bî Kub hon níp rík daula. Pen Mosîs bî Juda it rîmnap God níp nan sabe gep wög göl a göm manö rîmnap hagaga. * ¹⁵ Pen Bî God níp nan sabe gep hain nîbö anîbu, Melkisedek bî God níp nan sabe gep mîdmîdöp rö mîdöp u me, nan hagabin anîbi waiö yabîl mîdöp. ¹⁶ Bî Kub hon u, bî it niñön mîdöp lo ap hagö, God níp nan sabe gep bî ap mîdagöp. Pen nîpe bî klö ke halö mîdöp, nan ap níp al pak lînim rö lagöp u me, God níp nan sabe gep

bî ap mîdöp. ¹⁷ Niñön gîniñ: God Manö adîñ ap kalî kliñ rîkôm, God manö rîmnap Kraîs níp haga u kalî kliñ rîkôm hagla,

“Bî yîp sabe gep Melkisedek rö pör nöp mîdeinabön,” a ga.

¹⁸ Lo God Mosîs níp hagö Mosîs nîbi bî kalíp hag ña lo anîbu, niñön gîniñ geia u gînim rö laga; manö yîharîñ rö la u me, God nîpe ud ke gau la. ¹⁹ Lo God Mosîs níp hagö Mosîs nîbi bî kalíp hag ña lo u, nan naij gau ap ud gö aij rö laga. Pen God nîpe nan aij hanîp ñöb; nan nöd nîbö u wasö. Anîb u, gasî halö mîdpun. Nan aij hain nîbö u niñ udun, God mîdöp au söl aunabun. *

²⁰ Bî God níp nan sabe gep nöd nîbö gau wög kale nöd udla ñin u, God manö klö rîmnap hagaga. Pen Bî Kub hon God níp nan sabe gep bî la ñin u, God manö klö ke hagöm haga. ²¹ Bî Kub hon God níp nan sabe gep bî lîniñ, God manö klö ke hagöm haga,

“Yad Bî Kub, yad manö niñö yabîl hagabin;

hainö manö ap ke hagagnabin.

Ne pör nöp yîp nan sabe gep bî mîdeinabön,” a ga. *

²² God manö klö hagöm manö niñö yabîl haga u me, hon niñbun Jîsas uma u me, God manö hain nîbö aij yabîl u ud ke gau lagnab. *

²³ Bî God níp nan sabe gep nöd nîbö gau, iru nöp rö wög anîbu udla. Ap umö, bî God níp nan sabe gep hain nîbö ap haglö, wög anîbu gî mîdmîdöp; u umö hain nîbö u mîdmîdöp; u umö hain nîbö u mîdmîdöp. Anîbu me, ap pör mîdagmîdal. ²⁴ Pen Jîsas anîbu rö gagöp; nîpe pör kamîñ mîdöp u rö, wög anîbu arö gagöp. God níp nan sabe gep bî pör nöp mîdeinab.

²⁵ Jîsas pör nöp kamîñ mîdeia, uri kamîñ mîdöp, hainö pör nöp kamîñ mîdeinab u me, nîbi bî God nîbi bî nîpe mîdniñ, Jîsas kalíp a göm uma

* 7:14: Ais 11:1; Mad 2:6; Rep 5:5 * 7:19: Hib 9:9 * 7:21: Hib 5:6 * 7:22: Hib 8:6; 12:24

* 7:25: Ro 8:34

manö aij u niŋ udeinaböl u, niŋe pör nöp kalip ud asik yunim rö löp. *

²⁶Jisas niŋe bi ut yabił; niŋe nan si nan naij pro pro rimnap gagöp; niŋe asiŋ midagöp. Jisas ram minöŋ it i niŋi bi nan si nan naij gipal gau aip mideia u pen God niŋp ud ke dam ram minöŋ aij kumi kabö adö lagod au la. God Niŋp Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił hon me u. Hanip gi niŋ aij ginim rö löp. ²⁷Bi God niŋp nan sabe gep bi kub yabił yiharitŋ gau, niŋn aŋi aŋi pör nöp nan si nan naij kale ke gipal rö, nan pak God niŋp sabe gi niŋm, hainö niŋi bi ke niŋbö gau nan si nan naij gipal rö, nan pak sabe gi niŋbal. Pen Jisas hanip niŋi bi gau magöŋhalö, nan si nan naij gipun u niŋöm, maŋ aŋi yabił mab ba laŋ niŋp ke sabe gi ŋa. Me aij! *

²⁸Lo God Mosiŋ niŋp hagö Mosiŋ niŋi bi kalip hag ŋa lo u hagöp rö göm, bi nan si nan naij gipal gau kalip hag lilo, kale bi God niŋp nan sabe gep bi kub yabił midpal. Pen hainö u, God manö ke kło hagöm manö niŋö yabił haga u, God Niŋ niŋe ke hag la. God nan niŋhön niŋhön Niŋ niŋe ginig gab a göm gasi niŋa u, Niŋ niŋe nan magöŋhalö ginim rö löp.

8

Jisas niŋe God Niŋp Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił hon

¹Pen manö hagabun it u anig göl midöp: God Niŋp Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił hon u amöm God kumi kabö adö laŋ au mailö halö midöp u niŋmagö yijig böŋ lau adö asik midöp.

²God Niŋp Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił hon anibu, niŋe God sabe gep ram au wög göp. God sabe gep ram au wög göp u, niŋi bi gi lagla; God sabe gep ram niŋö u, God Bi Kub niŋe ke gi la.

³Bi God niŋp nan sabe gep bi kub yabił minöŋ adö it i gau magöŋhalö, niŋi bi nan si nan naij gipal gau kaj meme aka kaj sipsip nan gau dap nan sabe gep bi kub yabił niŋlö, kale

pen rimnap pak God niŋp aij a göm sabe gi niŋmidal; rimnap pen pak nan si nan naij göm gac halö midpal u God niŋmön arö ginim, a göm, bid adö u pak lauöm God niŋp sabe gi niŋmidal. Anib unbö rö nöp, God Niŋp Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił hon nan rimnap God niŋp niŋig ga. ⁴Jisas ram minöŋ kumi kabö adö laŋ midöp u me, niŋe God Niŋp Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił midöp. Pen niŋe ram minöŋ it i midböp, God niŋp nan sabe gep bi ap midagaiböp. Niŋhön ginig: God haga rö, bi Lipai it yag daubal gau nöp, God niŋp nan sabe gep wög göl gi, Mosiŋ lo manö kali kliš rika rö niŋöm, nan pak God niŋp sabe gi niŋbal. ⁵Pen minöŋ naböŋ adö it i God niŋp nan sabe gep wög gipal u, ana ral niŋöm gipal rö nöp gipal; nan yabił u ram minöŋ kumi kabö adö laŋ au midöp. Adö anibu nöp, Mosiŋ God sabe gep sel ram u ginig ga u, God niŋp haga, “Nö ilö gau midmön, yad nöp yamnö niŋna rö nöp magöŋhalö anib unbö rö nöp gimön,” a ga. *

⁶God Niŋp Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił hon Jisas, bi God niŋp nan sabe gep bi kub yabił nöd niŋbö gau gimidal rö gagab; niŋe wög kub yabił gab. God Niŋp Nan Sabe Gep Bi Kub Yabił hon Jisas gö God niŋi bi niŋe udnab manö u, Mosiŋ kali kliš rika manö u rö midagöp. God niŋi bi niŋe udnab manö u hagnig, niŋe manö kło hagöm haga, “Yad kalöp manö niŋö hagabin, niŋi bi yad kalip nan aij yabił niŋnabin,” a ga. *

⁷Pen God manö nöd hag la u aij gaiböp, manö gisön niŋbö u dauagböp. ⁸Niŋi bi gau mid aij gagla rö, God kalip hag ginig, bi manö hagep niŋe ap gasi niŋö, God Manö kali kliš riköm haga,

“Yad Bi Kub kalöp hagabin,
hainö yad Isrel niŋi bi gau abe
Juda niŋi bi gau abe

* **7:27:** Hib 5:3 * **8:5:** Kol 2:17; Hib 9:23; Eks 25:40 * **8:6:** Hib 7:22 * **8:8:** Jer 31:31-34

kalip manö aij g+sön n+bö hagnabin. *

9 N+pis n+hi i+tañ gau kalip ñ+magö adö lem ud Ijip n+bö daunö u pen manö hag adö añ+ lem hagnö u n+ñageila u me, yad kalip arö g+nö. An+ib u, manö an+ibu rö, kalip kauyañ hagagnabin.

10 Yad B+ Kub kalöp hagabin, hainö yad Isrel n+bi b+ gau kalip manö hain n+bö hagem manö hag adö añ+ lem, lo yad u gas+ m+dmagö añ kale dañ l+ ñ+nö, n+ñ aij göm gas+ n+ñöl g+ m+deinaböl. An+ib u, yad God kale m+deinabin; kale n+bi b+ yad m+deinaböl.

11 Ñ+n an+ibu, n+bi b+ yad gau, n+mdamam n+bi b+ r+mnap kalip, 'B+ Kub n+pe God u n+ñ udmim,' a göm, hagagnaböl. N+hön g+n+g: n+bi b+ pro abe, n+bi b+ kub abe, kale magöñhalö y+ip n+ñnaböl.

12 Nan si nan naj g+pal gau, kalip mög n+ñem arö g+nabin. Nan si nan naj g+pal gau gas+ n+ñöl g+ m+dem kalip manö kub hagagnabin," a ga.

13 God n+pe manö aij hain n+bö an+bi hag löm, "manö aij g+sön n+bö" haga u me, hon n+ñbun manö nöd n+bö u m+ñi ram l+lö göp rö wög m+dagöp a ga; nan l+lö göp u sö l bön nöp ur g+n+g gab.

9

God n+ip nan sabe gep b+ nöd n+bö gau, meme sipsip hagape u udöm, God n+ip sabe g+ ñ+la

1 God manö aij nöd haga adö u hain göm, God n+ip sabe g+n+g geila u, y+har+ñ sabe göl rö laga; k+ñ aij göl g+ nöp sabe g+m+dal. God n+pe hagö, sel ram ap g+ löm am n+ip sabe g+la.

* 2 Sel ram an+ibu, ram raul m+gan m+höp geila. Ram magö raul m+gan ap g+ löm, Ram Raul M+gan U+ u a g+la. Raul m+gan an+ibu hapö m+tañ lauep nan ap löm, abañ bad ap löm, God n+ip sabe g+ ñeb bred u pör pör dam abañ adö an+ibu l+m+dal.

3 Pen ram magö raul m+gan ap, wa+ij kub yab+ u p+ g+la. Raul m+gan an+ibu, Ram Raul M+gan U+ Ke Yab+ u a g+la. * 4 Raul m+gan an+ibu, mab abañ bad ap g+ löm, kabö gol ud pak go+ bad löm magöñhalö har+ göl, nan ha+ñ aij auöp u adö an+ibu laum+dal. Kes kabö gol udöm g+la kub ap, God Manö Aij Kes Magö a g+m+dal u, u rö nöp m+deia. Kes m+gan an+ib yañ, God lo manö kal+ k+ñ r+ka kabö m+hau u abe, Eron ilöñ ad+ñ ud ajep marep ga u abe, nan mana rin kabö gol udöm g+la m+gan u r+m leila m+deia u abe l+lö m+dm+döp. *

5 God m+döp i a göm, Kes Magö m+deia adö adö au g+lañ, ejol rö m+hau auan bad halö böñ böñ geila. Nan si nan naj g+pun gac u, God n+ñöm arö gañ a göm, hagape pro pro dap sabe g+ ñ+m+dal añ an+ibu. Nan an+ib gau manö u, m+ñi hag m+löbö lem kal+ k+ñ r+knam rö lagöp. *

6 Pen nan an+ib gau magöñhalö g+lö m+dö n+ñöl g+, b+ God n+ip nan sabe gep gau pör pör, sel ram raul m+gan hön adö u amöm, God n+ip wög u g+m+dal. * 7 Pen b+ God n+ip nan sabe gep y+har+ñ an+ib gau, ram raul magö añ yañ aröl rö laga. M+ añ+ añ+, God n+ip nan sabe gep b+ kub yab+ u nöp, sipsip hagape dam nöp, raul m+gan an+ibu arm+döp. Nan si nan naj n+pe ke ga gau gac u abe, n+bi b+ n+ñ aij gagöm nan si nan naj g+la gau gac u abe God n+ñöm arö g+n+m a göm, hagape u dam raul m+gan an+ibu amöm, God n+ip sabe g+ ñ+m+döp. * 8 Ga an+ibu, Ana U+ u han+ip yamö n+ñbun, sel ram an+ibu ram raul m+gan m+höp

* 9:1: Eks 26:1-30; 25:23-40 * 9:3: Eks 26:31-33 * 9:4: Eks 16:33; 25:10-16; 30:1-6; Nab 17:8-11; Dud 10:3-5 * 9:5: Eks 25:18-22 * 9:6: Nab 18:2-6 * 9:7: Lep 16:2-34

halö m+dm+döp rö, Ram Raul M+gan Kam+ñ Aij U† Ke Yab+† an+bu aröl rö laga. ⁹ Pen g+im+dal an+bu, God han+ñ n+bi b+ m+ñi m+dpun ñ+n i gas+ n+ñun a göm haga. Pen nan ñ+m+dal u abe, kaj meme kaj sipsip nan gau damöm, pak God n+ñ sabe g+im+dal u abe, nan si nan naj g+lö gac m+dmagö an kale dan m+deia u ñ+k g+ yuö, God n+bi b+ as+ñ m+dagöp n+pe m+daiöl rö laga. * ¹⁰ An+g g+im+dal u, kale y+har+ñ nan ñ+ñeb, ñ+g ñ+ñeb, ñ+g pakep, nan adö adö gau nöp n+ñöm g+im+dal. Lo manö nöd n+bö an+ñ gau n+ñöm nan k+ñ aij g+im+dal an+bu, y+har+ñ God manö aij g+isön n+bö hagn+g ga manö an+bu abad m+döl g+, ana rö n+ñöm g+pal rö u g+im+dal.

God n+ñ nan sabe gep b+ hain n+bö u, hagape n+pe u ke dam God n+ñ sabe g+ ña

¹¹ Pen Krajs geia nan aij hadö aua gau, n+pe ke nan aij gau God N+ñ Nan Sabe Gep B+ Kub Yab+† m+döp. Pen ram n+pe au b+ an n+bö hon m+döm han+ñ g+ ñab ram an+bu, n+bi b+ g+ l+lö sel ram nöd n+bö m+dm+döp rö m+dagöp; God m+nöñ naböñ i g+ löm, Krajs wög gab ram u g+ laga. Krajs wög gab ram u ram aij unbö ke. ¹² Krajs kaj meme kaj kau pi paköm, hagape dam God n+ñ sabe g+im+dal rö gaga; hagape n+pe u ke yua u nöp God n+ñ sabe g+ ña. Pen b+ God n+ñ nan sabe gep nöd n+bö gau pör pör nöp hagape hon göm sabe g+ ñ+m+dal rö gaga; han+ñ ud God aip j+m ñ+n+g, hagape n+pe ke mañ añ+ yab+† dam Ram Raul M+gan U† Ke Yab+† lañ ara u me, hon pör pör nöp kam+ñ m+daiun rö löp.

¹³ N+bi b+ lo nöd n+bö n+ñöm nan k+ñ aij g+blap rö gagöm as+ñ m+dm+dal n+bi b+ gau aulö, b+ God n+ñ nan sabe gep gau, ñ+n r+mnap kaj meme ap pak hagape u udöm, n+bi b+ an+ñ gau yuö p+smas g+ paköm kam+ñ l+m+döp; ñ+n r+mnap kaj kau n+bar ap pak hagape u udöm,

an+g g+im+dal; ñ+n r+mnap kaj kau neb pi ap mab laulö böñ nöp in b+ r+ka bad r+mnap udöm, ñ+g halö u† ma†+ göm udöm u rö nöp n+bi b+ kal+ñ gau yuö p+smas g+ paköm kam+ñ l+m+döp. * ¹⁴ Hagape y+har+ñ p+smas g+ yuö kam+ñ l+m+döp an+bu n+ñun n+ñbun, Ana pör pör nöp m+döp u Krajs B+ U† Ke Yab+† u aip m+döm, han+ñ a göm umö, hagape yua u han+ñ gö, nan si nan naj g+pun gac u m+dmagö an hon dan m+döp u ñ+k g+ yuö, nag+ ub+ñ ap lug paköm umnaböl adö u arö gun, God pör kam+ñ m+döp u n+ñ nöp wög g+ ñun. *

Krajs hagape n+pe yua rö, han+ñ God aip ud j+m ñöl la

¹⁵ Krajs God manö aij g+isön n+bö dapöm b+ an n+bö m+döp u, God n+bi b+ yad udnam a göm hag la gau, kal+ñ nan aij ñ+nabin a ga nan gau udnaböl a göm göp. Krajs uma u me, n+bi b+ Mos+ lo manö ña u r+ñ juöm, nan si nan naj g+pal gau gac an+bu ñ+k g+ yun+m rö löp.

¹⁶⁻¹⁷ N+bi b+ r+mnap manö klö hagöm hagpal, “Yad umnö, nan yad gau hagpin rö n+me l+mim,” a g+lö, manö an+bu n+ñöm, y+har+ñ nöp m+döl m+döl, böñ nöp umlö nöp, hagpal rö n+me l+bal. Kale kam+ñ m+döl n+ñöl g+, nan kale n+me lagpal.

¹⁸ An+ñ u rö, God manö aij nöd n+bö Isrel n+bi b+ kal+ñ haga u, nan ap dap paklö hagape lugö uma me, manö an+bu p+döñ ga.

¹⁹ God Mos+ n+ñ hagö Mos+ lo manö köp kal+ k+ñ r+ka. God manö an+bu hagö, Mos+ n+ñöm manö an+bu magöñhalö n+bi b+ gau magöñhalö kal+ñ hag ñ+ naböñ juöm, kaj kau pi pak hagape udöm, kaj meme pak hagape udöm, ñ+g r+mnap halö hon göm, nan hisop a gal lö k+id u udöm, sipsip un u ud ad+ñ lañ ad+köm, ñ+g hagape an+bu rauöm, lo manö köp an+bu abe, n+bi b+ apöm m+deila gau magöñhalö abe yuö

* 9:9: Hib 10:1-2 * 9:13: Lep 16:15-16; Hib 10:4; Nab 19:9,17-19 * 9:14: 1Pi 1:18-19 * 9:19: Eks 24:6-8

p+smas gi pakö haga, * 20 “Hagape yunö köp abe kalöp abe p+smas gi pakab an+ib i, God manö aij u klö hagöm hagöp u, kale an+ib unbö rö nöp gimim a ga u, hadö n+ñbun a gem yuabin,” a ga. 21 Pen hagape r+mnap udöm, God sabe gep sel ram u yuö p+smas gi paköm, nan n+hön God n+p nan sabe gi+nig l+la ram an+ibu m+deia gau magöñhalö yuö p+smas gi paköm ga. * 22 Lo manö Mos+is kal+ k+ññ r+ka an+ibu amgö l+ n+ñun n+ñbun, nan n+hön God n+p nan sabe gi+nig l+la ram an+ibu m+deia gau magöñhalö rö, ke u+ aij m+idgeia; hagape ud yulö p+smas gi pakö nöp, u+ aij m+dm+döp. Lo manö Mos+is kal+ k+ññ r+ka an+ibu amgö l+ n+ñun n+ñbun, n+bi b+ nan si nan naj g+lö, nan ap dap paklö hagape lugö me, gac an+ibu ð+k gi yum+döp. *

Krais han+p a göm umöm, gac han+p ð+k gi yuöp

23 Nan an+ib gau, nan ram m+nöñ kumi kabö adö lañ au m+döp gau ana rö n+ñöm g+pal rö nöp m+dm+döp. Pen nan ana rö m+dm+döp gau, sip-sip ap hagape lugö me, gac an+ibu ð+k gi yua u me, nan yab+ñ u ram m+nöñ kumi kabö adö lañ au m+döp u, nan y+har+ñ an+ib rö wasö, nan aij ke yab+ñ sabe gi ñeb. * 24 Sel ram nöd n+bö Isrel n+bi b+ gi löm God n+p sabe gi ñ+m+idal u, nan ram m+nöñ kumi kabö adö lañ au m+döp gau ana rö n+ñöm g+pal rö nöp m+deia. Pen Krais ram m+igan raul an+ibu rö araga. N+pe ram m+nöñ kumi kabö adö lañ au aramöm, uri han+p b+ añ n+bö rö m+döm God m+döp aip m+döp. 25 Isrel God n+p nan sabe gep b+ kub yab+ñ gau, m+ a+ñ+ a+ñ+, hagape kale ke wasö, sip-sip nan gau paköm hagape udöm, God n+p sabe gi ñ+nig, Ram Raul M+igan U+ Ke Yab+ñ raul m+igan u arm+idal. Pen Krais adö an+ibu rö, ñ+n iru nöp n+p ke sabe gi ñ+nig ram m+nöñ kumi kabö adö lañ au araga.

26 Kale gi+m+idal rö, Krais abe unbö rö g+böp u, God hadame dagol gau m+nöñ naböñ i gi la ñ+n u r+köm, m+d damöm m+dpun ñ+n i, Krais pör pör m+ a+ñ+ a+ñ+ han+p a göm, ilön kub udöm umböp. Pen uri ñ+n hain n+bö m+dpun i, nan si nan naj gac u, n+bi b+ nöd m+dm+idal gau g+la, n+bi b+ uri m+dpun gau g+pun, n+bi b+ hainö m+deinaböl gau g+naböl, nan si nan naj gac u magöñhalö, mañ a+ñ+ yab+ñ n+bi b+ magöñhalö a göm ram m+nöñ il i apöm uma. *

27 N+bi b+ gau magöñhalö mañ a+ñ+ yab+ñ umöm, hainö manö kub u n+ñnaböl rö, 28 Krais n+pe mañ a+ñ+ nöp n+bi b+ nan si nan naj gac kale magöñhalö ð+k gi yun+ig uma. N+pe b+ a+ñ+ nöp; kale n+bi b+ iru yab+ñ. Krais kauyañ aunab. Pen kauyañ ado gi aunab ñ+n u, n+bi b+ nan si nan naj g+pal gau kal+p kauyañ nan sabe gi ñ+n+am a göm auagnab; n+pe an+ig hadö böñ nöp ga. Pen n+bi b+ n+p aij gö n+ñöl gi abad m+dpal gau kal+p böñ nöp udöm nan aij ñ+nabin a ga u ñ+n+ig aunab.

10

Sabe gep nöd n+bö u, nan si nan naj gac u ð+k gi yuagnab

1 Mos+is lo manö kal+ k+ññ r+ka rö n+ñöm, sipsip nan gau pak sabe g+pal u, y+har+ñ hainö gau gi+nig gab u ana ral n+ñöm g+pal rö g+pal. G+pal an+ibu, m+ a+ñ+ a+ñ+ pör g+pal. An+ib u, n+bi b+ God n+p aun+ig gaböl gau, nan sabe gep lo gau hain göm, God n+bi b+ as+ñ m+dagöp n+pe m+döl rö lagöp. 2 Sipsip nan gau pak God n+p sabe gi ñ+lö, God nan si nan naj gac kale u böñ nöp ð+k gi yuböp u, gas+ iru n+ñöm, kauyañ gun kauyañ gun a göm gagblap; mañ a+ñ+ ap nöp göm arö g+blap. 3-4 Kaj kau n+bar hagape u abe, kaj meme hagape u abe, nan si nan naj g+pal gac u ð+k gi yun+m rö lagöp u me, m+ a+ñ+ a+ñ+ pör nöp nan gau pak God n+p sabe g+pal u,

* 9:21: Lep 8:15,19 * 9:22: Lep 17:11 * 9:23: Hib 8:5; 10:1 * 9:26: Hib 10:10 * 10:3-4: Hib 9:13

kale n̄ibi b̄i nan si nan naj gac halö m̄idpal u hauł göl rö lagöp. *

⁵ An̄ib u, Krajs m̄inöŋ naböŋ adö ił i aunig göm, n̄ipe God n̄ip haga,

“N̄ibi b̄i kale sipsip nan gau pak nöp sabe ḡipal u nöp aij gagöp.

N̄ibi b̄i nan nöp ñeb ap dam nöp ñibal u nöp aij gagöp.

Pen ne ȳip b̄i hañ roman ap ḡi l̄iban. *

⁶ Pen kaj kau kaj sipsip nan an̄ib gau halö laulö

böŋ nöp in b̄ic riköp u abe,

n̄ibi b̄i nan si nan naj ḡipal gac u gasi n̄iŋöm

sipsip nan gau pak sabe ḡipal u abe,

u rö nöp ne n̄iŋö aij gagöp.

⁷ Pen manö r̄imnap halö hagem hagnö,

‘God, yad m̄idpin.

Hadame nöp köp u kalı kliñ riköm hagla rö u,

yad aubin u, gasi ne nöp n̄iŋmön hagnabön rö ḡinabin,’ ” a ga.

⁸ Krajs manö an̄ib m̄ihau haga. Manö ap u God n̄ip hagöm haga,

“N̄ibi b̄i kale sipsip nan gau pak nöp sabe ḡipal u ne n̄iŋö aij gagöp;

n̄ibi b̄i nan ñeb ap dam nöp ñibal u abe ne n̄iŋö aij gagöp;

kaj kau kaj sipsip nan an̄ib gau halö laulö böŋ nöp in habik lugöp u abe ne n̄iŋö aij gagöp;

n̄ibi b̄i nan si nan naj ḡipal gac u gasi n̄iŋöm sipsip nan gau pak sabe ḡipal u,

u rö nöp ne n̄iŋö aij gagöp,” a ga. Mosıs lo manö kalı kliñ rikö m̄idöp rö nöp sabe ḡi ñim̄idal u pen Krajs n̄iŋöm,

“God n̄ip aij gagöp,” a ga. ⁹ Pen Krajs manö ap God n̄ip hagöm haga,

“God, yad m̄idpin. Yad aubin u, gasi ne nöp n̄iŋmön hagnabön rö ḡinabin,” a ga.

An̄ib u, n̄ibi b̄i nan pak God n̄ip sabe ḡi ñi m̄ideila manö nöd n̄ibö u, God n̄ipe wasö göm,

manö aij hain n̄ibö u gö p̄idön gö ara. ¹⁰ An̄ib u, Jisas Krajs Nap manö u n̄iŋöm,

nan si nan naj ḡipun gac u ĩk ḡi yunig, mañ

añi yabıł hañ roman n̄ipe ke böŋ nöp sabe ḡi ña u me, hon n̄ibi b̄i magöŋhalö nan si nan naj gac u ĩk ḡi ke gau yuö n̄ibi b̄i uł n̄ipe m̄idpun. *

¹¹ B̄i God n̄ip nan sabe gep gau ñin añi añi wög kale ḡipal. Ñin añi añi kale pör pör nan gau pak God n̄ip sabe ḡipal. Pen anig ḡilö, n̄ibi b̄i nan si nan naj ḡipal gac u ĩk ḡi yunim rö lagöp. *

¹² Pen Krajs n̄ibi b̄i nan si nan naj gac u ĩk ḡi yunam a göm n̄ip ke mañ añi ap nöp sabe ḡi ñöm, wög an̄ibu ḡi uđpin a göm, am God ñimagö yijig adö böŋ lau asıka. ¹³ Krajs God ñimagö yijig adö böŋ lau asik m̄idö n̄iŋöl ḡi, God n̄ipe Krajs n̄ip kauł mauł m̄idpal gau ma ara n̄ipe mo gau l̄inab. *

¹⁴ Krajs n̄ipe mañ añi nöp uma u, n̄ibi b̄i nan si nan naj gac kale ĩk ḡi yuöp gau, kale n̄ibi b̄i uł n̄ipe hadö m̄idpal. Pen kale n̄ibi b̄i uł n̄ipe pör nöp mideinaböl. ¹⁵ Ana Uł u rö nöp han̄ip manö an̄ibu rö hag ñöb. N̄ipe manö hagep b̄i n̄ipe ap n̄ip gasi ñö, God Manö u ad̄iŋ ap kalı kliñ riköm haga,

¹⁶ “Yad B̄i Kub hagabin,

hainö yad manö hain n̄ibö kalıp hagem manö hag adö añi lem,

lo yad u gasi m̄idmagö an kale dan lı ñinö,

n̄iŋ aij göm gasi n̄iŋöl ḡi m̄ideinaböl,” a ga. *

¹⁷ Pen manö ap haga,

“Nan si nan naj ḡipal u n̄iŋem arö gem,

hainö gasi n̄iŋöl ḡi m̄idageinabin,” a ga. *

¹⁸ An̄ib u hon n̄iŋbun, God n̄ipe n̄ibi b̄i magöŋhalö nan si nan naj ḡipal gac u hadö n̄iŋöm arö göp rö, God n̄ip nan sabe gep b̄i gau wög ap m̄idagöp yabıł.

God m̄idöp söl auun

* **10:5:** Sam 40:6-8 * **10:10:** Hib 9:12 * **10:11:** Eks 29:38 * **10:13:** Sam 110:1 * **10:16:** Jer 31:33; Hib 8:10 * **10:17:** Jer 31:34

19-20 Añ mam bi. Jisas hañ roman nipe ke hagape nipe ke nöp sabe gi ñöm ilön udöm uma u me, walij kub Ram Raul Migan U† Ke Yabıt pıt gıla u pak gi dö gö, adan gısön nıbö adan kamıñ arep ap hon böñ nöp hiika. *

21 Krais nipe hon God ıt nipe midpun gau, bi ram nap nıbö rö midöm, God Nıp Nan Sabe Gep Bi Kub Yabıt hon u midöp. 22 Anıb u me, Krais nan si nan naj gıpun gac u hadö ĩk gi yuö, gası magö hon mid aij göp niñöm hon ñıg pak aij gıpun rö u† nöp midun, God manö aij u niñ ud pidöñ gun, gası añı nöp niñun, God midöp au söl arun. *

23 God pör nöp hagöp rö nöp gınab u me, God hanıp dam ram minöñ kumi kabö adö lañ au ud arnab a göp manö niñö anıbu niñ ud pidöñ gun gası halö abad midaiun. God hainö anıg gınab manö u niñi bi gau hag ñıbun rö, hon ke gası añı anıbu nöp niñ ud pidöñ göl gi midaiun. 24 Pen añ mam bi rımnap kalıp midmagö lun gi aij gıno, kale pen niñi bi rımnap kalıp midmagö löm gi aij gılo, añ mam gau pen pen ud aij gun, gi ñun, pen pen midmagö lun, gi aij gun. Gası u nöp niñöl gi midaiun. 25 Niñi bi rımnap God Manö niñun a göm apöm magum gımidal u pen hainö arö gıpal rö, gagun. Bi Kub ado gi apöm manö kub hagnab ñın u söl midöp a gun, ap magum gun, manö aij niñbun u, pen pen hag ñöl gun, jım ñöl midaiun. *

Krais nıp arö gınabun u, böñ nöp ap lug pakun rö löp

26 Krais manö aij manö yuö u haglö niñ aij gun, pen ado gi nan si nan naj adö u kauyañ göl gi midnabun u, nan ap God nıp sabe gi ñıno gac hon u ĩk gi yunım rö lagöp. * 27 Adö anıbu, adan hon ap midageinab. God nıp piñıñ gun, manö kub u abe, mab mıtañ kub God kołmał nipe gau

kalıp in hij gi lugniğ gab u abe abad midainabun. * 28 Mosıs lo manö kalı kliñ rıka u, niñi bi niñlö, nan yiħarıñ rö lö, riñ rıkeila u, niñi bi mıħau aka mıħau niğarı amgö niñlö, manö kub gımidal ñın u, kalıp mög niñnim rö lagö, bi manö ud asıkep gau manö anıbu niñ aij göm haglö böñ nöp al pak limıdal. * 29 Anıb u, niñi bi God Ñı nipe u nöp ałeb ałeb ñınaböl u, God niñi bi manö kub hagnab ñın u kalıp manö kub hagöm, kalıp pen ilön naj ñıniğ gab. God Ñı nipe nıp ałeb ałeb ñınaböl anıbu, Krais hagape nipe ke hanıp God aip ud jım ñöl linam a göm yua u, kalıp nan yiħarıñ rö lö, anıg gınaböl. Pen God Ana kalıp mög niñöb u, nıp u rö nöp ałeb ałeb ñınaböl. * 30 Hon niñbun God Bi Kub nipe haga, “Niñi bi nan si nan naj gıpal gau, yad añı kalıp pen gi naj gınabin,” a ga. Pen manö ap haga, “Bi Kub nipe ke niñi bi nipe gau kalıp manö kub hagnab,” a ga. * 31 Pen God Bi Kub pör pör midöp u, niñi bi gau kalıp manö kub hagnab u niñlö anının gö piñıñ gınaböl.

God Manö hagöp rö nöp gıno arım

32 Pen nöd gımidim u hauł gagmim. Krais mailö aij kalöp pak ñö manö aij nipe u niñ udpe, niñi bi rımnap kalöp marö kub ñıla u pen nıp arö gagpe. 33 Ñın rımnap kalöp manö naj hagöm, gi naj gımidal u pen gası anıbu niñagmim, Krais niñi bi migan rımnap kalıp gi naj geila anıb gau adö armıdim. 34 Niñi bi Krais manö aij u niñ udlö, nagi lıla gau, mög niñmıdim. Bi kub ram minöñ kale abadpal gau apöm nan kale magöñhalö ud gau nıbö gau nıbö piñı gi ud arlö, gası iru niñagmim, aij gö niñöl gi, kale nan piñı gi ud aragep, nan aij yabıt pör pör nöp midnab u gası niñöl gi nöp midmıdim. * 35 Anıb u, hain

* 10:19-20: Mad 27:51; Hib 4:16

* 10:22: Lep 8:30; Esi 36:25; Ep 5:26

* 10:25: Hib 3:13

* 10:26: Hib 6:4-8

* 10:27: Ais 26:11

* 10:28: Dud 17:6; 19:15

* 10:29: Eks 24:8

* 10:30: Dud 32:25-36

* 10:34: Mad 6:20; 19:29

hain gagmim; klö g+mim gasi halö m+ideinabim u, God kalöp pen nan aij yabił ñ+nab. ³⁶ Krais manö aij n+ñj udpim u arö gagmim. God Manö hagöp rö nöp g+pe arö me, God Manö hagöp rö nöp kalöp nan aij an+bu ñ+nab. ³⁷ God Manö u n+ñjun n+ñbun, manö ap kali kliñ riköm hagla, “Magö ulep nöp ap m+idöp

B+ aun+g gab u aunab. *

³⁸ Pen n+bi bi kam+ñj aij yad gau, y+ip n+ñj udöm kam+ñj m+ideinaböl. Pen n+bi bi r+imnap y+ip arö g+naböl u, y+ip aij gagnab,” a g+la.

³⁹ Pen hon n+bi bi God n+ip arö göm ap lug paknaböl r+imnap m+idagpun; n+bi bi n+ip n+ñj udöm, pör pör nöp kam+ñj m+ideinaböl gau m+idpun.

11

N+ñj udep magö u

¹ N+bi bi God Manö hagöp u manö n+ñjögögöp a göm, God n+ip n+ñj udpal gau, God Manö hainö kalöp g+ aij g+nabin a göp u, kale gasi m+höp wasö, God Manö hagöp rö nöp n+ñj ud p+idöñ g+pal. N+bi bi God Manö hagöp u manö n+ñjögögöp a göm, God n+ip n+ñj udpal gau, God Manö nan an+ib gau an+g göl an+g göl m+idöp a göp u, kale nan an+ib gau amgö n+ñjagpal u pen kale gasi m+höp wasö, God Manö hagöp rö nöp n+ñj ud p+idöñ g+pal. *

² N+bi bi r+imnap hadame nöp gau, m+ñni nöp kali kliñ rikaj+n rö g+la rö, God n+ip aij ga.

³ God n+ip n+ñj udun, God Manö hagöp u manö n+ñjögögöp a g+pun u me, nan kumi kabö adö lañ abe, nan m+ñnöh naböh iñ i abe, God nan ap udöm g+ laga, God manö u nöp hagö la u, n+ñbun. *

Ebol, Inok, Noa God n+ip n+ñj udla

⁴ Hadame nöp bi ne Ebol God n+ip n+ñj udöm, God manö hagöp u manö n+ñjögögöp a ga u me, nan dapöm God n+ip pak sabe g+ ñö, God n+ñjögögöp a ga.

Pen n+mam Ken nan dapöm sabe g+ ña u, God n+ñjögögöp aij gaga.

Ebol n+ipe God n+ip n+ñj udöm, God manö hagöp u manö n+ñjögögöp a ga u me, God n+ip pen bi kam+ñj aij yad a göm, nan sabe g+ ña u n+ñjögögöp, y+ip aij göp a ga. Ebol umöm arö, m+ñni aip m+idagpun u pen, n+ipe God n+ip n+ñj uda aiud an+bu, han+ip n+bi bi r+imnap gasi ñöl g+ nöp m+idöp. *

⁵ Pen Inok n+ipe u rö nöp God n+ip n+ñj udöm, God manö hagöp u manö n+ñjögögöp a göm, God n+ip n+ñj ud m+id damöm umaga. God n+ip n+ñj udöm, God manö hagöp u manö n+ñjögögöp a ga u me, God n+ip pen bi kam+ñj aij yad a göm, kam+ñj nöp ud ara. N+bi bi n+ip ułhai ułhai n+ñj wasö g+la; God n+ipe ke n+ip dam ram m+ñnöh kumi kabö adö lañ au ud ara.

* ⁶ N+bi bi God n+ip n+ñj udöm, God Manö hagöp u manö n+ñjögögöp a g+naböl gau nöp, God n+ñjögögöp aij g+nab. N+ñhön g+n+g: n+ipe kam+ñj m+idöp rö, n+ip sabe g+no, han+ip manö hagöp rö g+nab a g+pal n+bi bi gau nöp ud aij g+nab.

⁷ Pen Noa n+ipe u rö nöp God n+ip n+ñj udöm, God manö hagöp u manö n+ñjögögöp a göm, God hagöp rö nöp g+nab a göm, haga rö nöp ga. God Noa n+ip möñ kub paknab a gö, Noa amgö n+ñjaga u pen God n+ip n+ñj uda rö, manö n+ñjögögöp a göm, ñ+g mag+ib kub u g+ la. Ñ+g mag+ib kub an+bu g+ löm, n+bi n+ipe ñ+ pai n+ipe gau magöhhalö raul m+igan an+bu arlö, möñ kub yabił u ala pen kam+ñj m+ideila. Pen God möñ kub paknab a gö, amgö n+ñjaga ñ+n u, God manö hagöp u manö n+ñjögögöp a göm gö arö ñ+g mag+ib g+ la u me, God n+ip bi kam+ñj aij yad a ga. N+ipe kam+ñj arö n+ñjögögöp g+, n+bi bi manö n+ipe r+ib jula gau n+bi bi nan si nan naij nöp göl g+ m+ideila u waiö m+idöp. *

⁸ Bac iłañ Ebrahim u rö nöp God n+ip n+ñj udöm, God manö hagöp u manö n+ñjögögöp a göm, haga rö nöp

* 10:37: Hab 2:3-4 * 11:1: 2Ko 5:7 * 11:3: Jen 1:1; Sam 33:6; Jon 1:3 * 11:4: Jen 4:3-10

* 11:5: Jen 5:21-24 * 11:7: Jen 6:13-22; 7:1

ga. Nap ram m̄nōḡ u m̄dō n̄ḡōl ḡi God haga, “Ñ̄i pai ne yag daun-abōn yag daulō arnab gau, kalōp ram m̄nōḡ kub ap bōḡ nōp hagnabin u me, ammōn an̄b gau m̄daimōn,” a ga. God an̄g hagō, Ebrahim ram m̄nōḡ an̄bu m̄dōp gau a gōm n̄ḡaga; God ȳip abad m̄deinab a gōm, haḡowaḡō ara. * 9 Pen God ram m̄nōḡ n̄p hag la am m̄deia ram m̄nōḡ an̄bu ram m̄nōḡ n̄pe wasō, n̄ibi b̄i r̄imnap ram m̄nōḡ kale. N̄ipe b̄i m̄lō gau n̄bō rō m̄deia. N̄ipe an̄g gōl m̄dōm, sel ram nōp gōm han ajōm, ñ̄i n̄ipe Aisak n̄p yag daua. Yag dauō kub gōm, nap ga rō nōp sel ram nōp han ajeia. Aisak ñ̄i n̄ipe Jekop n̄p yag dauō kub gōm, u rō nōp sel ram nōp han ajeia. Pen God ram m̄nōḡ n̄p hag lōm Ebrahim n̄p haga u, ñ̄i n̄ipe Aisak Jekop kal̄ip u rō nōp hag la. * 10 Pen Ebrahim God ram m̄nōḡ klō aij pōr m̄deinab a gōm ḡi la u, am m̄deinabin a ḡi gas̄i n̄ḡōl ḡi m̄deia.

11 Ebrahim b̄i m̄ḡep lōm, n̄bin Sara n̄ibi wasōke m̄ḡep yab̄ḡ lōm, m̄dailō. Pen Ebrahim God n̄p n̄ḡ udōm, God manō hagōp u manō n̄ḡō hagōp a gōm, hagōp rō nōp hal̄ip ḡinab a gōm, ñ̄i Aisak n̄p yag daulō. * 12 Ebrahim b̄i hadō umōb rō m̄deia u pen ñ̄i n̄ipe an̄bu r̄ikō, r̄ik dam dap̄l ḡilō, hon n̄ibi b̄i iru n̄ibanō yab̄ḡ, gap̄i kumi kabō laḡ au iru n̄ibanō yab̄ḡ m̄dōp rō, kabō kulup airan ñ̄ig goḡ au iru n̄ibanō yab̄ḡ m̄dōp rō, wō ral n̄ḡagpal rō u, m̄dpun. *

13 B̄i hadame nōp hagabin an̄b gau, God n̄p n̄ḡ udōm, God manō hagōp u manō n̄ḡō hagōp a gōm, hagōp rō nōp han̄p ḡinab a gōm, umla. God kal̄ip n̄ḡōn n̄ḡōn hagō, hagōp rō nōp han̄p ḡinab a gōm, n̄p n̄ḡ ud m̄deila u pen God haga an̄bu gō n̄ḡōm umagla. God kal̄ip n̄ḡōn n̄ḡōn haga u, amgō n̄ḡagōm, m̄lō

gau n̄bō rō gas̄i kale nōp n̄ḡōm, hainō God nan aij han̄p ñ̄inab a ga u han̄p ñ̄inab, a gōm, aij gō n̄ḡōl ḡi m̄dōm umla. M̄nōḡ nabōḡ adō ḡi i m̄dōm hagn̄dal, “Hon n̄ibi b̄i ke gau n̄bō ȳḡar̄ḡ apun m̄nōḡ nabōḡ adō ḡi i m̄dpun,” a ḡim̄dal. * 14 N̄ibi b̄i manō an̄bu rō hagpal gau, ram m̄nōḡ hon ȳj̄ḡ gōl ap m̄dōp u a ḡi gas̄i u n̄ḡōm, an̄g hagpal. 15 Ram m̄nōḡ kale arō gōm aula u gas̄i arō, ado ḡi arblap pen ado ḡi aragla. 16 Pen gas̄i kub kale ara God ram m̄nōḡ aij kumi kabō adō laḡ au. God n̄ipe pen kal̄ip ram m̄nōḡ ap ḡi l̄i aij ga u me, kale God n̄p God hon a ḡipal u, n̄ipe n̄ḡō nable gagōp.

17-19 Pen God, Ebrahim hagnabin rō ḡinab aka gōm, n̄p haga, “Ñ̄i ne Aisak, ‘R̄ikō r̄iklō r̄ik dam dap̄l ḡilō iru m̄deinabōl,’ a ḡinō ñ̄i u nōp, n̄p dam al pak l̄imōn, ȳip sabe ḡi ñ̄imōn,” a ga. Hagō, Ebrahim God n̄p n̄ḡ udōm, God manō hagōp u manō n̄ḡō hagōp a gōm, ȳip hagōp rō nōp ḡinab a gōm haga, “Ñ̄i yad an̄bu r̄ikō r̄iklō r̄ik dam dap̄l ḡilō iru m̄deinabōl a ga manō u arō gagnab; ñ̄i yad añ̄i yab̄ḡ u al pak l̄inō, n̄ipe gō kauyaḡ uraknab,” a gōm, ñ̄i n̄ipe Aisak n̄p dam b̄id adō u naḡi ad̄ik lōm, ru udōm b̄ig l̄in̄ig gō, God haga, an̄g gagmōn a ga. An̄b u, ñ̄i n̄ipe Aisak n̄p hadō bōḡ nōp uma rō la u pen n̄p kam̄ḡ udōm dam ado ḡi ara. *

20 Aisak pen kub gōm ñ̄i m̄ḡau yag daua. Ñ̄i ap hib n̄ipe u Jekop; ñ̄i ap hib n̄ipe u Iso. Pen nap Aisak u rō nōp God n̄p n̄ḡ udōm, God manō hagōp u manō n̄ḡō hagōp a gōm, b̄i m̄ḡep yab̄ḡ lōm, God hagōp rō nōp ḡinab a gōm, ñ̄i n̄ipe m̄ḡau kal̄ip nan aij hainō ḡinab manō u r̄imnap nōd hag ñ̄a. Umō, hainō haga rō nōp ga. *

21 Pen ñ̄i n̄ipe Jekop u rō nōp God n̄p n̄ḡ udōm, God manō hagōp u

* 11:8: Jen 12:1-5 * 11:9: Jen 35:12 * 11:11: Jen 18:11-14; 21:2; Ro 4:19 * 11:12: Jen 15:5; 22:17 * 11:13: Jen 23:4; 1Kr 29:15; Sam 39:12; 1Pi 2:11 * 11:17-19: Jen 21:12; 22:1-14; Ro 4:17 * 11:20: Jen 27:27-29,39-40

manö nɪŋö hagöp a göm, hagöp rö nöp gɪnab a göm, bɪ mɪlep yabɪl löm söl umnɪg ga ñɪn u, ilön adɪŋ ud ajep nɪpe u udöm, God hib nɪpe hagö adö arö nɪŋöl gɪ, ñɪ nɪpe Josep ñɪ rɪka mɪhau u kalɪp hagöm, God kalɪp mɪhau ud aij göm abad mɪd aij gɪnɪm, a ga. *

22 Pen ñɪ nɪpe Josep u rö nöp God nɪp nɪŋ udöm, God manö hagöp u manö nɪŋö hagöp a göm, hagöp rö nöp gɪnab a göm, bɪ mɪlep yabɪl löm söl umnɪg ga ñɪn u, Isrel nɪbi bɪ nɪpe gau kalɪp haga, “Hainö ram mɪnön Ijip i arö gɪmim, ado gɪ ram mɪnön Kenan arnabim. Ñɪn anɪbu, le yad gau halö dammim anɪg anɪg gɪmim,” a ga. Hagöm umö, hainö kalɪp haga rö nöp gɪla. *

Mosis nɪp yag dapil pi gɪlö

23 Mosis nɪme nap ber u rö nöp God nɪp nɪŋ udmil, God manö hagöp u manö nɪŋö hagöp a gɪmil, hagöp rö nöp gɪnab a gɪmil, ñɪ Mosis nɪp yag daumil, kɪñ aij mɪdeia u nɪŋmil, rakɪn mɪhau nɪgan pi gɪlö mɪdeia. Ijip Kɪŋ Pero nɪp pɪñɪŋ gaglö. *

24 Mosis kub göm, nɪpe u rö nöp God nɪp nɪŋ udöm, God manö hagöp u manö nɪŋö hagöp a göm, hagöp rö nöp gɪnab a göm haga, “Yɪp Pero pai nɪpe ñɪ nɪpe hagagöl. 25-26 Mɪnön nabön adö ɪf i nan si nan naj göl gɪ mɪdnö, yɪp aij gagnab; pör pör mɪdeinam a gem, Mesaia nɪp nɪŋ udnö, yɪp hag junaböl u aij; pen Ijip nɪbi bɪ arep auer nan aij aij kale gau yɪp aij gagöp a ga. Yad nɪbi bɪ God lau adö mɪdlö, kalɪp gɪ naj gɪpal gau aip magum gem mɪdeinam,” a ga.

27 Pen Mosis nɪpe God amgö nɪŋagep u nɪp nɪŋ udöm, waiö nɪŋnɪm rö lö, Kɪŋ Pero nɪp mulu kal nɪŋa u pɪñɪŋ gaga. God nɪp nɪŋ udöm, God manö hagöp u manö nɪŋö hagöp a göm, hagöp rö nöp yɪp abad mɪdeinab a göm, God haga rö nöp

göm, Isrel nɪbi bɪ kalɪp uɪ gɪ Ijip arö göm aua. 28 Pen Mosis nɪpe God nɪp nɪŋ udöm, God manö hagöp u manö nɪŋö hagöp a göm, hagöp rö nöp hanɪp gɪnab a göm, hagö, Isrel nɪbi bɪ Pasopa sipsip pi gau paköm, hagape udöm ajön ɪf böŋ böŋ yulö pɪsmas gɪ pakö, nabön adö laŋ abe yulö pɪsmas gɪ pakö, ejol apöm Ijip nɪbi bɪ ñɪ nöd yag daula gau magöŋhalö al pak löl gɪ, Isrel nɪbi bɪ ram kale u amöm ñɪ nöd kale gau al pak laga. *

29 Isrel nɪbi bɪ God nɪp nɪŋ udöm, God manö hagöp u manö nɪŋö hagöp a göm, hagöp rö nöp hanɪp gɪnab a gɪlö, Ijip kai kalɪp rɪdɪk gɪlö, amöm ñɪg solwara Hagape u rɪknɪg gɪlö nɪŋöl gɪ, God gö ñɪg anɪbu ɪɪt gɪ böŋ böŋ arö, mɪnön mɪlep adö u rö amöm, böŋ lödaŋ arla. Pen Ijip kai kalɪp yu gɪ dam aŋ anɪbu aueila, ñɪg apöm kalɪp paɪu gö magöŋhalö ñɪg ñɪŋöm um hakla me. *

30 Pen hainö Isrel nɪbi bɪ God nɪp nɪŋ udöm, God manö hagöp u manö nɪŋö hagöp a göm, hagöp rö nöp gɪnab a göm, amöm daun kub Jeriko kabö waryö kɪö u ñɪn unbö mudun u gɪgabö gɪlö gɪlö, kabö waryö u böŋ nöp lug paka. *

31 Bɪ si udep nɪbi Rehap u, God nɪp nɪŋ udöm, God manö hagöp u manö nɪŋö hagöp a göm, nɪbi bɪ nɪpe God manö nɪpe arö gɪla gau aip umaga. Nɪhön gɪnɪg: bɪ Isrel mɪhau daun kub Jeriko arlö, kalɪp mɪhöŋ al pak ɪnɪg gɪlö, God Rehap hagö, ram mɪnön hon nɪŋ ɪnɪg aubil a göm, ud amdäm gö, kamɪŋ mɪdmil ado gɪ arlö. *

32 Pen nɪbi bɪ God nɪp nɪŋ udöm, God manö hagöp u manö nɪŋö hagöp a gɪlö, kalɪp ke yabɪl ga aiud gau aige göl gem mɪlöbö hagnam. Bɪ ne Gidion, Barak, Samson, Jepda, Depid, Samyuel bɪ gau abe, bɪ God manö hagep gau abe gɪla gɪla rö hagnö,

* 11:21: Jen 47:31-48:20 * 11:22: Jen 50:24-25; Eks 13:19 * 11:23: Eks 1:22; 2:2 * 11:28: Eks 12:21-30 * 11:29: Eks 14:21-31 * 11:30: Jos 6:12-21 * 11:31: Jos 2:1-21; 6:21-25; Jem 2:25 * 11:32: Jaj 6:11-8:32; 4:6-5:31; 13:2-16:31; 11:1-12:7; 1Sa 16:1-1Ki 2:11; 1Sa 1:1-25:1

manö m̄lō kub arnab. * 33 N̄ibi b̄i an̄ib gau God n̄ip n̄iḡ udōm, God manö hagöp u manö n̄iḡō hagöp a gōm, r̄imnap n̄ibi b̄i ram m̄inōḡ ke r̄imnap kal̄ip yu ḡi yula. Kale ḡi aij ḡila rō, God ḡinabin a ga rō nöp kal̄ip ga. R̄imnap kal̄ip kain hapeb laiōn m̄ideila aḡ u ud yula, God kal̄ip abad m̄idō hauagla. * 34 Pen r̄imnap mab kub ineia aḡ u ud yula inaga. R̄imnap ru m̄lō k̄id udōm kal̄ip b̄in̄ig lun a ḡila u pen p̄iñiḡ ḡi arla. N̄ibi b̄i r̄imnap n̄ibi b̄i hain u pen God kal̄ip abad m̄ideia kal̄i k̄tō yab̄i m̄ideila. Pen pen göl ḡi, amōm ami b̄i ram m̄inōḡ ke n̄ibō gau kal̄ip yu ḡi yula. * 35 N̄ibi r̄imnap nugmul b̄i ñ̄i pai kale gau umeila, God n̄ip n̄iḡ udōm sabe ḡilō, n̄ipe gö kauyan urakla.

N̄ibi b̄i r̄imnap God n̄ip n̄iḡ udeila rō, kal̄ip ilōn ñ̄ila. God n̄ip arō ḡiblap, kal̄ip hub̄ik yulō kam̄iḡ arblap u pen, umno God han̄ip gö urakun ram m̄inōḡ aij n̄ipe au pör pör m̄id aij gun a gōm, God n̄ip c̄ig göl ḡi nöp m̄idōm n̄ip arō gaglō, kal̄ip rap̄in ḡi naj gōm ilōn mab ñ̄ilō ñ̄ilō umla. * 36 R̄imnap kal̄ip hag juōm, ilōḡ ud rap̄in pakla. R̄imnap ad̄ikōm naḡi yula. * 37 R̄imnap kabō ju pak l̄ilō umla. R̄imnap kal̄ip so udōm r̄ib ḡi dō ḡi ad̄iḡ ad̄iḡ l̄ila. R̄imnap ru m̄lō k̄id udōm, kal̄ip bōḡ nöp b̄in̄ig l̄ila. R̄imnap kal̄ip pör nöp ḡi naj gōm, yuk ḡilō ḡilō uḡham yab̄i m̄idōm, n̄ibi b̄i mög gep rō m̄idōm, kaj meme sipsip hañ udōm waḡiḡ rō ȳimōm ḡi ajm̄idal. * 38 Pen n̄ibi b̄i gau n̄ibi b̄i aij yab̄i; n̄ibi b̄i naj gau aḡ kale au m̄idagaiblap. Hon aip m̄idep rō lagöp a gōm, kal̄ip ḡi naj ḡilō ḡilō, p̄iñ̄ig ḡi am ram m̄inōḡ kabō nöp m̄idöp aḡ gau m̄idōm, kabō m̄igan m̄inōḡ m̄igan gau han ajm̄idal.

39 N̄ibi b̄i hagabin an̄ib gau, God n̄ip n̄iḡ udōm, God manö hagöp u manö n̄iḡō hagöp a gōm, hagöp

rō nöp ḡinab a ḡilō, God kal̄ip magōḡhalō, ḡi aij yab̄i ḡimim n̄ibi b̄i kam̄iḡ aij yad m̄idpim, a ga. Pen God kal̄ip nan aij ñ̄inabin a ga u, nan aij u ñ̄in an̄ibu udagla. 40 N̄ihōn ḡin̄ig: God han̄ip nan aij yab̄i ñ̄in̄ig gabin a gōm gas̄i n̄iḡa rō, ñ̄in hain añ̄i an̄ibu nöp, kale n̄ibi b̄i gau abe, hon n̄ibi b̄i abe han̄ip magōḡhalō udō, seg am j̄im ñ̄il n̄ibi b̄i uḡ n̄ipe m̄ideinabun.

12

1 Pen n̄ibi b̄i iru nöp hagaj̄in an̄ib gau han̄ip b̄ig ḡigabō göl ḡi m̄idpal rō, nan gas̄i kub n̄iḡbun gau arō gun, nan si nan naj han̄ip ȳiḡid c̄ig ḡin̄im rō lōp u arō gun, k̄tō gun adan han̄ip hag la u ḡi dō ḡi arun. * 2 Jisas haga rō, hon God n̄ip n̄iḡ udun, God manö hagöp u manö n̄iḡō hagöp a gun, hainō God manö hagöp u magōḡhalō waiō nöp n̄iḡ aij ḡinabun. Jisas n̄ip mab kros ba laḡ al pak l̄in̄ig ḡilō, ȳip b̄i naj rō al pak l̄ilō nable udnabin a gōm hagaga. Hainō ram m̄inōḡ kumi kabō adō lagod au m̄iñ̄ m̄iñ̄ yab̄i ḡinabin a gōm, han̄ip n̄ibi b̄i a gōm umōm, urak am God ñ̄imago ȳiḡ adō bōḡ lau as̄ika. An̄ib u, pör pör nöp Jisas n̄ip nöp gas̄i n̄iḡōl ḡi m̄idaiun.

3 N̄ibi b̄i iru nöp Jisas n̄ip mulu kal̄i n̄iḡōm ḡi naj gōm ḡilō arō, n̄ipe p̄iñ̄iḡ gaga u n̄iḡmim. Jisas ga adō an̄ibu n̄iḡmim, an̄ig unbō rō nöp ḡimim, gas̄i halō m̄idmim, God hagöp rō nöp göl ḡi m̄idaimim. 4 Jisas n̄ipe Seden aip pen pen ga u, b̄i gau n̄ip mab ba laḡ al pak l̄ilō uma. Kale pen, Seden kalöp nan si nan naj ḡin̄ig ḡip gö, an̄ig gagun a ḡimim, n̄ip aip pen pen ḡipim u, kalöp al pak lagpal. 5 God kalöp ñ̄i pai yad a gōm manö aij hagō God Manö u kal̄i k̄iñ̄ r̄ikla u hauḡ ḡipim akaḡ N̄ipe haga, “Ñ̄i pai yad gai i!

B̄i Kub u kalöp r̄im̄id ukn̄ig marō ñ̄inab u, gas̄i kub n̄iḡagmim.

* 11:33: Dan 6:1-2 * 11:34: Dan 3:23-27 * 11:35: 1Ki 17:17-24; 2Ki 4:25-37 * 11:36: 1Ki 22:26-27; 2Kr 18:25-26; Jer 20:2; 37:15; 38:6 * 11:37: 2Kr 24:21 * 12:1: 1Ko 9:24-25

Bi Kub kalöp hag ginab u,
hanip böñ nöp arö göp a gimim,
gasi iru niñagmim.

⁶ Bi Kub niñbi bi midmagö löp gau
kalip rimid uknab.

Ñi pai nipe gau me, kalip
magöñhalö marö ñinab,” a ga.
*

⁷ Anib u, uþham mideinabim u,
gasi iru niñagmim; God hanip rimid
ukab a gimim gasi halö midaimim.
Kale niñbim, nap bi gau ñi pai kale
gau magöñhalö rimid ukpal. * ⁸ God
nipe ñi pai nipe magöñhalö rimid
uknab. God kalöp rimid ukagnab u,
kale ñi pai nipe wasö, ñi pai nap
halö midagpim u me, kalöp rimid
ukagnab. ⁹ Bapi hon minöñ naböñ
adö if i gau, hanip rimid uklö, aij
ukpal u a gun niñbun. Anib u rö,
Bapi hon kumi kabö adö lañ midöp u
hanip rimid ukö, aij yabif anig göp a
gun niñjun kamij midaiun.

¹⁰ Bapi hon minöñ naböñ adö if
i rimid ukpal gau, ñi pai midaino
pro magö u nöp, gasi kale ke niñöm
hanip rimid ukpal. Pen God hanip
a göm, uþ midpin rö nöp mideilan
a göm, hanip rimid uköp. ¹¹ God
hanip rimid uköp magö u aij gagöp
u pen rimid ukö, nagif aij adö anibu
niñjun, agamij midun gif aij göl gif nöp
mideinabun. *

*God nan nipe gau nöp gasi niñöl gif
midaimim*

¹² Anib u me, ñin ma kala gö auöp
u, yiñharin göp a gimim, urak amil
apil gipe klö ginim. * ¹³ Adan yijig
göl aij aij adö u arbe, rimnap ma
pig juainim, klö gimim ammim gipe
gipe, kamij linab. *

¹⁴ Niñbi bi gau aip magöñhalö jim
ñöl midaiun a gimim midaimim u
pen God niñbi bi uþ nipe midaimim.
God niñbi bi uþ nipe gau nöp Bi Kub u
nip niñnaböl.

¹⁵ Kale niñ aij gimim, God hanip
mög niñöm ud aij göp u arö gagmim.
Niñ aij gimim, an kale gau niñbi ap bi
ap gasi naj niñöm, niñbi bi rimnap
gasi naj anibu hageinab u, kale pen
u rö nöp gilö gilö, niñbi bi iru nöp
kalip asin uþ ginim rö löp. ¹⁶ Niñ
aij gimim, an kale gau niñbi bi ap
niñbi si bi si gagnim. Kale magöñhalö
God nan nipe gau nöp gasi niñöl gif
midaimim. Iso hadame nöp ga rö
gagmim. Iso nipe God nan nipe gau
gasi niñagöm, kiyo lö, nan niñin a
göm, God nap Aisak nan aij ña u,
Aisak ñi nipe nöd u Iso nip ñinig
ga u, Iso ñi nöd midöm udböp u,
pen nan aij anibu nan yiñharin rö lö
arö göm, nan magö u nöp uda. *
¹⁷ Pen kale niñbim, nap Aisak nan
aij ñi nöd Iso nip ñinig ga nan aij
anibu, Iso udaga u me, hainö mög gö
mitöñ göl gif, kauyan udnam a göm,
adan udnim ap midagö, mög yabif
gö mitöñ gif mideia. *

*God pör kamij midöp u ram
minöñ nipe u aubim*

¹⁸ Isrel niñbi bi ram minöñ Sainai
Dum midöp u amöm dum anibu if
au aulö, mab kub yabif inöm, sibön
yabif apöm, yigön kub udöm gö,
amgö kale ke niñla. Pen kale ram
minöñ anibu rö auagpim. * ¹⁹ Añij
magö manö kub u hagöm, manö
kumi kabö adö lañ niñbö ap hagö,
niñbi bi gau piñin göm Mosi nip
hagla, “Ake! Manö hagab anibu rö,
manö rimnap hagö niñagun,” a gila.
* ²⁰ Niñhön ginig: God manö nöd hag
la u Isrel niñbi bi gau hag ñinig göm
Mosi nip haga, “Niñbi bi, kaj meme,
kaj sipsip nan gau dum anibi auaiöl,
kabö ju böñ nöp pak lep,” a ga. Manö
anibu niñlö midmagö aröp. * ²¹ Nan
ga anibu niñöm piñin gila u, Mosi u
rö nöp niñöm haga, “Yad gil gil gem
piñin gabin,” a ga. *

* **12:6:** Job 5:17; Pro 3:11-12; Rep 3:19 * **12:7:** Dud 8:5 * **12:11:** Jem 3:17-18 * **12:12:** Ais 35:3 * **12:13:** Pro 4:26 * **12:16:** Jen 25:29-34 * **12:17:** Jen 27:30-40 * **12:18:** Eks 19:16-20; Dud 4:11-12 * **12:19:** Eks 20:18-21; Dud 5:22-27 * **12:20:** Eks 19:12-13 * **12:21:** Dud 9:19

22 Kale pen Sainai Dum an+bu auagpim; kale Saion Dum aubim. Saion Dum aubim u, God pör kam+ñ m+dpöp u ram m+nöñ n+pe u aubim, ram m+nöñ Jerusalem kumi kabö adö lañ, ejol iru n+banö yab+ñ ñ+ñ+ löl g+ m+dpal au, ram m+nöñ an+bu aubim.

23 N+bi b+ Krais manö aij u n+ñ udlö, God kal+p ñ+ nöd rö udöm, ñ+ pai yad a göm, hib kale ram m+nöñ n+pe kumi kabö adö lañ au kal+ kl+ñ r+köp; kale magum göm m+ñ m+ñ göl g+ m+dpal au, ram m+nöñ an+bu am-mim, Krais n+p n+ñ udpal kal+p aip j+m ñöl m+dpim. Krais n+p n+ñ ud-pim u me, God n+bi b+ gau magöñhalö manö kub hagnab God u aip j+m ñöl m+dpim. N+bi b+ ram m+nöñ i+ i m+döm, God n+p n+ñ udöm, God Manö hagöp rö göm, n+bi b+ kam+ñ aij n+pe m+döm, umöm ana kale am God aip n+bi b+ u+ n+pe m+dpal gau, kal+p aip j+m ñöl m+dpim. 24 Jisas n+pe God manö aij g+sön n+bö dapöm b+ añ n+bö m+dpöp u, n+p nöp aubim. Ken n+mam Ebol n+p al pak lö ha-gape yua u, manö kub yab+ñ uda; pen Jisas hagape n+pe u han+p a göm yua rö, God aip j+m ñöl m+daiun rö löp. *

N+ñ aij g+mim

25 An+bu u, n+ñ aij g+mim. N+bi b+ Sainai Dum i+ au m+döm, God manö haga u udagla gau, kam+ñ aröl rö laga rö u, God ram m+nöñ kumi kabö adö lañ au n+bö manö aij g+sön n+bö u haga u arö g+inabun u, han+p u rö nöp kam+ñ arun rö lagnab yab+ñ. *

26 Ñ+n nöd an+bu God kal+p manö hagö n+ñöl g+, munmon rö uda. Pen han+p haga, “Hainö unbö rö kauyañ g+ñö, m+nöñ naböñ i+ i abe, kumi kabö adö lañ abe magöñhalö añ añ g+inab,” a ga. * 27 “Kauyañ” a ga an+bu n+ñbun, nan pör m+dageinab a göm g+ la gau magöñhalö ur g+inab; nan pör pör m+deinab a ga nan gau nöp m+deinab. 28 An+bu u, hon ram

m+nöñ aña gagep, ram m+nöñ pör pör nöp p+döñ m+dep, ram m+nöñ aij yab+ñ arnabun rö, aij a göl g+ m+dun, God n+p n+ñ ud p+döñ gun, b+ kub klö halö m+dpöp u gas+ n+ñöl gun, hib n+pe hagno adö arn+m. 29 God hon mab ke inab rö m+dpöp. *

13

Añ mam r+imnap kal+p m+dmagö yab+ñ lun

1 Krais n+bi b+ gau aip añ mam rö pen pen m+dmagö löl g+ nöp m+daimim. 2 Krais n+bi b+ gau n+bö kalöp lau adö auaiöl, kal+p ud aij g+mim. N+bi b+ r+imnap, n+bi b+ gau n+bö aulö, n+bi b+ y+har+ñ gau n+bö auaböl a göm, hag w+hai udöm, n+bi b+ wasö, ejol r+imnap kal+p hag w+hai udla. * 3 Krais n+bi b+ r+imnap nag+ m+daiöl, hon aip nag+ m+dpun a g+ gas+ n+ñmim kal+p g+ aij g+mim. Krais n+bi b+ r+imnap u+ham m+daiöl, hon aip u+ham m+dpun a g+ gas+ n+ñmim kal+p g+ aij g+mim.

4 Ber m+hou udmil, g+ aij g+pil. Kal+p ber m+hou g+ najj gagöl. Pen ber m+hou udmil, hainö n+bi si b+ si g+inabil gau abe, b+ praj n+bi praj n+bi si b+ si g+inaböl gau abe, God kal+p manö kub yab+ñ hagnab. *

5 Nan hon udpun gau pro göp a g+mim, u+öpö k+ño k+hap gol mani nan gau gas+ kub u n+ñagmim. Nan pro hon m+dpöp u mel m+dpöp a g+mim gas+ u n+ñmim. God haga,

“Kalöp arö gagnabin;

kale aip pör pör nöp m+deinabin,”
a ga. *

6 An+bu u, gas+ halö m+dun hagun,
“B+ Kub y+p abad m+dpöp rö, p+ñ+ñ gagnabin.

N+bi b+ r+imnap y+p g+ najj göl rö lagöp,” a gun. *

7 B+ kub kalöp God Manö aij haglö n+ñbe u gas+ n+ñöl g+ m+daimim. Kale God n+p n+ñ udöm, manö n+pe

* 12:24: Hib 8:6; Jen 4:10 * 12:25: Hib 2:1-3; 10:26-29 * 12:26: Hag 2:6 * 12:29: Dud 4:24; 9:3 * 13:2: Ro 12:13; Jen 18:1-8; 19:1-3 * 13:4: Ep 5:5 * 13:5: Dud 31:6,8; Jos 1:5 * 13:6: Sam 118:6

hagöp rö gilö arö umla u gasi niñöl gi midmim, anig unbö rö nöp göl gi midaimim. * 8 Jisas Krais nöd midmidöp rö, uri anib unbö rö nöp midöp; pen uri midöp rö, hainö pör pör nöp anib unbö rö nöp mideinab. 9 Nibi bi rimnap kalöp manö piral ke ke hagaiöl u, udagmim. God kalöp mög niñöm, ud aij göm, abad mid aij göp u nöp gasi niñmim, midmagö aḡ kale daḡ pidöḡ udmim, gasi halö midaimim. Pen nan ñiñeb lo gau gasi ap niñagmim. Nibi bi nan ñiñeb lo gau hain göm mid aij gagnaböl. * 10 God niḡ nan sabe gep bi gau, God sabe gep ram u midöm, nan pak bid adö au God niḡ sabe giḡpal gau, nan bid hon adö midöp u niñöl rö lagöp. 11 God niḡ nan sabe gep bi gau kaj kau kaj meme paköm hagape u dam God niḡ nan sabe gep bi kub yabiḡ u niḡ ñilö, niḡe pen nibi bi nan si nan naiḡ giḡmidal a göm, God niḡ sabe giḡniḡ, dam Ram Raul Miḡan Uḡ Ke Yabiḡ u hoḡ göp. Niḡe u pen dam, midpal höḡ adö au laulö böḡ nöp in habik lugöp. *

12 Anib u rö, Jisas nibi bi nan si nan naiḡ giḡpal gac anibu hagape yad ke hik gi yunam a göm, daun kub Jerusalem aḡöḡ höḡ adö au amöm, ilön kub udöm, hagape lugö uma. * 13 Anib u, niḡ hain gun, nibi bi yiḡharinḡ gau gilö aröp adö u arö gun, höḡ adö u arno, niḡ hag jula rö hanip u rö nöp hag juöl. * 14 Niñön giḡniḡ: miñöḡ naböḡ adö it i pör pör midaiun ka ap midagöp u pen hainö ram miñöḡ kumi kabö adö laḡ au amun pör pör midaiun a gun abad midpun. *

15 Anib u, hon pör pör nöp Jisas Bi Kub hon a gun hib niḡe hagno adö arniḡ. Anig giḡno, God amgö ilö niḡe nan sabe gep aij rö linab. * 16 Nibi bi rimnap gau kalip ud aij gun gi aij gun, nan hon rimnap kalip niḡe li

ñun. Anig giḡno, God niñöm nan sabe gep aij rö lö, ñiñi linab. *

17 Bi kub kalöp abad midpal gau, manö kale udmim, hagnaböl rö giḡmim. God wög giḡpun u, God niñö aij giḡniḡ a göm gasi u niñöl gi kalöp pör nöp niñ aij göm abad mid aij giḡpal. Anib u, kale nan niñön giḡmim a giḡnaböl u, u rö nöp giḡmim. Anig geinabim u, aij gö niñöl gi wög kale giḡnaböl. Pen hagnaböl rö gagnabim u, wög giḡniḡ giḡnaböl u giḡnaböl u pen aij gö niñöl gi gagnaböl. Anig gilö, kalöp abad mid aij göl rö lagnab. *

God niḡ sabe giḡe, niḡe hanip abad midainim

18 Pen God niḡ sabe giḡe, niḡe hanip abad midainim. Hon gasi miñöp wasö, gasi añi nöp niñun, nan niñön giḡnabun, God Manö hagöp rö nöp göl gi midaiun a gi gasi u nöp niñbun. * 19 Yad nan kub ap kḡö gem kalöp hag niñabin: God niḡ sabe giḡe, niḡe gö, midpim u yiñid niñam.

20-21 God manö aij pör pör midep u, Bi Kub Hon Jisas hagape niḡe lugö uma manö aij anibu midep nöp midöp. Hagape niḡe lugö umö God gö niḡe urak Sipsip Mukep Bi Kub Yabiḡ midöp. God nibi bi ud aij gö agamiḡ mid aij giḡnaböl u, kalöp u rö nöp nan aij ñö, nan niñön niñön God giḡmim a giḡnab u, giḡnabim. Pen Jisas Krais midmagö aḡ hon daḡ midöm, God niḡe hanip nibi bi aigale nibi bi rö mideinabun a giḡnab u, Jisas Krais hanip gö anib unbö rö nöp linabun. Anib u, Jisas Krais hib niḡe pör pör nöp hagno adö arniḡ. Anib unbö rö aij. *

Manö naböḡ rimnap

22 Pen añ mam bi. Köp uḡep kalḡ kḡiñ rikpin anibi, manö hagabin u niñ aij giḡmim udmim.

* 13:7: 1Ko 4:16 * 13:9: Ro 14:17 * 13:11: Lep 16:27 * 13:12: Jon 19:17 * 13:13: Hib 12:2 * 13:14: Hib 11:10,16; 12:22 * 13:15: Sam 50:14,23 * 13:16: Plp 4:18 * 13:17: 1De 5:12 * 13:18: Ap 24:16; 2Ko 1:12 * 13:20-21: Jer 32:40; Esi 37:26; 1Pi 2:25

²³ Mam hon Dimodi n+p nag+ l+la u, m+ñi höŋ auöp. Söl aueinab u, aip n+nabul.

²⁴ Bi kub kale gau abe, God n+bi b+ n+pe gau abe, kalöp magöŋhalö “M+dpim?” a gabun. Krais n+bi b+ n+pe ram m+nöŋ Idali n+bö gau kalöp “M+dpim?” a gaböl.

²⁵ God kalöp magöŋhalö mög n+ŋöm ud aij göm abad m+daŋ.

God Manö u niñ aij gımim, hagab rö nöp gımim

¹⁹ Añ mam aij yad gau niñim! Nibi bi kalöp manö hagaiöl u, yinid niñmim; pen manö yinid hagagmim; nibi bi gau kalip yinid mulu kal niñagmim. ²⁰ Nibi bi mulu kal niñnaböl u, God kale gi aij göm, mid aij gılan, a gi gasi niñöb rö gagnaböl. * ²¹ Anıb u, gasi naij niñmim, nan si nan naij gıpim u, nihön ginig anig gıpun, a gımim, nan gac göp anıbu böñ nöp arö gımim, God midmagö an kale dañ manö nıpe yımöb u, ud aij gımim. Manö anıbu kalöp ud asık yunab. *

²² God Manö anıbu rimid u nöp apdi niñmim, hadö niñbun, a gımim hagagmim. Anig geinabim u, kalöp ke manö pir alnabim. God Manö niñmim, hagöp rö gımim me, niñbun, a gımim. * ²³ Pen nıbi bi God Manö niñöm, hagöp rö gagpal gau, añañ mulu adın lı niñbal u rö gıpal. ²⁴ Añañ lı niñöm, mulu adın kale nihön rö midöp, a göm, niñ aij gıpal u pen arö göm amöm, yinid nöp hau göm, aige gö rö midajip niñbun, a göm, niñagpal. ²⁵ Pen God Manö aij nıbi bi ud kamın yuöp manö aij u niñ aij göm, hau gagöm, niñöl gi nöp gılo arnab nıbi bi gau, God kalip abad midö, nihön nihön ginaböl u ar aij ginab. Nıbi bi anıb gau kale God Manö aij u niñ aij göm, hagöp rö nöp gi midpal. *

²⁶ Pen nıbi bi, God nıp wög gi aij gun, a göm, atab kale ke niñ aij gagnaböl gau, kale dui göm, kalip ke manö pir albal. Kale wög nihön gıpal u, magöñhalö nan yıharın rö löp. * ²⁷ Niñı pai, nıme nap umla uıham midpal gau abe, nıbi kanıñ mög gep rö gau abe, kalip ud aij gımim. Pen nıbi bi mınön nabön it i gasi naij niñbal gau aip magum gımim, asın kale anıbu uı gagmim. Anig geinabim, God nıpe niñöm, kale nıbi bi

asın midagöp yad wög gi aij yabıl gıpim a ginab.

2

Nıbi bi gau nıbi bi aij, nıbi bi gau nıbi bi naij, a gımim hagagmim

¹ Añ mam bi. Kale Bi Kub hon Jisas Krais, Bi aij yabıl unbö ke nıp niñ udpim rö, nıbi bi gau niñmim, nıme ke ke limim, bi u bi kub, bi u bi mıgan gau, a gımim, hagagmim. *

²⁻⁴ Kale God nıp sabe ginig ap magum ginabim. Pen bi nan iru midöp bi ap, waıj aij aij löm, riñ gol niñmagö nıpe löm aueinab u, kale bi anıbu niñmim hagnabim, “Ne am pom adö aij aij gau asık,” a ginabim. Pen bi mög gep rö ap, waıj naij löm aueinab u, kale bi anıbu niñmim hagnabim, “Ne goı gau urak mid,” aka “Ne mınön ma it yad aui asık mid,” a ginabim. Pen anig geinabim u, kabö rö gagnab. Kale ke gasi naij niñmim, nıpe bi kub, nıpe bi mıgan gau, a gımim, anig ginabim.

⁵ Pen añ mam aij yad gau niñim! Nıbi bi mınön nabön it i, nıbi bi mög gep rimnap niñöm, nıbi bi au kale nıbi bi mıgan gau, a gımidal. Pen God nıpe nıbi bi mög gep gau kalip anig gagöp. God nıpe kalip ud aij göm, gasi aij ñö, kale God nıp niñ udöm cig aij göm, ana kale an dañ nıbi bi gep yabıl nıpe gau midlö niñöl gi, nıpe pör pör nöp Kiñ kale middeinab. Nıpe manö kılö hagöm, nıbi bi yıp midmagö libal gau kalip anig ginabin, a ga. * ⁶⁻⁷ Kale pen nıbi bi mög gep rö gau kalip hagpe, “Ne goı gau urak mid,” aka “Ne mınön ma it yad aui asık mid,” a geinabim u, nıpe nable gö niñöl gi asıknab. Nıbi bi nan iru midöp gau nöp, Bi Kub aij kalöp udöp u nıp hag juöm, kalöp hag pro göm, dam manö kub hagpal.

⁸ Pen God Manö u kalı kılñ riköm hagla, “Ne ke midmagö liban rö, nıbi bi gau kalip unbö rö nöp midmagö

* 1:20: Ekl 7:9 * 1:21: Kol 3:8; 1Pi 2:1 * 1:22: Mad 7:26; Ro 2:13 * 1:25: Ro 8:2; Jem 2:12

* 1:26: Sam 141:3 * 2:1: Ap 10:34; Jem 2:9 * 2:5: 1Ko 1:26-28

lîmön,” a gîla. God lo manö kub yabiþ haga u rö geinabim u, kale gi aij yabiþ gî nabim. * 9 Pen waþij nan gau rol giþal rö niþmim, niþi bi niþe lî nabim u, God lo manö anþbu riþ jumim, nan si nan naij gî nabim. *

10 Niþhön giþig: God lo manö niþe gau magöþhalö niþ dammim, pen lo manö añi ap nöþ riþ junabim u, God lo manö magöþhalö riþ junabim rö lî nab. * 11 God niþe lo manö hagöm, “Niþi si bi si gagmim,” a göm, “Wiþ al pakagmim,” a göm, haga. Anþb u, kale niþi si bi si gagnabim, pen wiþ al paknabim u, kale God lo manö u riþ junabim. *

12 Anþb u, manö hagniþ aka niþhön niþhön giþig, gasi ap niþmim hagmim, “God Manö niþi bi ud kamþij yuöp manö aij anþbu nöþ niþöm, hanþp manö kub hagnab,” a giþmim gasi u niþmim. * 13 Niþi bi kale niþi bi riþmnap gau mög niþagnaböl gau, God kalþp manö kub hagöm, kalþp u rö nöþ mög niþagnab. Pen niþi bi, niþi bi gau mög niþnaböl gau, God kalþp u rö nöþ mög niþöm, manö kub hagagnab. *

Manö nöþ hagagmim; God manö hagöp rö giþmim

14 Añ mam bi. Niþi bi riþmnap, God niþ niþ uþpun, a giþal u pen God hagöp rö gagpal. Manö nöþ hagöm, God hagöp rö gagnaböl u, God kalþp pen ud kamþij yuagnab.

15-16 Añ mam riþmnap waþij miþdagöm, nan magö miþdagöm giþ nab gau niþmim, pen waþij nan magö riþmnap dam ñöl gi wasö, yiþariþ, “Ammim miþ aij giþmim,” a giþ nabim u, gi aij gagnabim. * 17 Anþb u, kale God niþ niþ uþnabim pen God Manö niþe hagöp rö gagnabim u, niþ uþep kale u nan yiþariþ rö lî nab.

18 Kale riþmnap hagnabim, “Niþi bi riþmnap God niþ niþ uþpal; pen

niþi bi riþmnap God Manö hagöp rö göm, niþi bi gau gi aij giþal. Anþb u, manö miþdagöp,” a giþ nabim. Pen manö hagnabim anþbu, kalöp pen hag niþnabin, “Niþi bi God niþ niþö nöþ niþ uþeinaböl u, kale aigöl göm niþi bi gau kalþp gi aij gagnaböl? Yad God niþ niþ uþpin u me, niþe hagöp rö niþ aij gem, niþi bi gau kalþp gi ñiþin,” a giþ nabin. * 19 Kale God añi nöþ miþöp, a giþmim, gasi niþbim u aij giþpim. Pen kiþaki gau u rö nöþ, gasi adö anþbu nöþ niþöm, piþniþ göm giþ giþ giþal. 20 Kale niþi bi hauþ rö! Kale, “God niþ niþ uþpun,” a giþpim u pen niþe hagöp rö gagpim. Anþg giþpim u, God niþ niþ uþpun, a giþpim u nan yiþariþ rö löp. Manö hagabin anþbi hadö niþbim aka yad manö riþmnap halö kalöp hagnam niþmim?

21 Kale niþbim, bac hon Ebrahim ñi niþe Aisak niþ God niþ pak sabe gi ñiþig geia, God niþöm, Ebrahim niþe bi aij, a ga. * 22 Anþb u, Ebrahim God niþ niþ uþa u me, God niþ bi aij hagaga; Ebrahim niþe God niþ niþ uþa u abe, God haga rö nöþ ga u abe, God nan anþb miþhau niþöm haga, Ebrahim niþe bi aij, a ga. * 23 Ñin nöþ anþbu me, God Manö adþij ap kali kliþ riþköm kale hadö niþla, manö kali kliþ riþkla anþbu, manö niþö kali kliþ riþkla: “Ebrahim God manö niþe niþ uþa u me, God Ebrahim niþe bi kamþij aij, a ga.” Ebrahim ga anþbu, God Ebrahim niþ, bi niþeb yad, a ga. * 24 Anþb u kale niþbim, kale God niþ niþ uþnabim u nöþ, God kalöp, niþi bi aij yad, a gagnab. Kale God niþ niþ uþmim, niþe hagöp rö giþ nabim u me, God kalöp niþi bi aij yad, a giþ nab.

25 Anþb u rö nöþ, niþi Rehap ga. Niþe bi si uþep niþi miþmiþöp u pen bi Isrel miþhöþ ram miþnöþ niþe u

* 2:8: Mad 19:19; Gal 5:14 * 2:9: Dud 1:17 * 2:10: Mad 5:19 * 2:11: Eks 20:13-14; Ro 13:9
* 2:12: Gal 6:2; Jem 1:25; 1Pi 2:16 * 2:13: Mad 5:7; 18:32-35 * 2:15-16: 1Jn 3:17 * 2:18:
Gal 5:6 * 2:21: Jen 22:9-12 * 2:22: Hib 11:17-18 * 2:23: Jen 15:6; 2Kr 20:7; Ais 41:8

agamij si n+ɲnig aueilö, Rehap kalip mihöŋ ram nipe udöm gau pi göm, hainö adan ke n+bö ap hag yuö, kale p+ñ+ɲ gi ammil, ram kale ado gi arlö. Rehap ga rö n+ɲöm, God Rehap n+p n+bi kam+ɲ aij a ga. * 26 Pen n+bi b+ hañ romanɲ nöp midöm, ana halö midagpal u, kale kam+ɲ middep magö u midagöp. An+ɲ u rö, n+bi b+ God n+p n+ɲ udpun, a g+pal u pen God Manö hagöp adö u gagpal gau, kale u rö nöp kam+ɲ middep magö u midagöp.

3

Atab hon n+ɲ aij gun

1 Añ mam aij yad. Kale iru nöp manö hag ñeb b+ midaiun, a g+mim, n+ɲagmim. Nihön g+nig: hon manö hag ñeb b+ gau, manö kub k+ö rö n+ɲnabun. 2 Hon magöŋhalö kabö rö gagöp adö u ke ke iru nöp g+pun. Pen n+bi b+ atab kale abad mid aij göm, manö kabö rö g+nab adö u nöp hagnaböl gau, hañ romanɲ kale magöŋhalö n+ɲ aij göl rö l+nab. 3 Kaj hos u kaj kub yab+ɲ u pen nan ain pro ap nag+ u halö ad+köm, ud meg m+gan u löm, arn+g g+pal lau adö t+p g+lö arbal. 4 Ñ+g mag+ɲ kub gau u rö nöp, y+gön apöm nan kub an+bu dam y+har+ɲ gau arböp u pen, b+ kapden gau s+dia pro u udöm, arn+g g+pal lau adö ud kabö rö gajöl aröp. 5 Atab hon u rö nöp nan pro yab+ɲ u pen manö hagno iru nöp löp. Kale n+ɲbim, be kub yab+ɲ an u, pro bad ap hapö ñ+lö, in damöm magöŋhalö inn+m rö löp. 6 Atab mab m+ɲan rö midöp. Hañ romanɲ naböŋ hon u, naj an+bu rö ap halö midagöp; atab u nöp gö, hañ romanɲ hon magöŋhalö gac g+nab. Atab u nöp gö, arep auep han+p u magöŋhalö gi naj g+nab. Pen mab m+ɲan an+bu, ram m+nöŋ Hel u n+bö apöm me, atab u an+g göp.

*

7 Wal yaur, haino sara, nan be gau midöp gau abe, nan ñ+g solwara gau midöp gau abe, damöm muklö, gas+ n+ɲöm, nap kale hagnab rö g+naböl. Kale wal yaur nan gau damöm muköm an+g g+pal u pen 8 atab hon u hagno, gas+ n+ɲn+m rö lagöp. Atab pör pör nan si nan naj nihön g+nab, a gi gas+ n+ɲöm, ñ+g as+ n+bi b+ al pak lep u ajmanɲ rau midöp. * 9 Atab hon u, B+ Kub Bapi hon u hib nipe hagno adö arnab, pen n+bi b+ God nipe ke rö gi la gau, nan naj apöm kal+p pakn+m, a g+nabun. 10 An+g göl, atab añ+ an+bu nöp, manö aij abe hagnun, manö naj abe hagnun, g+pun. Añ mam b+. Nihön g+nig an+g g+pun? U aij gagöp. 11 Ñ+g ilam añ+ ap juöm, ñ+g aij r+mnab, ñ+g naj r+mnab auagöp. 12 Añ mam b+. Mab u, nag+ magö p+lagnab; nag+ u, mab magö p+lagnab. Pen dö ajöŋ u, ñ+g kam+ɲ aij lagnab.

Mulu lugö, as+ik ke ke lagmim

13 Kale gas+ n+ɲ aij g+pim akanɲ Gas+ n+ɲ aij g+pim, a g+nabön u, ne n+ɲ aij g+mön, hib ne ke hagö adö aragn+m. God n+p aij g+n+m adö u nöp g+mön. Ne an+g g+nabön u me, gas+ n+ɲ aij g+pim, a g+mön, hagnabön. 14 Pen gas+ an ne yan, nan aij kale yad ke udnab, a gas+ n+ɲnabön u, aka yad nöp b+ kub m+deinab, a gas+ n+ɲnabön u, yad gas+ n+ɲ aij g+pim, a g+mön, hagagmön. An+g hagnabön u, manö piral hagnabön; manö n+ɲö u pa+u g+nabön. 15 N+bi b+ gas+ n+ɲ aij g+pun a g+pal pen nan naj an+ɲ rö g+pal gau, God gas+ aij ñöb adö u n+ɲagpal; n+bi b+ ram m+nöŋ it i n+ɲbal rö nöp n+ɲbal. Gas+ kale u God Ana nipe ñagöp; Seden nipe nöp ñöb. 16 Pen n+bi b+, nan aij gau yad ke udnab, a gas+ n+ɲnaböl gau, aka yad nöp b+ kub m+deinab, a gas+ n+ɲnaböl gau, kale pör pör pen pen göl gi, nan si nan naj adö u nöp g+lö arnab.

* 2:25: Jos 2:1-21; Hib 11:31 * 3:6: Mad 12:36-37; 15:11,18-19 * 3:8: Ro 3:13

17 Pen n̄ibi b̄i God gas̄i aij ñöb rö n̄iᅇbal gau, m̄idmagö aᅇ kale daᅇ nan si nan naij gac an̄ibu m̄idagöp. N̄ibi b̄i kauaᅇ mauaᅇ rö m̄idpal gau aip manö hagöm, kale j̄im ñ̄imim m̄id aij ḡimim, a ḡipal. Kale n̄ibi b̄i gau kal̄ip hag w̄ihai udöm, ud aij ḡipal. Kale n̄ibi b̄i gau m̄idmagö yab̄iᅇ löm, mög n̄iᅇöm, ud aij göm, kal̄ip aij adö u nöp ḡipal. Kale b̄i aij u aip hagnabin, b̄i naij u aip hagnabin, a göm, gas̄i u n̄iᅇagpal. Manö p̄iral hagagpal. 18 N̄ibi b̄i kauaᅇ mauaᅇ rö m̄idpal gau aip manö hagöm, kale j̄im ñ̄imim m̄id aij ḡimim, a ḡilö, kale manö an̄ibu n̄iᅇöm j̄im ñ̄öl m̄ideinaböl u, nan ȳiᅇ ȳimb̄al an̄ibu nan aij p̄lnab. *

4

God n̄ip c̄ig aij ḡimim

1 Pör pör mulu lugö pen pen ḡipim u, gas̄i naij aᅇ kale daᅇ pen pen göm, hañ romaᅇ kale ud ᅇip ḡin̄ig gab u me, an̄ig ḡipim. * 2 Nan aij udn̄ig n̄iᅇbim gau udagim, kal yab̄iᅇ jumim, n̄ibi b̄i al pak lun a ḡimim ḡipim. Nan aij gau udagmim rö lö, pen pen hagnim, pen pen gun a ḡimim n̄iᅇbim. God n̄ip hag n̄iᅇbep, udbep. Pen n̄ip hag n̄iᅇagpim. 3 Pen God n̄ip hag n̄iᅇbim ñ̄in u, gas̄i n̄iᅇ aij ḡimim hag n̄iᅇagpim. Han̄ip ke aij gaᅇ, a ḡimim, hañ romaᅇ hon ke aij gaᅇ, a ḡimim, hag n̄iᅇbim u me, hag n̄iᅇbim rö gagöp.

4 Kale b̄i si udep n̄ibi rö m̄idpim! N̄iᅇim! N̄ibi b̄i gas̄i kale nan m̄inöᅇ naböᅇ iᅇ i lau adö nöp aröp gau, God n̄ip mulu lugö, nan an̄ib gau nöp gas̄i n̄iᅇbal. An̄ib u, kale nan m̄inöᅇ naböᅇ iᅇ i m̄idöp nan gau m̄idmagö l̄inabim u, kale God kauaᅇ mauaᅇ n̄ipe m̄ideinabim. * 5 Adö an̄ibu God Manö kal̄i k̄liñ r̄iköm hagla, “God Ana han̄ip aᅇ daᅇ la u, hon nan m̄inöᅇ naböᅇ iᅇ i m̄idöp nan gau m̄idmagö lagnabun, a göm, gas̄i

n̄iᅇöl ḡi m̄idöp,” a ḡila. Pen God Manö ad̄iᅇ an̄ibu n̄iᅇbe, ȳihar̄iᅇ rö löp ar? 6 Pen n̄ipe han̄ip mög n̄iᅇöm, ud aij göm, abad m̄id aij yab̄iᅇ göp. Adö an̄ibu nöp, God Manö u kal̄i k̄liñ r̄iköm hagla,

“N̄ibi b̄i ke nöp m̄idun, m̄id aij ḡipun, a ḡipal gau,
God kal̄ip manö k̄lö rö hagöp;
pen n̄ibi b̄i hib kale ke haglö adö aragnab gau,
n̄ipe mög n̄iᅇöm, ud aij göm,
abad m̄id aij göp,” a ḡila. *

7 An̄ib u, God n̄ip böᅇ lau m̄idmim, n̄ipe hagöp rö nöp ḡimim. Seden n̄ip wasö ḡinabim me, kalöp ar̄ik arnab.

* 8 God n̄ip c̄ig aij ḡipe, n̄ipe kalöp c̄ig aij ḡinab. Kale n̄ibi b̄i nan si nan naij ḡipim gau, n̄ibi b̄i aij m̄idaiun, a ḡimim, ñ̄imagö kale gac göp u ñ̄ig l̄i yu aij ḡimim. Pen kale God n̄ip hain ḡipun, a ḡimim, p̄iral hagnim gau, gas̄i m̄ihöp n̄iᅇbim u arö ḡimim, gas̄i aij añ̄i nöp n̄iᅇmim, God n̄ip nöp c̄ig aij göl ḡi m̄idaimim. * 9 M̄ihol ḡipim u arö ḡimim, mög gö n̄iᅇöl ḡi m̄iᅇöᅇ göl ḡi m̄idaimim. 10 B̄i Kub n̄iᅇ m̄idöp rö, hon n̄ibi b̄i hib m̄idagöp, a ḡimim, n̄ip sabe ḡinabim me, n̄ipe hib kale gö adö laᅇ arnab. *

11 Añ̄i mam b̄i. Añ̄i mam r̄imnap, kale n̄ihön ḡin̄ig an̄ig ḡipal, a ḡimim, kal̄ip hag dap lugagmim. N̄ibi b̄i añ̄i mam hag dap lugpal gau, God lo manö n̄ipe u abe hag dap lugpal. An̄ig ḡimim, n̄ibi b̄i God lo manö hain ḡipal rö m̄idageinabim; n̄ibi b̄i God lo manö aij m̄idöp aka n̄ihön rö m̄idöp, a göm, gas̄i uᅇhai n̄iᅇbal gau rö m̄ideinabim. 12 Pen God n̄ipe nöp lo manö hag la. N̄ipe nöp lo manö n̄iᅇöm, n̄ibi b̄i manö kub n̄iᅇnab. N̄ipe nöp han̄ip ud kam̄iᅇ yunab aka al pak l̄inab. An̄ib u, kale n̄ihön ḡin̄ig, “N̄ibi b̄i gau n̄ibi b̄i aij, n̄ibi b̄i gau n̄ibi b̄i naij,” a ḡimim hagabim? Kale an̄ig ḡagmim. *

Hib kale ke hagpe adö aragn̄im

* 3:18: Mad 5:9; Hib 12:11 * 4:1: Ro 7:23 * 4:4: Ro 8:7; 1Jn 2:15 * 4:6: Pro 3:34; 1Pi 5:5
* 4:7: Ep 6:12 * 4:8: Sek 1:3; Mal 3:7; Ais 1:16 * 4:10: Job 5:11; 1Pi 5:6 * 4:12: Ro 2:1; 14:4

13 Pen nɨɨjim! Kale rɨmnap hagpim, miñi aka rol rö, daun kub ap amun, anɨb gau mi añi ap wög bisnis gun, mani kub udun, ado gi auun, a gɨpim. Pen nɨɨ aij gɨmim.

* 14 Hainö nihön nihön ginab u nɨɨmim hagagpim. Miñi kamiɨ midpun u pen kamiɨ midpun anɨbu, kumi yuö yuöp rö nöp göp. Magö u midöp, magö u agamɨj ur gö aröp. *

15 Göp anɨbu rö, manö hagpim anɨbu arö gɨmim hagmim, “Bi Kub nɨɨ aij geinab u, hon kamiɨ midun, anɨg anɨg ginabun,” a gɨmim. 16 Pen bi kub nɨɨbi kub midpun, a gɨmim, hib kale ke gɨpe adö aröp u, naj yabił göp.

17 Unbö rö gep u aij, a gi gasi nɨɨbun u pen anɨg gagnabun u, nan si nan naj ginabun. *

5

Nɨɨbi bi nan iru midöp gau

1 Kale nɨɨbi bi gep yabił gau, manö hagnɨg gabin i nɨɨjim! Marö kub udnɨg gabim rö, mög gö mitöɨ göl gi midaimim. 2 Uɨpö kiłno kibap mani nan aij kale iru midmidöp gau hadö papɨł gi hij gi lugöp. Waɨɨ aij iru nöp kale midmidöp gau, gɨse pro ñɨɨ ñɨɨ miɨgan miɨgan juöp. * 3 Gol silpa kale hij gi lugöp rö, kale nan si nan naj gɨpim u nɨɨ aij ginabim. Hañ roman kale abe mab miɨtaɨ rö inöm hij gi lugnab. Ñɨɨ hain u söl auab magö i, kale uɨpö kiłno kibap mani nan gau iru nöp ud gau pi gɨpim. 4 Nɨɨjim! Nɨɨbi bi wög naböɨ kale gɨpal gau, kalɨp pe ñagpe, kale uɨham midöm mitöɨ giłö, Bi Kub kiłö ke yabił u nɨɨjöp. * 5 Kale minöɨ naböɨ adö iɨ i midmim, wög waryö gagim yɨharɨɨ midmim, miñ miñ yabił gi ajpim. Anɨb u, kaj gau muk aij göm, mol gö pak ñɨɨbal rö midpim u, magö miłö midageinabim. * 6 Nɨɨbi bi aij kalöp

nan naj ap gagpal gau, kalɨp piral hagmim al pak libim.

Marö auainɨm, iru maru ji nɨɨɨagun, Bi Kub auab a gun nɨɨɨ abad midaiun

7 Anɨb u, añ mam bi. Marö auainɨm, iru maru ji nɨɨɨagun; Bi Kub auab, a gun, nɨɨɨ abad midaiun. Nɨɨbi bi nan wög gi yimöm abad midlö nɨɨjöl gi, möɨ lugö, yɨɨ apranöm, magö aij pɨlnab. Kale u rö nöp Bi Kub nɨɨɨ abad midaimim. *

8 Bi Kub aunab ñɨɨn u yöp söl midöp, a gɨmim, gasi halö abad midaimim. *

9 Pen añ mam bi. Añ mam rɨmnap kalɨp hag juagmim. Kale añ mam hag jueinabim u, Bi Kub kalöp pen manö kub hagnab. Bi manö kub hagnab u söl au midöp; ulep magö u nöp aunab. 10 Añ mam bi. Bi God manö hagep hadame nöp midmidal gau, Bi Kub manö nɨɨpe haglö, kalɨp gi naj giłö nɨɨjöl gi, biɨɨtam yabił midmidal u pen kale iru maru ji nɨɨɨagla. Kale agamɨj mid aij giłä. Kale u rö nöp adö anɨbu nöp gɨmim.

11 Kale nɨɨɨbim, nɨɨbi bi gi aij göm, iru maru gö ji nɨɨɨagla gau, kale uri miñ miñ göl gi mid aij gɨpal, a gɨpun. Bi ne Job hadame nöp midmidöp, aiud u nɨɨɨbim. Nɨɨp marö kub auö, biɨɨtam middeia ñɨɨn u, Bi Kub nɨɨɨ gasi nɨɨjöl gi midöm, mid dap arö nɨɨjöl gi, Bi Kub Job nɨɨp gi aij gö, hainö mid aij ga. Nihön ginɨg: Bi Kub nɨɨpe pör pör nɨɨbi bi mög yabił nɨɨjöm, ud aij yabił göp. *

12 Pen añ mam bi. Nan kub yabił u, God hib nɨɨpe u yɨharɨɨ hagagmim. “God nɨɨ midöp rö, nɨɨjöp hagabun,” a gɨmim, hagagmim. “Kumi kabö adö laɨ midöp rö, nɨɨjöp hagabun,” a gɨmim, hagagmim. “Minöɨ iɨ i midöp rö, nɨɨjöp hagabun,” a gɨmim, hagagmim. “Nan gau nan rɨmnap midöp rö, nɨɨjöp hagabun,” a gɨmim, hagagmim. Yau, a ginabim u, “Yau”

* 4:13: Luk 12:18-20 * 4:14: Pro 27:1; Sam 39:5,11 * 4:17: Luk 12:47 * 5:2: Mad 6:19

* 5:4: Dud 24:14-15 * 5:5: Luk 16:25 * 5:7: Dud 11:14; Jer 5:24 * 5:8: Ro 13:11-12; 1Pi 4:7

* 5:11: Eks 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Sam 103:8

nöp, a gîmim. Wasö, gînabim u, “Wasö” nöp gîmim. Wasö u, manö kub udnabim. *

Sabe gîmim

¹³ Kalöp nîbi bî rîmnap marö gainîm, kale Bî Kub nîp sabe gîmim. Kale nîbi bî rîmnap miñ miñ gînabim u, kîmap rîmnap hagmim, Bî Kub hib nîpe hagpe adö araŋ.

¹⁴ Kalöp nîbi bî rîmnap nan gainîm, Krais nîbi bî nîpe gau abad mîdpal bî kub gau hagpe apöm, sabe göm, Bî Kub hib hagöm, wel rîmnap lî ñöl. * ¹⁵ Pen Bî Kub nîp nîŋ udöm sabe gînaböl u, Bî Kub nîpe gö, nan gînab anîbu kamîŋ lî nab; nan si nan naij gîpal u, Bî Kub nîpe nîŋöm arö gînab. *

¹⁶ Anîb u, nan si nan naij gîpim u, pen pen hag hiîkmim, ne ke abe, añ mam gau abe, Bî Kub nîp sabe gîpe, nîpe gö kalöp kamîŋ lî nîm. Nîbi bî Bî Kub hagöp rö gîpal gau, nîp sabe gîlö, Bî Kub nîpe klö nîpe göm, ke yabîl gînab. ¹⁷ Bî God manö hagep llaija, bî yîharîŋ hon rö u pen möŋ alagnîm, a göm, God nîp klö göm hag nîŋö, mî mîhau nîgaŋ rakî nî unbö kagoŋ jîŋ möŋ alaga. * ¹⁸ Hainö pen nîpe kauyaŋ God nîp hag nîŋö, kumi kabö adö laŋ nîbö möŋ lugö, mî nîŋö naböŋ î i nan wög gau apranöm, nan magö pîla. *

¹⁹⁻²⁰ Añ mam bî. Nîbi bî kale rîmnap Krais manö nîŋö u arö gîlö, kalîp hag ñî aij gîpe, kauyaŋ Krais nîp nîŋ udnaböl u aij. Anîg gîmim me, nan si nan naij nîhön nîhön gîpal gau, God nîŋöm arö gö, hainö umöm böŋ nöp umagnaböl. *

* **5:12:** Mad 5:34-37 * **5:14:** Mak 6:13 * **5:15:** Mak 16:18 * **5:17:** 1Ki 17:1; 18:1 * **5:18:** 1Ki 18:42-45 * **5:19-20:** Pro 10:12; Gal 6:1; 1Pi 4:8

1 Pida Pida köp nöd u kalı kılın rıka

¹ Yad Pida, bı Jisas Krais manö ud arep ap. Yad kalöp nıbi bı God hadame dagol gau nıbi bı nıpe ke hag la gau, köp i kalı kılın rıkabin.

Kale rımnap Podas mıdpım, rımnap Galesia mıdpım, rımnap Kapadosia mıdpım, rımnap Esia mıdpım, rımnap Bidinia mıdpım. Kale nıbi bı ram Mınönj mılö gau nıbö rö mıdpım. Manö anıb i kalı kılın rık yunö, ram Mınönj ke ke mıdpım gau arö nıjnabım.

² Bapi God hadame dagol gau kalöp gası nıñöm, nıbi bı yad mıdeınaböl, a ga. Anıb u, God Ana nıpe u gö, kale nıbi bı nıpe mıdmım, Jisas Krais hagöp rö gınabım nıñöm hagape nıpe nan si nan naij gıpım gac u kık gı yunab.

Anıb u, God apıl mıthau kalöp mög nıñmil, ud aij gımil, abad mıdlö, kale pör nöp agamıj mıdaimım. *

Mıd aij gep hon u mıdöp God ram Mınönj adö lan au

³ Bı Kub hon Jisas Krais God nıpe nıp aij a gun! Jisas Krais Nap nıpe nıp aij a gun! Nıpe nöp hanıp mög yabıt nıñöm, Nı nıpe Jisas Krais nıp yuö apöm umöm, kauyañ uraka u me, nı pai nıpe yabıt mıdun, nıpe aip pör pör mıdeınabun, a gun, gası halö mıdpun. ⁴ God nı pai nıpe mıdpun rö, hanıp ram Mınönj aij nıpe kumi kabö adö lan au ud aij gınab. Mınönj nabönj adö il i nan gau papıt lı hij gı lugnab u pen God ram Mınönj kumi kabö adö lan au unbö gagnab. God nan aij gau kalöp hag la nıñöm pör pör nöp mıd aij yabıt gınab. Hanıp hagöp rö, amun nıpe aip pör pör nöp mıd aij gınabun. *

⁵ God nıpe klö yabıt. Kale God nıp nıñ udmım cıg aij gıpe, nıpe kalöp abad mıd aij göm, mıd damöm, nın hain u, kalöp dam ram Mınönj aij nıpe u ud arnab. * ⁶ Anıb u, mın mın göl gı mıdaimım.

Pen mını magö pro marap kalöp, nıbi bı Krais lau adö mıdpal, a göm, gı naij gılö uıtham mıdnabım rö löp. * ⁷ Nıbi bı gol raubal gau laulö inö, magönhalö gol nöp mıdöp aka nan nabönj nabönj halö mıdöp, a göm, nıñbal. Gol nan yıharıñ rö u pen anıg gıpal. Pen God nıp cıg gıpım aka cıg gagpım u nan kub yabıt u me, marö auö uıtham mıdeınabım anıbu, nıp cıg aij gıpım aka cıg aij gagpım u nıjnab. Pen marö auö, nıp cıg aij göl gı nöp mıdeınabım u, Jisas Krais ado gı aunab nın u, God nıpe kalöp, gı aij yabıt gıpım, a göm, hib kale gö adö lan arö, kalöp wıhai damöm, ram Mınönj aij nıpe ud arnab. *

⁸⁻⁹ Kale nöd Jisas Krais nıp amgö nıñagpe u pen nıp mıdmagö lıbım. Kale uri u rö nöp nıp amgö nıñagpım u pen nıp nıñ udmım, mın mın yabıt gıpım. Jisas Krais nıp nıñ udpe, God nıpe ana kale pör nöp kamıñ mıdeınaböl, a göm, kalöp abadöl mıdöp. Anıb u me, kale mın mın yabıt gı mıdpım. Hon mın mın gep magö anıbu hagun, a gun, manö ılep gınab. *

¹⁰⁻¹¹ Hadame nöp Krais Ana nıpe bı God manö hagep gau kalıp anı dan mıdöm gası nıö, kale Krais ilön nıñön nıñön udöm, hainö nan aij yöl nıñön nıñön gınab manö u hagöm kalı kılın rıkla. Pen Krais ilön udöm umö, God kalöp mög nıñöm ud aij gö, mıd aij gınabım manö hagla anıbu, kale ke nıñ aij gagöm, hanıp uri mıdpun hagöp aka nıbi bı hainö gau ke hagöp, a göm, klö göm uıhai nıñöl gı mıdmıdal. *

¹² Pen Krais Ana nıpe gası nıö, God manö hagep bı gau nıñöm manö

* **1:2:** Ro 8:29; 2De 2:13 * **1:4:** Kol 1:12 * **1:5:** Jon 10:28; 17:11 * **1:6:** 1Pi 5:10; Jem 1:2
* **1:7:** Pro 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3 * **1:8-9:** Jon 20:29; 2Ko 5:7 * **1:10-11:** Sam 22; Ais 53; Mad 13:16-17; Luk 24:26-27

hageila an+bu, God kal+ip, a göm hageila an+bu, God kalöp m+ñni m+idpim ñ+n i nöp haga. Manö aij hageila an+bu me, God n+pe Ana U+ kumi kabö adö lañ n+bö yuö apöm n+bi b+ r+imnap kal+ip gas+ ñö, kale pen kalöp Jisas Kraiss manö aij u haglö n+ñbim. God gö kale uri nan aij aij n+hön n+hön n+ñbim u, ejol gau, hon abe n+ñbno, a göm, n+ñagpal.

God han+ip, "N+bi b+ u+ m+daimim," a göp

¹³ An+ib u, gas+ y+har+ñ adö r+imnap n+ñagmim; gas+ magö kale ke, hañ roman kale ke gas+ göp rö nöp gagmim; Jisas Kraiss ado g+ apöm kalöp udöm nan aij ñ+nab, gas+ u nöp n+ñmim, aij gö n+ñöl g+, gas+ halö m+daimim.

¹⁴ Kale nöd Jisas Kraiss manö aij u n+ñagmim, gas+ naj kale ke n+ñmim g+m+dim rö gagmim; kale God ñ+ pai n+pe m+idpim u me, manö n+pe hagöp rö u nöp g+mim. * ¹⁵ N+hön n+hön g+n+g g+mim u, God kalöp w+ñ alöp u n+pe u+ m+idöp rö, kale u rö nöp u+ nöp m+daimim. ¹⁶ God haga rö God Manö yan kal+ k+ñ r+köm hagla, "Yad nan si nan naj gep ke gau n+bö m+dem u+ m+idpin rö, kale u rö nöp nan si nan naj gep ke gau n+bö m+dmim u+ m+dmim," a g+la. *

God nan aij yöl yuöm, han+ip rau adog uda

¹⁷ God n+pe n+bi b+ gau kal+ip n+me löm, ha+öwa+ö gagöp; g+pal g+pal rö nöp n+ñöm n+me löp. God an+g göp an+bu, Bapi hon, a g+pim u, ram n+pe kumi kabö adö lañ aragpim ñ+n i, n+pe Bi kub unbö ke, a g+mim, hagöp hagöp rö nöp g+mim. * ¹⁸⁻¹⁹ Kale ap+is bac b+ g+m+idal adö u g+ damun kam+ñ arnabun, a g+mim, g+ wasö n+ñbe, God kalöp uda u, gol silpa u+tpö k+no nan hij göp nan y+har+ñ gau rö rauöm udaga. Pen sipsip pi ad+ai m+dagöp gac gagöp damöm pak God n+ip sabe g+ ñ+m+idal rö u, Kraiss

damöm al pak l+lö hagape n+pe gol silpa u+tpö k+no rauagep u lugö uma u me, God kalöp rau adog uda. *

²⁰ God M+nöñ naböñ i+ i g+ laga ñ+n u, Kraiss n+ip adö an+bu g+nab a göm hag la u pen uri ñ+n hain i nöp, kalöp g+ aij g+n+g waiö aua. * ²¹ God gö, Kraiss urakö, God Kraiss n+ip ud adö i g+lañ yab+u+ uda. An+ib u, God n+ip n+ñ udmim, c+g aij g+mim, han+ip arö gagnab, a g+mim, gas+ halö m+idpim. *

Añ mam gau kal+ip m+idmagö l+mim

²² Kale God Manö n+ñö yab+u+ u n+ñmim, hagöp rö g+pe, kalöp nan si nan naj gac u m+dagöp. An+g g+mim, kale añ mam God lau adö m+idpal gau kal+ip m+idmagö yab+u+ l+ibim. An+ib u, kale k+ö g+mim pen pen m+idmagö yab+u+ löl g+ m+daimim. * ²³ God Manö nöp gö, kale kauyan ñ+ painañ hagape b+ rö l+ibim. Pen kam+ñ g+sön n+bö udpim u, n+me nap gau ñagpal; n+me nap ñ+ pai yag daulö umbal. Pen God Manö u, manö pör pör nöp m+deinab manö kam+ñ an+bu nöp gö, God ñ+ pai n+pe m+dmim pör pör m+deinabim. ²⁴ God Manö u kal+ k+ñ r+köm hagla,

"N+bi b+ gau magöñhalö nan u+añ u+añ rö nöp m+idpal;

hib kub udpal u mab p+p+ p+p+ rö nöp m+idöp.

Nan an+ib gau y+ñ+d m+lep göm lugöp. *

²⁵ Pen God Manö u pör pör nöp m+deinab," a g+la.

God Manö an+bu, manö aij kalöp hag ñ+lö n+ñbim u nöp.

2

B+ Kub n+pe Kabö Kam+ñ rö pör m+deinab

¹ An+ib u, g+ naj g+pim adö u magöñhalö böñ nöp arö g+mim, manö piral hagpim u böñ nöp arö g+mim, manö nöp hagpim u böñ nöp

* 1:14: Ro 12:2; Ep 2:3; 4:17-18

* 1:16: Lep 11:44-45; Mad 5:48

* 1:17: Ro 2:11; Rep 2:23

* 1:18-19: Ap 20:28; Hib 9:12-14

* 1:20: Ep 1:4

* 1:21: Jon 14:6; Ro 5:1-2

* 1:22: Jon

13:34; Ro 12:10 * 1:24: Ais 40:6-8

arö g+mim, nan aij kale gau hon udbnop, a gi gasi n+nbim u böñ nöp arö g+mim, n+bi bi r+mnap hag jubim u böñ nöp arö g+mim, g+mim. *

2-3 Ñ+ painaᅇ g+sön yag daubal gau ci ñ+nun, a göm, gasi añ+ n+nbal. An+bu u rö, kale Bi Kub bi aij yabi kalöp ud aij göp u hadö n+nbnim rö, manö aij n+pe ci rö ñ+nun, a g+mim, gasi añ+ u nöp n+nbnim. Ci an+bu ñ+nbnim u, kale kub g+mim, kam+n m+dep magö an+bu i+ u n+n aij g+nabim. *

4 Jisas Krai n+pe kabö ap rö. N+pe kabö y+har+n ap wasö; n+pe Kabö kam+n. Kabö kam+n an+bu n+bi bi r+mnap j+ n+nöm arö g+pal u pen God n+pe udöm, kabö an+bu kabö aij unbö ke, a ga. Kale Kabö kam+n an+bu aumim, ⁵ kale ke kabö kam+n rö l+be, God n+pe kabö an+bu gau udöm ram n+pe g+nab. Ram an+bu, Jisas Krai n+pe ram nab+c m+deinab n+nöm kale God n+pe sabe gep n+bi bi u+ m+dmim, nan n+hön n+hön God n+pe aij göp u, nan sabe gep rö God n+pe ñ+nabim. Nan sabe gi ñeb an+bu sipsip nan gau wasö; nan ana sabe gi ñeb nöp ñ+nabim. *

6 God Manö u kali k+ñ r+köm hagla, "N+nim! Yad kabö ap daun kub Saion l+nö, kabö an+bu Saion ram padö rö m+deinab.

Kabö an+bu yad ke hag l+nö; kabö an+bu kabö aij unbö ke. N+bi bi an an n+pe n+n udöm c+g g+naböl gau, hainö kale, hon n+hön g+n+g n+pe n+n udpun, a göm, hagagnaböl yabi+," a g+la. *

7 God an+g hagö, n+bi bi n+pe n+n udpim gau, kabö an+bu kabö aij unbö ke rö l+nab; pen n+bi bi n+pe n+n udagpal gau, God Manö u kali k+ñ r+köm hagla, "Kabö j+ n+nöm arö g+la kabö u nöp

m+ñi ram padö klö yabi+ an laᅇ u m+dpö," a g+la. *

8 Pen manö ap hagla, "Kabö an+bu nöp, n+bi bi aramöm ma b+n+n g+naböl; kabö an+bu nöp, n+bi bi apöm, lug paknaböl," a g+la.

Krais manö aij u n+n udagla u me, ap lug pakla. Pen kale ap lug pakla u, God g+nab a ga rö nöp ga. *

9 Pen God n+pe ke kalöp udöm, yam n+pe ke hag la. Kale Kiᅇ nan sabe gep n+bi bi n+pe m+dpim. Kale n+bi bi u+ n+pe m+dpim. Kale God yam n+pe ke m+dpim. An+g göp u, kale n+bi bi gau n+bö gau n+bö, God n+pe nan aij unbö ke göp u hag waiö g+mim, nöd s+bön an gau m+dmim, b+s+am gi ajm+dim u pen God n+pe gö, uri mailö aij n+pe n+nbnim aj aij gabim, manö an+bu waiö hagnabim. An+g hagmim, hib n+pe hagpe adö arnab. *

10 Nöd God n+bi bi n+pe m+dagm+dim, pen uri n+bi bi n+pe ke m+dpim. Nöd God kalöp mög n+nöm udagm+dpö, pen uri kalöp mög n+nöm udöp. *

God n+bi bi n+pe m+dpim rö, m+d aij g+mim

11 An+bu u, n+bi bi n+pe aij yad gau. M+nöᅇ naböᅇ i+ i ram M+nöᅇ kale kabö rö wasö, y+har+n apim m+dpim. An+bu u, nan si nan naij M+nöᅇ naböᅇ i+ i hañ romaᅇ gasi göp nan gau, m+dmagö l+mim g+pe aragn+m. Nan an+bu gau gasi n+nbnim g+pe arö, ana kale aip pen pen gö, ap lug pakmim rö löp. *

12 N+bi bi God n+bi bi n+pe m+dagpal gau aip m+dpim u, gi aij yabi+ gi m+daimim. An+g g+pe, ñ+n r+mnap, kalöp, gi naij g+pim, a göm, hag junaböl u pen kale gi aij g+pim u n+nöm, hainö Jisas Krai aunab ñ+n u, gi aij g+pim rö hag hi+keinaböl, God hib n+pe u ap rannab. *

* 2:1: Ep 4:22; Jem 1:21

* 2:2-3: Sam 34:8

* 2:5: Ep 2:21-22; Rep 1:6

* 2:6: Ais 28:16; Ep

2:20 * 2:7: Sam 118:22

* 2:8: Ais 8:14-15

* 2:9: Dud 7:6; 14:2; Ais 9:2; Dai 2:14; Ap 26:18;

Ep 5:8 * 2:10: Hos 2:23

* 2:11: Gal 5:17,24

* 2:12: Mad 5:16

13-14 Bi Kub nibi bi nipe midpim rö, bi kub kalöp Minöñ naböñ it i abad midpal gau hagöl rö gimim. Kiñ kale bi kub yabıt midöp u manö nipe u niñmim, bi nipe yuö apöm kalöp abad midpal gau manö kale magöñhalö niñmim gimim. Bi kub anıb gau, nıbi bi gi aij ginaböl gau kalıp ud aij ginaböl; pen nıbi bi gi naij ginaböl gau kalıp manö kub hagöm, ilön pen ñınaböl. Nihön ginig: God bi anıb gau wög anıbu göl, a göm, hag la. * 15 Pen God nıp aij ginab u, kale gi aij göl gi nöp midaipe, nıbi bi gası midagöp gau kalöp manö pıral hagöm hag juöl rö lagnab. * 16 Nıbi bi rımnap, ke niñbim rö gimim, a gıpal. U aij pen gası anıbu niñmim, nan si nan naij ap gagmim. God nıbi bi wög gep nıpe midpim rö, nihön nihön ginig ginabim u, nıpe hagöp hagöp rö nöp ginabun, a gimim, gimim.

17 Nıbi bi gep gau abe nıbi bi yıharıñ gau abe manö kale niñmim. Añ mam Kraıs lau adö midpal gau kalıp midmagö limim. God nıpe Bi klö unbö ke, a gimim, ana udmim niñmim. Kiñ kale bi kub a gimim manö nıpe niñmim. *

Kraıs nıp hain gun, marö auainım, piñıñ gagun

18 Kale Kraıs nıbi bi nıpe midmim, bi rımnap kalıp nagı wög rö gıpim u, bi kub kale gau ud aij gimim, hagnaböl rö nöp gimim. Kalöp gi aij göm agamıj mid aij gıpal bi gau nöp wasö, klö yabıt jubal bi gau u rö nöp, ud aij gimim, hagnaböl rö nöp gimim. * 19 Pen kalöp gi naij gaiöl, God nıp gası niñbim rö, kalıp gası naij niñageinabim u, God kalöp ud aij ginab. 20 Pen kale gi naij gıpe, kalöp pakaiöl, kalıp gası naij niñageinabim u hagagabin; anıg ginabim u, God kalöp ud aij gagnab. Pen kale mid aij gıpe, kalöp gi naij gaiöl, kalıp

gası naij niñageinabim u hagabin; anıg ginabim u me, God kalöp ud aij ginab. * 21 Kalöp marö ñılö agamıj nöp midaimim, a göm, God kalöp uda. Anıb u, Kraıs hanıp, a göm, ilön uda gası u nöp niñmim. Kalöp marö ñaiöl, gası kub niñagmim. Nıpe göp rö gimim, gıpe arım. *

22 “Nıpe nan si nan naij ap gaga; manö pıral ap hagaga.” *

23 Kraıs nıp hag jueila, nıpe pen hag juaga. Nıp gi naij geila, nıpe ilön udöm kalıp manö pen pen hagaga. Nap nıpe manö kub kabö göl nöp hagöp u, yıp abadnab, a göm, gası u nöp niñ midaipe. * 24 Kraıs nıp mab ba lañ al pak leila, nıpe nan si nan naij hon magöñhalö ginabun gau, hañ romanı nıpe ke udöm uma. “Yad nan si nan naij kalıp udem umnö, nan si nan naij gep gası magö kale u umöm, kale kamıñ aramöm, gi aij göl gi midaiöl,” a göm, nan si nan naij hon gau, hañ romanı nıpe ke udöm uma. Kraıs nıpe ilön kub uda u me, kalöp nan ga u kamıñ la. * 25 Kale kaj sipsip hauł gau amöm rul arbal rö midmidim u pen miñi Bi Kaj Sipsip Mukep, Bi ana kalöp abad mid aij göp u, nıp ado gi aubim. *

3

Nugmul abe nıbin abe

1-2 Pen kale bi halö nıbi midpim gau, kalöp u rö nöp manö hagnıg gabin. Nagamul bi hagöl rö niñmim, gi aij gimim. Nagamul bi Jisas Kraıs manö aij u udagaiöl, nihön ginıg manö aij u udagpan, a gimim, hagagmim. Pen kale ke gi aij gimim, kalıp ud aij gıpe me, nıbi yad u Jisas Kraıs nıp cıg göm gi aij yabıt göp, a göm, nıp niñ udnaböl. * 3 Pen nıbi kliñ aij midaiun, a gimim, nan rıb adık yıñıd nöp naij ginab gau lun, a gimim, niñagmim. Umagö malıkmim, walıj aij aij yımmim, nan

* 2:13-14: Dai 3:1 * 2:15: 1Pi 3:16 * 2:17: Ro 12:10 * 2:18: Ep 6:5 * 2:20: 1Pi 3:14,17

* 2:21: Mad 16:24; Jon 13:15 * 2:22: Ais 53:9 * 2:23: Ais 53:7; 1Pi 3:9 * 2:24: Ro 6:11; Ais

53:5-6 * 2:25: Esi 34:5-6; Mad 9:36; Jon 10:14; Hib 13:20-21 * 3:1-2: Ep 5:22

aij aij kabö gol udöm g+pal gau ud hañ roman ad+kmim, gagmim. *
 4 N+bi hain m+dmim, gas+ n+ñ aij g+mim, kal juagmim, n+bi b+ gau aip agam+ij m+id aij g+mim. An+g g+ aij g+inabim u, nan aij an+ib gau m+dmagö an kale dan m+idöp rö, n+bi b+ amgö n+ñagnaböl pen God amgö n+pe u, nan k+ñ aij unbö ke rö l+nab. Nan k+ñ aij aij an+ib gau hij gagnab; pör pör nöp m+ideinab.
 5 Nan k+ñ aij an+ib gau m+dmagö an dan kabö gol rö m+idöp u, ap+is hon God n+ip n+ñ udm+idal gau udöm kale ke r+ib ad+km+idal; kale nugmul b+ kal+p manö u n+ñm+idal. 6 N+bi Sara nugmul Ebrahim n+ip, b+ kub yad, a göm, hagm+idöp rö nöp g+m+idöp. Kale p+ñ+ñ gagmim, Sara g+m+idöp u rö g+ aij geinabim u, Sara pai n+pe yab+ñ rö m+ideinabim. *

7 Pen kale n+bi halö b+ m+dpim gau, kalöp u rö nöp manö hagn+g gabin. N+bi gau b+ rö klö m+dagpal rö, n+bi kale gau ud aij g+mim. God kalöp b+ gau nöp udöm, n+bi gau kal+p arö gagöp; kalöp b+ gau mög n+ñöm udöp rö, n+bi gau kal+p u rö nöp mög n+ñöm udöp. N+bi kale gau kal+p abad m+id aij g+mim me, God n+ip sabe g+pe, manö kalöp u n+ñnab. *

J+im ñöl m+idaimim

8 Manö hag jun+g gabin. Kale añ mam Krai lau adö m+dpim gau magöñhalö gas+ adö añ+ nöp n+ñmim; añ mam r+imnap ilön udaiöl, kal+p mög n+ñmim; añ mam r+imnap m+ñ m+ñ gaiöl, kale u rö nöp m+ñ m+ñ g+mim; añ mam pen pen m+dmagö l+mim, pen pen mög n+ñmim ud aij g+mim; yad n+bi kub, yad b+ kub, a g+mim, gas+ u n+ñagmim. 9 N+bi b+ r+imnap kalöp g+ najj gaiöl, kal+p pen g+ najj gagmim. Kalöp hag juaiöl, kal+p pen hag juagmim. Kalöp n+hön n+hön gaiöl, God n+ip sabe g+mim hagmim, kal+p g+ aij g+mön abad m+idaimön, a g+mim. N+hön g+n+g:

* 3:3: 1Di 2:9 * 3:6: Jen 18:12 * 3:7: Ep 5:25 * 3:10: Sam 34:12-16 * 3:14: Ais 8:12-13; Mad 5:10; 1Pi 2:20; 4:14 * 3:16: 1Pi 2:12

God kalöp uda u, kale n+bi b+ gau kal+p g+ aij g+inabim, a göm, uda. An+g g+inabim u, God kalöp u rö nöp g+ aij g+inab. 10 God Manö u kal+ k+ñ r+iköm hagla,

“N+bi b+ m+id aij gun, m+lep yab+ñ lun umun, a göm n+ñbal gau, manö p+ral, manö najj hagagöl.
 * ”

11 Pen nan si nan najj g+pal adö u arö göm, g+ aij nöp göm, gas+ klö n+ñöm, j+im ñöl m+daiun, a göm, agam+ij nöp m+daiöl.

12 N+hön g+n+g: n+bi b+ God Manö hagöp rö nöp g+pal gau, B+ Kub kal+p abad m+id aij göm, n+ip sabe g+inaböl manö kale u n+ñnab; pen n+bi b+ g+ najj g+pal gau n+ñö, mulu lugnab,” a g+la.

M+id aij g+pe, kalöp g+ najj gaiöl, p+ñ+ñ gagmim

13 G+ aij gun, a g+mim, klö g+pe arö, n+bi b+ r+imnap kalöp ilön ñagnaböl. 14 Pen kale g+ aij g+pe kalöp g+ najj gaiöl u, m+ñ m+ñ g+mim. N+bi b+ kalöp g+ najj g+pal gau kal+p p+ñ+ñ gagmim, gas+ kub n+ñagmim. *

15 Pen m+dmagö an kale dan u, Krai n+pe nöp B+ Kub, a g+mim, hib n+pe hagpe adö aran. Pen kale pör nöp gas+ n+ñöl g+ m+daimim, n+bi b+ r+imnap, n+hön g+n+g gas+ halö m+dpim, a göm, hag n+ñaiöl, kal+p ud aij g+mim, manö hain hagmim, Krai manö aij u kal+p hag ñ+ aij g+mim. 16 Pen hag ñ+nabim u, hon manö n+hön hagno God n+ip aij g+n+im, a g+mim, hag ñ+mim. Krai n+ip c+g g+mim, g+ aij g+inabim u, b+ gau kalöp hag jun+g gaböl gau, kal+p nable gö arö g+inaböl. * 17 Kale g+ aij g+pe n+ñöl g+, God kal+p n+ñebir arö gö, kalöp g+ najj geinaböl u, manö m+dagöp. Pen kale g+ najj g+pe, kalöp g+ najj g+inaböl u, God n+ip aij gagnab.

Krais umöm gag hon t+ik g+ yua

18 Kale gi aij giŋpe, kalöp gi najj geinaböl u, manö midagöp, a giŋpin u, Kraiŋ nipe Bi aij pen niŋp gi najj geila, uma. Niŋpe aij nöŋp giŋmidöp u pen kale niŋbi bi nan si nan najj giŋpim gau God aip j+m niŋnabin, a göm, uma. Mañ añi yabiŋt uma; hainö kauyan umagnab. Kraiŋ hañ roman al pak lilo uma u pen Ana niŋpe umaga. Ana niŋpe kamij midöm, niŋpe kauyan uraka. 19 Ana niŋpe anig geia niŋpe amöm, niŋbi bi nöd umöm am nagj mideila gau kalip manö aij niŋpe u hag ña. 20 Niŋbi bi nagj mideila gau, Noa mideia niŋn u, God niŋp manö u niŋageila u pen God kalip manö kub hagaga; manö yip niŋnaböl aka göm, abad mideia. Abad midö niŋöl gi, Noa niŋp niŋg magib giŋmön, a ga u gi damöm, niŋbi bi iru wasö, Noa apilap unbö raleb u nöŋp niŋg magib raul miŋan amöm, niŋg an dan aram midöm mid damöm, God gö kamij arla. * 21 Pen niŋg magib raul miŋan am midlö, niŋg u kalip dap ranö, kamij arla anibu rö, uri hon Jisas Kraiŋ umöm uraka manö u niŋ udun, niŋg pakun, u rö nöŋp kamij arnabun. Pen niŋg pakpun anibu, hañ roman gac hik gi yuun, a gun, pakagpun. Kraiŋ hanip, a göm, umöm kauyan uraka rö, God gasi midmagö an hon niŋöm gac ap midagöp. Gasi anibu nöŋp niŋjun, niŋg pakpun. God niŋpe manö klö niŋö anig hag la me u. 22 Kraiŋ niŋpe pen umöm uraköm, am ram Miŋnönj kumi kabö adö lan au aramöm, God niŋmagö yijig böŋ lau adö midöp niŋöm ejöl gau abe, kijaki nan klö midöp gau abe, magöŋhalö mo niŋpe gau midpal.

4

Marö udöl gun, nagj najj nöd niŋbö adö u arö gun

1 Kraiŋ hañ roman niŋpe ilön kub uda rö, hon u rö nöŋp ilön udnabun, a giŋmim, gasi anibu nöŋp niŋöl gi midaimim. Niŋhön giŋig: niŋbi bi

hañ roman kale ilön kub udpal gau, nan si nan najj gun, a göm, gasi u niŋagpal. * 2 Niŋn anibu riköm, niŋn aigeg Miŋnönj nabönj il i hañ roman mideinabun u, God niŋp aij giŋnim adö u nöŋp gun, a göm, midmagö kale ke uraknab adö u gagnaböl. 3 Kale nöd niŋbi bi God Manö udagmidal gau rö gi midmidim. Gasi najj niŋmim, niŋbi si bi si giŋmim, niŋg klö niŋj hauŋ limim, nan iru yabiŋt niŋmim, haŋöwaŋö giŋmim, nan piral God sabe gagmim a göp nan gau sabe göl gi midmidim. * 4 Miŋni pen, niŋbi bi God Manö udagpal gau, kale mid aij giŋpim u niŋöm, niŋhön giŋig hon aip magum giŋmim haŋöwaŋö gagpim, a göm, kalöp hag jubal. 5 Pen söl midöp, Bi Kub niŋbi bi kamij mideinaböl gau abe, niŋbi bi hadö umla gau abe, niŋhön niŋhön gila gau, niŋhön giŋig anig giŋpim, a göm, manö kub hagö, kale niŋhön niŋhön giŋpal gau magöŋhalö niŋp hag waiö lınaböl. * 6 Niŋbi bi magöŋhalö umbal rö umöm, hañ roman u böŋ nöŋp hij gi luga u pen ana gau amöm, God kamij midöp rö u kamij mideinaböl, a göm, Kraiŋ manö aij niŋpe u niŋbi bi hadö umla gau kalip hag ña.

God wög hanip adö ke ke hagöprö, gi aij gun

7 Söl midöp, nan niŋhön midöp gau magöŋhalö piŋs giŋig gab. Anib u, gasi niŋj aij giŋmim, agamij mid aij giŋmim, God niŋp sabe giŋmim. * 8 Pen manö kub yabiŋt u, kale Kraiŋ niŋbi bi pör nöŋp pen pen midmagö yabiŋt li midaimim. Kale pen pen midmagö löl gi mideinabim u, Kraiŋ niŋbi bi riŋnap nan si nan najj göm kalöp niŋn iru nöŋp gi najj gaiöl u, kale yijid niŋmim arö giŋnabim. * 9 Kraiŋ niŋj udpal niŋbi bi riŋnap ram kalöp auaiöl, gai am ram ade aubim, a giŋmim, hagagmim; kalip hag wihai udmim. * 10 God niŋbi bi mög niŋöm

* 3:20: Jen 6:1-7:24 * 4:1: Ro 6:2,7 * 4:3: Ep 2:2-3 * 4:5: Ap 10:42 * 4:7: Ro 13:11-12
* 4:8: 1Pi 1:22 * 4:9: Hib 13:2

ud aij göm, kalip gasi aij ke ke ñöb. God gasi aij kalöp ñöb anibu, kalöp nöp wasö, añ mam Kraisi nibi bi nipe midpal gau kalip magörhalö u rö nöp gasi niñöm ñöb. Anib u, God kalöp gasi aij ñöb anibu niñmim, añ mam gau kalip gi aij gimim. * 11 God kalöp gasi aij ñö, kale nibi bi gau kalip hag ñinabim u, gasi niñ aij gimim, God Manö aij u kabö göl nöp hag ñinabim. God kalöp gasi aij ñö, kale nibi bi rimnap wög gi ñinabim u, God kalöp klö nipe ñöb u udmim, nibi bi gau kalip wög gi ñinabim. Anig geinabim u, Jisasi Kraisi nibi bi nipe midpim u niñöm, kale God hib nipe u haglö adö arañ. Jisasi Kraisi, Bi klö yabih u nöp, nip aij a göl gi, hib nipe pör pör hagno adö arañ. Anib unbö rö aij.

Kraisi nibi bi nipe midpim rö, kalöp marö ñinaböl

12 Midmam aij yad gau. Kraisi nip cig pidöñ ginaböl aka arö ginaböl a göm, nibi bi rimnap hanip ilön kub mab mitañ rö ñibal u, hanip nihön ginig anig gab, a gimim, gasi u niñagmim. 13 Kraisi nibi bi nipe midpun u me, nip gila rö hanip gaböl, a gimim, miñ miñ göl gi midpe me, nipe mailö aij yabih nipe halö aunab ñin u, kale miñ miñ göl gi middeinabim. * 14 Kale Kraisi nibi bi nipe, a göm, kalöp hag juaiöl, miñ miñ göl gi midaimim. God Ana mailö aij yabih halö u hanip aip midöp u niñöm me, anig gaböl, a gimim, miñ miñ göl gi midaimim. * 15 Kale wip alagmim; nan si udagmim; nibi bi rimnap kalip gi naj gagmim; nan kale rö gimim gagmim. Kale anig gimim, ilön udnabim u, nable ginab. Pen gi aij gimim ilön udnabim u, nable gaignig gab. 16 Pen kale Kraisi nip niñ udmim nipe hagöp rö gipim rö, kalöp marö ñaiöl, nable gaignig. Kraisi nibi bi nipe midpun rö, hanip anig gaböl,

a gimim, aij gö niñöl gi, God hib nipe hagpe adö arañ. 17 Söl midöp, God nibi bi manö kub hagnab. Nipe ih göm nibi bi nipe ke manö kub hagnab. Pen hon nibi bi nipe ke utham middeinabun u, nibi bi manö aij nipe udagpal gau kale aigöl göm midnaböl? 18 God Manö u kalih kiiñ riköm hagla,

“Nibi bi God hagöp rö gipal gau utham yabih kamih arnaböl; anib u, nibi bi God Manö udagöm, nan si nan naj gi midpal gau, kale aigöl göm kamih arnaböl?” ö gila. *

19 Anib u, God marö hanip hag la rö nöp udnabun u, gasi iru niñagun. Bi Kub hanip gi la u, hañöwañö gaignig, pen nipe nöd haga rö nöp hanip ud aij ginab, a gun, gasi u niñun, gi aij nöp göl gi gino arnim.

5

Nibi bi Kraisi niñ udpal gau bi abadep midmim, kalip abad aij gimim

1 Nibi bi Kraisi niñ udpal gau kalip bi abadep midpim gau, kalöp manö haignig gabin. Wög kale gipim anibu rö, yad u rö nöp nibi bi Kraisi niñ udpal gau kalip abad midpin. Kraisi ilön kub udeia u, yad niñ midainö. God nipe Kraisi mailö aij yabih nipe nibi bi gau magörhalö kalip yamnab ñin u, yad amem niñ middeinabin. Anib u, yad kalöp manö anibi haignig gabin. 2 Bi kaj sipsip mukep gau kaj sipsip kale muk aij gipal rö, God nibi bi nipe ke ñimagö adö kale la gau, kalip abad mid aij gimim. Nibi bi rimnap kalöp neb neb göm haglö, God wög u gagmim. Mani nan gau udun a gimim God wög u gagmim. Miñ miñ göl gi, aij göl gi nöp God wög u gimim. Anig geinabim u, God nip aij ginab. * 3 Hon bi kub midpun, a gimim, God sipsip nipe gau kalip hag gagmim. Kale ke gi aij gipe, kalöp niñöm u rö nöp göl. * 4 Adö anibu

* 4:10: Ro 12:6-8 * 4:13: Ap 5:41; Jem 1:2; 1Pi 1:6-7 * 4:14: 1Pi 2:20 * 4:18: Pro 11:31

* 5:2: Jon 21:15-17; Ap 20:28 * 5:3: 2Ko 1:24; Plp 3:17; Dai 2:7

gipe, Bi Sipsip Mukep Nap kabö göl u apöm, usajıl bad klö pör pör nöp m+mailö gi m+deinab u kalöp ñ+nab.

Hib hon ke dap ranagun; gasi kabö rö nöp niñun

⁵ Pen kale bi praj gau, bi majö kalöp abad m+dpal gau hagöl rö niñmim. Kale magöñhalö, Krai niñbi bi añ mam gau niñmim, kale niñbi bi pro, hon niñbi bi kub, a g+mim, gasi u niñagmim. God Manö u kalı kılñ rıkmö hagla,

“God niñbi bi hib kub udnabun a gıpal gau kalıp ji niñöm, niñbi bi pro pro udpal gau, kalıp mög niñöm, ud aij yabıl göp,” a gıla. *

⁶ Anıb u, God Bi klö unbö ke u niñ niñmim ana udmim, hagöp rö gımim. Anıg gınabim u, ñ+n hain hag la u, niñpe gö, kale bi kub rö m+deinabim.

* ⁷ God niñpe ke kalöp abad m+d aij göp rö, marö m+dain+m, magöñhalö ud ñ+magö adö niñpe u l+mim. *

⁸ Pen pör pör gi j+n göl gi m+dmim, niñ aij göl gi m+daimim. Kauaı mauaı bi kale u kijaki, kain kub laiön manö kub hagöp rö gau gau amöm, niñbi bi ap hau ñ+ñ+n, a göm, uıhai niñöl gi ap ran ap lug arab.

* ⁹ Kijaki anıg gab u, hanıp nöp gagab; Krai niñbi bi añ mam hon ram M+nöñ gau gau magöñhalö kalıp u rö nöp gab, a gımim, kijaki niñ wasö gımim, Krai manö aij u niñ ud pıdöñ göl gi m+daimim. *

¹⁰ God niñbi bi mög niñöm, ud aij yabıl göp rö, pör pör Krai niñbi bi niñpe m+daiim, a göm, ram M+nöñ aij yabıl kalöp hag la u me, magö i kalöp gi naij gılö ilön udpim u pen magö pro marap God niñpe ke apöm klö niñpe kalöp ñö, kale Krai niñ niñ ud pıdöñ gımim, niñ cıg aij yabıl gımim, niñbi bi klö niñpe m+dmim, m+d aij yabıl gınabim.

¹¹ God Bi klö yabıl u niñbi bi gau magöñhalö pör nöp pör nöp abad m+deian! Anıb unbö rö aij.

Manö adıñ magö rımnab

¹² Mam aij yad Sailas aip m+dpul. Manö kalöp hagabin i niñpe kalı kılñ rıkab niñöm yad köp ulep i kalöp yunabin. Mam anıbu, gasi hon niñbun rö niñöb. Kalöp manö klö hagem, manö pro kalı kılñ rıkpın anıb i, God niñbi bi mög niñeb magö yuö yabıl u nöp rıkpın. Manö anıbi, manö niñö yabıl, a gımim, niñöl gi nöp m+daimim. *

¹³ Pen Krai niñbi bi niñpe m+dpal daun kub Babilon aui kalöp, “M+dpim?” a gıpal. God kalöp hag la rö, niñbi bi anıb gau u rö nöp hag la. Ñı yad Mak kalöp u rö nöp, “M+dpim?” a göp. * ¹⁴ Krai niñbi bi añ mam m+dmagö lıbun, a gımim, pen pen hag wıhai udöl gi, alaun bom halumim. Krai niñbi bi niñpe m+dpim gau, Krai kalöp magöñhalö ud aij gö, kale agamıj m+d aij göl gi m+daimim.

* 5:5: Ep 5:21; Jem 4:6 * 5:6: Mad 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10 * 5:7: Mad 6:25-30 * 5:8: 1De 5:6 * 5:9: Ep 6:11-13; Jem 4:7 * 5:12: Ap 15:22,37-40; 12:2,25; 13:13 * 5:13: 2Di 4:11

2 Pida

Pida köp hain n̄bō u kal̄i kliñ r̄ika

¹ Yad Saimon Pida, Jisas Kraiss manö ud arep b̄ ap. Yad wög gep b̄ n̄pe ap m̄dpin.

God hon Jisas Kraiss han̄p ud kam̄n̄ yua u, n̄pe B̄i aij unbö ke. Jisas Kraiss han̄p mög n̄n̄öm gas̄i aij ñö, hon n̄p n̄n̄ udpun. Kale n̄bi b̄i gau, Jisas Kraiss kalöp gas̄i aij ñö, kale u rö nöp n̄p n̄n̄ udpin gau, kalöp köp an̄bi kal̄i kliñ r̄ikabin. ² Kale God abe, B̄i Kub hon Jisas abe, kal̄p gas̄i n̄n̄ m̄dpe, kale apil m̄hau kalöp mög n̄n̄mil, ud aij ḡmil, abad m̄dlö, kale pör pör agam̄j m̄d aij ḡmim.

God han̄p uda a gun, n̄p c̄ig aij gun

³ Hon n̄bi b̄i Jisas Kraiss lau adö m̄dpun gau, nan si nan naij arö gun, n̄pe hagöp rö nöp ḡi m̄daiun rö löp. Hon Jisas Kraiss n̄p n̄n̄ udpun u me, Kraiss n̄pe u rö nöp God m̄döm, klö n̄pe nöp han̄p ñö, hon God Manö hagöp rö nöp ḡi m̄daiun rö löp. N̄pe B̄i aij unbö ke, B̄i mailö aij yab̄t̄ halö pen n̄pe han̄p gas̄i n̄n̄öm, n̄bi b̄i yad ke m̄daiöl, a göm, han̄p hag la. ⁴ An̄b u, Jisas Kraiss nan aij yab̄t̄ an̄b gau han̄p ñöb. Nan aij aij ñöb u udun, gas̄i naij m̄n̄öñ naböñ īt i n̄n̄öm lug paköl rö löp gau arö gun, God n̄pe ke m̄döp rö m̄daiun rö löp.

⁵ An̄bu, Kraiss kalöp gas̄i aij ñö, n̄p n̄n̄ udpin. Pen kale Jisas Kraiss n̄n̄ udöl ḡi m̄dmim, kale klö ḡmim, n̄bi b̄i gau kal̄p ḡi aij ḡmim. Pen kale n̄bi b̄i gau kal̄p ḡi aij nöp göl ḡi m̄dmim, kale klö ḡmim, Jisas Kraiss n̄pe B̄i aigale B̄i rö m̄döp manö yuö yab̄t̄ u n̄n̄ aij ḡmim. ⁶ Pen kale Jisas Kraiss n̄pe B̄i aigale B̄i rö m̄döp manö yuö yab̄t̄ u n̄n̄ aij nöp göl ḡi m̄dmim, kale klö ḡmim,

hañ roman̄ kale gas̄i göp rö gagmim. Pen kale hañ roman̄ kale gas̄i göp rö gagmim, kale klö ḡmim, Jisas Kraiss n̄p n̄n̄ ud p̄döñ ḡmim, c̄ig aij ḡi m̄dmim, n̄pe hagöp hagöp rö nöp göl ḡi m̄daimim. *

⁷ Pen Jisas Kraiss n̄p nöp gas̄i n̄n̄mim c̄ig aij ḡmim, n̄pe hagöp hagöp rö nöp göl ḡi m̄dmim, kale klö ḡmim, añ mam gau pen pen ud aij ḡipal rö, kale Kraiss n̄bi b̄i añ mam kale gau pen pen ud aij ḡmim. Pen kale Kraiss n̄bi b̄i añ mam kale gau pen pen ud aij göl ḡi m̄dmim, kale klö ḡmim, Kraiss n̄bi b̄i añ mam kale gau pen pen m̄dmagö l̄mim. ⁸ Pen yad aui manö n̄hön n̄hön kal̄i kliñ r̄ikaj̄n u, kale nan an̄bu nöp gas̄i n̄n̄ aij ḡmim, klö ḡmim ḡi m̄deinabim u, kale B̄i Kub hon Jisas Kraiss n̄pe B̄i aigale B̄i rö m̄döp, a ḡi gas̄i n̄n̄mim, wög n̄p ḡi aij ḡipe, n̄p nan magö aij r̄imnap p̄lnab. ⁹ Pen yad aui manö n̄hön n̄hön kal̄i kliñ r̄ikaj̄n u, kale r̄imnap nan an̄bu n̄n̄agnabim u, kale n̄bi b̄i amgö we rö. Nan si nan naij ḡipim u, God n̄pe gac an̄bu l̄ik ḡi yua u haūt̄ ḡipim.

¹⁰ An̄b u, añ mam yad gau. God gas̄i n̄pe ke n̄n̄öm, ȳp hain göm n̄bi b̄i yad m̄daiöl, a göm, kalöp udöp u, klö ḡmim n̄p hain ḡmim, n̄bi b̄i n̄pe m̄daimim. An̄g ḡmim me, Kraiss manö aij n̄pe u pör nöp n̄n̄ ud p̄döñ ḡmim, ḡi dammim, arö gagnabim. ¹¹ Pen B̄i Kub hon Jisas Kraiss han̄p ud as̄ik yuöp u apöm, kalöp hag w̄hai udöl ḡi, n̄bi b̄i n̄pe pör pör abad m̄deinab ram raul m̄gan an̄bu da löm abad m̄deinab.

God manö hagep b̄i gau, Ana Ūt kal̄p gas̄i ñö n̄n̄öl ḡi God manö hagla

¹²⁻¹⁵ Kale manö hagaj̄n an̄bu n̄n̄mim, hadö ud aij ḡipim, pen yad pör nöp kalöp manö an̄bu hagöl ḡi nöp m̄deinabin. B̄i Kub hon Jisas Kraiss ȳp, umnabön, a göm, ñ̄n̄ hag la u söl auöp u me, hañ roman̄ halö m̄dpin ñ̄n̄ i, yad klö gem, kalöp manö an̄bu hagöl

* **1:6:** Gal 5:22-23

gî nöp m+deinabin u aij. Anig g+nabin u, kale hauł gagnabim; yad umnabin pen kale manö an+bu n+ñöl gî m+deinabim. *

16 Kalöp nöd hagem, Bî Kub hon Jisas Kraiss ke yabıt löm klö halö aua, a gino u, aiud kliš aij uđpal rö haggano. Nöd Bî Kub an+bu ke yabıt klö halö lö, amgö hon ke n+ñun, hainö kalöp hagno. * 17-18 N+n an+bu, hon Jisas Kraiss aip am dum uł au m+daino n+ñöl gî, Bapi God mailö aij yöl n+pe u apöm, Jisas Kraiss hib n+pe dap ranöm haga, “Bî i N+n m+dmagö aij yad; n+ñ n+ñnö y+ñ aij yabıt göp,” a ga. God n+pe anig hagö, hon ke manö n+pe u apdi n+ñno. *

19 Hon ke God manö apdi n+ñno u me, hon n+ñbun, bî God manö hagep gau kale manö hagla u, God manö n+pe nöp hagla; manö böñ nöp udep u nöp hagla. Manö hagla an+bu, hapö m+tañ s+ñön yañ lauöm l+lö, han+ñ mailö yamöb rö u göp. Mailö an+bu, n+n löł gî damöm, ram m+nöñ r+kniğ gö n+ñöl gî, gap+ pagl+n hañ aunab m+dmagö an kale dañ n+ñnabim. Hañ aunab u, ram böñ nöp r+köp u rö g+nab. 20 Manö hagabin i n+ñ aij g+mim: God manö hagep bî gau God Manö n+pe kalı kliš r+köm hagla u, gası kale ke nöp n+ñöm, manö it u hagöl rö lagöp. 21 N+hön g+niğ: God manö hagep bî gau, God manö u hagnig, ke n+ñla rö hagagla; Ana Uł n+pe kalı gası n+n n+ñöl gî, God manö hagla. *

2

Bî God Manö hagabun, a göm, manö piral hag n+ñbal gau

1 Hadame nöp bî r+mnap, God manö hagabun, a göm, n+ñ bî Isrel kalı manö piral hag n+m+dal. G+la an+bu rö, n+ñ bî r+mnap an kale u m+dom, u rö nöp manö piral haglö, n+ñ bî r+mnap manö piral kale u

n+ñnabim rö löp. Bî Kub kalı rau adog uda u n+pe Bî Kub wasö göm, hag junaböl. Pen kale manö piral hagöm anig g+naböl u, God gö, ad+ñ pen ilön kub yabıt udnaböl. * 2 Kale gî naj yabıt g+pal. Kraiss n+ñ bî n+pe m+dpal n+ñ bî iru nöp manö piral kale u udöm, u rö nöp g+naböl. Anig g+naböl rö, n+ñ bî gau n+ñöm, adan kam+ñ arep u rau ac+ñ ac+ñ g+naböl.

3 Mani nan gau udun, a göm, kalöp manö piral yabıt hagnaböl. Anig g+naböl u pen God n+pe hadame nöp n+ñ nöp m+dm+öp. N+pe kalı manö kub hagöm al pak l+nig gab.

4 God ejol nan si nan naj g+la gau kalı ułöm m+gan naj yañ yuö, nagi klö s+ñön auöp au m+dom, God manö kub hagnab n+n u abad m+dpal. *

5 Pen hadame dagol gau n+ñ bî n+ñ arö g+la gau, God kalı möğ n+ñaga. N+pe gö, möñ kub alöm n+ñ uł ap ranö, n+ñ bî gî naj g+la gau magöñhalö n+ñ n+ñöm um hakla. Pen bî ne Noa n+ñ bî gau kalı, God hagöp rö nöp g+mim, a g+m+öp. An+ñ u, God n+pe Noa abe, n+ñ bî n+pe unbö mudun j+ñ abe, kalı nöp abad m+dom ud kam+ñ yua. *

6 Pen n+ñ bî God Manö hagöp rö gagnaböl gau, kalı g+nabin u n+ñ bî gau magöñhalö n+ñ aij g+lan, a göm, mab m+tañ u kumi kabö adö lan n+ñ yuö, apöm Sodom Gomara n+ñ bî kalı böñ nöp in hab+k ara. *

7 Lod n+pe, n+ñ si bî si göm, nan naj yabıt g+m+dal u n+ñöm, gası kub n+ñm+öp u, God n+ñ ud kam+ñ yua. *

8 Lod bî aij, an kale gau m+dom, n+n añ+ añ+ pör pör God lo manö n+pe u r+ñ juöm, nan si nan naj g+m+dal gau amgö n+ñöm, manö naj hagn+dal gau apdi n+ñöm, iru yabıt ga. 9 N+pe nöd anig ga rö, hon n+ñbun, marö n+hön n+hön aunab, Bî Kub n+pe n+ñ bî God Manö hagöp rö g+pal gau kalı abad m+dom, ud kam+ñ yun+m rö löp. Pen n+ñ bî God

* 1:12-15: 2Ko 5:1; Jon 21:18-19

* 1:16: Mad 17:1-5

* 1:17-18: Mad 17:5

* 1:21: 2Di 3:16;

1Pi 1:11-12

* 2:1: Mad 24:11; Jud 4

* 2:4: Jud 6

* 2:5: Jen 6:1-7:24; 2Pi 3:6

* 2:6: Jen

19:24; Jud 7

* 2:7: Jen 19:1-16

Manö hagöp rö gagpal gau nagî rö lö, marö udöl gi, manö kub hagep ñin u abad mîdeinaböl. ¹⁰ Pen nîbi si bî si gîmidal gau, manö kub ke yabîl udnaböl. Nîbi bî kub kalîp abad mîdpal gau, manö kale niñagöm, gasî kale ke auöp rö gîpal nîbi bî gau abe, manö kub ke yabîl udnaböl.

God Manö hagabun, a göm, manö piral hagpal bî anîb gau, pîniñ göm ana udagöm, bî mailö aij ke halö kumi kabö adö lan au mîdpal gau kalîp hałowatö hag jubal. * ¹¹ Ejol gau anîbu rö gagpal. Ejol kale bî klö yabîl mîdpal u pen kale Bî Kub amgö ilö nîpe au bî anîb gau kalîp hag juagpal. * ¹² Pen bî God Manö hagabun, a göm, manö piral hagpal bî anîb gau, wal wayöñ gau gasî mîdagöp hałowatö gîpal rö u gîpal. Kale gasî mîdagöp pen kale manö naj yabîl hagpal. Gîpal anîbu, wal wayöñ hel libal udöp u rö, kalîp gînab. Umnaböl me. * ¹³ Kale nîbi bî gau ilön ñibal u pen kale ke ilön udnaböl. Kale gi naj göl gi, sidö añ nan kub ñiñöl gi, ñîg klö ñiñöl gi, hałowatö gi damöm, nable udagpal. Nîbi bî anîb gau kale apöm, kalöp aip magum göm nan ñiñbal u, kale mîdmagö uraknab rö hałowatö gi damöm, nan gac göp ap rö aka wös hapeb ap rö libal. ¹⁴ Kale pör pör nöp nîbi si udun, bî si udun, a göm, amgö li nöp ajpal. Nîbi bî Kraîs nîp cig aij gagpal gau kalîp neb neb gi dap kid kale u amöm, nan si nan naj gîpal. Nan gau nan hon nöp mîdeian, a göm, gasî u nöp niñbal. God nîpe gi naj yabîl gîpal gau niñöm, kalîp pen ilön kub yabîl ñîniñgab.

¹⁵ Kale adan kabö göl adö u arö göm, nan si nan naj gun, a göm, gasî u nöp niñbal. Bî Beo ñî nîpe Belam ga rö nöp gîpal. Belam mani nan gau udnam, a göm, gi naj ga. * ¹⁶ Kaj donki gau manö hagagpal u pen donki nîpe u, bî hagpal rö Belam nîp hag gö, piral hagnîg geia anîbu

arö ga. Anîb u, Belam gi naj ga anîbu, God Belam nîp hag ga. *

¹⁷ Pen mañ rîmnap, ñîg mîlnîg amun niñbun, ñîg ilam juöp gau mîlep göp. Mañ rîmnap möñ alniñ gö, yîgön kub apöm lîgö, alagöp. Anîb u rö me, bî manö pir alep bî gau, God Manö hag ñabun, a gîpal. Anîg gîpal u, God kalîp sîbön kub auöp añ gau hag yunab. *

¹⁸ Bî anîb gau, hib kale ke dap ranöm hagpal, “Hanîp hain gîmim, mîdmagö uraknab rö hałowatö gîmim,” a gîpal. Nîbi bî rîmnap nöd bî niñeb kale gau aip ajöm, gi naj göm hałowatö geila, pen hainö gasî aij niñöm nagî adö anîbu arö göm, söl mîd aij gîniñgaböl. Pen bî naj anîb gau amöm, nîbi bî uri söl mîd aij gîniñgaböl gau gasî naj ñilö, kale adan aij u arö göm, ado göm, kauyañ nan si nan naj u gîpal. ¹⁹ Bî naj anîb gau hagpal, “Kale mîdmagö uraknab rö hałowatö gînabim,” a gîpal u pen bî naj gau kale ke nan si nan naj gep magö u nagî wög gep nîbi bî rö mîdpal. Bî rîmnap apöm, bî rîmnap aip pen pen göm, nagî lînaböl u, kale nagî wög gep bî kale mîdpal. Nan si nan naj gep magö u, nîbi bî rîmnap aip pen pen göm nagî lînab u, kale nan si nan naj anîb gau nagî wög gep nîbi bî rö mîdpal. Nagî wög anîbu gi damöm, yîharîñ mîdaiöl rö lagöp. ²⁰ Nöd Bî Kub hon Jîsas Kraîs hanîp ud kamîñ yuöp u nîp niñ udöm, nîbi bî aip ajöm nan naj mîniñ naböñ iñ i gasî niñöm hałowatö gîmidal gau arö göm, mîd aij gîla. Pen hainö u, kale ado gi amöm, nan si nan naj nöd gîmidal adan anîbu kauyañ arnaböl u, nöd naj mîdmîdal rö wasö, uri naj yabîl mîdeinaböl. * ²¹ Kamîñ mîdep nagî u niñagblap u, aij rö gîböp. Pen God kalîp haga manö aij u niñöm, hainö arö gînaböl u, gi naj yabîl gînaböl. * ²² Bî God Manö

* **2:10:** Jud 7-8,16 * **2:11:** Jud 9 * **2:12:** Jud 10 * **2:15:** Nab 22:7; Jud 11; Rep 2:14 * **2:16:** Nab 22:28-35 * **2:17:** Jud 12-13 * **2:20:** Mad 12:45 * **2:21:** Luk 12:47-48

arö gɪpal gau, kale manö mɪhöp hadame nöp hagmidal u rö gɪpal. Manö mɪhöp anɪbu ap hagla, “Kain gau tɪhaköm ado gɪ apöm, nan tɪhak lɪbal u kauyaŋ ñɪŋnaböl,” a gɪla. Manö ap pen hagla, “Kaj gau ñɪg paköm, adɪŋ waɛb karkol gɪnaböl,” a gɪla. *

3

Jisas hainö ado gɪ aunab, a gɪmim, gasɪ halö mɪdaimim

¹ Nɪbi bɪ mɪdmagö yad gau. Kalöp köp ap nöd kalɪ klɪñ rɪk yunö. Mɪñi köp hain nɪbö kalöp kalɪ klɪñ rɪkabin. Köp mɪhöp pen ɪl añɪ nöp. Yad kalöp köp mɪhöp kalɪ klɪñ rɪknö, kale manö nöd nɪŋbe u nɪŋ aɪj gɪmim, gasɪ nɪŋöl gɪ nöp mɪdeinabim, a gem, kalöp köp mɪhöp kalɪ klɪñ rɪkpin. ² God nɪpe ke bɪ manö hagep uɔ nɪpe gau hag lö, kale hadame nöp manö nɪpe hagla. Ud Kamɪŋ Yuep Bɪ hon, Bɪ Kub hon u, nɪpe ke bɪ manö ud arep nɪpe hag lö, manö klö hagöm anɪg gɪmim, a ga, manö u hag ñɪmɪdun. Manö anɪbu nöp, kale hadame hagla abe, hon uri hagabun abe, nɪŋ mɪdaimim, a gem, kalöp köp anɪbi kalɪ klɪñ rɪkabin. *

³ Pen nan kub hagabin i nɪŋim. Ñɪn hain mɪdpun i rö, nɪbi bɪ gasɪ najj kale ke nɪŋbəl rö gɪpal gau, rɪmnap apöm Jisas Kraiss manö aɪj nɪpe u hag juöm hagnaböl, * ⁴ “Bɪ aunabin, a göm, manö hag la u, aunab mɪgan gai nɪböŋ Nɪbi bɪ nöd nɪbö gau mɪdlö nɪŋöl gɪ, aunabin a ga u pen kale umhakla u auagöp. Nan magöŋhalö hadame dagol gɪ la ñɪn u mɪdeia rö nöp mɪdöp,” a gɪnaböl. * ⁵ Bɪ anɪb gau, God hadame dagol gau manö nöp hagö, kumi kabö adö laŋ löm, ñɪg u gɪgabö göm, mɪnönŋ naböŋ u aŋ yaŋ löm ga. God ga anɪbu, kale nɪŋ aɪj gɪpal u pen kale nɪŋebir arö gɪpal. * ⁶ Hainö, God manö nöp hagö, ñɪg anɪb gau apöm, mɪnönŋ naböŋ nan

gau nöd mɪdmɪdöp u yuö yuö gö, böŋ nöp najj ga. * ⁷ God manö anɪbu nöp hagö, kumi kabö adö laŋ abe mɪnönŋ naböŋ ɪl i abe uri mɪd aɪj göp u pen nɪbi bɪ God Manö hagöp rö gagpal gau kalɪp manö kub hagöm ɪlön kub ñɪnab ñɪn u, kumi kabö laŋ abe mɪnönŋ naböŋ ɪl i abe mab lauö böŋ nöp innab.

⁸ Pen nɪbi bɪ mɪdmagö yad gau. Manö ap hauɔ gɪmim rö löp. Hon ñɪn añɪ ap nɪŋbun u pen Bɪ Kub nɪŋö mɪ iru yabɪɔ rö löp. Hon mɪ iru yabɪɔ nöp wö ral nɪŋbun u pen Bɪ Kub nɪŋö ñɪn añɪ ap nöp rö löp. * ⁹ Anɪb u, Bɪ Kub nɪpe, aunabin, a göm, yɪŋɪd auagöp u, nɪbi bɪ rɪmnap manö nöp hagöm arö gɪpal rö gagöp; nɪbi bɪ nan si nan najj göm, mab ke yaŋ arnɪg gaböl gau, rɪmnap ur gagöl, kale magöŋhalö yɪp lau adö aulö kalɪp udnam, a göm, abad mɪdöp. *

¹⁰ Pen Bɪ Kub aunab u, bɪ nan si udep gau kalɪp nɪŋ mɪdlö auagpal rö u aunab. Ñɪn anɪbu, gu mɪlöbö hagö nɪŋöl gɪ, kumi kabö mu adö laŋ ke ke arnab. Gapɪ nan nɪhön nɪhön kumi kabö adö laŋ mɪdöp gau inöm, mɪnönŋ naböŋ ɪl i nan nɪhön nɪhön mɪdöp gau magöŋhalö innab. *

¹¹ Hainö nan gau magöŋhalö anɪg göl innab a gɪmim, kale uri gɪ aɪj gɪnabim aka haɔwaɔö gɪnabim? Ñɪn kub aunɪg gab anɪbu gasɪ nɪŋmim, God Manö hagöp rö nöp gɪmim nɪbi bɪ uɔ nɪpe mɪdaimim. ¹² Pen God ñɪn kub nɪpe u yɪŋɪd aunɪm a gɪmim, manö aɪj nɪpe u nɪbi bɪ gau kalɪp hag ñöl gɪ mɪdmim. Ñɪn anɪbu, rakɪn, gapɪ, nan kumi kabö adö laŋ gau, in ñɪg bad lɪnab u pen ¹³ God kumi kabö adö laŋ abe, mɪnönŋ naböŋ ɪl i abe, hain nɪbö gɪnabin, a göm, manö hag la u abad mɪdpun. Ram hain nɪbö anɪbu, nɪbi bɪ God aɪp mɪdöm nɪpe hagöp rö nöp gɪlö arnab. *

* 2:22: Pro 26:11 * 3:2: Jud 17 * 3:3: 1Di 4:1; Jud 18 * 3:4: Mad 24:48 * 3:5: Jen 1:6-9

* 3:6: Jen 7:11; 2Pi 2:5 * 3:8: Sam 90:4 * 3:9: Hab 2:3; 1Di 2:4 * 3:10: Luk 12:39; 1De 5:2;

Mad 24:29,35 * 3:13: Ais 65:17; 66:22; Rep 21:1,27

14 Anib u, nibi bi midmagö yad gau. Nipe aunab, a gimim, abad midpim ñin i, gasi klö niñmim, God amgö ilö nipe nibi bi asiñ midagöp, nibi bi manö midagöp rö midun, nip aip jim ñöl midaiun, a gimim, gipe arö me, nipe apöm kalöp niñö, aij yabit ginim. 15 Pen nipe yinid auagöp u, kale gasi niñmim, kalöp nibi bi rimnap halö yip lau adö aulö, yad ud kamñ yunam, a göm, abad midöp. God nipe mam midmagö hon Pol nip gasi aij ñö niñöl gi, kalöp köp kali kliñ riköm, manö añi anibu rö haga. * 16 Pol manö nipe kali kliñ rika u, köp nipe rika gau magöñhalö manö añi anibu nöp midöp. Pol köp nipe gau manö uñham niñeb rö rimnap halö hagö me, nibi bi God Manö niñagöm, Krais nip cig aij gagpal gau, Pol manö uñham niñeb anibu niñöm, ado göm manö piral adö u hagpal. God Manö bi rimnap kali kliñ rikla gau, kale u rö nöp manö anibu niñöm, ado göm manö piral adö u hagpal. Anig gilo, God manö kub hagnab ñin u adan kale kamñ arep ap midagnab.

17 Pen nibi bi aij yad gau. Kale manö anibi hadö niñbim u me, niñ aij gimim. Kale uri Krais nip cig aij gimim midpim. Pen nibi bi rimnap apöm, manö piral haglö, kale u rö nöp gasi naij niñmim, kale gi naij gipal rö gimim, ap lug pakmim rö löp. * 18 Pen Bi Kub hon Jisas Krais hanip ud kamñ yuöp u, nipe nibi bi mög niñöm ud aij göp u niñbim rö, Jisas Krais nip niñ aij yabit gun, a gimim, gasi anibu niñöl gi midpe arnim. Bi Kub hon hib nipe u pör nöp pör nöp hagno adö arnim! Anib unbö rö aij.

* 3:15: Ro 2:4 * 3:17: Mak 13:33; 1Ko 10:12

1 Jon Jon köp nöd u kalı kılın rıka

God Manö Kamıñ u

¹ Ram mınöñ hadame dagol gi laga ñın u, Manö Kamıñ u mıdmıdöp. Pen nıpe ke hainö ñın i nöp apöm manö hagö, hon apdi nıñun, nıp ke amgö nıñun, ñımagö lı nıñbun. Yad Manö Kamıñ anıbu nöp hagnıg gabin me. * ² Nıpe pör pör nöp kamıñ mıdmıdöp u, hañ romanı löm waiö aua u, hon amgö nıñno. Kamıñ pör mıdep Bı u, Bapı aip mıdöm ram mınöñ ıl i apöm waiö la u, nıp amgö hon ke nıñun, manö nıñö anıbu kalöp hagabun. * ³ Nan nıñön nıñön amgö nıñbun u, manö nıñön nıñön apdi nıñbun u, kalöp abe hagabun. Hon Bapı God Ñı nıpe Jıas Krais apıl mıñau aip jım ñöl mıdpun. Pen kalöp manö anıbu hagno, nıñmım nıñ udpe me, hon magöñhalö God apıl mıñau aip jım ñöl mıdeınabun. ⁴ Anıg gınabım u, hon mıñ mıñ gınabun. Gası u nıñun, kalöp manö anıbi kalı kılın rıkabun. *

God nıpe Mailö

⁵ Jıas Krais hanıp hagö nıñbun manö u kalöp hagnıg gabin. God nıpe mailö; nıpe sıbön halö mıdagöp. * ⁶ God aip jım ñöl mıdpun, a gınabun u, pen nan si nan najı gı damun, sıb au ajeınabun u, manö pıral hagun, nan najı gıpun u abe pıral gun gınabun. * ⁷ Pen God mailö aıj pör pör mıdmıdöp rö, hon mailö aıj nıpe lau adö mıdeınabun u, hon añ mam Jıas nıp nıñ udpal gau aip jım ñöl mıdno, Ñı nıpe Jıas hagape nıpe u nan si nan najı gıpun gac u magöñhalö kık gı yunab.

⁸ Pen nan si nan najı rımnıp gagpun, a gınabun u, manö pıral

hagnabun; God Manö nıñö nöp u mıdmagö anı hon danı mıdagöp. *

⁹ Pen hon nan si nan najı gıpun u, God nıp hag payık pe gınabun u, nıpe pör pör hagöp rö nöp göm, pör pör kabö göl nöp göm gab rö, nan si nan najı gıpun gau nıñöm arö göm, gac anıbu magöñhalö kık gı yu haknab.

¹⁰ Pen nan si nan najı gagpun, a gınabun u, God manö pıral hagab, a gınabun; God Manö aıj nıpe u mıdmagö anı hon danı mıdagöp.

2

Krais hanıp a göm, nıp ke Nap nıp sabe gı ña

¹ Ñı pai yad gau. Kale nan si nan najı gagmım, a gem, kalöp manö anıbi kalı kılın rıkabın. Pen nan si nan najı geınabım u, Jıas Krais pör pör kabö rö nöp gımdöp u, nıpe hanıp gı ñöm Nap nıp hagöm, nan si nan najı gıpal u nıñmön arö gımön, a gımdöp. * ² God nıpe nan si nan najı gıpun gau nıñöm, hanıp mılö ke gau yuböp. Pen Jıas Krais nıpe ke nan si nan najı gıpun gau mab ba lanı au hañ romanı adö nıpe ke udöm umöm, nan si nan najı gıpun gac u magöñhalö kık gı yua. Pen nan si nan najı hon nöp wasö; nıbi bı ram mınöñ gau gau magöñhalö nan si nan najı gıpal gac u kık gı yua. *

³ God Manö hagöp rö geınabun u, hon nıñö nöp God nıp nıñbun u, nıñnabun. ⁴ Bı ap, God nıp nıñbın, a gınab pen God hagöp rö gagnab u, nıpe manö pıral hagnab; manö nıñö u mıdmagö anı nıpe danı mıdagöp. ⁵⁻⁶ Pen nıbi bı God Manö hagöp rö gıpal gau, kale God nıp mıdmagö yabıl lıbal. God aip jım ñöl mıdpun, a gıpal, nıbi bı gau, Jıas gımdöp rö nöp gınaböl. Nıpe gımdöp rö gınabun u me, hon nıñnabun, God anı danı mıdpun. *

Pen pen mıdmagö lımım

* 1:1: Jon 1:1 * 1:2: Jon 1:14 * 1:4: Jon 16:24 * 1:5: 1Di 6:16; Jem 1:17 * 1:6: 1Jn 2:4
* 1:8: Sam 32:5; Pro 28:13 * 2:1: Hib 9:24 * 2:2: Jon 1:29; Kol 1:20; 1Jn 4:10 * 2:5-6: Jon 14:21,23

7 Nibi bi midmagö yad gau. Manö kalı kliš rıkabin anıbi, manö gısön nıbö wasö; manö hadame dagol hagla midmidöp; manö nöd nıbö anıbu nöp yad uri kalöp hagabin. *
 8 Pen manö kalöp kalı kliš rıkabin anıbi manö gısön nıbö midöp. Jisas Krais gimidöp u niñöm, manö gısön nıbö anıbu manö niñö nöp, a gıpal. Pen kale nıbi bi gau gabim u abe niñöm, kale u rö nöp, manö gısön nıbö anıbu manö niñö nöp, a gıpal. Sibön u uri hadö ur gab; mailö magö niñö u hadö mailö gab. *

9 Nibi bi, mailö midpun, a göm, añ mam kale rimnap mulu kal niñbal gau, kale sib au midpal. *

10 Pen nıbi bi añ mam kale gau kalıp midmagö libal gau, mailö midpal. Mailö gau ajöm, ap lug pakagnaböl. * 11 Nıbi bi añ mam kale rimnap mulu kal niñbal gau, kale sib au midpal. Kale sib gau midlö, amgö kale hadö we göp niñöm sib gau ajöm, gai araböl u niñagpal. *

12 Jisas Krais nıpe uma u me, God nan si nan naij gıpim u niñöm arö göp.

Anıbu, yad kalöp ñı pai midmagö yad gau

manö anıbi kalı kliš rıkabin.

13 Kale bi majö gau, Jisas Krais hadame dagol gau midöm uri midöp u,

nıp hadö niñbim u me, yad kalöp bi majö manö anıbi kalı kliš rıkabin.

Kale bi praj gau, Seden, Bi Naij Yabıt u, nıp ma kale mo gau hadö libim u me,

yad kalöp bi praj manö anıbi kalı kliš rıkabin.

Kale ñı pai midmagö yad gau

Bapi nıp hadö niñbim u me, yad kalöp ñı pai midmagö yad

manö anıbi kalı kliš rıkabin.

14 Kale bi majö gau, Jisas Krais hadame dagol gau midöm uri midöp u,

nıp hadö niñbim u me, yad kalöp bi majö manö anıbi kalı kliš rıkabin.

Kale bi praj gau, God Manö kamıñ u midmagö anı kale danı kamıñ midö,

kale klö gimim, Seden, Bi Naij Yabıt u,

nıp ma kale mo gau hadö libim u me, yad kalöp bi praj manö anıbi kalı kliš rıkabin.

Nan mınöñ naböñ it i midmagö lagmim

15 Krais nıbi bi nıpe midagpal gau, nagı gıpal adö u gun, a gimim, gası u niñagmim. Gası kale nan mınöñ naböñ it i gau amöm wam wam gö, nan gau midmagö linabim u, kale Bapi nıp gası u arö gimim, nıp midmagö lagnabim. *

16 Nıbi bi nan mınöñ naböñ it i gası niñbal gau, hañ romanı hon nan si nan naij gası göp rö gun, a göm, nan niñhön niñhön amgö niñnaböl gau, si udun a göm, nan gau iru nöp udun, hib kub udun, a göm, niñbal rö gılö aröp. Bapi kalıp gası ñö anıg gagpal; mınöñ naböñ it i nan gau gası niñöm, anıg gıpal. * 17 Ram mınöñ it i abe, nan niñhön niñhön ram mınöñ it i gası tıp göp gau abe, ur gıñg gab; pen nıbi bi God hagöp rö gıpal gau pör pör mideinaböl. *

Krais nıp mulu kal niñeb bi u

18 Ñı pai midmagö yad gau. Ñın hain u söl midöp. Bi Krais nıp mulu kal niñeb bi u aunab, a gıla, u niñbim. Miñı nıbi bi Krais nıp mulu kal niñbal gau iru midpal rö, ñın hain u söl midöp u, niñbun. *

19 Nıbi bi Krais nıp mulu lugö niñbal anıb gau, hon aip magum göm, hainö arö göm höñ adö arla; hon aip magum gaila pen hon aip jım ñöl midagmidal. Hon aip jım ñöl midaiıblap u, hanıp arö göm ke ke aragıblap. Pen höñ adö arla u, nıbi bi yad waiö nöp niñnaböl, bi gau kalıp

* 2:7: Jon 13:34; 2Jn 5-6 * 2:8: Ro 13:12; Jon 1:9 * 2:9: 1Jn 4:20 * 2:10: Ro 14:13 * 2:11: Jon 12:35 * 2:15: Ro 8:7 * 2:16: Ro 13:14 * 2:17: Mad 7:21 * 2:18: Mad 24:5,24; 2Jn 7

aip j+m ñöl m+dagpal, a göm, God n+pe ke gö, kale höñ adö arla. *

²⁰ Pen Krajs, Ana U† yuö kalöp adö apöm aip m+idöp rö, kale magöñhalö God Manö n+ñö u n+ñbim. * ²¹ Kale Jisas Krajs manö n+ñö u n+ñagpim, a gem, kalöp manö i kal† kliñ r+kagabin; kale hadö n+ñbim. Pen Jisas Krajs manö n+ñö u, manö piral ap auagöp.

²² “Jisas n+pe Mesaia wasö,” g+ nab b† an+bu nöp n+pe b† pir alep b†. An+g g+ nab u, n+pe Bapi abe, Ñ† abe wasö g+ nab. B† an+bu n+pe Krajs N+ p Mulu Kal N+ñeb B† an+bu. * ²³ N+bi b† Jisas n+pe God Ñ† wasö g+pal gau, kale Nap n+ p n+ñagpal. Pen n+bi b† Jisas n+pe God Ñ† n+pe m+idöp hag waiö g+pal gau, kale Nap n+ p abe n+ñbal. *

Ana U† kalöp Krajs manö n+ñö u hag ñ+nab

²⁴ Manö nöd n+ñbe u, m+dmagö añ kale dañ ud aij göl g† m+dmim. Manö nöd n+ñbe u, m+dmagö añ kale dañ ud aij göl g† m+deinabim u, God Ñ† aip j+m ñöl m+dmim, Nap aip j+m ñöl m+dmim m+deinabim. ²⁵ Han+ p manö n+ñö hag löm haga, “Kale pör pör nöp kam+ñ m+deinabim,” a ga.

²⁶ Manö uri nöp hagaj+n i, n+bi b† manö piral hagöm gas† kalöp †+p g† ud arn+g gaböl gau gas† n+ñem hagaj+n. ²⁷ N+bi b† gau kalöp hag ñagöl. Krajs n+pe Ana U† yuö kalöp adö apöm aip m+idöp rö, n+pe ke kalöp hag ñab; pen n+pe manö piral wasö, manö n+ñö nöp magöñhalö kalöp hag ñ+nab. An+ b u, God Ana gas† ñöb rö, Krajs n+ p c+g g+mim nöp m+daimim. *

²⁸ Ñ† pai m+dmagö yad gau. Krajs n+ p c+g g+mim nöp m+idpe me, n+pe ado g† aunab ñ+n u, n+ p n+ñno nable gagnab; hub+köl u nöp gun m+deinabun. ²⁹ Krajs n+pe nag† y+ j+g göl adö u nöp g† aij göp n+ñbim u, kale

u rö nöp n+ñbim, n+bi b† nag† y+ j+g göl adö u nöp g+pal gau, kale God ñ† pai n+pe m+idöm me, an+g g+pal. *

3

God ñ† pai n+pe m+idpun u n+ñun, m+id aij gun

¹ Bapi God han+ p m+dmagö yab† löm, han+ p ñ† pai yad ke, a göp u, yad aiö gabin. Hon God ñ† pai n+pe nöp m+idpun. An+ b u, n+bi b† ram m+nöñ i† i nöp gas† n+ñbal gau han+ p n+ñagpal. Bapi n+ p n+ñagpal u me, han+ p u rö nöp n+ñagpal. * ² N+bi b† n+ñeb aij yad gau. Miñ† hon God ñ† pai n+pe m+idpun pen hainö n+bi b† aigale b† rö m+deinabun u n+ñagpun. Pen hon n+ñbun, Jisas Krajs n+pe waiö l+nab ñ†n u, n+pe ke m+idöp rö u amgö n+ñun, n+pe m+idöp rö lun m+deinabun. * ³ God han+ p Krajs rö l+nab a göm gas† n+ñnaböl n+bi b† gau, Krajs u† m+idöp rö, hon u rö nöp u† m+daiun, a g† gas† n+ñnaböl.

⁴ N+bi b† nan si nan naj g+naböl gau, kale magöñhalö God lo manö r+ b junaböl. Nan si nan naj göm me, God lo manö r+ b junaböl. ⁵ Pen kale n+ñbim, Jisas Krajs n+pe aua u, hon n+bi b† m+nöñ naböñ i† i nan si nan naj g+pun gac u †k g† yun+g aua. N+pe ke nan si nan naj ap gagöp. * ⁶ An+ b u, n+bi b† n+ p aip j+m ñöl m+dpal gau, nan si nan naj gagpal. N+bi b† nan si nan naj g+pal gau, Jisas Krajs n+ p n+ñagpal; n+pe b† aigale b† rö m+idöp u n+ñagpal.

⁷ Ñ† pai m+dmagö aij yad gau. N+ñ aij g+mim! N+bi b† r+mnab manö piral hagöm gas† kalöp †+p g† ud arn+g gaböl gau, manö piral kale u n+ñ udagmim. N+bi b† g† aij g+pal gau nöp kale n+bi b† kam+ñ aij; Krajs n+pe ke kam+ñ aij m+idöp rö, kale u rö nöp n+bi b† kam+ñ aij m+dpal. ⁸ Pen n+bi b† nan si nan naj g+pal gau, Seden ñ† pai n+pe m+dpal; Seden hadame

* 2:19: Ap 20:30 * 2:20: 1Ko 2:15 * 2:22: 1Jn 4:3; 2Jn 7 * 2:23: Jon 5:23; 1Jn 4:15; 5:1
* 2:27: Jon 16:13 * 2:29: 1Jn 3:10 * 3:1: Jon 1:12-13; 16:3 * 3:2: 2Ko 3:18 * 3:5: Jon 1:29; 1Pi 2:22-24; 1Jn 2:2

dagol gau it göm, gi damöm, nan si nan naj g+midöp rö g+pal. God Ñi n+pe ram m+nöñ it i aua u, Seden nan naj g+midöp nag+ u r+ib gi dö g+nig aua. * 9 N+bi bi God ñi pai n+pe midpal gau, God y+ñ kal+p an dan la u midöp u me, nan si nan naj gagnaböl. God Nap kale midöp, kale God ñi pai n+pe midpal u me, kale nan si nan naj göl rö lagöp. * 10 An+ib u hon n+ñbun, n+bi bi an an kale God ñi pai n+pe midpal, n+bi bi an an kale Seden ñi pai n+pe midpal; n+bi bi gi aij gagpal gau kale God ñi pai n+pe midagpal; n+bi bi añ mam gau kal+p midmagö lagpal gau kale u rö nöp God ñi pai n+pe midagpal.

God ñi pai n+pe gau pen pen midmagö limim

11 Hon pen pen midmagö lun. Manö i hadame dagol gau nöp hagla n+ñbe. * 12 Adam ñi n+pe Ken ga rö gagmim. N+pe Seden, Bi Naij Yabi+ u, ñi n+pe midöm, n+mam hain n+p al pak la. N+pe n+mam n+p al pak la u, n+hön g+nig al pak lan N+pe ke gi naj gaia pen n+mam Ebol n+pe gi aij gaia u n+ñöm n+p al pak la. * 13 An+ib u, añ mam yad gau. N+bi bi m+nöñ naböñ it i kalöp mulu kal n+ñnaböl u, aiö gagmim. *

14 Hon Krai n+bi bi añ mam gau kal+p midmagö libun u me, hon n+ñbun, hon n+bi bi hadö umbal rö midaino adö u arö gun, kam+ñ g+sön n+bö u hadö udpun. N+bi bi midmagö lagpal gau, kale n+bi bi hadö umbal rö midpal. * 15 N+bi bi an an n+bi bi r+mnap mulu kal n+ñbal gau, kale kal+p wip albal rö löp. Pen kale n+ñbim, n+bi bi wip albal gau, kale kam+ñ pör middep magö u udagpal. *

16 Krai han+p mög n+ñöm uma u me, hon aige gun añ mam hon midmagö lun, n+ñbun. Hon u rö

nöp, añ mam hon gau kal+p n+ñö yöl midmagö lun, klö gun, kal+p gi aij gun; an+g gun umnabun u, manö midagöp. * 17 N+bi bi nan iru midö n+ñöl gi, añ mam nan midagöp gau kal+p n+ñöm mög n+ñagnaböl u, kale God n+p midmagö lagpal. * 18 An+ib u, ñi pai midmagö yad gau. Añ mam gau midmagö libun, a g+nabun u, manö nöp hagagun; kal+p n+ñö nöp midmagö lun, klö gun, kal+p ud aij gun, gi aij gun. An+g g+nabun u, hagnabun, hon añ mam gau midmagö libun, a g+nabun. *

N+bi bi God n+p cig g+pal gau hañ hub+köl u nöp midpal

19-20 Añ mam kal+p midmagö lun, gi aij g+nabun u me, hon n+ñnabun, Krai manö n+ñö n+pe u n+ñ udpun. An+ib u, gas+ magö hon ke an dan han+p manö kub hagnab u pen God amgö ilö adö n+pe u hon m+ñ m+ñ göl gi agam+ñ midainabun. Gas+ magö hon an dan u hain, pen God n+pe klö yabi+. N+pe gas+ magö hon magöñhalö n+ñ aij göp. 21 An+ib u, n+bi bi n+ñeb aij yad gau. Gas+ magö hon ke an dan han+p manö kub hagagnab u, gas+ halö midun, God midöp au söl aramun, amgö ilö adö n+pe u ana udagnabun. * 22 God manö klö hagöp rö gun, nan n+hön n+hön n+p aij g+nab u göl gi damun, n+p hag n+ñeinabun u, hagnabun rö g+nab. 23 God manö klö hagöm an+g hagab: hon Ñi n+pe Jisas Krai n+p n+ñ udun, añ mam gau pen pen midmagö lun. God han+p manö klö hagöm, an+g g+mim, a ga. * 24 N+bi bi God manö klö hagöm haga rö nöp g+pal gau, kale God an dan midpal; n+pe kal+p an dan midöp. God n+pe Ana han+p ñöb u me, hon n+ñbun, God n+pe han+p an dan midöp. *

* 3:8: Jon 8:44 * 3:9: 1Jn 5:18 * 3:11: Jon 13:34 * 3:12: Jen 4:8 * 3:13: Jon 5:18-19

* 3:14: Jon 5:24 * 3:15: Rep 21:8 * 3:16: Jon 13:1; Gal 1:4 * 3:17: Dud 15:7 * 3:18:

Jem 2:15-16 * 3:21: Hib 4:16 * 3:23: Jon 6:29; 13:34 * 3:24: 1Jn 4:13

4

God Ana aka nan ke ap kalip gasi ñöb

¹ Mìdamam aij yad gau. Nibi bi God Manö piral hag ajaböl gau iru midpal u me, nibi bi rimnap God Ana aip jim ñöl midpun, a gaiöl u, niñ aij gimim, manö kalip u udmim. God Ana aka nan rimnap ke kalip gasi ñö hagaböl, a gimim, niñmim. *

² God Ana ana kale aip jim ñöl midöp midagöp u, ai göl gimim niñnabim? Jisas Krai nipe bi hañ roman löm, ram minöñ it i aua, a ginaböl u, God Ana kale aip midöp u, a gi niñnabim. * ³ Pen Jisas Krai nipe bi yabıl laga, a ginaböl u, God Ana kale aip midagöp, a gi niñnabim. Jisas Krai Nip Mulu Kal Niñeb Bi anıbu, ana nipe kalip anı dan midöp rö, manö anıbu rö hagnaböl. Ana anıbu aunab, a gilö, niñbe. Pen miñi ñin i nöp ram minöñ it i hadö auub. *

⁴ Niñ pai midmagö yad gau. God nipe kalöp anı dan midöp; nipe Bi klö yabıl. Pen Seden nipe nibi bi ram minöñ it i midpal gau kalip anı dan midöp; nipe bi klö yabıl wasö. God Bi klö yabıl u, nipe kalöp anı dan midöp u me, nibi bi manö piral hagpal gau gasi kalöp tip gi ud aröl rö lagöp. * ⁵ Nibi bi manö piral hagpal gau, kale ram minöñ it i nibö u me, manö hagpal u u rö nöp ram minöñ it i nibö. Manö hagpal u ram minöñ it i nibö u me, nibi bi ram minöñ it i nibö gau manö piral kale niñ udpal. * ⁶ Pen hon God niñ pai nipe midpun. Nibi bi God nip niñ udpal gau, manö hon niñ udpal. Pen nibi bi God nip niñ udagpal gau, manö hon niñ udagpal. Adö anıbu, Ana niñö nöp kalip gasi ñö hagpal aka ana piral u gasi ñö hagpal u, niñbun.

God hanip midmagö yabıl löp

⁷ Nibi bi midmagö yad gau. Anı mam gau pen pen midmagö lun. God nipe gö me, nibi bi midmagö libal. Nibi bi an, nibi bi gau kalip midmagö libal gau, kale God niñ pai nipe midöm, God nip niñbal u me, nibi bi gau midmagö libal. ⁸ God nipe nibi bi kalip midmagö löp u me, nibi bi an, nibi bi gau kalip midmagö lagpal gau, kale God nip niñagpal. ⁹ God Niñ nipe anı yabıl u yuö apöm gö, hon nibi bi ram minöñ it i midpun pör pör nöp kamıñ midaiun rö löp. Anıb u, God hanı midmagö yabıl löp u, waiö niñbun.

* ¹⁰ Hon God nip midmagö lagnö; God nipe nöd hanı midmagö la. God nipe nan si nan naij gıpun gau niñöm, hanı mlö ke gau yuböp. Pen nipe hanı midmagö löm, Niñ nipe Jisas Krai hag yuö apöm, nan si nan naij gıpun gau, mab ba lanı au hañ romanı adö nipe ke udöm umöm, nan si nan naij gıpun gac u hik gi yua. *

¹¹ Mìdamam aij yad gau. God nipe anıg göm, hanı midmagö yabıl löp rö, hon u rö nöp anı mam gau pen pen midmagö lun. ¹² Nibi bi anı ap God nip amgö niñagöp; pen hon anı mam gau pen pen midmagö linabun u, God nipe hanı anı dan midıinab. Nipe hanı anı dan midıinab u me, nipe nibi bi gau midmagö yabıl löp rö, hon u rö nöp nibi bi gau midmagö yabıl linabun. * ¹³ Hanı Ana nipe ke yuö apöm hanı anı dan midöp u me, hon God anı dan midpun, nipe hanı anı dan midöp u, niñ aij gıpun. * ¹⁴ Bapi God Niñ nipe nibi bi kalip ud kamıñ yunım, a göm, yua u, hon amgö hon ke niñjun, nibi bi gau kalip hag niñabun. ¹⁵ Nibi bi, Jisas nipe God Niñ nipe yabıl midöp, a göm waiö hagpal gau, God kalip anı dan midöp; kale God anı dan midpal. ¹⁶ Anıbu, God nipe hanı midmagö yabıl löp u niñ udun, gasi anıbu

* **4:1:** Mad 7:15; 1Jn 2:18; 2Jn 7; 1De 5:21 * **4:2:** 1Ko 12:3 * **4:3:** 1Jn 2:18 * **4:4:** Mad 12:29; 1Jn 5:4-5 * **4:5:** Jon 8:47; 15:19 * **4:9:** Jon 3:16 * **4:10:** Ro 5:8-10; 1Jn 2:2 * **4:12:** Jon 1:18 * **4:13:** 2Ko 1:22; 1Jn 3:24

nɨŋöl gɨ nöp mɨdpun.

God Bɨ mɨdmagö lep. Nɨbi bɨ mɨdmagö lɨbal gau, God an dan mɨdpal; God kalɨp an dan mɨdöp. ¹⁷ Hon God aip jɨm ñöl mɨdeinabun u, nɨpe nɨbi bɨ mɨdmagö yabɨl löp u rö, hon u rö nöp nɨbi bɨ mɨdmagö yabɨl lɨnabun. Anɨb u me, God manö kub hagnab ñɨn u, anɨnɨn gö pɨñɨŋ gagnabun; hubɨköl u nöp gun mɨdeinabun. ¹⁸ God hanɨp mɨdmagö yabɨl löp u me, hon pɨñɨŋ gun rö lagöp. Hanɨp ilön ñɨnaböl, a gɨnabun u me, anɨnɨn gö pɨñɨŋ gɨnabun. Anɨbu, nɨbi bɨ pɨñɨŋ gɨpal gau, God hanɨp mɨdmagö yabɨl löp, a göm, nɨŋagpal.

¹⁹ God nɨpe ke nöd hanɨp mɨdmagö la u me, hainö hon nɨp mɨdmagö lɨbun. ²⁰ Nɨbi bɨ God nɨp mɨdmagö lɨbun, a gɨnaböl u, pen añ mam gau kalɨp mulu kal nɨŋnaböl u, piral nöp hagnaböl. Nɨbi bɨ waiö nɨŋbal gau kalɨp mɨdmagö lagnaböl u, kale aigöl göm, God Bɨ waiö nɨŋagpal u, nɨp mɨdmagö lɨnaböl? ²¹ God manö klö hagöm haga, “Nɨbi bɨ yɨp mɨdmagö lɨbal gau, añ mam gau kalɨp u rö nöp mɨdmagö löl,” a ga. *

5

God Ñɨ nɨpe nɨŋ udep magö u

¹ Nɨbi bɨ, Jisas nɨpe Kraiss, a göm nɨŋ udpal gau, kale magöŋhalö God ñɨ pai nɨpe mɨdpal. Pen nɨbi bɨ nap mɨdmagö lɨbal gau, ñɨ nɨpe u rö nöp mɨdmagö lɨbal. ² God nɨp mɨdmagö lun, nɨpe manö klö hagöm, anɨg gɨmim, a göp rö gɨnabun u, hon nɨŋnabun, God ñɨ pai nɨpe gau kalɨp mɨdmagö lɨbun. *

³ God manö klö hagöm, anɨg gɨmim, a göp rö nöp gɨnabun u me, hon God nɨp mɨdmagö lɨnabun. God manö klö nɨpe hagöp anɨb gau, marö gagöp. * ⁴ Nɨhön gɨnɨg: God hanɨp udö, ñɨ pai nɨpe mɨdpun u me, nɨbi bɨ yɨharɨŋ gau nagɨ gɨpal adö u, gasɨ

hanɨp tɨp gɨ ud aröl rö lagöp. Jisas nɨpe Kraiss a gun nɨŋ udno me, nɨbi bɨ yɨharɨŋ gau nagɨ gɨpal adö u, gasɨ hanɨp tɨp gɨ ud aröl rö lagöp. ⁵ Nɨbi bɨ, Jisas nɨpe God Ñɨ nɨpe yabɨl, a göm, nɨŋ udpal gau nöp, nɨbi bɨ God Manö nɨŋagpal gau nagɨ gɨpal adö u, gasɨ kalɨp tɨp gɨ ud aröl rö lagöp.

Jisas God Ñɨ nɨpe yabɨl

⁶ Jisas Kraiss aua u, bɨ yɨharɨŋ auaga. Nɨpe ñɨg paka; hainö hagape nɨpe lugö uma. Ñɨg nöp pakö, God Ñɨ nɨpe u, a gun, hagagpun; ñɨg paköm hainö hagape nɨpe lugö uma u me, God Ñɨ nɨpe mɨdöp u nɨŋbun. God Ana nɨpe u u rö nöp hanɨp gasɨ ñö nɨŋbun, Jisas God Ñɨ nɨpe yabɨl u mɨdöp. Nɨhön gɨnɨg: God Ana pör pör manö nɨŋö nöp hagöp. * ⁷ Anɨb u, manö adö mɨhau nɨgan mɨdöp: ⁸ Ana u; ñɨg u; hagape u.

Manö mɨhau nɨgan anɨbu, jɨm ñöl adö añɨ hagöp rö, Jisas nɨpe God Ñɨ nɨpe mɨdöp u, nɨŋ aij gɨpun. * ⁹ Nɨbi bɨ gau manö hagnaböl u, manö kale nɨŋ udnabun; pen God manö hagöp anɨbu, manö anɨbu manö nɨŋö yabɨl, a gun, yɨŋɨd nöp nɨŋ udun. Nɨhön gɨnɨg: God nɨpe ke Ñɨ nɨpe u manö anɨbu hagöp. *

¹⁰ Nɨbi bɨ Jisas nɨpe God Ñɨ nɨpe yabɨl, a göm, nɨŋ udpal gau, God manö nɨŋö nɨpe u kalɨp an dan mɨdö, kale God Ñɨ nɨpe nɨŋ udpal. Pen nɨbi bɨ Jisas nɨpe God Ñɨ nɨpe wasö gɨpal gau, God nɨpe bɨ pir alep bɨ, a gɨpal. Nɨhön gɨnɨg: God nɨpe ke Ñɨ nɨpe manö nɨŋö hagöp u nɨŋ udagpal. * ¹¹ Manö nɨŋö u anɨg göl mɨdöp: God nɨpe kamɨŋ pör mɨdep magö u hanɨp ñöb; kamɨŋ pör mɨdep magö u Ñɨ nɨpe aip mɨdöp. ¹² God Ñɨ kale aip mɨdöp nɨbi bɨ gau, pör pör kamɨŋ mɨdep magö u hadö udpal; pen God Ñɨ kale aip mɨdagöp nɨbi bɨ

* **4:21:** Mak 12:29-31 * **5:2:** 1Jn 4:15 * **5:3:** Jon 14:15,23-24 * **5:6:** Jon 1:29-34 * **5:8:** Jon 15:26 * **5:9:** Jon 5:32-37 * **5:10:** Gal 4:6 * **5:12:** Jon 3:36

gau, pör pör kam+η m+dep magö u udagpal. *

Jisas Krai n+ip n+η udpim rö, God ñ+ pai n+ipe m+dpim

¹³ Kale Jisas n+ipe God Ñ+ n+ipe u, a g+ gas+ n+ηbim n+bi b+ gau, pör pör m+deinabim u n+η aij g+mim, a gem, manö an+bi kalöp kal+ kliñ r+kabin. *

¹⁴ Hon n+ηbun, God n+ip amun, n+ip aij g+nab adö u nöp hag n+ηeinabun u, n+ipe n+ηnab. * ¹⁵ An+bu, hon n+ηbun, nan n+hön n+hön hag n+ηeinabun, hagnabun rö nöp g+nab.

¹⁶ Pen añ mam ap, nan si nan naij mab ke yaη aragep rö u geinab u, kale God n+ip sabe g+pe, God n+ipe añ mam an+bu kam+η m+dep magö u kauyaη ñ+nab. Pen nan si nan naij mab ke yaη arep rö u gaiöl, God n+ip sabe g+mim, a gem, hagagabin. *

¹⁷ God nan n+hön n+hön wasö göp gau g+naböl u, nan si nan naij g+naböl, pen nan si nan naij adö r+mnap g+naböl, God n+ηöm arö g+nab.

¹⁸ Hon n+ηbun, n+bi b+ God ñ+ pai n+ipe m+dpal gau, nan si nan naij gagnaböl; God Ñ+ n+ipe kal+ip abad m+idö, Seden kal+ip g+ naij g+n+m rö lagöp. *

¹⁹ Hon n+ηbun, hon God ñ+ pai n+ipe m+dpun; pen n+bi b+ ram m+nöh it i gas+ n+ηbal gau magöηhalö Seden ñ+mago adö n+ipe m+dpal.

²⁰ Hon n+ηbun, God Ñ+ n+ipe apöm gas+ aij han+ip ñö, God pör kabö göl hagab u n+ip n+ηnabun. Ñ+ n+ipe Jisas Krai aip j+m ñöl m+dpun u me, Nap God B+ kabö göl u aip j+m ñöl m+dpun. Jisas Krai n+ipe God kabö göl me. N+ipe kam+η pör m+dep B+ u.

²¹ Ñ+ pai m+dmagö yad gau. God hon, a göm, nan piral sabe g+pal gau, kale as+ mas+ g+mim.

* **5:13:** Jon 20:31 * **5:14:** Jon 14:13; 1Jn 3:21-22 * **5:16:** Mad 12:31 * **5:18:** 1Jn 3:9

2 Jon

Jon köp aṅ u kalı kłiñ rıka

¹ Yad nıbi bı Jisas Kraıs nıp nıṅ uḍpal gau kalıp abad mıḍpin.

Kalöp, nıbi God hadame nöḍ uḍnabin a ga u abe, ñı pai nıpe abe, kalöp köp i kalı kłiñ rıkabin. Yad kalöp mıḍmagö yabıt lıbin. Pen yad nöḍ wasö, nıbi bı Jisas Kraıs manö nıṅö nıṅ uḍpal gau magöḅhalö kalöp mıḍmagö lıbal. ² Kalöp mıḍmagö lıbun u, Jisas Kraıs manö nıṅö nıṅ uḍno, hanıḍ mıḍmagö aṅ daṅ kamıṅ mıḍöm, pör pör nöḍ mıḍeinab. ³ Nap God abe, Ñı nıpe Jisas Kraıs abe, hanıḍ mög nıṅmil ud aij gımil, abad mıḍ aij gılö nıṅöl gı, hon Jisas Kraıs manö nıṅö nıṅ uḍöl gı mıḍun, pen pen mıḍmagö lö l gı mıḍeinabun.

Jisas Kraıs manö nıṅö nıṅ uḍöl gı, pen pen mıḍmagö lö l gı mıḍaimim

⁴ Ñı pai kale rımnab Jisas Kraıs manö nıṅö nıṅ uḍöl gı, hagöp rö gaböl u nıṅem, yad mıñ mıñ yabıt gıḍin; Bapı hanıḍ anıg gımim, a ga.

* ⁵ Pen nıbi aij. Yad nöḍ manö kalı kłiñ rıkem hagabin, hon mıḍmagö pen pen lı mıḍaiun. Manö anıbi manö gısön nıbö ap wasö; God nıpe hadame dagol gau it göm, manö kłö hagöm, manö anıbi haga. * ⁶ God manö kłö hagöm, anıg gımim, a ga rö nöḍ geinabun u, God nıp mıḍmagö lun, nıbi bı gau abe kalıḍ mıḍmagö lı nabun. God nıpe hadame dagol gau it göm, manö kłö hagöm, manö anıbi hagö nıṅbim: kale magöḅhalö pen pen mıḍmagö lımim.

Nıbi bı rımnab manö pıral hag ñıbal

⁷ Nıbi bı God Manö hagabun, a göm, manö pıral hag aḅaböl gau, kale iru mıḍpal. Kale hagpal, “Jisas Kraıs nıpe hañ romaṅ löm, ram mıḍnön it

i auaga,” a gıpal. Nıbi bı anıg gıpal gau, kale bı pıral hagep bı, bı Jisas Kraıs Nıp Mulu Kal Nıṅeb Bı. * ⁸ Pen kale nıṅ aij gımim. Wasö u, wög nıḍ gıḍim u hir gıḍim rö löp. Nıṅ aij gımim, God kalöp nan aij ñıḍnabin a ga u magöḅhalö uḍmim.

⁹ Nıbi bı Kraıs manö hag ña u arö göm, manö pıral rımnab uḍnaböl gau, God nıḍ aip jım ñöl mıḍagpal; nıbi bı Kraıs manö hag ña u nıṅ uḍöl gı nöḍ mıḍpal gau, Bapı Ñı apıl mıḍhau aip jım ñöl mıḍpal. ¹⁰ Anıb u, nıbi bı rımnab kalöp God Manö hag ñıḍnıg auaiöl, nıṅ aij gımim, kalıḍ uḍmim. Manö kabö gö l anıbu arö göm, manö pıral rımnab hagaiöl, kalıḍ hag wıḍhai dam ram kale raul daṅ ud aragmim. ¹¹ Nıḍhön gıḍıg: nıbi bı anıb gau kalıḍ hag wıḍhai uıt gı dam ram kale ud arbe, manö pıral kale hagpal anıbu, kale ke abe hagpım rö lı nab.

Manö magö adıṅ rımnab

¹² Yad kalöp manö iru mıḍöp gau kalı kłiñ rıkbnep u pen köp ñıg ig nöḍ rıkagnabin; yad ke amem, kalöp amgö nıṅem, aip asık mıḍun manö hagun, mıñ mıñ yabıt gıḍnabun. ¹³ Nıbi aij. Nañın mıḍmagö ne auı mıḍöp ñı pai nıpe nöḍ, “Mıḍpan?” a gıpal.

3 Jon

Jon köp hain n̄bō u kal̄i kliñ r̄ika

¹ Yad n̄bi b̄i Jisas Kraiſ n̄p n̄ŋ udpal gau kal̄ip abad m̄dpin.

Nöp b̄i n̄ŋeb aij yad Gaias köp i kal̄i kliñ r̄ikabin. Yad nöp m̄dmagö yab̄i l̄bin. * ² M̄damam aij yad. Yad God n̄p sabe gem hagpin, “Gaias n̄p abad m̄daimön, n̄p m̄ñan ap gagnet̄m, m̄d aij ḡn̄m,” a ḡpin. Yad n̄ŋbin, ne ana ne aŋ daŋ m̄d aij ḡpan. ³ Kraiſ n̄bi b̄i añ mam r̄imnap aui apöm, ne Jisas Kraiſ manö n̄ŋö n̄ŋ ud p̄döŋ ḡmön, hagöp rö nöp göl ḡ m̄dpan, a geila u, yad m̄ñ m̄ñ yab̄i ḡpin. * ⁴ Ñi pai yad gau, Jisas Kraiſ manö n̄ŋö hagöp rö nöp ḡpal, a ḡnaböl u, yad m̄ñ m̄ñ yab̄i ḡnabin.

Gaias ḡi aij ga u n̄ŋöm, Jon m̄ñ m̄ñ yab̄i ga

⁵ M̄damam aij yad. Yad n̄ŋbin, Jisas Kraiſ hagöp rö nöp ḡmön, Kraiſ n̄bi b̄i añ mam r̄imnap kal̄ip pör ud aij yab̄i ḡpan. Añ mam ram m̄nör̄ m̄lō kub gau n̄bō n̄ŋagpan gau, kal̄ip haŋwätō udmön, abad m̄d aij ḡpan. ⁶ Kraiſ n̄bi b̄i kal̄ip an̄g ḡpan gau r̄imnap apöm, Kraiſ n̄bi b̄i cöc aui m̄dpal kal̄ip hagla, “Gaias Kraiſ n̄bi b̄i n̄pe gau kal̄ip m̄dmagö yab̄i löp,” a ḡla. N̄bi b̄i God wög ḡi ajpal an̄b gau ud aij ḡi dammön, kale ram m̄nör̄ ke n̄bō ap arn̄g ḡnaböl u, nan ḡi ñeb r̄imnap kal̄ip ñimön. Nan kal̄ip ñinabön u kale udöm, gau ajöm, God n̄p wög göm, nan magö rauöm ñiŋnaböl. * ⁷ Kale Jisas Kraiſ manö aij u hag ñi ajöl ḡi, n̄bi b̄i Kraiſ n̄p n̄ŋ udagpal gau kal̄ip hag n̄ŋöm, nan magö nan gau udagpal. * ⁸ An̄b u, n̄bi b̄i aij an̄bu rö kal̄ip ud aij gun, nan

r̄imnap ñun, aip j̄m ñun, Jisas Kraiſ manö n̄ŋö wög u ḡino, ar aij ḡnab.

Daiodrepis ḡi naij ga

⁹ Yad Kraiſ n̄bi b̄i m̄dpim gau kalöp köp ap kal̄i kliñ r̄iknō u pen b̄i Daiodrepis, b̄i kub m̄deinam, a göm, manö yad hagabin hag hain göm n̄ŋagab. ¹⁰ An̄b u, yad m̄dpim u amem, n̄pe manö naij hagöm, han̄p hag juöp manö u hagnabin. Pen an̄bu nöp wasö; n̄pe Kraiſ n̄bi b̄i añ mam God Manö hag ñi ajpal gau kal̄ip udagöm, n̄bi b̄i r̄imnap añ mam gau kal̄ip udn̄g ḡlō, n̄pe wasö göm, an̄g ḡmim cöc i hainö auagmim, a göp.

Demidrias ḡi aij ga

¹¹ M̄damam aij yad. N̄bi b̄i r̄imnap naḡi ub̄iŋ naij adö u hain gaiöl, ne unbö rö gagmön. Pen n̄bi b̄i r̄imnap naḡi ub̄iŋ aij adö u hain gaiöl, ne unbö rö ḡmön. N̄bi b̄i naḡi ub̄iŋ aij adö u hain ḡpal gau, God ñi pai n̄pe m̄dpal. N̄bi b̄i naḡi ub̄iŋ naij adö u hain ḡpal gau, kale God n̄p n̄ŋagpal. *

¹² N̄bi b̄i magöŋhalö Demidrias n̄p n̄ŋöm, b̄i aij, a ḡpal. Demidrias n̄pe Jisas Kraiſ manö n̄ŋö u hagöp rö gab u me, n̄pe b̄i aij u waiö lö n̄ŋbun. Yad u rö nöp Demidrias n̄pe b̄i aij, a gabin. Ne n̄ŋban, yad manö n̄hön hagnabin manö n̄ŋö nöp hagnabin.

Manö magö ad̄iŋ r̄imnap

¹³ Yad nöp manö iru nöp kal̄i kliñ r̄ikbnep u pen köp ñiŋ ig nöp r̄ikagnabin; * ¹⁴⁻¹⁵ söl m̄döp, yad ke amem, nöp mulu ad̄iŋ n̄ŋem, aip as̄ik m̄dul manö hagnabul.

God nöp abad m̄dö, agam̄j m̄daimön. M̄damam gai i m̄dpal nöp, “M̄dpan?” a gaböl. M̄damam ne aip m̄dpim gau kal̄ip magöŋhalö, “Jon kalöp hagöp, ‘M̄dpim?’ a göp,” a ḡmön.

* 1:1: Ap 19:29; Ro 16:23 * 1:3: 2Jn 4 * 1:6: Dai 3:13 * 1:7: 1Ko 9:12 * 1:11: 1Jn 3:6-10
* 1:13: 2Jn 12

Jud

Jud köp kalî kîñ rîka

¹ Yad Jud, Jems nîmam nîpe u. Jisas Kraiss wög gi ñeb bi nîpe ap midpin.

Manö kalî kîñ rîkabin anîbi, kalöp nîbi bi Bapi God, kalöp udnabin a göm udöm midmagö löp nîbi bi gau, kalî kîñ rîkabin. Jisas Kraiss nîpe kalöp abad midöp.

* ² God apil mîhau kalöp mög nîñmil, ud aij gîmil, midmagö lîmil, gîlö aran.

Bî God Manö pîral hagep gau

³ Nîbi bi nîñeb aij yad. Kalöp köp kalî kîñ rîkem, Jisas Kraiss hanîp ud kamîñ yua manö aij u rîmnap hagnabin, a gem, gasî u nîñnö. Pen yad uri gasî nîñbin, kale kîö yabî gîmim, Jisas Kraiss manö aij hanîp nîbi bi nîpe hag ña u, nîñ ud pîdöñ göl gi midaimim, manö anîbu uri nöp köp kalî kîñ rîkem, kalöp yunabin, a gîpin. ⁴ Bî naij God nîñagal rîmnap agamîj apöm, kalöp aip magum gîpal. God nîpe nîbi bi mög nîñöm, Ñî nîpe hag yuö apöm, uma u me, nîbi bi nan si nan naij geinaböl u, God nîp hag nîñlö, nîpe nan si nan naij gîñaböl u nîñöm arö gîñab. Pen bi naij anîb gau, manö aij anîbu ud ado göm haggal, “Hon nan si nan naij hatöwatö gîno, God hanîp pen nan ap gagnab,” a gîpal. Anîg gîpal anîbu, Bî Kub hon Jisas Kraiss nîp arö göm, gi naij yabî gîpal. Hadame dagol gau God Manö kalî kîñ rîkôm, nîbi bi anîg gîñaböl gau ilön kub yabî udnaböl, a gîla. *

⁵ Hadame nöp ga u nîñbim u pen hauî gîmim rö löp rö, kalöp kauyan hagnîg gabin. God nîbi bi nîpe Isrel kai, ram mîñnög Ijip nîbö ud asîk

daua, pen hainö nîp gasî nîñagla gau kalîp al pak lö umla. *

⁶ Ejol rîmnap, ram mîñnög aij kale mid aij gîla gau arö gîlö, God kalîp sîbön göp mîgan u nagî lö, manö kub hagep ñîñ kub u abad midpal. *

⁷ Anîb unbö rö, Sodom Gomara abe, daun rîmnap ram mîñnög yöp söl anîb gau abe, kale nîbi si bi si gi damöm, gi naij yabî geila. Nîbi bi mab ke pör pör innab au amöm, ilön kub udnaböl u, nîbi bi gau magöñhalö nîñlan, a göm, Sodom Gomara nîbi bi gau kalîp mab mîñan kumi kabö lan nîbö u yuö, apöm kalîp in habîk ara. *

⁸ Bî naböñ nîñöm manö pîral haggal, haggabin anîb gau, kale u rö nöp hañ roman kale ke gi naij göm, Bî Kub manö nîpe hag juöm, ejol gau kalîp manö naij haggöm, gîpal. ⁹ Pen Mosîs umö, ejol kub yabî Maikel aip, Seden aip, Mosîs wîp he u udnîg pen pen haggöl u, Maikel Seden nîp hag juaga. Nîpe yîharîñ haga, “God nîpe ke nöp gasî ñîñîm!” a ga. *

¹⁰ Maikel gasî nîñ aij göm anîg haga u pen bi haggabin gau, nan nîñhön nîñaggal gau, manö naij naij nöp haggöm hatöwatö hag jubal. Pen kale, gasî nîñ aij gaggöm, kaj kain gîpal rö gîpal u me, God pen kalîp ilön kub yabî ñîñab. *

¹¹ Bî anîb gau kalîp mög nîñbin. Adam ñî nîpe Ken gi naij ga rö gîpal. Mumug mani nan gau nöp gasî nîñöm, bi ne Belam hadame nöp ga rö gîpal. Anîb u, kale bi ne Kora, God Manö rîb juöm uma rö umnîg gaböl. *

¹² Pen kale God nîp midmagö löl gi, añ mam pen pen midmagö löl gi, nan jîm ñöl ñîñîg apim, magum gîpim ñîñ u, kale God nîp gasî nîñöm wasö, yîharîñ apöm nan uñam ud ñeb gi ñîñlö, gac kale kalöp u rö nöp çîg göp. Anîb u, kumi apöm möñ

* **1:1:** Mad 13:55 * **1:4:** Gal 2:4; 2Pi 2:1 * **1:5:** Eks 12:51; Nab 14:29-30 * **1:6:** 2Pi 2:4

* **1:7:** Jen 19:1-25; 2Pi 2:6,10 * **1:9:** Dan 10:13,21; 12:1; 2Pi 2:11; Rep 12:7; Sek 3:2 * **1:10:** 2Pi

2:12 * **1:11:** Jen 4:7-8; 1Jn 3:12; 2Pi 2:15; Nab 16:1-35

alagöm yiharin pak gi dö gi aröp rö u midpal. Mab ñineb magö pilagö it halö ud julö hadö böñ nöp mitep ga rö midpal. * 13 Nan naj ke yabit gi damöm, ñig solwara pa jö ma jö göm, kiñu habkob li ap lugöp rö gipal. Nibi bi anib gau, God nipe gö, kale gapi ju sibön an gau am ado gi auagep rö adö u arnaböl.

14 Adam it nipe rika u, rik damöm, Inok nip me kagoi jin u* yag daula. Inok nipe hadame nöp God manö nipe hagöm, bi kalöp piral hagpal anib gau rö ninjom haga, "Ninim! Bi Kub ejol ut nipe ñin juöl iru yabit nöp damöm, * 15 nibi bi magöñhalö manö kub hagnab. Nip gasi ninagöm, manö nipe hagöp rö gagöm, nan si nan naj adö ke ke göm, nip manö klö naj adö ke ke hagöm gipal rö, kalip ilön kub yabit ñinab," a ga. 16 Bi manö piral hagpal, kalip hagabin gau, kale pör hag har har göl gi, manö udöl gi, gi midpal. Hanip ke aij ginab adö u gun, a göm, halöwaö gi naj gilö arab. Yad nöp bi kub midpin, a göm, gasi u ninjom, hagpal. Pen nibi bi rimnap hanip aij ginim adö u gilañ, a göm, kalip hib dap raneb manö piral nöp hag hag gilö aröp.

17 Pen bi nineb aij yad gau. Bi Kub hon Jisas Krais bi manö nipe ud arep gau nöd hagla manö u gasi ninjol gi midaimim. 18 Kalöp hagla, "Ñin hain u, nibi bi God nip gasi ninagal gau, gasi naj kale ke ninbal rö göl gi, kalöp hag hain ginaböl," a gila. * 19 Bi hagabin bi anib gau, God Ana kalip aip midagöp. Gasi ke auöp rö ninjom gipal u me, kalöp nibi bi ud asik ke ke libal. 20 Pen nibi bi nineb aij yad gau. Jisas Krais manö aij u ninj udpim u, ninj udep magö ut yabit anibu ninj ud pidön gimim, manö aij anibu yuö u pör nöp rimnap halö ninj aij gimim, gi dammim, gipe arnim. Ana Ut u kalöp gasi ñö ninjol gi, klö

nipe ud nip sabe göl gi midaimim. * 21 Bi Kub hon Jisas Krais kalöp mög ninjöb u me, nipe kalöp dam ram minönj kumi kabö adö lan au lö, pör pör nöp kaminj mideinabim. Pen am nipe aip pör pör midaiun, a gimim, abad midpim ñin i, God hanip midmagö löl gi nöp midöp, a gimim, gasi u ninj midaimim.

22 Nibi bi gasi mihöp ninjom, gasi iru ninbal gau, kalip mög ninmim, manö hain hagmim. 23 Nibi bi rimnap mab mitañ adö u aröl rö löp gau, kalip ud kaminj yumim, kaminj aröl. Nibi bi rimnap kalip u rö nöp mög ninmim udmim, pen midmagö kale ke auöp rö gipal rö, hane u rö nöp gi naj gun rö löp, a gimim, ninj aij gimim midaimim. Nan si nan naj kale gipal gau pininj gimim, asi masi gimim. Nan si nan naj gi midlö wañj kale abe gac göp a gimim, udagmim. *

Bi Kub hib dap raneb manö ap

24 Miñi kalöp God ñimagö adö u labin.

Nipe kalöp abad midö ninjol gi, ap lug pakagnabim.

Hainö kalöp udöm, nipe ke mailö aij ke halö midöp au lö, nibi bi asinj midagöp nipe midmim, miñ miñ yabit ginabim. *

25 God nipe aini. Nipe hanip ud kaminj yuöp.

Bi Kub hon Jisas Krais hanip, a göm, umöm uraka u, hadame dagol gau riköm, mid damöm,

uri, hainö, pör pör nöp nipe middep nöp midöm,

nipe Bi mailö aij halö, Bi aij unbö ke, Bi klö naj yabit, Bi magöñhalö abadep midöp.

Anibu, hib nipe pör nöp hagno adö arañ.

Anib unbö rö aij.

* 1:12: 2Pi 2:13,17 * 1:14: Adam abe wö ralnabön u, Inok nip mudun jin u yag daula * 1:14: Jen 5:18,21-24 * 1:18: 2Pi 3:3 * 1:20: Kol 2:7 * 1:23: Sek 3:2; Rep 3:4 * 1:24: Ro 16:27; 2Pi 3:18

Repelesin Jon naböŋ niŋöm kalɩ kliñ rɩka

¹ Yad Jon, God wög gi ñeb bi nipe ap midpin. Manö kalɩ kliñ rɩkabin anɩb i, nöd waiö niŋagla. Nibi bi God nɩp wög gi ñibal gau, nan niñhön niñhön söl ginim u niŋlaŋ, a göm, God nipe Jisas Kraiss nɩp hagö, nipe pen ejöl nipe u yuö apöm gö, yad naböŋ niŋnö. * ² Naböŋ niŋnö anɩbu, God manö nipe haga u abe, Jisas Kraiss manö nipe haga u abe niŋnö u, köp anɩbi kalɩ kliñ rɩkabin. ³ Söl midöp, nan niñhön niñhön naböŋ niŋnö u magöŋhalö il göm gi dam arnab. Anɩbu, nibi bi manö kalɩ kliñ rɩkabin anɩb i kale ke amgö li niŋnaböl gau abe, nibi bi rɩmnap amgö li niŋ haglö apdi niŋnaböl gau abe, God Manö anɩbi niŋ udöm hain gaiöl u, God gö, miñ miñ ginaböl. *

*Jon nibi bi cöc unbö mudun jɩŋ
mideila gau kalɩp manö hag ña*

⁴ Yad Jon kalöp nibi bi Esia Propins ram mɩnön pro ke ke unbö mudun jɩŋ Kraiss cöc nipe midpim gau, köp i kalɩ kliñ rɩkabin.

God nipe mɩñi midöp, nipe hadame dagol gau midmidöp, nipe hainö pör pör nöp mideinab u kalöp mög niŋöm, ud aij göm, abad midö, kale agamɩj mid aij gi midaimim. God anɩbu abe, ana mudun jɩŋ sea kiŋ asikep nipe adö au midpal gau abe, kalöp mög niŋöm, ud aij göm, abad midö, kale agamɩj mid aij gi midaimim. * ⁵ Jisas Kraiss, manö aij u damöm, God haga rö nöp göm umöm, il gi uraköm, ram mɩnön gau kiŋ midpal gau kalɩp magöŋhalö abad midöp u, nipe u rö nöp kalöp mög niŋöm, ud aij göm, abad midö, kale agamɩj mid aij gi midaimim.

* **1:1:** Rep 22:6 * **1:3:** Rep 22:7,10 * **1:4:** 89:27 * **1:6:** 1Pi 2:9; Rep 5:10; 20:6 * **1:7:** 4:17 * **1:8:** Rep 21:6; 22:13

Nipe hanɩp midmagö löm, hagape nipe lugö umöm,
nan si nan naij gɩpun gac u lik gi yuöp. *

⁶ Hon Kiŋ kub Jisas Kraiss ram nipe midun,
Nap God nɩp sabe gep nɩbi bi nipe midpun.

Anɩb u, Jisas Kraiss, Bi mailö aij halö u, Bi klö yabiɩ u,
hib nipe u pör nöp pör nöp hagno adö arnim!

Anɩb unbö rö aij. *

⁷ Pen niŋim! Nipe kumi halö auö, nibi bi ram mɩnön gau niñbö gau niñbö magöŋhalö nɩp waiö niŋnaböl.

Bi nɩp walaɩb ud biñiŋ gɩla gau abe magöŋhalö nɩp waiö niŋnaböl. Nɩp niŋöm, nibi bi ram mɩnön gau niñbö gau niñbö magöŋhalö, niñhön ginig anig gɩpun, a göm, mög gö mɩtön kub ginaböl.

Niŋö, anig ginab me u!

Anɩb unbö rö aij. *

⁸ God Bi Kub klö ke halö nan gau magöŋhalö ginim rö nöp midöp u, nipe mɩñi midöp, hadame dagol gau midmidöp, hainö pör nöp pör nöp mideinab. Nipe hagöp, “Yad nöp ginö, nan gau magöŋhalö il göm midöp. Yad nöp ginö, nan gau magöŋhalö ur ginig ginab,” a göp. *

Jon naböŋ niŋöm Jisas nɩp niŋa

⁹ Yad namam Jon, Kiŋ hon Jisas ram nipe midun, nɩp wög gi ñino, nibi bi gau hanɩp gi naij gɩlö, gasi iru niŋagun, gasi halö midun, nɩp arö gagun, klö yabiɩ gun ginö arab. Yad God Manö u hag ñem, Jisas apöm manö aij hanɩp hag waiö la manö niŋö anɩbu hag ñinö, yɩp nagɩ löm, dam ñig solwara rɩb gus ga airan Padmos au lɩla.

¹⁰ Airan Padmos gau midnö, Bi Kub ñin nipe ap, God Ana u yɩp ba lö niŋöl gi, jöl yad gau adö manö kub ap, aŋiŋ magö rö hagöm haga,

* **1:4:** Eks 3:14-15; Rep 3:1; 4:5 * **1:5:** Kol 1:18; Sam 89:27 * **1:6:** 1Pi 2:9; Rep 5:10; 20:6 * **1:7:** Dan 7:13; Sek 12:10; Mad 24:30; Jon 19:34-37; 1De 4:17 * **1:8:** Rep 21:6; 22:13

11 “Ne nan n̄hön n̄hön n̄ñabön gau, köp kalı k̄l̄ñ r̄ıkmön, n̄bi b̄i daun kub ke ke unbö mudun j̄ñ Kraıs cöc n̄ıpe m̄ıdpal gau, kalıp köp an̄ıbu yuö arn̄ım. Epesas ap, Smöna ap, Pegamam ap, Daiadaira ap, Sadıs ap, Piladelpia ap, Leodısia ap yuö arn̄ım,” a ga.

12 Manö an̄ıg hagö n̄ñöl ḡı, yad b̄i manö hagab an̄ıbu n̄ñın, a gem, ado gem n̄ñnö, lam kabö gol udöm ḡıla unbö mudun j̄ñ u m̄ıdeia. 13 Pen lam an̄ı au, yad n̄ñnö, B̄ı ap Ñ̄ı n̄ıpe rö b̄ı ap m̄ıdeia. N̄ıpe wałıj m̄ılö kub yabıł ap ȳımö ma goł n̄ıpe paıu ga; kabö gol udöm ḡıla dip nagı kub ap ud pabıł an̄ı au ḡılan p̄ıg la. * 14 Nabıc cög umagö n̄ıpe u, kaj sipsip un̄ı rud m̄ıdöp rö, aka kumi rud m̄ıdöp rö, la. Amgö n̄ıpe u, mab m̄ıtan̄ı rö m̄ıdeia. * 15 Ma k̄ıd n̄ıpe u, nan kapa k̄ıö “bras” a ḡıpal u laulö, in k̄ııd udöp rö u ga. Pen manö n̄ıpe u, ñ̄ıg hij kub b̄ıg gu hagöp rö u haga. 16 Ñ̄ımagö ȳıjıg k̄ıd n̄ıpe u, gapı unbö mudun j̄ñ u udöl m̄ıdeia. Pen ru m̄ılö k̄ıd goł goł ga ap meg m̄ıgan adö lan̄ı ajman̄ı raua. Mulu majman̄ı n̄ıpe u, sıdö an̄ı aulık apöm, mailö k̄ıd yabıł hagöm göp rö u ga. *

17 Yad n̄ıp n̄ñem, ma ıł n̄ıpe au ap lug maben ȳımem, n̄bi b̄ı umbal k̄ıla göp u rö m̄ıdainö. An̄ıg ḡınö, ñ̄ın ȳıjıg böñ n̄ıpe u ȳıp ud n̄ñöm haga, “P̄ıñın̄ı gagmön! Yad ke ḡınö, nan gau magöñhalö ıł göm m̄ıdöp. Yad ke ḡınö, nan gau magöñhalö ur ḡınıg ḡınab. * 18 Yad me B̄ı Pör Kamın̄ı M̄ıdöp u. Nöd umnö u pen nöñ! M̄ıñı kamın̄ı m̄ıdem, pör nöp pör nöp kamın̄ı m̄ıdeinabin. Yad ‘Umeb Magö’ u abad m̄ıdpın. N̄bi b̄ı umöm, am ‘Wip Ana Ram’ m̄ıdpal gau, yad ki rib u udöl m̄ıdem, ‘Wip Ana Ram’ ka u abe, n̄bi b̄ı ‘Wip Ana Ram’ au m̄ıdpal abe abad m̄ıdpın. Yad ajöñ hiıkeinabin kale u rö nöp kamın̄ı arnaböl.

19 “An̄ıb u, nan n̄hön n̄ñban u köp kalı k̄l̄ñ r̄ıkmön. M̄ıñı gab rö n̄ñmön, hainö ḡınab rö n̄ñmön, magöñhalö köp yan̄ı kalı k̄l̄ñ r̄ıkmön. 20 Pen nan n̄ñabön gau, manö ıł u an̄ıg göl m̄ıdöp: lam gol udöm ḡıla unbö mudun j̄ñ n̄ñabön gau, n̄bi b̄ı ram m̄ınöñ ke ke unbö mudun j̄ñ Kraıs cöc n̄ıpe m̄ıdpal gau n̄ñabön. Pen gapı unbö mudun j̄ñ ñ̄ımagö ȳıjıg böñ yad adö u n̄ñabön gau, ejol cöc unbö mudun j̄ñ abad m̄ıdpal gau n̄ñabön,” a ga.

2

Kraıs n̄ıbi b̄ı n̄ıpe Epesas m̄ıdm̄ıdal manö hag ñ̄eb

1 “Pen daun kub Epesas Kraıs n̄ıbi b̄ı n̄ıpe m̄ıdpal gau, ejol kalıp abad m̄ıdöp u n̄ıp manö kalı k̄l̄ñ r̄ıkmön hagmön:

‘B̄ı gapı unbö mudun j̄ñ ñ̄ımagö ȳıjıg böñ lau n̄ıpe adö u udöl ḡı, lam gol udöm ḡıla unbö mudun j̄ñ an̄ı au ajöp u, Epesas n̄ıbi b̄ı abad m̄ıdpan gau kalıp manö an̄ıbi hag yuöp. *

2 N̄ıpe hagöp,

“Kal wög k̄ıö ḡımim ḡı dammim b̄ıstam m̄ıdmim, j̄ı n̄ñagpım u, n̄ñbin. N̄ıbi b̄ı ḡı naij ḡıpal gau kalıp n̄ñbe, kalöp aij gagöp. B̄ı Jısas manö ud arep m̄ıdpun, a göm, manö pıral hagpal gau kalıp n̄ñ aij ḡımim, ası ması ḡıpım. * 3 Ȳıp n̄ñ udmim manö yad hagpe kalöp marö ñ̄ılö, j̄ı n̄ñagmim, yad aip cıg göl ḡı nöp m̄ıdpım u, ȳıp aij göp.

4 “Pen yad manö ap m̄ıdöp. Yad aip nöd cıg ḡımim m̄ıdmagö yabıł ıı m̄ıdaıbe nagı adö u dam yubım gai? 5 Nöd ȳıp m̄ıdmagö ıı m̄ıdmim ḡı aij ḡıpe nagı aij an̄ıbu, n̄hön ḡınıg arö ḡıpun a ḡımim kuöyan̄ı udmim, nöd m̄ıd aij ḡım̄ıdim rö m̄ıdaimim. Wasö u, yad apem lam kale u p̄ıı ḡı udnabin. *

* 1:13: Dan 7:13; 10:5 * 1:14: Esi 43:2; Dan 7:9; 10:6; Rep 2:18; 19:12; 14:2 * 1:16: Hib 4:12; Rep 2:12; 19:15 * 1:17: Aıs 44:6; 48:12; Rep 2:8; 22:13 * 2:1: Rep 1:16 * 2:2: 1Jn 4:1 * 2:5: Rep 3:3

6 “Pen adö ap gipim u, yip aij göp. Nibi bi kale bi Nikolas manö piral nipe u udöm, nagı naij adö u gılo yip aij gagöp rö, kalöp u rö nöp aij gagöp.

7 “Kale nibi bi gası rımid midainım gau, God Ana nipe Kraıs nibi bi nipe midpal ram mınöñ ke ke gau kalıp manö hagöp u niñ aij gımim.

Nibi bi marö auö, gası iru niñagöm, yip cig göl gi nöp mideinaböl gau, ñın hain aunab u kalıp hagnö, mab magö ur pör midep God wög naböñ aij nipe adö lañ ranab u udöm niñnaböl,” a göp,’ a gımön. *

Krais nibi bi nipe Smöna midmidal manö hag ñeb

8 “Pen daun kub Smöna Kraıs nibi bi nipe midpal gau, ejol kalıp abad midöp u nip manö kalı kılñ rikmön hagnön:

‘Bi nipe gö, nan gau magöñhalö it göm midöp u; Bi nipe gö, nan gau magöñhalö ur gıñig gınab u; Bi umöm kauyañ uraka u, Smöna nibi bi abad midpan gau kalıp manö anıbi hag yuöp.

9 Nipe hagöp,

“Yad niñbin, nibi bi rımnap, hon God nibi bi yijig göl midpun a gıpal u pen Seden sabe gep ram nipe midöm, kalöp manö udöl gi midpal. Marö kalöp niñhön niñhön midöp gau, yad u rö nöp niñbin. Kale nibi bi mög gep rö midpim u pen yad niñbin God amgö ilö adö nipe u kale nibi bi gep yabıt midpim. * 10 Kalöp marö gıñig gab u, gası kub niñagmim. Niñim! Söl midöp, Kraıs nip cig aij gıpal aka ap lug paknaböl, a göm, Seden gö, kalöp rımnap ud nagı lınaböl. Kalöp ñın unbö siduñ lañ u rö gi naij göl gi mideinaböl. Pen kalöp niñhön niñhön göm, böñ nöp al pak lıñig geinaböl u, gası kub

anıbu niñagmim. Yip cig göl gi nöp midpe al pak leinaböl u, kalöp usajıl bad pör kamıñ midep u niñnabin. *

11 Kale nibi bi gası rımid midainım gau, God Ana nipe Kraıs nibi bi nipe midpal ram mınöñ ke ke gau kalıp manö hagöp u niñ aij gımim.

Seden kalöp neb neb gınab u pen nibi bi yip cig göl gi nöp mideinaböl gau, ilön kub udöm umla rö u kuöyañ umagnaböl,” a göp,’ a gımön. *

Krais nibi bi nipe Pegamam midmidal manö hag ñeb

12 “Pen daun kub Pegamam Kraıs nibi bi nipe midpal gau, ejol kalıp abad midöp u nip manö kalı kılñ rikmön hagnön:

‘Bi ru milö kid nipe goł goł kid midöp u, Pegamam nibi bi abad midpan gau kalıp manö anıbi hag yuöp.

13 Nipe hagöp,

“Yad niñbin, kale bıslam yabıt midpim. Nibi bi ram mınöñ kale midpim anı au, Seden kiñ rö abad midöp. Pen kale manö yad niñ ud aij gımim, yip cig aij göl gi midpim. Ram mınöñ Seden abad midöp anıbu, namam Adipas manö aij yad u nibi bi gau kalıp hag ñı midö, nip al pak lıla u pen yip arö gagpe.

14 Pen manö rımnap midöp. Nibi bi kale rımnap, Belam manö hag niñmidöp rö hag ñıbal. Bi Belam anıbu, Belak nip rımid ukö me, Belak nipe am Isrel nibi bi gau kalıp tip gi ud arö, kale yip arö göm, nan niñeb nan yıharıñ god piral gau nip pak sabe gi ñeila u niñıla. Belak Isrel nibi bi kalıp hagö, kale nibi si bi si gıla. *

15 Isrel nibi bi hadame gau gıla rö, kale rımnap bi Nikolas manö piral nipe u udmim, nagı naij adö nipe

* 2:7: Jen 2:9; Rep 22:2,19 * 2:9: 2Ko 11:14-15; Rep 3:9 * 2:10: 2Di 4:8; Jem 1:12 * 2:11: Rep 20:14; 21:8 * 2:14: Nab 22:1-25:2; 31:16; 2Pi 2:15

u hain g̃imim g̃ipe aröp. ¹⁶ An̄ib u, nan si nan naij g̃ipim u, n̄ihön g̃in̄ig an̄ig g̃ipun a g̃imim, arö g̃imim. Pen an̄ig g̃agnabim u, yad söl ȳiñ̄id apem, ru m̄ilö k̄id meg m̄igan yad yañ n̄ibö amjaköp u udem, n̄ibi b̄i an̄ig g̃ipal gau aip pen pen g̃inabin. *

¹⁷ Kale n̄ibi b̄i gas̄i r̄im̄id m̄idain̄im gau, God Ana n̄ipe Krai n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idpal ram m̄inöñ ke ke gau kal̄ip manö hagöp u n̄iñ aij g̃imim.

Seden kalöp neb neb g̃inab u pen n̄ibi b̄i ȳip c̄ig göl g̃i nöp m̄ideinaböl gau, yad nan n̄iñeb mana pi g̃ila u r̄imnap n̄inö n̄iñnaböl. Pen kal̄ip kabö rud ke ke n̄inabin. Kabö n̄inabin adö an̄ib gau, hib g̃isön n̄ibö u r̄ik ke ke añi añi ñeinabin, n̄ibi b̄i udnaböl gau nöp n̄iñnaböl,” a göp,’ a g̃imön. *

Krais n̄ibi b̄i n̄ipe Daiadaira m̄idm̄idal manö hag ñeb

¹⁸ “Pen daun kub Daiadaira Krai n̄ibi b̄i n̄ipe m̄idpal gau, ejol kal̄ip abad m̄idöp u n̄ip manö kal̄i kliñ r̄ikmön hagmön:

‘God Ñi n̄ipe, amgö mab m̄itan̄ rö m̄idö n̄iñöl g̃i, ma k̄id n̄ipe u, kapa bras a g̃ipal u laulö in k̄iñd udöp rö m̄idöp u, Daiadaira n̄ibi b̄i abad m̄idpan gau kal̄ip manö an̄ibi hag yuöp. *

¹⁹ N̄ipe hagöp,

“Kale g̃ipim naḡi adö u, yad n̄iñbin. Ȳip abe, n̄ibi b̄i gau kal̄ip abe m̄idmagö l̄imim, klö g̃imim ȳip wög göl g̃i nöp m̄idpim u, yad n̄iñbin. Añ mam gau pen pen ud aij g̃imim, g̃i ñimim, marö auö b̄islam m̄idmim gas̄i iru n̄iñagpim u, yad n̄iñbin. G̃ipim an̄ibu, nöd pro pro g̃im̄idim u pen m̄iñi rap̄in g̃ipim u, yad n̄iñbin.

²⁰ Pen manö ap m̄idöp. N̄ibi Jesebel u hag yuagpim. Manö piral hagöm, yad n̄ibi God manö hagep

m̄idpin a göp. N̄ibi b̄i ȳip n̄iñ udpal gau kal̄ip manö piral hag ñöm, t̄ip g̃i ud arö, kale ȳip arö göm, n̄ibi si b̄i si g̃ipal. N̄ipe kal̄ip hagö, nan n̄iñeb nan ȳihar̄iñ god piral gau n̄ip pak sabe g̃i ñim̄idal u n̄iñbal. *

²¹ N̄ipe naḡi naij adö an̄ibu arö göm m̄id aij g̃in̄im aka gem, n̄iñ m̄id wasö n̄iñem arö g̃ipin. ²² An̄ig göp rö yad n̄ip abañ adö au yunö, n̄ip m̄iña kub gö, ilön kub yab̄i udnab. N̄ibi b̄i n̄ipe aip n̄ibi si b̄i si g̃ipal an̄ib gau, nan si nan naij g̃ipun u n̄ihön g̃in̄ig an̄ig g̃ipun a göm arö g̃agnaböl u, kal̄ip u rö nöp g̃inö, m̄iña kub gö, ilön kub yab̄i udnaböl. ²³ N̄ibi b̄i n̄ip hain g̃ipal gau kal̄ip böñ nöp al pak leinabin me, n̄ibi b̄i yad ram m̄inöñ ke ke cöc ke ke m̄idpal gau, ȳip n̄iñ aij göm n̄iñnaböl, yad n̄ibi b̄i gas̄i r̄im̄id an̄ kale yañ n̄iñ aij gem, magöñhalö g̃ipim rö n̄iñem, kalöp añi añi pen an̄ibu rö n̄inabin. *

²⁴ Pen kale Daiadaira n̄ibi b̄i r̄imnap, n̄ibi an̄ibu manö naij hag ñöb manö u udagmim, Seden manö naij yuö a g̃ipal manö u udagpim rö, manö marö kalöp r̄imnap hagagnabin. ²⁵ Pen ȳip n̄iñ udmim c̄ig aij g̃ipim naḡi u ud sis̄i göl g̃i m̄idpe m̄idpe, hainö yad n̄inam! *

²⁶ N̄ibi b̄i ȳip c̄ig aij göl g̃i nöp m̄id damöm, m̄iñör auö ȳip arö g̃agnaböl gau, yad kal̄ip hagnö, n̄ibi b̄i ram m̄inöñ ke ke gau kal̄ip abad m̄ideinaböl. *

²⁷ N̄ihön g̃in̄ig: Bapi manö ap ȳip hagöm haga,

‘Yad hagnö, ain ilöñ ap udöm,
rin cög gau pa jö ma jö g̃ipal rö,
n̄ibi b̄i ram m̄inöñ ke ke gau
klö naij yab̄i göm kal̄ip abad
m̄ideinab,’ a ga.

²⁸ Pen n̄ibi b̄i ȳip n̄iñ udöm c̄ig aij göm naḡi u ud sis̄i göl g̃i m̄ideinaböl gau, kal̄ip gap̄i paḡin

* 2:16: Rep 3:11 * 2:17: Eks 16:4,14-15,33-34; Jon 6:48-50; Ais 62:2 * 2:18: Rep 1:14-15
* 2:20: 1Ki 16:31; 2Ki 9:22 * 2:23: Sam 7:9; Jer 17:10; Rep 20:12-13 * 2:25: Rep 3:11 * 2:26:
Sam 2:8-9 * 2:28: Rep 22:16

aij ram m+nöŋ j+n par+kö n+ŋöl g+
n+ŋbal rö u ñ+nabin. *

²⁹ Kale n+bi b+ gas+ r+m+
m+idain+m gau, God Ana n+pe Krai
s n+bi b+ n+pe m+dpal ram m+nöŋ ke
ke gau kal+p manö hagöp u n+ŋ aij
g+mim,” a göp,’ a g+mön,” a ga.

3

Krais n+bi b+ n+pe Sadis m+dm+idal manö hag ñeb

¹ “Pen daun kub Sadis Krai
s n+bi b+ n+pe m+dpal gau, ejol kal+p
abad m+dpal u n+p manö kal+ k+
iñ r+kmön hagmön:

‘B+ God Ana ramö pak unbö
mudun j+ŋ löp u abe, gap+ unbö
mudun j+ŋ u abe ud m+dpal u, Sadis
n+bi b+ abad m+dpal gau kal+p
manö an+bi hag yuöp.

N+pe hagöp,

“Nag+ kale n+hön n+hön g+pim u
hadö n+ŋbin. N+bi b+ gau n+ŋlö,
kam+ŋ m+dmim y+p hain g+pim rö
löp u pen böŋ nöp ummim y+p hain
gagpim. * ² God yad manö hagöp
rö g+ dammim, aŋ au arö g+pe u,
God n+p aij gagöp. An+bu, amgö
kale ñañ+ m+dpal u rö, urakmim,
kam+ŋ magö kale hir g+n+g gab u
n+ŋ aij g+pe, klö g+n+m. ³ An+bu u,
Krais manö aij u hag ñeila n+ŋbim
u, n+ŋ ud p+dpal g+mim, nan si
nan naj g+pim u, n+hön g+n+g an+g
g+pun a g+mim, arö g+mim, Krai
s manö aij u hagöp rö g+mim. Pen
uhön hau+ hanmim urakagnabim
u, yad b+ nan si udep gau n+ŋ
m+dpal auagpal rö u aunö, n+ŋmim
pa g+i+ g+nabim. *

⁴ Pen Sadis n+bi b+ r+mnap ne
gau wa+ŋ kale g+pe p+ gagöp;
manö aij yad n+ŋ udöm, hagöp rö
nöp göl g+ m+dpal rö, kale wa+ŋ rud
löm, yad aip ajeinabun. * ⁵ N+bi
b+ marö auö, klö göm, y+p n+ŋ ud
p+dpal göm, c+g göl g+ nöp m+dpal
arnab gau, yad kal+p u rö nöp wa+ŋ

rud aij an+bu l+ ñ+nabin. Pen hib
kale pör m+dep buk yaŋ kal+ k+
iñ r+kmön m+dpal u, l+ g+ yuagnabin
yab+ŋ. Bapi abe, ejol n+pe gau
abe n+ŋm+dpal n+ŋöl g+, n+bi b+ yad
m+dpal, a gem, waiö hagnabin. *

⁶ Kale n+bi b+ gas+ r+m+
m+idain+m gau, God Ana n+pe Krai
s n+bi b+ n+pe m+dpal ram m+nöŋ ke
ke gau kal+p manö hagöp u n+ŋ aij
g+mim,” a göp,’ a g+mön.

Krais n+bi b+ n+pe Piladelpia m+dm+idal manö hag ñeb

⁷ “Pen daun kub Piladelpia Krai
s n+bi b+ n+pe m+dpal gau, ejol kal+p
abad m+dpal u n+p manö kal+ k+
iñ r+kmön hagmön:

‘B+ U+ u; B+ manö n+ŋö yab+ŋ
hagöp u; kiŋ Depid ki rib n+pe nö
d abad m+dm+dpal u, B+ ki rib an+bu
uri udöl m+dpal u, adan hi+kö, n+bi
b+ r+mnap g+ ñöl rö lagöp; pen
adan g+ ñö, n+bi b+ r+mnap hi+köl
rö lagöp. B+ an+bu nöp, Piladelpia
n+bi b+ abad m+dpal gau kal+p
manö an+bi hag yuöp. *

⁸ N+pe hagöp,

“Kale g+pim rö n+ŋbin. Kale
n+bi b+ iru m+dpal u pen manö
y+p n+ŋ ud p+dpal g+mim, kale n+bi
b+ yad m+dpal manö u waiö hag
ñ+bim. An+bu, kalöp adan hi+kö,
n+bi b+ r+mnap g+ ñöl rö lagöp.
* ⁹ N+bi b+ r+mnap, hon God
n+bi b+ y+ŋ göl m+dpal a g+pal
u pen Seden sabe gep ram n+pe
m+dpal. Pen yad kal+p g+nö, kale
magöŋhalö am ma i+ kalöp au ku-
gom y+möm, ubör y+höŋ göm, yad
kalöp m+dmagö l+bin u n+ŋöl. *

¹⁰ Kalöp g+ naj g+pal u pen yad
hagpin rö nöp g+mim, gas+ iru
n+ŋagmim, klö g+mim, wög yad
göl g+ m+daibe rö, n+bi b+ m+nöŋ
naböŋ i+ i ke ke gau, y+p c+g g+
m+dpal aka y+p arö g+naböl a gem,

* **3:1:** Rep 1:4,16 * **3:3:** Mad 24:43-44; Rep 2:5; 16:15; 1De 5:2 * **3:4:** Jud 23 * **3:5:** Eks
32:32-33; Mad 10:32; Luk 10:2; 12:8 * **3:7:** Ais 22:22 * **3:8:** 1Ko 16:9 * **3:9:** Rep 2:9; Ais
45:14; 49:23; 60:14 * **3:10:** Luk 21:19; 2Di 2:12

kalip magöḡhalö marö ñ+nabin ñ+n u, kalöp abe ñagnabin. *

11 Söl m+idöp n+nabin. Manö aij yad n+ḡ udpim u, n+ḡ ud p+idön g+mim, y+ḡ c+ḡ göl g+ nöp m+idpe, kalöp usaj+ḡ bad pör kam+ḡ m+iddep kalöp ñ+nabin a g+ḡpin u, n+bi b+ r+imnap p+ḡ g+ ud aröl rö lagn+m.

12 N+bi b+ an God Manö hagöp rö gö, n+ḡ g+ naij g+ḡlö, gas+ iru n+ḡagöm, God Manö hagöp rö nöp g+ damöm, y+ḡ c+ḡ göl g+ nöp m+ideinab u, yad n+ḡ g+nö, God yad sabe gep ram u padö kub ap rö m+ideinab. God sabe gep ram an+bu n+pe pör pör nöp raul aḡ daḡ m+idöm höḡ adö aragnab. Yad hañ adö n+pe, God yad hib n+pe u abe kal+ kliñ r+ikem, God yad daun kub n+pe Jerusalem g+sön n+bö kumi kabö adö laḡ au n+bö aunab u, daun kub an+bu hib u abe kal+ kliñ r+ikem, hib yad g+sön n+bö u abe kal+ kliñ r+ikem g+nabin. *

13 Kale n+bi b+ gas+ r+im+id m+idain+m gau, God Ana n+pe Krai n+bi b+ n+pe m+idpal ram m+nöḡ ke ke gau kal+ḡ manö hagöp u n+ḡ aij g+mim,” a göḡ, a g+mön.

Krais n+bi b+ n+pe Leodisia m+idm+idal manö hag ñeb

14 “Pen daun kub Leodisia Krai n+bi b+ n+pe m+idpal gau, ejol kal+ḡ abad m+idöp u n+ḡ manö kal+ kliñ r+ikmön hagmön:

‘B+ hib n+pe “An+ḡ Unbö Rö G+n+m” u; B+, God n+pe hagö, nan gau magöḡhalö g+ la u; B+ n+pe God hagöp rö nöp göm, manö aij u dam kabö göl nöp hag ñöb u, Leodisia n+bi b+ abad m+idpan gau kal+ḡ manö an+bi hag yuöp.

15-16 N+pe hagöp,

“Nag+ adö kale g+ḡpim u yad n+ḡbin. Y+ḡ böḡ nöp c+ḡ gagpim; y+ḡ böḡ nöp arö gagpim. Manö aij yad u böḡ nöp n+ḡ udmim, hagöp rö g+mim aka böḡ nöp arö

g+mim u aij! Y+ḡ gas+ adö adö nöp n+ḡbim rö, kalöp t+ḡhak yun+ḡ gabin. * 17 Kale hagpim, ‘Hon n+bi b+ gep m+id aij g+ḡpun; nan hon iru m+idöp; nan ap ulep lagöp,’ a g+ḡpim u pen manö n+ḡagpim u, kale n+bi b+ ramö gau rö m+idpim; kale n+bi b+ möḡ gep rö m+idpim; kale n+bi b+ nan m+idagöp rö m+idpim; kale n+bi b+ amgö we m+idpim; kale magö nöp m+idpim. * 18 An+ḡ u me, kalöp manö hagn+ḡ gabin i n+ḡ aij g+mim, an+ḡ unbö rö nöp g+mim. N+bi b+ möḡ gep rö m+idpim rö, y+ḡ aumim kabö gol yad launö inöm ad+ḡ ad+ḡ halö m+idagöp u raumim me, n+bi b+ gep m+ideinabim. Magö nöp m+idpim u, n+bi b+ n+ḡlö nable g+n+m rö löp rö, y+ḡ aumim waḡ+ḡ rud ap raumim l+mim. Amgö n+ḡagpim rö, y+ḡ aumim amgö maras+n ap raumim l+mim, amgö we göḡ u ñ+l n+ḡnabim. *

19 N+bi b+ kal+ḡ m+idmagö l+bin gau g+ naij geinaböl u, kal+ḡ arö gagnabin; m+id aij g+ḡlan, a gem, marö ñöl g+ r+im+id ukpin. An+ḡ u, gas+ klö n+ḡmim, nan si nan naij g+ḡpim u, n+hön g+n+ḡ an+ḡ g+ḡpun a g+mim, böḡ nöp arö g+mim, m+id aij g+mim. * 20 N+ḡim! Yad apem, höḡ aḡ yaḡ m+idöl g+, aḡöḡ pa gu gu göl g+ abad m+idpin. N+bi b+ an manö yad u n+ḡöm aḡöḡ hi+keinab u, yad ram raul m+igan n+pe u amem, aip nan ñ+ḡḡul j+m ñöl m+ideinabul. *

21 Seden y+ḡ marö kub ña ñ+n u, Bapi yad manö n+pe u arö gagnö; haga rö nöp g+ damem me, Bapi aip sea kiḡ n+pe adö u as+knö. An+ḡ u rö, n+bi b+ Seden kal+ḡ marö ñö, manö aij yad u arö gagöm, y+ḡ c+ḡ göl g+ nöp m+ideinaböl gau, kal+ḡ hag dam yad aip sea kiḡ yad adö u as+knabun.

22 Kale n+bi b+ gas+ r+im+id m+idain+m gau, God Ana n+pe Krai

* 3:12: Ais 62:2; 65:15; Rep 14:1; 21:2 * 3:15-16: Ro 12:11 * 3:17: 1Ko 4:8; Luk 12:21 * 3:18: Ais 55:1; Rep 4:4 * 3:19: 1Ko 11:32; Hib 12:6; Rep 2:5 * 3:20: Jon 14:23

nibi bi nipe midpal ram minonj ke ke gau kalip manö hagöp u ninj aij gimim," a göp,' a gimön," a ga.

4

¹ Pen manö kalı kılın rıkpın anıbu nabonj ninj damem, kauyanj u nabonj ninjem ninjonö, God ram minonj kumi kabö adö lanj au ajonj hiıköl mideia. Nöd atınj magö rö hagö ninjonö u, kauyanj u hagöm yıp haga, "Adö i aumön, nan hain gınab gau nöp yamnam," a ga. * ² Anıg hagö ninjol gi, God Ana u apöm yıp ba la ninjom yad ninjonö, kumi kabö adö lanj au bi ap sea kinj adö au asık mideia. * ³ Bi au asık mideia u mailö halö mideia; kabö jaspä abe kabö kanilian abe rud mailö göp rö mailö halö mideia. Pen kinj sea asık mideia u, sibönj nıp gıgabö göm, kabö emral rö in rıkiın rıkiın göm, in lak lugöl gi mideia. * ⁴ Sea kinj nıpe u anj yanj midö ninjol gi, bi kub bis gıpal sea kinj unbö ñın juöl ado gi da mıhau mıhau (24) gau löm gıgabö gıla. Bi kub manö ud asıkep gau watıj rud yımöm, kabö gol udöm gıla usajıl bad gau ke ke löm, asık mideila. * ⁵ Bi sea kinj anj yanj asık mideia au nıbö, añım añım udöl gi, rımu hagöl gi, gıgabö göl gi aram mlö bö ara. Sea kinj il anıb au hapö mailö unbö mudun jınj u inöm mailö gi mideia. Hapö mailö anıb gau me, God Ana unbö mudun jınj nıpe u. * ⁶ Bi sea kinj anj yanj asık mideia il au, kabö gılması u glas rö kıd yabıl göl mideia. Sea kinj ba au, nan kamınj midöp ke ke mıhau mıhau mid gıgabö gıla. Nan anıb gau amgö iru nöp jöl gau midöm, pabıl gau midöm ga. * ⁷ Nan kamınj anıb gau, ap laıön rö la, ap kaj kau nıbar rö la, ap bi mulu adınj rö la, ap yaur du auan mlö löp u rö la. ⁸ Pen nan kamınj mıhau mıhau anıb gau magönhalö auan unbö kagoł jınj la. Amgö iru nöp, adö gau löm, pabıl

gau löm magönhalö lı haka. Amgö auan mo gau abe mideia. Pen sidö anj sibön yanj, kımäp hag midöl gi hagaböl,

"NIPE BI UL! "NIPE BI UL! "NIPE BI UL! GOD BI KUB KLÖ UNBÖ KE YABİL! NIPE NAN GAGEP AP MIDAGÖP! NİHÖN NİHÖN GİNİG, GİNAB! NIPE HADAME DAGÖL GAU MIDMİDÖP, NIPE MİNI MIDÖP, NIPE HAINÖ PÖR PÖR NÖP MİDEINAB!" a gaböl. *

⁹ Pen nan kamınj ke ke mıhau mıhau anıb gau, bi pör nöp pör nöp kamınj mideinab sea kinj adö asık midöp u, nıpe bi aij unbö ke midöp a göm, nıp aij a göl gi, hib mailö halö nıpe haglö adö arö ninjol gi, ¹⁰ bi kub manö ud asıkep ñın juöl ado gi da mıhau mıhau (24), bi sea kinj asık midöp il au kugom yımöm, bi pör nöp pör nöp kamınj mideinab u, nıp aij a göl gi, hib nıpe haglö adö arab. Usajıl bad kale gau ud ju nıpe midöp au löm, hagaböl, *

¹¹ "God Bi Kub hon!

Nıbi bi magönhalö gau,

ne Bi kub ke yabıl, a göm,
hib ne haglö adö aranj.

Nıbi bi magönhalö gau,

ne Bi aij ke yabıl, a göm,
hib ne haglö adö aranj.

Nıbi bi magönhalö gau,

ne Bi klö ke yabıl, a göm,
hib ne haglö adö aranj.

Ne nan gau magönhalö gi lına.

Ne nöp hagö,

nıbi bi midöm,
nan gau magönhalö midöp," a
gaböl.

5

Jon köp nagı la ap nınja

¹ Pen nabonj ninj damem ninjonö, bi sea kinj adö u asık mideia u, köp mlö kub nabonj nabonj wamla ap ñımagö yıjıg nıpe lau adö udöl mideia. Köp anıbu, hönj adö gau kalı kılın rıköm, raul yanj kalı kılın rıköm gıla. Pen

* **4:1:** Rep 1:1,10 * **4:2:** Ais 6:1 * **4:3:** Esi 1:28 * **4:4:** Rep 3:18 * **4:5:** Esi 1:13; Sek 4:2; Rep 1:4; 8:5; 11:19; 16:18 * **4:6:** Esi 1:5-10,22; 10:14 * **4:8:** Ais 6:2,3; Esi 1:18; 10:12 * **4:10:** Rep 7:10,15; 19:4

naböŋ naböŋ wamöm, nagı ke ke unbö mudun jıŋ u adık aij yabıt ęıla.
 * 2 Pen yad nıŋnö, God ejol kłö yabıt ap wıñ kub alöm haga, “Nıbi bı an rö nagı lıla i hubıköm, köp anıb i pıłai ęınım rö löp?” ö ga. 3 Anıg haga u pen kumi kabö adö laŋ au abe, mınöŋ naböŋ ıt i abe, mınöŋ yuö yaŋ abe, nıbi bı köp anıbu nagı ud ju pılainım rö ap mıdageia. 4 Kumi kabö adö laŋ au abe, mınöŋ naböŋ ıt i abe, mınöŋ yuö yaŋ abe, nıbi bı köp anıbu nagı ud ju pılai ęınım rö la ap ulhai nıŋagla rö, yad mög yabıt gö mıtöŋ göl ęı mıdainö. 5 Pen bı kub manö ud asıkep mıdeila gau ap yıp haga, “Ne mıtöŋ gagmön. Nöŋ! Laiön Juda nıbö u kiŋ Depid rıkö rık dam dapıl ęılö, nıp yag daula. Nıpe kauaı mauaı nıpe u rıdık ęı yua u me, köp anıbu nagı ud ju pılai ęınım rö löp,” a ga. *

Jon Sipsip Pi u nıŋa

6 Anıg hagö nıŋöl ęı nıŋnö, Sipsip Pi al pak lılo umöm uraka rö ap, sea kiŋ aŋ au mıdeia. Nan kamıŋ mıdöp ke ke mıhau mıhau abe, bı kub manö ud asıkep gau abe, mıd ęıgabö ęıla. Sipsip Pi anıbu kom unbö mudun jıŋ u, amgö unbö mudun jıŋ u la. Amgö unbö mudun jıŋ la manö ıt u, God nıpe Ana nıpe unbö mudun jıŋ u yuö, ram mınöŋ gau magöŋhalö kıd kıd aröp. * 7 Pen Sipsip Pi u Bı sea kiŋ asık mıdeia ıt au amöm, köp ñın yıjıg nıpe lau adö udöl mıdeia u uda. 8 Udö nıŋöl ęı, nan kamıŋ mıhau mıhau abe, bı kub manö ud asıkep unbö ñın juöl ado ęı da mıhau mıhau (24) abe apöm, mıdeia au kugom yımla. Bı kub manö ud asıkep anıb gau kale nan gıda rö gau ke ke udöm, kınan kabö gol udöm ęıla gau ke ke ud mıdeila. Kınan ud mıdeila mıgan anıb gau, nan laulö in hadu göm haıŋ aij auöp u, ajman rauöm mıdeia. Nan God nıp laulö in haıŋ aij auöp anıbu, God nıbi bı nıpe gau

nıp sabe ęıpal u. * 9 Pen kale kımıap ęısön nıbö ap hagöm hagla,

“Nöp al pak lılo,
 hagape ne lugö,
 nıbi bı ram mınöŋ ke ke mıdpal rö,
 ıt ke ke mıdpal rö,
 manö yabıt ke ke hagpal rö,
 haı ke ke löp rö,
 ne rauna nıŋöm
 kale God nıbi bı nıpe mıdpal.
 Anıb u me, ne nöp köp wam adık aij
 ga anıbu,
 hubık pıłai ęı nıŋmön rö mıdöp.
 *

10 Pen ne ęına u, kale kiŋ ram rö löm,
 God nıp sabe gep nıbi bı löm,
 God hon nıp wög ęı ñıbal.
 Kale hainö ne aıp nıbi bı mınöŋ
 naböŋ ıt i gau,
 kalıp magöŋhalö abad mıdeinaböl,
 a ęıla. *

Sipsip Pi u hib nıpe haglö adö ara

11 Pen naböŋ nıŋ damem kauyaŋ nıŋem nıŋnö, ejol ñın juöl ñın juöl, dausan dausan iru yabıt nöp manö hageila. Sea kiŋ anıbu abe, nan kamıŋ mıhau mıhau gau abe, bı kub manö ud asıkep gau abe, kalıp bıg ęıgabö ęı mıdeila. * 12 Pen meg mıgan dap ranöm kımıap hagöl ęı hagla,

“Sipsip Pi al pak lıla u, nıpe aij yabıt.
 Nıpe nan gau magöŋhalö ęı la, a gun,
 hib nıpe hagno adö araŋ.
 Nıpe nan ap ulep lagöp, a gun,
 hib nıpe hagno adö araŋ.
 Nıpe gası aij ke yabıt mıdöp, a gun,
 hib nıpe hagno adö araŋ.
 Nıpe kłö ke yabıt mıdöp, a gun,
 hib nıpe hagno adö araŋ.
 Nıpe aij ke yabıt mıdöp, a gun,
 hib nıpe hagno adö araŋ.
 Nıpe mailö aij ke halö mıdöp, a gun,
 hib nıpe hagno adö araŋ.
 Nıpe hib ke halö mıdöp, a gun,
 hib nıpe hagno adö araŋ,” a ęıla.

13 Pen yad nıŋnö, nan nıhön nıhön God ęı lö ake lab kumi kabö adö laŋ,

* 5:1: Ais 29:11; Esi 2:9-10 * 5:5: Jen 49:9; Ais 11:1,10; Rep 22:16 * 5:6: Sek 4:10; Jon 1:36; Rep 13:8 * 5:8: Rep 8:3-4; Sam 141:2 * 5:9: Sam 33:3; 40:3; 96:1; 98:1 * 5:10: Eks 19:6; Ais 61:6; Rep 1:6; 20:6 * 5:11: Dan 7:10; Hib 12:22

m+nöŋ naböŋ it i, m+nöŋ yuö yaŋ, ñiŋ solwara aŋ gau magöŋhalö, kimap hagöm hagla,

“B+ sea kinj b+s göp u abe,

Sipsip Pi u abe,

kale hib ke halö m+dpil, a gun,

hib kalpe m+hau hagno adö araŋ.

Kale aij ke yab+ m+dpil, a gun,

hib kalpe m+hau hagno adö araŋ.

Kale mailö aij ke halö m+dpil, a gun,

hib kalpe m+hau hagno adö araŋ.

Kale klö ke yab+ m+dpil, a gun,

hib kalpe m+hau hagno adö araŋ,” a g+la.

¹⁴ An+g hageila, nan kam+ŋ m+hau m+hau hagla, “An+b unbö rö aij,” a g+la. An+g hageila, b+ kub manö ud as+kep gau kugom y+möm, God Sipsip Pi kalpe m+hau hib haglö adö ara.

6

Sipsip Pi u nag+ unbö mudun j+ŋ u hub+ka

¹ Pen n+ŋ m+dnö n+ŋöl g+, Sipsip Pi u, köp wam nag+ ad+ik p+döŋ la ud m+deia u, nag+ ad+ŋ wañ+gn+bö u ud ju hub+kö n+ŋöl g+, nan kam+ŋ m+hau m+hau, añ+ ap manö kub r+mu hagöp rö hagöm haga, “Aue!” ga. ^{*} ² Hageia n+ŋnö, kaj hos rud ap apjaka. Hos adö an+bu b+ ap wim udöl g+ as+ik m+deia. God gö win g+n+m rö nöp löp rö, God n+p usaj+l bad win göm udpal u l+ ñö, ram m+nöŋ kumi kabö adö laŋ arö göm, n+bi b+ ram m+nöŋ it yaŋ aip pen pen göm, al r+d+ik yun+g ara.

³ Pen Sipsip Pi u, nag+ ad+ŋ y+gwö aŋ n+bö u ud ju hub+kö n+ŋöl g+, nan kam+ŋ m+hau m+hau, y+gwö aŋ n+bö u haga, “Aue!” ga. ⁴ Hageia n+ŋnö, kaj hos a+ yab+ ap apjaka. B+ ap hos adö an+bu as+ik m+deia. God gö b+ an+bu klö n+pe udöm, ram m+nöŋ it yaŋ aramöm gö, n+bi b+ ram m+nöŋ gau gau magöŋhalö agam+j m+deila u

* **6:1:** Rep 4:6; 5:1 * **6:2:** Sek 1:8; 6:1-6 * **6:6:** Grik manö koiniks a göp u, lida añ+ ap nöp rö.

* **6:8:** Jer 15:1-3; Esi 5:12,17; 14:21

arö göm, pen pen al paköl göm g+lö arnab. An+bu God n+p ru mlö k+d kub ap ña.

⁵ Pen Sipsip Pi u, nag+ ad+ŋ y+gwö n+gaŋ n+bö u ud ju hub+kö n+ŋöl g+, nan kam+ŋ m+hau m+hau, y+gwö n+gaŋ n+bö u pen haga, “Aue!” ga. Hageia n+ŋnö, kaj hos p+r ap apjaka. B+ kaj hos adö an+bu as+ik m+deia u, nan magö nan skel l+bal rö skel ap udöl m+deia. ⁶ Manö ap, nan kam+ŋ m+hau m+hau m+deila aŋ au n+bö hagöm, b+ kaj hos p+r adö as+ik m+deia u n+p haga, “K+yö kub aunab rö, mani k+d añ+ damöm, nan iru raum+dal rö rauagnaböl. Wid magö cög* añ+ ap raun+g, mani pe ñ+n añ+ ap udpal rö nöp rauöl; pen bali magö cög m+hau n+gaŋ raun+g, u rö nöp mani pe ñ+n añ+ ap udpal rö nöp rauöl. Pen olip wel u abe, ñ+g wain u abe pör raubal rö rauöl!” a ga.

⁷ Pen Sipsip Pi u, nag+ ad+ŋ y+gwö mlö n+bö u ud ju hub+kö n+ŋöl g+, nan kam+ŋ m+hau m+hau, y+gwö mlö n+bö u pen haga, “Aue!” ga.

⁸ Hageia n+ŋnö, kaj hos he paköp ap apjaka. B+ kaj hos adö an+bu as+ik m+deia u, hib n+pe Umeb; pen b+ n+pe aip hain aueia u, hib n+pe Wip Ana Ram. God gö me, b+ an+b m+hau adö ke ke g+lö, n+bi b+ ram m+nöŋ gau iru nöp umöl rö la. R+mnap pen pen alöm umnaböl, r+mnap k+yö kub auö umnaböl, r+mnap m+ñ+ nan gau gö umnaböl, r+mnap kain hapeb nan hau gau hau l+lö umnaböl. An+g göl um damöm me, n+bi b+ m+nöŋ naböŋ it i m+dpal iru nöp rö umnaböl, pen iru nöp yab+ m+deinaböl. *

⁹ Pen Sipsip Pi u, nag+ ad+ŋ mam+d u ud ju hub+kö n+ŋöl g+, n+ŋnö, God n+p nan sabe gep b+d mo u, n+bi b+ God Manö n+ŋ udöm, p+ñ+ŋ gagöm, n+bi b+ gau kal+p hag ñöm, Krai n+bi b+ n+pe m+dpun waiö haglö, kal+p al pak l+la ana kale gau m+deila. ¹⁰ Kale w+ñ kub alöm hagla, “God B+ Kub klö yab+. Ne B+ U+. Ne n+ŋö yab+”

adö u nöp gıpan! Pen ñın aigegö rö midmön, nıbi bı ram mınöñ u yañ, hanıp al pak lıla gau kalıp manö kub gımön, ilön ñınabön?” ö gıla. ¹¹ Anıg haglö nıñöl gı, ejol gau kalıp wañıj rud mılö ke ke ñöl gı hagla, “Söl midöp; abad midaimim. Namam nañın kalöp aip God nıp wög gı ñıbal gau, rımnap halö al pak löl me, God wö ral la naba u arö, hagabim rö gınab,” a gıla. *

¹² Pen Sipsip Pi u, nagı adıñ kagoñ jıñ u ud ju hubıkö nıñöl gı, nıñnö, munmon kub yabıt u udö nıñöl gı, sıdö u, wadı asöl mab inöm pır göp rö u gö, rakın u böñ nöp hagape midöp rö atı yabıt la. * ¹³ Gapı gau, pınöm klö udöm kia magö po gagöp gau gu lugöp rö u ju luga. *

¹⁴ Pen kumi kabö adö lañ, hanai ral lıbal u rö ga. Ram mınöñ ilö gau abe, ram mınöñ ñıg rıb gıgabö ga gau abe, midmidal ka u arö göm, hıı gı ke ke arla. * ¹⁵ Anıg gö nıñöl gı, kın ram mınöñ ke ke gau, kın ñı pro kale gau, bı kub ami bı abad mideila gau, nıbi bı gep yabıt gau, nıbi bı hib mideia gau, nıbi bı rau dam lılö nagı wög geila gau, nıbi bı gası ke nıñöm wög geila gau, magöñhalö, pıñıñ gı amöm kabö mıgan, mınöñ mıgan gau pi gı mideila. * ¹⁶⁻¹⁷ Pi gı midöm hagla, “Bı sea kın adö asık midöp u abe, Sipsip Pi u abe hanıp ilön kub ñınabil ñın hain pör hagpun u hadö auöp u me, hon midagaiun. Kabö juöm aka ram mınöñ ilö kub gai i pa jö gı apöm, hanıp böñ nöp pasa gö, Bı sea kın asık midöp u hanıp nıñagnım; Sipsip Pi hanıp manö kub hagöm pen ilön kub ñagnım,” a gıla. *

7

Isrel nıbi bı iru nöp God kılñ nıpe u dla

* **6:11:** Rep 7:9,13; 19:14 * **6:12:** Mad 24:29; Ap 2:20; Rep 8:12; 11:13; 16:18 * **6:13:** Ais 34:4
 * **6:14:** Rep 16:20 * **6:15:** Ais 2:10,19,21 * **6:16-17:** Joe 2:11; Mal 3:2; Luk 23:30 * **7:1:** Jer 49:36; Dan 7:2 * **7:3:** Esi 9:4,6; Rep 9:4 * **7:4:** Rep 14:1,3

¹ Pen kuöyañ u nıñnö, ejol mıhau mıhau ram mınöñ goñ mıhau mıhau ke ke urak midöm, pınöm mıhau mıhau udöl midöm, mınöñ naböñ, ñıg solwara, mab gau, naij gagnım, a göm, naböñ kale ke añı añı udöl gı mideila. * ² Pen yad nıñnö, ejol ap sıdö lım göp gau nıbö, God Bı Pör Kamıñ Midöp nan kılñ rık lep nıpe u damöm, ejol mıhau mıhau God hagö söl ram mınöñ ñıg solwara gı naij gıñıg gaila anıb gau kalıp haga, ³ “Pıdöñ gım! Nıbi bı God hon nıp wög gı ñıbal gau kılñ nıpe u nable kale lañ rıkaiun; hainö pınöm yube, amöm ram mınöñ, ñıg solwara, mab nan gau gı naij gınım,” a ga. *

⁴ Pen manö ap hagla nıñnö, nıbi bı God kılñ nıpe nable lañ rıkla anıb gau, Isrel nıbi bı it ke ke gau jım ñıla u wan hadred podi po dausan (144,000). *

⁵ Nıbi bı anıb gau, Juda it u kale 12,000;

Ruben it u kale 12,000;

Gad it u kale 12,000;

⁶ Asa it u kale 12,000;

Napdalai it u kale 12,000;

Manasa it u kale 12,000;

⁷ Simion it u kale 12,000;

Lipai it u kale 12,000;

Isaka it u kale 12,000;

⁸ Sebyulan it u kale 12,000;

Josep it u kale 12,000;

Benjamin it u kale 12,000,

u me, jım ñıla u wan hadred podi po dausan me u.

⁹ Pen manö kalı kılñ rıkpin anıbu naböñ nıñ damem, kauyañ u naböñ nıñem nıñnö, Bı sea kın asıka u abe, Sipsip Pi u abe midlö nıñöl gı, nıbi bı iru nöp amgö ilö adö kale au urak mideila. Nıbi bı anıb gau, ram mınöñ ke ke la rö, it ke ke la rö, hañ ke ke la rö, manö yabıt ke ke la rö, gau nıbö gau nıbö apöm mideila. Nıbi bı wö ralep rö midageia anıb gau, magöñhalö wañıj rud nöp yımöm, galon uñañ ud midöl

gî, ¹⁰ God hib nîpe haglö adö arö nîñöl gî, wîñ kub hagöm hagla, “God hon sea kiñ bîs göp u abe, Sipsip Pi u abe hanîp nan a gîmil gî aij gîlö u me, kamîñ arnabun,” a gîla. *

¹¹ Ejol gau magöñhalö Bî sea kiñ asîk mîdeia u abe, bî manö ud asîkep gau abe, nan kamîñ mîhau mîhau gau abe, kalîp bîg gîgabö gî mîdeila. Kale ap lug kugom yîmöm, ubör yîhön göm, God hib nîpe u dap ranöm, ¹² hagla, “Nîñö yabîl! God hon hib ke halö mîdöp, a gun, hib nîpe hagno adö arañ. Nîpe mailö aij ke halö mîdöp, a gun, hib nîpe hagno adö arañ. Nîpe gasî aij ke yabîl mîdöp, a gun, hib nîpe hagno adö arañ. Nîpe ga u, nîp aij yabîl, a gun, hib nîpe hagno adö arañ. Nîpe aij ke yabîl mîdöp, a gun, hib nîpe hagno adö arañ. Nîpe nan nîhön gînam a gînab u, u nöp gînab, a gun, hib nîpe hagno adö arañ. Nîpe klö ke yabîl mîdöp, a gun, hib nîpe hagno adö arañ. God hon hib nîpe u pör pör nöp hagno adö arañ. Nîñö yabîl!” a gîla. *

Kuöyan ilön udagnaböl

¹³ Pen bî kub manö ud asîkep anîb gau bî ap, yîp hag nîñöm haga, “Nîbi bî waîj rud lîbal anîb gau an? Pen kale gai nîbö aubal?” ö ga.

¹⁴ Hageia hagnö, “Bî kub. Yad nîñagpin; pen ne nîñban,” a gînö. Anîg hagnö, yîp haga, “Nîbi bî gai i kalîp marö ñîlö, bîslam yabîl mîdöm kamîñ aubal. Pen kale Sipsip Pi hagape nîpe u udöm, waîj kale gau uî matî gîlö, rud göp. * ¹⁵ Anîb u me, “Kale God sea kiñ îl an au mîdöl gî, sîdö an, sîbön yan,

sabe gep ram raul mîgan nîpe u wög nîpe göl gî, gîpal. Bî sea kiñ bîs gî mîdöp u kalîp abad mîd aij yabîl gînab. *

¹⁶ Kalîp kîyö kuöyan gagnab, ñîg nan kuöyan gagnab, sîdö kal kuöyan nîñöm ilön gagnab. *

¹⁷ Nîhön gîñîg: Sipsip Pi sea kiñ an au mîdöp u, sipsip abadep bî kale mîdöm, kalîp uî gî ñîg ilam junab gau arö, ñîg kamîñ magö ñeb u ñîñnaböl. Pen God nîpe mîtöñ ñîg kale u magöñhalö wik gî yunab,” a ga.

8

Sipsip Pi u nagî mudun jîñ u hubîka

¹ Pen Sipsip Pi u nagî mudun jîñ u hubîka nîñöm kumi kabö adö lañ au manö ap hagagöm, yöp magö ap magöñhalö agamîj yîharîñ mîdeia. ² Pen mîdem, ejol unbö mudun jîñ God amgö ilö adö au urak mîdpal gau nîñnö. Ejol anîb gau aîñ magö ke ke udla.

³⁻⁴ Pen ejol ap rin aij kabö gol udöm gîla ap udöl mîdeia. Nîpe pen amöm, God nîp sabe gîpal bîd adö goî au gîlan urak mîdeia. Nîp nan laulö in haîñ aij auöp u iru nöp ñîla. God nîp nan sabe gep bîd kabö gol udöm gîla u sea kiñ adö au mîdeia nîñöm ejol anîbu, nan haîñ aij anîbu ud God nîbi bî nîpe nîp sabe gîla manö u aip uî matî göm, bîd adö au ud magum gî dap lauö nîñöl gî, hadu anîbu in ap ran ara. * ⁵ Pen rin aij anîbu udöm, mab mîtan God nîp nan sabe gep bîd adö lañ ineia gau ud rin mîgan yan löm, ud mînön nabön îl yan yua nîñöm rîmu hagöl gî, gîgabö göl gî aram mîlö bö arö nîñöl gî, aîñm aîñm udöl gî, munmon uda. *

Ejol aîñ magö gau pu gîñîg geila

* **7:10:** Rep 4:10 * **7:12:** Rep 5:12 * **7:14:** Dan 12:1; Mad 24:21 * **7:15:** Ais 49:10 * **7:16:** Sam 23:2; Ais 25:8; Rep 21:4 * **8:3-4:** Rep 5:8; Eks 30:1-3 * **8:5:** Lep 16:12; Eks 19:16-19; Rep 11:19; 16:18

⁶ Magö an+bu, ejol unbö mudun j+ñ a+ñ magö ud m+deila gau, ud dap ranöm pu g+n+g geila.

⁷ Ejol nöd u, a+ñ magö n+pe u pu gö, möñ gap+ magö u abe, mab m+ñ u abe, hagape u+ ma+ göl g+, m+nön naböñ i+ñ yañ hoñ yua. An+g gö, m+nön naböñ i+ñ naböñ m+hau n+gan rö hagöm, naböñ m+höp m+dailö, naböñ a+ñ ap, mab, nan u+ñ kam+ñ kam+ñ urak m+deia gau, magöñhalö in hab+ñ n+ñ ara. *

⁸ Pen ejol y+gwö añ n+bö u, a+ñ magö n+pe u pu gö, ram m+nön ilö kub yab+ñ mab rö ineia ap, ñ+g solwara añ au ud yua. An+g gö, ñ+g solwara au naböñ m+hau n+gan rö hagöm, naböñ m+höp m+dailö, naböñ a+ñ ap ñ+g solwara magöñhalö hagape la. ⁹ Pen kabsa+ñ nan ñ+g solwara m+deila gau, naböñ m+hau n+gan rö hagöm, naböñ m+höp m+dailö, naböñ a+ñ ap magöñhalö um hakla. ñ+g mag+ñ ñ+g solwara au m+deila gau naböñ m+hau n+gan rö hagöm, naböñ m+höp m+dailö, naböñ a+ñ ap böñ nöp pa jö ma jö göm p+ral ara.

¹⁰ Pen ejol y+gwö n+gan n+bö u, a+ñ magö n+pe u pu gö, gap+ pag+ñ kub mab m+ñ rö apöm, kumi kabö adö lañ n+bö b+g jua. An+g gö, ñ+g r+bö gau abe, ñ+g ilam gau abe naböñ m+hau n+gan rö hagöm, naböñ m+höp m+dailö, naböñ a+ñ ap g+ñ naj ga. ¹¹ Gap+ an+bu hib n+pe, “Maras+ñ As+”. N+bi b+ñ iru yab+ñ nöp, ñ+g g+ñ naj ga an+bu gau ñ+ñöm umla. *

¹² Pen ejol y+gwö m+lö u, a+ñ magö n+pe u pu gö, s+dö, rak+ñ, gap+ñ gau hadu rö pa+ñ göm, mailö a+ñ pör göp rö gaga. S+dö u, naböñ m+hau n+gan rö hagöm, naböñ m+höp m+dailö, naböñ a+ñ ap g+ñ naj ga. Rak+ñ u, naböñ m+hau n+gan rö hagöm, naböñ m+höp m+dailö, naböñ a+ñ ap g+ñ naj ga. Gap+ñ gau, naböñ m+hau n+gan rö hagöm, naböñ m+höp m+dailö, naböñ a+ñ ap g+ñ naj ga. S+dö mailö magö u,

naböñ m+hau n+gan rö hagöm, naböñ m+höp m+dailö, naböñ a+ñ ap s+dö mailö gaga. S+ñ añ yañ magö u, naböñ m+hau n+gan rö hagöm, naböñ m+höp m+dailö, naböñ a+ñ ap rak+ñ mailö gaga. *

¹³ Pen yad an+g göl n+ñ m+d n+ñöl gem n+ñnö, yaur du ap kumi kabö añ aul+ñ u g+ñ ajöl göm, manö kub rö hagöm haga, “Ake! Ake! Naij yab+ñ g+n+g gab. Ejol r+ñnap halö a+ñ magö kale pu g+n+g gaböl. Ejol m+hau n+gan an+bu gau a+ñ magö kale gau pu g+lö, n+bi b+ñ m+nön naböñ adö i+ñ m+dpal gau kal+ñ naj yab+ñ g+nab!” a ga. *

9

Ejol mam+d u a+ñ magö n+pe u pu ga

¹ Ejol mam+d u, a+ñ magö n+pe u pu ga n+ñöm, yad n+ñnö, gap+ñ kumi kabö adö lañ n+bö b+g ju m+nön naböñ i+ñ yañ ap lug g+ñ m+deia. Pen gap+ñ an+bu n+ñ ki rib u+ñ m+gan mau+ñ juaga u ñeila. * ² Gap+ñ an+bu ki rib u udöm, u+ñ m+gan mau+ñ juaga ajöñ u hi+kö, hadu kub yab+ñ ap ranöm, s+dö u gö pa+ñ göm, s+ñön aua. * ³ An+g gö, joñ hab+ñ gau, hadu añ an+bu gau n+bö g+ñ dam m+nön naböñ adö yañ löm, God n+pe gö, r+rabö gau n+bi b+ñ b+g ilön ñ+nab rö g+n+g geila. ⁴ God n+pe joñ hab+ñ an+bu gau kal+ñ haga, “Nan u+ñ, mab u+ñ, nan n+hön n+hön m+nön naböñ i+ñ yañ rann+m gau, g+ñ naj gagmim; n+bi b+ñ k+ñ yad u nable kale lañ m+dagöp gau nöp g+ñ naj g+mim,” a ga. * ⁵ God haga an+bu, joñ hab+ñ gau n+bi b+ñ kal+ñ böñ nöp al pak lö umöl rö laga; y+har+ñ rak+ñ unbö mam+d u ilön naj unbö ke kal+ñ ñöl rö la. Kal+ñ ilön ñ+naböl an+bu, r+rabö gau n+bi b+ñ b+g ilön ñ+nab rö ñ+nab. ⁶ ñ+n añ an+bu, n+bi b+ñ an+bu

* **8:7:** Eks 9:23-26; Esi 38:22; Joe 2:30 * **8:11:** Jer 9:15 * **8:12:** Esi 32:7; Rep 6:12-13 * **8:13:** Rep 9:12; 11:14 * **9:1:** Rep 20:1 * **9:2:** Jen 19:28; Joe 2:2,10; Eks 10:12-15 * **9:4:** Rep 7:3 * **9:6:** Job 3:21; Jer 8:3

gau umnabun, a göm, niñnaböl u pen umeb adan ramö ap midageinab. *

⁷ Jon habladin anib gau, bi kaj hos dam pen pen alnig, nan klö libal rö gau li mideila. Nabic cög kale adö lan usajil bad kabö gol udöm gila gau rö rol gila. Mulu majman kale gau nibi bi rö la. * ⁸ Nabic umagö kale gau, nibi nabic umagö rö la. Pen meg kale gau, kain hapeb, laiön a gipal u, meg rö la. * ⁹ Pabit gau, ain sior rö u lila. Pen iru nöp auan pakeila u me, kaj hos iru nöp gadal badal gau iru nöp tip gi dam pen pen alnig amöm, gi gu göp rö u haga. * ¹⁰ Himgan adin min, rirabö amin nibi bi hauö ilön göp rö u la. God gö, rakin unbö mamid u, nibi bi gau kalip ilön ke naj yabit ñöl gi mideinaböl. ¹¹ Jon habladin anib gau kin kale, ejol ulöm migan mauñ juaga abad midöp ejol anibu me. Hibru manö hagöm, hib nipe Abadon a gimidal pen Grik manö hagöm, Apolyon a gimidal.*

¹² Anib u, minör kub nöd u hadö pis göp pen minör kub mihöp midöp.

Ejol kagot jin u atin magö nipe u pu ga

¹³ Pen ejol kagot jin u, atin magö nipe pu ga niñöm yad niñnö, manö ap auai bíd kabö gol udöm gila adö au, kom mihau mihau midmidöp anib au nibö. Bíd anibu God amgö ilö au gilan mideia. ¹⁴ Manö anibu ejol kagot jin atin magö ud mideia u nip haga, “Ejol mihau mihau nagí adík lilö, ñig kub yabit Yupredis got au midpal gau, hubik yumön,” a ga. ¹⁵ God ejol mihau mihau anib gau kalip nöd hag lö, mi anibu nöp, rakin anibu nöp, ñin anibu nöp, magö anibu nöp abad midmidal u me, ñin anibu hadö aua rö, nibi bi minör naböñ il i iru nöp al pak löl, a göm, hubik yua. Nibi bi minör naböñ adö il i midpal gau magöñhalö

naböñ mihau nigan rö hagöm, naböñ mihöp midailö, naböñ añi ap al pak linig arla. * ¹⁶ Pen yip hagla niñnö, ami bi kaj hos adö asiköm nibi bi pen pen al pak linig arla gau du hadred mitön (200,000,000) mideila.

¹⁷ Pen yad niñnö, kaj hos kale gau abe, bi hos adö asikla gau abe kapa sior yimla gau, rimnap mab mitan atin rö ga, rimnap kabö mu “sapaia” a gipal u rö ga, rimnap kabö uhatin “salpa” a gipal u rö ga. Kaj hos nabic gau, laiön nabic rö la. Meg migan kale lan nibö mab mitan abe, hadu abe, nan salpa hatin naj asi yabit u abe aua. ¹⁸ Meg migan kale lan nibö mab mitan abe, hadu abe, nan salpa hatin naj asi yabit u abe apöm gö, nibi bi iru nöp um hakla. Nibi bi minör naböñ adö il i midpal gau magöñhalö naböñ mihau nigan rö hagöm, naböñ mihöp midailö, naböñ añi ap umla. ¹⁹ Kaj hos anib gau klö kale u mideia maj migan kale abe, amin adin min kale abe. Amin kale gau, haino nabic rö la u me, nibi bi gau kalip gi naj göl rö la. ²⁰ Pen nan naj anib gau gö, nibi bi iru nöp um hakla u, nibi bi mideila gau ga anibu niñöm, niñön ginig kabö mab nan gau udun ñimagö hon ke nöp nan piral gi libun a göm, arö gagla. Niñön ginig nan si nan naj gipun a göm, arö gagla. Pen nan yiharin gau, nan amgö niñagmidöp gau, nan manö niñagmidöp gau, nan adan ajagmidöp gau, nan kabö gol, silpa, bras, kabö, mab udöm gila gau nöp sabe gun a göm, kijaki aiön pi nan naj gau kalip nöp sabe gun a göm, gi mideila. * ²¹ Pen wip alöm, kuj göm, nibi si bi si göm, nan si udöm, gilö arö niñöl gi, niñön ginig anig gabun, a göm, arö gagla.

10

Ejol ap Jon nip köp ñö ñina

* **9:7:** Joe 2:4 * **9:8:** Joe 1:6 * **9:9:** Joe 2:5
Apolyon abe, manö il u “Bi nibi bi al pak lep.” * **9:11:** Hibru manö Abadon abe, Grik manö

* **9:15:** Rep 8:7-12 * **9:20:** Rep 16:9,11; Sam 115:4-7; 135:15-17; Dan 5:23

1 Pen naböŋ niŋ damem niŋnö, ejol klö yabiŋ unbö ke ap kumi kabö adö laŋ nibö auajip. Ejol anibu niŋ kumi rud ap wam wam gö niŋöl gi, siböñ nabic niŋe piral g'gabö göm, mulu adiŋ niŋe u sidö rö mailö göm, ma kid niŋe u mab inöm miŋaŋ göp rö u ga. 2 Niŋe kumi kabö adö laŋ nibö apöm, ma yijig kid u niŋ solwara adö u rauöm, ma sidagö kid u miŋnöŋ adö u raua. Köp pro bad ap p'lai udöl gi m'ideia. 3 Pen niŋe kaj laiön manö kub hagöp rö u hagö, r'imu unbö mudun jiŋ u manö kub hagöm manö r'imnap pen haga. 4 Manö haga anibu kali kliñ r'iknam, a ginö, manö ap kumi kabö adö laŋ nibö haga, "Manö anibu halö kali kliñ r'ikagmön; manö anibu pi göl midaŋ," a ga. *

5 Pen ejol ma böŋ lap u niŋ solwara adö u rauöm, böŋ lap u miŋnöŋ adö u rauöm m'ideia niŋnö u, niŋ yijig kid niŋe u dap ranöm, God ram miŋnöŋ adö laŋ au yama. *

6 Anig göm, God pör nöŋ pör nöŋ kam'ij midöp u, kumi kabö adö laŋ nan gau magöŋhalö gi la u, miŋnöŋ naböŋ nan gau magöŋhalö gi la u, niŋ solwara nan gau magöŋhalö gi la u, God niŋö anibu midöp rö niŋö yabiŋ hagabin a göm haga, "God miñi rap'ın midagnab! 7 Pen ejol mudun jiŋ u aŋ'ij magö niŋe pu ginig ginab niŋ anibu nöŋ, God niŋe manö hagep bi niŋ wög g'ila gau kalip haga rö nöŋ, manö niŋe pi göl midöp u uri ginab," a ga. *

8 Pen manö kumi kabö adö laŋ nibö nöŋ niŋnö u, yip kauyaŋ hagöm haga, "Ejol ma böŋ lap u niŋ solwara adö rauöm, böŋ lap u miŋnöŋ adö rauöm midöp u niŋ ammön hagö, köp pro p'lai ud midöp u, nöŋ niŋim," a ga.

9 Anig hageia, ejol m'ideia u amem, yip köp pro yagol u niŋ, a ginö, yip niŋöl gi haga, "Ud niŋö. Niŋö, meg

miŋan ne u bom niŋ dö kal göp rö ginab u pen mudun aŋ yaŋ amöm, asi ginab," a ga. * 10 Hageia, köp pro anibu uдем niŋnö, bom niŋ dö kal rö ga u pen niŋ pa bo yunö, mudun aŋ yaŋ amöm asi ga.

11 Pen yip haga, "Niŋi bi ram miŋnöŋ ke ke gau iru nöŋ, hañ ke ke gau iru nöŋ, manö yabiŋ ke ke gau iru nöŋ, kiŋ ram miŋnöŋ gau abad m'ipal ke ke gau iru nöŋ, hainö kalip niŋhön niŋhön ginab u, God manö u kauyaŋ hag niŋimön," a ga.

11

Bi God manö hag ñeb miŋhau

1 Pen yip ur miŋlö nan li niŋbal ap niŋöl gi hagla, "Am God sabe gep ram u li niŋimön, God niŋ nan sabe g'ipal biŋ adö u li niŋimön, g'imön. Niŋi bi God sabe gep ram raul miŋan apöm niŋ sabe ginaböl gau u rö nöŋ, wö ral niŋimön. * 2 Pen Juda niŋi bi wasö gau, pör apöm waryö höŋ aŋ yaŋ m'ipal rö, ka anibu halö li niŋagmön. Niŋhön ginig: kale nöŋ daun kub uŋ Jerusalem naj göl gi midlö midlö, rak'ın unbö niŋ juöl miŋhöp ado gi da yigwö aŋ nibö (42) arnab. * 3 Yad pen, bi manö yad hag ñeb miŋhöp hag yunö, y'har'ij wadi asöl rö gau yimöm, manö yad hag niŋ ajlö, niŋ wan dausan du hadred sikisdi (1260) arnab," a ga.

4 Bi God manö hagep anib miŋhau, Bi Kub miŋnöŋ naböŋ iŋ i abad midöp u, amgö ilö niŋe au midpil. Kale mab olip ur miŋhau, lam miŋhau me.

* 5 Pen niŋi bi r'imnap kalip miŋhön gi naj ginig g'ilö, mab miŋaŋ meg miŋan kale u nibö apöm, kalip in haknab. Kalip miŋhön gi naj geinaböl niŋi bi gau, kalip anig unbö rö nöŋ ginab. * 6 God kalip miŋhön klö niŋe niŋö, manö hagep wög niŋe gi damöl gi, möŋ alagaŋ, a g'ilö, alagnab; niŋ gau hagape laŋ, a g'ilö,

* 10:4: Dan 12:4,9 * 10:5: Dud 32:40; Dan 12:7 * 10:7: Emo 3:7 * 10:9: Esi 2:8; 3:1-3
* 11:1: Esi 40:3; Sek 2:1-2 * 11:2: Luk 21:24; Rep 13:5 * 11:4: Sek 4:3,11-14 * 11:5: 2Sa 22:9; Sam 97:3

hagape lınab; nıbi bı gau kalıp marö nıhön nıhön gau gan, a gılö, gınab. Ñın aigeg anıg gınım a gınabil u, anıg unbö rö nöp gınab. * 7 Pen God manö u hag ñı dammil, naböy hag hıklö, nan hapeb ułöm mıgan mauıñ juaga yan nıbö aunab u, kalıp mıhön aip pen pen gı damöm, böy nöp al pak lö umnabil. *

8 Wip he mılö anıb mıhau mıdeınabil daun kub yabıt u lor an au. Daun kub yabıt anıbu me, Bı Kub u nıp mab kros ba lan al pak lıla. Pen daun kub yabıt anıbu hib ap Sodom, hib ap Ijip, a gıpal. *

9 Pen nıbi bı ram mıñöy gau ke ke mıdpal gau, ıt ke ke mıdpal gau, manö ke ke hagpal gau, hañ ke ke la gau, kalıp mıhön nıñöl gı nöp mıdöm, wip he mılö anıb mıhau dam rıgöl gagmim, a gılö, umnabil ñın adıñ u rıköm, ñın mıhau nıgan halö kuö au nöp mıdlö nıñöl gı, nıbi bı anıb gau wip he mılö anıb mıhau nıñ sısı gınaböl.

10 Bı God manö hagep anıb mıhau, nıbi bı mıñöy naböy adö ıt i mıdpal kalıp mıñör kub ñı mıdmıdıl rö, pen paj hagöm, nan kub nıñöl gı, nan aij pen ñö pen ñö gınaböl.

11 Pen ñın adıñ u abe, ñın mıhau nıgan abe, wip he mılö anıb mıhau gau mıdailö pen God nıpe ake bad ap yuö an kalıp yan arö urakmil nanöl mıdailö. Anıg ga nıñöm, nıbi bı nıñeıla gau kalıp anının yabıt ga. *

12 Pen bı God manö hagep anıb mıhau nıñlö, manö kub ap kumi kabö adö lan nıbö, “Kale auıl!” a ga. Nıbi bı kauat mauat kale mıhön gau nıñ mıdlö nıñöl gı, kumi rud ap kalıp wam wam gı udö, God ram mıñöy kumi kabö adö lan au arlö. *

13 Pen magö anıbu nöp, munmon kub yabıt udöm, daun kub anıbu naböy unbö sıduñ lan rö hagöm, naböy unbö ajıp u mıdeıla nıñöm

naböy añı ap pa jö ma jö gö, nıbi bı sepen dausan um hakla. Pen nıbi bı mıdeıla gau, nan ga anıbu nıñöm pıñıñ göm, God ram mıñöy kumi kabö adö lan au mıdöp u nıp hib haglö adö ara. *

14 Pen nıñim! Mıñör kub yıgwö an nıbö u hadö pıs göp, pen mıñı mıñör kub yıgwö nıgan nıbö u söl gınıg gab. *

Ejol mudun jıñ u atıñ magö nıpe pu ga

15 Magö anıbu nöp ejol mudun jıñ u, atıñ magö nıpe u pu gö nıñöl gı, manö ap kumi kabö adö lan nıbö hagöm haga, “Uri Bı Kub hon u, Krais nıpe u aip, ram mıñöy gau magöñhalö pör nöp pör nöp abad mıdnab,” a ga. *

16 Pen bı kub manö ud asıkep ñın juöl añı ap ado gı da yıgwö mılö u (24), sea kın adö kale u God amgö ilö nıpe asık mıdeıla gau, kugom yımöm ubör yıhön göm, God nıp sabe göl gı hagla,

17 “God, ne Bı Kub klö ke yabıt u! Nöd mıdmıdan, mıñı mıdey nöp mıdpan!

Bı klö unbö ke yabıt pör mıdpan rö, mıñı nıbi bı ram mıñöy gau magöñhalö

Kın kale mıdpan u rö, nöp aij yabıt gabun!

18 Nıbi bı ram mıñöy gau nıbö nöp nıñöm, kal yabıt jula.

Pen mıñı ne kal juep ñın u hadö auöp.

Mıñı nıbi bı umla gau kalıp manö kub hagep ñın u hadö auöp.

Mıñı nıbi bı nöp wög göm, manö ne hag ñıbal gau abe, nıbi bı manö aij ne nıñ udöm,

hib ne nıñöm ana udpal gau abe, nıbi bı hib halö mıdpal aka

ramö gau mıdpal gau magöñhalö, nan aij kalıp pen ñınabön,

* 11:6: 1Ki 17:1; Eks 7:17-20; 1Sa 4:8

* 11:7: Dan 7:21; Rep 12:17; 13:7; 17:8

* 11:8: Luk

13:34 * 11:11: Esi 37:5,10 * 11:12: 2Ki 2:11

* 11:13: Rep 6:12; 16:18

* 11:14: Rep 9:12

* 11:15: Eks 15:18; Sam 10:16; Dan 2:44; 7:14

ñin u hadö auöp.
 Pen nibi bi halöwalö göm,
 nibi bi rimnap kalip al pak libal
 gau,
 kalip pen u rö nöp al pak linabön,
 ñin u hadö auöp," a gila. *

¹⁹ Anig haglö niñöl gi, God sabe
 gep ram kumi kabö adö lañ au midöp
 u migan hiiköm, God Manö mideia
 kes magö u waiö la niñö. Magö
 anbu nöp añm añm udöm, rimu
 hagöm, gu kub yabiñ u hagöm, mun-
 mon udöm, möñ gapi magö kub yabiñ
 paköm, ga. *

12

Nibi u abe re ubiñ kub u abe

¹ Pen naböñ niñ damem niñö,
 nan ke hain nibö kub ap kumi kabö
 añ aulik ga. Nibi ap sidö waliñ rö
 löm, ma nipe rakin adö au löm, gapi
 unbö migan lañ u, kwin rol gipal
 rö usajil bad nipe nabic adö lañ lö
 mideia. ² Pen nipe ñi painañ rikinig,
 ñi painañ niñö niñöl gi, wög paköm
 gaia. *

³ Nan ke hain nibö ap halö, kumi
 kabö añ aulik waiö la niñö. Re ubiñ
 hagape halö kub yabiñ unbö ke ap
 mideia. Nabic cög nipe unbö mudun
 jññ löm, kom nipe unbö sidun lañ
 löm, kin rol gipal usajil bad gau,
 nabic cög adö nipe ke ke löm mideia.

* ⁴ Re ubiñ kub anbu, amin nipe u
 gapi kumi kabö adö lañ gau pakö, iru
 nöp big ju minöñ naböñ il i ju luga.
 Anbu u, gapi magöñhalö mideila gau
 naböñ mihau nigan rö hagöm, naböñ
 mihöp midailö, naböñ añi ap big ju
 yua. Pen nipe nibi ñi painañ yag
 daunig geia u, yag dauö niñin, a göm,
 apöm abad mideia. * ⁵ Pen nibi
 anbu ñi ap yag daua. Ñi anbu nipe
 ain ur milö udöm, nibi bi ram minöñ
 gau magöñhalö abad mideinab. Pen
 nibi u ñi anbu nip yag dauö, ejol
 ap ñi anbu piñ gi udöm, dam God

nipe sea kin nipe kumi kabö adö
 lañ midöp au ud ara. * ⁶ God
 nibi anbu nip ka ap gi lö, piñin gi
 anbu gau amöm, anbu gau nöp midö
 niñöl gi, God nip nan magö ñöl gi
 abad mideinab ñin wan dausan du
 hadred sikisdi (1260) arnab.

⁷ Pen kumi kabö adö lañ au, ejol
 kub Maikel ejol nipe gau udöm
 amöm, re ubiñ kub anbu yam nipe
 gau aip pen pen göm gi damöm me,
 * ⁸⁻⁹ re ubiñ kub u yam nipe gau
 halö, kumi kabö adö lañ nibö al
 ridik yuöm böñ nöp minöñ naböñ il
 i yula. Re hadame dagol gau mideia,
 re anbu kijaki aka Seden a gipal u,
 nipe nöp nibi bi ram minöñ gau gau
 magöñhalö kalip manö pir alö, manö
 piral nipe u niñla. *

¹⁰ Pen manö kub ap kumi kabö adö
 lañ au nibö hagöm haga,
 "Miñi God nipe nibi bi gau ud kamñ
 yunab.

Miñi God nipe klö nipe udöm,
 nibi bi ram minöñ gau gau
 magöñhalö

Kin kub ke yabiñ mideinab.

Miñi God Krais nipe u nöp,

Bi Kub klö ke yabiñ midöm,

nibi bi ram minöñ gau gau
 magöñhalö abad mideinab.

Nihön ginig: Seden nipe God amgö
 ilö nipe au midöm,
 sidö añ, sibön yan,

añ mam hon gau nan si nan
 naij nihön nihön geila gau
 hagmidöp u,

nip minöñ naböñ il yan ud yula.
 *

¹¹ Pen añ mam hon gau,

Sipsip Pi hagape nipe u abe,

Krais manö niñö hag ñimidal u abe
 gö,

Seden nip mo kale gau lila.

Nibi bi nipe nöp midpun, a göm,
 piñin gagöm,

hanip al pak linig al pak löl, a gi
 gasi niñla.

* **11:18:** Sam 110:5; Ro 2:5; Rep 20:11-13; Sam 115:13 * **11:19:** Hib 9:4; Rep 8:5; 15:5; 16:21

* **12:2:** Mai 4:10 * **12:3:** Dan 7:7 * **12:4:** Dan 8:10 * **12:5:** Ais 7:14; 66:7; Sam 2:9; Rep 19:15 * **12:7:** Jud 9 * **12:8-9:** Jen 3:1,14; Luk 10:18; 22:31; Rep 20:2 * **12:10:** Job 1:11; Sek 3:1

12 Anib u, kale kumi kabö adö laŋ au midpim gau, miñ miñ göl gi midaimim. Pen kale minöŋ naböŋ abe, ñig solwara u abe midpim gau, kalöp mög niŋbin. Nihön ginig: Seden nip kale midpim anib yaŋ ud yulö, ñin nipe iru midagöp rö, kal yabiŋ juöp,” a ga. *

13 Pen re ubiŋ kub anibu, yip minöŋ naböŋ adö iŋ i ud yubal, a göm, gasi u niŋöm, nibi ñi yag daua anibu nip ridik gi yuaia pen, 14 God nibi anibu nip yaur du kub auan kub miŋhau li ñö, nipe u göm ram minöŋ kabö nöp midöp aŋ au God ka nipe gi la anibu ara. Am anib gau midö niŋöl gi, God nipe nip nan magö ñöl gi abad midö, mi miŋhau niŋaŋ rakin unbö kagoŋ jŋ arnab. Re ubiŋ u nibi u nip nan naij ap ginim rö lagnab. *

15 Pen re ubiŋ u, ñig uŋ rö tihak yunö nibi anibu nip ugal araŋ, a göm, tihaka u, 16 pen minöŋ u nibi anibu nip gi ñö, ñig re ubiŋ uŋ rö tihak yua anibu minöŋ naböŋ miŋgan gau pa jö gi amöm, ur ur gö ara. 17 Anig gö, re ubiŋ u nibi anibu mulu kal yabiŋ lugö, nibi u ñi painaŋ nipe gau, God Manö hagöp rö göm, Jisas manö niŋö nipe niŋ udöm hain göm nibi bi rimnap kalip hag ñibal gau aip pen pen ginig ara. * 18 Pen re ubiŋ u amöm ñig solwara goŋ au urak mideia.

13

Nan hapeb ap ñig solwara aŋ gau nibö apjaka

1 Midem niŋnö, nan hapeb rö ap, ñig solwara aŋ gau nibö aueia. Nabic cög nipe unbö mudun jŋ löm, kom unbö siduŋ laŋ löm, kiŋ rol gipal usajil bad gau, kom adŋ ke ke löm mideia. Pen nabic nipe unbö mudun jŋ u, God nip hag juep hib naij rimnap aŋi aŋi kal i kŋiŋ rik liŋö

mideia. * 2 Nan hapeb anibu, kain hapeb leped rö la u pen ma nipe gau kain hapeb bea ma rö la. Meg miŋgan nipe u, kain hapeb laiön meg miŋgan rö la. Pen re ubiŋ u, klö nipe ke abe, kiŋ kub ke yabiŋ mideia klö u abe, nan hapeb anibu nip ña. * 3 Pen nan hapeb anibu nabic cög nipe ap, nöd böŋ nöp al pak liŋö kŋiŋ ga rö la u pen kuöyaŋ miŋep ga. Anig gö, nibi bi minöŋ naböŋ adö iŋ i gau gau magöŋhalö gasi gasi löm, nan hapeb anibu nip hain giŋa. * 4 Pen re ubiŋ anibu kiŋ kub ke yabiŋ mideia klö u nan hapeb anibu nip ña u me, nibi bi gau re ubiŋ anibu nip hib haglö adö ara. Pen nan hapeb anibu abe kiŋ kub ke yabiŋ rö midöp u, nibi bi rimnap nip aip pen pen göl rö lagöp, a göm, nibi bi gau magöŋhalö nan hapeb u, u rö nöp hib nipe haglö adö ara.

5 Pen God nan hapeb anibu nip niŋebir arö gö, hib nipe ke hagö adö arö, God hib nipe manö naij hagöm dap lugö, rakin unbö ñin juöl miŋöp ado gi da unbö yigwö aŋ nibö u (42) ara. * 6 Nipe anig göm, God nip hag juöm, hib nipe manö naij hagöm, ram minöŋ nipe kumi kabö adö laŋ au hag juöm, adö laŋ au nipe aip midpal gau kalip hag juöm, ga. 7 Pen God nan hapeb anibu nip niŋebir arö gö, Krais nibi bi nipe gau aip pen pen göm, al juöm, nibi bi gau magöŋhalö, iŋ ke ke midpal rö, ram minöŋ ke ke midpal rö, manö yabiŋ ke ke hagpal rö, hañ ke ke löp rö, kalip magöŋhalö abadöl mideia. * 8 Nibi bi minöŋ naböŋ adö iŋ i gau gau magöŋhalö rö, nan hapeb anibu hib nipe haglö adö arnab. Pen nibi bi au, ram minöŋ hadame dagol gau gi laga ñin u, God nibi bi pör kamŋ nöp mideinaböl buk anib yaŋ hib kale kal i kŋiŋ rika gau nöp, nan hapeb anibu hib nipe haglö adö aragnab. Buk anibu, Sipsip Pi al pak

* 12:12: Ais 44:23; 49:13 * 12:14: Dan 7:25; 12:7 * 12:17: Rep 11:7 * 13:1: Rep 12:3; 17:3,7-12 * 13:2: Dan 7:4-6 * 13:3: Rep 17:8 * 13:5: Dan 7:8,25; 11:36; Rep 11:2 * 13:7: Rep 11:7 * 13:8: Sam 69:28; Rep 17:8; 20:12,15; 21:27

lilö uma u buk nipe me u. *

⁹ Kale nibi bi gasi rimid midainim gau manö anib i niñim!

¹⁰ Nibi bi God nagi aröl, a göm, niñöb gau, nagi arnaböl.

Nibi bi ru mlö kid udöm binin gilö umöl, a göm, niñöb gau, ru mlö kid udöm binin gilö umnaböl.

Anig ginab rö, Krais nibi bi nipe gau ap lug pakagun, a göm, Krais manö aij u niñ ud pidöñ göm, hagöp rö göm, Krais nip cig aij göl gi nöp midaiöl. *

Nan hapeb ap halö minöñ naböñ an gïyan nïbö apjaka

¹¹ Pen kauyan niñem niñnö, nan hapeb rö ap halö minöñ naböñ an gïyan nïbö apjaka. Kom nipe mihau u, sipsip pi kom rö la u pen manö nipe u, re ubit rö haga. ¹² Nipe nan hapeb nöd nïbö u nip wög gi ñöl gi, nibi bi ram minöñ gau magöñhalö manö klö hagöm gö, nan hapeb nöd nïbö nöd böñ nöp al pak lilö kila ga rö la u pen kuöyan mitep ga anibu nip hib haglö adö ara.

¹³ Nan hapeb hain nïbö u nan gagep rö göm, nan niñeb niñagep rö göm, ga. Nibi bi niñmidlö niñöl gi, nipe gö, mab mitan kumi kabö adö lan nïbö ap minöñ naböñ it yan luga. * ¹⁴ Pen God nipe nan hapeb hain nïbö anibu niñebir arö gö, nan hapeb nöd nïbö amgö ilö nipe au nan gagep rö gaia u me, nibi bi minöñ naböñ gau gau magöñhalö manö piral nipe u niñ udla. Nan hapeb hain nïbö u nibi bi gau kalip hagö, kale nan hapeb ru mlö kid ud böñ nöp al pak lila u pen kauyan midöp u hib nipe dap rannig, nan nip rö ap gi lila. ¹⁵ Pen God nan hapeb hain nïbö u nip niñebir arö gö, nan ana nan hapeb nöd nïbö rö gi lila anibu nip ake bad u pu gö arö, kamini löm, manö hagöm haga, “Yad bi kub.

Hib yad nöp hagmim adö aran,” a ga. Anig hageia, nibi bi hib nipe haglö adö araga gau magöñhalö hagö al pak lila. ¹⁶ Nipe hagö, nibi bi hib mideia gau, nibi bi hib midageia gau; nibi bi mani iru mideia gau, nibi bi mani midageia gau; nibi bi nagi wög geila gau, nibi bi gasi kale ke wög geila gau; kale magöñhalö kün ap ñimagö yijig kid u aka nable lan udla. * ¹⁷ Pen nibi bi küñ anibu udagla gau, nan rauöl rö aka nan sikim göl rö laga. Küñ anibu me, nan hapeb u hib nipe aka naba nipe me u.

¹⁸ Nibi bi gasi niñ aij gipal gau manö it anibu ulhai niñöl rö löp. Niñ aij göm me, nan hapeb anibu naba nipe it u niñnaböl. Naba anibu, bi ap hib nipe u midöp. Naba anibu me kagoł kagoł kagoł (666).

14

Nibi bi iru nöp kimap gisön nïbö ap hagla

¹ Pen kauyan niñem niñnö, Sipsip Pi u Saion Dum ilö lan ranöl midö niñöl gi, nibi bi wan hadred podi po dausan (144,000) gau nipe aip mideila. Nibi bi nipe aip mideila anib gau, nable kale lan hib nipe u abe, Nap hib u abe kal küñ rik lilö mideia. ² Pen manö ap kumi kabö adö lan au nïbö ñig hij kub big gu hagöp rö aka rïmu gu mlöbö hagöp rö u hagö niñnö. Manö anibu, nan gida rö pakpal hagöp rö u haga.

* ³ Pen nibi bi wan hadred podi po dausan (144,000) anib gau kale sea kin adö au gidan midöm, nan kamini mihau mihau abe, bi manö ud asikep gau abe niñ midlö niñöl gi, kale kimap gisön nïbö ap hagla. Kimap gisön nïbö anibu, nibi bi minöñ adö it i nïbö rimnap niñöl rö laga; nibi bi wan hadred podi po dausan (144,000) God rau adog uda anib gau nöp kimap anibu niñöl rö la. * ⁴ Bi anib gau kale nibi aip gi

* **13:10:** Jer 15:2; 43:11; Rep 14:12 * **13:13:** Mad 24:24; 1Ki 18:24-39; Rep 19:20 * **13:16:** Rep 14:9-11; 16:2; 20:4 * **14:2:** Rep 1:15; 19:6 * **14:3:** Ais 42:10; Rep 5:9; 7:4

ajagpal; bî praj rö mîdpal. Sipsip Pi nîpe gai arab nîjöm, nîp hain gîpal. Krai kalîp nîbi bî aŋ gau nîbö rau adog udöm, God nîp abe, Sipsip Pi nîp abe kalîp nan magö nöd ral daumîdal rö nöp ña. ⁵ Manö piral rîmnap hagagla; nan si nan naij rîmnap gagla.

Ejol mîhau nîgan manö hag ñîla

⁶ Pen kauyaŋ u nîjem nîjnö, ejol ap kumi kabö aŋ aulîk u gî ajöl gî, nîbi bî mînön naböŋ adö î i, hañ ke ke löp rö, î ke ke mîdpal rö, manö yabî ke ke hagpal rö, ram mînön ke ke mîdpal rö, Krai manö aij pör mîdeinab u kalîp hag ñînîg ga. ⁷ Wiñ kub alöm haga, “God nîpe manö kub hagnab ñîn u hadö auöp rö, God nîp anînin gö piñîŋ gîmim. Bî Kub kumi kabö adö laŋ, mînön naböŋ î i, ñîg solwara, ñîg îlam gau magöŋhalö gî la u, hib nîpe u hagpe adö araŋ,” a ga.

⁸ Ejol ap, ejol nöd u nîp hain göl gî haga, “God gö daun kub Babilon böŋ nöp ap lug paköp o! Nîbi bî Babilon gau kale nîbi si bî si göm, gî naij unbö ke gîlö gîlö, nîbi bî ram mînön gau gau magöŋhalö nîjöm anîb unbö rö nöp gîla. Babilon nîpe ñîg wain klö nîpe ke ñîjöm, nîbi bî ram mînön ke rîmnap gau kalîp ñö ñîjölö, nîpe göp rö, kale u rö nöp hauî alö gî naij nöp gîla,” a ga. *

⁹ Ejol ap pen, ejol nöd mîhau u kalîp hain göm, wiñ kub alöm haga, “Nîbi bî nan hapeb u hib nîpe dap ranöl gî, nan nîp rö nîjöm gî lîla u hib nîpe dap ranöl gî, kîñ nîpe u nable laŋ aka ñîmagö adö au udeinaböl gau, * ¹⁰ God nîp mulu yabî lugö, ñîg wain asî yabî u, kap kale yaŋ ralö ajmaŋ rauö, ñö ñîjnaböl. Ejol uŋ gau abe, Sipsip Pi u abe nîjmîdlö nîjöl gî, kalîp hag mab ke yaŋ u yuö, mab mîtaŋ salpa halö u kalîp inö nîjöl gî, wög pak mîdeinaböl. * ¹¹ Mab mîtaŋ u kalîp

inö nîjöl gî, mab hadu anîbu ranöm, gî damöm, pör pör nöp ap ranöl gî mîdeinab. Anîb u, nan hapeb anîbu hib haglö adö arnab nîbi bî gau, nan ana nîp rö gîla anîbu hib haglö adö arnab nîbi bî gau, hib nîpe kîñ anîbu udnaböl nîbi bî gau, God kalîp pen îlön kub yabî u sîdö aŋ, sîbön yaŋ, pör pör nöp ñînab,” a ga. * ¹² Anîg gînab rö, Krai nîbi bî nîpe gau ap lug pakagun, a göm, God Manö hagöp rö nîj ud pîdöŋ göm, hagöp rö göm, Jisas nîp cîg aij göl gî nöp mîdaiöl. *

¹³ Pen manö ap kumi kabö adö laŋ nîbö yîp haga, “Manö hagnîg gabin i kalî kîñ rîkmön. Mîñî marö göp ñîn i, nîbi bî Bî Kub nîp nîj udöm umnaböl gau, mîñ mîñ gînaböl,” a ga. Hageia, God Ana nîpe haga, “Nîjö yabî. Kale marö udöl gî wög uŋham gî mîdpal rö, kale ake löm, mîñ mîñ göl gî mîdeinaböl,” a ga.

Nan wög mînön adö î i pîdöŋ göp

¹⁴ Pen yad nîjnö, Bî ap Ñî nîpe rö bî ap, kumi kabö rud bad adö au asîk mîdeia. Nabîc cög nîpe laŋ, kabö gol udöm usajîl bad gîla ap rol göm, ru agon gîtapi rö gîgabe göp ru kîd yabî wid magö rîk daubal rö ap ud mîdeia. *

¹⁵ Pen ejol ap, God sabe gep ram raul mîgan yaŋ nîbö apöm, bî kumi kabö rud bad adö au asîk mîdeia u nîp wiñ kub alöm haga, “Mînön naböŋ adö yaŋ wid magö gau po göp. Wid rîk daupe ñîn u auöp rö, ru agon gîtapi rö ne anîbu udmön, rîk dap magum gîmön,” a ga. ¹⁶ Hageia, bî kumi kabö rud bad adö au asîk mîdeia u, ru agon gîtapi rö nîpe u ud rîb gî dö madö göm, wid magö mînön naböŋ adö gau rana gau magöŋhalö rîb gî dö madö gî dap magum ga.

¹⁷ Ejol ap pen God sabe gep ram raul mîgan kumi kabö adö laŋ au

* **14:8:** Ais 21:9; Jer 51:7,8; Rep 17:2; 18:2,3 * **14:9:** Rep 13:12-17 * **14:10:** Jen 19:24; Sam 75:8; Ais 51:17,22; Jer 25:15-16; Esi 38:22; Rep 16:19; 20:10; 21:8 * **14:11:** Ais 34:10 * **14:12:** Rep 13:10 * **14:14:** Dan 7:13

nibö höŋ aua. Nipe u rö nöŋ ru agon gıłapi rö ap udöl mideia.

¹⁸ Magö anıbu nöŋ, ejol mab mıtaŋ abad midmidöp u, God nıŋ nan sabe gep bıd au nibö apöm, ejol ru agon gıłapi rö udöl mideia u nıŋ wıñ kub alöm haga, “Wain magö mıñöŋ naböŋ adö yaŋ nibö gau po göŋ rö, ru agon gıłapi rö ne u ud wain magö magöŋhalö rık dap magum gımön,” a ga. * ¹⁹ Anıg hageia, ejol anıbu, ru agon gıłapi rö nıpe u ud rıb gı dö madö göm, wain magö gau rık dam, God nıŋ mulu lugö wain magö abhib jakep ka mıgan u yua. Ka anıbu God nıbi bı gı naij gımidal gau kalıŋ pen ilön ñınım rö midöp.

²⁰ Wain magö abhib jakep ka mıgan anıbu daun kub höŋ adö mideia. Wain magö mıgan anıbu yuö, abhib jaklö nıŋöl gı, hagape u ran ajmaŋ rauöm, ñıg uł kub ap lugöp rö, hag ap lugöl gı, kilomida unbö ñın juöl ajıŋ böŋ dan (300)* rö ara. Hagape uł kub anıbu kaj hos nabıc adö lagod midöp rö u nöŋ adö lagod areia. *

15

Ejol gau geinaböl, marö kub ke ke unbö mudun jıŋ u gınab

¹ Pen nan ke hain nibö nıŋöm aiö hagep rö ap halö, kumi kabö aŋ aulık ga nıŋnö. Marö unbö mudun jıŋ gau gö, God nıŋ mulu yabıtı lugöp u böŋ nöŋ naböŋ junab, a göm, ejol nıpe unbö mudun jıŋ gau kalıŋ hagö, marö kub anıŋ gau dap mıñöŋ naböŋ it i aunıg geila.

² Pen it anıŋ au nıŋnö, ñıg waŋö glas rö ap mab mıtaŋ halö uł maıtı göm au mideia. Nıbi bı nan hapeb hib naba midöp nan u abe, nan ana nıŋ rö gıla u abe aıŋ pen pen göm win gıla gau, goł anıŋ au urak mideia. God kalıŋ nan gıda rö ke ke ñö, ³ bı Mosıs God nıŋ wög gı ñımidöp manö

u abe, Sipsip Pi manö u abe hagöl gı, kımab hagöm hagla,

“God, ne Bı Kub klö unbö ke halö. nan nıŋön gınabin a gınabön, gınabön.

Ne kiŋ bı kub ram mıñöŋ gau magöŋhalö,

Kiŋ kale midpan u,

pör pör yıŋıg gımön,

kabö rö nöŋ gıpan. *

⁴ Nıbi bı magöŋhalö nöŋ nıŋöm, ana udnaböl.

Ne añı nöŋ uł midpan.

Nöŋ Bı Kub, a göm,

hib ne haglö adö arnab.

Ne nagı yıŋıg göl adö u nöŋ

gı aıŋ gıpan u nıŋöm,

nıbi bı ram mıñöŋ gau nibö gau nibö magöŋhalö apöm

nöŋ sabe gınaböl,” a gıla. *

⁵ Pen yad kauyaŋ nıŋem nıŋnö, God nıŋ sabe gep sel ram au Ram Raul Mıgan Kamıŋ Aıŋ Ke Yabıtı u hiıköl mideia. *

⁶ Pen ejol unbö mudun jıŋ u, nıbi bı mıñöŋ naböŋ adö it i gau kalıŋ marö kub unbö mudun jıŋ ñınıg, God sabe gep ram raul mıgan yaŋ nibö höŋ aula. Ejol anıŋ gau, waıtıŋ rud aıŋ mımailö ga gau nöŋ löm, dip nagı kabö gol udöm gıla gau pabıtı aŋ au pıg löm aula.

⁷ Nan kamıŋ mıhau mıhau anıŋ gau añı ap apöm ejol unbö mudun jıŋ gau kalıŋ kınan kabö gol udöm gıla ke ke ña. Kınan mıgan anıŋ gau, Bı Kub pör pör mideinab u, nıbi bı gı naij gılö God kalıŋ mulu kal nıŋöm mıŋör ñınab u ajmaŋ rauöm mideia. ⁸ God mailö aıŋ ke nıpe u abe, klö naij nıpe u abe gö, hadu kub yabıtı God sabe gep ram anıbu ajmaŋ rau mideia. Nıbi bı ap sabe gep ram anıbu raul mıgan aröl rö laga. Ejol unbö mudun jıŋ u, marö kub unbö mudun jıŋ nıbi bı ñınıg geila gau ñı haknaböl u nöŋ, hainö ram raul mıgan anıbu aröl rö lınab. *

* **14:18:** Joe 3:13

* **14:20:** Grik manö hagöm 1,600 sıdadia

* **14:20:** Ais 63:3; Rep 19:15

* **15:3:** Eks 15:1; Sam 139:14; 145:17

* **15:4:** Jer 10:6-7; Sam 86:9

* **15:5:** Eks 38:21

* **15:8:**

1Ki 8:10-11; 2Kr 5:13-14; Ais 6:4

16

Ejol marö kub unbö mudun jîj gau ud daula

¹ Pen yad niñnō, manō ap God sabe gep ram raul miñgan yañ niñbō ejol unbö mudun jîj gau kalîp wiñ kub alöm haga, “Niñbi bi gi naij giñlō God kalîp mulu kal niññōm miññōr niñnab u, kiñnañ unbö mudun jîj ajōñ lañ ajmañ rauōm miñdōp gau, dam miññōñ adō yañ hoñ giñpe arañ,” a ga.

² Anig hageia, ejol nōd u kiñnañ niñpe dam miññōñ adō yañ hoñ gö, niñbi bi nan hapeb kliñ u udōm, nan ana niñp rō giñla sabe geila gau, kalîp wös hapeb ilōn kub udep gau la. *

³ Ejol yiñgwō añ niñbō u, kiñnañ niñpe dam niñg solwara adō u hoñ gö, niñg solwara u, bi uma hagape u rō lōm, nan niñg solwara añ anib gau miñdeila gau, magōñhalō um hakla. *

⁴ Ejol yiñgwō niñgañ niñbō u, kiñnañ niñpe dam, niñg ilam juōp gau abe niñg yiñharîñ ap lugōp adō gau abe hoñ gö, niñg gau magōñhalō hagape la. ⁵ Pen ejol niñg magōñhalō abad miñdōp u haga,

“Ne Bi U†.

Ne hadame dagol miñdmîdan; ne uri u rō nōp miñdpan.

Ne manō ud asîk aij yabiñ giñmōn, kalîp niññō yabiñ anig giñpan.

⁶ Niñbi bi anib gau nōp me, niñbi bi ne gau kalîp al pak lōm, bi manō ne hagep gau kalîp al pak lōm giñlō,

hagape kale luga u me,

ne kalîp pen u rō nōp hagape ñō niññaböl u,

kale ke göm udaböl me u,” a ga.

⁷ Anig hageia, manō ap God niñp nan sabe gep biñd adō au niñbō haga,

“God Bi Kub klō naij ke yabiñ.

Ne manō ud asîk aij yabiñ giñmōn kalîp niññō yabiñ anig giñpan,” a ga. *

⁸ Ejol yiñgwo miñlō u, kiñnañ niñpe u dam siñdō u niñp hoñ gö, niñbi bi gau

kalîp kal yabiñ niññam rō la. ⁹ Kal yabiñ niññōm, kalîp rapîñ ina u pen nan si nan naij giñla u, niñhōn giññig anig giñpun, a göm, arō göm, miñd aij göm, God hib niñpe haglō adō araga. God hanîp marō niñab u, a göm, niñp hag jula. *

¹⁰⁻¹¹ Ejol mamîd u, kiñnañ niñpe u dam nan hapeb sea kiñ niñpe adō au hoñ gö, niñbi bi niñpe abad miñdmîdōp añ au adîñ siñb ga. Wös hapeb lōm, ilōn kub gö, a†ab hau giñdō giñla u pen nan si nan naij giñla u, niñhōn giññig anig giñpun, a göm, arō gagla; göl giñnōp miñdōm, God kumi kabō adō lañ au miñdōp u niñp hag jula. *

¹² Ejol kago† jîj u, bi kiñ ram miññōñ siñdō auab gau niñbō aunaböl a göm, kiñnañ niñpe u dam niñg kub yabiñ Yupredis hoñ gö, niñg anîbu böñ nōp miñlep ga. *

¹³ Anig gö niññōl giñ, aiñn pi miñhau niñgañ bañ miñhau niñgañ rō leia niññō. Ap re ubiñ meg miñgan u niñbō apjaka; ap nan hapeb meg miñgan u niñbō apjaka; ap bi God manō hagabin a göm manō piral nōp hagnab u meg miñgan u niñbō apjaka.

¹⁴ Aiñn pi anîb gau nan gagep rō göl rō la. Kale amōm kiñ ram miññōñ ke ke gau gau miñdpal gau magōñhalō u† giñdap magum göm, God Bi klō ke halō niñn kub niñpe hag la anîbu, pen pen giñnaböl. *

¹⁵ “Niñ aij giñmim! Yad aunig gabin u, bi nan si udep gau niñp miñdagpal magō u nōp aubal rō u aunabin! Anîb u me, niñbi bi uhōn hanagōm walîj li aij göm miñdeinaböl gau miñniñ giñnaböl; magō nōp gau ajlō, kalîp nable gagnab!” *

¹⁶ Pen aiñn pi anîb gau, bi kiñ ram miññōñ ke ke gau niñbō kalîp u† giñdap magum giñla; ram miññōñ dap magum giñla anîbu Hibru manō hagōm Amagedon a giñpal. *

* **16:2:** Eks 9:10; Rep 13:12-17 * **16:3:** Eks 7:17-21 * **16:7:** Sam 19:9; Rep 15:3 * **16:9:** Rep 9:20-21 * **16:10-11:** Eks 10:22; Ais 8:21-22 * **16:12:** Ais 11:15 * **16:14:** Rep 19:19 * **16:15:** Mad 24:43-44; Rep 3:3 * **16:16:** Sek 12:11

17 Ejol mudun jɪŋ u, kɪnaŋ nɪpe u hoŋ ga aŋ nöp adö laŋ gau. Hoŋ gö, manö ap sea kiŋ God sabe gep ram raul mɪgan yaŋ nɪbö wiñ kub alöm haga, “Naböŋ juöp,” a ga. 18 Anɪg hagö nɪŋöl gɪ, rɪmu hagöm gu gö arö nɪŋöl gɪ, aɳɳm aɳɳm udöl gɪ amdam magö bol gau ap lug paköm, munmon kub yabɪɪ nɪbi bɪ mɪnönj nabönj iɪ i nöd nɪŋagmɪdal rö ap aua. * 19 Munmon kub yabɪɪ anɪbu udöm, daun kub yabɪɪ Babilon u pabu göm, asɪk nabönj mɪhau nɪgaŋ löm, daun kub ram mɪnönj ke ke gau ram nan gau bɪg ju pa jö ma jö gabin, a göm, ulɪs malɪs ga. Ga anɪbu, God nɪpe mulu kal nɪŋöm, Babilon nɪbi bɪ gɪla u hauɪ gagöm, kalɪp ñɪg asɪ kap ajönj laŋ ajmaŋ raua u ñö ñɪŋla. * 20 Pen ram mɪnönj pro ñɪg rɪb gɪgabö ga gau abe, ram mɪnönj ilö gau abe, böŋ nöp ur ga. * 21 Marö kub yabɪɪ u me, möŋ gapɪ magö kub yabɪɪ gau, magö aɳɳ aɳɳ ñɪn juöl mɪhöp ado gɪ da unbö sɪduŋ laŋ (50) kilo rö, kumi kabö adö laŋ nɪbö lugöm, nɪbi bɪ gau kalɪp kal halö paka. Kalɪp kal halö pakö God nɪp böŋ nöp hag jula. *

17

Bɪ si udep nɪbi u ilön kub udnab

1 Ejol unbö mudun jɪŋ marö ke ke daula gau, ap apöm yɪp haga, “Iɪ i auö, nöp nan ap yamnö nönj! God geinab bɪ si udep nɪbi najj yabɪɪ u pen ilön kub udnɪg gab. Daun kub yabɪɪ ñɪg iru nöp söl au mɪdöp u nöp hagabin. * 2 Bɪ kiŋ ram mɪnönj ke ke mɪdpal gau, bɪ si udep nɪbi anɪbu aip gɪ ajöl göm, nɪbi bɪ mɪnönj adö iɪ i yɪharɪŋ gau u rö nöp, nan si nan nɪpe gɪmɪdöp u kalɪp ñɪg wain nɪpe ñö ñɪŋlö, kalɪp hauɪ alöp,” a ga. * 3 Pen God Ana u yɪp ba lö nɪŋöl gɪ, ejol u yɪp dam ram mɪnönj kabö nöp mɪdöp aŋ gau arö nɪŋnö, nɪbi ap, nan hapeb hagape ap adö laŋ

asɪk mɪdeia. Nan hapeb anɪbu, hañ romaŋ nɪpe gau, hib God nɪp hag juep iru yabɪɪ nöp kalɪ kliñ rɪk lɪlö mɪdeia. Nabɪc cög nɪpe unbö mudun jɪŋ u löm, kom unbö sɪduŋ laŋ löm ga. * 4 Pen nɪbi nɪŋnö anɪbu, waɪj hagape nɪbi kub lɪbal rö löm, kabö gol iru nöp, kabö aij aij mani kub rauep iru nöp, magö pro kɪbap mɪlep rö rud gab “pöl” a gɪpal u iru nöp, hañ romaŋ nɪpe gau magöŋhalö lö, mailö mailö göl gɪ mɪdeia. Kap kabö gol udöm gɪla ap ud mɪdeia. Kap mɪgan anɪb yaŋ, bɪ aip si göm nan si prɪ najj yabɪɪ geia gau ajmaŋ rau mɪdeia. * 5 Nable cög nɪpe laŋ manö pi göl mɪdmɪdöp ap kalɪ kliñ rɪkla:
DAUN KUB YABɪɪ BABILON U, NɪBI
SI Bɪ SI Gɪ AJPAL GAU ABE, NɪBI Bɪ
NAGɪ NAIJ YABɪɪ GɪPAL GAU ABE,
NIME KALE ME U.

6 Pen yad nɪŋnö, nɪbi anɪbu, nɪbi bɪ Jisas nɪŋ udöm manö aij nɪpe waiö hag ñeila gau kalɪp al pak löm hagape kale ñɪg wain rö ñɪŋöm hauɪ al mɪdeia.

Ga anɪbu nɪŋem, ju damem gasɪ mɪlö lɪ mɪdainö. * 7 Pen ejol anɪbu yɪp haga, “Nɪhön gɪnɪg ju dammön gasɪ mɪlö lɪbanŋ Nan hapeb nabɪc unbö mudun jɪŋ löm, kom unbö sɪduŋ laŋ löm göp u abe, bɪ si udep nɪbi nan hapeb adö laŋ asɪk ajab u abe, manö iɪ u nöp hag ñɪnɪg gabin. * 8 Nan hapeb nɪŋabön anɪbu, nöd mɪdmɪdöp, mɪñi mɪdagöp, pen söl mɪdöp, nɪpe ulöm mɪgan mauñ juaga yaŋ nɪbö auö, God gö böŋ nöp ur gɪnab. God ram mɪnönj hadame dagol gau gɪ laga ñɪn u, nɪbi bɪ mɪnönj nabönj adö iɪ i udnabin a göm nɪŋa gau, hib kale kalɪ kliñ rɪka buk nɪpe yaŋ. Pen nɪbi bɪ hib kale kalɪ kliñ rɪkaga gau, nan hapeb anɪbu kauyaŋ mɪdnab u nɪŋöm, aiö yabɪɪ gɪnaböl. Nɪhön gɪnɪg: nɪpe nöd mɪdmɪdöp, mɪñi mɪdagöp, pen hainö kuöyaŋ mɪdeinab. *

* 16:18: Rep 4:5; 8:5 * 16:19: Rep 14:10 * 16:20: Rep 6:14 * 16:21: Eks 9:23-24; Rep 11:19

* 17:1: Jer 51:12-13 * 17:2: Ais 23:17; Jer 51:7; Rep 14:8 * 17:3: Rep 13:1 * 17:4: Jer 51:7;

Rep 18:16 * 17:6: Rep 18:24; 19:2 * 17:7: Rep 13:1 * 17:8: Dan 12:1; Rep 11:7; 13:7

9 “Manö anib gau niŋ aij göm nöp me, niŋbal. Nan hapeb nabıc niŋpe unbö mudun jiŋ midöp niŋajan u, manö iŧ adö mihöp midöp. Nabıc unbö mudun jiŋ anib gau, dum unbö mudun jiŋ niŋbi anibu asik midöp gau me. 10 Pen nabıc unbö mudun jiŋ anib gau, kiŋ unbö mudun jiŋ gau me. Kiŋ anib gau, unbö mamid u kiŋ midöm hadö umla, miŋni kagoŧ jiŋ u niŋpe kiŋ midöp. Kiŋ mudun jiŋ u hainö aunig gab. Pen aueinab u, pro magö ap nöp mideinab. 11 Pen nan hapeb nöd midmidöp, miŋni midagöp u, niŋpe ke kiŋ raleb jiŋ u aunab. Niŋpe me, kiŋ unbö mudun jiŋ gau niŋbö bi ap. God gö niŋpe böŋ nöp ap lug paknab. 12 Pen kom unbö siduŋ laŋ niŋajan gau, kiŋ unbö siduŋ laŋ. Kale miŋni kiŋ midagpal pen hainö God gö kale magö aŋi ap nöp kiŋ midöm, nan hapeb u aip wög göl gi, niŋbi bi gau abad mideinabol. * 13 Kale gasi adö aŋi niŋöm, nan hapeb u niŋp haglö, niŋpe kuö kalip u udöm, niŋbi bi gau kalip abad mideinab. 14 Kiŋ anib gau, Sipsip Pi u aip pen pen ginabol u pen niŋpe bi kub gau magöŋhalö Bi Kub kale midöm, kiŋ gau magöŋhalö Kiŋ kale midöm göp rö, niŋp al pak löl rö lagöp. Niŋbi bi niŋpe ke wiŋ alöm udöp gau, niŋp cig göl gi nöp mideinabol rö, niŋpe aip kiŋ anib gau gilo böŋ nöp ap lug paknabol,” a ga.

15 Pen ejol anibu yip haga, “Niŋg gau bi si udep niŋbi asik midajip niŋajan gau, niŋbi bi haŋ ke ke löm, manö yabiŧ ke ke hagöm, ram niŋnöh ke ke midpal gau me. 16 Kom unbö siduŋ laŋ niŋajan gau abe, nan hapeb u abe, bi si udep niŋbi u niŋp mulu kal yabiŧ niŋöm, nan niŋpe gau magöŋhalö piŧ gi udeinabol me, magö nöp mideinab. Pen haŋ roman niŋpe u niŋöm, naböh naböh mideinab gau laulö in habik arnab. * 17 Niŋhön ginig: God kalip gasi ŋö, gasi adö aŋi niŋöm, nan hapeb u niŋp

hagö, kuö kale u udöm gö arö me, God ginab a göm hag la rö nöp ginab. 18 Pen bi si udep niŋbi niŋajan anibu, niŋpe me daun kub yabiŧ kiŋ ram niŋnöh ke ke gau magöŋhalö abad midöp daun kub anibu,” a ga.

18

Babilon ap lug paknig gab

1 Pen naböh niŋnem niŋnöh, ejol ap halö kumi kabö adö laŋ niŋbö auajip. Ejol anibu, God hag lö bi kub yabiŧ mideia. Kumi kabö adö laŋ niŋbö apöm, mailö aij niŋpe u gö, niŋnöh naböh iŧ i magöŋhalö mailö ga. 2 Ejol anibu apöm wiŋ kub alöm haga,

“God gö daun kub yabiŧ Babilon böŋ nöp ap lug paköp o!

Böh nöp ap lug paköp o!

God gö daun kub anibu, niŋbi bi ap midagöp yabiŧ;

kijaki aiön pi yaur naij gau nöp midöp e. *

3 Niŋhön ginig: niŋbi bi Babilon gau kale niŋbi si bi si göm, gi naij unbö ke gilo gilo, niŋbi bi ram niŋnöh ke ke gau magöŋhalö niŋöm anib unbö rö nöp gipal.

Babilon niŋpe niŋg wain ktö niŋpe ke niŋöm,

niŋbi bi ram niŋnöh ke rimnap gau kalip ŋö niŋjlö,

niŋpe göp rö, kale u rö nöp

haul alöm gi naij nöp gipal.

Kiŋ niŋnöh naböh adö iŧ i gau,

niŋpe aip gi ajöm, gi naij nöp gipal.

Pen niŋpe nan aij aij gau udnam a göm pör gasi niŋöb rö,

bi niŋnöh naböh adö iŧ i nan sikim gipal gau mani kub udpal,” a ga.

4 Pen yad niŋnöh, manö ap halö kumi kabö adö laŋ niŋbö haga,

“Niŋbi bi yad Babilon midpim gau, daun anibu höŋ adö ammin, Babilon kai aip uŧ gagmim.

* 17:12: Dan 7:7,24 * 17:16: Rep 18:8 * 18:2: Rep 14:8; Ais 13:21; 34:11-14; Jer 50:39

Nan si nan najj kale gɪpal gau, kale aip gagmim.

Ilön kub kale udnɪg gaböl u, kale u rö nöp udagmim. *

⁵ Nan si nan najj gɪpal gac u, nan asmen kub rö aram aram kub yabɪl ap ran ara kumi kabö adö laɲ.

God nɪŋöm kale nan si nan najj gɪpal u gasɪ nɪŋöl gɪ mɪdöp. *

⁶ Babilon nɪpe nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp gɪ najj ga rö u, ne pen nɪp u rö nöp gɪ najj gɪmön.

Pen Babilon nɪpe nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp gɪ najj ga rö nöp wasö; nɪp pen gɪ najj ke yabɪl gɪmön.

Babilon nɪpe nɪbi bɪ rɪmnap kalɪp ñɪg asɪ ñöb rö wasö; nɪp pen ñɪg asɪ ke yabɪl kap nɪpe hoɲ gɪmön nɪp ñö ñɪŋnɪm. *

⁷ Nan iru nöp udnam, a göm, hib nɪpe ke dap ranöb rö u, nɪp pen ilön mab unbö ke yabɪl ñö, mög yabɪl gɪnɪm.

Gasɪ nɪpe ke nɪŋöm hagöp, 'Yad nɪbi kwin aui asɪk mɪdpin.

Yad nɪbi adu mɪdagpin; mɪŋör rɪmnap yɪp udnɪm rö lagöp,' a göp. *

⁸ Anɪg hagöp u pen God Bɪ Kub

nɪp manö kub hagöm ilön ñɪnab u, bɪ klö unbö ke yabɪl mɪdöp.

God Bɪ Kub nɪpe gö, ñɪn aɲɪ ap nöp mɪña kub gɪnab; mɪtöŋ kub gɪnab; nan magö pɪlagnab, kɪyö kub gɪnab.

Pen God Bɪ Kub nɪpe gö, Babilon mab mɪtöŋ lug in habɪk ñɪŋ arnab. *

⁹ "Babilon mab inöm hadu ap ranö nɪŋöm, kiŋ ram mɪnöŋ ke gau nɪbö nɪbi anɪbu aip gɪ ajmɪdal gau mög gö mɪtöŋ gɪnaböl. * ¹⁰ Nɪbi u nɪp ilön mab ke yabɪl gɪnab anɪbu, hanɪp u

rö nöp gɪnɪm rö löp, a göm, ke ke au daɲ mɪdöm mɪtöŋ göm hagnaböl, 'Wasö e! Wasö e! Daun kub ke yabɪl e!

Babilon daun kub klö ke yabɪl e! Ne wan aua nöp manö kub nɪŋmön, pen ilön kub udmön böŋ nöp ap lug pakpan,' a gɪnaböl.

¹¹ "Pen daun kub anɪbu ap lug paknab rö, bɪ nan sɪkim gɪmɪdal gau, mɪñi nɪbi bɪ gau nan hanɪp rauagnaböl, a göm, mög gö mɪtöŋ gɪnaböl. * ¹² Nan kale anɪb gau me, kabö gol, kabö silpa, kabö pro aij aij ke ke mani kub rauep, magö pro kɪbap mɪlep rö rud gab 'pöl' a gɪpal u; laplap aij yabɪl nan 'linɪn' a gɪpal u rɪk dam pak al dör gɪmɪdal u,

laplap mu, laplap aɲɪ, laplap ganwan hib nagɪ rö ud al dör göm 'silk' a gɪpal u; mab haɲɪ aij auep ke ke gau; kaj elpad meg kub udöm nan ke ke iru nöp gɪmɪdal gau; mab po aij aij mani kub rauep nan ke ke iru nöp gɪmɪdal gau; nan ain rö 'brons' a gɪpal u, ain u, kabö 'mabɪl' a gɪpal u udöm nan ke ke iru nöp gɪmɪdal gau; * ¹³ nan haɲɪ aij auep ñɪg ke ke gau, pauda ke ke gau 'sɪnamɪn' u, 'spais' u, 'insens' u, 'mö' u, 'pɪaginsens' u; ñɪg wain abe, olip wel abe; wid magö abe, plaua abe; kaj kau abe sipsip abe; kaj hos abe, nan kaj hos adɪklö tɪp gɪ ud ajpal gau abe; nɪbi bɪ kalɪp rau daulö nagɪ wög gɪmɪdal gau abe, nɪbi bɪ aip pen pen göm kalɪp nagɪ lɪ daulö nagɪ wög gɪmɪdal gau abe. Nan kale sɪkim gɪmɪdal anɪb gau me u.

¹⁴ "Pen bɪ nan sɪkim gɪmɪdal gau Babilon nɪp hagnaböl, 'Hañ roman ne gasɪ göp nan aij aij ne gau magöŋhalö adɪŋ hir göp. Kabö gol silpa mani nan aij ke ke iru nöp ne u magöŋhalö hadö ur göp. Hainö kuöyaɲ udagnabön,' a gɪnaböl.

¹⁵ "Bɪ Babilon au nan gau sɪkim göm, mani kub udmɪdal bɪ gau, Babilon u nɪp ilön mab ke yabɪl gɪnab

* **18:4:** Ais 48:20; Jer 50:8; 51:6,45; 2Ko 6:17

137:8; Jer 50:15,29; 2De 1:6 * **18:7:** Ais 47:7-9

* **18:11:** Esi 27:36 * **18:12:** Esi 27:12,13,22

* **18:5:** Jen 18:20-21; Jer 51:9 * **18:6:** Sam

* **18:8:** Rep 17:16 * **18:9:** Esi 26:17; 27:30-35

* **18:15:** Esi 27:31,36

an+bu, han+p u rö nöp g+n+m rö löp,
a göm, ke ke au daŋ m+dom m+toŋ göl
g+ * 16 hagnaböl,

‘Wasö e! Wasö e!

Daun kub ke yab+! e!

Daun kub k+ñ aij an+bi, wa+ŋ aij aij,
laplap aij yab+! lin+n r+k dam pak
al dör g+m+dal u,

laplap mu, laplap a+! udöm r+ib ad+ik
l+ m+dm+döp;

kabö gol, kabö pro aij aij ke ke
mani kub rauerp,

magö pro k+ibap m+lep rö rud gab
“pöl” a g+pal u udöm

r+ib ad+ik l+ m+dm+döp. *

17 Pen m+ñi wan aua nöp nan aij aij
n+pe an+ib gau

magöŋhalö hadö böŋ nöp ur
göp,’ a g+naböl.

“Ñ+g mag+ib kapden gau abe, b+
wög gep kale gau abe, n+bi b+ ñ+g
mag+ib adö ajpal gau abe, n+bi b+
ñ+g mag+ib nan kago ud s+kim g+pal
gau abe, magöŋhalö ke ke au daŋ
m+deinaböl. * 18 Ke ke au daŋ

m+dom, daun kub an+bu mab inöm
hadu kub up+! areinab u n+ŋöm
hagnaböl, ‘Daun klö ke yab+! i rö
ap nöd m+dagm+döp e!’ g+naböl. *

19 Kale ha+p+! udöm, nab+c adö kale
laŋ ud yuöl g+ yuöl g+ hagnaböl,

‘Wasö e! Wasö e! Babilon daun kub
klö ke yab+! e!

Babilon n+pe m+dö n+ŋöl g+, kabö
gol, kabö silpa, mani,

nan aij aij mani kub rauerp nan gau
ke ke iru nöp m+dö,

ñ+g mag+ib ajöl gun, mani iru nöp
udm+dun u,

pen m+ñi wan aua nöp nan aij n+pe
an+ib gau

magöŋhalö hadö böŋ nöp ur
göp,’ a g+naböl.

20 “Pen God n+pe gö Babilon böŋ nöp
pa jö ma jö g+ m+döp u,

kale kumi kabö adö laŋ m+dpim
gau

paj hagnim obi ale ale g+mim m+ñ
m+ñ g+mim!

* 18:16: Rep 17:4 * 18:17: Ais 23:14; Esi 27:27-29

Dud 32:43; Jer 51:48 * 18:21: Jer 51:63-64; Esi 26:21

Jer 7:34; 16:9; 25:10

God gö, b+ si udep n+bi an+bu
böŋ nöp ap lug paköp u,

kale Krai n+bi b+ n+pe m+dpim gau
abe,

Krais manö aij n+pe ud arep b+
gau abe,

God manö hagep b+ gau abe, kale obi
ale ale g+mim

m+ñ m+ñ g+mim!

N+pe kalöp g+ naj ga u n+ŋöm

God n+pe n+p manö kub hagöm,

n+p pen ilön kub yab+! ñöb me
u,” a ga. *

21 Pen magö an+bu, ejol klö ke yab+!
ap, kabö kub yab+! wid magö pak hib
jaköm plaua g+pal kabö u rö ap ud
ñ+g solwara aŋ au ud yuöm haga,

“An+g unbö rö nöp daun kub ke yab+!
Babilon

ud wa+! g+ yulö hainö n+bi b+
kuöyaŋ n+ŋagnaböl. *

22 Babilon n+bi b+ m+ñ m+ñ göl g+, nan
gida rö paköl g+,

gabü paköl g+, a+ŋ magö pu göl
g+, m+dageinaböl.

Wög adö ke ke g+pal rö u, gagnaböl.

Wid magö pak hib jaköm plaua
g+pal rö u, gagnaböl. *

23 N+bi b+ lam mailö daun kub aŋ
an+bu kuöyaŋ n+ŋagnaböl.

N+bi b+ ñ+lö udöm, m+ñ m+ñ göm,
gagnaböl.

N+bi b+ ne s+kim g+m+dal gau,

ram m+nöŋ ke ke gau b+ kub
yab+! m+dm+dal.

Pen n+bi b+ ne kuj göm, manö piral
hagöm g+lö,

n+bi b+ ram m+nöŋ ke ke gau

n+ŋöm magöŋhalö hain göm

an+g unbö rö nöp g+ naj g+m+dal.
*

24 “Babilon n+bi b+ gau nöp,

God manö hagep b+ n+pe gau
kal+p al pak löm,

n+bi b+ n+pe gau kal+p al pak löm,
g+m+dal.

* 18:18: Esi 27:32 * 18:20: Ais 44:23;

* 18:22: Ais 24:8; Esi 26:13 * 18:23:

Nibi bi m+nöŋ naböŋ iŋ i al pak
l+m+dal gau magöŋhalö iŋ u me
Babilon nöp.
Anig göp rö, God n+p pen ilön
kub yabiŋ u ñöb,” a ga. *

19

¹ Ejol klö ke yabiŋ u manö an+bu
hag p+s ga n+ŋöm yad gu kub yabiŋ
apdi n+ŋnö. Gu an+bu, nibi bi iru nöp
kumi kabö adö laŋ m+ñ m+ñ göl g+
meg m+gan dap ranöm hagla,
“God hib n+pe hagno adö araŋ!

God hon nöp nibi bi ud kam+ŋ
yuab.

God hon nöp mailö aij ke halö m+idöp.
God hon nöp bi klö ke yabiŋ
m+idöp.

² God hon manö kub hagöm, manö
ud as+ik aij göm,
nibi bi gau kal+p pen n+ŋö nöp
ñöb.

Bi si udep nibi naij yabiŋ an+bu,
bi si udöm aip g+ ajöm gö,
nibi bi ram m+nöŋ ke ke gau n+bö
apöm,
n+pe geia u n+ŋöm, anig unbö rö
nöp g+ naij geila.

Nibi an+bu n+pe God nibi bi n+p wög
g+m+dal gau al pak la u me,
God n+pe n+p manö kub hagöm
pen ilön kub ñöb,” a g+la. *

³ Anig hagöm, kauyaŋ meg m+gan
dap ranöm hagla,

“God hib n+pe hagno adö araŋ!
Daun kub ke yabiŋ Babilon in
hadu göm,
hadu u pör pör nöp ap rannab,”
a g+la.

⁴ Anig hageila, bi manö ud as+kep
ñ+n juöl añ+ ap ado g+ da m+hau
m+hau (24) gau abe, nan kam+ŋ
m+hau m+hau gau abe, God sea kin
adö as+ik m+deia iŋ au kugom y+möm
he göm hagla,

“N+ŋö yabiŋ!
God hib n+pe hagno adö araŋ!” a
g+la.

⁵ Anig hageila, manö ap sea kin
m+deia au g+laŋ n+bö hagöm haga,
“Kale nibi bi ramö gau abe, nibi bi
gep gau abe,
God hon n+p wög g+mim n+p
p+ñ+ŋ g+pim gau
magöŋhalö hib n+pe hagpe adö
araŋ,” a ga.

*Krais nibi bi n+pe gau kal+p ud ram
m+nöŋ n+pe arö, m+ñ m+ñ g+naböl*

⁶ Pen magö u yad gu kub yabiŋ ap,
ñ+g hij b+g hagöp rö aka r+mu hagö
m+löbö arab u rö, apdi n+ŋnö. Gu
an+bu, nibi bi iru yabiŋ nöp meg dap
ranöm hagla,

“God hib n+pe u hagno adö araŋ!
God Bi Kub hon u Bi klö ke yabiŋ.
N+pe Kin m+idöm nibi bi gau
kal+p magöŋhalö abad m+idöp. *

⁷ An+b u, aij gö n+ŋöl g+ m+ñ m+ñ gun;
Gor n+pe Bi klö ke yabiŋ m+idöp u
n+ŋun,

hib n+pe hagno adö araŋ.
Nihön g+n+g: Sipsip Pi u n+bin n+pe
udnab ñ+n u auöp rö,
nibi u ram n+pe arn+g, nan g+ j+n
göl g+ m+idöp. *

⁸ Lin+n ud waŋ+j uŋ rud m+m+illö göl
g+ m+idöp ap,
God n+bin n+pe n+p ñö y+möb,” a
g+la.

Lin+n waŋ+j aij an+bu iŋ u, God nibi bi
n+pe g+ aij g+la an+b gau me u.

⁹ Pen ejol an+bu y+p haga, “God
manö n+ŋö yabiŋ hagöp u, manö
n+pe r+mnab hagnö kal+ k+ñ r+kmön.
N+pe hagöp, ‘Nibi bi Sipsip Pi u w+ñ
alö amöm n+pe aip nan kub ñ+ŋnaböl
gau, m+ñ m+ñ yabiŋ g+naböl,’ a göp”
a ga. *

¹⁰ Pen ejol an+bu anig hagö, yad
ma iŋ n+pe au kugom y+mem, n+p
sabe g+nam, a g+nö u pen y+p haga,
“Ne anig gagmön! God añ+ nöp n+p
sabe g+mön. Kale abe, añ mam kale
gau abe, Jisas manö aij n+pe u n+ŋ
udmim hagöp rö g+pim rö u, yad u
rö nöp bi God n+p wög g+ ñeb bi ap

* 18:24: Jer 51:49; Rep 17:6 * 19:2: Dud 32:43; Rep 6:10 * 19:6: Rep 14:2 * 19:7: Ais
61:10; Rep 21:2 * 19:9: Mad 22:2-3

midpin. Jisas manö niñö hag waiö la manö aij u nöp udöm, God manö hagep bi nipe gau manö hagpal,” a ga. *

Krais kaj hos rud adö lañ asiköm ajeia

11 Pen magö u niñö, kumi kabö adö lañ miñgan hiika niñöm bi ap kaj hos rud ap adö asik mideia. Bi kaj hos adö asik mideia bi anibu, hib nipe miñöp: hib ap Cig Göp, hib ap Kabö Rö. Nipe niñö bi gau kalip manö kub hagöm, manö ud asik aij göm, pen ilön ñöb u, hañwañö ñagöp, gipal rö nöp niñöm ñöb. Anig unbö rö nöp u, niñö bi gau aip pen pen göm al ridik yuöp u, gasi niñ aij göm, manö ud asik aij göm, pen pen göm al ridik yuöp. * 12 Amgö nipe u mab miñan rö. Kiñ rol gipal usajil bad iru nöp nabic adö nipe lañ lö mideia. Hañ romañ nipe au hib ap mideia. Pen hib anibu, niñö bi rimiñap niñagpal; nipe ke nöp niñöb. * 13 Wañj li mideia u, hagape rim lö hagape halö mideia. Pen hib nipe u, “God Manö.” * 14 Ami Bi kumi kabö adö lañ au niñö gau, wañj rud ut yabit ke ke löm, kaj hos rud adö gau ke ke asiköm, nip hain gila. 15 Meg miñgan nipe yañ, ru miñö kid yabit ap apjaka. Ru miñö kid anibu udöm, niñö bi ram miñöñ ke ke gau aip pen pen göm al pak löm, ain ur miñö ap udöm, kalip abad mideinab. Pen God hag la niñ anibu, God Bi Kub, Bi klö ke yabit u, niñö bi gi naj göm nip ji niñnaböl gau kalip mulu kal yabit niñöm, wain magö rö udöm, God wain magö abhib jakep ka miñgan u yuöm, Bi kaj hos rud adö asik midöp anibu kalip pak hib jaknab. * 16 Pen wañj miñö nipe u abe, ma kuwit nipe u abe, hib ap kali klian rikla mideia:

KIÑ GAU KIÑ KALE U BI KUB GAU
BI KUB KALE U *

17 Pen yad niñö, ejol ap sidö an au gilañ urak midö niñöl gi, yaur u göm ajeila gau kalip wiñ kub alöm haga, “God kalöp nan magö kub niñig gab u, magöñhalö apim magum gimim! *

18 Aumim, kiñ gau hañ romañ kale niñmim, ami bi abad midep bi kub gau hañ romañ kale niñmim, ami bi klö gau hañ romañ kale niñmim, kaj hos gau hañ romañ niñmim, bi kaj hos ud ajpal gau hañ romañ niñmim gimim. Pen niñö bi nagit wög gipal gau, niñö bi gasi kale ke wög gipal gau, niñö bi hib kub midöp gau, niñö bi hib midagöp gau magöñhalö, hañ romañ kale niñnabim,” a ga.

19 Pen magö u niñö, nan hapeb u abe, kiñ miñöñ naböñ il i ke gau niñö gau niñö abe, Bi kaj hos rud ud ajöp u aip, ami bi nipe gau aip pen pen ginig, ami bi kale gau dap magum gila. 20 Anig geila u pen Bi hos rud ud ajeia u, nan hapeb u abe, bi nipe niñö bi gau kalip manö piral hagöm nan gagep rö ga u abe, kalip ud sisi göm, mab miñan salpa halö inmidöp niñ wañö yañ yua. Pen nan hapeb bi nipe u nipe nöd niñö bi iru nöp manö pir alö, nan hapeb klian u udöm, nan ana nipe rö gila u, sabe gila. *

21 Pen Bi kaj hos rud ud ajeia u, ru miñö kid meg miñgan nipe yañ niñö apjaka anibu ami bi gau kalip magöñhalö al pak lö, yaur gau apöm hañ romañ kale gau niñ niñ wasö niñöm arö gila.

20

Seden nagit midö miñ unbö wandausan innab

1 Pen magö u niñö, ejol ap utöm miñgan mauñ juaga ki rib u abe, sen klö yabit bol u abe, niñmagö nipe u udöl göm, kumi kabö adö lañ niñö auajip. * 2-3 Dapöm, re ubit u, re hadame dagol niñö u, nip ud sisi göm, niñö bi ram miñöñ ke ke gau

* 19:10: Ap 10:25,26; Rep 22:8-9 * 19:11: Rep 1:5; 6:2; Sam 96:13; Ais 11:4 * 19:12: Dan 10:6; Rep 1:14; 2:17 * 19:13: Ais 63:1-3; Jon 1:1,14 * 19:15: Sam 2:9; Rep 1:16; 14:20 * 19:16: Rep 17:14 * 19:17: Esi 39:17-20 * 19:20: Rep 13:12-17; 20:10 * 20:1: Rep 9:1

kalip kuöyan piral gagnim, a göm, nagı adık dam ulöm migan mauin juaga anib yan yuöm, ajön gı ñöm, pidön gı aij yabıt ga. Geia u me, nıpe anib gau nagı midö midö, mı unbö wan dausan arö, kuöyan u hubık yuö apöm, pro magö ap yıharın gı ajeinab. Re hadame piral gep anıbu me, kıjaki u, Seden nöp. *

⁴ Pen nınönö, nıbi bı rımnab ana kale kın sea asıkep adö ke ke gau asık mideila. Nıbi bı anıbu gau, God hagö kale nıbi bı gau kalıp manö kub hagöm manö ud asıknıg geila. Pen nıbi bı anıbu gau, nan hapeb u nıp ke abe, ana nıpe rö gıla nan u abe sabe gagöm, kılın nıpe nabıc kale lan aka ñımagö kale u udagöm, Jisas manö aij nıpe nıbi bı gau kalıp waiö hag ñöm, God Manö hagöp rö nöp göm geila nınöm, kalıp nabıc cög rıb gı dö gıla. Yad nınöl gı midainö nınöl gı, ana anıbu gau kamın löm, Krais aip nıbi bı gau kalıp kın rö abad midlö midlö, mı wan dausan u ina. * ⁵ (Pen nıbi bı rımnab umla gau, ñın anıbu urakagla. Mı wan dausan u ina, hainö urakla.) Manö hagabin i, God nıpe nöd gö nıbi bı anıbu gau urakla u nöp hagabin. ⁶ Nıbi bı nöd uraknaböl gau, God nıbi bı nıpe ke nöp midöm aij gö nınöl gı mın mın yabıt göl gı mideinaböl. Kauyan umagnaböl. Kale God Krais kalıp apıl mıhau sabe gep nıbi bı rö wög gı ñöl gı midöm, Krais aip nıbi bı gau kalıp kın rö abad midlö midlö, mı wan dausan u innab. *

Seden ilön kub udnab

⁷ Mı wan dausan anıbu ap arnab nınöl gı, God ejol nıpe gau kalıp hageinab, Seden nıp nagı hubık yulö, ⁸ amöm nıbi bı ram mınön it i ke ke gau magöñhalö midpal gau kalıp manö piral hagnab. Nıbi bı anıbu gau me, Gog aip Megog aip. Seden kalıp magöñhalö tıp gı dauö, kale pen pen gınıg aunaböl.

Nıbi bı pen pen gınaböl anıbu gau, kabö kulup ñıg solwara goł gau iru nöp midöp rö nöp mideinaböl. *

⁹ Kale migan gau migan gau nıbö apöm, daun kub God nıbi bı nıpe han mideila, daun kub God nıpe midmagö löp anıbu nöp, bıg gıgabö geila. Daun bıg gıgabö gıla u pen adın mab mıtan kumi kabö adö lan nıbö apöm, kalıp in habık ara. *

¹⁰ Pen God ejol nıpe gau, kıjaki nıbi bı gau kalıp manö piral hagöm tıp gı daua u, nıp dam ñıg wanö mab mıtan salpa halö inab yan ud yula. Nan hapeb u aip, bı nıpe nıbi bı gau kalıp manö piral haga u aip, nöd ñıg wanö anıbu yan yulö midailö. Mailö abe, sıb abe, pör pör nöp ilön mab udöl gı mideinaböl. *

Manö kub hainö yabıt u

¹¹ Pen sea kın rud kub yabıt ap abe, Bı adö anıbu asıköl midajıp u abe nınönö. Bı Kub nıpe au midö nınöl göm, mınön nabön it i abe, kumi kabö adö lan abe, adın böñ nöp pının gı ke gau arö, kuöyan nınagın. ¹² Pen yad nınönö, nıbi bı kub midöm umla gau abe, nıbi bı ramö gau midöm umla gau abe, magöñhalö apöm sea kın it anıbu au urak midlö nınöl gı, köp rımnab ud pıtıla. Köp ap, nıbi bı kale kamın midöl gı, gıla gıla rö nınöm, kalı kılın rıkla. Köp anıbu ud pıtaiöm, köp ap ud pıtıla. Köp hain nıbö ud pıtıla u, nıbi bı pör pör kamın mideinaböl hib kale kalı kılın rıkla. Ud pıtıla nınöm God nıpe nıbi bı umla gau nınön nınön gıla u nınöm, manö ud asıköm, kalıp nıme la. * ¹³ Pen nıbi bı ñıg solwara anıbu umla gau arlö nınöl gı, God nıpe kalıp manö kub haga. Umeb Magö u abe Wip Ana Ram u abe nıbi bı umöm am abad mideila gau kalıp magöñhalö dam ñılö nınöl gı, kale ke ke nınön nınön gıla u nınöm, God kalıp manö kub haga. * ¹⁴ God

* **20:2-3:** Jen 3:1; Rep 12:9 * **20:4:** Dan 7:9,22,27; 1Ko 6:2; Rep 13:17 * **20:6:** Rep 1:6 * **20:8:** Esi 38:2,9,15-16 * **20:9:** 2Ki 1:10 * **20:10:** Sam 11:6; Rep 19:20; 21:8 * **20:12:** Dan 7:9-10; Mad 25:31-46; Ap 17:31; 2Ko 5:10; Rep 13:8 * **20:13:** Ro 2:6; 1Pi 1:17; Rep 2:23; 22:12

nipe anig ga niñöm, Umeb Magö u abe Wip Ana Ram u abe, God hagö kalip miñöhön dam mab miñan inab wañö yañ ud yula. Mab miñan inab wañö arbal u, Kuöyañ Umnaböl, a gipal. ¹⁵ Pen niñi bi pör pör kamiñ mideinaböl gau hib kale kalı kliñ rikla köp anıbu, niñi bi an an hib kale köp anıbu midageia, God hagö, kalip magöñhalö u rö nöp dam mab miñan inab wañö yañ ud yula.

21

Minöñ naböñ il i abe, kumi kabö adö lañ abe ke hain niñö la

¹ Midem niñnö, minöñ naböñ gısön niñö abe, kumi kabö gısön niñö abe mideia. Minöñ naböñ nöd niñö u abe, kumi kabö nöd niñö u abe hadö ur göm midageia. Niñg solwara nöd midmidöp u, u rö nöp hadö ur göm midageia. * ² Pen yad niñem niñnö, God gö Daun Kub Uł u, Jerusalem gısön niñö u, kumi kabö adö lañ au niñö auajip. Daun Kub Uł anıbu, niñi gau bi udnig, wañij kliñ aij löm abad midpal rö u mideia. *

³ Pen yad apdi niñnö, sea kiñ mideia añ au niñö, manö kub wiñ al hagöm haga, “Miñi riköm, God nipe ke niñi bi gau aip ram gi löm mideinab. Nipe niñi bi gau aip han mideinab niñöm kale niñi bi nipe mideinaböl. God nipe ke kalip aip midöm, God kale mideinab. *

⁴ Nipe amgö niñg amgö kale midöp u magöñhalö hik gi yunab. Niñi bi umagnaböl; miñör udö, mög gö miñöhön gagnaböl; ilön udagnaböl. Niñhön giniñg: minöñ naböñ nöd niñö u had ur göm uri midagöp,” a ga. *

⁵ Pen Bi kiñ sea adö asıka u yip haga, “Yad nan magöñhalö gısön niñö gi labin,” a ga. Anig hagöm yip haga, “Manö hagabin i kalı kliñ rikmön. Manö anıbi, manö

niñö yabiñ, niñi bi gau böñ nöp niñ udöl,” a ga. * ⁶ Anig hagöm yip haga, “Nan uri hagajin gau magöñhalö hadö gipin. Yad hadame dagol gau midmidin, hainö pör nöp pör nöp mideinabin. Yad nöp ginö, nan gau magöñhalö il göm midöp. Yad nöp ginö, nan gau magöñhalö ur giniñg ginab. Niñi bi an niñg nan gainim, kalip hagnö, niñg ilam niñö niñg kamiñ magö ñeb u niñnaböl; rauagnaböl, yiharıñ nöp niñnaböl. * ⁷ Niñi bi marö auö, gasi iru niñagöm, yip cig göl gi nöp mideinaböl gau, kalip nan hagajin i magöñhalö niñnabin. Yad Nap kale midnö, kale niñ pai yad mideinaböl. * ⁸ Pen niñi bi God nip cig ginö, hanıñ marö aunab a göm piñiñ gipal gau; niñi bi yip niñ udöm arö gipal gau; niñi bi nan naij yabiñ nan gac yabiñ gipal gau; niñi bi wip albal gau; niñi si bi si gipal gau; niñi bi kuj gipal gau; niñi bi god piral nan yiharıñ gau sabe gipal gau; niñi bi manö piral hagpal gau; kale magöñhalö am mideinaböl niñg wañö mab miñan salpa halö inab u. Niñi bi miñgan anıbu arnaböl u, Kuöyañ Umnaböl, a gıpun,” a ga. *

Jerusalem gısön niñö

⁹ Ejol unbö mudun jıñ nöd kınan kale dauajal gau, ejol añı ap apöm yip haga, “Auö, Sipsip Pi u, niñi nipe udnig gab u, niñi anıbu nöp yamnö niñnabön,” a ga. ¹⁰ Anig hageia, God Ana u yip ba lö niñöl gi, ejol u yip udöm, dam ram minöñ no ilö kub yabiñ i adö gılan ap amöm, yip yamö niñnö, Daun Kub Uł u, Jerusalem u, God kumi kabö adö lañ midöp au niñö auajip. *

¹¹ God Jerusalem gısön niñö u yuö auö niñöl gi niñnö, God nipe mailö aij ke halö miñmailö gab rö u, daun anıbu u rö nöp mailö aij ke halö

* **21:1:** Ais 65:17; 2Pi 3:13 * **21:2:** Ais 52:1; 61:10; Hib 11:16; 12:22; Rep 3:12 * **21:3:** Lep 26:11,12; Esi 37:27; Sek 2:10; 2Ko 6:16 * **21:4:** Ais 35:10; 65:19; Rep 7:17 * **21:5:** 2Ko 5:17 * **21:6:** Ais 55:1; Jer 2:13; Jon 7:37; Rep 1:8,17; 22:17 * **21:7:** 2Sa 7:14; Sam 89:26-27 * **21:8:** Mad 25:41; Hib 10:38-39; Rep 20:15; 22:15 * **21:10:** Esi 40:2

m+mailö gaj+p. Daun kliš aij an+bu kabö aij aij mani iru rauerp rö, kabö jaspa m+mailö göp rö u, m+mailö göm m+deia. * 12 Kabö waryö m+lö yab+ Jerusalem gisön n+bö u g+gabö göm, adan ramö unbö m+gan laḡ gau m+deia. Adan ramö unbö m+gan laḡ gau ajöḡ ke ke m+deia. Pen ejol unbö m+gan laḡ adan ramö ajöḡ an+bu gau ke ke abad m+deila. Adan ramö ajöḡ an+bu gau, naböḡ adö laḡ Juda it ke ke unbö m+gan laḡ m+dpal rö, ajöḡ unbö m+gan laḡ gau ke ke kal+ kliš rikla. * 13 Adan ramö ajöḡ an+bu gau: ain adö m+ḡ m+hau n+gan; us+ḡ adö j+ḡ m+hau n+gan; goḡ lödaḡ m+hau n+gan; goḡ lödaḡ m+hau n+gan. 14 Pen waryö an+bu nöḡ it göm, kabö m+lö kub unbö m+gan laḡ m+löbö l+ l+ udöm, hainö waryö g+la adö an+bu. Kabö m+lö kub an+bu gau, Sipsip Pi manö ud arep b+ unbö m+gan laḡ gau, hib kale gau kal+ kliš rikla.

15 Ejol y+p manö hagaj+p an+bu ilöḡ kabö gol udöm g+la ap udöl m+deia. Ilöḡ an+bu rö udöm, nan ap ilöḡ ad+p ad+p löm, nan an+bu m+lö aige gö rö m+dpö u wö ral n+ḡbal. Pen ejol ilöḡ an+bu udöm daun kub an+bu l+ n+ḡn+g geia; adan ramö ajöḡ abe, kabö waryö abe, daun kub magöḡhalö l+ n+ḡn+g geia. * 16 Pen ejol n+pe ilöḡ an+bu udöm, daun n+me u ilöḡ u ud ad+p ad+p löm, daun kub an+bu m+lö aige gö rö m+daj+p u wö ral n+ḡö, yad n+ḡnö, m+ḡ n+bö j+ḡ dwelp dausan s+dadia ara; lödaḡ n+bö lödaḡ dwelp dausan s+dadia ara. Pen g+laḡ g+ ke m+dageia, ad+p ad+p an+bu nöḡ dwelp dausan s+dadia ara. * 17 Pen ejol an+bu n+pe ilöḡ an+bu udöm, daun kub waryö g+gabö ga u, n+bi b+ ilöḡ löm wö ral n+ḡbal rö wö ralöm, m+nöḡ yaḡ n+bö naböḡ adö laḡ wö ral n+ḡö, yad n+ḡnö, kiubid unbö n+ḡ juöl mudun j+ḡ ado g+ da m+hau m+hau (144)

ara.† 18 Waryö an+bu, kabö jaspa a g+pal u udöm g+ lö m+deia. Daun kub u, kabö gol aij aij glas rö k+d yab+ göl m+dpö u nöḡ udöm g+ lö m+deia u me, k+d yab+ göl m+deia. * 19 Kabö m+lö kub, kabö waryö it yaḡ m+deia gau, kabö aij aij mani kub rauerp ke ke iru nöḡ udöm, kabö m+lö kub unbö m+gan laḡ an+bu gau g+ lö m+deia. Naböḡ wañ+g n+bö yaḡ kabö jaspa u g+ lö m+deia; naböḡ y+gwö aḡ n+bö u kabö mu, sapaia u g+ lö m+deia; naböḡ y+gwö n+gan n+bö u kabö kam+ḡ kam+ḡ bö, aged u g+ lö m+deia; naböḡ y+gwö m+lö u kabö k+kam+ḡ bö, emral u g+ lö m+deia; 20 naböḡ mam+d u kabö a+ abe rud abe uḡ ma+ g+ m+dpö, sadoniks u g+ lö m+deia; naböḡ kagoḡ j+ḡ u kabö a+ḡ, kanilian u g+ lö m+deia; naböḡ mudun u kabö uhaḡn, krisolaid u g+ lö m+deia; naböḡ raleb u kabö k+kam+ḡ bö, ber+l u g+ lö m+deia; naböḡ aj+p u kabö uhaḡn ke yab+ḡ, dopas u g+ lö m+deia; naböḡ s+duḡ laḡ u kabö k+kam+ḡ bö abe uhaḡn abe uḡ ma+ g+ m+dpö, krisopres u g+ lö m+deia; naböḡ ag+p laḡ u kabö a+ḡ, haiasin u g+ lö m+deia; naböḡ m+gan laḡ u kabö mu, amedis u g+ lö m+deia. 21 Adan ramö ajöḡ unbö m+gan laḡ gau, magö kaḡum k+ḡap m+ḡep rö rud gab, pöl a g+pal kub ke yab+ḡ unbö m+gan laḡ udöm g+ lö m+deia. Daun kub an+bu, lor gau kabö gol aij aij glas rö k+d göl m+dpö u nöḡ udöm g+ lö m+deia u me, k+d yab+ḡ göm m+deia. 22 Pen daun kub an+bu yad God sabe gep ram ap n+ḡagnö. God B+ Kub, B+ klö ke yab+ḡ u abe, Sipsip Pi u abe m+dpil rö, God sabe gep ram ap m+dagöp; kale apil m+hau God sabe gep ram m+dpil. 23 Pen God mailö aij ke yab+ḡ n+pe m+mailö göm, Sipsip Pi lam mailö gab rö u m+mailö göm g+pil rö, daun an+bu au s+dö rak+n wög ap m+dagöp. * 24 N+bi b+ ram m+nöḡ

* 21:11: Ais 60:1-2,19 * 21:12: Esi 48:30-35 * 21:15: Esi 40:3; Rep 11:1 * 21:16: Grik manö hagöm 12,000 s+dadia a ga u, 2,200 kilomida rö. † 21:17: Grik manö hagöm kiubid unbö n+ḡ juöl mudun j+ḡ ado g+ da m+hau m+hau (144) a ga u, mida unbö n+ḡ juöl m+hau n+gan ado g+ da mam+d u (65) rö. * 21:18: Ais 54:11-12 * 21:23: Ais 60:19-20; Rep 22:5

ke ke gau n̄bō apōm daun an̄bu am m̄deinabōl gau, mailō aij an̄bu n̄ñjōl ḡi ajeinabōl. Kiñ m̄nōñ nabōñ īl i ke ke gau n̄bō daun an̄bu am m̄deinabōl gau, nan n̄hōn n̄hōn aij, nan n̄hōn n̄hōn mailō halō ram kale ḡila gau, halō dam daun kub raul m̄igan an̄bu am m̄deinabōl. * 25 Pen daun an̄bu, ajōñ gau ḡiñagnabōl; s̄bōn auagnab n̄ñjōm ajōñ p̄r p̄r hīkōl n̄p m̄deinab. * 26 N̄bi b̄i ram m̄nōñ ke ke gau n̄bō apōm daun an̄bu am m̄deinabōl gau, nan n̄hōn n̄hōn aij, nan n̄hōn n̄hōn mailō halō ram kale ḡila gau, halō dam daun kub raul m̄igan an̄bu am m̄deinabōl. 27 God n̄p as̄i mas̄i ḡōp nan u, daun raul m̄igan an̄bu arōl rō lagnab. N̄bi b̄i god p̄iral sabe ḡōm ḡi naij yab̄i ḡipal gau, daun raul m̄igan an̄bu arōl rō lagnab. N̄bi b̄i p̄r p̄r n̄p kam̄ñ m̄deinabōl kōp an̄bu yañ, Sipsip Pi hib kale kal̄i k̄liñ r̄iknab gau n̄p, daun raul m̄igan an̄bu arnabōl. *

22

Ñ̄g Kam̄ñ Magō Ñ̄eb u

1 Ejol an̄bu, ñ̄g kam̄ñ magō ñ̄eb u ȳp yamō n̄ññō. Ñ̄g auaj̄p an̄bu, glas m̄mailō ḡōp rō m̄mailō ḡi auaj̄p. Ñ̄g an̄bu, God aip, Sipsip Pi u aip, sea kiñ kale ap̄il m̄ihau as̄ikp̄il au ḡilañ n̄bō ilam juōm, * 2 daun kub lor añ au amōm ara. Ñ̄g gōl b̄ōñ b̄ōñ mab ñ̄ñjōm p̄r p̄r m̄deinabōl mab u rana. Mab ur an̄bu, m̄i añ̄i añ̄i rak̄n ke ke m̄igan lañ u n̄p, p̄r n̄p magō p̄lōp. Pen mab uñañ an̄bu, n̄bi b̄i ram m̄nōñ ke ke gau n̄bō kal̄p gō kam̄ñ l̄n̄m rō n̄p m̄dōp. *

3 Daun kub an̄bu, God n̄p as̄i mas̄i ḡōp nan u m̄dagōp. God aip, Sipsip Pi u aip, sea kiñ kale u daun kub añ au m̄deinab. God n̄bi b̄i n̄pe gau, n̄p wōg ḡi ñ̄ōl ḡi

m̄deinabōl. 4 Daun kub an̄bu, God n̄bi b̄i n̄pe gau Sipsip Pi mulu ad̄ñ n̄pe u n̄ñnabōl. Sipsip Pi hib n̄pe u nable kale lañ kal̄i k̄liñ r̄ik l̄lō m̄deinab. * 5 S̄bōn auagnab. God B̄i Kub u mailō kale u m̄deinab u me, hapō m̄iñañ abe, s̄idō abe wōg ap̄ m̄dageinab. Kale p̄r n̄p p̄r n̄p kiñ rō m̄deinabōl. *

S̄ōl m̄dōp Jisas aunab

6 Pen ejol an̄bu ȳp haga, “Manō hagabin an̄bi manō p̄iral wasō; manō n̄ñjō yab̄i. God B̄i Kub, Ana n̄pe b̄i manō hagep n̄pe gau kal̄p gas̄i ñ̄ō manō n̄pe hagm̄dal God an̄bu n̄p, ȳp yuō apem, s̄ōl m̄dōp ḡinab manō u hag ñ̄abin,” a ga. *

7 Jisas manō hagōm hagab, “N̄ñjim! S̄ōl m̄dōp n̄nabin. Nan n̄hōn n̄hōn hainō ḡin̄g gab u, buk an̄bi m̄dōp. N̄bi b̄i an̄ manō an̄bi n̄ñ udōm, hagōp rō ḡinabōl gau, aij gō n̄ñjōl ḡi m̄iñ m̄iñ ḡinabōl,” a gōp. *

8 Yad Jon, ejol manō hagaj̄p u abe, nan n̄hōn n̄hōn gaj̄p u abe magōñhalō n̄ññō. Pen ejol manō hagaj̄p u abe, nan n̄hōn n̄hōn gaj̄p u abe magōñhalō n̄ñ p̄is gem, ap lug ejol an̄bu ma īl n̄pe au kugom ȳmem, n̄p sabe ḡinam, a ḡinō u pen * 9 ȳp haga, “Wasō! Ȳp an̄g gagm̄n; God n̄p n̄p sabe ḡim̄n. Ne God n̄p wōg ḡi m̄idpan u, namam God manō hagep b̄i gau abe, n̄bi b̄i manō m̄dōp buk añ an̄bi hagōp rō ḡipal gau abe, kale God n̄p wōg ḡipim rō, yad u rō n̄p God n̄p wōg ḡipin,” a ga.

10 Pen ejol an̄bu ȳp haga, “Hainō ḡinab manō kal̄i k̄liñ r̄ikpan yagol u, ud mamoc ḡim̄n gau p̄i ḡi lagm̄n; s̄ōl m̄dōp, manō kal̄i k̄liñ r̄ikpan rō magōñhalō ḡinab. 11 An̄b u n̄ñjōm, n̄bi b̄i ḡi naij ḡipal gau, kale u rō n̄p naḡi naij adō u n̄p gōl ḡi m̄daiōl; n̄bi si b̄i si ḡipal gau, kale adō an̄bu n̄p gōl ḡi m̄daiōl; n̄bi b̄i ḡi aij

* 21:24: Ais 60:3,5 * 21:25: Ais 60:11 * 21:27: Ais 52:1; Esi 44:9; 1Ko 6:9-10 * 22:1: Esi 47:1 * 22:2: Jen 2:9; Esi 47:12; Joe 3:18; Sek 14:8 * 22:4: Mad 5:8; Rep 3:12 * 22:5: Dan 7:18,27; Rep 5:10; 20:6; 21:23,25 * 22:6: Rep 1:1 * 22:7: Rep 1:3 * 22:8: Rep 19:10

gipal gau, kale adö aij anibu nöp göl gı̄ mı̄daiöl; nı̄bi bı̄ uł mı̄dpal gau, kale unbö rö nöp uł mı̄daiöl,” a ga. * 12 Jisas manö hagöm hagab, “Nı̄nim! Söl mı̄döp nınabin. Nın anı̄bu, kale nı̄bi bı̄ yad gau nı̄hön nı̄hön gı̄pim u nı̄nem, pen u rö nöp nan aij nınabin. * 13 Yad hadame dagol gau mı̄dmı̄din, hainö pör nöp pör nöp mı̄deinabin. Yad nöp gı̄nö, nan gau magöñhalö il göm mı̄döp. Yad nöp gı̄nö, nan gau magöñhalö ur gı̄nı̄g gı̄nab. Il u yad nöp, pı̄ñ u yad nöp mı̄dpin. *

14 “Nı̄bi bı̄ wałı̄j kale nı̄g lı̄ aij gı̄naböl gau, mı̄ñ mı̄ñ gı̄naböl. Mab magö nı̄ñ pör pör mı̄deinaböl u nı̄nö, kale nı̄ñöm am daun kub raul mı̄gan anı̄bu arnaböl. * 15 Pen kain hapeb gau, daun anı̄bu aröl rö lagöp. Nı̄bi bı̄ kuj gı̄pal gau, nı̄bi si bı̄ si gı̄pal gau, wip albal gau, nan yı̄harı̄ñ gau god hon a göm sabe gı̄pal gau, manö pı̄ral hagpal gau, kale höñ yañ nöp mı̄deinaböl.

16 “Yad Jisas, ejol yad u hag yunö, amöm kalöp nı̄bi bı̄ yad cöc ram mı̄nörj ke ke gau mı̄dpim gau, kalöp manö yad anı̄bi hag nı̄b. Yad me, Depid rı̄kö, rı̄klö rı̄k dam dapıl gı̄lö, Bı̄ Kub mı̄deinab a gı̄la u nöp yad mı̄dpin. Yad me, gapı̄ pagı̄n kub ram runı̄g gö nı̄ñöl gı̄, ap rannab, a gı̄pal u nöp yad mı̄dpin,” a ga. *

17 God Ana u abe, Bı̄ nı̄bi udnab nı̄bi anı̄bu abe, “Aue!” a gı̄pıl.

Nı̄bi bı̄ manö anı̄b i nı̄ñeinaböl gau u rö nöp, “Aue!” a göl.

Kale nı̄bi bı̄ nı̄g nan göp gau magöñhalö aumim! Aumim, nı̄g kamı̄ñ magö ñeb u yı̄harı̄ñ ud nı̄nim. *

18 Nı̄bi bı̄ manö buk anı̄bi mı̄döp amgö lı̄ nı̄ñöm haglö, kale nı̄ñmim gau, nan nı̄hön nı̄hön hainö gı̄nım manö u nı̄ñ aij gı̄mim. Nı̄bi bı̄ rı̄mnap manö anı̄b i nı̄ñöm, manö rı̄mnap halö uł maı̄ı̄ geinaböl u, God

kalı̄p pen ilön nı̄m gö, marö kub buk anı̄bi hagöp rö halö udnaböl. * 19 Pen nı̄bi bı̄ manö anı̄b i, naböñ rı̄mnap udagun a göm arö geinaböl u, God kalı̄p pen mab magö nı̄ñ pör pör mı̄deinaböl hagöp u wasö gö nı̄ñagnaböl; Daun Kub Uł am mı̄deinaböl hagöp u abe wasö gö aragnaböl.

20 Bı̄ manö kalı̄ kłı̄ñ rı̄kpin anı̄bi hagöp Bı̄ u hagöm hagöp, “Yau! Söl mı̄döp nınabin,” a göp.

Anı̄b unbö rö aij! Bı̄ Kub Jisas, ne aumön!

* 21 Bı̄ Kub hon Jisas kalöp God nı̄bi bı̄ nı̄pe mög gö abad mı̄d aij göl gı̄ mı̄dainım. Anı̄b unbö rö aij.

* 22:11: Dan 12:10 * 22:12: Ais 40:10; Jer 17:10; Rep 2:23 * 22:13: Ais 44:6; Rep 1:8,17; 21:6

* 22:14: Jen 2:9; 3:22 * 22:16: Nab 24:17; Ais 11:1,10; Ro 1:3; Rep 2:28; 5:5 * 22:17: Ais 55:1;

Rep 21:6 * 22:18: Dud 4:2; 12:32 * 22:20: Rep 2:16

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Madyu 1:1-2:12
2	Madyu 2:13-3:6
3	Madyu 3:7-4:11
4	Madyu 4:12-25
5	Madyu 5:1-26
6	Madyu 5:27-48
7	Madyu 6:1-24
8	Madyu 6:25-7:14
9	Madyu 7:15-29
10	Madyu 8:1-17
11	Madyu 8:18-34
12	Madyu 9:1-17
13	Madyu 9:18-38
14	Madyu 10:1-23
15	Madyu 10:24-11:6
16	Madyu 11:7-30
17	Madyu 12:1-21
18	Madyu 12:22-45
19	Madyu 12:46-13:23
20	Madyu 13:24-46
21	Madyu 13:47-14:12
22	Madyu 14:13-36
23	Madyu 15:1-28
24	Madyu 15:29-16:12
25	Madyu 16:13-17:9
26	Madyu 17:10-27
27	Madyu 18:1-22
28	Madyu 18:23-19:12
29	Madyu 19:13-30
30	Madyu 20:1-28
31	Madyu 20:29-21:22

date	Scripture
1	Madyu 21:23-46
2	Madyu 22:1-33
3	Madyu 22:34-23:12
4	Madyu 23:13-39
5	Madyu 24:1-28
6	Madyu 24:29-51
7	Madyu 25:1-30
8	Madyu 25:31-26:13
9	Madyu 26:14-46
10	Madyu 26:47-68
11	Madyu 26:69-27:14
12	Madyu 27:15-31
13	Madyu 27:32-66
14	Madyu 28:1-20
15	Mak 1:1-28
16	Mak 1:29-2:12
17	Mak 2:13-3:6
18	Mak 3:7-30
19	Mak 3:31-4:25
20	Mak 4:26-5:20
21	Mak 5:21-43
22	Mak 6:1-29
23	Mak 6:30-56
24	Mak 7:1-23
25	Mak 7:24-8:10
26	Mak 8:11-9:1
27	Mak 9:2-29
28	Mak 9:30-10:12

February

March

date	Scripture
1	Mak 10:13-31
2	Mak 10:32-52
3	Mak 11:1-26
4	Mak 11:27-12:17
5	Mak 12:18-37
6	Mak 12:38-13:13
7	Mak 13:14-37
8	Mak 14:1-21
9	Mak 14:22-52
10	Mak 14:53-72
11	Mak 15:1-47
12	Mak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31-5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29-6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39-7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36-8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40-9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51-10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38-11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37-12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22-14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19-17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29-22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54-23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44-24:12
29	Luk 24:13-53
30	Jon 1:1-28

date	Scripture
1	Jon 1:29-51
2	Jon 2:1-25
3	Jon 3:1-21
4	Jon 3:22-4:3
5	Jon 4:4-42
6	Jon 4:43-54
7	Jon 5:1-23
8	Jon 5:24-47
9	Jon 6:1-21
10	Jon 6:22-40
11	Jon 6:41-71
12	Jon 7:1-29
13	Jon 7:30-52
14	Jon 7:53-8:20
15	Jon 8:21-30
16	Jon 8:31-59
17	Jon 9:1-41
18	Jon 10:1-21
19	Jon 10:22-42
20	Jon 11:1-53
21	Jon 11:54-12:19
22	Jon 12:20-50
23	Jon 13:1-30
24	Jon 13:31-14:14
25	Jon 14:15-31
26	Jon 15:1-27
27	Jon 16:1-33
28	Jon 17:1-26
29	Jon 18:1-24
30	Jon 18:25-19:22
31	Jon 19:23-42

date	Scripture
1	Jon 20:1-31
2	Jon 21:1-25
3	Aposil 1:1-26
4	Aposil 2:1-47
5	Aposil 3:1-26
6	Aposil 4:1-37
7	Aposil 5:1-42
8	Aposil 6:1-15
9	Aposil 7:1-29
10	Aposil 7:30-50
11	Aposil 7:51-8:13
12	Aposil 8:14-40
13	Aposil 9:1-25
14	Aposil 9:26-43
15	Aposil 10:1-33
16	Aposil 10:34-48
17	Aposil 11:1-30
18	Aposil 12:1-23
19	Aposil 12:24-13:12
20	Aposil 13:13-41
21	Aposil 13:42-14:7
22	Aposil 14:8-28
23	Aposil 15:1-35
24	Aposil 15:36-16:15
25	Aposil 16:16-40
26	Aposil 17:1-34
27	Aposil 18:1-21
28	Aposil 18:22-19:12
29	Aposil 19:13-41
30	Aposil 20:1-38

date	Scripture
1	Apos:l 21:1-16
2	Apos:l 21:17-36
3	Apos:l 21:37-22:16
4	Apos:l 22:17-23:10
5	Apos:l 23:11-35
6	Apos:l 24:1-27
7	Apos:l 25:1-27
8	Apos:l 26:1-32
9	Apos:l 27:1-20
10	Apos:l 27:21-44
11	Apos:l 28:1-31
12	Rom 1:1-17
13	Rom 1:18-32
14	Rom 2:1-24
15	Rom 2:25-3:8
16	Rom 3:9-31
17	Rom 4:1-12
18	Rom 4:13-5:5
19	Rom 5:6-21
20	Rom 6:1-23
21	Rom 7:1-14
22	Rom 7:15-8:6
23	Rom 8:7-21
24	Rom 8:22-39
25	Rom 9:1-21
26	Rom 9:22-10:13
27	Rom 10:14-11:12
28	Rom 11:13-36
29	Rom 12:1-21
30	Rom 13:1-14
31	Rom 14:1-23

date	Scripture
1	Rom 15:1-21
2	Rom 15:22-16:7
3	Rom 16:8-27
4	1 Korid 1:1-17
5	1 Korid 1:18-2:5
6	1 Korid 2:6-3:4
7	1 Korid 3:5-23
8	1 Korid 4:1-21
9	1 Korid 5:1-13
10	1 Korid 6:1-20
11	1 Korid 7:1-24
12	1 Korid 7:25-40
13	1 Korid 8:1-13
14	1 Korid 9:1-18
15	1 Korid 9:19-10:13
16	1 Korid 10:14-11:1
17	1 Korid 11:2-16
18	1 Korid 11:17-34
19	1 Korid 12:1-26
20	1 Korid 12:27-13:13
21	1 Korid 14:1-17
22	1 Korid 14:18-40
23	1 Korid 15:1-28
24	1 Korid 15:29-58
25	1 Korid 16:1-24
26	2 Korid 1:1-11
27	2 Korid 1:12-2:11
28	2 Korid 2:12-17
29	2 Korid 3:1-18
30	2 Korid 4:1-12
31	2 Korid 4:13-5:10

date	Scripture
1	2 Korid 5:11-21
2	2 Korid 6:1-13
3	2 Korid 6:14-7:7
4	2 Korid 7:8-16
5	2 Korid 8:1-15
6	2 Korid 8:16-24
7	2 Korid 9:1-15
8	2 Korid 10:1-18
9	2 Korid 11:1-15
10	2 Korid 11:16-33
11	2 Korid 12:1-10
12	2 Korid 12:11-21
13	2 Korid 13:1-14
14	Galesia 1:1-24
15	Galesia 2:1-16
16	Galesia 2:17-3:9
17	Galesia 3:10-22
18	Galesia 3:23-4:20
19	Galesia 4:21-5:12
20	Galesia 5:13-26
21	Galesia 6:1-18
22	Epesas 1:1-23
23	Epesas 2:1-22
24	Epesas 3:1-21
25	Epesas 4:1-16
26	Epesas 4:17-5:2
27	Epesas 5:3-33
28	Epesas 6:1-24
29	Pilipai 1:1-26
30	Pilipai 1:27-2:18

date	Scripture
1	Pilipai 2:19-3:6
2	Pilipai 3:7-4:1
3	Pilipai 4:2-23
4	Kolosi 1:1-20
5	Kolosi 1:21-2:7
6	Kolosi 2:8-23
7	Kolosi 3:1-17
8	Kolosi 3:18-4:18
9	1 Desalonaika 1:1-2:9
10	1 Desalonaika 2:10-3:13
11	1 Desalonaika 4:1-5:3
12	1 Desalonaika 5:4-28
13	2 Desalonaika 1:1-12
14	2 Desalonaika 2:1-17
15	2 Desalonaika 3:1-18
16	1 Dimodi 1:1-20
17	1 Dimodi 2:1-15
18	1 Dimodi 3:1-16
19	1 Dimodi 4:1-16
20	1 Dimodi 5:1-25
21	1 Dimodi 6:1-21
22	2 Dimodi 1:1-18
23	2 Dimodi 2:1-21
24	2 Dimodi 2:22-3:17
25	2 Dimodi 4:1-22
26	Daidas 1:1-16
27	Daidas 2:1-14
28	Daidas 2:15-3:15
29	Pilimon 1:1-25
30	Hibru 1:1-14
31	Hibru 2:1-18

date	Scripture
1	Hibru 3:1-19
2	Hibru 4:1-13
3	Hibru 4:14-5:14
4	Hibru 6:1-20
5	Hibru 7:1-19
6	Hibru 7:20-28
7	Hibru 8:1-13
8	Hibru 9:1-10
9	Hibru 9:11-28
10	Hibru 10:1-18
11	Hibru 10:19-39
12	Hibru 11:1-16
13	Hibru 11:17-31
14	Hibru 11:32-12:13
15	Hibru 12:14-29
16	Hibru 13:1-25
17	Jems 1:1-18
18	Jems 1:19-2:17
19	Jems 2:18-3:18
20	Jems 4:1-17
21	Jems 5:1-20
22	1 Pida 1:1-12
23	1 Pida 1:13-2:10
24	1 Pida 2:11-3:7
25	1 Pida 3:8-4:6
26	1 Pida 4:7-5:14
27	2 Pida 1:1-21
28	2 Pida 2:1-22
29	2 Pida 3:1-18
30	1 Jon 1:1-10

date	Scripture
1	1 Jon 2:1-17
2	1 Jon 2:18-3:2
3	1 Jon 3:3-24
4	1 Jon 4:1-21
5	1 Jon 5:1-21
6	2 Jon 1:1-13
7	3 Jon 1:1-14
8	Jud 1:1-25
9	Repelesin 1:1-20
10	Repelesin 2:1-17
11	Repelesin 2:18-3:6
12	Repelesin 3:7-22
13	Repelesin 4:1-11
14	Repelesin 5:1-14
15	Repelesin 6:1-17
16	Repelesin 7:1-17
17	Repelesin 8:1-13
18	Repelesin 9:1-21
19	Repelesin 10:1-11
20	Repelesin 11:1-19
21	Repelesin 12:1-18
22	Repelesin 13:1-18
23	Repelesin 14:1-20
24	Repelesin 15:1-8
25	Repelesin 16:1-21
26	Repelesin 17:1-18
27	Repelesin 18:1-24
28	Repelesin 19:1-21
29	Repelesin 20:1-15
30	Repelesin 21:1-27
31	Repelesin 22:1-21

December